بازار کتاب

المجلد: ۱۰۰

بحار الأنوار

الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار

علامه مجلسی

العربية

فارسی

بسم الله الرحمن الرحیم

بحارالانوار الجامعه لدرر اخبار الائمه الاطهار علیهم السلام با ترجمه فارسی

کاتب:

محمدباقر بن محمدتقی علامه مجلسی

نشرت فی الطباعهٔ:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

رقمی الناشر:

مرکز القائمیهٔ باصفهان للتحریات الکمبیوتریهٔ

الفهرس

بحار الانوار الجامعه لدرر اخبار الائمه الاطهار المجلد ۱۰۰ : مکاسب و ازدواج

اشاره

سرشناسه: مجلسی محمد باقربن محمدتقی ۱۰۳۷ - ۱۱۱۱ق.

عنوان و نام پدیدآور: بحارالانوار: الجامعه لدرر أخبار الائمه الأطهار تالیف محمدباقر المجلسی.

مشخصات نشر: بیروت داراحیاء التراث العربی [۱۴۴۰].

مشخصات ظاهری: ج - نمونه.

یادداشت: عربی.

یادداشت: فهرست نویسی بر اساس جلد بیست و چهارم، ۱۴۰۳ق. [۱۳۶۰].

یادداشت: جلد۲۴،۵۲،۶۵،۶۶،۶۷،۸۷،۹۲،۹۱،۹۴،۱۰۳،۱۰۸(چاپ سوم: ۱۴۰۳ق.=۱۹۸۳م.=[۱۳۶۱]).

یادداشت: کتابنامه.

مندرجات: ج .۲۴. کتاب الامامه. ج.۵۲. تاریخ الحجه. ج۶۵،۶۶،۶۷. الایمان و الکفر. ج.۸۷. کتاب الصلاه . ج. ۹۱،۹۲ .الذکر و الدعا. ج. ۹۴. کتاب السوم. ج.۱۰۳.فهرست المصادر. ج.۱۰۸.الفهرست.-

موضوع: احادیث شیعه — قرن ۱۱ق

رده بندی کنگره: BP۱۳۵/م۳ب ۳۱۳۰۰ ی ح

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۲۱۲

شماره کتابشناسی ملی: ۱۶۸۰۹۴۶

ص: ۱

**[ترجمه]

سرشناسه : مجلسی، محمد باقربن محمدتقی، ۱۰۳۷ - ۱۱۱۱ق.

عنوان قراردادی : بحار الانوار .فارسی .برگزیده

عنوان و نام پدیدآور : ترجمه بحارالانوار/ مترجم گروه مترجمان؛ [برای] نهاد کتابخانه های عمومی کشور.

مشخصات نشر : تهران: نهاد کتابخانه های عمومی کشور، موسسه انتشارات کتاب نشر، ۱۳۹۲ -

مشخصات ظاهری : ج.

شابک : دوره : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۶۶-۵ ؛ ج.۱ : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۶۷-۲ ؛ ج.۲ : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۶۸-۹ ؛ ج.۳ : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۶۹-۶ ؛ ج.۴ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰۷۰-۲ : ؛ ج.۵ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۷۱-۹ : ؛ ج.۶ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۷۲-۶ : ؛ ج.۷ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۷۳-۳ : ؛ ج.۸ : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۷۴-۰ ؛ ج.۱۰ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۷۶-۴ : ؛ ج.۱۱ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۳-۲ : ؛ ج.۱۲ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۶۶-۵ : ؛ ج.۱۳ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۵-۶ : ؛ ج.۱۴ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۶-۳ : ؛ ج.۱۵ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۷-۰ : ؛ ج.۹۷۸:۱۶-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۸-۷ ؛ ج.۹۷۸:۱۷-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۹-۴ ؛ ج.۱۸ : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۰-۰ ؛ ج.۹۷۸:۱۹-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۱-۷ ؛ ج.۹۷۸:۲۰-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۲-۴ ؛ ج.۲۱: ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۳-۱ ؛ ج.۹۷۸:۲۲-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۴-۸ ؛ ج.۹۷۸:۲۳-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۵-۵

مندرجات : ج.۱. کتاب عقل و علم و جهل.- ج.۲. کتاب توحید.- ج.۳. کتاب عدل و معاد.- ج.۴. کتاب احتجاج و مناظره.- ج. ۵. تاریخ پیامبران.- ج.۶. تاریخ حضرت محمد صلی الله علیه وآله.- ج.۷. کتاب امامت.- ج.۸. تاریخ امیرالمومنین.- ج.۹. تاریخ حضرت زهرا و امامان والامقام حسن و حسین و سجاد و باقر علیهم السلام.- ج.۱۰. تاریخ امامان والامقام حضرات صادق، کاظم، رضا، جواد، هادی و عسکری علیهم السلام.- ج.۱۱. تاریخ امام مهدی علیه السلام.- ج.۱۲. کتاب آسمان و جهان - ۱.- ج.۱۳. آسمان و جهان - ۲.- ج.۱۴. کتاب ایمان و کفر.- ج.۱۵. کتاب معاشرت، آداب و سنت ها و معاصی و کبائر.- ج.۱۶. کتاب مواعظ و حکم.- ج.۱۷. کتاب قرآن، ذکر، دعا و زیارت.- ج.۱۸. کتاب ادعیه.- ج.۱۹. کتاب طهارت و نماز و روزه.- ج.۲۰. کتاب خمس، زکات، حج، جهاد، امر به معروف و نهی از منکر، عقود و معاملات و قضاوت

وضعیت فهرست نویسی : فیپا

ناشر دیجیتالی : مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

یادداشت : ج.۲ - ۸ و ۱۰ - ۱۶ (چاپ اول: ۱۳۹۲) (فیپا).

موضوع : احادیث شیعه -- قرن ۱۱ق.

شناسه افزوده : نهاد کتابخانه های عمومی کشور، مجری پژوهش

شناسه افزوده : نهاد کتابخانه های عمومی کشور. موسسه انتشارات کتاب نشر

رده بندی کنگره : BP۱۳۵/م۳ب۳۰۴۲۱۶۷ ۱۳۹۲

رده بندی دیویی : ۲۹۷/۲۱۲

شماره کتابشناسی ملی : ۳۳۴۸۹۸۵

ص: ۱

**[ترجمه]

کتاب العقود و الإيقاعات

اشاره

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعالَمِينَ و الصلاه على سيد المرسلين محمد و عترته الطاهرين.

أما بعد فهذا هو المجلد الثالث و العشرون من كتاب بحار الأنوار فی بيان أحكام العقود و الإيقاعات من مؤلفات أفقر العباد إلى رحمه ربه الغنى محمد باقر بن محمد تقى عفا الله عن سيئاتهما و حشرهما مع مواليهما.

**[ترجمه]بسم الله الرحمن الرحيم

ستايش پروردگار جهانيان را و صلوات بر پيشواى فرستادگان، محمد مصطفى و خاندان پاكش. (اما بعد)، اين كتاب مجلد بيست و سوم از كتاب بحارالأنوار در بيان احكام عقود و ايقاعات از تأليفات محمد باقر فرزند محمد تقى، نيازمندترين بندگان به رحمت پروردگار توانگرش است كه خداوند از گناهان ايشان درگذرد و با امامانشان محشور گرداند .

ص: ۱۰

**[ترجمه]

أبواب المكاسب

باب ۱ الحث على طلب الحلال و معنى الحلال

الآيات

المائده: قُلْ لا يَسْتَوِی الْخَبِيثُ وَ الطَّيِّبُ وَ لَوْ أَعْجَبَكَ كَثْرَهُ الْخَبِيثِ فَاتَّقُوا اللَّهَ يا أُولِی الْأَلْبابِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ (۱)

النحل: وَ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ (۲)

الإسراء: لِتَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ (۳)

و قال تعالى: رَبُّكُمُ الَّذِی يُزْجِی

۱- ۱. سوره المائده: ۱۰۰.

۲- ۲. سوره النحل: ۱۴.

۳- ۳. سوره الإسراء: ۱۲.

لَکُمُ الْفُلْکَ فِی الْبَحْرِ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ کانَ بِکُمْ رَحِیماً(۱)

المزمل: وَ آخَرُونَ یَضْرِبُونَ فِی الْأَرْضِ یَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ (۲).

lt;meta info="- «قُلْ لا یَسْتَوِی الْخَبِیثُ وَ الطَّیِّبُ وَ لَوْ أَعْجَبَکَ کَثْرَهُ الْخَبِیثِ فَاتَّقُوا اللَّهَ یا أُولِی الْأَلْبابِ لَعَلَّکُمْ تُفْلِحُون» - . مائده / ۱۰۰ -

{بگو پلید و پاک یکسان نیستند، هرچند کثرت پلید(ها) تو را به شگفت آورد. پس ای خردمندان از خدا پروا کنید، باشد که رستگار شوید.}

- «وَ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِه» - . نحل / ۱۴ -

{و تا از فضل او بجویید.}

- «لِتَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّکُم - . إسراء / ۱۲ - و قال الله تعالی: رَبُّکُمُ الَّذی یُزْجی لَکُمُ الْفُلْکَ فِی الْبَحْرِ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ کانَ بِکُمْ رَحیما» - . إسراء / ۶۶ -

{تا (در آن) فضلی از پروردگارتان بجویید. و خداوند تبارک و تعالی فرمود: پروردگار شما کسی است که کشتی را در دریا برای شما به حرکت در می‌آورد، تا از فضل او برای خود بجویید، چرا که او همواره به شما مهربان است.}

- «وَ آخَرُونَ یَضْرِبُونَ فِی الْأَرْضِ یَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللَّه» - . مزمل / ۲۰ -

{و عده‌ای دیگر در زمین سفر می‌کنند (و) در پی روزی خدا هستند.}

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

لی، [الأمالی للصدوق] ابْنُ الْمُغِیرَهِ بِإِسْنَادِهِ عَنِ السَّکُونِیِّ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ بَاتَ کَالًّا مِنْ طَلَبِ الْحَلَالِ بَاتَ مَغْفُوراً لَهُ (۳).

**[ترجمه]أمالی الصدوق: امام صادق علیه السّلام از پدرانش روایت کرده که رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: هر کس به خاطر طلب روزی حلال خسته شود، مورد آمرزش قرار می گیرد. - . أمالی الصدوق: ۲۸۹ -

**[ترجمه]

«۲»

فس، [تفسیر القمی] عَنْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام قَالَ: طُوبَی لِمَنْ ذَلَّ فِی نَفْسِهِ وَ طَابَ كَسْبُهُ (۴).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: از امیرالمؤمنین علیه السّلام روایت شده که فرمودند: خوشا به حال کسی که فروتنی پیشه کند و کسب خود را پاک گرداند.

**[ترجمه]

«۳»

فس، [تفسیر القمی]: ذَكَرَ رَجُلٌ عِنْدَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام الْأَغْنِیَاءَ وَ وَقَعَ فِیهِمْ فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام اسْكُتْ فَإِنَّ الْغَنِیَّ إِذَا كَانَ وَصُولًا لِرَحِمِهِ بَارّاً بِإِخْوَانِهِ أَضْعَفَ اللَّهُ لَهُ الْأَجْرَ ضِعْفَیْنِ لِأَنَّ اللَّهَ یَقُولُ وَ ما أَمْوالُكُمْ وَ لا أَوْلادُكُمْ بِالَّتِی تُقَرِّبُكُمْ عِنْدَنا زُلْفی إِلَّا مَنْ آمَنَ وَ عَمِلَ صالِحاً فَأُولئِكَ لَهُمْ جَزاءُ الضِّعْفِ بِما عَمِلُوا وَ هُمْ فِی الْغُرُفاتِ آمِنُونَ (۵).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: مردی نزد امام صادق علیه السّلام ثروتمندان را یاد کرد و پشت سر ایشان سخن گفت، امام صادق علیه السّلام فرمودند: ساکت باش! به راستی که اگر ثروتمند، بسیار صله رحم کرده و به برادرانش نیکی کند، خداوند اجر عملش را دو چندان قرار می‌دهد، چرا که خداوند می‌فرماید: }اموال و فرزندانتان چیزی نیست که شما را به پیشگاه ما نزدیک گرداند، مگر کسانی که ایمان آورده و عمل شایسته کرده باشند. پس برای آنان دو برابر آنچه انجام داده‌اند پاداش است و آنها در غرفه‌ها [ی بهشتی] آسوده خاطر خواهند بود{. - . سبأ / ۳۷ -

**[ترجمه]

«۴»

کا، [الكافی] الْعِدَّةُ عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنِ الْبَزَنْطِیِّ قَالَ: قُلْتُ لِلرِّضَا علیه السلام جُعِلْتُ فِدَاكَ ادْعُ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَنْ یَرْزُقَنِیَ الْحَلَالَ فَقَالَ أَ تَدْرِی مَا الْحَلَالُ قُلْتُ الَّذِی عِنْدَنَا الْكَسْبُ الطَّیِّبُ فَقَالَ كَانَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام یَقُولُ الْحَلَالُ هُوَ قُوتُ الْمُصْطَفَیْنَ ثُمَّ قَالَ قُلْ أَسْأَلُكَ مِنْ رِزْقِكَ الْوَاسِعِ (۶).

**[ترجمه]کافی: عده‌ای از بزنطی نقل کرده‌اند که می‌گفت: به امام رضا علیه السّلام گفتم: جانم به فدایت، از خداوند بزرگ بخواه تا بر من روزی حلال عطا کند. ایشان فرمودند: آیا می‌دانی حلال چیست؟ گفتم: حلال در نزد ما به معنای کسب بی غل و غش است. فرمود: جدم علی بن حسین می‌فرمود: روزی حلال قوت برگزیدگان (الهی) است. سپس فرمود: بگو پروردگارا، از تو می‌خواهم که از روزی بی کرانت بر من عطا کنی. - . الكافی ۵: ۸۹ -

**[ترجمه]

«۵»

ب، [قرب الإسناد] هَارُونُ عَنِ ابْنِ صَدَقَةَ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله قَالَ: أَصْنَافٌ لَا يُسْتَجَابُ لَهُمْ مِنْهُمْ مَنْ أَدَانَ رَجُلًا دَيْناً إِلَى أَجَلٍ فَلَمْ يَكْتُبْ عَلَيْهِ كِتَاباً وَ لَمْ يُشْهِدْ عَلَيْهِ شُهُوداً وَ رَجُلٌ يَدْعُو عَلَى ذِي رَحِمٍ وَ رَجُلٌ تُؤْذِيهِ

ص: ۲

۱- ۱. سوره الإسراء: ۶۶.

۲- ۲. سوره المزّمّل: ۲۰.

۳- ۳. أمالی الصدوق ص ۲۸۹.

۴- ۴. لم أعثر علیه فی مظانه.

۵- ۵. نفس المصدر ج ۲ ص ۲۰۳ طبع النجف و الآیه فی سوره سبأ: ۳۷.

۶- ۶. الکافی ج ۵ ص ۸۹.

امْرَأَتُهُ بِكَلِمٍ مَا يَقْدِرُ عَلَيْهِ وَ هُوَ فِی ذَلِکَ یَدْعُو اللَّهَ عَلَیْهَا وَ یَقُولُ اللَّهُمَّ أَرِحْنِی مِنْهَا فَهَذَا یَقُولُ اللَّهُ لَهُ عَبْدِی أَ وَ مَا قَلَّدْتُکَ أَمْرَهَا فَإِنْ شِئْتَ خَلَّيْتَهَا وَ إِنْ شِئْتَ أَمْسَكْتَهَا وَ رَجُلٌ رَزَقَهُ اللَّهُ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی مَالًا ثُمَّ أَنْفَقَهُ فِی الْبِرِّ وَ التَّقْوَی فَلَمْ یَبْقَ مِنْهُ شَیْ ءٌ وَ هُوَ فِی ذَلِکَ یَدْعُو اللَّهَ أَنْ یَرْزُقَهُ فَهَذَا یَقُولُ لَهُ الرَّبُّ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی أَ وَ لَمْ أَرْزُقْکَ وَ أُغْنِکَ أَ فَلَا اقْتَصَدْتَ وَ لِمَ تُسْرِفُ إِنِّی لَا أُحِبُّ الْمُسْرِفِینَ وَ رَجُلٌ قَاعِدٌ فِی بَیْتِهِ وَ هُوَ یَدْعُو اللَّهَ أَنْ یَرْزُقَهُ لَا یَخْرُجُ وَ لَا یَطْلُبُ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ کَمَا أَمَرَهُ اللَّهُ هَذَا یَقُولُ اللَّهُ لَهُ عَبْدِی إِنِّی لَمْ أَحْظُرْ عَلَیْکَ الدُّنْیَا وَ لَمْ أَرْمِکَ فِی جَوَارِحِکَ وَ أَرْضِی وَاسِعَةٌ فَلَا تَخْرُجُ وَ تَطْلُبَ الرِّزْقَ فَإِنْ حَرَمْتُکَ عَذَرْتُکَ وَ إِنْ رَزَقْتُکَ فَهُوَ الَّذِی تُرِیدُ(۱).

**[ترجمه]قرب الاسناد: امام صادق علیه السّلام از پدرانش روایت می کند که رسول خدا فرمودند: گروهی دعایشان مستجاب نمی‌شود؛ از جمله آنان کسی است که برای مدتی قرضی به شخصی دهد اما نوشته‌ای برای این قرض ننویسد و نیز شاهدی نگیرد؛ و دیگری کسی که خویشاوندان خود را نفرین می کند؛ و سوم، مردی که زنش او را با سخنان بیهوده آزار می‌دهد و مرد به خاطر این عملش از او نزد خداوند شکایت می کند و می گوید: پروردگارا مرا از دست او نجات ده، خداوند به او پاسخ می‌دهد: بنده‌ام، آیا امر او را به تو واگذار نکردم، اگر می‌خواهی او را رها کن و اگر می‌خواهی او را نگه دار. چهارم، کسی که خداوند تعالی ثروتی را بر او ارزانی داشته است و او آن را در راه خیر انفاق می کند و چیزی از آن باقی نمی گذارد، سپس می گوید: بار خدایا! مرا روزی ده؛ خداوند به او می گوید: آیا به تو روزی عطا نکردم و تو را مورد عنایت قرار ندادم؟ چرا اعتدال پیشه نساختی و اسراف کردی؟ به راستی من اسراف کاران را دوست ندارم. پنجم مردی که در خانه اش بنشیند و از خانه خارج نشود و همانطور که خدا بر او امر کرده، به دنبال فضل خداوند نرود و بگوید: بار خدایا! مرا روزی ده. در این حال خداوند به او می گوید: بنده‌ام! من دنیا را برای تو منع نکرده‌ام و نقصی در جوارح تو قرار ندادم، زمین من پهناور است، تو از خانه خارج نمی‌شوی و روزی می‌خواهی! اگر تو را محروم از نعمت و سلامتی می کردم، عذرت قبول بود و اگر روزی ات را داده ام، این همان چیزی است که می‌خواهی. - . قرب الاسناد: ۳۸ -

**[ترجمه]

أقول

قد مضی مثله بأسانید فی کتاب الدعاء و غیره.

**[ترجمه]همانند این روایت در اسنادی چون کتب دعا و غیره آمده است.

**[ترجمه]

«۶»

ب، [قرب الإسناد] ابْنُ عِیسَی عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحَکَمِ عَنْ مُوسَی بْنِ بَکْرٍ قَالَ: قَالَ لِی أَبُو الْحَسَنِ الْأَوَّلُ علیه السلام مَنْ طَلَبَ هَذَا الرِّزْقَ مِنْ حِلِّهِ لِیَعُودَ بِهِ عَلَی نَفْسِهِ وَ عِیَالِهِ کَانَ کَالْمُجَاهِدِ فِی سَبِیلِ اللَّهِ فَإِنْ غَلَبَ فَلْیَسْتَدِنْ عَلَی اللَّهِ وَ عَلَی رَسُولِهِ صلی الله علیه و

آله مَا يَقُوتُ بِهِ عِيَالَهُ فَإِنْ مَاتَ وَ لَمْ يَقْضِ كَانَ عَلَى الْإِمَامِ قَضَاؤُهُ فَإِنْ لَمْ يَقْضِهِ كَانَ عَلَيْهِ وِزْرُهُ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى يَقُولُ إِنَّمَا الصَّدَقاتُ لِلْفُقَراءِ وَ الْمَساكِينِ وَ الْعامِلِينَ عَلَيْها وَ الْمُؤَلَّفَهِ قُلُوبُهُمْ وَ فِی الرِّقابِ وَ الْغارِمِينَ فَهُوَ فَقِيرٌ مِسْكِينٌ مُغْرَمٌ (۲).

**[ترجمه]قرب الاسناد: ابن عیسی از موسی بن بکر نقل می‌کند که امام کاظم علیه السّلام به من فرمودند: هر کس روزی را از راه حلال آن، برای خود و خانواده اش فراهم آورد، همچون مجاهد در راه خدای عزّوجل است. و اگر از عهده آن برنیاید، قوت عیال خود را از بیت المال وام گیرد؛ و اگر بمیرد و آن وام را ادا نکرده باشد، بر امام است که آن را ادا کند، و اگر نکند، سنگینی آن بر دوش او است. خداوند عزّوجل فرموده است: «إِنَّمَا الصَّدَقاتُ لِلْفُقَراءِ وَ الْمَساكِينِ وَ الْعامِلِينَ عَلَيْها وَ الْمُؤَلَّفَهِ قُلُوبُهُمْ وَ فِی الرِّقابِ وَالْغارِمِينَ»، -. توبه / ۶۰ -

{صدقات تنها به تهیدستان و بینوایان و وامداران (گردآوری و پخش) آن، و کسانی که دلشان به دست آورده می‌شود و در (راه آزادی) بردگان و وامداران اختصاص دارد} یعنی شخص فقیر و مسکین و بدهکار. -. قرب الاسناد: ۱۴۶ -

**[ترجمه]

«۷»

ب، [قرب الإسناد] ابْنُ عِيسَى عَنِ الْبَزَنْطِيِّ قَالَ: قُلْتُ لِلرِّضَا علیه السلام جُعِلْتُ فِدَاکَ إِنَّ الْكُوفَهَ قَدْ تَدْرِی وَ الْمَعَاشُ بِهَا ضَيِّقٌ وَ إِنَّمَا كَانَ مَعَاشُنَا بِبَغْدَادَ وَ هَذَا الْجَبَلُ قَدْ فُتِحَ عَلَى النَّاسِ مِنْهُ بَابُ رِزْقٍ فَقَالَ إِنْ أَرَدْتَ الْخُرُوجَ فَاخْرُجْ فَإِنَّهَا سَنَةٌ مُضْطَرِبَهٌ وَ لَيْسَ لِلنَّاسِ بُدٌّ مِنْ مَعَايِشِهِمْ فَلَا تَدَعِ الطَّلَبَ فَقُلْتُ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاکَ إِنَّهُمْ قَوْمٌ مَلَأٌ [مِلَاءٌ] وَ نَحْنُ نَحْتَمِلُ التَّأْخِيرَ فَنُبَايِعُهُمْ بِتَأْخِيرِ سَنَهٍ قَالَ بِعْهُمْ قُلْتُ ثِنْتَيْنِ قَالَ بِعْهُمْ قُلْتُ ثَلَاثِ سِنِينَ قَالَ لَا يَكُونُ لَکَ شَیْ ءٌ أَكْثَرَ مِنْ ثَلَاثِ سِنِينَ (۳).

ص: ۳

۱- ۱. قرب الإسناد ص ۳۸ طبع ایران.

۲- ۲. قرب الإسناد ص ۱۴۶ طبع ایران و الآیه فی سوره التوبه: ۶۰.

۳- ۳. نفس المصدر ص ۱۶۴ ذیل حدیث: و فی کلا طبعتی المصدر الایرانیه و النجفیه:(قد تبت بی) بالتاء المثناه الفوقانیه بدل(قد تدری) و الموجود فی الوسائل نقلا عن المصدر(قد نبت) بالنون، و الظاهر صحه ما فی الوسائل، فان فی لسان العرب قولهم نبت بی تلک الأرض، أی لم أجد بها قرارا.

**[ترجمه]قرب الاسناد: ابن عیسی از بزنطی روایت کرده که می گوید: به امام رضا علیه السّلام گفتم: کوفه مرا دچار زیان کرده، و زندگی در آن سخت است؛ زندگی ما در بغداد بود، و از این کوه، در روزی بر مردم گشوده بود. فرمود: اگر می خواهی خارج شوی برو، امسال سال آشفته ای است، و مردم را چاره ای جز طلب روزی نیست، پس طلب (تلاش برای کسب معاش) را وامگذار. به او گفتم: فدایت شوم، آنان قوم پرجمعیتی هستند و ما احتمال تأخیر در معامله را می‌دهیم، آیا با آنها با تأخیر یک سال معامله کنیم؟ فرمود: معامله کن. گفتم: با دو سال تأخیر؟ گفت: معامله کن. گفتم با سه سال تأخیر؟ فرمود: بیش از سه سال، دیگر چیزی برایت باقی نمی‌ماند. - . قرب الاسناد: ۱۶۴ -

**[ترجمه]

«۸»

ب، [قرب الإسناد] ابْنُ أَبِی الْخَطَّابِ عَنِ الْبَزَنْطِیِّ قَالَ: قُلْتُ لِلرِّضَا علیه السلام جُعِلْتُ فِدَاکَ ادْعُ اللَّهَ أَنْ یَرْزُقَنِی حَلَالًا قَالَ تَدْرِی مَا الْحَلَالُ قُلْتُ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاکَ أَمَّا الَّذِی عِنْدَنَا فَالْکَسْبُ الطَّیِّبُ قَالَ کَانَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ یَقُولُ الْحَلَالُ هُوَ قُوتُ الْمُصْطَفَیْنَ وَ لَکِنْ قُلْ أَسْأَلُکَ مِنْ رِزْقِکَ الْوَاسِعِ (۱).

**[ترجمه]قرب الاسناد: ابن ابی خطاب از بزنطی نقل کرده که می‌گفت: به امام رضا علیه السّلام گفتم: جانم به فدایت، از خداوند بزرگ بخواه تا بر من روزی حلال عطا کند. ایشان فرمودند: آیا می‌دانی حلال چیست؟ گفتم: حلال در نزد ما به معنای کسب بی غل و غش است. فرمود: جدم علی بن حسین می‌فرمود: روزی حلال قوت برگزیدگان (الهی) است. سپس فرمود: بگو پروردگارا! از تو می‌خواهم که از روزی بی کرانت بر من عطا کنی. - . قرب الاسناد: ۱۶۸ -

**[ترجمه]

«۹»

ل، [الخصال] مَاجِیلَوَیْهِ عَنْ عَمِّهِ عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ مِهْرَانَ عَنْ صَالِحِ بْنِ سَعِیدٍ عَنْ أَبَانِ بْنِ تَغْلِبَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مِنَ الْمُرُوَّهِ اسْتِصْلَاحُ الْمَالِ (۲).

**[ترجمه]الخصال: امام باقر علیه السّلام روایت کرده که رسول خدا فرمودند: جوانمرد کسی است که اموالش را اصلاح کند. - . الخصال ۱: ۸ -

**[ترجمه]

«۱۰»

مع، [معانی الأخبار] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ الْبَرْقِیِّ: مِثْلَهُ (۳).

**[ترجمه]معانی الأخبار: پدرم از سعد و او نیز از البرقی همانند این حدیث را نقل کرده است. - . معانی الأخبار: ۲۵۸ -

**[ترجمه]

«۱۱»

ل، [الخصال] أَبِی عَنِ الْحِمْیَرِیِّ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ مَهْزِیَارَ عَنْ أَخِیهِ عَلِیٍّ عَنْ فَضَالَهَ عَنْ سُلَیْمَانَ بْنِ دُرُسْتَوَیْهِ عَنْ عَجْلَانَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: ثَلَاثَهٌ یُدْخِلُهُمُ اللَّهُ الْجَنَّهَ بِغَیْرِ حِسَابٍ إِمَامٌ عَادِلٌ وَ تَاجِرٌ صَدُوقٌ وَ شَیْخٌ أَفْنَی عُمُرَهُ فِی طَاعَهِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ (۴).

**[ترجمه]الخصال: از امام صادق علیه السّلام روایت شده که فرمودند: سه گروه هستند که خداوند آنان را بدون حساب وارد بهشت می کند: امام عادل، تاجر صادق و پیرمردی که عمرش را در اطاعت و بندگی خداوند صرف کرده باشد. - . الخصال۱: ۵۰ -

**[ترجمه]

«۱۲»

ل، [الخصال] أَبِی عَنِ السَّعْدَآبَادِیِّ عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ الْحَکَمِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ کَسَبَ مَالًا مِنْ غَیْرِ حِلٍّ سَلَّطَ اللَّهُ عَلَیْهِ الْبِنَاءَ وَ الْمَاءَ وَ الطِّینَ (۵).

**[ترجمه]الخصال: هشام بن حکم از امام صادق علیه السّلام روایت کرده است که حضرت فرمود: هرکس مالی را از راه حرام به دست آورد، خداوند بنا و آب و گل را بر او مسلط می سازد. - .الخصال۱: ۱۰۴ -

**[ترجمه]

«۱۳»

ل، [الخصال] أَبِی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْعَطَّارِ عَنِ الْأَشْعَرِیِّ عَنْ سَهْلٍ عَنِ الْحُسَیْنِ

۱- ۱. قرب الإسناد ص ۱۶۸.

۲- ۲. الخصال ج ۱ ص ۸ طبع الإسلامیه.

۳- ۳. معانی الأخبار ص ۲۵۸.

۴- ۴. الخصال ج ۱ ص ۵۰ صدر حدیث.

٥- ٥. الخصال ج ١ ص ١٠٤.

بْنِ يَزِيدَ عَنْ سُفْيَانَ الْجَرِيرِيِّ عَنْ عَبْدِ الْمُؤْمِنِ الْأَنْصَارِيِّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: الْبَرَكَهُ عَشَرَهُ أَجْزَاءٍ تِسْعَهُ أَعْشَارِهَا فِی التِّجَارَهِ وَ الْعُشْرُ الْبَاقِی فِی الْجُلُودِ.

قال الصدوق یعنی بالجلود الغنم لما سیأتی (۱).

**[ترجمه]الخصال: امام باقر علیه السّلام روایت کرده که رسول خدا فرمودند: برکت ده جزء دارد که نه جزء آن در تجارت و یک جزء باقی در پوست‌ها - پوست گوسفند و غیره - است. - . الخصال۱: ۲۱۲ -

**[ترجمه]

«۱۴»

ل، [الخصال] الْقَطَّانُ عَنِ ابْنِ زَكَرِيَّا الْقَطَّانِ عَنِ ابْنِ حَبِيبٍ عَنِ ابْنِ بُهْلُولٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ أَبِيهِ زَيْدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ علیه السلام عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله أَنَّهُ قَالَ: تِسْعَهُ أَعْشَارِ الرِّزْقِ فِی التِّجَارَهِ وَ الْجُزْءُ الْبَاقِی فِی السائبات [السَّابِيَاءِ] يَعْنِی الْغَنَمَ (۲).

**[ترجمه]الخصال: امام سجاد علیه السّلام از پدرانش روایت کرده که پیامبر اکرم صلّی الله علیه و آله فرمودند: نه قسم روزی در تجارت و یک قسم آن در سائبات (گوسفندان) است. - . الخصال۱: ۲۱۲ -

**[ترجمه]

«۱۵»

ل، [الخصال] عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام قَالَ: الْبُكُورُ فِی طَلَبِ الرِّزْقِ يَزِيدُ فِی الرِّزْقِ (۳).

**[ترجمه]الخصال: از امیرالمؤمنین علیه السّلام روایت شده که فرمود: سپیده دمان به دنبال روزی رفتن، موجب افزایش روزی می‌شود. - . الخصال۱ : ۲۷۷ -

**[ترجمه]

«۱۶»

مع، [معانی الأخبار] ل، [الخصال]: فِيمَا أَوْصَى بِهِ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله أَبَا ذَرٍّ عَلَى الْعَاقِلِ أَنْ يَكُونَ طَالِباً لِثَلَاثٍ مَرَمَّهٍ لِمَعَاشٍ أَوْ تَزَوُّدٍ لِمَعَادٍ أَوْ تَلَذُّذٍ فِی غَيْرِ مُحَرَّمٍ (۴).

**[ترجمه]معانی الأخبار، الخصال: چنان که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله ابوذر را به آن سفارش می‌کرد، عاقل باید طالب سه چیز باشد: اصلاح معاش، فراهم آوردن توشه برای آخرت و لذت بردن از چیزهای حلال. - . معانی الأخبار: ۲۵۸ و

الخصال۲: ۳۰۲ –

**[ترجمه]

«۱۷»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] عَنْ أَبِی قِلَابَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ کَسَبَ مَالًا مِنْ غَیْرِ حِلِّهِ أَفْقَرَهُ اللَّهُ (۵).

**[ترجمه]أمالی الطوسی: از ابو قلابه نقل شده که رسول الله صلی الله علیه و آله فرمودند: هرکس مالی از راه حرام کسب کند، خداوند او را تهیدست می‌سازد. – . امالی الطوسی ۱: ۱۸۵ –

**[ترجمه]

«۱۸»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] الْجِعَابِیُّ عَنِ ابْنِ عُقْدَةَ عَنْ یَحْیَی بْنِ زَکَرِیَّا عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ عَنْ عَمْرِو بْنِ سَیْفٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: قَالَ لِی لَا تَدَعْ طَلَبَ الرِّزْقِ مِنْ حِلِّهِ فَإِنَّهُ عَوْنٌ لَکَ عَلَی دِینِکَ وَ اعْقِلْ رَاحِلَتَکَ وَ تَوَکَّلْ (۶).

**[ترجمه]أمالی الطوسی: عمرو بن سیف از امام صادق علیه السّلام روایت کرده که ایشان به من فرمود: طلب روزی را از راه حلال فرو مگذار، که روزی حلال کمکی بر دینداری تو است؛ و(برای کسب روزی) مرکب خود را ببند و (بعد از آن) بر خدا توکّل کن. – . امالی الطوسی ۱: ۱۹۵ –

**[ترجمه]

«۱۹»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] بِالْإِسْنَادِ إِلَی أَبِی قَتَادَةَ عَنْ دَاوُدَ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: ثَلَاثَةٌ هِیَ مِنَ السَّعَادَةِ الزَّوْجَةُ الْمُوَاتِیَةُ وَ الْوَلَدُ الْبَارُّ وَ الرِّزْقُ یُرْزَقُ مَعِیشَةً

ص: ۵

۱- ۱. الخصال ج ۲ ص ۲۱۲.

۲- ۲. الخصال ج ۲ ص ۲۱۲.

۳- ۳. الخصال ج ۲ ص ۲۷۷ ضمن حدیث.

۴- ۴. معانی الأخبار ص ۲۵۸ و الخصال ج ۲ ص ۳۰۲.

۵- ۵. أمالی الطوسیّ ج ۱ ص ۱۸۵ بعض حدیث.

٦- ٦. نفس المصدر ج ١ ص ١٩٥ طبع النجف الأشرف.

يَغْدُو عَلَى صَلَاحِهَا وَ يَرُوحُ عَلَى عِيَالِهِ (۱).

**[ترجمه]أمالى الطوسى: امام صادق عليه السّلام فرمود: سه چيز موجب سعادت است: زن همدل و همسو، فرزند صالح و روزى. صبح زود براى آن حركت مى كند و شبانه به خانه و خانواده باز مى گردد. - . امالى الطوسى ۱: ۳۰۹ -

**[ترجمه]

«۲۰»

مع، [معانى الأخبار] أَبِى عَنْ سَعْدٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ هَاشِمٍ عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: فِى قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ وَ أَنَّهُ هُوَ أَغْنى وَ أَقْنى قَالَ أَغْنَى كُلَّ إِنْسَانٍ بِمَعِيشَتِهِ وَ أَرْضَاهُ بِكَسْبِ يَدِهِ (۲).

**[ترجمه]معانى الأخبار: روايت شده كه اميرالمؤمنين عليه السلام فرمودند: منظور از سخن خداوند بزرگ در آيه: «و أنه هو أغنى و أقنى»، - . النجم / ۴۸ - {و هم اوست كه شما را بی‌نياز كرد و سرمايه بخشيد.} اين است كه خداوند هر انسانى را با روزى خويش بى نياز كرد و او را از كسب و درآمد خويش راضى گردانيد. - . معانى الأخبار: ۲۱۴ -

**[ترجمه]

«۲۱»

مع، [معانى الأخبار] ابْنُ الْوَلِيدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ الْبَرْقِيِّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْعَبَّاسِ رَفَعَهُ قَالَ: سَأَلَ مُعَاوِيَهُ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ عليه السلام عَنِ الْمُرُوَّهِ فَقَالَ شُحُّ الرَّجُلِ عَلَى دِينِهِ وَ إِصْلَاحُهُ مَالَهُ وَ قِيَامُهُ بِالْحُقُوقِ فَقَالَ مُعَاوِيَهُ أَحْسَنْتَ يَا أَبَا مُحَمَّدٍ أَحْسَنْتَ يَا أَبَا مُحَمَّدٍ قَالَ فَكَانَ مُعَاوِيَهُ يَقُولُ بَعْدَ ذَلِكَ وَدِدْتُ أَنَّ يَزِيدَ قَالَهَا وَ أَنَّهُ كَانَ أَعْوَرَ(۳).

**[ترجمه]معانى الأخبار: عبدالرّحمن بن عبّاس نقل نموده كه معاويه از امام حسن عليه السّلام پرسيد: جوانمردى (مروت) چيست؟ فرمود: آن است كه مرد بر حفظ دينش حريص باشد، و مال خود را اصلاح و نيكو سازد، و حقوق ديگران را رعايت نمايد. معاويه گفت: آفرين بر تو اى أبامحمّد! آفرين بر تو، راوى گويد: معاويه بعد از آن بارها مى گفت: دوست داشتم يزيد اين جواب را بگويد، اگر چه يک‌چشم باشد. - . معانى الأخبار: ۲۵۷ -

**[ترجمه]

«۲۲»

مع، [معانى الأخبار] أَبِى عَنْ سَعْدٍ عَنِ الْبَرْقِيِّ عَنِ ابْنِ مِهْرَانَ عَنْ أَيْمَنَ بْنِ مُحْرِزٍ عَنْ مُعَاوِيَهَ بْنِ وَهْبٍ عَنْ أَبِى عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: كَانَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ عليهما السلام فِى نَفَرٍ مِنْ أَصْحَابِهِ عِنْدَ مُعَاوِيَهَ فَقَالَ لَهُ يَا أَبَا مُحَمَّدٍ خَبِّرْنِى عَنِ الْمُرُوَّهِ فَقَالَ حِفْظُ الرَّجُلِ دِينَهُ وَ قِيَامُهُ فِى إِصْلَاحِ ضَيْعَتِهِ وَ حُسْنُ مُنَازَعَتِهِ وَ إِفْشَاءُ السَّلَامِ وَ لِينُ الْكَلَامِ وَ الْكَفُّ وَ التَّحَبُّبُ إِلَى النَّاسِ (۴).

**[ترجمه]معانی الأخبار: معاویه بن وهب از امام صادق علیه السّلام روایت کرده که فرمودند: زمانی حسن بن علی علیه السّلام با چند تن از یارانش نزد معاویه بودند، معاویه به آن حضرت گفت: ای أبا محمد، مرا آگاه ساز که جوانمردی چیست؟ پس ایشان فرمود: جوانمردی آن است که مرد دین خود را حفظ نماید، و اموالش را نیکو گرداند، و همچنین نیک رفتاری در حال کشمکش و ستیز، سلام دادن و با نرمی سخن گفتن، و خویشتنداری، و دوستی مردم می باشد. -. معانی الأخبار: ۲۵۷ -

**[ترجمه]

«۲۳»

مع، [معانی الأخبار] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ الْبَرْقِیِّ رَفَعَهُ إِلَی ابْنِ طَرِیفٍ عَنِ ابْنِ نُبَاتَهَ عَنِ الْحَارِثِ الْأَعْوَرِ قَالَ: قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام لِلْحَسَنِ ابْنِهِ یَا بُنَیَّ مَا الْمُرُوَّهُ فَقَالَ الْعَفَافُ وَ إِصْلَاحُ الْمَالِ (۵).

**[ترجمه]معانی الأخبار: حارث أعور گوید: امیرالمؤمنین علیه السّلام به فرزندش امام حسن علیه السّلام فرمود: پسرم! جوانمردی چیست؟ پاسخ دادند: پارسائی و اصلاح مال. -. معانی الأخبار: ۲۵۷ -

**[ترجمه]

«۲۴»

مع، [معانی الأخبار] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ بْنِ حَمَّادٍ الْأَنْصَارِیِّ رَفَعَهُ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: تَعَاهُدُ الرَّجُلِ ضَیْعَتَهُ

ص: ۶

۱- ۱. نفس المصدر ج ۱ ص ۳۰۹.

۲- ۲. معانی الأخبار ص ۲۱۴ و الآیه فی سوره النجم: ۴۸.

۳- ۳. معانی الأخبار ص ۲۵۷.

۴- ۴. معانی الأخبار ص ۲۵۷.

۵- ۵. معانی الأخبار ص ۲۵۷.

مِنَ الْمُرُوَّهِ(۱).

**[ترجمه]معانی الأخبار: عبداللّه انصاری از امام صادق علیه السّلام روایت نموده که ایشان فرمودند: رسیدگی مرد به کسب و مالش، از نشانه‌های جوانمردی است. - . معانی الأخبار: ۲۵۸ -

**[ترجمه]

«۲۵»

مع، [معانی الأخبار] أَبِی عَنْ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ النَّوْفَلِیِّ عَنِ السَّکُونِیِّ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: الْعِبَادَهُ سَبْعُونَ جُزْءاً وَ أَفْضَلُهَا جُزْءاً طَلَبُ الْحَلَالِ (۲).

**[ترجمه]معانی الأخبار: امام صادق علیه السّلام از پدرانش روایت کرده است که رسول الله فرمودند: عبادت هفتاد جزء دارد که بهترین جزء آن کسب روزی حلال است. - . معانی الأخبار: ۳۶۶ -

**[ترجمه]

«۲۶»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی]: فِیمَا أَوْصَی أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ ابْنَهُ علیهما السلام أَنَّهُ لَیْسَ لِلْمُؤْمِنِ بُدٌّ مِنْ أَنْ یَکُونَ شَاخِصاً فِی ثَلَاثٍ مَرَمَّهٍ لِمَعَاشٍ أَوْ حُظْوَهٍ لِمَعَادٍ أَوْ لَذَّهٍ فِی غَیْرِ مُحَرَّمٍ (۳).

**[ترجمه]أمالی الطوسی: از چیزهایی که امیرالمؤمنین علیه السلام فرزندش را به آن سفارش می‌کرد این است که: مؤمن باید دارای سه ویژگی باشد: اصلاح معاش، کسب توشه برای آخرت و لذت بردن از چیزهای حلال. - . أمالی الطوسی ج ۱: ۱۴۶ -

**[ترجمه]

«۲۷»

ل، [الخصال] أَبِی عَنِ السَّعْدَآبَادِیِّ عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِیسَی عَنِ ابْنِ مُسْکَانَ رَفَعَهُ إِلَی عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیه السلام قَالَ: مِنْ سَعَادَهِ الْمَرْءِ الْمُسْلِمِ أَنْ یَکُونَ مَتْجَرُهُ فِی بِلَادِهِ وَ یَکُونَ خُلَطَاؤُهُ صَالِحِینَ وَ یَکُونَ لَهُ وَلَدٌ یَسْتَعِینُ بِهِ (۴).

**[ترجمه]الخصال: ابن مسکان از امام سجاد علیه السّلام روایت کرده که فرمودند: از جمله سعادت شخص مسلمان این است که محل تجارت او در سرزمینش، شرکایش صالح و نیز صاحب فرزندی باشد که او را یاری رساند. - . الخصال ۱: ۷۷ -

**[ترجمه]

«۲۸»

ثو، [ثواب الأعمال] ابْنُ الْوَلِيدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ ابْنِ مَعْرُوفٍ عَنِ ابْنِ مَهْزِيَارَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بَشِيرٍ عَنْ سَيْفٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ لَمْ يَسْتَحِ مِنْ طَلَبِ الْمَعَاشِ خَفَّتْ مَئُونَتُهُ وَ رَخِیَ بَالُهُ وَ نَعِمَ عِيَالُهُ (۵).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السّلام فرمود: کسی که از طلب روزی شرم نکند، گذران زندگی‌اش آسان و خاطرش آسوده و خانواده اش در راحتی و گشایش خواهد بود. - . ثواب الاعمال: ۱۵۱ -

**[ترجمه]

«۲۹»

ثو، [ثواب الأعمال] أَبِی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِيسَ عَنِ الْأَشْعَرِیِّ بِإِسْنَادِهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: الْعِبَادَةُ سَبْعُونَ جُزْءاً أَفْضَلُهَا جُزْءاً طَلَبُ الْحَلَالِ (۶).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: از پیامبر اکرم صلّی اللّه علیه و آله روایت شده که ایشان فرمودند: عبادت هفتاد جزء دارد که بهترین جزء آن کسب روزی حلال است. - .ثواب الاعمال: ۱۶۴ -

**[ترجمه]

«۳۰»

ثو، [ثواب الأعمال] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحَارِثِ بْنِ بَهْرَامَ عَنْ عَمْرِو بْنِ جُمَيْعٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام يَقُولُ: لَا خَيْرَ فِی مَنْ لَا يُحِبُّ جَمْعَ الْمَالِ مِنْ حَلَالٍ فَيَكُفَّ بِهِ وَجْهَهُ وَ يَقْضِیَ

۱- ۱. نفس المصدر ص ۲۵۸.

۲- ۲. نفس المصدر ص ۳۶۶.

۳- ۳. أمالی الطوسیّ ج ۱ ص ۱۴۶.

۴- ۴. الخصال ج ۱ ص ۷۷.

۵- ۵. ثواب الأعمال ص ۱۵۱ صدر حديث.

۶- ۶. نفس المصدر ص ۱۶۴ طبع بغداد.

بِهِ دَيْنَهُ (۱).

**[ترجمه]ثواب الاعمـال: عمرو بن جمیع می گویـد: از امـام صادق علیه السّـلام شـنیدم که فرمود: خیری نیست در کسـی که دوست نداشـته باشـد مـال را از راه حلال فراهم آورد تا بـدین وسـیله آبروی خود را حفظ و بـدهی خود را پرداخت کنـد. - . ثواب الاعمال: ۱۶۴ -

**[ترجمه]

«۳۱»

وَ فِی حَدِیثٍ آخَرَ: مَنْ طَلَبَ الدُّنْیَا اسْتِغْنَاءً عَنِ النَّاسِ وَ تَعَطُّفاً عَلَی الْجَارِ لَقِیَ اللَّهَ وَ وَجْهُهُ كَالْقَمَرِ لَیْلَةَ الْبَدْرِ(۲).

**[ترجمه]در حـدیث دیگری آمـده است: کسـی که دنیا را برای بی‌نیازی از مردم و نیکی به همسایه طلب کند، خداوند او را در روز قیامت با چهره‌ای (نورانی) بسان ماه شب چهاردهم ملاقات می کند. - . ثواب الاعمال: ۱۶۴ -

**[ترجمه]

«۳۲»

یر، [بصائر الدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ جَمَعَ مَالًا مِنْ مَهَاوِشَ أَذْهَبَهُ اللَّهُ فِی نَهَابِرَ(۳).

**[ترجمه]بصایرالدرجات: محمد بن احمد از امام صادق علیه السلام روایت کرده است که حضرت فرمود: هرکس مالی را از راههای نامشروع و حرام جمع کند، خداوند آن را در راههای نامشروع تباه می کند. - . بصائرالدرجات: -

**[ترجمه]

«۳۳»

سن، [المحـاسن] أَبِی عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ أَبِی عَبْـدِ اللَّهِ علیه السـلام قَالَ: مَنْ كَسَبَ مَالًا مِنْ غَیْرِ حِلِّهِ سُـلِّطَ عَلَیْهِ الْبِنَاءُ وَ الطِّینُ وَ الْمَاءُ(۴).

**[ترجمه]محاسن البرقی: هشام بن حکم از امام صادق علیه السّـلام روایت کرده است که ایشان فرمود: هرکس مالی را از راه حرام به دست آورد، خداوند بنا و آب و گل را بر او مسلط می‌سازد. - . محاسن البرقی: ۶۰۸ -

**[ترجمه]

«۳۴»

شا، [الإرشاد] أَبُو مُحَمَّدٍ الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ جَدِّهِ عَنِ ابْنِ يَزِيدَ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَيْرٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَجَّاجِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ مُحَمَّدَ بْنَ الْمُنْكَدِرِ كَانَ يَقُولُ مَا كُنْتُ أَرَى أَنَّ مِثْلَ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ يَدَعُ خَلَفاً لِفَضْلِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ

١- ١. ثواب الأعمال ص ١۶۴.

٢- ٢. ثواب الأعمال ص ١۶۴.

٣- ٣. أخرجه الشريف الرضی فی المجازات النبويّه ص ١۶٩ مرفوعا عن النبیّ صلّی اللّه عليه و آله بلفظ(من كسب مالا من نهاوش أنفقه فی نهابر) و قال: المراد بالنهاوش علی ما قاله أهل العربيه: اكتساب أموال من النواحی المكروهه و الوجوه المذمومه و من غير حلها و لا حميد سبلها. و قال أبو عبيده: هو مهاوش بالميم: يريد أخذ المال من التلصص و قال غيره: ذلك مأخوذ من الهوش يقال: تهاوش القوم إذا اختلطوا. و منه قوله عليه الصلاه و السلام:(إيّاكم و هوشات الاسواق) أی اختلاطها و فسادها إلخ. و قوله عليه الصلاه و السلام: أنفقه فی نهابر: أی فی الوجوه المحرمه التی يضيع الانفاق فيها، و لا يعود إليه نفع منها، و ذلك مأخوذ من نهابر الرمل، واحدتها نهبوره و هی وهدات تكون بين الرمال المستعظمه إذا وقع البعير فيها استرخت قوائمه و لم يكد يتخلص منها، فكأنّه صلّی اللّه عليه و آله شبه ما يكسب من الحرام و ينفق فی الحرام بالشی ء الواقع فی عجمه الرمل لا يرجی وجوده و لا ينشد مفقوده، و مع ذلك فقد أرصد لمنفقه اليم العذاب و عقيم العقاب.

۴- ۴. محاسن البرقی ص ۶٠٨ طبع ايران.

حَتَّی رَأَیْتُ ابْنَهُ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِیٍّ فَأَرَدْتُ أَنْ أَعِظَهُ فَوَعَظَنِی فَقَالَ لَهُ أَصْحَابُهُ بِأَیِّ شَیْ ءٍ وَعَظَکَ؟

قَالَ خَرَجْتُ إِلَی بَعْضِ نَوَاحِی الْمَدِینَهِ فِی سَاعَهٍ حَارَّهٍ فَلَقِیتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِیٍّ وَ کَانَ رَجُلًا بَدِیناً وَ هُوَ مُتَّکِئٌ عَلَی غُلَامَیْنِ لَهُ أَسْوَدَیْنِ أَوْ مَوْلَیَیْنِ فَقُلْتُ فِی نَفْسِی شَیْخٌ مِنْ شُیُوخِ قُرَیْشٍ فِی هَذِهِ السَّاعَهِ عَلَی هَذِهِ الْحَالِ فِی طَلَبِ الدُّنْیَا أَشْهَدُ لَأَعِظَنَّهُ فَدَنَوْتُ مِنْهُ فَسَلَّمْتُ عَلَیْهِ فَسَلَّمَ عَلَیَّ بِنَهْرٍ وَ قَدْ تَصَبَّبَ عَرَقاً فَقُلْتُ أَصْلَحَکَ اللَّهُ شَیْخٌ مِنْ أَشْیَاخِ قُرَیْشٍ فِی هَذِهِ السَّاعَهِ عَلَی هَذِهِ الْحَالِ فِی طَلَبِ الدُّنْیَا لَوْ جَاءَکَ الْمَوْتُ وَ أَنْتَ عَلَی هَذِهِ الْحَالِ قَالَ فَخَلَّی عَنِ الْغُلَامَیْنِ مِنْ یَدِهِ ثُمَّ تَسَانَدَ علیه السلام وَ قَالَ لَوْ جَاءَنِی وَ اللَّهِ الْمَوْتُ وَ أَنَا فِی هَذِهِ الْحَالِ جَاءَنِی وَ أَنَا فِی طَاعَهٍ مِنْ طَاعَاتِ اللَّهِ تَعَالَی أَکُفُّ بِهَا نَفْسِی عَنْکَ وَ عَنِ النَّاسِ وَ إِنَّمَا کُنْتُ أَخَافُ الْمَوْتَ لَوْ جَاءَنِی وَ أَنَا عَلَی مَعْصِیَهٍ مِنْ مَعَاصِی اللَّهِ فَقُلْتُ یَرْحَمُکَ اللَّهُ أَرَدْتُ أَنْ أَعِظَکَ فَوَعَظْتَنِی (۱).

**[ترجمه]ارشاد شیخ مفید: امام صادق علیه السلام فرمود: محمد بن منکدر می گفت: من تصور نمی کردم علی بن حسین علیه السّلام فرزندی به جا نهد که به فضل و بزرگی او باشد تا آن روز که فرزندش محمد بن علی (امام باقر) علیه السلام را دیدم. خواستم او را موعظه کنم، ولی او مرا موعظه کرد. یارانش به او گفتند: با چه مطلبی تو را موعظه کرد؟ محمد بن منکدر گفت: من در نیمروزی بسیار گرم، از خانه خارج شدم و به اطراف شهر رفتم. محمد بن علی علیه السلام را که مردی تنومند بود دیدم که بر دو غلام سیاه یا دو مولی(غلام آزاد شده) تکیه داشت. با خود گفتم: سبحان اللّه! بزرگی از بزرگان قریش، در این گرمای نیمروز، با این حال پرمشقت در طلب دنیا است! باید او را موعظه کنم. نزدیک شدم و سلام گفتم، محمد بن علی علیه السلام نفس زنان و در حالی که عرق از سر و رویش می ریخت سلام مرا پاسخ داد. گفتم: خداوند امور تو را اصلاح کند، شایسته نیست که بزرگی از بزرگان قریش، در این ساعت از روز، با این حال پرمشقت برای دنیا تلاش کند، اگر در این حال پیک مرگ در رسد و تو به این حال باشی؟! دستان خود را از آن دو غلام دور کرد و بر روی پای خود ایستاد و گفت: به خدا سوگند اگر پیک مرگ در این حالت بر من رسد، مرا در طاعت و بندگی خدا خواهد دید، چرا که من با این تلاش، خود را از تو و سایر مردم بی نیاز می سازم، تنها ترس من از آن است که پیک مرگ درآید و من در حال معصیت و نافرمانی خدا باشم. پس به او گفتم: رحمت خدا بر تو باد، خواستم تو را موعظه کنم اما تو مرا موعظه کردی. - . ارشاد شیخ مفید: ۲۷۳ -

**[ترجمه]

«۳۵»

جع، [جامع الأخبار] قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: طَلَبُ الْحَلَالِ فَرِیضَهٌ عَلَی کُلِّ مُسْلِمٍ وَ مُسْلِمَهٍ(۲).

**[ترجمه]جامع الأخبار: پیامبر اکرم صلّی الله علیه و آله فرمودند: کسب روزی حلال بر تمام مسلمانان (مرد و زن) واجب است. - . جامع الاخبار: ۱۳۹ -

**[ترجمه]

«۳۶»

وَ رُوِیَ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله: الْعِبَادَهُ سَبْعُونَ جُزْءاً أَفْضَلُهَا طَلَبُ الْحَلَالِ (۳).

**[ترجمه]جامع الأخبار: از پیامبر صلّی الله علیه و آله روایت شده است که فرمود: عبادت هفتاد جزء دارد که بهترین جزء آن کسب روزی حلال است. - . جامع الاخبار: ۱۳۹ -

**[ترجمه]

«۳۷»

وَ قَالَ علیه السلام: الْعِبَادَهُ عَشَرَهُ أَجْزَاءٍ تِسْعَهُ أَجْزَاءٍ فِی طَلَبِ الْحَلَالِ (۴).

**[ترجمه]جامع الأخبار: و نیز پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمود: عبادت ده جزء دارد که نه جزء آن در کسب روزی حلال است. - . جامع الاخبار: ۱۳۹ -

**[ترجمه]

«۳۸»

رَوَی ابْنُ عَبَّاسٍ قَالَ: کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِذَا نَظَرَ إِلَی الرَّجُلِ فَأَعْجَبَهُ فَقَالَ هَلْ لَهُ حِرْفَهٌ فَإِنْ قَالُوا لَا قَالَ سَقَطَ مِنْ عَیْنِی قِیلَ وَ کَیْفَ ذَاکَ یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ لِأَنَّ الْمُؤْمِنَ إِذَا لَمْ یَکُنْ لَهُ حِرْفَهٌ یَعِیشُ بِدِینِهِ (۵).

**[ترجمه]جامع الأخبار: ابن عباس روایت کرده است که: هرگاه پیامبر اکرم صلّی الله علیه و آله به مردی نگاه می کرد و از او خوشش می آمد، می‌پرسید: آیا او شغلی دارد؟ و اگر می گفتند نه؛ می گفت: از چشمم افتاد. پرسیدند: برای چه ای رسول خدا؟ فرمود: برای اینکه مؤمن اگر حرفه ای نداشته باشد، با دینش زندگی را می گذراند {که امری مذموم است}. - .[۵] جامع الاخبار: ۱۳۹ -

**[ترجمه]

«۳۹»

وَ قَالَ: مَنْ أَکَلَ مِنْ کَدِّ یَدِهِ مَرَّ عَلَی الصِّرَاطِ کَالْبَرْقِ الْخَاطِفِ (۶).

**[ترجمه]جامع الأخبار: و پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمودند: هرکس از دسترنج خود بخورد، همچون برق (به سرعت) از پل صراط عبور می کند. - . جامع الاخبار: ۱۳۹ -

**[ترجمه]

وَ قَالَ علیه السلام: مَنْ أَكَلَ مِنْ كَدِّ يَدِهِ نَظَرَ اللَّهُ إِلَيْهِ بِالرَّحْمَهِ ثُمَّ لَا يُعَذِّبُهُ

ص: ۹

۱- ۱. ارشاد الشیخ المفید ص ۲۷۳ طبع النجف.

۲- ۲. جامع الأخبار ص ۱۳۹(الطبعه الأخیره الممتازه المصحّحه) ط الحیدریّه فی النجف.

۳- ۳. جامع الأخبار ص ۱۳۹(الطبعه الأخیره الممتازه المصحّحه) ط الحیدریّه فی النجف.

۴- ۴. جامع الأخبار ص ۱۳۹(الطبعه الأخیره الممتازه المصحّحه) ط الحیدریّه فی النجف.

۵- ۵. جامع الأخبار ص ۱۳۹(الطبعه الأخیره الممتازه المصحّحه) ط الحیدریّه فی النجف.

۶- ۶. جامع الأخبار ص ۱۳۹(الطبعه الأخیره الممتازه المصحّحه) ط الحیدریّه فی النجف.

أَبَداً(۱).

**[ترجمه]جامع الأخبار: پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمودند: هرکس از دسترنج خود بخورد، خدا به او نظر رحمت کند و هرگز او را عذاب نکند. - . جامع الاخبار: ۱۳۹ -

**[ترجمه]

«۴۱»

وَ قَالَ علیه السلام: مَنْ أَکَلَ مِنْ کَدِّ یَدِهِ حَلَالًا فُتِحَ لَهُ أَبْوَابُ الْجَنَّهِ یَدْخُلُ مِنْ أَیِّهَا شَاءَ(۲).

**[ترجمه]جامع الأخبار: پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمودند: هر کس از دسترنج حلال خود بخورد، درهای بهشت به روی وی گشوده می شود، تا از هر طرف که بخواهد به بهشت درآید. - . جامع الاخبار: ۱۳۹ -

**[ترجمه]

«۴۲»

وَ قَالَ: مَنْ أَکَلَ مِنْ کَدِّ یَدِهِ کَانَ یَوْمَ الْقِیَامَهِ فِی عِدَادِ الْأَنْبِیَاءِ وَ یَأْخُذُ ثَوَابَ الْأَنْبِیَاءِ(۳).

**[ترجمه]جامع الأخبار: پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمودند: هرکس از دسترنج خود بخورد، در روز قیامت جزو انبیا محسوب می‌شود و ثواب انبیا را دریافت می‌کند. - . جامع الاخبار: ۱۳۹ -

**[ترجمه]

«۴۳»

طا، [الأمان] مِنْ کِتَابِ مَسَائِلِ الرِّجَالِ لِمَوْلَانَا أَبِی الْحَسَنِ الْهَادِی علیه السلام قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ هَارُونَ الْجَلَّابُ: قُلْتُ رُوِّینَا عَنْ آبَائِکَ أَنَّهُ یَأْتِی عَلَی النَّاسِ زَمَانٌ لَا یَکُونُ شَیْ ءٌ أَعَزَّ مِنْ أَخٍ أَنِیسٍ أَوْ کَسْبِ دِرْهَمٍ مِنْ حَلَالٍ فَقَالَ لِی یَا أَبَا مُحَمَّدٍ إِنَّ الْعَزِیزَ مَوْجُودٌ وَ لَکِنَّکَ فِی زَمَانٍ لَیْسَ شَیْ ءٌ أَعْسَرَ مِنْ دِرْهَمٍ حَلَالٍ وَ أَخٍ فِی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ (۴).

**[ترجمه]أمان الاخطار: در کتاب «مسایل الرجال» مولایمان امام هادی علیه السّلام از محمد بن هارون جلاب نقل شده که می‌گوید: گفتم: از اجدادتان بر ما روایت شده است که زمانی بر مردم می‌رسد که چیزی عزیزتر از برادر انیس و کسب مال از راه حلال نیست، سپس ایشان به من جواب داد: ای ابو محمد، چیز ارزشمند وجود دارد، اما زمانی می‌رسد که چیزی سخت‌تر از به دست آوردن مال حلال و برادر شفیق در نزد خداوند عزّوجل نیست. - . أمان الأخطار: ۴۵ -

**[ترجمه]

«۴۴»

نبه، [تنبیه الخاطر]: أَصَابَ أَنْصَارِیّاً حَاجَهٌ فَأَخْبَرَ بِهَا رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ ایتِنِی بِمَا فِی مَنْزِلِکَ وَ لَا تُحَقِّرْ شَیْئاً فَأَتَاهُ بِحِلْسٍ وَ قَدَحٍ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَنْ یَشْتَرِیهِمَا فَقَالَ رَجُلٌ هُمَا عَلَیَّ بِدِرْهَمٍ فَقَالَ مَنْ یَزِیدُ فَقَالَ رَجُلٌ هُمَا عَلَیَّ بِدِرْهَمَیْنِ فَقَالَ هُمَا لَکَ فَقَالَ ابْتَعْ بِأَحَدِهِمَا طَعَاماً لِأَهْلِکَ وَ ابْتَعْ بِالْآخَرِ فَأْساً فَأَتَاهُ بِفَأْسٍ فَقَالَ علیه السلام مَنْ عِنْدَهُ نِصَابٌ لِهَذِهِ الْفَأْسِ فَقَالَ أَحَدُهُمَا عِنْدِی فَأَخَذَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَأَثْبَتَهُ بِیَدِهِ وَ قَالَ اذْهَبْ فَاحْتَطِبْ وَ لَا تُحَقِّرَنَّ شَوْکاً وَ لَا رَطْباً وَ لَا یَابِساً فَفَعَلَ ذَلِکَ خَمْسَ عَشْرَهَ لَیْلَهً فَأَتَاهُ وَ قَدْ حَسُنَتْ حَالُهُ فَقَالَ علیه السلام هَذَا خَیْرٌ مِنْ أَنْ تَجِیءَ یَوْمَ الْقِیَامَهِ وَ فِی وَجْهِکَ کُدُوحُ الصَّدَقَهِ(۵).

**[ترجمه]تنبیه الخواطر: یکی از انصار را نیازی پیش آمد و پیامبر خدا صلّی الله علیه و آله را از آن آگاه ساخت، پیامبر فرمود: «هرچه در خانه داری بیاور و چیزی را بی ارزش مشمار». آن انصاری به خانه اش رفت و یک نمدزین و کاسه‌ای را نزد رسول الله آورد. ایشان فرمود: «چه کسی اینها را می خرد؟» مردی گفت: آنها را به یک درهم خریدارم. فرمود: «کسی به قیمت بیشتر می خرد؟» مردی گفت: به دو درهم خریدارم. پیامبر فرمود: «مال تو». آنگاه به مرد انصاری گفت: «با یک درهم طعامی برای خانواده ات فراهم ساز، و با درهم دیگر تبری بخر». (مرد رفت) و با تبری نزد ایشان برگشت، پیامبر فرمود: «چه کسی دسته ای برای این تبر دارد؟» یکی از حاضران گفت: من. پیامبر صلّی الله علیه و آله دسته را گرفت و آن را با دستش بر روی تبر محکم کرد، و به انصاری فرمود: «برو و هیزم جمع کن، و هیچ خار تر و خشکی را اندک مشمار (و همه را بردار!)»، آن مرد چنین کرد و پس از پانزده روز، در حالی که وضع زندگی‌اش خوب شده بود، نزد پیامبر صلّی الله علیه و آله آمد. ایشان فرمود: «این کار برای تو نیکوتر از آن است که روز قیامت برسد و بر چهره‌ات آثار صدقه باشد». - . تنبیه الخواطر: ۳۷ -

**[ترجمه]

«۴۵»

ختص، [الإختصاص] قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنِ اکْتَسَبَ مَالًا مِنْ غَیْرِ حِلِّهِ کَانَ زَادَهُ إِلَی النَّارِ(۶).

۱- ۱. جامع الأخبار ص ۱۳۹.

۲- ۲. جامع الأخبار ص ۱۳۹.

۳- ۳. جامع الأخبار ص ۱۳۹.

۴- ۴. أمان الاخطار ص ۴۵ طبع النجف.

۵- ۵. تنبیه الخواطر ص ۳۷ طبع النجف.

۶- ۶. الاختصاص ص ۲۴۹ لم یوضع له و لما بعده رمز و هما منقولان من الاختصاص کما فی المستدرک للنوری ج ۲ ص ۴۱۷.

**[ترجمه]الاختصاص: رسول خدا صلى الله عليه و آله فرمود: هركس مالى را از راه حرام به دست آورد، (اين مال) توشه راه جهنّم او خواهد بود. - . الاختصاص: ۲۴۹ -

**[ترجمه]

«۴۶»

وَ قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ: مَنْ لَمْ يُبَالِ مِنْ أَيِّ بَابٍ اكْتَسَبَ الدِّينَارَ وَ الدِّرْهَمَ لَمْ أُبَالِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ أَيِّ أَبْوَابِ النَّارِ أَدْخَلْتُهُ (۱).

**[ترجمه]الاختصاص: و نيز پيامبر اكرم صلّى الله عليه و آله فرمود كه خداوند عزّوجل مى‌فرمايند: كسى كه اهميت ندهد از چه راهى درهم و دينار به دست مى‌آورد، در روز قيامت نيز اهميت داده نمى‌شود كه از چه راهى او را وارد جهنم كنند. - . الاختصاص: ۲۴۹ -

**[ترجمه]

«۴۷»

مجالس، [المجالس و الأخبار] جَمَاعَةٌ عَنْ أَبِي الْمُفَضَّلِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ حَفْصٍ عَنْ هِشَامِ النَّهْشَلِيِّ عَنْ عَمْرِو بْنِ هَاشِمٍ عَنْ مَعْرُوفِ بْنِ خَرَّبُوذَ عَنْ عَامِرِ بْنِ وَاثِلَةَ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ الْأَسْلَمِيِّ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله قَالَ: لَا تَزُولُ قَدَمُ عَبْدٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يُسْأَلَ عَنْ أَرْبَعٍ عَنْ جَسَدِهِ فِيمَا أَبْلَاهُ وَ عَنْ عُمُرِهِ فِيمَا أَفْنَاهُ وَ عَنْ مَالِهِ مِمَّا اكْتَسَبَهُ وَ فِيمَا أَنْفَقَهُ وَ عَنْ حُبِّنَا أَهْلَ الْبَيْتِ (۲).

**[ترجمه]أمالى الطوسى: گروهى از ابو برده اسلمى روايت كرده‌اند كه مى‌گفت: شنيدم كه رسول خدا صلى الله عليه و آله فرمود: در روز قيامت هيچ بنده‌اى قدم از قدم برنمى‌دارد، مگر اينكه درباره چهار چيز از او سؤال شود؛ از جسمش كه در چه راهى آن را فرسوده كرده، از عمرش كه در چه راهى آن را فنا كرده، و از اموالش كه از چه راهى به دست آورده و در چه راهى خرج كرده است، و از حب ما اهل بيت. - . أمالى الطوسى ۲: ۲۰۶ -

**[ترجمه]

«۴۸»

عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ وَهْبَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ زَكَرِيَّا عَنِ الْحَسَنِ بْنِ فَضَّالٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ عُقْبَةَ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ مُوسَى الْحَنَّاطِ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: ذُكِرَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام أَنَّهُ ذُكِرَ عِنْدَهُ رَجُلٌ فَقَالَ إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا أَصَابَ مَالًا مِنْ حَرَامٍ لَمْ يُقْبَلْ مِنْهُ حَجٌّ وَ لَا عُمْرَةٌ وَ لَا صِلَةُ رَحِمٍ حَتَّى إِنَّهُ يَفْسُدُ فِيهِ الْفَرْجُ (۳).

**[ترجمه]أمالی الطوسی: از امام باقر علیه السّلام روایت شده است که فرمود: چون کسی مال حرامی به دست آورد، نه حج او قبول می شود، نه عمره او و نه صله رحم او، حتی مال حرام، نکاح را تباه می کند. -. أمالی الطوسی ۲: ۲۹۳ -

**[ترجمه]

«۴۹»

نُقِلَ مِنْ خَطِّ الشَّیْخِ الشَّهِیدِ قَدَّسَ اللَّهُ رُوحَهُ نَقْلًا مِنْ کِتَابِ التِّجَارَهِ لِلْحُسَیْنِ بْنِ سَعِیدٍ رُوِیَ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ أَبِی الْبِلَادِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: لَیْسَ مِنْ نَفْسٍ إِلَّا وَ قَدْ فَرَضَ اللَّهُ لَهَا رِزْقاً حَلَالًا یَأْتِیهَا فِی عَافِیَهٍ وَ عَرَضَ لَهَا بِالْحَرَامِ مِنْ وَجْهٍ آخَرَ فَإِنْ هِیَ تَنَاوَلَتْ شَیْئاً مِنَ الْحَرَامِ قَاصَّهَا مِنَ الْحَلَالِ الَّذِی فَرَضَ لَهَا وَ عِنْدَ اللَّهِ سِوَاهُمَا فَضْلٌ کَثِیرٌ وَ هُوَ قَوْلُهُ وَ سْئَلُوا اللَّهَ مِنْ فَضْلِهِ (۴).

**[ترجمه]امام باقر علیه السّلام فرمود: خداوند- عزّوجل- برای هر کسی روزی حلالی مقدر کرده است که با عافیت به او خواهد رسید. روزی حرام نیز در چشم انداز انسان قرار دارد و اگر انسان چیزی از راه حرام به دست آورد، از روزی حلال او کاسته خواهد شد، غیر از روزی مقدر؛ فضل و کرم خداوند بسیار است (که از دائره تقسیم خارج است و هرکسی می تواند از راه حلال به آن دست پیدا کند) همانطور که خداوند بلند مرتبه فرموده است: «وَاسْئَلُوا اللَّهَ مِنْ فَضْلِه»، -. النساء/ ۳۲ - {از فضل خدا درخواست کنید}.

**[ترجمه]

«۵۰»

الدَّعَوَاتُ لِلرَّاوَنْدِیِّ، قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: مَنْ أَکَلَ الْحَلَالَ قَامَ عَلَی

۱- ۱. نفس المصدر ص ۲۴۹.

۲- ۲. أمالی الطوسیّ ج ۲ ص ۲۰۶ طبع النجف.

۳- ۳. نفس المصدر ج ۲ ص ۲۹۳ و کان الرمز علیه السلام لعلل الشرائع و هو من سهو القلم و الصواب ما اثبتناه.

۴- ۴. سوره النساء الآیه ۳۲.

رَأْسِهِ مَلَكٌ يَسْتَغْفِرُ لَهُ حَتَّى يَفْرُغَ مِنْ أَكْلِهِ.

**[ترجمه]دعوات الراوندی: پیامبر اکرم صلّی الله علیه و آله فرمود: هرکس از روزی حلال بخورد، تا زمان فارغ شدن او از خوردن، فرشته‌ای بالای سرش برای او طلب استغفار می‌کند.

**[ترجمه]

«۵۱»

وَ قَالَ: لَرَدُّ دَانِقٍ مِنْ حَرَامٍ يَعْدِلُ عِنْدَ اللَّهِ سَبْعِينَ أَلْفَ حِجَّةٍ مَبْرُورَةٍ.

**[ترجمه]و نیز فرمود: بازگرداندن کمتر از درهمی از حرام، نزد خداوند برابر با هفتاد هزار حج مقبول است.

**[ترجمه]

«۵۲»

وَ قَالَ علیه السلام: إِذَا وَقَعَتِ اللُّقْمَةُ مِنْ حَرَامٍ فِي جَوْفِ الْعَبْدِ لَعَنَهُ كُلُّ مَلَكٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَ فِي الْأَرْضِ.

**[ترجمه]و فرمود: هرگاه لقمه‌ای از حرام در شکم بنده‌ای قرار گیرد، تمام فرشتگان موجود در زمین و آسمان بر او لعنت می‌فرستند.

**[ترجمه]

«۵۳»

وَ قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: أَرْبَعٌ لَا يُسْتَجَابُ لَهُمْ دُعَاءٌ رَجُلٌ جَالِسٌ فِي بَيْتِهِ يَقُولُ يَا رَبِّ ارْزُقْنِي فَيَقُولُ لَهُ أَ لَمْ آمُرْكَ بِالطَّلَبِ وَ رَجُلٌ كَانَتْ لَهُ امْرَأَةٌ قَدْ غَالَبَهَا فَيَقُولُ أَ لَمْ أَجْعَلْ أَمْرَهَا بِيَدِكَ وَ رَجُلٌ كَانَ لَهُ مَالٌ فَأَفْسَدَهُ فَيَقُولُ يَا رَبِّ ارْزُقْنِي فَيَقُولُ لَهُ أَ لَمْ آمُرْكَ بِالاقْتِصَادِ أَ لَمْ آمُرْكَ بِالْإِصْلَاحِ ثُمَّ قَرَأَ وَ الَّذِينَ إِذا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَ لَمْ يَقْتُرُوا وَ كانَ بَيْنَ ذلِكَ قَواماً(۱) وَ رَجُلٌ كَانَ لَهُ مَالٌ فَأَدَانَهُ بِغَيْرِ بَيِّنَةٍ فَيَقُولُ أَ لَمْ آمُرْكَ بِالشَّهَادَةِ.

**[ترجمه]امام جعفر صادق علیه السّلام فرمود: «چهار کس اند که هیچ دعایی از ایشان مستجاب نمی شود: مردی که در خانه اش نشسته، می گوید: بار خدایا! مرا روزی ده، پس به او گفته می شود: آیا تو را به تلاش و جستجو امر نکردم؟ و دیگر، مردی که او را زنی باشد و آن زن بر او غالب آید. پس به او گفته می شود: آیا امر او را به دست تو قرار نداده ام؟ و سوم، مردی که او را مالی بوده و آن را تباه نموده، بعد از آن می گوید: بار خدایا! مرا روزی ده؛ پس به او گفته می شود: آیا تو را به میانه‌روی و اصلاح امر نکردم؟ سپس این آیه را خواند: «وَ الَّذينَ إِذا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَ لَمْ يَقْتُرُوا وَ كانَ بَيْنَ ذلِكَ قَواماً»، - .

الفرقان/ ۶۷ -

{کسانی‌اند که چون انفاق کنند، نه ولخرجی می کنند و نه تنگ می گیرند، و میان این دو (روش) حد وسط را برمی گزینند} و چهارم، مردی که او را مالی باشد و آن را به کسی قرض دهد، بدون شاهد و مدرک. پس به او گفته می شود: آیا تو را امر به گواه گرفتن نکردم؟

**[ترجمه]

«۵۴»

وَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّهُ لَيَأْتِي عَلَى الرَّجُلِ مِنْكُمْ لَا يُكْتَبُ عَلَيْهِ سَيِّئَتُهُ وَ ذَلِكَ أَنَّهُ مُبْتَلًى بِهَمِّ الْمَعَاشِ.

**[ترجمه]رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمود: زمانی می‌رسد که گناهی بر آدمی نوشته نمی‌شود، و آن زمانی است که به دغدغه معاش مبتلا باشد.

**[ترجمه]

«۵۵»

نَهْجُ الْبَلَاغَهِ،: مَنْ طَلَبَ شَيْئاً نَالَهُ أَوْ بَعْضَهُ (۲).

**[ترجمه]نهج البلاغه: علی علیه السلام: هرکس چیزی را طلب کند، به آن و یا بخشی از آن می‌رسد. - . نهج البلاغه ۳: ۲۴۷ -

**[ترجمه]

«۵۶»

وَ قَالَ علیه السلام: لِلْمُؤْمِنِ ثَلَاثُ سَاعَاتٍ فَسَاعَهٌ يُنَاجِي فِيهَا رَبَّهُ وَ سَاعَهٌ فِيهَا يَرُمُّ مَعَاشَهُ وَ سَاعَهٌ يُخَلِّي بَيْنَ نَفْسِهِ وَ بَيْنَ لَذَّتِهَا فِيمَا يَحِلُّ وَ يَجْمُلُ وَ لَيْسَ لِلْعَاقِلِ أَنْ يَكُونَ شَاخِصاً إِلَّا فِي ثَلَاثٍ مَرَمَّهٍ لِمَعَاشٍ أَوْ خُطْوَهٍ فِي مَعَادٍ أَوْ لَذَّهٍ فِي غَيْرِ مُحَرَّمٍ (۳).

**[ترجمه]نهج البلاغه: امیرالمؤمنین علی علیه السّلام فرمود: مؤمن را سه ساعت است: ساعتی که در آن با پروردگارش راز و نیاز نماید، ساعتی که در آن به اصلاح معاش خود بپردازد و ساعتی که با خوشیها و لذات حلال و زیبای زندگی دمساز شود. برای انسان عاقل سه ویژگی است: اصلاح معاش، فراهم آوردن توشه برای آخرت، کامجویی از لذتهای مشروع. - . نهج البلاغه۳: ۲۵۵ -

**[ترجمه]

«۵۷»

وَ قَالَ علیه السلام: إِنَّ أَعْظَمَ الْحَسَرَاتِ یَوْمَ الْقِیَامَهِ حَسْرَهُ رَجُلٍ کَسَبَ مَالًا فِی غَیْرِ طَاعَهِ اللَّهِ فَوَرَّثَهُ رَجُلًا فَأَنْفَقَهُ فِی طَاعَهِ اللَّهِ سُبْحَانَهُ فَدَخَلَ بِهِ الْجَنَّهَ وَ دَخَلَ بِهِ الْأَوَّلُ النَّارَ(۴).

**[ترجمه]نهج البلاغه: و فرمود: بزرگترین حسرت در روز قیامت، حسرت کسی است که مالی را از راه غیر طاعت خدا به دست آورد، و مردی مالش را به ارث برد و آن را در راه طاعت خداوند سبحان انفاق کند، پس او را به بهشت وارد کنند و اولی را به جهنم. - . نهج البلاغه۳: ۲۵۵ -

**[ترجمه]

«۵۸»

کَنْزُ الْکَرَاجُکِیِّ، رُوِیَ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: ثَلَاثَهٌ یَدْعُونَ

ص: ۱۲

۱- ۱. سوره الفرقان الآیه ۶۷.

۲- ۲. نهج البلاغه شرح الشیخ محمّد عبده ج ۳ ص ۲۴۷ طبع مصر.

۳- ۳. نهج البلاغه شرح الشیخ محمّد عبده ج ۳ ص ۲۴۷ طبع مصر.

۴- ۴. نفس المصدر ج ۳ ص ۲۵۵.

فَلَا یُسْتَجَابُ لَهُمْ رَجُلٌ جَلَسَ عَنْ طَلَبِ الرِّزْقِ ثُمَّ یَقُولُ اللَّهُمَّ ارْزُقْنِی یَقُولُ اللَّهُ تَعَالَی أَ لَمْ أَجْعَلْ لَکَ طَرِیقاً إِلَی الطَّلَبِ وَ رَجُلٌ لَهُ امْرَأَهُ سَوْءٍ یَقُولُ اللَّهُمَّ خَلِّصْنِی مِنْهَا یَقُولُ اللَّهُ تَعَالَی أَ لَیْسَ قَدْ جَعَلْتُ أَمْرَهَا بِیَدِکَ وَ رَجُلٌ سَلَّمَ مَالَهُ إِلَی رَجُلٍ لَمْ یُشْهِدْ عَلَیْهِ بِهِ فَجَحَدَهُ إِیَّاهُ فَهُوَ یَدْعُو عَلَیْهِ فَیَقُولُ اللَّهُ تَعَالَی قَدْ أَمَرْتُکَ بِالْإِشْهَادِ فَلَمْ تَفْعَلْ (۱).

**[ترجمه]کنز الکراجکی: از امام صادق علیه السّلام روایت شده است که فرمود: «سه کس اند که دعای ایشان مستجاب نمی شود: یکی مردی که در خانه اش نشسته، می گوید: پروردگارا! مرا روزی ده. پس به او گفته می شود: آیا راهی برای طلب روزی برایت قرار ندادم؟ و دیگر مردی که صاحب زنی بد است و می گوید: بار خدایا مرا از دست او رهایی ده! پس به او گفته می شود که: آیا امرش را به دست تو قرار ندادم؟ و دیگری مردی که مالش را بدون شاهد و مدرکی به شخصی (قرض) بدهد و شخص بدهکار (قرض) را انکار کند، و مرد او را نفرین کند، پس به او گفته می شود: آیا تو را به گواه گرفتن امر نکردم و انجام ندادی؟ - . کنز الفوائد الکراجکی: ۲۹۱ -

**[ترجمه]

«۵۹»

عِدَّهُ الدَّاعِی، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: الْکَادُّ عَلَی عِیَالِهِ کَالْمُجَاهِدِ فِی سَبِیلِ اللَّهِ (۲).

**[ترجمه]عده الداعی: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمود: کسی که در راه تأمین مخارج خانواده‌اش زحمت می کشد، مانند مجاهد در راه خداست. - . عدّه الداعی: ۵۵ -

**[ترجمه]

«۶۰»

وَ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: اتَّجِرُوا بَارَکَ اللَّهُ لَکُمْ فَإِنِّی سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ الرِّزْقُ عَشَرَهُ أَجْزَاءٍ تِسْعَهٌ فِی التِّجَارَهِ وَ وَاحِدٌ فِی غَیْرِهَا(۳).

**[ترجمه]عدّه الداعی: امیرالمؤمنین - علیه السّلام - فرمود: معامله کنید - خداوند به شما برکت بدهد - چون من از رسول خدا صلّی الله علیه و آله شنیدم که می فرمود: روزی ده جزء دارد، نُه جزء آن در تجارت است و یک جزء در چیزهای دیگر. - . عدّه الداعی: ۵۶ -

**[ترجمه]

«۶۱»

وَ قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: کَفَی بِالْمَرْءِ إِثْماً أَنْ یُضَیِّعَ مَنْ یَعُولُ (۴).

**[ترجمه]عدّه الداعی: امام صادق علیه السّلام فرمود: یک گناه مرد را کافی است و آن اینکه حق کسی را که برای خانواده اش زحمت می کشد، ضایع کند. - . عدّه الداعی: ۵۵ -

**[ترجمه]

«۶۲»

وَ قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله: مَلْعُونٌ مَلْعُونٌ مَنْ ضَيَّعَ مَنْ يَعُولُ (۵).

**[ترجمه]عدّه الداعی: و رسول خدا - صلّی اللّه علیه و آله - فرمود: ملعون است، ملعون است، کسی که حق کسی را که برای معاش خانواده اش زحمت می کشد، ضایع کند. - . عدّه الداعی: ۵۵ -

**[ترجمه]

«۶۳»

وَ قَالَ صلی الله علیه و آله: مَنْ لَمْ يُبَالِ مِنْ أَيْنَ اكْتَسَبَ الْمَالَ لَمْ يُبَالِ اللَّهُ مِنْ أَيْنَ أَدْخَلَهُ النَّارَ(۶).

**[ترجمه]عدّه الداعی: و رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمود: کسی که اهمیت نمی دهد از چه راهی مال به دست بیاورد، خداوند سبحان نیز اهمیت نمی دهد که از چه راهی او را به جهنم بیندازد. - . عدّه الداعی: ۵۵ -

**[ترجمه]

«۶۴»

وَ رَوَى الصَّدُوقُ بِإِسْنَادِهِ عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ أَصْبَحَ مُعَافًى فِي جَسَدِهِ آمِناً فِي سَرْبِهِ عِنْدَهُ قُوتُ يَوْمِهِ وَ لَيْلَتِهِ فَكَأَنَّمَا حِيزَتْ لَهُ الدُّنْيَا يَا ابْنَ جُعْشُمٍ يَكْفِيكَ مِنْهَا مَا سَدَّ جَوْعَتَكَ وَ وَارَى عَوْرَتَكَ فَإِنْ يَكُنْ بَيْتٌ يَكُنُّكَ فَذَاكَ وَ إِنْ يَكُنْ دَابَّةٌ تَرْكَبُهَا فَبَخْ بَخْ وَ إِلَّا فَالْخُبْزُ وَ مَاءُ الْبَحْرِ وَ مَا بَعْدَ ذَلِكَ حِسَابٌ عَلَيْكَ أَوْ عَذَابٌ (۷).

**[ترجمه]عدّه الداعی: شیخ صدوق (ره) از ابو درداء از رسول خدا صلّی الله علیه و آله روایت کرده است که فرمود: کسی که بدنش سالم، دارای امنیت و مالک مخارج یک روز و شب خود باشد، گویا تمام دنیا را داراست. ای پسر جعشم! کافی است برای تو از مخارج، همان مقداری که گرسنگی‌ات را برطرف سازد. و لباسی که بدنت را بپوشاند. اگر خانه هم داشتی که خوب است و اگر مرکبی هم بر اینها اضافه شد که خیلی عالی است. اما اگر اینها فراهم نشد، نان و آبت که باشد، کافی است، چون غیر از آن، یا حساب دارد یا عذاب. - . عدّه الداعی: ۵۶ -

**[ترجمه]

وَ رُوِیَ عَنْ عُمَرَ بْنِ زَیْدٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنِّی أَرْکَبُ فِی الْحَاجَهِ الَّتِی کَفَاهَا اللَّهُ مَا أَرْکَبُ فِیهَا إِلَّا الْتِمَاسَ أَنْ یَرَانِیَ اللَّهُ أُضْحِی فِی طَلَبِ الْحَلَالِ أَ مَا تَسْمَعُ قَوْلَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ اسْمُهُ فَإِذا قُضِیَتِ الصَّلاهُ فَانْتَشِرُوا فِی الْأَرْضِ

ص: ۱۳

۱- ۱. کنز الفوائد للکراجکیّ ص ۲۹۱.

۲- ۲. عدّه الداعی لابن فهد الحلی ص ۵۵ طبع تبریز سنه ۱۳۷۴.

۳- ۳. عدّه الداعی لابن فهد الحلی ص ۵۵ طبع تبریز سنه ۱۳۷۴.

۴- ۴. عدّه الداعی لابن فهد الحلی ص ۵۵ طبع تبریز سنه ۱۳۷۴.

۵- ۵. عدّه الداعی لابن فهد الحلی ص ۵۵ طبع تبریز سنه ۱۳۷۴.

۶- ۶. عدّه الداعی لابن فهد الحلی ص ۵۵ طبع تبریز سنه ۱۳۷۴.

۷- ۷. نفس المصدر ص ۵۶.

وَ ابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ أَ رَأَيْتَ لَوْ أَنَّ رَجُلًا دَخَلَ بَيْتاً وَ طَيَّنَ عَلَيْهِ بَابَهُ ثُمَّ قَالَ رِزْقِي يَنْزِلُ عَلَيَّ كَانَ يَكُونُ هَذَا أَمَا إِنَّهُ أَحَدُ الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ لَا يُسْتَجَابُ لَهُمْ دَعْوَةٌ قَالَ قُلْتُ مَنْ هَؤُلَاءِ قَالَ رَجُلٌ يَكُونُ عِنْدَهُ الْمَرْأَةُ فَيَدْعُو عَلَيْهَا فَلَا يُسْتَجَابُ لَهُ لِأَنَّ عِصْمَتَهَا فِي يَدِهِ لَوْ شَاءَ أَنْ يُخَلِّيَ سَبِيلَهَا وَ الرَّجُلُ يَكُونُ لَهُ الْحَقُّ عَلَى الرَّجُلِ فَلَا يُشْهِدُ عَلَيْهِ فَيَجْحَدُهُ حَقَّهُ فَيَدْعُو عَلَيْهِ فَلَا يُسْتَجَابُ لَهُ لِأَنَّهُ تَرَكَ مَا أُمِرَ بِهِ وَ الرَّجُلُ يَكُونُ عِنْدَهُ شَيْ ءٌ فَيَجْلِسُ فِي بَيْتِهِ فَلَا يَنْتَشِرُ وَ لَا يَطْلُبُ وَ لَا يَلْتَمِسُ حَتَّى يَأْكُلَهُ ثُمَّ يَدْعُو فَلَا يُسْتَجَابُ لَهُ (۱).

**[ترجمه]عدّه الداعی: امام صادق علیه السلام فرمود: من به دنبال حاجتی می‌روم که خداوند آن را برآورده سازد، و در طلب آن پافشاری می‌کنم تا خداوند بنگرد که من روزم را در طلب روزی حلال سپری می کنم، مگر سخن خدای بزرگ را نشنیده ای که فرمود: «فَإِذا قُضِیَتِ الصَّلاةُ فَانْتَشِرُوا فِی الْأَرْضِ وَ ابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّه»، - . جمعه/ ۱۰ - و چون نماز گزارده شد، در (روی) زمین پراکنده گردید و فضل خدا را جویا شوید.} آیا دیده‌ای که کسی وارد خانه‌ای شود و درآن را گل بگیرد، پس از آن بگوید: روزی من از آسمان برایم فرود می‌آید، آیا چنین چیزی ممکن است؟ او جزء یکی از سه گروهی است که دعایشان مستجاب نمی گردد. راوی می گوید: از حضرت پرسیدم، آن سه گروه چه کسانی هستند؟ فرمود: اول: کسی که همسری دارد (و از او راضی نیست) و او را نفرین می کند، این نفرین، مستجاب نمی شود، چون اختیار نگهداری این زن به دست خود اوست، اگر خواست رهایش می کند (و طلاقش می دهد). دوم: آن که بر دیگری حقی دارد (چیزی از او طلبکار است)، اما کسی را به عنوان شاهد قرار نداده، آن بدهکار هم انکار می‌نماید، پس (شخص طلبکار) او را نفرین می‌کند، اما مستجاب نخواهد شد، زیرا او فرمان الهی (گرفتن شاهد) را ترک نموده است. سوم: فردی که مالی دارد، در خانه می نشیند و به دنبال روزی نمی‌رود تا آن مال را می خورد، آنگاه دعا می کند (که خداوند به او روزی بدهد)، این دعا نیز مستجاب نمی گردد. - . عدّه الداعی: ۶۳ -

**[ترجمه]

«۶۶»

وَ قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: اشْتَدَّتْ حَالُ رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَتْ لَهُ امْرَأَتُهُ لَوْ أَتَيْتَ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله فَسَأَلْتَهُ فَجَاءَ إِلَى النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله فَسَمِعَهُ يَقُولُ مَنْ سَأَلَنَا أَعْطَيْنَاهُ وَ مَنِ اسْتَغْنَى أَغْنَاهُ اللَّهُ فَقَالَ الرَّجُلُ مَا يَعْنِي صلی الله علیه و آله غَيْرِي فَرَجَعَ إِلَى امْرَأَتِهِ فَأَعْلَمَهَا فَقَالَتْ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بَشَرٌ فَأَعْلِمْهُ فَأَتَاهُ فَلَمَّا رَآهُ علیه السلام قَالَ مَنْ سَأَلَنَا أَعْطَيْنَاهُ وَ مَنِ اسْتَغْنَى أَغْنَاهُ اللَّهُ حَتَّى فَعَلَ ذَلِكَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ثُمَّ ذَهَبَ

الرَّجُلُ فَاسْتَعَارَ فَأْساً ثُمَّ أَتَى الْجَبَلَ فَصَعِدَهُ وَ قَطَعَ حَطَباً ثُمَّ جَاءَ بِهِ فَبَاعَهُ بِنِصْفِ مُدٍّ مِنْ دَقِيقٍ ثُمَّ ذَهَبَ مِنَ الْغَدِ فَجَاءَ بِأَكْثَرَ مِنْهُ فَبَاعَهُ وَ لَمْ يَزَلْ يَعْمَلُ وَ يَجْمَعُ حَتَّى اشْتَرَى فَأْساً ثُمَّ جَمَعَ حَتَّى اشْتَرَى بَكْرَيْنِ وَ غُلَاماً ثُمَّ أَثْرَى وَ حَسُنَتْ حَالُهُ فَجَاءَ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله فَأَعْلَمَهُ كَيْفَ جَاءَ يَسْأَلُهُ وَ كَيْفَ سَمِعَهُ يَقُولُ فَقَالَ صلی الله علیه و آله قُلْتُ لَكَ مَنْ سَأَلَنَا أَعْطَيْنَاهُ وَ مَنِ اسْتَغْنَى أَغْنَاهُ اللَّهُ (۲).

**[ترجمه]عدّه الداعی: امام صادق علیه السلام فرمود: وضع مالی مردی از اصحاب رسول خدا صلّی الله علیه و آله سخت گردید و زنش به او گفت: کاش پیش پیامبر می رفتی و از او درخواست می کردی. آن مرد پیش پیامبر آمد، شنید که

حضرت فرمود: هر کس از مـا درخواست کنـد او را اجابت می‌کنیم و هر کس بی نیازی پیشه کنـد، خداونـد او را بی نیاز می سازد. مرد (با خود) گفت، بی‌شک مقصودش من هستم، پس به سوی زنش برگشت و او را از ماجرا باخبر ساخت. زن گفت: رسول خدا صلّی الله علیه و آله نیز یک انسان است، از حالت او را آگاه کن! دوباره پیش پیامبر صلّی الله علیه و آله آمد؛ وقتی آن حضرت او را دیـد فرمود: هرکس از ما درخواست کنـد او را اجابت می‌کنیم و هر کس بی نیازی جویـد خداونـد او را بی نیاز می سازد. تا سه مرتبه این کار را انجام داد (و هر بار همین را شنید). سپس آن مرد رفت و تبری قرض کرد به کوه آمد و از آن بالاـ رفت و هیزمی جمع آوری کرد و آن را آورد و به نصف چـارک آرد فروخت، فردا نیز روانه گردیـد و بیشتر از قبل هیزم آورد و فروخت و به این کار ادامه داد و مال بیشتری جمع کرد تا آنکه تبری خریـد، سپس مقدار بیشتری پس انداز نمود و با آن دو شتر جوان و یک غلام خریـد و به تدریـج توانگر شد و وضع مالی‌اش بهبود یافت؛ آنگاه نزد پیامبر صـلّی الله علیه و آله آمـد و او را از داسـتان مطلع کرد و قصه آمـدن خود و گفتار آن حضـرت را برای ایشان تعریف کرد. حضـرت فرمود: من گفته بودم، هر کس از ما درخواست کنـد او را اجابت می‌کنیم و هر کس بی نیازی جوید، خداوند او را بی نیاز می سازد. - . عدّه الداعی: ۷۱ -

**[ترجمه]

«۶۷»

وَ عَنِ النَّبِيِّ صـلى الله عليه و آله قَالَ: لَا يَكْتَسِبُ الْعَبْـدُ مَالًا حَرَاماً وَ يَتَصَدَّقَ مِنْهُ فَيُؤْجَرَ عَلَيْهِ وَ لَا يُنْفِقُ مِنْهُ فَيُبَارَكَ لَهُ فِيهِ وَ لَا يَتْرُكُهُ خَلْفَ ظَهْرِهِ إِلَّا كَانَ زَادَهُ إِلَى النَّارِ(۳).

**[ترجمه]عدّه الداعی: پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمود: کسی که مال حرامی را به دست آورد و از آن صدقه دهد، اجر داده نمی شود و اگر از آن انفاق کنـد، برکت نمی یابـد و آن را بعـد از مرگش باقی نمی گـذارد جز آنکه توشه او به سوی آتش باشد. - . عدّه الداعی: ۷۳ -

**[ترجمه]

«۶۸»

وَ سُئِلَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ مَنِ الْعَظِيمُ الشَّقَا؟ قَالَ رَجُلٌ تَرَكَ لِلدُّنْيَا فَفَاتَتْهُ

۱- ۱. نفس المصدر ص ۶۳.

۲- ۲. نفس المصدر ص ۷۱.

۳- ۳. نفس المصدر ص ۷۳.

الدُّنْيا وَ خَسِرَ الْآخِرَة وَ رَجُلٌ تَعَبَّدَ وَ اجْتَهَدَ وَ صَارَ يُرَائِی النَّاسَ فَذَاکَ الَّذِی حُرِمَ لَذَّاتِ الدُّنْيَا مِنْ رِيَاءٍ وَ لَحِقَهُ التَّعَبُ الَّذِی لَوْ كَانَ بِهِ مُخْلِصاً لَاسْتَحَقَّ ثَوَابَهُ فَوَرَدَ الْآخِرَة وَ هُوَ يَظُنُّ أَنَّهُ قَدْ عَمِلَ مَا يَثْقُلُ بِهِ مِيزَانُهُ فَيَجِدُهُ هَبَاءً مَنْثُوراً قِيلَ فَمَنْ أَعْظَمُ النَّاسِ حَسْرَةً قَالَ مَنْ رَأَى مَالَهُ فِی مِيزَانِ غَيْرِهِ فَأَدْخَلَهُ اللَّهُ بِهِ النَّارَ وَ أَدْخَلَ وَارِثَهُ بِهِ الْجَنَّة قِيلَ فَكَيْفَ يَكُونُ هَذَا قَالَ كَمَا حَدَّثَنِی بَعْضُ إِخْوَانِنَا عَنْ رَجُلٍ دَخَلَ إِلَيْهِ وَ هُوَ يَسُوقُ فَقَالَ لَهُ يَا فُلَانُ مَا تَقُولُ فِی مِائَهِ أَلْفٍ فِی هَذَا الصُّنْدُوقِ مَا أَدَّيْتُ مِنْهَا زَكَاةً قَطُّ قَالَ قُلْتُ فَعَلَامَ جَمَعْتَهَا قَالَ لِخَوْفِ السُّلْطَانِ وَ مُكَاثَرَهِ الْعَشِيرَهِ وَ لِخَوْفِ الْفَقْرِ عَلَى الْعِيَالِ وَ لِرَوْعَهِ الزَّمَانِ قَالَ ثُمَّ لَمْ يَخْرُجْ مِنْ عِنْدِهِ حَتَّى فَاضَتْ نَفْسُهُ.

ثُمَّ قَالَ عَلِيٌّ عليه السلام الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی أَخْرَجَهُ مِنْهَا مَلُوماً [مَلِيماً] بِبَاطِلٍ جَمَعَهَا وَ مِنْ حَقٍّ مَنَعَهَا فَأَوْعَاهَا وَ شَدَّهَا فَأَوْكَاهَا فَقَطَعَ فِيهَا الْمَفَاوِزَ وَ الْقِفَارَ وَ لُجَجَ الْبِحَارِ أَيُّهَا الْوَاقِفُ لَا تَخْدَعْ كَمَا خُدِعَ صُوَيْحِبُکَ بِالْأَمْسِ إِنَّ أَشَدَّ النَّاسِ حَسْرَةً يَوْمَ الْقِيَامَهِ مَنْ رَأَى مَالَهُ فِی مِيزَانِ غَيْرِهِ أَدْخَلَ اللَّهُ هَذَا بِهِ الْجَنَّة وَ أَدْخَلَ هَذَا بِهِ النَّارَ(۱).

**[ترجمه]عدّه الداعی: و از امیرالمؤمنین علیه السّلام در مورد بدبخت‌ترین مردم سؤال شد، فرمود: مردی که دنیا را برای دنیا ترک کند در نتیجه، هم دنیا از او فوت شود و هم در آخرت دچار خسران شود، و مردی که عبادت کند و روزه بگیرد ولی این اعمالش از روی ریا باشد، این فرد، کسی است که لذات دنیا را به خاطر ریا بر خود حرام ساخته و دچار زحمتی شده که اگر خالصانه می بود، مستحق ثواب آن می شد. چنین فردی، وارد صحنه قیامت می شود، در حالی که گمان می کند عملی به همراه دارد که موجب سنگینی اعمال نیکش گردیده، ولی آن را بر باد رفته می یابد. از او می پرسند: حسرت چه کسی بیشتر است؟ می گوید: آن کس که مال خود را در تو رازو و میزان دیگری ببیند، در حالی که او به سبب (کسب حرام) آن مال، وارد جهنم می شود و وارثش به سبب (مصرف حلال و انفاق و ادای حقوق) آن، به بهشت می رود. سؤال شد: چطور چنین چیزی ممکن است؟ فرمود: چنان که یکی از برادرانمان از مردی برایم تعریف کرد که در حال جان دادن شخصی وارد خانه وی شد آن شخص به او گفت: ای فلانی، نظر تو در مورد صد هزار (درهم و دیناری) که داخل این صندوق است و زکاتش را ندادم چیست؟ گفتم، برای چه جمع کردی؟ گفت: برای ادای حقوق سلطان (مالیات) و فخر فروشی بر بستگان و ترس از فقر خانواده و حوادث روزگار. او ادامه داد: پس هنوز این مرد از خانه‌اش بیرون نیامده بود که جان داد. پس علی علیه السّلام فرمود: سپاس خدایی را که او را به خاطر جمع اموال از راه باطل، با ملامت از دنیا برد؛ اموالی که در کیسه ریخت و سرش را محکم بست و حقوق صاحبانش را به آنها پرداخت نکرد و برای جمع‌آوری آن، بیابان‌های بی آب و علف و صحراهای خشک و سوزان را در نوردید و در دل دریاها سفر کرد. ای آگاه! فریب مخور، چنان که رفیقت دیروز فریب خورد، زیرا بیشترین حسرت در روز قیامت از آن کسی است که مال خود را در تو رازوی دیگری ببیند و خدای تعالی او (شخص وارث) را به خاطر آن مال وارد بهشت سازد و او را وارد آتش کند. - . عدّه الداعی: ۷۴ -

**[ترجمه]

«۶۹»

وَ قَالَ الصَّادِقُ عليه السلام: وَ أَعْظَمُ مِنْ هَذَا حَسْرَةً رَجُلٌ جَمَعَ مَالًا عَظِيماً بِكَدٍّ شَدِيدٍ وَ مُبَاشَرَهِ الْأَهْوَالِ وَ تَعَرُّضِ الْأَقْطَارِ ثُمَّ أَفْنَى مَالَهُ صَدَقَاتٍ وَ مَبَرَّاتٍ وَ أَفْنَى شَبَابَهُ وَ قُوَّتَهُ عِبَادَاتٍ وَ صَلَوَاتٍ وَ هُوَ مَعَ ذَلِکَ لَا يَرَى لِعَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ [حَقَّهُ] وَ لَا

يَعْرِفُ لَهُ مِنَ الْإِسْلَامِ مَحَلَّهُ وَ يَرَى مَنْ لَا يَعْشِرُهُ وَ لَا يَعْشِرُ عُشْرَ مِعْشَارِهِ أَفْضَلَ مِنْهُ يُوَاقِفُ عَلَى الْحُجَجِ وَ لَا يَتَأَمَّلُهَا وَ يَحْتَجُّ عَلَيْهِ بِالْآيَاتِ وَ الْأَخْبَارِ فَمَا يَزِيدُ إِلَّا تَمَادِياً فِي غَيِّهِ فَذَاكَ أَعْظَمُ مِنْ كُلِّ حَسْرَةٍ وَ يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَهِ وَ صَدَقَاتُهُ مُمَثَّلَهٌ لَهُ فِي مِثَالِ الْأَفَاعِي تَنْهَشُهُ وَ صَلَوَاتُهُ وَ عِبَادَاتُهُ مُمَثَّلَهٌ فِي مِثْلِ الزَّبَانِيَهِ تَدْفَعُهُ حَتَّى تَدُعَّهُ إِلَى جَهَنَّمَ دَعّاً.

يَقُولُ يَا وَيْلِي أَ لَمْ أَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ أَ لَمْ أَكُ مِنَ الْمُزَكِّينَ أَ لَمْ أَكُ عَنْ

۱- ۱. نفس المصدر ص ۷۴.

أَمْوَالِ النَّاسِ وَ نِسَائِهِمْ مِنَ الْمُتَعَفِّفِينَ فَلِمَا ذَا دُهِيتُ بِمَا دُهِيتُ فَيُقَالُ لَهُ يَا شَقِيُّ مَا يَنْفَعُکَ مَا عَلِمْتَ وَ قَدْ ضَيَّعْتَ أَعْظَمَ الْفُرُوضِ بَعْدَ تَوْحِيدِ اللَّهِ وَ الْإِيمَانِ بِنُبُوَّةِ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله وَ ضَيَّعْتَ مَا لَزِمَکَ مِنْ مَعْرِفَةِ حَقِّ عَلِيٍّ وَلِيِّ اللَّهِ وَ الْتَزَمْتَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْکَ مِنَ الِائْتِمَامِ بِعَدُوِّ اللَّهِ فَلَوْ كَانَ بَدَلَ أَعْمَالِکَ هَذِهِ عِبَادَةُ الدَّهْرِ مِنْ أَوَّلِهِ إِلَى آخِرِهِ وَ بَدَلَ صَدَقَاتِکَ الصَّدَقَةُ بِكُلِّ أَمْوَالِ الدُّنْيَا بِمِلْءِ الْأَرْضِ ذَهَباً لَمَا زَادَکَ ذَلِکَ مِنَ اللَّهِ إِلَّا بُعْداً وَ مِنْ سَخَطِهِ إِلَّا قُرْباً(۱).

**[ترجمه]عدّه الداعی: امام صادق علیه السّلام فرمود: بزرگتر از این حسرت را مردی دارد که مال زیادی را با زحمت بسیار و رویارویی با حوادث و سفر به سرزمین‌های مختلف جمع کند، سپس مال خود را در راه صدقات و اعمال خیر فنا کند و جوانی و قوّت خود را در عبادت و نماز از بین ببرد، ولی برای حضرت علی بن ابی طالب حقی (ولایت) قایل نباشد و مقام او را در اسلام به رسمیت نشناسد و کسی را که یک دهم و بلکه یک صدم او ارزش ندارد، بالاتر از ایشان بداند. بر ادله واقف می شود، ولی در مورد آن تأمل نمی کند و وقتی با آیات و روایات برایش استدلال می نمایند، ابا می کند و جز بر گمراهی اش نمی افزاید. این چنین شخصی، حسرتش از هر حسرتی عظیم‌تر است و در روز قیامت وارد می شود در حالی که صدقاتش بسان افعی برای او متمثل می شود و او را می گزد و نمازها و عباداتش بسان فرشتگان دوزخ تمثل یافته و او را به جهنم می کشانند. می گوید، وای بر من! مگر من از نمازگزاران نبودم! آیا من از زکات دهندگان نبودم! آیا از اموال و زنان مردم پرهیز نکردم! پس چرا به این مصیبت و بلا گرفتار شدم؟ به او گفته می شود: ای بدبخت! عملت برایت نفعی ندارد، زیرا تو بزرگترین واجب الهی را بعد از توحید خدا و ایمان به نبوت حضرت محمد صلّی الله علیه و آله ضایع کردی و شناخت حقانیت علی علیه السّلام، ولیّ خدا را که بر تو واجب بود، ترک نمودی و خود را ملتزم به پیروی از دشمنان خدا که بر تو حرام بود، کردی. اگر بجای این اعمالت، خدای را از اول دنیا تا آخرش عبادت می کردی و به جای این صدقاتت، همه اموال دنیا، بلکه به اندازه تمام مساحت زمین طلا صدقه می دادی، آن اعمال و صدقاتت جز دوری از رحمت خدا و نزدیک شدن به خشم خدا برای تو چیزی به ارمغان نمی آورد. - . عدّه الداعی: ۷۴ -

**[ترجمه]

«۷۰»

وَ يُرْوَى عَنْ سَيِّدِنَا أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ: أَنَّهُ لَمَّا كَانَ يَفْرُغُ مِنَ الْجِهَادِ يَتَفَرَّغُ لِتَعْلِيمِ النَّاسِ وَ الْقَضَاءِ بَيْنَهُمْ فَإِذَا فَرَغَ مِنْ ذَلِکَ اشْتَغَلَ فِي حَائِطٍ لَهُ يَعْمَلُ فِيهِ بِيَدِهِ وَ هُوَ مَعَ ذَلِکَ ذَاكِرُ اللَّهِ جَلَّ جَلَالُهُ (۲).

**[ترجمه]عدّه الداعی: از مولایمان امیرالمؤمنین علیه السّلام روایت شده است: ایشان وقتی از جهاد فارغ می شد، به تعلیم مردم و قضاوت بین آنان می‌پرداخت و هنگامی که از آن امر فارغ می شد، در باغ خود مشغول کار می گردید و با این همه، یاد خدای تعالی می نمود. - .

عدّه الداعی: ۸۱ -

**[ترجمه]

«۷۱»

وَ عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: مَنْ أَكَلَ الْحَلَالَ أَرْبَعِينَ يَوْماً نَوَّرَ اللَّهُ قَلْبَهُ (۳).

**[ترجمه]عدّه الداعی: از پیامبر صلّی الله علیه و آله روایت شده است که فرمود: هرکس تا چهل روز، روزی حلال بخورد، نور خدا در قلب او جای می گیرد. - . عدّه الداعی: ۱۱۰ -

**[ترجمه]

«۷۲»

وَ قَالَ: إِنَّ لِلَّهِ مَلَكاً يُنَادِي عَلَى بَيْتِ الْمَقْدِسِ كُلَّ لَيْلَةٍ مَنْ أَكَلَ حَرَاماً مَا لَمْ يَقْبَلِ اللَّهُ مِنْهُ صَرْفاً وَ لَا عَدْلًا وَ الصَّرْفُ النَّافِلَهُ وَ الْعَدْلُ الْفَرِيضَهُ(۴).

**[ترجمه]عدّه الداعی: و فرمود: خداوند متعال فرشته ای دارد که هر شب بر بیت المقدس این گونه ندا می دهد: کسی که حرامی بخورد، نه عمل مستحبی از او قبول می شود و نه عمل واجبی. - . عدّه الداعی: ۱۱۰ -

**[ترجمه]

«۷۳»

وَ عَنْهُ صلی الله علیه و آله: الْعِبَادَهُ مَعَ أَكْلِ الْحَرَامِ كَالْبِنَاءِ عَلَى الرَّمْلِ وَ قِيلَ عَلَى الْمَاءِ(۵).

**[ترجمه]عدّه الداعی: و از آن حضرت روایت شده است که فرمود: عبادت با خوردن مال حرام، همچون بنایی بر روی شن - و گفته شده بر روی آب - است. - . عدّه الداعی: ۱۱۰ -

**[ترجمه]

«۷۴»

أَعْلَامُ الدِّينِ، رَوَى عِيسَى بْنُ مُوسَى عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ قَالَ: يَا عِيسَى الْمَالُ مَالُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ جَعَلَهُ وَدَائِعَ عِنْدَ خَلْقِهِ وَ أَمَرَهُمْ أَنْ يَأْكُلُوا مِنْهُ قَصْداً وَ يَشْرَبُوا مِنْهُ قَصْداً وَ يَلْبَسُوا مِنْهُ قَصْداً وَ يَنْكِحُوا مِنْهُ قَصْداً وَ يَرْكَبُوا مِنْهُ قَصْداً وَ يَعُودُوا بِمَا سِوَى ذَلِكَ عَلَى فُقَرَاءِ الْمُؤْمِنِينَ فَمَنْ تَعَدَّى ذَلِكَ كَانَ مَا أَكَلَهُ حَرَاماً وَ مَا شَرِبَ مِنْهُ حَرَاماً وَ مَا لَبِسَهُ مِنْهُ حَرَاماً وَ مَا نَكَحَهُ مِنْهُ حَرَاماً وَ مَا رَكِبَهُ مِنْهُ حَرَاماً.

**[ترجمه]اعلام الدین: عیسی بن موسی از امام صادق علیه السّلام روایت کرده است که فرمود: ای عیسی! اموال و دارایی از آن خداوند بزرگ است که آن را نزد بندگان خود به امانت گذاشته و به آنان امر کرده است تا با میانه روی از آن بخورند و

بیاشامنـد، و بپوشـند، و بـا میـانه روی از آن برای ازدواج هزینه کننـد و مرکب بخرنـد؛ و آنچه باقی می مانـد را به فقرای مؤمن بدهنـد؛ پس هر کس از این روش (میانه روی) سـرپیچی کنـد، هر آنچه از آن دارایی بخورد و بنوشـد و بپوشد و به وسـیله آن ازدواج کند و مرکب بخرد، حرام است.

**[ترجمه]

«۷۵»

وَ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: تَکُونُ أُمَّتِی فِی الدُّنْیَا عَلَی ثَلَاثَهِ أَطْبَاقٍ أَمَّا

۱- ۱. نفس المصدر ص ۷۴.

۲- ۲. نفس المصدر ص ۸۱.

۳- ۳. نفس المصدر ص ۱۱۰.

۴- ۴. نفس المصدر ص ۱۱۰.

۵- ۵. نفس المصدر ص ۱۱۰.

الطَّبَقُ الْأَوَّلُ فَلَا يُحِبُّونَ جَمْعَ الْمَالِ وَ ادِّخَارَهُ وَ لَا يَسْعَوْنَ فِي اقْتِنَائِهِ وَ احْتِكَارِهِ وَ إِنَّمَا أَرْضَاهُمْ مِنَ الدُّنْيَا سَدُّ جَوْعَةٍ وَ سَتْرُ عَوْرَةٍ وَ أَغْنَاهُمْ فِيهَا مَا بَلَغَ بِهِمُ الْآخِرَةَ فَأُولَئِكَ الْآمِنُونَ الَّذِينَ لا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَ لا هُمْ يَحْزَنُونَ.

وَ أَمَّا الطَّبَقُ الثَّانِي فَإِنَّهُمْ يُحِبُّونَ جَمْعَ الْمَالِ مِنْ أَطْيَبِ وُجُوهِهِ وَ أَحْسَنِ سُبُلِهِ يَصِلُونَ بِهِ أَرْحَامَهُمْ وَ يَبَرُّونَ بِهِ إِخْوَانَهُمْ وَ يُوَاسُونَ بِهِ فُقَرَاءَهُمْ وَ لَعَضُّ أَحَدِهِمْ عَلَى الرَّضِيفِ أَيْسَرُ عَلَيْهِ مِنْ أَنْ يَكْسِبَ دِرْهَماً مِنْ غَيْرِ حِلِّهِ أَوْ يَمْنَعَهُ مِنْ حَقِّهِ أَوْ أَنْ يَكُونَ لَهُ خَازِناً إِلَى حِينِ مَوْتِهِ فَأُولَئِكَ الَّذِينَ إِنْ نُوقِشُوا عُذِّبُوا وَ إِنْ عُفِيَ عَنْهُمْ سَلِمُوا وَ أَمَّا الطَّبَقُ الثَّالِثُ فَإِنَّهُمْ يُحِبُّونَ جَمْعَ الْمَالِ مِمَّا حَلَّ وَ حَرُمَ وَ مَنْعَهُ مِمَّا افْتُرِضَ وَ وَجَبَ إِنْ أَنْفَقُوهُ أَنْفَقُوهُ إِسْرَافاً وَ بِدَاراً وَ إِنْ أَمْسَكُوهُ أَمْسَكُوهُ بُخْلًا وَ احْتِكَاراً.

**[ترجمه]پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمود: امت من در دنیا سه دسته‌اند: دسته اول کسانی هستند که ثروت اندوزی و انباشتن اموال را دوست ندارند و در حفظ و احتکار آن کوشش نمی کنند و رضایت دنیوی شان تنها در حد رفع گرسنگی و پوشاندن عورت است و هرآنچه که در دنیا به آنان ثواب اخروی برساند، آنها را بی‌نیاز می‌سازد. ایشان کسانی هستند که در امنیت اند و هیچ ترس و اندوهی بر آنان نیست. دسته دوم: کسانی‌اند که به ثروت اندوزی از راههای پاك و حلال علاقه مندند و با آن صله ارحام می کنند و به برادران نیکویی می‌ورزند و با فقرا همراهی می کنند و اگر یکی از آنان بر روی آهنی گداخته عذاب بیند، برایش آسانتر است که درهمی از غیر حلال کسب نماید یا حقی را منع کند یا اینکه خازن اموال تا روز مرگش باشد، اینان کسانی هستند که اگر به دقت حسابرسی شوند، عذاب می بینند و اگر عفو شوند، ایمن می مانند. امّا طبقه سوم: کسانی... اند که جمع مال را، خواه از حلال و خواه حرام دوست دارند و از ادای واجبات ابا می‌ورزند و اگر آن را انفاق کنند با اسراف و زیاده‌روی انفاق می کنند و اگر آن را امساك کنند، با بخل و احتکار امساك می کنند .

**[ترجمه]

«۷۶»

وَ عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: مَنِ اكْتَسَبَ مَالًا حَرَاماً لَمْ يَقْبَلِ اللَّهُ مِنْهُ صَدَقَةً وَ لَا عِتْقاً وَ لَا حَجّاً وَ لَا اعْتِمَاراً وَ كَتَبَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لَهُ بِعَدَدِ أَجْرِ ذَلِكَ أَوْزَاراً وَ مَا بَقِيَ بَعْدَ مَوْتِهِ كَانَ زَادَهُ إِلَى النَّارِ وَ مَنْ قَدَرَ عَلَيْهَا فَتَرَكَهَا مَخَافَةَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ دَخَلَ فِي مَحَبَّتِهِ وَ رَحْمَتِهِ وَ يُؤْمَرُ بِهِ إِلَى الْجَنَّةِ.

**[ترجمه]پیامبر خدا صلّی الله علیه و آله فرمود: هرکس مالی حرام کسب کند، خدا نه صدقه او را می پذیرد و نه بنده آزاد کردن و نه حج گزاردن و نه عمره او را، و به اندازه پاداش این اعمال، برای او گناهانی سنگین می نویسد؛ و آنچه از وی پس از مرگش بر جای بماند، توشه راه جهنّم او خواهد بود. و هر کس بر حرام دست یابد و از ترس خدا آن را رها کند، خداوند او را مورد دوستی و رحمت قرار می دهد، و می فرماید تا او را به بهشت ببرند.

**[ترجمه]

«۷۷»

كِتَابُ الْغَايَاتِ،: قِيلَ لِسَلْمَانَ رَحْمَهُ اللَّهِ عَلَيْهِ أَيُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ قَالَ الْإِيمَانُ بِاللَّهِ وَ خُبْزُ حَلَالٍ (١).

**[ترجمه]کتاب الغايات: از سلمان كه رحمت خدا بر او باد، سؤال شد: كدام اعمال برتر است؟ جواب داد: ايمان به خداوند و نان حلال از بهترين اعمال است. - . كتاب الغايات: ٧١ -

**[ترجمه]

«٧٨»

كِتَابُ الْإِمَامَهِ وَ التَّبْصِرَهِ، عَنْ هَارُونَ بْنِ مُوسَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله قَالَ: الشَّاخِصُ فِي طَلَبِ الرِّزْقِ الْحَلَالِ كَالْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ.

**[ترجمه]کتاب الامامه و التبصره: امام صادق عليه السّلام از پدرانش روايت كرده كه پيامبر خدا صلّى الله عليه و آله فرمود: كسى كه به دنبال روزى حلال برود، همچون مجاهد در راه خداست.

**[ترجمه]

«٧٩»

وَ مِنْهُ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ عَلِيٍّ الْعَلَوِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: طَلَبُ الْكَسْبِ فَرِيضَهٌ بَعْدَ الْفَرِيضَهِ.

**[ترجمه]امام صادق عليه السّلام از پدرانش روايت كرده كه پيامبر صلّى الله عليه و آله فرمود: پس از نماز واجب، كار كردن (و داشتن كسب و كار) واجب است.

**[ترجمه]

«٨٠»

وَ مِنْهُ عَنْ سَهْلِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَثِ عَنْ مُوسَى بْنِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: الْعِبَادَهُ

ص: ١٧

١- ١. كتاب الغايات ص ٧١ ضمن مجموعه جامع الأحاديث طبع الإسلاميه سنه ١٣٦٩ ه.

سَبْعُونَ جُزْءاً أَفْضَلُهَا جُزْءاً طَلَبُ الْحَلَالِ.

**[ترجمه]امام موسی بن جعفر علیه السلام از پدرانش علیهم السلام روایت نموده است که رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمود: عبادت هفتاد جزء دارد که بهترین جزء آن کسب روزی حلال است.

**[ترجمه]

«۸۱»

وَ مِنْهُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ: الْعِبَادَهُ عَشَرَهُ أَجْزَاءٍ تِسْعَهُ أَجْزَاءٍ فِی طَلَبِ الْحَلَالِ.

**[ترجمه]و نیز از ایشان طبق این اسناد روایت شده که: عبادت ده جزء دارد که نه جزء آن در کسب روزی حلال است .

**[ترجمه]

باب ۲ الإجمال فی الطلب

الآیات

آل عمران: إِنَّ اللَّهَ یَرْزُقُ مَنْ یَشاءُ بِغَیْرِ حِسابٍ (۱)

الرعد: اللَّهُ یَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ یَشاءُ وَ یَقْدِرُ(۲)

الحجر: وَ إِنْ مِنْ شَیْ ءٍ إِلَّا عِنْدَنا خَزائِنُهُ وَ ما نُنَزِّلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ (۳)

النحل: وَ اللَّهُ فَضَّلَ بَعْضَکُمْ عَلی بَعْضٍ فِی الرِّزْقِ (۴)

الإسراء: إِنَّ رَبَّکَ یَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ یَشاءُ وَ یَقْدِرُ إِنَّهُ کانَ بِعِبادِهِ خَبِیراً بَصِیراً(۵)

طه: وَ أْمُرْ أَهْلَکَ بِالصَّلاهِ وَ اصْطَبِرْ عَلَیْها لا نَسْئَلُکَ رِزْقاً نَحْنُ نَرْزُقُکَ (۶)

النور: وَ اللَّهُ یَرْزُقُ مَنْ یَشاءُ بِغَیْرِ حِسابٍ (۷)

العنکبوت: وَ کَأَیِّنْ مِنْ دابَّهٍ لا تَحْمِلُ رِزْقَهَا اللَّهُ یَرْزُقُها وَ إِیَّاکُمْ وَ هُوَ السَّمِیعُ الْعَلِیمُ (۸)

و قال تعالی: اللَّهُ یَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ یَشاءُ مِنْ عِبادِهِ وَ یَقْدِرُ لَهُ إِنَّ اللَّهَ بِکُلِّ شَیْ ءٍ عَلِیمٌ (۹)

١- ١. سوره آل عمران: ٣٧.

٢- ٢. سوره الرعد: ٢۶.

٣- ٣. سوره الحجر: ٢١.

۴- ۴. سوره النحل: ٧١.

۵- ۵. سوره الإسراء: ٣٠.

۶- ۶. سوره طه: ١٣٢.

٧- ٧. سوره النور: ٣٨.

٨- ٨. سوره العنكبوت: ۶٠.

٩- ٩. سوره العنكبوت: ۶٢.

الروم: أ وَ لَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشاءُ وَ يَقْدِرُ إِنَّ فِي ذلِكَ لَآياتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ (۱)

و قال تعالى: اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ (۲)

سبأ: قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ قُلِ اللَّهُ (۳)

و قال تعالى: قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشاءُ مِنْ عِبادِهِ وَ يَقْدِرُ لَهُ وَ ما أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْ ءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ وَ هُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ (۴)

فاطر: هَلْ مِنْ خالِقٍ غَيْرُ اللَّهِ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّماءِ وَ الْأَرْضِ (۵)

حمعسق: لَهُ مَقالِيدُ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشاءُ وَ يَقْدِرُ إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْ ءٍ عَلِيمٌ (۶)

و قال تعالى: اللَّهُ لَطِيفٌ بِعِبادِهِ يَرْزُقُ مَنْ يَشاءُ وَ هُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ(۷)

و قال تعالى: وَ لَوْ بَسَطَ اللَّهُ الرِّزْقَ لِعِبادِهِ لَبَغَوْا فِي الْأَرْضِ وَ لكِنْ يُنَزِّلُ بِقَدَرٍ ما يَشاءُ إِنَّهُ بِعِبادِهِ خَبِيرٌ بَصِيرٌ(۸)

الذاريات: إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّهِ الْمَتِينُ (۹)

النجم: وَ أَنَّهُ هُوَ أَغْنى وَ أَقْنى (۱۰)

الجمعه: وَ إِذا رَأَوْا تِجارَهً أَوْ لَهْواً انْفَضُّوا إِلَيْها وَ تَرَكُوكَ قائِماً قُلْ ما عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ مِنَ اللَّهْوِ وَ مِنَ التِّجارَهِ وَ اللَّهُ خَيْرُ الرَّازِقِينَ (۱۱)
الطلاق: وَ مَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجاً وَ يَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لا يَحْتَسِبُ

۱- ۱. سوره الروم: ۳۷.

۲- ۲. سوره الروم: ۴۰.

۳- ۳. سوره سبأ: ۲۴.

۴- ۴. سوره سبا: ۳۹.

۵- ۵. سوره فاطر: ۳.

۶- ۶. سوره الشورى: ۱۲.

۷- ۷. نفس السوره: ۱۹.

۸- ۸. نفس السوره: ۲۷.

۹- ۹. سوره الذاريات: ۵۸.

۱۰- ۱۰. سوره النجم: ۴۸.

۱۱- ۱۱. سوره الجمعه: ۱۱.

وَ مَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ إِنَّ اللَّهَ بالِغُ أَمْرِهِ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكَلِّ شَيْ ءٍ قَدْراً(۱).

lt;meta info="- «إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشاءُ بِغَيْرِ حِسابٍ» - .آل عمران/ ۳۷ -

{براستی که خدا بر هرکس بخواهد بی‌شمار روزی می‌دهد.}

- «اللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشاءُ وَ يَقْدِرُ» - . رعد/۲۶ -

{خدا روزی را برای هر که بخواهد، گشاده یا تنگ می کند.}

- «وَ إِنْ مِنْ شَيْ ءٍ إِلَّا عِنْدَنا خَزائِنُهُ وَ ما نُنَزِّلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ» - . حجر/ ۲۱ -

{و هیچ چیز نیست مگر آنکه گنجینه های آن نزد ماست، و ما آن را جز به اندازه ای معین فرو نمی فرستیم.}

- «وَ اللَّهُ فَضَّلَ بَعْضَكُمْ عَلى بَعْضٍ فِي الرِّزْقِ» - .[۴] نحل/ ۷۱ -

{و خدا بعضی از شما را در روزی بر بعضی دیگر برتری داده است.}

- «إِنَّ رَبَّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشاءُ وَ يَقْدِرُ إِنَّهُ كانَ بِعِبادِهِ خَبِيراً بَصِيراً» - . اسراء/ ۳۰ -

{بی گمان، پروردگار تو برای هر که بخواهد، روزی را گشاده یا تنگ می گرداند. در حقیقت، او به [حال] بندگانش آگاه بیناست.}

- «وَ أْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلاةِ وَ اصْطَبِرْ عَلَيْها لا نَسْئَلُكَ رِزْقاً نَحْنُ نَرْزُقُكَ» - . طه/ ۱۳۲ -

{و کسان خود را به نماز فرمان ده و خود بر آن شکیبا باش. ما از تو جویای روزی نیستیم، ما به تو روزی می دهیم.} - «وَ اللَّهُ يَرْزُقُ مَنْ يَشاءُ بِغَيْرِ حِسابٍ» - . نور/ ۳۸ -

{و خدا [ست که] هر که را بخواهد بی حساب روزی می دهد.}

- «وَ كَأَيِّنْ مِنْ دَابَّةٍ لا تَحْمِلُ رِزْقَهَا اللَّهُ يَرْزُقُها وَ إِيَّاكُمْ وَ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ» - .[۲] عنکبوت/ ۶۰ -

{و چه بسیار جاندارانی که نمی توانند متحمّل روزی خود شوند. خداست که آنها و شما را روزی می دهد، و اوست شنوای دانا.}

- «اللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشاءُ مِنْ عِبادِهِ وَ يَقْدِرُ لَهُ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْ ءٍ عَلِيمٌ» - . عنکبوت/ ۶۲ -

{خدا بر هر کس از بندگانش که بخواهد روزی را گشاده می گرداند و [یا] بر او تنگ می سازد، زیرا خدا به هر چیزی

داناست.}

- «أَوَ لَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشاءُ وَ يَقْدِرُ إِنَّ فى ذلِكَ لَآياتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُون» - . روم/ ٣٧ -

{آیا ندانسته اند که [این] خداست که روزی را برای هر کس که بخواهد فراخ یا تنگ می گرداند؟ قطعاً در این [امر] برای مردمی که ایمان می آورند عبرتهاست.}

- «اللَّهُ الَّذى خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُم» - . روم/٤٠ -

{خدا همان کسی است که شما را آفرید، سپس به شما روزی بخشید.}

- «قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ قُلِ اللَّه» - . سبأ/ ٢٤ -

{بگو: «کیست که شما را از آسمانها و زمین روزی می دهد؟» بگو: «خدا».}

- «قُلْ إِنَّ رَبِّى يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشاءُ مِنْ عِبادِهِ وَ يَقْدِرُ لَهُ وَ ما أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَىْ ءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ وَ هُوَ خَيْرُ الرَّازِقين» - . سبأ/ ٣٩ -

{بگو: «در حقیقت، پروردگار من است که روزی را برای هر کس از بندگانش که بخواهد گشاده یا برای او تنگ می گرداند. و هر چه را انفاق کردید عوضش را او می دهد. و او بهترین روزی دهندگان است.»}

- «هَلْ مِنْ خالِقٍ غَيْرُ اللَّهِ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّماءِ وَ الْأَرْض» - . فاطر/ ٣ -

{آیا غیر از خدا آفریدگاری است که شما را از آسمان و زمین روزی دهد؟}

- «لَهُ مَقاليدُ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشاءُ وَ يَقْدِرُ إِنَّهُ بِكُلِّ شَىْ ءٍ عَليمٌ» - . شوری/ ١٢ -

{کلیدهای آسمانها و زمین از آنِ اوست. برای هر کس که بخواهد روزی را گشاده یا تنگ می گرداند. اوست که بر هر چیزی داناست.}

- «اللَّهُ لَطيفٌ بِعِبادِهِ يَرْزُقُ مَنْ يَشاءُ وَ هُوَ الْقَوِىُّ الْعَزيزُ» - . شوری/ ١٩ - .

{خدا نسبت به بندگانش مهربان است: هر که را بخواهد روزی می دهد و اوست نیرومند غالب.}

- «وَ لَوْ بَسَطَ اللَّهُ الرِّزْقَ لِعِبادِهِ لَبَغَوْا فِى الْأَرْضِ وَ لكِنْ يُنَزِّلُ بِقَدَرٍ ما يَشاءُ إِنَّهُ بِعِبادِهِ خَبيرٌ بَصيرٌ» - . شوری/ ٢٧ -

{و اگر خدا روزی را بر بندگانش فراخ گرداند، مسلّماً در زمین سر به عصیان برمی دارند، لیکن آنچه را بخواهد به اندازه ای [که مصلحت است] فرو می فرستد. به راستی که او به [حال] بندگانش آگاهِ بیناست.}

- «إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّهِ الْمَتِينِ» - .[۵] ذاريات/ ۵۸ -

{خداست که خود روزی بخشِ نیرومندِ استوار است.}

- «وَ أَنَّهُ هُوَ أَغْنى وَ أَقْنى» - .[۶] نجم/۴۸ -

{و هم اوست که [شما را] بی نیاز کرد و سرمایه بخشید.} - «وَ إِذا رَأَوْا تِجارَهً أَوْ لَهْواً انْفَضُّوا إِلَيْها وَ تَرَكُوكَ قائِماً قُلْ ما عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ مِنَ اللَّهْوِ وَ مِنَ التِّجارَهِ وَ اللَّهُ خَيْرُ الرَّازِقِينَ» - . جمعه/ ۱۱ -

{و چون داد و ستد یا سرگرمی ببینند، به سوی آن روی آور می شوند، و تو را در حالی که ایستاده ای ترک می کنند. بگو: «آنچه نزد خداست، از سرگرمی و از داد و ستد بهتر است، و خدا بهترین روزی دهندگان است.»}

- «وَ مَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجاً*وَ يَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لا يَحْتَسِبُ وَ مَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ إِنَّ اللَّهَ بالِغُ أَمْرِهِ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْ ءٍ قَدْراً» - . طلاق/ ۳-۲ -

{و هر کس از خدا پروا کند، [خدا] برای او راه بیرون شدنی قرار می دهد. و از جایی که حسابش را نمی کند، به او روزی می رساند، و هر کس بر خدا اعتماد کند او برای وی بس است. خدا فرمانش را به انجام رساننده است. به راستی خدا برای هر چیزی اندازه ای مقرّر کرده است.}

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

كَنْزُ الْكَرَاجُكِيِّ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: لَيْسَ الْغِنَى فِي كَثْرَهِ الْعَرْضِ وَ إِنَّمَا الْغِنَى غَنَاءُ النَّفْسِ (۲).

**[ترجمه]کنزالفوائد: پیامبر اکرم صلّی الله علیه و آله فرمود: ثروت در کثرت نمایش مال نیست بلکه در غنای نفس است. - . کنزالفوائد: ۲۸۸ -

**[ترجمه]

«۲»

وَ قَالَ صلى الله عليه و آله: ثَلَاثُ خِصَالٍ مِنْ صِفَهِ أَوْلِيَاءِ اللَّهِ الثِّقَهُ بِاللَّهِ فِي كُلِّ شَيْ ءٍ وَ الْغِنَى بِهِ عَنْ كُلِّ شَيْ ءٍ وَ الِافْتِقَارُ إِلَيْهِ فِي كُلِّ شَيْ ءٍ(۳).

**[ترجمه]کنزالفوائد: و فرمود: سه ویژگی از صفات اولیاء خداوند است: اطمینان به خداوند در هر چیزی، بی نیاز از هر چیزی با - تکیه بر - خدا و نیازمندی به او در هر چیزی. - . کنزالفوائد: ۲۸۸ -

**[ترجمه]

«۳»

وَ قَالَ صلی الله علیه و آله: أَ لَا أُخْبِرُكُمْ بِأَشْقَى الْأَشْقِيَاءِ قَالُوا بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ مَنِ اجْتَمَعَ عَلَيْهِ فَقْرُ الدُّنْيَا وَ عَذَابُ الْآخِرَهِ نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ ذَلِکَ (۴).

**[ترجمه]کنزالفوائد: و فرمود: آیا شما را از بدبخت‌ترین مردم باخبر سازم؟ گفتند: آری یا رسول اللّه، فرمود: آنکه فقر دنیا و عذاب آخرت بر او گرد آید، پناه برخدا از آن. - . کنزالفوائد: ۲۸۸ -

**[ترجمه]

«۴»

وَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام: الْفَقْرُ يُخْرِسُ الْفَطِنَ عَنْ حُجَّتِهِ وَ الْمُقِلُّ غَرِيبٌ فِي بَلَدِهِ وَ مَنْ فَتَحَ عَلَى نَفْسِهِ بَاباً مِنَ الْمَسْأَلَهِ فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِ بَاباً مِنَ الْفَقْرِ (۵).

**[ترجمه]کنزالفوائد: امیرمؤمنان علی علیه السّلام فرمود: فقر، برهان شخص خردمند را ضایع می کند، فقیر در شهر خود هم غریب است، و هرکس دری از درخواست - از مردم - را به روی خود بگشاید، خداوند دری از فقر را به سویش می گشاید. - . کنزالفوائد: ۲۸۹ -

**[ترجمه]

«۵»

وَ قَالَ علیه السلام: الْعَفَافُ زِينَهُ الْفَقْرِ وَ الشُّكْرُ زِينَهُ الْغَنَاءِ(۶).

**[ترجمه]کنزالفوائد: و فرمود: عفاف و پارسایی زینت فقر و شکرگزاری زینت توانگری است. - . کنزالفوائد: ۲۸۹ -

**[ترجمه]

«۶»

وَ قَالَ علیه السلام: مَنْ كَسَاهُ الْغَنَاءُ ثَوْبَهُ خَفِيَ عَنِ الْعُيُونِ عَيْبُهُ (۷).

**[ترجمه]کنزالفوائد: و فرمود: هرکس جامه بی‌نیازی بر تن کند، عیوبش از دیده ها پنهان ماند. - . کنزالفوائد: ۲۸۹ -

**[ترجمه]

«۷»

وَ قَالَ علیه السلام: مَنْ أَبْدَى إِلَى النَّاسِ ضَرَّهُ فَقَدْ فَضَحَ نَفْسَهُ وَ خَيْرُ الْغَنَاءِ تَرْكُ السُّؤَالِ وَ شَرُّ الْفَقْرِ لُزُومُ الْخُضُوعِ (۸).

**[ترجمه]کنزالفوائد: و فرمود: هرکس تنگدستی خویش را بر مردم آشکار سازد، خود را رسوا کرده است، بهترین بی‌نیازی، ترک درخواست (گدایی) و بدترین فقر، تن دادن به زبونی است. - . کنز الفوائد: ۲۸۹ -

**[ترجمه]

«۸»

وَ قَالَ علیه السلام: اسْتَغْنِ بِاللَّهِ عَمَّنْ شِئْتَ تَكُنْ نَظِيرَهُ وَ احْتَجْ إِلَى مَنْ شِئْتَ تَكُنْ أَسِيرَهُ وَ أَفْضِلْ عَلَى مَنْ شِئْتَ تَكُنْ أَمِيرَهُ (۹).

**[ترجمه]کنزالفوائد: و فرمود: با خداوند از هر کس که می‌خواهی مستغنی شو تا مانند او شوی، دست نیاز به سوی هر کس می‌خواهی دراز کن تا اسیر او گردی و به هر کس می‌خواهی بخشش کن تا امیر او شوی. - . کنزالفوائد: ۲۸۹ -

**[ترجمه]

«۹»

وَ قَالَ علیه السلام: لَا مُلْكَ أَذْهَبُ بِالْفَاقَةِ مِنَ الرِّضَا بِالْقُنُوعِ (۱۰).

**[ترجمه]کنزالفوائد و فرمود: هیچ ثروتی فقر را از بین نمی‌برد، مگر قناعت - . کنزالفوائد: ۲۸۹ - (جز قناعت پیشه ساختن، هیچ ثروتی فقر را از بین نمی‌برد).

**[ترجمه]

«۱۰»

وَ رُوِيَ: أَنَّ الْمَاءَ تَصَبَّبَ عَلَى صَخْرَةٍ فَوُجِدَ عَلَيْهَا مَكْتُوباً إِنَّمَا يَتَبَيَّنُ الْغَنَاءُ وَ الْفَقْرُ بَعْدَ الْعَرَضِ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ (۱۱).

**[ترجمه]کنزالفوائد: روایت است که آب بر سنگی ریخت و بر آن این نوشته نمایان شد: فقر و توانگری، تنها پس از عرضه به پیشگاه خداوند آشکار می‌شوند. - . کنزالفوائد: ۲۸۹ -

**[ترجمه]

«۱۱»

وَ قَالَ رَجُلٌ لِلصَّادِقِ علیه السلام عِظْنِی فَقَالَ لَا تُحَدِّثْ نَفْسَکَ بِفَقْرٍ

ص: ۲۰

۱- ۱. سوره الطلاق: ۳.

۲- ۲. کنز الفوائد ص ۲۸۸.

۳- ۳. کنز الفوائد ص ۲۸۸.

۴- ۴. کنز الفوائد ص ۲۸۸.

۵- ۵. کنز الفوائد ص ۲۸۹.

۶- ۶. کنز الفوائد ص ۲۸۹.

۷- ۷. کنز الفوائد ص ۲۸۹.

۸- ۸. کنز الفوائد ص ۲۸۹.

۹- ۹. کنز الفوائد ص ۲۸۹.

۱۰- ۱۰. کنز الفوائد ص ۲۸۹.

۱۱- ۱۱. کنز الفوائد ص ۲۸۹.

وَ لَا بِطُولِ عُمُرٍ(۱).

**[ترجمه]کنزالفوائد: مردی به امام صادق علیه السّلام گفت: مرا موعظه کن، امام فرمود: فقر و طول عمر را بر خود تلقین نکن. - . کنزالفوائد: ۲۸۹ -

**[ترجمه]

«۱۲»

وَ قِیلَ: مَا اسْتَغْنَی أَحَدٌ بِاللَّهِ إِلَّا افْتَقَرَ النَّاسُ إِلَیْهِ (۲).

**[ترجمه]کنزالفوائد: و گفتند: هرکس با تکیه بر خدا مستغنی شود، مردم به او نیازمند می شوند. - . کنزالفوائد: ۲۸۹ -

**[ترجمه]

«۱۳»

وَ أُنْشِدَ لِأَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام:

ادْفَعِ الدُّنْیَا بِمَا انْدَفَعَتْ**وَ اقْطَعِ الدُّنْیَا بِمَا انْقَطَعَتْ

یَطْلُبُ الْمَرْءُ الْغَنَاءَ عَبَثاً**وَ الْغَنَاءُ فِی النَّفْسِ لَوْ قَنِعَتْ (۳).

**[ترجمه]کنزالفوائد: و این شعر از امیرالمؤمنین علیه السّلام خوانده شد:

یعنی: دنیا را با هرآنچه می‌شود دفع کن، دنیا را با هر آنچه بریده می‌شود از خود بُبر.

انسان بیهوده به دنبال بی‌نیازی است، بی‌نیازی در خویشتن است اگر قناعت پیشه کند.

**[ترجمه]

«۱۴»

وَ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: أَکْثِرُوا الِاسْتِغْفَارَ فَإِنَّهُ یَجْلِبُ الرِّزْقَ (۴).

**[ترجمه]کنزالفوائد: از رسول خدا صلّی الله علیه و آله روایت است که فرمود: بسیار استغفار کنید چرا که باعث افزایش روزی می‌شود. - . کنزالفوائد: ۲۹۰ -

**[ترجمه]

«۱۵»

وَ قَالَ صلی الله علیه و آله: مَنْ رَضِیَ بِالْیَسِیرِ مِنَ الرِّزْقِ رَضِیَ اللَّهُ مِنْهُ بِالْیَسِیرِ مِنَ الْعَمَلِ (۵).

**[ترجمه]کنز الفوائد: و فرمود: هرکس به روزی اندک راضی باشد، خداوند تعالی به اعمال اندکی از او راضی می‌شود. - . کنزالفوائد: ۲۹۰ -

**[ترجمه]

«۱۶»

وَ رُوِیَ: أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَوْحَی إِلَی عِیسَی ابْنِ مَرْیَمَ لِیَحْذَرِ الَّذِی یَسْتَبْطِئُنِی فِی الرِّزْقِ أَنْ أَغْضَبَ فَأَفْتَحَ عَلَیْهِ بَاباً مِنَ الدُّنْیا(۶).

**[ترجمه]کنزالفوائد: و روایت شده که خداوند بزرگ به عیسی بن مریم علیه السّلام وحی کرد: کسی که روزی دادن مرا کند شمارد، باید بر حذر باشد از اینکه خشمگین شوم و دری از دنیا را بر وی بگشایم (و گرفتار دنیا شود) - . کنزالفوائد: ۲۹۰ -

**[ترجمه]

«۱۷»

وَ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: الرِّزْقُ رِزْقَانِ رِزْقٌ تَطْلُبُهُ وَ رِزْقٌ یَطْلُبُکَ فَإِنْ لَمْ تَأْتِهِ أَتَاکَ (۷).

**[ترجمه]کنزالفوائد: امیرمؤمنان علی علیه السّلام فرمود: روزی دو نوع است، روزی‌ای که تو آن را طلب می‌کنی و روزی‌ای که خود تو را طلب می‌کند و اگر به دنبال آن نروی به دنبالت می‌آید. - . کنزالفوائد: ۲۹۰ -

**[ترجمه]

«۱۸»

وَ قَالَ علیه السلام: مَنْ حَسُنَتْ نِیَّتُهُ زِیدَ فِی رِزْقِهِ (۸).

**[ترجمه]کنز الفوائد: و فرمود: هرکس نیت خویش را نیکو سازد، روزی‌اش فزونی یابد. - . کنزالفوائد: ۲۹۱ -

**[ترجمه]

«۱۹»

عِدَّهُ الدَّاعِی،: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِبَعْضِ أَصْحَابِهِ کَیْفَ بِکَ إِذَا بَقِیتَ فِی قَوْمٍ یَجْبُونَ رِزْقَ سَنَتِهِمْ لِضَعْفِ الْیَقِینِ فَإِذَا أَصْبَحْتَ فَلَا تُحَدِّثْ نَفْسَکَ بِالْمَسَاءِ وَ إِذَا أَمْسَیْتَ فَلَا تُحَدِّثْ نَفْسَکَ بِالصَّبَاحِ فَإِنَّکَ لَا تَدْرِی مَا اسْمُکَ غَداً(۹).

**[ترجمه]عدّه الداعی: رسول خدا صلی الله علیه و آله به برخی از اصحاب خود فرمود: حالت چگونه خواهد بود اگر زنده بمانی و قومی را ببینی که به خاطر ضعف ایمانشان، خرج یک سالشان را ذخیره می کنند؟ مبادا هنگام صبح، فکرت را به شب مشغول سازی (اندوهگین مخارج شب باشی) و هنگام شب، در فکر صبح باشی، در حالی که تو نمی دانی فردا نامت چیست (آیا نامت زنده است یا مرده؟). - . عدّه الداعی: ۵۷ -

**[ترجمه]

«۲۰»

وَ قَالَ صلی الله علیه و آله: مَنْ بَذَّرَ أَفْقَرَهُ اللَّهُ (۱۰).

**[ترجمه]عدّه الداعی: و نیز فرمود: هرکس اموالش را (با اسراف) هدر دهد، خداوند متعال او را فقیر می‌سازد. - . عدّه الداعی: ۵۷ -

**[ترجمه]

«۲۱»

وَ قَالَ صلی الله علیه و آله: مَا عَالَ امْرُؤٌ اقْتَصَدَ(۱۱).

**[ترجمه]عدّه الداعی: و فرمود: کسی که میانه روی پیشه کند، نیازمند نمی‌شود. - . عدّه الداعی: ۵۷ -

**[ترجمه]

«۲۲»

وَ فِی الْوَحْیِ الْقَدِیمِ یَا ابْنَ آدَمَ خَلَقْتُکَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَهٍ فَلَمْ أَعْیَ بِخَلْقِکَ

۱- ۱. کنز الفوائد ص ۲۸۹.

۲- ۲. کنز الفوائد ص ۲۸۹.

۳- ۳. کنز الفوائد ص ۲۸۹.

۴- ۴. کنز الفوائد ص ۲۹۰.

۵- ۵. کنز الفوائد ص ۲۹۰.

۶- ۶. کنز الفوائد ص ۲۹۰.

۷- ۷. کنز الفوائد ص ۲۹۰.

۸- ۸. کنز الفوائد ص ۲۹۱.

۹- ۹. عدّه الداعی ص ۵۷.

۱۰- ۱۰. عدّه الداعی ص ۵۷.

۱۱- ۱۱. عدّه الداعی ص ۵۷.

أَ وَ يُعْيِينِي رَغِيفٌ أَسُوقُهُ إِلَيْکَ فِي حِينِهِ (1).

**[ترجمه]عدّه الداعی: در وحی کهن آمده: ای فرزند آدم! من تو را از خاک و سپس از نطفه آفریدم و این کار برایم دشوار نبود، آیا (تو می‌پنداری) رساندن قرص نانی به تو برایم دشوار است؟ - . عدّه الداعی: ۶۴ -

**[ترجمه]

«۲۳»

وَ فِيمَا أَوْحَى اللَّهُ إِلَى دَاوُدَ علیه السلام مَنِ انْقَطَعَ إِلَيَّ كَفَيْتُهُ (2).

**[ترجمه]عدّه الداعی: و از جمله سخنانی که خداوند بر داوود نبی علیه السّلام وحی فرستاد این است: هر کس به من روی کند و از غیر من قطع امید بنماید، او را کفایت می کنم. - . عدّه الداعی: ۶۵ -

**[ترجمه]

«۲۴»

وَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فِي حَدِيثٍ مَرْفُوعٍ إِلَى النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: جَاءَ جَبْرَائِيلُ إِلَى النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ أَرْسَلَنِي إِلَيْکَ بِهَدِيَّةٍ لَمْ يُعْطِهَا أَحَداً قَبْلَکَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقُلْتُ مَا هِيَ قَالَ الْفَقْرُ وَ أَحْسَنُ مِنْهُ قُلْتُ وَ مَا هُوَ قَالَ الْقَنَاعَةُ وَ أَحْسَنُ مِنْهَا قُلْتُ وَ مَا هُوَ قَالَ الرِّضَا وَ أَحْسَنُ مِنْهُ قُلْتُ وَ مَا هُوَ قَالَ الزُّهْدُ وَ أَحْسَنُ مِنْهُ قُلْتُ وَ مَا هُوَ قَالَ الْإِخْلَاصُ وَ أَحْسَنُ مِنْهُ قُلْتُ وَ مَا هُوَ قَالَ الْيَقِينُ وَ أَحْسَنُ مِنْهُ قُلْتُ وَ مَا هُوَ قَالَ إِنَّ مَدْرَجَةَ ذَلِکَ كُلِّهِ التَّوَكُّلُ عَلَى اللَّهِ قُلْتُ يَا جَبْرَئِيلُ وَ مَا تَفْسِيرُ التَّوَكُّلِ عَلَى اللَّهِ قَالَ الْعِلْمُ بِأَنَّ الْمَخْلُوقَ لَا يَضُرُّ وَ لَا يَنْفَعُ وَ لَا يُعْطِي وَ لَا يَمْنَعُ وَ اسْتِعْمَالُ الْيَأْسِ مِنَ الْمَخْلُوقِ فَإِذَا كَانَ الْعَبْدُ كَذَلِکَ لَمْ يَعْمَلْ لِأَحَدٍ سِوَى اللَّهِ وَ لَمْ يَرْجُ وَ لَمْ يَخَفْ سِوَى اللَّهِ وَ لَمْ يَطْمَعْ إِلَى أَحَدٍ سِوَى اللَّهِ فَهَذَا هُوَ التَّوَكُّلُ قَالَ قُلْتُ يَا جَبْرَئِيلُ فَمَا تَفْسِيرُ الصَّبْرِ قَالَ يَصْبِرُ فِي الضَّرَّاءِ كَمَا يَصْبِرُ فِي السَّرَّاءِ وَ فِي الْفَاقَةِ كَمَا يَصْبِرُ فِي الْغِنَى وَ فِي الْعَنَاءِ كَمَا يَصْبِرُ فِي الْعَافِيَةِ وَ لَا يَشْكُو خَالِقَهُ عِنْدَ

الْمَخْلُوقِ بِمَا يُصِيبُهُ مِنَ الْبَلَاءِ قُلْتُ فَمَا تَفْسِيرُ الْقَنَاعَةِ قَالَ يَقْنَعُ بِمَا يُصِيبُ مِنَ الدُّنْيَا يَقْنَعُ بِالْقَلِيلِ وَ يَشْكُرُ بِالْيَسِيرِ قُلْتُ فَمَا تَفْسِيرُ الرِّضَا قَالَ الرَّاضِي الَّذِي لَا يَسْخَطُ عَلَى سَيِّدِهِ أَصَابَ مِنَ الدُّنْيَا أَوْ لَمْ يُصِبْ وَ لَا يَرْضَى مِنْ نَفْسِهِ بِالْيَسِيرِ.

قُلْتُ يَا جَبْرَئِيلُ فَمَا تَفْسِيرُ الزَّاهِدِ قَالَ الزَّاهِدُ يُحِبُّ مَنْ يُحِبُّ خَالِقَهُ وَ يُبْغِضُ مَنْ يُبْغِضُ خَالِقَهُ وَ يَتَحَرَّجُ مِنْ حَلَالِهَا وَ لَا يَلْتَفِتُ إِلَى حَرَامِهَا فَإِنَّ حَلَالَهَا

۱- ۱. عدّه الداعی ص ۶۴.

۲- ۲. عدّه الداعی ص ۶۵.

حِسَابٌ وَ حَرَامَهَا عِقَابٌ وَ يَرْحَمُ جَمِيعَ الْمُسْلِمِينَ كَمَا يَرْحَمُ نَفْسَهُ وَ يَتَحَرَّجُ مِنَ الْكَلَامِ فِيمَا لَا يَعْنِيهِ كَمَا يَتَحَرَّجُ مِنَ الْحَرَامِ وَ يَتَحَرَّجُ مِنْ كَثْرَةِ الْأَكْلِ كَمَا يَتَحَرَّجُ مِنَ الْمَيْتَةِ الَّتِي قَدِ اشْتَدَّ نَتْنُهَا وَ يَتَحَرَّجُ مِنْ حُطَامِ الدُّنْيَا وَ زِينَتِهَا كَمَا يَتَجَنَّبُ النَّارَ أَنْ يَغْشَاهَا وَ أَنْ يُقَصِّرَ أَمَلَهُ وَ كَانَ بَيْنَ عَيْنَيْهِ أَجَلُهُ قُلْتُ يَا جَبْرَئِيلُ فَمَا تَفْسِيرُ الْإِخْلَاصِ قَالَ الْمُخْلِصُ الَّذِي لَا يَسْأَلُ النَّاسَ شَيْئاً حَتَّى يَجِدَ وَ إِذَا وَجَدَ رَضِيَ وَ إِذَا بَقِيَ عِنْدَهُ شَيْءٌ أَعْطَاهُ اللَّهُ فَإِنْ لَمْ يَسْأَلِ الْمَخْلُوقَ فَقَدْ أَقَرَّ لِلَّهِ بِالْعُبُودِيَّةِ وَ إِذَا وَجَدَ أَقْرَضَ فَهُوَ عَنِ اللَّهِ رَاضٍ وَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى عَنْهُ رَاضٍ وَ إِذَا أَعْطَاهُ اللَّهُ فَهُوَ جَدِيرٌ قُلْتُ فَمَا تَفْسِيرُ الْيَقِينِ قَالَ الْمُوقِنُ الَّذِي يَعْمَلُ لِلَّهِ كَأَنَّهُ يَرَاهُ وَ إِنْ لَمْ يَكُنْ يَرَى اللَّهَ فَإِنَّ اللَّهَ يَرَاهُ وَ أَنْ يَعْلَمَ يَقِيناً أَنَّ مَا أَصَابَهُ لَمْ يَكُنْ لِيُخْطِئَهُ وَ أَنَّ مَا أَخْطَأَهُ لَمْ يَكُنْ لِيُصِيبَهُ وَ هَذَا كُلُّهُ أَغْصَانٌ وَ مَدْرَجَةُ الزُّهْدِ(۱).

**[ترجمه]عدّه الداعی: امام صادق علیه السّلام فرمود: جبرئیل خدمت رسول خدا صلی اللّه علیه و آله آمد، و عرض کرد: یا رسول الله! خداوند بزرگ مرا فرستاده که هدیه ای به تو تقدیم نمایم که به احدی قبل از تو نداده است. پیغمبر اکرم صلّی الله علیه و آله فرمود: من پرسیدم: آن چیست؟ گفت: «صبر». بهتر از صبر هم هست. گفتم: بهتر از صبر چیست؟ گفت: قناعت و بهتر از آن هم هست. گفتم: چیست؟ گفت: رضا (خشنودی) و بهتر از آن نیز هست. پرسیدم: بهتر از رضا چیست؟ جواب داد: «زهد» و بهتر از آن هم هست. گفتم: بهتر از زهد چیست؟ گفت: «اخلاص» و نیکوتر از آن نیز هست. گفتم: نیکوتر از اخلاص چیست؟ پاسخ گفت: «یقین» و بهتر از آن هم هست. پرسیدم: ای جبرئیل آن چیست؟ گفت: نردبان رسیدن به همه... اینها، و آن «توکّل» بر خدای عزّوجل است. گفتم: ای جبرئیل! تفسیر «توکل» بر خدا چیست؟ گفت: دانستن اینکه مخلوق (خدا)، نه ضرری می رساند نه نفعی، نه چیزی می‌بخشد، نه مانع چیزی می گردد، و اینکه نباید به مخلوق خدا امید بست؛ وقتی بنده به این درجه (از آگاهی) رسید، آنگاه برای غیر خدا کار نمی کند و قلبش به بیراهه نمی رود و از غیر او نمی هراسد و به غیر او دل نمی بندد، این است معنای توکل. پیغمبر صلّی الله علیه و آله فرمود: گفتم ای جبرئیل، معنای «صبر» چیست؟ گفت: آن است که انسان در سختی شکیبائی نماید آن طور که در شادمانی رفتار می‌کند، و در نیازمندی صبور باشد، چنان که در بی نیازی صبور است، در سختی و رنج، صابر باشد آن طور که زمان عافیت، صابر است. و هرگز به خاطر بلاهای روزگار، نزد مخلوق لب به شکایت از خالقش نگشاید. گفتم: تفسیر «قناعت» چیست؟ گفت: اینکه به آنچه از دنیا به وی می رسد، قانع باشد، با کم بسازد و اندک را شکرگزاری کند. گفتم: پس تفسیر «رضا» چیست؟ فرمود: راضی کسی است که چه روزگار او را در فشار قرار دهد و چه ندهد، بر مولای خود خشم نمی گیرد، و به عمل اندک از خودش خشنود نمی گردد. گفتم: ای جبرئیل! تفسیر «زهد» چیست؟ پاسخ داد: زاهد دوست می دارد آنچه را آفریدگارش دوست دارد، و دشمن می دارد هر چه را خالقش دشمن دارد، و از حلال دنیا دوری می کند، و به حرام آن التفاتی ندارد، زیرا حلالش حساب دارد و حرامش عقاب، و با همه مسلمانان چنان مهربان است که نسبت به خود، و از سخن گفتن چنان ابا می‌کند که از حرام ابا دارد، از پرخوری چنان پرهیز می نماید که از مردار سخت متعفّن شده پرهیز دارد، و از مال دنیا و آرایش آن دوری می نماید همچون پرهیز از آتشی که می خواهد او را فرا گیرد، و آرزویش را کوتاه می سازد، و اجلش را میان دو چشم خود می بیند. گفتم: ای جبرئیل! معنای «اخلاص» چیست؟ گفت: مخلص (کسی که کار بی ریا انجام دهد) کسی است که از مردم چیزی نخواهد تا خود بیابد، و اگر یافت، خرسند گردد، و هرگاه نزد او چیزی اضافه باشد، آن را در راه خدا می بخشد، و درخواست نکردن او از دیگران، خود اقراری است به بندگی خدا و وقتی چیزی می‌یابد، بدان راضی می گردد (و از کم یا زیادش شکایت نمی کند)، هم او از خدا راضی است هم خدا از او، بخشیدنش در حالی است که خود بدان نیازمندتر و سزاوارتر

است. گفتم: پس تفسیر «یقین» چیست؟ گفت: انسان اهل یقین، کسی است که طوری برای خدا کار می کند که گویا او را می بیند. و (یقین دارد) اگر او خدا را به چشم نمی بیند، امّا خداوند شاهد وی می باشد و شکی ندارد که آنچه به او رسیده (از غم و شادی و غیره) باید به او می‌رسید و آنچه به او نرسیده، نباید می‌رسید (تمام آن‌ها از روی حساب بوده) و همه اینها از شاخه های توکّل و درجات زهد است. - . عده الداعی: ۶۵ -

**[ترجمه]

«۲۵»

وَ رُوِیَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: فِی قَوْلِ اللَّهِ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی وَ ما یُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلَّا وَ هُمْ مُشْرِكُونَ قَالَ هُوَ قَوْلُ الرَّجُلِ لَوْ لَا فُلَانٌ لَهَلَكْتُ وَ لَوْ لَا فُلَانٌ لَمَا أَصَبْتُ كَذَا وَ كَذَا وَ لَوْ لَا فُلَانٌ لَضَاعَ عِيَالِی أَ لَا تَرَی أَنَّهُ قَدْ جَعَلَ لِلَّهِ شَرِيكاً فِی مُلْكِهِ يَرْزُقُهُ وَ يَدْفَعُ عَنْهُ قُلْتُ فَنَقُولُ لَوْ لَا أَنَّ اللَّهَ مَنَّ عَلَيَّ بِفُلَانٍ لَهَلَكْتُ قَالَ نَعَمْ لَا بَأْسَ (۲).

**[ترجمه]عدّه الداعی: از امام صادق علیه السّلام درباره سخن خداوند تبارک و تعالی: «وَ ما یُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلَّا وَ هُمْ مُشْرِكُون»، {و بیشترشان به خدا ایمان نمی‌آورند، جز اینکه (با او چیزی را) شریک می گیرند.} چنین روایت شده که فرمودند: این (شرک) همان سخن مردی است که می گوید: اگر فلانی نبود، کار من زار بود؛ اگر فلانی نبود، به چنین و چنان نمی رسیدم؛ اگر فلانی نبود، خانواده ام گرفتار می شد... مگر نمی بینی که چنین فردی برای خداوند در حکومتش شریک قرار داده است که آن شریک به او روزی می رساند و ضرر را از او دفع می‌کند. راوی می گوید: گفتم پس بگوید: اگر خداوند متعال به واسطه فلانی بر من منّت نمی گذاشت، هلاک و گرفتار می شدم؟ فرمود: بله، (امثال این سخنان) اشکالی ندارد. - . عده الداعی: ۷۰ -

**[ترجمه]

«۲۶»

وَ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَقُولُ: أُمَّتِی فِی الدُّنْيَا عَلَی ثَلَاثَةِ أَطْبَاقٍ أَمَّا الطَّبَقُ الْأَوَّلُ فَلَا يُحِبُّونَ جَمْعَ الْمَالِ وَ ادِّخَارَهُ وَ لَا يَسْعَوْنَ فِی اقْتِنَائِهِ وَ احْتِكَارِهِ وَ إِنَّمَا رِضَاهُمْ مِنَ الدُّنْيَا سَدُّ جَوْعَةٍ وَ سَتْرُ عَوْرَةٍ وَ غِنَاهُمْ مِنْهَا مَا بَلَغَ بِهِمُ الْآخِرَةَ فَأُولَئِكَ الْآمِنُونَ الَّذِينَ لا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَ لا هُمْ يَحْزَنُونَ وَ أَمَّا الطَّبَقُ الثَّانِی فَإِنَّهُمْ يُحِبُّونَ جَمْعَ الْمَالِ مِنْ أَطْيَبِ وُجُوهِهِ وَ أَحْسَنِ سُبُلِهِ يَصِلُونَ بِهِ أَرْحَامَهُمْ وَ يَبَرُّونَ بِهِ إِخْوَانَهُمْ وَ يُوَاسُونَ بِهِ فُقَرَاءَهُمْ وَ لَعَضُّ أَحَدِهِمْ

۱- ۱. عدّه الداعی ص ۶۵.

۲- ۲. عدّه الداعی ص ۷۰.

عَلَى الرَّضْفِ (۱) أَيْسَرُ عَلَيْهِ مِنْ أَنْ يَكْتَسِبَ دِرْهَماً مِنْ غَيْرِ حِلِّهِ أَوْ يَمْنَعَهُ مِنْ حَقِّهِ أَوْ يَكُونَ لَهُ خَازِناً إِلَى يَوْمِ مَوْتِهِ فَأُولَئِكَ الَّذِينَ إِنْ نُوقِشَ عَنْهُمْ عُذِّبُوا وَ إِنْ عُفِيَ عَنْهُمْ سَلِمُوا.

وَ أَمَّا الطَّبَقُ الثَّالِثُ فَإِنَّهُمْ يُحِبُّونَ جَمْعَ الْمَالِ مِمَّا حَلَّ وَ حَرُمَ وَ مَنْعَهُ مِمَّا افْتُرِضَ وَ وَجَبَ إِنْ أَنْفَقُوهُ أَنْفَقُوا إِسْرَافاً وَ بِدَاراً وَ إِنْ أَمْسَكُوهُ أَمْسَكُوا بُخْلًا وَ احْتِكَاراً أُولَئِكَ الَّذِينَ مَلَكَتِ الدُّنْيَا زِمَامَ قُلُوبِهِمْ حَتَّى أَوْرَدَتْهُمُ النَّارَ بِذُنُوبِهِمْ (۲).

**[ترجمه]عده الداعی: پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمود: امت من در دنیا سه دسته‌اند: دسته اول کسانی هستند که ثروت اندوزی و انباشتن اموال را دوست ندارند و در حفظ و احتکار آن کوشش نمی کنند و رضایت دنیوی اشان تنها در حد رفع گرسنگی و پوشاندن عورت است و هر آنچه که در دنیا به آنان ثواب اخروی برساند، آنها را بی‌نیاز می‌سازد. ایشان کسانی هستند که در امنیت اند و هیچ ترس و اندوهی بر آنان نیست. دسته دوم: کسانی‌اند که به ثروت اندوزی از راههای پاک و حلال علاقه‌مندند و با آن صله ارحام می کنند و به برادران نیکویی می‌ورزند و با فقرا همراهی می کنند و اگر یکی از آنان بر روی آهنی گداخته عذاب بیند، برایش آسانتر است که درهمی از غیرحلال کسب نماید یا حقی را منع کند یا اینکه خازن اموال تا روز مرگش باشد، اینان کسانی هستند که اگر به دقت حسابرسی شوند، عذاب می بینند و اگر عفو شوند، ایمن می مانند. امّا طبقه سوم: کسانی‌اند که جمع مال را، خواه از حلال و خواه حرام و نیز خودداری از ادای واجبات دوست دارند و اگر آن را انفاق کنند، با اسراف و زیاده‌روی انفاق می کنند و اگر آن را تنگ گیرند، با بخل و احتکار تنگ خواهند گرفت؛ آنها کسانی هستند که دنیا زمام امورشان را در دست گرفته تا اینکه آنها را به خاطر گناهانشان وارد جهنم کند. - . عده الداعی: ۷۳ -

**[ترجمه]

«۲۷»

وَ عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله: احْذَرُوا الْمَالَ فَإِنَّهُ كَانَ فِيمَا مَضَى رَجُلٌ قَدْ جَمَعَ مَالًا وَ وَلَداً وَ أَقْبَلَ عَلَى نَفْسِهِ وَ جَمَعَ لَهُمْ فَأَوْعَى فَأَتَاهُ مَلَكُ الْمَوْتِ فَقَرَعَ بَابَهُ وَ هُوَ فِي زِيِّ مِسْكِينٍ فَخَرَجَ إِلَيْهِ الْحُجَّابُ فَقَالَ لَهُمُ ادْعُوا لِي سَيِّدَكُمْ قَالُوا أَ وَ يَخْرُجُ سَيِّدُنَا إِلَى مِثْلِكَ وَ دَفَعُوهُ حَتَّى نَحَّوْهُ عَنِ الْبَابِ ثُمَّ عَادَ إِلَيْهِمْ فِي مِثْلِ تِلْكَ الْهَيْئَةِ وَ قَالَ ادْعُوا لِي سَيِّدَكُمْ وَ أَخْبِرُوهُ أَنِّي مَلَكُ الْمَوْتِ فَلَمَّا سَمِعَ سَيِّدُهُمْ هَذَا الْكَلَامَ قَعَدَ فَرِقاً وَ قَالَ لِأَصْحَابِهِ لَيِّنُوا لَهُ فِي الْمَقَالِ وَ قُولُوا لَهُ لَعَلَّكَ تَطْلُبُ غَيْرَ سَيِّدِنَا بَارَكَ اللَّهُ فِيكَ قَالَ لَهُمْ لَا وَ دَخَلَ عَلَيْهِ وَ قَالَ لَهُ قُمْ فَأَوْصِ مَا كُنْتَ مُوصِياً فَإِنِّي قَابِضٌ رُوحَكَ قَبْلَ أَنْ أَخْرُجَ فَصَاحَ أَهْلُهُ وَ بَكَوْا فَقَالَ افْتَحُوا الصَّنَادِيقَ وَ اكْتُبُوا مَا فِيهَا مِنَ الذَّهَبِ وَ الْفِضَّةِ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى الْمَالِ يَسُبُّهُ وَ يَقُولُ لَهُ لَعَنَكَ اللَّهُ يَا مَالُ أَنْتَ أَنْسَيْتَنِي ذِكْرَ رَبِّي وَ أَغْفَلْتَنِي عَنْ أَمْرِ آخِرَتِي حَتَّى بَغَتَنِي مِنْ أَمْرِ اللَّهِ مَا قَدْ بَغَتَنِي فَأَنْطَقَ اللَّهُ الْمَالَ فَقَالَ لَهُ لِمَ تَسُبُّنِي وَ أَنْتَ أَلْأَمُ مِنِّي أَ لَمْ تَكُنْ فِي أَعْيُنِ النَّاسِ حَقِيراً فَرَفَعُوكَ لِمَا رَأَوْا عَلَيْكَ مِنْ أَثَرِي أَ لَمْ تَحْضُرْ أَبْوَابَ الْمُلُوكِ وَ السَّادَةِ وَ يَحْضُرُهُمَا الصَّالِحُونَ وَ تَدْخُلُ قَبْلَهُمْ وَ يُؤَخَّرُونَ أَ لَمْ تَخْطُبْ بَنَاتِ الْمُلُوكِ وَ السَّادَةِ وَ يَخْطُبُهُنَّ الصَّالِحُونَ فَتُنْكَحُ وَ يُرَدُّونَ فَلَوْ كُنْتَ تُنْفِقُنِي فِي سَبِيلِ الْخَيْرَاتِ لَمْ أَمْتَنِعْ عَلَيْكَ وَ لَوْ كُنْتَ تُنْفِقُنِي فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَمْ أَنْقُصْ عَلَيْكَ فَلِمَ تَسُبُّنِي وَ أَنْتَ أَلْأَمُ مِنِّي إِنَّمَا خُلِقْتُ أَنَا وَ أَنْتَ مِنْ تُرَابٍ فَأَنْطَلِقُ تُرَاثاً وَ انْطَلِقْ

۱- ۱. الرضف: الحديده المحماه على النار- نهايه ابن الأثير.

۲- ۲. عدّه الداعى ص ۷۳.

بِإِثْمِي هَكَذَا يَقُولُ الْمَالُ لِصَاحِبِهِ (۱).

**[ترجمه]عدّه الداعی: و پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمود: از مال بپرهیزید! در گذشته مردی بود که اموال و اولادی داشت و آن اموال را برای خود و خانواده‌اش جمع آوری و ذخیره کرده بود، روزی ملک الموت در لباس درویشان به در خانه اش آمد و در زد، پس خدمتگزاران جلوی در آمدند. فرمود: اربابتان را صدا کنید. گفتند: آیا آقای ما برای امثال تو از خانه برون می آید! او را کنار زدند و از جلوی در دورش کردند. بار دیگر به همان هیبت و حالت پشت در آمد و فرمود: اربابتان را صدا بزنید و او را باخبر کنید که ملک الموت آمد. وقتی اربابشان این سخن را شنید، از ترس نشست و به خدمتگزارانش گفت: با او به نرمی سخن گویید! و به او بگویید: شاید در طلب غیر از آقای ما هستی - درود خدا بر تو باد - ملک الموت به ایشان گفت: خیر و داخل شد و به او گفت: برخیز! و آنچه می خواهی وصیت کن؛ زیرا من روح تو را قبل از خروج از خانه می گیرم. خانواده اش فریاد زدند و گریه کردند، پس آن مرد گفت: صندوقها را باز کنید و مقدار طلا و نقره اش را یادداشت کنید، سپس رو به مالش کرد، در حالی که آن را دشنام می داد و می گفت: لعنت خدا بر تو باد ای مال! پروردگارم را از یادم بردی و از کار آخرت مرا غافل ساختی تا آنکه به امر خدا (مرگ) ناگهان بر من وارد شد. خدای تعالی مال را به سخن آورد و گفت: چرا مرا دشنام می دهی، در حالی که ملامت بر تو بیش از من رواست!؟ آیا تو در چشمان مردم پست نبودی و مردم به خاطر من تو را (مقامت) بالا بردند؟ آیا به درهای سلاطین و بزرگان که صالحان نیز در آن حضور می‌یافتند، حاضر نمی شدی و تو قبل از آنها داخل می شدی و ایشان بعد از تو؟ آیا از دختران سلاطین و بزرگان خواستگاری نمی کردی، حال آنکه صلحا و خوبان هم خواستار آنان بودند، اما به تو جواب مثبت می‌دادند و آنان را رد می کردند؟ اگر در راه خیر هم مرا می بخشیدی من امتناع نمی کردم و اگر در راه خدا انفاق می کردی، کاسته نمی‌شدم! از چه روی مرا دشنام می دهی حال آنکه تو لئیم تری؟ تو و من هر دو از خاک هستیم و من بدون گناه به خاک برمی گردم و تو به گناه مال‌داری رهسپار می شوی. مال چنین به صاحبش می گوید. - . عده الداعی: ۷۵ -

**[ترجمه]

«۲۸»

وَ رَوَى أَبُو سَعِيدٍ الْخُدْرِيُّ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ص: يَقُولُ عِنْدَ مُنْصَرَفِهِ مِنْ أُحُدٍ وَ النَّاسُ مُحْدِقُونَ بِهِ وَ قَدْ أَسْنَدَ ظَهْرَهُ إِلَى طَلْحَةٍ(۲)

هُنَاكَ أَيُّهَا النَّاسُ أَقْبِلُوا عَلَى مَا كُلِّفْتُمُوهُ مِنْ إِصْلَاحِ آخِرَتِكُمْ وَ أَعْرِضُوا عَمَّا ضُمِنَ لَكُمْ مِنْ دُنْيَاكُمْ وَ لَا تَسْتَعْمِلُوا جوارحا [جَوَارِحَ] غُذِّيَتْ بِنِعْمَتِهِ فِي التَّعَرُّضِ لِسَخَطِهِ بِمَعْصِيَتِهِ وَ اجْعَلُوا شُغُلَكُمْ فِي الْتِمَاسِ مَغْفِرَتِهِ وَ اصْرِفُوا هَمَّكُمْ بِالتَّقَرُّبِ إِلَى طَاعَتِهِ مَنْ بَدَأَ بِنَصِيبِهِ مِنَ الدُّنْيَا فَاتَهُ نَصِيبُهُ مِنَ الْآخِرَةِ وَ لَمْ يُدْرِكْ مِنْهَا مَا يُرِيدُ وَ مَنْ بَدَأَ بِنَصِيبِهِ مِنَ الْآخِرَةِ وَصَلَ إِلَيْهِ نَصِيبُهُ مِنَ الدُّنْيَا وَ أَدْرَكَ مِنَ الْآخِرَةِ مَا يُرِيدُ(۳).

**[ترجمه]عده الداعی: ابو سعید خدری روایت کرده است: هنگام برگشتن از احد، از رسول خدا صلّی الله علیه و آله، در حالی که مردم دورش را گرفته بودند و ایشان به درختی تنومند تکیه داده بود، شنیدم که می‌فرمود: ای مردم! به اصلاح

آخرتتان روی بیاورید و از آنچه که از دنیایتان ضمانت شده، دوری کنید. اعضا و جوارحی را که با نعمت خدا پرورده شده، در خشم و معصیت خدا به کار نگیرید و خود را به طلب آمرزش مشغول سازید. همت خود را صرف طاعت خدا کنید که همانا هرکس به دنبال بهره اش از دنیا باشد، بهره آخرتش را از دست می‌دهد و به خواسته‌های دنیوی‌اش نیز دست نمی‌یابد؛ و اما کسی که در پی بهره آخرتش باشد، بهره دنیوی‌اش نیز به او می‌رسد و به خواسته‌های اخروی‌اش دست می‌یابد. - . عده الداعی: ۲۲۹ -

**[ترجمه]

«۲۹»

قَالَ صلی الله علیه و آله: إِنَّ اللَّهَ یُعْطِی الدُّنْیَا بِعَمَلِ الْآخِرَهِ وَ لَا یُعْطِی الْآخِرَهَ بِعَمَلِ الدُّنْیَا(۴).

**[ترجمه]و پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمود: خداوند متعال به عمل اخروی، (بهره) دنیا را به بنده‌اش می‌بخشد، (اما) به عمل دنیوی (بهره) آخرت را به او عطا نمی‌کند.

**[ترجمه]

«۳۰»

أَعْلَامُ الدِّینِ، لِلدَّیْلَمِیِّ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: مَا مِنْ مُؤْمِنٍ إِلَّا وَ لَهُ بَابٌ یَصْعَدُ مِنْهُ عَمَلُهُ وَ بَابٌ یَنْزِلُ مِنْهُ رِزْقُهُ فَإِنْ مَاتَ بَکَیَا عَلَیْهِ وَ ذَلِکَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ فَما بَکَتْ عَلَیْهِمُ السَّماءُ وَ الْأَرْضُ وَ ما کانُوا مُنْظَرِینَ (۵).

**[ترجمه]اعلام الدین دیلمی: پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمود: هیچ مؤمنی نیست، مگر اینکه برایش دری باشد که اعمالش از آن بالا رود و دری که روزی‌اش از آن فرود آید و چون بمیرد (آسمان و زمین) بر او گریه کنند، همانطور که خداوند بلندمرتبه فرمودند: «فَما بَکَتْ عَلَیْهِمُ السَّماءُ وَ الْأَرْضُ وَ ما کانُوا مُنْظَرِینَ»، - . دخان/ ۲۹ - {و آسمان و زمین بر آنان زاری نکردند و مهلت نیافتند.}

**[ترجمه]

«۳۱»

مُسَکِّنُ الْفُؤَادِ، قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: إِذَا کَانَ یَوْمُ الْقِیَامَهِ أَنْبَتَ اللَّهُ تَعَالَی لِطَائِفَهٍ مِنْ أُمَّتِی أَجْنِحَهً فَیَطِیرُونَ مِنْ قُبُورِهِمْ إِلَی الْجِنَانِ یَسْرَحُونَ فِیهَا وَ یَتَنَعَّمُونَ کَیْفَ شَاءُوا فَتَقُولُ لَهُمُ الْمَلَائِکَهُ هَلْ رَأَیْتُمُ الْحِسَابَ فَیَقُولُونَ مَا رَأَیْنَا حِسَاباً فَیَقُولُونَ هَلْ جُزْتُمُ الصِّرَاطَ فَیَقُولُونَ مَا رَأَیْنَا صِرَاطاً فَیَقُولُونَ هَلْ رَأَیْتُمْ جَهَنَّمَ فَیَقُولُونَ مَا رَأَیْنَا شَیْئاً فَتَقُولُ الْمَلَائِکَهُ مِنْ أُمَّهِ مَنْ أَنْتُمْ فَیَقُولُونَ مِنْ أُمَّهِ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله فَیَقُولُونَ نَشَدْنَاکُمُ اللَّهَ حَدِّثُونَا مَا کَانَتْ أَعْمَالُکُمْ فِی الدُّنْیَا؟

۱- ۱. عدّه الداعی ص ۷۵.

۲- ۲. طلحه واحده الطلح و هو شجر عظام من شجر العظاه(القاموس م طلح).

۳- ۳. عدّه الداعی ص ۲۲۹.

۴- ۴. لم أجده فی مظانه.

۵- ۵. سوره الدخان: ۴۴.

فَیَقُولُونَ خَصْلَتَانِ كَانَتَا فِینَا فَبَلَّغَنَا اللَّهُ هَذِهِ الدَّرَجَهَ بِفَضْلِ رَحْمَتِهِ فَیَقُولُونَ وَ مَا هُمَا فَیَقُولُونَ كُنَّا إِذَا خَلَوْنَا نَسْتَحِی أَنْ نَعْصِیَهُ وَ نَرْضَی بِالْیَسِیرِ مِمَّا قُسِمَ لَنَا فَتَقُولُ الْمَلَائِكَهُ حَقٌّ لَكُمْ هَذَا(۱).

**[ترجمه]مسکن الفؤاد: پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمود: وقتی که روز قیامت فرا رسد، خداوند به گروهی از امتم پر و بال دهد تا از آرامگاهشان به سمت بهشت پرواز کنند. در آنجا مسرورند و هر طور که بخواهند، در رفاه و نعمت بسر می برند، و فرشتگان به آنها می‌گویند: آیا شما حساب شدید؟ جواب می دهند؛ ما حسابی ندیدیم. می‌پرسند: آیا در پل صراط مجازات شدید؟ جواب می دهند: ما پل صراطی ندیدیم. می‌پرسند: آیا جهنم را دیدید؟ می گویند: ما چیزی ندیدیم. آنگاه فرشتگان می گویند: شما از امت کدام پیامبرید؟ جواب می دهند: از امت حضرت محمّد صلّی الله علیه و آله. فرشتگان می گویند: شما را به خدا سوگند، بگویید؛ کار شما در دنیا چه بود؟ می گویند: ما دو خصلت داشتیم که خداوند بدان وسیله به لطف و رحمت خود این مقام را بر ما ارزانی کرد. می پرسند: آن دو خصلت چه بودند؟ می گویند: ما در خلوت از خدا شرم می کردیم که مرتکب گناه شویم، دیگر آنکه به روزی اندکی که خداوند برایمان مقدر کرده بود، راضی بودیم. فرشتگان می گویند، این مقام زیبنده شماست. -. مسکن الفؤاد: ۱۰ -

**[ترجمه]

«۳۲»

أَعْلَامُ الدِّینِ، قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: الدُّنْیَا دُوَلٌ فَاطْلُبْ حَظَّكَ مِنْهَا بِأَجْمَلِ الطَّلَبِ.

**[ترجمه]اعلام الدین: امام علی علیه السّلام فرمود: دنیا در گردش است، پس بهره خود را از آن، به معتدل ترین شکل طلب کن.

**[ترجمه]

«۳۳»

وَ قَالَ علیه السلام: مَنْ أَكْثَرَ ذِكْرَ الْمَوْتِ رَضِیَ مِنَ الدُّنْیَا بِالْیَسِیرِ.

**[ترجمه]و فرمود: هرکس مرگ را بسیار یاد کند، به اندک چیزی از دنیا راضی می‌شود.

**[ترجمه]

«۳۴»

وَ قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ عَبْداً أَلْهَمَهُ الطَّاعَهَ وَ أَلْزَمَهُ الْقَنَاعَهَ وَ فَقَّهَهُ فِی الدِّینِ وَ قَوَّاهُ بِالْیَقِینِ فَاكْتَفَی بِالْكَفَافِ وَ اكْتَسَی بِالْعَفَافِ وَ إِذَا أَبْغَضَ اللَّهُ عَبْداً حَبَّبَ إِلَیْهِ الْمَالَ وَ بَسَطَ لَهُ وَ أَلْهَمَهُ دُنْیَاهُ وَ وَكَلَهُ إِلَی هَوَاهُ فَرَكِبَ الْعِنَادَ وَ بَسَطَ الْفَسَادَ وَ

ظَلَمَ الْعِبَادَ.

**[ترجمه]امام صادق علیه السّلام فرمود: هرگاه خداوند بنده ای را دوست بدارد، شوق عبادت را در دل او می‌افکند و قناعت را پیشه او می‌سازد و او را به فهم عمیق دین نایل می‌گرداند و بر دل او با یقین نیرو می‌بخشد، چنین انسانی به روزی مورد نیاز (خود) بسنده کرده و جامه عفاف بر تن می‌کند؛ و چون خداوند از بنده ای متنفر باشد، مال را محبوب او گرداند، و فراوان در اختیارش نهد، و فکر او را مشغول دنیا سازد، و او را به هوای نفسش بسپارد؛ پس چنین انسانی سرکشی کند، و به گستردن فساد بپردازد، و بر بندگان خدا ستم کند .

**[ترجمه]

«۳۵»

وَ عَنْ أَبِی مُحَمَّدٍ الْعَسْکَرِیِّ علیه السلام قَالَ: ادْفَعِ الْمَسْأَلَهَ مَا وَجَدْتَ التَّحَمُّلَ یُمْکِنُکَ فَإِنَّ لِکُلِّ یَوْمٍ رِزْقاً جَدِیداً وَ اعْلَمْ أَنَّ الْإِلْحَاحَ فِی الْمَطَالِبِ یَسْلُبُ الْبَهَاءَ وَ یُورِثُ التَّعَبَ وَ الْعَنَاءَ فَاصْبِرْ حَتَّی یَفْتَحَ اللَّهُ لَکَ بَاباً یَسْهُلُ الدُّخُولُ فِیهِ فَمَا أَقْرَبَ الصُّنْعَ مِنَ الْمَلْهُوفِ وَ الْأَمْنَ مِنَ الْهَارِبِ الْمَخُوفِ فَرُبَّمَا کَانَتِ الْغِیَرُ نَوْعاً مِنْ أَدَبِ اللَّهِ وَ الْحُظُوظُ مَرَاتِبَ فَلَا تَعْجَلْ عَلَی ثَمَرَهٍ لَمْ تُدْرِکْ وَ إِنَّمَا تَنَالُهَا فِی أَوَانِهَا وَ اعْلَمْ أَنَّ الْمُدَبِّرَ لَکَ أَعْلَمُ بِالْوَقْتِ الَّذِی یَصْلُحُ حَالُکَ فِیهِ فَثِقْ بِخِیَرَتِهِ فِی جَمِیعِ أُمُورِکَ یَصْلُحْ حَالُکَ وَ لَا تَعْجَلْ بِحَوَائِجِکَ قَبْلَ وَقْتِهَا فَیَضِیقَ قَلْبُکَ وَ صَدْرُکَ وَ یَغْشَاکَ الْقُنُوطُ.

**[ترجمه]امام حسن عسکری علیه السّلام فرموده اند: تا می توانی چیزی از دیگران درخواست نکن، چون هر روز را روزی تازه ای است و بدان که اصرار در درخواست، ارزش و بهای آدمی را زایل می سازد و رنج و سختی را بر جای می گذارد، پس صبر کن تا خداوند متعال دری به روی تو بگشاید که ورود بر آن آسان باشد. چه نزدیک است احسان به انسان اندوهگین، و امان دادن به فرد ترسیده. و چه بسا تغییر حالات انسان (از توانگری به فقر، از سلامتی به بیماری و...) نوعی از تربیت الهی باشد. بهره و روزی مراتبی دارد، پس در چیدن میوه ای که نرسیده شتاب مکن، چون هرگاه وقتش برسد، بدان خواهی رسید. بدان، آن کس که مدبر توست، بهتر می داند که چه وقتی برای تو مناسب تر است، بنابراین، به اختیار و انتخاب او در تمام کارهایت اعتماد کن تا حالت اصلاح شود و در حاجات خود، قبل از رسیدن زمانش، شتاب نکن که مایه دلتنگی و بی‌تابی می گردد، و تو را گرفتار ناامیدی می سازد.

**[ترجمه]

«۳۶»

وَ قَالَ علیه السلام: الْمَقَادِیرُ لَا تُدْفَعُ بِالْمُغَالَبَهِ وَ الْأَرْزَاقُ الْمَکْتُوبَهُ لَا تُنَالُ بِالشَّرَهِ وَ لَا تُدْفَعُ بِالْإِمْسَاکِ عَنْهَا.

**[ترجمه]امام حسن عسکری علیه السّلام فرموده اند: تقدیر با ستیز تغییر نمی‌کند و روزی مقدر شده با حرص و ولع به دست نمی‌آید و با امساک، دفع نمی‌شود.

**[ترجمه]

«۳۷»

وَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ الرِّزْقَ مَقْسُومٌ لَنْ يَعْدُوَ امْرُؤٌ مَا قُسِمَ لَهُ فَأَجْمِلُوا فِی الطَّلَبِ وَ إِنَّ الْعُمُرَ مَحْدُودٌ لَنْ يَتَجَاوَزَ أَحَدٌ مَا قُدِّرَ لَهُ فَبَادِرُوا قَبْلَ نَفَاذِ الْأَجَلِ وَ الْأَعْمَالُ مَحْصِيَّةٌ.

ص: ۲۶

۱- ۱. مسکن الفؤاد ص ۱۰ طبع طهران سنه ۱۳۱۰.

قال السيد الوجه مُحْصَاةٌ.

لَنْ يُهْمَلَ مِنْهَا صَغِيرَةٌ وَ لَا كَبِيرَةٌ فَأَكْثِرُوا مِنْ صَالِحِ الْعَمَلِ أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ فِي الْقُنُوعِ تسعه [لَسَعَةً] وَ إِنَّ فِي الِاقْتِصَادِ لَبُلْغَةً وَ إِنَّ فِي الزُّهْدِ لَرَاحَةً وَ إِنَّ لِكُلِّ عَمَلٍ جَزَاءً وَ كُلُّ آتٍ قَرِيبٌ.

**[ترجمه]از ابن عباس روایت شده است که رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: ای مردم! همانا روزی تقسیم شده است و هیچ انسانی از آنچه که برایش مقدر شده، سهم بیشتری نمی‌برد، پس در طلب روزی میانه‌روی پیشه کنید. و عمر کوتاه است و هرگز کسی از مدت معینی که برایش تعیین شده، تجاوز نمی‌کند، پس قبل از رسیدن اجل (برای فراهم آوردن توشه آخرت) بشتابید و اعمال محاسبه می شوند. فرمود: هیچ عمل کوچک و بزرگی نادیده گرفته نمی‌شود، پس بسیار عمل صالح انجام دهید، به راستی که در قناعت، فراوانی (نعمت) و در میانه‌روی، کفایت (روزی کافی) و در زهد، راحتی است. هر عملی جزایی دارد و هر آینده‌ای نزدیک است.

**[ترجمه]

«۳۸»

وَ قَالَ صلی الله علیه و آله: وَ إِنَّ أَفْضَلَ النَّاسِ عَبْدٌ أَخَذَ مِنَ الدُّنْيَا الْكَفَافَ وَ صَاحَبَ فِيهَا الْعَفَافَ وَ تَزَوَّدَ لِلرَّحِيلِ وَ تَأَهَّبَ لِلْمَسِيرِ.

**[ترجمه]و نیز فرمود: با فضیلت ترین مردمان، بنده ای است که از دنیا به اندازه کفاف به دست آورد، و در زندگی عفاف ورزد، و برای سفر (آخرت) توشه فراهم سازد و خود را آماده راه کند .

**[ترجمه]

«۳۹»

وَ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى يَا ابْنَ آدَمَ يُؤْتَى كُلَّ يَوْمٍ بِرِزْقِكَ وَ أَنْتَ تَحْزَنُ وَ يَنْقُصُ كُلَّ يَوْمٍ مِنْ عُمُرِكَ وَ أَنْتَ تَفْرَحُ أَنْتَ فِيمَا يَكْفِيكَ وَ تَطْلُبُ مَا يُطْغِيكَ لَا بِقَلِيلٍ تَقْنَعُ وَ لَا مِنْ كَثِيرٍ تَشْبَعُ.

**[ترجمه]رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمود: خداوند فرموده: ای فرزند آدم! هر روز، روزی تو می رسد و تو اندوهگینی! و هر روز از عمر تو کم می شود و تو شادمانی! تو آنچه را که کفایتت می کند در اختیار داری، حال آنکه به دنبال چیزی هستی که تو را به سرکشی و طغیان می کشاند، نه به اندک قانع می‌شوی و نه از بسیار سیر!

**[ترجمه]

«۴۰»

وَ عَنْهُ صلی الله علیه و آله قَالَ: إِيَّاكُمْ وَ فُضُولَ المَطْعَم فَإِنَّهُ يَسُمُّ الْقَلْبَ بِالْقَسْوَهِ وَ يُبْطِئُ بِالْجَوَارِحِ لِلطَّاعَهِ وَ يُصِمُّ الْهِمَمَ عَنْ سَمَاعِ الْمَوْعِظَهِ وَ إِيَّاكُمْ وَ فُضُولَ النَّظَرِ فَإِنَّهُ يَبْذُرُ الْهَوَى وَ يُوَلِّدُ الْغَفْلَهَ وَ إِيَّاكُمْ وَ اسْتِشْعَارَ الطَّمَعِ فَإِنَّهُ يَشُوبُ الْقَلْبَ شِدَّهَ الْحِرْصِ وَ يَخْتِمُ عَلَى الْقُلُوبِ بِطَابَعِ حُبِّ الدُّنْيَا وَ هُوَ مِفْتَاحُ كُلِّ سَيِّئَهٍ وَ رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَهٍ وَ سَبَبُ إِحْبَاطِ كُلِّ حَسَنَهٍ.

**[ترجمه]پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمود: از پرخوری بپرهیزید که قساوت قلب می آورد، و بدن را از طاعت خدا سست و گوش دل را از شنیدن موعظه کر می گرداند. و بپرهیزید از زیاد نگاه کردن (به این سو و آن سو و ...)، که انسان را دچار هوا و هوس می‌سازد و موجب غفلت می‌شود. بر حذر باشید که طمع را سر لوحه خود قرار ندهید که قلب را آلوده حرص شدید می نماید و حب دنیا را در دل مُهر می کند و این خود کلید هر معصیت، سرآمد هر خطا و موجب از بین رفتن هر حسنه ای است.

**[ترجمه]

«۴۱»

وَ عَنِ الْحُسَيْنِ علیه السلام: أَنَّهُ قَالَ لِرَجُلٍ يَا هَذَا لَا تُجَاهِدْ فِي الرِّزْقِ جِهَادَ الْغَالِبِ وَ لَا تَتَّكِلْ عَلَى الْقَدَرِ اتِّكَالَ مُسْتَسْلِمٍ فَإِنَّ ابْتِغَاءَ الرِّزْقِ مِنَ السُّنَّهِ وَ الْإِجْمَالَ فِي الطَّلَبِ مِنَ الْعِفَّهِ وَ لَيْسَ الْعِفَّهُ بِمَانِعَهٍ رِزْقاً.

**[ترجمه]از امام حسین علیه السّلام روایت شده است که به مردی فرمود: ای مرد! چون تلاش فرد پیروز، در طلب روزی مکوش و چون شخص تسلیم شده، به تقدیر اعتماد مکن، همانا طلب روزی از سنت است و میانه روی در طلب روزی از عفت، و عفت مانع روزی نیست.

**[ترجمه]

«۴۲»

قَالَ: وَ لَا الْحِرْصُ بِجَالِبٍ فَضْلًا وَ إِنَّ الرِّزْقَ مَقْسُومٌ وَ الْأَجَلَ مُخْتَرِمٌ وَ اسْتِعْمَالَ الْحِرْصِ طَلَبُ الْمَأْثَمِ.

**[ترجمه]و فرمود: حرص موجب (کسب) روزی زیاد نمی‌شود، روزی تقسیم شده و اجل معین شده است و به کار بردن حرص، به دنبال گناه رفتن است.

**[ترجمه]

«۴۳»

لی، [الأمالی للصدوق] ابْنُ إِدْرِيسَ عَنِ ابْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنِ الْأَزْدِيِّ عَنْ أَبِي حَمْزَهَ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: إِنْ كَانَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى قَدْ تَكَفَّلَ بِالرِّزْقِ فَاهْتِمَامُكَ لِمَا ذَا وَ إِنْ كَانَ الرِّزْقُ مَقْسُوماً فَالْحِرْصُ لِمَا ذَا وَ إِنْ كَانَ الْحِسَابُ حَقّاً فَالْجَمْعُ لِمَا

ذَا وَ إِنْ كَانَ الْخَلَفُ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ حَقّاً فَالْبُخْلُ لِمَا ذَا الْخَبَرَ(۱).

۱- ۱. أمالی الصدوق ص ۷ ضمن حدیث طویل.

**[ترجمه]أمـالی الصـدوق: ابـو حمزه از امـام صـادق علیه السّـلام روایت کرده است که فرمود: خداونـد تعـالی ضـامن روزی توست، پس این فعـالیت و ولع تو برای چیست؟ و اگر روزی تقسـیم شـده (و هرکس بهانـدازه خود از روزی بهره می‌برد) پس حرص و طمع برای چیسـت؟ و اگر حسـاب روز قیـامت حـق است، پس این انباشـتن (مـال) برای چیست؟ و اگر ارث از طرف خداوند بزرگ حق است، پس بخل و حسادت برای چیست؟ - . أمالی الصدوق: ۷ -

٭ در اسنادی در باب موعظه، این حدیث آمده است .

**[ترجمه]

أقول

قد مضی بأسانید فی أبواب المواعظ.

**[ترجمه]قد مضی بأسانید فی أبواب المواعظ.

**[ترجمه]

«۴۴»

لی، [الأمالی للصدوق] أَبِی عَنْ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ مُرَازِمِ بْنِ حَکِیمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ الرُّوحَ الْأَمِینَ جَبْرَئِیلَ أَخْبَرَنِی عَنْ رَبِّی تَبَارَکَ وَ تَعَالَی أَنَّهُ لَنْ تَمُوتَ نَفْسٌ حَتَّی تَسْتَکْمِلَ رِزْقَهَا فَاتَّقُوا اللَّهَ وَ أَجْمِلُوا فِی الطَّلَبِ وَ اعْلَمُوا أَنَّ الرِّزْقَ رِزْقَانِ فَرِزْقٌ تَطْلُبُونَهُ وَ رِزْقٌ یَطْلُبُکُمْ فَاطْلُبُوا أَرْزَاقَکُمْ مِنْ حَلَالٍ فَإِنَّکُمْ آکِلُوهَا حَلَالًا إِنْ طَلَبْتُمُوهَا مِنْ وُجُوهِهَا وَ إِنْ لَمْ تَطْلُبُوهَا مِنْ وُجُوهِهَا أَکَلْتُمُوهَا حَرَاماً وَ هِیَ أَرْزَاقُکُمْ لَا بُدَّ لَکُمْ مِنْ أَکْلِهَا(۱).

**[ترجمه]أمالی الصدوق: امام صادق علیه السّلام فرمود که جدم رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمود: جبرئیل از پروردگارم چنین به من خبر داد که هیـچ انسانی تا از روزی مقدرش بهره‌مند نشود، دیده از جهان نخواهد بست، پس از خدا بترسـید و در طلب روزی میـانه‌روی پیشه کنیـد و بدانیـد که روزی دو نـوع است: روزی‌ای که شـما آن را طلب می‌کنیـد و روزی‌ای که آن شما را طلب می‌کنـد؛ پس روزی‌تان را از راه حلال کسب کنید، زیرا اگر روزی‌تان را از راه پاک و طیب به دست آورید، آن را به صورت حلال خورده‌ایـد و اگر روزی‌تان را از راه پاک به دست نیاوریـد، آن را به صورت حرام خورده‌اید و اینها روزی شما است و چاره‌ای جز خوردن آن ندارید. - . أمالی الصدوق: ۲۹۳ -

**[ترجمه]

«۴۵»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] الْفَحَّامُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی بْنِ هَارُونَ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ عَبْدِ الصَّمَدِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ قَالَ سَیِّدُنَا الصَّادِقُ علیه السلام: مَنِ اهْتَمَّ لِرِزْقِهِ کُتِبَ عَلَیْهِ خَطِیئَهٌ إِنَّ دَانِیَالَ کَانَ فِی زَمَنِ مَلِکٍ جَبَّارٍ عَاتٍ أَخَذَهُ فَطَرَحَهُ فِی جُبٍّ وَ طَرَحَ مَعَهُ السِّبَاعَ فَلَمْ تَدْنُوا مِنْهُ وَ لَمْ تَجْرَحْهُ فَأَوْحَی اللَّهُ إِلَی نَبِیٍّ مِنْ أَنْبِیَائِهِ أَنِ ائْتِ دَانِیَالَ بِطَعَامٍ قَالَ یَا رَبِّ وَ أَیْنَ دَانِیَالُ قَالَ تَخْرُجُ مِنَ الْقَرْیَهِ فَیَسْتَقْبِلُکَ ضَبُعٌ فَاتَّبِعْهُ فَإِنَّهُ یَدُلُّکَ فَأَتَتْ بِهِ الضَّبُعُ إِلَی ذَلِکَ الْجُبِّ فَإِذَا فِیهِ دَانِیَالُ فَأَدْلَی إِلَیْهِ الطَّعَامَ فَقَالَ دَانِیَالُ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی لَا یَنْسَی مَنْ ذَکَرَهُ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی لَا یُخَیِّبُ مَنْ دَعَاهُ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی مَنْ تَوَکَّلَ عَلَیْهِ کَفَاهُ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی مَنْ وَثِقَ بِهِ لَمْ یَکِلْهُ إِلَی غَیْرِهِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی یَجْزِی بِالْإِحْسَانِ إِحْسَاناً وَ بِالصَّبْرِ نَجَاتاً ثُمَّ قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام إِنَّ اللَّهَ أَبَی إِلَّا أَنْ یَجْعَلَ أَرْزَاقَ الْمُتَّقِینَ مِنْ حَیْثُ لَا یَحْتَسِبُونَ وَ أَنْ لَا یُقْبَلَ لِأَوْلِیَائِهِ شَهَادَتُهُ فِی دَوْلَهِ الظَّالِمِینَ (۲).

**[ترجمه]أمالی الطوسی: امام صادق علیه السّلام فرمود: هرکس برای روزی‌اش (بیش از اندازه) تلاش کند، برای او گناه نوشته می‌شود. دانیال پیامبر در زمان پادشاه ستمگری به نام «عات» زندگی می کرد. او دانیال را دستگیر کرد و در چاهی انداخت و با او درندگان را نیز به چاه انداخت، اما درندگان نزدیک او نشدند و او را مجروح نساختند. پس خدای تعالی به پیامبری از پیامبران وحی کرد: برای دانیال غذایی ببر! گفت: پروردگارا، دانیال کجاست؟ فرمود: از روستا خارج شو! کفتاری به استقبال تو می آید، دنبال کفتار برو! او تو را به دانیال می رساند. بدین ترتیب، کفتار او را به آن چاه رساند. دانیال در آن چاه بود، طعام را برایش به چاه فرستاد، (وقتی دانیال طعام را پیش روی خود دید) گفت: حمد خدایی را که یاد کننده اش را فراموش نمی کند، و سپاس خدایی را که دعا کننده اش را ناامید نمی گرداند و سپاس خدایی را که هر کس بر او توکل کند کفایتش می کند، و حمد خدایی را که هر کس به او اعتماد کند به دیگران حواله اش نمی دهد، و سپاس خدایی را که نیکی را با نیکی پاسخ می دهد و صبر را با نجات. سپس امام صادق علیه السّلام فرمود: خدای تعالی روزی پرهیزکاران را از جایی که انتظار ندارند، می رساند و حضور در حکومت ستمگران را برای اولیایش جایز نمی‌شمارد. -. أمالی الطوسی ۱: ۳۰۶ -

**[ترجمه]

«۴۶»

ص، [قصص الأنبیاء علیهم السلام] بِالْإِسْنَادِ إِلَی الصَّدُوقِ عَنِ ابْنِ الْوَلِیدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ الْقَاسَانِیِّ عَنِ الْأَصْبَهَانِیِّ عَنِ الْمِنْقَرِیِّ عَنْ حَفْصٍ عَنْهُ علیه السلام: مِثْلَهُ.

**[ترجمه]با استناد به صدوق، حفص از امام صادق علیه السّلام مثل این حدیث را روایت کرده است.

**[ترجمه]

«۴۷»

ع، [علل الشرائع] أَبِی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحَکَمِ عَنِ الرَّبِیعِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سُلَیْمَانَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ: إِنَّ الله

١- ١. أمالي الصدوق ص ٢٩٣.

٢- ٢. أمالي الطوسيّ ج ١ ص ٣٠۶.

عَزَّ وَ جَلَّ أَوْسَعَ فِی أَرْزَاقِ الْحَمْقَی لِتَعْتَبِرَ الْعُقَلَاءُ وَ یَعْلَمُوا أَنَّ الدُّنْیَا لَا تُنَالُ بِالْعَقْلِ وَ لَا بِالْحِیلَهِ(۱).

**[ترجمه]علل الشرایع: حضرت امام صادق علیه السّلام می فرمود: خداوند بزرگ روزی احمقان و ابلهان را وسیع گردانید، تا عاقلان عبرت گرفته و بدانند که دنیا با عقل و حیله به دست نمی آید. - . علل الشرایع: ۹۲ -

**[ترجمه]

«۴۸»

فس، [تفسیر القمی] مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ ثَابِتٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِیَادٍ عَنْ أَبِی أَیُّوبَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ وَ مَنْ یَتَّقِ اللَّهَ یَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجاً وَ یَرْزُقْهُ مِنْ حَیْثُ لا یَحْتَسِبُ قَالَ فِی دُنْیَاهُ (۲).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: محمد بن مسلم گفت: از امام صادق علیه السّلام درباره تفسیر این سخن الهی پرسیدم: «وَ مَنْ یَتَّقِ اللَّهَ یَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجاً * وَ یَرْزُقْهُ مِنْ حَیْثُ لا یَحْتَسِبُ»، - . الطلاق/ ۳ - {و هر کس از خدا پروا کند، (خدا) برای او راه بیرون شدنی قرار می‌دهد و از جایی که حسابش نمی‌کند، به او روزی می‌رساند.} ایشان فرمود: مقصود این است که در دنیایش (راه نجات و روزی قرار می‌دهد). - . تفسیر علی بن ابراهیم ۲: ۳۷۵ -

**[ترجمه]

«۴۹»

ثو، [ثواب الأعمال] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ وَ عَبْدِ الْعَزِیزِ عَنِ ابْنِ أَبِی یَعْفُورٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ أَصْبَحَ وَ أَمْسَی وَ الْآخِرَهُ أَکْبَرُ هَمِّهِ جَعَلَ اللَّهُ لَهُ الْغِنَی فِی قَلْبِهِ وَ جَمَعَ لَهُ أَمْرَهُ وَ لَمْ یَخْرُجْ مِنَ الدُّنْیَا حَتَّی یَسْتَکْمِلَ رِزْقَهُ وَ مَنْ أَصْبَحَ وَ أَمْسَی وَ الدُّنْیَا أَکْبَرُ هَمِّهِ جَعَلَ اللَّهُ الْفَقْرَ بَیْنَ عَیْنَیْهِ وَ شَتَّتَ عَلَیْهِ أَمْرَهُ وَ لَمْ یَنَلْ مِنَ الدُّنْیَا إِلَّا مَا قُسِمَ لَهُ (۳).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: ابن ابی یعفور از امام صادق علیه السّلام روایت کرده است که پیامبر خدا صلی اللّه علیه و آله فرمود: هر کس بزرگترین دلواپسی‌اش در بامداد و شامگاه، سرای آخرت باشد، خداوند بی نیازی را در دلش نهد و کار او را سامان دهد و تا آنگاه که روزی اش کامل به او نرسد از دنیا نرود؛ و هر کس بزرگترین دلواپسی او در بامداد و شامگاه، سرای دنیا باشد، خداوند فقر را میان دو چشمش نهد و کارش را آشفته گرداند و از دنیا به بیش از قسمت خویش دست نیابد. - . ثواب الاعمال: ۱۵۳ -

**[ترجمه]

«۵۰»

ثو، [ثواب الأعمال] أَبِی عَنْ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ النَّوْفَلِیِّ عَنِ السَّکُونِیِّ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: کَانَتِ الْفُقَهَاءُ وَ الْحُکَمَاءُ إِذَا کَاتَبَ بَعْضُهُمْ بَعْضاً کَتَبُوا بِثَلَاثٍ لَیْسَ مَعَهُنَّ رَابِعَةٌ مَنْ کَانَتِ الْآخِرَةُ هَمَّهُ کَفَاهُ اللَّهُ هَمَّهُ مِنَ الدُّنْیَا وَ مَنْ أَصْلَحَ سَرِیرَتَهُ أَصْلَحَ اللَّهُ عَلَانِیَتَهُ وَ مَنْ أَصْلَحَ فِیمَا بَیْنَهُ وَ بَیْنَ اللَّهِ أَصْلَحَ اللَّهُ فِیمَا بَیْنَهُ وَ بَیْنَ النَّاسِ (۴).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السّلام از پدرانش علیهم السّلام روایت نموده که امیرالمؤمنین علیه السّلام فرمود: هرگاه فقیهان و حکیمان به یکدیگر نامه بنگارند، به سه چیز سفارش می نمایند که چهارمی ندارد: هرکس همتش برای آخرت باشد، خداوند نیاز دنیای او را تأمین کند؛ و هرکس باطنش (نیت) را نیکو سازد، خداوند ظاهرش را اصلاح نماید؛ و هر کس رابطه‌اش را با خدا اصلاح کند، خداوند رابطه او و مردم را نیکو گرداند. - . ثواب الاعمال: ۱۶۴ -

**[ترجمه]

«۵۱»

ثو، [ثواب الأعمال] مَاجِیلَوَیْهِ عَنْ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ النَّوْفَلِیِّ عَنِ السَّکُونِیِّ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فُضُولًا مِنْ رِزْقِهِ یَنْحَلُهُ مَنْ یَشَاءُ مِنْ خَلْقِهِ (۵).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السّلام از پدرانش روایت نموده است که پیامبر خدا صلّی الله علیه و آله فرمود: به راستی، خداوند بزرگ فزونی روزی اش را بر هر کس که بخواهد، ارزانی می‌دارد. - . ثواب الاعمال: ۱۶۳ -

**[ترجمه]

«۵۲»

ص، [قصص الأنبیاء علیهم السلام] عَنْ حَفْصِ بْنِ غِیَاثٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ قَالَ: کَانَ

ص: ۲۹

۱- ۱. علل الشرائع ص ۹۲.

۲- ۲. تفسیر علیّ بن إبراهیم ج ۲ ص ۳۷۵.

۳- ۳. ثواب الأعمال ص ۱۵۳.

۴- ۴. نفس المصدر ص ۱۶۴.

۵- ۵. نفس المصدر ص ۱۶۳ صدر حدیث.

فِی بَنِی إِسْرَائِیلَ رَجُلٌ وَ کَانَ مُحْتَاجاً فَأَلَحَّتْ عَلَیْهِ امْرَأَتُهُ فِی طَلَبِ الرِّزْقِ فَرَأَی فِی النَّوْمِ أَیُّمَا أَحَبُّ إِلَیْکَ دِرْهَمَانِ مِنْ حِلٍّ أَوْ أَلْفَانِ مِنْ حَرَامٍ فَقَالَ دِرْهَمَانِ مِنْ حِلٍّ فَقَالَ تَحْتَ رَأْسِکَ فَانْتَبَهَ فَرَأَی الدِّرْهَمَیْنِ تَحْتَ رَأْسِهِ فَأَخَذَهُمَا وَ اشْتَرَی بِدِرْهَمٍ سَمَکَةً فَأَقْبَلَ إِلَی مَنْزِلِهِ فَلَمَّا رَأَتْهُ الْمَرْأَةُ أَقْبَلَتْ عَلَیْهِ کَاللَّائِمَةِ وَ أَقْسَمَتْ أَنْ لَا تَمَسَّهَا فَقَامَ الرَّجُلُ إِلَیْهَا فَلَمَّا شَقَّ بَطْنَهَا إِذَا بِدُرَّتَیْنِ فَبَاعَهُمَا بِأَرْبَعِینَ أَلْفَ دِرْهَمٍ.

**[ترجمه]قصص الانبیاء: امام صادق علیه السّلام فرمود: در میان بنی اسرائیل مرد نیازمندی بود. همسرش برای طلب روزی وی را تحت فشار قرار داد. آن مرد در خواب دید (که از او سؤال شد) آیا دو درهم حلال را بیشتر دوست داری یا دو هزار درهم از حرام را؟ پاسخ داد: دو درهم حلال را بیشتر دوست دارم! به او گفته شد: آن ها زیر سرت است! وقتی آن مرد بیدار شد، دید دو درهم زیر سرش است. آن ها را برداشت و با درهمی یک ماهی خرید و به خانه‌اش آمد. هنگامی که همسرش او را با (آن وضع) دید، با قیافه نکوهش گرانه به سویش آمد و قسم خورد که به آن (ماهی) دست نزند. [ناچار] آن مرد خودش به تمیز کردن ماهی پرداخت. وقتی شکمش را پاره کرد، ناگهان دو گوهر در آن یافت و آنها را به چهل هزار درهم فروخت.

**[ترجمه]

«۵۳»

ص، [قصص الأنبیاء علیهم السلام] بِالْإِسْنَادِ إِلَی الصَّدُوقِ عَنْ مَاجِیلَوَیْهِ عَنْ عَمِّهِ عَنِ الْکُوفِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زُرَارَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَیْلِ عَنْ أَبِی حَمْزَةَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: کَانَ فِی بَنِی إِسْرَائِیلَ عَابِدٌ وَ کَانَ عَارِفاً تُنْفِقُ عَلَیْهِ امْرَأَتُهُ فَجَاءَهَا یَوْماً فَدَفَعَتْ إِلَیْهِ غَزْلًا فَذَهَبَ فَلَمْ یُشْتَرَ بِشَیْ ءٍ فَجَاءَ إِلَی الْبَحْرِ فَإِذَا هُوَ بِصَیَّادٍ قَدِ اصْطَادَ سَمَکاً کَثِیراً فَأَعْطَاهُ الْغَزْلَ وَ قَالَ انْتَفِعْ بِهِ فِی شَبَکَتِکَ فَدَفَعَ إِلَیْهِ سَمَکَةً فَأَخَذَهَا وَ خَرَجَ بِهَا إِلَی زَوْجَتِهِ فَلَمَّا شَقَّهَا بَدَتْ مِنْ جَوْفِهَا لُؤْلُؤَةٌ فَبَاعَهَا بِعِشْرِینَ أَلْفَ دِرْهَمٍ.

**[ترجمه]قصص الانبیاء: امام باقر علیه السّلام فرمود: در بنی اسرائیل مردی عابد بود که زهد پیشه کرده بود. زنی داشت که خرجی او را می‌داد تا اینکه نزد آن زن نیز چیزی نماند. روزی یک دوک به مرد داد (و به او گفت، آن را ببر بفروش و چیزی برای خوردن بخر). آن مرد رفت، اما (نتوانست) چیزی بخرد، پس کنار دریا آمد. در آنجا به ماهیگیری برخورد که ماهی بسیاری گرفته بود، عابد دوک را به او داد و گفت: (این ماهی را به من بفروش و در عوض) این دوک نخ را برای تور خود استفاده کن، بدین ترتیب، ماهیگیر ماهی‌ای به عابد داد و او ماهی را گرفت و به خانه آورد و آن را به زنش داد، وقتی زن شکم ماهی را پاره کرد، دُرّی در شکمش نمایان شد، (عابد آن درّ را به بازار برد) و به بیست هزار درهم فروخت .

**[ترجمه]

«۵۴»

قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ: کَانَ فِیمَا وَعَظَ لُقْمَانُ ابْنَهُ أَنَّهُ قَالَ یَا بُنَیَّ لِیَعْتَبِرْ مَنْ قَصُرَ یَقِینُهُ وَ ضَعُفَ تَعَبُهُ فِی طَلَبِ الرِّزْقِ أَنَّ اللَّهَ تَعَالَی خَلَقَهُ فِی ثَلَاثِهِ أَحْوَالٍ مِنْ أَمْرِهِ وَ آتَاهُ رِزْقَهُ وَ لَمْ یَکُنْ لَهُ فِی وَاحِدَةٍ مِنْهَا کَسْبٌ وَ لَا حِیلَةٌ أَنَّ اللَّهَ سَیَرْزُقُهُ فِی الْحَالِ

الرَّابِعَهِ أَمَّا أَوَّلُ ذَلِكَ فَإِنَّهُ كَانَ فِی رَحِمِ أُمِّهِ يَرْزُقُهُ هُنَاكَ فِی قَرَارٍ مَكِينٍ حَيْثُ لَا بَرْدٌ يُؤْذِيهِ وَ لَا حَرٌّ ثُمَّ أَخْرَجَهُ مِنْ ذَلِكَ وَ أَجْرَى لَهُ مِنْ لَبَنِ أُمِّهِ مَا يُرَبِّيهِ مِنْ غَيْرِ حَوْلٍ بِهِ وَ لَا قُوَّهٍ ثُمَّ فُطِمَ مِنْ ذَلِكَ فَأَجْرَى لَهُ مِنْ كَسْبِ أَبَوَيْهِ بِرَأْفَهٍ وَ رَحْمَهٍ مِنْ تلويهما [قُلُوبِهِمَا] حَتَّى إِذَا كَبِرَ وَ عَقَلَ وَ اكْتَسَبَ لِنَفْسِهِ ضَاقَ بِهِ أَمْرُهُ فَظَنَّ الظُّنُونَ بِرَبِّهِ وَ جَحَدَ الْحُقُوقَ فِی مَالِهِ وَ قَتَّرَ عَلَى نَفْسِهِ وَ عِيَالِهِ مَخَافَهَ الْفَقْرِ.

**[ترجمه]امیرالمؤمنین علیه السّلام فرمود: در مواعظ لقمان به پسرش چنین آمده است: ای فرزندم! انسان باید از کسی که یقین و ایمانش در طلب رزق و روزی ضعیف است و تشویش خاطر دارد، عبرت بگیرد، زیرا خداوند بزرگی که او را خلق کرده، در سه حالت او را روزی داده و او خود در هیچ یک از آنها کوچکترین کسب و فعالیت و اندیشه ای نداشته است، پس (یقین داشته باشد) که در حالت چهارم هم خداوند روزی او را خواهد داد؛ اما حالت اول؛ در رحم مادرش در قرارگاهی محکم که هیچ گونه سرما و گرما آزارش نمی‌داد، او را روزی داد؛ سپس او را از آن محل بیرون آورد و از شیر مادرش روزی داد و آن شیر او را پرورش داده و نیازش را تأمین نمود، بدون اینکه از خودش قدرت و نیرویی داشته باشد؛ سپس بعد از مدتی از شیر گرفته شد و (تا چندین سال) تحت کفالت پدر و مادر قرار گرفت و آنها با کمال مهربانی و رحمت او را مورد حمایتشان قرار دادند، تا اینکه بزرگ شد و دارای عقل و فکر گشت و مشغول کسب و کار گردید و هنگامی که زندگی بر او سخت شد، افکار و گمانهای واهی او را نسبت به پروردگارش بدگمان کرد و پرداخت حقوق الهی (خمس و زکات...) را از مالش نادیده گرفت و از ترس فقر، بر خود و خانواده اش سخت گیری نمود (زیرا یقین نداشت که خداوند این هزینه‌ها را جبران می‌نماید و به او روزی می‌رساند).

**[ترجمه]

«۵۵»

ص، [قصص الأنبياء عليهم السلام] عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله قَالَ: أَبَى اللَّهُ أَنْ يَرْزُقَ عَبْدَهُ إِلَّا مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُ فَإِنَّ الْعَبْدَ إِذَا لَمْ يَعْلَمْ وَجْهَ رِزْقِهِ كَثُرَ دُعَاؤُهُ.

**[ترجمه]قصص الانبیاء: از پیامبر اکرم صلّی الله علیه و آله روایت شده است که فرمود: خداوند روزی بنده خویش را از جایی که انتظار ندارد می‌رساند، زیرا به یقین هرگاه بنده راه رسیدن به روزی اش را نداند، بسیار دعا می کند.

**[ترجمه]

«۵۶»

فس، [تفسير القمی] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَبِی الْبِلَادِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّهُ نَفَثَ فِی رُوعِی

رُوحُ الْقُدُسِ أَنَّهُ لَمْ تَمُتْ نَفْسٌ حَتَّى تَسْتَوْفِيَ أَقْصَى رِزْقِهَا وَ إِنْ أَبْطَأَ عَلَيْهَا فَاتَّقُوا اللَّهَ وَ أَجْمِلُوا فِي الطَّلَبِ وَ لَا يَحْمِلَنَّكُمُ اسْتِبْطَاءُ شَيْ ءٍ مِمَّا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تُصِيبُوهُ بِمَعْصِيَةٍ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُنَالُ مَا عِنْدَهُ إِلَّا بِالطَّاعَهِ(۱).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: از امام صادق علیه السّلام روایت شده است که فرمود: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: ای مردم! روح القدس در دلم افکند که هیچ کس نمی میرد مگر آنکه روزی‌اش را کاملاً دریافت کند واگر روزیتان به تأخیر افتاد، تقوا پیشه سازید و در طلب روزی میانه‌روی کنید. مبادا تأخیر وصول روزی، شما را بر آن دارد که از راه معصیت (حرام) در طلب آن برآیید، همانا عطای الهی جز با طاعت و بندگی به دست نیاید .

**[ترجمه]

«۵۷»

ضا، [فقه الرضا علیه السلام]: اتَّقِ فِي طَلَبِ الرِّزْقِ وَ أَجْمِلْ بِالطَّلَبِ وَ احْفَظْ فِي الْمَكْسَبِ وَ اعْلَمْ أَنَّ الرِّزْقَ رِزْقَانِ فَرِزْقٌ تَطْلُبُهُ وَ رِزْقٌ يَطْلُبُكَ فَأَمَّا الَّذِي تَطْلُبُهُ فَاطْلُبْهُ مِنْ حَلَالٍ فَإِنَّ أَكْلَهُ حَلَالٌ إِنْ طَلَبْتَهُ فِي وَجْهِهِ وَ إِلَّا أَكَلْتَهُ حَرَاماً وَ هُوَ رِزْقُكَ لَا بُدَّ لَكَ مِنْ أَكْلِهِ (۲).

**[ترجمه]فقه الرضا: تقوا پیشه ساز و در طلب روزی میانه‌روی کن و مراقب کسب و سود (خود) باش. بدان که روزی دو نوع است، روزی‌ای که تو آن را طلب می کنی و روزی‌ای که خود، تو را طلب می کند؛ اما روزی ای را که تو طلب می کنی، از راه حلال به دست آور که اگر از راه پاکش طلب کنی، خوردنش حلال است، در غیر این صورت، آن را از حرام خورده‌ای و آن روزی توست و چاره‌ای جز خوردنش نداری. - .[۱]فقه الرضا علیه السلام: ۳۳ -

**[ترجمه]

«۵۸»

شی، [تفسیر العیاشی] قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ: يَا ابْنَ آدَمَ لَا يَكُنْ أَكْبَرُ هَمِّكَ يَوْمَكَ الَّذِي إِنْ فَاتَكَ لَمْ يَكُنْ مِنْ أَجَلِكَ فَإِنْ هَمَّكَ يَوْمٌ فَإِنَّ كُلَّ يَوْمٍ تَحْضُرُهُ يَأْتِي اللَّهُ فِيهِ بِرِزْقِكَ وَ اعْلَمْ أَنَّكَ لَنْ تَكْتَسِبَ شَيْئاً فَوْقَ قُوتِكَ إِلَّا كُنْتَ فِيهِ خَازِناً لِغَيْرِكَ تُكْثِرُ فِي الدُّنْيَا بِهِ نَصَبَكَ وَ تُحْظِي بِهِ وَارِثَكَ وَ يَطُولُ مَعَهُ يَوْمَ الْقِيَامَهِ حِسَابُكَ فَاسْعَدْ بِمَالِكَ فِي حَيَاتِكَ وَ قَدِّمْ لِيَوْمِ مَعَادِكَ زَاداً يَكُونُ أَمَامَكَ فَإِنَّ السَّفَرَ بَعِيدٌ وَ الْمَوْعِدَ الْقِيَامَهُ وَ الْمَوْرِدَ الْجَنَّهُ أَوِ النَّارُ(۳).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: امیرالمؤمنین علیه السّلام فرمود: ای فرزند آدم! بزرگترین همت تو آن روزی نباشد که اگر آن را از دست دادی، از عمر تو نبوده باشد، زیرا اگر روزی تو را قصد کند، هر روزی که در آن وارد شوی، خداوند روزی تو را در آن روز می‌رساند، و بدان که تو چیزی بیش از خوراک و قوتت به دست نمی‌آوری، جز اینکه در آن (ثروت)، خزانه دار دیگران باشی؛ رنج و تعب بسیاری در دنیا برای جمع‌آوری آن متحمل می‌شوی و بهره اش نصیب وارث تو می‌شود و روز قیامت به خاطر آن ثروت، حسابت به درازا می‌کشد، پس در زندگی‌ات به مال و اندوخته خویش راضی باش، و برای روز

آخرتت توشه‌ای پیش فرست که پیشاپیش تو باشد، زیرا سفر دور است و وعده گاه قیامت، و منزلگاه، یا بهشت است و یا دوزخ.

**[ترجمه]

«۵۹»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَیْلِ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: أَتَی رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْبَادِیَهِ فَقَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ لِی بَنِینَ وَ بَنَاتٍ وَ إِخْوَهً وَ أَخَوَاتٍ وَ بَنِی بَنِینَ وَ بَنِی بَنَاتٍ وَ بَنِی إِخْوَهٍ وَ بَنِی أَخَوَاتٍ وَ الْمَعِیشَهُ عَلَیْنَا خَفِیفَهٌ فَإِنْ رَأَیْتَ یَا رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَنْ تَدْعُوَ اللَّهَ أَنْ یُوَسِّعَ عَلَیْنَا قَالَ وَ بَکَی فَرَقَّ لَهُ الْمُسْلِمُونَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله ما مِنْ دَابَّهٍ فِی الْأَرْضِ إِلَّا عَلَی اللَّهِ رِزْقُها وَ یَعْلَمُ مُسْتَقَرَّها وَ مُسْتَوْدَعَها کُلٌّ فِی کِتابٍ مُبِینٍ مَنْ کَفَلَ بِهَذِهِ الْأَفْوَاهِ الْمَضْمُونَهِ عَلَی اللَّهِ رِزْقُهَا صَبَّ اللَّهُ عَلَیْهِ الرِّزْقَ صَبّاً کَالْمَاءِ الْمُنْهَمِرِ إِنْ قَلِیلًا فَقَلِیلًا وَ إِنْ کَثِیراً فَکَثِیراً قَالَ ثُمَّ دَعَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ أَمَّنَ لَهُ الْمُسْلِمُونَ.

ص: ۳۱

۱- ۱. لم أعثر علیه فی مظانه.

۲- ۲. فقه الرضا ص ۳۳.

۳- ۳. لم أعثر علیه فی مظانه.

قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام فَحَدَّثَنِی مَنْ رَأَی الرَّجُلَ فِی زَمَنِ عُمَرَ فَسَأَلَهُ عَنْ حَالِهِ فَقَالَ مِنْ أَحْسَنِ مَنْ خَوَّلَهُ حَلَالًا وَ أَكْثَرِهِمْ مَالًا(۱).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: جابر از امام باقر علیه السّلام روایت کرده است: مردی بادیه نشین خدمت پیامبر خدا صلّی الله علیه و آله رسید و به وی عرض کرد: ای رسول خدا! من صاحب پسر، دختر، برادر، خواهر، نوه دختری و پسری، برادرزاده و خواهرزاده هستم و زندگی بر ما سخت است. ای رسول خدا! اگر مصلحت می دانید، از خدا بخواهید تا خداوند بر ما وسعت [روزی] بخشد. آن مرد با گریه از پیامبر صلی الله علیه و آله این درخواست را نمود و دل مسلمانان برای او به رحم آمد. پیامبر اکرم صلّی الله علیه و آله این آیه را تلاوت فرمود: «وَ ما مِنْ دَابَّةٍ فِی الْأَرْضِ إِلَّا عَلَی اللَّهِ رِزْقُها وَ یَعْلَمُ مُسْتَقَرَّها وَ مُسْتَوْدَعَها كُلٌّ فی كِتابٍ مُبینٍ»، - . هود/ ۶ - {و هیچ جنبنده ای در زمین نیست مگر [اینكه] روزی‌اش بر عهده خداست، و [او] قرارگاه و محلّ مُردنش را می داند. همه [اینها] در كتابی روشن [ثبت] است.} آن گاه فرمود: هر کس این افراد (خانواده) را تأمین کند، خداوند روزی او را تضمین می کند و همانند آب روان بر وی روزی می‌دهد، کم در مقابل کم و فراوان در مقابل فراوان. آن گاه پیامبر اکرم صلّی الله علیه و آله دعا کرد و مسلمانان «آمین» گفتند.

- امام باقر علیه السّلام فرمود: برایم از کسی نقل کرده‌اند که آن مرد را در زمان عمر دیده بود، از وضع زندگی اش سؤال کرد، وی گفت: آن مرد یکی از بهترین کسانی بود که خداوند از روزی حلال و ثروت فراوان بر او ارزانی کرده بود. - . تفسیر العیاشی ۲: ۱۳۹ -

**[ترجمه]

«۶۰»

جا، [المجالس للمفید] مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَیْنِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ الصَّیْدَلَانِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ مَوْلَی بَنِی هَاشِمٍ عَنْ أَبِی نَصْرٍ الْمَخْزُومِیِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ أَبِی الْحَسَنِ الْبَصْرِیِّ قَالَ: دَخَلَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام سُوقَ الْبَصْرَةِ فَنَظَرَ إِلَی النَّاسِ یَبِیعُونَ وَ یَشْتَرُونَ فَبَكَی بُكَاءً شَدِیداً ثُمَّ قَالَ یَا عَبِیدَ الدُّنْیَا وَ عُمَّالَ أَهْلِهَا إِذَا كُنْتُمْ بِالنَّهَارِ تَحْلِفُونَ وَ بِاللَّیْلِ فِی فُرُشِكُمْ تَنَامُونَ وَ فِی خِلَالِ ذَلِكَ عَنِ الْآخِرَةِ تَغْفُلُونَ فَمَتَی تُجَهِّزُونَ الزَّادَ وَ تُفَكِّرُونَ فِی الْمَعَادِ قَالَ فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ لَا بُدَّ لَنَا مِنَ الْمَعَاشِ فَكَیْفَ نَصْنَعُ فَقَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام إِنَّ طَلَبَ الْمَعَاشِ مِنْ حِلِّهِ لَا یَشْغَلُ عَنْ عَمَلِ الْآخِرَةِ فَإِنْ قُلْتَ لَا بُدَّ لَنَا مِنَ الِاحْتِكَارِ لَمْ تَكُنْ مَعْذُوراً فَوَلَّی الرَّجُلُ بَاكِیاً فَقَالَ لَهُ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام أَقْبِلْ عَلَیَّ أَزِدْكَ بَیَاناً فَعَادَ الرَّجُلُ إِلَیْهِ فَقَالَ لَهُ اعْلَمْ یَا عَبْدَ اللَّهِ أَنَّ كُلَّ عَامِلٍ فِی الدُّنْیَا لِلْآخِرَةِ لَا بُدَّ أَنْ یُوَفَّی أَجْرَ عَمَلِهِ فِی الْآخِرَةِ وَ كُلَّ عَامِلٍ لِلدُّنْیَا عُمَالَتُهُ فِی الْآخِرَةِ نَارُ جَهَنَّمَ ثُمَّ تَلَا أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام قَوْلَهُ تَعَالَی فَأَمَّا مَنْ طَغی وَ آثَرَ الْحَیاةَ الدُّنْیا فَإِنَّ الْجَحِیمَ هِیَ الْمَأْوی (۲).

**[ترجمه]امالی المفید: ابوالحسن بصری روایت کرده است: امام علی علیه السّلام وارد بازار بصره شد و به مردم نگاه کرد که می‌فروشند و می‌خرند، سپس سخت گریه کرد و فرمود: ای بندگان دنیا و ای کارکنان اهل دنیا! شما در روز سوگند می... خورید و شبها (با خیالی آسوده) در بسترهایتان می‌خوابید و در این میان از آخرت غافلید! پس چه وقت توشه (برای آخرتتان) فراهم می کنید؟ و چه وقت به قیامت می‌اندیشید؟ سپس مردی به ایشان گفت: یا امیر المؤمنین، ما را چاره‌ای از معاش نیست،

پس چه کنیم؟ امیر المؤمنین فرمود: طلب روزی حلال، انسان را از عمل آخرت باز نمی‌دارد؛ اگر بگویی بر ما چاره‌ای جز احتکار نیست، عذرت پذیرفته نمی‌شود، پس آن مرد با گریه روی برگرداند؛ سپس امیرالمؤمنین علیه السّلام به او فرمود: نزد من بیا تا بیشتر برایت توضیح دهم، مرد به سوی او برگشت و به او فرمود: بدان ای بنده خدا! هر انسانی که در دنیا برای آخرت کار کند، باید پاداش عملش را در آخرت به تمامی دریافت کند و هر انسانی که برای دنیا کار کند، جزایش در آخرت، آتش جهنم است؛ سپس امیرالمؤمنین علیه السّلام سخن خداوند متعال را تلاوت کرد: «فَأَمَّا مَنْ طَغی، وَ آثَرَ الْحَیاهَ الدُّنْیا* فَإِنَّ الْجَحِیمَ هِیَ الْمَأْوی»، - . النازعات/ ۳۹ - {اما هر که طغیان کرد و زندگی پستِ دنیا را برگزید، پس جایگاه او همان آتش است} - . أمالی المفید: ۶۹ -

**[ترجمه]

«۶۱»

جا، [المجالس للمفید] أَحْمَدُ بْنُ الْوَلِیدِ عَنْ أَبِیهِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ ابْنِ مَعْرُوفٍ عَنِ ابْنِ مَهْزِیَارَ رَفَعَهُ قَالَ کَانَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام یَقُولُ: قَرِّبُوا عَلَی أَنْفُسِکُمُ الْبَعِیدَ وَ هَوِّنُوا عَلَیْهَا الشَّدِیدَ وَ اعْلَمُوا أَنَّ عَبْداً وَ إِنْ ضَعُفَتْ حِیلَتُهُ وَ وَهَنَتْ مَکِیدَتُهُ إِنَّهُ لَنْ یُنْقَصَ مِمَّا قَدَّرَ اللَّهُ لَهُ وَ إِنْ قَوِیَ عَبْدٌ فِی شِدَّهِ الْحِیلَهِ وَ قُوَّهِ الْمَکِیدَهِ أَنَّهُ لَنْ یُزَادَ عَلَی مَا قَدَّرَ اللَّهُ لَهُ (۳).

ص: ۳۲

۱- ۱. تفسیر العیّاشیّ ج ۲ ص ۱۳۹.

۲- ۲. أمالی المفید ص ۶۹ ذیل حدیث طبع النجف.

۳- ۳. أمالی المفید ص ۱۲۰.

**[ترجمه]امالی المفیـد: ابن مهزیار از امیرالمؤمنین علیه السّلام روایت کرده است که ایشان می‌فرمود: [روزی] دور را به خود نزدیک سازید و سختی [به دست آوردن آن] را بر خود آسان کنید و آگاه باشید که اگر بنده‌ای چاره‌اندیشی و تلاشش [برای کسب روزی] کم باشد، قطعا از آنچه که خداوند برایش مقدر کرده، کاسته نمی‌شود و اگر بنده‌ای چاره‌اندیشی و تلاشش را زیاد کند، بدون شک بر آنچه که خداوند برای او مقدر کرده است، افزوده نمی‌شود. - . أمالی المفید: ۱۲۰ -

**[ترجمه]

«۶۲»

جع، [جامع الأخبار] قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: الرِّزْقُ یَطْلُبُ الْعَبْدَ أَشَدَّ مِنْ أَجَلِهِ (۱).

وَ قَالَ علیه السلام: إِنَّ الرِّزْقَ یَطْلُبُهُ الْعَبْدُ کَمَا یَطْلُبُهُ أَجَلُهُ (۲).

وَ قَالَ علیه السلام: لَوْ أَنَّ أَحَدَکُمْ فَرَّ مِنْ رِزْقِهِ لَتَبِعَهُ کَمَا تَبِعَهُ الْمَوْتُ (۳).

قَالَ علیه السلام لِأَبِی ذَرٍّ لَوْ أَنَّ ابْنَ آدَمَ فَرَّ مِنْ رِزْقِهِ کَمَا یَفِرُّ مِنَ الْمَوْتِ لَأَدْرَکَهُ رِزْقُهُ کَمَا یُدْرِکُهُ الْمَوْتُ (۴).

وَ قَالَ عَلِیٌّ علیه السلام:

دَعِ الْحِرْصَ عَلَی الدُّنْیا**وَ فِی الْعَیْشِ فَلَا تَطْمَعْ

وَ لَا تَجْمَعْ مِنَ الْمَالِ**فَلَا تَدْرِی لِمَنْ تَجْمَعْ

وَ لَا تَدْرِی أَ فِی أَرْضِکَ**أَمْ فِی غَیْرِهَا تُصْرَعْ

فَإِنَّ الرِّزْقَ مَقْسُومٌ**وَ کَدُّ الْمَرْءِ لَا یَنْفَعْ

فَقِیرٌ کُلُّ مَنْ یَطْمَعْ**غَنِیٌّ کُلُّ مَنْ یَقْنَعْ (۵).

**[ترجمه]جامع الاخبار: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: روزی بنده، بیشتر از اجلش او را طلب می‌کند. - . جامع الاخبار: ۱۰۸ -

و فرمود: روزی، بنده را می‌طلبد، همانطور که اجلش او را می‌طلبد. - . جامع الاخبار: ۱۰۸ -

و فرمود: اگر یکی از شما از روزی‌اش فرار کند، بی شک روزی، به دنبال او می‌رود، همانطور که مرگ به دنبال اوست. - . جامع الاخبار: ۱۰۸ -

پیامبر صلّی الله علیه و آله به ابوذر فرمود: به راستی که اگر فرزند آدم از روزی‌اش بگریزد، چنانچه از مرگ می گریزد، هر آینه

روزی‌اش او را دریابد و به او رسد، چنان که مرگ او را دریابد. - . جامع الاخبار: ۱۰۸ -

و امام علی علیه السّلام فرمود:

- حرص به دنیا را رها کن و به لذت دنیا طمع نداشته باش.

- مال را ذخیره مکن، (چرا که) نمی دانی برای چه کسی جمع می کنی.

- نمی دانی که در سرزمین خود، مرگ گریبانت را می گیرد و یا جای دیگر.

- بدون تردید رزق و روزی تقسیم شده است و کوشش (بیش از اندازه) انسان سودی ندارد.

- هرکس طمع ورزد، فقیر است و آن کس که قناعت پیشه کند، ثروتمند. - . جامع الاخبار: ۱۰۸ -

**[ترجمه]

«۶۳»

نبه، [تنبیه الخاطر] ابْنُ فَضَالَهَ عَمَّنْ ذَکَرَهُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لِیَکُنْ طَلَبُکَ الْمَعِیشَهَ فَوْقَ کَسْبِ الْمُضَیِّعِ دُونَ طَلَبِ الْحَرِیصِ الرَّاضِی بِالدُّنْیَا الْمُطْمَئِنِّ إِلَیْهَا وَ لَکِنْ أَنْزِلْ نَفْسَکَ مِنْ ذَلِکَ بِمَنْزِلَهِ الْمُنْصِفِ الْمُتَعَفِّفِ تَرْفَعُ نَفْسَکَ عَنْ مَنْزِلَهِ الْوَاهِی الضَّعِیفِ وَ تَکْتَسِبُ مَا لَا بُدَّ لِلْمُؤْمِنِ مِنْهُ إِنَّ الَّذِینَ أُعْطُوا الْمَالَ ثُمَّ لَمْ یَشْکُرُوا لَا مَالَ لَهُمْ (۶).

ابْنُ جُمْهُورٍ عَنْ أَبِیهِ رَفَعَهُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ کَانَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام کَثِیراً مَا یَقُولُ: اعْلَمُوا عِلْماً یَقِیناً أَنَّ اللَّهَ تَعَالَی لَمْ یَجْعَلْ لِلْعَبْدِ

۱- ۱. جامع الأخبار ص ۱۰۸ طبع النجف.

۲- ۲. جامع الأخبار ص ۱۰۸.

۳- ۳. نفس المصدر ص ۱۰۸.

۴- ۴. نفس المصدر ص ۱۰۸.

۵- ۵. نفس المصدر ص ۱۰۸.

۶- ۶. لم أعثر علیه فی مظانه.

وَ إِنِ اشْتَدَّ جَهْدُهُ وَ عَظُمَتْ حِيلَتُهُ وَ كَبُرَتْ مُكَايَدَتُهُ أَنْ يَسْبِقَ مَا سُمِّيَ لَهُ فِي الذِّكْرِ الْحَكِيمِ.

وَ لَمْ يَحُلْ بَيْنَ الْعَبْدِ فِي ضَعْفِهِ وَ قِلَّةِ حِيلَتِهِ وَ بَيْنَ أَنْ يَبْلُغَ مَا سُمِّيَ لَهُ فِي الذِّكْرِ الْحَكِيمِ أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّهُ لَنْ يَزْدَادَ امْرُؤٌ تغيبرا [نَقِيراً] بِحِذْقِهِ وَ لَنْ يَنْقُصَ امْرُؤٌ فقير [نَقِيراً] لِخُرْقِهِ فَالْعَالِمُ بِهَذَا الْعَامِلُ بِهِ أَعْظَمُ النَّاسِ رَاحَةً فِي مَنْفَعَةٍ وَ الْعَالِمُ بِهَذَا التَّارِكُ لَهُ أَعْظَمُ النَّاسِ شُغُلًا فِي مَضَرَّةٍ وَ رُبَّ مُنْعَمٍ عَلَيْهِ مُسْتَدْرَجٌ بِالْإِحْسَانِ إِلَيْهِ وَ رُبَّ مَغْذُورٍ فِي النَّاسِ مَصْنُوعٌ لَهُ فَارْفُقْ أَيُّهَا السَّاعِي مِنْ سَعْيِكَ وَ أَقْصِرْ مِنْ عَجَلَتِكَ وَ انْتَبِهْ مِنْ سِنَةِ غَفْلَتِكَ وَ تَفَكَّرْ فِيمَا جَاءَ عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ عَلَى لِسَانِ نَبِيِّهِ صلى الله عليه و آله.

وَ احْتَفِظُوا بِهَذِهِ الْحُرُوفِ السَّبْعَةِ فَإِنَّهَا مِنْ أَهْلِ الْحِجَى وَ مِنْ عَزَائِمِ اللَّهِ فِي الذِّكْرِ الْحَكِيمِ أَنَّهُ لَيسَ لِأَحَدٍ أَنْ يَلْقَى اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ بِخَلَّةٍ مِنْ هَذِهِ الْخِلَالِ الشِّرْكِ بِاللَّهِ فِيمَا افْتَرَضَ أَوْ شِفَاءِ غَيْظٍ بِهَلَاكِ نَفْسِهِ أَوْ آمِرٌ يَأْمُرُ بِعَمَلِ غَيْرَهُ وَ [أَوْ أَمَرَ بِأَمْرٍ يَعْمَلُ بِغَيْرِهِ أَوِ] اسْتَنْجَحَ إِلَى مَخْلُوقٍ بِإِظْهَارِ بِدْعَةٍ فِي دِينِهِ أَوْ سَرَّهُ أَنْ يَحْمَدَهُ النَّاسُ بِمَا لَمْ يَفْعَلْ وَ الْمُتَجَبِّرُ الْمُخْتَالُ وَ صَاحِبُ الْأُبَّهَةِ(۱). عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام يَقُولُ: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى وَسَّعَ أَرْزَاقَ الْحَمْقَى لِيَعْتَبِرَ الْعُقَلَاءُ وَ يَعْلَمُوا أَنَّ الدُّنْيَا لَيسَ يُنَالُ مَا فِيهَا بِعَمَلٍ وَ لَا حِيلَةٍ(۲).

**[ترجمه]تنبیه الخاطر: از امام صادق علیه السّلام روایت شده است که فرمود: باید طلب تو برای روزی و گذران زندگی، بیشتر از انسان‌های اسراف کار و کمتر از اشخاص حریص، دنیا دوست و دل به دنیا داده باشد؛ پس خود را در کار و کسب، در حد انسان منصف و پرهیزکار قرار ده، و از اشخاص سست و ناتوان بالاتر ببر، و به کسب آنچه که مورد نیاز شخص مؤمن است بپرداز، همانا کسانی که به آنان نعمت عطا می‌شود اما شکر آن را به جای نمی‌آورند، [دیگر] نعمتی به آنان داده نمی‌شود.

- امام صادق علیه السّلام روایت کرده که امیرمؤمنان علیه السلام بسیار این سخن را می فرمود: به یقین بدانید، اگر بنده ای بیش از حد تلاش کند و بسیار (در طلب مال) چاره بیاندیشد و حیله اش (رنج و زحمتش) فزونی یابد، به بیشتر از آنچه که در لوح محفوظ برایش مقرر شده است، دست نمی‌یابد و نیز ناتوانی و تلاش کم بنده، سبب نرسیدن وی به آنچه که برایش مقرر شده است، نمی گردد. ای مردم! هرگز کسی به خاطر زیرکی‌اش، ذره‌ای بر او افزوده نمی‌شود و فقیری به خاطر حماقتش، ذره‌ای از او کاسته نمی‌شود. کسی که از این مطلب آگاه باشد و آن را به کار بندد، آسوده‌ترین مردم است و از سود آن بهره‌مند شود و آن کس که به آن آگاه باشد و در عمل آن را ترک کند، گرفتارترین مردم است و زیان بیند. پس ای ساعی! از تلاشت بکاه، از شتابت کم کن و از خواب غفلت بیدار شو، و در آنچه که خداوند بر زبان پیامبرش جاری ساخته، بیندیش. این هفت سخن را حفظ کنید؛ زیرا از سخنان خردمندان و از امور واجب خداوند در لوح محفوظ است، که هیچ کس با مرتکب شدن آن‌ها، خداوند را با (چهره) مهربان ملاقات نخواهد کرد: شرک به خدا در آنچه که بر او واجب کرده است، ارضای کینه توزی به بهای نابودی خود، دستور به امری که خود غیر آن را انجام می دهد، طلب موفقیت و پیروزی برای مخلوقات خداوند با وارد کردن بدعت در دین، مسرور شدن از تمجید مردم برای کاری که انجام نداده است، خودستای فخرفروش و صاحب تکبّر.

**[ترجمه]

«۶۴»

ختص، [الإختصاص] قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: إِذَا كَانَ عِنْدَ غُرُوبِ الشَّمْسِ وَكَّلَ اللَّهُ بِهَا مَلَكاً يُنَادِي أَيُّهَا النَّاسُ أَقْبِلُوا عَلَى رَبِّكُمْ فَإِنَّ مَا قَلَّ وَ كَفَى خَيْرٌ مِمَّا كَثُرَ وَ أَلْهَى وَ مَلَكٌ مُوَكَّلٌ بِالشَّمْسِ عِنْدَ طُلُوعِهَا يَا ابْنَ آدَمَ لِدْ لِلْمَوْتِ وَ ابْنِ لِلْخَرَابِ وَ اجْمَعْ لِلْفَنَاءِ(۳).

**[ترجمه]الاختصاص: امام صادق علیه السّلام فرمود: خداوند در هنگام غروب خورشید فرشته ای را گمارد که ندا سر دهد: «ای مردم، به پروردگار خود روی آرید، زیرا [روزی‌ای که] اندک و کافی است، بسیار بهتر از [روزی‌ای است که] زیاد اما غفلت بار است؛ و نیز زمان طلوع خورشید فرشته ای گماشته، تا ندا زند: ای آدمیزاده! متولد کن برای مرگ، بساز برای ویران شدن و گرد آور برای نابودی. - . الاختصاص: ۲۳۴ -

**[ترجمه]

«۶۵»

ص، [قصص الأنبياء علیهم السلام] عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَا سَدَّ اللَّهُ عَلَى مُؤْمِنٍ رِزْقاً يَأْتِيهِ مِنْ وَجْهٍ إِلَّا فَتَحَ لَهُ مِنْ وَجْهٍ آخَرَ فَأَتَاهُ وَ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ

ص: ۳۴

۱- ۱. كسابقه.

۲- ۲. كسابقيه.

۳- ۳. الاختصاص ص ۲۳۴ و كان رمزه(خص) لمنتخب البصائر و هو من التصحيف.

فِی حِسَابِهِ.

**[ترجمه]قصص الانبیاء: عبدالله بن سنان از امام صادق علیه السّلام روایت نموده است که فرمود: خداوند راه روزی هیچ مؤمنی را نمی‌بندد، مگر اینکه راه دیگری را برای او بگشاید و روزی اش را به او برساند، حتی اگر در تقدیرش نباشد.

**[ترجمه]

«۶۶»

ص، [قصص الأنبیاء علیهم السلام] عَنْ جَابِرٍ قَالَ: قَالَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِیٍّ علیه السلام لِرَجُلٍ یَا هَذَا لَا تُجَاهِدِ الطَّلَبَ جِهَادَ الْعَدُوِّ وَ لَا تَتَّکِلْ عَلَی الْقَدَرِ اتِّکَالَ الْمُسْتَسْلِمِ فَإِنَّ إِنْشَاءَ الْفَضْلِ مِنَ السُّنَّهِ وَ الْإِجْمَالَ فِی الطَّلَبِ مِنَ الْعِفَّهِ وَ لَیْسَتِ الْعِفَّهُ بِدَافِعَهٍ رِزْقاً وَ لَا الْحِرْصُ بِجَالِبٍ فَضْلًا فَإِنَّ الرِّزْقَ مَقْسُومٌ وَ اسْتِعْمَالَ الْحِرْصِ اسْتِعْمَالُ الْمَأْثَمِ.

**[ترجمه]قصص الانبیاء: جابر از امام حسن علیه السّلام روایت کرده است که به مردی فرمود: ای مرد! چون جهاد با دشمن، در طلب روزی مکوش و چون شخص تسلیم شده، به تقدیر تکیه مکن، همانا ایجاد فزونی از سنت است و میانه روی در طلب روزی از عفت، و عفت دفع کننده روزی نیست و حرص موجب کسب روزی زیاد نمی‌شود، روزی تقسیم شده است و به کار بردن حرص، به دنبال گناه رفتن است.

**[ترجمه]

«۶۷»

ص، [قصص الأنبیاء علیهم السلام] عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سِنَانٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: مِنْ صِحَّهِ یَقِینِ الْمَرْءِ الْمُسْلِمِ أَنْ لَا یُرْضِیَ النَّاسَ بِسَخَطِ اللَّهِ وَ لَا یَحْمَدَهُمْ عَلَی مَا رَزَقَ اللَّهُ وَ لَا یَلُومَهُمْ عَلَی مَا لَمْ یُؤْتِهِ اللَّهُ فَإِنَّ رِزْقَ اللَّهِ لَا یَسُوقُهُ حِرْصُ حَرِیصٍ وَ لَا یَرُدُّهُ کُرْهُ کَارِهٍ وَ لَوْ أَنَّ أَحَدَکُمْ فَرَّ مِنْ رِزْقِهِ کَمَا یَفِرُّ مِنَ الْمَوْتِ لَأَدْرَکَهُ رِزْقُهُ قَبْلَ مَوْتِهِ کَمَا یُدْرِکُهُ الْمَوْتُ.

**[ترجمه]قصص الانبیاء: عبدالله بن سنان از امام صادق علیه السّلام روایت نموده است که فرمود: از نشانه‌های یقین و ایمان فرد مسلمان این است که مردم را در ازای خشم خداوند راضی و خشنود نسازد و به خاطر روزی‌ای که خداوند بر او ارزانی داشته است، از آنان(مردم) سپاسگزاری نکند و به خاطر آنچه که خداوند بر او عطا نکرده، مردم را سرزنش و نکوهش نکند، زیرا طمع شخص حریص، روزی [مقدر شده] خداوند را به او نمی‌رساند و حسد و رشک او نیز مانع رسیدن آن نمی‌شود و اگر یکی از شما از روزی‌اش فرار کند، همانگونه که از مرگ می گریزد، روزی اش او را درمی‌یابد، همانگونه که مرگش.

**[ترجمه]

«۶۸»

محص، [التمحیص] عَنِ الثُّمَالِيِّ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِي حَجَّهِ الْوَدَاعِ: أَلَا إِنَّ الرُّوحَ الْأَمِينَ نَفَثَ فِي رُوعِي أَنَّهُ لَا تَمُوتُ نَفْسٌ حَتَّى تَسْتَكْمِلَ رِزْقَهَا فَاتَّقُوا اللَّهَ وَ أَجْمِلُوا فِي الطَّلَبِ وَ لَا يَحْمِلَنَّكُمُ اسْتِبْطَاءُ شَيْءٍ مِنَ الرِّزْقِ أَنْ تَطْلُبُوهُ بِشَيْءٍ مِنْ مَعْصِيَهِ اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُنَالُ مَا عِنْدَهُ إِلَّا بِطَاعَتِهِ قَدْ قَسَّمَ الْأَرْزَاقَ بَيْنَ خَلْقِهِ فَمَنْ هَتَكَ حِجَابَ السِّتْرِ وَ عَجَّلَ فَأَخَذَهُ مِنْ غَيْرِ حِلِّهِ قَصَّ مِنْ رِزْقِهِ الْحَلَالِ وَ حُوسِبَ عَلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَهِ.

**[ترجمه]تمحیص: امام باقر علیه السّلام روایت نموده است که پیامبر صلّی الله علیه و آله در [سخنرانی] حجه الوداع فرمود: روح الامین در دلم افکند که انسان تا به طور کامل از روزی مقدرش بهره‌مند نشود، دیده از جهان نخواهد بست، پس از خدا بترسید و در طلب روزی، میانه‌روی پیشه کنید. مبادا تأخیر وصول روزی، شما را بر آن دارد که از راه معصیت (حرام) در طلب آن برآیید، همانا عطای الهی جز با طاعت و بندگی به دست نیاید. خداوند متعال روزی‌ها را میان مخلوقاتش تقسیم کرده است و هر کس پرده دری کرده و شتاب کند و آن را از راه غیر حلال به دست آورد، از روزی حلال او کاسته می شود؛ و روز قیامت نیز باید حساب آن را پس بدهد.

**[ترجمه]

«۶۹»

محص، [التمحیص] عَنْ سَهْلٍ رَفَعَهُ قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام: كَمْ مِنْ مُتْعِبٍ نَفْسَهُ مُقْتَرٍ عَلَيْهِ وَ مُقْتَصِدٍ فِي الطَّلَبِ قَدْ سَاعَدَتْهُ الْمَقَادِيرُ.

**[ترجمه]تمحیص: امیرالمؤمنین علیه السّلام فرمود: چه بسیار انسان‌هایی که [برای کسب روزی] خود را به سختی می‌اندازند و [تقدیر] بر آنان بخل می‌ورزد و چه بسیار انسان‌هایی که در طلب روزی میانه روی می‌کنند و تقدیر آنان را یاری رسانده است.

**[ترجمه]

«۷۰»

محص، [التمحیص] عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سُلَيْمَانَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام يَقُولُ: إِنَّ اللَّهَ وَسَّعَ فِي أَرْزَاقِ الْحَمْقَى لِيَعْتَبِرَ الْعُقَلَاءُ وَ يَعْلَمُوا أَنَّ الدُّنْيَا لَيْسَ يُنَالُ مَا فِيهَا بِعَمَلٍ وَ لَا حِيلَهٍ.

**[ترجمه]تمحیص: حضرت امام صادق علیه السّلام می فرمود: خداوند بزرگ روزی احمقان و ابلهان را وسیع گردانید، تا عاقلان عبرت گرفته و بدانند که دنیا با عقل و حیله به دست نمی آید.

**[ترجمه]

«۷۱»

محص، [التمحیص] عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَوْ کَانَ الْعَبْدُ فِی جُحْرٍ لَأَتَاهُ رِزْقُهُ فَأَجْمِلُوا فِی طَلَبٍ.

**[ترجمه]تمحیص: امام صادق علیه السّلام فرموده اند: اگر بنده در سوراخ حشره ای هم باشد، خدا روزی [مقدر] او را می دهد، پس در طلب روزی میانه‌روی کنید.

**[ترجمه]

«۷۲»

محص، [التمحیص] عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: أَبَی اللَّهُ أَنْ یَجْعَلَ

ص: ۳۵

أَرْزَاقَ الْمُؤْمِنِينَ إِلَّا مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُونَ.

**[ترجمه]تمحیص: از امام صادق علیه السّلام فرمود: خداوند روزی مؤمنان را از جایی که انتظار ندارند، می‌رساند.

**[ترجمه]

«۷۳»

محص، [التمحيص] عَنْ عَلِيِّ بْنِ السِّنْدِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: إِنَّ اللَّهَ جَعَلَ أَرْزَاقَ الْمُؤْمِنِينَ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُونَ وَ ذَلِكَ أَنَّ الْعَبْدَ إِذَا لَمْ يَعْرِفْ وَجْهَ رِزْقِهِ كَثُرَ دُعَاؤُهُ.

**[ترجمه]تمحیص: امام صادق (ع فرمود: خداوند روزی مؤمنان را از جایی که انتظار ندارد، می‌رساند، زیرا به یقین هرگاه بنده راه رسیدن به روزی اش را نداند، بسیار دعا می کند.

**[ترجمه]

«۷۴»

محص، [التمحيص] عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: الدُّنْيَا دُوَلٌ فَمَا كَانَ لَكَ مِنْهَا أَتَاكَ عَلَى ضَعْفِكَ وَ مَا كَانَ مِنْهَا عَلَيْكَ لَمْ تَدْفَعْهُ بِقُوَّتِكَ وَ مَنِ انْقَطَعَ رَجَاؤُهُ مِمَّا فَاتَ اسْتَرَاحَ بَدَنُهُ وَ مَنْ رَضِيَ بِمَا رَزَقَهُ اللَّهُ قَرَّتْ عَيْنُهُ.

**[ترجمه]تمحیص: امام محمد باقر علیه السّلام به نقل از پیامبر خدا صلی الله علیه و آله فرمودند: دنیا در گردش است و بهره... ای که از آن نصیب توست، به تو می‌رسد حتی اگر ضعیف باشی و ضرری را که نصیب توست، نمی‌توانی با قدرتت دفع کنی و هر کس امیدش را از آنچه که از دست رفته، ببرد، جسمش در آسایش است و هر کس به

روزی‌ای که خدوند بر او ارزانی کرده راضی شود، شادمان است.

**[ترجمه]

«۷۵»

محص، [التمحيص] عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ رَفَعَهُ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: لِيَكُنْ طَلَبُكَ لِلْمَعِيشَةِ فَوْقَ كَسْبِ الْمُضَيِّعِ وَ دُونَ طَلَبِ الْحَرِيصِ الرَّاضِي بِدُنْيَاهُ الْمُطْمَئِنِّ إِلَيْهَا وَ أَنْزِلْ نَفْسَكَ مِنْ ذَلِكَ بِمَنْزِلَةِ الْمُنْصِفِ الْمُتَعَفِّفِ تَرْفَعْ نَفْسَكَ عَنْ مَنْزِلَةِ الْوَاهِنِ الضَّعِيفِ وَ تَكْتَسِبْ مَا لَا بُدَّ لِلْمُؤْمِنِ مِنْهُ إِنَّ الَّذِينَ أُعْطُوا الْمَالَ ثُمَّ لَمْ يَشْكُرُوا لَا مَالَ لَهُمْ.

**[ترجمه]تمحیص: امام صادق علیه السّلام فرمود: باید طلب تو برای روزی و گذران زندگی، بیشتر از انسان‌های اسراف کار و کمتر از اشخاص حریص، دنیا دوست و دل به دنیا داده باشد؛ پس خود را در کار و کسب، در حد انسان منصف و پرهیزکار

قرار ده، و از اشخاص سست و ناتوان بالاتر ببر، و به کسب آنچه که مورد نیاز شخص مؤمن است بپرداز، همانا کسانی که به آنان نعمت عطا می‌شود، اما شکر آن را به جای نمی‌آورند، [دیگر] نعمتی به آنان داده نمی‌شود.

**[ترجمه]

«۷۶»

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِيِّ،: ذَكَرُوا أَنَّ سُلَيْمَانَ عليه السلام كَانَ جَالِساً عَلَى شَاطِئِ بَحْرٍ فَبَصُرَ بِنَمْلَةٍ تَحْمِلُ حَبَّةَ قَمْحٍ تَذْهَبُ بِهَا نَحْوَ الْبَحْرِ فَجَعَلَ سُلَيْمَانُ يَنْظُرُ إِلَيْهَا حَتَّى بَلَغَتِ الْمَاءَ فَإِذَا بِضِفْدِعَةٍ قَدْ أَخْرَجَتْ رَأْسَهَا مِنَ الْمَاءِ وَ فَتَحَتْ فَاهَا فَدَخَلَتِ النَّمْلَةُ فَاهَا وَ غَاصَتِ الضِّفْدِعَةُ فِي الْبَحْرِ سَاعَةً طَوِيلَةً وَ سُلَيْمَانُ يَتَفَكَّرُ فِي ذَلِكَ مُتَعَجِّباً ثُمَّ إِنَّهَا خَرَجَتْ مِنَ الْمَاءِ وَ فَتَحَتْ فَاهَا فَخَرَجَتِ النَّمْلَةُ مِنْ فِيهَا وَ لَمْ تَكُنْ مَعَهَا الْحَبَّةُ فَدَعَاهَا سُلَيْمَانُ وَ سَأَلَهَا عَنْ حَالِهَا وَ شَأْنِهَا وَ أَيْنَ كَانَتْ فَقَالَتْ يَا نَبِيَّ اللَّهِ فِي قَعْرِ هَذَا الْبَحْرِ الَّذِي تَرَاهُ صَخْرَةٌ مُجَوَّفَةٌ وَ فِي جَوْفِهَا دُودَةٌ عَمْيَاءُ وَ قَدْ خَلَقَهَا اللَّهُ تَعَالَى هُنَالِكَ فَلَا تَقْدِرُ أَنْ تَخْرُجَ مِنْهَا لِطَلَبِ مَعَاشِهَا وَ قَدْ وَكَّلَنِيَ اللَّهُ بِرِزْقِهَا فَأَنَا أَحْمِلُ رِزْقَهَا وَ سَخَّرَ اللَّهُ هَذِهِ الضِّفْدِعَةَ لِتَحْمِلَنِي فَلَا يَضُرَّنِي الْمَاءُ فِي فِيهَا وَ تَضَعُ فَاهَا عَلَى ثَقْبِ الصَّخْرَةِ وَ أَدْخُلُهَا ثُمَّ إِذَا أَوْصَلْتُ رِزْقَهَا إِلَيْهَا خَرَجْتُ مِنْ ثَقْبِ الصَّخْرَةِ إِلَى فِيهَا فَتُخْرِجُنِي مِنَ الْبَحْرِ قَالَ سُلَيْمَانُ وَ هَلْ سَمِعْتِ لَهَا مِنْ تَسْبِيحَةٍ؟

ص: ۳۶

قَالَتْ نَعَمْ تَقُولُ یَا مَنْ لَا تَنْسَانِی فِی جَوْفِ هَذِهِ الصَّخْرَهِ تَحْتَ هَذِهِ اللَّجَّهِ بِرِزْقِکَ لَا تَنْسَ عِبَادَکَ الْمُؤْمِنِینَ بِرَحْمَتِکَ.

**[ترجمه]دعوات الراوندی: نقل کرده‌اند که روزی حضرت سلیمان علیه السّلام در ساحل دریا نشسته بود، مورچه ای را دید که دانه گندمی را حمل کرده و به طرف دریا می برد؛ پس [این امر] سلیمان علیه السّلام را به تماشای آن مورچه واداشت تا اینکه به آب رسید، ناگهان قورباغه‌ای سرش را از آب بیرون آورده و دهان گشود و مورچه وارد دهان او شد و قورباغه مدتی طولانی به زیر آب رفت و سلیمان علیه السّلام با تعجب به این قضیه اندیشید؛ سپس قورباغه از آب بیرون آمد و دهان خود را باز کرد و مورچه بدون دانه از آن خارج شد، سلیمان علیه السّلام مورچه را فرا خواند و از او درباره این ماجرا و اینکه کجا رفت، سؤال نمود. مورچه گفت: ای رسول خدا، همانا در قعر این دریایی که می‌بینی، صخره ای تو خالی وجود دارد که در درون آن کرم نابینایی زندگی می کند و خدا او را در آن مکان آفریده است و نمی تواند برای معاش خود از آن سنگ خارج شود، خداوند مرا متصدی رزق او قرار داده؛ من روزی او را حمل می کنم و خداوند این قورباغه را مأمور نموده که مرا حمل کند تا آب دریا به من آسیبی نرساند و دهان خود را بر سوراخ آن سنگ قرار دهد و من وارد سوراخ شوم؛ پس زمانی که روزی کرم را به او رساندم، از سوراخ سنگ خارج و دوباره وارد دهان قورباغه می‌شوم و او مرا از دریا بیرون می‌آورد. سلیمان گفت: آیا از آن کرم تسبیح خداوند شنیده ای؟ او گفت: آری، آن کرم می گوید: ای خدایی که مرا در سوراخ این سنگ در عمق این دریا فراموش نکرده ای و روزی مرا می رسانی، به رحمت خود، بندگان مؤمنت را فراموش مکن.

**[ترجمه]

«۷۷»

نهج، [نهج البلاغه] قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: یَا ابْنَ آدَمَ لَا تَحْمِلْ هَمَّ یَوْمِکَ الَّذِی لَمْ یَأْتِکَ عَلَی هَمِّ یَوْمِکَ الَّذِی قَدْ أَتَاکَ فَإِنَّهُ إِنْ یَکُ مِنْ عُمُرِکَ یَأْتِ اللَّهُ فِیهِ بِرِزْقِکَ (۱).

**[ترجمه]نهج البلاغه: امیرالمؤمنین علیه السّلام فرمود: ای فرزند آدم! غم روزی را که نیامده، بر روزی که در آن هستی بار مکن؛ اگر روز نیامده از عمرت باشد خداوند روزی‌ات را در آن روز می رساند. - . شرح نهج البلاغه شیخ محمد عبده ۳: - ۲۱۷

**[ترجمه]

«۷۸»

وَ قَالَ علیه السلام: اعْلَمُوا عِلْماً یَقِیناً أَنَّ اللَّهَ لَمْ یَجْعَلْ لِلْعَبْدِ وَ إِنْ عَظُمَتْ حِیلَتُهُ وَ اشْتَدَّتْ طَلِبَتُهُ وَ قَوِیَتْ مَکِیدَتُهُ أَکْثَرَ مِمَّا سَمَّی لَهُ فِی الذِّکْرِ الْحَکِیمِ وَ لَمْ یَحُلْ بَیْنَ الْعَبْدِ وَ فِی ضَعْفِهِ وَ فِی قِلَّهِ حِیلَتِهِ وَ بَیْنَ أَنْ یَبْلُغَ مَا سَمَّی لَهُ فِی الذِّکْرِ الْحَکِیمِ الْعَارِفُ بِهَذَا الْعَامِلُ بِهِ أَعْظَمُ النَّاسِ رَاحَهً فِی مَنْفَعَهٍ وَ التَّارِکُ لَهُ الشَّاکُّ فِیهِ أَعْظَمُ النَّاسِ شُغُلًا فِی مَضَرَّهٍ وَ رُبَّ مُنْعَمٍ عَلَیْهِ مُسْتَدْرَجٌ بِالنُّعْمَی وَ رُبَّ مُبْتَلًی مَصْنُوعٌ لَهُ بِالْبَلْوَی فَزِدْ أَیُّهَا الْمُسْتَمِعُ فِی شُکْرِکَ وَ قَصِّرْ مِنْ عَجَلَتِکَ وَ قِفْ عِنْدَ مُنْتَهَی رِزْقِکَ (۲).

**[ترجمه]و فرمود: به یقین بدانید، اگر بنده ای بیش از حد تلاش کند و بسیار (در طلب مال) چاره بیاندیشد و حیله اش (رنج و زحمتش) فزونی یابد، به بیشتر از آنچه که در لوح محفوظ برایش مقرر شده است، دست نمی‌یابد و نیز ناتوانی و تلاش کم بنده، سبب نرسیدن وی به آنچه که برایش مقرر شده است، نمی گردد. کسی که از این مطلب آگاه باشد و آن را به کار بندد، آسوده‌ترین مردم است و از سود آن بهره‌مند شود و آن کس که به آن آگاه باشد و به خاطر شک به آن، در عمل ترکش کند، گرفتارترین مردم است و زیان بیند. چه بسا بهره‌مند از نعمتی که نعمت دامی (فرصتی برای گناه) باشد پیش روی او، و چه بسا غافلی در میان مردم که روزی برای او آماده شود. پس ای شنونده! بسیار شکر کن، از شتابت کم کن و از خواب غفلت بیدار شو، و به روزی خود راضی باش. - . شرح نهج البلاغه شیخ محمد عبده ۳: ۲۲۰ -

**[ترجمه]

«۷۹»

وَ قَالَ علیه السلام: لَا يُصَدَّقُ إِيمَانُ عَبْدٍ حَتَّى يَكُونَ بِمَا فِي يَدِ اللَّهِ سُبْحَانَهُ أَوْثَقَ مِنْهُ بِمَا فِي يَدِهِ (۳).

**[ترجمه]و فرمود: ایمان بنده‌ای صادق نیست، مگر آنکه نسبت به آنچه در ید خداوند سبحان است، اطمینان بیشتری از آنچه که در دست خویش است، داشته باشد. - . شرح نهج البلاغه شیخ محمد عبده ۳: ۲۲۷ -

**[ترجمه]

«۸۰»

وَ قِيلَ لَهُ: لَوْ سُدَّ عَلَى رَجُلٍ بَابُ بَيْتٍ وَ تُرِكَ فِيهِ مِنْ أَيْنَ كَانَ يَأْتِيهِ رِزْقُهُ فَقَالَ مِنْ حَيْثُ يَأْتِيهِ أَجَلُهُ (۴).

**[ترجمه]به آن حضرت عرض شد: اگر در خانه‌ای را به روی کسی ببندند و او را در آنجا بگذارند، روزی‌اش از کجا به او می رسد؟ ایشان در پاسخ فرمود: از همان جایی که اجلش در می رسد. - . شرح نهج البلاغه شیخ محمد عبده ۳: ۲۲۷ -

**[ترجمه]

«۸۱»

وَ قَالَ علیه السلام: الرِّزْقُ رِزْقَانِ رِزْقٌ تَطْلُبُهُ وَ رِزْقٌ يَطْلُبُكَ فَإِنْ لَمْ تَأْتِهِ أَتَاكَ فَلَا تَحْمِلْ هَمَّ سَنَتِكَ عَلَى هَمِّ يَوْمِكَ كَفَاكَ كُلَّ يَوْمٍ مَا فِيهِ فَإِنْ تَكُنِ

ص: ۳۷

۱- ۱. شرح نهج البلاغه للشیخ محمّد عبده ج ۳ ص ۲۱۷.

٢- ٢. نفس المصدر ج ٣ ص ٢٢٠.
٣- ٣. نفس المصدر ج ٣ ص ٢٢٧.
٤- ۴. نفس المصدر ج ٣ ص ٢٣٧.

السَّنَهُ مِنْ عُمُرِکَ فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَی جَدُّهُ سَیُؤْتِیکَ فِی کُلِّ غَدٍ جَدِیدٍ مَا قَسَمَ لَکَ وَ إِنْ لَمْ تَکُنِ السَّنَهُ مِنْ عُمُرِکَ فَمَا تَصْنَعُ بِالْهَمِّ لِمَا لَیْسَ لَکَ وَ لَنْ یَسْبِقَکَ إِلَی رِزْقِکَ طَالِبٌ وَ لَنْ یَغْلِبَکَ عَلَیْهِ غَالِبٌ وَ لَنْ یُبْطِئَ عَنْکَ مَا قَدْ قُدِّرَ لَکَ (۱).

**[ترجمه]فرمود: روزی دو نوع است، روزی‌ای که تو آن را طلب می‌کنی و روزی‌ای که خود تو را طلب می‌کند و اگر به دنبال آن نروی، به‌دنبالت می‌آید، پس اندوه سال خود را بر اندوه روزت بار مکن، که روزی و رزق هر روز تو را کفایت می کند؛ اگر آن سال جزء عمرت باشد، خداوند متعال در هر روز جدید، آنچه که برایت مقدر کرده را به تو خواهد رساند، و اگر آن سال از عمرت نباشد، پس برای چه بر چیزی که از آن تو نیست، اندوه می خوری؟! هیچ جوینده ای در آنچه رزق توست، بر تو پیشی نخواهد گرفت، و هیچ قدرتمندی نسبت به آن (روزی) بر تو غالب نخواهد شد و هرگز آنچه که برایت مقدر شده است، به تأخیر نخواهد افتاد. - . شرح نهج البلاغه شیخ محمد عبده ۳: ۲۴۵ -

**[ترجمه]

«۸۲»

وَ قَالَ علیه السلام: مَنْ لَمْ یُعْطَ قَاعِداً لَمْ یُعْطَ قَائِماً(۲).

**[ترجمه]و فرمود: کسی که به نشسته نداده است، به ایستاده هم نخواهد داد. - .

شرح نهج البلاغه شیخ محمد عبده۳: ۲۴۹ -

**[ترجمه]

«۸۳»

وَ قَالَ علیه السلام: خُذْ مِنَ الدُّنْیَا مَا أَتَاکَ وَ تَوَلَّ عَمَّا تَوَلَّی عَنْکَ فَإِنْ أَنْتَ لَمْ تَفْعَلْ فَأَجْمِلْ فِی الطَّلَبِ (۳).

**[ترجمه]و فرمود: هر آنچه که از دنیا بر تو رسید، بگیر و از آنچه که از تو روی گرداند، روی گردان؛ پس اگر این کار را انجام ندادی، در طلب روزی میانه‌روی کن. - . شرح نهج البلاغه شیخ محمد عبده ۳: ۲۴۸ -

**[ترجمه]

«۸۴»

وَ قَالَ علیه السلام: کُلُّ مُقْتَصِرٍ عَلَیْهِ کَافٍ (۴).

**[ترجمه]و فرمود: هر قناعت‌کننده‌ای، کفایت کننده است. - . شرح نهج البلاغه شیخ محمد عبده۳: ۲۴۸ -

**[ترجمه]

«۸۵»

وَ قَالَ علیه السلام: إِنَّ أَخْسَرَ النَّاسِ صَفْقَهً وَ أَخْیَبَهُمْ سَعْیاً رَجُلٌ أَخْلَقَ بَدَنَهُ فِی طَلَبِ آمَالِهِ لَمْ تُسَاعِدْهُ الْمَقَادِیرُ عَلَی إِرَادَتِهِ فَخَرَجَ مِنَ الدُّنْیَا بِحَسْرَتِهِ وَ قَدِمَ عَلَی الْآخِرَهِ بِتَبِعَتِهِ (۵).

**[ترجمه]و فرمود: زیانکارترین مردم در معامله و ناامیدترین آنان در سعی و تلاش کسی است که جسمش را در طلب آرزوهای خویش فرسوده سازد و تقدیرهای الهی او را در رسیدن به خواسته‌هایش یاری نرساند، سپس با حسرتهایش از دنیا برود و با عواقب اعمالش وارد آخرت شود. - . شرح نهج البلاغه شیخ محمد عبده۳: ۲۵۵ -

**[ترجمه]

«۸۶»

وَ قَالَ علیه السلام: الرِّزْقُ رِزْقَانِ طَالِبٌ وَ مَطْلُوبٌ فَمَنْ طَلَبَ الدُّنْیَا طَلَبَهُ الْمَوْتُ حَتَّی یُخْرِجُ عَنْهَا وَ مَنْ طَلَبَ الْآخِرَهَ طَلَبَتْهُ الدُّنْیَا حَتَّی یَسْتَوْفِیَ رِزْقَهُ مِنْهَا(۶).

**[ترجمه]و فرمود: روزی دو نوع است: طلب‌کننده (روزی‌ای که خود تو را طلب می‌کند) و طلب شده (روزی‌ای که تو آن را طلب می‌کنی)، پس هر کس به دنبال دنیا باشد، مرگ او را طلب می‌کند تا از دنیا بیرون ببرد، و هر کس به دنبال آخرت باشد، دنیا او را طلب می‌کند، تا روزی‌اش را به تمامی از آن دریافت نماید. - . شرح نهج البلاغه، شیخ محمد عبده: ۲۵۶ -

**[ترجمه]

«۸۷»

وَ قَالَ علیه السلام: أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّ الْأَمْرَ یَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ إِلَی الْأَرْضِ کَقَطْرِ الْمَطَرِ إِلَی کُلِّ نَفْسٍ بِمَا قُسِمَ لَهَا مِنْ زِیَادَهٍ أَوْ نُقْصَانٍ فَإِذَا رَأَی أَحَدُکُمْ لِأَخِیهِ غَفِیرَهً مِنْ أَهْلٍ أَوْ مَالٍ أَوْ نَفْسٍ فَلَا تَکُونَنَّ لَهُ فِتْنَهً فَإِنَّ الْمَرْءَ الْمُسْلِمَ مَا لَمْ یَغْشَ دَنَاءَهً تَظْهَرُ فَیَخْشَعُ لَهَا إِذَا ذُکِرَتْ وَ تُغْرَی بِهِ لِئَامُ النَّاسِ کَانَ کَالْفَالِجِ الْیَاسِرِ الَّذِی یَنْتَظِرُ أَوَّلَ فَوْزَهٍ مِنْ قِدَاحِهِ یُوجِبُ لَهُ الْمَغْنَمَ وَ یُرْفَعُ عَنْهُ بِهَا الْمَغْرَمُ.

ص: ۳۸

۱- ۱. نفس المصدر ج ۳ ص ۲۴۵.

۲- ۲. نفس المصدر ج ۳ ص ۳۴۹ ضمن حدیث.

۳- ۳. نفس المصدر ج ۳ ص ۲۴۸.

۴- ۴. نفس المصدر ج ۳ ص ۲۴۸.

٥- ٥. نفس المصدر ج ٣ ص ٢٥٥.
٦- ٦. نفس المصدر ج ٣ ص ٢٥٦.

وَ كَذَلِكَ الْمَرْءُ الْمُسْلِمُ الْبَرِی ءُ مِنَ الْخِیَانَهِ یَنْتَظِرُ مِنَ اللَّهِ إِحْدَی الْحُسْنَیَیْنِ إِمَّا دَاعِیَ اللَّهِ فَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَیْرٌ لَهُ وَ إِمَّا رِزْقَ اللَّهِ فَإِذَا هُوَ ذُو أَهْلٍ وَ مَالٍ وَ مَعَهُ دِینُهُ وَ حَسَبُهُ إِنَّ الْمَالَ وَ الْبَنِینَ حَرْثُ الدُّنْیَا وَ الْعَمَلَ الصَّالِحَ حَرْثُ الْآخِرَهِ وَ قَدْ یَجْمَعُهُمَا اللَّهُ لِأَقْوَامٍ.

فَاحْذَرُوا مِنَ اللَّهِ مَا حَذَّرَکُمْ مِنْ نَفْسِهِ وَ اخْشَوْهُ خَشْیَهً لَیْسَتْ بِتَعْذِیرٍ وَ اعْمَلُوا فِی غَیْرِ رِیَاءٍ وَ لَا سُمْعَهٍ فَإِنَّهُ مَنْ یَعْمَلْ لِغَیْرِ اللَّهِ یَکِلْهُ اللَّهُ إِلَی مَنْ عَمِلَ لَهُ نَسْأَلُ اللَّهَ مَنَازِلَ الشُّهَدَاءِ وَ مُعَایَشَهَ السُّعَدَاءِ وَ مُرَافَقَهَ الْأَنْبِیَاءِ الْخُطْبَهَ(۱).

قال السید رضی الله عنه الغفیره هاهنا الزیاده و الکثره من قولهم للجمع الکثیر الجمّ الغفیر و یروی عفوه من أهل أو مال و العفوه الخیار من الشی ء یقال أکلت عفوه الطعام أی خیاره (۲).

**[ترجمه]و فرمود: پس از ستایش پروردگار، بدانید که تقدیرهای الهی چون قطرات باران از آسمان به سوی انسانها فرود می‌آید، و بهره هرکسی، کم یا زیاد به او می‌رسد، پس اگر یکی از شما برای برادر خود، برتری در مال و همسر و نیروی بدنی مشاهده کند، مبادا فریب خورد و حسادت کند، زیرا مسلمان (تا زمانی که دست به عمل پستی نزده که از آشکار شدنش شرمنده باشد و مورد سرزنش مردم پست قرار گیرد) به مسابقه دهنده‌ای می‌ماند که دوست دارد در همان آغاز مسابقه پیروز گردد تا سودی به دست آورد و ضرری متوجّه او نگردد. همچنین مسلمانی که از خیانت پاک است، انتظار دارد یکی از دو خوبی نصیب او گردد: یا دعوت حق را لبیک گفته، عمر او پایان پذیرد «که آنچه در نزد خداست برای او بهتر است» و یا خداوند روزی فراوان به او دهد و صاحب همسر و فرزند و ثروت گردد، و همچنان دین و شخصیّت خود را نگاهدارد. همانا ثروت و فرزندان محصول دنیا و فانی شدنی، و عمل صالح زراعت آخرت است، گر چه گاهی خداوند، هر دوی آن را به ملّتهایی خواهد بخشید. از خدا در آن چه اعلام خطر کرده است بر حذر باشید. از خدا آنگونه بترسید که نیازی به عذر خواهی نداشته باشید. عمل نیک انجام دهید بدون آن که به ریا و خود نمایی مبتلا شوید، زیرا هر کس، کاری برای غیر خدا انجام دهد، خدا او را به همان غیر واگذارد. از خدا، درجات شهیدان، و زندگی سعادتمندان، و همنشینی با پیامبران را درخواست می‌کنیم. - . نهج البلاغه، [شرح] شیخ محمد عبده: ۵۶ -

سید رضی - که خداوند از او راضی باشد - می گوید: «غفیره» در اینجا به معنای فراوانی اموال است، چنانکه جمعیّت فراوان را نیز «الجم الغفیر» می گویند، و نقل شده که بجای «الغفیره»، «عفوه من اهل او مال»، به کار می برند، و «عفوه» به معنای نمونه خوب از میان یک جنس است، چنان که گفته می شود، «اکلت عفوه الطعام» یعنی قسمت های خوب غذا را خوردم.

**[ترجمه]

«۸۸»

وَ قَالَ علیه السلام: فِی وَصِیَّتِهِ لِلْحَسَنِ وَ اعْلَمْ یَقِیناً أَنَّکَ لَنْ تَبْلُغَ أَمَلَکَ وَ لَنْ تَعْدُوَ أَجَلَکَ وَ أَنَّکَ فِی سَبِیلِ مَنْ کَانَ قَبْلَکَ فَخَفِّضْ فِی الطَّلَبِ وَ أَجْمِلْ فِی الْمُکْتَسَبِ فَإِنَّهُ رُبَّ طَلَبٍ قَدْ جَرَّ إِلَی حَرَبٍ فَلَیْسَ کُلُّ طَالِبٍ بِمَرْزُوقٍ وَ لَا کُلُّ مُجْمِلٍ بِمَحْرُومٍ وَ أَکْرِمْ نَفْسَکَ عَنْ کُلِّ دَنِیَّهٍ وَ إِنْ سَاقَتْکَ إِلَی الرَّغَائِبِ فَإِنَّکَ لَنْ تَعْتَاضَ بِمَا تَبْذُلُ مِنْ نَفْسِکَ عِوَضاً وَ لَا تَکُنْ عَبْدَ غَیْرِکَ وَ قَدْ جَعَلَکَ اللَّهُ حُرّاً وَ مَا خَیْرُ خَیْرٍ لَا یُوجَدُ إِلَّا بِشَرٍّ وَ یُسْرٌ لَا یُنَالُ إِلَّا بِعُسْرٍ وَ إِیَّاکَ أَنْ تُوجِفَ بِکَ مَطَایَا الطَّمَعِ فَتُورِدَکَ مَنَاهِلَ الْهَلَکَهِ

وَ إِنِ اسْـتَطَعْتَ أَنْ لَا يَكُونَ بَيْنَکَ وَ بَيْنَ اللَّهِ ذُو نِعْمَةٍ فَافْعَلْ فَإِنَّکَ مُدْرِکٌ قَسْـمَکَ وَ آخِذٌ سَـهْمَکَ وَ إِنَّ الْيَسِـيرَ مِنَ اللَّهِ سُـبْحَانَهُ أَكْرَمُ وَ أَعْظَمُ مِنَ الْكَثِيرِ مِنْ خَلْقِهِ وَ إِنْ كَانَ كُلٌّ مِنْهُ.

وَ تَلَافِيکَ مَا فَرَطَ مِنْ صَمْتِکَ أَيْسَرُ مِنْ إِدْرَاکِکَ مَا فَاتَ مِنْ مَنْطِقِکَ وَ حِفْظُ

۱- ۱. نفس المصدر ج ۱ ص ۵۶.

۲- ۲. نفس المصدر ج ۱ ص ۵۸.

مَا فِی الْوِعَاءِ بِشَدِّ الْوِکَاءِ وَ حِفْظُ مَا فِی یَدَیْکَ أَحَبُّ إِلَیَّ مِنْ طَلَبِ مَا فِی یَدِ غَیْرِکَ وَ مَرَارَهُ الْیَأْسِ خَیْرٌ مِنَ الطَّلَبِ إِلَی لِئَامِ النَّاسِ وَ الْحِرْفَهُ مَعَ الْعِفَّهِ خَیْرٌ مِنَ الْغِنَی مَعَ الْفُجُورِ وَ رُبَّ سَاعٍ فِیمَا یَضُرُّهُ وَ بِئْسَ الطَّعَامُ الْحَرَامُ التَّاجِرُ مُخَاطِرٌ رُبَّ یَسِیرٍ أَنْمَی مِنْ کَثِیرٍ وَ اعْلَمْ یَا بُنَیَّ أَنَّ الرِّزْقَ رِزْقَانِ رِزْقٌ تَطْلُبُهُ وَ رِزْقٌ یَطْلُبُکَ فَإِنْ أَنْتَ لَمْ تَأْتِهِ أَتَاکَ (۱).

**[ترجمه]نهج البلاغه: امیرالمؤمنین علیه السّلام در وصیتش به امام حسن علیه السّلام فرمود: به یقین بدان که تو به همه آرزوهای خود نخواهی رسید، و تا زمان مرگ بیشتر زندگی نخواهی کرد، و بر راه کسی می‌روی که پیش از تو می‌رفت، پس در به دست آوردن دنیا آرام باش، و در مصرف آنچه به دست آوردی نیکو عمل کن، زیرا چه بسا تلاش بی اندازه برای دنیا، که به تاراج رفتن اموال کشانده شد. پس هر تلاشگری به روزی دلخواه نخواهد رسید، و هر مدارا کننده‌ای محروم نخواهد شد. نفس خود را از هر گونه پستی باز دار، هر چند تو را به اهدافت رساند؛ زیرا نمی‌توانی به اندازه آبرویی که از دست می‌دهی، بهایی به دست آوری. برده دیگری مباش، که خدا تو را آزاد آفرید، آن نیکی که جز با شر به دست نیاید، نیکی نیست، و آن راحتی که با سختی‌های فراوان به دست آید، آسایش نخواهد بود. بپرهیز از آن که مرکب طمع ورزی، تو را به سوی هلاکت به پیش راند، و اگر توانستی که بین تو و خدا صاحب نعمتی قرار نگیرد، چنین باش، زیرا تو، روزی خود را دریافت می کنی، و سهم خود بر می‌داری، و مقدار اندکی که از طرف خدای سبحان به دست می‌آوری، بزرگ و گرامی‌تر از (مال) فراوانی است که از دست بندگان دریافت می‌داری، گرچه همه از طرف خداست. آنچه با سکوت از دست می‌دهی آسانتر از آن است که با سخن از دست برود، چرا که نگهداری آنچه در مشک است، با محکم بستن دهانه آن امکان پذیر است، و نگهداری آنچه که در دست داری، پیش من بهتر است از آن که چیزی از دیگران بخواهی، و تلخی نا امیدی بهتر از درخواست کردن از مردم است. شغل همراه با پاکدامنی، بهتر از ثروت فراوانی است که با گناهان به دست آید، مرد برای پنهان نگاه داشتن اسرار خویش سزاوارتر است، چه بسا تلاش کننده‌ای که به زیان خود می کوشد. بدترین غذاها، لقمه حرام است، هر بازرگانی خویش را به مخاطره می‌افکند. چه بسا اندکی که از فراوانی بهتر است. - . شرح نهج البلاغه شیخ محمد عبده ۳: ۵۸-۵۶ و ۶۱ - بدان پسرم! روزی دو نوع است: روزی‌ای که در پی توست و روزی‌ای که تو در پی آن هستی؛ پس اگر تو به آن نرسی، او به تو خواهد رسید.

**[ترجمه]

«۸۹»

وَ قَالَ علیه السلام: سَاهِلِ الدَّهْرَ مَا ذَلَّ لَکَ قَعُودُهُ وَ لَا تُخَاطِرْ بِشَیْ ءٍ رَجَاءَ أَکْثَرَ مِنْهُ (۲).

۱- ۱. نفس المصدر ج ۳ ص ۵۶- ۵۸ و ص ۶۱.

۲- ۲. نفس المصدر ج ۳ ص ۵۹.

**[ترجمه]و فرمود: با روزگار، تا زمانی که رام و در فرمان تو است، نرمی کن، و چیزی را به امید دست یافتن به بیش از آن، به مخاطره مینداز. - . شرح نهج البلاغه شیخ محمد عبده ۳: ۵۹ -

**[ترجمه]

باب ۳ المباکره فی طلب الرزق

الأخبار

«۱»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] ل، [الخصال] مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الْبَغْدَادِیُّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ دَارِمِ بْنِ قَبِیصَهَ وَ نُعَیْمِ بْنِ صَالِحٍ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: اللَّهُمَّ بَارِکْ لِأُمَّتِی فِی بُکُورِهَا یَوْمَ سَبْتِهَا وَ خَمِیسِهَا(۱).

**[ترجمه]عیون الاخبار، الخصال: امام رضا علیه السّلام از پدرانش روایت کرده است که رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمود: خداوندا، به امّت من در بامداد شنبه و بامداد پنجشنبه، برکت ده. - . عیون الاخبار رضا ۲: ۳۴ و الخصال ۲: ۱۵۴ -

**[ترجمه]

«۲»

ل، [الخصال] بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: بَاکِرُوا بِالْحَوَائِجِ فَإِنَّهَا مُیَسَّرَهٌ وَ تَرِّبُوا الْکِتَابَ فَإِنَّهُ أَنْجَحُ لِلْحَاجَهِ وَ اطْلُبُوا الْخَیْرَ عِنْدَ حِسَانِ الْوُجُوهِ (۲).

**[ترجمه]الخصال: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمود: بامدادان به دنبال حوائج خود بروید که آسان‌تر به دست می‌آید و نامه خود را خاک‌آلود کنید که حاجت را بهتر روا می کند و نیکی را نزد خوبرویان طلب کنید. - . الخصال ۲: ۱۵۴ -

**[ترجمه]

«۳»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] ل، [الخصال] مَاجِیلَوَیْهِ عَنْ عَمِّهِ عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِی أَیُّوبَ الْمَدِینِیِّ عَنْ سُلَیْمَانَ بْنِ جَعْفَرٍ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: تَعَلَّمُوا مِنَ الْغُرَابِ خِصَالًا ثَلَاثاً اسْتِتَارَهُ بِالسِّفَادِ وَ بُکُورَهُ فِی طَلَبِ الرِّزْقِ وَ حَذَرَهُ (۳).

**[ترجمه]عیون الاخبار، الخصال: امام رضا علیه السّلام از پدرانش روایت کرده است که رسول خدا صلّی الله علیه و آله

فرمود: سه خصلت را از کلاغ بیاموزید: پنهان داشتن جماع، صبح زود به دنبال روزی رفتن و احتیاط کردن او. - . عیون الاخبار رضا ۱: ۲۵۷ و الخصال ۱: ۶۲ -

**[ترجمه]

«۴»

جا، [المجالس للمفيد] الْجِعَابِيُّ عَنِ ابْنِ عُقْدَةَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَخِيهِ مُحَمَّدٍ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ هِلَالٍ قَالَ قَالَ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّادِقُ علیه السلام: إِذَا كَانَتْ لَكَ حَاجَةٌ فَاغْدُ فِيهَا فَإِنَّ الْأَرْزَاقَ تُقَسَّمُ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى بَارَكَ لِهَذِهِ الْأُمَّهِ فِي بُكُورِهَا وَ تَصَدَّقَ بِشَيْ ءٍ عِنْدَ الْبُكُورِ فَإِنَّ الْبَلَاءَ لَا يَتَخَطَّى الصَّدَقَهَ(۴).

ص: ۴۱

۱- ۱. عیون أخبار الرضا ج ۲ ص ۳۴ و الخصال ج ۲ ص ۱۵۴.

۲- ۲. الخصال ج ۲ ص ۱۵۴.

۳- ۳. عیون أخبار الرضا ج ۱ ص ۲۵۷ و الخصال ج ۱ ص ۶۲.

۴- ۴. أمالی المفید ص ۳۳ طبع النجف.

**[ترجمه]محمّد بن هلال روایت کرده است که امام صادق علیه السّلام فرمود: هنگامی که حاجت و نیازی داری، بامدادان به دنبال آن برو، زیرا که ارزاق و روزی ها پیش از طلوع آفتاب تقسیم می گردد، و خدای متعال در ساعات نخستین روز برای این امت برکت نهاده است؛ و بامدادان چیزی صدقه بده که هرگز تیر بلا و گرفتاری از سپر صدقه در نگذرد. - . امالی المفید: ۳۳ -

**[ترجمه]

باب ۴ جوامع المکاسب المحرمه و المحلله

الآیات

البقره: وَ لا تَأْكُلُوا أَمْوالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْباطِلِ (۱)

النساء: لا تَأْكُلُوا أَمْوالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْباطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجارَةً عَنْ تَراضٍ مِنْكُمْ (۲)

و قال الله فی ذم الیهود: وَ أَكْلِهِمْ أَمْوالَ النَّاسِ بِالْباطِلِ (۳)

المائده: يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ(۴)

التوبه: يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ كَثِيراً مِنَ الْأَحْبارِ وَ الرُّهْبانِ لَيَأْكُلُونَ أَمْوالَ النَّاسِ بِالْباطِلِ وَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ (۵)

النور: وَ لا تُكْرِهُوا فَتَياتِكُمْ عَلَى الْبِغاءِ إِنْ أَرَدْنَ تَحَصُّناً لِتَبْتَغُوا عَرَضَ الْحَياةِ الدُّنْيا(۶).

lt;meta info="- «وَ لا تَأْكُلُوا أَمْوالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْباطِلِ» - . بقره / ۱۸۸ -

{و اموالتان را میان خودتان به ناروا مخورید.}

- «لاتَأْكُلُواأَمْوالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْباطِلِ إِلاَّ أَنْ تَكُونَ تِجارَةً عَنْ تراضٍ مِنْكُمْ - . نساء/ ۲۹ - *

{اموال همدیگر را به ناروا مخورید - مگر آنکه داد و ستدی با رضایت یکدیگر، بین شما [انجام گرفته] باشد.}

خداوند تعالی در نکوهش یهود می‌فرماید:

- «...وَ أَكْلِهِمْ أَمْوالَ النَّاسِ بِالْباطِلِ» - . نساء/ ۱۶۱ -

{...و خوردن اموال مردم به ناروا.}

- «يا أَيُّهَا الَّذينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ» - . مائده/ ۱ -

{ای کسانی که ایمان آورده اید، به قراردادها[ی خود] وفا کنید.}

- «یا أَیُّهَا الَّذینَ آمَنُوا إِنَّ کَثیراً مِنَ الْأَحْبارِ وَ الرُّهْبانِ لَیَأْکُلُونَ أَمْوالَ النَّاسِ بِالْباطِلِ وَ یَصُدُّونَ عَنْ سَبیلِ اللَّهِ وَ الَّذینَ یَکْنِزُونَ الذَّهَبَ وَ الْفِضَّهَ وَ لا یُنْفِقُونَها فی سَبیلِ اللَّه» - . توبه/ ۳۴ -

{ای کسانی که ایمان آورده اید، بسیاری از دانشمندان یهود و راهبان، اموال مردم را به ناروا می خورند، و [آنان را] از راه خدا باز می دارند، و کسانی که زر و سیم را گنجینه می کنند و آن را در راه خدا هزینه نمی کنند.} - «وَ لا تُکْرِهُوا فَتَیاتِکُمْ عَلَی الْبِغاءِ إِنْ أَرَدْنَ تَحَصُّناً لِتَبْتَغُوا عَرَضَ الْحَیاهِ الدُّنْیا» - . نور / ۳۳ -

{و کنیزان خود را - در صورتی که تمایل به پاکدامنی دارند - برای اینکه متاع زندگی دنیا را بجویید، به زنا وادار مکنید.}

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

فس، [تفسیر القمی] أَبِی عَنِ النَّوْفَلِیِّ عَنِ السَّکُونِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: مِنَ السُّحْتِ ثَمَنُ الْمَیْتَهِ وَ ثَمَنُ الْکَلْبِ وَ مَهْرُ الْبَغِیِّ وَ الرِّشْوَهُ فِی الْحُکْمِ وَ أَجْرُ الْکَاهِنِ (۷).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: امام علی علیه السّلام فرمود: مال حرام عبارت است از؛ بهای حیوان مرده، بهای سگ، مزد زناکار، رشوه در قضاوت و مزد کاهن (فالبین). - . تفسیر علی بن ابراهیم ۱: ۱۷۰ -

**[ترجمه]

«۲»

ب، [قرب الإسناد] مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَیْنِ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ أَبِی الْبِلَادِ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی الْحَسَنِ الْأَوَّلِ علیه السلام جُعِلْتُ فِدَاکَ إِنَّ رَجُلًا مِنْ مَوَالِیکَ عِنْدَهُ جَوَارٍ مُغَنِّیَاتٌ قِیمَتُهُنَّ أَرْبَعَهَ عَشَرَ أَلْفَ دِینَارٍ وَ قَدْ جَعَلَ لَکَ ثُلُثَهَا فَقَالَ لَا حَاجَهَ لِی فِیهَا إِنَّ ثَمَنَ

۱- ۱. سوره البقره الآیه ۱۸۸.

۲- ۲. سوره النساء: ۲۹.

۳- ۳. سوره النساء: ۱۶۱.

۴- ۴. سوره المائده: ۱.

۵- ۵. سوره التوبه: ۳۴.

۶- ۶. سوره النور: ۳۳.

۷- ۷. تفسیر علیّ بن إبراهيم ج ۱ ص ۱۷۰.

الْكَلْبِ وَ الْمُغَنِّيَهِ سُحْتٌ (۱).

**[ترجمه]قرب الاسناد: ابراهیم بن ابی البلاد می گوید: به امام کاظم علیه السّلام گفتم: فدایت گردم! مردی از دوستداران شما تعدادی کنیز خواننده دارد که قیمت شان چهارده هزار دینار است و ثلث آن ها را برای شما وصیت کرده است. ایشان فرمود: من نیازی به آن ندارم؛ بهای سگ و کنیز خواننده، حرام است. - . قرب الاسناد: ۱۲۵ -

**[ترجمه]

«۳»

ل، [الخصال] ابْنُ الْوَلِیدِ عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنِ الْأَشْعَرِیِّ عَنْ مُوسَی بْنِ عُمَرَ عَنِ ابْنِ الْمُغِیرَهِ عَنِ السَّکُونِیِّ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِیٍّ علیهم السلام قَالَ: السُّحْتُ ثَمَنُ الْمَیْتَهِ وَ ثَمَنُ الْکَلْبِ وَ ثَمَنُ الْخَمْرِ وَ مَهْرُ الْبَغِیِّ وَ الرِّشْوَهُ فِی الْحُکْمِ وَ أَجْرُ الْکَاهِنِ (۲).

**[ترجمه]الخصال: سکونی از امام صادق علیه السّلام و او از پدرانش روایت کرده است که امام علی علیه السّلام فرمود: مال حرام عبارت است از: بهای حیوان مرده، بهای سگ، بهای شراب، مزد زناکار، رشوه در قضاوت و مزد کاهن (فال‌بین). - . الخصال ۱: ۲۳۴ -

**[ترجمه]

«۴»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنِ السَّکُونِیِّ: مِثْلَهُ (۳).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: از سکونی مثل این حدیث روایت شده است. - . تفسیر العیاشی ۱: ۳۲۲ -

**[ترجمه]

«۵»

ل، [الخصال] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ أَبِی أَیُّوبَ عَنْ عَمَّارِ بْنِ مَرْوَانَ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: السُّحْتُ أَنْوَاعٌ کَثِیرَهٌ مِنْهَا مَا أُصِیبَ مِنْ أَعْمَالِ الْوُلَاهِ الظَّلَمَهِ وَ مِنْهَا أُجُورُ الْقُضَاهِ وَ أُجُورُ الْفَوَاجِرِ وَ ثَمَنُ الْخَمْرِ وَ النَّبِیذِ الْمُسْکِرِ وَ الرِّبَا بَعْدَ الْبَیِّنَهِ فَأَمَّا الرِّشَا یَا عَمَّارُ فِی الْأَحْکَامِ فَإِنَّ ذَلِکَ الْکُفْرُ بِاللَّهِ الْعَظِیمِ وَ بِرَسُولِهِ (۴).

**[ترجمه]الخصال: امام صادق علیه السّلام فرموده اند: «سحت» انواع بسیاری دارد؛ آنچه که از کارکنان حاکمان ستمکار به دست آید، مزد قاضیان، مزد زناکاران، بهای شراب و می خرما که مست کننده باشد، رباخواری با دانستن حرام بودن آن و اما رشوه (ای عمار!) رشوه گیری در داوری، کفر به خدا و رسول او است. - . الخصال ۲: ۲۳۴ -

**[ترجمه]

«۶»

مع، [معانی الأخبار] ابْنُ الْمُتَوَكِّلِ عَنِ الْحِمْيَرِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ أَبِی أَیُّوبَ عَنْ عَمَّارِ بْنِ مَرْوَانَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنِ الْغُلُولِ فَقَالَ کُلُّ شَیْ ءٍ غُلَّ مِنَ الْإِمَامِ فَهُوَ سُحْتٌ وَ أَکْلُ مَالِ الْیَتِیمِ سُحْتٌ وَ السُّحْتُ أَنْوَاعٌ کَثِیرَةٌ إِلَی آخِرِ مَا مَرَّ(۵).

**[ترجمه]معانی الاخبار: عمار بن مروان گوید از امام صادق علیه السّلام درباره «خیانت» سؤال کردم، ایشان فرمود: هر چیزی که در آن به امام خیانت شده باشد، سحت (حرام) است، و خوردن مال یتیم حرام است، سحت انواع بسیاری دارد... الی آخر همان گونه که ذکر شد. -. معانی الاخبار: ۲۱۱ -

**[ترجمه]

«۷»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ عَمَّارٍ: مِثْلَهُ (۶).

**[ترجمه]از عمار نیز همانند این حدیث روایت شده است. -. تفسیر العیاشی ۱: ۳۲۱ -

**[ترجمه]

«۸»

ل، [الخصال] إِبْرَاهِیمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ حَمْزَةَ عَنْ سَالِمِ بْنِ سَالِمٍ وَ أَبِی عَرُوبَةَ مَعاً عَنْ أَبِی الْخَطَّابِ عَنْ هَارُونَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ

۱- ۱. قرب الإسناد ص ۱۲۵.

۲- ۲. الخصال ج ۱ ص ۲۳۴.

۳- ۳. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۳۲۲.

۴- ۴. الخصال ج ۲ ص ۲۳۴.

۵- ۵. معانی الأخبار ص ۲۱۱.

۶- ۶. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۳۲۱.

أَبِيهِ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ علیهم السلام قَالَ: لَمَّا افْتَتَحَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله خَيْبَرَ دَعَا بِقَوْسِهِ فَاتَّكَى عَلَى سِيَتِهَا(۱)

ثُمَّ حَمِدَ اللَّهَ وَ أَثْنَى عَلَيْهِ وَ ذَكَرَ مَا فَتَحَ اللَّهُ لَهُ وَ نَصَرَهُ بِهِ وَ نَهَى عَنْ خِصَالٍ تِسْعَةٍ عَنْ مَهْرِ الْبَغِيِّ وَ عَنْ عَسِيبِ الدَّابَّةِ يَعْنِي كَسْبَ الْفَحْلِ وَ عَنْ خَاتَمِ الذَّهَبِ وَ عَنْ ثَمَنِ الْكَلْبِ وَ عَنْ مَيَاثِرِ الْأُرْجُوَانِ قَالَ أَبُو عَرُوبَةَ عَنْ مَيَاثِرِ الْحُمْرِ وَ عَنْ لَبُوسِ ثِيَابِ الْقَسِّيِّ وَ هِيَ ثِيَابٌ تُنْسَجُ بِالشَّامِ وَ عَنْ أَكْلِ لُحُومِ السِّبَاعِ وَ عَنْ صَرْفِ الذَّهَبِ بِالذَّهَبِ وَ الْفِضَّةِ بِالْفِضَّةِ بَيْنَهُمَا فَضْلٌ وَ عَنِ النَّظَرِ فِي النُّجُومِ (۲).

**[ترجمه]الخصال: امام حسین علیه السّلام فرمود: چون پیامبر خدا صلّی الله علیه و آله خیبر را فتح کرد، کمانش را خواست و به یک طرف آن تکیه داد، آنگاه حمد و ثنای الهی را به جای آورد و از فتح و پیروزی ای که خداوند بر او ارزانی داشته بود، سخن گفت و از نه چیز نهی فرمود: مزد زنان زناکار، از جفت گیری چهارپا (یعنی کسب از طریق جفت‌گیری حیوان نر با ماده)، انگشتر طلا، بهای سگ، زین های ارغوانی - ابو عروبه گفته: از زین های سرخ - از جامه های قیمتی (و آن جامه هایی بوده که در شام بافته می‌شد) و از خوردن گوشت درندگان و از ص-رافی طلا- به طلا- و نقره به نقره در حالی که یکسان نیستند، از نگاه کردن به نجوم {جهت پیشگویی}. - . الخصال ۲: ۱۸۴ -

**[ترجمه]

«۹»

لی، [الأمالی للصدوق] فِي خَبَرِ مَنَاهِي النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله: أَنَّهُ نَهَى عَنْ بَيْعِ النَّرْدِ وَ الشِّطْرَنْجِ وَ قَالَ مَنْ فَعَلَ ذَلِكَ فَهُوَ كَآكِلِ لَحْمِ الْخِنْزِيرِ وَ نَهَى عَنْ بَيْعِ الْخَمْرِ وَ أَنْ تُشْتَرَى الْخَمْرُ وَ أَنْ تُسْقَى الْخَمْرُ وَ قَالَ صلی الله علیه و آله لَعَنَ اللَّهُ الْخَمْرَ وَ عَاصِرَهَا وَ غَارِسَهَا وَ شَارِبَهَا وَ سَاقِيَهَا وَ بَائِعَهَا وَ مُشْتَرِيَهَا وَ آكِلَ ثَمَنِهَا وَ حَامِلَهَا وَ الْمَحْمُولَةَ إِلَيْهِ (۳).

**[ترجمه]امالی الصدوق: پیامبر صلّی الله علیه و آله مردم را از فروش نرد و شطرنج نهی کرد و فرمود: کسی که این کار را انجام دهد، همچون خورنده گوشت خوک است و ایشان رااز خرید شراب و فروش آن و از نوشیدنش نهی کرد و فرمود: خداوند شراب و فشارنده انگورش، کشت‌کننده، نوشنده، ساقی، فروشنده، خریدار، خورنده بهای آن و حمل کننده و حمل شده به سوی آن را لعنت کند. - . أمالی الصدوق: ۴۳۰ -

**[ترجمه]

«۱۰»

وَ قَالَ علیه السلام: مَنِ اشْتَرَى خِيَانَةً وَ هُوَ يَعْلَمُ فَهُوَ كَالَّذِي خَانَهَا(۴).

**[ترجمه]امالی الصدوق: و فرمود: هرکس چیزی را که از راه خیانت به دست آمده است با اینکه واقف به این امر است بخرد، همچون خائن آن (کسی که آن مال را از راه خیانت به دست آورده) است. - . أمالی الصدوق: ۴۳۰ -

**[ترجمه]

«۱۱»

ف، [تحف العقول]: سَأَلَ الصَّادِقَ عَلَيْهِ الصَّلَاهُ وَ السَّلَامُ سَائِلٌ فَقَالَ كَمْ جِهَاتُ مَعَايِشِ الْعِبَادِ الَّتِی فِيهَا الِاكْتِسَابُ أَوِ التَّعَامُلُ بَيْنَهُمْ وَ وُجُوهُ النَّفَقَاتِ فَقَالَ جَمِيعُ الْمَعَايِشِ كُلِّهَا مِنْ وُجُوهِ الْمُعَامَلَاتِ فِيمَا بَيْنَهُمْ مِمَّا يَكُونُ لَهُمْ فِيهِ الْمَكَاسِبُ أَرْبَعُ جِهَاتٍ مِنَ الْمُعَامَلَاتِ فَقَالَ لَهُ أَ كُلُّ هَؤُلَاءِ الْأَرْبَعَهِ أَجْنَاسٍ حَلَالٌ أَوْ كُلُّهَا حَرَامٌ أَوْ بَعْضُهَا حَلَالٌ وَ بَعْضُهَا حَرَامٌ فَقَالَ قَدْ يَكُونُ فِی هَؤُلَاءِ الْأَجْنَاسِ الْأَرْبَعَهِ حَلَالٌ مِنْ جِهَهٍ حَرَامٌ مِنْ جِهَهٍ وَ هَذِهِ الْأَجْنَاسُ مُسَمَّيَاتٌ مَعْرُوفَاتُ الْجِهَاتِ فَأَوَّلُ هَذِهِ الْجِهَاتِ الْأَرْبَعَهِ الْوِلَايَهُ وَ التَّوْلِيَهُ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ فَأَوَّلُ الْوِلَايَهِ وِلَايَهُ الْوُلَاهِ وَ وُلَاهِ الْوُلَاهِ إِلَى أَدْنَاهُمْ بَاباً مِنْ أَبْوَابِ الْوِلَايَهِ عَلَى مَنْ هُوَ وَالٍ عَلَيْهِ ثُمَّ التِّجَارَهُ فِی جَمِيعِ الْبَيْعِ وَ الشِّرَاءِ

ص: ۴۴

۱- ۱. سیه القوس: ما عطف من طرفيها.

۲- ۲. الخصال ج ۲ ص ۱۸۴.

۳- ۳. أمالی الصدوق ص ۴۲۴.

۴- ۴. أمالی الصدوق ص ۴۳۰.

بَعْضُـهُمْ مِنْ بَعْضٍ ثُمَّ الصِّنَاعَـاتُ فِی جَمِیعِ صُـنُوفِهَا ثُمَّ الْإِجَارَاتُ فِی کُلِّ مَا یُحْتَاجُ إِلَیْهِ مِنَ الْإِجَارَاتِ وَ کُلَّ هَـذِهِ الصُّنُوفِ تَکُونُ حَلَالًا مِنْ جِهَهٍ وَ حَرَاماً مِنْ جِهَهٍ وَ الْفَرْضُ مِنَ اللَّهِ عَلَی الْعِبَادِ فِی هَـذِهِ الْمُعَامَلَاتِ الـدُّخُولُ فِی جِهَاتِ الْحَلَالِ مِنْهَا وَ الْعَمَلُ بِـذَلِکَ الْحَلَالِ وَ اجْتِنَابُ جِهَاتِ الْحَرَامِ مِنْهَا تَفْسِـیرُ مَعْنَی الْوِلَایَاتِ وَ هِیَ جِهَتَانِ فَإِحْـدَی الْجِهَتَیْنِ مِنَ الْوِلَایَهِ وِلَایَهُ وُلَاهِ الْعَـدْلِ الَّذِینَ أَمَرَ اللَّهُ بِوِلَـایَتِهِمْ وَ تَـوْلِیَتِهِمْ عَلَی النَّاسِ وَ وِلَـایَهُ وُلَـاتِهِ وَ وُلَـاهِ وُلَـاتِهِ إِلَی أَدْنَـاهُمْ بَابـاً مِنْ أَبْوَابِ الْوِلَـایَهِ عَلَی مَنْ هُوَ وَالٍ عَلَیْهِ وَ الْجِهَهُ الْـأُخْرَی مِنَ الْوِلَـایَهِ وِلَـایَهُ وُلَـاهِ الْجَوْرِ وَ وُلَـاهِ وُلَـاتِهِمْ إِلَی أَدْنَـاهُمْ بَابـاً مِنَ الْأَبْوَابِ الَّتِی هُوَ وَالٍ عَلَیْهِ فَوَجْهُ الْحَلَالِ مِنَ الْوِلَایَهِ وِلَایَهُ الْوَالِی الْعَـادِلِ الَّذِی أَمَرَ اللَّهُ بِمَعْرِفَتِهِ وَ وِلَـایَتِهِ وَ الْعَمَـلِ لَهُ فِی وِلَـایَتِهِ وَ وِلَـایَهِ وُلَـاتِهِ بِجِهَهِ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ الْوَالِیَ الْعَادِلَ بِلَا زِیَادَهٍ فِیمَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَ لَـا نُقْصَـانٍ مِنْهُ وَ لَا تَحْرِیفٍ لِقَوْلِهِ وَ لَا تَعَـدٍّ لِأَمْرِهِ إِلَی غَیْرِهِ فَإِذَا صَارَ الْوَالِی وَالِیَ عَـدْلٍ بِهَـذِهِ الْجِهَهِ فَالْوِلَایَهُ لَهُ وَ الْعَمَلُ مَعَهُ وَ مَعُونَتُهُ فِی وِلَایَتِهِ وَ تَقْوِیَتُهُ حَلَالٌ مُحَلَّلٌ وَ حَلَالٌ الْکَسْبُ مَعَهُمْ وَ ذَلِکَ أَنَّ فِی وِلَایَهِ وَالِی الْعَـدْلِ وَ وُلَاتِهِ إِحْیَاءُ کُلِّ حَقٍّ وَ کُلِّ عَـدْلٍ وَ إِمَـاتَهُ کُـلِّ ظُلْمٍ وَ جَوْرٍ وَ فَسَـادٍ فَلِـذَلِکَ کَـانَ السَّاعِی فِی تَقْوِیَهِ سُـلْطَانِهِ وَ الْمُعِینُ لَهُ عَلَی وِلَایَتِهِ سَاعِیاً فِی طَاعَهِ اللَّهِ مُقَوِّیاً لِدِینِهِ.

وَ أَمَّا وَجْهُ الْحَرَامِ مِنَ الْوِلَـایَهِ فَوِلَـایَهُ الْوَالِی الْجَـائِرِ وَ وِلَایَهُ الرَّئِیسِ مِنْهُمْ وَ أَتْبَاعِ الْوَالِی فَمَنْ دُونَهُ مِنْ وُلَاهِ الْوُلَاهِ إِلَی أَدْنَاهُمْ بَاباً مِنْ أَبْوَابِ الْوِلَـایَهِ عَلَی مَنْ هُوَ وَالٍ عَلَیْهِ وَ الْعَمَلُ لَهُمْ وَ الْکَسْبُ مَعَهُمْ بِجِهَهِ الْوِلَایَهِ لَهُمْ حَرَامٌ وَ مُحَرَّمٌ مُعَـذَّبٌ مَنْ فَعَلَ ذَلِکَ عَلَی قَلِیلٍ مِنْ فِعْلِهِ أَوْ کَثِیرٍ لِأَنَّ کُلَّ شَیْ ءٍ مِنْ جِهَهِ الْمَعُونَهِ مَعْصِیَهٌ کَبِیرَهٌ مِنَ الْکَبَائِرِ.

وَ ذَلِـکَ أَنَّ فِی وِلَـایَهِ الْوَالِی الْجَـائِرِ دُرُوسَ الْحَقِّ کُلِّهِ وَ إِحْیَـاءَ الْبَاطِلِ کُلِّهِ وَ إِظْهَارَ الظُّلْمِ وَ الْجَوْرِ وَ الْفَسَادِ وَ إِبْطَالَ الْکُتُبِ وَ قَتْلَ الْأَنْبِیَـاءِ وَ الْمُؤْمِنِینَ وَ هَـدْمَ الْمَسَاجِـدِ وَ تَبْـدِیلَ سُـنَّهِ اللَّهِ وَ شَـرَائِعِهِ فَلِـذَلِکَ حَرُمَ الْعَمَـلُ مَعَهُمْ وَ مَعُونَتُهُمْ وَ الْکَسْبُ مَعَهُمْ إِلَّا بِجِهَهِ الضَّرُورَهِ نَظِیرَ الضَّرُورَهِ إِلَی الدَّمِ وَ الْمَیْتَهِ.

وَ أَمَّا تَفْسِيرُ التِّجَارَاتِ فِی جَمِيعِ الْبُيُوعِ وَ وُجُوهِ الْحَلَالِ مِنْ وَجْهِ التِّجَارَاتِ الَّتِی يَجُوزُ لِلْبَائِعِ أَنْ يَبِيعَ مِمَّا لَا يَجُوزُ لَهُ وَ كَذَلِكَ الْمُشْتَرِی الَّذِی يَجُوزُ لَهُ شِرَاؤُهُ مِمَّا لَا يَجُوزُ لَهُ فَكُلُّ مَأْمُورٍ بِهِ مِمَّا هُوَ غِذَاءٌ لِلْعِبَادِ وَ قِوَامُهُمْ بِهِ فِی أُمُورِهِمْ فِی وُجُوهِ الصَّلَاحِ الَّذِی لَا يُقِيمُهُمْ غَيْرُهُ مِمَّا يَأْكُلُونَ وَ يَشْرَبُونَ وَ يَلْبَسُونَ وَ يَنْكِحُونَ وَ يَمْلِكُونَ وَ يَسْتَعْمِلُونَ مِنْ جِهَةِ مِلْكِهِمْ وَ يَجُوزُ لَهُمُ الِاسْتِعْمَالُ لَهُ مِنْ جَمِيعِ جِهَاتِ الْمَنَافِعِ لَهُمُ الَّتِی لَا يُقِيمُهُمْ غَيْرُهَا مِنْ كُلِّ شَیْ‌ءٍ يَكُونُ لَهُمْ فِيهِ الصَّلَاحُ مِنْ جِهَةٍ مِنَ الْجِهَاتِ وَ هَذَا كُلُّهُ حَلَالٌ بَيْعُهُ وَ شِرَاؤُهُ وَ إِمْسَاكُهُ وَ اسْتِعْمَالُهُ وَ هِبَتُهُ وَ عَارِيَّتُهُ وَ أَمَّا وُجُوهُ الْحَرَامِ مِنَ الْبَيْعِ وَ الشِّرَاءِ فَكُلُّ أَمْرٍ يَكُونُ فِيهِ الْفَسَادُ مِمَّا هُوَ مَنْهِيٌّ عَنْهُ مِنْ جِهَةِ أَكْلِهِ وَ شُرْبِهِ أَوْ كَسْبِهِ أَوْ نِكَاحِهِ أَوْ مِلْكِهِ أَوْ إِمْسَاكِهِ أَوْ هِبَتِهِ أَوْ عَارِيَّتِهِ أَوْ شَیْ‌ءٍ يَكُونُ فِيهِ وَجْهٌ مِنْ وُجُوهِ الْفَسَادِ نَظِيرِ الْبَيْعِ بِالرِّبَا لِمَا فِی ذَلِكَ مِنَ الْفَسَادِ أَوِ الْبَيْعِ لِلْمَيْتَةِ أَوِ الدَّمِ أَوْ لَحْمِ الْخِنْزِيرِ أَوْ لُحُومِ السِّبَاعِ مِنْ صُنُوفِ سِبَاعِ الْوَحْشِ أَوِ الطَّيْرِ أَوْ جُلُودِهَا أَوِ الْخَمْرِ أَوْ شَیْ‌ءٍ مِنْ وُجُوهِ النَّجِسِ فَهَذَا كُلُّهُ حَرَامٌ وَ مُحَرَّمٌ لِأَنَّ ذَلِكَ كُلَّهُ مَنْهِيٌّ عَنْ أَكْلِهِ وَ شُرْبِهِ وَ لُبْسِهِ وَ مِلْكِهِ وَ إِمْسَاكِهِ وَ التَّقَلُّبِ فِيهِ بِوَجْهٍ مِنَ الْوُجُوهِ لِمَا فِيهِ مِنَ الْفَسَادِ فَجَمِيعُ تَقَلُّبِهِ فِی ذَلِكَ حَرَامٌ وَ كَذَلِكَ كُلُّ بَيْعٍ مَلْهُوٍّ بِهِ وَ كُلُّ مَنْهِيٍّ عَنْهُ مِمَّا يُتَقَرَّبُ بِهِ لِغَيْرِ اللَّهِ أَوْ يَقْوَى بِهِ الْكُفْرُ وَ الشِّرْكُ مِنْ جَمِيعِ وُجُوهِ الْمَعَاصِی أَوْ بَابٌ مِنَ الْأَبْوَابِ يَقْوَى بِهِ بَابٌ مِنْ أَبْوَابِ الضَّلَالَةِ أَوْ بَابٌ مِنْ أَبْوَابِ الْبَاطِلِ أَوْ بَابٌ يُوهَنُ بِهِ الْحَقُّ فَهُوَ حَرَامٌ مُحَرَّمٌ حَرَامٌ بَيْعُهُ وَ شِرَاؤُهُ وَ إِمْسَاكُهُ وَ مِلْكُهُ وَ هِبَتُهُ وَ عَارِيَّتُهُ وَ جَمِيعُ التَّقَلُّبِ فِيهِ إِلَّا فِی حَالٍ تَدْعُو الضَّرُورَةُ فِيهِ إِلَى ذَلِكَ.

وَ أَمَّا تَفْسِيرُ الْإِجَارَاتِ فَإِجَارَةُ الْإِنْسَانِ نَفْسَهُ أَوْ مَا يَمْلِكُ أَوْ يَلِی أَمْرَهُ مِنْ قَرَابَتِهِ أَوْ دَابَّتِهِ أَوْ ثَوْبِهِ بِوَجْهِ الْحَلَالِ مِنْ جِهَاتِ الْإِجَارَاتِ أَوْ يُؤْجِرُ نَفْسَهُ أَوْ دَارَهُ أَوْ أَرْضَهُ أَوْ شَيْئاً يَمْلِكُهُ فِيمَا يُنْتَفَعُ بِهِ مِنْ وُجُوهِ الْمَنَافِعِ أَوِ الْعَمَلِ بِنَفْسِهِ وَ وَلَدِهِ وَ مَمْلُوكِهِ

أَوْ أَجِيرِهِ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَكُونَ وَكِيلًا لِلْوَالِي أَوْ وَالِياً لِلْوَالِي فَلَا بَأْسَ أَنْ يَكُونَ أَجِيراً يُؤْجِرُ نَفْسَهُ أَوْ وَلَدَهُ أَوْ قَرَابَتَهُ أَوْ مِلْكَهُ أَوْ وَكِيلَهُ فِي إِجَارَتِهِ لِأَنَّهُمْ وُكَلَاءُ الْأَجِيرِ مِنْ عِنْدِهِ لَيْسَ لَهُمْ بِوَلَاءِ الْوَالِي نَظِيرُ الْحَمَّالِ الَّذِي يَحْمِلُ شَيْئاً بِشَيْ ءٍ مَعْلُومٍ إِلَى مَوْضِعٍ مَعْلُومٍ فَيَحْمِلُ ذَلِكَ الشَّيْ ءَ الَّذِي يَجُوزُ لَهُ حَمْلُهُ بِنَفْسِهِ أَوْ بِمَمْلُوكِهِ أَوْ دَابَّتِهِ أَوْ يُؤَاجِرُ نَفْسَهُ فِي عَمَلٍ يَعْمَلُ ذَلِكَ الْعَمَلَ بِنَفْسِهِ أَوْ بِمَمْلُوكِهِ أَوْ قَرَابَتِهِ أَوْ بِأَجِيرٍ مِنْ قِبَلِهِ فَهَذِهِ وُجُوهٌ مِنْ وُجُوهِ الْإِجَارَاتِ حَلَالٌ لِمَنْ كَانَ مِنَ النَّاسِ مَلِكاً أَوْ سُوقَةً أَوْ كَافِراً أَوْ مُؤْمِناً فَحَلَالٌ إِجَارَتُهُ وَ حَلَالٌ كَسْبُهُ مِنْ هَذِهِ الْوُجُوهِ فَأَمَّا وُجُوهُ الْحَرَامِ مِنْ وُجُوهِ الْإِجَارَةِ نَظِيرِ أَنْ يُؤَاجِرَ نَفْسَهُ عَلَى مَا يَحْرُمُ عَلَيْهِ أَكْلُهُ أَوْ شُرْبُهُ أَوْ لُبْسُهُ أَوْ يُؤَاجِرَ نَفْسَهُ فِي صَنْعَةِ ذَلِكَ الشَّيْ ءِ أَوْ حِفْظِهِ أَوْ لُبْسِهِ أَوْ يُؤَاجِرَ نَفْسَهُ فِي هَدْمِ الْمَسَاجِدِ ضِرَاراً أَوْ قَتْلِ النَّفْسِ بِغَيْرِ حِلٍّ أَوْ حَمْلِ التَّصَاوِيرِ وَ الْأَصْنَامِ وَ الْمَزَامِيرِ وَ الْبَرَابِطِ وَ الْخَمْرِ وَ الْخَنَازِيرِ وَ الْمَيْتَةِ وَ الدَّمِ أَوْ شَيْ ءٍ مِنْ وُجُوهِ الْفَسَادِ الَّذِي كَانَ مُحَرَّماً عَلَيْهِ مِنْ غَيْرِ جِهَةِ الْإِجَارَةِ فِيهِ وَ كُلُّ أَمْرٍ مَنْهِيٍّ عَنْهُ مِنْ جِهَةٍ مِنَ الْجِهَاتِ مُحَرَّمٌ عَلَى الْإِنْسَانِ إِجَارَةُ نَفْسِهِ فِيهِ أَوْ لَهُ أَوْ شَيْ ءٍ مِنْهُ أَوْ لَهُ إِلَّا لِمَنْفَعَةِ مَنِ اسْتَأْجَرَهُ كَالَّذِي يَسْتَأْجِرُ الْأَجِيرَ يَحْمِلُ لَهُ الْمَيْتَةَ يُنَحِّيهَا عَنْ أَذَاهُ أَوْ أَذَى غَيْرِهِ وَ مَا أَشْبَهَ ذَلِكَ.

وَ الْفَرْقُ بَيْنَ مَعْنَى الْوِلَايَةِ وَ الْإِجَارَةِ وَ إِنْ كَانَ كِلَاهُمَا يَعْمَلَانِ بِأَجْرٍ أَنَّ مَعْنَى الْوِلَايَةِ أَنْ يَلِيَ الْإِنْسَانُ لِوَالِي الْوُلَاةِ أَوْ لِوُلَاةِ الْوُلَاةِ فَيَلِي أَمْرَ غَيْرِهِ فِي التَّوْلِيَةِ عَلَيْهِ وَ تَسْلِيطِهِ وَ جَوَازِ أَمْرِهِ وَ نَهْيِهِ وَ قِيَامِهِ مَقَامَ الْوَلِيِّ إِلَى الرَّئِيسِ أَوْ مَقَامَ وُكَلَائِهِ فِي أَمْرِهِ وَ تَوْكِيدِهِ فِي مَعُونَتِهِ وَ تَسْدِيدِ وِلَايَتِهِ وَ إِنْ كَانَ أَدْنَاهُمْ وِلَايَةً فَهُوَ وَالٍ عَلَى مَنْ هُوَ وَالٍ عَلَيْهِ يَجْرِي مَجْرَى الْوُلَاةِ الْكِبَارِ الَّذِينَ يَلُونَ وِلَايَةَ النَّاسِ فِي قَتْلِهِمْ مَنْ قَتَلُوا وَ إِظْهَارِ الْجَوْرِ وَ الْفَسَادِ وَ أَمَّا مَعْنَى الْإِجَارَةِ فَعَلَى مَا فَسَّرْنَا مِنْ إِجَارَةِ الْإِنْسَانِ نَفْسَهُ أَوْ مَا يَمْلِكُهُ مِنْ قَبْلِ أَنْ يُؤَاجِرَ لِشَيْ ءٍ مِنْ غَيْرِهِ فَهُوَ يَمْلِكُ يَمِينَهُ لِأَنَّهُ لَا يَلِي أَمْرَ نَفْسِهِ وَ أَمْرَ مَا يَمْلِكُ

قَبْلَ أَنْ يُؤَاجِرَهُ مِمَّنْ هُوَ آجَرَهُ وَ الْوَالِي لَا يَمْلِكُ مِنْ أَمُورِ النَّاسِ شَيْئاً إِلَّا بَعْدَ مَا يَلِي أُمُورَهُمْ وَ يَمْلِكُ تَوْلِيَتَهُمْ وَ كُلُّ مَنْ آجَرَ نَفْسَهُ أَوْ آجَرَ مَا يَمْلِكُ نَفْسُهُ أَوْ يَلِي أَمْرَهُ مِنْ كَافِرٍ أَوْ مُؤْمِنٍ أَوْ مَلِكٍ أَوْ سُوقَةٍ عَلَى مَا فَسَّرْنَا مِمَّا يَجُوزُ الْإِجَارَهُ فِيهِ فَحَلَالٌ مُحَلَّلٌ فِعْلُهُ وَ كَسْبُهُ وَ أَمَّا تَفْسِيرُ الصِّنَاعَاتِ فَكُلُّ مَا يَتَعَلَّمُ الْعِبَادُ أَوْ يُعَلِّمُونَ غَيْرَهُمْ مِنْ صُنُوفِ الصِّنَاعَاتِ مِثْلِ الْكِتَابَهِ وَ الْحِسَابِ وَ التِّجَارَهِ وَ الصِّبَاغَهِ وَ السِّرَاجَهِ وَ الْبِنَاءِ وَ الْحِيَاكَهِ وَ الْقِصَارَهِ وَ الْخِيَاطَهِ وَ صَنْعَهِ صُنُوفِ التَّصَاوِيرِ مَا لَمْ يَكُنْ مُثُلَ الرُّوحَانِيِّ وَ أَنْوَاعِ صُنُوفِ الْآلَاتِ الَّتِي يَحْتَاجُ إِلَيْهِ الْعِبَادُ الَّتِي مِنْهَا مَنَافِعُهُمْ وَ بِهَا قِوَامُهُمْ وَ فِيهَا بُلْغَهُ جَمِيعِ حَوَائِجِهِمْ فَحَلَالٌ فِعْلُهُ وَ تَعْلِيمُهُ وَ الْعَمَلُ بِهِ وَ فِيهِ لِنَفْسِهِ أَوْ لِغَيْرِهِ وَ إِنْ كَانَتْ تِلْكَ الصِّنَاعَهُ وَ تِلْكَ الْآلَهُ قَدْ يُسْتَعَانُ بِهَا عَلَى وُجُوهِ الْفَسَادِ وَ وُجُوهِ الْمَعَاصِي وَ يَكُونُ مَعُونَهً عَلَى الْحَقِّ وَ الْبَاطِلِ فَلَا بَأْسَ بِصِنَاعَتِهِ وَ تَعْلِيمِهِ نَظِيرِ الْكِتَابَهِ الَّتِي هِيَ عَلَى وَجْهٍ مِنْ وُجُوهِ الْفَسَادِ مِنْ تَقْوِيَهِ مَعُونَهِ وِلَايَهِ وُلَاهِ الْجَوْرِ وَ كَذَلِكَ السِّكِّينُ وَ السَّيْفُ وَ الرُّمْحُ وَ الْقَوْسُ وَ غَيْرُ ذَلِكَ مِنْ وُجُوهِ الْآلَهِ الَّتِي قَدْ تُصْرَفُ إِلَى جِهَاتِ الصَّلَاحِ وَ جِهَاتِ الْفَسَادِ وَ تَكُونُ آلَهً وَ مَعُونَهً عَلَيْهِمَا فَلَا بَأْسَ بِتَعْلِيمِهِ وَ تَعَلُّمِهِ وَ أَخْذِ الْأَجْرِ عَلَيْهِ وَ فِيهِ وَ الْعَمَلِ بِهِ وَ فِيهِ لِمَنْ كَانَ لَهُ فِيهِ جِهَاتُ الصَّلَاحِ مِنْ جَمِيعِ الْخَلَائِقِ وَ مُحَرَّمٌ عَلَيْهِمْ فِيهِ تَصْرِيفُهُ إِلَى جِهَاتِ الْفَسَادِ وَ الْمَضَارِّ فَلَيْسَ عَلَى الْعَالِمِ وَ الْمُتَعَلِّمِ إِثْمٌ وَ لَا وِزْرٌ لِمَا فِيهِ مِنَ الرُّجْحَانِ فِي مَنَافِعِ جِهَاتِ صَلَاحِهِمْ وَ قِوَامِهِمْ وَ بَقَائِهِمْ وَ إِنَّمَا الْإِثْمُ وَ الْوِزْرُ عَلَى الْمُتَصَرِّفِ بِهَا فِي وُجُوهِ الْفَسَادِ وَ الْحَرَامِ وَ ذَلِكَ إِنَّمَا حَرَّمَ اللَّهُ الصِّنَاعَهَ الَّتِي حَرَامٌ كُلُّهَا الَّتِي يَجِي ءُ مِنْهَا الْفَسَادُ مَحْضاً نَظِيرُ الْبَرَابِطِ وَ الْمَزَامِيرِ وَ الشِّطْرَنْجِ وَ كُلِّ مَلْهُوٍّ بِهِ وَ الصُّلْبَانِ وَ الْأَصْنَامِ وَ مَا أَشْبَهَ ذَلِكَ مِنْ صِنَاعَاتِ الْأَشْرِبَهِ الْحَرَامِ وَ مَا يَكُونُ مِنْهُ وَ فِيهِ الْفَسَادُ مَحْضاً وَ لَا يَكُونُ فِيهِ وَ لَا مِنْهُ شَيْ ءٌ مِنْ وُجُوهِ الصَّلَاحِ فَحَرَامٌ تَعْلِيمُهُ وَ تَعَلُّمُهُ وَ الْعَمَلُ بِهِ وَ أَخْذُ الْأَجْرِ عَلَيْهِ وَ جَمِيعُ التَّقَلُّبِ فِيهِ مِنْ جَمِيعِ وُجُوهِ الْحَرَكَاتِ كُلِّهَا إِلَّا أَنْ يَكُونَ صِنَاعَهً

قَدْ تُصْرَفُ إِلَى جِهَاتِ الصَّنَائِعِ وَ إِنْ كَانَ قَدْ يُتَصَرَّفُ بِهَا وَ يُتَنَاوَلُ بِهَا وَجْهٌ مِنْ وُجُوهِ الْمَعَاصِي فَلَعَلَّهُ لِمَا فِيهِ مِنَ الصَّلَاحِ حَلَّ تَعَلُّمُهُ وَ تَعْلِيمُهُ وَ الْعَمَلُ بِهِ وَ يَحْرُمُ عَلَى مَنْ صَرَفَهُ إِلَى غَيْرِ وَجْهِ الْحَقِّ وَ الصَّلَاحِ فَهَذَا بَيَانُ تَفْسِيرِ وَجْهِ اكْتِسَابِ مَعَايِشِ الْعِبَادِ وَ تَعْلِيمِهِمْ فِي جَمِيعِ وُجُوهِ اكْتِسَابِهِمْ وُجُوهُ إِخْرَاجِ الْأَمْوَالِ وَ إِنْفَاقِهَا وَ أَمَّا الْوُجُوهُ الَّتِي فِيهَا إِخْرَاجُ الْأَمْوَالِ فِي جَمِيعِ وُجُوهِ الْحَلَالِ الْمُفْتَرَضُ عَلَيْهِمْ وَ وُجُوهُ النَّوَافِلِ كُلِّهَا فَأَرْبَعَةٌ وَ عِشْرُونَ وَجْهاً مِنْهَا سَبْعَةُ وُجُوهٍ عَلَى خَاصَّةِ نَفْسِهِ وَ خَمْسَةُ وُجُوهٍ عَلَى مَنْ يَلْزَمُ نَفْسَهُ وَ ثَلَاثَةُ وُجُوهٍ مِمَّا يَلْزَمُهُ فِيهَا مِنْ وُجُوهِ الدِّينِ وَ خَمْسَةُ وُجُوهٍ مِمَّا يَلْزَمُهُ فِيهَا مِنْ وُجُوهِ الصِّلَاتِ وَ أَرْبَعَةُ أَوْجُهٍ مِمَّا يَلْزَمُهُ فِيهَا النَّفَقَةُ مِنْ وُجُوهِ اصْطِنَاعِ الْمَعْرُوفِ فَأَمَّا الْوُجُوهُ الَّتِي يَلْزَمُهُ فِيهَا النَّفَقَةُ عَلَى خَاصَّةِ نَفْسِهِ فَهِيَ مَطْعَمُهُ وَ مَشْرَبُهُ وَ مَلْبَسُهُ وَ مَنْكَحُهُ وَ مَخْدَمُهُ وَ عَطَاؤُهُ فِيمَا يَحْتَاجُ إِلَيْهِ مِنَ الْأُجَرَاءِ عَلَى مَرَمَّةِ مَتَاعِهِ أَوْ حَمْلِهِ أَوْ حِفْظِهِ وَ مَعْنَى مَا يَحْتَاجُ إِلَيْهِ فَبَيِّنٌ نَحْوُ مَنْزِلِهِ أَوْ آلَةٍ مِنَ الْآلَاتِ يَسْتَعِينُ بِهَا عَلَى حَوَائِجِهِ وَ أَمَّا الْوُجُوهُ الْخَمْسُ الَّتِي يَجِبُ عَلَيْهِ النَّفَقَةُ لِمَنْ يَلْزَمُهُ نَفْسُهُ فَعَلَى وَلَدِهِ وَ وَالِدَيْهِ وَ امْرَأَتِهِ وَ مَمْلُوكِهِ لَازِمٌ لَهُ ذَلِكَ فِي حَالِ الْيُسْرِ وَ الْعُسْرِ وَ أَمَّا الْوُجُوهُ الثَّلَاثَةُ الْمَفْرُوضَةُ مِنْ وُجُوهِ الدِّينِ فَالزَّكَاةُ الْمَفْرُوضَةُ الْوَاجِبَةُ فِي كُلِّ عَامٍ وَ الْحَجُّ الْمَفْرُوضُ وَ الْجِهَادُ فِي إِبَّانِهِ وَ زَمَانِهِ وَ أَمَّا الْوُجُوهُ الْخَمْسُ مِنْ وُجُوهِ الصِّلَاتِ النَّوَافِلِ فَصِلَةُ مَنْ فَوْقَهُ وَ صِلَةُ الْقَرَابَةِ وَ صِلَةُ الْمُؤْمِنِينَ وَ التَّنَفُّلُ فِي وُجُوهِ الصَّدَقَةِ وَ الْبِرِّ وَ الْعِتْقِ وَ أَمَّا الْوُجُوهُ الْأَرْبَعُ فَقَضَاءُ الدَّيْنِ وَ الْعَارِيَّةُ وَ الْقَرْضُ وَ إِقْرَاءُ الضَّيْفِ وَاجِبَاتٌ فِي السُّنَّةِ مَا يَحِلُّ وَ يَجُوزُ لِلْإِنْسَانِ أَكْلُهُ فَأَمَّا مَا يَحِلُّ لِلْإِنْسَانِ أَكْلُهُ مِمَّا أَخْرَجَتِ الْأَرْضُ فَثَلَاثَةُ صُنُوفٍ مِنَ الْأَغْذِيَةِ

صِنْفٌ مِنْهَا جَمِيعُ الْحَبِّ كُلِّهِ مِنَ الْحِنْطَهِ وَ الشَّعِيرِ وَ الْأَرُزِّ وَ الْحِمَّصِ وَ غَيْرِ ذَلِكَ مِنْ صُنُوفِ الْحَبِّ وَ صُنُوفِ السَّمَاسِمِ وَ غَيْرِهَا كُلُّ شَيْ ءٍ مِنَ الْحَبِّ مَا يَكُونُ فِيهِ غِذَاءُ الْإِنْسَانِ فِي بَدَنِهِ وَ قُوتُهُ فَحَلَالٌ أَكْلُهُ وَ كُلُّ شَيْ ءٍ تَكُونُ فِيهِ الْمَضَرَّهُ عَلَى الْإِنْسَانِ فِي بَدَنِهِ فَحَرَامٌ أَكْلُهُ إِلَّا فِي حَالِ الضَّرُورَهِ وَ الصِّنْفُ الثَّانِي مِمَّا أَخْرَجَتِ الْأَرْضُ مِنْ جَمِيعِ صُنُوفِ الثِّمَارِ كُلِّهَا مِمَّا يَكُونُ فِيهِ غِذَاءُ الْإِنْسَانِ وَ مَنْفَعَهٌ لَهُ وَ قُوتُهُ بِهِ فَحَلَالٌ أَكْلُهُ وَ مَا كَانَ فِيهِ الْمَضَرَّهُ عَلَى الْإِنْسَانِ فِي أَكْلِهِ فَحَرَامٌ أَكْلُهُ وَ الصِّنْفُ الثَّالِثُ جَمِيعُ صُنُوفِ الْبُقُولِ وَ النَّبَاتِ وَ كُلُّ شَيْ ءٍ تُنْبِتُ الْأَرْضُ مِنَ الْبُقُولِ كُلِّهَا مِمَّا فِيهِ مَنَافِعُ الْإِنْسَانِ وَ غِذَاؤُهُ فَحَلَالٌ أَكْلُهُ وَ مَا كَانَ مِنْ صُنُوفِ الْبُقُولِ مِمَّا فِيهِ الْمَضَرَّهُ عَلَى الْإِنْسَانِ فِي أَكْلِهِ نَظِيرَ بُقُولِ السُّمُومِ وَ الْقَاتِلَهِ وَ نَظِيرَ الدِّفْلَى وَ غَيْرِ ذَلِكَ مِنْ صُنُوفِ السَّمِّ الْقَاتِلِ فَحَرَامٌ أَكْلُهُ وَ أَمَّا مَا يَحِلُّ أَكْلُهُ مِنْ لُحُومِ الْحَيَوَانِ فَلُحُومُ الْبَقَرِ وَ الْغَنَمِ وَ الْإِبِلِ وَ مَا يَحِلُّ مِنْ لُحُومِ الْوَحْشِ كُلُّ مَا لَيْسَ فِيهِ نَابٌ وَ لَا لَهُ مِخْلَبٌ وَ مَا يَحِلُّ مِنْ أَكْلِ لُحُومِ الطَّيْرِ كُلِّهَا مَا كَانَتْ لَهُ قَانِصَهٌ فَحَلَالٌ أَكْلُهُ وَ مَا لَمْ يَكُنْ لَهُ قَانِصَهٌ فَحَرَامٌ أَكْلُهُ وَ لَا بَأْسَ بِأَكْلِ صُنُوفِ الْجَرَادِ وَ أَمَّا مَا يَجُوزُ أَكْلُهُ مِنَ الْبَيْضِ فَكُلَّمَا اخْتَلَفَ طَرَفَاهُ فَحَلَالٌ أَكْلُهُ وَ مَا اسْتَوَى طَرَفَاهُ فَحَرَامٌ أَكْلُهُ وَ مَا يَجُوزُ أَكْلُهُ مِنْ صَيْدِ الْبَحْرِ مِنْ صُنُوفِ السَّمَكِ مَا كَانَ لَهُ قُشُورٌ فَحَلَالٌ أَكْلُهُ وَ مَا لَمْ يَكُنْ لَهُ قُشُورٌ فَحَرَامٌ أَكْلُهُ وَ أَمَّا مَا يَجُوزُ مِنَ الْأَشْرِبَهِ مِنْ جَمِيعِ صُنُوفِهَا فَمَا لَا يُغَيِّرُ الْعَقْلَ كَثِيرُهُ فَلَا بَأْسَ بِشُرْبِهِ وَ كُلُّ شَيْ ءٍ يُغَيِّرُ مِنْهَا الْعَقْلَ كَثِيرُهُ فَالْقَلِيلُ مِنْهُ حَرَامٌ وَ مَا يَجُوزُ مِنَ اللِّبَاسِ فَكُلُّ مَا أَنْبَتَتِ الْأَرْضُ فَلَا بَأْسَ بِلُبْسِهِ وَ الصَّلَاهِ فِيهِ وَ كُلُّ شَيْ ءٍ يَحِلُّ لَحْمُهُ فَلَا بَأْسَ بِلُبْسِ جِلْدِهِ الذَّكِيِّ مِنْهُ وَ صُوفِهِ وَ شَعْرِهِ وَ وَبَرِهِ وَ إِنْ كَانَ الصُّوفُ

وَ الشَّعْرُ وَ الرِّيشُ وَ الْوَبَرُ مِنَ الْمَيْتَهِ وَ غَيْرِ الْمَيْتَهِ ذَكِيّاً فَلَا بَأْسَ بِلُبْسِ ذَلِکَ وَ الصَّلَاهِ فِيهِ.

وَ كُلُّ شَيْ ءٍ يَكُونُ غِذَاءَ الْإِنْسَانِ فِي مَطْعَمِهِ أَوْ مَشْرَبِهِ أَوْ مَلْبَسُهُ فَلَا تَجُوزُ الصَّلَاةُ عَلَيْهِ وَ لَا السُّجُودُ إِلَّا مَا كَانَ مِنْ نَبَاتِ الْأَرْضِ مِنْ غَيْرِ ثَمَرٍ قَبْلَ أَنْ يَصِيرَ مَغْزُولًا فَإِذَا صَارَ غَزْلًا فَلَا تَجُوزُ الصَّلَاةُ عَلَيْهِ إِلَّا فِي حَالِ الضَّرُورَهِ وَ أَمَّا مَا يَجُوزُ مِنَ الْمَنَاكِحِ فَأَرْبَعَهُ وُجُوهٍ نِكَاحٌ بِمِيرَاثٍ وَ نِكَاحٌ بِغَيْرِ مِيرَاثٍ وَ نِكَاحُ الْيَمِينِ وَ نِكَاحٌ بِتَحْلِيلٍ مِنَ الْمُحَلِّلِ لَهُ مِنْ مِلْكِ مَنْ يَمْلِكُ وَ أَمَّا مَا يَجُوزُ مِنَ الْمِلْكِ وَ الْخِدْمَهِ فَسِتَّهُ وُجُوهٍ مِلْكُ الْغَنِيمَهِ وَ مِلْكُ الشِّرَاءِ وَ مِلْكُ الْمِيرَاثِ وَ مِلْكُ الْهِبَهِ وَ مِلْكُ الْعَارِيَّهِ وَ مِلْكُ الْأَجْرِ فَهَذِهِ وُجُوهُ مَا يَحِلُّ وَ مَا يَجُوزُ لِلْإِنْسَانِ إِنْفَاقُ مَالِهِ وَ إِخْرَاجُهُ بِجِهَهِ الْحَلَالِ فِي وُجُوهِهِ وَ مَا يَجُوزُ فِيهِ التَّصَرُّفُ وَ التَّقَلُّبُ مِنْ وُجُوهِ الْفَرِيضَهِ وَ النَّافِلَه(۱).

**[ترجمه]تحف العقول: مردی از امام صادق علیه السّلام پرسید: راه‌های امرار معاش بندگان، از جمله کسب و کار و معاملات میان آنان و نیز راه‌های مصرف اموال چند گونه است؟ فرمود: کلیه اقسام معیشت و انواع معاملات رایج میان مردم که برای آنان درآمدی دارد، چهار گونه است. گفتند: این چهار نوع همه حلال است یا همه حرام، یا مختلف است؟ فرمود: هر کدام نوعی حلال دارد و نوعی حرام و همه آنها نام و خصوصیاتش معلوم و مشهور است. نوع اول: «ولایت» و حکومت بعضی از مردم بر دیگری است که شامل زمامدار، و حکام زیردست و طبقات پائینتر تا کم رتبه ترین کارمند است که هر یک به نوعی بر زیردستان و مردم تحت نفوذش-ان حکومت دارند. نوع دوم: تجارت و معامله که شامل کلیه خرید و فروش هاست. نوع سوم: صنعت است با همه اقسامش و نوع چهارم: اجارات در کلیه مواردی که در آن نیاز به اجاره است. و هر یک از این اقسام از جهتی حلال و از جهتی حرام هستند و خداوند در این معاملات بر بندگان واجب کرده است که از راه حلالش وارد شوند، و به حلال روی بیاورند و از حرام اجتناب ورزند.

تفسیر انواع «ولایت»: ولایت دو قسم است. یکی از اقسام آن ولایت حکام عادل است، کسانی که خداوند بر مردم امر کرده تا ولایت و حکومتشان را گردن نهند، و نیز حکومت‌های زیردست و زیردست تر تا نازلترین طبقه آنان که هر یک به نوعی بر زیردستان خود حکومت می کنند؛ و نوع دیگر، ولایت حکام جور و فرماندهان آنها تا پائین ترین فردشان که هر کدام بر مردم زیردستشان حکومت دارند. وجه حلال آن، ولایت حاکم عادلی است که خداوند به شناخت او و پذیرفتن ولایتش دستور داده است. لازم به ذکر است که در حکومت او و حکومت والیانش (منظور فرمانداران نصب شده از طرف او) باید طبق دستوری که خدا به آن حاکم عادل داده رفتار شود، نه چیزی بر آن بیفزایند، نه از آن بکاهند و نیز سخنش را تحریف نکنند و از فرمانش تخلف ننمایند، و چنانچه حاکم بدان گونه که گفتم دادگستر بود، حکومت از جانب او، کار کردن برایش و کمک به او و تقویتش، حلال و مشروع خواهد بود، و معامله با چنین دستگاهی جایز است زیرا در زمامداری حاکم عادل و فرمانداران او، هر حقی زنده شود، هر عدالت و امانتی احیا گردد و هر ظلم و بیداد و فسادی نابود شود، از این رو هر که در تحکیم قدرت وی بکوشد، و در امر حکومت یاری‌اش دهد، در طاعت خدا تلاش کرده و دین خدا را تقویت نموده است.

اما وجه حرامش، حکومت زمامداران ستمگر و دست نشاندگان آنهاست. از: طبقه رؤسا و اطرافیان حاکم تا طبقات پائینتر و آخرین رتبه، کار در این حکومتها و همکاری با آنها در امر حکمرانی، حرام و نامشروع است، و هر کاری چه کوچک و چه بزرگ (برای کمک به این حکومت‌ها) انجام گیرد، مایه عذاب است؛ زیرا هر نوع همکاری با آنان از گناهان بزرگ است؛ به این خاطر که در حکومت حکمرانان ستمگر، هر چه حق است لگدکوب شود، هر چه باطل است زنده گردد و ظلم و بیداد و

فساد رواج یابد، کتب الهی نابود شود و پیامبران و مؤمنان به قتل رسند، مسجدها ویران گردد، سنتها و مقررات الهی زیر و رو شود؛ از این رو کار کردن با آنها، یاری کردنشان و معامله با ایشان حرام است، مگر زمانی که ضرورتی ایجاب کند، نظیر اضطراری که به خوردن خون یا مردار پیش آید.

تفسیر انواع تجارات در کلیه خرید و فروشها: اقسام معاملاتی که برای فروشنده یا خریدار جایز و یا حرام است، بدین شرح می‌باشد: همانگونه که همه انسان‌ها به آن امر شده‌اند، آنچه خوراک مردم و مایه قوام زندگی باشد، و انواع چیزهائی که در شئون مختلف زندگی برای خوردن، نوشیدن، پوشیدن، ازدواج، مالکیت، استعمال مالکانه بدان نیازمند و از آن ناگزیر می باشند، یا از جهتی به صلاح مردم و مفید به حال آنان باشد که از آن چاره ندارند، در همه اینها، فروش، خرید، نگهداری، استعمال، بخشش، و قرض دادنش حلال است.

اما داد و ستدهای حرام، عبارتند از: خرید و فروش هر چیزی که مایه فساد باشد، و از جهت خوردن، نوشیدن، کاسبی، ازدواج، مالک شدن، نگهداشتن، بخشیدن، قرض دادن، ممنوع و مورد نهی خدا باشد، یا از جهتی برای مردم فساد داشته باشد، مانند معاملات ربائی که مفسده آمیز است، یا فروش مردار، خون، گوشت خوک، گوشت درندگان و پرندگان وحشی، پوست درندگان، شراب، و کلیه نجاسات که اینها همه حرام و نامشروع است. تمامی اینها حرام است و از خوردن، نوشیدن، پوشیدن، نگهداشتن، مالک شدن و تصرف در آنها به خاطر مفاسدی که در بر دارد، نهی شده است. همچنین معامله هر چیزی که مایه سرگرمی {حرام} باشد (چون آلات موسیقی) یا موجب تقرب به غیر خدا یا باعث تقویت کفر و شرک گردد یا نوعی گمراهی و ضلالت را نیرو بخشد، یا باطلی را تقویت کند (چون نشر افکار مسموم و غیره) یا حقی را تضعیف نماید، فروش، خرید، نگهداشتن، مالک شدن، عاریه دادن و کلیه تصرفاتش حرام است جز اینکه ضرورتی پیش آید.

اما تفسیر اجاره ها: اجاره عبارت است از اینکه کسی خودش یا مالش یا چیزی را که اختیارش به دست اوست، چون بستگان یا چهارپا یا لباس، برای استفاده در اختیار دیگری نهد. نوع حلال اجاره این است که انسان خودش، خانه یا زمین یا هر چیز دیگری را که مالک است، برای استفاده از منافع آن در اختیار دیگری گذارد، یا تعهد کند که کاری را به دست خود یا فرزند یا غلامش یا اجیرش انجام دهد، بدون اینکه وکیل یا کارگزاری از جانب حاکم باشد و نیز اشکالی ندارد که کسی خود یا فرزند یا خویشاوند یا ملک یا اجیرش را اجاره دهد، زیرا آنان نیز به جای او و به وکالت او کار می کنند، و کارگزار حاکم هم نیستند؛ مانند حمالی که بار معینی را به اجرت معلومی به جای مشخصی می برد، و چیز حلالی را (نه مثل مشروب و غیره) به دست خود یا به وسیله غلام یا چهارپایش حمل می کند، یا برای کاری اجیر شود که به دست خود یا غلام یا خویشان یا اجیرش انجام دهد، اینها انواع حلال اجاره است که برای هر کس از پادشاه، ملت، کافر و مؤمن، اجاره دادنش حلال است، و عایداتش نیز حلال می‌باشد.

اما انواع حرام: نظیر اینکه کسی برای حمل و نقل چیزی اجیر شود که خوردن یا نوشیدن، و یا پوشیدنش حرام است (مثل حمل مشروب)، یا برای ساختن چیز حرامی یا نگهداری، یا پوشیدن آن اجیر گردد، یا برای خراب کردن بی دلیل مساجد، یا کشتن بی گناه، یا حمل و نقل مجسمه ها، بتها، ساز، نی، شراب، خوک، مردار، خون یا هر کار فساد انگیزی که صرف نظر از موضوع اجاره، حرام باشد؛ همه این موارد از جهاتی نهی شده است. حرام است که انسان خود و یا چیزی را که متعلق به او

است (از قبیل فرزنـد، غلام، وسـیله نقلیه) در این امر اجاره دهـد، مگر جایی که عمل به آن سودمند باشد، مانند حمل مردار به جای دوردستی که از تعفنش آسوده شوند و امثال آن.

و فرق بین معنـای ولایت (ولایت حکام سـتمگر) و اجاره - اگر هر دوی آنها برای دریافت مزدی انجام شود - این است که در ولایت، انسان برای حاکم یا حکام کوچکتر و فرماندهان زیردست خدمت می کند، و در حکومت و تسـلط بر زیردسـتان و امر و نهی، نقش حـاکم را ایفـا می کنـد و جانشـین همـان مقامـات است، و در تحکیم قـدرت و یاری آنها سـعی می کنـد، و اگر نـازلترین فرد و پـائین تریـن طبقـه هـم باشـد، بـاز بر همـان مردمی که والی حکـومت می کنـد، فرمانـدهی دارد و در کشـتار و گسترش ستم و فساد، جایگزین (و آلت دست) مقامات بالاست.

ولی اجـاره به طوری که تفسـیر کردیم این است که انسـان خود یـا مملوکش را که قبلاًـ اجاره نـداده و اختیارش را دارد، اجیر دیگری کنـد، و البته شـخص مـادامی که اجیر کسـی نشـده، مالک و اختیاردار خود و مملوک خویش است و حـاکم اختیاردار مردم نیسـت و تنهـا وقـتی امـور مردم را به دست گرفت و به مقـام رسـید، کارهـای آنهـا را قبضه می کنـد. و هر کس خـود یا مملوکش یا کسـی را که اختیارش به دست اوست، به کافر یا مؤمن یا سلطان یا رعیتی، به نحوی که تفسیر کردیم، در کارهای حلال اجاره دهد، کار و درآمدش جایز و مشروع است.

و امـا تفسـیر صـنایع: صـنعت عبارت است از هر کاری که مردم فرا می گیرنـد یا به دیگران می آموزنـد، از قبیل: نویسـندگی، حس-ابرسی، تـج-ارت، رنـگ-رزی، زین‌سـازی، بن-ائی، بـافن-دگی، لبـاس‌شویی، خی-اطی، صورتگری - البته نه تصویر جانـداران - و ساختن ابزارهائی که بنـدگان خدا برای منافع خود بدان‌ها محتاجند، و مایه قوام زندگی و رفع نیازمندی هاست؛ اینهـا همه حلال است و عملش و تعلیمش، برای خود یـا دیگران جـایز است، گرچه ممکن است احیانـاً از آن کـار یا آن ابزار برای فساد یا معصـیتی سوء اسـتفاده کننـد، و در راه حق و باطل هر دو به کار رود، بنابراین پیشه کردن و یاد دادن آن اشـکالی ندارد، مانند: تعلیم نویسندگی‌ای که باعث فساد یعنی تقویت و یاری کارگزاران حکومت‌های ستمگر شود.

همچنین کارد، شمشـیر، نیزه، کمان و سایر ابزارهای جنگی که در راه صـلاح و یا فساد مصـرف شود و ابزار و کمک به هر دو قرار گیرد؛ آمـوختن، یـاد دادن و مزد گرفتـن برای تعلیم یـا سـاختن آنهـا، برای کسـانی که آن را در راه صـلاح مصـرف کنند مشـروع است، امـا برای کسـانی که در راه فسـاد و به زیـان دیگران از آنها اسـتفاده کننـد، حرام است و آموزنـده و یادگیرنـده تقصـیر و گناهی ندارند، زیرا ذات عمل سودمند و مصـلحت آمیز و مایه قوام و بقای خلق است، آنها که در فساد و حرام آن را به کار می برند، مقصر و گنهکارند .

خداونـد تنهـا مصـنوعاتی را حرام کرده کـه مصـرفش منحصـراً در فسـاد محض است، ماننـد: سـاختن سـاز، نی، شـطرنج، کلیه ابزارهـای «لهو» و صـلیب، بت، و امثال آنها، نظیر درست کردن نوشابه های حرام و (بطور کلی) هر چه که فساد محض است و هیـچ‌گونه مصـلحتی (مصـرف سودمنـدی) نـدارد؛ بنـابراین یاد دادن، یاد گرفتن، ساختن، مزد گرفتن، و تمام تصـرفات در آنها مطلقاً حرام است، مگر اینکه صـنعتی باشـد که به نفع اقسام صـنعت به کار رود، هر چند که در معصـیت نیز مورد اسـتفاده قرار گیرد که به منظـور آن منفعت حلال، یـادگرفتن، یـاد دادن و سـاختنش حلال است، و در این صورت، تنهـا اسـتعمال نابجـا و ناروایش ممنوع خواهد بود. این بود راهها و طرق امرار معاش بندگان و حکم تعلیم کسب‌ها.

انواع بیرون کردن مال و انفاق اموال

راههای بیرون کردن مال و وجوه حلالی که اموال به صورت واجب یا مستحب در آنها خرج می شود، کلاً بیست و چهار نوع است: هفت نوع مربوط به مصارف شخصی انسان است، پنج نوع مخصوص افراد واجب النفقه، سه نوع واجبات شرعی که به عنوان دَین بر عهده اوست، پنج نوع اهداها و بخششهای لازم و چهار نوع مصارف خیر است.

اما مصارف شخصی: عبارت است از احتیاجات و ضروریات مانند: خوراک، نوشیدنی، پوشاک، هزینه ازدواج، هزینه... خدمتکار (در صورت لزوم)، حوائجی از قبیل: مزد تعمیر لوازم (خانه و محل کار)، حمل یا نگهداری اجناس، نیازمندی‌هایی چون: خانه و اسباب و لوازم زندگی.

اما نفقه های پنجگانه، عبارت است از: هزینه‌های شخصی، هزینه فرزند، پدر و مادر، زن و مملوک (غلام و حیوان). نفقه این افراد چه در حال تنگدستی و چه توانمندی، واجب است.

اما سه نوع دین واجب [الهی]، یکی زکات است که واجب سالانه است، دیگر حج واجب و سوم (هزینه) جهاد در وقت خود (هر زمان که نبردی بین نیروهای اسلام و کفر رخ دهد).

اما پنج نوع بخشش مستحب: اهدا به مافوق و بالادست، به خویشان، مؤمنان و صدقه و احسان، و آزاد کردن بردگان .

و انواع چهارگانه مصارف خیر: پرداخت بدهی، وام، قرض دادن، و مهمانی که اینها در سنت واجب است.

خوراکی‌های حلال

خوردنی‌های حلالی که از زمین می روید سه گونه است: ۱. دانه های نباتی: (به‌طور کلی) مثل گندم، جو، برنج، نخود، و انواع دیگر حبوبات، و اقسام کنجد و غیره و هر دانه ای که از زمین بروید و برای بدن و تقویت انسان مفید باشد، اینها همه حلال است؛ و آنچ--ه برای بدن مض-ر باشد حرام است، مگر در حال ضرورت. ۲. همه اقسام میوه ها که از زمین می‌روید و در تغذیه انسان به کار می رود و برای بدن سودمند و نیروبخش است. و هر کدام زیان داشته باشد حرام است. ۳. انواع سبزی... ها و گیاهانی که از زمین بروید و برای بدن مفید باشد و غذای انسان محسوب شود، خوردنش حلال است. اما سبزی‌های مضر، مانند: گیاهان سمی کشنده مثل خرزهره و غیره، حرام است.

حیوانات حلال گوشت

گوشت گاو، گوسفند، شتر، حیوانات وحشی حلال گوشت، و هر حیوانی که دندان نیش و چنگال ندارد، حلال است؛ و همچنین پرندگان حلال گوشت آنهایی هستند که سنگدان دارند، اما آنها که سنگدان ندارند حرامند، و اقسام ملخ نیز خوردنش جایز است.

تخم های حلال

هر تخمی که دو طرفش مساوی نباشد حلال و آنچه دو طرفش مساوی باشد حرام است.

انواع ماهی‌های حلال

ماهی پولک دار حلال است و هر کدام پولک ندارد حرام است.

انواع نوشیدنی های حلال نوشیدنی‌ها همه حلالند جز آنها که زیادش عقل را دگرگون و موجب مستی شود؛ و اندکش نیز حرام است.

پوشاک‌های حلال

هر آنچه که از گیاه به دست آید، پوشیدن و نماز گزاردن در آن حلال است، و هر حیوان حلال گوشتی که طبق دستور اسلام سر بریده شود، پوست، پشم، مو، و کرکشان حلال است و حیوانات پاک (یعنی کلیه حیوانات به استثنای سگ و خوک) چه طبق دستور اسلام سر بریده شده باشند یا مرده باشند، پوشیدن پشم، مو، پر، و کرکشان و همچنین نماز خواندن در آنها جایز است و هر چه به مصرف خوردن، یا نوشیدن، یا پوشیدن انسان برسد (خوردنی‌ها)، نماز و سجده بر آن جایز نیست. به جز میوه ها، سجده بر گیاهان جایز است مگر گیاهان قابل رستن که بعد از رستن، سجده بر آنها جایز نیست، جز در حال ضرورت که بر رسته هم می توان سجده کرد.

زناشوئی های حلال

چهار نوع زناشوئی حلال است: ۱. ازدواجی که منجر به ارث بردن شود (عقد دائم که زن و شوهر از هم ارث می برند). ۲. ازدواج بدون ارث (عق–د موقت). ۳. کنی–ز گرفتن. ۴. ازدواج با تحلیل (یعنی شخصی کنیز خود را برای مدتی معین برای شخص دیگر حلال نماید).

از شش راه می توان مالک چیزی شد: ۱. غنیمت ۲. خری–د ۳. ارث ۴. هبه ۵. عاریه ۶. اجاره.

این بود تفصیل چیزهای حلال و آنچه برای انسان جایز است مالش را انفاق کند و در جهت حلال و در وجوه آن هزینه کند و آنچه می تواند در آن تصرف و دگرگونی ایجاد کند، از انواع واجب و مستحب. –. تحف العقول: ۳۴۶–۳۵۶ –

**[ترجمه]

«۱۲»

ضا، [فقه الرضا علیه السلام]: اعْلَمْ یَرْحَمُکَ اللَّهُ أَنَّ کُلَّ مَأْمُورٍ بِهِ مِمَّا هُوَ عَوْنٌ عَلَی الْعِبَادِ وَ قِوَامٌ لَهُمْ فِی أُمُورِهِمْ مِنْ وُجُوهِ الصَّلَاحِ الَّذِی لَا یُقِیمُهُمْ غَیْرُهُ مِمَّا یَأْکُلُونَ وَ یَشْرَبُونَ وَ یَلْبَسُونَ وَ یَنْکِحُونَ وَ یَمْلِکُونَ وَ یَسْتَعْمِلُونَ فَهَذَا کُلُّهُ حَلَالٌ بَیْعُهُ وَ شِرَاؤُهُ وَ هِبَتُهُ وَ عَارِیَّتُهُ وَ کُلُّ أَمْرٍ یَکُونُ فِیهِ الْفَسَادُ مِمَّا قَدْ نُهِیَ عَنْهُ مِنْ جِهَهِ أَکْلِهِ وَ شُرْبِهِ وَ لُبْسِهِ وَ نِکَاحِهِ وَ إِمْسَاکِهِ لِوَجْهِ الْفَسَادِ مِثْلَ

الْمَیْتَهِ وَ الـدَّمِ وَ لَحْمِ الْخِنْزِیرِ وَ الرِّبَـا وَ جَمِیعِ الْفَوَاحِشِ وَ لُحُومِ السِّبَاعِ وَ الْخَمْرِ وَ مَا أَشْـبَهَ ذَلِکَ فَحَرَامٌ ضَارٌّ لِلْجِسْمِ وَ فَسَادٌ لِلنَّفْسِ (۲).

**[ترجمه]فقه الرضا: بـدان، خداوند مورد رحمت قرار می‌دهد، همه کسانی را که امر شده‌اند، به آنچه که یاری‌کننده بندگان و مایه قوام زندگی آنان باشد و از جهتی به صلاح مردم و مفید به حال آنان باشد و برای خوردن، نوشیدن، پوشیدن، ازدواج، مالکیت و استعمال مالکانه بدان نیازمند و از آن ناگزیر می باشند. فروش، خرید، نگهداری، استعمال، بخشش، و قرض دادن همه این‌ها حلال است و هر چیزی که مایه فساد باشد، و از جهت خوردن، نوشیدن، پوشیدن، ازدواج، مالک شدن و نگهداشتن، ممنوع و مورد نهی خدا باشد، یا از جهتی برای مردم فساد داشته باشد، مانند فروش مردار، خون، گوشت خوک، ربا و کلیه فسادها و فروش گوشت درندگان و شراب، و چیزهایی شبیه به آن، همه حرام و نامشروع است و برای جسم مضر بوده و برای روح، فسادآور می‌باشد. - . فقه الرضا علیه السلام: ۳۳ -

**[ترجمه]

«۱۳»

ضا، [فقه الرضا علیه السلام]: کَسْبُ الْمُغَنِّیَهِ حَرَامٌ وَ لَا بَأْسَ بِکَسْبِ النَّائِحَهِ إِذَا قَالَتْ صِدْقاً وَ لَا بَأْسَ بِکَسْبِ الْمَاشِطَهِ إِذَا لَمْ تُشَارِطْ وَ قَبِلَتْ مَا تُعْطَی وَ لَا تَصِلُ شَعْرَ الْمَرْأَهِ بِغَیْرِ شَعْرِهَا وَ أَمَّا شَعْرُ الْمَعْزِ فَلَا بَأْسَ بِأَنْ یُوصَلَ وَ قَدْ لَعَنَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله سَبْعَهً الْوَاصِلَ شَعْرَهُ بِغَیْرِ شَعْرِهِ وَ الْمُتَشَبِّهَ مِنَ النِّسَاءِ بِالرِّجَالِ وَ الرِّجَالِ بِالنِّسَاءِ وَ الْمُفَلِّجَ بِأَسْنَانِهِ وَ

۱- ۱. تحف العقول من ص ۳۴۶ الی ص ۳۵۶.

۲- ۲. فقه الرضا ص ۳۳.

الْمُوشِمَ بِيَدَيْهِ وَ الدَّعِيَّ إِلَى غَيْرِ مَوْلَاهُ وَ الْمُتَغَافِلَ عَلَى زَوْجَتِهِ وَ هُوَ الدَّيُّوثُ وَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله اقْتُلُوا الدَّيُّوثَ (۱) وَ لَوْ أَنَّ رَجُلًا أَعْطَتْهُ امْرَأَتُهُ مَالًا وَ قَالَتْ لَهُ اصْنَعْ بِهِ مَا شِئْتَ فَإِنْ أَرَادَ الرَّجُلُ يَشْتَرِي بِهِ جَارِيَةً يَطَؤُهَا لَمَا جَازَ لَهُ لِأَنَّهَا أَرَادَتْ مَسَرَّتَهُ لَيْسَ لَهُ مَا يَسُوؤُهَا(۲)

وَ اعْلَمْ أَنَّ أُجْرَةَ الزَّانِيَةِ وَ ثَمَنَ الْكَلْبِ سُحْتٌ إِلَّا كَلْبَ الصَّيْدِ وَ أَمَّا الرِّشَا فِي الْحُكْمِ فَهُوَ الْكُفْرُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ (۳).

**[ترجمه]فقه الرضا: مزد گرفتن زن آوازه خوان حرام است و اجرت گرفتن زن نوحه گر در صورتی که راست بگوید اشکال ندارد؛ و نیز اجرت گرفتن زن آرایشگر، در صورتی که هر چه دادند بپذیرد و شرطی نگذارد، مانعی ندارد، اما نباید موی مصنوعی (از شخص دیگر) به سر زن دیگر بندد، ولی وصل موی حیوان مانند موی بز اشکالی ندارد. پیامبر صلّی الله علیه و آله هفت گروه را لعنت کرده است: کسی که موی مصنوعی بر مویش وصل کند، زنان مرد صفت و مردان زن صفت، کسی که دندانش را بساید، کسی که در دستش خالکوبی کند، دعوت کننده به کسی غیر از مولایش، کسی که از زنش غافل باشد، یعنی دیوث (مردی که همسرش با مردان دیگر رابطه نامشروع دارد و او می‌داند و اهمیت نمی دهد). رسول خدا فرمود: دیوث را بکشید. - . فقه الرضا علیه السلام: ۳۳ -

اگر زنی به همسرش مالی ببخشد و به او بگوید: هر چه می‌خواهی با این مال بکن، در این صورت اگر آن مرد بخواهد با آن مال کنیزی بخرد، زمانی می‌تواند آن کنیز را به تملک خود درآورد که همسرش به او اجازه دهد، زیرا او (زن) خوشحالی همسرش را خواسته است و شایسته نیست مرد کاری انجام دهد که برای زن ناگوار است. - . فقه الرضا علیه السلام: ۳۳ -

بدان که اجرت زن زناکار و بهای سگ - البته غیر از سگ شکاری - حرام است و رشوه گیری در قضاوت، کفر به خداوند بزرگ است - . فقه الرضا علیه السلام: ۳۳ - .

**[ترجمه]

«۱۴»

ضا، [فقه الرضا علیه السلام]: اعْلَمْ يَرْحَمُكَ اللَّهُ أَنَّ كُلَّ مَا يَتَعَلَّمُهُ الْعِبَادُ مِنْ أَنْوَاعِ الصَّنَائِعِ مِثْلَ الْكِتَابِ وَ الْحِسَابِ وَ التِّجَارَةِ وَ النُّجُومِ وَ الطِّبِّ وَ سَائِرِ الصِّنَاعَاتِ كَالْأَبْنِيَةِ وَ الْهَنْدَسَةِ وَ التَّصَاوِيرِ مَا لَيْسَ فِيهِ مِثَالُ الرُّوحَانِيِّينَ وَ أَبْوَابُ صُنُوفِ الْآلَاتِ الَّتِي يُحْتَاجُ إِلَيْهَا مِمَّا فِيهِ مَنَافِعُ وَ قِوَامُ مَعَاشٍ وَ طَلَبُ الْكَسْبِ فَحَلَالٌ كُلُّهُ تَعْلِيمُهُ وَ الْعَمَلُ بِهِ وَ أَخْذُ الْأُجْرَةِ عَلَيْهِ وَ إِنْ قَدْ تَصَرَّفُ بِهَا فِي وُجُوهِ الْمَعَاصِي أَيْضاً مِثْلَ اسْتِعْمَالِ مَا جُعِلَ لِلْحَلَالِ ثُمَّ تَصْرِفُهُ إِلَى أَبْوَابِ الْحَرَامِ وَ مِثْلَ مُعَاوَنَةِ الظَّالِمِ وَ غَيْرِ ذَلِكَ مِنْ أَسْبَابِ الْمَعَاصِي مِثْلَ الْإِنَاءِ وَ الْأَقْدَاحِ وَ مَا أَشْبَهَ ذَلِكَ وَ لَعَلَّهُ لِمَا فِيهِ مِنَ الْمَنَافِعِ جَازَ تَعْلِيمُهُ وَ عَمَلُهُ وَ حَرُمَ عَلَى مَنْ يَصْرِفُهُ إِلَى غَيْرِ وُجُوهِ الْحَقِّ وَ الصَّلَاحِ الَّذِي أَمَرَ اللَّهُ بِهَا دُونَ غَيْرِهَا.

اللَّهُمَّ إِلَّا أَنْ يَكُونَ صِنَاعَةً مُحَرَّمَةً أَوْ مَنْهِيّاً عَنْهَا مِثْلَ الْغِنَاءِ وَ صَنْعَةِ آلَاتِهِ وَ مِثْلَ بِنَاءِ الْبِيعَةِ وَ الْكَنَائِسِ وَ بَيْتِ النَّارِ وَ تَصَاوِيرِ ذَوِي الْأَرْوَاحِ عَلَى مِثَالِ الْحَيَوَانِ وَ الرُّوحَانِيِّ وَ مِثْلَ صَنْعَةِ الدَّفِّ وَ الْعُودِ وَ أَشْبَاهِهِ وَ عَمَلِ الْخَمْرِ وَ الْمُسْكِرِ وَ الْآلَاتِ الَّتِي لَا تَصْلُحُ فِي شَيْ ءٍ مِنَ الْمُحَلَّلَاتِ فَحَرَامٌ عَمَلُهُ وَ تَعْلِيمُهُ وَ لَا يَجُوزُ ذَلِكَ وَ بِاللَّهِ التَّوْفِيقُ (۴).

۱- ۱. فقه الرضا ص ۳۳.

۲- ۲. فقه الرضا ص ۳۳.

۳- ۳. فقه الرضا ص ۳۳.

۴- ۴. فقه الرضا ص ۴۱.

**[ترجمه]فقه الرضا: بـدان که خداونـد کسـی را که چیزی از انواع حرفه‌ها را به بنـدگان بیاموزد، مورد رحمت قرار می‌دهـد؛ ماننـد: نویسـندگی، حساب، تجارت، نجوم، طب و دیگر حرفه‌ها مثل ساختمان‌سازی و هنـدسه و صورت‌گری - البته نه تصویر جانـداران - و نیز سـاختن ابزارهـائی که بنـدگان خـدا برای منافع خود بـدان‌ها محتاجنـد، و مایه قوام زنـدگی و رفع نیازمنـدی هاست؛ تعلیم و پیشه ساختن همه این‌ها حلال است، گرچه گاهی از آن، در راه‌های فساد یا معصیت اسـتفاده شود، همان‌گونه که در راه حق به کـار می‌رود؛ پس حـتی اگر آن به کارهـای حرام اختصـاص داده شود، مثـل: یـاری به ظـالم و دیگر راه‌هـای معصـیت مثـل سـاختن ظروف و جام‌های شـراب و کارهایی شبیه به آن، به سـبب آن منفعتش، یاد دادن و پیشه کردنش حلال است، اما کسی که آن را در راهی به غیر از راه حق و حلالی که خداوند بر آن امر کرده اختصاص دهد، حرام است.

خداونـد صـنعت را حلال سـاخته، مگر صـنعتی که حرام و از آن نهی شـده باشـد مثل: ابزار غنا و ساختن آلات موسـیقی و بنا کردن کلیسـا و معابـد و آتشـکده و صورت‌گری جانـدارانی به شـکل حیوان یـا انسان یا ساختن دف و عود (آلت موسـیقی) و چیزهایی شبیه به آن و درست کردن شـراب و مسـکر و آلاتی که با ابزار حلال و مشروع ساخته نمی‌شوند، بنابراین پیشه کردن و یاد گرفتنش حرام است و جایز نیست؛ و توفیق تنها از جانب خداست. - . فقه الرضا علیه السلام: ۴۱ -

**[ترجمه]

«۱۵»

شی، [تفسـیر العیاشـی] عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ الضَّبِّيِّ قَالَ: مَرَّ إِبْرَاهِيمُ النَّخَعِيُّ عَلَى امْرَأَةٍ وَ هِيَ جَالِسَةٌ عَلَى بَابِ دَارِهَا بُكْرَةً وَ كَانَ يُقَالُ لَهَا أُمُّ بَكْرٍ وَ فِي يَدِهَا مِغْزَلٌ تَغْزِلُ بِهِ فَقَالَ يَا أُمَّ بَكْرٍ أَ مَا كَبِرْتِ أَ لَمْ يَأْنِ لَكِ أَنْ تَضَعِي هَذَا الْمِغْزَلَ فَقَالَتْ وَ كَيْفَ أَضَعُهُ وَ سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام يَقُولُ هُوَ مِنْ طَيِّبَاتِ الْكَسْبِ (۱).

**[ترجمه]تفسیر العیاشـی: محمـد بن خالـد ضـبی نقـل کرده است که: ابراهیم نخعی یـک روز صـبح بر زنی به نـام «امّ بکر»، گذشت که کنار در خانه اش نشسته بود و با دوک نخ ریسی نخ می ریسید. ابراهیم به وی گفت: ای ام بکر، آیا پیر نشده ای؟ آیا زمان آن نرسـیده که این دوک نـخ ریسـی را کنار بگـذاری؟ ام بکر گفت: چگونه آن را کنار بگذارم در حالی که از امیر مؤمنان - علی علیه السّلام - شنیدم که فرمود: ریسندگی، از کسب های پاک و پاکیزه است. - . تفسیر العیاشی ۱: ۱۵۰ -

**[ترجمه]

«۱۶»

شی، [تفسـیر العیاشـی] سَمَاعَةُ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: الْغُلُولُ كُلُّ شَيْ ءٍ غُلَّ مِنَ الْإِمَامِ وَ أَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ شِبْهُهُ وَ السُّحْتُ شِبْهُهُ (۲).

**[ترجمه]تفسیر العیاشـی: سماعه از امام صادق علیه السّلام روایت می کند که فرمود: غلول هر چیزی است که در آن به امام خیانت شود و خوردن مال یتیم و تصرف مال حرام، از جمله آن است. - . تفسیر العیاشی ۱: ۲۰۵ -

**[ترجمه]

«۱۷»

سر، [السرائر] مِنْ جَامِعِ الْبَزَنْطِيِّ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: بَیْعُ الشِّطْرَنْجِ حَرَامٌ وَ أَکْلُ ثَمَنِهِ سُحْتٌ وَ اتِّخَاذُهَا کُفْرٌ(۳).

**[ترجمه]السرایر: ابوبصیر از امام صادق علیه السّلام روایت کرده است که فرمود: فروش شطرنج و خوردن پولی که از فروش آن به دست آید حرام است و استفاده از آن نیز کفر محسوب می‌شود. -. السرائر: ۴۸۴ -

**[ترجمه]

«۱۸»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنِ الْوَشَّاءِ عَنِ الرِّضَا علیه السلام قَالَ سَمِعْتُهُ یَقُولُ: ثَمَنُ الْکَلْبِ سُحْتٌ وَ السُّحْتُ فِی النَّارِ(۴).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: وشا از امام رضا علیه السّلام روایت کرده است که فرمود: بهای سگ حرام است و خورنده حرام در آتش است. -. تفسیر العیاشی ۱: ۳۲۱ -

**[ترجمه]

«۱۹»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ سَمَاعَةَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ وَ أَبِی الْحَسَنِ علیه السلام قَالَ: السُّحْتُ أَنْوَاعٌ کَثِیرَةٌ مِنْهَا کَسْبُ الْحَجَّامِ وَ أَجْرُ الزَّانِیَهِ وَ ثَمَنُ الْخَمْرِ وَ أَمَّا الرِّشَا فِی الْحُکْمِ فَهُوَ الْکُفْرُ بِاللَّهِ (۵).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: سماعه از امام صادق و امام کاظم علیهما السّلام روایت کرده است که فرمودند: سحت انواع بسیاری دارد که از آن جمله: اجرت گرفتن حجامت‌کننده و مزد زن زناکار و بهای شراب و نیز رشوه گیری در قضاوت، و کفر به خداوند است. -.

تفسیر العیاشی ۱: ۳۲۱ -

**[ترجمه]

«۲۰»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ جَرَّاحٍ الْمَدَائِنِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مِنْ أَکْلِ السُّحْتِ الرِّشْوَةُ فِی الْحُکْمِ وَ عَنْهُ وَ مَهْرُ

الْبَغْيِ (۶).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: جراح مداینی از امام صادق علیه السّلام روایت می کند که فرمود: از موارد سُحت - حرام - ، رشوه گیری در قضاوت است. و نیز از او روایت شده: اجرت زن زناکار. - . تفسیر العیاشی ۱: ۳۲۱ -

**[ترجمه]

«۲۱»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ علیهما السلام: أَنَّهُ كَانَ يَنْهَى عَنِ الْجَوْزِ الَّذِي يَحْوِيهِ الصِّبْيَانُ مِنَ الْقِمَارِ أَنْ يُؤْكَلَ وَ قَالَ هُوَ السُّحْتُ (۷).

۱- ۱. تفسير العيّاشيّ ج ۱ ص ۱۵۰.

۲- ۲. تفسير العيّاشيّ ج ۱ ص ۲۰۵.

۳- ۳. السرائر ص ۴۸۴ و كان الرمز(شی) لتفسير العيّاشيّ و هو من سهو القلم و الصواب ما أثبتناه.

۴- ۴. تفسير العيّاشيّ ج ۱ ص ۳۲۱.

۵- ۵. تفسير العيّاشيّ ج ۱ ص ۳۲۱.

۶- ۶. تفسير العيّاشيّ ج ۱ ص ۳۲۱.

۷- ۷. تفسير العيّاشيّ ج ۱ ص ۳۲۲.

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: سکونی از امـام صـادق علیه السّـلام (از پـدرش) روایت می کنـد که: وی از خوردن گردویی که کودکان از راه قمار بازی بدست می‌آوردند، نهی می کرد و می‌فرمود: آن سحت - حرام - است. - . تفسیر العیاشی ۱: ۳۲۲ -

**[ترجمه]

«۲۲»

ضا، [فقه الرضا علیه السـلام]: سُئِلَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ شِرَاءِ الْخِیَانَهِ وَ السَّرِقَهِ قَالَ إِذَا عَرَفْتَ ذَلِکَ فَلَا تَشْتَرِهِ إِلَّا مِنَ الْعُمَّالِ (۱).

**[ترجمه]فقه الرضا: از امام صادق علیه السّـلام درباره خریـدن متاع و کالایی که از راه خیانت و دزدی به دست آمـده است، سؤال شـد، ایشـان فرمـود: اگر شـخص خریـدار به این مطلب آگـاه باشـد، نبایـد آن را بخرد، مگر اینکه فروشـنده از مـاموران حکومت باشد. - . فقه الرضا علیه السلام: ۷۷ -

**[ترجمه]

«۲۳»

وَ قِیلَ لِأَبِی عَبْـدِ اللَّهِ علیه السـلام الرَّجُلُ یَطْلُبُ مِنَ الرَّجُلِ مَتَاعاً بِعَشَـرَهِ آلَافِ دِرْهَمٍ وَ لَیْسَ عِنْدَهُ إِلَّا بِمِقْدَارِ أَلْفِ دِرْهَمٍ فَیَأْخُذُ مِنْ جِیرَانِهِ وَ مُعَامِلِیهِ ثُمَّ شِرَاءً أَوْ عَارِیَّهً وَ یُوَفِّیهِ ثُمَّ یَشْرِیهِ مِنْهُ أَوْ مِمَّنْ یَشْتَرِیهِ مِنْهُ فَیَرُدُّهُ عَلَی أَصْحَابِهِ قَالَ لَا بَأْسَ (۲).

**[ترجمه]به امام صادق علیه السّـلام گفته شـد: شخصـی از مردی ده هزار درهم کالا درخواست می کنـد، اما او بیش از هزار درهم آن کالا را ندارد؛ از این رو آن مرد فروشـنده از همسایه اش و طرف های معامله اش آن کالا را می‌خرد یا به عاریه می… گیرد و به آن شـخص می فروشـد. آن گاه از او یا کسانی که از او خریـد کرده‌اند، آن کالا را می خرد و به صاحبانش تحویل می دهد. امام فرمود: اشکالی ندارد. - .فقه الرضا علیه السلام: ۷۸ -

**[ترجمه]

«۲۴»

جَدِّیَ الصَّادِقُ: وَ سُئِلَ عَنِ السِّهَامِ الَّتِی یَضْرِبُهَا الْقَصَّابُونَ فَکَرِهَهَا إِذَا وَقَعَ بَیْنَهُمْ أَفْضَلُ مِنْ سَهْمٍ (۳).

**[ترجمه]از امام صادق علیه السّـلام درباره تیرهایی که قصابان می‌زنند پرسـیدند، امام آن را مکروه دانست، هر گاه بین آنان بیش از یک تیر واقع شود - ۵. فقه الرضا علیه السلام: ۷۸ - .

**[ترجمه]

«۲۵»

عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: لَا بَأْسَ بِجَوَائِزِ السُّلْطَانِ وَ سُئِلَ عَنْ رَجُلٍ أَخَذَ مَالًا مُضَارَبَهً أَ یَحِلُّ لَهُ أَنْ یُعْطِیَهُ آخَرَ بِأَقَلَّ مِمَّا أَخَذَهُ قَالَ لَا وَ لَا یَشْتَرِی الرَّجُلُ مِمَّا یَتَصَدَّقُ بِهِ وَ إِنْ تَصَدَّقَ بِمَسْکَنِهِ عَلَی قَرَابَتِهِ سَکَنَ مَعَهُمْ إِنْ شَاءَ وَ السِّمْسَارُ یَشْتَرِی لِلرَّجُلِ بِأَجْرٍ فَیَقُولُ لَهُ خُذْ مَا شِئْتَ وَ اتْرُکْ مَا شِئْتَ قَالَ لَا بَأْسَ (۴).

**[ترجمه]از امام باقر علیه السّلام روایت شده است که فرمود: گرفتن پاداش سلطان اشکالی ندارد. از ایشان سؤال شد: شخصی مال مضاربه ای تحویل می گیرد، آیا برای وی جایز است آن را با سود کمتری به دیگری واگذار کند؟ امام فرمود: نه. و شخص نمی‌تواند چیزی را که صدقه داده است، بخرد و اگر خانه‌اش را به خویشانش ببخشد، اگر خواست، می‌تواند با آنان در آن خانه زندگی کند. و سؤال شد: سمسار کالایی را با اجرتی برای شخصی می‌خرد و به او می گوید: آنچه که می‌خواهی را بردار و آنچه را که نمی‌خواهی وابگذار، این معامله چه حکمی دارد؟ امام فرمود: مانعی ندارد. - . فقه الرضا علیه السلام: ۷۸ -

**[ترجمه]

«۲۶»

نَوَادِرُ الرَّاوَنْدِیِّ، بِإِسْنَادِهِ عَنْ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ أَخْوَفَ مَا أَخَافُ عَلَی أُمَّتِی مِنْ بَعْدِی هَذِهِ الْمَکَاسِبُ الْمُحَرَّمَهُ وَ الشَّهْوَهُ الْخَفِیَّهُ وَ الرِّبَا(۵).

**[ترجمه]نوادر الراوندی: امام کاظم علیه السّلام از پدران خویش روایت نموده است که پیامبر خدا صلی الله علیه و آله فرمود: بعد از وفاتم، بیشترین ترس من برای امتم، کسب‌های حرام و شهوت نهانی و ربا است. - . نوادر الراوندی: ۱۷ -

**[ترجمه]

«۲۷»

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ: نَهَی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَنْ زَبْدِ الْمُشْرِکِینَ یُرِیدُ بِهِ هَدَایَا أَهْلِ الْحَرْبِ (۶).

**[ترجمه]طبق همین سند، روایت شده که رسول خدا صلّی الله علیه و آله مسلمانان را از پذیرفتن هدایای مشرکین نهی کردند. - . نوادر الراوندی: ۳۳ -

**[ترجمه]

«۲۸»

أَقُولُ وَجَدْتُ بِخَطِّ الشَّيْخِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْجُبَاعِيِّ رَحِمَهُ اللَّهُ نَقْلًا مِنْ خَطِّ الشَّهِيدِ قَدَّسَ اللَّهُ رُوحَهُ عَنْ يُوسُفَ بْنِ جَابِرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ الْبَاقِرِ علیه السلام قَالَ:

۱- ۱. فقه الرضا ص ۷۷.

۲- ۲. فقه الرضا ص ۷۸.

۳- ۳. فقه الرضا ص ۷۸.

۴- ۴. فقه الرضا ص ۷۸ و ما بین القوسین إضافه من المصدر.

۵- ۵. نوادر الراوندیّ ص ۱۷ طبع النجف الأشرف.

۶- ۶. نوادر الراوندیّ ص ۳۳.

لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَنْ نَظَرَ إِلَی فَرْجِ امْرَأَةٍ لَا تَحِلُّ لَهُ وَ رَجُلًا خَانَ أَخَاهُ فِی امْرَأَتِهِ وَ رَجُلًا احْتَاجَ النَّاسُ إِلَیْهِ لِیُفَقِّهَهُمْ فَسَأَلَهُمُ الرِّشْوَةَ.

**[ترجمه]یوسف بن جابر از امام باقر علیه السّلام روایت کرده است که فرمود: رسول خدا سه کس را لعنت کرده است، کسی که به فرج زنی که بر او حلال نیست نگاه کند، مردی که به همسر برادرش خیانت کند، و شخصی که مردم به تعلیمش نیازمند باشند و او از آنان درخواست رشوه کند.

**[ترجمه]

«۲۹»

وَ بِخَطِّهِ أَیْضاً عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: إِذَا حَرَّمَ اللَّهُ شَیْئاً حَرَّمَ ثَمَنَهُ.

**[ترجمه]پیامبر فرمود: هرگاه خداوند چیزی را حرام سازد، بهای آن را نیز حرام می کند.

**[ترجمه]

«۳۰»

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِیِّ،: سُئِلَ الرِّضَا علیه السلام عَنْ مَالِ بَنِی أُمَیَّةَ فَقَالَ علیه السلام وَ لِبَنِی أُمَیَّةَ مَالٌ.

**[ترجمه]دعوات الراوندی: از امام رضا علیه السّلام درباره اموال بنی امیه سؤال شد و ایشان فرمود: مگر بنی امیه مالی دارد؟

**[ترجمه]

«۳۱»

کِتَابُ صِفِّینَ لِنَصْرِ بْنِ مُزَاحِمٍ قَالَ: لَمَّا مَرَّ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام بِالْأَنْبَارِ اسْتَقْبَلَهُ بَنُو خشنوشک دَهَاقِنَتُهَا قَالَ سُلَیْمَانُ (۱) خش طَیِّبٌ نوشک رَاضٍ یَعْنِی بَنِی الطَّیِّبِ الرَّاضِی بِالْفَارِسِیَّةِ فَلَمَّا اسْتَقْبَلُوهُ نَزَلُوا عَنْ خُیُولِهِمْ ثُمَّ جَاءُوا یَشْتَدُّونَ مَعَهُ وَ بَیْنَ یَدَیْهِ وَ مَعَهُمْ بَرَاذِینُ قَدْ أَوْقَفُوهَا فِی طَرِیقِهِ فَقَالَ قَالَ مَا هَذِهِ الدَّوَابُّ الَّتِی مَعَکُمْ وَ مَا أَرَدْتُمْ بِهَذَا الَّذِی صَنَعْتُمْ قَالُوا أَمَّا هَذَا الَّذِی صَنَعْنَا فَهُوَ خُلُقٌ مِنَّا نُعَظِّمُ بِهِ الْأُمَرَاءَ وَ أَمَّا هَذِهِ الْبَرَاذِینُ فَهَدِیَّةٌ لَکَ وَ قَدْ صَنَعْنَا لَکَ وَ لِلْمُسْلِمِینَ طَعَاماً وَ هَیَّأْنَا لِدَوَابِّکُمْ عَلَفاً کَثِیراً قَالَ أَمَّا هَذَا الَّذِی زَعَمْتُمْ أَنَّهُ مِنْکُمْ خُلُقٌ تُعَظِّمُونَ بِهِ الْأُمَرَاءَ فَوَ اللَّهِ مَا یَنْتَفِعُ بِهَذَا الْأُمَرَاءُ وَ إِنَّکُمْ لَتَشُقُّونَ بِهِ عَلَی أَنْفُسِکُمْ وَ أَبْدَانِکُمْ فَلَا تَعُودُوا لَهُ وَ أَمَّا دَوَابُّکُمْ هَذِهِ فَإِنْ أَحْبَبْتُمْ أَنْ نَأْخُذَهَا مِنْکُمْ فَنَحْسَبُهَا مِنْ خَرَاجِکُمْ أَخَذْنَاهَا مِنْکُمْ وَ أَمَّا طَعَامُکُمُ الَّذِی صَنَعْتُمْ لَنَا فَإِنَّا نَکْرَهُ أَنْ نَأْکُلَ مِنْ أَمْوَالِکُمْ شَیْئاً إِلَّا بِثَمَنٍ قَالُوا یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ نَحْنُ نُقَوِّمُهُ ثُمَّ نَقْبَلُ ثَمَنَهُ قَالَ إِذاً لَا تُقَوِّمُونَهُ قِیمَتَهُ نَحْنُ نَکْتَفِی بِمَا هُوَ دُونَهُ.

قَالُوا يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فَإِنَّ لَنَا مِنَ الْعَرَبِ مَوَالِيَ وَ مَعَارِفَ فَتَمْنَعُنَا أَنْ نُهْدِيَ لَهُمْ وَ تَمْنَعُهُمْ أَنْ يَقْبَلُوا مِنَّا قَالَ كُلَّ الْعَرَبِ لَكُمْ مَوَالٍ وَ لَيْسَ يَنْبَغِي لِأَحَدٍ

ص: ۵۵

۱- ۱. سليمان هو ابن الربيع بن هشام النهدى أحد رواه كتاب صفّين و هو الذى فسر معنى اسم خشنوشك.

مِنَ الْمُسْلِمِينَ أَنْ يَقْبَلَ هَدِيَّتَكَمْ وَ إِنْ غَصَبَكَمْ أَحَدٌ فَأَعْلِمُونَا قَالُوا يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّا نُحِبُّ أَنْ تَقْبَلَ هَدِيَّتَنَا وَ كَرَامَتَنَا قَالَ وَيْحَكَمْ نَحْنُ أَغْنَى مِنْكُمْ فَتَرَكَهُمْ وَ سَارَ(۱).

**[ترجمه]در کتاب صفین نصر بن مزاحم آمده است: زمانی که امیر مؤمنان علی علیه السلام از انبار عبور می کرد، دهقانان «بنو خشنوشک» به استقبالش آمدند. - سلیمان - . سلیمان ابن ربیع بن هشام نهدی، یکی از راویان کتاب صفین و کسی که معنای «خشنوشک» را تفسیر کرد. - گوید: این کلمه فارسی است: خوش «طیب» و نوشک «راضی، یعنی «بنی الطیب الراضی» -. (آن دهقانان) هنگام استقبال امام، از اسب‌هایشان پیاده شدند و سپس شروع به دویدن به دنبال حضرت کردند و همراهشان اسب‌های باری‌ای بود که در مسیر امام متوقف کرده بودند، امیرالمؤمنین علیه السلام به آنان فرمود: پس این چهارپایان که با خود آورده اید برای چیست؟ و از این کار که می کنید (پیاده شده اید و می دوید) چه قصدی دارید؟ گفتند: این کار که می کنیم، رسم و خوی ماست و بدین وسیله فرمانروایان خود را بزرگ می داریم و به ایشان احترام می نهیم. اما این چهارپایان، پیشکشی برای شماست، همچنین ما برای شما و مسلمانان غذایی مهیا کرده و برای چهارپایانتان علوفه بسیار فراهم آورده ایم.

امام فرمود: اما این که می گویید رسم شماست که فرمانروایان را بدین گونه گرامی و بزرگ بدارید، به خدا سوگند که این رسم (دویدن) شما، برای فرمانروایان سودی ندارد و تنها وجود و جسم خویش را آزار می دهید، دیگر چنین نکنید. اما اگر دوست دارید این چهارپایان را از شما بستانیم، ما آنها را به حساب خراجتان از شما می پذیریم .

اما در مورد طعامی که برای ما تهیه کرده اید، باید بگویم که ما نمی‌پسندیم چیزی از مال شما را بخوریم، مگر با پرداخت بهای آن. گفتند: ای امیر مؤمنان، ما باید آن را ارزیابی کنیم و سپس بهایش را بگیریم. فرمود: اگر بهایش را معلوم نکنید، ما به کمترین طعام (همان آذوقه ای که خود داریم) اکتفا می کنیم.

گفتند: ای امیر مؤمنان، ما سروران و بزرگانی داریم، آیا شما ما را از این که به ایشان پیشکشی دهیم و آنان را از این که چیزی از ما بپذیرند، منع می فرمایی؟ فرمود: همه اعراب هم که مولای شما باشند، بر هیچ یک از مسلمانان روا نیست که پیشکش شما را بپذیرند، و اگر کسی چیزی از شما به زور غصب کرد، ما را خبر دهید. گفتند: ای امیر مؤمنان، ما دوست داریم که پیشکش ما را بپذیرید. ایشان فرمود: درود بر شما، ولی ما را بدان نیازی نیست. سپس آنان را ترک کرد و به راه خود ادامه داد - . کتاب صفین نصر بن مزاحم منقری: ۱۶۰-۱۶۱ - .

**[ترجمه]

«۳۲»

نَهْجُ الْبَلَاغَهِ، قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: يَا عَلِيُّ إِنَّ الْقَوْمَ سَيُفْتَنُونَ بَعْدِي بِأَمْوَالِهِمْ وَ يَمُنُّونَ بِدِينِهِمْ عَلَى رَبِّهِمْ وَ يَتَمَنَّوْنَ رَحْمَتَهُ وَ يَأْمَنُونَ سَطْوَتَهُ وَ يَسْتَحِلُّونَ حَرَامَهُ بِالشُّبُهَاتِ الْكَاذِبَهِ وَ الْأَهْوَاءِ السَّاهِيَهِ فَيَسْتَحِلُّونَ الْخَمْرَ بِالنَّبِيذِ وَ السُّحْتَ بِالْهَدِيَّهِ وَ الرِّبَا بِالْبَيْعِ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَأَيَّ الْمَنَازِلِ أُنْزِلُهُمْ عِنْدَ ذَلِكَ بِمَنْزِلَهِ رِدَّهٍ أَمْ بِمَنْزِلَهِ فِتْنَهٍ فَقَالَ بِمَنْزِلَهِ فِتْنَهٍ(۲).

**[ترجمه]نهج البلاغه: امیرالمؤمنین علیه السلام می‌فرماید، پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمود: ای علی! امتم پس از من با اموالشان آزمایش خواهند شد، و برای دینداری خود بر پروردگار خویش منت می‌نهند، حال آنکه به رحمت او آرزومندند و به واسطه اقتدار و قدرت وی در امانند، با شبهه های کاذب و هواهای اغفال کننده، حرام خدا را حلال شمارند و شراب را به نام نبیذ، و مال حرام را با عنوان هدیه، و ربا را با نام معامله بر خود حلال می کنند.

پس گفتم: یا رسول الله، در این صورت آنان در کدام جایگاه قرار می گیرند، جایگاه کفر یا جایگاه فتنه؟ فرمود: جایگاه فتنه - . نهج البلاغه ۲: ۶۵ - .

**[ترجمه]

«۳۳»

کِتَابُ الْإِمَامَهِ وَ التَّبْصِرَهِ، عَنْ هَارُونَ بْنِ مُوسَی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَسْبَاطٍ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: شَرُّ الْکَسْبِ ثَمَنُ الْکَلْبِ وَ مَهْرُ الْبَغِیِّ وَ کَسْبُ الْحَجَّامِ.

**[ترجمه]کتاب الامامه و التبصره: ابن فضال از امام صادق علیه السّلام و ایشان از پدرانش روایت کرده است که پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمود: بدترین کسب‌ها بهای سگ و اجرت زن زناکار و مزد حجامت‌کننده است.

**[ترجمه]

«۳۴»

الدُّرُّ الْمَنْثُورُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: کَانَ آدَمُ حَرَّاثاً وَ کَانَ إِدْرِیسُ خَیَّاطاً وَ کَانَ نُوحٌ علیه السلام نَجَّاراً وَ کَانَ هُودٌ تَاجِراً وَ کَانَ إِبْرَاهِیمُ صلی الله علیه رَاعِیاً وَ کَانَ دَاوُدُ زَرَّاداً وَ کَانَ سُلَیْمَانُ خَوَّاصاً وَ کَانَ مُوسَی أَجِیراً وَ کَانَ عِیسَی سَیَّاحاً وَ کَانَ مُحَمَّدٌ صلی الله علیه و آله شُجَاعاً جُعِلَ رِزْقُهُ تَحْتَ رُمْحِهِ.

**[ترجمه]در المنثور: ابن عباس نقل کرده است: حضرت آدم یک کشاورز بود و حضرت ادریس یک خیاط، نوح یک نجار، هود یک تاجر، ابراهیم یک چوپان، داود یک زره‌باف، سلیمان فروشنده برگ نخل، موسی یک کارگر و عیسی یک جهانگرد و محمد صلّی الله علیه و آله شجاعی بود که روزی‌اش را زیر نیزه‌اش قرار می‌داد.

**[ترجمه]

«۳۵»

وَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: أَنَّهُ قَالَ لِرَجُلٍ عِنْدَهُ ادْنُ مِنِّی أُحَدِّثْکَ عَنِ الْأَنْبِیَاءِ الْمَذْکُورِینَ فِی کِتَابِ اللَّهِ أُحَدِّثْکَ عَنْ آدَمَ کَانَ حَرَّاثاً وَ عَنْ نُوحٍ کَانَ نَجَّاراً وَ عَنْ إِدْرِیسَ کَانَ خَیَّاطاً وَ عَنْ دَاوُدَ کَانَ زَرَّاداً وَ عَنْ مُوسَی کَانَ رَاعِیاً وَ عَنْ

۱- ۱. کتاب صفّين لنصر بن مزاحم المنقرىّ ص ۱۶۰- ۱۶۱ طبع مصر ۱۳۶۵ ه.

۲- ۲. نهج البلاغه ج ۲ ص ۶۵.

إِبْرَاهِيمَ كَانَ زَرَّاعاً عَظِيمَ الضِّيَافَهِ وَ عَنْ شُعَيْبٍ كَانَ رَاعِياً(۱)

وَ عَنْ لُوطٍ كَانَ زَرَّاعاً وَ عَنْ صَالِحٍ كَانَ تَاجِراً وَ عَنْ سُلَيْمَانَ كَانَ أُوتِيَ الْمُلْكَ وَ يَصُومُ مِنَ الشَّهْرِ ثَلَاثَهَ أَيَّامٍ فِي أَوَّلِهِ وَ ثَلَاثَهَ أَيَّامٍ فِي وَسَطِهِ وَ ثَلَاثَهَ أَيَّامٍ فِي آخِرِهِ وَ كَانَتْ لَهُ سَبْعُمِائَهِ سُرِّيَّهٍ وَ ثَلَاثُ مِائَهِ مَهِيرَهٍ.

وَ أُحَدِّثُكَ عَنِ ابْنِ الْعَذْرَاءِ الْبَتُولِ عِيسَى علیه السلام أَنَّهُ كَانَ لَا يَخْبَأُ شَيْئاً لِغَدٍ وَ يَقُولُ الَّذِي غَدَّانِي سَوْفَ يُعَشِّينِي وَ الَّذِي عَشَّانِي سَوْفَ يُغَدِّينِي يَعْبُدُ اللَّهَ لَيْلَتَهُ كُلَّهُ وَ هُوَ بِالنَّهَارِ صَائِمٌ.

**[ترجمه]از ابن عباس روایت شده که او به مردی که نزدش بود گفت: پیش من بیا تا برایت از پیامبرانی که در کتاب خدا ذکر شده‌اند، سخن بگویم. از حضرت آدم که یک کشاورز بود و از حضرت نوح که یک نجار و از ادریس که یک خیاط، از داود که یک زره‌باف و از موسی که یک چوپان، از ابراهیم که یک کشاورز و مهمان نوازی بزرگ بود و از شعیب که یک چوپان و از لوط که یک کشاورز و از صالح که یک تاجر بود و نیز از سلیمان که به او فرمانروایی داده شده بود و ایشان سه روز از اول و سه روز از وسط و سه روز از آخر هر ماه را روزه می‌گرفت و او دارای هفتصد سواره نظام و سیصد اسب بود.

و برایت از فرزند عذرا، عیسی علیه السّلام سخن بگویم، کسی که چیزی را برای فردا ذخیره نمی‌کرد و می‌گفت: کسی که رزق مرا در روز می‌دهد، در شب نیز مرا روزی خواهد داد و کسی که شب رزق مرا می‌دهد، در روز نیز روزی مرا خواهد داد، او تمام شبش را به عبادت خدا می‌پرداخت و در روز روزه می‌گرفت.

**[ترجمه]

«۳۶»

وَ عَنْ أَنَسٍ قَالَ: هَبَطَ آدَمُ وَ حَوَّاءُ عُرْيَانَيْنِ جَمِيعاً عَلَيْهِمَا وَرَقُ الْجَنَّهِ فَأَصَابَهُ الْحَرُّ حَتَّى قَعَدَ يَبْكِي وَ يَقُولُ يَا حَوَّاءُ قَدْ آذَانِيَ الْحَرُّ فَجَاءَ جَبْرَئِيلُ بِقُطْنٍ وَ أَمَرَهَا أَنْ تَغْزِلَهُ وَ عَلَّمَهَا وَ أَمَرَ آدَمَ بِالْحِيَاكَهِ وَ عَلَّمَهُ.

۱- ۱. ما جعلناه بين العلامتين[...] كلها من زيادات نسخه الأصل و هى لخزانه كتب الفاضل الخبير المرزا فخر الدين النصيرى دام مجده و افضاله، تفضل بها خدمه للعلم و أهله فجزاه اللّه خير جزاء المحسنين.

**[ترجمه]انس روایت می‌کند که حضرت آدم و حوا، عریان از بهشت به زمین فرود آمدند، در حالی که برگ بهشتی بر آنان بود؛ او گرمش شد تا اینکه نشست و گریه کرد و گفت: ای حوا، گرما مرا آزار می‌دهد، سپس جبرئیل با پنبه‌ای آمد و به حوا امر کرد که آن را بریسد و این کار را به او آموخت و نیز به آدم فرمان داد که آن را ببافد و این کار را به آدم هم تعلیم داد .

**[ترجمه]

باب ۵ کسب النائحه و المغنیه

الأخبار

أقول

قد مضى بعض الأخبار فی باب الجوامع.

**[ترجمه]بعضی از این اخبار در باب «درآمدهای حلال و حرام» آمده است.

**[ترجمه]

«۱»

ب، [قرب الإسناد] عَنْهُمَا عَنْ حَنَانٍ قَالَ: كَانَتِ امْرَأَةٌ مَعَنَا فِی الْحَیِّ وَ كَانَتْ لَهَا جَارِیَةٌ نَائِحَةٌ فَجَاءَتْ إِلَی أَبِی فَقَالَتْ جُعِلْتُ فِدَاكَ یَا عَمَّاهْ إِنَّكَ تَعْلَمُ أَنَّمَا مَعِیشَتِی مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ ثُمَّ مِنْ هَذِهِ الْجَارِیَهِ وَ قَدْ أُحِبُّ أَنْ تَسْأَلَ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ ذَلِكَ فَإِنْ یَكُ ذَلِكَ حَلَالًا وَ إِلَّا لَمْ تَنُحْ وَ بِعْتُهَا وَ أَكَلْتُ ثَمَنَهَا حَتَّی یَأْتِیَ اللَّهُ بِفَرَجٍ قَالَ فَقَالَ لَهَا أَبِی وَ اللَّهِ إِنِّی لَأُعْظِمُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ أَنْ أَسْأَلَهُ عَنْ هَذِهِ الْمَسْأَلَهِ قَالَ فَقُلْتُ لَهَا أَنَا أَسْأَلُهُ لَكِ عَنْ هَذَا فَلَمَّا قَدِمْنَا دَخَلْتُ عَلَیْهِ فَقُلْتُ إِنَّ امْرَأَةً جَارَةً لَنَا وَ لَهَا جَارِیَةٌ نَائِحَةٌ إِنَّمَا عشیتها [عَیْشُهَا] مِنْهَا بَعْدَ اللَّهِ قَالَتْ لِی اسْأَلْ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَنْ كَسْبِهَا إِنْ یَكُ حَلَالًا وَ إِلَّا بِعْتُهَا قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام تُشَارِطُ قُلْتُ وَ اللَّهِ مَا أَدْرِی تُشَارِطُ أَمْ لَا فَقَالَ لِی قُلْ لَهَا لَا تُشَارِطُ وَ تَقْبَلُ مَا أُعْطِیَتْ (۱).

**[ترجمه]قرب الاسناد: از حنان روایت شده است: در عشیره ما زنی بود که کنیزی نوحه‌سرا داشت، آن زن نزد پدرم آمد و گفت: جانم به فدایت ای عمو! شما می دانید که معیشت من، اول از خدا و بعد از همین کنیز می گذرد. می خواستم از امام صادق علیه السّلام درباره این مطلب سؤال کنی، اگر اجرت نوحه سرائی حلال است که خوب، وگرنه دیگر نوحه‌سرایی نکند و او را بفروشم و از پول فروش او امرار معاش کنم تا بالاخره خداوند گشایشی عنایت کند. پدرم به آن زن گفت: به خدا سوگند که من حاضر نیستم چنین سؤالی را در محضر امام صادق علیه السلام مطرح کنم. گفتم: من پرسش تو را مطرح می‌کنم.

زمانی که خدمت ابوعبدالله امام صادق علیه السلام رسیدیم، من سؤال آن زن را مطرح کردم و گفتم: زنی در همسایگی ما

است که کنیزی نوحه سرا دارد و معیشت او بعد از خدا، تنها از طریق او تأمین می‌شود. به من گفته است: از امام صادق علیه السّلام درباره اجرت نوحه سرایی سؤال کن، اگر حلال بود که خوب، اگر نه او را بفروشم. امام فرمود: آیا با صاحبان عزا شرط می کند که باید چه مبلغی بپردازند؟ من گفتم: به خدا که نمی دانم شرط می کند یا نه. امام فرمود: به آن کنیز بگو: شرط نکند و هر مبلغی که به او دادند، بپذیرد. - . قرب الاسناد: ۵۸ -

**[ترجمه]

«۲»

ل، [الخصال] ابْنُ الْوَلِيدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ نَصْرِ بْنِ قَابُوسَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام يَقُولُ: الْمُنَجِّمُ مَلْعُونٌ وَ الْكَاهِنُ مَلْعُونٌ وَ السَّاحِرُ مَلْعُونٌ وَ الْمُغَنِّيَةُ مَلْعُونَةٌ وَ مَنْ آوَاهَا مَلْعُونٌ وَ آكِلُ كَسْبِهَا مَلْعُونٌ (۲).

**[ترجمه]الخصال: نصر بن قاموس گفته است، از امام صادق علیه السّلام شنیدم که می‌فرمود: منجم، پیشگو (فالگیر)، ساحر، زن‌آوازه‌خوان و کسی که او را پناه و منزل می‌دهد و از درآمد او می‌خورد، ملعون است. - . الخصال ۱: ۲۰۸ -

**[ترجمه]

«۳»

قَالَ وَ قَالَ علیه السلام: الْمُنَجِّمُ كَالْكَاهِنِ وَ الْكَاهِنُ كَالسَّاحِرِ وَ السَّاحِرُ كَافِرٌ وَ الْكَافِرُ فِي النَّارِ(۳).

ص: ۵۸

۱- ۱. قرب الإسناد ص ۵۸.

۲- ۲. الخصال ج ۱ ص ۲۰۸.

۳- ۳. الخصال ج ۱ ص ۲۰۸.

**[ترجمه]الخصال: و نيز نصر بن قاموس روايت كرده كه ايشان فرمود: منجم مانند پيشگو است و پيشگو همانند ساحر، و ساحر كافر است و جايگاهش در آتش است. - . الخصال ۱: ۲۰۸ -

**[ترجمه]

باب ۶ الحجامه و فحل الضراب

الأخبار

«۱»

ب، [قرب الإسناد] ابْنُ طَرِيفٍ عَنِ ابْنِ عُلْوَانَ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِيهِ عليهما السلام قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله احْتَجَمَ وَسَطَ رَأْسِهِ حَجَمَهُ أَبُو طَيِّبَةَ بِمِحْجَمَةٍ مِنْ صُفْرٍ وَ أَعْطَاهُ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله صَاعاً مِنْ تَمْرٍ(۱).

**[ترجمه]قرب الاسناد: ابن علوان از امام صادق عليه السّلام و ايشان از پدرش روايت كرده‌اند كه: پيامبر صلّى الله عليه و آله وسط سرش را حجامت كرد، و ابوطيبه با تيغ وى را حجامت كرد. پيامبر اكرم صلّى الله عليه و آله يك پيمانه (سه كيلو) خرما به او داد. - . قرب الاسناد: ۵۳ -

**[ترجمه]

«۲»

ن، [عيون أخبار الرضا عليه السلام] بِالْأَسَانِيدِ الثَّلَاثَةِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: إِنَّا أَهْلُ بَيْتٍ لَا تَحِلُّ لَنَا الصَّدَقَةُ وَ أُمِرْنَا بِإِسْبَاغِ الطَّهُورِ وَ أَنْ لَا نُنْزِيَ حِمَاراً عَلَى عَتِيقَةٍ(۲).

**[ترجمه]عيون الاخبار: امام رضا عليه السّلام از پدرانش روايت نموده است: پيامبر صلّى الله عليه و آله فرمود: صدقه بر ما اهل بيت حرام است و ما امر شده‌ايم به كمال وضو و طهارت و اينكه خر نرى را براى جفت‌گيرى بر روى اسب ماده نجهانيم. - . عيون الاخبار۲: ۲۹ -

**[ترجمه]

أقول

قد مضى فى باب الجوامع أن النبى صلى الله عليه و آله نهى عن كسب الدابه يعنى عسيب الفحل.

١- ١. قرب الإسناد ص ٥٣.
٢- ٢. عيون الأخبار ج ٢ ص ٢٩.

**[ترجمه]در باب «درآمدهای حلال و حرام» آمده است که پیامبر صلّی الله علیه و آله، کسب درآمد از طریق چهارپا، یعنی جفت‌گیری حیوان نر با ماده را نهی کرده است .

**[ترجمه]

باب ۷ بیع المصاحف و أجر کتابتها و تعلیمها

الآیات

البقره: وَ لا تَشْتَرُوا بِآیاتِی ثَمَناً قَلِیلًا(۱).

lt;meta info="- «وَ لا تَشْتَرُوا بِآیاتی ثَمَناً قَلیلًا» - . البقره/ ۴۱ -

{و آیات مرا به بهایی ناچیز نفروشید.}

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

ب، [قرب الإسناد] عَلِیٌّ عَنْ أَخِیهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ یَکْتُبُ الْمُصْحَفَ بِالْأَجْرِ قَالَ لَا بَأْسَ (۲).

**[ترجمه]علی بن جعفر از برادرش امام موسی علیه السّلام روایت کرده که از ایشان درباره مردی که با مزدی معین قرآن می‌نویسد سؤال کردم؟ فرمود: اشکالی ندارد. - . قرب الاسناد: ۱۱۵ -

**[ترجمه]

«۲»

سر، [السرائر] مِنْ جَامِعِ الْبَزَنْطِیِّ: مِثْلَهُ (۳).

**[ترجمه]السرایر: در جامع بزنطی نیز همانند این حدیث آمده است. - . السرائر: ۴۸۳ -

**[ترجمه]

«۳»

ضا، [فقه الرضا علیه السلام]: اعْلَمْ أَنَّ أُجْرَهَ الْمُعَلِّمِ حَرَامٌ إِذَا شَارَطَ فِی تَعْلِیمِ الْقُرْآنِ أَوْ مُعَلِّمٌ لَا یُعَلِّمُهُ إِلَّا قُرْآناً فَقَطْ فَحَرَامٌ أُجْرَتُهُ

إِنْ شَارَطَ أَوْ لَمْ يُشَارِطْ(۴).

**[ترجمه]فقه الرضـا: بـدان که اجرت معلم، اگر در یاد دادن قرآن شـرط بگـذارد، حرام است و یا معلمی که فقط قرآن تعلیم می‌دهد، اجرتش، چه شرط بگذارد و چه نگذارد، حرام است. - . فقه الرضا علیه السلام: ۳۴ -

**[ترجمه]

«۴»

وَ رُوِیَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: فِی قَوْلِهِ أَكَّالُونَ لِلسُّحْتِ قَالَ أُجْرَهُ الْمُعَلِّمِینَ الَّذِینَ یُشَارِطُونَ فِی تَعْلِیمِ الْقُرْآنِ (۵).

**[ترجمه]از ابن عباس روایت شـده که امام رضا علیه السّـلام درباره سـخن خداوند تعالی: أَكَّالُونَ لِلسُّحْت، - . المائده/ ۴۲ - {[و] بسـیار مال حرام می خورنـد} فرمود: منظور اجرت معلمانی است که در تعلیم قرآن شـرط می گذارنـد. - . فقه الرضا علیه السلام: ۳۴ -

**[ترجمه]

«۵»

وَ رُوِیَ: أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مَسْعُودٍ جَاءَ إِلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فَقَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ أَعْطَانِی فُلَانٌ الْأَعْرَابِیُّ نَاقَهً بِوَلَدِهَا فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله لِمَ یَا ابْنَ مَسْعُودٍ فَقَالَ إِنِّی كُنْتُ عَلَّمْتُ لَهُ أَرْبَعَ سُوَرٍ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ فَقَالَ رُدَّ عَلَیْهِ یَا ابْنَ مَسْعُودٍ فَإِنَّ الْأُجْرَهَ عَلَی الْقُرْآنِ حَرَامٌ (۶).

۱- ۱. سوره البقره: ۴۱.

۲- ۲. قرب الإسناد ص ۱۱۵.

۳- ۳. السرائر ص ۴۸۳.

۴- ۴. فقه الرضا: ص ۳۴.

۵- ۵. فقه الرضا: ص ۳۴.

۶- ۶. فقه الرضا: ص ۳۴.

**[ترجمه]روایت شده که عبدالله بن مسعود نزد پیامبر صلّی الله علیه و آله آمد و گفت: یا رسول الله، فلان بادیه نشین، شتری را همراه با بچه‌اش به من داده است، پیامبر فرمود: برای چه ابن مسعود؟ او جواب داد: چون من چهار سوره از قرآن را به او آموخته بودم. وی فرمود: آن را پس بده ابن مسعود، چون که اجرت گرفتن برای آموختن قرآن حرام است. - . فقه الرضا علیه السلام: ۳۴ -

**[ترجمه]

باب ۸ بیع السلاح من أهل الحرب

الأخبار

«۱»

ب، [قرب الإسناد] عَلِيٌّ عَنْ أَخِيهِ قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ الْمُسْلِمِ يَحْمِلُ التِّجَارَةَ إِلَى الْمُشْرِكِينَ قَالَ إِذَا لَمْ يَحْمِلُوا سِلَاحاً فَلَا بَأْسَ (۱).

**[ترجمه]قرب الاسناد: علی بن جعفر از برادرش امام موسی علیه السّلام روایت کرده که از ایشان درباره مرد مسلمانی که کالای تجاری برای مشرکین حمل می‌کند سؤال کردم، وی فرمود: اگر اسلحه حمل نکند، اشکالی ندارد. - . قرب الاسناد: ۱۱۳ -

**[ترجمه]

«۲»

ل، [الخصال]: فِيمَا أَوْصَى بِهِ النَّبِيُّ صلى الله علیه و آله يَا عَلِيُّ كَفَرَ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّهِ عَشَرَهٌ الْقَتَّاتُ وَ السَّاحِرُ وَ الدَّيُّوثُ وَ نَاكِحُ الْمَرْأَهِ حَرَاماً فِي دُبُرِهَا وَ نَاكِحُ الْبَهِيمَهِ وَ مَنْ نَكَحَ ذَاتَ مَحْرَمٍ مِنْهُ وَ السَّاعِي فِي الْفِتْنَهِ وَ بَائِعُ السِّلَاحِ مِنْ أَهْلِ الْحَرْبِ وَ مَانِعُ الزَّكَاهِ وَ مَنْ وَجَدَ سَعَهً فَمَاتَ وَ لَمْ يَحُجَ (۲).

**[ترجمه]الخصال: از سفارشات پیامبر صلّی الله علیه و آله: ای علی! ده گروه از این امت به خداوند بزرگ کافر شده اند و آنها عبارتند از: سخن‌چین، ساحر، دیوث، کسی که از حرام با زنی از عقب آمیزش کند، کسی که با چهارپایی در آمیزد، کسی که با نامحرم زنا کند، روشن کننده آتش فتنه، فروشنده اسلحه به دشمنان اسلام، کسی که زکات ندهد و کسی که مستطیع باشد و حج نگذارد. - . الخصال ۲: ۲۱۷ -

**[ترجمه]

أقول

مضی بعضها فی باب جوامع المکاسب.

ص: ۶۱

۱- ۱. قرب الإسناد ص ۱۱۳.

۲- ۲. الخصال ج ۲ ص ۲۱۷.

**[ترجمه]بعضی از این احادیث در باب «درآمدهای حلال و حرام» آمده است .

**[ترجمه]

باب ۹ بیع الوقف

الأخبار

«۱»

ج، [الإحتجاج]: كَتَبَ الْحِمْيَرِيُّ إِلَى النَّاحِيَهِ الْمُقَدَّسَهِ أَنَّ لِبَعْضِ إِخْوَانِنَا مِمَّنْ نَعْرِفُهُ ضَيْعَهً جَدِيدَهً بِجَنْبِ ضَيْعَهٍ خَرَابٍ لِلسُّلْطَانِ فِيهَا حِصَّتُهُ وَ أَكَرَتُهُ رُبَّمَا زَرَعُوا حُدُودَهَا وَ تُؤْذِيهِمْ عُمَّالُ السُّلْطَانِ وَ تَتَعَرَّضُ فِي الْأَكْلِ مِنْ غَلَّاتِ ضَيْعَتِهِ وَ لَيْسَ لَهَا قِيمَهٌ لِخَرَابِهَا وَ إِنَّمَا هِيَ بَائِرَهٌ مُنْذُ عِشْرِينَ سَنَهً وَ هُوَ يَتَحَرَّجُ مِنْ شِرَائِهَا لِأَنَّهُ يُقَالُ إِنَّ هَذِهِ الْحِصَّهَ مِنْ هَذِهِ الضَّيْعَهِ كَانَتْ قُبِضَتْ عَنِ الْوَقْفِ قَدِيماً لِلسُّلْطَانِ فَإِنْ جَازَ شِرَاؤُهَا مِنَ السُّلْطَانِ وَ كَانَ ذَلِكَ صَوَاباً كَانَ ذَلِكَ صَلَاحاً لَهُ وَ عِمَارَهً لِضَيْعَتِهِ وَ أَنَّهُ يَزْرَعُ هَذِهِ الْحِصَّهَ مِنَ الْقَرْيَهِ الْبَائِرَهِ لِفَضْلِ مَاءِ ضَيْعَتِهِ الْعَامِرَهِ وَ يَنْحَسِمُ عَنْهُ طَمَعَ أَوْلِيَاءِ السُّلْطَانِ وَ إِنْ لَمْ يَجُزْ ذَلِكَ عَمِلَ بِمَا تَأْمُرُهُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ فَأَجَابَ علیه السلام الضَّيْعَهُ لَا يَجُوزُ ابْتِيَاعُهَا إِلَّا مِنْ مَالِكِهَا أَوْ بِأَمْرِهِ وَ رِضًا مِنْهُ (۱).

**[ترجمه]الاحتجاج: حمیری در نامه ای به امام زمان علیه السلام نوشت: یکی از برادران ما در کنار مزرعه مخروبه حاکم، مزرعه تازه و سرسبزی دارد و در آنجا دارای نصیب است و آن را کرایه داده است. مزرعه حاکم از بیست سال پیش تاکنون بدون کشت رها شده و مخروبه است و ارزشی ندارد، ولی با این حال مأموران حکومت با کارکنان مزرعه برادر ما بر سر آنچه که در مرزهای آن کشت کرده‌اند، اختلاف دارند و آنان را مورد آزار قرار داده و به غلات مزرعه ایشان دست درازی می کنند. برادر ما از خرید مزرعه حاکم خودداری می‌کند؛ زیرا گفته شده: این بخش از آن مزرعه در گذشته جزء وقف بوده که از آن جدا شده و تحت تملک حاکم در آمده است. اگر خریدن مزرعه از حاکم جایز و کار درستی باشد، این کار به مصلحت وی و سبب آبادانی مزرعه اش است؛ زیرا می تواند این زمین بایر را با مازاد آب مزرعه خودش کشت کند؛ افزون بر آن، دندان طمع کارگزاران حاکم از آنجا کنده می شود؛ و اگر خرید آن جایز نباشد که به دستور شما عمل خواهد کرد، انشاء الله. امام علیه السّلام در پاسخ وی فرمود: خرید مزرعه جایز نیست مگر از مالک آن یا به دستور او یا با رضایت وی. - . الاحتجاج ۲: ۳۰۸ -

**[ترجمه]

«۲»

وَ كَتَبَ رُوِيَ عَنِ الْفَقِيهِ: فِي بَيْعِ الْوُقُوفِ خَبَرٌ مَأْثُورٌ إِذَا كَانَ الْوَقْفُ عَلَى قَوْمٍ بِأَعْيَانِهِمْ وَ أَعْقَابِهِمْ فَاجْتَمَعَ أَهْلُ الْوَقْفِ عَلَى بَيْعِهِ وَ كَانَ ذَلِكَ أَصْلَحَ لَهُمْ أَنْ يَبِيعُوهُ فَهَلْ يَجُوزُ أَنْ يُشْتَرَى مِنْ بَعْضِهِمْ إِنْ لَمْ يَجْتَمِعُوا كُلُّهُمْ عَلَى الْبَيْعِ أَمْ لَا يَجُوزُ إِلَّا أَنْ يَجْتَمِعُوا كُلُّهُمْ عَلَى ذَلِكَ وَ عَنِ الْوَقْفِ الَّذِي لَا يَجُوزُ بَيْعُهُ فَأَجَابَ إِذَا كَانَ الْوَقْفُ عَلَى إِمَامِ الْمُسْلِمِينَ فَلَا يَجُوزُ بَيْعُهُ وَ إِنْ كَانَ عَلَى قَوْمٍ

مِنَ الْمُسْلِمِينَ فَلْيَبِعْ كُلَّ قَوْمٍ مَا يَقْدِرُونَ عَلَى بَيْعِهِ مُجْتَمِعِينَ وَ مُتَفَرِّقِينَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ (٢).

١- ١. الاحتجاج ج ٢ ص ٣٠٨.

٢- ٢. الاحتجاج ج ٢ ص ٣١٢ طبع النجف.

**[ترجمه]فقیه: روایت کرده است که حمیری در نـامه‌ای از امـام زمـان عـج درباره فروش وقف سؤال کرد و روایت شـده که ایشان در این باره پاسخ داد: هرگاه چیزی برای افراد معین و فرزندانشان وقف باشد و همه آنان تصـمیم به فروش آن بگیرند و این کـار برایشان بهتر باشـد، می تواننـد آن را بفروشـند. و سؤال کرد: آیا اگر همه آنان راضـی به فروش آن نباشـند، می توان سهم بعضـی از آنان را خرید یا این کار جایز نیست مگر با رضایت همه آنان؟ و چه نوع وقفی، فروشش جایز نیست؟ امام علیه السّلام پاسخ داد: هرگاه چیزی برای پیشوای مسلمانان وقف باشد، فروش آن جایز نیست و اگر برای گروهی از مسلمانان وقف باشـد، هر گروه از آنـان، آنچه را که قـدرت بر فروش آن دارنـد، می تواننـد بفروشـند، خـواه بـا هم یـا جـداگانه. انشـاءا... - . الاحتجاج ۲: ۳۱۲ -

**[ترجمه]

باب ۱۰ استحباب الزرع و الغرس و حفر القلبان و إجراء القنوات و الأنهار و آداب جمیع ذلک

الآیات

الـواقعه: أَ فَرَأَیْتُـمْ مـا تَحْرُثُـونَ أَ أَنْتُمْ تَزْرَعُـونَهُ أَمْ نَحْنُ الزَّارِعُـونَ لَـوْ نَشـاءُ لَجَعَلْنـاهُ حُطامـاً فَظَلْتُمْ تَفَكَّهُـونَ إِنَّا لَمُغْرَمُـونَ بَـلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ (۱)

lt;meta info="- «أَ فَرَأَیْتُمْ مـا تَحْرُثُـونَ * أَ أَنْتُمْ تَزْرَعُـونَهُ أَمْ نَحْنُ الزَّارِعُـونَ * لَوْ نَشـاءُ لَجَعَلْنـاهُ حُطاماً فَظَلْتُمْ تَفَکَّهُونَ * إِنَّا لَمُغْرَمُونَ * بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ.» - . واقعه / ۶۸- ۶۴ -

{آیا آنچه را کِشت می کنید، ملاحظه کرده اید؟، آیا شما آن را [بی یاری ما] زراعت می کنید، یا ماییم که زراعت می کنیم؟ اگر بخواهیم، قطعاً خاشاکش می گردانیم، پس در افسوس [و تعجّب] می اُفتیـد، [و می گوییـد:] واقعاً ما زیان زده ایم، بلکه ما محروم شدگانیم.}

تفسیر:

«أَفَرَأَیْتُم مـا تَحْرُثُونَ»، أی تبـذرون حبـه {کشـت می‌کنیـد} «أَ أَنْتُمْ تَزْرَعُـونَهُ» أی تنبتـونه {شـما آن را می رویانیـد} «أَمْ نَحْنُ الزَّارِعُونَ» أی المنبتون {ما رویاننده ایم.}

«لَجَعَلْناهُ حُطاماً » یعنی گیاه خشک «فَظَلْتُمْ تَفَکَّهُونَ » درباره آن با تعجب و پشیمانی صـحبت می‌کنیـد، درباره آنچه که در آن خرج کردید و به خاطر آن دچار گناه شدید.

**[ترجمه]

تفسیر

أَ فَرَأَیْتُم ما تَحْرُثُونَ أی تبذرون حبّه أَ أَنْتُمْ تَزْرَعُونَهُ أی تنبتونه أَمْ نَحْنُ الزَّارِعُونَ أی المنبتون.

**[ترجمه]نقل و انتقال انواع میوه. و از آن برای سخن گفتن استعاره شده است. (إنا لمغرمون) قطعا ما به خاطر آنچه که خرج کردیم دچار زیان شدیم، یا به سبب از بین رفتن روزی‌مان، هلاک شدیم، از کلمه غرام. (بل نحن محرومون) خود را از روزی مان محروم ساختیم، یا ما محدود شدیم نه سعادتمند.

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

وَ فِی مَجْمَعِ الْبَیَانِ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله: لَا یَقُولَنَّ أَحَدُکُمْ زَرَعْتُ وَ لْیَقُلْ حَرَثْتُ (۲).

لَجَعَلْناهُ حُطاماً أی هشیما فَظَلْتُمْ تَفَکَّهُونَ تتحدثون فیه تعجبا و تندّما علی ما أنفقتم فیه أو علی ما أصبتم لأجله من المعاصی.

و التفکّه التنقل بصنوف الفاکهه و قد استعیر للتنقل بالحدیث إِنَّا لَمُغْرَمُونَ أی لملزومون غرامه ما أنفقنا أو مهلکون لهلاک رزقنا من الغرام بَلْ نَحْنُ قوم مَحْرُومُونَ حرمنا رزقنا أو محدودون لا مجدودون.

**[ترجمه]در مجمع البیان: از پیامبر صلّی الله علیه و آله روایت شده که فرمودند: هرگز کسی از شما نگوید زراعت کردم، بلکه بگوید کشت کردم. - . مجمع البیان ۵: ۲۲۳ -

**[ترجمه]

«۲»

الْعِلَلُ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی الْعَلَوِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ زِیَادٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عِیسَی بْنِ جَعْفَرٍ الْعَلَوِیِّ الْعُمَرِیِّ عَنْ آبَائِهِ عَنْ عُمَرَ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله قَالَ: مَرَّ أَخِی عِیسَی بِمَدِینَهٍ وَ إِذَا فِی ثِمَارِهَا الدُّودُ فَشَکَوْا إِلَیْهِ مَا بِهِمْ فَقَالَ دَوَاءُ هَذَا مَعَکُمْ وَ لَیْسَ تَعْلَمُونَ أَنْتُمْ قَوْمٌ إِذَا غَرَسْتُمُ الْأَشْجَارَ صَبَبْتُمُ التُّرَابَ ثُمَّ صَبَبْتُمُ الْمَاءَ وَ لَیْسَ هَکَذَا

۱- ۱. سوره الواقعه الآیات ۶۴- ۶۸.

۲- ۲. مجمع البیان ج ۵ ص ۲۲۳ طبع صیدا.

يَجِبُ بَلْ يَنْبَغِي أَنْ تَصُبُّوا الْمَاءَ فِي أَصُولِ الشَّجَرِ ثُمَّ تَصُبُّوا التُّرَابَ لِكَيْلَا يَقَعَ فِيهِ الدُّودُ فَاسْتَأْنَفُوا كَمَا وَصَفَ فَذَهَبَ ذَلِكَ عَنْهُمْ (۱).

**[ترجمه]علل الشرایع: پیامبر اکرم صلّی الله علیه و آله فرمودند: برادرم عیسی از شهری عبور کردند که در میوه درختانشان کِرم بود، مردم آن دیار از بودن کرم در میوه ها نزد او شکایت کردند. او گفت: دوای این آفت نزد خودتان است، حال آنکه شما از آن بی اطلاعید. شما وقتی درختان را می کارید، ابتدا خاک ریخته و سپس آب می ریزید، در حالی که این صحیح نیست، بلکه سزاوار است اول پای ریشه درختان آب ریخته، سپس خاک بریزید تا در میوه ها کرم پیدا نشود. مردم آن شهر، همانطور که ایشان توضیح داد، درختان را دوباره کاشتند و کرم ها از میوه ها زایل گشت. -. علل الشرایع: ۵۷۴ -

**[ترجمه]

«۳»

ل، [الخصال] لی، [الأمالی للصدوق] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ الْيَقْطِينِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ شُعَيْبٍ عَنِ الْهَيْثَمِ بْنِ أَبِي كَهْمَسٍ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: سِتُّ خِصَالٍ يَنْتَفِعُ بِهَا الْمُؤْمِنُ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهِ وَلَدٌ صَالِحٌ يَسْتَغْفِرُ لَهُ وَ مُصْحَفٌ يُقْرَأُ مِنْهُ وَ قَلِيبٌ يَحْفِرُهُ وَ غَرْسٌ يَغْرِسُهُ وَ صَدَقَةُ مَاءٍ يُجْرِيهِ وَ سُنَّةٌ حَسَنَةٌ يُؤْخَذُ بِهَا بَعْدَهُ (۲).

**[ترجمه]الخصال، أمالی الصدوق: ابوکهمس از امام صادق علیه السّلام روایت کرده است که ایشان فرمود: شش چیز است که پس از وفات مؤمن به او نفع می‌رساند: فرزندی که برای او طلب آمرزش کند، کتاب یا قرآنی که پس از او بجای ماند و خوانده شود، چاهی که برای بهره بردن مردم از آبش آن را حفر کند، و نهالی که آن را بکارد، و صدقه آبی که آن را جاری ساخته است، و سنت حسنه‌ای که پس از او به کار گرفته شود. -. الخصال ۱: ۲۲۹ و أمالی الصدوق: ۱۶۹ -

**[ترجمه]

«۴»

مع، [معانی الأخبار] لی، [الأمالی للصدوق] أَبِی [عَنْ عَلِيٍّ ع] عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ: سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَيُّ الْمَالِ خَيْرٌ قَالَ زَرْعٌ زَرَعَهُ صَاحِبُهُ وَ أَصْلَحَهُ وَ أَدَّى حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَأَيُّ الْمَالِ بَعْدَ الزَّرْعِ خَيْرٌ قَالَ رَجُلٌ فِي غَنَمِهِ قَدْ تَبِعَ بِهَا مَوَاضِعَ الْقَطْرِ يُقِيمُ الصَّلَاةَ وَ يُؤْتِي الزَّكَاةَ قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَأَيُّ الْمَالِ بَعْدَ الْغَنَمِ خَيْرٌ قَالَ الْبَقَرُ تَغْدُو بِخَيْرٍ وَ تَرُوحُ بِخَيْرٍ قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَأَيُّ الْمَالِ بَعْدَ الْبَقَرِ خَيْرٌ قَالَ الرَّاسِيَاتُ فِي الْوَحَلِ وَ الْمُطْعِمَاتُ فِي الْمَحْلِ نِعْمَ الشَّيْ ءُ النَّخْلُ مَنْ بَاعَهُ فَإِنَّمَا ثَمَنُهُ بِمَنْزِلَةِ رَمَادٍ عَلَى رَأْسِ شَاهِقٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ إِلَّا أَنْ يُخْلِفَ مَكَانَهُ قِيلَ يَا رَسُولَ

اللَّهِ فَأَيُّ الْمَالِ بَعْدَ النَّخْلِ خَيْرٌ فَسَكَتَ فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ فَأَيْنَ الْإِبِلُ قَالَ فِيهَا الشَّقَاءُ وَ الْجَفَاءُ وَ الْعَنَاءُ وَ بُعْدُ الدَّارِ تَغْدُو مُدْبِرَةً وَ تَرُوحُ مُدْبِرَةً لَا يَأْتِي خَيْرُهَا إِلَّا مِنْ جَانِبِهَا الْأَشْأَمِ أَمَا إِنَّهَا لَا تَعْدَمُ الْأَشْقِيَاءَ الْفَجَرَةَ(۳).

**[ترجمه]معـانی الاخبـار، أمـالی الصـدوق: سـکونی از امـام صادق علیه السّـلام و ایشان از پـدرانش روایت کرده است که از پیامبر صلّی الله علیه و آله پرسیدند: کدامین مال بهتر است؟ فرمود: زراعتی که صاحبش آن را بکارد و به اصلاحش بکوشد، و حقش را (زکاتش را) در همان روز درو، پرداخت نمایـد. گفتنـد: یا رسول اللّه! کـدامین مال بعد از زراعت بهتر است؟ فرمود: مال کسی که با گوسفندانش به دنبال محل باران رود و نماز را به پا دارد، و زکات را بپردازد .

گفتند: یا رسول اللّه، و کدامین مال بعد از گوسفند بهتر است؟ فرمود: گاوهایی که هر صبح و عصر خیر به‌همراه آورند.

گفتند: یا رسول اللّه، پس از گاو کدامین مال بهتر است؟ فرمود: درختی که ریشه در گل استوار می دارد. و به هنگام قحطی و خشکسالی طعام می‌دهد. خوب چیزی است نخل، هر کس که آن را بفروشد، بهایش به‌منزله خاکستری بر سر قله ای است که باد در روزی طوفانی، بر آن بوزد، مگر آنکه نخل دیگری را جانشین آن سازد.

گفتنـد: یـا رسول اللّه، بعـد از نخـل کـدامین مـال بهتر است؟ پس پیامبر صـلّی الله علیه و آله سـکوت کرد، تا یکی از آن میان گفت: پس گله شتر چه جایگاهی دارد؟

فرمود: بدبختی و سختی و رنج و دوری از خانه در وجودش نهاده شده است. با روی‌گردانی در صبح و شب حرکت می‌کند و خیرش جز از جانب نامیمون و شوم آن نمی‌آید (منظور این است که شتر را جز از جانب چپش نمی‌دوشند و جانب چپ کنایه از عـدم میمنت است)، ولی بـا این وجود، تیره بخت نابکار آن را از دست نمی‌دهـد. - . معانی الاخبار: ۳۲۱ و امالی الصدوق: ۳۵۰ -

**[ترجمه]

«۵»

ل، [الخصال] مَاجِیلَوَیْهِ عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنِ الْأَشْعَرِیِّ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ هَاشِمٍ

ص: ۶۴

۱- ۱. علل الشرائع ص ۵۷۴ طبع النجف.
۲- ۲. الخصال ج ۱ ص ۲۲۹ و کان الرمز(ن) للعیون و هو من سهو القلم و الصواب ما أثبتناه، و الأمالی للصدوق ص ۱۶۹.
۳- ۳. معانی الأخبار ص ۳۲۱ و أمالی الصدوق ص ۳۵۰.

عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ: مِثْلَهُ (۱).

**[ترجمه]الخصال: نوفلی از سکونی نیز مانند این حدیث را روایت کرده است. - . الخصال: ۱۶۷ -

**[ترجمه]

«۶»

أَرْبَعِينُ الشَّهِيدِ بِإِسْنَادِهِ عَنِ الصَّدُوقِ: مِثْلَهُ (۲).

**[ترجمه]اربعین الشهید: با استناد به همین مرجع، از صدوق نیز مانند این حدیث نقل شده است. - . اربعین الشهید: ۱۹۹ -

**[ترجمه]

«۷»

كِتَابُ الْغَايَاتِ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام: إِلَى آخِرِ الْخَبَرِ(۳).

**[ترجمه]کتاب الغایات: امام صادق علیه السّلام نیز از پدرانش چنین حدیثی روایت کرده است. - . کتاب الغایات: ۸۸ -

**[ترجمه]

«۸»

ع، [علل الشرائع] أَبِي عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ أَبِي الْخَطَّابِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَطِيَّةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام يَقُولُ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَحَبَّ لِأَنْبِيَائِهِ مِنَ الْأَعْمَالِ الْحَرْثَ وَ الرَّعْيَ لِئَلَّا يَكْرَهُوا شَيْئاً مِنْ قَطْرِ السَّمَاءِ(۴).

**[ترجمه]علل الشرایع: محمد بن عطیه نقل می‌کند که از امام صادق علیه السّلام شنیدم که می‌فرمود: خداوند عزوجل از میان پیشه‌ها، کشاورزی و چوپانی را برای انبیایش دوست داشت تا آنان هیچ‌گاه از بارش آسمان کراهت نداشته باشند. - . علل الشرایع: ۳۲ -

**[ترجمه]

«۹»

مع، [معاني الأخبار] ابْنُ بَشَّارٍ عَنِ الْمُظَفَّرِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ الْكُوفِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عليهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: خَيْرُ الْمَالِ سِكَّةٌ مَأْبُورَةٌ وَ مُهْرَةٌ

مَأْمُورَةٌ(۵).

**[ترجمه]معانی الاخبار: علی بن حسین علیه السلام از پدرانش روایت کرده است که پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمود: بهترین مال، نخلستان و مادیانی است که پر زاد و ولد باشد. - . معانی الاخبار: ۲۹۲ -

**[ترجمه]

أقول

قد مضى فی کتاب الحیوان بسند آخر مع تفسيره.

**[ترجمه]در کتاب «الحیوان» حدیث دیگری در این مورد، همراه با تفسیرش ذکر شده است.

**[ترجمه]

«۱۰»

ب، [قرب الإسناد] ابْنُ طَرِيفٍ عَنِ ابْنِ عُلْوَانَ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِيهِ علیهما السلام قَالَ كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام يَقُولُ: مَنْ وَجَدَ مَاءً وَ تُرَاباً ثُمَّ افْتَقَرَ فَأَبْعَدَهُ اللَّهُ (۶).

**[ترجمه]قرب الاسناد: امام صادق علیه السّلام از پدرش روایت کرده است که امیر المؤمنین علی علیه السّلام می فرمود: هرکس آب و خاکی در اختیار داشته باشد و فقیر شود، خدا او را از رحمت خود دور می سازد. - . قرب الاسناد: ۵۵ -

**[ترجمه]

«۱۱»

ب، [قرب الإسناد] أَبُو الْبَخْتَرِيِّ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام عَنْ أَبِيهِ علیهما السلام قَالَ: إِنَّ عَلِيّاً علیه السلام كَانَ لَا يَرَى بَأْساً أَنْ يُطْرَحَ فِي الْمَزَارِعِ الْعَذِرَةُ(۷).

**[ترجمه]قرب الاسناد: بختری از امام صادق علیه السّلام و ایشان از پدرش روایت کرده است: امام علی علیه السّلام اشکالی نمی‌دید که در مزارع، مدفوع و فضولات حیوانی ریخته شود. - . قرب الاسناد : ۶۸ -

**[ترجمه]

«۱۲»

ب، [قرب الإسناد] ابْنُ عِيسَى عَنِ الْبَزَنْطِيِّ قَالَ: سَأَلْتُ الرِّضَا عليه السلام عَنْ قَطْعِ السِّدْرِ

ص: ۶۵

۱- ۱. الخصال ص ۱۶۷.

۲- ۲. أربعين الشهيد ص ۱۹۹ ملحقا بكتاب اثبات الوصيه طبع سنه ۱۳۱۸.

۳- ۳. كتاب الغايات ص ۸۸.

۴- ۴. علل الشرائع ص ۳۲.

۵- ۵. معانى الأخبار ص ۲۹۲ و السكه: هى الطريقه المستقيمه المستويه المصطفه من النخل، و المأبوره: هى التى قد لقحت. و المهره المأموره: الكثيره النتاج.

۶- ۶. قرب الإسناد ص ۵۵.

۷- ۷. قرب الإسناد ص ۶۸.

فَقَالَ سَأَلَنِی رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِکَ عَنْهُ وَ کَتَبْتُ إِلَیْهِ أَنَّ أَبَا الْحَسَنِ قَطَعَ سِدْرَهً وَ غَرَسَ مَکَانَهُ عِنَباً(۱).

**[ترجمه]قرب الاسناد: ابن عیسی از بزنطی نقل کرده که می گفت: از امام رضا علیه السّلام درباره قطع کردن درخت سدر پرسیدم و ایشان فرمودند: یکی از اصحابت نیز این سؤال را از من پرسید و من برای او نوشتم که ابوالحسن درخت سدری را قطع کرد و به جای آن یک درخت انگور کاشت. -. قرب الاسناد : ۱۶۲ -

**[ترجمه]

«۱۳»

ع، [علل الشرائع] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ أَبِی الْخَطَّابِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی الْخَزَّازِ عَنْ غِیَاثِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ الْمَرْأَهَ خُلِقَتْ مِنَ الرَّجُلِ وَ إِنَّمَا هِمَّتُهَا فِی الرِّجَالِ فَأَحِبُّوا نِسَاءَکُمْ وَ إِنَّ الرَّجُلَ خُلِقَ مِنَ الْأَرْضِ وَ إِنَّمَا هِمَّتُهُ فِی الْأَرْضِ (۲).

**[ترجمه]علل الشرایع: امام صادق علیه السّلام فرمود: زن از مرد آفریده شده و گرایش او تنها در مردان است، پس زنانتان را دوست بدارید؛ و مرد از زمین آفریده شده و خواست و مطلوب او تنها در زمین است. -. علل الشرایع: ۴۹۸ -

**[ترجمه]

«۱۴»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَبِی عَلِیٍّ الْوَاسِطِیِّ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ آدَمَ مِنَ الْمَاءِ وَ الطِّینِ فَهِمَّهُ آدَمَ فِی الْمَاءِ وَ الطِّینِ وَ إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ حَوَّاءَ مِنْ آدَمَ فَهِمَّهُ النِّسَاءِ فِی الرِّجَالِ فَحَصِّنُوهُنَّ فِی الْبُیُوتِ (۳).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: امام صادق علیه السّلام فرمود: خداوند آدم را از آب و خاک آفرید و همّ و غمّ و خواست آدم در آب و خاک است؛ و حوا را از آدم آفرید، بنابراین، گرایش و خواست زنان، تنها به مردان است. ای مردان! زنانتان را در خانه نگاه دارید. -. تفسیر العیاشی -

**[ترجمه]

«۱۵»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِی یَعْفُورٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ: مَنْ زَرَعَ حِنْطَهً فِی أَرْضٍ فَلَمْ یَزْکُ زَرْعُهُ أَوْ خَرَجَ زَرْعُهُ کَثِیرَ الشَّعِیرِ فَبِظُلْمٍ عَمِلَهُ فِی مِلْکِ رَقَبَهِ الْأَرْضِ أَوْ بِظُلْمٍ لِمُزَارِعِهِ وَ أَکَرَتِهِ لِأَنَّ اللَّهَ یَقُولُ فَبِظُلْمٍ مِنَ الَّذِینَ هادُوا حَرَّمْنا عَلَیْهِمْ طَیِّباتٍ أُحِلَّتْ لَهُمْ یَعْنِی لُحُومَ الْإِبِلِ وَ الْبَقَرِ وَ الْغَنَمِ وَ قَالَ إِنَّ إِسْرَائِیلَ کَانَ إِذَا أَکَلَ مِنْ لَحْمِ الْبَقَرِ هَیَّجَ عَلَیْهِ وَجَعَ الْخَاصِرَهِ فَحَرَّمَ عَلَی نَفْسِهِ لَحْمَ الْإِبِلِ وَ ذَلِکَ مِنْ قَبْلِ أَنْ یُنْزَلَ التَّوْرَاهُ فَلَمَّا أُنْزِلَتِ التَّوْرَاهُ لَمْ یُحَرِّمْهُ وَ لَمْ یَأْکُلْهُ (۴).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: ابن ابی یعفور نقل کرده است: از امام صادق علیه السّلام شنیدم که می‌فرمود: هر کس دانه گندمی در زمینی بکارد و آن رشد نکرده و فزونی نیابد یا محصول آن جو فراوان با خود بیاورد، نتیجه ستم او در مالک شدن آن زمین و یا ظلم در حق کشاورزان و کارگرانش بوده است. زیرا خداوند می فرماید: {پس به سزای ستمی که از یهودیان سر زد و به سبب آنکه بسیار از راه خدا باز داشتند، چیزهای پاکیزه ای را که بر آنان حلال شده بود، حرام گردانیدیم} - . النساء / ۱۶۰ - یعنی گوشت شتر، گاو و گوسفند. و ایشان فرمود: اسرائیل هرگاه گوشت گاو می‌خورد، درد تهیگاهش شدت می یافت و او گوشت شتر را بر خود حرام کرد، و این امر پیش از نزول تورات بود، و چون تورات نازل شد، آن را حرام نکرد، اما اسرائیل از آن نمی‌خورد. - . تفسیر العیاشی ۱:۲۸۴ -

**[ترجمه]

«۱۶»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنِ الْحَسَنِ بْنِ ظَرِیفٍ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: فِی قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ وَ عَلَی اللَّهِ فَلْیَتَوَکَّلِ الْمُؤْمِنُونَ قَالَ الزَّارِعُونَ (۵).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: حسن بن ظریف از محمد و او از امام صادق علیه السّلام درباره سخن پروردگار بزرگ: {و مؤمنان باید تنها بر خدا توکل کنند.} - . ابراهیم/ ۱۱ - روایت کرده است که ایشان فرمود: منظور از مؤمنان در این آیه، کشاورزان است. - . تفسیر العیاشی ۲: ۲۲۲ -

**[ترجمه]

«۱۷»

مکا، [مکارم الأخلاق] عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام: إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَزْرَعَ زَرْعاً فَخُذْ قَبْضَةً مِنَ

۱- ۱. قرب الإسناد ص ۱۶۲.

۲- ۲. علل الشرائع ص ۴۹۸.

۳- ۳. تفسیر العیّاشیّ ج ص.

۴- ۴. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۲۸۴ و الآیه فی سوره النساء: ۱۶۰.

۵- ۵. تفسیر العیّاشیّ ج ۲ ص ۲۲۲ و الآیه فی سوره إبراهیم: ۱۱.

الْبَذْرِ بِيَدِكَ ثُمَّ اسْتَقْبِلِ الْقِبْلَهَ وَ قُلْ أَ أَنْتُمْ تَزْرَعُونَهُ أَمْ نَحْنُ الزَّارِعُونَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ثُمَّ قُلِ اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ حَرْثاً مُبَارَكاً وَ ارْزُقْنَا فِيهِ السَّلَامَهَ وَ التَّمَامَ وَ اجْعَلْهُ حَبّاً مُتَرَاكِباً وَ لَا تَحْرِمْنِي خَيْرَ مَا أَبْتَغِي وَ لَا تَفْتِنِّي بِمَا مَتَّعْتَنِي بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الطَّاهِرِينَ ثُمَّ ابْذُرِ الْقَبْضَهَ الَّتِي فِي يَدِكَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ (۱).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: از امام باقر علیه السّلام روایت شده است: هنگامی که تصمیم به کشت و زرع گرفتی، مشتی از بذر بردار، سپس رو به قبله بایست و سه مرتبه بگو: {آیا شما آن را [بی یاری ما] زراعت می کنید، یا ماییم که زراعت می کنیم؟} سپس بگو: «خدایا، آن را کشتی با برکت قرار ده و به وسیله آن به ما سلامتی و بی نیازی عنایت فرما و آن را دانه های متراکم و انباشته قرار بده و مرا از خیر آنچه می جویم محروم نکن و به آنچه مرا از آن بهره مند می سازی، آزمایش نکن. به حق محمد و خاندان پاک و پاکیزه اش.» سپس آنچه در مشت داری، بپاش، انشاءا... - . مکارم الاخلاق: ۴۰۹ -

**[ترجمه]

«۱۸»

کشف، [کشف الغمه] عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْجَنَابِذِيِّ قَالَ رُوِيَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام بِسَنَدٍ رَفَعَهُ إِلَيْهِ قَالَ: إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تُلْقِيَ الْحَبَّ فِي الْأَرْضِ فَخُذْ قَبْضَهً مِنْ ذَلِكَ الْبَذْرِ ثُمَّ اسْتَقْبِلِ الْقِبْلَهَ ثُمَّ قُلْ أَ فَرَأَيْتُمْ ما تَحْرُثُونَ أَ أَنْتُمْ تَزْرَعُونَهُ أَمْ نَحْنُ الزَّارِعُونَ ثُمَّ قُلْ لَا بَلِ اللَّهُ الزَّارِعُ لَا فُلَانٌ وَ تُسَمِّي بِاسْمِ صَاحِبِهِ ثُمَّ قُلِ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ اجْعَلْهُ مُبَارَكاً وَ ارْزُقْهُ السَّلَامَهَ وَ الْعَافِيَهَ وَ السُّرُورَ وَ الْغِبْطَهَ ثُمَّ ابْذُرِ الَّذِي بِيَدِكَ وَ سَائِرَ الْبَذْرِ(۲).

**[ترجمه]کشف الغمه: امام باقر علیه السّلام فرموده اند: هنگامی که تصمیم گرفتی دانه‌ای را در زمین بکاری، مشتی از بذر بردار و رو به قبله کن و بگو: {آیا آنچه را کشت می کنید، ملاحظه کرده اید؟ آیا شما آن را [بی یاری ما] زراعت می کنید، یا ماییم که زراعت می کنیم؟} سپس بگو: «نه! بلکه خدا روییانده است نه فلانی.» و اسم صاحب مزرعه را بگو و در ادامه بگو: «پروردگارا بر محمد و آل محمد درود فرست و آن را با برکت قرار ده و به وسیله آن بر ما سلامتی و شادی و سرور عنایت فرما»، سپس آنچه در مشت داری و دیگر دانه‌ها را بپاش. - . کشف الغمه ۲: ۳۲۵ -

**[ترجمه]

«۱۹»

وَ رَوَى الْحَسَنُ بْنُ سُلَيْمَانَ فِي كِتَابِ الْمُحْتَضَرِ مِنْ كِتَابِ الشِّفَاءِ وَ الْجِلَاءِ عَنْهُ علیه السلام: مِثْلَهُ (۳).

**[ترجمه]حسن بن سلیمان در کتاب «المحتضر من کتاب الشفاء و الجلا» همانند این حدیث را از ایشان روایت کرده است.

**[ترجمه]

«۲۰»

مَجَالِسُ الشَّيْخِ، مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ شَاذَانَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِی الْقَاسِمِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدٍ الْقَاشَانِیِّ عَنْ أَبِی أَیُّوبَ الْمَدَائِنِیِّ عَنْ سُلَیْمَانَ الْجَعْفَرِیِّ عَنِ الرِّضَا علیه السلام عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ علیهم السلام قَالَ كَانَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام یَقُولُ: مَا أَزْرَعُ الزَّرْعَ لِطَلَبِ الْفَضْلِ فِیهِ وَ مَا أَزْرَعُهُ إِلَّا لِیَتَنَاوَلَهُ الْفَقِیرُ وَ ذُو الْحَاجَهِ وَ لِیَتَنَاوَلَ مِنْهُ الْقُبَّرَهُ خَاصَّهً مِنَ الطَّیْرِ(۴).

**[ترجمه]مجالس الشیخ: امام سجاد علیه السّلام می‌فرمود: کشت را برای درآمد بیشتر نمی کارم، بلکه برای آن می کارم تا فقیر و نیازمند از آن بهره مند شوند و پرندگان از آن تغذیه کنند. - . أمالی الطوسی ۲: ۲۹۹ -

**[ترجمه]

«۲۱»

عِدَّهُ الدَّاعِی،: رُقْیَهُ الدُّودِ الَّذِی یَأْكُلُ الْمَبَاطِخَ وَ الزَّرْعَ یُكْتَبُ عَلَی أَرْبَعِ قَصَبَاتٍ وَ یُجْعَلُ عَلَی أَرْبَعِ قَصَبَاتٍ فِی أَرْبَعِ جَوَانِبِ الْمَبْطَخَهِ وَ الزَّرْعِ أَیُّهَا

ص: ۶۷

۱- ۱. مكارم الأخلاق ص ۴۰۹ طبع ایران.

۲- ۲. كشف الغمّه ج ۲ ص ۳۲۵ طبع الإسلامیه.

۳- ۳. لم أقف علیها فی المصدر و لا فی كتابه الآخر المختصر فیما فحصت فراجع.

۴- ۴. أمالی الطوسیّ ج ۲ ص ۲۹۹.

الـدَّوَابُّ وَ الْهَوَامُّ وَ الْحَيَوَانَاتُ اخْرُجُوا مِنْ هَـذِهِ الْأَرْضِ وَ الزَّرْعِ إِلَى الْخَرَابِ كَمَا خَرَجَ ابْنُ مَتَّى مِنْ بَطْنِ الْحُوتِ وَ إِنْ لَمْ تَخْرُجُوا أُرْسِلَتْ عَلَيْكُمْ شُواظٌ مِنْ نارٍ وَ نُحاسٌ فَلا تَنْتَصِرانِ أَ لَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيارِهِمْ وَ هُمْ أُلُوفٌ حَذَرَ الْمَوْتِ فَقالَ لَهُمُ اللَّهُ مُوتُوا فَماتُوا اخْرُجْ مِنْها فَإِنَّكَ رَجِيمٌ فَخَرَجَ مِنْها خائِفاً يَتَرَقَّبُ سُبْحانَ الَّذِي أَسْرى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَها لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا عَشِيَّةً أَوْ ضُحاها فَأَخْرَجْناهُمْ مِنْ جَنَّاتٍ وَ عُيُونٍ وَ زُرُوعٍ وَ مَقامٍ كَرِيمٍ وَ نَعْمَةٍ كانُوا فِيها

فاكِهِينَ فَما بَكَتْ عَلَيْهِمُ السَّماءُ وَ الْأَرْضُ وَ ما كانُوا مُنْظَرِينَ فَاهْبِطْ مِنْها فَما يَكُونُ لَكَ أَنْ تَتَكَبَّرَ فِيها فَاخْرُجْ إِنَّكَ مِنَ الصَّاغِرِينَ اخْرُجْ مِنْها مَذْؤُماً مَدْحُوراً فَلَنَأْتِيَنَّهُمْ بِجُنُودٍ لا قِبَلَ لَهُمْ بِها وَ لَنُخْرِجَنَّهُمْ مِنْها أَذِلَّةً وَ هُمْ صاغِرُونَ (۱).

**[ترجمه]عدّه الداعی: برای دفع کرم هایی که خربزه و زراعت را می خورد، بر روی چهار نی [یا چهار تکه کاغذ] دعای زیر نوشته شود و در چهار گوشه مزرعه بر روی چهار نی قرار داده شود. دعا این است: ای کرم ها، ای حشرات و حیوانات، از این زمین و از این کشتزار به خرابه ها روید، همان گونه که یونس از شکم ماهی خارج شد. اگر بیرون نروید، {بر سر شما شراره هایی از [نوع] تفته آهن و مس می فرستم و [از کسی] یاری نتوانید طلبید.}، {آیا از [حال] کسانی که از بیم مرگ از خانه های خود خارج شدند، و هزاران تن بودند، خبر نیافتی؟ پس خداوند به آنان گفت: بمیرید.} پس مردند، از مزرعه {بیرون شو که تو رانده شده ای}، {پس ترسان و نگران از آنجا بیرون رفت.}، {منزّه است آن [خدایی] که بنده اش را شبانگاهی از مسجد الحرام به سوی مسجد الأقصی حرکت داد.}، {روزی که آن را [قیامت را] می بینند، گویی که آنان جز شبی یا روزی درنگ نکرده اند.}، {سرانجام، ما آنان را از باغستانها و چشمه سارها و کشتزارها و جایگاه های پرناز و نعمت و نعمت هایی که در آن شادمان و خندان بودند، بیرون کردیم.}، {و آسمان و زمین بر آنان زاری نکردند و مهلت نیافتند.}، {از آن [مقام] فرو شو، تو را نرسد که در آن [جایگاه] تکبّر نمایی.}، {پس بیرون شو که تو از خوارشدگانی.}،{ نکوهیده و رانده، از آن [مقام] بیرون شو}، {که قطعاً سپاهیانی بر [سرِ] ایشان می آوریم که در برابر آنها تاب ایستادگی نداشته باشند و از آن [دیار] به خواری و زبونی بیرونشان می کنیم.} - . عدّه الداعی: ۲۲۳. آیات: الرحمن/ ۳۵. البقره/ ۲۴۳. الحجر/ ۳۴. القصص/ ۲۱. الإسراء/ ۱. النازعات/ ۴۶. الشعراء/ ۵۷. الدخان /۲۹. الاعراف/ ۱۳و ۱۸. نمل/ ۳۷ -

**[ترجمه]

«۲۲»

تَوْحِيدُ الْمُفَضَّلِ، بِرِوَايَةِ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْهُ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: فَاعْتَبِرْ بِمَا تَرَى مِنْ ضُرُوبِ الْمَآرِبِ فِي صَغِيرِ الْخَلْقِ وَ كَبِيرِهِ وَ بِمَا لَهُ قِيمَةٌ وَ مَا لَا قِيمَةَ لَهُ وَ أَخَسُّ مِنْ هَذَا وَ أَحْقَرُهُ الزِّبْلُ وَ الْعَذِرَةُ الَّتِي اجْتَمَعَتْ فِيهَا الْخَسَاسَةُ وَ النَّجَاسَةُ مَعاً وَ مَوْقِعُهَا مِنَ الزُّرُوعِ وَ الْبُقُولِ وَ الْخُضَرِ أَجْمَعُ الْمَوْقِعِ الَّذِي لَا يَعْدِلُهُ شَيْ ءٌ حَتَّى إِنَّ كُلَّ شَيْ ءٍ مِنَ الْخُضَرِ لَا يَصْلُحُ وَ لَا يَزْكُو إِلَّا بِالزِّبْلِ وَ السَّمَادِ الَّذِي يَسْتَقْذِرُهُ النَّاسُ وَ يَكْرَهُونَ الدُّنُوَّ مِنْهُ الْخَبَرَ(۲).

**[ترجمه]توحید مفضل: امام صادق علیه السّلام فرمود: پند و عبرت بگیر از انواع خواسته‌ها و آرزوهایی که در مخلوقات کوچک و بزرگ مشاهده می کنی و [عبرت گیر] از چیزهای ارزشمند و بی ارزش. پست ترین و بی ارزش ترین آن‌ها سرگین و مدفوعی است که فرومایگی و نجاست با هم در آن جمع شده است. با این حال جایگاه آن نسبت به کشت ها و سبزی ها و

گیاهان، جایگاهی است که هیچ چیز جایگزین آن نمی شود؛ به طوری که هیچ یک از گیاهان، بدون سرگین و کود حیوانی، سبز نمی شود و رشد نمی کند. همان مدفوعاتی که انسان آن ها را پلید می شمارد و از نزدیک شدن به آن ها کراهت دارد. - . توحید المفضل: ۸۰ -

**[ترجمه]

«۲۳»

إِخْتِيَارُ ابْنِ الْبَاقِی،: مَنْ غَرَسَ غَرْساً یَوْمَ الْأَرْبِعَاءِ وَ قَالَ سُبْحَانَ اللَّهِ الْبَاعِثِ الْوَارِثِ فَإِنَّهُ یَأْکُلُ مِنْ أَثْمَارِهَا.

**[ترجمه]اختیار ابن الباقی: هرکس نهالی را در روز چهارشنبه بکارد، و بگوید: «سبحان الله الباعث الوارث»، از میوه آن خواهد خورد.

**[ترجمه]

«۲۴»

کِتَابُ الْغَایَاتِ، لِلشَّیْخِ جَعْفَرِ بْنِ أَحْمَدَ الْقُمِّیِّ رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَی عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلَهُ رَجُلٌ وَ أَنَا عِنْدَهُ فَقَالَ جُعِلْتُ فِدَاکَ أَسْمَعُ قَوْماً یَقُولُونَ إِنَّ الزِّرَاعَةَ مَکْرُوهَةٌ فَقَالَ علیه السلام ازْرَعُوا وَ اغْرِسُوا وَ اللَّهِ مَا عَمِلَ النَّاسُ عَمَلًا أَجَلَّ وَ لَا أَطْیَبَ مِنْهُ وَ اللَّهِ لَیَزْرَعُنَّ الزَّرْعَ وَ لَیَغْرِسُنَّ الْغَرْسَ بَعْدَ خُرُوجِ

ص: ۶۸

۱- ۱. عدّه الداعی ص ۲۲۳.

۲- ۲. توحید المفضل ص ۸۰ طبع النجف.

الدَّجَّالِ (۱).

**[ترجمه]کتاب الغایات: شیخ جعفر قمی روایت کرده: مردی از امام صادق علیه السلام پرسید: فدایتان شوم! از قومی شنیدم که می گفتند: زراعت مکروه است. حضرت فرمود: زراعت کنید و درخت بکارید. به خدا سوگند! مردم کاری حلال تر و پاکیزه تر از آن انجام نمی دهند و بعد از خروج دجّال، قطعا کشت زیادی خواهد شد و درخت زیادی کاشته خواهد شد. - . کتاب الغایات: ۸۸ -

**[ترجمه]

«۲۵»

وَ مِنْهُ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السلام قَالَ: مَا فِی الْأَعْمَالِ شَیْ ءٌ أَحَبَّ إِلَی اللَّهِ تَعَالَی مِنَ الزِّرَاعَهِ وَ مَا بَعَثَ اللَّهُ نَبِیّاً إِلَّا زَرَّاعاً إِلَّا إِدْرِیسَ فَإِنَّهُ کَانَ خَیَّاطاً(۲).

**[ترجمه]کتاب الغایات: و نیز از او روایت شده است که امام صادق علیه السّلام فرمود: در میان پیشه‌ها، کاری محبوب‌تر از کشاورزی در نزد خداوند تعالی نیست و خداوند هر پیامبری را که مبعوث کرد، کشاورز بود، البته به جز حضرت ادریس که خیاط بود. - . کتاب الغایات: ۷۰ -

**[ترجمه]

«۲۶»

وَ مِنْهُ، قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام کَانَ أَبِی یَقُولُ: خَیْرُ الْأَعْمَالِ زَرْعٌ یَزْرَعُهُ فَیَأْکُلُ مِنْهُ الْبَرُّ وَ الْفَاجِرُ أَمَّا الْبَرُّ فَمَا أَکَلَ مِنْهُ وَ شَرِبَ یَسْتَغْفِرُ لَهُ وَ أَمَّا الْفَاجِرُ فَمَا أَکَلَ مِنْهُ مِنْ شَیْ ءٍ یَلْعَنُهُ وَ تَأْکُلُ مِنْهُ السِّبَاعُ وَ الطَّیْرُ(۳).

**[ترجمه]کتاب الغایات: امام سجّاد علیه السّلام فرمود: نیکوترین کارها کاشتن کشت است، که نیکوکار و بدکار از آن می خورند؛ اما نیکوکار، آنچه را که از آن می‌خورد و می‌آشامد، برایش طلب استغفار می‌کند. و بدکار، آنچه را که از آن می... خورد، او را لعنت می‌کند. - . کتاب الغایات: ۷۳ -

**[ترجمه]

«۲۷»

دَلَائِلُ الطَّبَرِیِّ، بِإِسْنَادِهِ عَنْ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ علیهما السلام قَالَ حَدَّثَنِی أَبِی عَنْ جَدِّی: أَنَّ بَائِعَ الضَّیْعَهِ مَمْحُوقٌ وَ مُشْتَرِیَهَا مَرْزُوقٌ (۴).

۱- ۱. کتاب الغایات ص ۸۸.

۲- ۲. کتاب الغایات ص ۷۰.

۳- ۳. کتاب الغایات ص ۷۳.

۴- ۴. لم أجده فیها فی مظانه.

**[ترجمه]دلائل طبری: امام موسی بن جعفر علیه السّلام روایت شده که فرمود: پدرم برایم از جدم نقل می کرد که برای فروشنده ملک زراعی [خیر و برکت] از بین می‌رود و برای خریدار آن، برکت و روزی فزونی می‌یابد .

**[ترجمه]

باب ۱۱ بیع النجس و ما یصح بیعه من الجلود و حکم ما یباع فی أسواق المسلمین

الأخبار

«۱»

ب، [قرب الإسناد] حَمَّادُ بْنُ عِيسَى عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: كَانَ أَبِي يَبْعَثُ بِالدَّرَاهِمِ إِلَى السُّوقِ فَيَشْتَرِي لَهُ بِهَا جُبُنّاً فَيُسَمِّي وَ يَأْكُلُ وَ لَا يَسْأَلُ عَنْهُ (۱).

**[ترجمه]قرب الاسناد: امام صادق علیه السّلام فرمود: پدرم چند درهم به بازار می‌فرستاد تا با آن برایش پنیر بخرند، سپس بسم الله می گفت و می‌خورد و از آن سؤال نمی کرد. - . قرب الاسناد: ۱۱ -

**[ترجمه]

«۲»

ب، [قرب الإسناد] عَنْهُمَا عَنْ حَنَانٍ قَالَ: سَمِعْتُ رَجُلًا يَسْأَلُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَنْ حَمَلٍ يَرْضِعُ مِنْ خِنْزِيرَةٍ ثُمَّ اسْتُفْحِلَ الْحَمَلُ فِي غَنَمٍ فَخَرَجَ لَهُ نَسْلٌ مَا قَوْلُكَ فِي نَسْلِهِ فَقَالَ مَا عَلِمْتَ أَنَّهُ مِنْ نَسْلِهِ بِعَيْنِهِ فَلَا تَقْرَبْهُ وَ أَمَّا مَا لَمْ تَعْلَمْ أَنَّهُ مِنْهُ فَهُوَ بِمَنْزِلَةِ الْجُبُنِّ كُلْ وَ لَا تَسْأَلْ عَنْهُ (۲).

**[ترجمه]قرب الاسناد: حنان گوید: شنیدم که مردی از امام صادق علیه السّلام پرسید: اگر بزغاله ای از شیر خوک ماده‌ای بخورد و بزرگ شده و به گوسفند تبدیل شود و از او بزغاله‌ای متولد شود، نظرتان درباره نسل آن چیست؟ ایشان فرمود: اگر بره های او را می شناسی، به آن نزدیک نشو و اگر نمی شناسی، نسل آن بزغاله به منزله پنیر است، از آن بخور و درباره‌اش سؤال نکن. - . قرب الاسناد: ۴۷ -

**[ترجمه]

«۳»

ب، [قرب الإسناد] ابْنُ أَبِي الْخَطَّابِ عَنِ الْبَزَنْطِيِّ قَالَ: سَأَلْتُ الرِّضَا علیه السلام عَنِ الْخِفَافِ يَأْتِي الرَّجُلُ السُّوقَ لِيَشْتَرِيَ الْخُفَّ لَا يَدْرِي ذَكِيٌّ هُوَ أَمْ لَا مَا تَقُولُ فِي الصَّلَاةِ فِيهِ وَ هُوَ لَا يَدْرِي قَالَ نَعَمْ أَنَا أَشْتَرِي الْخُفَّ مِنَ السُّوقِ وَ أُصَلِّي فِيهِ وَ لَيْسَ عَلَيْكُمُ الْمَسْأَلَةُ قَالَ وَ سَأَلْتُهُ عَنِ الْجُبَّةِ الْفِرَاءِ يَأْتِي الرَّجُلُ السُّوقَ مِنْ أَسْوَاقِ الْمُسْلِمِينَ فَيَشْتَرِي الْجُبَّةَ لَا يَدْرِي أَ هِيَ ذَكِيَّةٌ أَمْ لَا يُصَلِّي فِيهَا

قَالَ نَعَمْ إِنَّ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام كَانَ يَقُولُ إِنَّ الْخَوَارِجَ ضَيَّقُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ بِجَهَالَتِهِمْ إِنَّ الدِّينَ أَوْسَعُ مِنْ ذَلِكَ إِنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِى طَالِبٍ علیه السلام كَانَ يَقُولُ إِنَّ شِيعَتَنَا فِى أَوْسَعِ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ أَنْتُمْ مَغْفُورٌ لَكُمْ (۳).

ص: ۷۰

۱- ۱. قرب الإسناد ص ۱۱.

۲- ۲. قرب الإسناد ص ۴۷.

۳- ۳. قرب الإسناد ص ۱۷۰.

**[ترجمه]قرب الاسناد: ابن ابی خطاب از بزنطی روایت کرده است که گفت: از امام رضا علیه السّلام درباره کفش‌ها سؤال کردم که مردی به بازار می رود و کفش می خرد و نمی داند که آن پوست حیوانی است که ذبح شده یا نه؟ نظرتان درباره... نماز خواندن با آن چیست، در حالی که نمی داند آن پوست از حیوان ذبح شده است یا نه؟ حضرت فرمودند: بله! من کفش از بازار می خرم و در آن نماز می خوانم و شما نباید درباره آن سؤال کنید .

و گفت: از ایشان درباره جامه پوستین پرسیدم که شخصی به بازار مسلمین می‌رود تا جامه پوستینی بخرد که نمی‌داند متعلق به حیوان ذبح شده است یا نه، آیا در آن جامه می تواند نماز بخواند؟ حضرت فرمودند: بله، امام باقر علیه السّلام می‌فرمود: خوارج به خاطر جهالت‌شان بر خود سخت می گرفتند، به درستی که دین وسیعتر از امثال این دقت‌ها است. امیرالمؤمنین علیه السّلام می‌فرمود: شیعه ما در گستره ای وسیعتر از آنچه که بین آسمان تا زمین است، هستند و شما مورد آمرزش قرار می گیرید. - . قرب الاسناد: ۱۷۰ -

**[ترجمه]

«۴»

ب، [قرب الإسناد] عَلِيٌّ عَنْ أَخِيهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الْقَعْدَهِ وَ الْقِيَامِ عَلَى جُلُودِ السِّبَاعِ وَ رُكُوبِهَا وَ بَيْعِهَا أَ يَصْلُحُ ذَلِكَ قَالَ لَا بَأْسَ مَا لَمْ يُسْجَدْ عَلَيْهَا(۱).

**[ترجمه]قرب الاسناد: علی بن جعفر گوید: از برادرم موسی بن جعفر علیه السّلام سؤال کردم که آیا نشستن و ایستادن بر روی پوست درندگان و سوار شدن بر زین آن و فروشش صحیح است؟ فرمود: اشکالی ندارد، اما نباید بر روی آن سجده کرد. - . قرب الاسناد: ۱۱۲ -

**[ترجمه]

«۵»

قَالَ: وَ سَأَلْتُهُ عَنْ حُبِّ دُهْنٍ مَاتَتْ فِيهِ فَأْرَهٌ قَالَ لَا يَدَّهِنُ بِهِ وَ لَا يَبِيعُهُ لِمُسْلِمٍ (۲).

**[ترجمه]قرب الاسناد: گفت: از ایشان پرسیدم، اگر موشی در ظرف روغنی بمیرد، حکم آن چیست؟ فرمود: مالیدن آن روغن بر خود و فروختنش بر فرد مسلمان جایز نیست - . قرب الاسناد: ۱۱۲ - .

**[ترجمه]

«۶»

قَالَ: وَ سَأَلْتُهُ عَنْ فَأْرَهٍ وَقَعَتْ فِي حُبِّ دُهْنٍ فَأُخْرِجَتْ قَبْلَ أَنْ تَمُوتَ أَ يَبِيعُهُ مِنْ مُسْلِمٍ قَالَ نَعَمْ وَ يَدَّهِنُ بِهِ (۳).

**[ترجمه]قرب الاسناد: گفت: از ایشان پرسیدم، اگر موشی داخل ظرفی از روغن بیافتد و موش را پیش از آن که بمیرد، بیرون آورند، آیا می‌توان آن را به شخص مسلمانی فروخت؟ فرمود: بله و مالیدن آن روغن بر خود اشکالی ندارد. - . قرب الاسناد:۱۱۳ -

**[ترجمه]

«۷»

قَالَ: وَ سَأَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ يَكُونُ لَهُ الْغَنَمُ يَقْطَعُ مِنْ أَلَيَاتِهَا وَ هِيَ أَحْيَاءٌ أَ يَصْلُحُ أَنْ يَبِيعَ مَا قَطَعَ قَالَ نَعَمْ يُذِيبُهَا وَ يُسْرِجُ بِهَا وَ لَا يَأْكُلُهَا وَ لَا يَبِيعُهَا(۴).

**[ترجمه]قرب الاسناد: از ایشان پرسیدم، شخصی گوسفندی دارد که دنبه های گوسفندش را در حال زنده بودنش می بُرد، آیا او می‌تواند دنبه های بریده شده را بفروشد؟ فرمود: آری، آن ها را ذوب و برای روشنایی استفاده کند، ولی نمی‌تواند آن ها را بخورد و بفروشد. - . قرب الاسناد: ۱۱۵ -

**[ترجمه]

«۸»

قَالَ: وَ سَأَلْتُهُ عَنِ الْمَاشِيَةِ تَكُونُ لِلرَّجُلِ فَيَمُوتُ بَعْضُهَا يَصْلُحُ لَهُ أَنْ يَبِيعَ جُلُودَهَا وَ دِبَاغُهَا وَ لُبْسُهَا قَالَ لَا وَ إِنْ لَبِسَهَا فَلَا يُصَلِّي فِيهَا(۵).

**[ترجمه]قرب الاسناد: گفت: از او پرسیدم، شخصی صاحب چهارپایانی است که تعدادی از آن‌ها می میرند، آیا فروختن پوست آن‌ها، دباغی کردن و پوشیدن آن‌ها جایز است؟ فرمود: نه، اگر پوشید، در آن نماز نخواند. - . قرب الاسناد: ۱۱۵ -

**[ترجمه]

أقول

قد أوردنا بعضها فی باب جوامع المكاسب.

**[ترجمه]برخی از این احادیث را در باب «جوامع المکاسب» آورده‌ایم .

**[ترجمه]

«۹»

دَعَائِمُ الْإِسْلَامِ، عَنْ عَلِيٍّ عليه السلام: فِي الزَّيْتِ النَّجِسِ يَعْمَلُهُ صَابُوناً إِنْ شَاءَ(۶).

**[ترجمه]دعائم الاسلام: از امام على عليه السّلام روايت شده است كه درباره روغن نجس فرمود: اگر بخواهد، مى تواند با آن صابون بسازد. - . دعائم الاسلام ۱: ۱۲۲ -

**[ترجمه]

«۱۰»

وَ قَالُوا عليهم السلام: إِذَا أُخْرِجَتِ الدَّابَّةُ حَيَّةً وَ لَمْ تَمُتْ فِي الْإِدَامِ لَمْ يَنْجَسْ وَ يُؤْكَلُ وَ إِذَا وَقَعَتْ فِيهِ فَمَاتَتْ لَمْ يُؤْكَلْ وَ لَمْ يُبَعْ وَ لَمْ يُشْتَرَ.

و النهى عن بيع مثل هذا مأخوذ أيضا من قَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: لَعَنَ اللَّهُ الْيَهُودَ حُرِّمَتْ عَلَيْهِمُ الشُّحُومُ فَبَاعُوهَا وَ أَكَلُوا أَثْمَانَهَا.

و إنما ينتفع به كما ينتفع بالميته و لا يحل بيعها و يتوقى من يستسرج به أو يعمله صابونا أن يصيب ثوبه و يغسل ما مسه من جسده أو يديه كما يغسل من النجاسه(۷).

۱- ۱. قرب الإسناد ص ۱۱۲.

۲- ۲. قرب الإسناد ص ۱۱۲.

۳- ۳. قرب الإسناد ص ۱۱۳.

۴- ۴. قرب الإسناد ص ۱۱۵.

۵- ۵. قرب الإسناد ص ۱۱۵.

۶- ۶. دعائم الإسلام ج ۱ ص ۱۲۲ بتفاوت يسير.

۷- ۷. نفس المصدر ج ۱ ص ۱۲۲.

**[ترجمه]دعائم الاسلام: پیشوایان معصوم علیهم السّلام فرمودند: اگر حیوانی در غذا بیفتد و آن را زنده بیرون آوری و در غذا نمیرد، آن غذا نجس نمی شود و خورده می شود و اگر در آن بیفتد و بمیرد، خوردن و خرید و فروش آن جایز نیست و از فروش امثال اینها نهی شده است، همان گونه که رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمود: خداوند یهود را لعنت کند، پیه ها بر آنان حرام گردید، ولی آنان آن را فروختند و بهایش را خوردند و از آن همانند میته (حیوانی که طبق دستور شرع ذبح نشده) بهره برده می‌شود و فروشش جایز نیست وهر کس روغنش را برای روشنایی یا ساختن صابون استفاده می کند، باید از تماس آن با لباس پرهیز کند و آن قسمت از بدن یا دست شخصی که با آن تماس پیدا کرده، باید شسته شود، همانند شستن چیزی که با نجاست تماس پیدا کرده است. - . دعائم الاسلام ۱: ۱۲۲ -

**[ترجمه]

«۱۱»

وَ رُوِّينَا عَنْ أَهْلِ الْبَيْتِ علیهم السلام: تَحْرِيمَ أَنْ تُبَاعَ الْمَيْتَةُ أَوْ تُشْتَرَى أَوْ يُصَلَّى فِيهِ وَ رَخَّصُوا فِي الِانْتِفَاعِ بِهِ كَمَا يُنْتَفَعُ بِالثَّوْبِ النَّجِسِ يُتَدَثَّرُ بِهِ وَ يُسْتَدْفَأُ وَ لَا يُصَلَّى فِيهِ وَ لَا يُطَهِّرُ شَيْئاً مِنَ الْمَيْتَةِ دِبَاغٌ وَ لَا غُسْلٌ وَ لَا غَيْرُ ذَلِكَ (۱).

**[ترجمه]دعائم الاسلام: از اهل بیت علیهم السّلام بر ما روایت شده است: خرید و فروش میته و نماز خواندن در آن حرام است، و استفاده از آن را جایز شمرده‌اند - همان گونه که انسان لباس نجس را بر خود می پیچد (و گرم می شود)- ولی نباید با آن نماز خوانده شود. و دباغی کردن و شستن و کارهای دیگر، چیزی از میته را پاک نمی کند. - . دعائم الاسلام ۱: ۱۲۶ -

**[ترجمه]

«۱۲»

وَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السلام: أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ جُلُودِ الْغَنَمِ يَخْتَلِطُ الذَّكِيُّ مِنْهَا بِالْمَيْتَةِ وَ يُعْمَلُ مِنْهَا الْفِرَاءُ قَالَ إِنْ لَبِسْتَهَا فَلَا تُصَلِّ فِيهَا وَ إِنْ عَلِمْتَ أَنَّهَا مَيْتَةٌ فَلَا تَشْتَرِهَا وَ لَا تَبِعْهَا وَ إِنْ لَمْ تَعْلَمْ اشْتَرِ وَ بِعْ (۲).

**[ترجمه]دعائم الاسلام: از امام صادق علیه السّلام درباره پوست گوسفندی سؤال شد که ذبح شده و میته آن با هم مخلوط و از آن پوستین ساخته می شود. امام فرمود: اگر آن ها را پوشیدی، در آن نماز نخوان و اگر دانستی که آن میته است، پس آن را خرید و فروش نکن و اگر ندانستی، بخر و بفروش. - . دعائم الاسلام ۱: ۱۲۶ -

**[ترجمه]

«۱۳»

وَ عَنْ عَلِيٍّ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: مِنَ السُّحْتِ ثَمَنُ جُلُودِ السِّبَاعِ (۳).

**[ترجمه]دعائم الاسلام: و از امام علی علیه السّلام روایت شده است که فرمود: بهای پوست درندگان حرام است. -. دعائم الاسلام ۱: ۱۲۶ -

**[ترجمه]

باب ۱۲ النصرانی یبیع الخمر و الخنزیر ثم یسلم قبل قبض الثمن

الأخبار

«۱»

ب، [قرب الإسناد] عَلِيٌّ عَنْ أَخِيهِ قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلَيْنِ نَصْرَانِيَّيْنِ بَاعَ أَحَدُهُمَا خِنْزِيراً أَوْ خَمْراً إِلَى أَجَلٍ فَأَسْلَمَا قَبْلَ أَنْ يَقْبِضَا الثَّمَنَ هَلْ يَحِلُّ لَهُمَا ثَمَنُهُ بَعْدَ الْإِسْلَامِ قَالَ إِنَّمَا لَهُ الثَّمَنُ فَلَا بَأْسَ أَنْ يَأْخُذَهُ (۴).

۱- ۱. نفس المصدر ج ۱ ص ۱۲۶ و ما بين القوسين من المصدر.

۲- ۲. نفس المصدر ج ۱ ص ۱۲۶.

۳- ۳. نفس المصدر ج ۱ ص ۱۲۶.

۴- ۴. قرب الإسناد ص ۱۱۵.

**[ترجمه]قرب الاسناد: علی بن جعفر گوید: از برادرم موسی بن جعفر علیه السّلام درباره دو مرد مسیحی سؤال کردم که یکی از آنها خوک و شرابی را برای مدتی معین فروخت، سپس قبل از گرفتن بهای آن مسلمان شد، آیا بهای خوک و شراب بعد از اسلام آوردن برای آنان حلال است؟ فرمود: آن، قیمت چیز جنس است و گرفتن آن اشکالی ندارد. - . قرب الاسناد: ۱۱۵ -

**[ترجمه]

باب ۱۳ ما يحل للوالد من مال الولد و بالعكس

الأخبار

«۱»

ب، [قرب الإسناد] عَلِيٌّ عَنْ أَخِيهِ قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ تَصَدَّقَ عَلَى وَلَدِهِ بِصَدَقَةٍ ثُمَّ بَدَا لَهُ أَنْ يُدْخِلَ فِيهِ غَيْرَهُ مَعَ وَلَدِهِ أَ يَصْلُحُ ذَلِكَ قَالَ نَعَمْ يَصْنَعُ الْوَالِدُ بِمَالِ وَلَدِهِ مَا أَحَبَّ وَ الْهِبَةُ مِنَ الْوَلَدِ بِمَنْزِلَهِ الصَّدَقَهِ مِنْ غَيْرِهِ (۱).

**[ترجمه]قرب الاسناد: علی بن جعفر گوید: از برادرم موسی بن جعفر علیه السّلام سؤال کردم: شخصی صدقه ای به فرزندش می دهد، سپس تصمیم می گیرد دیگران را با فرزندش در آن شریک کند. آیا این کار صحیح است؟ امام فرمود: بله، پدر هر کاری که دوست داشته باشد، می‌تواند با مال فرزندش انجام دهد و هدیه به فرزند مانند صدقه به دیگران است. - . قرب الاسناد: ۱۱۹ -

**[ترجمه]

«۲»

قَالَ: وَ سَأَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ يَأْخُذُ مِنْ مَالِ وَلَدِهِ قَالَ لَا إِلَّا بِإِذْنِهِ أَوْ يُضْطَرَّ فَيَأْكُلَ بِالْمَعْرُوفِ أَوْ يَسْتَقْرِضَ مِنْهُ حَتَّى يُعْطِيَهُ إِذَا أَيْسَرَ وَ لَا يَصْلُحُ لِلْوَلَدِ أَنْ يَأْخُذَ مِنْ مَالِ وَالِدِهِ إِلَّا بِإِذْنِ وَالِدِهِ (۲).

**[ترجمه]قرب الاسناد: گفت: از او پرسیدم: آیا جایز است انسان از مال فرزندش بردارد؟ امام فرمود: نه، مگر با اجازه وی یا این که ناچار گردد؛ که در این صورت به طور پسندیده مصرف می کند یا به عنوان قرض از آن برمی دارد تا هنگام توانگری به وی پرداخت کند و برای فرزند جایز نیست از مال پدرش چیزی بردارد مگر با اجازه او. - . قرب الاسناد: ۱۱۹ -

**[ترجمه]

«۳»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] ع، [علل الشرائع] فِی عِلَلِ ابْنِ سِنَانٍ عَنِ الرِّضَا علیه السلام: أَنَّهُ كَتَبَ إِلَيْهِ عِلَّهُ تَحْلِيلِ مَالِ الْوَلَدِ

لِلْوَالِدِ بِغَيْرِ إِذْنِهِ وَ لَيْسَ ذَلِكَ لِلْوَلَدِ لِأَنَّ الْوَلَدَ مَوْهُوبٌ لِلْوَالِدِ فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ يَهَبُ لِمَنْ يَشاءُ إِناثاً وَ يَهَبُ لِمَنْ يَشاءُ الذُّكُورَ مَعَ أَنَّهُ الْمَأْخُوذُ بِمَئُونَتِهِ صَغِيراً وَ كَبِيراً وَ الْمَنْسُوبُ إِلَيْهِ وَ الْمَدْعُوُّ لَهُ لِقَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ ادْعُوهُمْ لِآبائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ وَ قَوْلِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله أَنْتَ وَ مَالُكَ لِأَبِيكَ وَ لَيْسَ الْوَالِدَةُ كَذَلِكَ لَا تَأْخُذُ مِنْ مَالِهِ إِلَّا بِإِذْنِهِ أَوْ بِإِذْنِ الْأَبِ لِأَنَّ الْأَبَ مَأْخُوذٌ بِنَفَقَةِ الْوَلَدِ وَ لَا تُؤْخَذُ الْمَرْأَةُ بِنَفَقَةِ وَلَدِهَا(۳).

**[ترجمه]عیون الاخبار، علل الشرایع: در کتاب علل الشرایع ابن اسنان از امام رضا علیه السّلام در نامه‌ای که به او نوشته، آمده است: علت حلال بودن مال فرزند برای پدر بدون اجازه او و حلال نبودن مال پدر برای فرزند مگر با اجازه او، این است که فرزند بخشیده شده به پدر است، خداوند بزرگ می فرماید: {به هر کس بخواهد فرزند دختر و به هرکس بخواهد فرزند پسر می دهد.} - . الشوری/ ۴۹ - و اینکه فرزند چه کوچک باشد و چه بزرگ، تحت حمایت پدر و منسوب به او است و به نام او خوانده و شناخته می شود، بنا بر قول خداوند عزوجل: {آنان را به [نام] پدرانشان بخوانید، که این نزد خدا عادلانه تر است.} - . الاحزاب/ ۵ - و سخن رسول خدا صلّی الله علیه و آله که فرمود: {تو و مالت متعلق به پدرت هستید.}، اما مادر این چنین نیست و حق تصرف در مال فرزند را ندارد مگر با اجازه او یا به اذن پدر، زیرا پدر وظیفه نفقه فرزند را بر عهده دارد، ولی مادر این چنین نیست و نفقه فرزند بر او واجب نیست. - . عیون الاخبار ۲: ۹۶ و علل الشرایع: ۵۲۴ -

**[ترجمه]

«۴»

ع، [علل الشرائع] أَبِي عَنِ الْحِمْيَرِيِّ عَنِ ابْنِ أَبِي الْخَطَّابِ عَنِ ابْنِ بَزِيعٍ عَنْ صَالِحِ بْنِ عُقْبَةَ عَنْ عُرْوَةَ الْحَنَّاطِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: قُلْتُ لَهُ لِمَ يُحَرَّمُ عَلَى الرَّجُلِ جَارِيَةُ ابْنِهِ وَ إِنْ كَانَ صَغِيراً وَ أُحِلَّ لَهُ جَارِيَةُ ابْنَتِهِ قَالَ لِأَنَّ الِابْنَةَ لَا تَنْكِحُ وَ الِابْنَ يَنْكِحُ وَ لَا تَدْرِي لَعَلَّهُ يَنْكِحُهَا وَ يَخْفَى ذَلِكَ عَلَى ابْنِهِ وَ يَشِبُّ ابْنُهُ فَيَنْكِحُهَا فَيَكُونُ وِزْرُهُ فِي عُنُقِ أَبِيهِ.

۱- ۱. قرب الإسناد ص ۱۱۹.

۲- ۲. قرب الإسناد ص ۱۱۹.

۳- ۳. عیون أخبار الرضا ج ۲ ص ۹۶ و العلل ص ۵۲۴.

قال الصدوق جاء هكذا هو صحيح و معناه أن الأصلح للأب أن لا يأتی جاريه ابنه و إن كان صغيرا و قد يجوز له أن يأتی جاريه الابن ما لم يـدخل بها الابن لأنه و ماله لأبيه فإن كان قد دخل بها الابن فليس له أن يدخل بها و الذی أفتی به أن جاريه الابنه لا يجوز للأب أن يدخل بها(۱).

**[ترجمه]علل الشـرايع: عروه الحناط گويد: به امام صادق عليه السّـلام گفتم: چرا كنيز پسـر بر پدر حرام است - هر چند پسر كوچك باشـد - و كنيز دخترش بر وی حلال است؟ امام فرمود: چون دختر با كنيز آميزش نمی كنـد و پسـر آميزش می كند و تو نمی دانی، شايد پدر با وی آميزش كند و اين مسأله بر پسر پوشيده بماند و پس از بلوغ و جوانی، او نيز با كنيز آميزش كند، پس گناهش بر گردن پدر می باشد.

صـدوق می گويـد: حـديث همين طور آمـده و صـحيح می باشد و معنای آن اين است كه برای پدر شايسـته تر آن است كه با كنيز پسـرش همبستر نشود، اگر چه پسـر كوچك باشـد و گاهی آميزش پـدر با كنيز پسـر جايز می باشـد و آن زمانی است كه پسـر با كنيز آميزش نكرده است و علت جواز، اين است كه پسـر و اموال او متعلق به پدر می باشد، ولی در صورتی كه پسـر با كنيز آميزش كرده باشـد، برای پـدر همبسـتر شـدن بـا كنيز مشـروع نيسـت. و آنچـه كـه من به آن فتـوی می دهم اين است كه همبستر شدن پدر با كنيز دختر نيز جايز نمی باشد. - . علل الشرايع: ۵۲۵ -

**[ترجمه]

«۵»

مع، [معانی الأخبار] أَبِی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِيسَ عَنِ الْأَشْعَرِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِی الْعَلَاءِ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام مَا يَحِلُّ لِلرَّجُلِ مِنْ مَالِ وَلَدِهِ فَقَالَ قُوتُهُ بِغَيْرِ سَرَفٍ إِذَا اضْطُرَّ إِلَيْهِ قَالَ فَقُلْتُ لَهُ فَقَوْلُ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله لِلرَّجُلِ الَّذِی أَتَاهُ فَقَدِمَ إِلَيْهِ أَبَاهُ فَقَالَ أَنْتَ وَ مَالُكَ لِأَبِيكَ فَقَالَ إِنَّمَا جَاءَ بِأَبِيهِ إِلَى النَّبِیِّ صلى الله عليه و آله وَ قَالَ لَهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا أَبِی وَ قَدْ ظَلَمَنِی مِيرَاثِی مِنْ أُمِّی فَأَخْبَرَهُ الْأَبُ أَنَّهُ قَدْ أَنْفَقَهُ عَلَيْهِ وَ عَلَى نَفْسِهِ فَقَالَ أَنْتَ وَ مَالُكَ لِأَبِيكَ وَ لَمْ يَكُنْ عِنْدَ الرَّجُلِ شَیْ ءٌ أَ وَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَحْبِسُ أَباً لِابْنٍ (۲).

**[ترجمه]معـانی الاخبار: حسـين بن ابی العلا می گويـد: به امام صادق عليه السّـلام گفتم: چه چيزی از مال فرزنـد برای پـدر حلال است؟ امام فرمود: غـذايش در حال ناچاری و بدون اسـراف. گفتم: پس معنای سـخن پيامبر اكرم صـلّی الله عليه و آله به مردی كه پدرش را نزد آن حضرت آورد و ايشان فرمود: «تو و مالت متعلق به پدرت هستی» چيست؟

امام فرمود: همانا آن شـخص پدرش را نزد پيامبر صـلّی الله عليه و آله آورده بود و می گفت: ای رسول خدا، اين پدرم است و او درباره ميراث مادرم به من سـتم كرده است. و پدر به پيامبر صـلّی الله عليه و آله توضـيح داد كه آن را برای خود و فرزندش هزينه كرده است. از اين رو آن حضـرت فرمود: تو و مالت، متعلق به پـدرت هستی! و آن مرد چيزی (مالی) نـداشت. آيا پيامبر اكرم صلّی الله عليه و آله بايد پدر را به خاطر فرزند زندانی می كرد؟! - . معانی الاخبار: ۱۵۵ -

**[ترجمه]

«۶»

ضا، [فقه الرضا علیه السلام]: اعْلَمْ أَنَّهُ جَازَ لِلْوَالِدِ أَنْ يَأْخُذَ مِنْ مَالِ وَلَدِهِ بِغَيْرِ إِذْنِهِ وَ لَيْسَ لِلْوَلَدِ أَنْ يَأْخُذَ مِنْ مَالِ وَالِدِهِ إِلَّا بِإِذْنِهِ وَ لِلْمَرْأَةِ أَنْ تُنْفِقَ مِنْ مَالِ زَوْجِهَا بِغَيْرِ إِذْنِهِ الْمَأْدُومَ دُونَ غَيْرِهِ وَ إِذَا أَرَادَتِ الْأُمُّ أَنْ تَأْخُذَ مِنْ مَالِ وَلَدِهَا فَلَيْسَ لَهَا إِلَّا أَنْ تُقَوِّمَ عَلَى نَفْسِهَا لِتَرُدَّهُ عَلَيْهِ وَ لَا بَأْسَ لِلرَّجُلِ أَنْ يَأْكُلَ مِنْ بَيْتِ أَبِيهِ وَ أَخِيهِ وَ أُمِّهِ وَ أُخْتِهِ وَ صَدِيقِهِ مَا لَمْ يَخْشَ عَلَيْهِ الْفَسَادَ مِنْ يَوْمِهِ بِغَيْرِ إِذْنِهِ مِثْلَ الْبُقُولِ وَ الْفَاكِهَةِ وَ أَشْبَاهِ ذَلِكَ (۳)

وَ لَوْ كَانَ عَلَى رَجُلٍ دَيْنٌ وَ لَمْ يَكُنْ لَهُ مَالٌ وَ كَانَ لِابْنِهِ مَالٌ جَازَ أَنْ يَأْخُذَ مِنْ مَالِ ابْنِهِ فَيَقْضِيَ بِهِ دَيْنَهُ (۴).

۱- ۱. علل الشرائع ص ۵۲۵.

۲- ۲. معانی الأخبار ص ۱۵۵.

۳- ۳. فقه الرضا ص ۳۴.

۴- ۴. فقه الرضا ص ۳۶.

**[ترجمه]فقه الرضا: بـدان که برای پـدر جایز است، بـدون اجازه فرزنـدش از مال وی بردارد؛ ولی برای فرزند جایز نیست از مال پـدرش بردارد، مگر با اجازه وی؛ و نیز برای زن جایز نیست که از مال شوهرش بـدون اجازه او انفاق کند مگر غذا باشد و اگر مادر بخواهـد از مال فرزنـدش بردارد، این کار برایش جایز نیست، مگر آنکه بهای آن را برای خود مشـخص کنـد تا به او بازگرداند. برای انسان اشـکالی ندارد که از خانه پدر و برادر و مادر و خواهر و دوسـتش، بی اجازه او، آنچه را که در آن روز ترسـی از فاسـد شـدنش ندارد، مانند سبزی و میوه و همانند آن بخورد. - . فقه الرضا علیه السـلام: ۳۴ - و اگر شخصـی قرضی داشته و بدون مال باشد و فرزندش صاحب مالی باشد، جایز است از مال فرزندش بردارد و قرضش را با آن پرداخت نماید. - . فقه الرضا علیه السلام: ۳۶ -

**[ترجمه]

باب ۱۴ ما یجوز للماره أکله من الثمره

الأخبار

«۱»

ج، [الإحتجاج] الْأَسَدِيُّ قَالَ: كَانَ فِيمَا وَرَدَ عَلَيَّ مِنَ الْعَمْرِيِّ فِي جَوَابِ الْمَسَائِلِ أَمَّا مَا سَأَلْتَ عَنْهُ مِنَ الثِّمَارِ مِنْ أَمْوَالِنَا يَمُرُّ بِهِ الْمَارُّ فَيَتَنَاوَلُ مِنْهُ وَ يَأْكُلُ هَلْ يَحِلُّ لَهُ فَإِنَّهُ يَحِلُّ لَهُ أَكْلُهُ وَ يَحْرُمُ عَلَيْهِ حَمْلُهُ (۱).

**[ترجمه]الاحتجاج: اسـدی گوید: در پاسخ عمری به من آمده: اما اینکه پرسـیده ای عابری از کنار درختان میوه دار ما عبور می کند و از آنها می خورد، آیا این کار جایز است؟ خوردن آن برایش حلال و بردنش حرام است. - . الاحتجاج ۲: ۳۰۰ -

**[ترجمه]

«۲»

ب، [قرب الإسناد] هَارُونُ عَنِ ابْنِ زِيَادٍ قَالَ: سُئِلَ الصَّادِقُ علیه السلام عَمَّا يَأْكُلُ النَّاسُ مِنَ الْفَاكِهَةِ وَ الرُّطَبِ مِمَّا هُوَ لَهُمْ حَلَالٌ فَقَالَ لَا يَأْكُلُ أَحَدٌ إِلَّا مِنْ ضَرُورَةٍ وَ لَا يُفْسِدُ إِذَا كَانَ عَلَيْهَا فِنَاءٌ مُحَاطٌ وَ مِنْ أَجْلِ أَهْلِ الضَّرُورَةِ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَنْ يُبْنَى عَلَى حَدَائِقِ النَّخْلِ وَ الثِّمَارِ بِنَاءٌ لِكَيْ يَأْكُلَ مِنْهَا كُلُّ أَحَدٍ(۲).

**[ترجمه]قرب الاسـناد: هـارون از ابن زیـاد نقـل کرده است که از امـام صـادق علیه السّـلام درباره میوه و خرمای تازه ای که مردمان از می خورند، پرسـیده شد که آیا حلال است؟ فرمود: هیچ کس نباید از آن بخورد، مگر در مواقع ضـروری و ناچاری و اگر درختان در محوطه ای دیواردار قرار داشت، نبایـد دیوار را خراب کرد. پیامبر صلّی الله علیه و آله به خاطر نیازمنـدان، از دیوار کشیدن به دور باغ‌های خرما و انواع میوه نهی کرد، تا هر کسی بتواند از آن‌ها بخورد. - . قرب الاسناد: ۳۹ -

**[ترجمه]

«۳»

ب، [قرب الإسناد] أَبُو الْبَخْتَرِيِّ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِيهِ علیهما السلام قَالَ قَالَ عَلِيٌّ علیه السلام: كَانَ نَاسٌ يَأْتُونَ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله لَا شَيْ ءَ لَهُمْ فَقَالَتِ الْأَنْصَارُ لَوْ نَحَلْنَا لِهَؤُلَاءِ الْقَوْمِ مِنْ كُلِّ حَائِطٍ قِنْوَا مِنْ تَمْرٍ فَجَرَتِ السُّنَّةُ إِلَى الْيَوْمِ (۳).

**[ترجمه]قرب الاسناد: امام علی علیه السّلام فرمود: مردمی نزد پیامبر صلّی الله علیه و آله می‌آمدند که هیچ مالی نداشتند، انصار گفتند: اگر ما به این قوم از دیوار هر نخلستانی یک خوشه از خرما هدیه می‌کردیم (و این گونه هدیه کردیم)، پس سنت تا به امروز جاری است. - . قرب الاسناد: ۶۶ -

**[ترجمه]

«۴»

سن، [المحاسن] عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْقَاسَانِيُّ عَمَّنْ حَدَّثَهُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْقَاسِمِ الْجَعْفَرِيِّ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله إِذَا بَلَغَتِ الثِّمَارُ أَمَرَ بِالْحَائِطِ فَثُلِمَتْ (۴).

**[ترجمه]المحاسن: عبدالله بن قاسم جعفری از پدرش نقل کرده است: پیامبر صلّی الله علیه و آله هرگاه میوه‌ها می‌رسید، امر می‌کردند که در دیوار باغ‌ها شکافی ایجاد شود (تا عابران بتوانند از آن بخورند). - . المحاسن: ۵۲۸ -

**[ترجمه]

«۵»

سن، [المحاسن] أَبِي عَنْ يُونُسَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ

ص: ۷۵

۱- ۱. الاحتجاج ج ۲ ص ۳۰۰.

۲- ۲. قرب الإسناد ص ۳۹.

۳- ۳. قرب الإسناد ص ۶۶ و القنو: العذق و هو من النخل كالعنقود من العنب.

۴- ۴. المحاسن ص ۵۲۸.

أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَا بَأْسَ بِالرَّجُلِ یَمُرُّ عَلَی الثَّمَرَهِ یَأْکُلُ مِنْهَا وَ لَا یُفْسِدُ وَ قَدْ نَهَی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَنْ تُبْنَی الْحِیطَانُ بِالْمَدِینَهِ لِمَکَانِ الْمَارَّهِ قَالَ فَإِذَا کَانَ بَلَغَ نَخْلَهٌ أَمَرَ بِالْحِیطَانِ فَخُرِّبَتْ لِمَکَانِ الْمَارَّهِ(۱).

**[ترجمه]المحاسن: امام صادق علیه السّلام روایت کرده است که اشکالی ندارد کسی که از کنار درخت میوه ای عبور می کند، از آن بخورد، اما نباید آن را خراب کند، رسول خدا از ساختن دیوار در مدینه در محل عبور عابر نهی کرده است و هرگاه که خرمای درختان نخل می‌رسید، امر می کرد، دیوار نخلستان برای عبور عابر خراب شود. - . المحاسن: ۵۲۸ -

**[ترجمه]

«۶»

ضا، [فقه الرضا علیه السلام]: إِذَا مَرَرْتَ بِبُسْتَانٍ فَلَا بَأْسَ أَنْ تَأْکُلَ مِنْ ثِمَارِهَا وَ لَا تَحْمِلْ مَعَکَ شَیْئاً(۲).

**[ترجمه]فقه الرضا: اگر از کنار باغی عبور کردی، اشکالی ندارد از میوه‌های آن بخوری، اما نباید چیزی از آن را با خود ببری. - . فقه الرضا علیه السلام: ۳۴ -

**[ترجمه]

«۷»

سر، [السرائر] مِنْ کِتَابِ الْمَسَائِلِ عَنْ دَاوُدَ الصَّرْمِیِّ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ علیه السلام عَنِ الرَّجُلِ دَخَلَ بُسْتَاناً أَ یَأْکُلُ مِنَ الثَّمَرَهِ مِنْ غَیْرِ عِلْمِ صَاحِبِ الْبُسْتَانِ فَقَالَ نَعَمْ (۳).

ص: ۷۶

۱- ۱. المحاسن ص ۵۲۸.

۲- ۲. فقه الرضا ص ۳۴.

۳- ۳. السرائر ص ۴۸۵.

**[ترجمه]السرایر: در کتاب «مسائل» از داود الصرمی روایت شده است که از امام موسی بن جعفر علیه السّلام پرسیدم: اگر کسی وارد باغی شود، آیا می‌تواند بدون اجازه صاحب باغ از میوه آن بخورد؟ فرمود: بله. - . السرائر: ۴۸۵ -

**[ترجمه]

باب ۱۵ الصنائع المکروهه

الأخبار

«۱»

مع، [معانی الأخبار] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ الْکُوفِیِّ عَنِ الدِّهْقَانِ عَنْ دُرُسْتَ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِیدِ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ مُوسَی علیه السلام قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فَقَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ قَدْ عَلَّمْتُ ابْنِی هَذَا الْکِتَابَ فَفِی أَیِّ شَیْ ءٍ أُسْلِمُهُ فَقَالَ سَلِّمْهُ [أَسْلِمْهُ] لِلَّهِ أَبُوکَ وَ لَا تُسْلِمْهُ فِی خَمْسٍ لَا تُسْلِمْهُ سَیَّاءً وَ لَا صَائِغاً وَ لَا قَصَّاباً وَ لَا حَنَّاطاً وَ لَا نَخَّاساً فَقَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ مَا السَّیَّاءُ قَالَ الَّذِی یَبِیعُ الْأَکْفَانَ وَ یَتَمَنَّی مَوْتَ أُمَّتِی وَ لَلْمَوْلُودُ مِنْ أُمَّتِی أَحَبُّ إِلَیَّ مِمَّا طَلَعَتْ عَلَیْهِ الشَّمْسُ وَ أَمَّا الصَّائِغُ فَإِنَّهُ یُعَالِجُ غَبْنَ أُمَّتِی فَأَمَّا الْقَصَّابُ فَإِنَّهُ یَذْبَحُ حَتَّی تَذْهَبَ الرَّحْمَهُ مِنْ قَلْبِهِ وَ أَمَّا الْحَنَّاطُ فَإِنَّهُ یَحْتَکِرُ الطَّعَامَ عَلَی أُمَّتِی وَ لَأَنْ یَلْقَی اللَّهَ

الْعَبْدُ سَارِقاً أَحَبُّ إِلَیَّ مِنْ أَنْ یَلْقَاهُ قَدِ احْتَکَرَ طَعَاماً أَرْبَعِینَ یَوْماً وَ أَمَّا النَّخَّاسُ فَإِنَّهُ أَتَانِی جَبْرَئِیلُ عَلَیْهِ السَّلَامُ فَقَالَ یَا مُحَمَّدُ إِنَّ شِرَارَ أُمَّتِکَ الَّذِینَ یَبِیعُونَ النَّاسَ (۱).

**[ترجمه]معانی الاخبار: امام (موسی بن جعفر) علیه السّلام روایت کرده است که حضرت فرمودند: مردی نزد پیامبر اکرم صلّی الله علیه و آله آمد و گفت: یا رسول اللّه، به فرزندم کتابت و نوشتن را تعلیم داده ام، پس از آن او را به چه حرفه و شغلی مشغول کنم؟ حضرت فرمود: خدا پدرت را رحمت کند اما به پنج حرفه وادارش مکن: او را به سیّاء (کفن‌فروش)، زرگر، قصاب، طعام‌فروش و برده فروش مسپار.

آن مرد گفت: یا رسول اللّه، سیّاء کیست؟ حضرت فرمودند: کسی که کفن می‌فروشد و مرگ امت مرا آرزومند است، حال آنکه یک تولد در امتم برای من بهتر از تابیدن خورشید بر هر چیز دیگری است. و اما زرگر، در فکر فریفتن امت من می باشد؛ و قصاب حیوانات را سر می برد و این کار مهربانی را از او سلب می کند؛ و طعام‌فروش غذای امتم را احتکار می کند و محقّقا اگر خداوند، بنده سارقی را ملاقات کند، برای من خوشایندتر از ملاقات با کسی است که چهل روز طعام امتم را احتکار کرده باشد. اما برده فروش، جبرئیل درباره او به من گفت: ای محمد! بدترین افراد امتت کسانی هستند که مردم را می فروشند. - . معانی الاخبار: ۱۵۰ -

**[ترجمه]

«۲»

ع، [علل الشرائع] ل، [الخصال] ابْنُ الْوَلِیدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی عَنِ الدِّهْقَانِ: مِثْلَهُ (۲).

**[ترجمه]علل الشرایع، الخصال: ابن ولید از صفار و او از برقی و او از محمد بن عیسی و او از دهقان همانند این حدیث را روایت کرده است. - . علل الشرایع: ۵۳۰ ، الخصال ۱: ۲۰۱ -

**[ترجمه]

«۳»

ع، [علل الشرائع] ابْنُ الْوَلِیدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ یَحْیَی الْخُزَاعِیِّ عَنْ یَحْیَی بْنِ أَبِی الْعَلَاءِ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَخَبَّرْتُهُ أَنَّهُ وُلِدَ لِی غُلَامٌ فَقَالَ أَ لَا سَمَّیْتَهُ مُحَمَّداً قُلْتُ قَدْ فَعَلْتُ قَالَ فَلَا تَضْرِبْ مُحَمَّداً وَ لَا تَشْتِمْهُ جَعَلَهُ اللَّهُ قُرَّةَ عَیْنٍ لَکَ فِی حَیَاتِکَ وَ خَلَفَ صِدْقٍ بَعْدَکَ قَالَ قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاکَ وَ فِی أَیِّ الْأَعْمَالِ أَضَعُهُ؟

ص: ۷۷

۱- ۱. معانی الأخبار ص ۱۵۰.

۲- ۲. علل الشرائع ص ۵۳۰ و الخصال ج ۱ ص ۲۰۱.

قَالَ إِذَا عَزَلْتَهُ عَنْ خَمْسَهِ أَشْيَاءَ فَضَعْهُ حَيْثُ شِئْتَ لَا تُسْلِمْهُ إِلَى صَيْرَفِيٍّ فَإِنَّ الصَّيْرَفِيَّ لَا يَسْلَمُ مِنَ الرِّبَا وَ لَا إِلَى بَيَّاعِ الْأَكْفَانِ فَإِنَّ صَاحِبَ الْأَكْفَانِ يَسُرُّهُ الْوَبَاءُ إِذَا كَانَ وَ لَا إِلَى صَاحِبِ طَعَامٍ فَإِنَّهُ لَا يَسْلَمُ مِنَ الِاحْتِكَارِ وَ لَا إِلَى جَزَّارٍ فَإِنَّ الْجَزَّارَ تُسْلَبُ مِنْهُ الرَّحْمَهُ وَ لَا تُسْلِمْهُ إِلَى نَخَّاسٍ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ شَرُّ النَّاسِ مَنْ بَاعَ النَّاسَ (۱).

**[ترجمه]علل الشـرایع: یحیی بن ابی العلاء از اسحاق بن عمار نقل کرده که وی گفت: محضر امام صادق علیه السّلام رسیدم و به او خبر دادم که صاحب فرزند پسری شده‌ام. حضرت فرمود: آیا نامش را محمد نگذاشتی؟ گفتم: بله، بر او این نام را نهادم. فرمود: محمد را نزن و دشنامش نده، خداوند او را به‌هنگام حیاتت نور چشمت و بعد از مرگت جانشین صالحی قرار داده است. گفتم: فدایت شوم، او را به چه شغل و حرفه ای مشغول نمایم؟ حضرت فرمود: از پنج حرفه بازش دار و به هر شغل دیگری که خواستی مشغولش کن:

او را به صراف (زرگر) مسپار، زیرا صراف از ربا در امان نمی ماند؛ و نیز او را نزد کفن فروش مگذار زیرا صاحب کفن، از مبتلاـ شدن مردم به مرض وبا [و مردن آنها] مسرور می شود و همچنین وی را به طعام فروش مسپار، زیرا او از احتکار مصون نمی‌ماند؛ و به قصاب نیز او را تسلیم مکن، زیرا مهربانی از او سلب شده و قساوت قلب پیدا می کند؛ و بالاخره او را نزد برده فروش مگذار، زیرا رسول خدا فرمودند: بدترین مردم کسانی هستند که مردم را می فروشند. - . علل الشرایع: ۵۳۰ -

**[ترجمه]

«۴»

ع، [علل الشرائع] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی الْخَزَّازِ عَنْ طَلْحَهَ بْنِ زَیْدٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ علیهما السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنِّی أَعْطَیْتُ خَالَتِی غُلَاماً وَ نَهَیْتُهَا أَنْ تَجْعَلَهُ حَجَّاماً أَوْ قَصَّاباً أَوْ صَائِغاً(۲).

**[ترجمه]علل الشـرایع: طلحه بن زید از حضرت جعفر بن محمد و ایشان از پدرش علیهم السّلام نقل کرده که رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: غلامی را به دست خاله ام سپرده و سفارش کردم که او را به حجامتگری یا قصابی یا زرگری نگمارد. - .علل الشرایع: ۵۳۰ -

**[ترجمه]

«۵»

شَرْحُ النَّهْجِ لِابْنِ مِیثَمٍ رُوِیَ عَنِ الصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السلام: عَقْلُ أَرْبَعِینَ مُعَلِّماً عَقْلُ حَائِکٍ وَ عَقْلُ حَائِکٍ عَقْلُ امْرَأَهٍ وَ الْمَرْأَهُ لَا عَقْلَ لَهَا(۳).

**[ترجمه]در شرح نهج البلاغه ابن میثم، از امام صادق علیه السّلام روایت شده است که فرمود: عقل چهل معلم - . گاه واژه معلم به دارندگان مشاغلی خاص مثل خیاطی و بنایی و ...اطلاق می شود و در روایتی این گروه به دلیل خلف وعده های

فراوانشان مـذمت شـده انـد. در این روایت نیز احتمالا معلم معنایی این چنین داشته باشد. (مترجم) - به اندازه عقل یک بافنده است و عقل بافنده به اندازه عقل زن است و زن عقل ندارد. - . شرح نهج البلاغه ابن میثم۱: ۳۲۴ -

**[ترجمه]

«۶»

وَ عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ علیهما السلام أَنَّهُ قَالَ: لَا تَسْتَشِيرُوا الْمُعَلِّمِينَ وَ لَا الْحَوَكَةَ فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَدْ سَلَبَهُمْ عُقُولَهُمْ (۴).

**[ترجمه]در همـان کتاب از موسـی بن جعفر علیه السّـلام روایت شـده که فرمود: با معلمان و بافنـدگان مشورت نکنیـد؛ زیرا خداوند عقل هایشان را از آنان گرفته است. - . شرح نهج البلاغه ابن میثم۱: ۳۲۴ -

**[ترجمه]

«۷»

وَ رُوِيَ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صـلی الله علیه و آله دَفَعَ إِلَى حَائِكٍ مِنْ بَنِي النَّجَّارِ غَزْلًا لِيَنْسِجَ لَهُ صُوفاً فَكَانَ يَمْطُلُهُ وَ يَأْتِيهِ علیه السـلام مُتَقَاضِياً وَ يَقِفُ عَلَى بَابِهِ وَ يَقُولُ رُدُّوا عَلَيْنَا ثَوْبَنَا لِنَتَجَمَّلَ بِهِ فِي النَّاسِ وَ لَمْ يَزَلْ يَمْطُلُهُ حَتَّى تُوُفِّيَ صلی الله علیه و آله (۵).

**[ترجمه]و روایت شده که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نخ رشته شده‌ای را به بافنده ای از بنی نجار داد تا پارچه‌ای پشمی برای وی ببافد. پیامبر اکرم صلّی الله علیه و آله مرتب برای گرفتن پارچه به او سر می زد و کنار درِ مغازه اش می ایستاد و می فرمود: پارچه ما را به ما تحویل دهیـد تا با آن خود را در میان مردم بیاراییم! و آن بافنده آنقدر تعلل کرد تا این که پیامبر اکرم صلّی الله علیه و آله رحلت فرمود. - . شرح نهج البلاغه ابن میثم ج ۱: ۳۲۴ -

**[ترجمه]

«۸»

نَوَادِرُ الرَّاوَنْدِيِّ، بِإِسْنَادِهِ عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ: مَرَّ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَلَى بَهِيمَةٍ وَ فَحْلٌ يَسْفَدُهَا عَلَى ظَهْرِ الطَّرِيقِ فَأَعْرَضَ بِوَجْهِهِ عَنْهَا فَقِيلَ لَهُ لِمَ فَعَلْتَ فَقَالَ لَا يَنْبَغِي أَنْ تُـذِيعُوا(۶) هَـذَا وَ هُـوَ مِنَ الْمُنْكَرِ وَ لَكِنْ يَنْبَغِي لَهُمْ أَنْ يُـوَارُوهُ وَ حَيْثُ لَا يَرَاهُ رَجُلٌ وَ لَا امْرَأَةٌ(۷).

ص: ۷۸

۱- ۱. علل الشرائع ص ۵۳۰.

۲- ۲. علل الشرائع ص ۵۳۰.

۳- ۳. شرح النهج لابن میثم ج ۱ ص ۳۲۴ طبع ایران الجدید.

۴- ۴. شرح النهج لابن میثم ج ۱ ص ۳۲۴ طبع ایران الجدید.

۵- ۵. شرح النهج لابن میثم ج ۱ ص ۳۲۴ طبع ایران الجدید.

۶- ۶. فی نسخه الأصل[أن یصنعوا هذا].

۷- ۷. نوادر الراوندیّ ص ۱۴.

**[ترجمه]نوادر راوندی: امام موسی علیه السّلام به نقل از پدرانش فرمود: روزی امام علی علیه السّلام از حیوان نری عبور کرد که با ماده‌ای در حال جفت‌گیری بود، ایشان روی خود را از آن برگرداند، به او گفتند: چرا چنین کردی؟ امام فرمود: هرگز شایسته نیست که انسان‌ها (عمل آمیزش را) این گونه آشکارا انجام دهند، این چنین عملی زشت و ناپسند است، بلکه عمل آمیزش، باید مخفیانه صورت گیرد، طوری که هیچ مرد و زنی آن را نبیند. - . نوادر الراوندی: ۱۴ -

**[ترجمه]

«۹»

شَرْحُ النَّفْلِيَّهِ، لِلشَّهِيدِ الثَّانِي رَحِمَهُ اللَّهُ رَوَى الْفَقِيهُ جَعْفَرُ بْنُ أَحْمَدَ الْقُمِّيُّ فِي كِتَابِ الْإِمَامِ وَ الْمَأْمُومِ بِإِسْنَادِهِ إِلَى الصَّادِقِ علیه السلام عَنْ أَبِيهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: لَا تُصَلُّوا خَلْفَ الْحَائِكِ وَ لَوْ كَانَ عَالِماً وَ لَا تُصَلُّوا خَلْفَ الْحَجَّامِ وَ لَوْ كَانَ زَاهِداً وَ لَا تُصَلُّوا خَلْفَ الدَّبَّاغِ وَ لَوْ كَانَ عَابِداً.

**[ترجمه]شرح نفلیه شهید ثانی: پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمود: پشت سر بافنده نماز نخوانید حتی اگر عالم باشد، و پشت سر حجامت‌کننده نماز نخوانید حتی اگر زاهد باشد، و پشت سر دباغ نماز نخوانید حتی اگر عابد باشد.

**[ترجمه]

«۱۰»

كِتَابُ الْإِمَامَهِ وَ التَّبْصِرَهِ، عَنْ هَارُونَ بْنِ مُوسَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: شِرَارُ النَّاسِ مَنْ بَاعَ الْحَيَوَانَ.

**[ترجمه]کتاب الامامه و التبصره: ابن فضال از امام صادق علیه السّلام و ایشان از پدرانش روایت کرده است که پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمود: بدترین مردم برده فروشان هستند.

**[ترجمه]

«۱۱»

وَ مِنْهُ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ عَلِيٍّ الْعَلَوِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ سُهَيْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: طَرَقَ طَائِفَهً مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَيْلًا عَذَابٌ فَأَصْبَحُوا وَ قَدْ فَقَدُوا أَرْبَعَهَ أَصْنَافٍ الطَّبَّالِينَ وَ الْمُغَنِّينَ وَ الْمُحْتَكِرِينَ لِلطَّعَامِ وَ الصَّيَارِفَهَ أَكَلَهَ الرِّبَا مِنْهُمْ.

**[ترجمه]از همین کتاب: پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمود: شبانه بر گروهی از بنی اسرائیل عذابی رسید، پس وقتی به صبح درآمدند، دیدند که چهار گروه را از دست داده‌اند: طبل نوازان، آوازخوانان، احتکارکنندگان غذا و صرافان رباخوار .

**[ترجمه]

باب ۱۶ باب ما نهی عنه من أنواع البیع و النهی عن الغش و الدخول فی السوم و النجش و مبایعه المضطرین و الربح علی المؤمن

الأخبار

«۱»

لی، [الأمالی للصدوق] فِی خَبَرِ مَنَاهِی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله: أَنَّهُ نَهَی أَنْ یَدْخُلَ الرَّجُلُ فِی سَوْمِ أَخِیهِ الْمُسْلِمِ وَ نَهَی عَنْ بَیْعٍ وَ سَلَفٍ وَ نَهَی عَنْ بَیْعَیْنِ فِی بَیْعٍ وَ نَهَی عَنْ بَیْعِ مَا لَیْسَ عِنْدَکَ وَ نَهَی عَنْ بَیْعِ مَا لَمْ یَضْمَنْ وَ نَهَی عَنْ بَیْعِ الذَّهَبِ وَ الْفِضَّهِ بِالنَّسِیئَهِ وَ نَهَی عَنْ بَیْعِ الذَّهَبِ بِالذَّهَبِ زِیَادَهً إِلَّا وَزْناً بِوَزْنٍ وَ قَالَ مَنْ غَشَّ مُسْلِماً فِی شِرَاءٍ أَوْ بَیْعٍ فَلَیْسَ مِنَّا وَ یُحْشَرُ یَوْمَ الْقِیَامَهِ مَعَ الْیَهُودِ لِأَنَّهُمْ أَغَشُّ الْخَلْقِ لِلْمُسْلِمِینَ (۱).

**[ترجمه]أمالی الصدوق: در خبر نهی های پیامبر صلّی الله علیه و آله آمده است: ایشان نهی کرد که شخصی برای فریب برادر مسلمانش وارد معامله شود، و نیز از معامله سلف، و از دو معامله در یک معامله، و از فروختن چیزی که در اختیار تو نیست، و از فروش چیزی که ضمانت نشده. همچنین پیامبر از فروش طلا و نقره به نسیه و از فروش طلا به طلایی با وزن بیشتر نهی کردند مگر اینکه هر دو هموزن باشند. و فرمود: و هر کس در خرید و فروش به مسلمانی تقلب کند، از ما نیست و در روز قیامت با یهود محشور می شود؛ زیرا یهود فریب کارترین مردم نسبت به مسلمانان هستند. - . أمالی الصدوق: ۴۲۳ ، ۴۲۵ ، ۴۲۶ ، ۴۲۹ -

**[ترجمه]

«۲»

مع، [معانی الأخبار] مُحَمَّدُ بْنُ هَارُونَ الزَّنْجَانِیُّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ عَبْدِ الْعَزِیزِ عَنْ أَبِی عُبَیْدٍ الْقَاسِمِ بْنِ سَلَّامٍ بِأَسَانِیدَ مُتَّصِلَهٍ إِلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فِی أَخْبَارٍ مُتَفَرِّقَهٍ: أَنَّهُ نَهَی عَنِ الْمُنَابَذَهِ وَ الْمُلَامَسَهِ وَ بَیْعِ الْحَصَاهِ.

ففی کل واحده منها قولان أما المنابذه فیقال إنها أن یقول الرجل لصاحبه انبذ إلی الثوب أو غیره من المتاع أو أنبذه إلیک و قد وجب البیع بکذا و کذا و یقال إنما هو أن یقول الرجل إذا نبذت الحصاه فقد وجب البیع و هو معنی قوله إنه نهی عن بیع الحصاه و الملامسه أن تقول إذا لمست ثوبی أو لمست ثوبک فقد وجب البیع بکذا و کذا و یقال بل هو أن یلمس المتاع من وراء الثوب و لا ینظر إلیه فیقع البیع علی ذلک و هذه بیوع کان أهل الجاهلیه یتبایعونها فنهی رسول الله صلی الله علیه و آله عنها لأنها غدر(۲) کلها

١- ١. أمالي الصدوق ص ۴۲۳ و ص ۴۲۵ و ص ۴۲۶ و ص ۴۲۹.

٢- ٢. غرر خ ل. من هامش الأصل.

وَ نَهَی عَنْ بَیْعِ الْمَجْرِ.

و هو أن یباع البعیر أو غیره بما فی بطن الناقه و یقال منه أمجرت فی البیع إمجارا و نهی علیه السلام عن الملاقیح و المضامین فالملاقیح ما فی البطون و هی الأجنه و الواحده منها ملقوحه و أما المضامین فما فی أصلاب الفحول و کانوا یبیعون الجنین فی بطون الناقه و ما یضرب الفحل فی عامه و فی أعوام و نهی عن بیع حبل الحبله و معناه ولد ذلک الجنین الذی فی بطن الناقه و قال غیره هو نتاج النتاج و ذلک غرر.

وَ قَالَ صلی الله علیه و آله: لَا تَنَاجَشُوا وَ لَا تَدَابَرُوا.

معناه أن یزید الرجل فی ثمن السلعه و هو لا یرید شراءها و لکن یسمعه غیره فیزید لزیادته و الناجش خائن (۱).

**[ترجمه]معانی الاخبار: ابو عبید قاسم بن سلام در اخبار متفرقه با سندهایی، از پیامبر اکرم صلّی الله علیه و آله روایت کرده است که ایشان از معاملاتی که از طریق منابذه (پرتاب کردن کالا) و ملامسه (لمس کردن کالا) و انداختن سنگریزه انجام می‌شود، نهی کرد. درباره هر یک از این ها دو نظر وجود دارد:

درباره منابذه گفته می شود: معامله‌ای است که شخصی به دیگری می گوید: لباس یا کالای دیگری را به سوی من بینداز یا من به سوی تو می اندازم و بدین طریق معامله به فلان مبلغ تمام می شود و نیز گفته می شود: معامله‌ای است که شخصی به دیگری می گوید: هنگامی که سنگریزه را انداختم، قطعا معامله واجب می شود. و این معنا با معامله از طریق انداختن سنگریزه سازگار است که پیامبر صلّی الله علیه و آله از آن نهی کرده است.

و ملامسه معامله‌ای است که می گویی: وقتی لباسم را لمس کردم یا لباست را لمس کردی، معامله در برابر فلان مبلغ واجب می شود. و گفته می شود که آن به این صورت است که طرف معامله از روی پارچه‌ای، کالا را لمس می کند، بدون اینکه به کالا نگاه کند و معامله بر همان واقع می شود، این معاملات در زمان جاهلیت متداول بود، سپس پیامبر اکرم صلّی الله علیه و آله از آن ها نهی کرد؛ چون همه آن ها فریب است.

همچنین پیامبر صلّی الله علیه و آله از معامله «مجر» نهی کرد و آن معامله شتر - یا حیوان دیگر- است در برابر آنچه که در شکم ماده شتر است و در آن می‌گویند، بچه‌ای که داخل شکم رشد می‌کند، بهای معامله می‌باشد. و از «ملاقیح» و «مضامین» نهی کرد. ملاقیح، جنین های موجود در شکم هاست و مفرد آن «ملقوحه» است. و اما مضامین، معامله نطفه های موجود در پشت حیوانات نر است. آنان جنین را در شکم ماده شتر و نوزادان حاصل از جفت گیری حیوان نر را در یک سال یا چند سال، می فروشند. و از معامله «حبل الحبله» نهی کرد و معنای آن معامله، جنین موجود در شکم ماده شتر می‌باشد و برخی می گویند: آن معامله بچه هایِ بچه شتر است که معامله‌ای فریب کارانه است.

و پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: با یکدیگر «تناجش» و«تدابر» نکنید؛ تناجش به این معناست که شخصی بهای کالا را بالا ببرد، حال آنکه که قصد خریدش را ندارد، با این هدف که بازار گرمی کند تا دیگری بشنود و به خاطر بالا بردن قیمت او، آن هم بر قیمت کالاـ بیفزاید، و «ناجش» خائن است؛ امّا «تدابر» به این معناست که کسی به رفیقش پشت کند و از او روی

بگرداند. - . معانی الاخبار: ۲۷۸ -

**[ترجمه]

«۳»

ل، [الخصال] ابْنُ الْوَلِيدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ الْبَرْقِيِّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ حَمَّادٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ مُسْنَداً إِلَى أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام: أَنَّهُ كَرِهَ بَيْعَيْنِ اطْرَحْ وَ خُذْ مِنْ غَيْرِ تَقْلِيبٍ وَ شِرَى مَا لَمْ تَرَهُ (۲).

**[ترجمه]الخصال: محمد بن سنان روایت کرده است که امام باقر علیه السّلام کراهت داشت که معامله با پرتاب انجام شود و ایشان چیزی را بدون بررسی و دیدن آن نمی‌خرید. - . الخصال ۱: ۲۸ -

**[ترجمه]

«۴»

ن، [عيون أخبار الرضا علیه السلام] بِالْأَسَانِيدِ الثَّلَاثَةِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ قَالَ: خَطَبَنَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام فَقَالَ سَيَأْتِی عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ عَضُوضٌ يَعَضُّ الْمُؤْمِنُ عَلَى مَا فِی يَدِهِ وَ لَمْ يُؤْمَرْ بِذَلِكَ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى وَ لا تَنْسَوُا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِما تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ وَ سَيَأْتِی زَمَانٌ يُقَدَّمُ فِيهِ الْأَشْرَارُ وَ يُنْسَأُ فِيهِ الْأَخْيَارُ وَ يُبَايِعُ الْمُضْطَرُّ وَ قَدْ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَنْ بَيْعِ الْمُضْطَرِّ وَ عَنْ بَيْعِ الْغَرَرِ فَاتَّقُوا اللَّهَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ وَ أَصْلِحُوا ذاتَ بَيْنِكُمْ وَ احْفَظُونِی فِی أَهْلِی (۳).

**[ترجمه]عیون الاخبار: از امام حسین علیه السّلام روایت شده است که امیرالمؤمنین علیه السّلام در خطبه‌ای برای ما فرمود: بر مردم زمانی بسیار سخت خواهد رسید، که مومنان [توانگر] به آنچه در دست دارند چنگ می‌زنند [و انفاق نمی‌کنند] در حالی که به نگاه داری مال امر نشده اند. خداوند سبحان فرموده: {و در میان یکدیگر بزرگواری را فراموش مکنید، زیرا خداوند به آنچه انجام می دهید بیناست.} - . البقره/ ۲۳۷ - زمانی خواهد رسید که بدکاران بلند مرتبه، و خوبان فراموش می شوند و تهیدستان دارایی خود را از روی ناچاری به قیمتی اندک می فروشند [و توانگران می خرند] در حالی که پیامبر اکرم صلّی الله علیه و آله مردم را از معامله از روی ناچاری و معامله فریبکارانه نهی کرده است. پس ای مردم! از خدا پروا دارید و با یکدیگر سازش نمایید و حرمتم را حفظ کنید. - . عیون الاخبار/ ۲: ۴۵ -

**[ترجمه]

«۵»

صح، [صحيفه الرضا علیه السلام] عَنْهُ علیه السلام: مِثْلَهُ (۴).

**[ترجمه]صحیفه الرضا: از امام رضا علیه السّلام نیز همانند این حدیث روایت شده است. - . صحیفه الرضا علیه السّلام: ۲۶ -

**[ترجمه]

«۶»

ثو، [ثواب الأعمال] أَبِی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِی الْقَاسِمِ عَنِ الْكُوفِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ

ص: ۸۱

۱- ۱. معانی الأخبار ص ۲۷۸.

۲- ۲. الخصال ج ۱ ص ۲۸.

۳- ۳. عیون الأخبار ج ۲ ص ۴۵.

۴- ۴. صحیفه الرضا علیه السلام ص ۲۶ طبع مصر سنه ۱۳۴۰ بتفاوت.

فُرَاتِ بْنِ أَحْنَفَ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام: رِبْحُ الْمُؤْمِنِ عَلَى الْمُؤْمِنِ رِبًا(۱).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السّلام فرمود: سودی که مؤمن از مؤمن می‌برد، ربا محسوب می‌شود. - . ثواب الاعمال: ۲۱۴ -

**[ترجمه]

«۷»

سن، [المحاسن] مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ عَنِ ابْنِ سِنَانٍ: مِثْلَهُ (۲).

**[ترجمه]المحاسن: محمد بن علی از ابن سنان نیز همانند این حدیث را روایت کرده است .

**[ترجمه]

أقول

قد مضی بعضها فی باب جوامع المکاسب.

**[ترجمه]برخی از این احادیث در باب «جوامع المکاسب» آمده است.

**[ترجمه]

«۸»

نَوَادِرُ الرَّاوَنْدِيِّ، بِإِسْنَادِهِ عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ: مَلْعُونٌ مَنْ غَشَّ مُسْلِماً أَوْ مَاكَرَهُ أَوْ غَرَّهُ (۳).

**[ترجمه]نوادر الراوندی: امام کاظم علیه السّلام از پدرانش روایت کرده است که فرمودند: ملعون است کسی که به مسلمانی غش کند یا او را فریب دهد یا نیرنگ کند. - . نوادر الراوندی: ۱۷ -

**[ترجمه]

«۹»

نَهْجُ الْبَلَاغَهِ، قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ عَضُوضٌ يَعَضُّ الْمُوسِرُ فِيهِ عَلَى مَا فِي يَدَيْهِ وَ لَمْ يُؤْمَرْ بِذَلِكَ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى وَ لا تَنْسَوُا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ يَنْهَدُ فِيهِ الْأَشْرَارُ وَ يُسْتَذَلُّ الْأَخْيَارُ وَ يُبَايِعُ الْمُضْطَرُّونَ وَ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَنْ بَيْعِ الْمُضْطَرِّينَ (۴).

**[ترجمه]نهج البلاغه: اميرالمؤمنين على عليه السلام فرمود: مردم را روزگارى دشوار در پيش است كه توانگر اموال خود را سخت نگهدارد، در صورتى كه به بخل ورزى فرمان داده نشده. خداوند سبحان فرموده: {و در ميان يكديگر بزرگوارى را فراموش مكنيد.} بدان در آن روزگار بلند مقام، و نيكان خوار گردند، و با درماندگان به ناچارى خريد و فروش مى‌كنند، در حالى كه رسول خدا صلّى اللّه عليه و آله از معامله با درماندگان نهى فرموده است. - . نهج البلاغه۳: ۲۶۴ -

**[ترجمه]

«۱۰»

أَعْلَامُ الدِّينِ، رُوِيَ عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله أَنَّهُ قَالَ: يَأْتِي عَلَى أُمَّتِي زَمَانٌ تَكُونُ أُمَرَاؤُهُمْ عَلَى الْجَوْرِ وَ عُلَمَاؤُهُمْ عَلَى الطَّمَعِ وَ قِلَّهِ الْوَرَعِ وَ عُبَّادُهُمْ عَلَى الرِّيَاءِ وَ تُجَّارُهُمْ عَلَى أَكْلِ الرِّبَا وَ كِتْمَانِ الْعَيْبِ فِي الْبَيْعِ وَ الشِّرَى وَ نِسَاؤُهُمْ عَلَى زِينَهِ الدُّنْيَا فَعِنْدَ ذَلِكَ يُسَلَّطُ عَلَيْهِمْ شِرَارُهُمْ فَيَدْعُو خِيَارُهُمْ فَلَا يُسْتَجَابُ لَهُمْ.

ص: ۸۲

۱- ۱. ثواب الأعمال ص ۲۱۴.

۲- ۲. المحاسن ص ۱۰۱.

۳- ۳. نوادر الراوندىّ ص ۱۷ و فيه من أسر مسلما.

۴- ۴. نهج البلاغه ج ۳ ص ۲۶۴.

**[ترجمه]اعلام الـدین: پیامبر صـلّی الله علیه و آله فرمود: زمانی بر امتم فرا می‌رسد که حاکمانشان ظالم، علمایشان طمعکار و کم تقوا، زاهـدانشان ریـا کـار و تاجرانشان رباخوار و اهل پنهان کردن عیب کالا در خریـد و فروش هسـتند و زنانشان به دنبال زینت‌های دنیاینـد، در این صورت، خـدا بـدان آنها را بر آنان مسلّط می گردانـد و نیکان آنها دعا می کننـد و دعایشان در حق آنها اجابت نمی‌شود .

**[ترجمه]

باب ۱۷ من یستحب معاملته و من یکره

الأخبار

«۱»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] عَنْ أَبِی سَعِیدٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: اطْلُبُوا الْخَیْرَ عِنْدَ حِسَانِ الْوُجُوهِ (۱).

**[ترجمه]امالی الطوسی: پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمود: نیکی را نزد خوبرویان طلب کنید. - . أمالی الطوسی۲: ۷ -

**[ترجمه]

«۲»

ختص، [الإختصاص] عَنْهُ صلی الله علیه و آله: مِثْلَهُ (۲).

**[ترجمه]الاختصاص: در این کتاب، همانند این حدیث از پیامبر صـلّی الله علیه و آله روایت شده است. - . الاختصاص: ۲۳۳ -

**[ترجمه]

«۳»

ع، [علـل الشـرائع] ابْنُ الْمُتَوَکِّلِ عَنِ الْحِمْیَرِیِّ عَنْ أَحْمَـدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ الْوَلِیـدِ بْنِ صَبِیـحٍ عَنْ أَبِیهِ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: یَا وَلِیدُ لَا تَشْتَرِ لِی مِنْ مُحَارَفٍ شَیْئاً فَإِنَّ خُلْطَتَهُ لَا بَرَکَهَ فِیهَا(۳).

**[ترجمه]علل الشـرایع: عباس بن ولید از پدرش نقل کرده است که امام صادق علیه السّـلام فرمود: ای ولید، از کسـی که کم روزی و بد اقبال است برای من چیزی نخر، زیرا در معامله با او هیچ برکتی نیست. - . علل الشرایع: ۵۲۶ -

**[ترجمه]

«۴»

ع، [علل الشرائع] ابْنُ الْوَلِيدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ ظَرِيفِ بْنِ نَاصِحٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: لَا تُخَالِطُوا وَ لَا تُعَامِلُوا إِلَّا مَنْ نَشَأَ فِی خَیْرٍ(۴).

**[ترجمه]علل الشرایع: امام صادق علیه السّلام فرمودند: معامله نکنید مگر با کسی که در خیر و برکت پرورش یافته باشد. - . علل الشرایع: ۵۲۶ -

**[ترجمه]

«۵»

ع، [علل الشرائع] ابْنُ الْوَلِيدِ عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنِ الْأَشْعَرِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ رَفَعَهُ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: احْذَرُوا مُعَامَلَةَ أَصْحَابِ الْعَاهَاتِ فَإِنَّهُمْ أَظْلَمُ شَيْ ءٍ(۵).

**[ترجمه]علل الشرایع: امام صادق علیه السّلام فرمود: از معامله با صاحبان آفت و بلا دوری کنید، زیرا آنان بدترین کسان هستند. - . علل الشرایع: ۵۲۶ -

**[ترجمه]

«۶»

ع، [علل الشرائع] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَمَّنْ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِی الرَّبِيعِ الشَّامِيِّ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَقُلْتُ لَهُ إِنَّ عِنْدَنَا قَوْماً مِنَ الْأَكْرَادِ يَجِيئُونَنَا بِالْبَيْعِ وَ نُبَايِعُهُمْ فَقَالَ يَا أَبَا الرَّبِيعِ لَا تُخَالِطْهُمْ فَإِنَّ الْأَكْرَادَ

۱- ۱. أمالی الطوسیّ ج ۲ ص ۷.

۲- ۲. الاختصاص ص ۲۳۳.

۳- ۳. علل الشرائع ص ۵۲۶.

۴- ۴. كان الرمز(ل) للخصال و الحديث فی العلل ص ۵۲۶.

۵- ۵. علل الشرائع ص ۵۲۶.

حَیٌّ مِنَ الْجِنِّ کَشَفَ اللَّهُ عَنْهُمُ الْغِطَاءَ فَلَا تُخَالِطْهُمْ (۱).

**[ترجمه]علـل الشـرایع: علی بن حکم از کسـی که برایش از ابو ربیع شـامی نقـل کرده است، می گویـد: از امـام صادق علیه السّلام سؤال کردم: گروهی از کردها در جوار ما هستند که به منظور داد و ستد نزد ما می‌آیند و ما هم با آنها معامله می کنیم، این معـامله اشـکالی نـدارد؟ حضـرت فرمودنـد: ای ربیع، با ایشان معامله مکن، زیرا این جماعت گروهی از طائفه جن بوده که حق تعالی آشکارشان فرموده است، پس با آنان معامله نکن. - . علل الشرایع: ۵۲۷ -

**[ترجمه]

«۷»

ع، [علل الشـرائع] ابْنُ الْوَلِیدِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَتِّیلٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بَشِیرٍ عَنْ حَفْصٍ عَمَّنْ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِی الرَّبِیعِ: مِثْلَهُ (۲).

**[ترجمه]علل الشـرایع: ابن ولید از حسن بن متیل از محمد بن حسـین از جعفر بن بشیر از حفص و او از کسی که برایش نقل کرده، همانند این حدیث را از ابو ربیع روایت کرده است. - . علل الشرایع: ۵۲۷ -

**[ترجمه]

«۸»

ع، [علـل الشـرائع] أَبِی عَنْ أَحْمَـدَ بْنِ إِدْرِیسَ عَنِ الْأَشْـعَرِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَـی عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ یَقْطِینٍ عَنِ الْحُسَـیْنِ بْنِ مَیَّاحٍ عَنْ عِیسَی قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: إِیَّاکَ وَ مُخَالَطَهَ السَّفِلَهِ فَإِنَّ السَّفِلَهَ لَا تَئُولُ إِلَی خَیْرٍ(۳).

**[ترجمه]علل الشرایع: امام صادق علیه السّلام فرمودند: از معامله با فرومایگان دوری کنید، زیرا در آنان خیر و برکتی نیست. - . علل الشرائع: ۵۲۷ -

**[ترجمه]

«۹»

یـج، [الخرائـج و الجرائـح] رُوِیَ عَنْ أَبِی عَبْـدِ اللَّهِ علیه السـلام قَالَ: إِنَّ أَوَّلَ مَا مَلَکْتُهُ لَدِینَارَانِ عَلَی عَهْدِ أَبِی وَ کَانَ رَجُلٌ یَشْتَرِی الْأَرْدِیَهَ مِنْ صَـنْعَاءَ فَأَرَدْتُ أَنْ أُبْضِعَهُ فَقَالَ لِی لَا تُبْضِعْهُ قَالَ فَدَفَعْتُ إِلَیْهِ سِرّاً مِنْ أَبِی فَخَرَجَ الرَّجُلُ فَلَمَّا رَجَعَ بَعَثْتُ إِلَیْهِ رَسُولًا فَقَالَ لِی مَا دَفَعَ إِلَیَّ شَـیْئاً قَالَ فَظَنَنْتُ أَنَّهُ إِنَّمَا سَتَرَ ذَلِکَ مِنْ أَبِی فَذَهَبْتُ إِلَیْهِ بِنَفْسِـی وَ قُلْتُ الدِّینَارَانِ قَالَ مَا دَفَعْتَ إِلَیَّ شَیْئاً فَأَتَیْتُ أَبِی فَلَمَّا رَآنِی رَفَعَ إِلَیَّ رَأْسَهُ ثُمَّ قَالَ مُتَبَسِّماً یَا بُنَیَّ أَ لَمْ أَقُلْ لَکَ أَنْ لَا تَـدْفَعَ إِلَیْهِ إِنَّهُ مَنِ ائْتَمَنَ شَارِبَ الْخَمْرِ فَلَیْسَ لَهُ عَلَی اللَّهِ ضَـمَانٌ إِنَّ

اللَّهَ يَقُولُ وَ لاـ تُؤْتُوا السُّفَهاءَ أَمْوالَكُمُ الَّتِی جَعَلَ اللَّهُ لَکُمْ فَأَیُّ سَفِیهٍ أَسْفَهُ مِنْ شَارِبِ الْخَمْرِ فَلَیْسَ إِنْ أشهدکم [شَهِدَ] لَمْ تُقْبَلْ شَهَادَتُهُ وَ إِنْ شَفَعَ لَمْ یُشَفَّعْ وَ إِنْ خَطَبَ لَمْ یُزَوَّجْ (۴).

**[ترجمه]الخرایج: از امام صادق علیه السّلام روایت شده است که فرمود: در زمان پدرم اولین چیزی که به دست آوردم دو دینار بود. مردی از «صنعا» ردا می خرید، خواستم که دو دینار را به او بدهم تا برای من نیز ردایی بیاورد. اما پدرم گفت: دو دینار را به او نده. حضرت گفت: ولی من دور از چشم پدرم پول را به او دادم و او راهی شد. وقتی که برگشت، یک نفر را برای گرفتن ردا نزد او فرستادم. اما در جواب گفت: او چیزی به من نداده است. گمان کردم این سخن او، تنها برای مخفی کردن از پدرم است. لذا خودم نزد او رفتم و گفتم: دو دینار را بده. گفت: تو چیزی به من ندادی. پس نزد پدرم آمدم؛ وقتی که مرا دید، رو به من کرد و با تبسم فرمود: فرزندم! مگر نگفتم دینارها را به او نده! هر کس به شراب‌خوار اعتماد کند، از طرف خدا هیچ ضمانتی برای او نیست؛ خداوند متعال می فرماید: {و اموال خود را - که خداوند آن را وسیله قوام [زندگی] شما قرار داده - به سفیهان مدهید} - . النساء/ ۵ - آیا کسی سفیه‌تر از شراب‌خوار وجود دارد؟ نه! وجود ندارد، چون شهادتش پذیرفته نمی شود و اگر وساطت کند، وساطتش مقبول واقع نمی‌شود و اگر خواستگاری کند، به او همسر نمی دهند. - . الخرایج -

**[ترجمه]

«۱۰»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ یُونُسَ بْنِ یَعْقُوبَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فِی قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَی وَ لا تُؤْتُوا السُّفَهاءَ أَمْوالَکُمُ قَالَ مَنْ لَا تَثِقُ بِهِ (۵).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: یونس بن یعقوب می گوید: از امام صادق علیه السّلام درباره سخن خداوند متعال: {اموال خود را به سفیهان مدهید.} سؤال کردم و ایشان پاسخ دادند: منظور از سفیه کسی است که نتوان به او اعتماد کرد. - . تفسیر العیاشی ۱: ۲۲۰ -

**[ترجمه]

«۱۱»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ حَمَّادٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: فِیمَنْ شَرِبَ الْخَمْرَ بَعْدَ أَنْ حَرَّمَهَا اللَّهُ عَلَی لِسَانِ نَبِیِّهِ صلی الله علیه و آله لَیْسَ بِأَهْلٍ أَنْ یُزَوَّجَ إِذَا خَطَبَ وَ أَنْ یُصَدَّقَ إِذَا حَدَّثَ وَ لَا یُشَفَّعَ إِذَا شَفَعَ وَ لَا یُؤْتَمَنَ عَلَی أَمَانَةٍ فَمَنِ ائْتَمَنَهُ عَلَی أَمَانَةٍ فَأَهْلَکَهَا أَوْ ضَیَّعَهَا فَلَیْسَ لِلَّذِی ائْتَمَنَهُ أَنْ یَأْجُرَهُ اللَّهُ وَ لَا یُخْلِفَ عَلَیْهِ قَالَ

۱- ۱. علل الشرائع ص ۵۲۷.

۲- ۲. علل الشرائع ص ۵۲۷.

۳- ۳. علل الشرائع ص ۵۲۷.

۴- ۴. الخرائج لم نعثر عليه فى مظانه.

۵- ۵. تفسير العيّاشىّ ج ۱ ص ۲۲۰.

أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام إِنِّی أَرَدْتُ أَنْ أَسْتَبْضِعَ بِضَاعَهً إِلَی الْیَمَنِ فَأَتَیْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام فَقُلْتُ إِنِّی أَرَدْتُ أَنْ أَسْتَبْضِعَ فُلَاناً فَقَالَ لِی أَ مَا عَلِمْتَ أَنَّهُ یَشْرَبُ الْخَمْرَ فَقُلْتُ قَدْ بَلَغَنِی عَنِ الْمُؤْمِنِینَ أَنَّهُمْ یَقُولُونَ ذَلِکَ فَقَالَ صَدِّقْهُمْ لِأَنَّ اللَّهَ یَقُولُ یُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَ یُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِینَ ثُمَّ قَالَ إِنَّکَ إِنِ اسْتَبْضَعْتَهُ فَهَلَکَتْ أَوْ ضَاعَتْ فَلَیْسَ عَلَی اللَّهِ أَنْ یَأْجُرَکَ وَ لَا یُخْلِفَ عَلَیْکَ فَقُلْتُ وَ لِمَ قَالَ لِأَنَّ اللَّهَ تَعَالَی یَقُولُ وَ لا تُؤْتُوا السُّفَهاءَ أَمْوالَکُمُ الَّتِی جَعَلَ اللَّهُ لَکُمْ قِیاماً فَهَلْ سَفِیهٌ أَسْفَهُ مِنْ شَارِبِ الْخَمْرِ إِنَّ الْعَبْدَ لَا یَزَالُ فِی فُسْحَهٍ مِنْ رَبِّهِ مَا لَمْ یَشْرَبِ الْخَمْرَ فَإِذَا شَرِبَهَا خَرَقَ اللَّهُ عَلَیْهِ سِرْبَالَهُ فَکَانَ وُلْدُهُ وَ أَخُوهُ وَ سَمْعُهُ وَ بَصَرُهُ وَ یَدُهُ وَ رِجْلُهُ إِبْلِیسَ یَسُوقُهُ إِلَی کُلِّ شَرٍّ وَ یَصْرِفُهُ عَنْ کُلِّ خَیْرٍ(۱).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: امام صادق علیه السّلام فرمود: هر کس بعد از آن که خداوند شراب را بر زبان پیامبرش صلّی الله علیه و آله حرام ساخت، شراب بنوشد، اگر خواستگاری کند، شایستگی ازدواج را ندارد؛ و چون سخن بگوید، سخنش قابل قبول نیست؛ و اگر وساطت کند، وساطت او پذیرفته نمی‌شود؛ و نباید امانتی به او سپرد و اگر کسی او را مورد اعتماد قرار دهد و امانتی به دست او بسپارد، پس او امانت را نابود و ضایع می گرداند و کسی که به او اعتماد کند، نه خدا به او اجری می دهد و نه جای آن را برایش پر می کند.

و امام صادق علیه السّلام فرمود: من می خواستم کالایی را برای تجارت به یمن بفرستم، خدمت پدرم امام باقر علیه السّلام رسیدم و گفتم: می خواهم کالایی را برای تجارت به فلانی بدهم. حضرت به من فرمود: آیا نمی دانی که او شراب خوار است؟ گفتم: من شنیده ام که بعضی از مؤمنان درباره او چنین می گویند. پدرم فرمود: حرف آنها را باور کن، چرا که خداوند بزرگ می فرماید: {به خدا ایمان دارد و [سخن] مؤمنان را باور می کند.} - . التوبه/ ۶۱ - سپس گفت: اگر کالایی را برای تجارت به او سپردی و آن کالا نابود شد یا ضایع گشت، بر خدا نیست که به تو پاداشی دهد و جای آن را برایت پر کند.

گفتم: چرا؟ فرمود: به خاطر اینکه خداوند متعال فرموده است:{و اموال خود را - که خداوند آن را وسیله قوام [زندگی] شما قرار داده - به سفیهان مدهید.} و آیا سفیهی سفیه تر و نابخردتر از شراب خوار وجود دارد؟ بنده مادامی که شراب نخورد، همواره در وسعت و گشایشی از سوی پروردگارش است، اما اگر شراب بخورد، خداوند شلوار او را [که مایه آبروی او است] می درد و پس از آن، فرزند، برادر، گوش، چشم، دست و پای او، شیطان خواهد بود و او را به هر گمراهی‌ای می کشد و از هر کار خیری دور می‌سازد. - . تفسیر العیاشی ۱: ۲۲۰ -

**[ترجمه]

«۱۲»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِیدِ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام عَنْ هَذِهِ الْآیَهِ وَ لا تُؤْتُوا السُّفَهاءَ أَمْوالَکُمُ قَالَ علیه السلام کُلُّ مَنْ یَشْرَبُ الْمُسْکِرَ فَهُوَ سَفِیهٌ (۲).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: ابراهیم بن عبدالحمید می‌گوید: از امام باقر علیه السّلام درباره این آیه: {و اموال خود را به سفیهان مدهید.} پرسیدم، ایشان فرمود: هر کسی که شراب بنوشد، سفیه است. - . تفسیر العیاشی ۱ : ۲۲۰ -

**[ترجمه]

«۱۳»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنِّی أَرَدْتُ أَنْ أَسْتَبْضِعَ بِضَاعَةً إِلَی الْیَمَنِ فَأَتَیْتُ إِلَی أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام فَقُلْتُ إِنِّی أُرِیدُ أَنْ أَسْتَبْضِعَ فُلَاناً فَقَالَ لِی أَ مَا عَلِمْتَ أَنَّهُ یَشْرَبُ الْخَمْرَ فَقُلْتُ قَدْ بَلَغَنِی مِنَ الْمُؤْمِنِینَ أَنَّهُمْ یَقُولُونَ ذَلِکَ فَقَالَ صَدِّقْهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ یَقُولُ یُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَ یُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِینَ فَقَالَ یَعْنِی یُصَدِّقُ اللَّهَ وَ یُصَدِّقُ الْمُؤْمِنِینَ لِأَنَّهُ کَانَ رَءُوفاً رَحِیماً بِالْمُؤْمِنِینَ (۳).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: امام صادق علیه السّلام فرمود: من می خواستم کالایی را برای تجارت به یمن بفرستم، پس خدمت پدرم امام باقر علیه السّلام رسیدم و گفتم: می خواهم کالایی را برای تجارت به فلانی بدهم. حضرت به من فرمود: آیا نمی دانی که او شراب خوار است؟ گفتم: من شنیده ام که بعضی از مؤمنان درباره او چنین می گویند. پدرم فرمود: حرف آنها را باور کن، چرا که خداوند بزرگ می فرماید: {به خدا ایمان دارد و [سخن] مؤمنان را باور می کند.} و سپس پدرم فرمود: به این معنا که خداوند و مؤمنان را تصدیق می کند، چرا که او نسبت به مؤمنان مهربان و رحیم است. - . تفسیر العیاشی ۲: ۹۵ -

**[ترجمه]

«۱۴»

ختص، [الإختصاص] عَنْ أَبِی حَمْزَةَ الثُّمَالِیِّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: مَنْ عَرَفَ مِنْ عَبْدٍ مِنْ عَبِیدِ اللَّهِ کَذِباً إِذَا حَدَّثَ وَ خُلْفاً إِذَا وَعَدَ وَ خِیَانَةً إِذَا ائْتُمِنَ ثُمَّ ائْتَمَنَهُ عَلَی أَمَانَةٍ کَانَ حَقّاً عَلَی اللَّهِ أَنْ یَبْتَلِیَهُ فِیهَا ثُمَّ لَا یُخْلِفَ عَلَیْهِ وَ لَا یَأْجُرَهُ (۴).

ص: ۸۵

۱- ۱. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۲۲۰.

۲- ۲. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۲۲۰.

۳- ۳. تفسیر العیّاشیّ ج ۲ ص ۹۵.

۴- ۴. الاختصاص: ۲۲۵.

**[ترجمه]الاختصاص: امام باقر علیه السّلام فرمود: اگر کسی بداند بنده‌ای از بندگان خدا، اگر سخن بگوید به دروغ است و اگر وعده دهد خلف وعده کند و اگر به او اعتماد شود، خیانت کند، اما با این وجود، به او اعتماد کند و امانتی به دست او بسپارد، پس بر خداست که او را به این عملش گرفتار سازد و جای آن را برایش پر نکند و به او اجری ندهد. - . الاختصاص: ۲۲۵ -

**[ترجمه]

«۱۵»

ختص، [الإختصاص] عَنْ دَاوُدَ الرَّقِّيِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ: یَا دَاوُدُ لَأَنْ تُدْخِلَ یَدَکَ فِی فَمِ التِّنِّینِ إِلَی الْمِرْفَقِ خَیْرٌ لَکَ مِنْ طَلَبِ الْحَوَائِجِ مِمَّنْ لَمْ یَکُنْ فَکَانَ (۱).

**[ترجمه]الاختصاص: از داوود رقی روایت شده است که امام صادق علیه السّلام فرمود: ای داوود! اگر دستت را تا آرنج در دهان اژدها فرو ببری، برای تو بهتر از طلب حاجت از شخص تازه به دوران رسیده است. - . الاختصاص: ۲۳۲ -

**[ترجمه]

«۱۶»

کِتَابُ صِفَاتِ الشِّیعَهِ، لِلصَّدُوقِ بِإِسْنَادِهِ عَنْ سَعِیدِ بْنِ غَزْوَانَ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: الْمُؤْمِنُ لَا یَکُونُ مُحَارَفاً(۲).

**[ترجمه]کتاب صفات الشیعه: سعید بن غزوان روایت کرده است که امام صادق علیه السّلام فرمود: مؤمن کم روزی و بد اقبال نمی‌باشد. - . صفات الشیعه: ۱۸۰ -

**[ترجمه]

«۱۷»

نَوَادِرُ الرَّاوَنْدِیِّ، بِإِسْنَادِهِ عَنْ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَرْبَعٌ مِنْ سَعَادَهِ الْمَرْءِ الْخُلَطَاءُ الصَّالِحُونَ وَ الْوَلَدُ الْبَارُّ وَ الْمَرْأَهُ الْمُؤَاتِیَهُ وَ أَنْ تَکُونَ مَعِیشَتُهُ فِی بَلَدِهِ (۳).

**[ترجمه]نوادر الراوندی: امام موسی بن جعفر از پدرانش روایت کرده است که پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمود: چهار چیز نشان خوشبختی انسان است: معاشرت با صالحان، فرزند نیکوکار، زن خوب و شایسته و اینکه روزی‌اش در سرزمین خود باشد. - . نوادر الراوندی: ۱۱ -

**[ترجمه]

«۱۸»

الدُّرَّهُ الْبَاهِرَهُ، قَالَ الْكَاظِمُ علیه السلام: مَنْ وَلَّدَهُ الْفَقْرُ أَبْطَرَهُ الْغِنَی.

**[ترجمه]دره الباهره: امام کاظم علیه السّلام فرمود: هرکس در فقر به دنیا آید، توانگری او را سرکش می کند.

**[ترجمه]

«۱۹»

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِیِّ، قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: لَا تَشْتَرُوا لِی مِنْ مُحَارَفٍ فَإِنَّ خُلْطَتَهُ لَا بَرَکَهَ فِیهَا وَ لَا تُخَالِطُوا إِلَّا مَنْ نَشَأَ فِی الْخَیْرِ.

**[ترجمه]دعوات الراوندی: امام صادق علیه السّلام فرمود: برای من از کسی که کم روزی و بد اقبال است چیزی نخرید، زیرا در معامله با او هیچ برکتی نیست و معامله نکنید مگر با کسی که در خیر و برکت پرورش یافته باشد.

**[ترجمه]

«۲۰»

نَهْجُ الْبَلَاغَهِ، قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: شَارِکُوا الَّذِی قَدْ أَقْبَلَ عَلَیْهِ الرِّزْقُ فَإِنَّهُ أَخْلَقُ لِلْغِنَی وَ أَجْدَرُ بِإِقْبَالِ الْحَظِّ(۴).

**[ترجمه]نهج البلاغه: امیرالمؤمنین علیه السلام: با کسی شریک شوید که روزی بر او روی آورده، چرا که او برای ثروتمندی سزاوارتر و برای روی آوردن بخت، شایسته‌تر است. - . نهج البلاغه ۳: ۲۰۴ -

**[ترجمه]

«۲۱»

وَ قَالَ علیه السلام: الطُّمَأْنِینَهُ إِلَی کُلِّ أَحَدٍ قَبْلَ الِاخْتِبَارِ عَجْزٌ(۵).

**[ترجمه]نهج البلاغه: امیرالمؤمنین علیه السّلام فرمود: اطمینان به هر کس قبل از آزمایش او، مایه درماندگی است. - . نهج البلاغه ۳ : ۲۶۴ -

**[ترجمه]

«۲۲»

أَعْلَامُ الدِّینِ، قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: لَا تَلْتَمِسُوا الرِّزْقَ مِمَّنِ اکْتَسَبَهُ مِنْ أَلْسِنَهِ الْمَوَازِینِ وَ رُءُوسِ الْمَکَایِیلِ وَ لَکِنْ عِنْدَ مَنْ

فُتِحَتْ عَلَيْهِ الدُّنْيَا.

ص: ۸۶

۱- ۱. الاختصاص ص ۲۳۲ و التنین کسکیت: الحیه العظیمه طویل کالنخله السحوق أحمر العینین واسع الفم و الجوف فی فمه أنیاب مثل أسنه الرماح، قیل انه شر من الکوسج.

۲- ۲. صفات الشیعه ص ۱۸۰ ملحقا بکتاب علی و الشیعه طبع النجف ۱۹۵۸.

۳- ۳. نوادر الراوندیّ ص ۱۱.

۴- ۴. نهج البلاغه ج ۳ ص ۲۰۴.

۵- ۵. نهج البلاغه ج ۳ ص ۲۴۶.

**[ترجمه]اعلام الدین: پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمود: روزی را از کسانی که از راه زبانه ترازو و سر پیمانه‌ها، کسب روزی می‌کنند، درخواست نکنید، بلکه آن را از کسانی که دنیا بر آنان گشوده شده، طلب کنید .

**[ترجمه]

باب ۱۸ الاحتکار و التلقی و بیع الحاضر للبادی و العربون

الأخبار

«۱»

ب، [قرب الإسناد] أَبُو الْبَخْتَرِيِّ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِيهِ علیهما السلام: أَنَّ عَلِيّاً علیه السلام كَانَ يَنْهَى عَنِ الْحُكْرَةِ فِي الْأَمْصَارِ فَقَالَ فَإِنَّهُ لَيْسَ الْحُكْرَةُ إِلَّا فِي الْحِنْطَةِ وَ الشَّعِيرِ وَ التَّمْرِ وَ الزَّبِيبِ وَ السَّمْنِ (۱).

**[ترجمه]قرب الاسناد: امام باقر علیه السّلام فرمودند: امام علی علیه السّلام پیوسته از احتکار، در همه مناطق، نهی می کرد. سپس فرمود: احتکار تنها در گندم، جو، خرما، کشمش و روغن جایز می باشد. - . قرب الاسناد: ۶۳ -

**[ترجمه]

«۲»

ل، [الخصال] حَمْزَةُ الْعَلَوِيُّ عَنْ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: الْحُكْرَةُ فِي سِتَّةِ أَشْيَاءَ فِي الْحِنْطَةِ وَ الشَّعِيرِ وَ التَّمْرِ وَ الزَّبِيبِ وَ السَّمْنِ وَ الزَّيْتِ (۲).

**[ترجمه]الخصال: پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمودند: احتکار در شش چیز است: گندم، جو، خرما، کشمش، روغن و روغن زیتون. - . الخصال ۱: ۲۳۳ -

**[ترجمه]

«۳»

ل، [الخصال] أَبِي عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِيسَ عَنِ ابْنِ عِيسَى عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنِ الْخَزَّازِ عَنِ الثُّمَالِيِّ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ تَطَوَّلَ عَلَى عِبَادِهِ بِالْحَبَّةِ فَسَلَّطَ عَلَيْهَا الْقَمْلَةَ وَ لَوْ لَا ذَلِكَ لَخَزَنَتْهَا الْمُلُوكُ كَمَا يَخْزُنُونَ الذَّهَبَ وَ الْفِضَّةَ(۳).

**[ترجمه]الخصال: ثمالی روایت کرده است که امام صادق علیه السّلام فرمود: خداوند عزوجل بر بندگانش به واسطه دانه منت نهاد، زیرا آفت را بر آن مسلط ساخت و اگر چنین نمی کرد، سلاطین و امرا آن را همچون طلا و نقره در خزانه‌های خود

ذخیره می کردند. -. الخصال ۱: ۷۰ -

**[ترجمه]

«۴»

ل، [الخصال] أَبِی عَنْ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ تَطَوَّلَ عَلَی عِبَادِهِ بِثَلَاثٍ أَلْقَی عَلَیْهِمُ الرِّیحَ بَعْدَ الرُّوحِ وَ لَوْ لَا ذَلِکَ مَا دَفَنَ حَمِیمٌ حَمِیماً وَ أَلْقَی عَلَیْهِمُ السَّلْوَةَ بَعْدَ الْمُصِیبَةِ وَ لَوْ لَا ذَلِکَ لَانْقَطَعَ النَّسْلُ وَ أَلْقَی عَلَی هَذِهِ الْحَبَّةِ الدَّابَّةَ وَ لَوْ لَا ذَلِکَ لَکَنَزَتْهَا مُلُوکُهُمْ کَمَا یَکْنِزُونَ الذَّهَبَ وَ الْفِضَّةَ(۴).

ص: ۸۷

۱- ۱. قرب الإسناد ص ۶۳.

۲- ۲. الخصال ج ۱ ص ۲۳۳.

۳- ۳. الخصال ج ۱ ص ۷۰ ذیل حدیث.

۴- ۴. الخصال ج ۱ ص ۷۰.

**[ترجمه]الخصال: هشام بن سالم از امام صادق علیه السّلام نقل کرده که آن حضرت فرمودند: خداوند متعال با سه نعمت، بر بندگانش منت نهاده: بعد از بیرون آمدن روح از جسدشان بر جسد بو افکند و اگر این چنین نبود، برادر، برادرش را دفن نمی کرد. و پس از مصیبت، آرامش قلب به آنها داد و اگر چنین نبود، قطعا نسل انسان منقرض می شد. و بر این دانه آفت افکند و اگر چنین نمی کرد، سلاطین و امرا آن را همچون طلا و نقره ذخیره می کردند. - . الخصال ۱: ۷۰ -

**[ترجمه]

«۵»

سن، [المحاسن] أَبِی عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ: مِثْلَهُ (۱).

**[ترجمه]المحاسن: پدرم از ابن ابو عمیر همانند این حدیث را روایت کرده است. - . المحاسن ۲: ۳۱۶ -

**[ترجمه]

«۶»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] ابْنُ بُشْرَانَ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْوَرَّاقِ عَنْ عَاصِمٍ عَنْ قَیْسِ بْنِ الرَّبِیعِ عَنْ سُفْیَانَ بْنِ عُیَیْنَةَ عَنْ أَبِی الزُّبَیْرِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: لَا یَبِیعُ حَاضِرٌ لِبَادٍ دَعُوا النَّاسَ یَرْزُقُ اللَّهُ بَعْضَهُمْ مِنْ بَعْضٍ (۲).

**[ترجمه]أمالی الطوسی: ابو زبیر از جابر نقل کرده که پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمود: نباید یک شهرنشین به جای روستایی اجناس او را بفروشد؛ مردم را به حال خود بگذارید؛ خداوند بعضی از آنان را به دست بعضی دیگر روزی می‌دهد. - . أمالی الطوسی ۲: ۳۱۱ -

**[ترجمه]

أقول

قد أوردنا فی الاحتکار خبرا فی باب الصنائع المکروهه.

**[ترجمه]در باب «حرفه‌های مکروه» درباره احتکار روایاتی را آورده‌ایم.

**[ترجمه]

«۷»

ب، [قرب الإسناد] أَبُو الْبَخْتَرِيِّ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِيهِ علیهما السلام أَنَّ عَلِيّاً علیه السلام كَانَ يَقُولُ: لَا يَجُوزُ الْعَرَبُونُ إِلَّا أَنْ يَكُونَ نَقْداً مِنَ الثَّمَنِ (۳).

**[ترجمه]قرب الاسناد: ابو بختری از امام صادق علیه السّلام و ایشان از پدرش امام باقر علیه السّلام روایت کرده‌اند که امام علی علیه السّلام می‌فرمود: پیش‌پرداخت جایز نیست مگر اینکه آن، به عنوان بخشی از بهای کالا محسوب شود. - . قرب الاسناد: ۶۹ -

**[ترجمه]

«۸»

سن، [المحاسن] أَبِي عَنْ هَارُونَ بْنِ الْجَهْمِ عَنْ أَبِي جَمِيلَةَ عَنِ ابْنِ طَرِيفٍ عَنِ ابْنِ نُبَاتَةَ قَالَ: سَبَّ النَّاسُ هَذِهِ الدَّابَّةَ الَّتِي تَكُونُ فِي الطَّعَامِ فَقَالَ عَلِيٌّ علیه السلام لَا تَسُبُّوهَا فَوَ الَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ لَا هَذِهِ الدَّابَّةُ لَخَزَنُوهَا عِنْدَكُمْ كَمَا يُخْزَنُ الذَّهَبُ وَ الْفِضَّةُ(۴).

**[ترجمه]المحاسن: ابن طریف از ابن نباته نقل می‌کند که مردم آفتی را که در طعام است، دشنام می‌دادند، سپس امام علی علیه السّلام فرمود: آن را دشنام ندهید، قسم به خدایی که جانم به دست اوست، اگر این آفت نبود، طعام را همچون طلا و نقره نزد خود ذخیره می کردید. - . المحاسن: ۳۱۶ -

**[ترجمه]

«۹»

نهج، [نهج البلاغه]: فِيمَا كَتَبَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام لِلْأَشْتَرِ حِينَ وَلَّاهُ مِصْرَ ثُمَّ اسْتَوْصِ بِالتُّجَّارِ وَ ذَوِي الصِّنَاعَاتِ وَ أَوْصِ بِهِمْ خَيْراً الْمُقِيمِ مِنْهُمْ وَ الْمُضْطَرِبِ بِمَالِهِ وَ الْمُتَرَفِّقِ بِبَدَنِهِ فَإِنَّهُمْ مَوَادُّ الْمَنَافِعِ وَ أَسْبَابُ الْمَرَافِقِ وَ جُلَّابُهَا مِنَ الْمَبَاعِدِ وَ الْمَطَارِحِ فِي بَرِّكَ وَ بَحْرِكَ وَ سَهْلِكَ وَ جَبَلِكَ وَ حَيْثُ لَا يَلْتَئِمُ النَّاسُ لِمَوَاضِعِهَا وَ لَا يَجْتَرِءُونَ عَلَيْهَا فَإِنَّهُمْ سِلْمٌ لَا تُخَافُ بَائِقَتُهُ وَ صُلْحٌ لَا تُخْشَى غَائِلَتُهُ وَ تَفَقَّدْ أُمُورَهُمْ بِحَضْرَتِكَ وَ فِي حَوَاشِي بِلَادِكَ وَ اعْلَمْ مَعَ ذَلِكَ أَنَّ فِي كَثِيرٍ مِنْهُمْ ضِيقاً فَاحِشاً وَ شُحّاً قَبِيحاً وَ احْتِكَاراً لِلْمَنَافِعِ وَ تَحَكُّماً فِي الْبِيَاعَاتِ وَ ذَلِكَ بَابُ مَضَرَّةٍ لِلْعَامَّةِ وَ عَيْبٌ عَلَى الْوُلَاةِ

ص: ۸۸

۱- ۱. المحاسن ج ۲ ص ۳۱۶.

۲- ۲. أمالي الطوسيّ ج ۲ ص ۳۱۱.

۳- ۳. قرب الإسناد ص ۶۹.

۴- ۴. المحاسن ص ۳۱۶ بتفاوت يسير.

فَامْنَعْ مِنَ الِاحْتِكَارِ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَنَعَ مِنْهُ وَ لْيَكُنِ الْبَيْعُ بَيْعاً سَمْحاً بِمَوَازِينِ عَدْلٍ وَ أَسْعَارٍ لَا تَجْحَفُ بِالْفَرِيقَيْنِ مِنَ الْبَائِعِ وَ الْمُبْتَاعِ فَمَنْ قَارَفَ حُكْرَةً بَعْدَ نَهْيِكَ إِيَّاهُ فَنَكِّلْ بِهِ وَ عَاقِبْ مِنْ غَيْرِ إِسْرَافٍ (۱).

**[ترجمه]نهج البلاغه: امیرالمؤمنین علیه السلام به مالک اشتر، زمانی که او را به ولایت مصر فرستاد، نوشت: سپس سفارش مرا به بازرگانان و صاحبان صنایع بپذیر، و آنها را به نیکوکاری سفارش کن، بازرگانانی که در شهر ساکنند، یا آنان که همواره در سیر و کوچ کردن می‌باشند، و بازرگانانی که با نیروی جسمانی کار می‌کنند؛ چرا که آنان منابع اصلی منفعت، و پدید آورندگان وسایل زندگی و آسایش، و آوردندگان وسایل زندگی از نقاط دور دست و دشوار می‌باشند، از بیابانها و دریاها، و دشتها و کوهستانها، جاهای سختی که مردم در آن اجتماع نمی‌کنند، یا برای رفتن به آنجاها شجاعت ندارند. بازرگانان مردمی آرامند، و از ستیزه جویی آنان ترسی وجود نخواهد داشت، مردمی آشتی طلبند که فتنه انگیزی ندارند. در کار آنها بیندیش، چه در شهری باشند که تو به سر می‌بری، یا در شهرهای دیگر، با توجه به آنچه که تذکر دادم. این را هم بدان که در میان بازرگانان، کسانی هم هستند که تنگ نظر و بد معامله و بخیل و احتکار کننده‌اند، که تنها با زورگویی به سود خود می‌اندیشند. و کالا ـ را به هر قیمتی که می‌خواهند می‌فروشند، که این سود جویی و گران فروشی برای همه افراد جامعه زیانبار، و عیب بزرگی بر زمامدار است. پس، از احتکار کالا جلوگیری کن که رسول خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم از آن جلوگیری می‌کرد، باید خرید و فروش در جامعه اسلامی، به سادگی و با موازین عدالت انجام گیرد، با نرخهایی که بر فروشنده و خریدار زیانی نرساند، کسی که پس از منع تو احتکار کند، او را کیفر ده تا عبرت دیگران شود، امّا در کیفر او اسراف نکن. - . نهج البلاغه ۳: ۱۱۰ -

**[ترجمه]

«۱۰»

مَجَالِسُ الشَّيْخِ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عُبْدُونٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ فَضَّالٍ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ عَامِرٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ رِزْقٍ الْغُمْشَانِيِّ عَنْ أَبِي مَرْيَمَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَيُّمَا رَجُلٍ اشْتَرَى طَعَاماً فَكَبَسَهُ أَرْبَعِينَ صَبَاحاً يُرِيدُ بِهِ غَلَاءَ الْمُسْلِمِينَ ثُمَّ بَاعَهُ فَتَصَدَّقَ بِثَمَنِهِ لَمْ يَكُنْ كَفَّارَةً لِمَا صَنَعَ (۲).

**[ترجمه]مجالس الشیخ: پیامبر صلّی الله علیه و آله به روایت امام باقر علیه السّلام فرمود: هر کس طعامی را بخرد و آن را چهل روز احتکار کند تا مسلمانان را به گرانی دچار سازد، سپس کالای احتکار شده را بفروشد و بهای آن را صدقه دهد، این عملش کفاره آنچه کرده است، نخواهد بود. - . أمالی الطوسی ۲: ۲۸۹ -

**[ترجمه]

«۱۱»

كِتَابُ الْأَعْمَالِ الْمَانِعَهِ مِنَ الْجَنَّهِ لِلشَّيْخِ جَعْفَرِ بْنِ أَحْمَدَ الْقُمِّيِّ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَهَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله

علیه و آله: مَنِ احْتَکَرَ فَوْقَ أَرْبَعِینَ یَوْماً فَإِنَّ الْجَنَّهَ تُوجَدُ رِیحُهَا مِنْ مَسِیرَهِ خَمْسِمِائَهِ عَامٍ وَ إِنَّهُ لَحَرَامٌ عَلَیْهِ (۳).

**[ترجمه]کتاب الاعمال المانعه من الجنه: هشام بن عروه از پـدرش از جدش روایت کرده است که رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمود: هرکس بیش از چهل روز کالایی را احتکار کند، قطعا بوی بهشت - که از مسـیر پانصد سال استشـمام می شود - بر وی حرام خواهد بود. - . اعمال المانعه من دخول الجنه: ۶۴ -

**[ترجمه]

«۱۲»

کِتَابُ الْإِمَامَهِ وَ التَّبْصِرَهِ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ عَلِیٍّ الْعَلَوِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِیَادٍ عَنِ النَّوْفَلِیِّ عَنِ السَّکُونِیِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السـلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صـلی الله علیه و آله: طَرَقَ طَائِفَهً مِنْ بَنِی إِسْرَائِیلَ لَیْلًا عَذَابٌ فَأَصْبَحُوا وَ قَدْ فَقَدُوا أَرْبَعَهَ أَصْنَافٍ الطَّبَّالِینَ وَ الْمُغَنِّینَ وَ الْمُحْتَکِرِینَ لِلطَّعَامِ وَ الصَّیَارِفَهَ آکِلَهَ الرِّبَا مِنْهُمْ.

ص: ۸۹

۱- ۱. نهج البلاغه ج ۳ ص ۱۱۰.

۲- ۲. أمالی الطوسیّ ج ۲ ص ۲۸۹.

۳- ۳. الاعمال المانعه من دخول الجنه ص ۶۴ ضمن مجموعه جامع الأحادیث.

**[ترجمه]کتاب الامامه و التبصـره: پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمود: شبانه بر گروهی از بنی اسرائیل عذابی رسید. به صبح که درآمدنـد، دیدنـد که چهار گروه را بر اثر عـذاب از دست دادهانـد: طبل نوازان، آوازخوانان، احتکارکننـدگان غذا و صـرافان رباخوار .

**[ترجمه]

أبواب التجارات و البیوع

باب ۱ آداب التجاره و أدعیتها و أدعیه السوق و ذمه

الآیات

النور: رِجالٌ لا تُلْهِیهِمْ تِجارَهٌ وَ لا بَیْعٌ عَنْ ذِکْرِ اللَّهِ وَ إِقامِ الصَّلاهِ وَ إِیتاءِ الزَّکاهِ(۱)

الجمعه: فَإِذا قُضِیَتِ الصَّلاهُ فَانْتَشِرُوا فِی الْأَرْضِ وَ ابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَ اذْکُرُوا اللَّهَ کَثِیراً لَعَلَّکُمْ تُفْلِحُونَ (۲).

<meta info="- «رِجالٌ لا تُلْهِیهِمْ تِجارَهٌ وَ لا بَیْعٌ عَنْ ذِکْرِ اللَّهِ وَ إِقامِ الصَّلاهِ وَ إِیتاءِ الزَّکاه.» - . النور/ ۳۷ -

{مردانی که نه تجارت و نه داد و ستدی، آنان را از یاد خدا و برپا داشتن نماز و دادن زکات، به خود مشغول نمی دارد.}

-«فَإِذا قُضِیَتِ الصَّلاهُ فَانْتَشِرُوا فِی الْأَرْضِ وَ ابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَ اذْکُرُوا اللَّهَ کَثِیراً لَعَلَّکُمْ تُفْلِحُون» - . الجمعه/ ۱۰ -

{و چون نماز گزارده شـد، در [روی] زمین پراکنده گردید و فضل خدا را جویا شوید و خدا را بسیار یاد کنید، باشد که شـما رستگار گردید.}

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنِ السَّکُونِیِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ علیهما السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: ثَلَاثَهٌ لا یَنْظُرُ اللَّهُ إِلَیْهِمْ یَوْمَ الْقِیامَهِ وَ لا یُزَکِّیهِمْ وَ لَهُمْ عَذابٌ أَلِیمٌ الْمُرْخِی ذَیْلَهُ مِنَ الْعَظَمَهِ وَ الْمُزَکِّی سِلْعَتَهُ بِالْکَذِبِ وَ رَجُلٌ اسْتَقْبَلَکَ بِوُدِّ صَدْرِهِ فَیُوَارِی وَ قَلْبُهُ مُمْتَلِئٌ غِشّاً(۳).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: سکونی از امام صادق علیه السّلام و ایشان از پدرش علیه السلام روایت کرده است که رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمود: سه گروهنـد که خـدا در روز قیـامت به ایشـان نمی نگرد و پاکشان نمی گردانـد، و برایشان عـذابی دردناک است: کسـی که از روی تکبر دامن (لباس) بر زمین کشـد، و کسـی که با دروغ کالای خود را خوب و بی‌نقص جلوه

دهـد، و كسـى كه بـا محبت از تـو اسـتقبال كنـد، در حـالى كه قلبش مملو از نيرنـگ است و آن را پنهـان مى كنـد. - . تفسير العياشى ١: ١٧٩ -

**[ترجمه]

«٢»

شى، [تفسير العياشى] عَنْ أَبِى ذَرٍّ عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله أَنَّهُ قَالَ: ثَلَاثَةٌ لاـ يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَ لاـ يُزَكِّيهِمْ وَ لَهُمْ عَذابٌ أَلِيمٌ قُلْتُ مَنْ هُمْ خَابُوا وَ خَسِرُوا قَالَ:

ص: ٩٠

١- ١. سوره النور: ٣٧.

٢- ٢. سوره الجمعه: ١٠.

٣- ٣. تفسير العيّاشىّ ج ١ ص ١٧٩.

الْمُسْبِلُ (۱)

وَ الْمَنَّانُ وَ الْمُنَفِّقُ سِلْعَتَهُ بِالْحَلْفِ الْكَاذِبِ أَعَادَهَا ثَلَاثاً(۲).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: ابوذر از پیامبر اکرم صلّی الله علیه و آله روایت می کند که فرمود: خداوند روز قیامت با سه گروه سخن نمی گوید و پاکشان نمی گرداند و برایشان عذابی دردناک است. گفتم: آنان چه کسانی هستند که زیانکار و بدبخت اند؟ پیامبر فرمود: کسی که لباسش را از روی تکبر بر زمین کشد، شخص بسیار منت گزار و کسی که کالایش را با سوگند دروغ بفروشد؛ پیامبر صلّی الله علیه و آله سه مرتبه این سخن را تکرار کرد. - . تفسیر العیاشی ۱: ۱۷۹ -

**[ترجمه]

«۳»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ سَلْمَانَ قَالَ: ثَلَاثَةٌ لا یَنْظُرُ اللَّهُ إِلَیْهِمْ یَوْمَ الْقِیامَهِ الْأَشْمَطُ الزان [الزَّانِی] وَ رَجُلٌ مُفْلِسٌ مُرْخٍ مُخْتَالٌ وَ رَجُلٌ اتَّخَذَ یَمِینَهُ بِضَاعَهً فَلَا یَشْتَرِی إِلَّا بِیَمِینٍ وَ لَا یَبِیعُ إِلَّا بِیَمِینٍ (۳).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: سلمان از پیامبر صلّی الله علیه و آله روایت کرده است که فرمود: سه گروهند که خداوند در روز قیامت به آنان نظر رحمت نمی افکند: پیر زناکار، و شخص مفلس بی‌خیال و فریبکار، و کسی که سوگندش را وسیله کسب و تجارت قرار دهد؛ کالایی نمی خرد مگر با قسم، و نمی فروشد جز با قسم. - . تفسیر العیاشی ۱: ۱۷۹ -

**[ترجمه]

«۴»

مکا، [مکارم الأخلاق]: إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَغْدُوَ فِی حَاجَتِکَ وَ قَدْ طَلَعَتِ الشَّمْسُ وَ ذَهَبَتْ حُمْرَتُهَا فَصَلِّ رَکْعَتَیْنِ بِالْحَمْدِ وَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ وَ قُلْ یا أَیُّهَا الْکافِرُونَ فَإِذَا سَلَّمْتَ فَقُلِ اللَّهُمَّ إِنِّی غَدَوْتُ أَلْتَمِسُ مِنْ فَضْلِکَ کَمَا أَمَرْتَنِی فَارْزُقْنِی مِنْ فَضْلِکَ رِزْقاً حَسَناً وَاسِعاً حَلَالًا طَیِّباً وَ أَعْطِنِی فِیمَا رَزَقْتَنِی الْعَافِیَهَ غَدَوْتُ بِحَوْلِ اللَّهِ وَ قُوَّتِهِ غَدَوْتُ بِغَیْرِ حَوْلٍ مِنِّی وَ لَا قُوَّهٍ وَ لَکِنْ بِحَوْلِکَ وَ قُوَّتِکَ وَ أَبْرَأُ إِلَیْکَ مِنَ الْحَوْلِ وَ الْقُوَّهِ اللَّهُمَّ إِنِّی أَسْأَلُکَ بَرَکَهَ هَذَا الْیَوْمِ فَبَارِکْ لِی فِی جَمِیعِ أُمُورِی یَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِینَ وَ صَلَّی اللَّهُ عَلَی مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الطَّیِّبِینَ فَإِذَا انْتَهَیْتَ إِلَی السُّوقِ فَقُلْ أَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لا شَرِیکَ لَهُ لَهُ الْمُلْکُ وَ لَهُ الْحَمْدُ یُحْیِی وَ یُمِیتُ وَ یُمِیتُ وَ یُحْیِی وَ هُوَ حَیٌّ لَا یَمُوتُ بِیَدِهِ الْخَیْرُ وَ هُوَ عَلی کُلِّ شَیْ ءٍ قَدِیرٌ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ اللَّهُمَّ إِنِّی أَسْأَلُکَ خَیْرَهَا وَ خَیْرَ أَهْلِهَا وَ أَعُوذُ بِکَ مِنْ شَرِّهَا وَ شَرِّ أَهْلِهَا اللَّهُمَّ إِنِّی أَعُوذُ بِکَ أَنْ أَبْغِیَ أَوْ یُبْغَی عَلَیَّ أَوْ أَنْ أَظْلِمَ أَوْ أُظْلَمَ أَوْ أَعْتَدِیَ أَوْ یُعْتَدَی عَلَیَّ وَ أَعُوذُ بِکَ مِنْ إِبْلِیسَ وَ جُنُودِهِ وَ فَسَقَهِ الْعَرَبِ وَ الْعَجَم حَسْبِیَ اللَّهُ لا إِلهَ إِلَّا هُوَ عَلَیْهِ تَوَکَّلْتُ وَ هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِیم.

وَ إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَشْتَرِیَ شَیْئاً فَقُلْ یَا حَیُّ یَا قَیُّومُ یَا دَائِمُ یَا رَءُوفُ یَا رَحِیمُ أَسْأَلُکَ بِعَوْنِکَ وَ قُدْرَتِکَ وَ مَا أَحَاطَ بِهِ عِلْمُکَ أَنْ

تَقْسِمَ لِی مِنَ التِّجارَهِ الْیَوْمَ أَعْظَمَهَا

۱- ۱. المسبل أزاره: هو الذی یطول ثوبه و یرسله الی الأرض إذا مشی و انما یفعل ذلک کبرا و اختیالا.

۲- ۲. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۷۹.

۳- ۳. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۷۹.

رِزْقاً وَ أَوْسَعَهَا فَضْلًا وَ خَيْرَهَا لِی عَاقِبَهً لَهُ لِأَنَّهُ لَا خَيْرَ فِيمَا لَا عَاقِبَهَ لَهُ وَ إِذَا اشْتَرَيْتَ دَابَّهً أَوْ رَأْساً فَقُلِ اللَّهُمَّ ارْزُقْنِی أَطْوَلَهَا حَيَاهً وَ أَكْثَرَهَا مَنْفَعَهً وَ خَيْرَهَا عَاقِبَهً عَنِ الصَّادِقِ عليه السلام.

وَ عَنْهُ أَيْضاً: إِذَا اشْتَرَيْتَ شَيْئاً مِنْ مَتَاعٍ أَوْ غَيْرِهِ فَكَبِّرْهُ [فَكَبِّرْ] وَ قُلِ اللَّهُمَّ إِنِّی اشْتَرَيْتُهُ أَلْتَمِسُ فِيهِ مِنْ فَضْلِكَ فَاجْعَلْ لِی فِيهِ فَضْلًا اللَّهُمَّ إِنِّی اشْتَرَيْتُهُ أَلْتَمِسُ فِيهِ مِنْ رِزْقِكَ فَاجْعَلْ لِی فِيهِ رِزْقاً ثُمَّ أَعِدْ كُلَّ وَاحِدٍ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ (۱).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: امام صادق علیه السّلام فرمودند: هرگاه خواستی پس از طلوع آفتاب و رفتن سرخی آن، به دنبال حاجتت بروی، دو رکعت نماز با حمد و سوره «قل هو الله احد» و سوره «قل یا أیها الکافرون» بخوان و پس از گفتن سلام بگو: خدایا! من صبحگاهان به جستجوی فضل و روزی تو - آن گونه که دستور دادی - بیرون می روم، پس، از فضل خویش روزی‌ای پسندیده، فراوان، حلال و پاک به من عنایت کن و در آنچه به من روزی می دهی، عافیت قرار ده. با نیرو و قدرت خدا، صبحگاهان خارج می شوم. سپیده‌دمان با قدرت و نیروی تو خارج می شوم، نه با قدرت و نیروی خود، و از این نیرو و قدرت (منظور قدرت خود) به سوی تو برائت می جویم. خدایا! من برکت این روز را از تو می خواهم، پس در همه کارهایم به من برکت ده؛ ای مهربان ترین مهربانان! و درود خداوند بر محمد و خاندان پاکش باد.

هنگام رسیدن به بازار بگو: گواهی می دهم که معبودی جز خدا نیست، یکتاست و شریکی ندارد، فرمانروایی و ستایش مخصوص اوست. زنده می کند و می میراند، می میراند و زنده می کند و او زنده ای است که مرگ ندارد. خیر و خوبی در اختیار اوست و او بر هر چیزی تواناست و گواهی می دهم که محمد بنده و فرستاده اوست. خدایا! من خیر بازار و خیر اهل بازار را از تو می خواهم و از شر آن و شر اهلش به تو پناه می برم! خدایا به تو پناه می برم از ستم کردن و مورد ستم قرار گرفتن، یا ظلم کردن یا مظلوم واقع شدن یا تجاوز کردن یا مورد تجاوز قرار گرفتن، و از شیطان و لشکریانش و از فاسقان عرب و عجم به تو پناه می برم. خداوند مرا بس است، خدایی جز او نیست، تنها بر او توکل نمودم و او پروردگار عرش بزرگ است.

و هنگام خریدن چیزی، بگو: ای زنده! ای پایدار! ای جاودان! ای رئوف! ای مهربان، از تو می خواهم به حق یاری و قدرتت و آنچه که دانشت را فراگرفته، امروز پر سودترین، بهترین و نیک فرجام ترین تجارت را نصیبم کنی و هنگام خرید چهارپا یا اسب بگو: خداوندا! بلند عمرترین، پرسودترین و نیک فرجام ترین آنها را روزی من بفرما.

و نیز امام صادق علیه السّلام فرمود: چون کالا یا چیزی دیگر خریدی، آن را بزرگ بشمار و بگو: بار خدایا، خریدم آن را و فضل تو را در آن خواستارم، در آن برایم فضل و خیر قرار ده. خدایا خریدم آن را و روزی تو را در آن می‌طلبم، برایم در آن روزی قرار ده؛ سپس هریک از آن‌ها را سه بار تکرار کند. -. مکارم الاخلاق: ۲۹۴ -

**[ترجمه]

«۵»

نَوَادِرُ الرَّاوَنْدِيِّ، بِإِسْنَادِهِ عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: أَرْبَعَهٌ لَا عُذْرَ لَهُمْ

رَجُلٌ عَلَيْهِ دَيْنٌ مُحَارَفٌ فِی بِلَادِهِ لَا عُذْرَ لَهُ حَتَّی یُهَاجِرَ فِی الْأَرْضِ یَلْتَمِسَ مَا یَقْضِی دَیْنَهُ وَ رَجُلٌ أَصَابَ عَلَی بَطْنِ امْرَأَتِهِ رَجُلًا لَا عُذْرَ لَهُ حَتَّی یُطَلِّقَ لِئَلَّا یَشْرِکَهُ فِی الْوَلَدِ غَیْرُهُ وَ رَجُلٌ لَهُ مَمْلُوکٌ سَوْءٍ فَهُوَ یُعَذِّبُهُ لَا عُذْرَ لَهُ إِلَّا أَنْ یَبِیعَ وَ إِمَّا أَنْ یُعْتِقَ وَ رَجُلَانِ اصْطَحَبَا فِی السَّفَرِ هُمَا یَتَلَاعَنَانِ لَا عُذْرَ لَهُمَا حَتَّی یَفْتَرِقَا(۲).

**[ترجمه]نوادر الراوندی: امام موسی علیه السّلام از اجدادش علیهم السّلام روایت کردند که رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمود: چهار گروهند که عذرشان پذیرفته نیست: مردی که در شهر خود قرض بر گردن دارد، و عذری ندارد، جز اینکه در روی زمین سفر کند و چیزی را طلب کند که بتواند با آن قرض خود را ادا کند؛ و مردی که مرد بیگانه‌ای را بر شکم همسرش بیابد و عذری ندارد، جز اینکه او را طلاق دهد که مبادا شریک فرزند شخص دیگری شود؛ و مردی که غلام بدی دارد و او را آزار می‌دهد، عذری ندارد مگر اینکه او را بفروشد و یا آزاد کند؛ و در آخر، دو مردی که همسفرند و همدیگر را لعنت می‌کنند و عذری ندارند، جز اینکه از هم جدا شوند. - . نوادر الراوندی: ۲۷ -

**[ترجمه]

«۶»

مَجَالِسُ الشَّیْخِ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عُبْدُونٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الزُّبَیْرِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ فَضَّالٍ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ عَامِرٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ رِزْقٍ عَنْ یَحْیَی بْنِ الْعَلَاءِ وَ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ جَمِیعاً عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالا: مَا وَدَّعَنَا قَطُّ إِلَّا أَوْصَانَا بِخَصْلَتَیْنِ عَلَیْکُمْ بِصِدْقِ الْحَدِیثِ وَ أَدَاءِ الْأَمَانَهِ إِلَی الْبَرِّ وَ الْفَاجِرِ فَإِنَّهُمَا مِفْتَاحُ الرِّزْقِ (۳).

**[ترجمه]مجالس الشیخ: یحیی بن علا و اسحاق بن عمار می گویند: هرگز امام صادق علیه السّلام با ما خداحافظی نکرد، مگر آن که ما را به دو خصلت سفارش نمود: بر شماست راستگویی و بازگرداندن امانت به نیکوکار و بدکار؛ زیرا این دو، کلید روزی است. - . أمالی الطوسی ۲: ۲۸۹ -

**[ترجمه]

«۷»

وَ مِنْهُ، عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ وَهْبَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِیلَ بْنِ حَیَّانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ بْنِ حَفْصٍ عَنْ عَبَّادِ بْنِ یَعْقُوبَ عَنْ خَلَّادٍ أَبِی عَلِیٍّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: قَالَ رَجُلٌ یَا جَعْفَرُ الرَّجُلُ یَکُونُ لَهُ مَالٌ فَیُضَیِّعُهُ فَیَذْهَبُ قَالَ احْتَفِظْ بِمَالِکَ فَإِنَّهُ قِوَامُ دِینِکَ ثُمَّ قَرَأَ وَ لا تُؤْتُوا السُّفَهاءَ أَمْوالَکُمُ

۱- ۱. مکارم الأخلاق ص ۲۹۴.

۲- ۲. نوادر الراوندیّ ص ۲۷.

٣- ٣. أمالي الطوسيّ ج ٢ ص ٢٨٩.

الَّتِی جَعَلَ اللَّهُ لَکَمْ قِیاماً(۱).

من خط الشهید روح الله روحه حرز للمسافر و المتجر إذا دخل حانوته أول النهار یقرأ الإخلاص إحدی و عشرین مره ثم یقول اللهم یا واحد یا أحد یا من لیس کمثله أحد أسألک بفضل قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ أن تبارک لی فیما رزقتنی و أن تکفینی شر کل أحد.

**[ترجمه]مجالس الشیخ: خلاد ابو علی روایت کرده است که امام صادق علیه السّلام فرمود: مردی گفت: ای جعفر! کسی صاحب مالی است و آن را تباه می کند و آن مال از میان می رود. فرمود: مالت را حفظ کن که مایه قوام دین تو است، سپس این آیه را خواند: {و اموال خود را - که خداوند آن را وسیله قوام [زندگی] شما قرار داده - به سفیهان مدهید.} - . أمالی الطوسی ۲: ۲۹۲ -

از خط مرحوم شهید - قدس سره -: دعا برای مسافر و تاجر به هنگام ورود به مغازه اش در اول روز این است که: بیست و یک مرتبه سوره اخلاص بخواند، سپس بگوید: خدایا! ای یگانه، ای بی همتا، ای کسی چون او نیست، به فضیلت «قل هو اللّه احد» از تو می خواهم که به روزی ام برکت دهی و شر همه را از من برطرف کنی.

**[ترجمه]

«۸»

نَهْجُ الْبَلَاغَهِ، قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: مَنِ اتَّجَرَ بِغَیْرِ فِقْهٍ ارْتَطَمَ فِی الرِّبَا(۲).

**[ترجمه]نهج البلاغه: امیرالمؤمنین علیه السّلام فرمود: هرکس بدون علم به احکام شرعی تجارت کند، گرفتار ربا می‌شود. - . نهج البلاغه ۳: ۲۵۹ -

**[ترجمه]

«۹»

کِتَابُ الْغَارَاتِ، لِإِبْرَاهِیمَ بْنِ مُحَمَّدٍ الثَّقَفِیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْبَلَحِ الْبَصْرِیِّ عَنْ أَبِی بَکْرِ بْنِ عَیَّاشٍ عَنْ أَبِی حَصِیرَهَ عَنْ مُخْتَارٍ التَّمَّارِ وَ کَانَ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ الْبَصْرَهِ قَالَ: کُنْتُ أَبِیتُ فِی مَسْجِدِ الْکُوفَهِ وَ أَبُولُ فِی الرَّحْبَهِ وَ آخُذُ الْخُبْزَ مِنَ الْبَقَّالِ فَخَرَجْتُ ذَاتَ یَوْمٍ أُرِیدُ بَعْضَ أَسْوَاقِهَا فَإِذَا بِصَوْتٍ بِی فَقَالَ یَا هَذَا ارْفَعْ إِزَارَکَ فَإِنَّهُ أَنْقَی لِثَوْبِکَ وَ أَتْقَی لِرَبِّکَ قُلْتُ مَنْ هَذَا فَقِیلَ لِی هَذَا أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام فَخَرَجْتُ أَتْبَعُهُ وَ هُوَ مُتَوَجِّهٌ إِلَی سُوقِ الْإِبِلِ فَلَمَّا أَتَاهَا وَقَفَ فِی وَسَطِ السُّوقِ فَقَالَ یَا مَعْشَرَ التُّجَّارِ إِیَّاکُمْ وَ الْیَمِینَ الْفَاجِرَهَ فَإِنَّهَا تُنْفِقُ السِّلْعَهَ وَ تَمْحَقُ الْبَرَکَهَ ثُمَّ أَتَی سُوقَ الْکَرَابِیسِ فَإِذَا هُوَ بِرَجُلٍ وَسِیمٍ فَقَالَ یَا هَذَا عِنْدَکَ ثَوْبَانِ بِخَمْسَهِ دَرَاهِمَ فَوَثَبَ الرَّجُلُ فَقَالَ نَعَمْ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ فَلَمَّا عَرَفَهُ مَضَی عَنْهُ وَ تَرَکَهُ فَوَقَفَ عَلَی غُلَامٍ فَقَالَ لَهُ یَا غُلَامُ عِنْدَکَ ثَوْبَانِ بِخَمْسَهِ دَرَاهِمَ قَالَ نَعَمْ عِنْدِی ثَوْبَانِ أَحَدُهُمَا أَخْیَرُ مِنَ الْآخَرِ وَاحِدٌ بِثَلَاثَهٍ وَ الْآخَرُ بِدِرْهَمَیْنِ قَالَ هَلُمَّهُمَا فَقَالَ یَا قَنْبَرُ خُذِ الَّذِی

بِثَلَاثِهِ.

قَالَ أَنْتَ أَوْلَى بِهِ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ تَصْعَدُ الْمِنْبَرَ وَ تَخْطُبُ النَّاسَ قَالَ يَا قَنْبَرُ أَنْتَ شَابٌّ وَ لَکَ شِرَّهُ الشَّبَابِ وَ أَنَا أَسْتَحِی مِنْ رَبِّی أَنْ أَتَفَضَّلَ عَلَيْکَ لِأَنِّی سَمِعْتُ

۱- ۱. أمالی الطوسیّ ج ۲ ص ۲۹۲.

۲- ۲. نهج البلاغه ج ۳ ص ۲۵۹.

رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ أَلْبِسُوهُمْ مِمَّا تَلْبَسُونَ وَ أَطْعِمُوهُمْ مِمَّا تَأْكُلُونَ ثُمَّ لَبِسَ الْقَمِيصَ وَ مَدَّ يَدَهُ فِي رُدْنِهِ فَإِذَا هُوَ يَفْضُلُ عَنْ أَصَابِعِهِ فَقَالَ يَا غُلَامُ اقْطَعْ هَذَا الْفَضْلَ فَقَطَعَهُ فَقَالَ الْغُلَامُ هَلُمَّ أُكُفَّهُ يَا شَيْخُ فَقَالَ دَعْهُ كَمَا هُوَ فَإِنَّ الْأَمْرَ أَسْرَعُ مِنْ ذَلِكَ.

**[ترجمه]کتاب الغارات: ابو حصیره از مختار تمار نقل کرده است که مردی از مردم بصره گوید: من در مسجد کوفه می خوابیدم و برای قضای حاجت به حیاط می رفتم و از بقال نان می گرفتم. روزی به قصد بازار بیرون آمدم که صدایی مرا خواند: ای مرد، جامه‌ات را بالا بکش تا هم جامه ات پاکیزه تر ماند و هم برای پروردگارت پرهیزکارتر باشی. پرسیدم: این مرد کیست؟ گفتند: امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السّلام است .

از پی او رفتم. به بازار شترفروشان می رفت. چون به آنجا رسید، وسط بازار ایستاد و گفت: ای جماعت فروشندگان! از سوگند دروغ بپرهیزید که سوگند خوردن اگر کالا را به فروش برساند، برکت را از میان می برد. سپس به بازار کرباس فروشان رفت. و با مردی خوش روی برخورد کرد، علی علیه السّلام به او فرمود: آیا دو جامه به بهای پنج درهم داری؟ مرد به ناگاه از جا پرید و گفت: بله یا امیرالمؤمنین. چون فروشنده او را شناخت، از مغازه او گذشت و او را ترک کرد. آنگاه کنار غلامی ایستاد. فرمود: ای غلام، آیا دو جامه به پنج درهم نزدت هست؟ غلام گفت: آری! دو جامه دارم، یکی از آن‌ها که بهتر از دیگری است را به سه درهم می دهم و آن دیگر را دو درهم.

علی علیه السّلام فرمود: آنها را بیاور و به قنبر گفت: آنکه به سه درهم می ارزد از آن تو. قنبر گفت: یا امیرالمؤمنین، آن برای شما مناسب تر است که به منبر می روید و برای مردم سخنرانی می کنید. ایشان گفت: تو جوانی و در تو شور جوانی است. من از پروردگارم شرم دارم که خود را بر تو برتری دهم، که از رسول خدا صلّی الله علیه و آله شنیده ام که فرمود: به زیردستان همان چیزی را بپوشانید که خود می پوشید و همان را خورانید که خود می خورید. آنگاه جامه را بر تن و دست در آستین آن کرد که از انگشتانش بلندتر بود. فرمود: ای غلام، این تکه را ببر. او آن را برید و گفت: ای شیخ! بگذار لبه اش را بدوزم. علی علیه السّلام گفت: چنان که هست رهایش کن که امر – مرگ – از آن سریع‌تر است.

**[ترجمه]

«۱۰»

لی، [الأمالی للصدوق] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ هَاشِمٍ عَنِ ابْنِ أَبِی نَجْرَانَ عَنِ ابْنِ حُمَيْدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ قَيْسٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: كَانَ عَلِيٌّ علیه السلام كُلَّ بُكْرَةٍ يَطُوفُ فِی أَسْوَاقِ الْكُوفَةِ سُوقاً سُوقاً وَ مَعَهُ الدِّرَّةُ عَلَى عَاتِقِهِ وَ كَانَ لَهَا طَرَفَانِ وَ كَانَتْ تُسَمَّى السبیته [السَّبِيبَةَ] فَيَقِفُ عَلَى سُوقٍ سُوقٍ فَيُنَادِي يَا مَعْشَرَ التُّجَّارِ قَدِّمُوا الِاسْتِخَارَةَ وَ تَبَرَّكُوا بِالسُّهُولَةِ وَ اقْتَرِبُوا مِنَ الْمُبْتَاعِينَ وَ تَزَيَّنُوا بِالْحِلْمِ وَ تَنَاهَوْا عَنِ الْكَذِبِ وَ الْيَمِينِ وَ تَجَافَوْا عَنِ الظُّلْمِ وَ أَنْصِفُوا الْمَظْلُومِينَ وَ لَا تَقْرَبُوا الرِّبَا وَ أَوْفُوا الْكَيْلَ وَ الْمِيزَانَ وَ لا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْياءَهُمْ وَ لا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ يَطُوفُ فِی جَمِيعِ أَسْوَاقِ الْكُوفَةِ فَيَقُولُ هَذَا ثُمَّ يَقُولُ:

تَفْنَى اللَّذَاذَةُ مِمَّنْ نَالَ صَفْوَتَهَا**مِنَ الْحَرَامِ وَ يَبْقَى الْإِثْمُ وَ الْعَارُ

تَبْقَى عَوَاقِبُ سُوءٍ فِي مَغَبَّتِهَا**لَا خَيْرَ فِي لَذَّةٍ مِنْ بَعْدِهَا النَّارُ(۱)

**[ترجمه]أمالي الطوسی: محمد بن قيس از امام باقر عليه السّلام روايت كرده است كه فرمود: امام علی عليه السّلام هر بامداد در بازارهای كوفه، يكی پس از ديگری، با تازيانه ای بر دوش - كه دو سر داشت و «سبيبه» ناميده می شد - می‌چرخيد، و بر سر هر بازار می ايستاد و ندا می‌داد: ای تاجران و كاسبان! در طلب خير و بركت از خداوند پيشی گيريد، و از آسانگيری (در داد و ستد) بركت جوييد، با خريداران صميمی باشيد و بردباری را زينت خود سازيد، از دروغ گفتن و سوگند خوردن خودداری ورزيد، از ستمگری دوری گزينيد و با مظلومان به انصاف رفتار كنيد، از ربا بپرهيزيد {و پيمانه و ترازو را به عدالت بدهيد، و حقوق مردم را كم مدهيد، و در زمين به فساد سر برمداريد} - . هود / ۸۵ - . ايشان در همه بازارهای كوفه گردش می كرد و اين سخنان را بيان می‌كرد، سپس می‌فرمود: - . أمالي الصدوق: ۴۹۷ -

- لذت‌هايی كه آدمی از كار حرام به آن كامروا می‌شود، از بين می رود و در پايان آن لذت‌ها، تنها گناه و ننگ و عاقبتی بد باقی می ماند؛ آری، لذتی كه به دنبال آن آتش جهنم باشد، خيری در آن نيست.

**[ترجمه]

«۱۱»

جا، [المجالس للمفيد] أَحْمَدُ بْنُ الْوَلِيدِ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ ابْنِ مَعْرُوفٍ عَنِ ابْنِ مَهْزِيَارَ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنِ ابْنِ أَبِي الْمِقْدَامِ عَنْهُ عليه السلام: مِثْلَهُ (۲).

**[ترجمه]مجالس الشيخ: احمد بن وليد از پدرش و او از صفار، از ابن معروف، از ابن مهزيار، از ابن محبوب، از ابو مقدام از امام علی عليه السّلام همانند اين حديث را نقل كرده است. - . أمالي المفيد: ۱۱۶ -

**[ترجمه]

«۱۲»

ن، [عيون أخبار الرضا عليه السلام] بِالْأَسَانِيدِ الثَّلَاثَةِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: الْمَغْبُونُ لَا مَحْمُودٌ وَ لَا مَأْجُورٌ(۳).

**[ترجمه]عيون الاخبار: بنا بر اسناد سه‌گانه از امام رضا عليه السّلام و ايشان از اجدادش روايت كرده است كه رسول خدا صلّى الله عليه و آله فرمود: مغبون (خسران ديده)، نه مورد ستايش قرار گرفته و نه پاداش داده می‌شود. - . عيون اخبار الرضا ۲: ۴۸ -

**[ترجمه]

«۱۳»

صح، [صحيفه الرضا عليه السلام] عَنْهُ عليه السلام: مِثْلَهُ (۴).

۱- ۱. أمالی الصدوق ص ۴۹۷.

۲- ۲. لم يعين له فی المتن رمز و نتيجه الفحص ظهر أنّه منقول من أمالی المفيد ص ۱۱۶ لذلك أثبتنا رمزه.

۳- ۳. عيون أخبار الرضا ج ۲ ص ۴۸.

۴- ۴. صحيفه الرضا ص ۲۸ طبع مصر سنه ۱۳۴۰.

**[ترجمه]صحیفه الرضا: از امام رضا علیه السّلام مثل این حدیث نقل شده است. - . صحیفه الرضا علیه السلام: ۲۸ -

**[ترجمه]

«۱۴»

ل، [الخصال] ابْنُ الْمُتَوَكِّلِ عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنِ الْأَشْعَرِيِّ رَفَعَهُ إِلَى الْحُسَيْنِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِيٍّ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِذَا التَّاجِرَانِ صَدَقَا وَ بَرَّا بُورِكَ لَهُمَا وَ إِذَا كَذِبَا وَ خَانَا لَمْ يُبَارَكْ لَهُمَا وَ هُمَا بِالْخِيَارِ مَا لَمْ يَفْتَرِقَا فَإِنِ اخْتَلَفَا فَالْقَوْلُ قَوْلُ رَبِّ السِّلْعَهِ أَوْ يَتَتَارَكَا(۱).

**[ترجمه]الخصال: حسین بن زید از پدرانش نقل می کند که علی علیه السّلام از پیامبر خدا صلّی الله علیه و آله نقل کردند که فرمود: هنگامی که دو تاجر راست بگویند و نیکی کنند، به آنها برکت داده می شود، و چون دروغ بگویند و خیانت کنند، به آنها برکت داده نمی شود و آنان مادامی که از هم جدا نشده اند، حق انتخاب دارند و هرگاه اختلاف پیدا کنند، سخن، سخن صاحب کالاست و یا می‌توانند متارکه کنند. - . الخصال ۱: ۲۷ -

**[ترجمه]

«۱۵»

ل، [الخصال] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ بزید [يَزِيدَ] عَنْ مَرْوَكٍ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: فِی الْجَيِّدِ دَعْوَتَانِ وَ فِی الرَّدِیِّ دَعْوَتَانِ يُقَالُ لِصَاحِبِ الْجَيِّدِ بَارَكَ اللَّهُ فِيكَ وَ فِيمَنْ بَاعَكَ وَ يُقَالُ لِصَاحِبِ الرَّدِیِّ لَا بَارَكَ اللَّهُ فِيكَ وَ لَا فِيمَنْ بَاعَكَ (۲).

**[ترجمه]الخصال: امام صادق علیه السّلام فرمود: در کالای خوب دو دعا و در کالای بد نیز دو دعا وجود دارد: به صاحب کالای خوب گفته می شود: خداوند به تو و به کسی که این جنس را به تو فروخته، برکت بدهد و به صاحب کالای بد گفته می شود: خداوند به تو و به کسی که این را به تو فروخته، برکت ندهد. - . الخصال ۱: ۲۸ -

**[ترجمه]

«۱۶»

ل، [الخصال] الْخَلِيلُ عَنِ ابْنِ خُزَيْمَهَ عَنْ أَبِی مُوسَی عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ سُفْيَانَ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ مُسْهِرٍ عَنْ خَرَشَهَ بْنِ الْحُرِّ عَنْ أَبِی ذَرٍّ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: ثَلَاثَهٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ الْمَنَّانُ الَّذِی لَا يُعْطِی شَيْئاً إِلَّا بِمِنَّهٍ وَ الْمُسْبِلُ إِزَارَهُ وَ الْمُنَفِّقُ سِلْعَتَهُ بِالْحَلْفِ الْفَاجِرِ(۳).

**[ترجمه]الخصال: پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمود: سه گروهند که خداوند با آنان سخن نمی گوید: شخص بسیار منت

گزاری که چیزی را جز با منت گزاری نمی‌بخشد، کسی که لباسش را از روی تکبر بر زمین کشد و کسی که کالایش را با سوگند دروغ بفروشد. -. الخصال ۱: ۱۲۰ -

**[ترجمه]

«۱۷»

ل، [الخصال] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ تَمِيمٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِدْرِيسَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ الزَّعْفَرَانِيِّ عَنْ عَبْدِ الْوَهَّابِ بْنِ عَطَاءٍ عَنْ إِسْرَائِيلَ بْنِ يُونُسَ عَنْ زَيْدِ بْنِ عَطَاءٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: غَفَرَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لِرَجُلٍ كَانَ مِنْ قَبْلِكُمْ كَانَ سَهْلًا إِذَا بَاعَ سَهْلًا إِذَا اشْتَرَى سَهْلًا إِذَا قَضَى سَهْلًا إِذَا اقْتَضَى (۴).

**[ترجمه]الخصال: محمد بن منکدر از جابر بن عبداللّه نقل می کند که پیامبر خدا صلّی الله علیه و آله فرمود: خداوند مردی را که پیش از شما بود، آمرزید، زیرا او وقتی چیزی می فروخت و چیزی می خرید، آسان می گرفت و چون داوری می کرد و از کسی داوری می‌خواست، آسان می گرفت. -. الخصال ۱: ۱۳۱ -

**[ترجمه]

«۱۸»

ل، [الخصال] أَبِي عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ هَاشِمٍ عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ بَاعَ وَ اشْتَرَى

۱- ۱. الخصال ج ۱ ص ۲۷.

۲- ۲. الخصال ج ۱ ص ۲۸.

۳- ۳. الخصال ج ۱ ص ۱۲۰.

۴- ۴. الخصال ج ۱ ص ۱۳۱.

فَلْيَجْتَنِبْ خَمْسَ خِصَالٍ وَ إِلَّا فَلَا يَبِيعَنَّ وَ لَا يَشْتَرِيَنَّ الرِّبَا وَ الْحَلْفَ وَ كِتْمَانَ الْعَيْبِ وَ الْحَمْدَ إِذَا بَاعَ وَ الذَّمَّ إِذَا اشْتَرَى (۱).

**[ترجمه]الخصال: سکونی از امام صادق علیه السّلام و ایشان از پدرانش روایت کرده است که رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمود: کسی که خرید و فروش می کند، باید از پنج خصلت اجتناب ورزد، در غیر این صورت خرید و فروش نکند: ربا، سوگند خوردن، پنهان کردن عیب و تعریف کردن به‌هنگام فروش و بد گفتن هنگام خریدن. - . الخصال ۱: ۲۰۰ -

**[ترجمه]

«۱۹»

ل، [الخصال] الْأَرْبَعُمِائَةِ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام: أَكْثِرُوا ذِكْرَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ إِذَا دَخَلْتُمُ الْأَسْوَاقَ وَ عِنْدَ اشْتِغَالِ النَّاسِ فَإِنَّهُ كَفَّارَةٌ لِلذُّنُوبِ وَ زِيَادَةٌ فِي الْحَسَنَاتِ وَ لَا تُكْتَبُوا فِي الْغَافِلِينَ (۲).

**[ترجمه]الخصال: امیرالمؤمنین علیه السّلام فرمود: هرگاه وارد بازار شدید و نیز هنگام سرگرم بودن مردم به کار، بسیار خداوند بزرگ را یاد کنید که آن کفاره گناهان است و باعث فزونی حسنات می گردد، پس از غافلان مباشید. - . الخصال ۲: ۴۰۳ -

**[ترجمه]

«۲۰»

وَ قَالَ علیه السلام: الْمَغْبُونُ غَيْرُ مَحْمُودٍ وَ لَا مَأْجُورٍ(۳).

**[ترجمه]و امیرالمؤمنین علیه السّلام فرمود: مغبون (خسران دیده)، نه مورد ستایش قرار گرفته و نه پاداش داده می‌شود. - . الخصال ۲ : ۴۱۲ -

**[ترجمه]

«۲۱»

وَ قَالَ علیه السلام: تَعَرَّضُوا لِلتِّجَارَةِ فَإِنَّ فِيهَا غِنًى لَكُمْ عَمَّا فِي أَيْدِي النَّاسِ وَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يُحِبُّ الْمُتَحَرِّفَ الْأَمِينَ (۴).

**[ترجمه]و امیرالمؤمنین علیه السّلام فرمود: به تجارت روی بیاورید که آن شما را از آنچه که در دستان مردم است بی‌نیاز می‌سازد و خداوند انسان شاغل امین را دوست دارد. - . الخصال ۱: ۴۱۳ -

**[ترجمه]

«۲۲»

وَ قَالَ علیه السلام: إِذَا اشْتَرَیْتُمْ مَا تَحْتَاجُونَ إِلَیْهِ مِنَ السُّوقِ فَقُولُوا حِینَ تَدْخُلُونَ الْأَسْوَاقَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِیکَ لَهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ صلی الله علیه و آله لِلَّهُمَّ إِنِّی أَعُوذُ بِکَ مِنْ صَفْقَهٍ خَاسِرَهٍ وَ یَمِینٍ فَاجِرَهٍ وَ أَعُوذُ بِکَ مِنْ بَوَارِ الْأَیِّمِ (۵).

**[ترجمه]و امیرالمؤمنین علیه السّلام فرمود: هنگام خرید مایحتاج خود از بازار و زمان ورود به بازار بگویید: گواهی می‌دهم که خدایی جز خدای یکتا نیست و او شریکی ندارد و گواهی می‌دهم که محمد بنده و فرستاده اوست. پروردگارا، پناه می برم به تو، از معامله زیان آور و از سوگند دروغ و پناه می برم به تو از کسادی و بی مشتری بودن. - . الخصال ۱: ۴۳۰ -

**[ترجمه]

«۲۳»

ید، [التوحید] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ هَاشِمٍ وَ غَیْرِهِ عَنْ خَلَفِ بْنِ حَمَّادٍ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ زَیْدٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله لِزَیْنَبَ الْعَطَّارَهِ إِذَا بِعْتِ فَأَحْسِنِی فَإِنَّهُ أَتْقَی وَ أَبْقَی لِلْمَالِ الْخَبَرَ(۶).

**[ترجمه]توحید: حسین بن زید از امام صادق علیه السّلام روایت کرده که پیامبر صلّی الله علیه و آله به زینب عطر فروش فرمود: هر گاه چیزی می فروشی، با عدالت و راستی رفتار کن، زیرا آن برای مال انسان پاک تر و با برکت تر است... ادامه خبر. - . التوحید: ۲۲۱ -

**[ترجمه]

«۲۴»

ل، [الخصال] حَمْزَهُ الْعَلَوِیُّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِیسَی عَنْ سَمَاعَهَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: أَرْبَعَهٌ یَنْظُرُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَیْهِمْ یَوْمَ الْقِیَامَهِ مَنْ أَقَالَ نَادِماً

ص: ۹۶

۱- ۱. الخصال ج ۱ ص ۲۰۰.

۲- ۲. الخصال ج ۲ ص ۴۰۳.

۳- ۳. الخصال ج ۲ ص ۴۱۲.

۴- ۴. الخصال ج ۲ ص ۴۱۳.

۵- ۵. الخصال ج ۲ ص ۴۳۰.

٦- ٦. التوحيد ص ٢٢١ طبع النجف بتقديم المعلق كاتب الحروف.

أَوْ أَغَاثَ لَهْفَاناً أَوْ أَعْتَقَ نَسَمَةً أَوْ زَوَّجَ عَزَباً(۱).

**[ترجمه]الخصـال: سـماعه از امـام صادق علیه السّـلام روایت کرده است که فرمود: چهار گروهنـد که خداونـد عزوجل روز قیامت بدانها نظر رحمت می‌افکند: هر کس از شـخص پشـیمانی درگذرد، کسـی که به فریاد دردمندی رسد، و کسی که بنده ای را آزاد کند، و کسی که مجردی را تزویج نماید. - . الخصال ۱: ۱۵۲ -

**[ترجمه]

«۲۵»

لی، [الأمالی للصدوق] ابْنُ الْبَرْقِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ سُلَیْمَانَ بْنِ مُقْبِلٍ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِی خَلَفٍ عَنْ أَبِی عُبَیْدَهَ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: مَنْ قَالَ فِی السُّوقِ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِیکَ لَهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ کَتَبَ اللَّهُ لَهُ أَلْفَ أَلْفِ حَسَنَهٍ(۲).

**[ترجمه]أمالی الصـدوق: ابو عبیده نقل کرده است که امام صادق علیه السّـلام فرمود: هرکس در بازار بگوید: «گواهی می... دهم که خـدایی جز خـدای یکتا نیست و او شـریکی ندارد و گواهی می‌دهم که محمد بنده و فرسـتاده اوست» خداوند برایش هزاران هزار حسنه می‌نویسد. - . أمالی الصدوق: ۶۰۷ -

**[ترجمه]

«۲۶»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] بِالْأَسَانِیدِ الثَّلَاثَهِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ قَالَ حِینَ یَدْخُلُ السُّوقَ سُبْحانَ اللَّهِ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَ لا إِلهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لا شَرِیکَ لَهُ لَهُ الْمُلْکُ وَ لَهُ الْحَمْدُ یُحْیِی وَ یُمِیتُ وَ هُوَ حَیٌّ لَا یَمُوتُ بِیَدِهِ الْخَیْرُ وَ هُوَ عَلی کُلِّ شَیْ ءٍ قَدِیرٌ أُعْطِیَ مِنَ الْأَجْرِ عَدَدَ مَا خَلَقَ اللَّهُ إِلَی یَوْمِ الْقِیَامَهِ(۳).

**[ترجمه]عیون الاخبـار: پیامبر صـلّی الله علیه و آله فرمود: هرکس هنگام ورود به بازار بگویـد: «پاک و منزه است خداونـد و ستایش از آن اوست و معبودی جز او نیست، یکتاست و شـریکی ندارد، فرمانروایی و سـتایش مخصوص اوست. زنده می کند و می میرانـد، و او زنـده ای است که مرگ نـدارد. خیر و خوبی در اختیار اوست و او بر هر چیزی تواناست»، خداونـد به تعداد موجوداتی که تا روز قیامت خلق کرده است به او پاداش می‌هد. - . عیون الاخبار ۲: ۳۱ -

**[ترجمه]

«۲۷»

صح، [صحیفه الرضا علیه السلام] عَنِ الرِّضَا علیه السلام عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام: مِثْلَهُ (۴).

**[ترجمه]صحیفه الرضا: از امام رضا علیه السّلام و ایشان از پدرانش نیز چنین حدیثی نقل شده است. - . صحیفه الرضا علیه السلام: ۴ -

**[ترجمه]

«۲۸»

مع، [معانی الأخبار] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنِ الْبَزَنْطِیِّ عَنْ مُفَضَّلِ بْنِ سَعِیدٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: جَاءَ أَعْرَابِیٌّ أَحَدُ بَنِی عَامِرٍ إِلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فَسَأَلَهُ وَ ذَکَرَ حَدِیثاً طَوِیلًا یَذْکُرُ فِی آخِرِهِ أَنَّهُ سَأَلَهُ الْأَعْرَابِیُّ عَنِ الصُّلَیْعَاءِ وَ الْقُرَیْعَاءِ وَ خَیْرِ بِقَاعِ الْأَرْضِ وَ شَرِّ بِقَاعِ الْأَرْضِ فَقَالَ بَعْدَ أَنْ أَتَاهُ جَبْرَئِیلُ فَأَخْبَرَهُ إِنَّ الصُّلَیْعَاءَ الْأَرْضُ السَّبِخَهُ الَّتِی لَا تَرْوَی وَ لَا یَشْبَعُ مَرْعَاهَا وَ الْقُرَیْعَاءَ الْأَرْضُ الَّتِی لَا تُعْطِی بَرَکَتَهَا وَ لَا یَخْرُجُ نَبْتُهَا وَ لَا یُدْرَکُ مَا أُنْفِقَ فِیهَا وَ شَرَّ بِقَاعِ الْأَرْضِ الْأَسْوَاقُ وَ هُوَ مَیْدَانُ إِبْلِیسَ یَغْدُو بِرَایَتِهِ وَ یَضَعُ کُرْسِیَّهُ وَ یَبُثُّ ذُرِّیَّتَهُ فَبَیْنَ مُطَفِّفٍ فِی قَفِیزٍ(۵) أَوْ طَائِشٍ فِی مِیزَانٍ أَوْ سَارِقٍ فِی ذِرَاعٍ

ص: ۹۷

۱- ۱. الخصال ج ۱ ص ۱۵۲.

۲- ۲. أمالی الصدوق ص ۶۰۷.

۳- ۳. عیون الأخبار ج ۲ ص ۳۱.

۴- ۴. صحیفه الرضا ص ۴.

۵- ۵. القفیز: مکیال ثمانیه مکاکیک، و المکوک یسع صاعا و نصفا.

أَوْ كَاذِبٍ فِی سِلْعَتِهِ فَیَقُولُ عَلَیْکُمْ بِرَجُلٍ مَاتَ أَبُوهُ وَ أَبُوکُمْ حَیٌّ فَلَا یَزَالُ مَعَ أَوَّلِ مَنْ یَدْخُلُ وَ آخِرِ مَنْ یَرْجِعُ وَ خَیْرَ الْبِقَاعِ الْمَسَاجِدُ وَ أَحَبَّهُمْ إِلَیْهِ أَوَّلُهُمْ دُخُولًا وَ آخِرُهُمْ خُرُوجاً(۱).

**[ترجمه]معانی الاخبار: مفضل بن سعید از امام باقر علیه السّلام روایت کرده است که فرمود: عرب بادیه نشینی از بنی عامر، خدمت پیامبرصلّی الله علیه و آله آمد و از حضرت سؤالی پرسید - و سخن طولانی ای را بیان کرد - و در آخر آن آورده است که اعرابی از آن حضرت درباره «صلیعاء و قریعاء» و بهترین نقطه زمین، و بدترین نقطه زمین سؤال کرد. پیامبر - بعد از آنکه جبرئیل آمد، این سؤال را از او پرسید - به مرد پاسخ داد: «صلیعاء» زمین بایر یا شوره زاری است که سیراب و سرسبز نمی گردد، و چراگاهش سیر نمی کند و «قریعاء» زمینی است که برکتی ندارد و گیاهی در آن نمی‌روید، هر چه در آن هزینه شود، بهره ای از آن عاید نمی گردد.

و بدترین مکان زمین، بازار است که جولانگاه شیطان بوده و او هر بامداد پرچم خویش را در آنجا برمی‌افرازد و تخت خویش را در آن می نهد و اولادش را پراکنده می کند؛ آنان کسانی هستند که پیمانه را کم دهند، یا کفه ترازو را سبک گیرند، یا از متر پارچه بدزدند، یا درباره کالایی دروغ گویند، شیطان به فرزندانش گوید: سفارش می کنم شما را به مردی که پدرش مرده و حال آنکه پدر شما زنده است، و شیطان همواره با نخستین فردی که وارد بازار می شود، و آخرین نفری که از آن خارج می‌شود، همراه می باشد. و اما بهترین مکان‌های زمین، مساجد است، و محبوب ترین مردم نزد خدا، شخصی است که اول از همه وارد مسجد می‌شود و آخرین نفری است که از آن خارج می‌شود. -. معانی الاخبار: ۱۶۸ -

**[ترجمه]

«۲۹»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] الْمُفِیدُ عَنِ ابْنِ قُولَوَیْهِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنِ ابْنِ عَمِیرَةَ عَنْ جَابِرٍ الْجُعْفِیِّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِجَبْرِیلَ أَیُّ الْبِقَاعِ أَحَبُّ إِلَی اللَّهِ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی قَالَ الْمَسَاجِدُ وَ أَحَبُّ أَهْلِهَا إِلَی اللَّهِ أَوَّلُهُمْ دُخُولًا إِلَیْهَا وَ آخِرُهُمْ خُرُوجاً مِنْهَا قَالَ فَأَیُّ الْبِقَاعِ أَبْغَضُ إِلَی اللَّهِ تَعَالَی قَالَ الْأَسْوَاقُ وَ أَبْغَضُ أَهْلِهَا إِلَیْهِ أَوَّلُهُمْ دُخُولًا إِلَیْهَا وَ آخِرُهُمْ خُرُوجاً مِنْهَا(۲).

**[ترجمه]أمالی الطوسی: جابر جعفی از امام باقر علیه السّلام و ایشان از پدرانش روایت کرده است که پیامبر صلّی الله علیه و آله از جبرئیل پرسید: محبوب‌ترین مکان‌های زمین در نزد خداوند کدام است؟ جبرئیل جواب داد: مساجد، و محبوب ترین مردم نزد خدا، شخصی است که اول از همه وارد مسجد می‌شود و آخر از همه از آن خارج می‌شود. پیامبر پرسید: بدترین مکان‌ها در نزد خداوند تعالی کدام است؟ گفت: بازارها، و بدترین ترین مردم در پیشگاه خداوند، شخصی است که زودتر از دیگران وارد بازار می‌شود و دیرتر از دیگران از آن خارج می‌شود. -. أمالی الطوسی ۱: ۱۴۴ -

**[ترجمه]

«۳۰»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] الْمُفِیدُ عَنِ الْجِعَابِیِّ عَنِ ابْنِ عُقْدَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ مُسْتَوْرِدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ یَحْیَی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُثْمَانَ بْنِ زَیْدِ بْنِ بَکَّارِ بْنِ الْوَلِیدِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ: مَنْ دَخَلَ سُوقاً فَقَالَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِیکَ لَهُ وَ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ اللَّهُمَّ إِنِّی أَعُوذُ بِکَ مِنَ الظُّلْمِ وَ الْمَأْثَمِ وَ الْمَغْرَمِ کَتَبَ اللَّهُ لَهُ مِنَ الْحَسَنَاتِ عَدَدَ مَنْ فِیهَا مِنْ فَصِیحٍ وَ أَعْجَمَ (۳).

**[ترجمه]أمالی الطوسی: امام صادق علیه السّلام فرمود: هرکس که هنگام ورود به بازار بگوید: «گواهی می‌دهم که خدایی جز خدای یکتا نیست و او شریکی ندارد و گواهی می‌دهم که محمد بنده و فرستاده اوست، پروردگارا به تو پناه می برم از ظلم و گناه و زیان» خداوند برایش به تعداد عرب و عجم حسنات می‌نویسد. - . امالی الطوسی ۱: ۱۴۴ -

**[ترجمه]

«۳۱»

لی، [الأمالی للصدوق] ابْنُ إِدْرِیسَ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی الْخَطَّابِ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِیسَی عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ الْمُخْتَارِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی لَیُبْغِضُ الْمُنَفِّقَ سِلْعَتَهُ بِالْأَیْمَانِ (۴).

**[ترجمه]أمالی الصدوق: امام صادق علیه السّلام فرمود: خداوند دشمن کسی است که کالایش را با سوگند به فروش برساند. - . أمالی الصدوق: ۴۸۳ -

**[ترجمه]

«۳۲»

ثو، [ثواب الأعمال] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ الْحِمْیَرِیِّ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ مَهْزِیَارَ عَنْ أَخِیهِ عَلِیٍّ عَنْ فَضَالَةَ عَنْ سُلَیْمَانَ بْنِ دُرُسْتَوَیْهِ عَنْ عَجْلَانَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: ثَلَاثَةٌ یُدْخِلُهُمُ اللَّهُ الْجَنَّةَ بِغَیْرِ حِسَابٍ إِمَامٌ عَادِلٌ وَ تَاجِرٌ صَدُوقٌ وَ شَیْخٌ أَفْنَی عُمُرَهُ

۱- ۱. معانی الأخبار ص ۱۶۸.

۲- ۲. أمالی الطوسیّ ج ۱ ص ۱۴۴.

۳- ۳. أمالی الطوسیّ ج ۱ ص ۱۴۴.

۴- ۴. أمالی الصدوق ص ۴۸۳.

فِی طَاعَهِ اللَّهِ (۱).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السّلام فرمودند: سه گروه هستند که خداوند آنان را بدون حساب وارد بهشت می کند: امام عادل، تاجر صادق و پیرمردی که عمرش را در اطاعت و بندگی خداوند صرف کرده باشد. - . ثواب الاعمال: ۱۲۰ -

**[ترجمه]

«۳۳»

ثو، [ثواب الأعمال] ابْنُ الْمُتَوَكِّلِ عَنِ السَّعْدَآبَادِیِّ عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ الْعَبَّاسِ عَنْ سَعِیدِ بْنِ جَنَاحٍ عَنْ حُسَیْنِ بْنِ مُخْتَارٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: ثَلَاثَهٌ لَا یَنْظُرُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَیْهِمْ ثَانِی عِطْفِهِ وَ مُسْبِلُ إِزَارِهِ خُیَلَاءَ وَ الْمُنَفِّقُ سِلْعَتَهُ بِالْأَیْمَانِ إِنَّ الْكِبْرِیَاءَ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِینَ (۲).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السّلام فرمود: خداوند عزوجل به سه نفر نظر رحمت نمی افکند: به کسی که از روی تکبر، روی بگرداند؛ کسی که لباسش را از روی تکبر بر زمین کشد؛ و کسی که کالایش را با سوگند بفروشد، همانا بزرگی فقط مخصوص خداوند بزرگ است. - . ثواب الاعمال: ۱۹۹ -

**[ترجمه]

«۳۴»

سن، [المحاسن] یَحْیَی بْنُ إِبْرَاهِیمَ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ الْمُخْتَارِ: مِثْلَهُ (۳).

**[ترجمه]المحاسن: یحیی بن ابراهیم از حسین بن مختار همانند این حدیث را نقل کرده است. - . المحاسن: ۲۵۹ -

**[ترجمه]

«۳۵»

سن، [المحاسن] فِی رِوَایَهِ الْحُسَیْنِ بْنِ الْمُخْتَارِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ اللَّهَ لَیُبْغِضُ الْمُنَفِّقَ سِلْعَتَهُ بِالْأَیْمَانِ (۴).

**[ترجمه]المحاسن: امام صادق علیه السّلام فرمود: خداوند دشمن کسی است که کالایش را با سوگند به فروش برساند. - . المحاسن: ۱۱۹ -

**[ترجمه]

«۳۶»

حه، [فرحه الغری] عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَحْمَدَ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ الْأَخْضَرِ عَنْ أَبِی الْفَضْلِ بْنِ نَاصِرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ مَيْمُونٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ الْعَلَوِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحُسَيْنِ الْجُعْفِيِّ وَ مُحَمَّدِ بْنِ حُسَيْنِ بْنِ غَزَالٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَعْرُوفٍ الْهِلَالِيِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السلام قَالَ: لَيْسَ لِلْبَحْرِ جَارٌ وَ لَا لِلْمَلِكِ صَدِيقٌ وَ لَا لِلْعَافِيَهِ ثَمَنٌ وَ كَمْ مِنْ نَاعِمٍ وَ هُوَ لَا يَعْلَمُ وَ قَالَ تَمَسَّكُوا بِالْخَمِيسِ وَ قَدِّمُوا الِاسْتِخَارَهَ وَ تَزَكَّوْا بِالسُّهُولَهِ وَ تَزَيَّنُوا بِالْحِلْمِ وَ اجْتَنِبُوا الْكَذِبَ وَ أَوْفُوا الْمِكْيَالَ وَ الْمِيزَانَ (۵).

**[ترجمه]فرحه الغری: امام صادق علیه السّلام فرمود: برای دریا همسایه‌ای و برای پادشاه دوستی نیست و سلامتی را بهایی نیست، چه بسیار کسانی که بهره‌مند از نعمتند، اما از آن غافل‌اند. و نیز فرمود: روز پنجشنبه [را مبارک بشمارید] و به آن پایبند باشید و در هر کاری ابتدا از خداوند طلب خیر کنید و زکات و صدقه را به آسانی ادا کنید. صبر و بردباری را زینت خود سازید و از دروغ اجتناب ورزید و پیمانه و ترازو را به عدالت بدهید.

**[ترجمه]

«۳۷»

سن، [المحاسن] أَبُو سُلَيْمَانَ الْحَذَّاءُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ فَيْضٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنِ الرَّجُلِ يَشْتَرِی مَا يُذَاقُ أَ يَذُوقُهُ قَبْلَ أَنْ يَشْتَرِيَهُ قَالَ نَعَمْ فَلْيَذُقْهُ وَ لَا يَذُوقَنَّ مَا لَا يَشْتَرِيهِ (۶).

ص: ۹۹

۱- ۱. ثواب الأعمال ص ۱۲۰.

۲- ۲. ثواب الأعمال ص ۱۹۹.

۳- ۳. المحاسن ص ۲۹۵.

۴- ۴. المحاسن ص ۱۱۹.

۵- ۵. لم أعثر علیه فی مظانه.

۶- ۶. المحاسن ص ۴۵۰.

**[ترجمه]المحاسن: محمد بن فیض گوید: از امام صادق علیه السّلام پرسیدم: مردی چیز چشیدنی را می خرد، آیا قبل از خریدن می‌تواند آن را بچشد؟ فرمود: بله، می‌تواند بچشد، اما چیزی را که نمی‌خواهد بخرد، نباید بچشد. - . المحاسن: ۴۵۰ -

**[ترجمه]

«۳۸»

ضا، [فقه الرضا علیه السلام] رُوِیَ: أَنَّ مَنِ اتَّجَرَ بِغَیْرِ عِلْمٍ وَ لَا فِقْهٍ ارْتَطَمَ فِی الرِّبَا ارْتِطَاماً(۱).

**[ترجمه]فقه الرضا: و روایت شده است که هر کس بدون علم و آگاهی به احکام شرعی، تجارت کند، قطعاً گرفتار ربا می‌شود. - . فقه الرضا علیه السلام: ۳۳ -

**[ترجمه]

«۳۹»

وَ رُوِیَ: أَنَّ مَنْ بَاعَ أَوِ اشْتَرَی فَلْیَحْفَظْ خَمْسَ خِصَالٍ وَ إِلَّا فَلَا یَبِیعُ وَ لَا یَشْتَرِی الرِّبَا وَ الْحَلْفَ وَ کِتْمَانَ الْعَیْبِ وَ الْمَدْحَ إِذَا بَاعَ وَ الذَّمَّ إِذَا اشْتَرَی (۲).

**[ترجمه]فقه الرضا: و روایت شده است، کسی که خرید و فروش می کند باید از پنج خصلت اجتناب ورزد، در غیر این صورت خرید و فروش نکند: ربا، سوگند خوردن، پنهان کردن عیب و تعریف کردن به هنگام فروش و بد گفتن هنگام خریدن. - . فقه الرضا علیه السلام: ۳۳ -

**[ترجمه]

«۴۰»

وَ رُوِیَ: رِبْحُ الْمُؤْمِنِ عَلَی أَخِیهِ رِباً إِلَّا أَنْ یَشْتَرِیَ مِنْهُ شَیْئاً بِأَکْثَرَ مِنْ مِائَهِ دِرْهَمٍ فَیَرْبَحَ فِیهِ قُوتَ یَوْمِهِ أَوْ یَشْتَرِیَ مَتَاعاً لِلتِّجَارَهِ فَیَرْبَحَ عَلَیْهِ رِبْحاً خَفِیفاً(۳) وَ إِذَا کُنْتَ فِی تِجَارَتِکَ وَ حَضَرَتِ الصَّلَاهُ فَلَا یَشْغَلْکَ عَنْهَا مَتْجَرُکَ فَإِنَّ اللَّهَ وَصَفَ قَوْماً وَ

مَدَحَهُمْ فَقَالَ رِجالٌ لا تُلْهِیهِمْ تِجارَهٌ وَ لا بَیْعٌ عَنْ ذِکْرِ اللَّهِ وَ کَانَ هَؤُلَاءِ الْقَوْمُ یَتَّجِرُونَ فَإِذَا حَضَرَتِ الصَّلَاهُ تَرَکُوا تِجَارَتَهُمْ وَ قَامُوا إِلَی صَلَاتِهِمْ وَ کَانُوا أَعْظَمَ أَجْراً مِمَّنْ لَا یَتَّجِرُ فَیُصَلِّی وَ مَنِ اتَّجَرَ فَلْیَجْتَنِبِ الْکَذِبَ وَ لَوْ أَنَّ رَجُلًا خَاطَ قَلَانِسَ وَ حَشَاهَا قُطْناً عَتِیقاً لَمَا جَازَ لَهُ حَتَّی یُبَیِّنَ عَیْبَهُ الْمَکْتُومَ وَ إِذَا سَأَلَکَ شِرَی ثَوْبٍ فَلَا تُعْطِهِ مِنْ عِنْدِکَ فَإِنَّهَا خِیَانَهٌ وَ لَوْ کَانَ الَّذِی عِنْدَکَ أَجْوَدَ مِمَّا عِنْدَ غَیْرِکَ (۴) وَ اسْتَعْمِلْ فِی تِجَارَتِکَ مَکَارِمَ الْأَخْلَاقِ وَ الْأَفْعَالَ الْجَمِیلَهَ لِلدِّینِ وَ الدُّنْیَا(۵).

**[ترجمه]فقه الرضا: روایت شده است که سود بردن مؤمن از برادرش رباست، مگر این که بیش از صد درهم از وی خرید

کند؛ بدین ترتیب می‌تواند به اندازه خوراک یک روز خود از وی سود بگیرد، یا کالایی را برای تجارت از وی بخرد، که در این صورت می تواند اندکی سود بگیرد. - . فقه الرضا علیه السلام: ۳۳ - هرگاه مشغول کسب و تجارت بودی و وقت نماز رسید، نباید کار تجارت، تو را از نماز باز دارد، که خداوند قومی را توصیف کرده و چنین به ستایش آنان پرداخته است: {مردانی که نه تجارت و نه داد و ستدی، آنان را از یاد خدا مشغول نمی دارد.}

و آنان مردمی بودند که تجارت می کردند، و چون وقت نماز می رسید، تجارت خود را رها می کردند و به نماز می ایستادند؛ و اجر ایشان بالاتر از اجر کسی خواهد بود که مشغول کسب و کاری نیست و در وقت نماز به نماز می ایستد. همچنین کسی که تجارت می کند، باید از دروغ اجتناب کند. و اگر شخصی کلاه بدوزد و لای آن‌ها پنبه کهنه بگذارد، عملش درست نیست مگر اینکه عیب پنهان آن را آشکار کند. و هرگاه شخصی از تو بخواهد لباسی برایش بخری، از جنس خود به وی نده؛ زیرا این خیانت است، حتی اگر جنس تو مرغوب تر از جنس دیگران باشد. - . فقه الرضا علیه السلام: ۳۳ - و در تجارت و کسب خود، اخلاق نیکو داشته باش، و رفتارهای پسندیده دین و دنیا را به کار گیر. - . فقه الرضا علیه السلام: ۳۳ -

**[ترجمه]

«۴۱»

ضا، [فقه الرضا علیه السلام]: إِذَا اشْتَرَیْتَ مَتَاعاً أَوْ سِلْعَهً أَوْ جَارِیَهً أَوْ دَابَّهً فَقُلِ اللَّهُمَّ إِنِّی اشْتَرَیْتُ أَلْتَمِسُ فِیهِ مِنْ رِزْقِکَ فَاجْعَلْ لِی فِیهِ رِزْقاً اللَّهُمَّ إِنِّی أَلْتَمِسُ فِیهِ فَضْلَکَ فَاجْعَلْ لِی فِیهِ فَضْلًا اللَّهُمَّ إِنِّی أَلْتَمِسُ فِیهِ مِنْ خَیْرِکَ وَ بَرَکَتِکَ وَ سَعَهِ رِزْقِکَ فَاجْعَلْ لِی فِیهِ رِزْقاً وَاسِعاً وَ رِبْحاً طَیِّباً هَنِیئاً مَرِیئاً تَقُولُهَا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ (۶)

وَ إِذَا أُصِبْتَ بِمَالٍ فَقُلِ اللَّهُمَّ إِنِّی عَبْدُکَ وَ ابْنُ عَبْدِکَ وَ ابْنُ أَمَتِکَ وَ فِی قَبْضَتِکَ نَاصِیَتِی بِیَدِکَ تَحْکُمُ فِیمَا تَشَاءُ وَ تَفْعَلُ مَا تُرِیدُ اللَّهُمَّ فَلَکَ الْحَمْدُ عَلَی حُسْنِ قَضَائِکَ وَ بَلَائِکَ اللَّهُمَّ هُوَ مَالُکَ وَ رِزْقُکَ وَ أَنَا عَبْدُکَ خَوَّلْتَنِی حِینَ رَزَقْتَنِی اللَّهُمَّ فَأَلْهِمْنِی شُکْرَکَ فِیهِ وَ الصَّبْرَ

۱- ۱. فقه الرضا علیه السلام ص ۳۳.

۲- ۲. فقه الرضا علیه السلام ص ۳۳.

۳- ۳. فقه الرضا علیه السلام ص ۳۳.

۴- ۴. فقه الرضا علیه السلام ص ۳۳.

۵- ۵. فقه الرضا علیه السلام ص ۳۳.

۶- ۶. فقه الرضا ص ۵۴.

عَلَيْهِ حِينَ أَصِبْتُ وَ أَخِذْتُ اللَّهُمَّ أَنْتَ أَعْطَيتَ فَأَنْتَ أَصَبْتَ اللَّهُمَّ لَا تَحْرِمْنِی ثَوَابَهُ وَ لَا تَنْسَنِی مِنْ خلقه [خَلَفِهِ] فِی دُنْیَایَ وَ آخِرَتِی إِنَّکَ عَلَی ذَلِکَ قَادِرٌ اللَّهُمَّ أَنَا لَکَ وَ بِکَ وَ إِلَیْکَ وَ مِنْکَ لا أَمْلِکُ لِنَفْسِی ضَرًّا وَ لا نَفْعاً وَ إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تُحْرِزَ مَتَاعَکَ فَاقْرَأْ آیَهَ الْکُرْسِیِّ وَ اکْتُبْهَا وَ ضَعْهَا فِی وَسَطِهِ وَ اکْتُبْ أَیْضاً وَ جَعَلْنا مِنْ بَیْنِ أَیْدِیهِمْ سَدًّا وَ مِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَیْناهُمْ فَهُمْ لا یُبْصِرُونَ لَا ضَیْعَهَ عَلَی مَا حَفِظَهُ اللَّهُ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِیَ اللَّهُ لا إِلهَ إِلَّا هُوَ عَلَیْهِ تَوَکَّلْتُ وَ هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِیمِ فَإِنَّکَ قَدْ أَحْرَزْتَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ فَلَا یَصِلُ إِلَیْهِ سُوءٌ بِإِذْنِ اللَّهِ (۱).

**[ترجمه]فقه الرضا: چون کالا یا جنس یا کنیز یا چهارپایی خریـدی بگو: بار خدایا، خریدم آن را و روزی تو را در آن می... طلبم، برایم در آن روزی قرار ده و فضـل تـو را در آن خواسـتارم، در آن برایم فضـل قرار ده. خداونـدا، در آن خیر و برکت و فراوانی روزی‌ات را خواستارم، در آن برایم روزی واسع و سود حلال و گوارا قرار ده، سپس هریک از آن‌ها را سه بار تکرار کنـد. - . فقه الرضـا علیه السـلام: ۵۴ - چون به مـالی رسیدی بگو: بـار خـدایا من بنـده و بنـده زاده و فرزنـد کنیز تو هسـتم و سرنوشت من در دست توست، هر حکمی خواهی دربـاره ام بنما و هر چه خواهی با من بکن. پروردگارا، در برابر قضا و قـدر، ستایش برای توست، خدایا آن مال و روزی توست و من بنده تو هستم که برای روزی، آن را به من عطا نمودی. خدایا شکر و سپاس این نعمت را به من الهام کن و نیز صبر در آن را آن‌هنگام که بدان رسیدم و آن را گرفتم، خدایا تو بر من عطا کردی و تـو مرا از نعمت بهره‌منـد سـاختی، خـدایا مرا از ثـوابش محروم مسـاز و مرا - کسـی را که خلقش کرده‌ای - در دنیـا و آخرتم نادیـده مگیر که تو بر هر چه توانائی. خـدایا من برای تو و با توام و مقصدم به سوی توست و از توام و هیچ اختیاری در سود و زیان خویش ندارم.

و چـون خواهی کالاـی خود را بیمه کنی، آیه الکرسـی بخوان و آن را بنویس و میـان آن کالاـ قرار بـده و همچنین بنویس: «وَ جَعَلْنا مِنْ بَیْنِ أَیْدِیهِمْ سَدًّا وَ مِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَیْناهُمْ فَهُمْ لا یُبْصِرُونَ لَا ضَیْعَهَ عَلَی مَا حَفِظَهُ اللَّهُ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِیَ اللَّهُ لا إِلهَ إِلَّا هُوَ عَلَیْهِ تَوَکَّلْتُ وَ هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِیمِ» { و [ما] فراروی آنهـا سـدّی و پشت سـرشان سـدّی نهاده و پرده ای بر [چشـمان] آنان فرو گسترده ایم، در نتیجه نمی تواننـد ببیننـد.}آنچه که خداونـد حفظ کند، تباه نمی‌گردد. {پس اگر روی برتافتند، بگو: خـدا مرا بس است. هیـچ معبودی جز او نیست. بر او توکل کردم، و او پروردگار عرش بزرگ است.} - . التوبه / ۱۲۹ - بدین ترتیب تو آن را بیمه کردی و انشاءا... به اذن خدا گزندی به آن نمی‌رسد. - . فقه الرضا علیه السلام: ۵۴ -

**[ترجمه]

«۴۲»

مص، [مصباح الشریعه] قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: مَنْ کَانَ الْأَخْذُ أَحَبَّ إِلَیْهِ مِنَ الْعَطَاءِ فَهُوَ مَغْبُونٌ لِأَنَّهُ یَرَی الْعَاجِلَ بِغَفْلَتِهِ أَفْضَلَ مِنَ الْآجِلِ وَ یَنْبَغِی لِلْمُؤْمِنِ إِذَا أَخَذَ أَنْ یَأْخُذَ بِحَقٍّ وَ إِذَا أَعْطَی فَفِی حَقٍّ وَ بِحَقٍّ وَ مِنْ حَقٍّ فَکَمْ مِنْ آخِذٍ مُعْطٍ دِینَهُ وَ هُوَ لَا یَشْعُرُ وَ کَمْ مِنْ مُعْطٍ مُورِثٌ نَفْسَهُ سَخَطَ اللَّهِ وَ لَیْسَ الشَّأْنُ فِی الْأَخْذِ وَ الْإِعْطَاءِ وَ لَکِنَّ النَّاجِیَ مَنِ اتَّقَی اللَّهَ فِی الْأَخْذِ وَ الْإِعْطَاءِ وَ اعْتَصَمَ بِحَبَالِ الْوَرَعِ وَ النَّاسُ فِی هَاتَیْنِ الْخَصْلَتَیْنِ خَاصٌّ وَ عَامٌّ فَالْخَاصُّ یَنْظُرُ فِی دَقِیقِ الْوَرَعِ فَلَا یَتَنَاوَلُ حَتَّی یَتَیَقَّنَ أَنَّهُ حَلَالٌ وَ إِذَا أَشْکَلَ عَلَیْهِ تَنَاوَلَ عِنْدَ الضَّرُورَهِ وَ الْعَامُّ یَنْظُرُ فِی الظَّاهِرِ فَمَا لَمْ یَجِدْهُ وَ لَا یَعْلَمُهُ غَصْباً وَ لَا سَرِقَهً تَنَاوَلَ وَ قَالَ لَا بَأْسَ هُوَ لِی حَلَالٌ وَ الْأَمِینُ

فِی ذَلِکَ مَنْ یَأْخُذُ بِحُکْمِ اللَّهِ وَ یُنْفِقُ فِی رِضَا اللَّهِ (۲).

**[ترجمه]مصباح الشریعه: امام صادق علیه السّلام فرمود: کسی که نزد او گرفتن مطلوب تر از بخشیدن باشد، مغبون است، زیرا که او در اثر نادانی و غفلت، دنیا را بر آخرت ترجیح داده است؛ و سزاوار است که شخص مؤمن هرگاه بخواهد چیزی از کسی بگیرد، با نیت حق باشد، و اگر خواست چیزی ببخشد، لازم است در راه حق، با نیت حق و از راه حق، این امر صورت گیرد. و چه بسیارند کسانی که چیزی از دیگران می گیرند و در مقابل، دین و آخرت خود را از دست می دهند، در حالی که خود نمی‌دانند؛ و چه بسیار کسانی که می بخشند و با این بخشیدن خود را مورد غضب الهی قرار می دهند. پس تنها بخشیدن و گرفتن ارزشی ندارد و کسی نجات می یابد که در بخشیدن و گرفتن، خدا را در نظر بگیرد و تقوا پیشه کند .

و مردم در این دو خصلت - بخشیدن و گرفتن - دو گونه‌اند؛ خاص و عام: گروه خاص: آنان با تقوایی دقیق در امور می نگرند، و چیزی را دریافت نمی کنند، مگر آنکه یقین پیدا کنند که آن حلال است، و در موارد مشتبه به مقدار ضرورت اکتفا می کنند. گروه عام: کسانی هستند که به ظواهر امور می نگرند، و هر آن چیزی را که به غصب بودن و سرقت آن آگاهی و اطمینان نیافته، استفاده کرده، می گویند: مشکلی نیست، آن برایم حلال است، و انسان امین در این مورد کسی است که مطابق حکم و دستور الهی چیزی را به دست آورد، و در راه رضای خداوند متعال انفاق کند. - . مصباح الشریعه: ۳۵ -

**[ترجمه]

«۴۳»

فتح، [فتح الأبواب] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: أَنَّهُ أَوْصَاهُ فِی التِّجَارَهِ فَقَالَ عَلَیْکَ بِصِدْقِ اللِّسَانِ فِی حَدِیثِکَ وَ لَا تَکْتُمْ عَیْباً یَکُونُ فِی تِجَارَتِکَ وَ لَا تَغْبِنِ الْمُسْتَرْسِلَ فَإِنَّ غَبْنَهُ رِبًا وَ لَا تَرْضَ لِلنَّاسِ إِلَّا مَا تَرْضَاهُ لِنَفْسِکَ وَ أَعْطِ الْحَقَّ وَ خُذْهُ وَ لَا تَحِفْ وَ لَا تَخُنْ فَإِنَّ التَّاجِرَ الصَّدُوقَ مَعَ السَّفَرَهِ الْکِرَامِ الْبَرَرَهِ یَوْمَ الْقِیَامَهِ.

۱- ۱. فقه الرضا ص ۵۴.

۲- ۲. مصباح الشریعه ص ۳۵.

وَ اجْتَنِبِ الْحَلْفَ فَإِنَّ الْيَمِينَ الْفَاجِرَهَ تُورِثُ صَاحِبَهَا النَّارَ وَ التَّاجِرُ فَاجِرٌ إِلَّا مَنْ أَعْطَى الْحَقَّ وَ أَخَذَهُ وَ إِذَا عَزَمْتَ عَلَى السَّفَرِ أَوْ حَاجَهٍ مُهِمَّهٍ فَأَكْثِرِ الدُّعَاءَ وَ الِاسْتِخَارَهَ.

**[ترجمه]فتح الابواب: احمد بن محمد يحيى از يكى دوستانش نقل كرده است كه امام صادق عليه السّلام در مورد كسب و تجارت او را چنين سفارش كرد و فرمود: بر تو باد راستگويى در سخن، و مبادا عيب موجود در كالايت را پنهان كنى؛ و مشترى‌اى را كه نزد تو آمده، مغبون مكن، كه اين غبن در حكم ربا است؛ و براى ديگران نپسند مگر آنچه را كه براى خود مى پسندى؛ و از راه حق ببخش و به دست آور؛ عيب كالا را پنهان نساز و خيانت نكن، كه تاجر راستگو در روز قيامت، با فرشتگان كاتب بزرگوار و نيكوكار همراه خواهد بود. از قسم خوردن بپرهيز كه قسم دروغ، قسم خورنده را به جهنم مى كشاند؛ و تاجر و كاسب فاجر است، مگر اينكه به حق بخرد و به حق بفروشد، هرگاه تصميم بر سفر يا به دست آوردن حاجتى مهم گرفتى، بسيار دعا و طلب خير كن. - . فتح الابواب: باب ششم -

**[ترجمه]

أقول

تمامه فى أبواب الاستخاره(۱).

**[ترجمه]تمام اين احاديث در ابواب «استخاره» آمده است .

**[ترجمه]

«۴۴»

كِتَابُ الْغَارَاتِ، لِإِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ الثَّقَفِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي شَيْبَهَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ عَوْنٍ عَنْ مِسْعَرٍ عَنْ أَبِي حِجَارَهَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ: كَانَ عَلِيٌّ عليه السلام يَأْتِي السُّوقَ فَيَقُولُ يَا أَهْلَ السُّوقِ اتَّقُوا اللَّهَ وَ إِيَّاكُمْ وَ الْحَلْفَ فَإِنَّهُ يُنَفِّقُ السِّلْعَهَ وَ يَمْحَقُ الْبَرَكَهَ وَ إِنَّ التَّاجِرَ فَاجِرٌ إِلَّا مَنْ أَخَذَ الْحَقَّ وَ أَعْطَاهُ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ ثُمَّ يَمْكُثُ الْأَيَّامَ ثُمَّ يَأْتِي فَيَقُولُ مِثْلَ مَقَالَتِهِ فَكَانَ إِذَا جَاءَ قَالُوا قَدْ جَاءَ المرد شكنبه أَيْ قَدْ جَاءَ عَظِيمُ الْبَطْنِ فَيَقُولُ أَسْفَلُهُ طَعَامٌ وَ أَعْلَاهُ عِلْمٌ.

**[ترجمه]كتاب الغارات: ابوسعيد گويد: امام على عليه السّلام به بازار مى آمد و مى گفت: اى بازاريان، از خدا بترسيد و از سوگند دروغ بپرهيزيد، كه سوگند خوردن اگر كالا را به فروش برساند، بركت را از ميان مى برد،

تاجر و كاسب فاجر است، مگر اينكه به حق بخرد و به حق بفروشد، همين و بس. سپس بعد از چند روز دوباره به بازار مى آمد و همان سخنان را تكرار مى‌كرد. هر وقت كه به بازار مى آمد، بازاريان مى گفتند: مرد شكنبه آمد (يعنى آن مرد شكم بزرگ آمد). على عليه السّلام مى‌فرمود: پايينش طعام است و بالايش علم.

**[ترجمه]

«۴۵»

وَ مِنْهُ، عَنْ بَشِیرِ بْنِ خَیْثَمَهَ الْمُرَادِیِّ عَنْ عَبْدِ الْقُدُّوسِ عَنْ أَبِی إِسْحَاقَ عَنِ الْحَارِثِ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام: أَنَّهُ دَخَلَ السُّوقَ فَقَالَ یَا مَعْشَرَ اللَّحَّامِینَ مَنْ نَفَخَ مِنْکُمْ فِی اللَّحْمِ فَلَیْسَ مِنَّا.

**[ترجمه]در همین کتاب از حارث نقل شده است که گفت: علی علیه السّلام وارد بازار شد و گفت: ای جماعت قصابان، هر یک از شما در گوشت بدمد، از ما نیست.

**[ترجمه]

«۴۶»

وَ مِنْهُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِی شَیْبَهَ عَنْ أَبِی مُعَاوِیَهَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ إِسْحَاقَ عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ سُورٍ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ: کَانَ یَخْرُجُ إِلَی السُّوقِ وَ مَعَهُ الدِّرَّهُ فَیَقُولُ إِنِّی أَعُوذُ بِکَ مِنَ الْفُسُوقِ وَ مِنْ شَرِّ هَذِهِ السُّوقِ.

**[ترجمه]در همین کتاب از نعمان بن سعد نقل شده است که گوید: علی علیه السّلام همراه با تازیانه به بازار می رفت و می گفت: بار خدایا، به تو پناه می برم از فسق و فجور و شر این بازار.

**[ترجمه]

«۴۷»

عِدَّهُ الدَّاعِی، عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله: مَنْ ذَکَرَ اللَّهَ فِی السُّوقِ مُخْلِصاً عِنْدَ غَفْلَهِ النَّاسِ وَ شُغُلِهِمْ بِمَا فِیهِ کَتَبَ اللَّهُ لَهُ أَلْفَ حَسَنَهٍ وَ یَغْفِرُ اللَّهُ لَهُ یَوْمَ الْقِیَامَهِ مَغْفِرَهً لَمْ تَخْطُرْ عَلَی قَلْبِ بَشَرٍ(۲).

ص: ۱۰۲

۱- ۱. فتح الأبواب الباب السادس(باقتضاب)(مخطوط).

۲- ۲. عدّه الداعی ص ۱۸۹.

**[ترجمه]عـده الـداعی: از پیـامبر اکرم صـلّی الله علیه و آله روایت شـده است که فرمـود: هرکس در بـازار و هنگـام غفلت و سرگرم بودن مردم به کار دنیا، خدا را یاد کند، خداوند برای او هزاران حسنه می‌نویسد و چنان او را می‌آمرزد که به ذهن هیچ انسانی خطور نمی‌کند. - . عده الداعی: ۱۸۹ -

**[ترجمه]

«۴۸»

أَعْلَامُ الدِّینِ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: رِبْحُ الْمُؤْمِنِ عَلَی الْمُؤْمِنِ رِبًا.

**[ترجمه]اعلام الدین: پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمود: سود گرفتن مؤمن از مؤمن ربا است.

**[ترجمه]

«۴۹»

الْهِدَایَهُ: مَنِ اتَّجَرَ فَلْیَجْتَنِبِ خَمْسَهَ أَشْیَاءَ الْیَمِینَ وَ الْکَذِبَ وَ کِتْمَانَ الْعَیْبِ وَ الْمَدْحَ إِذَا بَاعَ وَ الذَّمَّ إِذَا اشْتَرَی وَ الْکَادُّ عَلَی عِیَالِهِ مِنْ حَلَالٍ کَالْمُجَاهِدِ فِی سَبِیلِ اللَّهِ (۱).

**[ترجمه]الهـدایه: هرکس که تجارت می کند، باید از پنج چیز اجتناب ورزد: سوگند خوردن، دروغ، پنهان کردن عیب کالا و تعریف کردن به‌هنگام فروش و بد گفتن هنگام خریدن. کسـی که در راه تأمین مخارج خانواده‌اش تلاش کند، مانند مجاهد در راه خداست. - . الهدایه: ۸۰ -

**[ترجمه]

«۵۰»

وَ قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: مَا أَجْمَلَ فِی الطَّلَبِ مَنْ رَکِبَ الْبَحْرَ(۲).

**[ترجمه]الهـدایه: امام صادق علیه السّـلام فرمود: چه زیباست که برای طلب روزی سوار (کشتی در) دریا شوی. - . الهـدایه: ۸۰ -

**[ترجمه]

«۵۱»

وَ قَالَ علیه السلام: الرِّزْقُ رِزْقَانِ رِزْقٌ تَطْلُبُهُ وَ رِزْقٌ یَطْلُبُکَ وَ إِنْ لَمْ تَأْتِهِ أَتَاکَ فَاطْلُبْهُ مِنْ حَلَالٍ فَإِنَّکَ أَکَلْتَهُ حَلَالًا إِنْ طَلَبْتَهُ مِنْ

وَجْهِهِ وَ إِلَّا أَكَلْتَهُ حَرَاماً وَ هُوَ رِزْقُكَ لَا بُدَّ مِنْ أَكْلِهِ وَ كَسْبُ الْمُغَنِّيَهِ حَرَامٌ وَ لَا بَأْسَ بِكَسْبِ النَّائِحَهِ إِذَا قَالَتْ صِدْقاً(۳).

**[ترجمه]الهدایه: و نیز فرمود: روزی دو نوع است: روزی‌ای که تو آن را طلب می‌کنی و روزی‌ای که خود، تو را طلب می‌کند و حتی اگر به دنبال آن نروی به سویت می‌آید، پس آن را از راه حلال به دست آور که اگر از راه پاکش طلب کنی خوردنش حلال است، در غیر این صورت، آن را از حرام خورده‌ای و آن روزی توست و چاره‌ای جز خوردنش نداری. مزد گرفتن زن آوازه‌خوان حرام است و اجرت گرفتن زن نوحه گر در صورتی که راست بگوید، اشکال ندارد. - . الهدایه: ۸۰ -

**[ترجمه]

«۵۲»

وَ قَدْ رُوِیَ: أَنَّهَا تَسْتَحِلُّهُ بِضَرْبِ إِحْدَاهِمَا عَلَی الْأُخْرَی وَ لَا بَأْسَ بِكَسْبِ الْمَاشِطَهِ إِذَا لَمْ تُشَارِطْ وَ قَبِلَتْ مَا تُعْطَی وَ لَا تَصِلُ شَعْرَ الْمَرْأَهِ بِشَعْرِ امْرَأَهٍ غَيْرِهَا فَأَمَّا شَعْرُ الْمَعْزِ فَلَا بَأْسَ أَنْ يُوصَلَ بِشَعْرِ امْرَأَهٍ(۴).

**[ترجمه]الهدایه: و نیز روایت شده است که با زدن یکی بر دیگری، آن را حلال دانسته و اجرت گرفتن زن آرایشگر، در صورتی که هر چه دادند بپذیرد و شرطی نگذارد، مانعی ندارد. نباید موی زنی را به سر زن دیگر وصل کرد، ولی اشکالی ندارد که موی بز به موی زن وصل شود. - . الهدایه: ۸۰ -

**[ترجمه]

«۵۳»

كِتَابُ زَيْدٍ النَّرْسِيِّ، عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِذَا أَحْرَزْتَ مَتَاعاً فَقُلِ اللَّهُمَّ إِنِّی اسْتَوْدَعْتُكَهُ يَا مَنْ لَا يُضَيِّعُ وَدِيعَتَهُ وَ اسْتَحْرَسْتُكَهُ فَاحْفَظْهُ عَلَيَّ وَ احْرُسْهُ لِی بِعَيْنِكَ الَّتِی لَا تَنَامُ وَ بِرُكْنِكَ الَّذِی لَا يُرَامُ وَ بِعِزِّكَ الَّذِی لَا يَذِلُّ وَ بِسُلْطَانِكَ الْقَاهِرِ الْغَالِبِ لِكُلِّ شَیْ ءٍ(۵).

**[ترجمه]کتاب زید النرسی: زید نرسی از امام صادق علیه السّلام روایت می کند که فرمود: هرگاه خواستی کالایی را حفظ کنی، بگو: خدایا! من آن را نزد تو به امانت می گذارم. ای کسی که امانتش را تباه نمی سازد، و نگهبانی از آن را از تو درخواست می کنم، پس آن را برای من حفظ کن و از آن با چشمان همیشه بیدارت، با قدرت و نیروی زوال ناپذیرت، با عزّت جاودانه ات و با قدرت غالب و قاهرت بر هر چیز، پاسداری کن. - . اصول سته عشر: ۵۶ -

**[ترجمه]

«۵۴»

كِتَابُ الْغَايَاتِ، قَالَ علیه السلام: شِرَارُ النَّاسِ الزَّرَّاعُونَ وَ التُّجَّارُ إِلَّا مَنْ شَحَّ مِنْهُمْ عَلَی دِينِهِ (۶).

**[ترجمه]کتاب الغایات: امام صادق علیه السّلام فرمود: بدترین مردم، کشاورزان و تاجران هستند، مگر کسانی از آنان که بر دین خود پایدار باشند. - . کتاب الغایات: ۹۱ -

**[ترجمه]

«۵۵»

وَ قَالَ علیه السلام: شَرُّ الرِّجَالِ التُّجَّارُ الْخَوَنَهُ(۷).

۱- ۱. الهدایه ص ۸۰.

۲- ۲. الهدایه ص ۸۰.

۳- ۳. الهدایه ص ۸۰.

۴- ۴. الهدایه ص ۸۰.

۵- ۵. الأصول السته عشر ص ۵۶.

۶- ۶. کتاب الغایات ص ۹۱.

۷- ۷. کتاب الغایات ص ۹۱.

**[ترجمه]کتاب الغايات: و نيز فرمود: بدترين مردان، تاجران خائن هستند. - . كتاب الغايات: ٩١ -

**[ترجمه]

«۵۶»

كِتَابُ الْإِمَامَهِ وَ التَّبْصِرَهِ، عَنْ سَهْلِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْأَشْعَثِ عَنْ مُوسَى بْنِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: رَحِمَ اللَّهُ عَبْداً سَمْحاً قَاضِياً وَ سَمْحاً مُقْتَضِياً.

**[ترجمه]كتاب الامامه و التبصره: موسى بن اسماعيل از پدرش و او از پدرانش عليهم السّلام روايت كرده است كه رسول خدا صلّى الله عليه و آله فرمود: خداوند بيامرزد بنده‌اى را كه در هنگام قضاوت و يا قضاوت خواستن، با گذشت است.

**[ترجمه]

«۵۷»

وَ مِنْهُ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ الصَّفَّارِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ هَاشِمٍ عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: غَبْنُ الْمُسْتَرْسِلِ رِبًا.

ص: ۱۰۴

**[ترجمه]کتاب الامامه و التبصره: پیامبر صلّی الله علیه و آله به روایت امام صادق علیه السّلام و پدرانش فرمود: مغبون کردن مشتری ربا است .

**[ترجمه]

باب ۲ الکیل و الوزن

الآیات

الأنعام: وَ أَوْفُوا الْكَيْلَ وَ الْمِيزانَ بِالْقِسْطِ لا نُكَلِّفُ نَفْساً إِلَّا وُسْعَها(۱)

الأعراف: (حاکیا عن شعیب): فَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَ الْمِيزانَ وَ لا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْياءَهُمْ وَ لا تُفْسِدُوا فِی الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلاحِها ذلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ (۲)

هود: (حاکیا عن شعیب): وَ لا تَنْقُصُوا الْمِكْيالَ وَ الْمِيزانَ إِنِّی أَراكُمْ بِخَيْرٍ وَ إِنِّی أَخافُ عَلَيْكُمْ عَذابَ يَوْمٍ مُحِيطٍ وَ يا قَوْمِ أَوْفُوا الْمِكْيالَ وَ الْمِيزانَ بِالْقِسْطِ وَ لا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْياءَهُمْ وَ لا تَعْثَوْا فِی الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ بَقِيَّتُ اللَّهِ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ وَ ما أَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيظٍ(۳)

الحجر: وَ أَنْبَتْنا فِيها مِنْ كُلِّ شَیْ ءٍ مَوْزُونٍ (۴)

الإسراء: وَ أَوْفُوا الْكَيْلَ إِذا كِلْتُمْ وَ زِنُوا بِالْقِسْطاسِ الْمُسْتَقِيمِ ذلِكَ خَيْرٌ وَ أَحْسَنُ تَأْوِيلًا(۵)

الشعراء: (حاکیا عن شعیب): أَوْفُوا الْكَيْلَ وَ لا تَكُونُوا مِنَ الْمُخْسِرِينَ وَ زِنُوا بِالْقِسْطاسِ الْمُسْتَقِيمِ وَ لا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْياءَهُمْ وَ لا تَعْثَوْا فِی الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ (۶)

ص: ۱۰۵

۱- ۱. سوره الأنعام: ۱۵۲.

۲- ۲. سوره آل عمران: ۸۵.

۳- ۳. سوره هود: ۸۴- ۸۵.

۴- ۴. سوره الحجر: ۱۹.

۵- ۵. سوره الإسراء: ۳۵.

۶- ۶. سوره الشعراء: ۱۸۱- ۱۸۳.

حمعسق: اللَّهُ الَّذِی أَنْزَلَ الْکِتابَ بِالْحَقِّ وَ الْمِیزانَ (۱)

الرحمن: وَ وَضَعَ الْمِیزانَ أَلَّا تَطْغَوْا فِی الْمِیزانِ وَ أَقِیمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَ لا تُخْسِرُوا الْمِیزانَ (۲)

الحدید: لَقَدْ أَرْسَلْنا رُسُلَنا بِالْبَیِّناتِ وَ أَنْزَلْنا مَعَهُمُ الْکِتابَ وَ الْمِیزانَ لِیَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ(۳)

المطففین: وَیْلٌ لِلْمُطَفِّفِینَ الَّذِینَ إِذَا اکْتالُوا عَلَی النَّاسِ یَسْتَوْفُونَ وَ إِذا کالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ یُخْسِرُونَ أَ لا یَظُنُّ أُولئِکَ أَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ لِیَوْمٍ عَظِیمٍ یَوْمَ یَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعالَمِینَ (۴).

<meta info="- « وَ أَوْفُوا الْکَیْلَ وَ الْمِیزانَ بِالْقِسْطِ لا نُکَلِّفُ نَفْساً إِلَّا وُسْعَها» - . انعام/ ۱۵۲ -

{و پیمانه و ترازو را به عدالت، تمام بپیمایید. هیچ کس را جز به قدر توانش تکلیف نمی کنیم.}

- «فَأَوْفُوا الْکَیْلَ وَ الْمِیزانَ وَ لا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْیاءَهُمْ وَ لا تُفْسِدُوا فِی الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلاحِها ذلِکُمْ خَیْرٌ لَکُمْ إِنْ کُنْتُمْ مُؤْمِنِینَ.» - . اعراف/ ۸۵ -

{پس پیمانه و ترازو را تمام نهید، و اموال مردم را کم مدهید، و در زمین، پس از اصلاح آن فساد مکنید. این [رهنمودها] اگر مؤمنید، برای شما بهتر است.}

- «وَ لا تَنْقُصُوا الْمِکْیالَ وَ الْمِیزانَ إِنِّی أَراکُمْ بِخَیْرٍ وَ إِنِّی أَخافُ عَلَیْکُمْ عَذابَ یَوْمٍ مُحِیطٍ * وَ یا قَوْمِ أَوْفُوا الْمِکْیالَ وَ الْمِیزانَ بِالْقِسْطِ وَ لا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْیاءَهُمْ وَ لا تَعْثَوْا فِی الْأَرْضِ مُفْسِدِینَ * بَقِیَّتُ اللَّهِ خَیْرٌ لَکُمْ إِنْ کُنْتُمْ مُؤْمِنِینَ وَ ما أَنَا عَلَیْکُمْ بِحَفِیظٍ» - . هود/ ۸۵-۸۴ -

{و پیمانه و ترازو را کم مکنید. به راستی شما را در نعمت می بینم. [ولی] از عذاب روزی فراگیر بر شما بیمناکم. و ای قوم من، پیمانه و ترازو را به داد، تمام دهید، و حقوق مردم را کم مدهید، و در زمین به فساد سر برمدارید. اگر مؤمن باشید، باقیمانده [حلال] خدا برای شما بهتر است، و من بر شما نگاهبان نیستم.}

- «وَ أَنْبَتْنا فِیها مِنْ کُلِّ شَیْ ءٍ مَوْزُونٍ» - . حجر/ ۱۹ -

{و از هر چیز سنجیده ای در آن رویانیدیم.} - «وَ أَوْفُوا الْکَیْلَ إِذا کِلْتُمْ وَزِنُوا بِالْقِسْطاسِ الْمُسْتَقِیمِ ذلِکَ خَیْرٌ وَ أَحْسَنُ تَأْوِیلا» - . إسراء/ ۳۵ -

{و چون پیمانه می کنید، پیمانه را تمام دهید، و با ترازوی درست بسنجید که این بهتر و خوش فرجام تر است.}

- «أَوْفُوا الْکَیْلَ وَ لا تَکُونُوا مِنَ الْمُخْسِرِینَ * وَ زِنُوا بِالْقِسْطاسِ الْمُسْتَقِیمِ * وَ لا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْیاءَهُمْ وَ لا تَعْثَوْا فِی الْأَرْضِ مُفْسِدِینَ» - . شعراء/ ۱۸۳- ۱۸۱ -

{پیمانه را تمام دهید و از کم فروشان مباشید. و با ترازوی درست بسنجید. و از ارزش اموال مردم مکاهید و در زمین سر به فساد برمدارید.}

-«اللَّهُ الَّذی أَنْزَلَ الْکِتابَ بِالْحَقِّ وَ الْمیزان» - . شوری/ ۱۷ -

{خدا همان کسی است که کتاب و وسیله سنجش را به حق فرود آورد.}

«وَ وَضَعَ الْمیزانَ * أَلَّا تَطْغَوْا فِی الْمیزانِ * وَ أَقیمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَ لا تُخْسِرُوا الْمیزانَ» - . رحمن/ ۹- ۷ -

{و ترازو را گذاشت، تا مبادا از اندازه درگذرید. و وزن را به انصاف برپا دارید و در سنجش مکاهید.}

- «لَقَدْ أَرسَلْنا رُسُلَنا بِالْبَیِّناتِ وَ أَنْزَلْنا مَعَهُمُ الْکِتابَ وَ الْمیزانَ لِیَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْط» - . حدید/ ۲۵ -

{به راستی [ما] پیامبران خود را با دلایل آشکار روانه کردیم و با آنها کتاب و ترازو را فرود آوردیم تا مردم به انصاف برخیزند.}

- «وَیْلٌ لِلْمُطَفِّفینَ * الَّذینَ إِذَا اکْتالُوا عَلَی النَّاسِ یَسْتَوْفُونَ * وَ إِذا کالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ یُخْسِرُونَ *أَلا یَظُنُّأُولئِکَ أَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ * لِیَوْمٍ عَظیمٍ * یَوْمَ یَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعالَمینَ». - . مطففین / ۴-۲ -

{وای بر کم فروشان، که چون از مردم پیمانه ستانند، تمام ستانند؛ و چون برای آنان پیمانه یا وزن کنند، به ایشان کم دهند. مگر آنان گمان نمی دارند که برانگیخته خواهند شد؟ [در] روزی بزرگ: روزی که مردم در برابر پروردگار جهانیان به پای ایستند.}

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

فس، [تفسیر القمی]: وَ أَوْفُوا الْکَیْلَ إِذا کِلْتُمْ وَ زِنُوا بِالْقِسْطاسِ الْمُسْتَقِیمِ أَیْ بِالاسْتِوَاءِ.

وَ فِی رِوَایَةِ أَبِی الْجَارُودِ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: الْقِسْطَاسُ الْمُسْتَقِیمُ هُوَ الْمِیزَانُ الَّذِی لَهُ لِسَانٌ (۵).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: «وَ أَوْفُوا الْکَیْلَ إِذا کِلْتُمْ وَزِنُوا بِالْقِسْطاسِ الْمُسْتَقیم» [المستقیم یعنی به طور برابر. در روایت ابوجارود آمده که امام باقر علیه السّلام فرمود: منظور از القسطاس المستقیم] ترازویی است که دارای زبان است. - . تفسیر علی بن ابراهیم قمی ۲: ۱۹ -

**[ترجمه]

«۲»

فس، [تفسير القمى]: وَيْلٌ لِلْمُطَفِّفِينَ قَالَ الَّذِينَ يَبْخَسُونَ الْمِكْيَالَ وَ الْمِيزَانَ.

وَ فِي رِوَايَةِ أَبِي الْجَارُودِ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: نَزَلَتْ عَلَى نَبِيِّ اللَّهِ صلى الله عليه و آله حِينَ قَدِمَ الْمَدِينَةَ وَ هُمْ يَوْمَئِذٍ أَسْوَأُ النَّاسِ كَيْلًا فَأَحْسَنُوا بَعْدُ الْكَيْلَ فَأَمَّا الْوَيْلُ فَبَلَغَنَا وَ اللَّهُ أَعْلَمُ أَنَّهَا بِئْرٌ فِي جَهَنَّمَ (۶).

**[ترجمه]تفسير على بن ابراهيم: «ويل للمطفّفين»، منظور از اين آيه كسانى هستند كه از پيمانه و ترازو كم مى‌كنند. در روايت ابوجارود آمده كه امام باقر عليه السّلام فرمود: اين سوره در زمان ورود پيامبر صلّى الله عليه و آله بر مدينه نازل شد. مردم مدينه در آن روزگار بدترين مردم در وزن و پيمانه كردن بودند، اما بعداً در اين زمينه نيكو شدند. اما منظور از «ويل»، به خدا سوگند كه بر ما خبر رسيده، آن چاهى در جهنم است. - . تفسير على بن ابراهيم قمى ۲: ۴۱۰ -

**[ترجمه]

«۳»

حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ حَدَّثَنَا بَكْرُ بْنُ سَهْلٍ عَنْ عَبْدِ الْغَنِيِّ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ مُوسَى بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنِ ابْنِ جَرِيحٍ عَنْ عَطَاءٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى الَّذِينَ إِذَا اكْتالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ وَ إِذا كالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ قَالَ كَانُوا إِذَا اشْتَرَوْا يَسْتَوْفُونَ بِكَيْلٍ رَاجِحٍ وَ إِذَا بَاعُوا يَبْخَسُونَ الْمِكْيَالَ وَ الْمِيزَانَ وَ كَانَ هَذَا

ص: ۱۰۶

۱- ۱. سوره الشورى: ۱۷.

۲- ۲. سوره الرحمن: ۷- ۹.

۳- ۳. سوره الحديد: ۲۵.

۴- ۴. سوره المطففين: ۲- ۴.

۵- ۵. تفسير علىّ بن إبراهيم القمّىّ ج ۲ ص ۱۹.

۶- ۶. نفس المصدر ج ۲ ص ۴۱۰.

فِيهِمْ وَ انْتَهَوْا.

قال علی بن إبراهيم فی قوله الَّذِينَ إِذَا اكْتالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ لأنفسهم وَ إِذا كالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ فقال الله أَ لا يَظُنُّ أُولئِكَ أی لا يعلمون أنهم يحاسبون علی ذلک يوم القيامه(۱).

**[ترجمه]تفسير علی بن ابراهيم: ابن جريح از ابن عباس درباره سخن خداوند متعال: «الَّذِينَ إِذَا اكْتالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ وَ إِذا كالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ» نقل کرده که گفت: منظور از اين آيه، کسانی هستند که وقتی [از مردم چيزی] بخرند، آن را با پيمانه‌ای سنگين و تمام و کمال دريافت می‌کنند و به هنگام فروش، از پيمانه و ترازو کم می‌کنند و اين خصلت با آنان است تا اينکه زندگی‌شان به پايان می‌رسد .

علی بن ابراهيم درباره اين آيه گويد: «الَّذِينَ إِذَا اكْتالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ» کسانی که چون از مردم پيمانه ستانند، تمام ستانند برای خودشان «وَ إِذا كالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ» و چون برای آنان پيمانه يا وزن کنند، به ايشان کم دهند، پس خداوند می‌فرمايد: «أَلا يَظُنُّ أُولئِكَ» يعنی آنان نمی‌دانند که روز قيامت برای اين عمل بايد حساب پس دهند. - . تفسير علی بن ابراهيم القمی ۲: ۴۱۰ -

**[ترجمه]

«۴»

ب، [قرب الإسناد] السِّنْدِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ صَفْوَانَ الْجَمَّالِ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله عليه و آله: إِنَّ فِيكُمْ خَصْلَتَيْنِ هَلَكَ فِيهِمَا مِنْ قَبْلِكُمْ أُمَمٌ مِنَ الْأُمَمِ قَالُوا وَ مَا هُمَا يَا رَسُولَ اللَّهِ صلی الله عليه و آله قَالَ الْمِكْيَالُ وَ الْمِيزَانُ (۲).

**[ترجمه]قرب الاسناد: صفوان جمال از امام صادق عليه السّلام نقل کرده است که فرمود: پيامبر صلّی الله عليه و آله فرمودند: در ميان شما دو خصلت است که برخی از امت‌های پيش از شما را هلاک کرده است، گفتند: اين دو خصلت چيست يا رسول الله؟ فرمود: پيمانه‌ها و ترازوها. - . قرب الاسناد: ۲۷ -

**[ترجمه]

«۵»

ب، [قرب الإسناد] عَلِيٌّ عَنْ أَخِيهِ قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ يَشْتَرِی الْمَتَاعَ فِی النَّاسِيَهِ وَ الْجُوَالِيقِ فَيَقُولُ ادْفَعْ لِلنَّاسِيَهِ رِطْلًا أَوْ أَقَلَّ أَوْ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ أَ يَحِلُّ ذَلِكَ الْبَيْعُ قَالَ إِذَا لَمْ يُعْلَمْ وَزْنُ النَّاسِيَهِ وَ الْجُوَالِيقِ فَلَا بَأْسَ إِذَا تَرَاضَيَا(۳).

**[ترجمه]قرب الاسناد: علی بن جعفر گويد: از برادرم امام موسی عليه السّلام سؤال کردم: شخصی کالايی را در ظرف و جوال می‌خرد و می گويد: برای ظرف آن، يک رطل يا کم تر يا بيشتر کم کن! آيا اين معامله صحيح است؟ امام فرمود: اگر وزن ظرف و جوال را نداند، در صورت رضايت دو طرف، اشکال ندارد. - . قرب الاسناد: ۱۱۳ -

**[ترجمه]

«۶»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] الْمُفِیدُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْوَلِیدِ عَنْ أَبِیهِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ مَالِکِ بْنِ عَطِیَّهَ عَنِ الثُّمَالِیِّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: وَجَدْتُ فِی کِتَابِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام إِذَا ظَهَرَ الزِّنَا مِنْ بَعْدِی ظَهَرَتْ مَوْتَهُ الْفَجْأَهِ وَ إِذَا طُفِّفَتِ الْمَکَایِیلُ أَخَذَهُمُ اللَّهُ بِالسِّنِینَ وَ النَّقْصِ وَ إِذَا مَنَعُوا الزَّکَاهَ مَنَعَتِ الْأَرْضُ بَرَکَاتِهَا مِنَ الزَّرْعِ وَ الثِّمَارِ وَ الْمَعَادِنِ کُلِّهَا وَ إِذَا جَارُوا فِی الْحُکْمِ تَعَاوَنُوا عَلَی الْإِثْمِ وَ الْعُدْوَانِ وَ إِذَا نَقَضُوا الْعَهْدَ سَلَّطَ اللَّهُ عَلَیْهِمْ شِرَارَهُمْ ثُمَّ تَدْعُو خِیَارُهُمْ فَلَا یُسْتَجَابُ لَهُمْ (۴).

**[ترجمه]أمالی الطوسی: ثمالی از امام باقر علیه السّلام روایت کرده است که فرمود: در کتاب امام علی علیه السّلام دیدم: هرگاه پس از من زنا پدیدار شود، مرگ ناگهانی پدید می‌آید؛ و هرگاه از پیمانه و ترازو کم شود، خداوند آن مردم را به قحطی و کمی گرفتار می‌سازد؛ و هرگاه از دادن زکات امتناع کنند، زمین برکات خود را از زراعت‌ها، میوه ها و معادن، از تمام آنان دریغ می کند؛ و هرگاه در داوری ستم کنند، در گناه و دشمنی با یکدیگر همکاری کنند و چون پیمان شکنی کنند خداوند اشرار آنان را بر ایشان مسلط گرداند، پس نیکان ایشان دعا کنند و دعایشان در حق آنها مستجاب نشود. - . أمالی الطوسی ۱: ۲۱۴ -

**[ترجمه]

«۷»

ع، [علل الشرائع] ابْنُ الْمُتَوَکِّلِ عَنِ السَّعْدَآبَادِیِّ عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ مِنْ مَالِکِ بْنِ عَطِیَّهَ عَنِ الثُّمَالِیِّ: مِثْلَهُ (۵).

۱- ۱. نفس المصدر ج ۲ ص ۴۱۰.

۲- ۲. قرب الإسناد ص ۲۷.

۳- ۳. قرب الإسناد ص ۱۱۳.

۴- ۴. أمالی الطوسیّ ج ۱ ص ۲۱۴.

۵- ۵. علل الشرائع ص ۵۸۴.

[المطففين:] وَيْلٌ لِلْمُطَفِّفِينَ الَّذِينَ إِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ أَلا يَظُنُّ أُولَئِكَ أَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ لِيَوْمٍ عَظِيمٍ يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ.

(۱)

**[ترجمه]علل الشرايع: ابن متوكل از سعد آبادى از برقى از ابن محبوب از مالك بن عطيه از ثمالى مثل اين حديث را روايت كرده است. -. علل الشرايع: ۵۸۴ -

سوره مطففين:{واى بر كم فروشان، كه چون از مردم پيمانه ستانند، تمام ستانند؛ و چون براى آنان پيمانه يا وزن كنند، به ايشان كم دهند. مگر آنان گمان نمى دارند كه برانگيخته خواهند شد؟ [در] روزى بزرگ: روزى كه مردم در برابر پروردگار جهانيان به پاى ايستند.}

**[ترجمه]

«۸»

نهج، [نهج البلاغه] وَ مِنْ خُطْبَةٍ لَهُ: فِي ذِكْرِ الْمَكَايِيلِ وَ الْمَوَازِينِ عِبَادَ اللَّهِ إِنَّكُمْ وَ مَا تَأْمُلُونَ مِنْ هَذِهِ الدُّنْيَا أَثْوِيَاءُ مُؤَجَّلُونَ وَ مَدِينُونَ مُقْتَضَوْنَ أَجَلٌ مَنْقُوصٌ وَ عَمَلٌ مَحْفُوظٌ فَرُبَّ دَائِبٍ مُضَيَّعٌ وَ رُبَّ كَادِحٍ خَاسِرٌ قَدْ أَصْبَحْتُمْ فِي زَمَنٍ لَا يَزْدَادُ الْخَيْرُ فِيهِ إِلَّا إِدْبَاراً وَ الشَّرُّ فِيهِ إِلَّا إِقْبَالًا وَ الشَّيْطَانُ فِي هَلَاكِ النَّاسِ إِلَّا طَمَعاً فَهَذَا أَوَانٌ قَوِيَتْ عُدَّتُهُ وَ عَمَّتْ مَكِيدَتُهُ وَ أَمْكَنَتْ فَرِيسَتُهُ اضْرِبْ بِطَرْفِكَ حَيْثُ شِئْتَ مِنَ النَّاسِ فَهَلْ تُبْصِرُ إِلَّا فَقِيراً يُكَابِدُ فَقْراً أَوْ غَنِيّاً بَدَّلَ نِعْمَةَ اللَّهِ كُفْراً أَوْ بَخِيلًا اتَّخَذَ الْبُخْلَ بِحَقِّ اللَّهِ وَفْراً أَوْ مُتَمَرِّداً كَأَنَّ بِأُذُنِهِ عَنْ سَمْعِ الْمَوَاعِظِ وَقْراً أَيْنَ خِيَارُكُمْ وَ صُلَحَاؤُكُمْ وَ أَيْنَ أَحْرَارُكُمْ وَ سُمَحَاؤُكُمْ وَ أَيْنَ الْمُتَوَرِّعُونَ فِي مَكَاسِبِهِمْ وَ الْمُتَنَزِّهُونَ فِي مَذَاهِبِهِمْ أَ لَيْسَ قَدْ ظَعَنُوا جَمِيعاً عَنْ هَذِهِ الدُّنْيَا الدَّنِيَّةِ وَ الْعَاجِلَةِ الْمُنْغَصَةِ بِهِ وَ هَلْ خُلِّفْتُمْ [خُلِقْتُمْ] إِلَّا فِي حُثَالَةٍ لَا تَلْتَقِي بِذَمِّهِمُ الشَّفَتَانِ اسْتِصْغَاراً لِقَدْرِهِمْ وَ ذَهَاباً عَنْ ذِكْرِهِمْ فَ إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ راجِعُونَ ظَهَرَ الْفَسَادُ فَلَا مُنْكِرٌ مُغَيِّرٌ وَ لَا زَاجِرٌ مُزْدَجِرٌ أَ فَبِهَذَا تُرِيدُونَ أَنْ تُجَاوِرُوا اللَّهَ فِي دَارِ قُدْسِهِ وَ تَكُونُوا أَعَزَّ أَوْلِيَائِهِ عِنْدَهُ هَيْهَاتَ لَا يُخْدَعُ اللَّهُ عَنْ جَنَّتِهِ وَ لَا تُنَالُ مَرْضَاتُهُ إِلَّا بِطَاعَتِهِ لَعَنَ اللَّهُ الْآمِرِينَ بِالْمَعْرُوفِ التَّارِكِينَ لَهُ وَ النَّاهِينَ عَنِ الْمُنْكَرِ الْعَامِلِينَ بِهِ (۲).

**[ترجمه]نهج البلاغه: از خطبه هاى آن حضرت درباره پيمانه ها و ترازوها: بندگان خدا، شما و آنچه از اين دنيا آرزومنديد، مهمانانى هستيد كه مدّتى معيّن براى شما قرار داده شده، بدهكارانى هستيد كه مهلت كوتاهى در پرداخت آن داريد، و اعمال شما همگى حفظ مى‌شود، چه بسيارند تلاشگرانى كه به جايى نرسيدند، و زحمتكشانى كه زيان ديدند. در روزگارى هستيد كه خوبى به آن پشت كرده و مى گذرد، و بدى بدان روى آورده، پيش مى‌تازد، و طمع شيطان در هلاكت مردم بيشتر مى‌گردد. هم اكنون روزگارى است كه ساز و برگ شيطان تقويت شده، نيرنگ و فريبش همگانى، و به دست آوردن شكار براى او آسان است. به هر سو مى‌خواهى نگاه كن، آيا جز فقيرى مى‌بينى كه با فقر دست و پنجه نرم كند يا ثروتمندى كه نعمت خدا را كفران كرده و با بخل ورزيدن در اداى حقوق الهى، ثروت فراوانى گرد آورده است، يا سركشى كه گوش او از شنيدن پند و اندرزها كر است. كجايند خوبان و صالحان شما؟ كجايند آزاد مردان و سخاوتمندان شما؟ كجايند پرهيزكاران

در کسب و کار؟ کجاینـد پاکیزگان در راه و رسم مسـلمانی؟ آیا جز این است که همگی رخت بسـتند و رفتند و از این جهان پست و گـذران و تیره کننـده عیش و شادمانی گذشـتند؟! مگر نه این است که شـما وارث آنها بر جای آنان تکیه زدیـد، و در میـان چیزهـای بی ارزش قرار داریـد که لبهـای انسـان به نکوهش آن می‌جنبـد تا قـدر آنها را کوچک شـمرده و برای همیشـه یادشان فراموش گردد؟! پس در این نگرانی‌ها بایـد گفت: «فإنَا لله وَ انّا الیهِ رَاجِعُونَ» فساد آشـکار شد، نه کسـی باقی مانده که کار زشت را دگرگون کند، و نه کسـی که از نافرمانی و معصیت باز دارد. شما با چنین وضعی می‌خواهید در خانه قدس الهی و جوار رحمت پروردگاری قرارگیرید و عزیزترین دوستانش باشید! هرگز خدا را نسبت به بهشت جاویدانش نمی‌توان فریفت، و جز با عبادت، رضایت او را نمی‌توان به دست آورد. نفرین بر آنان که امر به معروف می‌کننـد و خود ترک می‌نمایند، و نهی از منکر دارند و خود مرتکب آن می‌شوند. - . نهج البلاغه ۲: ۱۷- ۱۵ -

**[ترجمه]

«۹»

نَوَادِرُ الرَّاوَنْدِیِّ، بِإِسْنَادِهِ عَنْ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِذَا طَفَّفَتْ أُمَّتِی مِکْیَالَهَا وَ مِیزَانَهَا وَ اخْتَانُوا وَ خَفَرُوا الذِّمَّهَ وَ طَلَبُوا بِعَمَلِ الْآخِرَهِ الدُّنْیَا فَعِنْدَ ذَلِکَ یُزَکُّونَ أَنْفُسَهُمْ وَ یُتَوَرَّعُ مِنْهُمْ (۳).

۱- ۱. کذا فی نسخه الأصل، ذیل الصفحه، و قد تقدم ذکرها فی صدر الباب.

۲- ۲. نهج البلاغه ج ۲ ص ۱۵- ۱۷.

۳- ۳. نوادر الراوندیّ ص ۱۶.

**[ترجمه]نوادر الراوندی: امام کاظم علیه السّلام از پدرانش روایت کرده است که پیامبر صلّی اللہ علیه و آله فرمود: هنگامی که امّت من پیمانه ها و ترازوها را کم دهند، و خیانت ورزند، و عهد و پیمان را بشکنند، و با عمل آخرت، دنیا را طلب کنند، آنگاه به خودستایی پردازند (به گمان اینکه مسلمانان خوبی هستند) و حال آنکه باید از آنان پرهیز کرد . - . نوادر الراوندی: ۱۶ -

**[ترجمه]

باب ۳ أقسام الخيار و أحكامها

الأخبار

«۱»

ب، [قرب الإسناد] حَمَّادُ بْنُ عِيسَى قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام يَقُولُ إِنَّ جَدِّي عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ علیه السلام قَالَ: كَانَ الْقَضَاءُ فِيمَا مَضَى إِذَا ابْتَاعَ الرَّجُلُ الْجَارِيَةَ فَوَطِئَهَا ثُمَّ يَظْهَرُ عَيْبٌ أَنَّ الْبَيْعَ لَازِمٌ لَا يُرَدُّ وَ يَأْخُذُ أَرْشَ الْعَيْبِ (۱).

**[ترجمه]قرب الاسناد: حماد بن عیسی گوید: از امام صادق علیه السّلام شنیدم که می گفت، جدم امام سجاد علیه السّلام فرمود: حکم در آنچه گذشت، درباره آن مردی که کنیزی خرید و با او همبستر شد، سپس عیب جسمانی او آشکار گشت، چنین است؛ [پس از همبستری] بیع لازم می گردد و خریدار نمی‌تواند کنیز را پس دهد و باید أرش - مابه التفاوت - عیب را بگیرد. - .[۱]قرب الاسناد: ۱۰ -

**[ترجمه]

«۲»

ب، [قرب الإسناد] ابْنُ رِئَابٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ رَجُلٍ اشْتَرَى جَارِيَةً لِمَنِ الْخِيَارُ لِلْمُشْتَرِي أَوْ لِلْبَائِعِ أَوْ لَهُمَا كِلَاهُمَا قَالَ فَقَالَ الْخِيَارُ لِمَنِ اشْتَرَى ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ نَظِرَةً فَإِذَا مَضَتْ ثَلَاثَةُ أَيَّامٍ فَقَدْ وَجَبَ الشِّرَاءُ قُلْتُ لَهُ أَ رَأَيْتَ إِنْ قَبَّلَهَا الْمُشْتَرِي أَوْ لَامَسَ قَالَ فَقَالَ إِذَا قَبَّلَ أَوْ لَامَسَ أَوْ نَظَرَ مِنْهَا إِلَى مَا يَحْرُمُ عَلَى غَيْرِهِ فَقَدِ انْقَضَى الشَّرْطُ وَ لَزِمَتْهُ (۲).

**[ترجمه]قرب الاسناد: ابن رئاب گوید: از امام صادق علیه السّلام سؤال کردم: شخصی کنیزی می خرد، در این مورد خریدار خیار دارد یا فروشنده یا هر دو؟ امام فرمود: خریدار تا سه روز خیار دارد، هنگامی که سه روز گذشت، خرید واجب می شود. به امام گفتم: اگر مشتری او را ببوسد یا لمس کند، چه می فرمایید؟ امام فرمود: هرگاه ببوسد یا لمس کند یا به جایی از بدنش که بر دیگران حرام است، نگاه کند، شرط از میان می رود و بیع بر وی لازم می شود. - . قرب الاسناد: ۷۸ -

**[ترجمه]

«۳»

ل، [الخصال] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ جَمِیلٍ عَنْ فُضَیْلِ بْنِ یَسَارٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: قُلْتُ لَهُ مَا الشَّرْطُ فِی الْحَیَوَانِ قَالَ ثَلَاثَهُ أَیَّامٍ لِلْمُشْتَرِی قُلْتُ فَمَا الشَّرْطُ فِی غَیْرِ الْحَیَوَانِ قَالَ الْبَیِّعَانِ بِالْخِیَارِ مَا لَمْ یَفْتَرِقَا فَإِذَا افْتَرَقَا فَلَا خِیَارَ بَعْدَ الرِّضَا مِنْهُمَا(۳).

**[ترجمه]الخصال: فضیل بن یسار گوید، از امام صادق علیه السّلام پرسیدم: شرط در مورد معامله حیوان چیست؟ فرمود: خریدار تا سه روز حق انتخاب دارد. پرسیدم: و در کالاهای دیگر شرط چیست؟

فرمود: هر دو طرف معامله تا زمانی که از یکدیگر جدا نشده‌اند، حق انتخاب دارند، اما اگر از هم جدا شدند و بعد از رضایت هر دو طرف، هیچ‌کدام خیار ندارند. - . الخصال ۱: ۸۳ -

**[ترجمه]

«۴»

ل، [الخصال] ابْنُ الْمُتَوَکِّلِ عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنِ الْأَشْعَرِیِّ رَفَعَهُ إِلَی الْحُسَیْنِ بْنِ زَیْدٍ عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِیٍّ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِذَا التَّاجِرَانِ صَدَقَا وَ بَرَّا بُورِکَ لَهُمَا وَ إِذَا کَذَبَا وَ خَانَا لَمْ یُبَارَکْ لَهُمَا وَ هُمَا بِالْخِیَارِ مَا لَمْ یَفْتَرِقَا فَإِنِ اخْتَلَفَا فَالْقَوْلُ قَوْلُ رَبِّ السِّلْعَهِ أَوْ یَتَتَارَکَا(۴).

۱- ۱. قرب الإسناد ص ۱۰.

۲- ۲. قرب الإسناد ص ۷۸.

۳- ۳. الخصال ج ۱ ص ۸۳.

۴- ۴. الخصال ج ۱ ص ۲۷.

**[ترجمه]الخصال: حسین بن زید از پدرانش نقل می کند که علی علیه السّلام از پیامبر خدا صلّی الله علیه و آله نقل کردند که فرمود: هنگامی که دو تاجر راست بگویند و نیکی کنند، به آنها برکت داده می شود و چون دروغ بگویند و خیانت کنند، به آنها برکت داده نمی شود و آنان مادامی که از هم جدا نشده اند، خیاردارند و هر گاه اختلاف پیدا کنند، سخن، سخن صاحب کالاست و یا می‌توانند متارکه کنند. - . الخصال ۱: ۲۷ -

**[ترجمه]

«۵»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: مَنِ اشْتَرَی شَاةً مُصَرَّاةً فَهُوَ بِالْخِیَارِ(۱).

**[ترجمه]أمالی الطوسی: ابن عمر از پیامبر صلّی الله علیه و آله روایت کرده است که فرمود: هر کس ماده گوسفند تصریه شده ای (یعنی گوسفندی که چند روز آن را ندوشیده‌اند تا شیر در پستانش جمع شود) را بخرد، خیار با اوست. - . أمالی الطوسی ۱: ۱۷۹ -

**[ترجمه]

أقول

تمامه فی کتاب أحوال النبی فی باب أحوال الصحابه.

**[ترجمه]تمام این روایت در کتاب «احوال النبی» در باب «احوال الصحابه» آمده است .

**[ترجمه]

«۶»

مع، [معانی الأخبار] مُحَمَّدُ بْنُ هَارُونَ الزَّنْجَانِیُّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ عَبْدِ الْعَزِیزِ عَنْ أَبِی عُبَیْدٍ رَفَعَهُ إِلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: لَا تُصَرُّوا الْإِبِلَ وَ الْغَنَمَ مَنِ اشْتَرَی مُصَرَّاةً فَهُوَ بِآخِرِ النَّظَرَیْنِ إِنْ شَاءَ رَدَّهَا أَوْ رَدَّ مَعَهَا صَاعاً مِنْ تَمْرٍ.

**[ترجمه]معانی الاخبار: ابوعبید از پیامبر صلّی الله علیه و آله روایت کرده که فرمود: شیر را در پستان شتر و گوسفند نگه ندارید که در آن جمع گردد، هر کس حیوان تصریه‌شده‌ای را بخرد و بعد از وارسی آن، بفهمد (که برای زیاد جلوه دادن شیرش این کار را کرده اند و شیر حیوان آنقدر نیست)، حق انتخاب دارد، اگر خواست آن را بر گرداند و با آن یک صاع (حدود سه کیلو) خرما هم به فروشنده بدهد.

**[ترجمه]

بیان

المصرَّاه یعنی الناقه أو البقره أو الشاه قد صری اللبن فی ضرعها یعنی حُبس و جمع و لم یحلب أیّاماً و أصل التصریه حبس الماء و جمعه و یقال منه صریت الماء و صرّیته و یقال ماء صری مقصورا و یقال منه سمیت المصرّاه کأنها میاه اجتمعت.

**[ترجمه]«مصراه» یعنی ماده شتر یا گاو یا گوسفندی که شیر در پستان او جمع شده و چند روز دوشیده نشده است (تا به بهای بیشتری آن را بفروشد) و معنی اصلی «تصریه»، حبس کردن آب و جمع کردن آن است، گفته می شود: از آن است «صریت الماء و صریته» و گفته می شود «ماء صری» بدون مد، و از همین جهت «مصراه» نامیده شده؛ چون مثل این است که آبهایی در یک جا جمع شود.

**[ترجمه]

«۷»

وَ فِی حَدِیثٍ آخَرَ: مَنِ اشْتَرَی مُحَفَّلَهً فَرَدَّهَا فَلْیَرُدَّ مَعَهَا صَاعاً.

و إنما سمیت محفّله لأن اللبن حفّل فی ضرعها و اجتمع و کل شی ء کنزته فقد حفلته و منه قیل قد أحفل القوم إذا اجتمعوا و کثروا و لذا سمّی محفل القوم و جمع المحفل محافل (۲).

**[ترجمه]و در حدیث دیگری آمده: آن کس که گوسفندی را که دوشیده نشده (تا وقت فروختن، بزرگ پستان و پر شیر بنماید) بخرد، وقتی فهمید و اگر خواست آن را برگرداند، باید با آن یک صاع خرما به فروشنده بدهد.

توضیح :

«محفله» نامیده شده، چون شیر در پستان آن پر و جمع شده است، و هر چیزی که جمع شود، آن پر و زیاد شده و از همین جهت است که گفته شده «قد احفل القوم» وقتی انجمنی تشکیل داده شود و قبیله ای گرد هم آیند و زیاد شوند، و به همین جهت نامیده شده «محفل قوم» و جمع «محفل»، کلمه «محافل» است. - . معانی الاخبار: ۲۸۲ -

**[ترجمه]

«۸»

ل، [الخصال] مَاجِیلَوَیْهِ عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنِ الْأَشْعَرِیِّ عَنِ الْیَقْطِینِیِّ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنِ الرِّضَا علیه السلام قَالَ: فِی أَرْبَعَهِ أَشْیَاءَ خِیَارُ سَنَهٍ الْجُنُونِ وَ الْجُذَامِ وَ الْبَرَصِ وَ الْقَرْنِ (۳).

**[ترجمه]الخصال: ابن فضال از امام رضا علیه السّلام روایت کرده که حضرت فرمود: در چهار عیب، خریدار تا یک سال،

اختیار فسخ در معامله دارد: دیوانگی، بیماری خوره، پیسی و قرن (قرن استخوانی است که در عضو تناسلی زن می‌روید و مانع از عمل آمیزش می گردد). -. الخصال ۱: ۱۶۶ -

**[ترجمه]

«۹»

ضا، [فقه الرضا علیه السلام] رُوِیَ: إِذَا صَفَقَ الرَّجُلُ عَلَی الْبَیْعِ فَقَدْ وَجَبَ وَ إِنْ لَمْ یَفْتَرِقَا(۴).

**[ترجمه]فقه الرضا: روایت شده است که اگر شخصی در معامله با طرف مقابل دست دهد، معامله واجب می‌شود، در غیر این صورت می‌توانند معامله را فسخ کنند.

**[ترجمه]

«۱۰»

وَ رُوِیَ: أَنَّ الشَّرْطَ فِی الْحَیَوَانِ ثَلَاثَهُ أَیَّامٍ اشْتَرَطَ أَوْ لَمْ یَشْتَرِطْ(۵).

**[ترجمه]و روایت شده است که شرط در معامله حیوان تا سه روز است، خواه شرط کند یا نکند.

**[ترجمه]

«۱۱»

وَ رُوِیَ: فِی الرَّجُلِ یَشْتَرِی الْمَتَاعَ فَیَجِدُ بِهِ عَیْباً یُوجِبُ الرَّدَّ فَإِنْ کَانَ

۱- ۱. أمالی الطوسیّ ج ۱ ص ۱۷۹ و کان الرمز(مع) لمعانی الأخبار و هو خطاء.

۲- ۲. لم یذکر له رمز فی المتن و هو منقول من معانی الأخبار ص ۲۸۲.

۳- ۳. الخصال ج ۱ ص ۱۶۶.

۴- ۴. فقه الرضا: ص ۳۳.

۵- ۵. فقه الرضا: ص ۳۳.

الْمَتَاعُ قَائِماً بِعَيْنِهِ رُدَّ عَلَى صَاحِبِهِ وَ إِنْ كَانَ قَدْ قُطِعَ أَوْ خِيطَ أَوْ حَدَثَتْ فِيهِ حَادِثَهٌ رَجَعَ فِيهِ بِنُقْصَانِ الْعَيْبِ عَلَى سَبِيلِ الْأَرْشِ (۱).

**[ترجمه]و روایت شده است که اگر شخصی کالایی (پارچه) بخرد و در آن عیبی بیابد، برگرداندن آن به صاحبش لازم است؛ اگر آن پارچه به همان صورت باقی است، آن را به فروشنده بازمی گرداند و اگر پارچه بریده یا دوخته یا مشکلی در آن ایجاد شده، بازمی‌گرداند و آن نقصان، به منزله ارش - مابه التفاوت - حساب می‌شود. - . فقه الرضا علیه السلام: ۳۳ -

**[ترجمه]

«۱۲»

وَ رُوِیَ: أَنَّ كُلَّ زَائِدَهٍ فِي الْبَدَنِ مِمَّا هُوَ فِي أَصْلِ الْخَلْقِ نَاقِصٌ مِنْهُ يُوجِبُ الرَّدَّ فِي الْبَيْعِ (۲) وَ اعْلَمْ أَنَّ الْبَائِعَيْنِ بِالْخِيَارِ مَا لَمْ يَفْتَرِقَا فَإِذَا افْتَرَقَا فَلَا خِيَارَ لِوَاحِدٍ مِنْهُمَا(۳) فَإِنْ خَرَجَ فِي السِّلْعَهِ عَيْبٌ وَ عَلِمَ الْمُشْتَرِي فَالْخِيَارُ إِلَيْهِ إِنْ شَاءَ رَدَّ وَ إِنْ شَاءَ أَخَذَهُ أَوْ رَدَّ عَلَيْهِ بِالْقِيمَهِ أَرْشَ الْعَيْبِ وَ إِنْ كَانَ الْعَيْبُ فِي بَعْضِ مَا اشْتَرَى وَ أَرَادَ أَنْ يَرُدَّهُ عَلَى الْبَائِعِ رَدَّهُ وَ رَدَّ عَلَيْهِ بِالْقِيمَهِ وَ الْقِيمَهُ أَنْ تُقَوَّمَ السِّلْعَهُ صَحِيحَهً وَ تُقَوَّمَ مَعِيبَهً فَيُعْطَى الْمُشْتَرِي مَا بَيْنَ الْقِيمَتَيْنِ (۴).

ص: ۱۱۱

۱- ۱. فقه الرضا: ص ۳۳.

۲- ۲. فقه الرضا: ص ۳۳.

۳- ۳. فقه الرضا ص ۳۴.

۴- ۴. فقه الرضا ص ۳۴.

**[ترجمه]و روایت شده است که هر نقصی در بدن [کنیز] باشد، به طوری که از بدو تولد این نقص وجود داشته باشد، بر گرداندن آن را به فروشنده لازم می‌آید. - . فقه الرضا علیه السلام: ۳۳ -

بدان که دو طرف معامله تا زمانی که از یکدیگر جدا نشده‌اند، خیار دارند، اما اگر از هم جدا شدند، هیچ یک از هردو طرف، خیار ندارند. - . فقه الرضا علیه السلام: ۳۴ -

اگر در کالاـ عیبی آشکار شد و خریدار از آن آگاه شد، پس حق انتخاب با اوست؛ اگر بخواهد آن را پس می‌دهد و اگر بخواهد نگه می دارد و در این صورت، خسارت عیب موجود را از قیمت کم می کند، اگر یکی از آن کالاهایی که خریده معیوب باشد و بخواهد به فروشنده باز گرداند، می‌تواند آن را باز گرداند یا قیمت معیوب را دریافت کند، به این صورت که قیمت کالای سالم و کالای معیوب تعیین می‌شود و تفاوت آن دو قیمت به خریدار پرداخت می شود. - . فقه الرضا علیه السلام: ۳۴ -

**[ترجمه]

باب ۴ بیع السلف و النسیئه و أحکامها

اشاره

باب ۴ بیع السلف و النسیئه و أحکامها

**[ترجمه]معامله سلف - . معامله سلف یا سلم، عکس نسیه است، یعنی بهای کالا نقد است و تحویل کالا مدت‌دار. - (پیش فروش) و نسیه و احکام آن

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

ب، [قرب الإسناد] عَنْ عَلِيٍّ عَنْ أَخِيهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ السَّلَمِ فِي الدَّيْنِ قَالَ إِذَا قَالَ اشْتَرَيْتُ مِنْكَ كَذَا وَ كَذَا بِكَذَا فَلَا بَأْسَ وَ سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ يُسْلِمُ فِي النَّخْلِ قَبْلَ أَنْ يَطْلُعَ قَالَ لَا يَصْلُحُ السَّلَمُ فِي النَّخْلِ (۱) قَالَ وَ سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ لَهُ عَلَى آخَرَ كُرٌّ مِنْ حِنْطَةٍ أَ يَأْخُذُ بِكَيْلِهَا شَعِيراً أَوْ تَمْراً قَالَ إِذَا تَرَاضَيَا فَلَا بَأْسَ وَ قَالَ وَ سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ لَهُ عَلَى (۲) رَجُلٍ آخَرَ تَمْرٌ أَوْ حِنْطَةٌ أَوْ شَعِيرٌ

أَ يَأْخُذُ بِقِيمَتِهِ دَرَاهِمَ قَالَ فَسَدَ لِأَنَّ أَصْلَ الشَّيْ ءِ دَرَاهِمُ قَالَ إِذَا قَوَّمُوهُ (۳)

فَسَدَ لِأَنَّ أَصْلَ مَالِهِ الَّذِي يُشْتَرَى بِهِ دَرَاهِمُ فَلَا يَصْلُحُ لَهُ دِرْهَمٌ بِدِرْهَمٍ (۴).

**[ترجمه]قرب الاسناد: علی بن جعفر گوید: از برادرم موسی بن جعفر علیه السّلام سؤال کردم: معامله سلف (پیش فروش) در دین چه حکمی دارد؟ فرمود: اگر بگوید از تو خریدم چنین و چنان و به بهای فلان، اشکالی ندارد.

و از برادرم درباره شخصی پرسیدم که نخلی را قبل از اینکه به بار بنشیند، پیش فروش می‌کند، فرمود: پیش فروش نخل صلاح نیست. - . قرب الاسناد: ۱۱۳ -

علی بن جعفر گوید: از برادرم سؤال کردم: شخصی از دیگری یک کرّ گندم طلبکار است. آیا به همان اندازه جو یا خرما دریافت کند؟ امام علیه السّلام فرمود: هرگاه هر دو راضی باشند، اشکال ندارد.

و از برادرم سؤال کردم: شخصی از دیگری خرما یا گندم یا جو طلبکار است. آیا به قیمت آنها درهم بگیرد؟ امام فرمود: در صورتی که آن را با درهم، قیمت [و معامله] کرده باشد، باطل است؛ زیرا مالش را با درهم خریده است و درهم در برابر درهم شایسته نیست. - . قرب الاسناد: ۱۱۴ -

**[ترجمه]

«۲»

قَالَ: وَ سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ بَاعَ بَيْعاً إِلَى أَجَلٍ فَجَاءَ الْأَجَلُ وَ الْبَيْعُ عِنْدَ صَاحِبِهِ فَأَتَاهُ الْبَائِعُ فَقَالَ بِعْنِي الَّذِي اشْتَرَيْتَ مِنِّي وَ حُطَّ عَنِّي كَذَا وَ كَذَا وَ أُقَاصُّكَ بِمَا لِي عَلَيْكَ أَ يَحِلُّ ذَلِكَ قَالَ إِذَا تَرَاضَيَا فَلَا بَأْسَ (۵).

**[ترجمه]قرب الاسناد: پرسیدم، شخصی چیزی را برای زمانی معین می فروشد، زمان فرا می رسد و جنس نزد خریدار است. فروشنده می آید و می گوید، چیزی که به تو فروخته ام به من بفروش و مبلغی را هم کم کن، من از خودم تاوان آن را می دهم، آیا حلال است؟ فرمود: وقتی راضی باشند اشکالی ندارد. - . قرب الاسناد: ۱۱۴ -

**[ترجمه]

«۳»

قَالَ: وَ سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ بَاعَ ثَوْباً بِعَشَرَهِ دَرَاهِمَ إِلَى أَجَلٍ ثُمَّ اشْتَرَاهُ بِخَمْسَهِ دَرَاهِمَ أَ يَحِلُّ قَالَ إِذَا لَمْ يَشْتَرِطْ وَ رَضِيَ فَلَا بَأْسَ (۶).

ص: ۱۱۲

۱- ۱. قرب الإسناد ص ۱۱۳.

۲- ۲. ما بين العلامتين زياده من نسخه الأصل قد سقط عن نسخه الكمبانیّ، و هكذا فيما تقدم و يأتی.

۳- ۳. فاذا قوموه خ ل ظ، عن هامش الأصل.

۴- ۴. قرب الإسناد ص ۱۱۴.

۵- ۵. نفس المصدر: ۱۱۴.

۶- ۶. نفس المصدر: ۱۱۴.

**[ترجمه]قرب الاسناد: پرسیدم، شخصی جامه ای را تا مدت معینی به قیمت ده درهم می‌خرد، سپس همان جامه را به پنج درهم، نقداً می فروشد؟ فرمود: اگر شرط نکرده باشد و راضی باشند اشکالی ندارد. - . قرب الاسناد: ۱۱۴ -

**[ترجمه]

«۴»

ب، [قرب الإسناد] ابْنُ عِيسَى عَنِ الْبَزَنْطِيِّ قَالَ: قُلْتُ لِلرِّضَا علیه السلام أَخْرُجُ إِلَى الْجَبَلِ وَ إِنَّهُمْ قَوْمٌ مِلَاءٌ وَ نَحْنُ نَحْتَمِلُ التَّأْخِيرَ فَنُبَايِعُهُمْ بِتَأْخِيرِ سَنَةٍ قَالَ بِعْهُمْ قُلْتُ سَنَتَيْنِ قَالَ بِعْهُمْ قُلْتُ ثَلَاثِ سِنِينَ قَالَ لَا يَكُونُ لَكَ شَيْ ءٌ أَكْثَرَ مِنْ ثَلَاثِ سِنِينَ (۱).

**[ترجمه]قرب الاسناد: ابن عیسی از بزنطی روایت کرده که گوید: به امام رضا علیه السّلام گفتم: می‌خواهم به مقصد این کوه کوچ کنم، آنان قوم پر جمعیتی هستند و ما احتمال تأخیر در معامله را می‌دهیم، آیا با آنها با تأخیر یک سال معامله کنیم؟ فرمود: معامله کن. گفتم: با دو سال تأخیر؟ گفت: معامله کن. گفتم با سه سال تأخیر؟ فرمود: بیش از سه سال دیگر چیزی برایت باقی نمی‌ماند. - . قرب الاسناد: ۱۶۴ -

**[ترجمه]

«۵»

سر، [السرائر] مِنْ كِتَابِ الْمَسَائِلِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ وَ مُوسَى بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ عِيسَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ عِيسَى عَنْ طَاهِرٍ قَالَ: كَتَبْتُ إِلَى أَبِي الْحَسَنِ علیه السلام أَسْأَلُهُ عَنِ الرَّجُلِ يُعْطِي الرَّجُلَ مَالًا يَبِيعُهُ بِهِ شَيْئاً بِعِشْرِينَ دِرْهَماً ثُمَّ يَحُولُ عَلَيْهِ الْحَوْلُ فَلَا يَكُونُ عِنْدَهُ شَيْ ءٌ فَيَبِيعُهُ شَيْئاً آخَرَ فَأَجَابَنِي مَا يُبَايِعُهُ النَّاسُ حَلَالٌ وَ مَا لَمْ يُبَايِعُوهُ فَرِبًا(۲).

ص: ۱۱۳

۱- ۱. قرب الإسناد ص ۱۶۴ ذیل حدیث طویل.

۲- ۲. السرائر ص ۴۸۵.

**[ترجمه]السـرایر: طاهر گوید: به امام هادی علیه السّـلام نامه‌ای نوشتم و از ایشان پرسیدم: شخصی مالی به دیگری می دهد، و با آن جنسـی را به بیست درهم به وی می فروشد. سپس یک سال می گذرد و بدهکار چیزی ندارد؛ از این رو جنس دیگری به او می فروشد. امام پاسخ داد: آنچه مردم معامله می کنند، حلال است و آنچه معامله نمی کنند، رباست. - . السرائر / ۴۸۵ -

**[ترجمه]

باب ۵ الربا و أحکامها

الآیات

البقره: الَّذِینَ یَـأْکُلُونَ الرِّبـا لا ـ یَقُومُونَ إِلَّا کَمـا یَقُومُ الَّذِی یَتَخَبَّطُهُ الشَّیْطانُ مِنَ الْمَسِّ ذلِکَ بِأَنَّهُمْ قالُوا إِنَّمَا الْبَیْعُ مِثْلُ الرِّبا وَ أَحَلَّ اللَّهُ الْبَیْعَ وَ حَرَّمَ الرِّبـا فَمَنْ جـاءَهُ مَوْعِظَهٌ مِنْ رَبِّهِ فَـانْتَهی فَلَهُ مـا سَـلَفَ وَ أَمْرُهُ إِلَی اللَّهِ وَ مَنْ عـادَ فَأُولئِـکَ أَصْـحابُ النّارِ هُمْ فِیها خالِدُونَ یَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبا وَ یُرْبِی الصَّدَقاتِ وَ اللَّهُ لا یُحِبُّ کُلَّ کَفّارٍ أَثِیمٍ (۱)

و قال سبحانه: یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَ ذَرُوا ما بَقِیَ مِنَ الرِّبا إِنْ کُنْتُمْ مُؤْمِنِینَ فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ وَ إِنْ تُبْتُمْ فَلَکُمْ رُؤُسُ أَمْوالِکُمْ لا تَظْلِمُونَ وَ لا تُظْلَمُونَ (۲)

آل عمران: یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا لا تَأْکُلُوا الرِّبَوا أَضْعافاً مُضاعَفَهً وَ اتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّکُمْ تُفْلِحُونَ (۳)

النساء: (فی ذم الیهود): وَ أَخْذِهِمُ الرِّبَوا وَ قَدْ نُهُوا عَنْهُ (۴)

الروم: وَ ما آتَیْتُمْ مِنْ رِباً لِیَرْبُوَا فِی أَمْوالِ النّاسِ فَلا یَرْبُوا عِنْدَ اللَّهِ وَ ما

۱- ۱. سوره البقره: ۲۷۵- ۲۷۶.

۲- ۲. سوره البقره: ۲۷۸.

۳- ۳. سوره آل عمران: ۱۳.

۴- ۴. سوره النساء: ۱۶۱.

آتَیْتُمْ مِنْ زَکاهٍ تُرِیدُونَ وَجْهَ اللَّهِ فَأُولئِکَ هُمُ الْمُضْعِفُونَ (۱).

lt;meta info="- «الَّذینَ یَأْکُلُونَ الرِّبا لا یَقُومُونَ إِلاَّ کَما یَقُومُ الَّذی یَتَخَبَّطُهُ الشَّیْطانُ مِنَ الْمَسِّ ذلِکَ بِأَنَّهُمْ قالُوا إِنَّمَا الْبَیْعُ مِثْلُ الرِّبا وَ أَحَلَّ اللَّهُ الْبَیْعَ وَ حَرَّمَ الرِّبا فَمَنْ جاءَهُ مَوْعِظَهٌ مِنْ رَبِّهِ فَانْتَهی فَلَهُ ما سَلَفَ وَ أَمْرُهُ إِلَی اللَّهِ وَ مَنْ عادَ فَأُولئِکَ أَصْحابُ النَّارِ هُمْ فیها خالِدُونَ * یَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبا وَ یُرْبِی الصَّدَقاتِ وَ اللَّهُ لا یُحِبُّ کُلَّ کَفَّارٍ أَثیم» - . البقره/ ۲۷۶- ۲۷۵ -

{کسانی که ربا می خورند، [از گور] برنمی خیزند مگر مانند برخاستن کسی که شیطان بر اثر تماس، آشفته سرش کرده است. این بدان سبب است که آنان گفتند: «داد و ستد صرفاً مانند رباست.» و حال آنکه خدا داد و ستد را حلال، و ربا را حرام گردانیده است. پس، هر کس اندرزی از جانب پروردگارش بدو رسید، و [از رباخواری] باز ایستاد، آنچه گذشته، از آنِ اوست، و کارش به خدا واگذار می شود، و کسانی که [به رباخواری] باز گردند، آنان اهل آتشند و در آن ماندگار خواهند بود. خدا از [برکتِ] ربا می کاهد، و بر صدقات می افزاید، و خداوند هیچ ناسپاس گناهکاری را دوست نمی دارد.}

و خداوند منزه فرمود:

- «یا أَیُّهَا الَّذینَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَ ذَرُوا ما بَقِیَ مِنَ الرِّبا إِنْ کُنْتُمْ مُؤْمِنینَ * فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ وَ إِنْ تُبْتُمْ فَلَکُمْ رُؤُسُ أَمْوالِکُمْ لا تَظْلِمُونَ وَ لا تُظْلَمُونَ.» - . البقره/ ۲۷۹- ۲۷۸ -

{ای کسانی که ایمان آورده اید، از خدا پروا کنید؛ و اگر مؤمنید، آنچه از ربا باقی مانده است واگذارید. و اگر [چنین] نکردید، بدانید به جنگ با خدا و فرستاده وی، برخاسته اید؛ و اگر توبه کنید، سرمایه های شما از خودتان است، نه ستم می کنید و نه ستم می بینید.}

- «یا أَیُّهَا الَّذینَ آمَنُوا لا تَأْکُلُوا الرِّبَوا أَضْعافاً مُضاعَفَهً وَ اتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّکُمْ تُفْلِحُونَ» - . آل عمران/ ۱۳۰ -

{ای کسانی که ایمان آورده اید، ربا را [با سود] چندین برابر مخورید، و از خدا پروا کنید، باشد که رستگار شوید.}

- در ذم یهود: «وَ أَخْذِهِمُ الرِّبَوا وَ قَدْ نُهُوا عَنْه» - . النساء/ ۱۶۱ -

{و [به سبب] رباگرفتنشان، با آنکه از آن نهی شده بودند.}

- «وَ ما آتَیْتُمْ مِنْ رِباً لِیَرْبُوَا فی أَمْوالِ النَّاسِ فَلا یَرْبُوا عِنْدَ اللَّهِ وَ ما آتَیْتُمْ مِنْ زَکاهٍ تُریدُونَ وَجْهَ اللَّهِ فَأُولئِکَ هُمُ الْمُضْعِفُون» - . الروم/ ۳۹ -

{و آنچه [به قصد] ربا می دهید تا در اموال مردم سود و افزایش بردارد، نزد خدا فزونی نمی گیرد؛ و[لی] آنچه را از زکات - در حالی که خشنودی خدا را خواستارید - دادید، پس آنان همان فزونی یافتگانند [و مضاعف می شود].}

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

نَهْجُ الْبَلَاغَهِ، قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله عِنْدَ ذِكْرِ أَهْلِ الْفِتْنَهِ فَيَسْتَحِلُّونَ الْخَمْرَ بِالنَّبِيذِ وَ السُّحْتَ بِالْهَدِيَّهِ وَ الرِّبَا بِالْبَيْعِ (۲).

**[ترجمه]نهج البلاغه: علی علیه السلام: پیغمبر در بیان اهل فتنه فرمود: شراب را با نام نبیذ و حرام را با نام هدیه (مقصود رشوه است) و ربا را با نام معامله (خرید و فروش)، حلال می‌شمارند. - . نهج البلاغه ۲: ۶۵ -

**[ترجمه]

«۲»

الْهِدَايَهُ: لَيْسَ الرِّبَا إِلَّا فِيمَا يُكَالُ أَوْ يُوزَنُ وَ دِرْهَمٌ رِبًا أَعْظَمُ مِنْ سَبْعِينَ زَنْيَهً كُلُّهَا بِذَاتِ مَحْرَمٍ وَ الرِّبَا رِبَاءَانِ رِبًا يُؤْكَلُ وَ رِبًا لَا يُؤْكَلُ فَأَمَّا الَّذِی يُؤْكَلُ فَهَدِيَّتُكَ إِلَى الرَّجُلِ تُرِيدُ الثَّوَابَ أَفْضَلَ مِنْهَا وَ أَمَّا الَّذِی لَا يُؤْكَلُ فَهُوَ أَنْ يَدْفَعَ الرَّجُلُ عَشَرَهَ دَرَاهِمَ عَلَى أَنْ يَرُدَّ عَلَيْهِ أَكْثَرَ مِنْهَا فَهُوَ الرِّبَا الَّذِی نَهَى اللَّهُ عَنْهُ وَ مَنْ أَكَلَ الرِّبَا بِجَهَالَهٍ وَ هُوَ لَا يَعْلَمُ أَنَّهُ حَرَامٌ فَلَهُ ما سَلَفَ وَ لَا إِثْمَ عَلَيْهِ فِيمَا لَا يَعْلَمُ وَ مَنْ عَادَ فَأُولَئِكَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ(۳).

**[ترجمه]الهدایه: ربا تنها در چیزی که پیمانه و وزن می‌شود است و یک درهم ربا، بدتر از هفتاد بار زنا با محارم است. ربا دو نوع است: نوعی که خوردنش حلال و نوعی که خوردنش حرام می‌باشد: و امّا آنچه که خوردنش حلال است، هدیه ای است که تو به میل خود به طلبکار می دهی و بیشتر از آن به دنبال ثواب هستی. و امّا ربایی که خوردنی نیست (حرام است)، این است که شخصی به دیگری ده درهم دهد تا پس از مدتی بیش از ده درهم به او باز گرداند و این ربایی است که خداوند از آن نهی فرموده است. هرکس از روی جهل ربا بخورد و نداند که آن حرام است، آنچه گذشته، از آن اوست و گناهی بر او نیست و کسانی که باز گردند، اهل آتشند. - . الهدایه: ۸۰ -

**[ترجمه]

«۳»

كِتَابُ الْإِمَامَهِ وَ التَّبْصِرَهِ، عَنْ هَارُونَ بْنِ مُوسَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله قَالَ: شَرُّ الْكَسْبِ كَسْبُ الرِّبَا الْخَبَرَ.

**[ترجمه]کتاب الامامه و التبصره: ابن فضال از امام صادق علیه السّلام و ایشان از پدرانش روایت کرده است که پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمود: بدترین کسب‌ها، کسب از راه ربا است.

**[ترجمه]

«۴»

ع، [علل الشرائع] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَلَوِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عِيسَى بْنِ جَعْفَرٍ الْعَلَوِيِّ الْعُمَرِيِّ عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِيٍّ علیه السلام: أَنَّهُ سُئِلَ مِمَّ خَلَقَ اللَّهُ الشَّعِيرَ فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى أَمَرَ آدَمَ علیه السلام أَنِ ازْرَعْ مِمَّا اخْتَرْتَ لِنَفْسِكَ وَ جَاءَ جَبْرَئِيلُ بِقَبْضَةٍ مِنَ الْحِنْطَةِ فَقَبَضَ آدَمُ عَلَى قَبْضَةٍ وَ قَبَضَتْ حَوَّاءُ عَلَى أُخْرَى فَقَالَ آدَمُ لِحَوَّاءَ لَا تَزْرَعِي أَنْتِ فَلَمْ تَقْبَلْ أَمْرَ آدَمَ فَكُلَّمَا زَرَعَ آدَمُ جَاءَ حِنْطَةً وَ كُلَّمَا زَرَعَتْ حَوَّاءُ جَاءَ شَعِيراً(۴).

۱- ۱. سوره الروم: ۳۹.

۲- ۲. نهج البلاغه ج ۲ ص ۶۵.

۳- ۳. الهدایه ص ۸۰.

۴- ۴. علل الشرائع ص ۵۷۴ و الروایه أجنبیه عن عنوان الباب فلاحظ.

**[ترجمه]علل الشرایع: عیسی بن جعفر علوی از پدرانش نقل کرده است که از امیرالمؤمنین علیه السّلام سؤال شد: خداوند چگونه جو را آفرید؟ امام پاسخ داد: خداوند به آدم دستور داد، آنچه را که برای خود برگزیدی، کشت کن و جبرئیل با مقداری از گندم آمد. آدم یک مشت برداشت و حوا نیز مشتی دیگر. آدم به حوا گفت: تو نکار! ولی او به دستور آدم توجه نکرد. پس، از آنچه که آدم کاشت، گندم رویید و از آنچه حوا کشت کرد، جو پدید آمد. - . علل الشرایع: ۵۷۴ . این روایت ارتباطی به عنوان این باب ندارد. -

**[ترجمه]

«۵»

لی، [الأمالی للصدوق] أَحْمَدُ بْنُ عَلِیٍّ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ أَبِیهِ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِیسَی عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ الْمُخْتَارِ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: دِرْهَمٌ رِبًا أَعْظَمُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ ثَلَاثِینَ زَنْیَةً کُلُّهَا بِذَاتِ مَحْرَمٍ مِثْلِ خَالَتِهِ وَ عَمَّتِهِ (۱).

**[ترجمه]أمالی‌الصدوق: ابو بصیر از امام صادق علیه السّلام روایت کرده است که فرمود: یک درهم از ربا نزد خداوند متعال، بزرگتر از سی بار زنا کردن با محارم خود، مثل عمّه و خاله است. - . أمالی الصدوق: ۱۸۱ -

**[ترجمه]

«۶»

ضا، [فقه الرضا علیه السلام] قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام: دِرْهَمٌ رِبًا أَعْظَمُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ أَرْبَعِینَ زَنْیَةً(۲) وَ قَالَ السُّحْتُ الرِّبَا(۳)

وَ سُئِلَ عَنِ الْخُبْزِ بَعْضُهُ أَکْبَرُ مِنْ بَعْضٍ قَالَ لَا بَأْسَ إِذَا أَقْرَضْتَهُ (۴).

**[ترجمه]فقه الرضا: امام باقر علیه السّلام فرمود: یک درهم ربا نزد خداوند متعال، بزرگتر از چهل بار زنا کردن است. - . فقه الرضا علیه السلام: ۷۷ - و فرمود: ربا حرام است. - . فقه الرضا علیه السلام: ۷۸ -

و از ایشان درباره نان که بعضی از آن‌ها بزرگتر از بعضی دیگر است سؤال شد و حضرت جواب داد: اگر آن را قرض دهی، اشکالی ندارد. - . فقه الرضا علیه السلام: ۷۸ . مؤلّف باید این احادیث را با رمز «ین» نشان می‌داد، زیرا همه احادیثی که در این صفحه ذکر شده، از کتاب «نوادر» احمد بن محمد بن عیسی آمده است. -

**[ترجمه]

«۷»

لی، [الأمالی للصدوق] فِی مَنَاهِی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله: أَنَّهُ نَهَی عَنْ أَکْلِ الرِّبَا وَ شَهَادَةِ الزُّورِ وَ کِتَابَهِ الرِّبَا.

**[ترجمه]أمالي الصدوق: در مناهي پيامبر صلّى الله عليه و آله آمده است: ايشان از خوردن ربا و شهادت دروغ و نوشتن ربا نهي كرده است .

**[ترجمه]

«۸»

وَ قَالَ صلى الله عليه و آله: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ لَعَنَ آكِلَ الرِّبَا وَ مُوكِلَهُ وَ كَاتِبَهُ وَ شَاهِدَيْهِ (۵).

**[ترجمه]امالي الصدوق: و در حديث ديگر، پيغمبر صلّى الله عليه و آله فرمود: خداوند عزوجل خورنده ربا و كسى كه مى‌خوراند و نويسنده آن و آن دو كس كه شاهد آن قرار مى‌گيرند را لعن كرده است. - . أمالي الصدوق: ۴۲۵ -

**[ترجمه]

«۹»

وَ نَهَى عَنْ بَيْعِ الذَّهَبِ بِالذَّهَبِ زِيَادَةً إِلَّا وَزْناً بِوَزْنٍ (۶).

**[ترجمه]امالي الصدوق: و از فروش طلا به طلايى با وزن بيشتر نهى كردند، مگر اينكه هر دو هم وزن باشند. - . أمالي الصدوق: ۴۲۶ -

**[ترجمه]

«۱۰»

لي، [الأمالي للصدوق] أَبِي عَنْ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ صَفْوَانَ عَنِ الْكِنَانِيِّ عَنِ الصَّادِقِ عليه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: شَرُّ الْكَسْبِ كَسْبُ الرِّبَا(۷).

**[ترجمه]أمالي الصدوق: كنانى از امام صادق عليه السّلام روايت كرده است كه پيامبر صلّى الله عليه و آله فرمود: بدترين كسب‌ها، كسب از راه ربا است. - . أمالي الصدوق: ۴۸۸ -

**[ترجمه]

«۱۱»

فس، [تفسير القمي] أَبِي عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: لَمَّا أُسْرِيَ بِي إِلَى السَّمَاءِ رَأَيْتُ قَوْماً يُرِيدُ أَحَدُهُمْ أَنْ يَقُومَ فَلَا يَقْدِرُ أَنْ يَقُومَ مِنْ عِظَمِ بَطْنِهِ فَقُلْتُ مَنْ هَؤُلَاءِ يَا جَبْرَئِيلُ قَالَ هَؤُلَاءِ

الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبا لا يَقُومُونَ إِلَّا كَما يَقُومُ الَّذِى يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطانُ مِنَ الْمَسِ وَ إِذَا هُمْ بِسَبِيلِ آلِ فِرْعَوْنَ يُعْرَضُونَ عَلَى النَّارِ غُدُوًّا وَ عَشِيًّا يَقُولُونَ رَبَّنَا مَتَى

۱- ۱. أمالی الصدوق ص ۱۸۱.

۲- ۲. فقه الرضا ص ۷۷.

۳- ۳. فقه الرضا ص ۷۸ و کان علی المؤلّف أن یرمز الی هذه الأحادیث برمز« ین» فانها و ما یأتی فی هذه الصفحه کلها من نوادر أحمد بن محمّد بن عیسی.

۴- ۴. فقه الرضا ص ۷۸ و کان علی المؤلّف أن یرمز الی هذه الأحادیث برمز« ین» فانها و ما یأتی فی هذه الصفحه کلها من نوادر أحمد بن محمّد بن عیسی.

۵- ۵. أمالی الصدوق ص ۴۲۵.

۶- ۶. أمالی الصدوق ص ۴۲۶.

۷- ۷. أمالی الصدوق ص ۴۸۸ جزء حدیث.

تَقُومُ السَّاعَةُ(۱).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: هشـام از امـام صـادق علیه السّـلام روایت کرده است که فرمـود: پیـامبر صـلّی الله علیه و آله فرمودنـد: هنگامی که در شب معراج مرا به آسـمان بردنـد، مردمی را دیـدم که یکی از آنان به خاطر بزرگی شـکمش، هر چه می کرد، نمی توانست از جـای خود برخیزد. به جبرئیـل گفتم: اینـان چه کسـانی‌انـد؟ جبرئیل پاسـخ داد: اینان رباخوارانـند که برنمی خیزند مگر مانند برخاسـتن کسی که شیطان بر اثر تماس، آشفته سرش کرده است؛ آنان مانند اطرافیان فرعون، هر صبح و شام بر آتش جهنم عرضه می شوند و می گویند: پروردگارا! چه وقت قیامت بر پا می شود. - . تفسـیر علی بن ابراهیم ۱: ۹۳ -

**[ترجمه]

«۱۲»

فس، [تفسـیر القمی]: يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبا وَ يُرْبِی الصَّدَقاتِ قَالَ قِيلَ لِلصَّادِقِ علیه السلام قَدْ نَرَى الرَّجُلَ يُرْبِی وَ مَالُهُ يَكْثُرُ فَقَالَ يَمْحَقُ اللَّهُ دِينَهُ وَ إِنْ كَانَ مَالُهُ يَكْثُرُ(۲).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: درباره سخن خداوند: «يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبا وَ يُرْبِی الصَّدَقاتِ» {خدا از [برکتِ] ربا می کاهد، و بر صـدقات می افزایـد.} علی بن ابراهیم گویـد: به امام علیه السّـلام گفته شد: مردی را می‌بینیم که ربا می‌کند و مالش زیاد می‌شود، ایشان فرمود: خداوند از دین او می‌کاهد، هر چند مالش افزایش یابد. - . تفسیر علی بن ابراهیم ۱: ۸۴ -

**[ترجمه]

«۱۳»

فس، [تفسـیر القمی] أَبِی عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَيْرٍ عَنْ جَمِيلٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السـلام قَالَ: دِرْهَمٌ رِبًا أَعْظَمُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ سَبْعِينَ زَنْيَةً بِذَاتِ مَحْرَمٍ فِی بَيْتِ اللَّهِ الْحَرَامِ (۳) وَ قَالَ الرِّبَا سَبْعُونَ جُزْءاً أَيْسَرُهُ أَنْ يَنْكِحَ الرَّجُلُ أُمَّهُ فِی بَيْتِ اللَّهِ الْحَرَامِ (۴).

**[ترجمه]تفسـیر علی بن ابراهیم: جمیـل از امام صادق علیه السّـلام روایت کرده است که فرمود: یک درهم ربا نزد خداونـد، بزرگتر از هفتـاد بـار زنـا کردن با محرمی در خانه خـداست. - . تفسـیر علی بن ابراهیم ۱: ۹۳ - و فرمود: ربـا هفتـاد جزء دارد، ساده ترین جزء آن، بدان می ماند که کسی در خانه خدا با مادر خود درآمیزد. - . تفسیر علی بن ابراهیم ۱: ۹۳ -

**[ترجمه]

«۱۴»

ضا، [فقه الرضا علیه السـلام] قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السـلام: مَا خَلَقَ اللَّهُ حَلَالًا وَ لَا حَرَاماً إِلَّا وَ لَهُ حُدُودٌ كَحُدُودِ الدَّارِ فَمَا كَانَ مِنْ

حُدُودِ الدَّارِ فَهُوَ مِنَ الدَّارِ حَتَّى أَرْشُ الْخَدْشِ فَمَا سِوَاهُ وَ الْجَلْدَهِ وَ نِصْفِ الْجَلْدَهِ وَ إِنَّ رَجُلًا أَرْبَى دَهْراً مِنَ الدَّهْرِ فَخَرَجَ قَاصِداً أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام فَسَأَلَهُ عَنْ ذَلِکَ فَقَالَ لَهُ مَخْرَجُکَ مِنْ کِتَابِ اللَّهِ یَقُولُ اللَّهُ فَمَنْ جاءَهُ مَوْعِظَهٌ مِنْ رَبِّهِ فَانْتَهی فَلَهُ ما سَلَفَ وَ الْمَوْعِظَهُ هِیَ التَّوْبَهُ فَجَهْلُهُ بِتَحْرِیمِهِ ثُمَّ مَعْرِفَتُهُ بِهِ فَمَا مَضَی فَحَلَالٌ وَ مَا بَقِیَ فَلْیَحْفَظْ(۵).

**[ترجمه]فقه الرضا: امام صادق علیه السّلام فرمود: خداوند هیچ حلال و حرامی نیافریده، مگر این که برای آن حدودی چون حدود خانه وجود دارد. پس هر چه متعلق به حدود خانه می‌باشد، از خانه است؛ حتی ارش یک خراش و غیر از آن و یک تازیانه و نصف تازیانه.

شخصی از راه ربا اموال بسیاری به دست آورده بود، پس قاصدی نزد امام باقر علیه السّلام فرستاد و از ایشان درباره این امر سؤال کرد. امام به وی فرمود: راه نجات تو در این آیه قرآن است:{پس، هر کس، اندرزی از جانب پروردگارش بدو رسید، و [از رباخواری] باز ایستاد، آنچه گذشته، از آنِ اوست.} - . البقره/ ۲۷۵ - مقصود از موعظه، توبه است. پس در صورتی که کسی اطلاعی از حرام بودن ربا نداشته باشد و بعدا به آن آگاه شود، آنچه گذشته، بر او حلال است و باید از آینده خود را حفظ کند. - .فقه الرضا علیه السلام: ۷۷ -

**[ترجمه]

«۱۵»

أَبِی قَالَ وَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: لَا یَکُونُ الرِّبَا إِلَّا فِیمَا یُوزَنُ أَوْ یُکَالُ وَ مَنْ أَکَلَهُ جَاهِلًا بِتَحْرِیمِ اللَّهِ لَهُ لَمْ یَکُنْ عَلَیْهِ شَیْ ءٌ(۶).

**[ترجمه]فقه الرضا: پدرم گوید: امام صادق علیه السّلام فرمود: ربا تنها در چیزی که پیمانه و وزن می‌شود است و هرکس از روی جهل چیزی را که خداوند حرام ساخته، بخورد، گناهی بر او نیست. - . فقه الرضا علیه السلام: ۷۷ -

**[ترجمه]

«۱۶»

ضه، [روضه الواعظین] قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: مَعَاشِرَ النَّاسِ الْفِقْهَ ثُمَّ الْمَتْجَرَ وَ اللَّهِ لَلرِّبَا فِی هَذِهِ الْأُمَّهِ أَخْفَی مِنْ دَبِیبِ النَّمْلِ عَلَی الصَّفَا(۷).

۱- ۱. تفسیر علیّ بن إبراهیم ج ۱ ص ۹۳ و ما بین القوسین لیس فی مطبوعه النجف الجدید، و هو موجود فی الطبعه الایرانیه المطبوعه سنه و قد سقط من الطبعه النجفیه فلاحظ.

۲- ۲. تفسير علىّ بن إبراهيم ص ۸۴ الطبعه الايرانيه.

۳- ۳. تفسير علىّ بن إبراهيم ج ۱ ص ۹۳.

۴- ۴. تفسير علىّ بن إبراهيم ج ۱ ص ۹۳.

۵- ۵. فقه الرضا ص ۷۷.

۶- ۶. فقه الرضا ص ۷۷.

۷- ۷. لم أعثر عليه فى مظان وجوده.

**[ترجمه]روضه الواعظین: امیرالمؤمنین علیه السّلام فرمود: ای مردم! نخست فقه بیاموزید و سپس تجارت کنید. سوگند به خدا که ربا در میان این امت، پوشیده تر از حرکت مورچه بر سنگ است. -. منبع آن مشخص نیست. -

**[ترجمه]

«۱۷»

وَ قَالَ علیه السلام: مَنْ لَمْ یَتَفَقَّهْ فِی دِینِهِ ثُمَّ اتَّجَرَ ارْتَطَمَ فِی الرِّبَا ثُمَّ ارْتَطَمَ (۱).

**[ترجمه]روضه الواعظین: و فرمود: هر کس احکام دینی خود را نیاموزد و به تجارت و داد و ستد بپردازد، پی‌در پی گرفتار ربا می‌شود. -. منبع آن مشخص نیست. -

**[ترجمه]

«۱۸»

فس، [تفسیر القمی]: یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَ ذَرُوا ما بَقِیَ مِنَ الرِّبا إِنْ کُنْتُمْ مُؤْمِنِینَ فَإِنَّهُ کَانَ سَبَبُ نُزُولِهَا أَنَّهُ لَمَّا أَنْزَلَ اللَّهُ الَّذِینَ یَأْکُلُونَ الرِّبا الْآیَهَ فَقَامَ خَالِدُ بْنُ الْوَلِیدِ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله رَبَا أَبِی فِی ثَقِیفٍ وَ قَدْ أَوْصَانِی عِنْدَ مَوْتِهِ بِأَخْذِهِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَی یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَ ذَرُوا ما بَقِیَ مِنَ الرِّبا إِنْ کُنْتُمْ مُؤْمِنِینَ فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ قَالَ مَنْ أَخَذَ الرِّبَا وَجَبَ عَلَیْهِ الْقَتْلُ وَ کُلُّ مَنْ أَرْبَی وَجَبَ عَلَیْهِ الْقَتْلُ (۲).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: دلیل نزول این آیه: {ای کسانی که ایمان آورده اید، از خدا پروا کنید؛ و اگر مؤمنید، آنچه از ربا باقی مانده است واگذارید.} این بود که هنگامی که آیه: {الذین یأکلون الربوا} نازل شد، خالد بن ولید به سوی رسول الله صلی الله علیه و آله رفت و گفت: یا رسول الله! پدرم در ثقیف ربا کرد و هنگام مرگش مرا به گرفتن آن وصیت نمود، پس خداوند متعال آیه: {ای کسانی که ایمان آورده اید، از خدا پروا کنید؛ و اگر مؤمنید، آنچه از ربا باقی مانده است واگذارید، و اگر [چنین] نکردید، بدانید به جنگ با خدا و فرستاده وی، برخاسته اید.} را نازل کرد. پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمود: هر کس ربا بگیرد، کشتن او واجب است و هر کسی که ربا دهد،

کشتن او واجب می گردد. -. تفسیر علی بن ابراهیم: ۸۴ -

**[ترجمه]

«۱۹»

ب، [قرب الإسناد] عَلِیٌّ عَنْ أَخِیهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ اشْتَرَی سَمْناً فَفَضَلَ لَهُ فَضْلٌ أَ یَحِلُّ لَهُ أَنْ یَأْخُذَ مَکَانَهُ رِطْلًا أَوْ رِطْلَیْنِ زَیْتاً قَالَ إِذَا اخْتَلَفَا أَوْ تَرَاضَیَا فَلَا بَأْسَ (۳).

**[ترجمه]قرب الاسناد: على بن جعفر گويد: از برادرم موسى بن جعفر عليه السّلام سؤال كردم: شخصى روغن كره مى خرد، سپس آن را مقدارى زياد مى كند، آيا مى تواند به جاى آن، يک رطل يا دو رطل روغن زيتون بگيرد؟ فرمود: در صورتى كه دو نوع باشد و دو طرف راضى باشند، اشكالى ندارد. - . قرب الاسناد: ۱۱۳ -

**[ترجمه]

«۲۰»

ل، [الخصال] ابْنُ الْوَلِيدِ عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنِ الْأَشْعَرِيِّ عَنِ الْجَامُورَانِيِّ عَنِ اللُّؤْلُؤِيِّ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ يُوسُفَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ زِيَادٍ الْعَطَّارِ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام: ثَلَاثَةٌ فِي حِرْزِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَى أَنْ يَفْرُغَ اللَّهُ مِنَ الْحِسَابِ رَجُلٌ لَمْ يَهُمَّ بِزِنًا قَطُّ وَ رَجُلٌ لَمْ يَشُبْ مَالَهُ بِرِبًا قَطُّ وَ رَجُلٌ لَمْ يَسْعَ فِيهِمَا قَطُّ(۴).

**[ترجمه]الخصال: حسن بن زياد عطار گويد: امام صادق عليه السّلام فرمود: سه كس در پناه خداى عزوجل باشند تا خداوند از حساب مردم فارغ شود: كسى كه هرگز زنا نكرده باشد، كسى كه هرگز مالش را به ربا نياميخته و كسى كه در اين دو (زنا و ربا) كوششى نكرده است. - . الخصال ۱: ۶۳ -

**[ترجمه]

أقول

قد مضى بعضها فى باب المكاسب المحرمه.

**[ترجمه]برخى از اين احاديث در باب «حرفه‌هاى حرام» آمده است .

**[ترجمه]

«۲۱»

ل، [الخصال] عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ فِي خُطْبَةٍ كُلُّ رِبًا كَانَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ فَمَوْضُوعٌ وَ أَوَّلُ رِبًا وُضِعَ رِبَا الْعَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ الْخَبَرَ(۵).

ص: ۱۱۸

۱- ۱. لم أعثر عليه فى مظان وجوده.

۲- ۲. تفسير علىّ بن إبراهيم ص ۸۴ طبع ايران القديم و هو ممّا سقط من طبعه النجف.

۳- ۳. قرب الإسناد ص ۱۱۴.

۴- ۴. الخصال ج ۱ ص ۶۳.

۵- ۵. الخصال ج ۲ ص ۲۵۷ ضمن حديث طويل.

**[ترجمه]الخصال: ابن عمر روایت کرده است که پیامبر صلّی الله علیه و آله در حجه الوداع فرمود: هر ربایی که در جاهلیت بود، برچیده شد و نخستین ربای برچیده شده، ربای عباس بن عبدالمطلب است. - . الخصال ۲: ۲۷۵ -

**[ترجمه]

«۲۲»

ل، [الخصال]: فِيمَا أَوْصَى بِهِ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله عَلِيّاً يَا عَلِيُّ الرِّبَا سَبْعُونَ جُزْءاً فَأَيْسَرُهَا مِثْلُ أَنْ يَنْكِحَ الرَّجُلُ أُمَّهُ فِي بَيْتِ اللَّهِ الْحَرَامِ يَا عَلِيُّ دِرْهَمٌ رِبًا أَعْظَمُ مِنْ سَبْعِينَ زَنْيَةً كُلُّهَا بِذَاتِ مَحْرَمٍ فِي بَيْتِ اللَّهِ الْحَرَامِ (۱).

**[ترجمه]الخصال: در توصیه‌های پیامبر صلّی الله علیه و آله [به امام علی] آمده است: ای علی! ربا هفتاد جزء دارد، ساده ترین جزء آن، بدان می ماند که کسی در خانه خدا با مادر خود درآمیزد. ای علی! یک درهم ربا نزد خداوند، بزرگتر از هفتاد بار زنا کردن با محرمی در خانه خداست. - . الخصال ۲: ۳۷۱ -

**[ترجمه]

«۲۳»

ع، [علل الشرائع] ن، [عيون أخبار الرضا عليه السلام] فِي عِلَلِ بْنِ سِنَانٍ: أَنَّهُ كَتَبَ الرِّضَا عليه السلام إِلَيْهِ عِلَّةُ تَحْرِيمِ الرِّبَا إِنَّمَا نَهَى اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ عَنْهُ لِمَا فِيهِ مِنْ فَسَادِ الْأَمْوَالِ لِأَنَّ الْإِنْسَانَ إِذَا اشْتَرَى الدِّرْهَمَ بِالدِّرْهَمَيْنِ كَانَ ثَمَنُ الدِّرْهَمِ دِرْهَماً وَ ثَمَنُ الْآخَرِ بَاطِلًا فَبَيْعُ الرِّبَا وَ شِرَاؤُهُ وَكْسٌ عَلَى كُلِّ حَالٍ عَلَى الْمُشْتَرِي وَ عَلَى الْبَائِعِ فَحَظَرَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى عَلَى الْعِبَادِ الرِّبَا لِعِلَّةِ فَسَادِ الْأَمْوَالِ كَمَا حَظَرَ عَلَى السَّفِيهِ أَنْ يُدْفَعَ إِلَيْهِ مَالُهُ لِمَا يُتَخَوَّفُ عَلَيْهِ مِنْ إِفْسَادِهِ حَتَّى يُؤْنَسَ مِنْهُ رُشْداً فَلِهَذِهِ الْعِلَّةِ حَرَّمَ اللَّهُ الرِّبَا وَ بَيْعَ الدِّرْهَمِ بِالدِّرْهَمَيْنِ يَداً بِيَدٍ وَ عِلَّةُ تَحْرِيمِ الرِّبَا بَعْدَ الْبَيِّنَةِ لِمَا فِيهِ مِنَ الِاسْتِخْفَافِ بِالْحَرَامِ الْمُحَرَّمِ وَ هِيَ كَبِيرَةٌ بَعْدَ الْبَيَانِ وَ تَحْرِيمِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ لَهَا وَ لَمْ يَكُنْ ذَلِكَ مِنْهُ إِلَّا اسْتِخْفَافاً بِالْمُحَرَّمِ وَ الْحَرَامِ وَ الِاسْتِخْفَافُ بِذَلِكَ دُخُولٌ فِي الْكُفْرِ وَ الْعِلَّةُ فِي تَحْرِيمِ الرِّبَا بِالنَّسِيئَةِ لِعِلَّةِ ذَهَابِ الْمَعْرُوفِ وَ تَلَفِ الْأَمْوَالِ وَ رَغْبَةِ النَّاسِ فِي الرِّبْحِ وَ تَرْكِهِمُ الْقَرْضَ وَ صَنَائِعَ الْمَعْرُوفِ وَ لِمَا فِي ذَلِكَ مِنَ الْفَسَادِ وَ الظُّلْمِ وَ فَنَاءِ الْأَمْوَالِ (۲).

**[ترجمه]علل الشرایع و عیون الاخبار: در کتاب «علل» آمده است که امام رضا علیه السّلام [در پاسخ به پرسش های] محمد بن سنان نوشت: دلیل حرام بودن ربا: خداوند به دلیل تباهی اموال از ربا نهی کرده است؛ زیرا هنگامی که انسان یک درهم را به دو درهم بخرد، بهای یک درهم، یک درهم می‌باشد و بهای درهم دیگر باطل است. پس در هر حال، خرید و فروش ربوی موجب ضرر و زیان خریدار و فروشنده است. بنابراین خداوند عز و جل ربا را به دلیل تباهی اموال، بر بندگان حرام ساخت، همان گونه که پرداخت اموال سفیه را تا هنگام رسیدن وی به مرحله فهم و شعور ممنوع کرده است؛ زیرا از تباه کردن مال توسط وی بیمناک است. پس به این دلیل است که خداوند ربا را حرام کرده و معامله ربوی، معامله نقدی یک درهم به دو درهم است.

و علت حرام بودن ربا پس از بیان دلایل قاطع، کوچک شمردن حرامی است که ممنوع شده و مبادرت انسان به ربا پس از بیان دلایل و حرام شدن از جانب خداوند، گناهی کبیره است و او دلیلی جز کوچک شمردن عمل حرامی که ممنوع شده است ندارد؛ و کوچک شمردن عمل حرام، وارد شدن در کفر است. دلیل حرام شدن ربا در معامله نسیه این است که آن موجب از بین رفتن نیکی و تلف شدن اموال و نیز روی آوردن مردم به سود و ترک قرض دادن و اعمال نیک است و همچنین به این خاطر که در آن (ربا)، تباهی و ظلم و نابودی اموال است. - . علل الشرایع: ۴۸۳ ، عیون الاخبار ۲: ۹۳ -

**[ترجمه]

«۲۴»

ع، [علل الشرائع] عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ عَنِ الْأَسَدِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَشِيرٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْعَبَّاسِ عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَنْ هِشَامِ بْنِ الْحَكَمِ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام عَنْ عِلَّةِ تَحْرِيمِ الرِّبَا قَالَ إِنَّهُ لَوْ كَانَ الرِّبَا حَلَالًا لَتَرَكَ النَّاسُ التِّجَارَاتِ وَ مَا يَحْتَاجُونَ إِلَيْهِ فَحَرَّمَ اللَّهُ الرِّبَا لِتَفِرَّ النَّاسُ عَنِ الْحَرَامِ إِلَى التِّجَارَاتِ وَ إِلَى الْبَيْعِ وَ الشِّرَاءِ فَيَتَّصِلَ ذَلِكَ بَيْنَهُمْ فِي الْقَرْضِ (۳).

**[ترجمه]علل‌الشرایع: هشام بن حکم گوید: از امام صادق علیه السّلام دربارهی علت حرام بودن ربا پرسیدم، ایشان فرمود: اگر ربا حلال می بود، مردم تجارت و کارهای مورد نیاز خود را رها می کردند از این رو خداوند ربا را حرام ساخت، تا مردم از حرام بگریزند و به کسب و کار و خرید و فروش روی بیاورند و تجارت به واسطه قرض در میان آنان تداوم یابد. - . علل الشرایع: ۴۸۲ -

**[ترجمه]

«۲۵»

ع، [علل الشرائع] عَلِيُّ بْنُ حَاتِمٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ ثَابِتٍ عَنْ عُبَيْدٍ عَنِ

ص: ۱۱۹

۱- ۱. الخصال ج ۲ ص ۳۷۱.

۲- ۲. علل الشرائع ص ۴۸۳ و عیون الأخبار ج ۲ ص ۹۳.

۳- ۳. علل الشرائع ص ۴۸۲.

ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّمَا حَرَّمَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ الرِّبَا لِئَلَّا یَمْتَنِعُوا مِنِ اصْطِنَاعِ الْمَعْرُوفِ (۱).

**[ترجمه]علل‌الشرایع: هشام بن سالم از امام صادق علیه السّلام روایت کرده است که فرمود: خداوند بزرگ ربا را حرام کرد تا مردم از انجام کار نیک خودداری نکنند. - .[۳]علل الشرایع: ۴۸۲ -

**[ترجمه]

«۲۶»

ع، [علل الشرائع] عَلِیُّ بْنُ حَاتِمٍ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ جَمِیلٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ النَّهِیکِیِّ عَنْ عَلِیٍّ الطَّاطَرِیِّ عَنْ دُرُسْتَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَطِیَّهَ عَنْ زُرَارَهَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام: إِنَّمَا حُرِّمَ الرِّبَا لِئَلَّا یَذْهَبَ الْمَعْرُوفُ (۲).

**[ترجمه]علل‌الشرایع: زراره از امام باقر علیه السّلام روایت می کند که فرمود: ربا حرام شد تا کار نیک از میان نرود. - . علل الشرایع: ۴۸۳ -

**[ترجمه]

«۲۷»

جع، [جامع الأخبار] قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: مَنْ أَکَلَ الرِّبَا مَلَأَ اللَّهُ بَطْنَهُ نَارَ جَهَنَّمَ بِقَدْرِ مَا أَکَلَ فَإِنْ کَسَبَ مِنْهُ مَالًا لَمْ یَقْبَلِ اللَّهُ شَیْئاً مِنْ عَمَلِهِ وَ لَمْ یَزَلْ فِی لَعْنَهِ اللَّهِ وَ مَلَائِکَتِهِ مَا دَامَ مَعَهُ قِیرَاطٌ.

**[ترجمه]جامع الاخبار: پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمود: هر کس رباخواری کند، خداوند به همان اندازه‌ای که ربا خورده است، شکمش را از آتش جهنم پر می‌کند و اگر مالی را از طریق ربا به دست آورد، تا زمانی که یک قیراط [واحد وزن - یک بیست و چهارم از هر چیز] از آن مال نزد او باقی مانده باشد، خداوند هیچ عملی را از او نپذیرد.

**[ترجمه]

«۲۸»

وَ قَالَ صلی الله علیه و آله: شَرُّ الْمَکَاسِبِ کَسْبُ الرِّبَا(۳).

**[ترجمه]الفقیه: و پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمود: بدترین کسب‌ها، کسب از راه ربا است. - . فقیه ۲: ۳۴۲ -

**[ترجمه]

«۲۹»

مع، [معانی الأخبار] الْقَطَّانُ عَنِ ابْنِ زَكَرِيَّا الْقَطَّانِ عَنِ ابْنِ حَبِيبٍ عَنِ ابْنِ بُهْلُولٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْفَضْلِ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام مَا مَعْنَى قَوْلِ الْمُصَلِّی فِی تَشَهُّدِهِ لِلَّهِ مَا طَابَ وَ طَهُرَ وَ مَا خَبُثَ فَلِغَيْرِهِ قَالَ مَا طَابَ وَ طَهُرَ كَسْبُ الْحَلَالِ مِنَ الرِّزْقِ وَ مَا خَبُثَ فَالرِّبَا(۴).

**[ترجمه]معانی الاخبار: عبدالله بن فضل گوید: از امام صادق علیه السّلام پرسیدم: معنای این سخن نمازگزار در تشهدش چیست؟ «آنچه حلال و پاک است از خداست و آنچه پلید و ناپاک است از سوی غیر خداست.» امام فرمود: مقصود از آنچه پاک و حلال است، درآمد حلال از روزی است و منظور از پلید و ناپاک، [مال به دست آمده از] رباست. - . معانی الاخبار: ۱۷۵ -

**[ترجمه]

«۳۰»

شی، [تفسير العياشی] عَنْ شِهَابِ بْنِ عَبْدِ رَبِّهِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام يَقُولُ: آكِلُ الرِّبَا لَا يَخْرُجُ مِنَ الدُّنْيَا حَتَّى يَتَخَبَّطَهُ الشَّيْطَانُ (۵).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: شهاب بن عبد ربّه روایت می کند که از امام صادق علیه السّلام شنیدم که فرمود: ربا خوار از دنیا بیرون نمی رود، تا اینکه شیطان او را آشفته و سردرگم سازد. - . تفسیر العیاشی ۱: ۱۵۲ -

**[ترجمه]

«۳۱»

سر، [السرائر] مِنْ كِتَابِ الْمَسَائِلِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ وَ مُوسَى بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ عِيسَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ عِيسَى عَنْ طَاهِرٍ قَالَ: كَتَبْتُ إِلَى أَبِی الْحَسَنِ علیه السلام أَسْأَلُهُ عَنِ الرَّجُلِ يُعْطِی الرَّجُلَ مَالًا يَبِيعُهُ بِهِ شَيْئاً بِعِشْرِينَ دِرْهَماً ثُمَّ يَحُولُ عَلَيْهِ الْحَوْلُ فَلَا يَكُونُ عِنْدَهُ شَیْ ءٌ فَيَبِيعُهُ شَيْئاً آخَرَ فَأَجَابَنِی مَا

۱- ۱. علل الشرائع ص ۴۸۲.

۲- ۲. علل الشرائع ص ۴۸۳.

۳- ۳. الفقیه ج ۲ ص ۳۴۲.

۴- ۴. معانی الأخبار ص ۱۷۵.

٥- ٥. تفسير العيّاشيّ ج ١ ص ١٥٢.

يُبَايِعُهُ النَّاسُ حَلَالٌ وَ مَا لَمْ يُبَايِعُوهُ فَرِبًا(۱).

**[ترجمه]السرایر: طاهر گوید: به امام هادی علیه السّلام نامه‌ای نوشتم و از ایشان پرسیدم: شخصی مالی به دیگری می دهد، به این صورت که جنسی را به بیست درهم به وی می فروشد. سپس مدت تعیین شده فرامی رسد و بدهکار قدرت پرداخت ندارد؛ از این رو جنس دیگری به او می فروشد.امام پاسخ داد: آنچه مردم معامله می کنند، حلال است و آنچه معامله نمی کنند، رباست. -. السرائر: ۴۸۵ -

**[ترجمه]

«۳۲»

یج، [الخرائج و الجرائح] قَالَ أَبُو هَاشِمٍ: أَدْخَلْتُ الْحَجَّاجَ بْنَ سُفْيَانَ الْعَبْدِيَّ عَلَى أَبِي مُحَمَّدٍ علیه السلام فَسَأَلَهُ الْمُبَايَعَةَ قَالَ رُبَّمَا بَايَعْتُ النَّاسَ فَتَوَضَّعْتُهُمُ الْمُوَاضَعَةَ إِلَى الْأَصْلِ قَالَ لَا بَأْسَ الدِّينَارُ بِالدِّينَارَيْنِ بَيْنَهُمَا خَرَزَةٌ فَقُلْتُ فِي نَفْسِي هَذَا شِبْهُ مَا يَفْعَلُهُ الْمُرْبِيُونَ فَالْتَفَتَ إِلَيَّ فَقَالَ إِنَّمَا الرِّبَا الْحَرَامُ مَا قُصِدَ بِهِ الْحَرَامُ فَإِذَا جَاوَزَ حُدُودَ الرِّبَا وَ زُوِيَ عَنْهُ فَلَا بَأْسَ الدِّينَارُ بِالدِّينَارَيْنِ يَداً بِيَدٍ وَ يُكْرَهُ أَنْ لَا يَكُونَ بَيْنَهُمَا شَيْ ءٌ يُوقَعُ عَلَيْهِ الْبَيْعُ (۲).

**[ترجمه]الخرایج: ابو هاشم گوید: حجاج بن سفیان عبدی را نزد امام حسن عسکری علیه السّلام بردم. او درباره معامله از امام سؤال کرد و گفت: گاهی با مردم معامله می کنم و مواضعه به اصل می‌کنم - یک برابر از آنها می کاهم -. امام فرمود: معامله یک دینار به دو دینار که میانشان مهره ای (یعنی کالایی برای معامله) باشد، اشکال ندارد.

با خود گفتم: این مانند کاری است که رباخواران انجام می دهند. امام نگاهی به من کرد و فرمود: ربای حرام چیزی است که با آن حرام قصد شود. پس وقتی از محدوده ربا بگذرد و از آن جدا شود، معامله نقدی دینار به دو دینار اشکال ندارد و در صورتی که در میانشان چیزی نباشد که معامله بر آن انجام گیرد، ناپسند است. -. الخرایج: ۱۱۰ -

**[ترجمه]

«۳۳»

ضا، [فقه الرضا علیه السلام]: اعْلَمْ يَرْحَمُكَ اللَّهُ أَنَّ الرِّبَا حَرَامٌ سُحْتٌ مِنَ الْكَبَائِرِ وَ مِمَّا قَدْ وَعَدَ اللَّهُ عَلَيْهِ النَّارَ فَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْهَا وَ هُوَ مُحَرَّمٌ عَلَى لِسَانِ كُلِّ نَبِيٍّ وَ فِي كُلِّ كِتَابٍ وَ قَدْ أَرْوِي عَنِ الْعَالِمِ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ إِنَّمَا حَرَّمَ اللَّهُ الرِّبَا لِئَلَّا يَتَمَانَعَ النَّاسُ الْمَعْرُوفَ (۳).

**[ترجمه]فقه الرضا: رحمت خدا بر تو باد، بدان که ربا، حرام و پلید و از گناهان کبیره است و از گناهانی است که خداوند، آن را به آتش وعده داده است؛ پس، از آن به خداوند پناه می بریم، ربا از زبان هر پیامبر و در هر کتاب آسمانی، حرام شده است.

و از امام موسی بن جعفر علیه السّلام روایت شده که فرمود: خداوند ربا را حرام کرد تا مردم از کار نیک خودداری نکنند. - . فقه الرضا علیه السلام: ۳۴ -

**[ترجمه]

«۳۴»

وَ سُئِلَ الْعَالِمُ عَنِ الشَّاهِ بِالشَّاتَیْنِ وَ الْبَیْضَهِ بِالْبَیْضَتَیْنِ فَقَالَ لَا بَأْسَ إِذَا لَمْ یَکُنْ کَیْلًا وَ لَا وَزْناً(۴).

**[ترجمه]فقه الرضا: از امام موسی بن جعفر علیه السّلام سؤال شد: آیا می توان گوسفندی را با دو گوسفند، یا یک تخم مرغ را با دو تخم مرغ مبادله کرد، امام فرمود: اگر وزن و پیمانه نباشد اشکالی ندارد. - . فقه الرضا علیه السلام: ۳۴ -

**[ترجمه]

«۳۵»

وَ سُئِلَ عَنْ حَدِّ الرِّبَا وَ الْعِینَهِ فَقَالَ کُلُّ مَا یُبَایَعُ عَلَیْهِ فَهُوَ حَلَالٌ وَ کُلُّ مَا فَرَرْتَ مِنَ الْحَرَامِ إِلَی الْحَلَالِ فَهُوَ حَلَالٌ وَ کُلُّ مَا یَبِیعُ بِالنَّسِیئَهِ سِعْرُ یَوْمِهِ مَا لَمْ یَنْقُصْ وَ مِثْلَ الصَّرْفِ بِالنَّسِیئَهِ وَ الدِّینَارِ بِدِینَارٍ وَ حَبَّهٍ وَ مَا فَوْقَهُ وَ شِرَاءِ الدَّرَاهِمِ بِالدَّرَاهِمِ وَ الذَّهَبِ بِالذَّهَبِ الْمُتَفَاضِلِ مَا بَیْنَهُمَا فِی الْوَزْنِ حَتَّی

ص: ۱۲۱

۱- ۱. کان الرمز(ش) لتفسیر العیّاشیّ و هو غلط و الصواب ما أثبتناه، و یؤکد ذلک أن الحدیث فی باب بیع السلف و النسیئه نقله عن السرائر و هو أیضا فیها فی ص ۴۸۵ فراجع.

۲- ۲. الخرائج ص ۱۱۰ طبع بمبئی سنه ۱۳۰۱.

۳- ۳. فقه الرضا ص ۳۴.

۴- ۴. فقه الرضا ص ۳۴.

طَعَامِ اللَّیِّنِ مِنَ الْخُبْزِ بِالْیَابِسِ وَ الْخُبْزِ النَّقِیِّ بِالْخُشْکَارِ بِالْفَضْلِ لَا یَجُوزُ فَهُوَ الرِّبَا إِلَّا أَنْ یَکُونَ بِالسَّوِیِّ وَ مِثْلِهِ وَ أَشْبَاهِهِ فَکُلُّهَا رِبًا(۱).

**[ترجمه]فقه الرضا: از امام موسی بن جعفر علیه السّلام درباره مرز میان ربا و عینه - . عینه آن است که: شخص کالایی را به بهای معینی، نقدا بخرد و سپس نسیه به فروشنده بفروشد؛ یا نسیه بخرد و همان را نقد به او بفروشد. - سؤال شد. امام فرمود: هرچه بر آن معامله شود، حلال است و هر چه با آن از حرام به حلال فرار کنی، حلال است و هر آنچه که به صورت نسیه به قیمت روز - بدون کاهش - معامله شود، مثل معامله درهم و دینار به صورت نسیه و معامله دینار با دینار و یک حبه [واحد وزن = وزن دو جو یا یک ششم دینار و سه دهم نخود] تا بیشتر و معامله درهم به درهم و طلا به طلا به صورت نابرابر در وزن و حتی معامله نان خشک با نان نرم و معامله نان مرغوب با نان نامرغوب با افزوده، جایز نیست و رباست؛ مگر آن که به یک اندازه باشند و امثال و شبیه به آن، همه ربا هستند. - . فقه الرضا علیه السلام: ۳۴ -

**[ترجمه]

«۳۶»

وَ اعْلَمْ أَنَّ الرِّبَا رِبَاءَانِ رِبًا یُؤْکَلُ وَ رِبًا لَا یُؤْکَلُ فَأَمَّا الرِّبَا الَّذِی یُؤْکَلُ فَهُوَ هَدِیَّتُکَ إِلَی رَجُلٍ تَطْلُبُ الثَّوَابَ أَفْضَلَ مِنْهُ فَأَمَّا الَّذِی لَا یُؤْکَلُ فَهُوَ مَا یُکَالُ وَ یُوزَنُ فَإِذَا دَفَعَ الرَّجُلُ إِلَی رَجُلٍ عَشَرَةَ دَرَاهِمَ عَلَی أَنْ یَرُدَّ عَلَیْهِ أَکْثَرَ مِنْهَا فَهُوَ الرِّبَا الَّذِی نَهَی اللَّهُ عَنْهُ فَقَالَ یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا اتَّقُوا اللّهَ وَ ذَرُوا ما بَقِیَ مِنَ الرِّبا الْآیَةَ عَنَی بِذَلِکَ أَنْ یَرُدَّ الْفَضْلَ الَّذِی أَخَذَهُ عَلَی رَأْسِ مَالِهِ حَتَّی اللَّحْمَ الَّذِی عَلَی بَدَنِهِ مِمَّا حَمَلَهُ مِنَ الرِّبَا إِذَا تَابَ أَنْ یَضَعَ عَنْهُ ذَلِکَ اللَّحْمَ عَنْ بَدَنِهِ بِالدُّخُولِ إِلَی الْحَمَّامِ کُلَّ یَوْمٍ عَلَی الرِّیقِ هَذَا إِذَا تَابَ عَنْ أَکْلِ الرِّبَا وَ أَخْذِهِ وَ مُعَامَلَتِهِ وَ لَیْسَ بَیْنَ الْوَالِدِ وَ وَلَدِهِ رِبًا وَ لَا بَیْنَ الزَّوْجِ وَ الْمَرْأَهِ رِباً وَ لَا بَیْنَ الْمَوْلَی وَ الْعَبْدِ وَ لَا بَیْنَ الْمُسْلِمِ وَ الذِّمِّیِّ وَ لَوْ أَنَّ رَجُلًا بَاعَ ثَوْباً بِثَوْبَیْنِ أَوْ حَیَوَاناً بِحَیَوَانَیْنِ مِنْ أَیِّ جِنْسٍ یَکُونُ لَا یَکُونُ ذَلِکَ رِبًا وَ لَوْ بَاعَ ثَوْباً یَسْوَی عَشَرَهَ دَرَاهِمَ بِعِشْرِینَ دِرْهَماً أَوْ خَاتَماً یَسْوَی دِرْهَماً بِعَشْرٍ مَا دَامَ عَلَیْهِ فَصٌّ لَا یَکُونُ شَیْئاً فَلَیْسَ بِالرِّبَا(۲).

**[ترجمه]فقه الرضا: بدان که ربا دو نوع است: نوعی که خوردنش حلال و نوعی که خوردنش حرام می‌باشد. و امّا آنچه که خوردنش حلال است، هدیه ای است که تو به میل خود به طلبکار می دهی و بیشتر از آن به دنبال ثواب هستی. و امّا ربایی که خوردنی نیست، چیزی است که پیمانه و وزن می‌شود، پس اگر شخصی به دیگری ده درهم دهد تا پس از مدتی بیش از ده درهم به او باز گرداند، این ربائی است که خداوند از آن نهی کرده و فرموده است:{ای کسانی که ایمان آورده اید، از خدا پروا کنید؛ و آنچه را از ربا باقی مانده است واگذارید.} این آیه اشاره دارد به اینکه، شخص آنچه که افزون از سرمایه [اصلی] خود گرفته است، به صاحبش باز گرداند، حتی گوشتی که از مال ربا بر بدن او روئیده، باید آب کند. اگر توبه کرد، با حمام کردن پیش از صبحانه (ناشتا)، آن گوشت را از بدنش پاک کند (تا وزنش سبک گردد)، این در صورتی است که شخص از خوردن، گرفتن و معامله ربوی توبه کند. میان پدر و فرزند ربا نیست (یعنی میان پدر و فرزندان، ربا حرام نیست) و میان زن و شوهر، میان مولا و بنده و میان مسلمان و اهل ذمّه ربا نیست و اگر شخصی یک پارچه را به دو پارچه یا حیوانی را به دو حیوان - از هر جنس که باشد - بفروشد، این معامله ربا نیست؛ و اگر لباسی که ده درهم ارزش دارد به بیست درهم بفروشد یا

انگشتری که یک درهم ارزش دارد به ده درهم بفروشد، تا وقتی که نگین روی آن است، اشکالی ندارد و ربا نیست. - . فقه الرضا علیه السلام: ۳۴ -

**[ترجمه]

«۳۷»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ زُرَارَهَ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: لَا یَكُونُ الرِّبَا إِلَّا مِمَّا یُوزَنُ وَ یُكَالُ (۳).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: زراره گوید: امام صادق علیه السّلام فرمود: ربا تنها در چیزی که پیمانه و وزن می‌شود، است. - . تفسیر العیاشی ۱: ۱۵۲ -

**[ترجمه]

«۳۸»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: فِی قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَی فَمَنْ جاءَهُ مَوْعِظَهٌ مِنْ رَبِّهِ فَانْتَهی فَلَهُ ما سَلَفَ وَ أَمْرُهُ إِلَی اللَّهِ قَالَ الْمَوْعِظَهُ التَّوْبَهُ(۴).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: محمد بن مسلم روایت کرده است که امام صادق علیه السّلام درباره سخن خداوند متعال: {پس، هر کس، اندرزی از جانب پروردگارش بدو رسید، و [از رباخواری] باز ایستاد، آنچه گذشته، از آن اوست و کارش به خدا واگذار می شود.} - . البقره/ ۲۷۵ - فرمود: مقصود از موعظه، توبه است. - . تفسیر العیاشی ۱: ۱۵۲ -

**[ترجمه]

«۳۹»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ: أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام وَ قَدْ عَمِلَ بِالرِّبَا حَتَّی كَثُرَ مَالُهُ بَعْدَ أَنْ سَأَلَ غَیْرَهُ مِنَ الْفُقَهَاءِ فَقَالُوا لَهُ لَیْسَ یُقْبَلُ مِنْكَ شَیْ ءٌ إِلَّا أَنْ تَرُدَّهُ إِلَی أَصْحَابِهِ فَلَمَّا قَصَّ عَلَی أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ لَهُ أَبُو جَعْفَرٍ مَخْرَجُكَ فِی كِتَابِ

۱- ۱. فقه الرضا ص ۳۴.

۲- ۲. فقه الرضا ص ۳۴.

۳- ۳. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۵۲.

۴- ۴. تفسير العيّاشىّ ج ۱ ص ۱۵۲.

اللَّهِ قَوْلُهُ فَمَنْ جاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَانْتَهى فَلَهُ ما سَلَفَ وَ أَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ وَ الْمَوْعِظَةُ التَّوْبَةُ(۱).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: محمد بن مسلم روایت کرده است که شخصی از راه رباخواری اموال بسیاری به دست آورده بود. آن گاه از فقیهان در این باره سؤال کرد و آنان گفتند: هیچ عملی از تو پذیرفته نمی‌شود، مگر آن که اموال را به صاحبانشان بازگردانی. این شخص زمانی که ماجرا را برای امام باقر علیه السّلام بازگو کرد. امام به وی فرمود: راه نجات تو در این آیه... قرآن است: {پس، هرکس اندرزی از جانب پروردگارش بدو رسید، و [از رباخواری] باز ایستاد، آنچه گذشته، از آن اوست و کارش به خدا واگذار می شود} مقصود از موعظه، توبه است. - . تفسیر العیاشی ۱: ۱۵۲ -

**[ترجمه]

«۴۰»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنِ الْحَلَبِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: عَنِ الرَّجُلِ يَكُونُ عَلَيْهِ دَيْنٌ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى فَيَأْتِيهِ غَرِيمُهُ فَيَقُولُ انْقُدْ لِي فَقَالَ لَا أَرَى بِهِ بَأْساً لِأَنَّهُ لَمْ يَزِدْ عَلَى رَأْسِ مَالِهِ وَ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى فَلَكُمْ رُؤُسُ أَمْوالِكُمْ لا تَظْلِمُونَ وَ لا تُظْلَمُونَ (۲).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: حلبی روایت کرده است که از امام صادق علیه السّلام سؤال شد: مردی تا مدتی معین، دینی بر گردن دارد، وقت تعیین شده فرا می‌رسد و طلبکار نزد او می‌آید و می گوید: به‌طور نقدی پرداخت کن. امام فرمود: در آن اشکالی نمی‌بینم، زیرا شخص طلبکار چیزی بر سرمایه خود نیفزوده است. - . تفسیر العیاشی ۱: ۱۵۳ - و خداوند تعالی فرمود: {سرمایه های شما از خودتان است. نه ستم می کنید و نه ستم می بینید.} - . البقره/ ۲۷۹ -

**[ترجمه]

«۴۱»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَبِي عَمْرٍو الزُّبَيْرِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ التَّوْبَةَ مُطَهِّرَةٌ مِنْ دَنَسِ الْخَطِيئَةِ قَالَ يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَ ذَرُوا ما بَقِيَ مِنَ الرِّبا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ إِلَى قَوْلِهِ تَظْلِمُونَ فَهَذَا مَا دَعَا اللَّهُ إِلَيْهِ عِبَادَهُ مِنَ التَّوْبَةِ وَ وَعَدَ عَلَيْهَا مِنْ ثَوَابِهِ فَمَنْ خَالَفَ مَا أَمَرَهُ اللَّهُ بِهِ مِنَ التَّوْبَةِ سَخِطَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَ كَانَتِ النَّارُ أَوْلَى بِهِ وَ أَحَقَ (۳).

۱- ۱. نفس المصدر ج ۱ ص ۱۵۲.

۲- ۲. نفس المصدر ج ۱ ص ۱۵۳.

۳- ۳. نفس المصدر ج ۱ ص ۱۵۳.

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: ابوعمرو زبیری از امام صادق علیه السّلام روایت کرده است که فرمود: توبه، [گنهکار را] از پلیدی گناه پاک می گرداند. خداوند متعال فرمود: {ای کسانی که ایمان آورده اید، از خدا پروا کنید؛ و اگر مؤمنید، آنچه از ربا باقی مانده است واگذارید . . . و اگر توبه کنید، سرمایه های شما از خودتان است، نه ستم می کنید و نه ستم می بینید.} - . البقره/ ۲۷۹- ۲۷۸ - در این آیه، خداوند بندگانش را به توبه دعوت نموده و آنان را به ثواب آن وعده داده است، پس هرکس از توبه که خداوند به آن امر کرده، سرپیچی کند، گرفتار خشم خداوند می‌شود و آتش برای او سزاوارتر و شایسته‌تر است. - . تفسیر العیاشی ۱: ۱۵۳ -

**[ترجمه]

باب ۶ بیع الصرف و المراکب و السیوف المحلاه

الأخبار

«۱»

لی، [الأمالی للصدوق] فِی خَبَرِ الْمَنَاهِی: أَنَّهُ نَهَی النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله عَنْ بَیْعِ الذَّهَبِ وَ الْفِضَّهِ بِالنَّسِیئَهِ(۱).

**[ترجمه]أمالی الصدوق: در احادیث نهی آمده است که: پیامبر صلّی الله علیه و آله از معامله طلا و نقره به نسیه نهی کرده است. - . أمالی الصدوق: ۴۲۶ -

**[ترجمه]

«۲»

ب، [قرب الإسناد] عَلِیٌّ عَنْ أَخِیهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ لَهُ عَلَی رَجُلٍ دَنَانِیرُ فَیَأْخُذُهَا بِسِعْرِهَا وَرِقاً قَالَ لَا بَأْسَ (۲).

**[ترجمه]قرب الاسناد: علی بن جعفر گوید: از برادرم امام کاظم علیه السّلام پرسیدم: مردی از دیگری دینارهایی طلبکار است، به جای دینارها، به قیمت آن از شخص بدهکار نقره می گیرد؟ امام فرمود: اشکالی ندارد. - . قرب الاسناد: ۱۱۳ -

**[ترجمه]

«۳»

قَالَ: وَ سَأَلْتُهُ عَنِ الْفِضَّهِ فِی الْخِوَانِ وَ الْقَصْعَهِ وَ السَّیْفِ وَ الْمِنْطَقَهِ وَ السَّرْجِ وَ اللِّجَامِ یُبَاعُ بِدَرَاهِمَ أَقَلَّ مِنَ الْفِضَّهِ أَوْ أَکْثَرَ یَحِلُّ قَالَ تُبَاعُ الْفِضَّهُ بِدَنَانِیرَ وَ مَا سِوَی ذَلِکَ بِدَرَاهِمَ (۳).

**[ترجمه]قرب الاسناد: از برادرم سؤال کردم: نقره در خوان {سفره}، کاسه، شمشیر، کمربند، زین و افسار، با درهم‌هایی

کمتر از نقره یا بیشتر فروخته می شود، آیا حلال است؟ فرمود: باید نقره را به دینار بخرد و غیر آن را به درهم. - .قرب الاسناد: ۱۱۳ -

**[ترجمه]

باب ۷ بیع الثمار و الزروع و الأراضی و المیاه

الأخبار

«۱»

لی، [الأمالی للصدوق] فِی مَنَاهِی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله: أَنَّهُ نَهَی عَنْ أَنْ یُبَاعَ الثِّمَارُ حَتَّی یَزْهُوَ یَعْنِی یَصْفَرُّ وَ یَحْمَرُّ وَ نَهَی عَنِ الْمُحَاقَلَهِ یَعْنِی بَیْعَ التَّمْرِ بِالزَّبِیبِ وَ مَا أَشْبَهَ ذَلِکَ (۴).

**[ترجمه]أمالی الصدوق: در احادیث نهی پیامبر صلّی الله علیه و آله آمده است که ایشان از فروش میوه پیش از رشد کردن - یعنی زرد و سرخ شدن رنگش - نهی کرد، و نیز وی از «محاقله» یعنی معامله خرما با کشمش و امثال آن نهی فرمود. - . أمالی الصدوق: ۴۲۶ -

**[ترجمه]

«۲»

مع، [معانی الأخبار] مُحَمَّدُ بْنُ هَارُونَ الزَّنْجَانِیُّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ عَبْدِ الْعَزِیزِ عَنْ أَبِی عُبَیْدٍ الْقَاسِمِ بْنِ سَلَّامٍ بِأَسَانِیدَ مُتَّصِلَهٍ إِلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فِی أَخْبَارٍ مُتَفَرِّقَهٍ: أَنَّهُ نَهَی

ص: ۱۲۴

۱- ۱. أمالی الصدوق ص ۴۲۶.

۲- ۲. قرب الإسناد ص ۱۱۳.

۳- ۳. قرب الإسناد ص ۱۱۳.

۴- ۴. أمالی الصدوق ص ۴۲۴ بعض حدیث.

عَنِ الْمُحَاقَلَهِ وَ الْمُزَابَنَهِ.

فالمحاقله بيع الزرع و هو فى سنبله بالبر و هو مأخوذ من الحقل و الحقل هو الذى يسميه أهل العراق القراح و يقال فى مثل لا تنبت البقله إلا الحقله.

و المزابنه بيع التمر فى رءوس النخل بالتمر.

و رخص النبى صلى الله عليه و آله فى العرايا واحدتها عريه و هى النخله يعريها صاحبها رجلا محتاجا و الإعراء أن يجعل له ثمره عامها يقول رخص لرب النخل أن يبتاع من تلك النخله من المعرى تمرا لموضع حاجته.

قَالَ: وَ كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله إِذَا بَعَثَ الْخُرَّاصَ قَالَ خَفِّفُوا فِي الْخَرْصِ فَإِنَّ فِي الْمَالِ الْعَرِيَّهَ وَ الْوَصِيَّهَ(۱).

قَالَ: وَ نَهَى عَنِ الْمُخَابَرَهِ.

و هى المزارعه بالنصف و الثلث و الربع و أقل من ذلك و أكثر و هو الخبر أيضا و كان أبو عبيده يقول لهذا سمى الأكار الخبير لأنه يخبر [يخابر] الأرض و المخابره المواكره و الخبره الفعل و الخبير الرجل و لهذا سمى الأكار لأنه يؤاكر الأرض أى يشقها يسقيها.

وَ نَهَى عَنِ الْمُخَاضَرَهِ: و هى أن يبتاع الثمار قبل أن يبدو صلاحها و هى خضر بعد و تدخل فى المخاضره أيضا بيع الرطاب و البقول و أشباهها وَ نَهَى عَنْ بَيْعِ التَّمْرِ قَبْلَ أَنْ يَزْهُوَ و زهوه أن يحمرّ أو يصفرّ.

وَ فِي حَدِيثٍ آخَرَ: نَهَى عَنْ بَيْعِهِ قَبْلَ أَنْ تُشَقِّحَ و يقال يشقح و التشقيح هو الزهو أيضا و هو معنى قوله حتى يأمن العاهه و العاهه الآفه تصيبه (۲)

وَ قَالَ صلى الله عليه و آله: مَنْ أَجْبَى فَقَدْ أَرْبَى الإجباء بيع الحرث قبل أن يبدو صلاحه (۳).

**[ترجمه]معانی الاخبار: ابوعبید قاسم بن سلام با چند سند متصل به پیامبر صلّی الله علیه و آله، در ضمن چند خبر پراکنده روایت نموده است که پیامبر از «محاقله و مزابنه» نهی کرد.

«محاقله» (پیش) فروش زراعت در خوشه‌اش که تازه خوشه بسته و نرسیده، در مقابل گندم است، که از «حقل» (زرعی که ساق آن ضخیم نشده) اقتباس گردیده، حقل همان اسمی است که مردم عراق آن را «قراح» می نامند و در مثل گفته شده: سبزی را نمی رویاند، مگر زمین زراعتی و قابل کشت.

و «مزابنه» فروش خرمای روی شاخه نخل است در مقابل خرمای چیده شده و رسیده.

و پیغمبر صلّی الله علیه و آله بیع «عرایا» را جایز دانسته، که مفرد آن «عریه» است و آن نخلی است که صاحبش آن را در اختیار شخصی می گذارد تا از میوه‌اش به طور رایگان استفاده کنند «اعراء» نخلی است که میوه یک سالش را به فردی واگذار می

کنند. ایشان می‌فرماید: به صاحب نخل اجازه داده شده که به اندازه برآورده شدن حاجتش، از خرمای آن نخل بخرد.

او گوید: پیامبرصلّی الله علیه و آله همواره هرگاه شخصی را برای تخمین زدن می فرستاد، به او می فرمود: از تخمین خود بکاهید، زیرا در نخلستان، درخت عاریه و سفارش شده وجود دارد. - . معانی الاخبار: ۲۷۷ -

گوید: پیامبر اکرم صلّی الله علیه و آله از «مخابره» نهی فرمود و آن قرارداد مزارعه به نصف و یک سوم و یک چهارم یا کمتر و یا بیشتر از درآمد آن است، همچنین ابو عبیده گوید: به‌همین دلیل است که کشاورز «خبیر» نامیده شده، زیرا او زمین را می‌... کند و شخم می‌زند، یعنی می شکافد.

و رسول خدا صلی اللّه علیه و آله از «مخاضره» نهی فرمود و آن خرید و فروش میوه های سردرختی نارس است که معلوم نیست از آفات سالم درآید یا نه. خرید و فروش خرما و سبزیجات و امثال آن نیز جزء «مخاضره» است.

و در حدیثی دیگر، ایشان از معامله خرما پیش از آنکه غوره‌اش رنگین و سرخ شود، نهی کرده است. و گفته می شود: «یشقح» و «تشقیح» همان قد کشیدن و رنگین شدن خرما می باشد، و معنای سخن ایشان این است که [خرما را معامله نکنند] تا از آفتها ایمن گردد؛ «عاهه» آفتهایی است که خرما دچار آن می‌شود. - . معانی الاخبار: ۲۷۸ -

و پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمود: هر کس زراعت را قبل از رسیدن و نارس بفروشد، ربا کرده است، «اجباء» فروختن زراعت است، قبل از آنکه معلوم شود چه مقدار محصولش از آفت در امان می‌ماند - . معانی الاخبار: ۲۷۷ - (یعنی هنوز نارس بوده و آفت‌های آن آشکار نشده است.)

**[ترجمه]

«۳»

ب، [قرب الإسناد] عَلِيٌّ عَنْ أَخِيهِ قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ بَيْعِ النَّخْلِ أَ يَحِلُّ إِذَا كَانَ زَهْواً؟

ص: ۱۲۵

۱- ۱. معانی الأخبار ص ۲۷۷.

۲- ۲. معانی الأخبار ص ۲۷۸.

۳- ۳. نفس المصدر ص ۲۷۷ ذیل حدیث.

قَالَ إِذَا اسْتَبَانَ الْبُسْرُ مِنَ الشِّيصِ حَلَّ بَيْعُهُ وَ شِرَاؤُهُ.

قَالَ وَ سَأَلْتُهُ علیه السلام عَنْ رَجُلٍ يُسْلِمُ فِي النَّخْلِ قَبْلَ أَنْ يَطْلُعَ قَالَ لَا يَصْلُحُ السَّلَمُ فِي النَّخْلِ (۱).

**[ترجمه]قرب الاسناد: علی بن جعفر گوید: از برادرم امام کاظم علیه السّلام پرسیدم: آیا معامله نخل خرما، هنگامی که غوره‌اش رنگین شده، جایز است؟ ایشان فرمود: اگر خرمای تازه رنگین شده از خرمای فاسد و بی ارزش تشخیص داده شود، خرید و فروش آن جایز است°.

و گوید: از او سؤال کردم: شخصی نخل را قبل از اینکه خوشه‌اش میوه دهد، پیش فروش می‌کند؟ فرمود: پیش فروش نخل جایز نیست. - . قرب الاسناد: ۱۱۳ -

**[ترجمه]

«۴»

ع، [علل الشرائع] أَبِي عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ عِيسَى عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: قُلْتُ لَهُ الرَّجُلُ يَبِيعُ الثَّمَرَ الْمُسَمَّاهَ مِنَ الْأَرْضِ الْمُسَمَّاهِ فَتَهْلِكُ ثَمَرَهُ تِلْكَ الْأَرْضِ كُلُّهَا فَقَالَ قَدِ اخْتَصَمُوا فِي ذَلِكَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله كَانُوا يَذْكُرُونَ ذَلِكَ كُلَّهُ فَلَمَّا رَآهُمْ لَا يَنْتَهُونَ عَنِ الْخُصُومَهِ فِيهِ نَهَاهُمْ عَنِ الْبَيْعِ حَتَّى تَبْلُغَ الثَّمَرَهُ وَ لَمْ يُحَرِّمْهُ وَ لَكِنَّهُ فَعَلَ ذَلِكَ مِنْ أَجْلِ خُصُومَتِهِمْ فِيهِ (۲).

**[ترجمه]علل الشرایع: از عبد اللّه بن سنان نقل شده که گفت: محضر امام صادق علیه السّلام عرض کردم: مردی میوه های معینی از زمین را پیش از رسیدن آن‌ها می فروشد، بعداً تمام میوه های آن زمین فاسد می شود و از بین می رود، حکم این مسأله چیست؟ حضرت فرمود: در زمان رسول خدا صلّی الله علیه و آله جماعتی در همین مسأله به نزاع پرداختند و نزد ایشان آمده و تمام واقعه را بیان کردند، وقتی پیامبر دید که طرفین از نزاع دست بر نمی دارند، آنها را از فروش میوه قبل از رسیدن نهی نمود ولی حرام نکرد؛ و این نهی به‌خاطر به وجود آمدن نزاع بین آنان بود. - . علل الشرایع: ۵۸۹ -

**[ترجمه]

«۵»

ب، [قرب الإسناد] عَلِيٌّ عَنْ أَخِيهِ قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْمٍ كَانَتْ بَيْنَهُمْ قَنَاهُ مَاءٍ لِكُلِّ إِنْسَانٍ مِنْهُمْ شِرْبٌ مَعْلُومٌ فَبَاعَ أَحَدُهُمْ شِرْبَهُ بِدَرَاهِمَ أَوْ بِطَعَامٍ هَلْ يَصْلُحُ ذَلِكَ قَالَ نَعَمْ لَا بَأْسَ (۳).

**[ترجمه]قرب الاسناد: علی بن جعفر گوید: از برادرم امام کاظم علیه السّلام پرسیدم: گروهی در یک قنات آب، با هم شریک هستند و هر یک سهم آب معینی دارند. یکی از آنان سهم خویش را در برابر درهم یا طعامی می فروشد، آیا این کار جایز است؟ امام علیه السّلام فرمود: آری، اشکال ندارد. - . قرب الاسناد: ۱۱۳ -

**[ترجمه]

«۶»

ين، [كتاب حسين بن سعيد] و النوادر ابْنُ مُسْكَانَ عَنِ الْحَلَبِيِّ قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ يَكُونُ لَهُ الشِّرْبُ فِي شِرْكِهِ أَ يَحِلُّ لَهُ بَيْعُهُ قَالَ لَهُ بَيْعُهُ بِوَرِقٍ أَوْ بِشَعِيرٍ أَوْ بِحِنْطَةٍ أَوْ بِمَا شَاءَ وَ قَالَ مَنِ اشْتَرَى أَرْضَ الْيَهُودِ وَجَبَ عَلَيْهِ مَا يَجِبُ عَلَيْهِمْ مِنْ خَرَاجِهَا وَ أَيُّ أَرْضٍ ادَّعَاهَا أَهْلُ الْخَرَاجِ لَا يَشْتَرِيهَا الْمُشْتَرِي إِلَّا بِرِضَاهُمْ (۴).

**[ترجمه]بصائر و الصواب: ابن مسكان از حلبى روايت كرده است كه گفت: از ايشان پرسيدم: شخصى آب شراكتى دارد، آيا مى تواند آن را بفروشد؟ امام فرمود: مى تواند آن را در برابر درهم يا جو يا گندم، يا هر چه بخواهد، بفروشد. و فرمود: هر كس زمين يهود را بخرد، خراج آن بر او واجب مى‌شود و هر زمينى كه اهل خراج ادعاى مالكيت آن را كنند، خريدار نمى‌تواند آن را بخرد، مگر اينكه آنان را راضى گرداند. - . نوادر احمد بن محمد بن عيسى: ۷۸ -

**[ترجمه]

«۷»

نَوَادِرُ الرَّاوَنْدِيِّ، بِإِسْنَادِهِ عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ قَالَ عَلِيٌّ عليه السلام: مَنْ بَاعَ فَضْلَ مَائِهِ مَنَعَهُ اللَّهُ فَضْلَهُ يَوْمَ الْقِيَامَهِ(۵).

**[ترجمه]نوادر الراوندى: امام موسى كاظم عليه السّلام از پدرانش روايت كرده است كه امام على عليه السّلام فرمود: هر كس آب زياده از مصرف خود را بفروشد (و رايگان در اختيار ديگران نگذارد)، خداوند در روز قيامت فضل خويش را از او دريغ خواهد كرد. - . نوادر الراوندى: ۵۳ -

**[ترجمه]

«۸»

قُرْبُ الْإِسْنَادِ، لِلْحِمْيَرِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنِ الْبَزَنْطِيِّ قَالَ:

ص: ۱۲۶

۱- ۱. قرب الإسناد ص ۱۱۳.

۲- ۲. علل الشرائع ص ۵۸۹.

۳- ۳. قرب الإسناد ص ۱۱۳.

۴- ۴. نوادر أحمد بن محمّد بن عيسى ص ۷۸ و كان الرمز(ير) للبصائر و الصواب(ين) كما أثبتناه.

٥- ٥. نوادر الراونديّ ص ٥٣.

سَمِعْتُ الرِّضَا علیه السلام: فِی تَفْسِیرِ قَوْلِهِ تَعَالَی وَ اللَّیْلِ إِذا یَغْشی الْآیَاتِ قَالَ إِنَّ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ کَانَ لِرَجُلٍ فِی حَائِطِهِ نَخْلَهٌ وَ کَانَ یُضِرُّ بِهِ فَشَکَا ذَلِکَ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَدَعَاهُ فَقَالَ أَعْطِنِی نَخْلَتَکَ بِنَخْلَهٍ فِی الْجَنَّهِ فَأَبَی فَبَلَغَ ذَلِکَ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ یُکَنَّی أَبَا الدَّحْدَاحِ جَاءَ إِلَی صَاحِبِ النَّخْلَهِ فَقَالَ بِعْنِی نَخْلَتَکَ بِحَائِطِی فَبَاعَهُ فَجَاءَ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ قَدِ اشْتَرَیْتُ نَخْلَهَ فُلَانٍ بِحَائِطِی قَالَ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَلَکَ بَدَلَهَا نَخْلَهٌ فِی الْجَنَّهِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی عَلَی نَبِیِّهِ وَ ما خَلَقَ الذَّکَرَ وَ الْأُنْثی إِنَّ سَعْیَکُمْ لَشَتَّی فَأَمَّا مَنْ أَعْطی یَعْنِی النَّخْلَهَ وَ اتَّقی وَ صَدَّقَ بِالْحُسْنی بِوَعْدِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَسَنُیَسِّرُهُ لِلْیُسْری (۱).

**[ترجمه]قرب الاسناد: بزنطی گوید: از امام رضا علیه السّلام شنیدم که در تفسیر سوره «و اللیل إذا یغشی» فرمود: مردی از انصار در خانه شخصی، درخت خرمایی داشت و او از این بابت در تنگنا و فشار بود؛ از این رو در این باره به پیامبر صلّی الله علیه و آله شکایت کرد. آن حضرت صاحب درخت را نزد خویش فراخواند و به وی فرمود: درخت خرمایت را در برابر یک درخت خرما در بهشت به من واگذار کن، ولی او ابا کرد. وقتی این خبر به گوش یکی دیگر از انصار به نام ابو دحداح رسید، نزد صاحب درخت رفت و به وی گفت: درخت خرمایت را در برابر باغم به من بفروش. صاحب درخت آن را فروخت. ابودحداح نزد پیامبر صلّی الله علیه و آله رفت و گفت: ای رسول خدا! من درخت خرمای فلانی را در برابر باغم خریدم! پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمود: به جای او، برای تو یک درخت در بهشت است.

خداوند متعال در این باره، این آیات را بر پیامبرش نازل فرمود: {و [سوگند به] آنکه نر و ماده را آفرید. که همانا تلاش شما پراکنده است. اما آنکه [حق خدا را] داد و پروا داشت، و - به وعده رسول خدا صلّی الله علیه و آله - [پاداش] نیکوتر را تصدیق کرد، بزودی راه آسانی پیش پای او خواهیم گذاشت.} - . قرب الاسناد: ۱۵۶ و اللیل / ۵- ۷ -

**[ترجمه]

«۹»

وَ رَوَاهُ عَلِیُّ بْنُ إِبْرَاهِیمَ مُرْسَلًا قَالَ: کَانَ لِرَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ نَخْلَهٌ فِی دَارِ رَجُلٍ کَانَ یَدْخُلُ عَلَیْهِ بِغَیْرِ إِذْنٍ فَشَکَا ذَلِکَ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِعْنِی نَخْلَتَکَ هَذِهِ بِنَخْلَهٍ فِی الْجَنَّهِ فَقَالَ لَا أَفْعَلُ قَالَ فَبِعْنِیهَا بِحَدِیقَهٍ فِی الْجَنَّهِ فَقَالَ لَا أَفْعَلُ وَ انْصَرَفَ فَمَضَی إِلَیْهِ أَبُو الدَّحْدَاحِ وَ اشْتَرَاهَا وَ أَتَی النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله فَقَالَ أَبُو الدَّحْدَاحِ یَا رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله خُذْهَا وَ اجْعَلْ لِی فِی الْجَنَّهِ الَّذِی قُلْتَ لِهَذَا فَلَمْ یَقْبَلْهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لَکَ فِی الْجَنَّهِ حَدَائِقُ وَ حَدَائِقُ فَأَنْزَلَ اللَّهُ فِی ذَلِکَ فَأَمَّا مَنْ أَعْطی وَ اتَّقی وَ صَدَّقَ بِالْحُسْنی یَعْنِی أَبَا الدَّحْدَاحِ.

إلی قوله وَ ما یُغْنِی عَنْهُ مالُهُ إِذا تَرَدَّی یعنی إذا مات (۲)

إلی آخر ما مر فی کتاب أحوال النبی صلی الله علیه و آله.

١- ١. قرب الإسناد ص ١٥۶.

٢- ٢. تفسير علىّ بن إبراهيم ج ٢ ص ۴٢۵ بتفاوت فى اللفظ.

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: علی بن ابراهیم در تفسیرش از سوره لیل می گوید: مردی از انصار، درخت خرمایی در خانه شخصی داشت، و بدون اجازه وارد خانه می‌شد. صاحب خانه در این باره به پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله شکایت کرد و آن حضرت به صاحب درخت فرمود: نخلت را در برابر یک نخل در بهشت به من بفروش. او گفت: چنین نمی کنم. پیامبر فرمود: آن را در برابر یک باغ در بهشت به من بفروش. گفت: نه! و رفت. آن گاه ابودحداح نزد صاحب درخت رفت و آن را از وی خرید و نزد پیامبر صلّی الله علیه و آله آمد و گفت: ای رسول خدا، این درخت را بگیر و باغی را که در بهشت به آن مرد فرمودی و نپذیرفت، به من بده. پیامبر اکرم صلّی الله علیه و آله فرمود: در بهشت برای تو باغ ها و باغ هایی است. سپس خداوند در این باره این آیات را نازل کرد: {اما آنکه [حق خدا را] داد و پروا داشت - یعنی ابودحداح - و امّا آنکه بخل ورزید و خود را بی نیاز دید، و [پاداش] نیکوتر را به دروغ گرفت، بزودی راهِ دشواری به او خواهیم نمود. و چون هلاک شد - یعنی مُرد - [دیگر] مال او به کارش نمی‌آید.} یعنی صاحب نخل - . تفسیر علی بن ابراهیم ۲: ۴۲۵ با تفاوت در کلمات . - . و تا پایان آنچه که در کتاب «احوال النبی صلّی الله علیه و آله» آمده است.

**[ترجمه]

باب ۸ بيع المماليك و أحكامها

الآيات

الحجر: وَ جَعَلْنا لَكُمْ فِيها مَعايِشَ وَ مَنْ لَسْتُمْ لَهُ بِرازِقِينَ.

lt;meta info="- «وَ جَعَلْنا لَكُم فيها مَعايِشَ وَ مَنْ لَسْتُمْ لَهُ بِرازِقين» - . الحجر/ ۲۰ -

{و برای شما و هر کس که شما روزی دهنده او نیستید، در آن وسایل زندگی قرار دادیم.}

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

ب، [قرب الإسناد] عَلِيٌّ عَنْ أَخِيهِ قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ يَشْتَرِي الْجَارِيَةَ فَيَقَعُ عَلَيْهَا أَ يَصْلُحُ بَيْعُهَا مِنَ الْجَدِّ قَالَ لَا بَأْسَ (۱).

**[ترجمه]قرب الاسناد: علی بن جعفر گوید: از برادرم امام کاظم علیه السّلام پرسیدم: شخصی کنیزی می خرد و با او همبستر می شود، آیا می تواند او را با بهره و سود بفروشد؟ فرمود: اشکالی ندارد. - . قرب الاسناد: ۱۱۳ -

**[ترجمه]

«۲»

قَالَ: وَ سَأَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ سَرَقَ جَارِيَةً ثُمَّ بَاعَهَا يَحِلُّ فَرْجُهَا لِمَنِ اشْتَرَاهَا قَالَ إِذَا أَنْبَأَهُمْ أَنَّهَا سَرِقَةٌ فَلَا يَحِلُّ وَ إِنْ لَمْ يَعْلَمْ فَلَا بَأْسَ (٢).

**[ترجمه]قرب الاسناد: على بن جعفر گويد: از برادرم پرسيدم: شخصى كنيزى مى‌دزدد و سپس آن را مى‌فروشد، آيا فرج آن كنيز براى كسى كه او را مى‌خرد، حلال است؟ فرمود: اگر خريدار بداند كه آن كنيز دزدى است، آميزش با او برايش حلال نيست، اما اگر از اين موضوع اطلاعى نداشته باشد، بر او حلال است. - . قرب الاسناد: ١١۴ -

**[ترجمه]

«٣»

ن، [عيون أخبار الرضا عليه السلام] بِالْأَسَانِيدِ الثَّلَاثَةِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: إِنَّ اللَّهَ غَافِرُ كُلِّ ذَنْبٍ إِلَّا مَنْ أَحْدَثَ دِيناً أَوِ اغْتَصَبَ أَجِيراً أَجْرَهُ أَوْ رَجُلًا بَاعَ حُرّاً(٣).

**[ترجمه]عيون الاخبار: امام رضا عليه السّلام از پدرانش روايت كرده است كه پيامبر صلّى الله عليه و آله فرمود: خدا هر گناهى را مى آمرزد، مگر اينكه كسى دينى بنيان گذارى كند، يا مزد كارگرى را غصب كند، يا شخص آزادى را بفروشد [و به بردگى كشاند.] - . عيون الاخبار ٢: ٣٣ -

**[ترجمه]

«۴»

ما، [الأمالى للشيخ الطوسى] ابْنُ مَخْلَدٍ عَنِ ابْنِ السِّمَاكِ عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ بْنِ الْهَيْثَمِ عَنْ أَبِي تَوْبَةَ عَنْ مُصْعَبٍ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ مَعْمَرٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَالِمٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: مَنْ بَاعَ عَبْداً وَ لَهُ مَالٌ فَمَالُهُ لِلْبَائِعِ إِلَّا أَنْ يَشْتَرِطَهُ الْمُبْتَاعُ (۴).

**[ترجمه]أمالى الطوسى: سالم از پدرش نقل كرده است كه پيامبر صلّى الله عليه و آله فرمود: هركس برده‌اى بفروشد و برده داراى مالى باشد، مال برده متعلق به فروشنده است، مگر اينكه خريدار آن مال را شرط كند. - . أمالى الطوسى ١: ٣٩٧ -

**[ترجمه]

«۵»

ل، [الخصال] ابْنُ الْمُتَوَكِّلِ عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ عَلِيٍّ وَ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَمَّادٍ الْحَارِثِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: خَمْسَةٌ لَا يُسْتَجَابُ لَهُمْ رَجُلٌ جَعَلَ اللَّهُ بِيَدِهِ طَلَاقَ امْرَأَتِهِ فَهِيَ تُؤْذِيهِ وَ عِنْدَهُ مَا يُعْطِيهَا

۱- ۱. قرب الإسناد ص ۱۱۳.

۲- ۲. قرب الإسناد ص ۱۱۴.

۳- ۳. عيون الأخبار ج ۲ ص ۳۳.

۴- ۴. أمالى الطوسىّ ج ۱ ص ۳۹۷.

وَ لَمْ يُخَلِّ سَبِيلَهَا وَ رَجُلٌ أَبَقَ مَمْلُوكُهُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ وَ لَمْ يَبِعْهُ وَ رَجُلٌ مَرَّ بِحَائِطٍ مَائِلٍ وَ هُوَ يُقْبِلُ إِلَيْهِ وَ لَمْ يُسْرِعِ الْمَشْيَ حَتَّى سَقَطَ عَلَيْهِ وَ رَجُلٌ أَقْرَضَ رَجُلًا مَالًا فَلَمْ يُشْهِدْ عَلَيْهِ وَ رَجُلٌ جَلَسَ فِي بَيْتِهِ وَ قَالَ اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي وَ لَمْ يَطْلُبْ (١).

**[ترجمه]الخصال: محمد بن حماد حارثی از امام صادق علیه السّلام نقل کرده که پیامبر خدا صلّی الله علیه و آله فرمود: دعای پنج کس مستجاب نمی شود: مردی که زنش او را مورد آزار قرار می‌دهد، حال آنکه خداوند اختیار طلاق زن را به دست او داده و دارای تمکن مالی است و می‌تواند مهریه‌اش را به او بدهد و او را رها کند، اما او را طلاق نمی‌دهد؛ و کسی که برده‌اش سه بار از او فرار کند و او را نفروشد؛ کسی که از کنار دیوار خمیده‌ای عبور کند و آن در حال فرو ریختن به روی باشد، ولی شتاب نکند تا اینکه دیوار بر او فرو ریزد؛ و کسی که به مردی قرض دهد و بر آن شاهد نگیرد؛ و کسی که در خانه اش بنشیند و بگوید: خدایا به من روزی عطا کن و خود به دنبال طلب روزی نرود. - . الخصال ۱: ۲۰۹ -

**[ترجمه]

«۶»

ب، [قرب الإسناد] ابْنُ طَرِيفٍ عَنِ ابْنِ عُلْوَانَ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِيهِ علیهما السلام: أَنَّ عَلِيّاً عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَ السَّلَامُ كَانَ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَبْتَاعَ الْجَارِيَةَ يَكْشِفُ عَنْ سَاقَيْهَا فَيَنْظُرُ إِلَيْهَا(٢).

**[ترجمه]قرب الاسناد: امام صادق علیه السّلام از پدرانش روایت نموده است که امام علی علیه السّلام هرگاه می‌خواست کنیزی بخرد، ساق‌هایش را برهنه می‌کرد و به آن‌ها نگاه می‌کرد.

**[ترجمه]

«۷»

صح، [صحیفه الرضا علیه السلام] عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى غَافِرُ كُلِّ ذَنْبٍ إِلَّا مَنْ جَحَدَ مَهْراً أَوِ اغْتَصَبَ أَجِيراً أَجْرَهُ أَوْ بَاعَ رَجُلًا حُرّاً(٣).

**[ترجمه]صحیفه الرضا: امام رضا علیه السّلام از پدرانش روایت کرده است که پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمود: خدا هر گناهی را می آمرزد، مگر اینکه کسی مهریه‌ای را انکار کند، یا مزد کارگری را غصب کند، یا شخص آزادی را بفروشد. - . صحیفه الرضا علیه السلام: ۳۰ با تفاوتی اندک. -

**[ترجمه]

«۸»

ضا، [فقه الرضا علیه السلام] رُوِيَ: فِي الْجَارِيَةِ الصَّغِيرَةِ تُشْتَرَى وَ يُفَرَّقُ بَيْنَهَا وَ بَيْنَ أُمِّهَا فَقَالَ إِنْ كَانَتْ قَدِ اسْتَغْنَتْ عَنْهَا فَلَا بَأْسَ

.(۴)

**[ترجمه]صحیفه الرضا: روایت شده: پرسش از کنیز کوچکی شده که فروخته می‌شود و بدین طریق بین او و مادرش جدایی می‌افتد؟ امام در پاسخ فرمود: اگر فرزند از مادر بی‌نیاز باشد، اشکالی ندارد. - . فقه الرضا علیه السلام: ۳۳ -

**[ترجمه]

«۹»

سن، [المحاسن] أَبِی عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ مَرْوَانَ قَالَ: قَالَ لِی عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ اشْتَرِ لِی غُلَاماً عَارِفاً لِهَذَا الْأَمْرِ یَقُومُ فِی ضَیْعَتِی یَکُونُ فِیهَا قَالَ فَقَالَ أَبُو الْحَسَنِ صَلَاحُهُ لِنَفْسِهِ وَ لَکِنِ اشْتَرِ لَهُ مَمْلُوکاً قَوِیّاً یَکُونُ فِی ضَیْعَتِهِ قَالَ فَقَالَ اشْتَرِ مَا یَقُولُ لَکَ .(۵)

**[ترجمه]المحاسن: ابن ابو عمیر از مروان چنین نقل کرده است که: عبدالله بن ابی عبدالله به من گفت: برایم غلامی بخر که از این امر (امامت) آگاه است تا مزرعه‌ام را اداره کند و در آن حضور داشته باشد. سپس ابو الحسن گفت: مصلحت با خود اوست، اما برایش غلامی نیرومند بخر که در مزرعه‌اش کار کند. پس عبدالله بن ابی عبدالله گفت: چیزی را که به تو گفت بخر. - . المحاسن: ۶۲۵ -

**[ترجمه]

«۱۰»

سن، [المحاسن] أَبِی عَنْ صَفْوَانَ بْنِ یَحْیَی عَنْ أَبِی مَخْلَدٍ السَّرَّاجِ قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام لِإِسْمَاعِیلَ حَبِیبِهِ وَ حَارِثٍ الْبَصْرِیِّ اطْلُبُوا لِی جَارِیَةً مِنْ هَذَا الَّذِی تُسَمُّونَهَا کدبوجه [کَذْبَانُوجَهَ] مُسْلِمَةً تَکُونُ مَعَ أُمِّ فَرْوَةَ فَدَلُّوهُ عَلَی جَارِیَةٍ کَانَتْ لِشَرِیکٍ لِأَبِی مِنَ السَّرَّاجِینَ فَوَلَدَتْ لَهُ بِنْتاً وَ مَاتَ وَلَدُهَا فَأَخْبَرُوهُ بِخَبَرِهَا فَاشْتَرَوْهَا وَ حَمَلُوهَا إِلَیْهِ

۱- ۱. الخصال ج ۱ ص ۲۰۹.

۲- ۲. قرب الإسناد ص ۴۹.

۳- ۳. صحیفه الرضا ص ۳۰ بتفاوت یسیر.

۴- ۴. فقه الرضا ص ۳۳.

۵- ۵. المحاسن ص ۶۲۴.

وَ كَانَ اسْمُهَا رِسَالَهَ فَحَوَّلَ اسْمَهَا فَسَمَّاهَا سَلْمَى وَ زَوَّجَهَا سَالِمَ (1).

**[ترجمه]المحاسن: صفوان بن يحيى از ابو مخلد سراج نقل كرده است كه گفت: امام صادق عليه السّلام به دوستش اسماعيل و حارث بصرى فرمود: برايم كنيزى مسلمان از كسانى كه آنان را «كدبوجه» {كدبانوجه} نام نهاده‌اند، بيابيد تا همراه «أم فروه» باشد. سپس آنان به ايشان كنيزى معرفى كردند كه مال شريك پدرم بود كه از زين‌سازان بود. آن كنيز برايش دخترى به دنيا آورد، اما فرزند آن كنيز مُرد، پس آنان امام را از احوال آن كنيز باخبر ساختند. آنها كنيز را خريدند و نزد امام صادق عليه السّلام بردند، اسم كنيز «رساله» بود، امام اسمش را تغيير داد و او را «سلمى» ناميد و به ازدواج «سالم» درآورد. - . المحاسن: ۶۲۵ -

**[ترجمه]

«۱۱»

ضا، [فقه الرضا عليه السلام] أَبِى عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام: أَنَّ عَلِيّاً أُوتِىَ بِعَبْدِ ذِمِّيٍّ قَدْ أَسْلَمَ فَقَالَ اذْهَبُوا فَبِيعُوهُ لِلْمُسْلِمِينَ وَ ادْفَعُوا ثَمَنَهُ إِلَى صَاحِبِهِ وَ لَا تُقِرُّوهُ عِنْدَهُ (2).

**[ترجمه]فقه الرضا: امام صادق عليه السّلام از پدرانش روايت كرده است كه: نزد امام على عليه السّلام برده‌اى از اهل ذمه (غير مسلمان) آورده شد كه اسلام آورده بود، امام فرمود: ببريد او را به مسلمانان بفروشيد و بهايش را به صاحبش دهيد. - . فقه الرضا عليه السلام: ۶۲ -

**[ترجمه]

«۱۲»

نَوَادِرُ الرَّاوَنْدِيِّ، بِإِسْنَادِهِ عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: عَلَيْكُمْ بِقِصَارِ الْخَدَمِ فَإِنَّهُ أَقْوَى لَكُمْ فِيمَا تُرِيدُونَ (3).

ص: ۱۳۰

۱- ۱. نفس المصدر ص ۶۲۵ و فيه(كدبانوجه) كما أن فى ذيل الحديث و زوجها سالم.

۲- ۲. فقه الرضا ص ۶۲ و هو من نوادر أحمد بن محمّد بن عيسى التى قد يرمز إليها ب(ين) فلاحظ.

۳- ۳. نوادر الراوندىّ ص ۳۸.

**[ترجمه]نوادر الراوندی: امام موسی بن جعفر از پدرانش روایت کرده است که پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمود: شما را توصیه می کنم به غلامان کوتاه قد، زیرا آنان در آنچه که می‌خواهید، قوی‌تر و شایسته‌تر هستند. - . نوادر الراوندی: ۳۸ -

**[ترجمه]

باب ۹ الاستبراء و أحكام أمهات الأولاد

اشاره

باب ۹ الاستبراء و أحكام أمهات الأولاد

**[ترجمه]استبراء و احکام امهات اولاد - . امهات اولاد: یعنی کنیزانی که از صاحبان خود فرزند دار می‌شوند. -

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

ب، [قرب الإسناد] أَبُو الْبَخْتَرِيِّ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِيهِ علیهما السلام عَنْ عَلِيٍّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ قَالَ: تُسْتَبْرَأُ الْأَمَةُ إِذَا اشْتُرِيَتْ بِحَيْضَةٍ وَ إِنْ كَانَ لَا تَحِيضُ فَبِخَمْسَةٍ وَ أَرْبَعِينَ يَوْماً(۱).

**[ترجمه]قرب الاسناد: ابوبختری از امام صادق علیه السّلام و ایشان از پدر بزرگوارش روایت کرده است که امام علی علیه السّلام فرمود: کنیز زمانی که خریداری می شود با یک حیض و اگر حیض نمی بیند، با گذشت چهل و پنج روز استبراء - . استبراء یعنی پاک شدن از حیض. - می شود. - . قرب الاسناد: ۶۴ -

**[ترجمه]

«۲»

ب، [قرب الإسناد] أَبُو الْبَخْتَرِيِّ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِيهِ علیهما السلام قَالَ: إِذَا أَسْقَطَتِ الْجَارِيَةُ مِنْ سَيِّدِهَا فَقَدْ عَتَقَتْ (۲).

**[ترجمه]قرب الاسناد: ابوبختری از امام صادق علیه السّلام و ایشان از پدر بزرگوارش روایت کرده است که فرمود: اگر کنیز از صاحبش باردار شود و فرزندش سقط شود، کنیز آزاد است. - . قرب الاسناد: ۷۴ -

**[ترجمه]

«۳»

ب، [قرب الإسناد] مُحَمَّدُ بْنُ عِيسَى عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ علیه السلام عَنِ الرَّجُلِ يَشْتَرِی الْجَارِيَهَ وَ هِیَ حُبْلَی أَ يَطَؤُهَا قَالَ لَا يَقْرَبْهَا(۳).

**[ترجمه]قرب الاسناد: ابراهيم بن عبدالحميد گويد: از امام كاظم عليه السّلام پرسيدم: مردى كنيز باردارى مى خرد، آيا مى... تواند با او مباشرت جنسى كند؟ حضرت فرمود: نبايد به او نزديک شود. - . قرب الاسناد: ۱۲۸ -

**[ترجمه]

«۴»

ن، [عيون أخبار الرضا علیه السلام] جَعْفَرُ بْنُ نُعَيْمٍ عَنْ عَمِّهِ مُحَمَّدِ بْنِ شَاذَانَ عَنِ الْفَضْلِ عَنِ ابْنِ بَزِيعٍ قَالَ: سَأَلْتُ الرِّضَا علیه السلام عَنْ حَدِّ الْجَارِيَهِ الصَّغِيرَهِ السِّنِّ الَّذِی إِذَا لَمْ تَبْلُغْهُ لَمْ يَكُنْ عَلَی الرِّجَالِ اسْتِبْرَاؤُهَا فَقَالَ إِذَا لَمْ تَبْلُغْ اسْتُبْرِئَتْ بِشَهْرٍ قُلْتُ فَإِنْ كَانَتْ ابْنَهَ سَبْعِ سِنِينَ أَوْ نَحْوِهَا مِمَّنْ لَا تَحْمِلُ فَقَالَ هِیَ صَغِيرَهٌ وَ لَا يَضُرُّكَ أَنْ لَا تَسْتَبْرِئَهَا فَقُلْتُ مَا بَيْنَهَا وَ بَيْنَ تِسْعِ سِنِينَ فَقَالَ نَعَمْ تِسْعُ سِنِينَ (۴).

**[ترجمه]عيون الاخبار: ابن بزيع گويد: از حضرت رضا عليه السّلام درباره ميزان سن كنيز كم سن و سالى كه اگر به آن سن نرسد لازم نيست مرد او را استبراء كند، پرسيدم. حضرت فرمود: زمانى كه كنيز بالغ نشود، به مدت يک ماه استبراء مى شود. گفتم: اگر هفت ساله يا مانند آن كه حامله نمى شود، باشد؟ حضرت فرمود: آن كوچک است و براى تو زيانى نيست، اگر او را استبراء نكنى. گفتم: در فاصله هفت تا نه سالگى چگونه است؟ حضرت فرمود: آرى! نه ساله استبراء دارد. - . عيون الاخبار ۲: ۱۹ -

**[ترجمه]

«۵»

ع، [علل الشرائع] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ مُوسَی بْنِ سَعْدَانَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام أَشْتَرِی الْجَارِيَهَ مِنَ الرَّجُلِ الْمَأْمُونِ فَيُخْبِرُنِی أَنَّهُ لَمْ يَمَسَّهَا مُنْذُ طَمِثَتْ عِنْدَهُ وَ طَهُرَتْ قَالَ لَيْسَ بِجَائِزٍ لَكَ أَنْ تَأْتِيَهَا حَتَّی تَسْتَبْرِئَهَا بِحَيْضَهٍ وَ لَكِنْ يَجُوزُ لَكَ مَا دُونَ الْفَرْجِ

ص: ۱۳۱

۱- ۱. قرب الإسناد ص ۶۴.

۲- ۲. قرب الإسناد ص ۷۴.

۳- ۳. قرب الإسناد ص ۱۲۸ و كان الرمز(ن) للعيون و هو من سهو القلم.

۴- ۴. عيون الأخبار ج ۲ ص ۱۹ ضمن حديث.

إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ الْإِمَاءَ ثُمَّ يَأْتُونَهُنَّ قَبْلَ أَنْ يَسْتَبْرِءُوهُنَّ فَأُولَئِكَ الزُّنَاةُ بِأَمْوَالِهِمْ (۱).

**[ترجمه]علل الشرایع: عبدالله بن سنان گوید: به امام صادق علیه السّلام گفتم: از مرد امینی، کنیز می خرم، او به من می گوید که از زمانی که کنیز پیش او حیض شده و پاک گردیده، با کنیز رابطه جنسی نداشته است. حضرت فرمود: جایز نیست که تو با کنیز آمیزش کنی تا آن که او را با یک بار حیض شدن استبراء کنی، اما کام گیری از قسمت‌های دیگر بدن [به جز فرج] برایت حلال است، کسانی که کنیزانی می‌خرند و قبل از استبراءشان با آنان آمیزش می کنند، در واقع با مال خود زنا کرده‌اند. - . علل الشرایع: ۵۰۳ -

**[ترجمه]

«۶»

ضا، [فقه الرضا علیه السلام]: إِذَا تَرَكَ الرَّجُلُ جَارِيَةً أُمَّ وَلَدٍ وَ لَمْ يَكُنْ وَلَدُهُ مِنْهَا بَاقِياً فَإِنَّهَا مَمْلُوكَةٌ لِلْوَرَثَةِ فَإِنْ كَانَ وَلَدُهَا بَاقِياً فَإِنَّهَا لِلْوُلْدِ وَ هُمْ لَا يَمْلِكُونَهَا وَ هِيَ حُرَّةٌ لِأَنَّ الْإِنْسَانَ لَا يَمْلِكُ أَبَوَيْهِ وَ لَا وَلَدَهُ فَإِنْ كَانَ لِلْمَيِّتِ وَلَدٌ مِنْ غَيْرِ هَذِهِ الَّتِي هِيَ أُمُّ وَلَدِهِ فَإِنَّهَا تُجْعَلُ فِي نَصِيبِ وُلْدِهَا إِذَا كَانُوا صِغَاراً فَإِذَا أَدْرَكُوا تَوَلَّوْا هُمْ عِتْقاً [عِتْقَهَا] فَإِنْ مَاتُوا قَبْلَ أَنْ يُدْرِكُوا أُلْحِقَتْ مِيرَاثاً لِلْوَرَثَةِ وَ بِاللَّهِ التَّوْفِيقُ (۲).

ص: ۱۳۲

۱- ۱. علل الشرائع ص ۵۰۳.

۲- ۲. فقه الرضا ص ۳۹.

**[ترجمه]فقه الرضا: اگر صاحب کنیز بمیرد و فرزند کنیز (قبل مرگ صاحبش) سقط شده باشد، آن کنیز متعلق به ورثه است؛ اما اگر فرزندش زنده باشد، کنیز برای فرزندش است و وارثان نمی‌توانند او را به مالکیت خود درآورند و آن کنیز آزاد است، زیرا انسان نمی‌تواند پدر و مادر و فرزندش را به تملک خود درآورد، حال اگر میت دارای فرزندی از غیر از کنیز باشد، آن کنیز سهم فرزندان زن دیگر قرار می‌گیرد - اگر کوچک باشند - و اگر بچه های زن دیگر بزرگ شوند، کنیز و فرزندش به آن زن و بچه هایش متعلق است، ولی اگر آن زن و فرزندانش بمیرد، آن کنیز به ورثه (دیگر) تعلق می‌گیرد؛ توفیق تنها از آن خداوند است. - . فقه الرضا علیه السلام: ۳۹ -

**[ترجمه]

باب ۱۰ بیع المرابحه و أخواتها و بیع ما لم یقبض

الأخبار

«۱»

ب، [قرب الإسناد] الطَّيَالِسِيُّ عَنِ الْعَلَاءِ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام الرَّجُلُ يُرِيدُ أَنْ يَبِيعَ الْبَيْعَ فَيَقُولُ أَبِيعُكَ بِدَهْ يَازْدَهْ أَوْ بِدَهْ دَوَازْدَهْ قَالَ لَا بَأْسَ إِنَّمَا هُوَ الْبَيْعُ فَإِذَا جَمَعَ الْبَيْعَ يَجْعَلُهُ جُمْلَةً وَاحِدَةً(۱).

**[ترجمه]قرب الاسناد: علا گوید: به امام صادق علیه السّلام گفتم: شخصی می‌خواهد کالایی را بفروشد، پس می گوید: آن را به ده یازده، یا ده به دوازده به تو می‌فروشم. امام فرمود: اشکال ندارد، همانا این معامله است. پس وقتی تصمیم به معامله گرفت، قیمت را یک جمله ثابت می کند. - . قرب الاسناد: ۱۵ -

**[ترجمه]

«۲»

ب، [قرب الإسناد] عَلِيٌّ عَنْ أَخِيهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ اشْتَرَى طَعَاماً أَ يَصْلُحُ أَنْ يُوَلِّيَ مِنْهُ قَبْلَ أَنْ يَقْبِضَهُ قَالَ إِذَا رَبِحَ فَلَا يَصْلُحُ حَتَّى يَقْبِضَهُ وَ إِنْ كَانَ يُوَلِّي مِنْهُ فَلَا بَأْسَ (۲).

**[ترجمه]قرب الاسناد: علی بن جعفر گوید: از برادرم امام موسی کاظم علیه السّلام سؤال کردم: شخصی مواد خوراکی می خرد. آیا جایز است پیش از تحویل، آن را به قیمت خرید بفروشد؟ امام فرمود: اگر سود دریافت کند، پیش از تحویل گرفتن، فروش آن جایز نیست و اگر آن را به همان قیمت خرید بفروشد، اشکال ندارد. - . قرب الاسناد: ۱۱۴ -

**[ترجمه]

«۳»

قَالَ: وَ سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ يَبِيعُ السِّلْعَةَ وَ يَشْتَرِطُ أَنَّ لَهُ نِصْفَهَا ثُمَّ يَبِيعُهَا مُرَابَحَةً أَ يَحِلُّ ذَلِكَ قَالَ لَا بَأْسَ (۳).

**[ترجمه]قرب الاسناد: گويد: از او پرسيدم: شخصى كالايى مى‌خرد و شرط مى‌كند كه نصف آن متعلق به خودش باشد، سپس آن را با سود مى‌فروشد، آيا اين معامله صحيح است؟ امام فرمود: اشكال ندارد. - . قرب الاسناد: ۱۱۴ -

**[ترجمه]

«۴»

قَالَ: وَ سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ اشْتَرَى مَبِيعاً كَيْلًا أَوْ وَزْناً هَلْ يَصْلُحُ بَيْعُهُ مُرَابَحَةً قَالَ إِذَا تَرَاضَيَا الْبَيِّعَانِ فَلَا بَأْسَ فَإِنْ سُمِّيَ كَيْلًا أَوْ وَزْناً فَلَا يَصْلُحُ بَيْعُهُ حَتَّى يَكِيلَهُ أَوْ يَزِنَهُ (۴).

**[ترجمه]قرب الاسناد: گويد: از او سؤال كردم: شخصى كالايى را كه داراى پيمانه يا وزن است، مى خرد. آيا فروش آن به صورت مرابحه صحيح است؟ امام فرمود: اگر فروشنده و خريدار راضى باشند، اشكال ندارد و اگر كالا جزء كالاهاى پيمانه‌اى و داراى وزن باشد، فروش آن پيش از پيمانه و وزن كردن جايز نيست. - . قرب الاسناد: ۱۱۴ -

**[ترجمه]

«۵»

لی، [الأمالی للصدوق] فِي خَبَرِ الْمَنَاهِي: إِنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه و آله نَهَى عَنْ بَيْعِ مَا لَمْ يُضْمَنْ (۵).

**[ترجمه]أمالى الصدوق: در اخبار نهى پيامبر صلّى الله عليه و آله آمده است كه ايشان از فروش كالايى كه ضمانت نشده است، نهى كردند. - . أمالى الصدوق: ۴۲۵ -

**[ترجمه]

«۶»

ما، [الأمالی للشيخ الطوسی] ابْنُ حَمَّوَيْهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ بَكْرٍ عَنْ أَبِي خَلِيفَةَ عَنْ مُسَدَّدٍ عَنْ أَبِي الْأَحْوَصِ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ رَفِيعٍ عَنْ عَطَاءٍ عَنْ حِزَامِ بْنِ حَكِيمٍ قَالَ: ابْتَعْتُ طَعَاماً مِنْ طَعَامِ الصَّدَقَةِ فَأُرْبِحْتُ فِيهِ قَبْلَ أَنْ أَقْبِضَهُ فَأَرَدْتُ بَيْعَهُ فَسَأَلْتُ النَّبِيَّ صلى الله عليه و آله فَقَالَ لَا تَبِعْهُ حَتَّى تَقْبِضَهُ (۶).

ص: ۱۳۳

۱- ۱. قرب الإسناد ص ۱۵.

۲- ۲. قرب الإسناد ص ۱۱۴.

۳- ۳. قرب الإسناد ص ۱۱۴.

۴- ۴. قرب الإسناد ص ۱۱۴.

۵- ۵. أمالی الصدوق ص ۴۲۵.

۶- ۶. أمالی الطوسیّ ج ۲ ص ۱۴.

**[ترجمه]أمالي الطوسی: عطا از حزام بن حکیم نقل کرده است که گفت: من طعامی از طعام صدقه خریدم، و تصمیم گرفتم قبل از تحویل گرفتن طعام، آن را با دریافت سود بفروشم، پس درباره این امر از پیامبر صلّی الله علیه و آله سؤال کردم و ایشان فرمود: تا کالا را تحویل نگرفتی، آن را نفروش. - . أمالی الطوسی ۲: ۱۴ -

**[ترجمه]

باب ۱۱ بیع الحیوان

الأخبار

«۱»

ب، [قرب الإسناد] عَلِيٌّ عَنْ أَخِيهِ قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الْحَيَوَانِ بِالْحَيَوَانِ بِنَسِيئَةٍ وَ زِيَادَةِ دِرْهَمٍ يَنْقُدُ الدِّرْهَمَ وَ يُؤَخِّرُ الْحَيَوَانَ قَالَ إِذَا تَرَاضَيَا فَلَا بَأْسَ (۱).

**[ترجمه]قرب الاسناد: علی بن جعفر گوید: از برادرم موسی کاظم علیه السّلام درباره معامله حیوان با حیوان به نسیه و افزوده درهم، سؤال کردم که: درهم به صورت نقد پرداخت می شود و حیوان با تأخیر؟ امام فرمود: اگر دو طرف راضی باشند، اشکال ندارد. - . قرب الاسناد: ۱۱۳ -

**[ترجمه]

«۲»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] بِالْأَسَانِيدِ الثَّلَاثَةِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ علیهم السلام قَالَ: اخْتَصَمَ إِلَى عَلِيٍّ علیه السلام رَجُلَانِ أَحَدُهُمَا بَاعَ الْآخَرَ بَعِيراً وَ اسْتَثْنَى الرَّأْسَ وَ الْجِلْدَ ثُمَّ بَدَا لَهُ أَنْ يَنْحَرَهُ قَالَ هُوَ شَرِيكُهُ فِي الْبَعِيرِ عَلَى قَدْرِ الرَّأْسِ وَ الْجِلْدِ(۲).

**[ترجمه]عیون الاخبار: با اسناد نقل شده، امام رضا علیه السّلام از پدرانش از امام حسین علیه السّلام روایت کرده است: دو نفر با یکدیگر اختلاف داشتند، برای رفع اختلاف نزد امام علی علیه السّلام آمدند. یکی از آن دو شتری به دیگری فروخته بود، به شرط آنکه سر و پوست شتر برای او باشد. ولی خریدار از کشتن شتر منصرف شده بود. حضرت علی علیه السّلام فرمود: فروشنده به اندازه سر و پوست، از شتر سهم دارد. - . عیون الاخبار ۲: ۴۳ -

**[ترجمه]

«۳»

صح، [صحیفه الرضا علیه السلام] عَنْهُ علیه السلام: مِثْلَهُ (۳).

**[ترجمه]صحیفه الرضا: در این کتاب نیز همانند این روایت ذکر شده است. - . صحیفه الرضا علیه السلام: ۲۴ -

**[ترجمه]

أقول

قد مضی فی باب ما نهی عنه من البیع النهی عن بیع المضامین و الملاقیح و حبل الحبله(۴).

ص: ۱۳۴

۱- ۱. قرب الإسناد ص ۱۱۳.

۲- ۲. عیون الأخبار ج ۲ ص ۴۳.

۳- ۳. صحیفه الرضا ص ۲۴ طبع مصر سنه ۱۳۴۰ ملحقا بمسند زید.

۴- ۴. الأحادیث التی تجدها تحت الرقم ۶- ۱۱ ذیل الباب الآتی- أعنی باب متفرقات أحکام البیوع- کانت فی الطبعه الکمبانیّ ملحقه بذیل هذا الباب، و هی فی غیر محلها، ألحقناها بمحلها طبقا لنسخه الأصل.

**[ترجمه]در باب «موارد نهی شده در انواع معامله»، نهی از معامله مضامین، ملاقیح و باردار کردن کنیزان ذکر شده است .

**[ترجمه]

باب ۱۲ متفرقات أحكام البيوع و أنواعها من البيع الفضولی و غيره

الأخبار

«۱»

ما، [الأمالی للشيخ الطوسی] ابْنُ مَخْلَدٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يُوسُفَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ عَبْدِ الْوَارِثِ بْنِ سَعِيدٍ قَالَ: قَدِمْتُ مَكَّهَ فَوَجَدْتُ فِيهَا أَبَا حَنِيفَهَ وَ ابْنَ أَبِی لَيْلَی وَ ابْنَ شُبْرُمَهَ فَسَأَلْتُ أَبَا حَنِيفَهَ فَقُلْتُ مَا تَقُولُ فِی رَجُلٍ بَاعَ بَيْعاً وَ شَرَطَ شَرْطاً قَالَ الْبَيْعُ بَاطِلٌ وَ الشَّرْطُ بَاطِلٌ ثُمَّ أَتَيْتُ ابْنَ أَبِی لَيْلَی فَسَأَلْتُهُ فَقَالَ الْبَيْعُ جَائِزٌ وَ الشَّرْطُ بَاطِلٌ ثُمَّ أَتَيْتُ ابْنَ شُبْرُمَهَ فَسَأَلْتُهُ فَقَالَ الْبَيْعُ جَائِزٌ وَ الشَّرْطُ جَائِزٌ فَقُلْتُ سُبْحَانَ اللَّهِ ثَلَاثٌ مِنْ فُقَهَاءِ أَهْلِ الْعِرَاقِ اخْتَلَفْتُمْ عَلَیَّ فِی مَسْأَلَهٍ وَاحِدَهٍ فَأَتَيْتُ أَبَا حَنِيفَهَ فَأَخْبَرْتُهُ فَقَالَ مَا أَدْرِی مَا قَالا حَدَّثَنِی عَمْرُو بْنُ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله نَهَی عَنْ بَيْعٍ وَ شَرْطٍ الْبَيْعُ بَاطِلٌ وَ الشَّرْطُ بَاطِلٌ ثُمَّ أَتَيْتُ ابْنَ أَبِی لَيْلَی فَأَخْبَرْتُهُ فَقَالَ مَا أَدْرِی مَا قَالا حَدَّثَنِی هِشَامٌ عَنْ عُرْوَهَ عَنْ عَائِشَهَ قَالَتْ أَمَرَنِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَنْ أَشْتَرِیَ بَرِيرَهَ فَأُعْتِقَهَا الْبَيْعُ جَائِزٌ وَ الشَّرْطُ بَاطِلٌ ثُمَّ أَتَيْتُ ابْنَ شُبْرُمَهَ فَأَخْبَرْتُهُ فَقَالَ مَا أَدْرِی مَا قَالا حَدَّثَنِی مِسْعَرُ بْنُ كِدَامٍ عَنْ مُحَارِبِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ بِعْتُ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله نَاقَهً شَرَطَ لِی حِلَابَهَا إِلَی الْمَدِينَهِ الْبَيْعُ جَائِزٌ وَ الشَّرْطُ جَائِزٌ(۱).

۱- ۱. أمالی الطوسیّ ج ۲ ص ۴ و فی المصدر فی السند(عبد اللّه بن أيوب بن زاذان) بدل عبد اللّه بن يوسف، كما أن فی أواخر الحديث(محارب بن دثار) بدل محارب بن زياد فلاحظ.

**[ترجمه]أمالی الطوسی: عبـدالوارث بن سـعید گویـد: وارد مکه شدم و در آنجا با «ابوحنیفه» و «ابن ابی لیلی» و «ابن شبرمه» برخورد کردم. از ابوحنیفه سؤال کردم: نظر شـما درباره کسـی که کالایی را می فروشد و در ضـمن معامله چیزی را شـرط می کنـد، چیست؟ ابـوحنیفه گفت: معـامله و شـرط هر دو باطـل است. سـپس نزد ابن ابی لیلی رفتم و همـان مسـئله را از وی سؤال کردم. وی گفت: معامله صحیح ولی شرط باطل است. پس از آن نزد ابن شبرمه رفتم و از وی نیز سؤال کردم. او گفت: معامله و شرط هر دو صحیح است.

با خود گفتم: سبحان الله! شما هر سه از فقیهان عراق هستید و در پاسخ یک مسأله با یکدیگر اختلاف نظر دارید!

پس بـار دیگر نزد ابوحنیفه رفتم و نظر ابن ابی لیلی و ابن شبرمه را برای وی بـازگو کردم. او گفت: من نمی‌دانم آنها چه گفته اند! عمرو بن شعیب از پدرش از جدش برای من روایت کرد که پیامبر اکرم صلّی الله علیه و آله از معامله و شرط کردن در آن نهی کرد. پس معامله و شرط هر دو باطل است.

سپس نزد ابن ابی لیلی رفتم و مـاجرا را برایش باز گو کردم. او نیز گفت: من نمی‌دانم آنها چه گفته انـد! هشام از عروه و او از پدرش برای من روایت کرد که عایشه گفت: پیامبر اکرم صـلّی الله علیه و آله به من دستور داد «بریره» را بخرم، پس او را آزاد کرد. پس معامله صحیح و شرط باطل است .

پس از آن، نزد ابن شبرمه رفتم و ماجرا را برای وی بازگو کردم. او گفت: من نمی دانم آنها چه گفته انـد! مسعر بن کـدام از محـارب بن زیـاد روایت می کنـد که جـابر بن عبـدالله گفت: من شتر مـاده ای به پیامبر صـلّی الله علیه و آله فروختم و او با من شرط کرد که شتر را به شهر مدینه [نزد او] ببرم. پس معامله و شرط، هر دو جایز است. - . أمالی الطوسی ۲: ۴ -

**[ترجمه]

«۲»

ب، [قرب الإسـناد] عَلِیٌّ عَنْ أَخِیهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ کَانَ لَهُ عَلَی آخَرَ عَشَرَهُ دَرَاهِمَ فَقَالَ اشْتَرِ لِی ثَوْباً فَبِعْهُ وَ اقْبِضْ ثَمَنَهُ فَمَا وَضَعْتَ فَهُوَ عَلَیَّ أَ یَحِلُّ ذَلِکَ قَالَ إِذَا تَرَاضَیَا فَلَا بَأْسَ (۱).

**[ترجمه]قرب الاسـناد: علی بن جعفر گوید: از برادرم موسـی کاظم علیه السّلام پرسیدم: شخصی ده درهم از دیگری طلبکار است، پس او [بـدهکار] می گویـد: یـک پیراهن از من بخر و آن را بفروش؛ هر چه کمـتر فروختـی من از خـودم می دهم، آیا صحیح است؟ فرمود: اگر هر دو راضی باشند صحیح است. - . قرب الاسناد: ۱۱۴ -

**[ترجمه]

«۳»

ل، [الخصـال] ابْنُ الْمُتَوَکِّلِ عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنِ الْأَشْعَرِیِّ رَفَعَهُ إِلَی الْحُسَیْنِ بْنِ زَیْدٍ عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِیٍّ علیهم السلام قَالَ قَالَ

رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِذَا التَّاجِرَانِ صَدَقَا وَ بَرَّا بُورِکَ لَهُمَا وَ إِذَا کَذَبَا وَ خَانَا لَمْ یُبَارَکْ لَهُمَا وَ هُمَا بِالْخِیَارِ مَا لَمْ یَفْتَرِقَا فَإِنِ اخْتَلَفَا فَالْقَوْلُ قَوْلُ رَبِّ السِّلْعَهِ أَوْ یَتَتَارَکَا(۲).

**[ترجمه]الخصال: حسین بن زید از پدرانش نقل می کند که علی علیه السّلام از پیامبر خدا صلّی الله علیه و آله نقل کردند که فرمود: هنگامی که دو تاجر راست بگویند و نیکی کنند، به آنها برکت داده می شود، و چون دروغ بگویند و خیانت کنند، به آنها برکت داده نمی شود و آنان مادامی که از هم جدا نشده اند، حق انتخاب دارند و هرگاه اختلاف پیدا کنند، سخن، سخن صاحب کالاست و یا می‌توانند متارکه کنند. - . الخصال ۱: ۲۷ -

**[ترجمه]

«۴»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] حَمَّوَیْهِ عَنْ أَبِی الْحُسَیْنِ عَنْ أَبِی خَلِیفَهَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ کَثِیرٍ عَنْ سُفْیَانَ عَنْ أَبِی حُصَیْنٍ عَنْ شَیْخٍ مِنْ أَهْلِ الْمَدِینَهِ عَنْ حَکِیمِ بْنِ حِزَامٍ: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله بَعَثَ مَعَهُ بِدِینَارٍ یَشْتَرِی لَهُ أُضْحِیَّهً فَاشْتَرَاهَا بِدِینَارٍ وَ بَاعَهَا بِدِینَارَیْنِ فَرَجَعَ فَاشْتَرَی أُضْحِیَّهً بِدِینَارٍ وَ جَاءَ بِدِینَارٍ إِلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فَتَصَدَّقَ بِهِ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله وَ دَعَا أَنْ یُبَارَکَ لَهُ فِی تِجَارَتِهِ (۳).

**[ترجمه]أمالی الطوسی: حکیم بن حزام گوید: پیامبر صلّی الله علیه و آله او را با یک دینار فرستاد تا برایش یک گوسفند قربانی بخرد، او با یک دینار گوسفند را خرید، سپس آن گوسفند را به دو دینار فروخت و با یک دینار از آن، گوسفند دیگری خرید و با یک دینار دیگر نزد پیامبر صلّی الله علیه و آله بازگشت. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله یک دینار را به او داد و دعا کرد که خداوند به تجارتش برکت دهد. - . أمالی الطوسی۲: ۱۳ -

**[ترجمه]

«۵»

کِتَابُ الْإِمَامَهِ وَ التَّبْصِرَهِ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ حَمْزَهَ الْعَلَوِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِی الْقَاسِمِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ هَارُونَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ مَسْعَدَهَ بْنِ صَدَقَهَ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: صَاحِبُ السِّلْعَهِ أَحَقُّ بِالسَّوْمِ.

**[ترجمه]کتاب الامامه و التبصره: مسعده بن صدقه از امام صادق علیه السّلام و ایشان از پدرانش روایت کرده است که پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمود: صاحب کالا به نرخ‌گذاری سزاوارتر است.

**[ترجمه]

«۶»

الْكَافِي، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنِ ابْنِ عِيسَى عَنِ ابْنِ أَبِي نَجْرَانَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ عَبْدِ الرَّحِيمِ عَنْ رَجُلٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِذَا قَالَ الرَّجُلُ لِلرَّجُلِ هَلُمَّ أُحْسِنْ بَيْعَكَ يَحْرُمُ عَلَيْهِ الرِّبْحُ (۴).

۱- ۱. قرب الإسناد ص ۱۱۴.

۲- ۲. الخصال ج ۱ ص ۲۷.

۳- ۳. أمالی الطوسیّ ج ۲ ص ۱۳.

۴- ۴. الکافی ج ۵ ص ۱۵۲.

**[ترجمه]الکافی: امام صادق علیه السّلام فرمود: هر گاه شخصی به دیگری بگوید: بیا تا در معامله به تو نیکی کنم، سود بردن بر او حرام می‌شود. - . الکافی ۵: ۱۵۲ -

**[ترجمه]

«۷»

وَ فِیهِ، وَ فِی یب، [تهذیب الأحکام] بِأَسَانِیدَ: الْمُسْلِمُونَ عِنْدَ شُرُوطِهِمْ إِلَّا مَا خَالَفَ کِتَابَ اللَّهِ (۱).

**[ترجمه]الکافی و تهذیب: در اسناد آمده است که: مسلمانان پای‌بند به شرط‌هایشان هستند، مگر شرطی که مخالف و مغایر با کتاب خداوند متعال باشد. - . الکافی ۵: ۱۶۹ و تهذیب ۷: ۲۲ -

**[ترجمه]

«۸»

یب، [تهذیب الأحکام] بِإِسْنَادِهِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ الْخَشَّابِ عَنِ ابْنِ کَلُّوبٍ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِیهِ علیه السلام أَنَّ عَلِیّاً علیه السلام کَانَ یَقُولُ: مَنْ شَرَطَ لِامْرَأَتِهِ شَرْطاً فَلْیَفِ بِهَا فَإِنَّ الْمُسْلِمِینَ عِنْدَ شُرُوطِهِمْ إِلَّا شَرْطاً حَرَّمَ حَلَالًا أَوْ أَحَلَّ حَرَاماً(۲).

أخبار بیع الشرط تشمل بإطلاقها و بعمومها ما إذا لم یکن فی العقد.

**[ترجمه]تهذیب: اسحاق بن عمار از امام صادق علیه السّلام و ایشان از پدرش روایت کرده است که امام علی علیه السّلام می فرمود: هرکس برای زن خویش چیزی شرط کند، باید به آن وفا کند، زیرا مسلمانان پای‌بند به شرط هایشان هستند، مگر شرطی که حلالی را حرام یا حرامی را حلال کند. - . تهذیب ۷: ۴۶۷ -

- اخبار معامله شرط‌دار اگر در قرار داد نباشد، شامل اطلاق و عموم آن می‌شود.

**[ترجمه]

«۹»

کا، [الکافی] عَنِ الْعِدَّهِ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ حَفْصِ بْنِ سُوقَهَ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ الْمُنْذِرِ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَجِیئُنِی الرَّجُلُ فَیَطْلُبُ الْعِینَهَ فَأَشْتَرِی لَهُ الْمَتَاعَ مُرَابَحَهً ثُمَّ أَبِیعُهُ إِیَّاهُ ثُمَّ أَشْتَرِیهِ مِنْهُ مَکَانِی قَالَ إِذَا کَانَ بِالْخِیَارِ إِنْ شَاءَ بَاعَ وَ إِنْ شَاءَ لَمْ یَبِعْ وَ کُنْتَ أَنْتَ بِالْخِیَارِ إِنْ شِئْتَ اشْتَرَیْتَ وَ إِنْ شِئْتَ لَمْ تَشْتَرِ فَلَا بَأْسَ (۳).

**[ترجمه]الکافی: حسین بن منذر گوید: به امام صادق علیه السّلام گفتم: شخصی نزد من می آید و از من درخواست عینه - . عینه: فروختن کالا-یی به دیگری و خریدن مجدد کالا از او، یا خریدن کالای مورد نیاز کسی نقداً و فروختن آن به وی به

صورت نسیه است. - می کند. من کالایی را با سود برایش می خرم، سپس آن را به وی می فروشم و آن گاه در همان مکان، کالاـ را از او می خرم. امام فرمود: اگر او در فروختن یا نفروختن آن کالاـ حق انتخاب داشته باشد، و تو نیز در خریدن یا نخریدن کالا مختار باشی، اشکالی ندارد. - . الکافی ۵: ۲۰۲ -

**[ترجمه]

«۱۰»

کا، [الکافی] عَنِ الْعِدَّهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ یَحْیَی بْنِ الْحَجَّالِ عَنْ خَالِدِ بْنِ الْحَجَّاجِ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام الرَّجُلُ یَجِی ءُ فَیَقُولُ اشْتَرِ هَذَا الثَّوْبَ وَ أُرْبِحَکَ کَذَا وَ کَذَا قَالَ أَ لَیْسَ إِنْ شَاءَ تَرَکَ وَ إِنْ شَاءَ أَخَذَ قُلْتُ بَلَی قَالَ لَا بَأْسَ بِهِ إِنَّمَا یُحِلُّ الْکَلَامُ وَ یُحَرِّمُ الْکَلَامُ.

**[ترجمه]الکافی: خالد بن حجاج گوید: به امام صادق علیه السّلام گفتم: شخصی نزد من می آید و می گوید: این لباس را بخر و فلان مبلغ به تو سود می دهم! امام فرمود: آیا چنین نیست که اگر مایل نباشد، کالا را وا می گذارد و اگر مایل باشد می خرد؟ گفتم: بله! امام فرمود: اشکال ندارد! معامله با یک حرف حلال می شود و با یک حرف دیگر حرام می گردد.

**[ترجمه]

«۱۱»

وَ مِنْهُ، عَنْ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ: مِثْلَهُ (۴).

**[ترجمه]و در الکافی از علی از پدرش از ابن ابو عمر همانند این روایت نقل شده است. - . الکافی ۵: ۲۰۱ -

**[ترجمه]

«۱۲»

وَ مِنْهُ، عَنْ فَضَالَهَ عَنْ مُعَاوِیَهَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَجِیئُنِی الرَّجُلُ یَطْلُبُ مِنِّی بَیْعَ الْحَرِیرِ وَ لَیْسَ عِنْدِی مِنْهُ شَیْ ءٌ فَیُقَاوِلُنِی عَلَیْهِ وَ أُقَاوِلُهُ فِی الرِّبْحِ وَ الْأَجَلِ حَتَّی نَجْتَمِعَ عَلَی شَیْ ءٍ ثُمَّ أَذْهَبُ فَأَشْتَرِی لَهُ الْحَرِیرَ فَأَدْعُوهُ إِلَیْهِ.

ص: ۱۳۷

۱- ۱. الکافی ج ۵ ص ۱۶۹ و التهذیب ج ۷ ص ۲۲.

۲- ۲. التهذیب ج ۷ ص ۴۶۷.

۳- ۳. الکافی ج ۵ ص ۲۰۲.

۴- ۴. الکافی ج ۵ ص ۲۰۱.

فَقَالَ أَ رَأَيْتَ إِنْ وَجَدَ بَيْعاً هُوَ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِمَّا عِنْدَكَ أَ يَسْتَطِيعُ أَنْ يَنْصَرِفَ إِلَيْهِ وَ يَدَعَكَ أَوْ وَجَدْتَ أَنْتَ ذَلِكَ أَ تَسْتَطِيعُ أَنْ تَنْصَرِفَ إِلَيْهِ وَ تَدَعَهُ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ لَا بَأْسَ (۱).

**[ترجمه]الکافی: معاویه بن عمار گوید: به امام صادق علیه السّلام گفتم: شخصی می آید و از من حریر درخواست می کند، درحالی که من هیچ نوعی از آن ندارم. من و او در مورد سود و سررسید پرداخت گفتگو می کنیم و به توافق می رسیم. آنگاه من می روم و برای او حریر می خرم و او را فرا می‌خوانم تا جنس خود را ببرد. این معامله چه حکمی دارد؟

امام فرمود: آیا اگر خریدار کالای مرغوبتری پیدا کند، حق آن را دارد که تو را با جنس حاضر واگذارد و از دیگران خریداری کند، یا تو این حق را داری که اگر مشتری مناسب‌تری پیدا کردی، آن کالا را به او بفروشی و مشتری قبلی را وا گذاری؟ من گفتم: بله. امام صادق علیه السلام فرمود: اشکال ندارد. - . الکافی ۵: ۲۰۰ -

**[ترجمه]

مولف

وَ رُوِیَ: مِثْلُهُ بِاخْتِلَافٍ یَسِیرٍ بِأَسَانِیدَ کَثِیرَهٍ.

**[ترجمه]مانند این روایت در بسیاری از اسناد، البته با کمی تفاوت نقل شده است .

**[ترجمه]

أبواب الدین و القرض

باب ۱ ثواب القرض و ذم من منعه عن المحتاجین

الأخبار

«۱»

لی، [الأمالی للصدوق] فِی خَبَرِ الْمَنَاهِی قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: مَنِ احْتَاجَ إِلَیْهِ أَخُوهُ الْمُسْلِمُ فِی قَرْضٍ وَ هُوَ یَقْدِرُ عَلَیْهِ فَلَمْ یَفْعَلْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَیْهِ رِیحَ الْجَنَّهِ(۲).

**[ترجمه]أمالی الصدوق: در احادیث نهی پیامبر صلّی الله علیه و آله آمده است که فرمود: هر کس برادر مسلمانش در قرض به وی نیاز پیدا کند و توانایی [قرض دادن] داشته باشد و به او ندهد، خداوند بوی بهشت را بر او حرام می گرداند. - . أمالی الصدوق: ۴۳۰ -

**[ترجمه]

«۲»

فس، [تفسیر القمی] قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: عَلَی بَابِ الْجَنَّهِ مَکْتُوبٌ الْقَرْضُ بِثَمَانِیَهَ عَشَرَ وَ الصَّدَقَهُ بِعَشَرَهٍ وَ ذَلِکَ أَنَّ الْقَرْضَ لَا یَکُونُ إِلَّا فِی یَدِ الْمُحْتَاجِ وَ الصَّدَقَهَ رُبَّمَا وَقَعَتْ فِی یَدِ غَیْرِ مُحْتَاجٍ (۳).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: امام صادق علیه السّلام فرمود: بر در بهشت نوشته شده است: ثواب قرض دادن، هجده برابر و ثواب صدقه ده برابر است، چرا که قرض همواره به نیازمند داده می شود و صدقه گاهی در دست غیر نیازمند قرار می گیرد.

-. تفسیر علی بن ابراهیم ۲: ۳۵۰ -

**[ترجمه]

«۳»

فس، [تفسیر القمی] أَحْمَدُ بْنُ إِدْرِیسَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحَکَمِ عَنْ أَبِی الْمِغْزَی عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا إِبْرَاهِیمَ علیه السلام عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَی مَنْ ذَا الَّذِی یُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضاً حَسَناً فَیُضاعِفَهُ لَهُ وَ لَهُ أَجْرٌ کَرِیمٌ (۴) قَالَ نَزَلَتْ فِی صِلَهِ الْأَرْحَامِ (۵).

ص: ۱۳۸

۱- ۱. الکافی ج ۵ ص ۲۰۰.

۲- ۲. أمالی الصدوق ص ۴۳۰.

۳- ۳. تفسیر علیّ بن إبراهیم ج ۲ ص ۳۵۰.

۴- ۴. سوره الحدید: ۱۱.

۵- ۵. نفس المصدر ج ۲ ص ۳۵۱.

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: اسحاق بن عمار گوید: از ابو ابراهیم علیه السّلام درباره سخن خداوند متعال در این آیه پرسیدم: «مَنْ ذَا الَّذی یُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضاً حَسَناً فَیُضاعِفَهُ لَهُ وَ لَهُ أَجْرٌ کَریمٌ»، - . الحدید: ۱۱ - {کیست آن کس که به خدا وامی نیکو دهد تا [نتیجه اش را] برای وی دوچندان گرداند و او را پاداشی خوش باشد؟} ایشان فرمود: این آیه در باب صله ارحام (خویشاوندان) نازل شده است. - . تفسیر علی بن ابراهیم ۲: ۳۵۱ -

**[ترجمه]

«۴»

ثو، [ثواب الأعمال] ابْنُ الْوَلِیدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ النَّضْرِ عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ أَقْرَضَ مُؤْمِناً قَرْضاً یَنْتَظِرُ بِهِ مَیْسُورَهُ کَانَ مَالُهُ فِی زَکَاهٍ وَ کَانَ هُوَ فِی صَلَاهٍ مِنَ الْمَلَائِکَهِ حَتَّی یُؤَدِّیَهُ إِلَیْهِ (۱).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: عمر بن شمر از امام صادق علیه السّلام روایت کرده است که رسول خدا صلی اللّه علیه و آله و سلم فرمود: هر کس که به مؤمنی قرض دهد و صبر کند تا وضع مالی او بهتر شود، تا زمانی که آن شخص قرض خود را به وی ادا کند، مالش پاک می‌ماند و فرشتگان بر او (قرض دهنده) درود می فرستند.

**[ترجمه]

«۵»

ثو، [ثواب الأعمال] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ النَّهْدِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَنَابٍ عَنْ شَیْخٍ کَانَ عِنْدَنَا قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ: لَأَنْ أُقْرِضَ قَرْضاً أَحَبُّ إِلَیَّ مِنْ أَنْ أَصِلَ بِمِثْلِهِ قَالَ وَ کَانَ یَقُولُ مَنْ أَقْرَضَ قَرْضاً فَضَرَبَ لَهُ أَجَلًا فَلَمْ یُؤْتَ بِهِ عِنْدَ ذَلِکَ الْأَجَلِ فَإِنَّ لَهُ مِنَ الثَّوَابِ فِی کُلِّ یَوْمٍ یَتَأَخَّرُ عَنْ ذَلِکَ الْأَجَلِ بِمِثْلِ صَدَقَهِ دِینَارٍ وَاحِدٍ فِی کُلِّ یَوْمٍ (۲).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: محمد بن جناب از یکی از بزرگان نقل کرده است: شنیدم که امام صادق علیه السّلام می‌فرمود: به تحقیق اگر مالی قرض داده شود، در نزد من خوشایندتر است از اینکه همانند آن مال بخشیده شود. - . ثواب الاعمال: ۱۲۴ -

و روایت کرده که می فرمود: هرکس مالی را به کسی قرض دهد، و مدتی برای [پرداخت] آن تعیین کند، و شخص مقروض نتواند در آن مدت معین، قرضش را به او وصول کند، به ازای هر روز تأخیر، ثواب یک دینار صدقه برای او خواهد بود. - . ثواب الاعمال: ۱۲۴ -

**[ترجمه]

«۶»

ثو، [ثواب الأعمال] ابْنُ الْوَلِيدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ الْبَرْقِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ سِنَانٍ عَنِ الْفُضَيْلِ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: مَا مِنْ مُسْلِمٍ أَقْرَضَ مُسْلِماً قَرْضاً يُرِيدُ وَجْهَ اللَّهِ إِلَّا احْتُسِبَ لَهُ أَجْرُهَا بِحِسَابِ الصَّدَقَهِ حَتَّى تَرْجِعَ إِلَيْهِ (٣).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: فضیل از امام صادق علیه السّلام روایت کرده است که فرمود: هیچ مسلمانی نیست که برای رضای خدا به مسلمان دیگری قرض بدهد، مگر آنکه تا زمانی که آن مال به او باز گردد، پاداش صدقه دادن به حساب او ثبت شود. - . ثواب الاعمال: ۱۲۴ -

**[ترجمه]

«۷»

ثو، [ثواب الأعمال] أَبِی عَنْ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ هَیْثَمٍ الصَّیْرَفِیِّ وَ غَیْرِهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: الْقَرْضُ الْوَاحِدُ بِثَمَانِیَهَ عَشَرَ وَ إِنْ مَاتَ احْتُسِبَ بِهَا مِنَ الزَّکَاهِ(۴).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: هیثم صیرفی و دیگران از امام صادق علیه السّلام روایت کرده‌اند که فرمود: ثواب یک قرض، هجده برابر است و اگر (شخص مقروض قبل از پرداخت قرضش) بمیرد، آن مال جزو زکات حساب می‌شود. - . ثواب الاعمال: ۱۲۴ -

**[ترجمه]

«۸»

ثو، [ثواب الأعمال] ابْنُ الْوَلِيدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ ابْنِ هَاشِمٍ عَنِ ابْنِ مَعْبَدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ قَاسِمٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: أَلْفُ دِرْهَمٍ أُقْرِضُهَا مَرَّتَیْنِ أَحَبُّ إِلَیَّ مِنْ أَنْ أَتَصَدَّقَ بِهَا مَرَّهً وَ کَمَا لَا یَحِلُّ لِغَرِیمِکَ أَنْ یَمْطُلَکَ وَ هُوَ مُوسِرٌ فَکَذَلِکَ لَا یَحِلُّ لَکَ أَنْ تُعْسِرَهُ إِذَا عَلِمْتَ أَنَّهُ مُعْسِرٌ(۵).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: عبداللّه بن سنان از امام صادق علیه السّلام روایت کرده است که پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمود: اگر مبلغ هزار درهم، دو بار قرض داده شود، در نزد من خوشایندتر از آن است که آن هزار درهم یک بار (و یک جا) صدقه داده شود. و همچنان که برای آن شخصی که از تو قرض می گیرد، جایز نیست در صورت توانایی، بازدهی قرض خود را به تأخیر بیندازد، برای تو نیز جایز نیست - اگر بدانی که او در مضیقه و تنگدستی است -

او را در فشار قرار دهی. - . ثواب الاعمال: ۱۲۴ -

**[ترجمه]

«۹»

الْهِدَايَهُ، قَالَ الصَّادِقُ عليه السلام: مَكْتُوبٌ عَلَى بَابِ الْجَنَّهِ الصَّدَقَهُ بِعَشَرَهٍ وَ الْقَرْضُ بِثَمَانِيَهَ عَشَرَ وَ إِنَّمَا صَارَ الْقَرْضُ أَفْضَلَ مِنَ الصَّدَقَهِ لِأَنَّ الْمُسْتَقْرِضَ

ص: ۱۳۹

۱- ۱. ثواب الأعمال ص ۱۲۴.

۲- ۲. ثواب الأعمال ص ۱۲۴.

۳- ۳. ثواب الأعمال ص ۱۲۴.

۴- ۴. ثواب الأعمال ص ۱۲۴.

۵- ۵. ثواب الأعمال ص ۱۲۴.

لَا يَسْتَقْرِضُ إِلَّا مِنْ حَاجَةٍ وَ قَدْ يَطْلُبُ الصَّدَقَهَ مَنْ لَا يَحْتَاجُ إِلَيْهَا(۱).

**[ترجمه]الهدایه: امام صادق علیه السّلام فرمود: بر در بهشت نوشته شده است: ثواب صدقه ده برابر و قرض هجده برابر است و قرض از صدقه برتر گردیده، زیرا قرض کننده جز از روی نیاز قرض نمی کند ولی گاهی غیرنیازمند درخواست صدقه می کند. - . الهدایه: ۴۴ -

**[ترجمه]

«۱۰»

ف، [تحف العقول] فِی خَبَرٍ طَوِیلٍ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: أَمَّا الْوُجُوهُ الْأَرْبَعَهُ الَّتِی یَلْزَمُهُ فِیهَا النَّفَقَهُ مِنْ وُجُوهِ اصْطِنَاعِ الْمَعْرُوفِ فَقَضَاءُ الدَّیْنِ وَ الْعَارِیَّهُ وَ الْقَرْضُ وَ إِقْرَاءُ الضَّیْفِ وَاجِبَاتٌ فِی السُّنَّهِ(۲).

**[ترجمه]تحف العقول: در یک حدیث طولانی از امام صادق علیه السّلام ایشان فرموده‌اند: اما وجوه چهارگانه که آن شامل پرداخت دِین، عاریه دادن، قرض دادن، و پذیرایی از مهمان که در سنت واجب است. - . تحف العقول: ۳۵۳ -

**[ترجمه]

«۱۱»

ضا، [فقه الرضا علیه السلام] رُوِیَ: أَنَّ أَجْرَ الْقَرْضِ ثَمَانِیَهَ عَشَرَ ضِعْفاً مِنْ أَجْرِ الصَّدَقَهِ لِأَنَّ الْقَرْضَ یَصِلُ إِلَی مَنْ لَا یَضَعُ نَفْسَهُ لِلصَّدَقَهِ لِأَخْذِ الصَّدَقَهِ(۳).

**[ترجمه]فقه الرضا: روایت شده است که: پاداش قرض هجده برابر پاداش صدقه است؛ زیرا قرض به کسانی می رسد که برای گرفتن صدقه خود را در جایگاه صدقه قرار نمی دهند. - . فقه الرضا علیه السلام: ۳۴ -

**[ترجمه]

«۱۲»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِیدِ عَنْ بَعْضِ الْقُمِّیِّینَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی لا خَیْرَ فِی کَثِیرٍ مِنْ نَجْواهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَهٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلاحٍ بَیْنَ النَّاسِ یَعْنِی بِالْمَعْرُوفِ الْقَرْضَ (۴).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: امام صادق علیه السّلام در تفسیر سخن خداوند متعال در این آیه: «لا خَیْرَ فِی کَثِیرٍ مِنْ نَجْواهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَهٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلاحٍ بَیْنَ النَّاسِ» - . النساء/ ۱۱۴ - {در بسیاری از رازگوییهای ایشان خیری نیست، مگر کسی که [بدین وسیله] به صدقه یا کار پسندیده یا سازشی میان مردم، فرمان دهد.} فرمود: منظور از کلمه‌ی «معروف» در اینجا،

قرض دادن است. - . تفسير العياشى ١: ٢٧۵ -

**[ترجمه]

«١٣»

م، [تفسير الإمام عليه السلام]: أَمَّا الْقَرْضُ فَقَرْضُ دِرْهَمٍ كَصَدَقَهِ دِرْهَمَيْنِ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَقَالَ هُوَ عَلَى الْأَغْنِيَاءِ(۵).

**[ترجمه]تفسير الامام العسكرى: اما قرض؛ قرض دادن يک درهم همانند صدقه دادن دو درهم است، از رسول خدا صلّى الله عليه و آله شنيدم كه فرمود: قرض دادن بر عهده اغنياء است. - .[۶]منبعى براى آن يافت نشده است. -

**[ترجمه]

«١۴»

نَوَادِرُ الرَّاوَنْدِيِّ، بِإِسْنَادِهِ عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: الصَّدَقَهُ بِعَشَرَهٍ وَ الْقَرْضُ بِثَمَانِيَهَ عَشَرَ وَ صِلَهُ الْإِخْوَانِ بِعِشْرِينَ وَ صِلَهُ الرَّحِمِ بِأَرْبَعٍ وَ عِشْرِينَ (۶).

١- ١. الهدايه ص ۴۴.

٢- ٢. تحف العقول ص ٣۵٣.

٣- ٣. فقه الرضا ص ٣۴.

۴- ۴. تفسير العيّاشىّ ج ١ ص ٢٧۵.

۵- ۵. لم أعثر عليه فى المصدر.

۶- ۶. نوادر الراوندىّ ص ۶.

**[ترجمه]نوادر الراوندی: امام موسی کاظم علیه السّلام از پدرانش روایت کرده است که رسول خدا صلّی اللّه علیه و آله فرمود: ثواب صدقه ده برابر، و قرض هجده برابر است و ثواب صله برادر، بیست برابر و صله رحم، بیست و چهار برابر است. - . نوادر الراوندی: ۶ -

**[ترجمه]

باب ۲ ما ورد فی الاستدانه

الأخبار

«۱»

ع، [علل الشرائع] ل، [الخصال] ابْنُ الْوَلِيدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ ابْنِ مَعْرُوفٍ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ حَنَانِ بْنِ سَدِيرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: كُلُّ ذَنْبٍ يُكَفِّرُهُ الْقَتْلُ فِی سَبِيلِ اللَّهِ إِلَّا الدَّيْنَ فَإِنَّهُ لَا كَفَّارَهَ لَهُ إِلَّا أَدَاؤُهُ أَوْ يَقْضِیَ صَاحِبُهُ أَوْ يَعْفُوَ الَّذِی لَهُ الْحَقُّ (۱).

**[ترجمه]علل الشرایع و الخصال: امام باقر علیه السّلام فرمود: شهادت در راه خدا، کفاره همه گناهان قرار می گیرد به جز قرض، مگر اینکه گیرنده قرض، قرضش را ادا کند و یا صاحب مال آن را بر او ببخشد. - . علل الشرایع: ۵۲۸ و الخصال ۱: ۹ -

**[ترجمه]

«۲»

ل، [الخصال] أَبِی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِيسَ عَنِ الْأَشْعَرِیِّ عَنْ يُوسُفَ بْنِ الْحَارِثِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ حَيَاهَ بْنِ شُرَيْحٍ عَنْ سَالِمِ بْنِ غَيْلَانَ عَنْ دَرَّاجٍ عَنْ أَبِی الْهَيْثَمِ عَنْ أَبِی سَعِيدٍ الْخُدْرِیِّ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَقُولُ: أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الْكُفْرِ وَ الدَّيْنِ قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَ يَعْدِلُ الدَّيْنُ بِالْكُفْرِ فَقَالَ نَعَمْ (۲).

**[ترجمه]الخصال: ابوسعید خدری روایت کرده است، از پیامبر صلّی اللّه علیه و آله شنیدم که می‌فرمود: پناه می برم به خدا از کفر و قرض. گفتند: ای پیامبر خدا! آیا قرض را با کفر برابر می شماری؟ فرمود: بله. - . الخصال ۱: ۲۷ -

**[ترجمه]

«۳»

ع، [علل الشرائع] الْعَطَّارُ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْأَشْعَرِیِّ: مِثْلَهُ (۳).

**[ترجمه]علل الشرایع: عطار از پدرش و او از اشعری همانند این را نقل کرده است. - . علل الشرایع: ۵۲۷ -

**[ترجمه]

«۴»

ع، [علل الشرائع] ابْنُ الْوَلِیدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ الْمُغِیرَهِ عَنِ السَّكُونِیِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ علیهما السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِیَّاكُمْ وَ الدَّیْنَ فَإِنَّهُ هَمٌّ بِاللَّیْلِ وَ ذُلٌّ بِالنَّهَارِ(۴).

**[ترجمه]علل الشرایع: سکونی از امام صادق علیه السّلام و ایشان از پدرانش روایت کرده است که پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمود: بپرهیزید از بدهکاری، که مایه اندوه در شب و خواری در روز است. - . علل الشرایع: ۵۲۷ -

**[ترجمه]

«۵»

ع، [علل الشرائع] مَاجِیلَوَیْهِ عَنْ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَیْمُونٍ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ قَالَ عَلِیٌّ علیه السلام: إِیَّاكُمْ وَ الدَّیْنَ فَإِنَّهُ مَذَلَّهٌ بِالنَّهَارِ وَ مَهَمَّهٌ

ص: ۱۴۱

۱- ۱. علل الشرائع ص ۵۲۸ و الخصال ج ۱ ص ۹ و كان رمزه(ن) للعیون و هو من تصحیف النسّاخ.

۲- ۲. الخصال ج ۱ ص ۲۷.

۳- ۳. علل الشرائع ص ۵۲۷.

۴- ۴. علل الشرائع ص ۵۲۷.

بِاللَّيْلِ وَ قَضَاءٌ فِی الدُّنْیَا وَ قَضَاءٌ فِی الْآخِرَهِ(۱).

**[ترجمه]علل الشرایع: عبدالله بن میمون از امام صادق علیه السّلام روایت کرده است که امام علی علیه السّلام فرمود: بپرهیزید از بدهکاری که آن مایه خواری در روز و موجب اندوه در شب است و پرداختنی در دنیا و پرداختنی در آخرت دارد. - . علل الشرایع: ۵۲۷ -

**[ترجمه]

«۶»

ع، [علل الشرائع] أَبِی عَنِ الْحِمْیَرِیِّ عَنْ هَارُونَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ سَعْدَانَ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ اللَّیْثِیِّ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَا الْوَجَعُ إِلَّا وَجَعُ الْعَیْنِ وَ مَا الْهَمُّ إِلَّا هَمُّ الدَّیْنِ (۲).

**[ترجمه]علل الشرایع: امام صادق علیه السّلام از پدرانش روایت کرده است که رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمود: دردی جز درد چشم و اندوهی جز اندوه قرض نیست. - . علل الشرایع: ۵۲۹ -

**[ترجمه]

«۷»

ع، [علل الشرائع] بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: الدَّیْنُ رَایَهُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فِی الْأَرْضِ فَإِذَا أَرَادَ أَنْ یُذِلَّ عَبْداً وَضَعَهُ فِی عُنُقِهِ (۳).

**[ترجمه]علل الشرایع: بنا بر این اسناد، رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمود: قرض و وام پرچم خداوند در زمین است، و اگر بخواهد بنده ای را خوار گرداند، آن را بر گردن او قرار می‌دهد. - . علل الشرایع: ۵۲۹ -

**[ترجمه]

«۸»

ع، [علل الشرائع] ابْنُ إِدْرِیسَ عَنْ أَبِیهِ عَنِ الْأَشْعَرِیِّ عَنِ الْجَامُورَانِیِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ أَبِی عُثْمَانَ عَنْ حَفْصِ بْنِ غِیَاثٍ عَنْ لَیْثٍ عَنْ سَعْدٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبِی سَلَمَهَ عَنْ أَبِی هُرَیْرَهَ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: لَا تَزَالُ نَفْسُ الْمُؤْمِنِ مُعَلَّقَهً مَا کَانَ عَلَیْهِ الدَّیْنُ (۴).

**[ترجمه]علل الشرایع: ابوهریره از پیامبر صلّی الله علیه و آله روایت کرده است که ایشان فرمود: پیوسته نفس مؤمن درگیر دِینی است که بر ذمه اوست. - . علل الشرائع: ۵۲۸ -

**[ترجمه]

«۹»

ع، [علل الشرائع] بِالْإِسْنَادِ عَنِ الْأَشْعَرِيِّ عَنِ ابْنِ يَزِيدَ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا رَفَعَهُ عَنْ أَحَدِهِمْ قَالَ: يُؤْتَى يَوْمَ الْقِيَامَهِ بِصَاحِبِ الدَّيْنِ يَشْكُو الْوَحْشَهَ فَإِنْ كَانَتْ لَهُ حَسَنَاتٌ أُخِذَتْ مِنْهُ لِصَاحِبِ الدَّيْنِ وَ قَالَ وَ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ حَسَنَاتٌ أُلْقِيَ عَلَيْهِ مِنْ سَيِّئَاتِ صَاحِبِ الدَّيْنِ إِنَّ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَاتَ رَجُلٌ وَ عَلَيْهِ دِينَارَانِ فَأُخْبِرَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله فَأَبَى أَنْ يُصَلِّيَ عَلَيْهِ وَ إِنَّمَا فَعَلَ ذَلِكَ لِكَيْ لَا يَجْتَرِءُوا عَلَى الدَّيْنِ وَ قَالَ قَدْ مَاتَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ عَلَيْهِ دَيْنٌ وَ مَاتَ الْحَسَنُ علیه السلام وَ عَلَيْهِ دَيْنٌ وَ قُتِلَ الْحُسَيْنُ علیه السلام وَ عَلَيْهِ دَيْنٌ (۵).

**[ترجمه]علل الشرایع: ابن یزید با واسطه از ائمه علیهم السّلام روایت می کند که فرمود: روز قیامت بدهکار آورده می شود، در حالی که از وحشت شکایت می کند. پس اگر اعمال حسنه‌ای داشته باشد، برای طلبکار از او گرفته می شود و اگر عمل حسنه‌ای نداشته باشد، از گناهان طلبکار به او داده می شود. در زمان رسول خدا صلّی الله علیه و آله مردی از دنیا رفت در حالی که دو دینار بدهکار بود، پیامبرصلّی الله علیه و آله از این مسئله (بدهکار بودن او) باخبر شد، بنابراین از نماز خواندن بر جنازه آن شخص خودداری کرد. البته پیامبر صلّی الله علیه و آله تنها به این دلیل آن‌گونه رفتار کرد تا مسلمانان جرأت بر بدهی پیدا نکنند (و آن را بی‌اهمیت نشمارند، وگرنه) پیامبرصلّی الله علیه و آله رحلت فرمود در حالی که بدهکار بود و امام حسن علیه السّلام بدهکار درگذشت و امام حسین علیه السّلام بدهکار شهید شد. - . علل الشرائع: ۵۲۸ -

**[ترجمه]

«۱۰»

ع، [علل الشرائع] بِالْإِسْنَادِ إِلَى الْأَشْعَرِيِّ عَنِ الْيَقْطِينِيِّ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ الْهَمْدَانِيِّ- عَنْ أَبِي ثُمَامَهَ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام وَ قُلْتُ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاكَ إِنِّي رَجُلٌ أُرِيدُ أَنْ أُلَازِمَ مَكَّهَ وَ عَلَيَّ دَيْنٌ لِلْمُرْجِئَهِ فَمَا تَقُولُ قَالَ فَقَالَ ارْجِعْ إِلَى مُؤَدِّي دَيْنِكَ وَ انْظُرْ أَنْ تَلْقَى اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ لَيْسَ عَلَيْكَ دَيْنٌ فَإِنَ

۱- ۱. علل الشرائع ص ۵۲۷.

۲- ۲. علل الشرائع ص ۵۲۹ بتفاوت یسیر فی الثانی.

۳- ۳. علل الشرائع ص ۵۲۹ بتفاوت یسیر فی الثانی.

۴- ۴. علل الشرائع ص ۵۲۸.

۵- ۵. علل الشرائع ص ۵۲۸.

الْمُؤْمِنَ لَا يَخُونُ (۱).

**[ترجمه]علل الشرايع: ابو ثمامه گويد: خدمت امام باقر عليه السّلام رسيدم و عرض كردم: فدايت شوم! من قصد دارم راهى مكه شوم، ولى دِين و بـدهى‌اى بر گردن دارم كه به تأخير افتاده است، در اين باره نظرتان چيست؟ فرمود: به آنجا كه بايد دينت را ادا كنى بازگرد، و بنگر كه خداوند عزيز را در حالى ملاقات مى‌كنى كه دينى بر عهده تو نيست، زيرا مؤمن خيانت نمى كند. - . علل الشرائع: ۵۲۸ -

**[ترجمه]

«۱۱»

ع، [علل الشرائع] بِالْإِسْنَادِ عَنِ الْيَقْطِينِيِّ عَنِ الْهَيْثَمِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ عَنِ الْوَلِيدِ بْنِ صَبِيحٍ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام يَدَّعِي عَلَى الْمُعَلَّى بْنِ خُنَيْسٍ دَيْناً عَلَيْهِ قَالَ فَقَالَ ذَهَبَ بِحَقِّي قَالَ فَقَالَ ذَهَبَ بِحَقِّكَ الَّذِي قَتَلَهُ ثُمَّ قَالَ لِلْوَلِيدِ قُمْ إِلَى الرَّجُلِ فَاقْضِهِ مِنْ حَقِّهِ فَإِنِّي أُرِيدُ أَنْ أُبَرِّدَ عَلَيْهِ جِلْدَهُ وَ إِنْ كَانَ بَارِداً(۲).

**[ترجمه]علل الشرايع: وليد بن صبيح گويد: پس از كشته شدن معلى بن خنيس شخصى نزد امام صادق عليه السّلام آمد و ادعا كرد كه معلّى به او بدهكار است و گفت: او حق مرا ضايع كرد. امام به او فرمود: كسى كه او را كشت، حق تو را از ميان برد! سپس ايشان به وليد فرمود: به سوى اين مرد برو و حقش را بپرداز؛ زيرا من مى خواهم پوست معلى را خنك كنم؛ هرچند كه خنك است. (كنايه از برداشتن عذاب از او) - . علل الشرائع: ۵۲۸ - .

**[ترجمه]

«۱۲»

ع،(۳)[علل الشرائع] ابْنُ الْوَلِيدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ ابْنِ هَاشِمٍ عَنِ ابْنِ مَرَّارٍ عَنْ يُونُسَ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ وَهْبٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام بَلَغَنَا أَنَّ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ مَاتَ وَ عَلَيْهِ دَيْنٌ فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيْهِ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله وَ قَالَ لَا تُصَلُّوا عَلَى صَاحِبِكُمْ حَتَّى يُقْضَى عَنْهُ الدَّيْنُ فَقَالَ ذَلِكَ حَقٌّ قَالَ ثُمَّ قَالَ إِنَّمَا فَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله ذَلِكَ لِيَتَعَاطَوُا الْحَقَّ وَ يُؤَدِّيَ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ وَ لِئَلَّا يَسْتَخِفُّوا بِالدَّيْنِ قَدْ مَاتَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ عَلَيْهِ دَيْنٌ وَ مَاتَ عَلِيٌّ وَ عَلَيْهِ دَيْنٌ وَ مَاتَ الْحَسَنُ وَ عَلَيْهِ دَيْنٌ وَ قُتِلَ الْحُسَيْنُ وَ عَلَيْهِ دَيْنٌ (۴).

**[ترجمه]علل الشرايع: معاويه بن وهب گويد: به امام صادق عليه السّلام گفتم، به ما خبر رسيده كه مردى از انصار بدهكار از دنيا رفت و پيامبر صلّى الله عليه و آله بر جنازه آن شخص نماز نخواند و به اصحابش فرمود: بر برادرتان نماز نخوانيد تا اينكه بدهى او پرداخت شود. آيا اين صحّت دارد؟

امام صادق عليه السّلام فرمود: بله! البته رسول خدا صلّى الله عليه و آله، تنها به اين دليل آن‌گونه رفتار كرد تا هر كس دينى به

گردن دارد، آن را ادا نمایـد و دیگر اینکه قرض و بدهی را بی اهمیّت نشـمارند. وگرنه رسول خدا صلّی الله علیه و آله از دنیا رفت، حال آنکه مدیون بود، و امام علی علیه السّلام و امام حسن مجتبی علیه السّلام رخت از دنیا بستند در حالی که مقروض بودند و حضرت حسین علیه السّلام قرض به گردن داشت و شهید شد. - . علل الشرایع: ۵۹۰ -

**[ترجمه]

«۱۳»

سن، [المحاسن] أَبِی عَنْ یُونُسَ: مِثْلَهُ (۵).

**[ترجمه]المحاسن: پدرم از یونس همانند این روایت را نقل کرده است. - . المحاسن ۲: ۳۱۸ -

**[ترجمه]

«۱۴»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] الْحَفَّارُ عَنْ أَبِی الْقَاسِمِ الدِّعْبِلِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَخِی دِعْبِلِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِیلَ وَ سَعِیدِ بْنِ سُفْیَانَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِیهِ علیهما السلام عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ أَبِی طَالِبٍ رَضِیَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ: إِنَّ اللَّهَ مَعَ الدَّائِنِ حَتَّی یَقْضِیَ دَیْنَهُ مَا لَمْ یَکُنْ دَیْنُهُ فِی أَمْرٍ یَکْرَهُهُ اللَّهُ قَالَ وَ کَانَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ یَقُولُ لِجَارِیَتِهِ اذْهَبِی فَخُذِی لِی بِدَیْنٍ فَإِنِّی أَکْرَهُ أَنْ أَبِیتَ لَیْلَةً إِلَّا وَ اللَّهُ

۱- ۱. العلل ص ۵۲۸.

۲- ۲. العلل ص ۵۲۸.

۳- ۳. کان فی المطبوعه رمز أمالی الصدوق، و التصحیح من الأصل.

۴- ۴. علل الشرائع ص ۵۹۰.

۵- ۵. المحاسن ج ۲ ص ۳۱۸.

مَعِی بَعْدَ الَّذِی سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله (۱).

**[ترجمه]أمالی الطوسی: محمد بن اسماعیل و سعید بن سفیان از امام صادق علیه السّلام و ایشان از پدرش و از عبدالله بن جعفر روایت می کنند که پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمود: تا وقتی که قرض در مورد کار ناخوشایند خداوند نباشد، خداوند با بدهکار است تا قرضش را بپردازد. و عبدالله بن جعفر به کنیزش می گوید: برو و برایم قرض کن، زیرا بعد از اینکه آن سخن را از پیامبر صلّی الله علیه و آله شنیدم، برایم ناخوشایند است که شبی را بگذرانم مگر اینکه خداوند همراه من باشد. - . أمالی الطوسی ۱: ۳۸۲ -

**[ترجمه]

«۱۵»

ب، [قرب الإسناد] ابْنُ طَرِیفٍ عَنِ ابْنِ عُلْوَانَ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِیهِ علیهما السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ طَلَبَ رِزْقَ اللَّهِ حَلَالًا فَأَغْفَلَ فَلْیَسْتَدِنْ عَلَی اللَّهِ وَ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله (۲).

**[ترجمه]قرب الاسناد: ابن علوان از امام صادق علیه السّلام و ایشان از پدرش روایت کرده است که رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمود: هر کس از راه حلال، روزی خدا را طلب کرد، اما باز نیازمند شد، به حساب خدا و رسول خدا وام گیرد. - . قرب الاسناد: ۵۶ -

**[ترجمه]

«۱۶»

ب، [قرب الإسناد] بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لَمْ یُورِثْ دِینَاراً وَ لَا دِرْهَماً وَ لَا عَبْداً وَ لَا وَلِیدَةً وَ لَا شَاةً وَ لَا بَعِیراً وَ لَقَدْ قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ إِنَّ دِرْعَهُ مَرْهُونَةٌ عِنْدَ یَهُودِیٍّ مِنْ یَهُودِ الْمَدِینَهِ بِعِشْرِینَ صَاعاً مِنْ شَعِیرٍ اسْتَسْلَفَهَا نَفَقَةً لِأَهْلِهِ (۳).

**[ترجمه]قرب الاسناد: بنا بر همین اسناد نقل شده است که: پیامبر صلّی الله علیه و آله هیچ درهم و دیناری و هیچ غلام و کنیز و گوسفند و شتری به ارث نگذاشت و در حالی رحلت نمود که زره اش نزد یکی از یهودیان مدینه در مقابل بیست صاع (۶۰ کیلوگرم) جو که برای امرار معاش خانواده اش قرض کرده بود، رهن بود. - . قرب الاسناد: ۴۴ -

**[ترجمه]

«۱۷»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ سَمَاعَةَ قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ یَکُونُ عِنْدَهُ شَیْ ءٌ یَتَبَلَّغُ بِهِ وَ عَلَیْهِ دَیْنٌ أَ یُطْعِمُهُ عِیَالَهُ حَتَّی یَأْتِیَهُ اللَّهُ

تَبَارَكَ وَ تَعَالَی بِمَیْسَرَهٍ فَیَقْضِیَ دَیْنَهُ أَوْ یَسْتَقْرِضُ عَلَی ظَهْرِهِ فِی خُبْثِ الزَّمَانِ وَ شِدَّهِ الْمَکَاسِبِ أَوْ یَقْبَلُ الصَّدَقَهَ أَوْ یَقْضِی بِمَا کَانَ عِنْدَهُ دَیْنَهُ قَالَ یَقْضِی بِمَا کَانَ عِنْدَهُ دَیْنَهُ وَ یَقْبَلُ الصَّدَقَهَ وَ لَا یَأْخُذُ أَمْوَالَ النَّاسِ إِلَّا وَ عِنْدَهُ وَفَاءٌ لِمَا یَأْخُذُ مِنْهُمْ أَوْ یُقْرِضُونَهُ إِلَی مَیْسَرَهٍ فَإِنَّ اللَّهَ یَقُولُ یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا لا تَأْکُلُوا أَمْوالَکُمْ بَیْنَکُمْ بِالْباطِلِ إِلَّا أَنْ تَکُونَ تِجارَهً عَنْ تَراضٍ مِنْکُمْ فَلَا یَسْتَقْرِضْ عَلَی ظَهْرِهِ إِلَّا وَ عِنْدَهُ وَفَاءٌ وَ لَوْ طَافَ عَلَی أَبْوَابِ النَّاسِ فَزَوَّدُوهُ بِاللُّقْمَهِ وَ اللُّقْمَتَیْنِ وَ التَّمْرَهِ وَ التَّمْرَتَیْنِ إِلَّا أَنْ یَکُونَ لَهُ وَلِیٌّ یَقْضِی دَیْنَهُ مِنْ بَعْدِهِ إِنَّهُ لَیْسَ مِنَّا مِنْ مَیِّتٍ یَمُوتُ إِلَّا جَعَلَ اللَّهُ لَهُ وَلِیّاً یَقُومُ فِی عِدَتِهِ وَ دَیْنِهِ (۴).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: سماعه گوید: از ایشان سؤال کردم: مردی بدهکار است و درآمد ناچیزی دارد که از آن گذران زندگی می کند. آیا آن را صرف قوت خانواده‌اش کند تا اینکه خداوند متعال به او وسعت روزی دهد و آنگاه قرض خود را ادا کند؟ یا در این زمانه پلیدی که کار و کاسبی دشوار شده است، [برای تأمین مخارج زندگی دوباره] قرض بگیرد و صدقه قبول کند؟ و یا اینکه قرض خود را [از همین درآمد اندک] بپردازد؟

ایشان فرمود: با درآمد حاضر، قرض خود را بپردازد و صدقه قبول کند و مال مردم را [به ناحق] نگیرد، مگر اینکه وقتی مالی از آنان گرفت یا قرض داد، آن را (تا زمان گشایش روزی) [به باز پس دادن آن وفادار باشد و به پرداخت آن] متعهد باشد، خداوند متعال می‌فرماید: {ای کسانی که ایمان آورده اید، اموال همدیگر را به ناروا مخورید - مگر آنکه داد و ستدی با تراضی یکدیگر، از شما [انجام گرفته] باشد} -. النساء/ ۲۹ -

[انسان] نمی تواند وامی را بر عهده بگیرد، مگر زمانی که متعهد به ادای آن باشد، و حتی اگر مجبور شود بر در خانه های مردم برود، [باید] قرضش را با یک لقمه و یا دو لقمه، یا یک دانه خرما و دو دانه خرما فراهم [و پرداخت] کند، مگر اینکه صاحب فرزندی باشد که بعد از مرگش قرض او را پرداخت کند. از خاندان ما هرکس وفات کند، خداوند برای او جانشینی قرار می دهد تا وعده ها و قرض او را ادا کند. -. تفسیر العیاشی ۱: ۲۳۶ -

**[ترجمه]

«۱۸»

سر، [السرائر] مِنْ کِتَابِ الْمَشِیخَهِ لِابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ أَبِی أَیُّوبَ عَنْ سَمَاعَهَ

ص: ۱۴۴

۱- ۱. أمالی الطوسیّ ج ۱ ص ۳۸۲ و کان الرمز(سر) للسرائر و هو من سهو القلم و الصواب ما أثبتناه.

۲- ۲. قرب الإسناد ص ۵۶.

۳- ۳. قرب الإسناد ص ۴۴.

۴- ۴. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۲۳۶.

قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنِ الرَّجُلِ مِنَّا يَكُونُ عِنْدَهُ الشَّيْ ءُ يَتَبَلَّغُ بِهِ وَ عَلَيْهِ دَيْنٌ أَ يُطْعِمُهُ عِيَالَهُ حَتَّى يَأْتِيَهُ اللَّهُ تَعَالَى بِمَيْسَرَةٍ فَيَقْضِيَ دَيْنَهُ أَوْ يَسْتَقْرِضُ عَلَى ظَهْرِهِ فِي جَدْبِ الزَّمَانِ وَ شِدَّةِ الْمَكَاسِبِ أَوْ يَقْضِي بِمَا عِنْدَهُ دَيْنَهُ وَ يَقْبَلُ الصَّدَقَةَ قَالَ يَقْضِي بِمَا عِنْدَهُ دَيْنَهُ وَ يَقْبَلُ الصَّدَقَةَ وَ قَالَ لَا يَأْكُلُ أَمْوَالَ النَّاسِ إِلَّا وَ عِنْدَهُ مَا يُؤَدِّي إِلَيْهِمْ حُقُوقَهُمْ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَأْكُلُوا أَمْوالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْباطِلِ وَ قَالَ مَا أُحِبُّ لَهُ أَنْ يَسْتَقْرِضَ إِلَّا وَ عِنْدَهُ وَفَاءٌ بِذَلِكَ إِمَّا فِي عُقْدَةٍ أَوْ فِي تِجَارَةٍ وَ لَوْ طَافَ عَلَى أَبْوَابِ النَّاسِ فَيَرُدُّونَهُ بِاللُّقْمَةِ وَ اللُّقْمَتَيْنِ إِلَّا أَنْ يَكُونَ لَهُ وَلِيٌّ يَقْضِي دَيْنَهُ عَنْهُ مِنْ بَعْدِهِ ثُمَّ قَالَ إِنَّهُ لَيْسَ مِنَّا مَنْ يَمُوتُ إِلَّا جَعَلَ اللَّهُ لَهُ وَلِيّاً يَقُومُ فِي دَيْنِهِ فَيَقْضِي عَنْهُ (۱).

**[ترجمه]السرایر: ابوایوب از سماعه روایت کرده است که گفت: از امام صادق علیه السّلام سؤال کردم: یک تن از یاران ما بدهکار است و درآمد ناچیزی دارد که از آن گذران زندگی می کند. آیا آن را صرف قوت خانواده‌اش کند تا اینکه خداوند متعال به او وسعت روزی دهد و آنگاه قرض خود را ادا کند؟ یا در این زمانه پلیدی که کار و کاسبی دشوار شده است، قرض بگیرد؟ و یا اینکه قرض خود را بپردازد و صدقه بگیرد؟

ایشان فرمود: با درآمد حاضر قرض خود را بپردازد و صدقه قبول کند و فرمود: مال مردم را نخورد، مگر اینکه از آنچه در اختیار دارد، حقوق و دین آنان را پرداخت کند. خداوند متعال می‌فرماید: {ای کسانی که ایمان آورده اید، اموال همدیگر را به ناروا مخورید.}

و فرمود: برای او خوشایند نمی‌دانم که از کسی قرضی بگیرد، مگر اینکه به آن متعهد باشد، چه در پیمان و چه در تجارت، و حتی اگر مجبور شود بر در خانه های مردم برود، قرضش را با یک لقمه و یا دو لقمه، فراهم کند، مگر اینکه برای او جانشینی باشد که بعد از مرگش قرض او را پرداخت کند. سپس فرمود: از خاندان ما هرکس وفات کند، خداوند برای او جانشینی قرار می دهد تا قرض او را ادا کند. - . السرائر: ۴۸۶ -

**[ترجمه]

«۱۹»

أَقُولُ وَجَدْتُ فِي كِتَابِ كَشْفِ الْمَحَجَّهِ لِلسَّيِّدِ بْنِ طَاوُسٍ أَنَّهُ قَالَ رَأَيْتُ فِي كِتَابِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيِّ الثِّقَهِ بِإِسْنَادِهِ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: قُبِضَ عَلِيٌّ علیه السلام وَ عَلَيْهِ دَيْنٌ ثَمَانُ مِائَهِ أَلْفِ دِرْهَمٍ فَبَاعَ الْحَسَنُ ضَيْعَهً لَهُ بِخَمْسِمِائَهِ أَلْفٍ وَ قَضَاهَا عَنْهُ وَ بَاعَ ضَيْعَهً لَهُ أُخْرَى بِثَلَاثِمِائَهِ أَلْفِ دِرْهَمٍ فَقَضَاهَا عَنْهُ وَ ذَلِكَ أَنَّهُ لَمْ يَكُنْ يَذَرُ مِنَ الْخُمُسِ شَيْئاً وَ كَانَتْ تَنُوبُهُ نَوَائِبُ (۲).

**[ترجمه]مؤلف:

در کتاب «کشف المحجه» سید بن طاووس دیدم که نقل کرده است: در کتاب ابراهیم بن محمد اشعری که قابل اعتماد و استناد است، دیدم که از امام باقر علیه السّلام روایت شده است: حضرت علی علیه السّلام وقتی رحلت کرد که هشتصد هزار درهم قرض داشت. بنابراین امام حسن علیه السّلام ملکی از اموال آن بزرگوار را به پانصد هزار درهم و زمینی از وی را به

سیصد هزار درهم فروخت و دین او علیه السّلام را ادا کرد. علت این دین آن بود که آن بزرگوار با وجود گرفتاری‌های فراوانی که داشت، چیزی از خمس را برای خود نگاه نمی داشت (و همه را بین مستحقان تقسیم می نمود). - . کشف المحجه: ۱۲۵ -

**[ترجمه]

«۲۰»

وَ رَأَيْتُ فِی كِتَابِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُكَيْرٍ بِإِسْنَادِهِ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام: أَنَّ الْحُسَيْنَ علیه السلام قُتِلَ وَ عَلَيْهِ دَيْنٌ وَ إِنَّ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ علیه السلام بَاعَ ضَيْعَةً لَهُ بِثَلَاثِ مِائَةِ أَلْفٍ لِيَقْضِیَ دَيْنَ الْحُسَيْنِ علیه السلام وَ عِدَاتٍ كَانَتْ عَلَيْهِ (۳).

**[ترجمه]و در کتاب «عبدالله بن بکیر» دیدم که از امام باقر علیه السّلام روایت کرده است: امام حسین علیه السّلام وقتی به شهادت رسید، مقروض بود و امام زین العابدین ملکی از وی را به سیصد هزار درهم فروخت و دین ایشان و وعده هایی را که داده بود، ادا کرد. - . کشف المحجه: ۱۲۵ -

**[ترجمه]

«۲۱»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] الْحُسَيْنُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ وَهْبَانَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَبَشِيٍّ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى وَ جَعْفَرِ بْنِ عِيسَى عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِی غُنْدَرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: خَفِّفُوا الدَّيْنَ فَإِنَّ فِی خِفَّةِ الدَّيْنِ زِيَادَةَ الْعُمُرِ(۴).

ص: ۱۴۵

۱- ۱. السرائر ص ۴۸۶.

۲- ۲. کشف المحجه للسیّد ابن طاوس ص ۱۲۵ طبع النجف.

۳- ۳. کشف المحجه للسیّد ابن طاوس ص ۱۲۵ طبع النجف.

۴- ۴. أمالی الطوسیّ ج ۲ ص ۲۷۹ ضمن حدیث.

**[ترجمه]أمالی الطوسی: حسین بن منذر از پدرش روایت کرده است که امام صادق علیه السّلام فرمود: قرض و دین خود را کم و سبک کنید، زیرا کم بودن قرض، موجب زیادی عمر می‌شود. - . أمالی الطوسی ۲: ۲۷۹ -

**[ترجمه]

باب ۳ المطل فی الدین

الآیات

البقره: فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُکُمْ بَعْضاً فَلْیُؤَدِّ الَّذِی اؤْتُمِنَ أَمانَتَهُ وَ لْیَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ (۱).

lt;meta info="- «فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُکُمْ بَعْضاً فَلْیُؤَدِّ الَّذِی اؤْتُمِنَ أَمانَتَهُ وَ لْیَتَّقِ اللَّهَ رَبَّه» - . البقره / ۲۸۳ -

{و اگر برخی از شما برخی دیگر را امین دانست، پس آن کس که امین شمرده شده، باید سپرده وی را بازپس دهد؛ و باید از خداوند که پروردگار اوست، پروا کند.}

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

ل، [الخصال] ابْنُ الْوَلِیدِ عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنِ الْأَشْعَرِیِّ عَنِ الْجَامُورَانِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ سُلَیْمَانَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ یَقْطِینٍ عَنْ یُونُسَ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ کَثِیرٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: السُّرَّاقُ ثَلَاثَةٌ مَانِعُ الزَّکَاهِ وَ مُسْتَحِلُّ مُهُورِ النِّسَاءِ وَ کَذَلِکَ مَنِ اسْتَدَانَ وَ لَمْ یَنْوِ قَضَاءَهُ (۲).

**[ترجمه]الخصال: یونس از اسماعیل بن کثیر نقل کرده است که امام صادق علیه السّلام فرمود: دزدها سه گروه‌اند: کسانی که زکات نپردازند، و کسانی که مهریه زنان را حلال شمارند، و نیز کسانی که وام و قرضی بگیرند و قصد پرداخت آن را نداشته باشند. - . الخصال ۱: ۱۰۱ -

**[ترجمه]

«۲»

ل، [الخصال] ابْنُ الْهَیْثَمِ عَنِ ابْنِ زَکَرِیَّا الْقَطَّانِ عَنِ ابْنِ حَبِیبٍ عَنِ ابْنِ بُهْلُولٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْفَضْلِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: ثَلَاثَةٌ مَنْ عَازَّهُمْ ذَلَّ الْوَالِدُ وَ السُّلْطَانُ وَ الْغَرِیمُ (۳).

**[ترجمه]الخصال: عبدالله بن فضل از امام صادق علیه السّلام روایت نموده که فرمود: سه کس هستند که هر که با آنها

رقابت کند، خوار می گردد: پدر، حاکم و طلبکار. -. الخصال ۱: ۱۲۹ -

**[ترجمه]

«۳»

لی، [الأمالی للصدوق] فِی خَبَرِ الْمَنَاهِی قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: مَنْ یَمْطُلْ عَلَی ذِی حَقٍّ حَقَّهُ وَ هُوَ یَقْدِرُ عَلَی أَدَاءِ حَقِّهِ فَعَلَیْهِ کُلَّ یَوْمٍ خَطِیئَهُ عَشَّارٍ(۴).

**[ترجمه]أمالی الصدوق: در احادیث نهی، پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمود: هر کس با وجود توانایی [مالی]، در ادای حق صاحب حقی تعلل کند و آن را به تأخیر بیندازد، در هر روز [تأخیر]، برای او گناه باج گیری نوشته می‌شود. -. أمالی الصدوق: ۴۳۲ -

**[ترجمه]

«۴»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] بِإِسْنَادِ الْمُجَاشِعِیِّ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: لَیُّ الْوَاجِدِ بِالدَّیْنِ یُحِلُّ عِرْضَهُ وَ عُقُوبَتَهُ مَا لَمْ یَکُنْ دَیْنُهُ فِیمَا یَکْرَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَ (۵).

ص: ۱۴۶

۱- ۱. سوره البقره: ۲۸۳.

۲- ۲. الخصال ج ۱ ص ۱۰۱.

۳- ۳. الخصال ج ۱ ص ۱۲۹ و المعازه المعارضه فی العزه.

۴- ۴. أمالی الصدوق ص ۴۳۲ بعض حدیث.

۵- ۵. أمالی الطوسیّ ج ۲ ص ۱۳۴ و اللی: المطل، یقال لواه غریمه بدینه یلویه لیا، و أصله لویا، فأدغمت الواو فی الیاء، و قد ذکر الحدیث ابن الأثیر فی النهایه ج ۴ ص ۷۵ بدون الاستثناء.

**[ترجمه]أمالي الطوسي: پيامبر اكرم صلّى الله عليه و آله فرمود: تأخير توانگر در پرداخت بدهى، ريختن آبرو و مجازات او را حلال مى كند، مگر اينكه بدهى‌اش در امر ناخوشايند خداوند نباشد. - . أمالي الطوسى۲: ۱۳۴ -

**[ترجمه]

«۵»

ل، [الخصال] أَبِی عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنِ الْأَشْعَرِیِّ عَنِ الْجَامُورَانِیِّ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ الْعَبَّاسِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ یَقْطِینٍ عَنْ عَمْرٍو عَنْ خَلَفِ بْنِ حَمَّادٍ عَنْ مُحْرِزٍ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: الدَّیْنُ عَلَی ثَلَاثَهِ وُجُوهٍ رَجُلٌ إِذَا كَانَ لَهُ فَأَنْظَرَ وَ إِذَا كَانَ عَلَیْهِ أَعْطَی وَ لَمْ یُمَاطِلْ فَذَلِکَ لَهُ وَ لَا عَلَیْهِ وَ رَجُلٌ إِنْ كَانَ لَهُ اسْتَوْفَی وَ إِنْ كَانَ عَلَیْهِ أَوْفَی فَذَلِکَ لَا لَهُ وَ لَا عَلَیْهِ وَ رَجُلٌ إِذَا كَانَ لَهُ اسْتَوْفَی وَ إِذَا كَانَ عَلَیْهِ مَطَلَ فَذَاكَ عَلَیْهِ وَ لَا لَهُ (۱).

**[ترجمه]الخصال: ابوبصير از امام صادق عليه السّلام روايت كرده است كه رسول خدا صلّى الله عليه و آله فرمود: وام و قرض بر سه قسم است: اول، كسى كه اگر طلبكار باشد، مهلت مى‌دهد و اگر بدهكار باشد، آن را مى پردازد و به تأخير نمى... اندازد، بنابراين (معامله قرضى با چنين كسى) سودمند است و بى زيان. دوم، كسى كه اگر طلبكار باشد طلب خود را به طور كامل مى ستاند و نسبت به بدهى اش متعهد است، معامله با چنين كسى نه سود دارد نه زيان. سوم، كسى كه طلبش را تمام و كمال مى ستاند و بدهى‌اش را به تأخير مى‌اندازد، معامله با چنين كسى زيان بار است و بى سود. - . الخصال ۱: ۵۶ -

**[ترجمه]

«۶»

ثو، [ثواب الأعمال] ابْنُ الْوَلِیدِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِی الْقَاسِمِ عَنِ الْكُوفِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنِ الْمُفَضَّلِ عَنِ ابْنِ ظَبْیَانَ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: یَا یُونُسُ مَنْ حَبَسَ حَقَّ الْمُؤْمِنِ أَقَامَهُ اللَّهُ یَوْمَ الْقِیَامَهِ خَمْسَمِائَهِ عَامٍ عَلَی رِجْلَیْهِ حَتَّی یَسِیلَ مِنْ عَرَقِهِ أَوْدِیَهٌ وَ یُنَادِی مُنَادٍ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ هَذَا الظَّالِمُ الَّذِی حَبَسَ عَنِ الْمُؤْمِنِ حَقَّهُ قَالَ فَیُوَبَّخُ أَرْبَعِینَ عَاماً ثُمَّ یُؤْمَرُ بِهِ إِلَی النَّارِ(۲).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: مفضل از يونس بن ظبيان روايت كرده است كه امام صادق عليه السلام فرمود: اى يونس! هر كه حق مؤمنى را نگه دارد (و از اداى آن سر باز زند)، خداوند در روز قيامت او را به مدت پانصد سال روى دو پايش نگه مى... دارد تا عرق بدنش يا خونش جارى شود و منادى‌اى از جانب خداوند ندا سر مى‌دهد: اين همان ستمكارى است كه حق مؤمن را از او دريغ كرده و نزد خويش نگه داشته است. حضرت فرمود: پس چهل سال مورد توبيخ و عقوبت قرار مى گيرد، آنگاه فرمان داده مى‌شود كه او را به دوزخ برند. - . ثواب الاعمال: ۲۱۵ -

**[ترجمه]

«۷»

ثو، [ثواب الأعمال] بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنِ الْمُفَضَّلِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: أَیُّمَا مُؤْمِنٍ حَبَسَ مُؤْمِناً عَنْ مَالِهِ وَ هُوَ مُحْتَاجٌ إِلَیْهِ لَمْ یَذُقْ وَ اللَّهِ مِنْ طَعَامِ الْجَنَّهِ وَ لَا یَشْرَبُ مِنَ الرَّحِیقِ الْمَخْتُومِ (۳).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: و بنا بر همین سند، از مفضل نقل شده است که امام صادق علیه السّلام فرمود: هر مؤمنی که مال مؤمنی را در نزد خود نگاه دارد و به او نپردازد، در حالی که آن مؤمن بدان نیازمند است، به خدا سوگند که غذای بهشتی را نخواهد چشید، و از نوشیدنی گوارای سر به مهر (رحیق مختوم) نخواهد نوشید. - . ثواب الاعمال: ۲۱۵ -

**[ترجمه]

«۸»

ضا، [فقه الرضا علیه السلام] رُوِیَ: أَنَّ مَنْ کَانَ عَلَیْهِ دَیْنٌ یَنْوِی قَضَاءَهُ یُنْصَبُ مِنَ اللَّهِ حَافِظَانِ یُعِینَانِهِ عَلَی الْأَدَاءِ فَإِنْ قَصَرَتْ نِیَّتُهُ نَقَصُوا عَنْهُ مِنَ الْمَعُونَهِ بِمِقْدَارِ مَا یَقْصُرُ مِنْ نِیَّتِهِ (۴).

۱- ۱. الخصال ج ۱ ص ۵۶ و کان الرمز(لی) للامالی و هو من سهو القلم کما انه کان فی السند العباس بن علیّ بن یقطین و الصواب منصور بن العباس عن الحسن بن علیّ بن یقطین کما فی المصدر.

۲- ۲. ثواب الأعمال ص ۲۱۵.

۳- ۳. ثواب الأعمال ص ۲۱۵.

۴- ۴. فقه الرضا ص ۳۴.

**[ترجمه]فقه الرضا: روایت شده است که هر کس قرضی بر گردن داشته باشد و قصد پرداخت آن را نماید، از جانب خداوند دو [فرشته] نگهبان بر او گماشته می‌شود تا او را بر ادای قرضش یاری نمایند؛ پس هرگاه آن شخص در انجام نیت خویش کوتاهی کند، به اندازه کوتاهی‌اش از میزان یاری آن دو فرشته نگهبان کاسته می‌شود. - . فقه الرضا علیه السلام: ۳۴ -

**[ترجمه]

باب ۴ إنظار المعسر و تحلیله و أن علی الوالی أداء دینه

الآیات

البقره: وَ إِنْ کانَ ذُو عُسْرَهٍ فَنَظِرَهٌ إِلی مَیْسَرَهٍ وَ أَنْ تَصَدَّقُوا خَیْرٌ لَکُمْ إِنْ کُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (۱).

lt;meta info="- «وَ إِنْ کانَ ذُو عُسْرَهٍ فَنَظِرَهٌ إِلی مَیْسَرَهٍ وَ أَنْ تَصَدَّقُوا خَیْرٌ لَکُمْ إِنْ کُنْتُمْ تَعْلَمُونَ» - . البقره/ ۲۸۰ -

{و اگر [بدهکارتان] تنگدست باشد، پس تا [هنگام] گشایش، مهلتی [به او دهید]؛ و [اگر به راستی قدرت پرداخت ندارد،] بخشیدن آن برای شما بهتر است - اگر بدانید.}

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

فس، [تفسیر القمی] أَبِی عَنِ السَّکُونِیِّ عَنْ مَالِکِ بْنِ صَغِیرَهَ [مُغِیرَهَ] عَنْ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَهَ عَنْ جُدْعَانَ عَنْ سَعِیدِ بْنِ الْمُسَیَّبِ عَنْ عَائِشَهَ أَنَّهَا قَالَتْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ: مَا مِنْ غَرِیمٍ ذَهَبَ بِغَرِیمِهِ إِلَی وَالٍ مِنْ وُلَاهِ الْمُسْلِمِینَ وَ اسْتَبَانَ لِلْوَالِی عُسْرَتُهُ إِلَّا بَرِأَ هَذَا الْمُعْسِرُ مِنْ دَیْنِهِ وَ صَارَ دَیْنُهُ عَلَی وَالِ الْمُسْلِمِینَ فِیمَا فِی یَدِهِ مِنْ أَمْوَالِ الْمُسْلِمِینَ (۲).

قال: صلی الله علیه و آله وَ مَنْ کَانَ لَهُ عَلَی رَجُلٍ مَالٌ أَخَذَهُ وَ لَمْ یُنْفِقْهُ فِی إِسْرَافٍ أَوْ فِی مَعْصِیَهٍ فَعَسَرَ عَلَیْهِ أَنْ یَقْضِیَهُ فَعَلَی مَنْ لَهُ الْمَالُ أَنْ یُنْظِرَهُ حَتَّی یَرْزُقَهُ اللَّهُ فَیَقْضِیَهُ.

و إذا کان الإمام العادل قائما فعلیه أن یقضی عنه دینه

لِقَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ تَرَکَ مَالًا فَلِوَرَثَتِهِ وَ مَنْ تَرَکَ دَیْناً أَوْ ضَیَاعاً فَعَلَیَّ.

و علی الإمام ما ضمنه الرسول و إن کان صاحب المال موسرا و تصدق بماله علیه أو ترکه فهو خیر له لقوله وَ أَنْ تَصَدَّقُوا خَیْرٌ لَکُمْ إِنْ کُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (۳).

١- ١. سوره البقره: ٢٨٠.

٢- ٢. تفسير علىّ بن إبراهيم ج ١ ص ٩٣ و ما بين القوسين فى الثانى إضافه من المصدر.

٣- ٣. تفسير علىّ بن إبراهيم ج ١ ص ٩٣ و ما بين القوسين فى الثانى إضافه من المصدر.

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: سعید بن مسیب از عایشه نقل کرده است که گفت: از پیامبر صلّی الله علیه و آله شنیدم که فرمود: هر بدهکاری که با طلبکار خود نزد حاکمی از حاکمان مسلمان برود، و تنگدستی و ناتوانی او در پرداخت قرضش بر آن حاکم آشکار شود، دین و قرض بدهکار تنگدست از گردن او برداشته می‌شود و پرداخت آن بر عهده حاکم قرار می گیرد، و او باید از بیت المالی که در دست دارد، آن قرض را بپردازد. - . تفسیر علی بن ابراهیم ۱: ۹۳ -

و نیز پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمود: هرکس از شخصی مالی قرض کند و آن را با اسراف یا در امر معصیت خرج نکند، و برایش دشوار باشد که آن قرض را ادا کند، بر صاحب مال لازم است که به او مهلت دهد تا خداوند به وی وسعت روزی دهد و بتواند آن را پرداخت کند. و اگر امام عادلی باشد، بر اوست تا قرض او را بنا بر سخن رسول خدا صلّی الله علیه و آله ادا کند. ایشان فرمود: هر کس بعد از مرگش اموالی بجا گذارد، آن مال به وارثان او می‌رسد و هرکس بمیرد و از خود بدهی یا بازماندگانی بی‌سرپرست بجا گذارد، (ادای آن قرض و سرپرستی بازماندگان) بر عهده من و امام است و اگر صاحب مال توانگر باشد، اینکه از مالش به او صدقه دهد یا آن قرض را به وی ببخشد، بنابر سخن خداوند، آن برایش بهتر است. خداوند فرمود: {و [اگر به راستی قدرت پرداخت ندارد،] بخشیدن آن برای شما بهتر است، اگر بدانید.} - . تفسیر علی بن ابراهیم ۱: ۹۳ -

**[ترجمه]

«۲»

فس، [تفسیر القمی]: دَخَلَ رَجُلٌ عَلَى أَبِی عَبْدِ اللَّهِ فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مَا لِفُلَانٍ یَشْكُوكَ قَالَ طَالَبْتُهُ بِحَقِّی فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام وَ تَرَى أَنَّكَ إِذَا اسْتَقْصَیْتَ عَلَیْهِ لَمْ تُسِئْ بِهِ أَرَى الَّذِی حَكَى اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فِی قَوْلِهِ وَ یَخافُونَ سُوءَ الْحِسابِ (۱) یَخافُونَ أَنْ یَجُورَ اللَّهُ عَلَیْهِمْ وَ اللَّهِ مَا خَافُوا ذَلِكَ وَ لَكِنَّهُمْ خَافُوا الِاسْتِقْصَاءَ فَسَمَّاهُ اللَّهُ سُوءَ الْحِسَابِ.

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: مردی نزد امام صادق علیه السّلام آمد، امام پرسید: چرا فلانی از تو شکایت دارد؟ مرد گفت: چون تمام حقم را از او مطالبه کرده ام. امام فرمود: گویا تو فکر کرده‌ای، اگر حقت را به طور کامل از او بگیری، به او بدی نکرده‌ای؟ آیا سخن خداوند عزوجل را در قرآن ندیده ای که فرمود: {و از سختی حساب بیم دارند.} - . الرعد/ ۲۱ - آیا می ترسند خداوند به آنها ستم کند؟ به‌خدا سوگند نه! از این نمی ترسند!؟ بلکه آنها از آن می ترسند که در حسابشان نهایت دقت و موشکافی صورت گیرد و به همین دلیل خداوند آن را «سوء الحساب» نام نهاد. - . تفسیر علی بن ابراهیم ۱: ۳۶۴ -

**[ترجمه]

«۳»

جا، [المجالس للمفید] ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] الْمُفِیدُ عَنِ الْجِعَابِیِّ عَنِ ابْنِ عُقْدَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَرِیشٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ بُرْدٍ

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَبِی لُبَابَهَ بْنِ عَبْدِ الْمُنْذِرِ: أَنَّهُ جَاءَ يَتَقَاضَی أَبَا الْبِشْرِ دَيْناً لَهُ عَلَيْهِ فَسَمِعَهُ يَقُولُ قُولُوا لَهُ لَيْسَ هُوَ هُنَا فَصَاحَ أَبُو لُبَابَهَ يَا أَبَا الْبِشْرِ اخْرُجْ إِلَيَّ فَخَرَجَ إِلَيْهِ فَقَالَ مَا حَمَلَکَ عَلَی هَذَا فَقَالَ الْعُسْرُ يَا أَبَا لُبَابَهَ قَالَ اللَّهَ قَالَ اللَّهَ قَالَ أَبُو لُبَابَهَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَقُولُ مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَسْتَظِلَّ مِنْ فَوْرِ جَهَنَّمَ فَقُلْنَا كُلُّنَا نُحِبُّ ذَلِکَ قَالَ فَلْيُنْظِرْ غَرِيماً أَوْ لِيَدَعْ لِمُعْسِرٍ(۲).

**[ترجمه]أمالی المفید و أمالی الطوسی: امام صادق علیه السّلام از پدرش امام باقر علیه السّلام و ایشان از ابولبابه بن عبدالمنذر روایت می کند که او برای گرفتن طلبش از ابا بشر نزد وی رفت. (وقتی به آنجا رسید) از او شنید که می گفت: به ابولبابه بگویید که أبابشر خانه نیست. پس (ابولبابه) فریاد زد: ای ابا بشر! از خانه بیرون بیا و أبابشر بیرون آمد، ابولبابه به وی گفت: چه چیزی تو را به این کار واداشت؟ أبا بشر گفت: تنگدستی. ابولبابه گفت: تو را به خدا سوگند، راست می گویی؟ أبابشر گفت: به خدا سوگند! راست می گویم. ابولبابه گفت: از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیدم که می فرمود: چه کسی دوست دارد از شدت گرمای دوزخ به سایه پناه ببرد؟ گفتیم: همه ما طالب آن هستیم. ایشان فرمودند: پس باید به بدهکار مهلت دهید یا از بدهی تنگدست درگذرید. - . أمالی المفید: ۱۸۶ و أمالی الطوسی ۱: ۸۱ -

**[ترجمه]

«۴»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] جَمَاعَهٌ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ دَلِيلِ بْنِ بِشْرٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْوَلِيدِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ: مِثْلَهُ (۳).

**[ترجمه]أمالی الطوسی: گروهی از ابومفضل از محمد بن ذلیل بن بشر از احمد بن ولید از محمد بن جعفر مثل این روایت را نقل کرده اند. - . أمالی الطوسی ۲: ۷۴ -

**[ترجمه]

«۵»

ثو، [ثواب الأعمال] أَبِی عَنِ الْحِمْيَرِيِّ عَنِ ابْنِ يَزِيدَ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ حَمَّادٍ عَنْ سَدِيرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: يُبْعَثُ يَوْمَ الْقِيَامَهِ قَوْمٌ تَحْتَ ظِلِّ الْعَرْشِ وُجُوهُهُمْ مِنْ نُورٍ وَ رِيَاشُهُمْ مِنْ نُورٍ جُلُوسٌ عَلَی كَرَاسِيَّ مِنْ نُورٍ قَالَ فَتَشَرَّفُ لَهُمُ الْخَلَائِقُ فَيَقُولُونَ هَؤُلَاءِ الْأَنْبِيَاءُ فَيُنَادِی مُنَادٍ مِنْ تَحْتِ الْعَرْشِ أَنْ لَيْسَ هَؤُلَاءِ بِأَنْبِيَاءَ قَالَ فَيَقُولُونَ هَؤُلَاءِ شُهَدَاءُ فَيُنَادِی مُنَادٍ مِنْ تَحْتِ الْعَرْشِ لَيْسَ هَؤُلَاءِ شُهَدَاءَ وَ لَكِنَّ هَؤُلَاءِ قَوْمٌ كَانُوا يُيَسِّرُونَ عَلَی الْمُؤْمِنِينَ وَ يُنْظِرُونَ الْمُعْسِرَ حَتَّی يُيَسَّرَ(۴).

۱- ۱. نفس المصدر ج ۱ ص ۳۶۴ و الآیه فی سوره الرعد: ۲۱.

۲- ۲. أمالی المفید ص ۱۸۶ طبع النجف و أمالی الطوسیّ ج ۱ ص ۸۱.

۳- ۳. أمالی الطوسیّ ج ۲ ص ۷۴.

۴- ۴. ثواب الأعمال ص ۱۳۰.

**[ترجمه]ثواب الاعمال: سدیر از امام باقر علیه السّلام روایت کرده است که فرمود: روز قیامت گروهی محشور می شوند که در سایه عرش جای می گیرند و چهره ها و جامه‌هایشان از نور است و بر تخت‌هایی از نور می نشینند. پس خلایق به آنان نظر می کنند و می گویند: اینان پیامبرانند! در آن حال منادی از زیر عرش ندا می دهد که اینان پیامبر نیستند. مردم می گویند: اینان شهدایند. منادی از زیر عرش ندا می کند که اینان شهید نیستند، بلکه اینان کسانی هستند که کار را بر مؤمنان آسان می گرفتند و به بدهکار تنگدست مهلت می دادند تا گشایشی برای او حاصل شود. -. ثواب الاعمال: ۱۳۰ -

**[ترجمه]

«۶»

ثو، [ثواب الأعمال] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ یَزِیدَ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِیدِ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام إِنَّ لِعَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَیَابَهَ دَیْناً عَلَی رَجُلٍ قَدْ مَاتَ کَلَّمْنَاهُ أَنْ یُحَلِّلَهُ فَأَبَی فَقَالَ وَیْحَهُ أَ مَا یَعْلَمُ أَنَّ لَهُ بِکُلِّ دِرْهَمٍ عَشْراً إِذَا حَلَّلَهُ وَ إِنْ لَمْ یُحَلِّلْهُ إِنَّمَا هُوَ دِرْهَمٌ بَدَلَ دِرْهَمٍ (۱).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: ابن عبد الحمید گوید: به امام صادق علیه السّلام گفتم: عبد الرحمن بن سیابه قرضی از مردی دارد که مرده است، ما با او گفتگو کردیم که او را حلال کند، اما وی امتناع کرد. پس امام فرمود: وای بر او! آیا نمی‌داند که چون او را حلال کند، در برابر هر درهمی ده درهم، و اگر او را حلال نکند، تنها درهمی بجای یک درهم نصیب او خواهد شد!

**[ترجمه]

«۷»

ضا، [فقه الرضا علیه السلام] رُوِیَ: أَنَّ صَاحِبَ الدَّیْنِ یُدْفَعُ إِلَی غُرَمَائِهِ فَإِنْ شَاءُوا أَخَذُوهُ وَ إِنْ شَاءُوا اسْتَعْمَلُوهُ وَ إِنْ کَانَ لَهُ ضَیْعَهٌ أُخِذَ مِنْهُ بَعْضُهَا وَ تُرِکَ الْبَعْضُ إِلَی مَیْسَرَهٍ.

**[ترجمه]فقه الرضا: روایت شده است که شخص بدهکار به طلبکارانش واگذار می‌شود، پس اگر خواستند، طلب خویش را از او بگیرند و اگر خواستند، می‌توانند او را به کار گیرند؛ و اگر شخص بدهکار دارای ملک و مزرعه‌ای بود، بخشی از بدهی خود را بگیرند و بخش دیگر را تا زمان گشایش وضعیت مالی او واگذارند.

**[ترجمه]

«۸»

وَ رُوِیَ: أَنَّهُ لَا تُبَاعُ الدَّارُ وَ لَا الْجَارِیَهُ عَلَیْهِ.

**[ترجمه]و روایت شده است که (اگر بدهکار نتواند وام خود را پرداخت کند)، صاحب مال نمی تواند خانه و کنیز او را به

معرض فروش بگذارد .

**[ترجمه]

«۹»

وَ رُوِیَ: مَنْ أَقْرَضَ قَرْضاً وَ ضَرَبَ لَهُ أَجَلًا فَلَمْ یُرَدَّ إِلَیْهِ عِنْدَ انْقِضَاءِ الْأَجَلِ کَانَ لَهُ مِنَ الثَّوَابِ فِی کُلِّ یَوْمٍ مِثْلُ صَدَقَهِ دِینَارٍ.

**[ترجمه]و روایت شده است که هرکس مالی را به کسی قرض دهد، و مدتی برای (پرداخت) آن تعیین کند و شخص مقروض نتواند در سر رسید معین، قرضش را به او بدهد، به ازای هر روز تأخیر، ثواب یک دینار صدقه برای او [طلبکار] خواهد بود.

**[ترجمه]

«۱۰»

وَ رُوِیَ: کَمَا لَا یَحِلُّ لِلْغَرِیمِ الْمَطْلُ وَ هُوَ مُوسِرٌ کَذَلِکَ لَا یَحِلُّ لِصَاحِبِ الْمَالِ أَنْ یُعْسِرَ الْمُعْسِرَ(۲).

**[ترجمه]و روایت شده است: همان گونه که بر بدهکار، در صورتی که توانگر باشد، روا نیست که پرداخت بدهی خود را به تاخیر بیاندازد، بر صاحب مال نیز روا نیست که بدهکار تنگدست را در فشار و تنگنا قرار دهد. - . فقه الرضا علیه السلام: - ۳۴

**[ترجمه]

«۱۱»

ضا، [فقه الرضا علیه السلام]: اعْلَمْ أَنَّ مَنِ اسْتَدَانَ دَیْناً وَ نَوَی قَضَاءَهُ فَهُوَ فِی أَمَانِ اللَّهِ حَتَّی یَقْضِیَهُ فَإِنْ لَمْ یَنْوِ قَضَاءَهُ فَهُوَ سَارِقٌ فَاتَّقِ اللَّهَ وَ أَدِّ إِلَی مَنْ لَهُ عَلَیْکَ وَ ارْفُقْ بِمَنْ لَکَ عَلَیْهِ حَتَّی تَأْخُذَهُ مِنْهُ فِی عَفَافٍ وَ کَفَافٍ فَإِنْ کَانَ غَرِیمُکَ مُعْسِراً وَ کَانَ أَنْفَقَ مَا أَخَذَ مِنْکَ فِی طَاعَهِ اللَّهِ فَأَنْظِرْهُ إِلَی مَیْسَرَهٍ وَ هُوَ أَنْ یَبْلُغَ خَبَرُهُ إِلَی الْإِمَامِ فَیَقْضِیَ عَنْهُ أَوْ یَجِدَ الرَّجُلُ طَوْلًا فَیَقْضِیَ دَیْنَهُ وَ إِنْ کَانَ [ما] أَنْفَقَ مَا أَخَذَهُ مِنْکَ فِی مَعْصِیَهِ اللَّهِ فَطَالِبْهُ بِحَقِّکَ فَلَیْسَ هُوَ مِنْ أَهْلِ هَذِهِ الْآیَهِ(۳).

**[ترجمه]فقه الرضا: بدان که! هرکس قرضی بگیرد و تصمیم بر پرداخت آن داشته باشد، وی در امان خداست تا آن قرض را بپردازد؛ و اگر تصمیم بر پرداخت آن نداشته باشد، پس او دزد است. بنابراین از خدا بترس و قرض خود را به طلبکارت بپرداز و با کسی که به تو مقروض است، با نرمش و ملایمت رفتار کن تا حقّت را از وی با عفاف و خویشتن داری بگیری.

پس اگر بدهکارت تنگدست بود و مالی را که از تو گرفته در راه اطاعت خدا هزینه کرده است، تا زمان گشایش به وی

فرصت بـده، به‌طوری که گزارش وضع او به امام برسـد تا بـدهی را از جانب وی بپردازد یا خودش توانگر شود و بدهی اش را ادا کند. و اگر مالی را که از تو گرفته در راه نافرمانی خدا مصـرف کرده است، پس حقّت را از وی درخواست کن؛ زیرا او از اهل این آیه نیست: {پس تا [هنگام] گشایش، مهلتی [به او دهید.]} - . فقه الرضا علیه السلام: ۳۶ ، البقره/ ۲۸۰ -

**[ترجمه]

«۱۲»

شی، [تفسـیر العیاشـی] عَنْ مُعَاوِيَهَ بْنِ عَمَّارٍ الدُّهْنِيِّ قَالَ سَـمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ أَرَادَ أَنْ يُظِلَّهُ اللَّهُ فِی ظِلِّ عَرْشِهِ يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا

ص: ۱۵۰

۱- ۱. ثواب الأعمال ص ۱۳۰ و کان الرمز(ب) لقرب الإسناد و الصواب ما اثبتناه.

۲- ۲. فقه الرضا ص ۳۴.

۳- ۳. فقه الرضا ص ۳۶ و المراد بالآیه قوله تعالی(فَنَظِرَهٌ إِلی مَيْسَرَهٍ).

ظِلَّهُ فَلْيُنْظِرْ مُعْسِراً أَوْ لِيَدَعْ لَهُ عَنْ حَقِّهِ (۱).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: عمار دهنی گوید: از امام صادق علیه السّلام شنیدم که فرمود: هر کس بخواهد که خداوند او را در روزی که سایه ای جز سایه او نیست، زیر سایه عرش خویش قرار دهد، بر اوست که به بدهکار تنگدست مهلت دهد یا از حق خود درگذرد. - . تفسیر العیاشی ۱: ۱۵۳ -

**[ترجمه]

«۱۳»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَبِی الْجَارُودِ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَقِيَهُ مِنْ نَفَحَاتِ جَهَنَّمَ فَلْيُنْظِرْ مُعْسِراً أَوْ لِيَدَعْ لَهُ مِنْ حَقِّهِ (۲).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: هر کس که در امان ماندن از باد داغ جهنم او را خرسند می‌کند، بر اوست که به بدهکار تنگدست مهلت دهد یا از حق خود درگذرد. - . تفسیر العیاشی ۱: ۱۵۴ -

**[ترجمه]

«۱۴»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام مَا لِلرَّجُلِ أَنْ يَبْلُغَ مِنْ غَرِيمِهِ قَالَ لَا يَبْلُغُ بِهِ شَيْئاً اللَّهُ أَنْظَرَهُ (۳).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: اسحاق بن عمّار گوید: به امام صادق علیه السّلام گفتم: شخص تا چه اندازه می تواند بر بدهکارش سختگیری کند؟ فرمود: به هیچ وجه حق سختگیری ندارد، خدا به او مهلت داده است. - . تفسیر العیاشی ۱: ۱۵۴ -

**[ترجمه]

«۱۵»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَبَانٍ عَمَّنْ أَخْبَرَهُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِی يَوْمٍ حَارٍّ مَنْ سَرَّهُ أَنْ يُظِلَّهُ اللَّهُ فِی يَوْمٍ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ فَلْيُنْظِرْ غَرِيماً أَوْ لِيَدَعْ لِمُعْسِرٍ(۴).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: امام صادق علیه السّلام روایت کرده است که رسول خدا صلّی الله علیه و آله در یک روز داغ فرمود: هرکس که قرار گرفتن در زیر سایه عرش خدا، در روزی که سایه ای جز سایه او نیست، وی را خرسند می‌کند، بر اوست که به بدهکار تنگدست مهلت دهد، یا از حق خود درگذرد. - . تفسیر العیاشی ۱: ۱۵۴ -

**[ترجمه]

«۱۶»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ حَنَانِ بْنِ سَدِیرٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: یَبْعَثُ اللَّهُ قَوْماً مِنْ تَحْتِ الْعَرْشِ یَوْمَ الْقِیَامَهِ وُجُوهُهُمْ مِنْ نُورٍ وَ لِبَاسُهُمْ مِنْ نُورٍ وَ رِیَاشُهُمْ مِنْ نُورٍ جُلُوسٌ عَلَی کَرَاسِیَّ مِنْ نُورٍ قَالَ فَیُشْرِفُ لَهُمُ الْخَلْقُ فَیَقُولُونَ هَؤُلَاءِ الْأَنْبِیَاءُ فَیُنَادِی مُنَادٍ مِنْ تَحْتِ الْعَرْشِ هَؤُلَاءِ لَیْسُوا بِأَنْبِیَاءَ قَالَ فَیَقُولُونَ هَؤُلَاءِ شُهَدَاءُ قَالَ فَیُنَادِی مُنَادٍ مِنْ تَحْتِ الْعَرْشِ لَیْسَ هَؤُلَاءِ شُهَدَاءَ وَ لَکِنْ هَؤُلَاءِ قَوْمٌ یُیَسِّرُونَ عَلَی الْمُؤْمِنِینَ وَ یُنْظِرُونَ الْمُعْسِرَ حَتَّی یُیَسَّرَ(۵).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: حنان بن سدیر از پدرش نقل کرده است که امام باقر علیه السّلام فرمود: روز قیامت خداوند گروهی را محشور می گرداند که در سایه عرش جای می گیرند و چهره ها و جامه‌هایشان از نور است و بر تخت‌هایی از نور می نشینند. پس خلایق به آنان نظر می کنند و می گویند: اینان پیامبرانند! در آن حال منادی از زیر عرش ندا می دهد که اینان پیامبر نیستند. مردم می گویند: اینان شهدایند. منادی از زیر عرش ندا می کند که اینان شهید نیستند، بلکه اینان کسانی هستند که کار را بر مؤمنان آسان می گرفتند و به بدهکار تنگدست مهلت می دادند تا گشایشی برای او حاصل شود. - . تفسیر العیاشی ۱: ۱۵۴ -

**[ترجمه]

«۱۷»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنِ ابْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی حَمْزَهَ قَالَ: ثَلَاثَهٌ یُظِلُّهُمُ اللَّهُ یَوْمَ الْقِیَامَهِ یَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ رَجُلٌ دَعَتْهُ امْرَأَهٌ ذَاتُ حَسَبٍ إِلَی نَفْسِهَا فَتَرَکَهَا وَ قَالَ إِنِّی أَخافُ اللَّهَ رَبَّ الْعالَمِینَ وَ رَجُلٌ أَنْظَرَ مُعْسِراً أَوْ تَرَکَ لَهُ مِنْ حَقِّهِ وَ رَجُلٌ مُعَلَّقٌ قَلْبُهُ بِحُبِّ الْمَسَاجِدِ وَ أَنْ تَصَدَّقُوا خَیْرٌ لَکُمْ یَعْنِی أَنْ تَصَدَّقُوا بِمَالِکُمْ عَلَیْهِ فَهُوَ خَیْرٌ لَکُمْ فَلْیَدَعْ مُعْسِراً أَوْ لِیَدَعْ لَهُ مِنْ حَقِّهِ نَظَراً.

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ أَنْظَرَ مُعْسِراً کَانَ لَهُ عَلَی اللَّهِ فِی کُلِّ یَوْمٍ صَدَقَهٌ بِمِثْلِ مَا لَهُ عَلَیْهِ حَتَّی یَسْتَوْفِیَ حَقَّهُ (۶).

۱- ۱. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۵۳.

۲- ۲. نفس المصدر ج ۱ ص ۱۵۴.

۳- ۳. نفس المصدر ج ۱ ص ۱۵۴.

۴- ۴. نفس المصدر ج ۱ ص ۱۵۴.

۵- ۵. نفس المصدر ج ۱ ص ۱۵۴.

۶- ۶. نفس المصدر ج ۱ ص ۱۵۴.

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: ابن سنان از ابو حمزه نقل کرده است که گفت: خداوند روز قیامت - روزی که سایه‌ای جز سایه او نیست - بر سر سه گروه سایه می افکند: مردی که زن زیبارویی او را به سوی خود فراخواند و او آن زن را ترک کند و بگوید: من از پروردگار جهانیان می‌ترسم! کسی که به بدهکار تنگدستی مهلت دهد یا از حقش بگذرد، و شخصی که حب مساجد را در دل داشته باشد، {بخشیدن آن برای شما بهتر است.} یعنی اگر مال تان را صدقه دهید، برای شما بهتر است. پس باید بدهکار تنگدست را رها کند یا به وی مهلت دهد.

امام صادق علیه السّلام از پیامبر اکرم صلّی الله علیه و آله روایت می کند که فرمود: هر کس به بدهکار تنگدستی مهلت دهد، در هر روز نزد خداوند پاداش صدقه‌ای به اندازه بدهی‌اش دارد، تا وقتی که حقش را دریافت کند. - . تفسیر العیاشی ۱: ۱۵۴ -

**[ترجمه]

«۱۸»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ عُمَرَ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْجَزِيرَهِ قَالَ: سُئِلَ الرِّضَا علیه السلام فَقَالَ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاكَ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى يَقُولُ فَنَظِرَهٌ إِلى مَيْسَرَهٍ فَأَخْبِرْنِي عَنْ هَذِهِ النَّظِرَهِ الَّتِي ذَكَرَهَا اللَّهُ لَهَا حَدٌّ يُعْرَفُ إِذَا صَارَ هَذَا الْمُعْسِرُ لَا بُدَّ لَهُ مِنْ أَنْ

يُنْتَظَرَ وَ قَدْ أَخَذَ مَالَ هَذَا الرَّجُلِ وَ أَنْفَقَ عَلَى عِيَالِهِ وَ لَيْسَ لَهُ غَلَّهٌ يُنْتَظَرُ إِدْرَاكُهَا وَ لَا دَيْنٌ يُنْتَظَرُ مَحِلُّهُ وَ لَا مَالٌ غَائِبٌ يُنْتَظَرُ قُدُومُهُ قَالَ نَعَمْ يُنْتَظَرُ بِقَدْرِ مَا يَنْتَهِي خَبَرُهُ إِلَى الْإِمَامِ فَيَقْضِي عَنْهُ مَا عَلَيْهِ مِنْ سَهْمِ الْغَارِمِينَ إِذَا كَانَ أَنْفَقَهُ فِي طَاعَهِ اللَّهِ فَإِنْ كَانَ أَنْفَقَهُ فِي مَعْصِيَهِ اللَّهِ فَلَا شَيْ ءَ لَهُ عَلَى الْإِمَامِ قُلْتُ فَمَا لِهَذَا الرَّجُلِ الَّذِي ائْتَمَنَهُ وَ هُوَ لَا يَعْلَمُ فِيمَ أَنْفَقَهُ فِي طَاعَهِ اللَّهِ أَوْ مَعْصِيَتِهِ قَالَ يَسْعَى لَهُ فِيمَا لَهُ فَيَرُدُّهُ وَ هُوَ صَاغِرٌ(۱).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: عمر بن سلیمان، از مردی از اهل جزیره روایت کرده است که گفت: شخصی از امام رضا علیه السّلام پرسید: فدایت شوم! خدای متعال می گوید: {فَنَظِرَهٌ إِلى مَيْسَرَهٍ، پس تا [هنگام] گشایش، مهلتی [به او دهید].}، این «نظره (مهلت دادن)» که خدا از آن یاد کرده است چیست، آیا حد و تعریفی دارد که معلوم شود به آن کس که در تنگدستی است تا چه اندازه باید مهلت دهند؟ او مالی قرض کرده و خرج عیال خود کرده است، و حال آنکه او را محصولی نیست که منتظر رسیدن آن باشد، و طلبی ندارد که چشم به راه وصولش باشد، و مال پنهانی ندارد که انتظار رسیدن آن را بکشد؟

امام گفت: بله (حدی دارد)، به اندازه‌ای مهلت می دهند تا خبر آن به امام برسد، پس امام به جای او بدهی وی را از سهم بدهکاران (که در زکات هست) می پردازد، به شرط آنکه مال وام گرفته را در راه بندگی خدا خرج کرده باشد؛ و اگر آن را در راه معصیت خدا صرف کرده باشد، پرداختن آن بر عهده امام نیست. گفتم: پس تکلیف مال این مردی که به آن شخص اعتماد کرده و نمی‌داند که آن مال را در طاعت خدا صرف کرده یا در معصیت خدا، چه می‌شود؟ امام فرمود: باید سعی کند مالش را از او پس بگیرد و او خوار است. - . تفسیر العیاشی ۱: ۱۵۵ -

**[ترجمه]

«۱۹»

سر، [السرائر] السَّیَّارِیُّ عَنْ هِشَامِ بْنِ مَحْمُودٍ قَالَ: دَخَلَ رَجُلٌ عَلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَقَالَ لَهُ مَا بَالُ أَخِیکَ یَشْکُوکَ قَالَ فَقَالَ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَشْکُونِی أَنَّنِی اسْتَقْصَیْتُ عَلَیْهِ حَقِّی قَالَ وَ کَانَ مُتَّکِئاً فَاسْتَوَی جَالِساً ثُمَّ قَالَ تَرَی أَنَّکَ إِذَا اسْتَقْصَیْتَ حَقَّکَ لَمْ تُسِئْ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ یَقُولُ فِی کِتَابِهِ یَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَ یَخافُونَ سُوءَ الْحِسابِ أَ تَرَاهُمْ خَافُوا مِنَ اللَّهِ أَنْ یَظْلِمَهُمْ لَا وَ اللَّهِ وَ لَکِنَّهُمْ خَافُوا مِنْهُ أَنْ یَسْتَقْصِیَ عَلَیْهِمْ فَیُهْلِکَهُمْ نَعَمْ مَنِ اسْتَقْصَی فَقَدْ أَسَاءَ ثَلَاثاً(۲).

**[ترجمه]السرایر: سیاری از هشام بن محمود نقل کرده است که گفت: مردی نزد امام صادق علیه السّلام آمد. امام پرسید: چرا برادرت از تو شکایت دارد؟ مرد گفت: ای فرزند رسول خدا! از من شکایت دارد، چون تمام حقم را از او مطالبه کرده ام. حضرت خشمگین نشست و سپس فرمود: گویا تو فکر کرده‌ای اگر حقت را به طور کامل از او بگیری، به او بدی نکرده‌ای؟ خداوند عز و جل می‌فرماید: {از پرودگارشان می‌ترسند و از سختی حساب بیم دارند.} - . الرعد/ ۲۱ - آیا به گمان تو، آنها می ترسند که خداوند بر آنان ستم کند؟ به‌خدا سوگند نه! بلکه آنها از آن می ترسند که در حسابشان نهایت دقت و موشکافی صورت گیرد و (این دقت در حسابرسی) آنان را هلاک گرداند. بله! هر کس تمام حقش را مطالبه کند، بد کرده است... ایشان این جمله را سه بار تکرار کرد. - . السرائر: ۴۸۲ -

**[ترجمه]

«۲۰»

وَجَدْتُ بِخَطِّ الشَّیْخِ الْجَلِیلِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ الْجُبَعِیِّ رَحْمَهُ اللَّهِ عَلَیْهِ نَقْلًا مِنْ خَطِّ الشَّهِیدِ رَفَعَ اللَّهُ دَرَجَتَهُ قَالَ: مَرَّ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام بِرَجُلٍ قَدِ ارْتَفَعَ صَوْتُهُ عَلَی رَجُلٍ یَقْتَضِیهِ شَیْئاً یَسِیراً فَقَالَ بِکَمْ تُطَالِبُهُ فَذَکَرَ مَبْلَغَهُ فَقَالَ علیه السلام یَکْفِیکَ أَنَّهُ کَانَ یُقَالُ لَا دِینَ لِمَنْ لَا مُرُوَّةَ لَهُ.

**[ترجمه]مؤلف می گوید: با خط شهید بزرگوار محمد بن علی جبعی که رحمت خدا بر او باد، نقلی از خط شهید والا مقام یافتم که گفته بود: امام صادق علیه السّلام بر مردی گذشت که صدایش را بر شخصی که مبلغ ناچیزی به او مقروض بود، بلند کرده بود. پس امام فرمود: چقدر از او طلب داری؟ آن مرد مبلغ را بیان کرد، آنگاه امام به او فرمود: برای تو همین کافی است که گفته شود: دین ندارد کسی که مروت ندارد.

**[ترجمه]

«۲۱»

أَعْلَامُ الدِّینِ، قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: مَنْ سَرَّهُ أَنْ یُنَفِّسَ اللَّهُ کُرْبَتَهُ فَلْیُیَسِّرْ عَلَی مُؤْمِنٍ مُعْسِرٍ أَوْ فَلْیَدَعْ لَهُ فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَی یُحِبُّ

إِغَاثَهَ الْمَلْهُوفِ.

**[ترجمه]اعلام الدین: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: هر کس که دوست دارد خداوند اندوهش را تسلی دهد، بر اوست که به مؤمن تنگدست مهلت دهد، یا از حق خود درگذرد، همانا خداوند تعالی دستگیری از دردمند را دوست دارد.

**[ترجمه]

«۲۲»

وَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ علیه السلام: مَنْ یَسَّرَ عَلَی

ص: ۱۵۲

۱- ۱. نفس المصدر ج ۱ ص ۱۵۵.

۲- ۲. السرائر ص ۴۸۲.

مُـؤْمِنٍ وَ هُوَ مُعْسِـرٌ يَسَّرَ اللَّهُ عَلَيْهِ حَوَائِجَهُ فِی الـدُّنْیَا وَ الْـآخِرَهِ فَـإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَـلَّ فِی عَوْنِ الْمُؤْمِنِ مَـا کَـانَ الْمُؤْمِنُ فِی عَوْنِ أَخِیهِ الْمُؤْمِنِ انتفوا [انْتَفِعُوا] بِالْعِظَهِ وَ ارْغَبُوا فِی الْخَیْرِ.

**[ترجمه]امـام صادق علیه السّـلام فرمود: رسول خـدا صـلّی الله علیه و آله فرموده انـد: هرکس بر مؤمنی تنگـدست [در مورد پرداخت بـدهی‌اش] آسـان بگیرد، خداونـد نیز، برآورده شـدن حاجات او را در دنیا و آخرت آسان و هموار می‌گردانـد. همانا خداونـد عزوجل به مؤمنی که به برادر مؤمنش کمک می‌کنـد، یاری می‌رسانـد، پس از موعظه و انـدرز بهره بگیریـد و به کار خیر روی آورید.

**[ترجمه]

«۲۳»

الْهِدَایَهُ: مَنِ اسْتَدَانَ دَیْناً وَ نَوَی قَضَاءَهُ فَهُوَ فِی أَمَانِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ حَتَّی یَقْضِیَهُ فَإِنْ لَمْ یَنْوِ فَهُوَ سَارِقٌ.

**[ترجمه]الهدایه: هرکس قرضـی بگیرد و تصـمیم بر پرداخت آن داشته باشد، وی در امان خداست تا آن قرض را بپردازد، و اگر تصمیم بر پرداخت آن نداشته باشد، پس او دزد است .

**[ترجمه]

«۲۴»

وَ قَـالَ الصَّادِقُ علیه السـلام: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَـلَّ یُحِبُّ إِنْظَارَ الْمُعْسِـرِ وَ مَنْ کَانَ غَرِیمُهُ مُعْسِـراً فَعَلَیْهِ أَنْ یُنْظِرَهُ إِلَی مَیْسَـرَهٍ وَ إِنْ کَانَ أَنْفَقَ ذَلِکَ فِی مَعْصِیَهِ اللَّهِ فَلَیْسَ عَلَیْهِ أَنْ یُنْظِرَهُ إِلَی مَیْسَرَهٍ وَ لَیْسَ هُوَ مِنْ أَهْلِ الْآیَهِ الَّتِی قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَ فَنَظِرَهٌ إِلی مَیْسَرَهٍ(۱).

**[ترجمه]الهـدایه: امام صادق علیه السّـلام فرمود: خداونـد عزوجل مهلت دادن به (بـدهکار) تنگـدست را دوست دارد، و هر کس بـدهکارش تنگـدست بود، بر اوست که تا زمان گشایش به او مهلت دهـد، و اگر مالی را که گرفته در راه نافرمانی خـدا صرف کرده است، پس نباید به او تا زمان گشایش مهلت داده شود، زیرا او از اهل این آیه‌ای که خداوند متعال فرمود، نیست: {پس تا [هنگام] گشایش، مهلتی [به او دهید.]} - . الهدایه: ۸۰ -

**[ترجمه]

«۲۵»

کِتَابُ الْغَایَاتِ، عَنْ جَابِرٍ: أَنَّ النَّبِیَّ صـلی الله علیه و آله خَطَبَ النَّاسَ فَقَالَ بَعْدَ حَمْدِ اللَّهِ وَ الثَّنَاءِ عَلَیْهِ أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّ أَصْدَقَ الْحَدِیثِ کِتَابُ اللَّهِ وَ إِنَّ أَفْضَلَ الْهَدْیِ هَدْیُ مُحَمَّدٍ وَ شَـرَّ الْأُمُورِ مُحْدَثَاتُهَا وَ کُلَّ بِدْعَهٍ ضَـلَالَهٌ ثُمَّ رَفَعَ صَوْتَهُ وَ تَحْمَرُّ وَجْنَتَاهُ وَ یَشْتَدُّ غَضَبُهُ إِذَا ذَکَرَ السَّاعَهَ کَـأَنَّهُ مُنْـذِرُ جَیْشٍ ثُمَّ یَقُولُ بُعِثْتُ وَ السَّاعَهَ کَهَـاتَیْنِ ثُمَّ یَقُولُ أَتَتْکُمُ السَّاعَهُ مُصْـبِحَهً أَوْ مُمْسِـیَهً مُصَبِّحُکُمْ أَوْ مُمَسِّیکُمْ مَنْ تَرَکَ مَـالًا

فَلِوَرَثَتِهِ وَ مَنْ تَرَکَ دَیْناً أَوْ ضَیَاعاً فَإِلَیَّ أَوْ عَلَیَ (۲).

ص: ۱۵۳

۱- ۱. الهدایه ص ۸۰.

۲- ۲. کتاب الغایات ص ۶۹ مجموعه جامع الأحادیث.

**[ترجمه]کتاب الغایات: از جابر نقل شده است که پیامبر صلّی الله علیه و آله برای مردم سخنرانی کرد و گفت: - بعد از ستایش و حمد خدا - همانا بهترین سخن، سخن کتاب خدای عز و جل و بهترین هدایت، هدایت محمّد است و بدترین کارها بدعت آن و هر بدعتی گمراهی است، سپس صدایش را بالا برد - و گونه هایش سرخ شد و آنگاه که قیامت را یاد کرد، سخت خشم نمود، گویا طلیعه‌دار سپاه است - سپس فرمود: ! همانا من به پیامبری برانگیخته شدم، در حالی که من و قیامت مثل این دو انگشت [به هم نزدیک] هستیم. سپس فرمود: مرگ به هنگام صبح یا شب بر شما خواهد آمد، هرکس مالی واگذارد، متعلق به وارثانش است و هر کس قرض و ملکی بجا گذارد، برعهده من و به سوی من است. - . کتاب الغایات: ۶۹

-

**[ترجمه]

باب ۵ آداب الدين و أحكامه

الآيات

البقره: يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذا تَدايَنْتُمْ بِدَيْنٍ إِلى أَجَلٍ مُسَمًّى فَاكْتُبُوهُ وَ لْيَكْتُبْ بَيْنَكُمْ كاتِبٌ بِالْعَدْلِ وَ لا يَأْبَ كاتِبٌ أَنْ يَكْتُبَ كَما عَلَّمَهُ اللَّهُ فَلْيَكْتُبْ وَ لْيُمْلِلِ الَّذِى عَلَيْهِ الْحَقُّ وَ لْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ وَ لا يَبْخَسْ مِنْهُ شَيْئاً فَإِنْ كانَ الَّذِى عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهاً أَوْ ضَعِيفاً أَوْ لا يَسْتَطِيعُ أَنْ يُمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِ وَ اسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رِجالِكُمْ فَإِنْ لَمْ يَكُونا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَ امْرَأَتانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَداءِ أَنْ تَضِلَّ إِحْداهُما فَتُذَكِّرَ إِحْداهُمَا الْأُخْرى وَ لا يَأْبَ الشُّهَداءُ إِذا ما دُعُوا وَ لا تَسْئَمُوا أَنْ تَكْتُبُوهُ صَغِيراً أَوْ كَبِيراً إِلى أَجَلِهِ ذلِكُمْ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ وَ أَقْوَمُ لِلشَّهادَةِ وَ أَدْنى أَلَّا تَرْتابُوا إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجارَةً حاضِرَةً تُدِيرُونَها بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُناحٌ أَلَّا تَكْتُبُوها وَ أَشْهِدُوا إِذا تَبايَعْتُمْ وَ لا يُضَارَّ كاتِبٌ وَ لا شَهِيدٌ وَ إِنْ تَفْعَلُوا فَإِنَّهُ فُسُوقٌ بِكُمْ وَ اتَّقُوا اللَّهَ وَ يُعَلِّمُكُمُ اللَّهُ وَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْ ءٍ عَلِيمٌ (۱)

النساء: مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِى بِها أَوْ دَيْنٍ (۲)

و قال: مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِينَ بِها أَوْ دَيْنٍ (۳)

و قال: مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِها أَوْ دَيْنٍ (۴).

lt;meta info="- «يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذا تَدايَنْتُمْ بِدَيْنٍ إِلى أَجَلٍ مُسَمًّى فَاكْتُبُوهُ وَ لْيَكْتُبْ بَيْنَكُمْ كاتِبٌ بِالْعَدْلِ وَ لا يَأْبَ كاتِبٌ أَنْ يَكْتُبَ كَما عَلَّمَهُ اللَّهُ فَلْيَكْتُبْ وَ لْيُمْلِلِ الَّذِى عَلَيْهِ الْحَقُّ وَ لْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ وَ لا يَبْخَسْ مِنْهُ شَيْئاً فَإِنْ كانَ الَّذِى عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهاً أَوْ ضَعِيفاً أَوْ لا يَسْتَطِيعُ أَنْ يُمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِ وَ اسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رِجالِكُمْ فَإِنْ لَمْ يَكُونا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَ امْرَأَتانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَداءِ أَنْ تَضِلَّ إِحْداهُما فَتُذَكِّرَ إِحْداهُمَا الْأُخْرى وَ لا يَأْبَ الشُّهَداءُ إِذا ما دُعُوا وَ لا تَسْئَمُوا أَنْ تَكْتُبُوهُ صَغِيراً أَوْ كَبِيراً إِلى أَجَلِهِ ذلِكُمْ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ وَ أَقْوَمُ لِلشَّهادَةِ وَ أَدْنى أَلاَّ تَرْتابُوا إِلاَّ أَنْ تَكُونَ تِجارَةً حاضِرَةً تُدِيرُونَها بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُناحٌ أَلاَّ تَكْتُبُوها وَ أَشْهِدُوا إِذا تَبايَعْتُمْ وَ لا يُضَارَّ كاتِبٌ وَ لا شَهِيدٌ وَ إِنْ تَفْعَلُوا فَإِنَّهُ فُسُوقٌ بِكُمْ وَ اتَّقُوا اللَّهَ وَ يُعَلِّمُكُمُ اللَّهُ وَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْ ءٍ عَلِيمٌ» - . البقره / ۳-۲۸۲ -

{ای کسانی که ایمان آورده اید، هر گاه به وامی تا سررسیدی معین، با یکدیگر معامله کردید، آن را بنویسید. و باید نویسنده ای [صورت معامله را] بر اساس عدالت، میان شما بنویسد. و هیچ نویسنده ای نباید از نوشتن خودداری کند؛ همان گونه [و به شکرانه آن] که خدا او را آموزش داده است. و کسی که بدهکار است باید املا کند، و او [نویسنده] بنویسد. و از خدا که پروردگار اوست پروا نماید، و از آن، چیزی نکاهد. پس اگر کسی که حق بر ذمه اوست، سفیه یا ناتوان است، یا خود نمی تواند املا کند، پس ولیّ او باید با [رعایت] عدالت، املا نماید. و دو شاهد از مردانتان را به شهادت طلبید؛ پس اگر دو مرد نبودند، مردی را با دو زن، از میان گواهانی که [به عدالت آنان] رضایت دارید [گواه بگیرید]، تا [اگر] یکی از آن دو [زن] فراموش کرد، [زنِ] دیگر، وی را یادآوری کند. و چون گواهان احضار شوند، نباید خودداری ورزند. و از نوشتنِ [بدهی] چه خرد باشد یا بزرگ، ملول نشوید، تا سررسیدش [فرا رسد]. این [نوشتنِ] شما، نزد خدا عادلانه تر، و برای شهادت استوارتر، و برای اینکه دچار شک نشوید [به احتیاط] نزدیکتر است، مگر آنکه داد و ستدی نقدی باشد که آن را میان خود [دست به دست] برگزار می کنید؛ در این صورت، بر شما گناهی نیست که آن را ننویسید. و [در هر حال] هر گاه داد و ستد کردید، گواه بگیرید. و هیچ نویسنده و گواهی نباید زیان ببیند، و اگر چنین کنید، از نافرمانی شما خواهد بود. و از خدا پروا کنید، و خدا [بدین گونه] به شما آموزش می دهد، و خدا به هر چیزی داناست.

-«مِنْ بَعْدِ وَصِیَّةٍ یُوصی بِها أَوْ دَیْنٍ» - . النساء /۱۱ -

{[البته همه اینها] پس از انجام وصیّتی است که او بدان سفارش کرده، یا دینی [که باید استثنا شود].}

- «مِنْ بَعْدِ وَصِیَّةٍ یُوصینَ بِها أَوْ دَیْنٍ» - . النساء /۱۲ -

{[البته] پس از انجام وصیّتی که بدان سفارش کرده اند یا دینی [که باید استثنا شود].}

- «مِنْ بَعْدِ وَصِیَّةٍ تُوصُونَ بِها أَوْ دَیْنٍ» - . النساء /۱۳ -

{[البته] پس از انجام وصیّتی که بدان سفارش کرده اید یا دَینی [که باید استثنا شود].}

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

ب، [قرب الإسناد] أَبُو الْبَخْتَرِیِّ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِیهِ علیهما السلام قَالَ: قَالَ قَضَی عَلِیٌّ علیه السلام فِی رَجُلٍ مَاتَ وَ تَرَکَ وَرَثَةً فَأَقَرَّ أَحَدُ الْوَرَثَه بِدَیْنٍ عَلَی أَبِیهِ قَالَ یَلْزَمُهُ فِی حِصَّتِهِ بِقَدْرِ مَا وَرِثَ وَ لَا یَکُونُ ذَلِکَ فِی مَالِهِ کُلِّهِ وَ إِنْ أَقَرَّ اثْنَانِ مِنَ الْوَرَثَه وَ کَانَا

۱- ۱. سوره البقره: الآيات ۲۸۲- فما بعدها.

۲- ۲. السوره النساء: ۱۱.

۳- ۳. سوره النساء: ۱۲.

۴- ۴. سوره النساء: ۱۲.

عُدُولًا أَجِيزَ ذَلِكَ عَلَى الْوَرَثَهِ وَ إِنْ لَمْ يَكُونَا عُدُولًا أَلْزِمَا فِی حِصَّتِهِمَا بِقَدْرِ مَا وَرِثَا وَ كَذَلِکَ إِنْ أَقَرَّ بَعْضُ الْوَرَثَهِ بِأَخٍ أَوْ أُخْتٍ إِنَّمَا يَلْزَمُهُ فِی حِصَّتِهِ قَالَ وَ قَالَ عَلِیٌّ علیه السلام مَنْ أَقَرَّ لِأَخِيهِ فَهُوَ شَرِيکٌ فِی الْمَالِ وَ لَا يَثْبُتُ نَسَبُهُ فَإِنْ أَقَرَّ لَهُ اثْنَانِ فَكَذَلِکَ إِلَّا أَنْ يَكُونَا عَدْلَيْنِ فَيُلْحَقُ بِنَسَبِهِ وَ يُضْرَبُ فِی الْمِيرَاثِ مَعَهُمْ (۱).

**[ترجمه]قرب الاسناد: امام محمد باقر علیه السّلام فرمودند: حضرت علی علیه السّلام درباره مردی که فوت نمود و میراثی برجای گذاشت و یکی از ورثه بیان نمود که پدرش یک بدهی دارد، چنین فرمود: آن ورثه که به بدهی پدر خود اقرار نموده است، باید از سهم خود، بدهی پدر را بدهد. و اگر دو نفر از وارثان اقرار به بدهی پدر کردند و افراد عادلی هم بودند، پرداخت بدهی بر همه ورثه جایز است. امّا اگ-ر عادل محسوب نمی شوند، باید از سهم خود بدهی را بپردازند. حال اگر یکی از وارثان اقرار نماید که برادر یا خواهر دیگری هم دارد، باید از سهم خود به این برادر یا خواهر (که تازه هویتشان معلوم شده) ارثیه بدهد.

امام علی علیه السّلام فرمودند: هر کس (پس از مرگ پدر) به وجود یک برادر اقرار نماید، این برادر شریک در اموال پدر است، امّا منسوب به خانواده نمی شود. حال اگر دو نفر، اقرار به وجود برادر جدید کنند، از ارثیه سهم می برد، امّا از اصل و نسب خانوادگی خیر. امّا اگر این دو نفر عادل باشند، در این صورت این شخص جدید، نام و نسب خانوادگی را هم گرفته و در میراث نیز شریک سایر وارثان می شود. - . قرب الاسناد: ۲۵ -

**[ترجمه]

«۲»

ب، [قرب الإسناد] عَلِیٌّ عَنْ أَخِيهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلَيْنِ اشْتَرَكَا فِی السَّلَمِ أَ يَصْلُحُ لَهُمَا أَنْ يَقْتَسِمَا قَبْلَ أَنْ يَقْبِضَا قَالَ لَا بَأْسَ قَالَ وَ سَأَلْتُهُ علیه السلام عَنِ الرَّجُلِ الْجَحُودِ أَ يَحِلُّ أَنْ يَجْحَدَهُ مِثْلَ مَا جَحَدَ قَالَ نَعَمْ وَ لَا يَزْدَادُ(۲).

**[ترجمه]قرب الاسناد: علی بن جعفر به نقل از برادرش امام موسی علیه السّلام گوید: از وی درباره دو نفر که در کالایی پیش خرید شده شریکند، سؤال کردم که آیا جایز است آن را قبل از به دست آوردن تقسیم کنند؟ فرمودند: اشکالی ندارد.

و نیز گوید: از امام موسی علیه السّلام پرسیدم: آیا صحیح است در برابر جحود - شخصی که همواره بدهکاری را انکار می کند - بدهی به او را انکار کرد؟ فرمودند: آری، ولی بیشتر نباشد. - . قرب الاسناد: ۱۱۳ -

**[ترجمه]

أقول

قد سبق الإشهاد علی الدين فی باب بيع المماليک.

**[ترجمه]قد سبق الإشهاد علی الدين فی باب بيع المماليک.

**[ترجمه]

«۳»

ع، [علل الشرائع] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ هَاشِمٍ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ الْهَیْثَمِ عَنِ النَّضْرِ عَنْ رَجُلٍ عَنِ الْحَلَبِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَا تُبَاعُ الدَّارُ وَ لَا الْجَارِیَهُ فِی الدَّیْنِ وَ ذَلِکَ أَنَّهُ لَا بُدَّ لِلرَّجُلِ الْمُسْلِمِ مِنْ ظِلٍّ یَسْکُنُهُ وَ خَادِمٍ یَخْدُمُهُ (۳).

**[ترجمه]علل الشرایع: امام صادق علیه السّلام فرمود: خانه و کنیز در هنگام بدهکار بودن شخص نباید فروخته شود، زیرا مرد مسلمان احتیاج به خانه‌ای برای سکونت و خادمی برای خدمت دارد. -. علل الشرایع: ۵۲۹ -

**[ترجمه]

«۴»

ع، [علل الشرائع] ابْنُ الْوَلِیدِ عَنْ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ قَالَ: کَانَ ابْنُ أَبِی عُمَیْرٍ رَجُلًا بَزَّازاً وَ کَانَ لَهُ عَلَی رَجُلٍ عَشَرَهُ آلَافِ دِرْهَمٍ فَذَهَبَ مَالُهُ وَ افْتَقَرَ فَجَاءَ الرَّجُلُ فَبَاعَ دَاراً لَهُ بِعَشَرَهِ آلَافِ دِرْهَمٍ وَ حَمَلَهَا إِلَیْهِ فَدَقَّ عَلَیْهِ الْبَابَ فَخَرَجَ إِلَیْهِ مُحَمَّدُ بْنُ أَبِی عُمَیْرٍ فَقَالَ لَهُ الرَّجُلُ هَذَا مَالُکَ الَّذِی لَکَ عَلَیَّ فَخُذْهُ فَقَالَ ابْنُ أَبِی عُمَیْرٍ فَمِنْ أَیْنَ لَکَ هَذَا الْمَالُ وَرِثْتَهُ قَالَ لَا قَالَ وُهِبَ لَکَ قَالَ لَا وَ لَکِنِّی بِعْتُ دَارِیَ الْفُلَانِیَّ لِأَقْضِیَ دَیْنِی فَقَالَ ابْنُ أَبِی عُمَیْرٍ حَدَّثَنِی ذَرِیحٌ الْمُحَارِبِیُّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ لَا یُخْرَجُ الرَّجُلُ عَنْ مَسْقَطِ رَأْسِهِ بِالدَّیْنِ ارْفَعْهَا فَلَا حَاجَهَ لِی فِیهَا وَ اللَّهِ إِنِّی مُحْتَاجٌ فِی وَقْتِی هَذَا إِلَی دِرْهَمٍ وَ مَا یَدْخُلُ مِلْکِی مِنْهَا دِرْهَمٌ (۴).

۱- ۱. قرب الإسناد ص ۲۵.

۲- ۲. قرب الإسناد ص ۱۱۳.

۳- ۳. علل الشرائع ص ۵۲۹.

۴- ۴. علل الشرائع ص ۵۲۹.

**[ترجمه]علل الشرایع: محمد ابن ابی عمیر مردی پارچه فروش بود و از شخصی ده هزار درهم طلب داشت، آن شخص ورشکست شده و خانه اش را به ده هزار درهم فروخت و نزد پارچه فروش برد و در خانه اش را زد، محمد ابن ابی عمیر بیرون آمد و شخص بدهکار گفت: این بدهی من به توست، آن را بگیر. محمد گفت: این مال را از کجا آورده‌ای، آیا ارث برده... ای؟ آن مرد گفت: نه. محمد گفت: به تو بخشیده شده؟ گفت: نه، من خانه‌ای داشتم و فروختم تا بدهی ام را بدهم. محمد ابن أبی عمیر گفت: ذریح المحاربی به نقل از امام صادق علیه السّلام بیان کرده که: هیچ آدمی از کاشانه خود با بدهکاری خارج کرده نشود. حال این پول را بردار، مرا به آن نیازی نیست و اکنون به یک درهم نیز احتیاج ندارم و از این پول، یک درهم نیز به خانه من داخل نمی شود. - . علل الشرایع: ۵۲۹ -

**[ترجمه]

«۵»

ختص، [الإختصاص] أَبُو غَالِبٍ الزُّرَارِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُحَسِّنِ السَّجَّادِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ: مِثْلَهُ (۱).

**[ترجمه]الاختصاص: ابوغالب الزّواری، از محمد بن المحسن السجاد از علی بن ابراهیم، این روایت را ذکر کرده اند. - . الاختصاص: ۸۶ -

**[ترجمه]

«۶»

ضا، [فقه الرضا علیه السلام]: إِنْ كَانَ لَكَ عَلَى رَجُلٍ حَقٌّ فَوَجَدْتَهُ بِمَكَّةَ أَوْ فِي الْحَرَمِ فَلَا تُطَالِبْهُ وَ لَا تُسَلِّمْ عَلَيْهِ فَتُفْزِعَهُ إِلَّا أَنْ تَكُونَ أَعْطَيْتَهُ حَقَّكَ فِي الْحَرَمِ فَلَا بَأْسَ أَنْ تُطَالِبَهُ فِي الْحَرَمِ (۲).

**[ترجمه]فقه الرضا: اگر از کسی طلبی داری، و او را در مکه یا حرم دیدی، طلبت را از او مطالبه نکن و حتی سلامش هم نکن، چرا که او را می ترسانی، مگر اینکه در حرم به او قرض داده باشی؛ در این صورت اشکالی ندارد که حقّت را مطالبه کنی. - . فقه الرضا علیه السلام: ۳۴ -

**[ترجمه]

«۷»

وَ إِذَا كَانَ عَلَى رَجُلٍ دَيْنٌ إِلَى أَجَلٍ فَإِذَا مَاتَ الرَّجُلُ فَقَدْ حَلَّ الدَّيْنُ (۳).

**[ترجمه]فقه الرضا: اگر شخصی تا مدتی معین بدهکار بود، ولی در این می--ان از دنیا رفت، بدهی اش از بین می رود. - . فقه الرضا علیه السلام: ۳۴ -

**[ترجمه]

«۸»

وَ إِذَا مَاتَ رَجُلٌ وَ لَهُ دَيْنٌ عَلَى رَجُلٍ فَإِنْ أَخَذَهُ وَارِثُهُ مِنْهُ فَهُوَ لَهُ وَ إِنْ لَمْ يُعْطِهِ فَهُوَ لِلْمَيِّتِ فِي الْآخِرَهِ(۴).

**[ترجمه]فقه الرضا: اگر مردی بمیرد و طلب داشته باشد، وارث او می تواند طلب پدر را برای خود بستاند و در غیر این صورت، طلب شخص فوت شده برای روز قیامت می ماند. - . فقه الرضا علیه السلام: ۳۶ -

**[ترجمه]

«۹»

وَ إِذَا مَاتَ رَجُلٌ وَ عَلَيْهِ دَيْنٌ وَ لَمْ يَكُنْ لَهُ إِلَّا قَدْرُ مَا يُكَفَّنُ بِهِ كُفِّنَ بِهِ فَإِنْ تَفَضَّلَ عَلَيْهِ رَجُلٌ بِكَفَنٍ كُفِّنَ بِهِ وَ يُقْضَى بِمَا تَرَكَ دَيْنُهُ (۵).

**[ترجمه]فقه الرضا: اگر شخصی بمیرد و بدهی داشته باشد و مالش به اندازه کفنش باشد، با آن مال کفن می شود؛ حال اگر شخصی لطف کند و برای میّت کفن تهیه کند، از مال باقی مانده میّت، بدهی اش پرداخت می شود. - . فقه الرضا علیه السلام: ۳۶ -

**[ترجمه]

«۱۰»

وَ إِذَا مَاتَ رَجُلٌ وَ عَلَيْهِ دَيْنٌ وَ لَمْ يُخَلِّفْ شَيْئاً فَكَفَّنَهُ رَجُلٌ مِنْ زَكَاهِ مَالِهِ فَهُوَ جَائِزٌ لَهُ فَإِنْ أَنْجَزَ عَلَيْهِ رَجُلٌ آخَرُ بِكَفَنٍ يُكَفَّنُ مِنَ الزَّكَاهِ وَ جَعَلَ الَّذِي أَنْجَزَ عَلَيْهِ لِوَرَثَتِهِ يُصْلِحُونَ بِهِ حَالَهُمْ لِأَنَّ هَذَا لَيْسَ بِتَرِكَهِ الْمَيِّتِ إِنَّمَا هُوَ شَيْ ءٌ صَارَ إِلَيْهِمْ بَعْدَ مَوْتِهِ وَ بِاللَّهِ الِاعْتِصَامُ (۶).

۱- ۱. الاختصاص ص ۸۶.

۲- ۲. فقه الرضا ص ۳۳.

۳- ۳. فقه الرضا ص ۳۴.

۴- ۴. فقه الرضا ص ۳۶.

۵- ۵. فقه الرضا ص ۳۶.

۶- ۶. فقه الرضا ص ۳۶.

**[ترجمه]فقه الرضا: اگر شخصی بمیرد و بدهی داشته باشد و مالی هم برجای نگذاشته، مردی باید از زکات مال خود، هزینه کفن او را بدهـد و این برای میّت جـایز است و اگر در همـان حـال مرد دیگری کفنی برای میّت تهیه کرده باشـد، کفن دوم به ورثه میّت می رسـد، تا با آن اوضاع خود را سامان دهند. زیرا این مال دیگر جزء ارثیه میّت نیست، بلکه مالی است که به ورثه رسیده، آن هم بعد از مرگ پدرشان. «و توکل بر خداوند است». - . فقه الرضا علیه السلام: ۳۶ -

**[ترجمه]

باب ۶ الربا فی الدین زائدا علی ما مر فی باب الربا و أحکامه

الأخبار

«۱»

فس، [تفسیر القمی] عَنِ الْأَصْبَهَانِيِّ عَنِ الْمِنْقَرِيِّ عَنْ حَفْصٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: الرِّبَا رِبَاءَانِ أَحَدُهُمَا حَلَالٌ وَ الْآخَرُ حَرَامٌ فَأَمَّا الْحَلَالُ فَهُوَ أَنْ يُقْرِضَ الرَّجُلُ أَخَاهُ قَرْضاً طَمَعاً أَنْ يَزِيدَهُ وَ يُعَوِّضَهُ بِأَكْثَرَ مِمَّا يَأْخُذُهُ بِلَا شَرْطٍ بَيْنَهُمَا فَإِنْ أَعْطَاهُ أَكْثَرَ مِمَّا أَخَذَهُ مِنْ غَيْرِ شَرْطٍ بَيْنَهُمَا فَهُوَ مُبَاحٌ لَهُ وَ لَيسَ لَهُ عِنْدَ اللَّهِ ثَوَابٌ فِيمَا أَقْرَضَهُ وَ هُوَ قَوْلُهُ فَلا يَرْبُوا عِنْدَ اللَّهِ وَ أَمَّا الْحَرَامُ فَالرَّجُلُ يُقْرِضُ قَرْضاً يَشْتَرِطُ أَنْ يَرُدَّ أَكْثَرَ مِمَّا أَخَذَهُ فَهَذَا هُوَ الْحَرَامُ (۱).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: امام صادق علیه السّلام فرمودند: ربا دو نوع است. حلال و حرام. امّا ربای حلال آن است که مردی بـه دیگری قرضـی دهـد بـه طمع اینکـه قرض گیرنـده چیزی بیشـتر از آنچـه گرفتـه، پس بدهـد، ولی در این میـان هیچ [صـحبت] و شـرطی میان آنها نیست، و اگر قرض گیرنده، بدون هیچ شرطی، بیش از آنچه را که قرض گرفته، به قرض دهنده بپردازد، مباح و حلال است ولی در نزد خداونـد ثوابی نـدارد. چون خداونـد می فرمایـد: «فَلا يَرْبُوا عِنْدَ اللَّه»، {نزد خـدا فزونی نمی گیرد.} اما ربای حرام آن است که شخصـی، پولی قرض دهـد و شـرط بگـذارد که بیشتر از مبلغ پرداختی، دریافت کند و این حرام است. - . تفسیر علی بن ابراهیم ۲: ۱۵۹ -

**[ترجمه]

«۲»

ب، [قرب الإسناد] عَلِيٌّ عَنْ أَخِيهِ قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ أَعْطَى رَجُلًا مِائَةَ دِرْهَمٍ عَلَى أَنْ يُعْطِيَهُ خَمْسَةَ دَرَاهِمَ أَوْ أَكْثَرَ أَوْ أَقَلَّ قَالَ هَذَا الرِّبَا الْمَحْضُ (۲).

**[ترجمه]قرب الاسناد: علی بن جعفر علیه السّلام به نقل از برادرش امام موسی علیه السّلام گفت: از او درباره مردی پرسیدم که صد درهم به شخصـی داد، مشـروط به اینکه آن شـخص پنج درهم یا بیشتر یا کمتر، افزون بر صد درهم باز پس دهد، امام فرمودند: این ربای محض است. - . قرب الاسناد: ۱۱۴ -

**[ترجمه]

«۳»

قَالَ: وَ سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ أَعْطَی عَبْدَهُ عَشَرَهَ دَرَاهِمَ عَلَی أَنْ یُؤَدِّیَ إِلَیْهِ الْعَبْدُ کُلَّ شَهْرٍ عَشَرَهَ دَرَاهِمَ فَیَحِلُّ ذَلِکَ قَالَ لَا بَأْسَ (۳).

**[ترجمه]قرب الاسناد: و نیز از امام موسی علیه السّلام پرسیدم که مردی به غلام خود ده درهم داد، مشروط بر اینکه آن غلام، هر ماه ده درهم به صاحب خود بدهد، آیا حلال است؟ فرمودند: اشکالی ندارد. - . قرب الاسناد: ۱۱۴ -

**[ترجمه]

«۴»

ب، [قرب الإسناد] ابْنُ طَرِیفٍ عَنِ ابْنِ عُلْوَانَ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِیهِ علیهما السلام قَالَ: جَاءَ إِلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله سَائِلٌ یَسْأَلُهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله هَلْ مِنْ رَجُلٍ عِنْدَهُ سَلَفٌ فَقَامَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ مِنْ بَنِی الْجَبَلِیِّ فَقَالَ عِنْدِی یَا رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ فَأَعْطِ هَذَا السَّائِلَ أَرْبَعَهَ أَوْسَاقِ تَمْرٍ قَالَ فَأَعْطَاهُ قَالَ ثُمَّ جَاءَ الْأَنْصَارِیُّ بَعْدُ إِلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله یَتَقَاضَاهُ فَقَالَ لَهُ یَکُونُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ عَادَ إِلَیْهِ الثَّانِیَهَ فَقَالَ لَهُ یَکُونُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ عَادَ إِلَیْهِ الثَّالِثَهَ فَقَالَ یَکُونُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ فَقَالَ قَدْ أَکْثَرْتَ یَا رَسُولَ اللَّهِ مِنْ قَوْلِ یَکُونُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ قَالَ فَضَحِکَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ

۱- ۱. تفسیر علیّ بن إبراهیم ج ۲ ص ۱۵۹.

۲- ۲. قرب الإسناد ص ۱۱۴.

۳- ۳. قرب الإسناد ص ۱۱۴.

هَلْ مِنْ رَجُلٍ عِنْدَهُ سَلَفٌ قَالَ فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ لَهُ عِنْدِي يَا رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ وَ كَمْ عِنْدَكَ قَالَ مَا شِئْتَ قَالَ فَأَعْطِ هَذَا ثَمَانِيَةَ أَوْسُقٍ مِنْ تَمْرٍ فَقَالَ الْأَنْصَارِيُّ إِنَّمَا لِي أَرْبَعَةٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ أَرْبَعَةٌ أَيْضاً(۱).

**[ترجمه]قرب الاسناد: امام محمد باقر علیه السّلام فرمود: سائلی نزد پیامبر صلّی الله علیه و آله آمد و درخواستی کرد، پیامبر فرمودند: آیا کسی هست که قرضی به او دهد؟ مردی از انصار از قبیله بنی الجبلی برخاست و گفت: نزد من موجود است. پیامبر فرمود: به این سائل، چهار بار شتر [هر بار شتر حدود ۱۸۰ کیلو است] خرما بدهید. آن مرد نیز چنین کرد. مدّتی بعد مرد انصاری نزد پیامبر صلّی الله علیه و آله آمد و تقاضای برگشت مالش را کرد. پیامبر فرمود: انشاا... . آن مرد برای بار دوم و سوم هم، خدمت پیامبر رسید و ایشان باز هم گفتند: انشاا... . مرد انصاری گفت: ای رسول خدا چقدر انشاا... می گویید. پیامبر خندید و فرمود: آیا کسی هست که به این مرد جنسی به قرض دهد؟ شخصی بلند شد و گفت: من دارم. فرمودند: چقدر دارید؟ گفت: هرچه بخواهید. فرمود: به این مرد انصاری، هشت بار شتر خرما بدهید. مرد انصاری گفت: مرا چهار بار شتر است. رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمود: و چهار بار شتر دیگر نیز. - . قرب الاسناد: ۴۴ -

**[ترجمه]

«۵»

ضا، [فقه الرضا علیه السلام]: أَرْوِي أَنَّهُ سُئِلَ الْعَالِمُ علیه السلام عَنْ رَجُلٍ لَهُ دَيْنٌ قَدْ وَجَبَ فَيَقُولُ أَسْأَلُكَ دَيْناً آخَرَ بِهِ وَ أَنَا أَرْبَحُكَ فَيَبِيعُهُ حَبَّةَ لُؤْلُؤٍ تُقَوَّمُ بِأَلْفِ دِرْهَمٍ بِعَشَرَةِ آلَافِ دِرْهَمٍ أَوْ بِعِشْرِينَ أَلْفاً فَقَالَ لَا بَأْسَ.

**[ترجمه]فقه الرضا: از امام رضا علیه السّلام درباره مردی سؤال شد که بدهی داشت و درخواست می کرد که قرضی دیگر هم به او داده شود و می گفت که من به تو سودی (بابت وام) خواهم داد. و یک دانه لؤلؤ به ارزش ده هزار درهم یا بیست هزار درهم را به وام دهنده می فروشد. (حکمش چیست؟) فرمود: اشکالی ندارد.

**[ترجمه]

«۶»

وَ رُوِيَ فِي خَبَرٍ آخَرَ مِثْلِهِ: لَا بَأْسَ وَ قَدْ أَمَرَنِي أَبِي فَفَعَلْتُ مِثْلَ هَذَا(۲).

**[ترجمه]در روایت دیگری، این قصه مذکور است؛ و پدرم به من امر کرد و من نیز به شیوه همین روایت عمل کردم. - . فقه الرضا علیه السلام: ۳۴ -

**[ترجمه]

باب ۷ الرهن و أحكامه

الآیات

البقره: وَ إِنْ كُنْتُمْ عَلی سَفَرٍ وَ لَمْ تَجِدُوا كاتِباً فَرِهانٌ مَقْبُوضَةٌ(۳).

lt;meta info="- «وَ إِنْ كُنْتُمْ عَلی سَفَرٍ وَ لَمْ تَجِدُوا كاتِباً فَرِهانٌ مَقْبُوضَه» - . البقره / ۲۸۳ -

{و اگر در سفر بودید و نویسنده ای نیافتید وثیقه ای بگیرید.}

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

ب، [قرب الإسناد] مُحَمَّدُ بْنُ الْوَلِيدِ عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنِ الرَّجُلِ رَهَنَ رَهْناً ثُمَّ انْطَلَقَ فَلَا يُقْدَرُ عَلَيْهِ أَ يُبَاعُ الرَّهْنُ قَالَ لَا حَتَّی يَجِی ءَ الرَّاهِنُ (۴).

**[ترجمه]قرب الاسناد: ابن بکیر گوید: از امام صادق علیه السّلام پرسیدم: مردی چیزی را رهن می کند و به دنبال کار خود می رود امّا نمی تواند که از پس هزینه رهن برآید، آیا می توان رهن را فروخت؟ (مثلاً خانه ای را رهن می کند ولی توان دادن مال رهن را ندارد) امام فرمودند: خیر، مگر اینکه صاحب مال یعنی رهن دهنده حضور بیابد. - . قرب الاسناد: ۸۰ -

**[ترجمه]

«۲»

ثو، [ثواب الأعمال] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ يَزِيدَ عَنْ مَرْوَكِ بْنِ عُبَيْدٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ كَانَ الرَّهْنُ عِنْدَهُ أَوْثَقَ مِنْ أَخِيهِ الْمُسْلِمِ فَأَنَا مِنْهُ بَرِی ءٌ(۵).

۱- ۱. قرب الإسناد ص ۴۴.

۲- ۲. فقه الرضا ص ۳۴ و ليس فيه تعيين المسئول فراجع.

۳- ۳. سوره البقره: ۲۸۳.

۴- ۴. قرب الإسناد ص ۸۰ و ما بين القوسين إضافه من المصدر.

۵- ۵. ثواب الأعمال ص ۲۱۴.

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام صادق علیه السّلام فرمودند: کسی که رهن برایش مطمئن تر از (قول) برادر مسلمانش باشد، من از او مبری هستم. - . ثواب الاعمال: ۲۱۴ -

**[ترجمه]

«۳»

سن، [المحاسن] مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ عَنْ مَرْوَکٍ: مِثْلَهُ (۱).

**[ترجمه]المحاسن: محمد بن علی از مروک مانند این قول را ذکر نموده. - . المحاسن: ۱۰۲ -

**[ترجمه]

«۴»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: لَا رَهْنَ إِلَّا مَقْبُوضاً(۲).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: امام صادق علیه السّلام فرمودند: رهن هنگامی حاصل می شود که در دستان رهن کننده باشد. - . تفسیر العیاشی ۱: ۱۵۶ -

**[ترجمه]

«۵»

کِتَابُ الْإِمَامَهِ وَ التَّبْصِرَهِ، لِعَلِیِّ بْنِ بَابَوَیْهِ (۳)

عَنْ سَهْلِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْأَشْعَثِ عَنْ مُوسَی بْنِ إِسْمَاعِیلَ بْنِ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: الرَّهْنُ یُرْکَبُ إِذَا کَانَ مَرْهُوناً وَ عَلَی الَّذِی یَرْکَبُ الظَّهْرَ نَفَقَتُهُ (۴).

**[ترجمه]کتاب الامامه و التبصره: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: بر مرکب رهن داده شده، می توان سوار شد و کسی که بر حیوان سوار شود، خرجش را هم می دهد.

**[ترجمه]

«۶»

وَ مِنْهُ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: الرَّهْنُ بِمَا فِیهِ إِنْ کَانَ فِی یَدِ الْمُرْتَهِنِ أَکْثَرَ مِمَّا أَعَطَی رَدَّ عَلَی صَاحِبِ

الرَّهْنِ الْفَضْلَ وَ إِنْ كَانَ فِي يَدِ الْمُرْتَهِنِ أَقَلَّ مِمَّا أَعْطَى الرَّاهِنُ رَدَّ عَلَيْهِ الْفَضْلَ وَ إِنْ كَانَ الرَّهْنُ بِمِثْلِ قِيمَتِهِ فَهُوَ بِمَا فِيهِ.

وَ قَالَ صلى الله عليه و آله: الرَّهْنُ مَغْلُوبٌ وَ مَرْكُوبٌ.

ص: ۱۵۹

۱- ۱. المحاسن ص ۱۰۲.

۲- ۲. تفسير العيّاشىّ ج ۱ ص ۱۵۶.

۳- ۳. ليس هذا الكتاب لعلى بن بابويه- والد شيخنا الصدوق- بشهاده روايه مؤلّفه عن أمثال التلعكبرى المتوفّى سنه ۳۸۵ و أبى المفضل الشيبانى المتوفّى سنه ۳۸۷ و الحسن ابن حمزه العلوى و سهل بن أحمد الديباجى المتوفى بعد سنه ۳۷۰ و أحمد بن على الراوى عن محمّد بن الحسن بن الوليد الذى توفى ۳۴۳ و كل هؤلاء متأخرون عن طبقه الشيخ الصدوق و بعضهم من تلاميذه و لزياده الإيضاح راجع ما كتبه شيخنا بقيه السلف الحجه الرازىّ دام ظله فى الذريعه ج ۲ ص ۳۴۲.

۴- ۴. فى نسخه الكمبانىّ هاهنا تكرار ضربنا عنه طبقا لنسخه الأصل.

**[ترجمه]کتاب الامامه و التبصره: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: رهن به اندازه ارزش چیزی است که رهن می شود. پس اگر ارزش چیزی بیشتر از مالی باشد که رهن کننده داده، او باید ارزش افزوده را به صاحب اصلی رهن بدهد، و اگر ارزش چیز رهن شده کمتر از مبلغی باشد که رهن کننده پرداخته، باید مبلغ اضافی به او برگردانده شود. امّا اگر رهن هم طراز قیمت خود باشد. در این حالت رهن صحیح است.

و نیز پیامبر اکرم صلّی الله علیه و آله فرموده اند: مال رهن شده، تحت سیطره رهن کننده است. - . [در کتاب صحیح بخاری این روایت چنین ذکر شده: الرهن مغلوب و محلوب. یعنی حیوانی را که رهن شده، می توان سوار شد و شیرش را دوشید. (صحیح بخاری)،۳: ۱۴۳، دمشق، دارطوق النجاه، ۱۴۲۲،ط (۰) مترجم] -

**[ترجمه]

باب ۸ الحجر و فيه حدّ البلوغ و أحكامه

الآيات

البقره: فَإِنْ كانَ الَّذِی عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهاً أَوْ ضَعِيفاً أَوْ لا يَسْتَطِيعُ أَنْ يُمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِ (۱)

النساء: وَ لا تُؤْتُوا السُّفَهاءَ أَمْوالَكُمُ الَّتِی جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِياماً وَ ارْزُقُوهُمْ فِيها وَ اكْسُوهُمْ وَ قُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفاً وَ ابْتَلُوا الْيَتامى حَتَّى إِذا بَلَغُوا النِّكاحَ فَإِنْ آنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْداً فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوالَهُمْ وَ لا تَأْكُلُوها إِسْرافاً وَ بِداراً أَنْ يَكْبَرُوا وَ مَنْ كانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ وَ مَنْ كانَ فَقِيراً فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ فَإِذا دَفَعْتُمْ إِلَيْهِمْ أَمْوالَهُمْ فَأَشْهِدُوا عَلَيْهِمْ وَ كَفى بِاللَّهِ حَسِيباً(۲)

و قال تعالى: وَ يَسْتَفْتُونَكَ فِی النِّساءِ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِيهِنَّ وَ ما يُتْلى عَلَيْكُمْ فِی الْكِتابِ فِی يَتامَى النِّساءِ اللَّاتِی لا تُؤْتُونَهُنَّ ما كُتِبَ لَهُنَّ وَ تَرْغَبُونَ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ وَ الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الْوِلْدانِ وَ أَنْ تَقُومُوا لِلْيَتامى بِالْقِسْطِ وَ ما تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ كانَ بِهِ عَلِيماً(۳)

الأنعام: وَ لا تَقْرَبُوا مالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِی هِیَ أَحْسَنُ حَتَّى يَبْلُغَ أَشُدَّهُ (۴)

التوبه: وَ الْمُؤْمِنُونَ وَ الْمُؤْمِناتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِياءُ بَعْضٍ (۵)

الإسراء: وَ لا تَقْرَبُوا مالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِی هِیَ أَحْسَنُ حَتَّى يَبْلُغَ أَشُدَّهُ (۶).

۱- ۱. سوره البقره: ۲۸۳.

۲- ۲. سوره النساء: ۵- ۶.

۳- ۳. سوره النساء: ۱۲۷.

۴- ۴. سوره الأنعام: ۱۵۲.

۵- ۵. سوره التوبه: ۷۱.

۶- ۶. سوره الإسراء: ۳۴.

lt;meta info="- «فَإِنْ كانَ الَّذى عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفيهاً أَوْ ضَعيفاً أَوْ لا يَسْتَطيعُ أَنْ يُمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِ» - . البقره / ۲۸۲ -

{پس اگر کسی که حق بر ذمه اوست، سفیه یا ناتوان است، یا خود نمی تواند املا کند، پس ولیّ او باید با [رعایت] عدالت، املا نماید.}

- «وَ لاـ تُؤْتُوا السُّفَهاءَ أَمْوالَكُمُ الَّتى جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِياماً وَ ارْزُقُوهُمْ فيها وَ اكْسُوهُمْ وَ قُولُوا لَهُمْ قَوْلاً مَعْرُوفاً، وَ ابْتَلُوا الْيَتامى حَتَّى إِذا بَلَغُوا النِّكاحَ فَإِنْ آنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْداً فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوالَهُمْ وَ لا تَأْكُلُوها إِسْرافاً وَ بِداراً أَنْ يَكْبَرُوا وَ مَنْ كانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ وَ مَنْ كانَ فَقيراً فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ فَإِذا دَفَعْتُمْ إِلَيْهِمْ أَمْوالَهُمْ فَأَشْهِدُوا عَلَيْهِمْ وَ كَفى بِاللَّهِ حَسيباً» - . النساء / ۶-۵ -

{و اموال خود را - که خداوند آن را وسیله قوام [زندگی] شما قرار داده- به سفیهان مدهید، و[لی] از [عواید] آن به ایشان بخورانید و آنان را پوشاک دهید؛ و با آنان سخنی پسندیده بگویید. و یتیمان را بیازمایید تا وقتی به [سنّ] زناشویی برسند؛ پس اگر در ایشان رشد [فکری] یافتید، اموالشان را به آنان رد کنید، و آن را [از بیم آنکه مبادا] بزرگ شوند، به اسراف و شتاب مخورید. و آن کس که توانگر است باید [از گرفتنِ اجرت سرپرستی] خودداری ورزد؛ و هر کس تهیدست است باید مطابق عرف [از آن] بخورد؛ پس هر گاه اموالشان را به آنان ردّ کردید، بر ایشان گواه بگیرید، خداوند حسابرسی را کافی است.} - «وَ يَسْتَفْتُونَكَ فِى النِّساءِ قُلِ اللَّهُ يُفْتيكُمْ فيهِنَّ وَ ما يُتْلى عَلَيْكُمْ فِى الْكِتابِ فى يَتامَى النِّساءِ اللَّاتى لا تُؤْتُونَهُنَّ ما كُتِبَ لَهُنَّ وَ تَرْغَبُونَ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ وَ الْمُسْتَضْعَفينَ مِنَ الْوِلْدانِ وَ أَنْ تَقُومُوا لِلْيَتامى بِالْقِسْطِ وَ ما تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ كانَ بِهِ عَليماً» - . النساء / ۱۲۷ -

{و در باره آنان، رأی تو را می پرسند. بگو: «خدا در باره آنان به شما فتوا می دهد، و [نیز] در باره آنچه در قرآن بر شما تلاوت می شود: در مورد زنان یتیمی که حقّ مقرّر آنان را به ایشان نمی دهید و تمایل به ازدواج با آنان دارید، و [در باره] کودکان ناتوان و اینکه با یتیمان [چگونه] به داد رفتار کنید [پاسخگر شماست].» و هر کار نیکی انجام دهید، قطعاً خدا به آن داناست.}

- «وَ لا تَقْرَبُوا مالَ الْيَتيمِ إِلَّا بِالَّتى هِىَ أَحْسَنُ حَتَّى يَبْلُغَ أَشُدَّهُ» - . الانعام / ۱۵۲ -

{و به مال یتیم - جز به نحوی [هر چه نیکوتر]- نزدیک مشوید، تا به حد رشد خود برسد.}

- « وَ الْمُؤْمِنُونَ وَ الْمُؤْمِناتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِياءُ بَعْضٍ» - . التوبه / ۷۱ -

{و مردان و زنان با ایمان، دوستان یکدیگرند.}

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

ب، [قرب الإسناد] أَبُو الْبَخْتَرِيِّ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِيهِ علیهما السلام قَالَ: عَرَضَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَوْمَئِذٍ یَعْنِی بَنِی قُرَیْظَهَ عَلَی الْعَانَاتِ فَمَنْ وَجَدَهُ أَنْبَتَ قَتَلَهُ وَ مَنْ لَمْ یَجِدْهُ أَنْبَتَ أَلْحَقَ بِالذَّرَارِیِ (۱).

**[ترجمه]قرب الاسناد: امام محمد باقر علیه السّلام فرمودند: رسول خدا صلّی اللّه علیه و آله در آن روز (جنگ با بنی قریظه کسی را گمارد تا) عانه اسیران یهودی را بنگرد. اگر بر عانه شخصی موی روییده بود، او را کشته و اگر موی نروییده بود، وی را به جمع زنان و بچه ها ملحق می ساخت. - . قرب الاسناد: ۶۳ -

**[ترجمه]

«۲»

ب، [قرب الإسناد] عَلِیٌّ عَنْ أَخِیهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الْیَتِیمِ مَتَی یَنْقَطِعُ یُتْمُهُ قَالَ إِذَا احْتَلَمَ وَ عَرَفَ الْأَخْذَ وَ الْإِعْطَاءَ(۲).

**[ترجمه]قرب الاسناد: علی بن جعفر از برادرش امام موسی علیه السّلام روایت کند که از او پرسیدم: که چه زمانی، یتیم بودن یک نفر به پایان می رسد؟ فرمود: هرگاه که در خواب محتلم شود و داد و ستد را بداند. - . قرب الاسناد: ۱۱۹ -

**[ترجمه]

«۳»

ل، [الخصال] ابْنُ الْوَلِیدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنْ أَحْمَدَ وَ عَبْدِ اللَّهِ ابْنَیْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ حَمَّادٍ عَنِ الْحَلَبِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ نَجْدَهَ الْحَرُورِیَّ کَتَبَ إِلَی ابْنِ عَبَّاسٍ یَسْأَلُهُ عَنْ أَرْبَعَهِ أَشْیَاءَ هَلْ کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَغْزُو بِالنِّسَاءِ وَ هَلْ کَانَ یَقْسِمُ لَهُنَّ شَیْئاً وَ عَنْ مَوْضِعِ الْخُمُسِ وَ عَنِ الْیَتِیمِ مَتَی یَنْقَطِعُ یُتْمُهُ وَ عَنْ قَتْلِ الذَّرَارِیِّ فَکَتَبَ إِلَیْهِ ابْنُ عَبَّاسٍ أَمَّا قَوْلُکَ فِی النِّسَاءِ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله کَانَ یُحْذِیهِنَ (۳) وَ لَا یَقْسِمُ لَهُنَّ شَیْئاً وَ أَمَّا الْخُمُسُ فَإِنَّا نَزْعُمُ أَنَّهُ لَنَا وَ زَعَمَ قَوْمٌ أَنَّهُ لَیْسَ لَنَا فَصَبَرْنَا وَ أَمَّا الْیَتِیمُ فَانْقِطَاعُ یُتْمِهِ أَشُدُّهُ وَ هُوَ الِاحْتِلَامُ إِلَّا أَنْ لَا تُؤْنِسَ مِنْهُ رُشْداً فَیَکُونَ عِنْدَکَ سَفِیهاً أَوْ ضَعِیفاً فَیُمْسِکُ عَلَیْهِ وَلِیُّهُ وَ أَمَّا الذَّرَارِیُّ فَلَمْ یَکُنِ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله یَقْتُلُهَا وَ کَانَ الْخَضِرُ علیه السلام یَقْتُلُ کَافِرَهُمْ وَ یَتْرُکُ مُؤْمِنَهُمْ فَإِنْ کُنْتَ تَعْلَمُ مِنْهُمْ مَا یَعْلَمُ الْخَضِرُ فَأَنْتَ أَعْلَمُ (۴).

۱- ۱. قرب الإسناد ص ۶۳.

۲- ۲. قرب الإسناد ص ۱۱۹.

۳- ۳. کان فی المصدر یخدمهن و طبع بجنبها(یحظیهن ظ) و الموجود فی متن البحار یخذلهن و الصواب یحذی لهن من الحذیا أم الحذیا- بالتشدید- و کلاهما بمعنی القسمه من الغنیمه و علی ذلک ورد المثل(أخذه بین الحذیا و الخلسه) أی بین القسمه و الاستلاب.

۴- ۴. الخصال ج ۱ ص ۱۶۰ و روی المکاتبه من العامّه الامام أحمـد فی مسـنده ج ۱ ص ۲۴ و ص ۲۴۸ و أبو عبید القاسم بن سلام فی کتابه الأموال ص ۳۳۳ و ص ۳۳۴ و ابن عبد البر فی جامع بیان العلم ج ۱ ص ۶ و ابن أبی الحدید فی شرح النهج ج ۳ ص ۱۵۳ الطبعه الأولی المصریه و فی الجمیع بألفاظ متقاربه، و فی بعض تلک المصادر ذکر فی جواب حبر الأمه عبد اللّه بن عبّاس رضی اللّه عنه أنّه کتب: و اما المملوک فلیس له من المغنم نصیب و لکنهم- أی النساء و الممالیک- قد کان یرضخ لهم، و فی بعضها و أنه- النبیّ صلّی اللّه علیه و آله- لم یکن یعطیهما- المرأه و المملوک- سهما و لکن یرضخ لهما، و فی بعضها و أمّا المملوک فقد کان یحذی- أی یعطی- و قد ذکرت المکاتبه بصوره المتفاوته و الفاظه المختلفه فی کتابی(حبر الأمه عبد اللّه بن عبّاس رضی اللّه عنه) فی الجزء الثالث منه.

**[ترجمه]الخصال: امام جعفر صادق علیه السّلام گویند: نجده الحروری به ابن عباس نامه ای نوشت و درباره چهار چیز پرسید: آیا رسول خدا صلّی الله علیه و آله زنان را به جنگ می برد؟ آیا برای ایشان از غنایم جنگی چیزی لحاظ می کرد؟ و نیز درباره خمس پرسید و اینکه چه وقت یتیم بودن یک نفر به پایان می رسد و نیز درباره کشتن کنیزان (کافرانی که به اسارت درآمده اند).

ابن عباس جواب داد: امّا درباره زنان، رسول خدا صلّی الله علیه و آله مال اندکی از غنایم به آنها

می داد و سهم خاصی برایشان در نظر نمی گرفت. اما درباره خمس، ما (اهل بیت پیامبر) معتقدیم که خمس از آن ما است، امّا جماعتی دیگر (اهل سنت) چنین اعتقادی ندارند، پس در این مورد صبر پیشه کرده‌ایم. امّا درباره یتیم، اتمام یتیم بودنش، منوط به بلوغ او است و آن احتلام می باشد. مگر اینکه [بعد از احتلام هم] عقل و شعوری در او دیده نشود و به نظرت سفیه یا ضعیف آید، که در این صورت ولیّ و قیّم او، امور او را به دست می گیرد، امّا درباره ذراری (یعنی زنان اسیر)، پیامبر آنها را نمی کشت، امّا حضرت خضر علیه السّلام، کافران آنها را می کشت و مؤمنان آنها را زنده می گذاشت. اگر تو درباره آنها چیزی را می دانی که خضر علیه السّلام می دانست، پس تو عالم تر از خضر علیه السّلام هستی. - . الخصال ۱: ۱۶۰ -

**[ترجمه]

«۴»

ل، [الخصال] أَبِی عَنْ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ غَیْرِ وَاحِدٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: حَدُّ بُلُوغِ الْمَرْأَهِ تِسْعُ سِنِینَ (۱).

**[ترجمه]الخصال: امام صادق علیه السّلام فرمود: حد بلوغ زن، نه سالگی است. - . الخصال ۲: ۱۸۷ -

**[ترجمه]

«۵»

ل، [الخصال] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنْ أَبِی عِیسَی عَنِ الْبَزَنْطِیِّ عَنْ أَبِی الْحُسَیْنِ الْخَادِمِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلَهُ أَبِی وَ أَنَا حَاضِرٌ عَنِ الْیَتِیمِ مَتَی یَجُوزُ أَمْرُهُ قَالَ حَتَّی یَبْلُغَ أَشُدَّهُ قَالَ قُلْتُ وَ مَا أَشُدُّهُ قَالَ احْتِلَامُهُ قَالَ قُلْتُ قَدْ یَکُونُ الْغُلَامُ ابْنَ ثَمَانَ عَشْرَهَ سَنَهً أَوْ أَقَلَّ أَوْ أَکْثَرَ وَ لَا یَحْتَلِمُ قَالَ إِذَا بَلَغَ وَ کُتِبَ عَلَیْهِ الشَّیْ ءُ جَازَ أَمْرُهُ إِلَّا أَنْ یَکُونَ سَفِیهاً أَوْ ضَعِیفاً(۲).

**[ترجمه]الخصال: عبدالله بن سنان گوید: پدرم از امام صادق علیه السّلام پرسیدند: یتیم چه زمانی أمرش جایز است؟ فرمود: زمانی که به حد بلوغ برسد. پدرم پرسید: حد بلوغ چه زمانی است؟ فرمود: زمان احتلام او. پدرم گفت: گاهی جوان هجده ساله یا بزرگتر یا کوچکتر است و محتلم نمی شود. فرمود: هرگاه که به سن بلوغ برسد و فرایض دینی بر او واجب شود، دیگر

یتیم نیست و امرش جایز است (یعنی می تواند در دارایی خود، دخل و تصرف کند) مگر اینکه سفیه یا ضعیف (ناتوان و نابخرد) باشد. -. الخصال ۲: ۲۶۸ -

**[ترجمه]

«۶»

ل، [الخصال] ابْنُ الْمُغِیرَهِ بِإِسْنَادِهِ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ عَامِرٍ عَمَّنْ ذَکَرَهُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: یُؤَدَّبُ الصَّبِیُّ عَلَی الصَّوْمِ مَا بَیْنَ خَمْسَ عَشْرَهَ سَنَهً إِلَی سِتَّ عَشْرَهَ سَنَهً(۳).

**[ترجمه]الخصال: امام صادق علیه السّلام فرمودند: بچه در سن پانزده تا شانزده سالگی، باید روزه گرفتن را آغاز کند[. -. الخصال ۲: ۲۷۴ -

**[ترجمه]

«۷»

ل، [الخصال] أَبِی عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنِ الْوَشَّاءِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِذَا بَلَغَ الْغُلَامُ أَشُدَّهُ ثَلَاثَ عَشْرَهَ سَنَهً وَ دَخَلَ فِی الْأَرْبَعَ عَشْرَهَ سَنَهً وَجَبَ عَلَیْهِ مَا وَجَبَ عَلَی الْمُحْتَلِمِینَ احْتَلَمَ أَمْ لَمْ یَحْتَلِمْ وَ کُتِبَتْ

ص: ۱۶۲

۱- ۱. الخصال ج ۲ ص ۱۸۷.

۲- ۲. الخصال ج ۲ ص ۲۶۸.

۳- ۳. الخصال ج ۲ ص ۲۷۴.

عَلَيْهِ السَّيِّئَاتُ وَ كُتِبَتْ لَهُ الْحَسَنَاتُ وَ جَازَ لَهُ كُلُّ شَيْ ءٍ مِنْ مَالِهِ إِلَّا أَنْ يَكُونَ ضَعِيفاً أَوْ سَفِيهاً(۱).

**[ترجمه]الخصال: امام صادق علیه السّلام فرمودند: هرگاه پسر به بلوغ، یعنی سیزده سالگی رسید و وارد چهارده سالگی شد، آنچه که بر محتلم شدگان واجب است، بر او نیز واجب می شود، چه محتلم شود و چه نشود و گناهان و حسنات او برایش نوشته می شود، و دخل و تصرف در اموالش جایز است، مگر اینکه سفیه باشد یا ضعیف. - . الخصال ۲: ۲۶۹ -

**[ترجمه]

«۸»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] الْغَضَائِرِيُّ عَنِ الصَّدُوقِ عَنِ ابْنِ الْوَلِيدِ عَنِ ابْنِ أَبَانٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ وَ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ يُونُسَ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ حَازِمٍ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: لَا رَضَاعَ بَعْدَ فِطَامٍ وَ لَا يُتْمَ بَعْدَ احْتِلَامٍ الْخَبَرَ(۲).

**[ترجمه]امالی: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: پس از قطع کردن شیر بر کودک، دیگر شیر دادن نیست و پس از احتلام هم، یتیمی به پایان می رسد. ادامه روایت. - . امالی الطوسی ۲: ۳۷ -

**[ترجمه]

«۹»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] جَعْفَرُ بْنُ نُعَيْمٍ عَنْ عَمِّهِ مُحَمَّدِ بْنِ شَاذَانَ عَنِ الْفَضْلِ عَنِ ابْنِ بَزِيعٍ قَالَ: سَأَلْتُ الرِّضَا علیه السلام عَنْ حَدِّ الْجَارِيَةِ الصَّغِيرَةِ السِّنِّ الَّذِي إِذَا لَمْ تَبْلُغْهُ لَمْ يَكُنْ عَلَى الرَّجُلِ اسْتِبْرَاؤُهَا فَقَالَ إِذَا لَمْ تَبْلُغْ اسْتُبْرِئَتْ بِشَهْرٍ قُلْتُ فَإِنْ كَانَتْ ابْنَةَ سَبْعِ سِنِينَ أَوْ نَحْوِهَا مِمَّنْ لَا تَحْمِلُ فَقَالَ هِيَ صَغِيرَةٌ وَ لَا يَضُرُّكَ أَنْ لَا تَسْتَبْرِئَهَا فَقُلْتُ مَا بَيْنَهَا وَ بَيْنَ تِسْعِ سِنِينَ فَقَالَ نَعَمْ تِسْعِ سِنِينَ (۳).

**[ترجمه]عیون الاخبار: ابن بزیغ گوید: از امام رضا علیه السّلام پرسیدم: کنیزک به چه سنی نرسیده باشد، بر مرد واجب نیست که منتظر پاک شدن او از حیض باشد؟ فرمود: اگر به سن بلوغ نرسیده باشد، یک ماه از حیض کافی است. گفتم: اگر هفت ساله باشد یا در سنی باشد که باردار نمی شود؟

فرمود: این کنیز کوچک است و اگر او را استبراء نکنی، زیانی بر تو وارد نیست. گفتم: اگر هشت ساله باشد ؟ فرمود: اگر نه ساله شد (باید استبراء شود). - . عیون الاخبار ۲: ۱۹ -

**[ترجمه]

«۱۰»

فس، [تفسیر القمی] فِی رِوَایَهِ أَبِی الْجَارُودِ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام: فِی قَوْلِهِ وَ لا تُؤْتُوا السُّفَهاءَ أَمْوالَکُمْ فَالسُّفَهَاءُ النِّسَاءُ وَ الْوَلَدُ إِذَا عَلِمَ الرَّجُلُ أَنَّ امْرَأَتَهُ سَفِیهَهٌ مُفْسِدَهٌ وَ وَلَدَهُ سَفِیهٌ مُفْسِدٌ لَمْ یَنْبَغِ لَهُ أَنْ یُسَلِّطَ وَاحِداً مِنْهُمَا عَلَی مَالِهِ الَّذِی جَعَلَ اللَّهُ لَهُ قِیاماً یَقُولُ لَهُ مَعَاشاً قَالَ وَ ارْزُقُوهُمْ فِیها وَ اکْسُوهُمْ وَ قُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفاً وَ الْمَعْرُوفُ الْعِدَهُ قَوْلُهُ تَعَالَی وَ ابْتَلُوا الْیَتامی حَتَّی إِذا بَلَغُوا النِّکاحَ فَإِنْ آنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْداً فَادْفَعُوا إِلَیْهِمْ أَمْوالَهُمْ وَ لا تَأْکُلُوها إِسْرافاً وَ بِداراً أَنْ یَکْبَرُوا قَالَ مَنْ کَانَ فِی یَدِهِ مَالُ بَعْضِ الْیَتَامَی فَلَا یَجُوزُ لَهُ أَنْ یُؤْتِیَهُ حَتَّی یَبْلُغَ النِّکَاحَ وَ یَحْتَلِمَ فَإِذَا احْتَلَمَ وَ وَجَبَ عَلَیْهِ الْحُدُودُ وَ إِقَامَهُ الْفَرَائِضِ وَ لَا یَکُونُ مُضَیِّعاً وَ لَا شَارِبَ خَمْرٍ وَ لَا زَانِیاً فَإِذَا آنَسَ مِنْهُ الرُّشْدَ دَفَعَ إِلَیْهِ الْمَالَ وَ أَشْهَدَ عَلَیْهِ وَ إِنْ

ص: ۱۶۳

۱- ۱. الخصال ج ۲ ص ۲۶۹.

۲- ۲. أمالی الطوسیّ ج ۲ ص ۳۷.

۳- ۳. عیون الأخبار ج ۲ ص ۱۹ ضمن حدیث طویل، و کان الرمز(لی) للامالی و هو خطاء و الصواب ما أثبتناه.

كَانُوا لَا يَعْلَمُونَ أَنَّهُ قَدْ بَلَغَ فَإِنَّهُ يُمْتَحَنُ بِرِيحِ إِبْطِهِ أَوْ نَبْتِ عَانَتِهِ فَإِذَا كَانَ ذَلِکَ فَقَدْ بَلَغَ فَيَدْفَعُ إِلَيْهِ مَالَهُ إِذَا كَانَ رَشِيداً وَ لَا يَجُوزُ أَنْ يَحْبِسَ عَنْهُ مَالَهُ وَ يَعْتَلَّ عَلَيْهِ أَنَّهُ لَمْ يَكْبَرْ بَعْدُ وَ قَوْلُهُ وَ لا تَأْكُلُوها إِسْرافاً وَ بِداراً أَنْ يَكْبَرُوا فَإِنْ كَانَ فِي يَدِهِ مَالُ يَتِيمٍ وَ هُوَ غَنِيٌّ فَلَا يَحِلُّ لَهُ أَنْ يَأْكُلَ مِنْ مَالِ الْيَتِيمِ وَ مَنْ كَانَ فَقِيراً فَقَدْ حَبَسَ نَفْسَهُ عَلَى مَالِهِ فَلَهُ أَنْ يَأْكُلَ بِالْمَعْرُوفِ (۱).

**[ترجمه]تفسیرعلی بن ابراهیم: امام صادق علیه السّلام در خصوص آیه: {و اموال خود را - که خداوند آن را وسیله قوام [زندگی] شما قرار داده- به سفیهان مدهید.} فرمودند: سفیهان یعنی، زنان و کودکان، زمانی که مرد بفهمد که زنش سفیه است و تباه کننده و کودک نیز چنین است، شایسته نیست که هیچ یک از آنها را بر اموال خود که بر آن مالک هستید، مسلط گردانید و {و[لی] از [عواید] آن به ایشان بخورانید و آنان را پوشاک دهید؛ و با آنان سخنی پسندیده بگویید.} منظور از معروف، چندین کار است و {و یتیمان را بیازمایید تا وقتی به [سنّ] زناشویی برسند؛ پس اگر در ایشان رشد [فکری] یافتید، اموالشان را به آنان رد کنید، و آن را [از بیم آنکه مبادا] بزرگ شوند، به اسراف و شتاب مخورید.}

فرمودند: هر کسی که اموال یتیمان در دست اوست، جایز نیست که اموال را به او بدهد، تا به سن نکاح رسیده و محتلم شوند، پس اگر محتلم شد و حدود شرعی و انجام فرایض بر او واجب شد و زناکار و شارب خمر و از بین برنده اموال نبود و مطمئن شد که کودک به حد بلوغ رسیده، مال را به او بدهد و شاهد گیرد و اگر مطمئن نبودند که آیا کودک به سن بلوغ رسیده، به واسطه موی زیر بغل یا موی روییده برعانه مورد آزمایش قرار گیرد، و اگر این موارد حاصل آمده بود، پس کودک به بلوغ رسیده و باید أموال به او پرداخت شود، و جایز نیست که اموال یتیمی که به بلوغ رسیده، حبس شود و بهانه آورده شود که به بلوغ نرسیده و {و آن را [از بیم آنکه مبادا] بزرگ شوند، به اسراف و شتاب مخورید.} اگر مال یتیم در دست شخصی ثروتمند باشد، حلال نیست که از مال یتیم بخورد و اگر در دست فقیر باشد، باید تا حد امکان خویشتنداری کند و تا حد معروف و معقول می تواند از مال یتیم بردارد. - . تفسیر علی بن ابراهیم ۱: ۱۳۱ -

**[ترجمه]

«۱۱»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنِ ابْنِ سِنَانٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام مَتَى يُدْفَعُ إِلَى الْغُلَامِ مَالُهُ قَالَ إِذَا بَلَغَ وَ أُونِسَ مِنْهُ رُشْدٌ وَ لَمْ يَكُنْ سَفِيهاً أَوْ ضَعِيفاً قَالَ قُلْتُ فَإِنَّ مِنْهُمْ مَنْ يَبْلُغُ خَمْسَ عَشْرَةَ سَنَةً وَ سِتَّ عَشْرَةَ سَنَةً وَ لَمْ يَبْلُغْ قَالَ إِذَا بَلَغَ ثَلَاثَ عَشْرَةَ سَنَةً جَازَ أَمْرُهُ إِلَّا أَنْ يَكُونَ سَفِيهاً أَوْ ضَعِيفاً قَالَ قُلْتُ وَ مَا السَّفِيهُ وَ الضَّعِيفُ قَالَ السَّفِيهُ شَارِبُ الْخَمْرِ وَ الضَّعِيفُ الَّذِي يَأْخُذُ وَاحِداً بِاثْنَيْنِ (۲).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: ابن سنان گوید: به امام صادق علیه السّلام عرض کردم: چه زمانی اموال کودک به او داده می شود؟ فرمود: هرگاه به بلوغ برسد و عقل و رشد او معلوم گردد، ولی سفیه یا ضعیف نباشد. گفتم: اگر برخی به سن پانزده یا شانزده سالگی برسند ولی بلوغ نشده باشند چه حکمی دارد؟

فرمودند: اگر پسر به سن سیزده سالگی برسد، امرش جایز و جاری است، مگر اینکه سفیه یا ضعیف باشد. گفتم: سفیه یا

ضعیف یعنی چه؟ فرمودند: سفیه، شارب الخمر است و ضعیف کسی است که در معامله، یکی را می گیرد و به جایش دو تا می دهد. - . تفسیر العیاشی ۱: ۱۵۵ -

**[ترجمه]

«۱۲»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ یُونُسَ بْنِ یَعْقُوبَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فِی قَوْلِ اللَّهِ وَ لا تُؤْتُوا السُّفَهاءَ أَمْوالَکُمُ قَالَ مَنْ لَا تَثِقُ بِهِ (۳).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: امام صادق علیه السّلام درباره آیه: «وَ لاـ تُؤْتُوا السُّفَهاءَ أَمْوالَکُمُ» فرمود: یعنی کسی را که به او اطمینان ندارید. - . تفسیر العیاشی ۱: ۲۲۰ -

**[ترجمه]

«۱۳»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ حَمَّادٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: فِیمَنْ شَرِبَ الْخَمْرَ بَعْدَ أَنْ حَرَّمَهَا اللَّهُ عَلَی لِسَانِ نَبِیِّهِ صلی الله علیه و آله لَیْسَ بِأَهْلٍ أَنْ یُزَوَّجَ إِذَا خَطَبَ وَ أَنْ یُصَدَّقَ إِذَا حَدَّثَ وَ لَا یُشَفَّعَ إِذَا شَفَعَ وَ لَا یُؤْتَمَنَ عَلَی أَمَانَةٍ فَمَنِ ائْتَمَنَهُ عَلَی أَمَانَةٍ فَأَهْلَکَهَا أَوْ ضَیَّعَهَا فَلَیْسَ لِلَّذِی ائْتَمَنَهُ أَنْ یَأْجُرَهُ اللَّهُ وَ لَا یُخْلِفَ عَلَیْهِ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام إِنِّی أَرَدْتُ أَنْ أَسْتَبْضِعَ بِضَاعَةً إِلَی الْیَمَنِ فَأَتَیْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام فَقُلْتُ إِنِّی أَرَدْتُ أَنْ أَسْتَبْضِعَ فُلَاناً فَقَالَ لِی أَ مَا عَلِمْتَ أَنَّهُ یَشْرَبُ الْخَمْرَ فَقُلْتُ قَدْ بَلَغَنِی عَنِ الْمُؤْمِنِینَ أَنَّهُمْ یَقُولُونَ ذَلِکَ فَقَالَ صَدِّقْهُمْ لِأَنَّ اللَّهَ یَقُولُ یُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَ یُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِینَ ثُمَّ قَالَ إِنَّکَ إِنِ اسْتَبْضَعْتَهُ فَهَلَکَتْ أَوْ ضَاعَتْ فَلَیْسَ عَلَی اللَّهِ أَنْ یَأْجُرَکَ وَ لَا یُخْلِفَ عَلَیْکَ فَقُلْتُ وَ لِمَ قَالَ لِأَنَّ اللَّهَ تَعَالَی

ص: ۱۶۴

۱- ۱. تفسیر علیّ بن إبراهیم ج ۱ ص ۱۳۱.

۲- ۲. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۵۵.

۳- ۳. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۲۲۰.

يَقُولُ وَ لا تُؤْتُوا السُّفَهاءَ أَمْوالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِياماً فَهَلْ سَفِيهٌ أَسْفَهُ مِنْ شَارِبِ الْخَمْرِ إِنَّ الْعَبْدَ لَا يَزَالُ فِي فُسْحَةٍ مِنْ رَبِّهِ مَا لَمْ يَشْرَبِ الْخَمْرَ فَإِذَا شَرِبَهَا خَرَقَ اللَّهُ عَلَيْهِ سِرْبَالَهُ فَكَانَ وُلْدُهُ وَ أَخُوهُ وَ سَمْعُهُ وَ بَصَرُهُ وَ يَدُهُ وَ رِجْلُهُ إِبْلِيسَ يَسُوقُهُ إِلَى كُلِّ شَرٍّ وَ يَصْرِفُهُ عَنْ كُلِّ خَيْرٍ(۱).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: امام صادق علیه السّلام درباره کسی که شراب نوشیده است بعد از اینکه خداوند آن را بر زبان پیامبرش صلّی الله علیه و آله حرام گردانیده، فرمود: او اهلیت ندارد که اگر به خواستگاری آمد، دختر را به ازدواجش درآورد و آنگاه که سخن گوید، حرفش مورد قبول واقع شود؛ و شفاعتش مورد قبول نیست، و برای سپردن امانت به او نباید مورد اعتماد قرار گیرد و هر که به او اعتماد کند و امانتی به او دهد و آن شخص شارب الخمر هم آن امانت را تباه سازد، امانت دهنده هیچ حقی و اجری را نمی تواند از خداوند طلب کند. و تاوانی هم برایش نیست.

امام صادق علیه السّلام گوید: می خواستم که به فلان شخص کالایی دهم تا به یمن ببرد، خدمت امام باقر علیه السّلام رسیدم و عرض کردم: می خواهم جنسی را به فلان شخص دهم، فرمود: آیا نمی دانی که او شارب الخمر است؟ گفتم: از مؤمنین به من خبر رسیده که این حرف را می زنند. امام باقر علیه السّلام فرمودند: حرف آنها را قبول کن، زیرا خداوند می فرماید: «یؤمن بالله و یومن للمؤمنین» و سپس ادامه داد: اگر تو کالایی به او بدهی و نابود و تباه شود، بر خداوند هیچ حرجی نیست که به تو عوض دهد. گفتم: از چه روی؟ فرمود: زیرا خداوند می فرماید: {و اموال خود را - که خداوند آن را وسیله قوام [زندگی] شما قرار داده- به سفیهان مدهید.} آیا هیچ سفیهی بدتر از شارب الخمر هست؟ بندگان خدا همیشه در مغفرت و پوشش گناهان هستند، مادامی که شراب ننوشیده باشند، و اگر شراب بنوشد، خداوند آن پوشش و مغفرت را از آنها برمی دارد و فرزند و برادر و چشم و دست و پایش همچون شیطان می شوند که او را به سوی همه بدیها سوق می دهند و از هر خیری باز می دارند. - . تفسیر علی بن ابراهیم ۱: ۲۲۰ -

**[ترجمه]

«۱۴»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام عَنْ هَذِهِ الْآيَةِ وَ لا تُؤْتُوا السُّفَهاءَ أَمْوالَكُمُ قَالَ كُلُّ مَنْ يَشْرَبُ الْمُسْكِرَ فَهُوَ سَفِيهٌ (۲).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: ابراهیم بن عبدالحمید گوید: از امام باقر علیه السّلام درباره آیه {و اموال خود را - که خداوند آن را وسیله قوام [زندگی] شما قرار داده - به سفیهان مدهید.} پرسیدم، فرمودند: هر کسی که شراب بنوشد، سفیه است. - . تفسیر العیاشی ۱: ۲۲۰ -

**[ترجمه]

«۱۵»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: أَنَّ نَجْدَهَ الْحَرُورِیَّ کَتَبَ إِلَی ابْنِ عَبَّاسٍ یَسْأَلُهُ عَنْ أَشْیَاءَ عَنِ الْیَتِیمِ مَتَی یَنْقَطِعُ یُتْمُهُ فَکَتَبَ إِلَیْهِ ابْنُ عَبَّاسٍ أَمَّا الْیَتِیمُ فَانْقِطَاعُ یُتْمِهِ إِلَی مَا إِذَا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَ هُوَ الِاحْتِلَامُ (۳).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: امام صادق علیه السّلام فرمودند: نجده الحروری به ابن عباس نامه‌ای نگاشت و درباره مسائلی پرسید، از جمله اینکه چه زمانی یتیم بودن یک شخص تمام می شود؟ ابن عباس به او جواب نوشت: تمام شدن یتیمی یک شخص، زمانی است که بلوغ برسد و آن محتلم شدن است. - . تفسیر العیاشی ۲: ۲۹۱ -

**[ترجمه]

«۱۶»

وَ فِی رِوَایَهٍ أُخْرَی عَبْدُ اللَّهِ عَنْهُ قَالَ: سَأَلَهُ أَبِی وَ أَنَا حَاضِرٌ عَنِ الْیَتِیمِ مَتَی یَجُوزُ أَمْرُهُ فَقَالَ حِینَ یَبْلُغُ أَشُدَّهُ قُلْتُ وَ مَا أَشُدُّهُ قَالَ الِاحْتِلَامُ قُلْتُ قَدْ یَکُونُ الْغُلَامُ ابْنَ ثَمَانِیَ عَشْرَهَ سَنَهً لَا یَحْتَلِمُ أَوْ أَقَلَّ أَوْ أَکْثَرَ قَالَ إِذَا بَلَغَ ثَلَاثَ عَشْرَهَ سَنَهً کُتِبَ لَهُ الْحَسَنُ وَ کُتِبَ عَلَیْهِ السَّیِّئُ وَ جَازَ أَمْرُهُ إِلَّا أَنْ یَکُونَ سَفِیهاً أَوْ ضَعِیفاً(۴).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: عبدالله بن سنان گوید: پدرم در حالی که من هم حضور داشتم، از امام صادق علیه السّلام پرسید: چه زمانی أمر یتیم جایز است (چه وقت می تواند در اموال خود دست ببرد؟) فرمودند: هر گاه به بلوغ برسد. گفتم: یعنی چه زمانی؟ فرمود: زمانی که محتلم شود. گفتم: ممکن است جوانی هجده ساله یا کمتر یا بیشتر باشد و محتلم نشود. فرمود: جوان هرگاه سیزده ساله شد، خوبی ها و بدی هایش نوشته می شود و أمرش جایز و جاری است، مگر اینکه سفیه یا ضعیف باشد. - . تفسیر العیاشی ۲: ۲۹۱ -

**[ترجمه]

«۱۷»

کِتَابُ سُلَیْمِ بْنِ قَیْسٍ، عَنْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: عِنْدَ ذِکْرِ بِدَعِ عُمَرَ وَ إِرْسَالِهِ إِلَی عُمَّالِهِ بِالْبَصْرَهِ بِحَبْلٍ خَمْسَهِ أَشْبَارٍ وَ قَوْلِهِ مَنْ أَخَذْتُمُوهُ مِنَ الْأَعَاجِمِ فَبَلَغَ طُولُهُ هَذَا الْحَبْلَ فَاضْرِبُوا عُنُقَهُ وَ إِرْسَالِهِ بِحَبْلٍ لِصِبْیَانٍ سَرَقُوا بِالْبَصْرَهِ وَ قَوْلِهِ مَنْ بَلَغَ طُولُهُ هَذَا الْحَبْلَ فَاقْطَعُوهُ (۵).

**[ترجمه]کتاب سلیم بن قیس: امیرالمؤمنین علیه السّلام درباره بدعت عمر فرمودند: عمر بدعتی نهاد و به کارگزاران خود در بصره، طنابی به طول پنج وجب فرستاد و گفت: هرکس از بیگانگان را که یافتید و قدش به اندازه این طناب بود گردنش را بزنید و نیز طنابی فرستاد برای کودکان دزد بصره و گفت: هرکس قدش به اندازه این طناب بود، دستش را قطع کنید. - . کتاب سلیم بن قیس: ۱۳۵ -

**[ترجمه]

«۱۸»

نَوَادِرُ الرَّاوَنْدِيِّ، بِإِسْنَادِهِ عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: لَا يُتْمَ بَعْدَ الْحُلُمِ الْخَبَرَ(۶).

ص: ۱۶۵

۱- ۱. تفسير العيّاشيّ ج ۱ ص ۲۲۰.

۲- ۲. تفسير العيّاشيّ ج ۱ ص ۲۲۰.

۳- ۳. تفسير العيّاشيّ ج ۲ ص ۲۹۱.

۴- ۴. تفسير العيّاشيّ ج ۲ ص ۲۹۱.

۵- ۵. كتاب سليم بن قيس ص ۱۳۵ طبع لبنان.

۶- ۶. نوادر الراونديّ ص ۵۱ ضمن خبر طويل.

**[ترجمه]نوادر الراوندی: رسول الله صلّی الله علیه و آله فرمودند: بعد از احتلام، یتیمی به پایان می رسد... - . نوادر الراوندی: ۵۱ -

**[ترجمه]

باب ۹ أن العبد هل یملک شیئا

الآیات

النحل: ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا عَبْداً مَمْلُوکاً لا یَقْدِرُ عَلی شَیْ ءٍ وَ مَنْ رَزَقْناهُ مِنَّا رِزْقاً حَسَناً فَهُوَ یُنْفِقُ مِنْهُ سِرًّا وَ جَهْراً هَلْ یَسْتَوُونَ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَکْثَرُهُمْ لا یَعْلَمُونَ (۱).

<meta info="- «ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا عَبْداً مَمْلُوکاً لا یَقْدِرُ عَلی شَیْ ءٍ وَ مَنْ رَزَقْناهُ مِنَّا رِزْقاً حَسَناً فَهُوَ یُنْفِقُ مِنْهُ سِرًّا وَ جَهْراً هَلْ یَسْتَوُونَ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَکْثَرُهُمْ لا یَعْلَمُون» - . النحل / ۷۵ -

{خدا مَثَلی می زند: بنده ای است زرخرید که هیچ کاری از او برنمی آید. آیا [او] با کسی که به وی از جانب خود روزیِ نیکو داده ایم، و او از آن در نهان و آشکار انفاق می کند یکسان است؟ سپاس خدای راست. [نه،] بلکه بیشترشان نمی دانند.}

**[ترجمه]

باب ۱۰ الإجاره و القباله و أحکامهما

الآیات

القصص: قالَتْ إِحْداهُما یا أَبَتِ اسْتَأْجِرْهُ إِنَّ خَیْرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِیُّ الْأَمِینُ قالَ إِنِّی أُرِیدُ أَنْ أُنْکِحَکَ إِحْدَی ابْنَتَیَّ هاتَیْنِ عَلی أَنْ تَأْجُرَنِی ثَمانِیَ حِجَجٍ فَإِنْ أَتْمَمْتَ عَشْراً فَمِنْ عِنْدِکَ (۲).

<meta info="- «قالَتْ إِحْداهُما یا أَبَتِ اسْتَأْجِرْهُ إِنَّ خَیْرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِیُّ الْأَمینُ ،قالَ إِنِّی أُریدُ أَنْ أُنْکِحَکَ إِحْدَی ابْنَتَیَّ هاتَیْنِ عَلی أَنْ تَأْجُرَنی ثَمانِیَ حِجَجٍ فَإِنْ أَتْمَمْتَ عَشْراً فَمِنْ عِنْدِک» - . القصص / ۲۷-۲۶ -

{یکی از آن دو [دختر] گفت: «ای پدر، او را استخدام کن، چرا که بهترین کسی است که استخدام می کنی: هم نیرومند [و هم] درخور اعتماد است.»،[شعیب] گفت: «من می خواهم یکی از این دو دختر خود را [که مشاهده می کنی] به نکاح تو در آورم، به این [شرط] که هشت سال برای من کار کنی، و اگر ده سال را تمام گردانی، اختیار با تو است.}

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

لی، [الأمالی للصدوق] فِی خَبَرِ الْمَنَاهِی: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله نَهَی أَنْ یُسْتَعْمَلَ أَجِیرٌ حَتَّی یَعْلَمَ مَا أُجْرَتُهُ (۳).

**[ترجمه]امالی الصدوق: در اخبار مناهی آمده است که پیامبر صلّی الله علیه و آله از به کارگیری کارگر نهی فرموده اند، مگر اینکه کارگر أجرت خود را بداند. - . امالی الصدوق: ۴۲۶ -

**[ترجمه]

«۲»

وَ قَالَ صلی الله علیه و آله: مَنْ ظَلَمَ أَجِیراً أَجْرَهُ أَحْبَطَ اللَّهُ عَمَلَهُ وَ حَرَّمَ عَلَیْهِ رِیحَ الْجَنَّهِ وَ إِنَّ رِیحَهَا لَتُوجَدُ مِنْ مَسِیرَهِ خَمْسِمِائَهِ عَامٍ (۴).

**[ترجمه]امالی الصدوق: پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمودند: هر کس در دستمزد کارگر ظلم کند، خداوند عمل او را پست شمارد و بوی بهشت را بر وی حرام گرداند. بوی بهشت از راهی به فاصله پانصد سال به مشام می رسد. - . امالی الصدوق: ۴۲۷ -

**[ترجمه]

«۳»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] بِالْأَسَانِیدِ الثَّلَاثَهِ عَنِ الرِّضَا علیه السلام عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ اللَّهَ غَافِرُ کُلِّ ذَنْبٍ إِلَّا مَنْ أَحْدَثَ دِیناً أَوِ اغْتَصَبَ أَجِیراً

۱- ۱. سوره النحل: ۷۵.
۲- ۲. سوره القصص: ۲۶.
۳- ۳. أمالی الصدوق ص ۴۲۶.
۴- ۴. أمالی الصدوق ص ۴۲۷.

أَجْرَهُ أَوْ رجل [رَجُلًا] بَاعَ حُرّاً(۱).

**[ترجمه]عيون الأخبار: پيامبر خـدا صلّى الله عليه و آله فرمودنـد: خداوند هر گناهى را مى بخشد، مگر كسـى كه بدهكارى درست كرده، يا دستمزد كارگرى را به ناحق گرفته، يا مردى كه انسان آزاده اى را فروخته. - . عيون الاخبار ۲: ۳۳ -

**[ترجمه]

«۴»

ع، [علل الشرائع] ابْنُ الْوَلِيدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ ابْنِ هَاشِمٍ عَنِ ابْنِ مَرَّارٍ عَنْ يُونُسَ عَنْ غَيْرِ وَاحِدٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ وَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليهما السـلام: أَنَّهُمَـا سُـئِلَا مَا الْعِلَّهُ الَّتِي مِنْ أَجْلِهَا لَا يَجُوزُ أَنْ تُؤَاجِرَ الْأَرْضَ بِالطَّعَامِ وَ يُؤَاجِرُهَا [تُؤَاجِرُهَا] بِالـذَّهَبِ وَ الْفِضَّهِ قَالَ الْعِلَّهُ فِي ذَلِكَ أَنَّ الَّذِي يَخْرُجُ مِنْهَا حِنْطَهٌ وَ شَعِيرٌ وَ لَا يَجُوزُ إِجَارَهُ حِنْطَهٍ بِحِنْطَهٍ وَ لَا شَعِيرٍ بِشَعِيرٍ(۲).

**[ترجمه]علل الشـرايع: از امام محمـد باقر و امام جعفر صادق عليه السّـلام سؤال شد: علت چيست كه جايز نيست زمين را در برابر غذا اجاره داد و بايد با طلا و نقره اجاره داد؟ فرمودند: علت آن است كه آنچه از زمين مى رويد گندم و جو است و جايز نيست كه گندم به گندم و جو در برابر جو اجاره داده شود. - . علل الشرايع: ۵۱۸ -

**[ترجمه]

«۵»

مع، [معاني الأخبار] أَبِي عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ السِّنْدِيِّ عَنْ صَـفْوَانَ عَنْ إِسْـحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السـلام قَالَ: لَا تَسْتَأْجِرِ الْأَرْضَ بِالتَّمْرِ وَ لَا بِالْحِنْطَهِ وَ لَا بِالشَّعِيرِ وَ لَا بِالْأَرْبِعَاءِ وَ لَا بِالنِّطَافِ قُلْتُ مَا الْأَرْبِعَاءُ قَالَ الشِّرْبُ وَ النِّطَافُ فَضْلُ الْمَاءِ وَ لَكِنْ يقبلها [تَقَبَّلْهَا] بِالذَّهَبِ وَ الْفِضَّهِ وَ النِّصْفِ وَ الثُّلُثِ وَ الرُّبُعِ (۳).

**[ترجمه]معـانى الاخبـار: امام صادق عليه السّـلام فرمودنـد: زمين در برابر خرما و گنـدم و جو و آب و اضافه آب اجاره نمى شود، گفته شـد: الاربعاء چيست؟ فرمودنـد: آب، و النطاف هم به معن-اى اضافه آب است لكن مى توان زمين را در برابر طلا يا نقره و يا نصف محصول يا يک سوم يا يک چهارم محصول اجاره كرد. - . معانى الاخبار: ۱۶۲ -

**[ترجمه]

«۶»

ب، [قرب الإسناد] أَبُو الْبَخْتَرِيِّ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِيهِ عليهمـا السـلام: أَنَّ عَلِيّاً عليه السـلام كَانَ لَا يُضَـمِّنُ صَاحِبَ الْحَمَّامِ وَ يَقُولُ إِنَّمَا يَأْخُذُ أَجْراً عَلَى الدُّخُولِ إِلَى الْحَمَّامِ (۴).

**[ترجمه]قرب الاسناد: امام علی علیه السّلام فرمودند: صاحب حمام چیزی را تضمین نمی کند. او فقط أجرتی بابت دخول به حمام می گیرد. - . قرب الاسناد: ۷۱ -

**[ترجمه]

«۷»

ب، [قرب الإسـناد] عَلِيٌّ عَنْ أَخِيهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ اسْتَأْجَرَ بَيْتاً بِعَشَرَةِ دَرَاهِمَ فَأَتَاهُ الْخَيَّاطُ أَوْ غَيْرُ ذَلِكَ فَقَالَ أَعْمَلُ فِيهِ وَ الْأَجْرُ بَيْنِي وَ بَيْنَكَ وَ مَا رَبِحْتُ فَلِي وَ لَكَ فَرَبِحَ أَكْثَرَ مِنْ أَجْرِ الْبَيْتِ أَ يَحِلُّ ذَلِكَ قَالَ نَعَمْ لَا بَأْسَ (۵).

**[ترجمه]قرب الاسناد: علی بن جعفر از برادرش امام موسی کاظم علیه السّلام روایت نموده است: از او درباره مردی پرسیدم که خانه ای را به ده درهم اجاره داد و یک خیاط یا صاحب شغلی دیگر نزد مستأجر آمده و می گوید: من در این خانه کار می کنم و کرایه خانه میان من و تو تقسیم شود و هر چه سود کردم نیز تقسیم شود، اگر مرد خیاط بیش از اجاره خانه سود ببرد، آیا حلال است؟ فرمودند: آری، اشکال ندارد. - . قرب الاسناد: ۱۱۴ -

**[ترجمه]

«۸»

قَالَ: وَ سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ قَالَ لِرَجُلٍ عَلِّمْنِي عَمَلَكَ وَ أُعْطِيكَ سِتَّةَ دَرَاهِمَ وَ شَارِكْنِي قَالَ إِذَا رَضِيَ فَلَا بَأْسَ (۶).

ص: ۱۶۷

۱- ۱. عیون الأخبار ج ۲ ص ۳۳.

۲- ۲. علل الشرائع ص ۵۱۸ و کان الرمز سابقا لقرب الإسناد و هو من سهو القلم.

۳- ۳. معانی الأخبار ص ۱۶۲ و کان الرمز سابقا لعلل الشرائع و هو کسابقه من سهو القلم.

۴- ۴. قرب الإسناد ص ۷۱.

۵- ۵. قرب الإسناد ص ۱۱۴.

۶- ۶. قرب الإسناد ص ۱۱۴.

**[ترجمه]قرب الاسناد: و نیز سؤال کردم درباره مردی که به دیگری گوید: شغل خودت را به من یاد بده، من شش درهم به تو می دهم و مرا به مشارکت بگیر. امام موسی علیه السّلام فرمودند: اگر راضی باشد، اشکالی ندارد. - . قرب الاسناد: ۱۱۴ -

**[ترجمه]

«۹»

قَالَ: وَ سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ اسْتَأْجَرَ دَاراً سَنَتَیْنِ مُسَمَّاتَیْنِ عَلَی أَنَّ عَلَیْهِ بَعْدَ ذَاکَ تَطْیِینَهَا وَ إِصْلَاحَ أَبْوَابِهَا أَ یَحِلُّ ذَلِکَ قَالَ لَا بَأْسَ (۱).

**[ترجمه]قرب الاسناد: و نیز از امام موسی علیه السّلام سؤال کردم، درباره مردی که خانه به مدت دو سال مشخص اجاره می کند، با این شرط که بعد از این دو سال، آن را کاه گل کرده و درهایش را هم اصلاح نماید. آیا این صحیح است؟ امام موسی علیه السّلام فرمودند: اشکالی ندارد. - . قرب الاسناد: ۱۱۴ -

**[ترجمه]

«۱۰»

ب، [قرب الإسناد] ابْنُ أَبِی الْخَطَّابِ عَنِ الْبَزَنْطِیِّ عَنِ الرِّضَا علیه السلام قَالَ: مَا أُخِذَ بِالسَّیْفِ فَذَلِکَ إِلَی الْإِمَامِ یُقَبِّلُهُ بِالَّذِی یَرَی کَمَا صَنَعَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِخَیْبَرَ قَبَّلَ أَرْضَهَا وَ نَخْلَهَا وَ النَّاسُ یَقُولُونَ لَا یَصْلُحُ قَبَالَهُ الْأَرْضِ وَ النَّخْلِ إِذَا کَانَ الْبَیَاضُ أَکْثَرَ مِنَ السَّوَادِ وَ قَدْ قَبَّلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله خَیْبَرَ وَ عَلَیْهِمْ فِی حِصَّتِهِمُ الْعُشْرُ وَ نِصْفُ الْعُشْرِ(۲).

**[ترجمه]قرب الاسناد: امام رضا علیه السّلام فرمودند: سرزمینهایی که به واسطه جنگ فتح شده اند، به دست امام مسلمین است و او می تواند آن را به هر کس که صلاح می‌داند اجاره دهد، همانطور که پیامبر اسلام صلّی الله علیه و آله انجام دادند: یعنی زمین خیبر و نخل آن را اجاره دادند، در حالی که مردم می گفتند: در سالی که سفیدی بیش از سیاهی است (گاوها پرشیرترند و محصول خرما کمتر است) صلاح نیست که زمین و نخل اجاره داده شود، اما پیامبر صلّی الله علیه و آله خیبر را اجاره داد و یک عُرش و نصف عرش (پانزده درصد) از سهم محصول اجاره کنندگان را به عنوان اجاره قرار داد. - . قرب الاسناد: ۱۷۰ -

**[ترجمه]

أقول

قد مضی کثیر من أحکام الإجاره فی باب جوامع المکاسب.

**[ترجمه]قد مضی کثیر من أحکام الإجاره فی باب جوامع المکاسب.

**[ترجمه]

«۱۱»

صح، [صحیفه الرضا علیه السلام] عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ اللَّهَ غَافِرُ كُلِّ ذَنْبٍ إِلَّا مَا جَحَدَ مَهْراً أَوِ اغْتَصَبَ أَجِيراً أَجْرَهُ أَوْ بَاعَ رَجُلًا حُرّاً(۳).

**[ترجمه]صحیفه الرضا: حضرت رسول اکرم صلّی الله علیه و آله فرمودند: خداوند هر گناهی را می بخشد، به جز گناه کسی که مهریه همسرش را انکار کند و شخصی که کارگری را به کار گیرد و دستمزدش را غصب کند و یا کسی که انسان آزاده ای را بفروشد. - . صحیفه الرضا: ۳۰ -

**[ترجمه]

«۱۲»

سر، [السرائر] مُوسَى بْنُ بَكْرٍ عَنِ الْعَبْدِ الصَّالِحِ قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ اسْتَأْجَرَ مَلَّاحاً وَ حَمَّلَهُ طَعَاماً فِي سَفِينَتِهِ وَ اشْتَرَطَ عَلَيْهِ إِنْ نَقَصَ فَعَلَيْهِ قَالَ إِنْ نَقَصَ فَعَلَيْهِ-(۴)

قُلْتُ فَرُبَّمَا زَادَ قَالَ يَدَّعِي هُوَ أَنَّهُ زَادَ فِيهِ قُلْتُ لَا قَالَ هُوَ لَكَ (۵).

**[ترجمه]السرایر: موسی بن بکر از امام موسی بن جعفر علیه السلام نقل می‌کند که: از وی درباره مردی پرسیدم که یک قایقران أجیر کرده و بار (غذا) را به او داده بود تا به جایی ببرد و شرط کرده بود، اگر غذا کم شود بر عهده قایقران است. ایشان فرمودند: اگر غذا کم شود بر عهده قایقران است. گفتم: اگر زیاد شود چه حکمی دارد؟ امام فرمود: آیا قایقران ادعا می کند که او بر غذا افزوده؟ گفتم: نه، گفت: پس غذای اضافی مال توست. - . السرائر: ۴۷۸ -

**[ترجمه]

«۱۳»

سر، [السرائر] فِي جَامِعِ الْبَزَنْطِيِّ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام: أَنَّهُ كَانَ يُضَمِّنُ الصَّبَّاغَ وَ الْقَصَّارَ وَ الصَّائِغَ احْتِيَاطاً عَلَى أَمْتِعَةِ النَّاسِ وَ كَانَ لَا يُضَمِّنُ مِنَ الْغَرَقِ وَ الْحَرَقِ وَ الشَّيْ ءِ الْغَالِبِ (۶).

ص: ۱۶۸

۱- ۱. قرب الإسناد ص ۱۱۴.

۲- ۲. قرب الإسناد ص ۱۷۰ ضمن حديث طويل.

۳- ۳. صحيفه الرضا ص ۳۰ و هو فی المتن بلا- رمز لكنه سبق فی باب بيع المماليک و أحكامها بعينه سندا و متنا نقلا- عن صحيفه الرضا عليه السلام لذلک وضعنا له رمزها صح.

۴- ۴. كان الرمز(صح) لصحيفه الرضا و هو خطا لخلو الصحيفه عن هذا الحديث و بعد الجهد الكثير فی الفحص تبين أن الحديث من السرائر ص ۴۷۸ لذلک صححنا الرمز فلاحظ.

۵- ۵. الزياده من نسخه الوسائل.

۶- ۶. السرائر ص ۴۸۴.

**[ترجمه]السرایر: امام علی علیه السّلام فرمودند: رنگرز و لباس شوی و طلا ساز، به خاطر احتیاط بر اموال مردم باید، نسبت به حفظ اموال مردم تضمین بدهند، البته در برابر سیل و آتش سوزی و حوادث غالب مانند زلزله و بلایای طبیعی ضمانت نمی دهد. - . السرائر: ۴۸۴ -

**[ترجمه]

«۱۴»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] النِّهَايَهُ رَوَى الْمَحَامِلِيُّ عَنِ الرِّفَاعِيِّ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ رَجُلٍ قَبَّلَ رَجُلًا يَحْفِرُ لَهُ بِئْراً عَشْرَ قَامَاتٍ بِعَشَرَهِ دَرَاهِمَ فَحَفَرَ لَهُ قَامَهً ثُمَّ عَجَزَ قَالَ تُقَسَّمُ عَشَرَهٌ عَلَى خَمْسَهٍ وَ خَمْسِينَ جُزْءاً فَمَا أَصَابَ وَاحِداً فَهُوَ لِلْقَامَهِ الْأُولَى وَ الِاثْنَيْنِ لِلِاثْنَيْنِ وَ الثَّلَاثَهَ لِلثَّلَاثَهِ وَ عَلَى هَذَا الْحِسَابُ إِلَى عَشَرَهٍ(۱).

**[ترجمه]مناقب: الرفاعی گوید: از امام صادق علیه السّلام پرسیدم: شخصی یک کارگر را در برابر دادن ده درهم، به کندن چاهی به اندازه ده قامت امر می کند. کارگر، یک قامت از زمین را حفر کرد و پس از آن اظهار ناتوانی کرد، چه حکمی دارد؟ امام فرمودند: ده درهم بر پنجاه و پنج قسمت تقسیم شود و در ازای کندن قامت اول، یک قسم و در ازای قامت دوم، دو قسم و در ازای قامت سوم، سه قسم و به همین ترتیب تا ده قامت پرداخت شود. - . مناقب ابن شهر آشوب ۳: ۳۷۸ -

**[ترجمه]

«۱۵»

مکا، [مکارم الأخلاق] مِنْ كِتَابِ الْمَحَاسِنِ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: أَقْذَرُ الذُّنُوبِ ثَلَاثَهٌ قَتْلُ الْبَهِيمَهِ وَ حَبْسُ مَهْرِ الْمَرْأَهِ وَ مَنْعُ الْأَجِيرِ أَجْرَهُ (۲).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: امام صادق علیه السّلام فرمودند: کثیف ترین گناهان سه تا هستند: کشتن حیوانات، حبس مهریه زن و نپرداختن اجرت کارگر. - . مکارم الاخلاق: ۲۷۲ -

**[ترجمه]

«۱۶»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر ابْنُ مُسْكَانَ عَنِ الْحَلَبِيِّ قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ يَسْتَأْجِرُ أَرْضاً فَيُؤَاجِرُهَا بِأَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ قَالَ لَيْسَ بِهِ بَأْسٌ إِنَّ الْأَرْضَ لَيْسَتْ بِمَنْزِلَهِ الْبَيْتِ وَ الْأَجِيرِ إِنَّ الْبَيْتَ وَ الْأَجِيرَ حَرَامٌ (۳).

**[ترجمه]فقه الرضا: ابن مسکان به نقل از الحلبی گوید: از امام رضا علیه السّلام درباره مردی پرسیدم که زمینی را اجاره کرده و آن را به قیمتی بالاتر اجاره می دهد، فرمودند: اشکالی ندارد. زمین به منزله خانه و اجیر [کارگر] نیست، (اجاره

مجدد) خانه و اجیر حرام است. - . فقه الرضا علیه السلام: ۷۸ -

**[ترجمه]

«۱۷»

وَ مَنِ اسْتَأْجَرَ أَرْضاً بِأَلْفٍ وَ آجَرَ بَعْضَهَا بِمِائَتَيْنِ ثُمَّ قَالَ لَهُ صَاحِبُ الْأَرْضِ الَّذِی آجَرَهَا إِنِّی أَدْخُلُ مَعَكَ فِیهَا بِالَّذِی اسْتَأْجَرْتَ مِنِّی فَنَفَقَا جَمِیعاً فَمَا كَانَ مِنْ فَضْلٍ فَهُوَ بَیْنَهُمْ كَانَ ذَلِكَ جَائِزاً(۴).

**[ترجمه]فقه الرضا: شخصی زمینی را به هزار درهم اجاره کرده و قسمتی از آن زمین را به دویست درهم اجاره می دهد. سپس صاحب اصلی زمین می آید و می گوید: من با تو در کار زمین با همان پولی که به من داده ای شراکت می کنم. سپس هر دو روی زمین کار می کنند، و هر چقدر سود که اضافه باشد، میان آنها تقسیم شود. - . فقه الرضا علیه السلام: ۷۸ -

**[ترجمه]

«۱۸»

وَ عَنْ رَجُلٍ اسْتَأْجَرَ أَرْضاً بِمِائَةِ دِینَارٍ فَآجَرَ بَعْضَهَا بِتِسْعٍ وَ تِسْعِینَ دِینَاراً وَ عَمِلَ فِی الْبَاقِی قَالَ لَا بَأْسَ وَ الْمُزَارَعَةُ عَلَى النِّصْفِ جَائِزَةٌ قَدْ زَارَعَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلَى أَنَّ عَلَیْهِمُ الْمَئُونَةَ(۵).

**[ترجمه]فقه الرضا: امام رضا علیه السّلام درباره مردی که زمینی را به قیمت صد دینار اجاره کرد و قسمتی از آن را به نود و نه دینار اجاره می دهد و در قسمت باقیمانده به کار می پردازد. فرمودند: اشکالی ندارد، «مزارعه» به صورت نصف به نصف جایز است. پیامبر اکرم صلّی الله علیه و آله نیز اقدام به مزارعه (مشارکت در کشت و زرع) کرده اند، به این شرط که خرج به عهده آنان (یهودیان) باشد. - . فقه الرضا علیه السلام: ۷۸ -

**[ترجمه]

«۱۹»

أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: سُئِلَ عَنِ الْقَرْیَةِ فِی أَیْدِی أَهْلِ الذِّمَّةِ لَا یُدْرَى أَ هِیَ لَهُمْ أَمْ لَا سَأَلُوا رَجُلًا مِنَ الْمُسْلِمِینَ قَبْضَهَا مِنْ أَیْدِیهِمْ وَ أَدَّى خَرَاجَهَا فَمَا فَضَلَ فَهُوَ لَهُ قَالَ ذَلِكَ جَائِزٌ(۶).

**[ترجمه]فقه الرضا: از امام صادق علیه السّلام درباره روستایی پرسیده شد که در اختیار اهل ذمه بود ولی مشخص نبود که آیا (زمینهای) این روستا مال ایشان است یا نه؟ و اهل ذمه از یکی از مسلمانان خواستند این زمین را از آنها گرفته و خراجش را داده و درآمد اضافی را برای خود بردارد (چه حکمی دارد؟) فرمودند: جایز است. - . فقه الرضا علیه السلام: ۷۸ -

**[ترجمه]

«۲۰»

وَ سُئِلَ عَنِ الْعُلُوجِ إِذَا كَانُوا فِی قَرْيَةٍ وَ عَلَيْهِمْ خَرَاجُ الرُّءُوسِ يُؤْخَذُ

ص: ۱۶۹

۱- ۱. مناقب ابن شهرآشوب ج ۳ ص ۳۷۸.

۲- ۲. مكارم الأخلاق ص ۲۷۲.

۳- ۳. فقه الرضا ص ۷۸.

۴- ۴. فقه الرضا ص ۷۸.

۵- ۵. فقه الرضا ص ۷۸.

۶- ۶. فقه الرضا ص ۷۸.

مِنْهُمُ الْمِائَهُ وَ دُونَ ذَلِکَ وَ أَکْثَرُ فَکَیْفَ أَعَامِلُهُمْ قَالَ اصْنَعْ بِهِمْ مِنْ صَالِحِ مَا تَصْنَعُ بِأَهْلِ الْبَلَدِ فَإِنَّهُ لَیْسَ لَهُمْ ذِمَّهٌ(۱).

**[ترجمه]فقه الرضا: از امام صادق علیه السّلام درباره کفاری که در روستایی بودند و خراج بر آنها واجب بود سؤال شد: آیا صد در صد محصول از آنها گرفته شود یا بیشتر و یا کمتر؟ چگونه با آنها برخورد کنیم؟ فرمودند: همان کاری را بکن که با اهل بلد انجام می دهید، زیرا بر آنها تعهدی نیست (یعنی چون خراج می پردازند، پس با آنها مانند سایر مردم در خصوص اجاره زمین، برخورد شود). - . فقه الرضا علیه السلام: ۷۸ -

**[ترجمه]

«۲۱»

وَ سُئِلَ عَنْ رَجُلٍ تَرَکَ أَیْتَاماً وَ لَهُمْ ضَیْعَهٌ یَبِیعُونَ عَصِیرَهَا لِمَنْ یَجْعَلُهُ خَمْراً وَ یُؤَاجِرُ أَرْضَهَا بِالطَّعَامِ قَالَ أَمَّا بَیْعُ الْعَصِیرِ مِمَّنْ یَجْعَلُهُ خَمْراً فَلَا بَأْسَ وَ أَمَّا إِجَارَهُ الْأَرْضِ بِالطَّعَامِ فَلَا یَجُوزُ وَ لَا یُؤْخَذُ مِنْهَا شیئا [شَیْ ءٌ] إِلَّا أَنْ یُؤَاجَرَ بِالنِّصْفِ وَ الثُّلُثِ (۲).

**[ترجمه]فقه الرضا: از حضرتش علیه السّلام درباره شخصی پرسیده شد که فوت شده و یتیمانی را بر جای گذاشته و آنها زمین زراعی دارند و محصولش را به کسی می دهند که از آن شراب می‌سازد و زمینش را هم در عوض طعام اجاره می دهد، چه حکمی دارد؟ فرمودند: فروش محصول به کسی که شراب می‌سازد اشکالی ندارد، اما اجاره زمین در برابر طعام جایز نیست، و از محصول زمین، می توان نصف یا یک سوم آن به عنوان اجاره گرفته شود. - . فقه الرضا علیه السلام: ۷۸ -

**[ترجمه]

«۲۲»

قَالَ: لَا یُؤَاجِرُ الْأَرْضَ بِالْحِنْطَهِ وَ الشَّعِیرِ وَ الْأَرْبِعَاءِ وَ هُوَ الشِّرْبُ وَ لَا بِالنِّطَافِ وَ هُوَ فَضَلَاتُ الْمِیَاهِ وَ لَکِنْ بِالذَّهَبِ وَ الْفِضَّهِ وَ إِذَا اسْتَأْجَرَهَا بِالذَّهَبِ وَ الْفِضَّهِ فَلَا یُؤَاجِرْهَا بِأَکْثَرَ لِأَنَّ الذَّهَبَ وَ الْفِضَّهَ مَضْمُونٌ وَ هَذَا لَیْسَ بِمَضْمُونٍ وَ هُوَ مِمَّا أَخْرَجَتِ الْأَرْضُ (۳).

**[ترجمه]فقه الرضا: امام علیه السّلام فرمودند: زمین در برابر گندم و جو و آب اجاره داده نمی شود، اما در برابر طلا و نقره می توان زمین را اجاره داد. و اگر کسی زمینی را در برابر طلا و نقره اجاره بکند، نباید به میزان بیشتری اجاره دهد، زیرا طلا و نقره تضمین شده و کاملاً مشخص است. اما محصولات غذایی تضمین شده نیست، زیرا محصول چیزی است که زمین آن را می رویاند. - . فقه الرضا علیه السلام: ۷۸ -

**[ترجمه]

«۲۳»

وَ إِنِ اسْتَبَانَ لَکَ ثَمَرَهُ الْأَرْضِ سَنَهً أَوْ أَکْثَرَ صَلَحَ إِجَارَتُهَا وَ إِلَّا لَمْ یَصْلُحْ ذَلِکَ (۴).

**[ترجمه]فقه الرضا: امام علیه السّلام فرمودند: اگر محصول زمین یک سال یا بیشتر دیده شود، جایز است که آن را به دیگری اجاره داد. در غیر این صورت جایز نیست. - . فقه الرضا علیه السلام: ۷۸ -

**[ترجمه]

«۲۴»

وَ إِنْ تَقَبَّلَ الرَّجُلُ أَرْضاً عَلَى أَنْ يَعْمُرَهَا وَ يَرُدَّهَا عَامِرَةً بَعْدَ سِنِينَ مَعْلُومَةٍ عَلَى أَنَّ لَهُ مَا أَكَلَ مِنْهَا فَلَا بَأْسَ (۵).

**[ترجمه]فقه الرضا: اگر مردی قبول کند که زمین را بگیرد و آن را آباد ساخته و از محصول آن استفاده کند و پس از چند سال مشخص آن را به صاحبش بازگرداند، چه حکمی دارد؟ امام رضا علیه السّلام فرمودند: اشکالی ندارد؟ - . فقه الرضا علیه السلام: ۷۸ -

**[ترجمه]

«۲۵»

وَ سُئِلَ عَنِ الْمُتَقَبِّلِ أَرْضاً وَ قَرْيَةً عُلُوجاً بِمَالٍ مَعْلُومٍ قَالَ أَكْرَهُ أَنْ يُسَمِّيَ الْعُلُوجَ فَإِنْ لَمْ يُسَمِّ عُلُوجاً فَلَا بَأْسَ بِهِ (۶).

**[ترجمه]فقه الرضا: از امام علیه السّلام سؤال شد: کسی که زمین یا روستایی را از کافران به مالی مشخص قبول (اجاره) کند، چه حکمی دارد؟ فرمود: کراهت دارم که نام صاحبان زمین (علوج) یعنی کافر گفته شود. اگر صاحبان زمین را (علوج) نام نبرند، اشکالی ندارد. - . فقه الرضا علیه السلام: ۷۸ -

**[ترجمه]

«۲۶»

وَ لَيْسَ لِلرَّجُلِ أَنْ يَتَنَاوَلَ مِنْ ثَمَرِ بُسْتَانٍ أَوْ أَرْضٍ إِلَّا بِإِذْنِ صَاحِبِهِ إِلَّا أَنْ يَكُونَ مُضْطَرّاً قُلْتُ فَإِنَّهُ يَكُونُ فِي الْبُسْتَانِ الْأَجِيرُ وَ الْمَمْلُوكُ قَالَ لَيْسَ لَهُ أَنْ يَتَنَاوَلَهُ إِلَّا بِإِذْنِ صَاحِبِهِ (۷).

**[ترجمه]فقه الرضا: آدم نباید از میوه بوستان یا زمین چیزی بخورد مگر به اجازه صاحبش، مگر اینکه ناچار باشد. گفتم: در بوستان، کارگر و غلامان کار می کنند، آنها چه؟ فرمودند: آنها نیز فقط با اجازه صاحب باغ می توانند بخورند. - . فقه الرضا علیه السلام: ۷۸ -

**[ترجمه]

«۲۷»

كِتَابُ الْإِمَامَهِ وَ التَّبْصِرَهِ، عَنْ هَارُونَ بْنِ مُوسَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُوسَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ خَلَفٍ عَنْ مُوسَى بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: ظُلْمُ الْأَجِيرِ أَجْرَهُ مِنَ الْكَبَائِرِ.

۱- ۱. فقه الرضا ص ۷۸.

۲- ۲. فقه الرضا ص ۷۸.

۳- ۳. فقه الرضا ص ۷۸.

۴- ۴. فقه الرضا ص ۷۸.

۵- ۵. فقه الرضا ص ۷۸.

۶- ۶. فقه الرضا ص ۷۸.

۷- ۷. فقه الرضا ص ۷۸.

**[ترجمه]کتاب الامامه و التبصره: رسول الله صلّی الله علیه و آله فرمودند: ظلم به اجیر در خصوص اجرتش، از گناهان کبیره است .

**[ترجمه]

باب ۱۱ المزارعه و المساقاه

الأخبار

«۱»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] ابْنُ الصَّلْتِ عَنِ ابْنِ عُقْدَةَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ بَشِیرِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ بْنِ شَیْبَانَ عَنْ سُلَیْمَانَ [بْنِ] بِلَالٍ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله دَفَعَ خَیْبَرَ إِلَی أَهْلِهَا بِالشَّطْرِ فَلَمَّا کَانَ عِنْدَ الصِّرَامِ بَعَثَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ رَوَاحَهَ فَخَرَصَهَا عَلَیْهِمْ ثُمَّ قَالَ إِنْ شِئْتُمْ أَخَذْتُمْ بِخِرْصِنَا وَ إِنْ شِئْنَا أَخَذْنَا وَ احْتَسَبْنَا لَکُمْ فَقَالُوا هَذَا الْحَقُّ بِهَذَا قَامَتِ السَّمَاوَاتُ وَ الْأَرْضُ (۱).

**[ترجمه]امالی الطوسی: رسول خدا صلّی الله علیه و آله نصف خیبر را به یهود داد و هنگام دروی محصول، عبدالله بن رواحه را به سوی یهود فرستاد تا میزان محصول را تخمین بزند، و او گفت: اگر خواستید، میزان تخمینی سهم ما را بگیرید و اگر هم خواستیم، ما سهم شما را می گیریم و حساب می کنیم. یهود گفتند: این حق است، و آسمانها و زمین بر اساس حق برافراشته شده. - . امالی الطوسی ۱: ۳۵۱ -

**[ترجمه]

أقول

قد مضی بعض الأخبار فی باب الإجاره.

**[ترجمه]برخی از اخبار در باب اجاره آمده است.

**[ترجمه]

«۲»

مع، [معانی الأخبار] مُحَمَّدُ بْنُ هَارُونَ عَنْ عَلِیِّ بْنِ عَبْدِ الْعَزِیزِ عَنْ أَبِی عُبَیْدٍ رَفَعَهُ إِلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله: أَنَّهُ نَهَی عَنِ الْمُخَابَرَهِ وَ هِیَ الْمُزَارَعَهُ بِالنِّصْفِ وَ الثُّلُثِ وَ الرُّبُعِ وَ أَقَلَّ مِنْ ذَلِکَ وَ أَکْثَرَ وَ هُوَ الْخَبْرُ أَیْضاً وَ کَانَ أَبُو عُبَیْدَهَ یَقُولُ لِهَذَا سُمِّیَ الْأَکَّارُ الْخَبِیرَ لِأَنَّهُ یُخْبِرُ الْأَرْضَ وَ الْمُخَابَرَهُ الْمُؤَاکَرَهُ وَ الْخِبْرَهُ الْفِعْلُ وَ الْخَبِیرُ الرَّجُلُ وَ لِهَذَا سُمِّیَ الْأَکَّارُ لِأَنَّهُ یُؤَاکِرُ الْأَرْضَ أَیْ یَشُقُّهَا(۲).

**[ترجمه]معانی الاخبار: ابوعبیـد خبری را به رسول الله صلّی الله علیه و آله منسوب کرده که پیامبر اسـلام از مخابره (تخمین زدن) نهی فرموده اند و مخابره یعنی مزارعه [شـرط زراعت بسـتن] به نصف یا یک سوم و یا یک چهارم و یا کمتر و یا بیشتر. ابوعبیـده همچنین گفته است: به أکـار، خبیر (کارشـناس) گفته می شود زیرا وی زمین را کارشناسـی می کنـد و مخـابره یعنی المواکره (تخمین زدن محصول زمین) و «خـبره» فعـل است و خـبیر اسم و به همین خـاطر أکـار گفته شـده، زیرا أکـار زمین را ارزیابی یعنی تقسیم می کند. - . معانی الاخبار: ۲۷۸ -

**[ترجمه]

«۳»

سر، [السـرائر] مِنْ کِتَابِ الْمَشْیَخَهِ لِابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ أَبِی أَیُّوبَ عَنْ سَمَاعَهَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السـلام عَنِ الرَّجُلِ یُزَارِعُ بِبَذْرِهِ مِائَهَ جَرِیبٍ مِنَ الطَّعَامِ أَوْ غَیْرِهِ مِمَّا یُزَارِعُ ثُمَّ یَأْتِیهِ رَجُلٌ فَیَقُولُ لَهُ خُذْ مِنِّی نِصْفَ بَذْرِکَ وَ نِصْفَ نَفَقَتِکَ فِی هَذِهِ الْأَرْضِ وَ أُشَارِکَکَ قَالَ لَا بَأْسَ بِذَلِکَ (۳).

**[ترجمه]السـرایر: سـماعه گوید: از امام صادق علیه السّـلام پرسیدم: مردی صد جریب از زمین خود را با بذر خود می کارد، سپس شخصـی آمـده و می گویـد: نصـف بـذر و هزینـه ات را از مـن بگیر و من بـا تـو در کشت و زرع شـراکت می‌کنم، چه حکمی دارد؟ امام فرمودند: اشکالی ندارد. - . السرائر: ۴۸۶ -

**[ترجمه]

«۴»

ین، [کتاب حسـین بن سعید] و النوادر ابْنُ مُسْکَانَ عَنْ مُحَمَّدٍ الْحَلَبِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ حَدَّثَنِی أَبِی أَنَّ أَبَاهُ حَدَّثَهُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَعْطَی خَیْبَرَ بِالنِّصْفِ أَرْضَهَا وَ نَخْلَهَا

۱- ۱. أمالی الطوسیّ ج ۱ ص ۳۵۱.

۲- ۲. معانی الأخبار ص ۲۷۸ و کان الرمز علیه السلام لعلل الشرائع و هو من سهو القلم.

۳- ۳. السرائر ص ۴۸۶.

فَلَمَّا أَدْرَكَتْ بَعَثَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ رَوَاحَهَ فَقَوَّمَ عَلَيْهِمْ قِيمَهً فَقَالَ إِمَّا أَنْ تَأْخُذُوهُ وَ تُعْطُونِی نِصْفَ الثَّمَنِ وَ إِمَّا آخُذُهُ وَ أُعْطِیکُمْ نِصْفَ الثَّمَنِ فَقَالُوا بِهَذَا قَامَتِ السَّمَاوَاتُ وَ الْأَرْضُ (۱).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: رسول خدا صلّی الله علیه و آله زمین و نخلستان خیبر را به نصف اجاره داد. وقتی زمین به بار نشست، عبدالله بن رواحه را فرستاد و او هم قیمت محصول را تخمین زد و گفت: یا محصول را بردارید و نصف بهای کل محصول را به من دهید و یا من کل محصول را گرفته و نصف قیمت را به شما می پردازم. گفتند: بر همین اساس آسمانها و زمین استوار شده اند. - . نوادر احمد بن محمد: ۷۸، ملحق به کتاب فقه الرضا علیه السلام -

**[ترجمه]

«۵»

ابْنُ مُسْلِمٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام عَنْ شِرَی أَرْضِ الْیَهُودِ وَ النَّصَارَی قَالَ لَا بَأْسَ قَدْ ظَهَرَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلَی أَهْلِ خَیْبَرَ فَخَارَجَهُمْ عَلَی أَنْ یَتْرُکَ الْأَرْضَ فِی أَیْدِیهِمْ یَعْمُرُونَهَا وَ مَا بِهَا بَأْسٌ إِنِ اشْتُرِیَتْ وَ أَیُّ قَوْمٍ أَحْیَوْا مِنْهَا فَهُمْ أَحَقُّ بِهِ وَ هُوَ لَهُمْ (۲).

**[ترجمه]نوادر احمد بن محمد: ابن مسلم گوید: از امام محمد باقر علیه السّلام پرسیدم درباره خرید زمین از یهود و مسیحیان فرمودند: اشکالی ندارد. رسول خدا صلّی الله علیه و آله بر اهل خیبر پیروز شد و با آنها شرط زراعت بست، به این شکل که زمین را به آنها وانهاد تا آبادش کنند؛ و اشکالی ندارد اگر آن را بخرید. هرچند کسانی که زمین را احیا کرده اند، نسبت به مالکیت زمین سزاوارترند. - . نوادر احمد بن محمد: ۷۸، ملحق به کتاب فقه الرضا علیه السلام -

**[ترجمه]

«۶»

قَالَ: وَ کَانَ عَلِیٌّ علیه السلام یَکْتُبُ إِلَی عُمَّالِهِ لَا تُسَخِّرُوا الْمُسْلِمِینَ فَتُذِلُّوهُمْ وَ مَنْ سَأَلَکُمْ غَیْرَ الْفَرِیضَهِ فَقَدِ اعْتَدَی وَ یُوصِی بِالْأَکَّارِینَ وَ هُمُ الْفَلَّاحُونَ (۳).

**[ترجمه]نوادر احمد بن محمد: امام علی علیه السّلام به کارگزاران خود نامه نگاشت که مسلمانان را به بیگاری نگیرید که باعث خواری آنها می شود؛ و هر کس که بیش از مقدار واجب طلب کرد، مطالبه ای ناحق است؛ و امام توصیه به توجه به أکارها یعنی کشاورزان می کرد. - . نوادر احمد بن محمد: ۷۸، ملحق به کتاب فقه الرضا علیه السلام -

**[ترجمه]

«۷»

وَ لَا يَصْلُحُ أَنْ يُقَبَّلَ أَرْضٌ بِثَمَرٍ مُسَمًّى وَ لَكِنْ بِالنِّصْفِ وَ الثُّلُثِ وَ الرُّبُعِ وَ الْخُمُسِ لَا بَأْسَ بِهِ (۴).

**[ترجمه]نوادر احمد بن محمد: صلاح نيست كه زمينى در برابر محصول مشخص]مثلاً- صد كيلو] اجاره داده شود، ولى اجاره آن در برابر نصف يا يک سوم يا يک چهارم و يک پنجم اشكالى ندارد. - . نوادر احمد بن محمد: ۷۸، ملحق به كتاب فقه الرضا عليه السلام -

**[ترجمه]

«۸»

وَ سُئِلَ عَنْ مُزَارَعَهِ الْمُسْلِمِ الْمُشْرِكَ يَكُونُ مِنَ الْمُسْلِمِ الْبَذْرُ جَرِيبٌ مِنْ

ص: ۱۷۲

۱- ۱. نوادر أحمد بن محمّد بن عيسى الملحقه بكتاب فقه الرضا و كان الرمز فى المتن(تب) و حيث لم يوجد فى قائمه الرموز هكذا رمز فتيقنا وقوع التصحيف، و أقرب ما يكون أنّه مصحف عن(يب) و هو علامه التهذيب، و بعد مراجعته وجدنا الأحاديث ۱۵ و ۱۶ و ۱۸ و ۲۰ و فى جميعها تفاوت عما نقله فى البحار، و بعد الفحص الشديد عن بقيه الأحاديث لم نجدها فى التهذيب و بأسنا من وجودها فيه، عدنا الى الرمز نقلب وجوه التصحيف فيه، و كان منها(ين) و هو رمز كتابى الحسين بن سعيد أو لكتابه الزهد- و النوادر، و نظر الخلو كتاب الزهد من هذه الأحاديث راجعنا كتاب النوادر فوجدناها حسب ترتيبها فى المتن مذكوره هناک فراجع ص ۷۸ من كتاب فقه الرضا المطبوع بايران حيث الحق الطابع كتاب النوادر بالفقه المذكور من ص ۵۶ الى آخر الكتاب دون أن يشير الى ما يفصلها عن الكتاب المذكور، و قد لاحظنا المطبوع على نسخه خطيه عليها تملک الشيخ الحرّ العاملىّ، فكان المطبوع هو عين المخطوطه الا أنّها أصح كثيرا منه. و لا يفوتنى التنبيه فى هذا المقام الى السبب الذى جعلنا فيما مضى من تعليقاتنا على أجزاء البحار عند نقل المؤلّف عن رمز(ين) نستبدله برمز(ضا) هو عدم وجود المنقول فى كتاب الزهد و عدم حصول النسخه المخطوطه من النوادر، و كنا نجده فى الكتاب المطبوع المسمى بفقه الرضا فكنا نحتمل سهو قلم الشيخ المؤلّف رحمه اللّه أو النسّاخ فى وضع الرموز فصححنا بعضها و أشرنا إلى ذلک مكرّرا فى الهوامش. و لنا ما يبرر احتمالنا ذلک فى المؤلّف رحمه اللّه فانه ينقل أحيانا عن(ضا) و هو علامه فقه الرضا، و عند الرجوع الى الكتاب و الفحص فيه نجد الذى نقله فى النوادر الملحقه حين الطبع بالفقه الرضوى لا- فى نفس الفقه، و كأنّه رحمه اللّه حصلت له نسخه من الفقه ملحقه بها النوادر المذكوره من دون تمييز بينهما فتخيلهما معا كتاب الفقه الرضوى فوضع الرمز(ضا) كما مرّ مكرّرا و سيأتى قريبا فى باب الصلح فتد وضع الرمز(ضا) لحديثين و هما معا من النوادر فراجع.

۲- ۲. نوادر أحمد بن محمّد بن عيسى الملحقه بكتاب فقه الرضا و كان الرمز فى المتن(تب) و حيث لم يوجد فى قائمه الرموز هكذا رمز فتيقنا وقوع التصحيف، و أقرب ما يكون أنّه مصحف عن(يب) و هو علامه التهذيب، و بعد مراجعته وجدنا الأحاديث ۱۵ و ۱۶ و ۱۸ و ۲۰ و فى جميعها تفاوت عما نقله فى البحار، و بعد الفحص الشديد عن بقيه الأحاديث لم نجدها فى التهذيب و بأسنا من وجودها فيه، عدنا الى الرمز نقلب وجوه التصحيف فيه، و كان منها(ين) و هو رمز كتابى الحسين بن سعيد أو لكتابه الزهد- و النوادر، و نظر الخلو كتاب الزهد من هذه الأحاديث راجعنا كتاب النوادر فوجدناها حسب ترتيبها فى المتن مذكوره

هناك فراجع ص ۷۸ من كتاب فقه الرضا المطبوع بايران حيث الحق الطابع كتاب النوادر بالفقه المذكور من ص ۵۶ الى آخر الكتاب دون أن يشير الى ما يفصلها عن الكتاب المذكور، و قد لاحظنا المطبوع على نسخه خطيه عليها تملك الشيخ الحرّ العاملىّ، فكان المطبوع هو عين المخطوطه الا أنّها أصح كثيرا منه. و لا يفوتنى التنبيه فى هذا المقام الى السبب الذى جعلنا فيما مضى من تعليقاتنا على أجزاء البحار عند نقل المؤلّف عن رمز(ين) نستبدله برمز(ضا) هو عدم وجود المنقول فى كتاب الزهد و عدم حصول النسخه المخطوطه من النوادر، و كنا نجده فى الكتاب المطبوع المسمى بفقه الرضا فكنا نحتمل سهو قلم الشيخ المؤلّف رحمه اللّه أو النسّاخ فى وضع الرموز فصححنا بعضها و أشرنا إلى ذلك مكرّرا فى الهوامش. و لنا ما يبرر احتمالنا ذلك فى المؤلّف رحمه اللّه فانه ينقل أحيانا عن(ضا) و هو علامه فقه الرضا، و عند الرجوع الى الكتاب و الفحص فيه نجد الذى نقله فى النوادر الملحقه حين الطبع بالفقه الرضوى لا- فى نفس الفقه، و كأنّه رحمه اللّه حصلت له نسخه من الفقه ملحقه بها النوادر المذكوره من دون تمييز بينهما فتخيلهما معا كتاب الفقه الرضوى فوضع الرمز(ضا) كما مرّ مكرّرا و سيأتى قريبا فى باب الصلح فتد وضع الرمز(ضا) لحديثين و هما معا من النوادر فراجع.

٣- ٣. نوادر أحمد بن محمّد بن عيسى الملحقه بكتاب فقه الرضا و كان الرمز فى المتن(تب) و حيث لم يوجد فى قائمه الرموز هكذا رمز فتيقنا وقوع التصحيف، و أقرب ما يكون أنّه مصحف عن(يب) و هو علامه التهذيب، و بعد مراجعته وجدنا الأحاديث ۱۵ و ۱۶ و ۱۸ و ۲۰ و فى جميعها تفاوت عما نقله فى البحار، و بعد الفحص الشديد عن بقيه الأحاديث لم نجدها فى التهذيب و بأسنا من وجودها فيه، عدنا الى الرمز نقلب وجوه التصحيف فيه، و كان منها(ين) و هو رمز كتابى الحسين بن سعيد أو لكتابه الزهد- و النوادر، و نظر الخلو كتاب الزهد من هذه الأحاديث راجعنا كتاب النوادر فوجدناها حسب ترتيبها فى المتن مذكوره هناك فراجع ص ۷۸ من كتاب فقه الرضا المطبوع بايران حيث الحق الطابع كتاب النوادر بالفقه المذكور من ص ۵۶ الى آخر الكتاب دون أن يشير الى ما يفصلها عن الكتاب المذكور، و قد لاحظنا المطبوع على نسخه خطيه عليها تملك الشيخ الحرّ العاملىّ، فكان المطبوع هو عين المخطوطه الا أنّها أصح كثيرا منه. و لا يفوتنى التنبيه فى هذا المقام الى السبب الذى جعلنا فيما مضى من تعليقاتنا على أجزاء البحار عند نقل المؤلّف عن رمز(ين) نستبدله برمز(ضا) هو عدم وجود المنقول فى كتاب الزهد و عدم حصول النسخه المخطوطه من النوادر، و كنا نجده فى الكتاب المطبوع المسمى بفقه الرضا فكنا نحتمل سهو قلم الشيخ المؤلّف رحمه اللّه أو النسّاخ فى وضع الرموز فصححنا بعضها و أشرنا إلى ذلك مكرّرا فى الهوامش. و لنا ما يبرر احتمالنا ذلك فى المؤلّف رحمه اللّه فانه ينقل أحيانا عن(ضا) و هو علامه فقه الرضا، و عند الرجوع الى الكتاب و الفحص فيه نجد الذى نقله فى النوادر الملحقه حين الطبع بالفقه الرضوى لا- فى نفس الفقه، و كأنّه رحمه اللّه حصلت له نسخه من الفقه ملحقه بها النوادر المذكوره من دون تمييز بينهما فتخيلهما معا كتاب الفقه الرضوى فوضع الرمز(ضا) كما مرّ مكرّرا و سيأتى قريبا فى باب الصلح فتد وضع الرمز(ضا) لحديثين و هما معا من النوادر فراجع.

۴- ۴. نوادر أحمد بن محمّد بن عيسى الملحقه بكتاب فقه الرضا و كان الرمز فى المتن(تب) و حيث لم يوجد فى قائمه الرموز هكذا رمز فتيقنا وقوع التصحيف، و أقرب ما يكون أنّه مصحف عن(يب) و هو علامه التهذيب، و بعد مراجعته وجدنا الأحاديث ۱۵ و ۱۶ و ۱۸ و ۲۰ و فى جميعها تفاوت عما نقله فى البحار، و بعد الفحص الشديد عن بقيه الأحاديث لم نجدها فى التهذيب و بأسنا من وجودها فيه، عدنا الى الرمز نقلب وجوه التصحيف فيه، و كان منها(ين) و هو رمز كتابى الحسين بن سعيد أو لكتابه الزهد- و النوادر، و نظر الخلو كتاب الزهد من هذه الأحاديث راجعنا كتاب النوادر فوجدناها حسب ترتيبها فى المتن مذكوره هناك فراجع ص ۷۸ من كتاب فقه الرضا المطبوع بايران حيث الحق الطابع كتاب النوادر بالفقه المذكور من ص ۵۶ الى آخر الكتاب دون أن يشير الى ما يفصلها عن الكتاب المذكور، و قد لاحظنا المطبوع على نسخه خطيه عليها تملك الشيخ الحرّ

العاملىّ، فكان المطبوع هو عين المخطوطه الا أنّها أصح كثيرا منه. و لا يفوتنى التنبيه فى هذا المقام الى السبب الذى جعلنا فيما مضى من تعليقاتنا على أجزاء البحار عند نقل المؤلّف عن رمز(ين) نستبدله برمز(ضا) هو عدم وجود المنقول فى كتاب الزهد و عدم حصول النسخه المخطوطه من النوادر، و كنا نجده فى الكتاب المطبوع المسمى بفقه الرضا فكنا نحتمل سهو قلم الشيخ المؤلّف رحمه اللّه أو النسّاخ فى وضع الرموز فصححنا بعضها و أشرنا إلى ذلك مكرّرا فى الهوامش. و لنا ما يبرر احتمالنا ذلك فى المؤلّف رحمه اللّه فانه ينقل أحيانا عن(ضا) و هو علامه فقه الرضا، و عند الرجوع الى الكتاب و الفحص فيه نجد الذى نقله فى النوادر الملحقه حين الطبع بالفقه الرضوى لا- فى نفس الفقه، و كأنّه رحمه اللّه حصلت له نسخه من الفقه ملحقه بها النوادر المذكوره من دون تمييز بينهما فتخيلهما معا كتاب الفقه الرضوى فوضع الرمز(ضا) كما مرّ مكرّرا و سيأتى قريبا فى باب الصلح فتد وضع الرمز(ضا) لحديثين و هما معا من النوادر فراجع.

طَعَامٍ أَوْ أَقَلَّ أَوْ أَكْثَرُ فَيَأْتِيهِ رَجُلٌ آخَرُ فَيَقُولُ خُذْ مِنِّى نِصْفَ الْبَذْرِ وَ نِصْفَ النَّفَقَهِ وَ أَشْرِكْنِى قَالَ لَا بَأْسَ قُلْتُ الَّذِى زَرَعَهُ فِى الْأَرْضِ لَمْ يَشْتَرِهِ إِنَّمَا هُوَ شَىْ ءٌ كَانَ عِنْدَهُ قَالَ يُقَوِّمُهُ قِيمَهً كَمَا يُبَاعُ يَوْمَئِذٍ ثُمَّ يَأْخُذُ نِصْفَ الْقِيمَهِ وَ نِصْفَ النَّفَقَهِ وَ يُشَارِكُهُ (۱).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: از (امام علیه السّلام) سؤال شد: مسلمانی با مشرکی مزارعه می کنند (شرکت در کشاورزی) و بذر از مسلمان است، به مقدار پاشیدن یک جریب کمتر یا بیشتر. در این هنگام شخصی می آید و می گوید: نصف بذر و نصف هزینه را از من بگیر و مرا در زمینت مشارکت ده. امام فرمودند: اشکالی ندارد. گفتم: بذری که در زمین کاشته را که نخریده؟ بلکه در خانه داشته است. فرمودند: به قیمت روز محاسبه می شود و نصف قیمت بذر مورد استفاده و نصف هزینه را گرفته و آن شخص را مشارکت می دهد. - . نوادر احمد بن محمد: ۷۸، ملحق به کتاب فقه الرضا علیه السلام -

**[ترجمه]

«۹»

وَ سَأَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ يَكُونُ لَهُ الشِّرْبُ فِى شِرْكَهٍ أَ يَحِلُّ لَهُ بَيْعُهُ قَالَ لَهُ بَيْعُهُ بِوَرِقٍ أَوْ بِشَعِيرٍ أَوْ بِحِنْطَهٍ أَوْ بِمَا شَاءَ(۲).

**[ترجمه]نوادر احمدبن محمد: از امام علیه السّلام سؤال شد: مردی در آب]زراعت[شریک است، آیا حلال است که آن را بفروشد؟ امام فرمودند: او حق دارد که سهم آب خود را در برابر یک برگ یا گندم و یا جو و یا هرچه خواهد بفروشد. - . نوادر احمد بن محمد: ۷۸، ملحق به کتاب فقه الرضا علیه السلام -

**[ترجمه]

«۱۰»

وَ قَالَ فِى رَجُلٍ زَرَعَ أَرْضَ غَيْرِهِ فَقَالَ ثُلُثٌ لِلْأَرْضِ وَ ثُلُثٌ لِلْبَقَرِ وَ ثُلُثٌ لِلْبَذْرِ قَالَ لَا يُسَمِّى بَذْراً وَ لَا بَقَراً وَ لَكِنْ يَقُولُ ازْرَعْ فِيهَا كَذَا إِنْ شِئْتَ نِصْفاً أَوْ ثُلُثاً(۳)

وَ قَالَ الْمُزَارَعَهُ عَلَى النِّصْفِ جَائِزَهٌ قَدْ زَارَعَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله عَلَى أَنَّ عَلَيْهِمُ الْمَئُونَهَ(۴).

ص: ۱۷۳

۱- ۱. النوادر ص ۷۸ الملحقه بکتاب الفقه الرضوی.

۲- ۲. النوادر ص ۷۸ الملحقه بکتاب الفقه الرضوی.

۳- ۳. النوادر ص ۷۸ الملحقه بکتاب الفقه الرضوی.

۴- ۴. النوادر ص ۷۸ الملحقه بکتاب الفقه الرضوی.

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: امام رضا علیه السّلام درباره مردی که زمین شخصی دیگری را زراعت کرده، فرمودند ؛ یک سوم محصول مال زمین، یک سوم مال گاو (که شخم زده) و یک سوم هم برای بذر منظور شود. و فرمودند: به نام بذر یا گاو نامیده نمی شود. بلکه می گوید: در این زمین زراعت کن، در برابر نصف یا یک سوم زمین. - . نوادر احمد بن محمد: ۷۸، ملحق به کتاب فقه الرضا علیه السلام -

و نیز فرمودند: مزارعه کردن بر نصف محصول جایز است. رسول خدا صلّی الله علیه و آله (با یهود) مزارعه کرد، به این شرط که مخارج با آنها باشد. - . نوادر احمد بن محمد: ۷۸، ملحق به کتاب فقه الرضا علیه السلام -

**[ترجمه]

«۱۱»

نَوَادِرُ الرَّاوَنْدِیِّ، بِإِسْنَادِهِ عَنْ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَی غَافِرُ کُلِّ ذَنْبٍ إِلَّا رَجُلًا اغْتَصَبَ أَجِیراً أَجْرَهُ أَوْ مَهْرَ امْرَأَهٍ(۱).

**[ترجمه]نوادر الراوندی: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: خداوند بزرگ هر گناهی را می بخشد، جز گناه آدمی که أجرت یک کارگر را غصب کند یا مهریه زن را غصب نماید. - . نوادر الراوندی: ۳۶ -

**[ترجمه]

باب ۱۲ الودیعه

الآیات

البقره: فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُکُمْ بَعْضاً فَلْیُؤَدِّ الَّذِی اؤْتُمِنَ أَمانَتَهُ وَ لْیَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ (۲)

آل عمران: وَ مِنْ أَهْلِ الْکِتابِ مَنْ إِنْ تَأْمَنْهُ بِقِنْطارٍ یُؤَدِّهِ إِلَیْکَ وَ مِنْهُمْ مَنْ إِنْ تَأْمَنْهُ بِدِینارٍ لا یُؤَدِّهِ إِلَیْکَ إِلَّا ما دُمْتَ عَلَیْهِ قائِماً ذلِکَ بِأَنَّهُمْ قالُوا لَیْسَ عَلَیْنا فِی الْأُمِّیِّینَ سَبِیلٌ وَ یَقُولُونَ عَلَی اللَّهِ الْکَذِبَ وَ هُمْ یَعْلَمُونَ (۳)

النساء: إِنَّ اللَّهَ یَأْمُرُکُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَماناتِ إِلی أَهْلِها(۴)

المؤمنون و المعارج: وَ الَّذِینَ هُمْ لِأَماناتِهِمْ وَ عَهْدِهِمْ راعُونَ (۵).

<meta info="-« فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُکُمْ بَعْضاً فَلْیُؤَدِّ الَّذِی اؤْتُمِنَ أَمانَتَهُ وَ لْیَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ» - . البقره / ۲۸۳ -

{و اگر برخی از شما برخی دیگر را امین دانست، پس آن کس که امین شمرده شده، باید سپرده وی را بازپس دهد؛ و باید از خداوند که پروردگار اوست، پروا کند.}

- « وَ مِنْ أَهْلِ الْكِتابِ مَنْ إِنْ تَأْمَنْهُ بِقِنْطارٍ يُؤَدِّهِ إِلَيْکَ وَ مِنْهُمْ مَنْ إِنْ تَأْمَنْهُ بِدينارٍ لا يُؤَدِّهِ إِلَيْکَ إِلاّ ما دُمْتَ عَلَيْهِ قائِماً ذلِکَ بِأَنَّهُمْ قالُوا لَيْسَ عَلَيْنا فِي الْأُمِّيِّينَ سَبيلٌ وَ يَقُولُونَ عَلَى اللّهِ الْكَذِبَ وَ هُمْ يَعْلَمُون» - . آل عمران / ۷۵ -

{و از اهل کتاب، کسی است که اگر او را بر مال فراوانی امین شمری، آن را به تو برگرداند؛ و از آنان کسی است که اگر او را بر دیناری امین شمری، آن را به تو نمی پردازد، مگر آنکه دایماً بر [سرِ] وی به پا ایستی. این بدان سبب است که آنان [به پندار خود] گفتند: «در مورد کسانی که کتاب آسمانی ندارند، بر زیان ما راهی نیست.» و بر خدا دروغ می بندند با اینکه خودشان [هم] می دانند.}

- « إِنَّ اللّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَماناتِ إِلى أَهْلِها» - . النساء / ۵۸ -

{خدا به شما فرمان می دهد که سپرده ها را به صاحبان آنها ردّ کنید.}

- « وَ الَّذينَ هُمْ لِأَماناتِهِمْ وَ عَهْدِهِمْ راعُون» - . المؤمنون / ۸ و المعارج / ۳۲ -

{ و کسانی که امانتها و پیمان خود را مراعات می کنند.}

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

ب، [قرب الإسناد] عَلِيٌّ عَنْ أَخِيهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ كَانَتْ عِنْدَهُ وَدِيعَةٌ لِرَجُلٍ فَاحْتَاجَ إِلَيْهَا هَلْ يَصْلُحُ لَهُ أَنْ يَأْخُذَ مِنْهَا وَ هُوَ مُجْمِعٌ أَنْ يَرُدَّهَا بِغَيْرِ إِذْنِ صَاحِبِهَا قَالَ إِذَا كَانَ عِنْدَهُ فَلَا بَأْسَ أَنْ يَأْخُذَ وَ يَرُدَّهُ (۶).

**[ترجمه]قرب الاسناد: علی بن موسی به نقل از برادرش امام رضا علیه السّلام گوید: از امام درباره مردی سؤال کردم که أمانتی نزد او بود و به آن احتیاج پیدا کرد، آیا جایز است بدون اجازه امانت دهنده چیزی از آن بردارد، در حالی که قصد برگرداندن آن را هم دارد؟ امام فرمودند: اگر توان باز پس دادن امانت را داشته باشد، اشکالی ندارد که از مال امانتی چیزی بردارد و بعداً جایگزین نماید. - . قرب الاسناد: ۱۱۹ -

**[ترجمه]

«۲»

سر، [السرائر] مِنْ جَامِعِ الْبَزَنْطِيِّ: مِثْلَهُ (۷).

**[ترجمه]السرایر: در کتاب جامع البزنطی مانند این روایت آمده است. - . السرائر: ۴۸۳ -

**[ترجمه]

«۳»

قال محمد بن إدريس لا يلتفت إلى هذا الحديث لأنه ورد فی نوادر الأخبار

ص: ۱۷۴

۱- ۱. نوادر الراوندیّ ص ۳۶.

۲- ۲. سوره البقره: ۲۸۳.

۳- ۳. سوره آل عمران: ۷۵.

۴- ۴. سوره النساء: ۵۸.

۵- ۵. سوره المؤمنون: ۸ و المعارج: ۳۲.

۶- ۶. قرب الإسناد ص ۱۱۹.

۷- ۷. السرائر ص ۴۸۳ و کان الرمز(شی) للعیاشی و الصواب ما أثبتناه.

و الدليل بخلافه و هو الإجماع منعقد على تحريم التصرف فى الوديعه بغير إذن ملّاكها فلا نرجع عما يقتضيه العلم إلى ما يقتضيه الظّنّ (۱).

**[ترجمه]السرایر: محمد بن ادریس گوید: به این حدیث نباید توجه شود، زیرا که در نوادر اخبار آمده و دلیل و منطق بر خلاف آن حکم می کند و اجماع بر این است که دخل و تصرف در مال امانتی، مگر با اجازه صاحبش حرام است. پس نباید از آنچه که علم و یقین اقتضاء می کند، به شک و گمان برگردیم. - . السرائر: ۴۸۳ -

**[ترجمه]

«۴»

نَوَادِرُ الرَّاوَنْدِيِّ، بِإِسْنَادِهِ عَنْ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: لَا تَخُنْ مَنْ خَانَکَ فَتَکُونَ مِثْلَهُ (۲).

**[ترجمه]نوادر الراوندی: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: به کسی که به تو خیانت کرد خیانت مکن؛ زیرا تو نیز همچون او خواهی بود. - . نوادر الراوندی: ۶ -

**[ترجمه]

«۵»

کِتَابُ زَيْدٍ النَّرْسِيِّ، قَالَ سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ مُوسَی علیه السلام يَقُولُ قَالَ أَبِی جَعْفَرٌ: يَا بُنَيَّ إِنَّ مَنِ ائْتَمَنَ شَارِبَ خَمْرٍ عَلَی أَمَانَةٍ فَلَمْ يُؤَدِّهَا إِلَيْهِ لَمْ يَکُنْ لَهُ عَلَی اللَّهِ ضَمَانٌ وَ لَا أَجْرٌ وَ لَا خَلَفٌ ثُمَّ إِنْ ذَهَبَ لِيَدْعُوَ اللَّهَ لَمْ يَسْتَجِبِ اللَّهُ دُعَاءَهُ (۳).

۱- ۱. السرائر ص ۴۸۳.

۲- ۲. نوادر الراوندیّ ص ۶ بزیاده فی آخره.

۳- ۳. کتاب زید النرسی ص ۵۰ الأصول السته عشر.

**[ترجمه]کتاب زید النرسی: ابوالحسن موسی بن جعفر علیه السّلام گوید: پدرم می فرمودند: فرزندم، هرکس که به شارب خمر اطمینان کند و امانتی به او دهد، و شارب الخمر امانت را پس ندهد، هیچ راه چاره ای نزد خدا و هیچ اجر و پاداشی ندارد. و اگر برود و خداوند را دعا کند، خداوند دعایش را مستجاب نخواهد کرد. - . کتاب زید النرسی: ۵۰ -

**[ترجمه]

باب ۱۳ العاریّه

الأخبار

«۱»

ل، [الخصال] قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: جَرَتْ فِی صَفْوَانَ بْنِ أُمَیَّهَ الْجُمَحِیِّ ثَلَاثٌ مِنَ السُّنَنِ اسْتَعَارَ مِنْهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله سَبْعِینَ دِرْعاً حُطَمِیَّهً فَقَالَ أَ غَصْباً یَا مُحَمَّدُ قَالَ بَلْ عَارِیَّهٌ مُؤَدَّاهٌ فَقَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله اقْبَلْ هِجْرَتِی فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله لَا هِجْرَهَ بَعْدَ الْفَتْحِ وَ کَانَ رَاقِداً فِی مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ تَحْتَ رَأْسِهِ رِدَاؤُهُ فَخَرَجَ یَبُولُ فَجَاءَهُ وَ قَدْ سُرِقَ رِدَاؤُهُ فَقَالَ مَنْ ذَهَبَ بِرِدَائِی وَ خَرَجَ فِی طَلَبِهِ فَوَجَدَ فِی یَدِ رَجُلٍ فَرَفَعَهُ إِلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فَقَالَ اقْطَعُوا یَدَهُ فَقَالَ أَ تُقْطَعُ یَدُهُ مِنْ أَجْلِ رِدَائِی یَا رَسُولَ اللَّهِ فَأَنَا أَهَبُهُ لَهُ فَقَالَ أَ لَا کَانَ هَذَا قَبْلَ أَنْ تَأْتِیَنِی بِهِ فَقُطِعَتْ یَدُهُ (۱).

**[ترجمه]الخصال: امام صادق علیه السّلام فرمودند: رسول خدا صلّی الله علیه و آله هفتاد سپر ضخیم از صفوان بن أمیه الجمحی عاریه گرفتند و پس از آن بود که سه سنت نبوی بر جای ماند. بدین ترتیب که: صفوان گفت: ای پیامبر، آیا این سپرها را به غصب می گیری؟ فرمودند، عاریه است و پس داده می شود. گفت: ای پیامبر، آیا قبل از هجرتم، پس خواهی داد؟ فرمود، بعد از فتح (مکه) دیگر مهاجرتی نیست. صفوان در مسجد رسول الله در خواب بود و ردایش هم زیر سرش بود، بیرون رفت تا رفع حاجت کند، کسی آمد و ردایش را دزدید. گفت: چه کسی ردایم را برده؟ به دنبال ردا رفت و آن را دست مردی یافت، او را نزد پیامبر برد. پیامبر دستور داد تا دست دزد را قطع کنند. صفوان گفت: آیا دست او را به خاطر ردای من قطع می کنید؟ من این ردا را به او بخشیدم. پیامبر فرمود: آیا این شخص پیش از اینکه او را پیش من آوری، دزدی نکرده بود؟ پس دستش قطع شد. - . الخصال ۱: ۱۲۷ -

**[ترجمه]

«۲»

ف، [تحف العقول] فِی خَبَرٍ طَوِیلٍ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: أَمَّا الْوُجُوهُ الْأَرْبَعَهُ الَّتِی یَلْزَمُهُ فِیهَا النَّفَقَهُ مِنْ وُجُوهِ اصْطِنَاعِ الْمَعْرُوفِ فَقَضَاءُ الدَّیْنِ وَ الْعَارِیَّهُ وَ الْقَرْضُ وَ إِقْرَاءُ الضَّیْفِ وَاجِبَاتٌ فِی السُّنَّهِ(۲).

۱- ۱. الخصال ج ۱ ص ۱۲۷.

۲- ۲. تحف العقول ص ۳۵۳ و لم يـذكر لهذا الحديث رمز فی المتن و حيث سبق فی باب ثواب القرض بعينه نقلا عن التحف لذلك أثبتناه له رمزه.

**[ترجمه]تحف العقول: امام صادق علیه السّلام فرمودند: اعمال چهارگانه‌ای که جزو اعمال نیکو هستند و باید به خاطر آنها هزینه کرد، عبارتند از: پرداخت بدهی، و چیزی که عاریه گرفته شده، و پرداخت قرض، و پذیرایی از میهمان که در سنت نبوی از واجبات هستند. - . تحف العقول: ۳۵۳ -

**[ترجمه]

باب ۱۴ الكفاله و الضمان

الأخبار

«۱»

ل، [الخصال] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنِ الْوَشَّاءِ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ الْحَذَّاءِ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ لِأَبِی الْعَبَّاسِ الْبَقْبَاقِ مَا مَنَعَکَ مِنَ الْحَجِّ قَالَ کَفَالَهٌ کَفَلْتُ بِهَا قَالَ مَا لَکَ وَ لِلْکَفَالاتِ أَ مَا عَلِمْتَ أَنَّ الْکَفَالَهَ هِیَ الَّتِی أَهْلَکَتِ الْقُرُونَ الْأُولَی (۱).

**[ترجمه]الخصال: ابوالحسن الحذّاء گوید: شنیدم که امام صادق علیه السّلام به ابوالعباس البقباق می فرمودند: چه چیز تو را از حج رفتن باز داشته است؟ گفت: کفالتی که به عهده گرفته ام. فرمود: تو را با کفالت چه کار؟ آیا نمی دانی که کفالت باعث هلاکت مردم قرون کهن شده؟ - . الخصال ۱: ۹ -

**[ترجمه]

«۲»

ضا، [فقه الرضا علیه السلام] رُوِیَ: إِذَا کَفَلَ الرَّجُلُ بِالرَّجُلِ حُبِسَ إِلَی أَنْ یَأْتِیَ صَاحِبُهُ (۲).

**[ترجمه]فقه الرضا: روایت شده که اگر مردی کفالت شخصی دیگر را به عهده بگیرد، حبس می شود تا زمانی که آن شخص باز گردد. - . فقه الرضا علیه السلام: ۳۴ -

**[ترجمه]

«۳»

وَ رُوِیَ: لَیْسَ عَلَی الضَّامِنِ مِنْ غُرْمٍ الْغُرْمُ عَلَی مَنْ أَکَلَ الْمَالَ وَ إِنْ کَانَ لَکَ عَلَی رَجُلٍ مَالٌ وَ ضَمِنَهُ رَجُلٌ عِنْدَ مَوْتِهِ وَ قَبِلْتَ ضَمَانَهُ فَالْمَیِّتُ قَدْ بَرِئَ مِنْهُ وَ قَدْ لَزِمَ الضَّامِنَ رَدُّهُ عَلَیْکَ (۳).

**[ترجمه]فقه الرضا: روایت شده که: کسی که ضمانت می کند، مستحق پرداخت غرامت نیست و غرامت بر عهده کسی

است که مال را خورده. اگر از کسی طلب داشته باشی و مردی بیاید و ضمانت نماید و آن کس بمیرد، دیگر طلب تو از آن میت بدهکار ساقط می شود و آن مردی که ضامن شده، باید بدهی را بپردازد. - . فقه الرضا علیه السلام: ۳۶ -

**[ترجمه]

«۴»

سر، [السرائر] مِنْ كِتَابِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُكَيْرٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ رَجُلٍ ضَمِنَ عَنْ رَجُلٍ ضَمَاناً ثُمَّ صَالَحَ عَلَى بَعْضِ مَا ضَمِنَ عَنْهُ فَقَالَ لَيْسَ لَهُ إِلَّا الَّذِی صَالَحَ عَلَيْهِ (۴).

**[ترجمه]السرایر: عبدالله بن بکیر گوید: از امام صادق علیه السّلام درباره مردی سؤال کردم که ضامن شخص دیگر شده، امّا بعد، قسمتی از ضمانت خود را با مصالحه و توافق باز پس می گیرد، چه حکمی دارد؟ فرمودند: بر شخص ضامن، فقط در مالی که مصالحه کرده ضمانت واجب است. - . السرائر: ۴۹۶ -

**[ترجمه]

باب ۱۵ الوكاله

اشاره

باب ۱۵ الوكاله(۵)

ص: ۱۷۷

۱- ۱. الخصال ج ۱ ص ۹.

۲- ۲. فقه الرضا: ص ۳۴.

۳- ۳. فقه الرضا ص ۳۶.

۴- ۴. السرائر ص ۴۹۶.

۵- ۵. كذا فی نسخه الأصل، و بعده بیاض لا یوجد فیه حدیث: و مع ذلک فقد رقم للباب رقم ۴۵.

**[ترجمه]باب ۱۵ الوكاله

ص: ۱۷۷

**[ترجمه]

باب ۱۶ الصلح

الأخبار

«۱»

الْهِدَايَهُ،: وَ الصُّلْحُ جَائِزٌ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ إِلَّا صُلْحاً أَحَلَّ حَرَاماً أَوْ حَرَّمَ حَلَالًا(۱).

**[ترجمه]الهدایه: صلح بین مسلمانان جایز است مگر صلحی که حرامی را حلال و حلالی را حرام گرداند. - . الهدایه: ۷۵ -

**[ترجمه]

«۲»

كِتَابُ الْإِمَامَهِ وَ التَّبْصِرَهِ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ حَمْزَهَ الْعَلَوِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي الْقَاسِمِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ هَارُونَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ مَسْعَدَهَ بْنِ صَدَقَهَ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: الصُّلْحُ جَائِزٌ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ إِلَّا مَا حَرَّمَ حَلَالًا أَوْ حَلَّلَ حَرَاماً.

**[ترجمه]کتاب الامامه و التبصره: رسول الله صلّی الله علیه و آله فرمودند: صلح میان مسلمانان جایز است، مگر صلحی که حلال را حرام و حرامی را حلال سازد .

**[ترجمه]

باب ۱۷ المضاربه

الأخبار

«۱»

ب، [قرب الإسناد] ابْنُ رِئَابٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام يَقُولُ: لَا يَنْبَغِي لِلرَّجُلِ الْمُؤْمِنِ مِنْكُمْ أَنْ يُشَارِكَ الذِّمِّيَّ وَ لَا يُبْضِعَهُ بِضَاعَهً وَ لَا يُودِعَهُ وَدِيعَهً وَ لَا يُصَافِيَهُ الْمَوَدَّهَ(۲).

**[ترجمه]قرب الاسـناد: امام صادق علیه السّلام فرمودند: بر انسان مؤمن جایز نیست که با کافر ذمّی مشارکت نماید یا کالایی بفروشد یا ودیعه ای پیش او گذارد و با او مودّت خالصانه داشته باشد. - . قرب الاسناد: ۷۸ -

**[ترجمه]

«۲»

ب، [قرب الإسـناد] عَلِيٌّ عَنْ أَخِيهِ قَالَ قَالَ: إِنَّ الْعَبَّاسَ كَانَ ذَا مَالٍ كَثِيرٍ وَ كَانَ يُعْطِي مَالَهُ مُضَارَبَةً وَ يَشْتَرِطُ عَلَيْهِمْ أَنْ لَا يَنْزِلُوا بَطْنَ وَادٍ وَ لَا يَشْتَرُوا كَبِداً رَطْبَةً وَ أَنْ يُهَرِيقَ الْمَاءَ عَلَى الْمَاءِ فَإِنْ خَالَفَ عَنْ شَيْ ءٍ مِمَّا أَمَرْتُ فَهُوَ لَهُ ضَامِنٌ (۳).

**[ترجمه]قرب الاسـناد: علی بن جعفر به نقـل از برادرش امـام موسـی علیه السّـلام گفت: عبـاس اموال بسـیاری داشت و مـال خویش را به مضـاربه می داد (سـرمایه خود را وسـیله تجـارت دیگران قرار می داد) و بـا آنهـا شـرط می کرد که در میـان دره اُطراق نکننـد، حیوان زنـده نخرنـد و اینکه آب را در پی آب روان دارنـد. و اگر تجارت کننده به شـرطی از شـروط عمل نمی کرد، ضامن مال و اموال او بود. - . قرب الاسناد: ۱۱۳ -

**[ترجمه]

«۳»

ب، [قرب الإسناد] هَارُونُ عَنِ ابْنِ زِيَادٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ علیه السلام يَقُولُ لِأَبِيهِ يَا أَبَهْ

۱- ۱. الهدایه ص ۷۵.

۲- ۲. قرب الإسناد ص ۷۸.

۳- ۳. قرب الإسناد ص ۱۱۳.

إِنَّ فُلَاناً يُرِيدُ الْيَمَنَ أَ فَلَا أُزَوِّدُهُ بِبِضَاعَةٍ لِيَشْتَرِيَ لِي بِهَا عَصْبَ الْيَمَنِ فَقَالَ لَهُ يَا بُنَيَّ لَا تَفْعَلْ قَالَ فَلِمَ قَالَ لِأَنَّهَا إِنْ ذَهَبَتْ لَمْ تُؤْجَرْ عَلَيْهَا وَ لَمْ يُخْلَفْ عَلَيْكَ لِأَنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى يَقُولُ وَ لا تُؤْتُوا السُّفَهاءَ أَمْوالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِياماً فَأَيُّ سَفِيهٍ أَسْفَهُ بَعْدَ النِّسَاءِ مِنْ شَارِبِ الْخَمْرِ يَا بُنَيَّ أَبِي حَدَّثَنِي عَنْ آبَائِهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله قَالَ مَنِ ائْتَمَنَ غَيْرَ أَمِينٍ فَلَيْسَ لَهُ عَلَى اللَّهِ ضَمَانٌ لِأَنَّهُ قَدْ نَهَاهُ أَنْ يَأْتَمِنَهُ (١).

**[ترجمه]قرب الاسناد: ابن زياد گويد: از امام موسی عليه السّلام شنيدم كه به پدر بزرگوارشان می گفت: ای پدر، فلان شخص قصد يمن كرده، آيا به او مالی ندهم تا برايم از يمن، پارچه يمانی بخرد؟ امام جعفر عليه السّلام فرمودند: فرزندم چنين مكن؛ گفت: از چه روی؟ امام جعفر صادق عليه السّلام فرمود: زيرا اين مال تو اگر به يمن برود، با آن تجارتی انجام نمی شود و آن شخص هم چيزی به تو برنمی گرداند؛ زيرا خداوند متعادل فرموده است: «وَ لا تُؤْتُوا السُّفَهاءَ أَمْوالَكُمُ الَّتی جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِياماً»، {و اموال خود را - كه خداوند آن را وسيله قوام [زندگی] شما قرار داده- به سفيهان مدهيد.} بعد از زنان، پس چه كسی سفيه تر از شارب الخمر است؟ ای فرزندم، پدرم به نقل از پدرانش و به نقل از رسول خدا صلّی الله عليه و آله فرموده اند: هر كس بر شخصی غير امين اطمينان كند، خداوند هيچ ضمانتی در كار او نكند، زيرا خداوند او را نهی كرده است كه بر غير امين اطمينان كند. - . قرب الاسناد: ١٣١ -

**[ترجمه]

«۴»

ضا، [فقه الرضا عليه السلام] أَبِي قَالَ: كَانَ لِلْعَبَّاسِ مَالُ مُضَارَبَةٍ فَكَانَ يَشْتَرِطُ أَنْ لَا يَرْكَبُوا بَحْراً وَ لَا يَنْزِلُوا وَادِياً فَإِنْ فَعَلْتُمْ فَأَنْتُمْ ضَامِنُونَ وَ أَبْلَغَ ذَلِكَ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَأَجَازَ شَرْطَهُ عَلَيْهِمْ (٢).

**[ترجمه]فقه الرضا: امام رضا عليه السّلام فرموده اند: پدرم گفت: عباس اموالی داشت كه به مضاربه می داد و شرط می نمود كه سوار كشتی در دريا نشوند؛ در درّه اقامت نكنند و می گفت: اگر اين كارها را كرديد، شما ضامن اموال هستيد. اين خبر به پيامبر صلّی الله عليه و آله رسيد، و شرط عباس بر ايشان را جايز دانستند. - . فقه الرضا عليه السلام: ٧٧ -

**[ترجمه]

«۵»

وَ سُئِلَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام عَنْ رَجُلٍ أَخَذَ مَالًا مُضَارَبَةً أَ يَحِلُّ لَهُ أَنْ يُعْطِيَهُ آخَرَ بِأَقَلَّ مِمَّا أَخَذَهُ قَالَ لَا(٣).

١- ١. قرب الإسناد ص ١٣١.

٢- ٢. فقه الرضا: ص ٧٧.

٣- ٣. فقه الرضا ص ٧٨.

**[ترجمه]فقه الرضـا: از امـام بـاقر علیه السّـلام دربـاره مردی سؤال شـد که مـالی را به صورت مضاربه گرفته است. آیا حلال است که آن مال را با سودی کمتر از آنچه که خود با نفر اول شرط کرده، به شخص سومی دهد؟ فرمودند: خیر. - . فقه الرضا علیه السلام: ۷۸ -

**[ترجمه]

باب ۱۸ الشرکه

الأخبار

«۱»

سر، [السـرائر] مِنْ کِتَابِ الْمَشِیخَهِ لِابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ أَبِی أَیُّوبَ عَنْ سَمَاعَهَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السـلام عَنِ الرَّجُلِ یُزَارِعُ بِبَذْرِهِ مِائَهَ جَرِیبٍ مِنَ الطَّعَامِ أَوْ غَیْرِهِ مِمَّا یُزَارِعُ ثُمَّ یَأْتِیهِ رَجُلٌ آخَرُ فَیَقُولُ لَهُ خُذْ مِنِّی نِصْفَ بَذْرِکَ وَ نِصْفَ نَفَقَتِکَ فِی هَذِهِ الْأَرْضِ وَ أُشَارِکَکَ قَالَ لَا بَأْسَ بِذَلِکَ (۱).

**[ترجمه]السـرائر: سماعه گوید: از امام صادق علیه السّلام درباره مردی سؤال کردم که با بذر خود صد جریب (گندم و جو) یـا چیز دیگری می کارد، سـپس شخصـی دیگر آمـده و می گویـد: نصف بـذر و نصف هزینه ات را از من بگیر و مرا شـریک خود در کشت و زرع این زمین قرار ده، چه حکمی دارد؟ فرمودند: اشکالی ندارد. - . السرائر: ۴۸۶ -

**[ترجمه]

باب ۱۹ الجعاله

الأخبار

«۱»

ب، [قرب الإسناد] عَلِیٌّ عَنْ أَخِیهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ جُعْلِ الْآبِقِ وَ الضَّالَّهِ قَالَ لَا بَأْسَ (۲).

ص: ۱۸۰

۱- ۱. السرائر ص ۴۸۶.

۲- ۲. قرب الإسناد ص ۱۲۱.

**[ترجمه]قرب الاسناد: علی بن جعفر به نقل از برادرش امام موسی علیه السّلام گوید: از قرارداد بستن برای یافتن برده فراری و شخص گمشده پرسیدم. فرمودند: اشکالی ندارد. - . قرب الاسناد: ۱۲۱ -

**[ترجمه]

أبواب الوقوف و الصدقات و الهبات

باب ۱ الوقف و فضله و أحكامه

الأخبار

«۱»

لی،(۱)[الأمالی للصدوق] ل، [الخصال] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ الْيَقْطِينِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ شُعَيْبٍ عَنِ الْهَيْثَمِ بْنِ أَبِی كَهْمَسٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: سِتُّ خِصَالٍ يَنْتَفِعُ بِهَا الْمُؤْمِنُ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهِ وَلَدٌ صَالِحٌ يَسْتَغْفِرُ لَهُ وَ مُصْحَفٌ يُقْرَأُ فِيهِ وَ قَلِيبٌ يَحْفِرُهُ وَ غَرْسٌ يَغْرِسُهُ وَ صَدَقَةُ مَاءٍ يُجْرِيهِ وَ سُنَّةٌ حَسَنَةٌ يُؤْخَذُ بِهَا بَعْدَهُ (۲).

**[ترجمه]امالی الصدوق و الخصال: امام صادق علیه السّلام فرمودند: شش خصلت است که مؤمن بعد از مرگش از آنها سود می برد. فرزند صالحی که برایش طلب مغفرت کند، قرآنی که نوشته باشد و مردم آن را می خوانند، چاهی که آن را حفر نموده و درختی که کاشته است و صدقه آبی را که به جریان انداخته [مثل قنات، آب راه] و سنت نیکویی که بر جای گذاشته و مردم به آن عمل می کنند. - . امالی الصدوق ۱۰۲، الخصال ۱: ۲۲۹ -

**[ترجمه]

«۲»

ما، [الأمالی للشيخ الطوسی] الْمُفِيدُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْوَلِيدِ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ ابْنِ عِيسَى عَنْ يُونُسَ عَنِ السَّرِیِّ بْنِ عِيسَى عَنْ عَبْدِ الْخَالِقِ بْنِ عَبْدِ رَبِّهِ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: خَيْرُ مَا يُخَلِّفُهُ الرَّجُلُ بَعْدَهُ ثَلَاثَةٌ وَلَدٌ بَارٌّ يَسْتَغْفِرُ لَهُ وَ سُنَّةُ خَيْرٍ يُقْتَدَى بِهِ فِيهَا وَ صَدَقَةٌ تَجْرِی مِنْ بَعْدِهِ (۳).

**[ترجمه]امالی الطوسی: امام صادق علیه السّلام فرمودند: بهترین چیزی که انسان پس از خود بر جای می گذارد، سه چیز است: فرزند نیکویی که برایش درخواست آمرزش کند، سنت پسندیده ای که از خود برجای گذاشته و مردم از آن پیروی می کنند، و صدقه‌ای که پس از او جریان دارد. [مانند، چاه آب، درختان، ساخت مسجد.] - . امالی الطوسی ۱: ۲۴۲ -

**[ترجمه]

«۳»

ل، [الخصال] أَبِی عَنِ الْحِمْیَرِیِّ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنِ ابْنِ رِئَابٍ عَنِ الْحَلَبِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَیْسَ یَتْبَعُ الرَّجُلَ بَعْدَ مَوْتِهِ مِنَ الْأَجْرِ إِلَّا ثَلَاثُ خِصَالٍ صَدَقَةٌ أَجْرَاهَا فِی حَیَاتِهِ فَهِیَ تَجْرِی بَعْدَ مَوْتِهِ إِلَی یَوْمِ الْقِیَامَهِ وَ صَدَقَةٌ مَوْقُوفَةٌ لَا تُورَثُ أَوْ سُنَّةُ هُدًی سَنَّهَا فَکَانَ یَعْمَلُ بِهَا وَ عَمِلَ بِهَا مِنْ بَعْدِهِ غَیْرُهُ أَوْ وَلَدٌ صَالِحٌ یَسْتَغْفِرُ لَهُ (۴).

ص: ۱۸۱

۱- ۱. أمالی الصدوق ص ۱۰۲.

۲- ۲. الخصال ج ۱ ص ۲۲۹ و کان الرمز« ما» لامالی الطوسیّ و هو خطا خصوصا بملاحظه اسناده و الصواب ما أثبتناه.

۳- ۳. أمالی الطوسیّ ج ۱ ص ۲۴۲.

۴- ۴. الخصال ج ۱ ص ۹۹.

**[ترجمه]الخصال: امام صادق علیه السّلام فرمودند: بعد از مرگ آدمی، تنها سه چیز به دنبال او اجر و پاداش روان می سازد: صدقه ای که در زندگی آن را اجرا کرده (مثلاً چاه آبی کنده) و این صدقه جاری است تا روز قیامت. و صدقه ای که وقف نموده و کسی وارث آن نیست و یا سنتی نیکو که برقرار ساخته و خود به آن عمل کرده و مردم نیز به آن عمل می کنند، یا فرزند صالحی که برایش درخواست بخشش می کند. - . الخصال ۱: ۹۹ -

**[ترجمه]

«۴»

لی، [الأمالی للصدوق] الْعَطَّارُ عَنْ سَعْدٍ عَنِ النَّهْدِیِّ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ مَالِکِ بْنِ عَطِیَّهَ عَنْ ضُرَیْسٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ الْبَاقِرِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَرَّ بِرَجُلٍ یَغْرِسُ غَرْساً فِی حَائِطٍ لَهُ فَوَقَفَ عَلَیْهِ فَقَالَ أَ لَا أَدُلُّکَ عَلَی غَرْسٍ أَثْبَتَ أَصْلًا وَ أَسْرَعَ إِینَاعاً وَ أَطْیَبَ ثَمَراً وَ أَنْقَی قَالَ بَلَی فِدَاکَ أَبِی وَ أُمِّی یَا رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ إِذَا أَصْبَحْتَ وَ أَمْسَیْتَ فَقُلْ سُبْحَانَ اللَّهِ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ اللَّهُ أَکْبَرُ فَإِنَّ لَکَ بِذَلِکَ إِنْ قُلْتَهُ بِکُلِّ تَسْبِیحَهٍ عَشْرُ شَجَرَاتٍ فِی الْجَنَّهِ مِنْ أَنْوَاعِ الْفَاکِهَهِ وَ هُنَّ مِنَ الْبَاقِیَاتِ الصَّالِحَاتِ قَالَ فَقَالَ الرَّجُلُ أُشْهِدُکَ یَا رَسُولَ اللَّهِ أَنَّ حَائِطِی هَذَا صَدَقَهٌ مَقْبُوضَهٌ عَلَی فُقَرَاءِ الْمُسْلِمِینَ مِنْ أَهْلِ الصُّفَّهِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی فَأَمَّا مَنْ أَعْطی وَ اتَّقی وَ صَدَّقَ بِالْحُسْنی فَسَنُیَسِّرُهُ لِلْیُسْری (۱).

**[ترجمه]امالی الصدوق: امام محمد باقر علیه السّلام به نقل از پدران بزرگوارشان فرموده اند: روزی رسول الله صلّی الله علیه و آله بر مردی گذر کرد که در حیاط خانه اش درختی می‌کاشت، ایستاد و گفت: آیا تو را راهنمایی کنم به کشت درختی که ریشه اش محکم تر و محصولش سریعتر و میوه اش پاک تر و بهتر باشد؟ گفت: آری یا رسول خدا! پدر و مادرم فدایت شوند. حضرت فرمودند: هرگاه که صبح کردی و هر گاه در شب درآمدی، بگو: «سبحان الله و الحمدلله و لا إله إلاالله و الله اکبر». که تو را با این دعا و با هر تسبیح، ده درخت در بهشت از انواع میوه ها خواهد بود و اینها باقیات صالحات هستند.

امام باقر علیه السّلام در ادامه فرمودند: آن مرد گفت: ای رسول خدا، من تو را شاهد می گیرم که این حیاط من صدقه ای است برای مسلمانان فقیر که اصل صفه هستند. و خداوند متعال این آیه را فرو فرستاد. «فَأَمَّا مَنْ أَعْطی وَ اتَّقی، وَ صَدَّقَ بِالْحُسْنی فَسَنُیَسِّرُهُ لِلْیُسْری»، {امّا آنکه [حقّ خدا را] داد و پروا داشت، و [پاداش] نیکوتر را تصدیق کرد، بزودی راهِ آسانی پیش پای او خواهیم گذاشت.} - . امالی الصدوق: ۲۰۲ -

**[ترجمه]

«۵»

ج، [الإحتجاج] الْأَسَدِیُّ قَالَ: کَانَ فِیمَا وَرَدَ عَلَیَّ مِنَ النَّاحِیَهِ الْمُقَدَّسَهِ عَلَی یَدِ مُحَمَّدِ بْنِ عُثْمَانَ الْعَمْرِیِّ أَمَّا مَا سَأَلْتَ عَنْهُ مِنَ الْوَقْفِ عَلَی نَاحِیَتِنَا وَ مَا یُجْعَلُ لَنَا ثُمَّ یَحْتَاجُ إِلَیْهِ صَاحِبُهُ فَکُلُّ مَا لَمْ یُسَلَّمْ فَصَاحِبُهُ بِالْخِیَارِ وَ کُلُّ مَا سُلِّمَ فَلَا خِیَارَ لِصَاحِبِهِ فِیهِ احْتَاجَ أَوْ لَمْ یَحْتَجْ افْتَقَرَ إِلَیْهِ أَوِ اسْتَغْنَی عَنْهُ (۲).

**[ترجمه]الاحتجاج: الأسـدی گویـد: در آنچه که از جانب ناحیه مقدس [امام عصـر عج] و توسط محمد بن عثمان العمری به دست من رسـیده، چنین آمـده است: امّا آنچه که درباره وقف در منطقه ما و آنچه را که به ما اختصاص داده اند [جواب چنین است] که هر آنچه را که صـاحب مـال وقف نکرده، صاحبش اختیار آن را دارد که هرچه می خواهـد انجام دهـد، اما هرچه را که وقف ناحیه ما کرده، دیگر هیچ اختیاری در آن ندارد، محتاج باشد یا نباشد، نیازمند آن (موقوفه) باشد یا بی نیاز از آن. - . الاحتجاج ۲: ۲۹۸ -

**[ترجمه]

«۶»

وَ أَمَّا مَـا سَـأَلْتَ عَنْهُ مِنْ أَمْرِ الضِّیَـاعِ الَّتِی لِنَاحِیَتِنَـا هَـلْ یَجُوزُ الْقِیَامُ بِعِمَارَتِهَا وَ أَدَاءِ الْخَرَاجِ مِنْهَا وَ صَـرْفِ مَا یَفْضُلُ مِنْ دَخْلِهَا إِلَی النَّاحِیَهِ احْتِسَاباً لِلْأَجْرِ وَ تَقَرُّباً إِلَیْکُمْ فَلَا یَحِلُّ لِأَحَدٍ أَنْ یَتَصَـرَّفَ فِی مَالِ غَیْرِهِ بِغَیْرِ إِذْنِهِ فَکَیْفَ یَحِلُّ ذَلِکَ فِی مَالِنَا مَنْ فَعَلَ شَیْئاً مِنْ ذَلِکَ بِغَیْرِ أَمْرِنَا فَقَدِ اسْتَحَلَّ مِنَّا مَا حَرَّمَ عَلَیْهِ وَ مَنْ

۱- ۱. أمالی الصدوق ص ۲۰۲.

۲- ۲. الاحتجاج ج ۲ ص ۲۹۸ و کان الرمز(ب) لقرب الإسناد و معلوم أنّه لیس فی قرب الإسناد مکاتبه الی الناحیه المقدّسه: بل ذکر فی ترجمه المؤلّف عبـد اللّه بن جعفر الحمیری أن لابنـائه أبی عبـد اللّه محمّـد بن عبـد اللّه بن جعفر و جعفر و الحسـین و أحمد لکل منهم مکاتبه الی صاحب الامر علیه السـلام و فی الاحتجاج کثیر من مکاتبات الأول منهم، و مکاتبه الأسدی المنقوله فی المتن هی فی الاحتجاج کما ذکرنا و صححنا الرمز لذلک.

أَکَلَ مِنْ أَمْوَالِنَا شَيْئاً فَإِنَّمَا يَأْكُلُ فِي بَطْنِهِ نَاراً وَ سَيَصْلَى سَعِيراً(۱).

**[ترجمه]الاحتجاج: اما در خصوص سؤالی که درباره ملک و املاک ناحیه ما پرسیدی که آیا جایز است که برای اجر و ثواب، آن را آباد کنید و خراج را از آن بدهید و الباقی سود را خرج ناحیه ما کنید؟ هیچ کس حق ندارد در مال دیگری دخل و تصرف کند مگر با اجازه او؛ پس چگونه جایز است دخل و تصرف در مال ما. هر کس بدون اجازه ما کاری (در اموال و املاک ما) انجام دهد، چیزی را برای خود حلال ساخته که برای او حرام است و هرکس از اموال ما چیزی بخورد، در واقع آتش را در شکم خود خورده است و در آتش خواهد افتاد. - . الاحتجاج ۲: ۲۹۹ -

**[ترجمه]

«۷»

وَ أَمَّا مَا سَأَلْتَ عَنْهُ مِنْ أَمْرِ الرَّجُلِ الَّذِي يَجْعَلُ لِنَاحِيَتِنَا ضَيْعَةً وَ يُسَلِّمُهَا مِنْ قَيِّمٍ يَقُومُ بِهَا وَ يَعْمُرُهَا وَ يُؤَدِّي مِنْ دَخْلِهَا خَرَاجَهَا وَ مَئُونَتَهَا وَ يَجْعَلُ مَا يَبْقَى مِنَ الدَّخْلِ لِنَاحِيَتِنَا فَإِنَّ ذَلِكَ جَائِزٌ لِمَنْ جَعَلَهُ صَاحِبُ الضَّيْعَةِ قَيِّماً عَلَيْهَا إِنَّمَا لَا يَجُوزُ ذَلِكَ لِغَيْرِهِ (۲).

**[ترجمه]الاحتجاج: و اما سؤالی که درباره مردی که ملکی را وقف ناحیه ما می کند و آن را به قیّمی می سپارد، تا به آن برسد و آبادش کند و از درآمد آن خراج و هزینه ها را بپردازد و باقیمانده سود را خرج ناحیه ما کند؟ جواب این است که این کار برای کسی که قیم است جایز می‌باشد، ولی برای دیگران جایز نیست. - . الاحتجاج ۲: ۲۹۹ -

**[ترجمه]

«۸»

وَ أَمَّا مَا سَأَلْتَ عَنْهُ مِنَ الثِّمَارِ مِنْ أَمْوَالِنَا يَمُرُّ بِهِ الْمَارُّ فَيَتَنَاوَلُ مِنْهُ وَ يَأْكُلُ هَلْ يَحِلُّ لَهُ ذَلِكَ فَإِنَّهُ يَحِلُّ لَهُ أَكْلُهُ وَ يَحْرُمُ عَلَيْهِ حَمْلُهُ (۳).

**[ترجمه]الاحتجاج: اما درباره سؤالی که: آیا جایز است عابر از میوه و محصول ناحیه ما بخورد؟ عابر می تواند از میوه ها بخورد ولی بر او حرام است که از میوه ها ببرد. - . الاحتجاج ۲: ۳۰۰ -

**[ترجمه]

أقول

قد سبق حکم بيع الوقف في أبواب البيع.

**[ترجمه]حکم فروش وقف در أبواب بیع ذکر شده است.

**[ترجمه]

«۹»

ب، [قرب الإسناد] عَلِیٌّ عَنْ أَخِیهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ تَصَدَّقَ عَلَی وُلْدِهِ بِصَدَقَهٍ ثُمَّ بَدَا لَهُ أَنْ یُدْخِلَ فِیهِ غَیْرَهُ مَعَ وَلَدِهِ أَ یَصْلُحُ ذَلِکَ قَالَ نَعَمْ یَصْنَعُ الْوَالِدُ بِمَالِ وَلَدِهِ مَا أَحَبَّ وَ الْهِبَهُ مِنَ الْوَلَدِ بِمَنْزِلَهِ الصَّدَقَهِ مِنْ غَیْرِهِ (۴).

**[ترجمه]قرب الاسناد: علی بن جعفر نقل کرده است: از برادرم امام موسی کاظم علیه السّلام درباره مردی سؤال کردم که مال را به عنوان صدقه به فرزندش می دهد، سپس بر آن می شود که دیگری را نیز در این مال شریک فرزندش کند، آیا صحیح است؟ فرمودند: آری، پدر می‌تواند با مال فرزندش هر چه دوست دارد بکند؛ و هبه و هدیه از سوی فرزند، مانند صدقه از دیگری است. - . قرب الاسناد: ۱۱۹ -

**[ترجمه]

«۱۰»

ب، [قرب الإسناد] ابْنُ عِیسَی عَنِ الْبَزَنْطِیِّ قَالَ: سَأَلْتُ الرِّضَا علیه السلام عَنِ الْحِیطَانِ السَّبْعَهِ فَقَالَ کَانَتْ مِیرَاثاً مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وقف [وَقْفاً] فَکَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَأْخُذُ مِنْهَا مَا یُنْفِقُ عَلَی أَضْیَافِهِ وَ النَّائِبَهِ یَلْزَمُهُ فِیهَا فَلَمَّا قُبِضَ جَاءَ الْعَبَّاسُ یُخَاصِمُ فَاطِمَهَ علیها السلام فَشَهِدَ عَلِیٌّ علیه السلام وَ غَیْرُهُ أَنَّهَا وَقْفٌ وَ هِیَ الدَّلَالُ وَ الْعَوَافُ وَ الْحَسْنَی وَ الصَّافِیَهُ وَ مَالُ أُمِّ إِبْرَاهِیمَ وَ الْمَنْبِتُ وَ بُرْقَهُ(۵).

**[ترجمه]قرب الاسناد: البزنطی گوید: از امام رضا علیه السّلام درباره باغهای هفت گانه سؤال کردم: فرمود: میراث رسول خدا صلّی الله علیه و آله بود که وقف نمودند و رسول خدا صلی الله علیه و آله از محصول آن برای میهمانان و کسانی که در آن باغها بودند بهره می گرفت و آنگاه که پیامبر فوت نمودند، عباس آمد و با فاطمه علیها السّلام در خصوص این باغها به مخاصمه پرداخت. امام علی علیه السّلام و دیگران شهادت دادند که اینها وقف است. باغها عبارت بودند از: الدّلال، العواف، الحسنی، الصافیه، باغ امّ ابراهیم، المنبت، برقه. - . قرب الاسناد: ۱۶۰ -

**[ترجمه]

«۱۱»

ع، [علل الشرائع] جَعْفَرُ بْنُ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ الْکُوفِیِّ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ عَامِرٍ عَنْ أَبِی الضَّحَّاکِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: قُلْتُ لَهُ رَجُلٌ اشْتَرَی دَاراً فَبَنَاهَا فَبَقِیَتْ عَرْصَهٌ فَبَنَاهَا بَیْتَ غَلَّهٍ أَ یُوقِفُهُ عَلَی الْمَسْجِدِ قَالَ إِنَّ الْمَجُوسَ

١- ١. الاحتجاج ج ٢ ص ٢٩٩.
٢- ٢. الاحتجاج ج ٢ ص ٢٩٩.
٣- ٣. الاحتجاج ج ٢ ص ٣٠٠.
٤- ٤. قرب الإسناد ص ١١٩.
٥- ٥. قرب الإسناد ص ١٦٠.

وَقَفُوا عَلَى بَيْتِ النَّارِ(۱).

**[ترجمه]علل الشرایع: ابوضحاک گوید: به امام صادق علیه السّلام عرض کردم: شخصی خانه ای خرید در آن ساخت و ساز کرد؛ حیاطی باقی مانـد و آن را به صورت سیلوی غلات ساخت، آیا می توانـد آن را وقف مسجد کنـد؟ فرمودند: مجوس بر آتشکده خود وقف می کردند. - . علل الشرایع: ۳۱۹ -

**[ترجمه]

«۱۲»

نَهْجُ الْبَلَاغَهِ: مِنْ وَصِيَّتِهِ لَهُ عليه السلام بِمَا يُعْمَلُ فِی أَمْوَالِهِ كَتَبَهَا بَعْدَ مُنْصَرَفِهِ مِنْ صِفِّينَ هَذَا مَا أَمَرَ بِهِ عَبْدُ اللَّهِ عَلِيُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ فِی مَالِهِ ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللَّهِ لِيُولِجَنِی بِهِ الْجَنَّهَ وَ يُعْطِيَنِی بِهِ الْأَمَنَهَ مِنْهَا وَ إِنَّهُ يَقُومُ بِذَلِكَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ يَأْكُلُ مِنْهُ بِالْمَعْرُوفِ وَ يُنْفِقُ مِنْهُ فِی الْمَعْرُوفِ فَإِنْ حَدَثَ بِحَسَنٍ حَدَثٌ وَ حُسَيْنٌ حَيٌّ قَامَ بِالْأَمْرِ بَعْدَهُ وَ أَصْدَرَهُ مَصْدَرَهُ وَ إِنَّ لِابْنَیْ فَاطِمَهَ مِنْ صَدَقَهِ عَلِيٍّ مِثْلَ الَّذِی لِبَنِی عَلِيٍّ وَ إِنِّی إِنَّمَا جَعَلْتُ الْقِيَامَ إِلَى ابْنَیْ فَاطِمَهَ ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللَّهِ وَ قُرْبَهً إِلَى رَسُولِ اللَّهِ وَ تَكْرِيماً لِحُرْمَتِهِ وَ تَشْرِيفاً لِوُصْلَتِهِ وَ يَشْتَرِطُ عَلَى الَّذِی يَجْعَلُهُ إِلَيْهِ أَنْ يَتْرُكَ الْمَالَ عَلَى أُصُولِهِ وَ يُنْفِقَ مِنْ ثَمَرِهِ حَيْثُ أُمِرَ بِهِ وَ هُدِیَ لَهُ وَ أَنْ لَا يَبِيعَ مِنْ نَخِيلِ هَذِهِ الْقُرَى وَدِيَّهً حَتَّى تُشْكِلَ أَرْضُهَا غِرَاساً وَ مَنْ كَانَ مِنْ إِمَائِیَ الَّتِی أَطُوفُ عَلَيْهِنَّ لَهَا وَلَدٌ أَوْ هِیَ حَامِلٌ فَتُمْسَكُ عَلَى وَلَدِهَا وَ هِیَ مِنْ حَظِّهِ فَإِنْ مَاتَ وَلَدُهَا وَ هِیَ حَيَّهٌ فَهِیَ عَتِيقَهٌ قَدْ أَفْرَجَ عَنْهَا الرِّقُّ وَ حَرَّرَهَا الْعِتْقُ (۲).

قال السید رضی الله عنه قوله علیه السلام فی هذه الوصیه و أن لا یبیع من نخلها ودیه فإن الودیه الفسیله و جمعها ودی و قوله حتی تشکل أرضها غراسا فهو من أفصح الکلام و المراد به أن الأرض یکثر فیها غرائس النحل حتی یراها الناظر علی تلک الصفه التی عرفها بها فیشکل علیه أمرها و یحسبها غیرها(۳).

**[ترجمه]نهج البلاغه: وصیت امام علی علیه السّلام در خصوص چگونگی عمل بـا اموالش که بعـد از بازگشت از جنگ صفین نوشت: این دستوری است که بنـده خدا علی بن ابی طالب، امیر مؤمنان نسبت به اموال شخصی خود، برای خشنودی خدا، داده است تا خداوند با آن به بهشتش در آورد، و آسوده‌اش گرداند. همانا سرپرستی این اموال بر عهده فرزندم حسن بن علی است، آنگونه که رواست از آن مصرف نمایـد، و از آن انفاق کنـد؛ اگر برای حسن حادثه‌ای رخ داد و حسین زنده بود، سرپرستی آن را پس از برادرش بر عهـده گیرد و کار او را تداوم بخشد. پسران فاطمه از این اموال به همان مقدار سهم دارند که دیگر پسران علی خواهنـد داشت، من سرپرستی اموالم را به پسران فاطمه واگـذاردم تا خشنودی خدا، و نزدیک شدن به رسول اللّه صلّی اللّه علیه و آله و سلّم و بزرگداشت حرمت او و احترام پیوند خویشاوندی پیامبر صلّی اللّه علیه و آله و سلّم را فراهم آورم. و بـا کسی که این امـوال در دست اوست شـرط می‌کنم که اصـل مـال را حفـظ کرده، تنهـا از میوه و درآمـدش بخورند و انفاق کنند، و هرگز نهال‌های درخت خرما را نفروشند، تا همه این سرزمین یک پارچه به گونه‌ای زیر درختان خرما قرار گیرد که راه یافتن در آن دشوار باشـد. و زنان غیر عقدی من که با آنها بودم و صاحب فرزند یا حامله می باشند ، پس از تولّـد فرزنـد، فرزند خود را برگیرد که بهره او باشد، و اگر فرزندش بمیرد، مادر آزاد است، و کنیز بودن از او برداشته شده، و آزادی خویش را باز یابد. - . نهج البلاغه ۳: ۲۵ -

توضیح: سیدرضی در خصوص کلام امام علیه السّلام فرمود: در این وصیت و این که نهالهای تازه خرما را نفروشند، کلمه «وَدِیَّه» به معنای نهال خرما و جمع آن «وَدِیّ» است و گفته امام که «حتّی تُشکِل أرضُها غراساً» از فصیح ترین سخنان ایشان است و منظور این است که نهال خرما در زمین به قدری زیاد شود که هر کسی که قبلاً زمین را دیده است آن را نشناسد و آن را زمین دیگری تصور کند. - . نهج البلاغه ۲: ۲۶ -

**[ترجمه]

«۱۳»

مِصْبَاحُ الْأَنْوَارِ، عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ وَ حَدَّثَنِی أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ: أَنَّ فَاطِمَهَ عَاشَتْ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله سِتَّهَ أَشْهُرٍ قَالَ وَ إِنَّ فَاطِمَهَ بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله کَتَبَتْ هَذَا الْکِتَابَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ هَذَا مَا کَتَبَتْ فَاطِمَهُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ فِی مَالِهَا إِنْ حَدَثَ

ص: ۱۸۴

۱- ۱. علل الشرائع ص ۳۱۹.

۲- ۲. نهج البلاغه ج ۳ ص ۲۵ ش محمّد عبده.

۳- ۳. نهج البلاغه ج ۲ ص ۲۶ ش محمّد عبده.

بِهَا حَادِثٌ تَصَدَّقَتْ بِثَمَانِينَ أَوقِيَّةً تُنْفِقُ عَنْهَا مِنْ ثِمَارِهَا الَّتِی لَهَا كُلَّ عَامٍ فِی كُلِّ رَجَبٍ بَعْدَ نَفَقَهِ السَّقْیِ وَ نَفَقَهِ المغل [الْعَمَلِ] وَ أَنَّهَا أَنْفَقَتْ أَثْمَارَهَا الْعَامَ وَ أَثْمَارَ الْقَمْحِ عَاماً قَابِلًا فِی أَوَانِ غَلَّتِهَا وَ أَنَّمَا أَمَرَتْ لِنِسَاءِ مُحَمَّدٍ أَبِيهَا خمس [خَمْساً] وَ أَرْبَعِينَ أُوقِيَّةً وَ أَمَرَتْ لِفُقَرَاءِ بَنِی هَاشِمٍ وَ بَنِی عَبْدِ الْمُطَّلِبِ بِخَمْسِينَ أُوقِيَّةً.

وَ كَتَبَتْ فِی أَصْلِ مَالِهَا فِی الْمَدِينَهِ أَنَّ عَلِيّاً عليه السلام سَأَلَهَا أَنْ تُوَلِّيَهُ مَالَهَا فَيَجْمَعَ مَالَهَا إِلَى مَالِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَلَا تُفَرِّقَ وَ تليه [يَلِيَهِ] مَا دَامَ حَيّاً فَإِذَا حَدَثَ بِهِ حَادِثٌ دَفَعَهُ إِلَى ابْنَيَّ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ فَيَلِيَانِهِ.

وَ إِنِّی دَفَعْتُ إِلَى عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ عَلَى أَنِّی أُحَلِّلُهُ فِيهِ فَيَدْفَعُ مَالِی وَ مَالَ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه و آله لَا يُفَرِّقُ مِنْهُ شَيْئاً يَقْضِی عَنِّی مِنْ أَثْمَارِ الْمَالِ مَا أَمَرْتُ بِهِ وَ مَا تَصَدَّقْتُ بِهِ فَإِذَا قَضَى اللَّهُ صَدَقَتَهَا وَ مَا أَمَرْتُ بِهِ فَالْأَمْرُ بِيَدِ اللَّهِ تَعَالَى وَ بِيَدِ عَلِیٍّ يَتَصَدَّقُ وَ يُنْفِقُ حَيْثُ شَاءَ لَا حَرَجَ عَلَيْهِ فَإِذَا حَدَثَ بِهِ حَدَثٌ دَفَعَهُ إِلَى ابْنَيَّ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ الْمَالَ جَمِيعاً مَالِی وَ مَالَ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه و آله فَيُنْفِقَانِ وَ يَتَصَدَّقَانِ حَيْثُ شَاءَ أَوْ لَا حَرَجَ عَلَيْهِمَا وَ إِنَّ لِابْنَهِ جُنْدَبٍ يَعْنِی بِنْتَ أَبِی ذَرٍّ الْغِفَارِیِّ التَّابُوتَ الْأَصْغَرَ وَ تغطها[(۱)][يُعْطِيهَا] فِی الْمَالِ مَا كَانَ وَ نَعْلَيَّ الْأُدَمِيَّيْنِ وَ النَّمَطَ وَ الْجُبَّ وَ السَّرِيرَ وَ الزَّرِيبَهَ وَ الْقَطِيفَتَيْنِ وَ إِنْ حَدَثَ بِأَحَدٍ مِمَّنْ أَوْصَيْتُ لَهُ قَبْلَ أَنْ يُدْفَعَ إِلَيْهِ فَإِنَّهُ يُنْفَقُ فِی الْفُقَرَاءِ وَ الْمَسَاكِينِ وَ إِنَّ الْأَسْتَارَ لَا يَسْتَتِرُ بِهَا امْرَأَةٌ إِلَّا إِحْدَى ابْنَتَيَّ غَيْرَ أَنَّ عَلِيّاً يَسْتَتِرُ بِهِنَّ إِنْ شَاءَ مَا لَمْ يَنْكِحْ وَ إِنَّ هَذَا مَا كَتَبَتْ فَاطِمَهُ فِی مَالِهَا وَ قَضَتْ فِيهِ وَ اللَّهُ شَهِيدٌ وَ الْمِقْدَادُ بْنُ الْأَسْوَدِ وَ الزُّبَيْرُ بْنُ الْعَوَّامِ وَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ كَتَبْتُهَا وَ لَيْسَ عَلَى عَلِیٍّ حَرَجٌ فِيمَا فَعَلَ مِنْ مَعْرُوفٍ قَالَ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ أَبِی هَذَا وَجَدْنَاهُ وَ هَكَذَا وَجَدْنَا وَصِيَّتَهَا عليها السلام.

**[ترجمه]مصباح الانوار: امام محمدباقر علیه السّلام فرمودند: فاطمه علیها السّلام تا شش ماه بعد از مرگ رسول خدا صلّی الله علیه و آله زندگی کرده و این مرقومه را مکتوب کردند: «بسم الله الرحمن الرحیم»، این چیزی است که فاطمه دختر محمد در خصوص مال خویش نگاشته که اگر حادثه ای رخ داد، هشتاد اوقیه (۳۲۰ درهم) صدقه دهند که از میوه باغ در هر سال و در ماه رجب پرداخت شود، البته بعد از پرداخت هزینه های آب و کارگر؛ و میوه های امسال را هم صدقه دهند و محصول گندم سال دیگر را هم به هنگام برداشت نیز انفاق نمایند. و نیز امر فرمودند: ۴۵ اوقیه (۱۸۰ درهم) به زنان پدرشان داده شود و پنجاه اوقیه (۲۰۰ درهم) نیز به مستمندان بنی هاشم و بنی عبدالمطلب پرداخت شود.

و در اصل مال خود نیز که در شهر مدینه بود، از امام علی علیه السّلام خواستند که اداره اموال او را به عهده بگیرند و آن را با اموال رسول خدا صلّی الله علیه و آله جمع کنند تا در کنار هم باشند. و اگر حادثه ای (برای امام علی علیه السّلام) رخ داد، آن را به فرزندان خود، حسن و حسین علیهما السّلام محول سازد.

حضرت فاطمه علیها السّلام (نوشتند): من اداره اموال خود را به علی علیه السّلام سپردم که تا زنده است مال و اموال من و محمد صلّی الله علیه و آله را به هم ملحق کند، و میان این دو مال جدایی نیاندازد، و آن چیزهایی را که از سود اموالم بر من واجب است و صدقه دادم، انجام دهند. پس اگر خداوند صدقه آن و آنچه را که بر من واجب است گذراند، امور دست خداوند و به دست علی علیه السّلام است که از اموال من هرجا و هر وقت که اراده نمود، صدقه بدهد و انفاق کند و هیچ باکی بر او نیست. و اگر برای او حادثه ای رخ داد، آن اموال را به فرزندانم حسن و حسین علیهما السّلام بدهد. و آن دو مجازند که هر گاه خواستند، از اموال من و محمد صلّی الله علیه و آله انفاق کرده و صدقه بدهند و هیچ باکی بر آنها نیست. و

صنـدوقچه و کفشـهای پوسـتی و پـارچه‌هـای بلنـد و کوتـاه و تخت و پشـتی هـا و روسـری‌هـا نیز به دختر جنـدب (دختر ابوذر الغفاری) داده شود.

و اگر برای کسانی که نام بردم و اموالم را به او سپردم، حادثه ای پیش آید، مال در میان فقیران و مسـتمندان انفاق شود و پرده ها را جز یکی از دخترانم، اسـتفاده نمی کند الا این که علی علیه السّـلام مادامی که ازدواج نکرده، می‌تواند اسـتفاده کند، این چیزی است که فـاطمه سـلام الله علیها درباره مالش نوشت و در مورد آن حکم نمود و خداونـد و مقـداد بن الاسود و الزبیر بن العوام و علی بن ابی طالب، شاهد هستند و بر علی علیه السّلام باکی نیست اگر کار نیک در خصوص اموال انجام دهد.

- جعفر بن محمد گوید: پدرم گفته است: این چیزی است که ما از وصـیت فاطمه علیها السّلام یافتیم و نیز اصل وصیت نامه را هم یافته‌ایم.

**[ترجمه]

«۱۴»

عَنْ زَيْدِ بْنِ عَلِيٍّ قَالَ أَخْبَرَنِي [أَبِي] عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عليهمـا السـلام قَالَ: هَذِهِ وَصِيَّةُ فَاطِمَةَ بِنْتِ مُحَمَّدٍ أَوْصَتْ بحق أرطها(۲)[بِحَوَائِطِهَا] السَّبْعِ الْعَوَافِ وَ الدَّلَالِ وَ الْبُرْقَةِ وَ الْمَبِيتِ وَ الْحُسْنَى وَ الصَّافِيَةِ وَ مَالِ أُمِّ إِبْرَاهِيمَ إِلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام فَإِنْ مَضَى عَلِيٌّ فَإِلَى الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عليهما السلام وَ إِلَى أَخِيهِ الْحُسَيْنِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَ إِلَى

۱- ۱. کذا، و سفطها ظ، قیل: یعطها ظ.

۲- ۲. بحوائطها ظ.

الْأَكْبَرِ فَالْأَكْبَرِ مِنْ وُلْدِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله.

ثُمَّ إِنِّی أُوصِیکَ فِی نَفْسِی وَ هِیَ أَحَبُّ الْأَنْفُسِ إِلَیَّ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِذَا أَنَا مِتُّ فَغَسِّلْنِی بِیَدِکَ وَ حَنِّطْنِی وَ کَفِّنِّی وَ ادْفِنِّی لَیْلًا وَ لَا یَشْهَدْنِی فُلَانٌ وَ فُلَانٌ وَ لَا زِیَادَهَ عِنْدَکَ فِی وَصِیَّتِی إِلَیْکَ وَ اسْتَوْدَعْتُکَ اللَّهَ تَعَالَی حَتَّی أَلْقَاکَ جَمَعَ اللَّهُ بَیْنِی وَ بَیْنَکَ فِی دَارِهِ وَ قُرْبِ جِوَارِهِ وَ کَتَبَ ذَلِکَ عَلِیٌّ علیه السلام بِیَدِهِ.

**[ترجمه]الهدایه: زید بن علی گوید: باخبر شدم که امام حسن بن علی علیه السّلام فرمود: این وصیت فاطمه علیها السّلام دختر رسول خدا صلّی الله علیه و آله در خصوص باغهای هفتگانه: العواف و الدلال و البرقه و المبیت و الحسنی و الصافیه و باغ أم ابراهیم است که امور آنها را به علی بن ابی طالب وانهاد. پس اگر علی علیه السّلام نبود، بر حسن بن علی و بعد بر حسین بن علی علیهما السّلام است و به همین ترتیب از بزرگتر به کوچکتر از نسل رسول خدا صلّی الله علیه و آله.

سپس تو را به رعایت حال خود وصیت می کنم، چرا که تو (ای علی) پس از رسول خدا - صلّی الله علیه و آله - دوست داشتنی ترین شخص نزد من هستی. اگر مردم، مرا با دست خود غسل ده، حنوط کرده و کفن نموده و شبانه دفن نما و فلان شخص و فلان شخص را بر مرگم حاظر و شاهد نکن و در وصیت من به تو بیش از اینها نیست. تو را به خدا می‌سپارم تا دیدارت کنم، و خداوند ما را در خانه خود جمع گرداند و نزدیک خود سازد. این وصیت را علی علیه السّلام با دست خود نگاشت.

**[ترجمه]

«۱۵»

الْهِدَایَهُ: الْوَقْفُ عَلَی ثَلَاثَهِ أَوْجُهٍ أَحَدُهَا أَنْ یُذْکَرَ فِیهَا الْحَجُّ وَ الثَّانِی مَا یُذْکَرُ فِیهَا لِلْإِمَامِ وَ الثَّالِثُ مَا یُذْکَرُ فِیهِ إِلَی أَنْ یَرِثَ اللَّهُ الْأَرْضَ وَ مَنْ عَلَیْهَا فَهَذِهِ الْوُقُوفُ مَا فِیهِ مُؤَبَّدَهٌ جَائِزَهٌ وَ کُلُّ مَنْ وَقَفَ إِلَی غَیْرِ وَقْتٍ مَعْلُومٍ فَهُوَ غَیْرُ جَائِزٍ مَرْدُودٌ عَلَی الْوَرَثَهِ وَ لِلرَّجُلِ أَنْ یَرْجِعَ فِی الْوَقْفِ مَا لَمْ یَقْبِضْ مِنْهُ وَ کَذَلِکَ فِی الصَّدَقَهِ وَ الْهِبَهِ وَ لَهُ أَنْ یَرْجِعَ فِی وَصِیَّتِهِ مَتَی شَاءَ إِلَی أَنْ یَمُوتَ (۱).

**[ترجمه]الهدایه: وقف به سه شکل است: یکی آنکه در آن، حج ذکر شود و دوم، آنچه در آن برای امام ذکر شود، و سوم، آنچه در آن ذکر می‌شود تا خداوند، زمین و آنچه را در آن است به ارث برد. و این وقف ها مادامی که ابدی باشند جایز هستند؛ و هر کس که چیزی را برای مدت زمان نامعلوم وقف کند، صحیح نمی‌باشد و مال به ورثه برگشت داده می‌شود و انسان می‌تواند تا زمانی که مال وقفی را واگذار نکرده، از وقف برگردد، و این حکم در صدقه و هبه هم صادق است و او می تواند در وصیت خود هر وقت که بخواهد، تجدید نظر کند، تا زمانی که از دنیا برود. - . الهدایه: ۸۲ -

**[ترجمه]

باب ۲ الحبس و السکنی و العمری و الرقبی

اشاره

باب ۲ الحبس و السکنی و العمری و الرقبی

**[ترجمه]باب دوم : حبس و سکنی و عمری و رقبی - . رقبی: آن است که شخصی خانه یا مالی را به کسی داده و شرط کند: اگر من زودتر بمیرم، آن مال برای تو و اگر تو زودتر بمیری، آن مال به من بازگردد. -

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

مع، [معانی الأخبار] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنْ مُحَمَّدٍ الْبَرْقِیِّ عَنِ ابْنِ الْمُغِیرَهِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْجُعْفِیِّ قَالَ: کُنْتُ أَخْتَلِفُ إِلَی ابْنِ أَبِی لَیْلَی فِی مَوَارِیثَ وَ کَانَ یُدَافِعُنِی فَلَمَّا طَالَ ذَلِکَ عَلَیَّ شَکَوْتُهُ إِلَی جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیه السلام فَقَالَ أَ وَ مَا عَلِمَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَمَرَ بِرَدِّ الْحَبْسِ وَ إِنْفَاذِ الْمَوَارِیثِ قَالَ فَأَتَیْتُهُ فَفَعَلَ کَمَا کَانَ یَفْعَلُ فَقُلْتُ لَهُ إِنِّی شَکَوْتُکَ إِلَی جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السلام فَقَالَ لِی کَیْتَ وَ کَیْتَ فَحَلَّفَنِی ابْنُ أَبِی لَیْلَی أَنَّهُ قَالَ ذَلِکَ فَحَلَفْتُ لَهُ فَقَضَی لِی بِذَلِکَ (۲).

**[ترجمه]معانی الاخبار: عبدالرحمن الجعفی گوید: من به خاطر اموال موروثه ها نزد ابن ابی لیلی می‌رفتم و او مرا از خود می‌راند، وقتی که این مطالبه به درازا کشید، شکایت نزد جعفربن محمد علیه السّلام بردم، امام فرمودند: آیا نمی‌داند که رسول خدا صلّی الله علیه و آله به پس دادن مال (وقفی) و پرداخت موروثه ها امر فرموده اند؟ پس نزد ابن لیلی رفتم و گفتم: شکایت تو را نزد امام جعفرعلیه السّلام بردم و امام چنین و چنان فرمود. ابن ابی لیلی مرا قسم داد که آیا امام چنین حرفی زده اند؟ من هم قسم خوردم، و او مال و اموال را به من برگرداند. - . معانی الاخبار: ۲۱۹ -

**[ترجمه]

«۲»

مع، [معانی الأخبار] أَبِی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِیسَ عَنِ الْأَشْعَرِیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ الرَّازِیِّ عَنْ بَکْرِ بْنِ صَالِحٍ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنِ ابْنِ عُیَیْنَهَ الْبَصْرِیِّ قَالَ:

۱- ۱. الهدایه ص ۸۲.

۲- ۲. معانی الأخبار ص ۲۱۹.

كُنْتُ شَاهِداً ابْنِ أَبِی لَیْلَی وَ قَضَی فِی رَجُلٍ جَعَلَ لِبَعْضِ قَرَابَتِهِ غَلَّهَ دَارٍ وَ لَمْ یُوَقِّتْ لَهُمْ وَقْتاً فَمَاتَ الرَّجُلُ فَحَضَرَ وَرَثَتُهُ ابْنَ أَبِی لَیْلَی وَ حَضَرَ قَرِیبُهُ الَّذِی جُعِلَ لَهُ الدَّارُ فَقَالَ ابْنُ أَبِی لَیْلَی أَرَی أَنْ أَدَعَهَا عَلَی مَا تَرَکَهَا صَاحِبُهَا فَقَالَ لَهُ مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمٍ الثَّقَفِیُّ أَمَا إِنَّ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ قَضَی فِی هَذَا الْمَسْجِدِ بِخِلَافِ مَا قَضَیْتَ قَالَ وَ مَا عِلْمُکَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام یَقُولُ قَضَی عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام بِرَدِّ الْحَبْسِ وَ إِنْفَاذِ الْمَوَارِیثِ فَقَالَ ابْنُ أَبِی لَیْلَی هُوَ عِنْدَکَ فِی کِتَابٍ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَأَرْسِلْ إِلَیْهِ فَأْتِنِی بِهِ فَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمٍ عَلَی أَنْ لَا تَنْظُرَ فِی الْکِتَابِ إِلَّا فِی ذَلِکَ الْحَدِیثِ قَالَ لَکَ ذَلِکَ قَالَ فَأَرَاهُ الْحَدِیثَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام فِی الْکِتَابِ فَرَدَّ قَضِیَّتَهُ وَ الْحَبْسُ هُوَ کُلُّ وَقْفٍ إِلَی وَقْتٍ غَیْرِ مَعْلُومٍ هُوَ مَرْدُودٌ عَلَی الْوَرَثَهِ(۱).

**[ترجمه]معانی الاخبار: ابن عیینه البهری می گوید: من شاهد ابن ابی لیلی بودم، وی درباره مردی حکم کرد که سیلویی را به یکی از بستگانش داده بود، ولی وقتی را تعیین نکرده بود. آن مرد فوت کرده بود و ورثه اش نزد ابن ابی لیلی آمدند و آن کسی هم که سیلو به او داده شده بود، حاضر شد. ابن ابی لیلی گفت: نظرم این است که این سیلو (انبار غله) به همان شکلی که متوفی آن را داده، بماند. محمد بن مسلم الثقفی گفت: اما علی بن أبی طالب علیه السلام در این مسجد بر خلاف قضاوت تو حکم نموده است. ابن ابی لیلی گفت: تو از کجا می‌دانی؟ ابن مسلم گفت: از امام جعفر صادق علیه السّلام شنیدم که می فرمود: علی علیه السّلام به باز پس دادن مال حبسی [و وقفی] و اجرای حکم ارث قضاوت نمودند. ابن ابی لیلی گفت: آیا این مطلب به صورت نوشته در دست توست؟ گفت: آری. گفت: آن را برایم بفرست. محمد بن مسلم گفت: به این شرط که در این نوشته فقط به حدیث مذکور نگاه کنی. گفت: هر چه تو بگویی. گفت: حدیث را به نقل از امام محمد باقرعلیه السّلام به ابن ابی لیلی نشان داد. و ابن ابی لیلی هم قضاوت خود را مردود شمارد. «حبس»، وقفی است که زمان آن مشخص نیست که در این صورت به ورثه برمی گردد. - . معانی الاخبار: ۲۱۹ -

**[ترجمه]

«۳»

ب، [قرب الإسناد] أَبُو الْبَخْتَرِیِّ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ: إِنَّ السُّکْنَی بِمَنْزِلَهِ الْعَارِیَّهِ إِنْ أَحَبَّ صَاحِبُهَا أَنْ یَأْخُذَهَا أَخَذَهَا وَ إِنْ أَحَبَّ أَنْ یَدَعَهَا فَعَلَ أَیَّ ذَلِکَ شَاءَ(۲).

۱- ۱. معانی الأخبار ص ۲۱۹.

۲- ۲. قرب الإسناد ص ۶۹.

**[ترجمه]قرب الاسناد: امام علی علیه السّلام فرمودند: «سکنی» به منزله عاریه است و اگر صاحب آن بخواهد، می‌تواند آن را باز پس بگیرد، و اگر خواست به عاریه وانهد، هر کاری که خواست بکند. - ۲. قرب الاسناد: ۶۹ -

**[ترجمه]

باب ۳ الهبه

الآیات

الروم: وَ ما آتَيْتُمْ مِنْ رِباً لِيَرْبُوَا فِي أَمْوالِ النَّاسِ فَلا يَرْبُوا عِنْدَ اللَّهِ (۱).

lt;meta info="- « وَ ما آتَيْتُمْ مِنْ رِباً لِيَرْبُوَا فی أَمْوالِ النَّاسِ فَلا يَرْبُوا عِنْدَ اللَّه» - ۳. الروم / ۳۹ -

{و آنچه [به قصد] ربا می دهید تا در اموال مردم سود و افزایش بردارد، نزد خدا فزونی نمی گیرد.}

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

مع، [معانی الأخبار] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ يَزِيدَ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَيْرٍ عَنْ أَبِی الْمَغْرَاءِ عَنْ أَبِی بَصِيرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: الْهِبَةُ جَائِزَةٌ قُبِضَتْ أَوْ لَمْ تُقْبَضْ قُسِمَتْ أَوْ لَمْ تُقْسَمْ وَ إِنَّمَا أَرَادَ النَّاسُ النُّحْلَ فَأَخْطَئُوا وَ النُّحْلُ لَا تَجُوزُ حَتَّى تُقْبَضَ (۲).

**[ترجمه]معانی الاخبار: امام محمد باقرعلیه السّلام فرمودند: باز پس گرفتن هبه جایز است، چه مورد تصرف شخص دیگر واقع شده باشد یا نه، تقسیم شده باشد یا نه. اما مردم هبه را با نحل اشتباه گرفتند. باز پس گرفتن نحل (مالی را که زن به مرد می بخشد) جایز نیست. - ۴. معانی الاخبار: ۳۹۲ -

**[ترجمه]

«۲»

شی، [تفسير العياشی] عَنْ عَلِيِّ بْنِ رِئَابٍ عَنْ زُرَارَةَ قَالَ: لَا تَرْجِعُ الْمَرْأَةُ فِيمَا تَهَبُ لِزَوْجِهَا حِيزَتْ أَوْ لَمْ تُحَزْ أَ لَيْسَ اللَّهُ يَقُولُ فَإِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَيْ ءٍ مِنْهُ نَفْساً فَكُلُوهُ هَنِيئاً مَرِيئاً(۳).

**[ترجمه]تفسیرالعیاشی: زراره گوید: هرگاه زنی چیزی را به همسرش هبه کرد، نمی تواند آن را باز پس بگیرد، چه آن مال به دست شوهرش رسیده باشد و یا نرسیده باشد، آیا خداوند نمی فرماید؟ «فَإِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَيْ ءٍ مِنْهُ نَفْساً فَكُلُوهُ هَنِيئاً مَرِيئا»، - ۵. تفسیر العیاشی ۱: ۲۱۹ - {و اگر به میل خودشان چیزی از آن را به شما واگذاشتند، آن را حلال و گوارا بخورید.}

**[ترجمه]

«۳»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ زُرَارَهَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: لَا یَنْبَغِی لِمَنْ أَعْطَی لِلَّهِ شَیْئاً أَنْ یَرْجِعَ فِیهِ وَ مَا لَمْ یُعْطِ لِلَّهِ وَ فِی اللَّهِ فَلَهُ أَنْ یَرْجِعَ فِیهِ نِحْلَهً کَانَتْ أَوْ هِبَهً حِیزَتْ أَوْ لَمْ تُحَزْ وَ لَا یَرْجِعُ الرَّجُلُ فِیمَا یَهَبُ لِامْرَأَتِهِ وَ لَا الْمَرْأَهُ فِی مَا تَهَبُ لِزَوْجِهَا حِیزَتْ أَوْ لَمْ تُحَزْ أَ لَیْسَ اللَّهُ یَقُولُ فَلَا تَأْخُذُوا مِمَّا آتَیْتُمُوهُنَّ شَیْئاً فَإِنْ طِبْنَ لَکُمْ عَنْ شَیْ ءٍ مِنْهُ نَفْساً فَکُلُوهُ هَنِیئاً مَرِیئاً(۴).

**[ترجمه]تفسیرالعیاشی: امام محمد باقرعلیه السّلام فرمودند: شایسته نیست کسی که چیزی را در راه خدا داده، باز پس گیرد. اما مادامی که در راه خدا و به خاطر خدا چیزی را به عنوان هبه یا نحله نداده باشد، به دست کسی رسیده باشد یا نرسیده باشد، می تواند آن را باز ستاند. مرد یا زن اگر به یکدیگر مالی را هبه کنند، چه به دست طرف مقابل رسیده باشد و یا نه، نمی توانند هبه را باز بستانند. آیا خداوند نمی فرمایند: «فَإِنْ طِبْنَ لَکُمْ عَنْ شَیْ ءٍ مِنْهُ نَفْساً فَکُلُوهُ هَنِیئاً مَرِیئا»، - . تفسیر العیاشی ۱: ۲۱۹ - {و اگر به میل خودشان چیزی از آن را به شما واگذاشتند، آن را حلال و گوارا بخورید.}

**[ترجمه]

«۴»

عِدَّهُ الدَّاعِی، قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: مَنْ تَصَدَّقَ بِصَدَقَهٍ ثُمَّ رُدَّتْ فَلَا یَبِعْهَا وَ لَا یَأْکُلْهَا لِأَنَّهُ لَا شَرِیکَ لَهُ فِی شَیْ ءٍ مِمَّا جُعِلَ لَهُ إِنَّمَا هِیَ بِمَنْزِلَهِ الْعَتَاقَهِ لَا یَصْلُحُ لَهُ رَدُّهَا بَعْدَ مَا یُعْتِقُ (۵).

۱- ۱. سوره الروم: ۳۹.

۲- ۲. معانی الأخبار ص ۳۹۲.

۳- ۳. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۲۱۹.

۴- ۴. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۱۷.

۵- ۵. عدّه الداعی ص ۴۶.

**[ترجمه]عـدّه الداعی: امام صادق علیه السّـلام فرمودند: هر کس چیزی را صدقه بدهد و آن صدقه به وی باز گردانده شود، نبایـد آن را بفروشـد یـا بخورد، زیرا وی دیگر شـریک در مـال صـدقه نیست، و این صـدقه به منزله آزاد کردن غلام است و صحیح نیست که بعد از آزاد کردن چیزی، آن را دوباره به تملک در آورد. - . عده الداعی: ۴۶ -

**[ترجمه]

«۵»

وَ عَنْهُ علیه السلام: فِی الرَّجُلِ یَخْرُجُ بِالصَّدَقَهِ لِیُعْطِیَهَا السَّائِلَ فَیَجِدُهُ قَدْ ذَهَبَ قَالَ فَلْیُعْطِهَا غَیْرَهُ وَ لَا یَرُدَّهَا فِی مَالِهِ (۱).

**[ترجمه]عـدّه الـداعی: امام صادق علیه السّـلام فرمودند: اگر مردی برای دادن صدقه به سائلی خارج شود و ببیند که او رفته است، باید آن را به دیگری بدهد و نباید آن را در مال خود وارد کند. - . عده الداعی: ۴۶ -

**[ترجمه]

«۶»

کِتَابُ الْإِمَامَهِ وَ التَّبْصِرَهِ، عَنْ سَهْلِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْأَشْعَثِ عَنْ مُوسَی بْنِ إِسْمَاعِیلَ بْنِ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: الْعَائِدُ فِی هِبَتِهِ کَالْعَائِدِ فِی قَیْئِهِ.

**[ترجمه]کتاب الامامه و التبصره: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: کسی که هب--ه خود را باز پس می گیرد، مانند کسی است که استفراغ خود را باز پس می خورد .

**[ترجمه]

باب ۴ السبق و الرمایه و أنواع الرهان

الأخبار

«۱»

لی، [الأمالی للصدوق] ابْنُ الْمُتَوَکِّلِ عَنِ السَّعْدَآبَادِیِّ عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ فَضَالَهَ عَنْ زَیْدٍ الشَّحَّامِ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ: دَخَلَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله ذَاتَ لَیْلَهٍ بَیْتَ فَاطِمَهَ علیها السلام وَ مَعَهُ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ علیه السلام فَقَالَ لَهُمَا النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله قُومَا فَاصْطَرِعَا فَقَامَا لِیَصْطَرِعَا وَ قَدْ خَرَجَتْ فَاطِمَهُ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهَا فِی بَعْضِ خِدْمَتِهَا فَدَخَلَتْ فَسَمِعَتُ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله وَ هُوَ یَقُولُ إِیهن [إِیهاً] یَا حَسَنُ شُدَّ عَلَی الْحُسَیْنِ فَاصْرَعْهُ فَقَالَتْ لَهُ یَا أَبَهْ وَا عَجَبَاهْ أَ تُشَجِّعُ هَذَا عَلَی هَذَا تُشَجِّعُ الْکَبِیرَ عَلَی الصَّغِیرِ فَقَالَ لَهَا یَا بُنَیَّهِ أَ مَا تَرْضَیْنَ أَنْ أَقُولَ أَنَا یَا حَسَنُ شُدَّ عَلَی الْحُسَیْنِ فَاصْرَعْهُ وَ هَذَا حَبِیبِی جَبْرَئِیلُ علیه السلام یَقُولُ یَا حُسَیْنُ شُدَّ عَلَی الْحَسَنِ فَاصْرَعْهُ (۲).

**[ترجمه]امالی الصدوق: روزی پیامبر صلّی الله علیه و آله بر خانه فاطمه علیها السّلام وارد شدند و امام حسن و حسین علیهما السّلام همراه ایشان بودند. پیامبر خدا به آنها فرمودند: بلند شوید و کشتی بگیرید، آن دو نیز چنین کردند، در حالی که فاطمه علیها السّلام برای انجام کاری خارج شده بودند؛ وقتی بازگشتند، شنیدند که پیامبر می‌فرماید: زود باش حسن، حسین را محکم بگیر و بر زمین بزن. فاطمه علیها السّلام فرمود: و اعجبا، ای پدر، آیا این یکی را بر دیگری تشویق می کنی؟ بزرگ را بر کوچک تهییج می کنی؟ پیامبر فرمودند: دخترم، آیا راضی نیستی که بگویم: ای حسن، حسین را محکم بگیر و بر زمین زن؟ در حالی که این دوست من جبرئیل علیه السّلام می گوید: ای حسین، حسن را محکم بگیر و بر زمین بزن. - . امالی الصدوق: ۴۴۵ -

**[ترجمه]

«۲»

فس، [تفسیر القمی]: وَ أَنْ تَسْتَقْسِمُوا بِالْأَزْلامِ ذلِكُمْ فِسْقٌ قَالَ كَانُوا يَعْمِدُونَ إِلَى الْجَزُورِ فَيُجَزِّءُونَهُ عَشَرَةَ أَجْزَاءٍ ثُمَّ يَجْتَمِعُونَ عَلَيْهِ فَيُخْرِجُونَ السِّهَامَ وَ يَدْفَعُونَهَا إِلَى رَجُلٍ وَ السِّهَامُ عَشَرَةٌ سَبْعَةٌ لَهَا أَنْصِبَاءُ وَ ثَلَاثَةٌ لَا أَنْصِبَاءَ لَهَا فَالَّتِي لَهَا أَنْصِبَاءُ الْفَذُّ وَ التَّوْأَمُ وَ الْمُسْبِلُ وَ النَّافِسُ وَ الْحِلْسُ وَ الرَّقِيبُ وَ الْمُعَلَّى فَالْفَذُّ لَهُ سَهْمٌ

ص: ۱۸۹

۱- ۱. عدّه الداعی ص ۴۶.

۲- ۲. أمالی الصدوق ص ۴۴۵ ذیل حدیث و فیه(بعض حاجتها) بدل بعض خدمتها.

وَ التَّوْأَمُ لَهُ سَهْمَانِ وَ الْمُسْبِلُ لَهُ ثَلَاثَةُ أَسْهُمٍ وَ النَّافِسُ لَهُ أَرْبَعَةُ أَسْهُمٍ وَ الْحِلْسُ لَهُ خَمْسَةُ أَسْهُمٍ وَ الرَّقِيبُ لَهُ سِتَّةُ أَسْهُمٍ وَ الْمُعَلَّى لَهُ سَبْعَةُ أَسْهُمٍ وَ الَّتِی لَا أَنْصِبَاءَ لَهَا السَّفِیحُ وَ الْمَنِیحُ وَ الْوَغْدُ وَ ثَمَنُ الْجَزُورِ عَلَى مَا لَمْ یَخْرُجْ لَهُ الْأَنْصِبَاءُ شَیْئاً وَ هُوَ الْقِمَارُ فَحَرَّمَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَ (۱).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: در باره «وَ أَنْ تَسْتَقْسِمُوا بِالْأَزْلامِ ذلِکُمْ فِسْقٌ» گفت: عرب ها به سوی شتر رفته و آن را ده قسمت می‌کردند، سپس بر آن گرد آمده و تیر هایی را [از کیسه] خارج می کردند، و به مردی می دادند و تعداد تیرها ده تا بود که هفت تای آن دارای نصیب بودند و سه تا نصیب نداشتند. اما آن هایی که نصیب داشتند، عبارت بودند از: الفذ، التوأم، المسبل، النافس، الحلس، الرقیب و المعلّی. الفذ یک سهم داشت، التوأم دو سهم، المسبل سه سهم، النافس چهار سهم، الحلس پنج سهم، الرقیب شش سهم و المعلّی هفت سهم داشت، و آن تیرهایی که نصیبی نداشتند، السفیح، المنیح، و الوغد بودند. و بهای شتر را کسی می دادند که سهمی برایش در نمی آمد و این قمار بود که خداوند متعال آن را حرام ساخت. - . تفسیر علی بن ابراهیم ۱: ۱۶۱ -

**[ترجمه]

«۳»

فس، [تفسیر القمی] فِی رِوَایَهِ أَبِی الْجَارُودِ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: أَمَّا الْمَیْسِرُ فَالنَّرْدُ وَ الشِّطْرَنْجُ وَ كُلُّ قِمَارٍ مَیْسِرٌ وَ أَمَّا الْأَنْصَابُ فَالْأَوْثَانُ الَّتِی كَانَتْ تَعْبُدُهَا الْمُشْرِكُونَ وَ أَمَّا الْأَزْلَامُ فَالْقِدَاحُ الَّتِی كَانَتْ تَسْتَقْسِمُ بِهَا مُشْرِكُو الْعَرَبِ فِی الْجَاهِلِیَّهِ كُلُّ هَذَا بَیْعُهُ وَ شِرَاؤُهُ وَ الِانْتِفَاعُ بِشَیْ ءٍ مِنْ هَذَا حَرَامٌ مِنَ اللَّهِ مُحَرَّمٌ وَ هُوَ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّیْطانِ وَ قَرَنَ اللَّهُ الْخَمْرَ وَ الْمَیْسِرَ مَعَ الْأَوْثَانِ (۲).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: امام محمد باقر علیه السّلام فرمودند: المیسر همان تخته نرد و شطرنج است و هر قماری میسر است. اما «انصاب» همان أوثانی [بت‌هایی] هستند که مشرکان آنها را عبادت می کردند. و اما «ازلام» همان تیرهایی هستند که مشرکان عرب درجاهلیت با آنها [در گوشت شتر و غیره] سهم می بردند. و خرید و فروش و استفاده از اینها از سوی خداوند حرام است و عمل پلیدی است از سوی شیطان و خداوند، شراب و میسر را همراه با أوثان ذکر فرموده است. - . تفسیر علی بن ابراهیم ۱: ۱۸۱ -

**[ترجمه]

«۴»

ب، [قرب الإسناد] ابْنُ طَرِیفٍ عَنِ ابْنِ عُلْوَانَ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِیهِ علیهما السلام: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله سَابَقَ بَیْنَ الْخَیْلِ وَ أَعْطَى السَّوَابِقَ مِنْ عِنْدِهِ (۳).

**[ترجمه]قرب الاسناد: امام محمد باقرعلیه السّلام فرمودند: رسول خدا صلّی الله علیه و آله میان سوارکاران مسابقه می

گذاشت و به برندگان از مال خود می بخشید. - . قرب الاسناد: ۴۲ -

**[ترجمه]

«۵»

ب، [قرب الإسناد] بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: لَا سَبَقَ إِلَّا فِی حَافِرٍ أَوْ نَصْلٍ أَوْ خُفٍ (۴).

**[ترجمه]قرب الاسناد: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: در هیچ چیزی مسابقه جایز نیست جز در اسب دوانی، تیر اندازی و شتر دوانی. - . قرب الاسناد: ۴۲ -

**[ترجمه]

«۶»

ب، [قرب الإسناد] أَبُو الْبَخْتَرِیِّ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ علیهم السلام: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله أَجْرَی الْخَیْلَ وَ جَعَلَ فِیهَا سَبْعَ أَوَاقٍ مِنْ فِضَّةٍ وَ أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله أَجْرَی الْإِبِلَ مُقْبِلَةً مِنْ تَبُوکَ فَسَبَقَتِ الْعَضْبَاءُ وَ عَلَیْهَا أُسَامَةُ فَجَعَلَ النَّاسُ یَقُولُونَ سَبَقَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ رَسُولُ اللَّهِ یَقُولُ سَبَقَ أُسَامَةُ(۵).

**[ترجمه]قرب الاسناد: امام حسین علیه السّلام فرمودند: رسول خدا صلّی الله علیه و آله مسابقه اسب سواری قرار می داد و هفت اوقیه [هر اوقیه چهل درهم] نقره برای آن قرار می‌داد و نیز پیامبر صلّی الله علیه و آله هنگام بازگشت از جنگ تبوک، مسابقه شتر سواری برگزار کرد که شتری به نام عضبا با سوارکاری أسامه برنده شد و مردم گفتند: رسول خدا صلّی الله علیه و آله پیشتاز بود و رسول خدا صلّی الله علیه و آله می‌فرمود: اسامه پیشتاز شد. - . قرب الاسناد: ۶۳ -

**[ترجمه]

«۷»

مع، [معانی الأخبار] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ أَبِی الْخَطَّابِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بَشِیرٍ عَنْ غِیَاثٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ: لَا جَنَبَ وَ لَا جَلَبَ وَ لَا شِغَارَ فِی الْإِسْلَامِ قَالَ الْجَلَبُ الَّذِی یَجْلِبُ مَعَ الْخَیْلِ یَرْکُضُ مَعَهَا وَ الْجَنَبُ الَّذِی یَقُومُ فِی أَعْرَاضِ

۱- ۱. تفسیر علیّ بن إبراهیم ج ۱ ص ۱۶۱.

۲- ۲. تفسیر علیّ بن إبراهیم ج ۱ ص ۱۸۱.

۳- ۳. قرب الإسناد ص ۴۲.

۴- ۴. قرب الإسناد ص ۴۲.

۵- ۵. قرب الإسناد ص ۶۳.

الْخَيْلِ فَيَصِيحُ بِهَا وَ الشِّغَارُ كَانَ يُزَوِّجُ فِي الْجَاهِلِيَّهِ ابْنَتَهُ بِأُخْتِهِ (١).

**[ترجمه]معانی الاخبار: جعفر بن بشیر به نقل از غیاث گوید: شنیدم که امام صادق علیه السّلام می‌فرمود: در اسلام (جنب، شغار و جلب) نیست. جلب کسی است که اسب را به رفتن تشویق می کند و پشت سر او می‌دود و جنب کسی است که در کن--اره اسب می ایستد و او را تهییج می کند و شغار در دوران جاهلی کسی بود که دخترش را به کسی می داد، به شرط اینکه آن شخص خواهرش را به او بدهد. - . معانی الاخبار: ۲۷۴ -

**[ترجمه]

«۸»

ضا، [فقه الرضا علیه السلام]: إِيَّاكَ وَ الضَّرْبَهَ بِالصَّوْلَجَانِ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَرْكُضُ مَعَكَ وَ الْمَلَائِكَهَ تَنْفِرُ عَنْكَ وَ مَنْ عَثَرَ دَابَّتُهُ فَمَاتَ دَخَلَ النَّارَ(٢).

**[ترجمه]فقه الرضا: بپرهیز از بازی چوگان، زیرا شیطان همراه تو روان است و فرشتگان از تو می گریزند و هر کس که اسبش بر زمین خورد و بمیرد، وارد جهنم می شود. - . فقه الرضا علیه السلام: ۳۸ -

**[ترجمه]

«۹»

سن، [المحاسن] أَبِي عَنِ ابْنِ الْمُغِيرَهِ وَ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ طَلْحَهَ بْنِ زَيْدٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ علیهما السلام: أَنَّهُ كَرِهَ إِخْصَاءَ الدَّوَابِّ وَ التَّحْرِيشَ بَيْنَهَا(٣).

**[ترجمه]المحاسن: امام محمد باقر علیه السّلام فرمودند: عقیم کردن حیوانات و جنگ انداختن میان آنها کراهت دارد. - . المحاسن: ۶۳۴ -

**[ترجمه]

«۱۰»

سن، [المحاسن] عَلِيُّ بْنُ الْحَكَمِ عَنْ أَبَانِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ أَبِي الْعَبَّاسِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ التَّحْرِيشِ بَيْنَ الْبَهَائِمِ فَقَالَ كُلُّهُ مَكْرُوهٌ إِلَّا الْكِلَابَ (٤).

**[ترجمه]المحاسن: امام صادق علیه السّلام درباره جنگ انداختن در میان حیوانات فرمودند: جنگ انداختن حرام است، مگر در میان سگ ها. - . المحاسن: ۶۲۸ -

**[ترجمه]

«۱۱»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی عَمَّنْ ذَکَرَهُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: فِی قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَی وَ أَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّهٍ قَالَ سَیْفٌ وَ تُرْسٌ (۵).

**[ترجمه]تفسیرالعیاشی: امام صادق علیه السّلام در مورد آیه «وَ أَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّهٍ»، {و هر چه در توان دارید از نیرو و اسبهای آماده بسیج کنید.} فرمودند: [منظور] شمشیر و سپر است. - . تفسیرالعیاشی ۲: ۶۶ -

**[ترجمه]

«۱۲»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُغِیرَهِ رَفَعَهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی وَ أَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّهٍ قَالَ الرَّمْیُ (۶).

**[ترجمه]تفسیرالعیاشی: رسول خدا صلّی الله علیه و آله در خصوص آیه {و هر چه در توان دارید از نیرو و اسبهای آماده بسیج کنید} فرمودند: تیراندازی است. - . تفسیر العیاشی ۲: ۶۶ -

**[ترجمه]

«۱۳»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر بَعْضُ أَصْحَابِنَا عَنْ عَلِیِّ بْنِ شَجَرَهَ عَنْ عَمِّهِ بَشِیرٍ النَّبَّالِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: قَدِمَ أَعْرَابِیٌّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله فَقَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ تُسَابِقُنِی بِنَاقَتِکَ هَذِهِ قَالَ فَسَابَقَهُ فَسَبَقَهُ الْأَعْرَابِیُّ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِنَّکُمْ رَفَعْتُمُوهَا فَأَحَبَّ اللَّهُ أَنْ یَضَعَهَا إِنَّ الْجِبَالَ تَطَاوَلَتْ لِسَفِینَهِ نُوحٍ علیه السلام وَ کَانَ الْجُودِیُّ أَشَدَّ

۱- ۱. معانی الأخبار ص ۲۷۴ و قال بعده: قال محمّد بن علی مصنف هذا الکتاب یعنی أنّه کان الرجل فی الجاهلیه یزوج ابنته من رجل علی أن یکون مهرها أن یزوجه ذلک الرجل أخته.

۲- ۲. فقه الرضا ص ۳۸.

۳- ۳. المحاسن ص ۶۳۴.

۴- ۴. المحاسن ص ۶۲۸.

۵- ۵. تفسیر العیّاشیّ ج ۲ ص ۶۶.

۶- ۶. تفسير العيّاشيّ ج ۲ ص ۶۶.

تَوَاضُعاً فَحَطَّ اللَّهُ بِهَا عَلَى الْجُودِيِ (۱).

**[ترجمه]کتاب الزهد: امام صادق علیه السّلام فرمودند: عربی صحرانشین خدمت پیامبر رسید و گفت: آیا با این شترت با من مسابقه می‌دهی؟ پیامبر نیز با آن عرب مسابقه داد و عرب صحرا نشین برنده شد. رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: شما مردم می‌خواستید شتر من ببرد ولی خداوند دوست داشت که آن را بازنده کند. کوه ها در برابر کشتی نوح علیه السّلام گردن فرازی کردند و «جودی» خیلی متواضع بود، خداوند آن را بر جودی نشاند. - . کتاب الزهد: باب التواضع و الکبر (نسخه خطی) -

**[ترجمه]

«۱۴»

کِتَابُ الْمَسَائِلِ، لِعَلِيِّ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَخِيهِ مُوسَى علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الْمُحْرِمِ هَلْ يَصْلُحُ لَهُ أَنْ يُصَارِعَ قَالَ لَا يَصْلُحُ مَخَافَةَ أَنْ يُصِيبَهُ جَرْحٌ أَوْ يَقَعَ بَعْضُ شَعْرِهِ.

**[ترجمه]کتاب المسایل: علی بن جعفرعلیه السّلام به نقل از برادرش امام موسی علیه السّلام نقل کند: از ایشان سؤال کردم که آیا «محرم» صلاح است کشتی بگیرد؟ فرمودند: صلاح نمی باشد، مبادا که جراحتی بر او وارد شود یا قسمتی از مویش بریزد.

**[ترجمه]

«۱۵»

کِتَابُ زَيْدٍ النَّرْسِيِّ، قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ: إِيَّاكُمْ وَ مُجَالَسَةَ اللَّعَّانِ فَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ لَتَنْفِرُ عِنْدَ اللِّعَانِ وَ كَذَلِكَ تَنْفِرُ عِنْدَ الرِّهَانِ وَ إِيَّاكُمْ وَ الرِّهَانَ إِلَّا رِهَانَ الْخُفِّ وَ الْحَافِرِ وَ الرِّيشِ فَإِنَّهُ تَحْضُرُهُ الْمَلَائِكَةُ فَإِذَا سَمِعْتَ اثْنَيْنِ يَتَلَاعَنَانِ فَقُلِ اللَّهُمَّ بَدِيعَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ عَلَى آلِ مُحَمَّدٍ وَ لَا تَجْعَلْ ذَلِكَ إِلَيْنَا وَاصِلًا وَ لَا تَجْعَلْ لِلَعْنِكَ وَ سَخَطِكَ وَ نَقِمَتِكَ إِلَى وَلِيِّ الْإِسْلَامِ وَ أَهْلِهِ

مَسَاغاً اللَّهُمَّ قَدِّسِ الْإِسْلَامَ وَ أَهْلَهُ تَقْدِيساً لَا يُسِيغُ إِلَيْهِ سَخَطَكَ وَ اجْعَلْ لَعْنَكَ عَلَى الظَّالِمِينَ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَهْلَ دِينِكَ وَ حَارَبُوا رَسُولَكَ وَ وَلِيَّكَ وَ أَعِزَّ الْإِسْلَامَ وَ أَهْلَهُ وَ زَيِّنْهُمْ بِالتَّقْوَى وَ جَنِّبْهُمُ الرَّدَى (۲).

**[ترجمه]کتاب زیدالنرسی: زید گوید: از امام موسی بن جعفر شنیدم که می فرمود: بپرهیز از مجالست با آدمی که لعنت بسیار کند، ملائکه از کنار این آدم می گریزند. و نیز فرشتگان از مسابقه فرار می کنند. بپرهیز از مسابقه دادن، مگر مسابقه شتر دوانی و اسب دوانی و تیراندازی، چرا که فرشتگان در آن حاضرند.

اگر شنیدی که دو نفر همدیگر را لعنت می کنند، بگو: ای خداوند آفریننده آسمان ها و زمین، بر محمد و آل محمد درود فرست، مگزار از این سخن های زشت به ما برسد و لعنت و خشم و انتقامت را بر ولّی مسلمین و مسلمانان قرار مده. خدایا،

اسلام را و مسلمانان را محترم و پاک قرار بده، تا جایی که خشم تو بر ایشان راهی نیابد و لعنت خود را بر ظالمان قرار ده، کسانی که بر اهل دین تو ظلم کردند و با رسول خدا و ولیّ تو به جنگ برخاستند و اسلام و مسلمین را عزّت بخش و آنها را به زینت تقوا بیارای و از هلاکت دورشان ساز. - . کتاب زید النرسی: ۵۷ -

**[ترجمه]

«۱۶»

بِشَارَهُ الْمُصْطَفَی، قَالَ حَدَّثَنَا الشَّیْخُ الْعَالِمُ أَبُو إِسْحَاقَ إِسْمَاعِیلُ بْنُ أَبِی الْقَاسِمِ بْنِ أَحْمَدَ الدَّیْلَمِیُّ عَنْ أَبِی إِسْحَاقَ إِبْرَاهِیمَ بْنِ بُنْدَارَ الصَّیْرَفِیِّ عَنِ الْقَاضِی أَبِی جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ الْجَبَلِیِّ عَنِ السَّیِّدِ أَبِی طَالِبٍ الْحُسَیْنِیِّ عَنْ أَبِی مَنْصُورٍ مُحَمَّدٍ الدِّینَوَرِیِّ عَنْ أَبِی شَاکِرِ بْنِ الْبَخْتَرِیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْعَبَّاسِ الضَّبِّیِّ عَنْ یَحْیَی بْنِ سَعِیدٍ الْقَطَّانِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْوَسِیم عَنْ أَبِی رَافِعٍ قَالَ: کُنْتُ أُلَاعِبُ الْحَسَنَ بْنَ عَلِیٍّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ وَ هُوَ صَبِیٌّ بِالْمَدَاحِی فَإِذَا أَصَابَتْ مِدْحَاتِی مِدْحَاتَهُ قُلْتُ احْمِلْنِی فَیَقُولُ وَیْحَکَ أَ تَرْکَبُ ظَهْراً حَمَلَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَأَتْرُکُهُ فَإِذَا أَصَابَتْ مِدْحَاتُهُ مِدْحَاتِی قُلْتُ لَهُ لَا أَحْمِلُکَ کَمَا لَمْ تَحْمِلْنِی فَیَقُولُ أَ وَ مَا تَرْضَی أَنْ تَحْمِلَ بَدَناً حَمَلَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَأَحْمِلُهُ (۳).

ص: ۱۹۲

۱- ۱. کتاب الزهد باب التواضع و الکبر(مخطوط).

۲- ۲. کتاب زید النرسی ص ۵۷ الأصول السته عشر.

۳- ۳. بشاره المصطفی ص ۱۴۰ الطبعه الثانیه ط الحیدریّه سنه ۱۳۸۳: و المداحی جمع مدحاه: و هی خشبه یدحی بها الصبی فتمر علی الأرض لا تأتی علی شی ء الا اجتحفته(أقرب الموارد).

**[ترجمه]بشاره المصطفی: ابو رافع گوید: با امام حسن بن علی علیه السّلام در زمانی که کودک بود، با مداحی [نوعی بازی با وسیله ای چوبی بوده و کودکان آن راروی زمین می چرخاندند] بازی می کردیم. هر وقت «مدحاه» من به مدحاه او برخورد می کرد [پیروز می‌شدم] می گفتم: مرا سواری ده. امام می فرمود: وای بر تو، آیا می‌خواهی سوار بر پشتی شوی که رسول الله آن بر دوش خود می گرفت. و اگر او بازی را می‌برد، می گفتم: تو را بر دوش حمل نمی کنم، همانطور که تو نبردی. فرمود: آیا خشنود نمی شوی که به دوش بکشی پیکری را که رسول اللّه صلّی الله علیه و آله او را بر دوش گرفته است؟ - . بشاره المصطفی: ۱۴۰ -

**[ترجمه]

أبواب الوصایا

باب ۱ فضل الوصیه و آدابها و قبول الوصیه و لزومها

الآیات

البقره: وَ وَصَّی بِها إِبْراهِیمُ بَنِیهِ وَ یَعْقُوبُ یا بَنِیَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفی لَکُمُ الدِّینَ فَلا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ أَمْ کُنْتُمْ شُهَداءَ إِذْ حَضَرَ یَعْقُوبَ الْمَوْتُ إِذْ قالَ لِبَنِیهِ ما تَعْبُدُونَ مِنْ بَعْدِی قالُوا نَعْبُدُ إِلهَکَ وَ إِلهَ آبائِکَ إِبْراهِیمَ وَ إِسْماعِیلَ وَ إِسْحاقَ إِلهاً واحِداً وَ نَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ (۱).

<meta info="- «وَ وَصَّی بِها إِبْراهِیمُ بَنِیهِ وَ یَعْقُوبُ یا بَنِیَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفی لَکُمُ الدِّینَ فَلا تَمُوتُنَّ إِلاَّ وَ أَنْتُمْ مُسْلِمُون، أَمْ کُنْتُمْ شُهَداءَ إِذْ حَضَرَ یَعْقُوبَ الْمَوْتُ إِذْ قالَ لِبَنِیهِ ما تَعْبُدُونَ مِنْ بَعْدی قالُوا نَعْبُدُ إِلهَکَ وَ إِلهَ آبائِکَ إِبْراهیمَ وَ إِسْماعیلَ وَ إِسْحاقَ إِلهاً واحِداً وَ نَحْنُ لَهُ مُسْلِمُون» - . البقره / ۱۳۳-۱۳۲ -

{و ابراهیم و یعقوب، پسران خود را به همان [آیین] سفارش کردند؛ [و هر دو در وصیتشان چنین گفتند:] «ای پسران من، خداوند برای شما این دین را برگزید؛ پس، البته نباید جز مسلمان بمیرید.» ، آیا وقتی که یعقوب را مرگ فرا رسید، حاضر بودید؟ هنگامی که به پسران خود گفت: «پس از من، چه را خواهید پرستید؟» گفتند: «معبود تو، و معبود پدرانت، ابراهیم و اسماعیل و اسحاق -معبودی یگانه- را می پرستیم؛ و در برابر او تسلیم هستیم.»}

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

تم، [فلاح السائل] بِإِسْنَادِنَا إِلَی التَّلَّعُکْبَرِیِّ عَنِ الْجَلُودِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَمَّارِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ زَکَرِیَّا بْنِ یَحْیَی السَّاجِیِّ عَنْ مَالِکِ بْنِ خَالِدٍ الْأَسَدِیِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَسَنِ بْنِ حَسَنٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السلام عَنْ آبَائِهِ قَالَ

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ لَمْ یُحْسِنِ الْوَصِیَّهَ عِنْدَ مَوْتِهِ کَانَ نَقْصاً فِی عَقْلِهِ وَ مُرُوَّتِهِ قَالُوا یَا رَسُولَ اللَّهِ وَ کَیْفَ الْوَصِیَّهُ قَالَ إِذَا حَضَرَتْهُ الْوَفَاهُ وَ اجْتَمَعَ النَّاسُ إِلَیْهِ قَالَ اللَّهُمَّ فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ عالِمَ الْغَیْبِ وَ الشَّهادَهِ الرَّحْمنَ الرَّحِیمَ إِنِّی أَعْهَدُ إِلَیْکَ أَنِّی أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ وَحْدَکَ لَا شَرِیکَ لَکَ وَ أَنَ

ص: ۱۹۳

۱- ۱. سوره البقره ۱۳۲.

مُحَمَّداً عَبْدُکَ وَ رَسُولُکَ وَ أَنَّ السَّاعَهَ آتِیَهٌ لا رَیْبَ فِیها وَ أَنَّکَ تَبْعَثُ مَنْ فِی الْقُبُورِ وَ أَنَّ الْحِسَابَ حَقٌّ وَ أَنَّ الْجَنَّهَ حَقٌّ وَ مَا وَعَدَ اللَّهُ فِیهَا مِنَ النَّعِیمِ وَ مِنَ الْمَأْکَلِ وَ الْمَشْرَبِ وَ النِّکَاحِ حَقٌّ وَ أَنَّ النَّارَ حَقٌّ وَ أَنَّ الْإِیمَانَ حَقٌّ وَ أَنَّ الدِّینَ کَمَا وَصَفْتَ وَ أَنَّ الْإِسْلَامَ کَمَا شَرَّعْتَ وَ أَنَّ الْقَوْلَ کَمَا قُلْتَ وَ أَنَّ الْقُرْآنَ کَمَا أَنْزَلْتَ وَ أَنَّکَ أَنْتَ اللَّهُ الْحَقُّ الْمُبِینُ وَ إِنِّی أَعْهَدُ إِلَیْکَ فِی دَارِ الدُّنْیَا أَنِّی رَضِیتُ بِکَ رَبّاً وَ بِالْإِسْلَامِ دِیناً وَ بِمُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله نَبِیّاً وَ بِعَلِیٍّ علیه السلام إِمَاماً وَ بِالْقُرْآنِ کِتَاباً وَ أَنَّ أَهْلَ بَیْتِ نَبِیِّکَ عَلَیْهِ وَ عَلَیْهِمُ السَّلَامُ أَئِمَّتِی اللَّهُمَّ أَنْتَ ثِقَتِی عِنْدَ شِدَّتِی وَ رَجَائِی عِنْدَ کُرْبَتِی وَ عُدَّتِی عِنْدَ الْأُمُورِ الَّتِی تَنْزِلُ بِی وَ أَنْتَ وَلِیِّی فِی نِعْمَتِی وَ إِلَهِی وَ إِلَهُ آبَائِی صَلِّ عَلَی مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ وَ لَا تَکِلْنِی إِلَی نَفْسِی طَرْفَهَ عَیْنٍ أَبَداً وَ آنِسْ فِی قَبْرِی وَحْشَتِی وَ اجْعَلْ لِی عِنْدَکَ عَهْداً یَوْمَ أَلْقَاکَ مَنْشُوراً فَهَذَا عَهْدُ الْمَیِّتِ یَوْمَ یُوصِی بِحَاجَتِهِ وَ الْوَصِیَّهُ حَقٌّ عَلَی کُلِّ مُسْلِمٍ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام وَ تَصْدِیقُ هَذَا فِی سُورَهِ مَرْیَمَ قَوْلُ اللَّهِ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی لا یَمْلِکُونَ الشَّفاعَهَ إِلَّا مَنِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمنِ عَهْداً وَ هَذَا هُوَ الْعَهْدُ(۱).

**[ترجمه]فلاح السائل: رسول اللّه صلّی الله علیه و آله فرمودند: هر کس پیش از مرگش وصیت نکند، دلیل بر نقصان در عقل و جوانمردی‌اش است. گفتند: ای رسول خدا، وصیت چگونه است؟ فرمود: هر گاه که مرگش نزدیک شد و مردم گرد او آمدند، گوید: ای خداوند خالق آسمانها و زمین، ای دانای پیدا و ناپیدا، ای بخشنده مهربان، من گواهی می‌دهم که هیچ الهی جز تو نیست، تو یگانه هستی و بی همتا. و محمد بنده و رسول توست و ساعت مرگ بی شک خواهد آمد و تو هر کس را که در قبرهاست بر می انگیزی و روز حساب حق است و بهشت حق است. و آنچه که خداوند در بهشت وعده کرده، مانند نعمتها و خوردنی ها و نوشیدنی ها و ازدواج، حق است، دوزخ حق است، آتش حق است، ایمان حق است و دین اس-لام همانط-ور که تو بیان نموده‌ای و مقرر ساخته‌ای حق است، و سخن همان است که تو فرموده‌ای و قرآن به همان صورت است که تو نازل فرموده‌ای و تو به راستی ای خداوند، حقیقت آشکار هستی.

من اقرار می کنم در این دنیا، که من پذیرفته‌ام و راضی‌ام به پروردگاری تو و به اینکه اسلام دین من و محمد صلّی الله علیه و آله پیامبر و امام علی علیه السّلام امام، و قرآن کتاب می باشد. و اهل بیت پیامبرت پیشوایان من هستند، خدایا تو تکیه گاه من در سختی، و امید من در گرفتاری ام، و پشتیبان و همراه من هستی در مسائلی که بر من وارد می شود، و تو سرور و ولّی من در نعمت های من و الله من و پدران من هستی، بر محمد صلّی الله علیه و آله و خاندانش درود فرست، و هرگز و حتی برای یک لحظه مرا به خود وا مگذار، و تنهایی‌ام را در قبرم با وجودت تحت انس و الفت قرار ده و نزد خود برای من در روزی که با تو ملاقات می کنم، عهد و پیمانی قرار ده. این عهد و میثاق میّت است در روزی که وصیّت می کند و وصیّت برای هر مسلمانی حق است.

امام صادق علیه السّلام فرمودند: تصدیق این عهد و میثاق در سوره مریم آمده است: «لا یَمْلِکُونَ الشَّفاعَهَ إِلَّا مَنِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمنِ عَهْداً»، {[آنان] اختیار شفاعت را ندارند، جز آن کس که از جانب [خدای] رحمان پیمانی گرفته است.} و این همان عهد و پیمان است. - . فلاح السایل: ۶۰ -

**[ترجمه]

وَ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله لِعَلِیٍّ علیه السلام تَعَلَّمْهَا أَنْتَ وَ عَلِّمْهَا أَهْلَ بَیْتِکَ وَ شِیعَتَکَ قَالَ وَ قَالَ علیه السلام عَلَّمَنِیهَا جَبْرَئِیلُ (۲).

**[ترجمه]فلاح السائل: رسول خدا صلّی الله علیه و آله به امام علی علیه السّلام فرمودند: این [حدیث مذکور] را فرا گیر و به خانواده ات و پیروانت بیاموز. پیامبر فرمود: این را جبرئیل علیه السّلام به من آموخته. - . فلاح السایل: ۶۶ -

**[ترجمه]

«۳»

أَقُولُ وَجَدْتُ مَنْقُولًا مِنْ خَطِّ الشَّهِیدِ نَقْلًا مِنْ کِتَابِ الْحُسَیْنِ بْنِ سَعِیدٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ رَفَعَهُ إِلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: مِثْلَهُ ضه، [روضه الواعظین] قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَا یَنْبَغِی لِامْرِئٍ مُسْلِمٍ أَنْ یَبِیتَ لَیْلَهً إِلَّا وَ وَصِیَّتُهُ تَحْتَ رَأْسِهِ.

**[ترجمه]مولف: مانند این حدیث را با دست خط شهید به نقل از کتاب حسین بن سعید و به نقل از یکی از یارانش که این مطلب را به امام صادق علیه السّلام می رساند، یافته‌ام.

روضه الواعظین: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: شایسته نیست که انسان مسلمان، شب هنگام بخوابد، مگر اینکه وصیّت او زیر سرش باشد.

**[ترجمه]

«۴»

وَ قَالَ صلی الله علیه و آله: الْوَصِیَّهُ تَمَامُ مَا نَقَصَ مِنَ الزَّکَاهِ.

**[ترجمه]رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: وصیّت، تکمیل کننده نقصان و کمبود زکات است.

**[ترجمه]

«۵»

وَ قَالَ: مَنْ لَمْ یُحْسِنْ وَصِیَّتَهُ عِنْدَ الْمَوْتِ کَانَ نَقْصاً فِی مُرُوَّتِهِ وَ عَقْلِهِ.

۱- ۱. فلاح السائل ص ۶۰.

۲- ۲. فلاح السلائل ص ۶۶.

**[ترجمه]و نیز فرمودند: هر کس وصیّت نیکویی به هنگام مرگ نداشته باشد، [بیانگر] نقصان در عقل و مروّت اوست.

**[ترجمه]

«۶»

وَ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: مَنْ أَوْصَی وَ لَمْ یَحِفْ وَ لَمْ یُضَارَّ کَانَ کَمَنْ تَصَدَّقَ بِهِ فِی حَیَاتِهِ.

**[ترجمه]امیرالمؤمنین علیه السّلام فرمودند: هر کس وصیت نماید و در آن ستم روا ندارد و (به وارثان) ضرر نرساند، مانند کسی است که مالش را در زندگی‌اش به صدقه داده است.

**[ترجمه]

«۷»

وَ قَالَ علیه السلام: مَا أُبَالِی أَضْرَرْتُ بِوَرَثَتِی أَوْ سَرَقْتُهُمْ (۱)

ذَلِکَ الْمَالَ (۲).

**[ترجمه]و نیز فرمودند: باکی ندارم که در اموالم به وارثانم ضرر برسانم یا آن مال را از آنها بدزدم (مالم را به صدقه بدهم).

**[ترجمه]

«۸»

وَ قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: الْوَصِیَّهُ حَقٌّ عَلَی کُلِّ مُسْلِمٍ.

**[ترجمه]امام صادق علیه السّلام فرمودند: وصیّت بر هر مسلمانی حق[واجب) است.

**[ترجمه]

«۹»

وَ قَالَ علیه السلام: مَا مِنْ مَیِّتٍ تَحْضُرُهُ الْوَفَاهُ إِلَّا رَدَّ اللَّهُ عَلَیْهِ مِنْ سَمْعِهِ وَ بَصَرِهِ وَ عَقْلِهِ لِلْوَصِیَّهِ أَخَذَ الْوَصِیَّهَ أَوْ تَرَکَ وَ هِیَ الرَّاحَهُ الَّتِی یُقَالُ لَهَا رَاحَهُ الْمَوْتِ فَهِیَ حَقٌّ عَلَی کُلِّ مُسْلِمٍ.

**[ترجمه]و نیز فرمودند: هیچ کس در حالت مرگ قرار نمی‌گیرد، مگر آنکه خداوند متعال، گوش و چشم و عقلش را به او

بر می گردانـد تا وصیّت کند. چه وصیّت کند و چه وصیّت نکند، و این فرصتی است که به آن «راحه الموت» گفته می شود. وصیّت بر گردن هر مسلمانی حق است.

**[ترجمه]

«۱۰»

جع، [جامع الأخبار] قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ ضَمِنَ وَصِیَّهَ الْمَیِّتِ فِی أَمْرِ الْحَجِّ ثُمَّ فَرَّطَ فِی ذَلِکَ مِنْ غَیْرِ عُذْرٍ لَا یَقْبَلُ اللَّهُ صَلَاتَهُ وَ صِیَامَهُ وَ لَا یُسْتَجَابُ دُعَاؤُهُ وَ کُتِبَ عَلَیْهِ کُلَّ یَوْمٍ وَ لَیْلَهٍ مِائَهُ خَطِیئَهٍ أَصْغَرُهَا کَمَنْ زَنَی بِأُمِّهِ أَوْ بِابْنَتِهِ وَ إِنْ قَامَ بِهَا مِنْ عَامِهِ کُتِبَ لَهُ بِکُلِّ دِرْهَمٍ ثَوَابُ حَجَّهٍ وَ عُمْرَهٍ فَإِنْ مَاتَ مَا بَیْنَهُ وَ بَیْنَ

ص: ۱۹۵

۱- ۱. کذا، و فی السرائر فی کتاب الوصیه:« سرفتهم». هکذا فی هامش الأصل.

۲- ۲. فی السرائر ص ۳۸۴(ضبطه) بالسین غیر المعجمه و الراء غیر المعجمه المکسوره و الفاء، و معناه اخطاتهم و أغفلتهم لان السرف الاغفال و الخطاء، و قد سرفت الشی بالکسر إذا أغفلته و جهلته و حکی الأصمعی عن بعض الاعراب و واعده أصحاب له من المسجد مکانا فأخلفهم فیه ذلک فقال: مررت بکم فسرفتکم أی اخطأتکم و أغفلتکم و منه قول جریر: أعطوا هنیده تحدوها ثمانیه**ما فی عطائهم من و لا سرف أی اغفال و خطاء لا یخطئون موضع العطاء بان یعطوه من لا یستحق و یحرموا المستحق هکذا ذکر جماعه من أهل اللغه، ذکره الجوهریّ فی کتاب الصحاح، و أبو عبیده الهروی فی غریب الحدیث و غیرها من اللغویین. فأما من قال فی الحدیث سرقتهم ذلک المال بالقاف فقد صحف لان سرقت لا یتعدی الی مفعولین بغیر حرف الجر، یقال: سرقت منه مالا، و سرفت بالفاء یتعدی الی المفعولین بغیر حرف الجر؛ فلیلحظ ذلک انتهی ما فی السرائر.

الْقَابِلِ مَاتَ شَهِيداً وَ كُتِبَ لَهُ مَا بَيْنَهُ وَ بَيْنَ الْقَابِلِ كُلَّ يَوْمٍ وَ لَيْلَهٍ ثَوَابُ شَهِيدٍ وَ قُضِيَ لَهُ حَوَائِجُ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَهِ(۱).

**[ترجمه]جامع الاخبار: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: هر کس انجام وصیّت انسانی را در خصوص فریضه حج به عهـده بگیرد، ولی بـدون هیـچ عـذر و بهانه‌ای در اقامه فریضه حـج کوتاهی نماید، خداوند نماز و روزه‌اش را قبول نمی کند و دعایش مورد اجابت قرار نمی گیرد و هر روز و شب صـد گناه بر او نوشـته می شود و ماننـد کسـی است که با مادر و دخترش زنا کنـد. و اگر در همان سال، فریضه حج را به جای آورد، در برابر هر درهمی که خرج کرده، ثواب یک حج و عمره برایش نوشـته می شود. و اگر بین آن زمان تا حج سال بعدی بمیرد، همچون شهید است، و از آن زمان تا سال بعد، در هر روز و شب ثواب شهید برایش نوشته می شود و حوائج دنیا و آخرتش بر آورده خواهد شد. -. جامع الاخبار: ۹۰ -

**[ترجمه]

«۱۱»

وَ قَالَ علیه السلام: مَنْ ضَمِنَ وَصِيَّهَ الْمَيِّتِ ثُمَّ عَجَزَ عَنْهَا مِنْ غَيْرِ عُذْرٍ لَا يُقْبَلُ مِنْهُ صَرْفٌ وَ لَا عَدْلٌ وَ لَعَنَهُ كُلُّ مَلَكٍ بَيْنَ السَّمَاءِ وَ الْأَرْضِ وَ يُصْبِحُ وَ يُمْسِي فِي سَخَطِ اللَّهِ وَ كُلَّمَا قَالَ يَا رَبِّ نَزَلَتْ عَلَيْهِ اللَّعْنَهُ وَ كَتَبَ اللَّهُ ثَوَابَ حَسَنَاتِهِ كُلِّهِ لِذَلِكَ الْمَيِّتِ فَإِنْ مَاتَ عَلَى حَالِهِ دَخَلَ النَّارَ فَإِنْ قَامَ بِهِ كُتِبَ لَهُ كُلَّ يَوْمٍ وَ لَيْلَهٍ عِتْقُ رَقَبَهٍ وَ لَهُ عِنْدَ اللَّهِ بِكُلِّ دِرْهَمٍ مَدِينَهٌ وَ سِتُّونَ حَوْرَاءَ وَ يُمْسِي وَ يُصْبِحُ وَ لَهُ بَابَانِ مَفْتُوحَانِ إِلَى الْجَنَّهِ فَإِنْ مَاتَ مَا بَيْنَهُ وَ بَيْنَ الْقَابِلِ مَاتَ مَغْفُوراً لَهُ وَ أَعْطَاهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَهِ مِثْلَ ثَوَابِ مَنْ حَجَّ وَ اعْتَمَرَ وَ يَكُونُ فِي الْجَنَّهِ رَفِيقَ يَحْيَى بْنِ زَكَرِيَّا(۲).

**[ترجمه]جامع الاخبار: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: هر کس وصیّت متوفی را به عهده بگیرد و بدون هیچ عذر و بهانه ای از انجام وصـیت عاجز بماند، هیچ کار نیکو و حسـنه‌ای از او قبول نمی‌شود و تمامی فرشـتگان در آسمان و زمین او را لعنت می کننـد و روز و شب در خشم خداونـد است. و هر وقت بگویـد: ای خـدا، لعنت بر او نازل شود و خداوند ثواب اعمال نیکویش را برای شـخص متوفّی می‌نویسـد. و اگر در همین حـالت بمیرد، وارد جهنم می‌شود. ولی اگر وصـیّت را بجای آورد، در هر روزو شب، ثواب آزاد کردن یک برده برایش نوشته می شود و در برابر هر درهمی که خرج کند، خداوند برای او یک شهر و شـصت حورالعین قرار دهد، و صبح و شب می کند در حالی که دو دروازه گشوده به سوی بهشت برایش وجود دارد. و اگر از زمانی که وصـیت را انجام داده تا سال بعـد فوت نمایـد، با آمرزش خداونـد خواهـد مُرد و خداوند در روز قیامت ثواب کسـی را که حـج یـا عمره بجـای آورده، برای او در نظر می گیرد و در بهشت، همراه یحیی بن زکریّا خواهـد بـود. -. جامع الاخبار: ۹۰ -

**[ترجمه]

«۱۲»

وَ قَالَ علیه السلام: مَنْ ضَمِنَ وَصِيَّهَ الْمَيِّتِ مِنْ أَمْرِ الْحَجِّ فَلَا يَعْجِزَنَّ فِيهَا فَإِنَّ عُقُوبَتَهَا شَدِيدَهٌ وَ نَدَامَتَهَا طَوِيلَهٌ لَا يَعْجِزُ عَنْ وَصِيَّهِ

الْمَیِّتِ إِلَّا شَقِیٌّ وَ لَا یَقُومُ بِهَا إِلَّا سَعِیدٌ فَمَنْ أَقَامَ بِهَا سَرِیعاً حَرَّمَ اللَّهُ جَسَدَهُ عَلَی النَّارِ وَ أَدْخَلَهُ الْجَنَّهَ مَعَ الصِّدِّیقِینَ وَ الشُّهَدَاءِ وَ أَکْرَمَهُ کَرَامَهَ سَبْعِینَ شَهِیداً وَ کَتَبَ لَهُ مَا دَامَ حَیّاً کُلَّ یَوْمٍ أَلْفَ حَسَنَهٍ وَ رَفَعَ لَهُ أَلْفَ دَرَجَهٍ الْوَیْلُ لِمَنْ عَجَزَ عَنْهَا کُتِبَ عَلَیْهِ کُلَّ یَوْمٍ أَلْفُ خَطِیئَهٍ وَ یُبْنَی لَهُ بِکُلِّ قَدَمٍ بَیْتٌ فِی النَّارِ وَ لَا یَنْظُرُ اللَّهُ إِلَیْهِ حَیّاً وَ لَا مَیِّتاً فَإِنْ مَاتَ عَلَی حَالِهِ قَامَ مِنْ قَبْرِهِ مَکْتُوبٌ بَیْنَ عَیْنَیْهِ آیِسٌ مِنْ رَحْمَتِهِ (۳).

**[ترجمه]جامع الاخبار: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: هر کس وصیّت شخصی را در خصوص انجام فریضه حج ضامن شود و در انجام آن توانا باشد (اما انجام ندهد)، عقوبت خداوندی شدید و ندامتش طولانی خواهد بود. تنها آدم شقّی و بدبخت است که وصیّت میّت را انجام نمی‌دهد و فقط انسان خوشبخت است که وصیّت را انجام می‌دهد.

و هر کس که به سرعت وصیّت را انجام دهد، خداوند بدنش را بر آتش حرام گرداند و او را همراه صدّیقین و شهیدان وارد بهشت کند. و ثواب و کرامت هفتاد شهید را بر او إکرام نماید. و مادامی که زنده باشد، در هر روز هزار حسنه برای او می نویسد و او را هزار درجه بالاتر می برد. وای بر کسی که از انجام وصیت متوفّی ناتوان باشد. خداوند در هر روز هزار گناه برای او و برای هر قدمی که بر می دارد، خانه ای در جهنم بنا می کند و به روی او نگاه نمی کند، چه در هنگام زنده بودن و چه مرگ. و اگر در همین حالت بمیرد، در حالی از قبرش برخیزد که در پیشانی‌اش نوشته شده: مأیوس و ناامید از رحمت خدا. - . جامع الاخبار: ۹۰ -

**[ترجمه]

«۱۳»

نُقِلَ مِنْ خَطِّ الشَّهِیدِ رَحِمَهُ اللَّهُ نَقْلًا مِنْ خَطِّ الشَّیْخِ أَبِی جَعْفَرٍ الطُّوسِیِّ قَالَ رَوَی الْحُسَیْنُ بْنُ سَعِیدٍ فِی کِتَابِهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَیْلِ عَنْ أَبِی الصَّبَّاحِ الْکِنَانِیِّ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: الْوَصِیَّهُ حَقٌّ عَلَی کُلِّ مُسْلِمٍ.

**[ترجمه]امام صادق علیه السّلام فرمودند: وصیّت کردن حقی است بر هر مسلمانی.

**[ترجمه]

«۱۴»

نهج، [نهج البلاغه] قَالَ علیه السلام: یَا ابْنَ آدَمَ کُنْ وَصِیَّ نَفْسِکَ وَ اعْمَلْ فِی مَالِکَ مَا تُؤْثِرُ أَنْ یُعْمَلَ فِیهِ مِنْ بَعْدِکَ (۴).

**[ترجمه]نهج البلاغه: ای فرزند آدم! - علیه السّلام - وصّی خودت باش و در خصوص أموالت چنان رفتار کن که دوست داری پس از تو، چنان رفتار کنند. - . نهج البلاغه ۳: ۲۰۹ -

**[ترجمه]

«۱۵»

ب، [قرب الإسناد] هَارُونُ عَنِ ابْنِ صَدَقَهَ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِيهِ علیهما السلام يَرْفَعُهُ قَالَ: الْحَيْفُ

ص: ۱۹۶

۱- ۱. جامع الأخبار ص ۹۰.

۲- ۲. جامع الأخبار ص ۹۰.

۳- ۳. جامع الأخبار ص ۹۰.

۴- ۴. نهج البلاغه ج ۳ ص ۲۰۹.

فِی الْوَصِیَّهِ مِنَ الْکَبَائِرِ یَعْنِی الظُّلْمَ فِیهَا(۱).

**[ترجمه]قرب الاسناد: امام صادق علیه السّلام به نقل از پدر بزرگوارشان فرمودند: ستم در وصیّت، از گناهان کبیره است. (یعنی ظلم در وصیّت.) - . قرب الاسناد: ۳۰ -

**[ترجمه]

«۱۶»

ع، [علل الشرائع] أَبِی عَنِ الْحِمْیَرِیِّ: مِثْلَهُ (۲).

**[ترجمه]علل الشرایع: پدرم به نقل از حمیری این حدیث را آورده است. - . علل الشرایع: ۵۶۷ -

**[ترجمه]

«۱۷»

ب، [قرب الإسناد] بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِیهِ علیهما السلام قَالَ: مَنْ عَدَلَ فِی وَصِیَّتِهِ کَانَ بِمَنْزِلَهِ مَنْ تَصَدَّقَ بِهَا فِی حَیَاتِهِ وَ مَنْ جَارَ فِی وَصِیَّتِهِ لَقِیَ اللَّهَ یَوْمَ الْقِیَامَهِ وَ هُوَ عَنْهُ مُعْرِضٌ (۳).

**[ترجمه]قرب الاسناد: امام محمد باقر علیه السّلام فرمودند: هر کس در وصیّت نامه‌اش جانب عدالت را رعایت نماید، مانند این است که در زمان حیاتش اموالش را به صدقه داده است. و هر کس در وصیّت نامه‌اش جور و ستم روا دارد، در قیامت با خداوند ملاقات می کند، در حالی که خدا از او روی برگردانده است. - . قرب الاسناد: ۳۰ -

**[ترجمه]

«۱۸»

ع، [علل الشرائع] أَبِی عَنِ الْحِمْیَرِیِّ: مِثْلَهُ (۴).

**[ترجمه]علل الشرایع: پدرم از حمیری مانند این روایت را آورده است. - . علل الشرایع: ۵۶۷ -

**[ترجمه]

«۱۹»

ب، [قرب الإسناد] بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بَلَغَهُ أَنَّ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ تُوُفِّیَ وَ لَهُ صِبْیَهٌ صِغَارٌ وَ لَیْسَ لَهُ

مَبِيتُ لَيْلِهِ تَرَكَهُمْ يَتَكَفَّفُونَ النَّاسَ وَ قَدْ كَانَ لَهُ سِتَّةٌ مِنَ الرَّقِيقِ لَيْسَ لَهُ غَيْرُهُمْ وَ إِنَّهُ أَعْتَقَهُمْ عِنْدَ مَوْتِهِ فَقَالَ لِقَوْمِهِ مَا صَنَعْتُمْ بِهِ قَالُوا دَفَنَّاهُ فَقَالَ أَمَا إِنِّي لَوْ عَلِمْتُهُ مَا تَرَكْتُكُمْ تَدْفِنُونَهُ مَعَ أَهْلِ الْإِسْلَامِ تَرَكَ وُلْدَهُ صِغَاراً يَتَكَفَّفُونَ النَّاسَ (۵).

**[ترجمه]قرب الاسناد: به رسول خدا خبر رسید که مردی از انصار فوت نمود، در حالی که فرزندانی کوچک داشت که جایی برای گذرندان شب نداشتند و از مردم کمک می گرفتند. و آن شخص متوفّی شش برده داشت و به هنگام مرگ آنها را آزاد کرده بود. پیامبر فرمودند: با این مرد چه کردید؟ گفتند: دفنش کردیم. فرمود: اگر می دانستم که وی چنین کرده، نمی گذاشتم وی را در کنار مسلمانان دفن کنید. کسی که کودکان خردسالش را بر جای نهاده، و آنها از مردم طلب غذا می کنند. - . قرب الاسناد: ۳۱ -

**[ترجمه]

«۲۰»

ب، [قرب الإسناد] بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ: لَأَنْ أُوصِيَ بِالْخُمُسِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أُوصِيَ بِالرُّبُعِ وَ لَأَنْ أُوصِيَ بِالرُّبُعِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أُوصِيَ بِالثُّلُثِ مَنْ أَوْصَى بِالثُّلُثِ فَلَمْ يَتْرُكْ شَيْئاً(۶).

**[ترجمه]قرب الاسناد: امیرالمؤمنین علیه السّلام فرمودند: اگر در خصوص یک پنجم اموالم وصیت کنم، برای من دوست داشتنی تر است از اینکه درباره یک چهارم اموالم وصیت نمایم. و اگر در خصوص یک چهارم اموال خود وصیت کنم، برای من دوست داشتنی تر از این است که در خصوص یک سوم اموالم وصیت نمایم. و هر کس در خصوص یک سوم اموالش وصیت نماید، چیزی را بر جای نگذاشته است. - . قرب الاسناد: ۳۱ -

**[ترجمه]

«۲۱»

ع، [علل الشرائع] أَبِي عَنِ الْحِمْيَرِيِّ: مِثْلَهُ (۷).

**[ترجمه]علل الشرایع: پدرم به نقل از حمیری این روایت را آورده اند. - . علل الشرایع: ۵۶۷ -

**[ترجمه]

«۲۲»

ب، [قرب الإسناد] هَارُونُ عَنِ ابْنِ صَدَقَةَ قَالَ قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: إِنْ أَقَلْتَ فِي عُمُرِكَ يَوْمَيْنِ فَاجْعَلْ أَحَدَهُمَا لِآخِرَتِكَ تَسْتَعِينُ بِهِ عَلَى يَوْمِ مَوْتِكَ فَقِيلَ وَ مَا

۱- ۱. قرب الإسناد ص ۳۰.

۲- ۲. علل الشرائع ص ۵۶۷ بدن التفسیر.

۳- ۳. قرب الإسناد ص ۳۰.

۴- ۴. علل الشرائع ص ۵۶۷.

۵- ۵. قرب الإسناد ص ۳۱.

۶- ۶. قرب الإسناد ص ۳۱.

۷- ۷. علل الشرائع ص ۵۶۷.

تِلْکَ الِاسْتِعَانَهُ قَالَ لِيُحْسِنْ تَدْبِيرَ مَا يُخَلِّفُ وَ يُحْكِمُهُ بِهِ (۱).

**[ترجمه]قرب الاسناد: امام صادق علیه السّلام فرمودند: اگر تنها دو روز از عمرت باقی باشد، یک روز آن را برای آخرت قرار ده و از این روز برای مرگت کمک بگیر. گفته شد: منظور از کمک گرفتن چیست؟ فرمودند: تا در این روز درباره آنچه که به ارث می گذارد و درباره آن حکم می کند، به نیکی تدبیر کند. - . قرب الاسناد: ۳۳ -

**[ترجمه]

«۲۳»

ل، [الخصال] ابْنُ الْوَلِيدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ الْيَقْطِينِيِّ عَنْ زَكَرِيَّا الْمُؤْمِنِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي نُعَيْمٍ عَنْ أَبِي حَمْزَهَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی يَقُولُ ابْنَ آدَمَ تَطَوَّلْتُ عَلَيْکَ بِثَلَاثٍ سَتَرْتُ عَلَيْکَ مَا لَوْ يَعْلَمُ بِهِ أَهْلُکَ مَا وَارَوْکَ وَ أَوْسَعْتُ عَلَيْکَ فَاسْتَقْرَضْتُ مِنْکَ فَلَمْ تُقَدِّمْ خَيْراً وَ جَعَلْتُ لَکَ نَظِرَهً عِنْدَ مَوْتِکَ فِي ثُلُثِکَ فَلَمْ تُقَدِّمْ خَيْراً(۲).

**[ترجمه]الخصال: امام محمد باقر علیه السّلام فرمودند: ای فرزندآدم! خداوند با سه چیز بر تو منّت نهاده است: خطاهایی را از تو پوشاند که اگر خانواده‌ات از آن باخبر می شدند، تو را دفن نمی کردند؛ و نعمت هایی فراوان بر تو ارزانی داشت، و از تو قرض الحسنه خواستم، ولی تو هیچ خیری نداشتی؛ و برای هنگام مرگت هم فرصتی به تو داده شد تا درباره یک سوم از مالت نظری بیافکنی، امّا کار خیری انجام ندادی. - . الخصال ۱: ۸۹ -

**[ترجمه]

«۲۴»

ع، [علل الشرائع] أَبِي عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِيسَ عَنِ ابْنِ عِيسَی عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَی عَنْ مُعَاوِيَهَ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: كَانَ الْبَرَاءُ بْنُ مَعْرُورٍ الْأَنْصَارِيُّ بِالْمَدِينَهِ وَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِمَكَّهَ وَ أَنَّهُ حَضَرَهُ الْمَوْتُ فَأَوْصَی بِثُلُثِ مَالِهِ فَجَرَتْ بِهِ السُّنَّهُ(۳).

**[ترجمه]علل الشرایع: امام صادق علیه السّلام فرمودند: براء ابن معرورالأنصاری در مدینه بود و رسول خدا صلّی الله علیه و آله در مکه بودند که مرگ به سراغ ایشان آمد و رسول خدا، در خصوص یک سوم اموالش وصیّت نمود، و بدین ترتیب سنّت وصیت برپا و استوار شد. - . علل الشرایع: ۵۶۶ -

**[ترجمه]

«۲۵»

ل، [الخصال] الْهَمْدَانِيُّ عَنْ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَمْرِو بْنِ عُثْمَانَ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ مُصْعَبٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: مِثْلَهُ (۴).

**[ترجمه]الخصال: حسین بن مصعب به نقل از امام صادق علیه السّلام، این حدیث را نقل کرده است. - . الخصال ۱: ۱۲۶ -

**[ترجمه]

«۲۶»

ع، [علل الشرائع] ابْنُ الْوَلِیدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّلْتِ عَنْ یُونُسَ رَفَعَهُ إِلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: فِی قَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَ فَمَنْ خافَ مِنْ مُوصٍ جَنَفاً أَوْ إِثْماً فَأَصْلَحَ بَیْنَهُمْ فَلا إِثْمَ عَلَیْهِ قَالَ یَعْنِی إِذَا اعْتَدَی فِی الْوَصِیَّهِ إِذَا زَادَ عَلَی الثُّلُثِ (۵).

**[ترجمه]علل الشرایع: امام صادق علیه السّلام در خصوص آیه «فَمَنْ خافَ مِنْ مُوصٍ جَنَفاً أَوْ إِثْماً فَأَصْلَحَ بَیْنَهُمْ فَلا إِثْمَ عَلَیْه»، {ولی کسی که از انحراف [و تمایل بیجای] وصیت کننده ای [نسبت به ورثه اش] یا از گناه او [در وصیت به کار خلاف] بیم داشته باشد و میانشان را سازش دهد، بر او گناهی نیست.} فرمودند: یعنی اگر در وصیت نامه از راه راست منحرف شود و اگر در بیشتر از یک سوم مالش وصیت نماید. - . علل الشرایع: ۵۶۷ -

**[ترجمه]

«۲۷»

ع، [علل الشرائع] أَبِی عَنِ الْحِمْیَرِیِّ عَنْ هَارُونَ عَنِ ابْنِ صَدَقَهَ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِیهِ علیهما السلام: أَنَّ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ تُوُفِّیَ وَ لَهُ صِبْیَهٌ صِغَارٌ وَ لَهُ سِتَّهٌ مِنَ الرَّقِیقِ فَأَعْتَقَهُمْ عِنْدَ مَوْتِهِ وَ لَیْسَ لَهُ مَالٌ غَیْرُهُمْ فَأُتِیَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله فَأُخْبِرَ فَقَالَ مَا صَنَعْتُمْ بِصَاحِبِکُمْ؟

ص: ۱۹۸

۱- ۱. قرب الإسناد ص ۳۳.

۲- ۲. الخصال ج ۱ ص ۸۹.

۳- ۳. علل الشرائع ص ۵۶۶.

۴- ۴. الخصال ج ۱ ص ۱۲۶.

۵- ۵. علل الشرائع ص ۵۶۷.

قَالُوا دَفَنَّاهُ قَالَ لَوْ عَلِمْتُ مَا دَفَنْتُهُ مَعَ أَهْلِ الْإِسْلَامِ تَرَکَ وُلْدَهُ یَتَکَفَّفُونَ النَّاسَ (۱).

**[ترجمه]علل الشرایع: امام صادق علیه السّلام به نقل از پدر بزرگوارشان روایت کنند: مردی از انصار فوت نمود و کودکی خردسال داشت. این مرد شش غلام داشت که هنگام مرگش آزادشان کرد و اموالی به جز این غلامان نداشت. پیامبر از این موضوع با خبر شد، فرمودند: با این مرد چه کردید؟ گفتند: او را دفن کردیم. فرمودند: اگر می دانستم، او را در گورستان مسلمانان دفن نمی کردم؛ او فرزندانی از خود بر جای نهاده، در حالی که این کودکان از مردم کسب روزی [گدایی] می کنند. - . علل الشرایع: ۵۶۶ -

**[ترجمه]

«۲۸»

ضا، [فقه الرضا علیه السلام]: اعْلَمْ أَنَّ الْوَصِیَّهَ حَقٌّ وَاجِبٌ عَلَی کُلِّ مُسْلِمٍ وَ یُسْتَحَبُّ أَنْ یُوصِیَ الرَّجُلُ لِقَرَابَتِهِ مِمَّنْ لَا یَرِثُ شَیْئاً مِنْ مَالِهِ قَلَّ أَوْ کَثُرَ وَ إِنْ لَمْ یَفْعَلْ فَقَدْ خَتَمَ عَمَلَهُ بِالْمَعْصِیَهِ وَ مَنْ أَوْصَی بِمَالِهِ أَوْ بِبَعْضِهِ فِی سَبِیلِ اللَّهِ مِنْ حَجٍّ أَوْ عِتْقٍ أَوْ صَدَقَهٍ أَوْ مَا کَانَ مِنْ أَبْوَابِ الْخَیْرِ فَإِنَّ الْوَصِیَّهَ جَائِزَهٌ لَا یَحِلُّ تَبْدِیلُهَا لِأَنَّ اللَّهَ یَقُولُ فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَ ما سَمِعَهُ فَإِنَّما إِثْمُهُ عَلَی الَّذِینَ یُبَدِّلُونَهُ إِنَّ اللَّهَ سَمِیعٌ عَلِیمٌ فَإِنْ أَوْصَی فِی غَیْرِ حَقٍّ أَوْ فِی غَیْرِ سُنَّهٍ فَلَا حَرَجَ أَنْ یَرُدَّهُ إِلَی حَقٍّ وَ سُنَّهٍ فَإِنْ أَوْصَی بِرُبُعِ مَالِهِ فَهُوَ أَحَبُّ إِلَیَّ مِنْ أَنْ یُوصِیَ بِالثُّلُثِ فَإِنْ أَوْصَی بِالثُّلُثِ فَهُوَ الْغَایَهُ فِی الْوَصِیَّهِ فَإِنْ أَوْصَی بِمَالِهِ کُلِّهِ فَهُوَ أَعْلَمُ بِمَا فَعَلَهُ وَ یَلْزَمُ الْوَصِیَّ إِنْفَاذُ وَصِیَّتِهِ عَلَی مَا أَوْصَی بِهِ (۲).

**[ترجمه]فقه الرضا: بدان که وصیت حقی است واجب بر گردن هر مسلمانی. مستحب است که انسان برای فامیل هایی که ارث نمی برند، وصیت نماید، کم باشد یا زیاد. و اگر کارش به مرگ ختم شد (وصیّت هم ننوشت)، در واقع معصیت نموده. و هر کس در خصوص تمام مال یا قسمتی از اموالش در راه خدا وصیت نماید، مثلاً درباره حج یا آزادی برده یا دادن صدقه یا کارهای خیر دیگر، این وصیّت جایز است و صحیح و حلال نیست که آن را تبدیل و تعویض نماید، زیرا خداوند می فرماید: «فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَ ما سَمِعَهُ فَإِنَّما إِثْمُهُ عَلَی الَّذِینَ یُبَدِّلُونَهُ إِنَّ اللَّهَ سَمِیعٌ عَلِیمٌ»،{ پس هر کس آن [وصیت] را بعد از شنیدنش تغییر دهد، گناهش تنها بر [گردن] کسانی است که آن را تغییر می دهند. آری، خدا شنوای داناست.} و اگر به ناحق یا بر خلاف سنت وصیت نماید، پس باید آن را به حق و سنّت باز گرداند؛ و اگر در خصوص یک چهارم مالش وصیّت نماید، این برای من دوست داشتنی تر از این است که درباره یک سوم مالش وصیّت نماید. و اگر درباره یک سوم اموالش وصیت کند، این نهایت وصیّت است؛ و اگر در خصوص همه اموالش وصیت کند، خود بهتر می‌داند که چه می‌کند و وصیّ او ملزم است که وصیت متوفّی را انجام دهد. - . فقه الرضا علیه السلام: ۴۰ -

**[ترجمه]

«۲۹»

شی، [تفسیر العیاشی] السَّکُونِیُّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَلِیٍّ علیهم السلام قَالَ: السُّکْرُ مِنَ الْکَبَائِرِ وَ الْحَیْفُ فِی الْوَصِیَّهِ مِنَ الْکَبَائِرِ(۳).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: امام علی علیه السّلام فرمودند: مستی از گناهان بزرگ است و ظلم در وصیّت هم از گناهان کبیره است. -. تفسیر العیاشی ۱: ۲۳۸ -

**[ترجمه]

«۳۰»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ عَمَّارِ بْنِ مَرْوَانَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ إِنْ تَرَکَ خَیْراً الْوَصِیَّهُ قَالَ حَقٌّ جَعَلَهُ اللَّهُ فِی أَمْوَالِ النَّاسِ لِصَاحِبِ هَذَا الْأَمْرِ قَالَ قُلْتُ لِذَلِکَ حَدٌّ مَحْدُودٌ قَالَ نَعَمْ قُلْتُ کَمْ قَالَ أَدْنَاهُ السُّدُسُ وَ أَکْثَرُهُ الثُّلُثُ (۴).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: امام صادق علیه السّلام در جواب عمار بن مروان در سؤال از آیه «إِنْ تَرَکَ خَیْراً الْوَصِیَّه»، {اگر مالی بر جای گذارد.} فرمودند: [وصیّت] حقی است که خداوند در اموال مردم برای صاحبان مال قرار داده. ابن مروان گفت: آیا برای وصیت حدّ و اندازه‌ای مشخص است؟ فرمودند: آری. گفت: چقدر؟ فرمودند: کمترین میزان در وصیّت یک ششم و بیشترین میزان آن هم یک سوم است. -. تفسیر العیاشی ۱: ۷۶ -

**[ترجمه]

«۳۱»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الْوَصِیَّهِ تَجُوزُ لِلْوَارِثِ قَالَ نَعَمْ ثُمَّ تَلَا هَذِهِ الْآیَهَ إِنْ تَرَکَ خَیْراً الْوَصِیَّهُ لِلْوالِدَیْنِ وَ الْأَقْرَبِینَ (۵).

ص: ۱۹۹

۱- ۱. علل الشرائع ص ۵۶۶.

۲- ۲. فقه الرضا ص ۴۰.

۳- ۳. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۲۳۸.

۴- ۴. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۷۶.

۵- ۵. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۷۶.

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: محمد بن مسلم به نقل از امام محمد باقر علیه السّلام گفت: از امام پرسیدم که آیا این وصیّت برای وارث جایز است؟ فرمودند: آری، سپس این آیه را ذکر نمودند، «إِنْ تَرَکَ خَیْراً الْوَصِیَّةُ لِلْوالِدَیْنِ وَ الْأَقْرَبِینَ»، - . تفسیر العیاشی ۱: ۷۶ - {اگر مالی بر جای گذارد، برای پدر و مادر و خویشاوندان [خود] به طور پسندیده وصیت کند.}

**[ترجمه]

«۳۲»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنِ السَّکُونِیِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ: مَنْ لَمْ یُوصِ عِنْدَ مَوْتِهِ لِذِی قَرَابَتِهِ مِمَّنْ لَا یَرِثُ فَقَدْ خَتَمَ عَمَلَهُ بِمَعْصِیَهٍ(۱).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: امام علی علیه السّلام فرمودند: هر کس به هنگام مرگش برای خویشاوندانی که از او ارث نمی برند، چیزی [از اموالش را] وصیت نکند، کار[دنیایش را] با معصیت به پایان رسانده است. - . تفسیر العیاشی ۱: ۷۶ -

**[ترجمه]

«۳۳»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنِ ابْنِ مُسْکَانَ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَحَدِهِمَا علیهما السلام قَالَ: کُتِبَ عَلَیْکُمْ إِذا حَضَرَ أَحَدَکُمُ الْمَوْتُ إِنْ تَرَکَ خَیْراً الْوَصِیَّهُ لِلْوالِدَیْنِ وَ الْأَقْرَبِینَ قَالَ هِیَ مَنْسُوخَهٌ نَسَخَتْهَا آیَهُ الْفَرَائِضِ الَّتِی هِیَ الْمَوَارِیثُ فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَ ما سَمِعَهُ یَعْنِی بِذَلِکَ الْوَصِیَ (۲).

**[ترجمه]تفسیرالعیاشی: ابو بصیر به نقل از یکی از دو امام (امام محمد باقر یا امام جعفر صادق علیهما السّلام) گوید: «کُتِبَ عَلَیْکُمْ إِذا حَضَرَ أَحَدَکُمُ الْمَوْتُ إِنْ تَرَکَ خَیْراً الْوَصِیَّهُ لِلْوالِدَیْنِ وَ الْأَقْرَبِین»، {بر شما مقرر شده است که چون یکی از شما را مرگ فرا رسد، اگر مالی بر جای گذارد، برای پدر و مادر و خویشاوندان [خود] به طور پسندیده وصیت کند.} امام فرمودند: این آیه به واسطه آیه فرایض که برای مواریث است، منسوخ شده: «فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَ ما سَمِعَهُ فَإِنَّما إِثْمُهُ عَلَی الَّذینَ یُبَدِّلُونَهُ إِنَّ اللَّهَ سَمیعٌ عَلیمٌ»، {پس هر کس آن [وصیت] را بعد از شنیدنش تغییر دهد، گناهش تنها بر [گردن] کسانی است که آن را تغییر می دهند. آری، خدا شنوای داناست.} یعنی وصیت را تغییر دهد. - . تفسیر العیاشی ۱: ۷۷ -

**[ترجمه]

«۳۴»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ سَمَاعَهَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی إِنْ تَرَکَ خَیْراً الْوَصِیَّهُ لِلْوالِدَیْنِ وَ الْأَقْرَبِینَ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَی الْمُتَّقِینَ قَالَ شَیْئاً جَعَلَ اللَّهُ لِصَاحِبِ هَذَا الْأَمْرِ قَالَ قُلْتُ فَهَلْ لِذَلِکَ حَدٌّ قَالَ نَعَمْ قُلْتُ وَ مَا هُوَ قَالَ أَدْنَی مَا یَکُونُ ثُلُثُ الثُّلُثِ (۳).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: سماعه به نقل از امام صادق علیه السّلام در خصوص آیه «إِنْ تَرَکَ خَیْراً الْوَصِیَّهُ لِلْوالِدَیْنِ وَ الْأَقْرَبِینَ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَی الْمُتَّقِین»، {اگر مالی بر جای گذارد، برای پدر و مادر و خویشاوندان [خود] به طور پسندیده وصیت کند؛ [این کار] حقی است بر پرهیزگاران.} گوید که امام فرمودند: وصیّت چیزی است که خداوند برای صاحب اموال مقرر ساخته. گفتم: آیا وصیت در اموال حد و مرزی دارد؟ فرمودند: آری. گفتم: آن چیست؟ فرمودند: کمترین میزانی که می تواند وصیت نماید، یک سوم از ثلث مالش است. - . تفسیر العیاشی ۱: ۷۷ -

**[ترجمه]

«۳۵»

نَوَادِرُ الرَّاوَنْدِیِّ، بِإِسْنَادِهِ عَنْ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ عَلِیٌّ عَلَیْهِ الصَّلَاهُ وَ السَّلَامُ: مَا أُبَالِی أَضْرَرْتُ بِوَارِثِی أَوْ سَرَقْتُ (۴) ذَلِکَ الْمَالَ فَتَصَدَّقْتُ (۵).

**[ترجمه]نوادر الراوندی: امام علی علیه السّلام فرمودند: باکی ندارم که به وارثم ضرر برسانم یا آنکه آن مال را بدزدم و به صدقه دهم. - . نوادر الراوندی: ۴۱ -

**[ترجمه]

«۳۶»

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِیِّ، قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: مَنْ مَاتَ عَلَی وَصِیَّهٍ حَسَنَهٍ مَاتَ شَهِیداً وَ قَالَ مَنْ لَمْ یُحْسِنِ الْوَصِیَّهَ عِنْدَ مَوْتِهِ کَانَ ذَلِکَ نَقْصاً فِی عَقْلِهِ وَ مُرُوَّتِهِ وَ الْوَصِیَّهُ حَقٌّ عَلَی کُلِّ مُسْلِمٍ.

**[ترجمه]دعوات الراوندی: پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمودند: هر کس به هنگام مرگش با وصیّت نیکو بمیرد، همچون شهید مرده است. و فرمودند: هر کس وصیّت نیک و مناسبی انجام ندهد، بیانگر نقصان در عقل و مروّت اوست، و وصیّت حقی است بر گردن همه مسلمانان.

**[ترجمه]

«۳۷»

وَ قَالَ: إِنَّ الرَّجُلَ لَیَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّهِ سَبْعِینَ سَنَهً فَیَحِیفُ فِی وَصِیَّتِهِ فَیُخْتَمُ لَهُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ وَ إِنَّ الرَّجُلَ لَیَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ سَبْعِینَ سَنَهً فَیَعْدِلُ فِی وَصِیَّتِهِ فَیُخْتَمُ لَهُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّهِ ثُمَّ قَرَأَ وَ مَنْ یَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ وَ قَالَ تِلْکَ حُدُودُ اللَّهِ.

۱- ۱. تفسير العيّاشىّ ج ۲ ص ۷۶.

۲- ۲. تفسير العيّاشىّ ج ۱ ص ۷۷.

۳- ۳. تفسير العيّاشىّ ج ۱ ص ۷۷.

۴- ۴. فى نسخه الأصل: سرفت خ ل.

۵- ۵. نوادر الراوندىّ ص ۴۱.

**[ترجمه]و نیز فرمودنـد: هر شخصـی اگر هفتاد سال کارهای صالـح و نیک انجام دهد ولی در وصـیتش ظلم روا دارد، مانند آن است که کـار خیر دنیـایش را بـا عملی از اعمال اهل جهنم به پایان رسانیـده؛ و هر شخصـی که در دنیا اعمال اهل جهنم را انجام دهد ولی در وصـیتش عدالت را به جای آورد، کار دنیای خویش را با اعمال اهل بهشت به پایان رسانیده و سپس قرائت فرمودند: «وَ مَنْ یَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّه»، {و کسانی که از حدود[احکام] الهی تجاوز کنند.} وصیّت حدود خداست .

**[ترجمه]

باب ۲ أحکام الوصایا

الآیات

البقره: کُتِبَ عَلَیْکُمْ إِذا حَضَرَ أَحَدَکُمُ الْمَوْتُ إِنْ تَرَکَ خَیْراً الْوَصِیَّهُ لِلْوالِدَیْنِ وَ الْأَقْرَبِینَ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَی الْمُتَّقِینَ فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَ ما سَمِعَهُ فَإِنَّما إِثْمُهُ عَلَی الَّذِینَ یُبَدِّلُونَهُ إِنَّ اللَّهَ سَمِیعٌ عَلِیمٌ فَمَنْ خافَ مِنْ مُوصٍ جَنَفاً أَوْ إِثْماً فَأَصْلَحَ بَیْنَهُمْ فَلا إِثْمَ عَلَیْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِیمٌ (۱)

النساء: مِنْ بَعْدِ وَصِیَّهٍ یُوصِی بِها أَوْ دَیْنٍ (۲)

و قال تعالی: مِنْ بَعْدِ وَصِیَّهٍ یُوصِینَ بِها أَوْ دَیْنٍ (۳)

و قال تعالی: مِنْ بَعْدِ وَصِیَّهٍ تُوصُونَ بِها أَوْ دَیْنٍ (۴).

lt;meta info="- «کُتِبَ عَلَیْکُمْ إِذا حَضَرَ أَحَدَکُمُ الْمَوْتُ إِنْ تَرَکَ خَیْراً الْوَصِیَّهُ لِلْوالِدَیْنِ وَ الْأَقْرَبِینَ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَی الْمُتَّقِینَ، فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَ ما سَمِعَهُ فَإِنَّما إِثْمُهُ عَلَی الَّذِینَ یُبَدِّلُونَهُ إِنَّ اللَّهَ سَمیعٌ عَلیمٌ،فَمَنْ خافَ مِنْ مُوصٍ جَنَفاً أَوْ إِثْماً فَأَصْلَحَ بَیْنَهُمْ فَلا إِثْمَ عَلَیْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحیم» - . البقره / ۱۸۲-۱۸۰ -

{بر شـما مقرر شـده است که چون یکی از شـما را مرگ فرا رسـد، اگر مالی بر جای گـذارد، برای پدر و مادر و خویشاوندان [خود] به طور پسـندیده وصـیت کند؛ [این کار] حقی است بر پرهیزگاران. پس هر کس آن [وصـیت] را بعد از شنیدنش تغییر دهـد، گناهش تنها بر [گردن] کسانی است که آن را تغییر می دهنـد. آری، خدا شـنوای داناست.ولی کسـی که از انحراف [و تمایل بیجای] وصیت کننده ای [نسبت به ورثه اش] یا از گناه او [در وصیت به کار خلاف] بیم داشته باشد و میانشان را سازش دهد، بر او گناهی نیست، که خدا آمرزنده مهربان است.}

-«مِنْ بَعْدِ وَصِیَّهٍ یُوصی بِها أَوْ دَیْن» - . النساء /۱۱ -

{[البته همه اینها] پس از انجام وصیّتی است که او بدان سفارش کرده یا دینی [که باید استثنا شود].}

- «مِنْ بَعْدِ وَصِیَّهٍ یُوصینَ بِها أَوْ دَیْن» - . النساء /۱۲ -

{[البته] پس از انجام وصیّتی که بدان سفارش کرده اند یا دینی [که باید استثنا شود].} - «مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِها أَوْ دَيْنٍ» - . النساء /١٣ -

{[البته] پس از انجام وصیّتی که بدان سفارش کرده اید یا دَینی [که باید استثنا شود].}

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

فس، [تفسير القمی]: كُتِبَ عَلَيْكُمْ إِذا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ إِنْ تَرَكَ خَيْراً الْوَصِيَّةُ لِلْوالِدَيْنِ وَ الْأَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ فَإِنَّهَا مَنْسُوخَةٌ بِقَوْلِهِ تَعَالَى يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنْثَيَيْنِ وَ قَوْلِهِ فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَ ما سَمِعَهُ فَإِنَّما إِثْمُهُ عَلَى الَّذِينَ يُبَدِّلُونَهُ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ يَعْنِي بِذَلِكَ الْوَصِيَّةَ ثُمَّ رَخَّصَ فَقَالَ فَمَنْ خافَ مِنْ مُوصٍ جَنَفاً أَوْ إِثْماً فَأَصْلَحَ بَيْنَهُمْ فَلا إِثْمَ عَلَيْهِ.

قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: إِذَا أَوْصَى الرَّجُلُ بِوَصِيَّةٍ فَلَا يَحِلُّ لِلْوَصِيِّ أَنْ يُغَيِّرَ وَصِيَّتَهُ يُمْضِيهَا عَلَى مَا أَوْصَى إِلَّا أَنْ يُوصِيَ بِغَيْرِ مَا أَمَرَ اللَّهُ فَيَعْصِيَ فِي الْوَصِيَّهِ وَ يَظْلِمَ فَالْمُوصَى إِلَيْهِ جَائِزٌ لَهُ أَنْ يَرُدَّهُ إِلَى الْحَقِّ مِثْلَ رَجُلٍ يَكُونُ لَهُ وَرَثَةٌ فَيَجْعَلُ الْمَالَ كُلَّهُ لِبَعْضِ وَرَثَتِهِ وَ يَحْرِمُ بَعْضاً فَالْوَصِيُّ جائِزٌ لَهُ أَنْ يَرُدَّهُ إِلَى الْحَقِ

ص: ۲۰۱

۱- ۱. سوره البقره: ۱۸۰- ۱۸۲.

۲- ۲. سوره النساء: ۱۱.

۳- ۳. سوره النساء: ۱۲.

۴- ۴. سوره النساء: ۱۲.

وَ هُوَ قَوْلُهُ جَنَفاً أَوْ إِثْماً فَالْجَنَفُ الْمَيْلُ إِلَى بَعْضِ وَرَثَتِكَ دُونَ بَعْضٍ وَ الْإِثْمُ أَنْ يَأْمُرَ بِعِمَارَهِ بُيُوتِ النِّيرَانِ وَ اتِّخَاذِ الْمُسْكِرِ فَيَحِلَّ لِلْوَصِيِّ أَنْ لَا يَعْمَلَ بِشَيْ ءٍ مِنْ ذَلِكَ (۱).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: {بر شما مقرر شده است که چون یکی از شما را مرگ فرا رسد، اگر مالی بر جای گذارد، برای پدر و مادر و خویشاوندان [خود] به طور پسندیده وصیت کند؛ [این کار] حقی است بر پرهیزکاران.} این آیه منسوخ شده است، به واسطه آیه «يُوصِيكُمُ اللَّهُ فى أَوْلادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنْثَيَيْنِ»، {خداوند به شما در باره فرزندانتان سفارش می کند: سهم پسر، چون سهم دو دختر است.} و نیز آیه {پس هر کس آن [وصیت] را بعد از شنیدنش تغییر دهد، گناهش تنها بر [گردن] کسانی است که آن را تغییر می دهند. آری، خدا شنوای داناست.} یعنی آن وصیّت را تغییر دهند. و سپس اجازه داده و فرمودند:{ولی کسی که از انحراف [و تمایل بیجای] وصیت کننده ای [نسبت به ورثه اش] یا از گناه او [در وصیت به کار خلاف] بیم داشته باشد و میانشان را سازش دهد، بر او گناهی نیست، که خدا آمرزنده مهربان است.}

امام صادق علیه السّلام فرمودند: اگر شخصی وصیت نماید، حلال و جایز نیست که وصیّ آن را تغییر دهد و باید همان چیزی را که شخص متوفی وصیت نموده، انجام دهد. مگر اینکه متوفی وصیتی کرده باشد که در آن معصیت خداوند باشد و بر خلاف فرمان خدا بوده و ستمی روا داشته باشد، و در اینجا وصیّ می تواند آن را به سوی حق برگرداند. مثلاً مردی وارثانی دارد و همه مال خود را به یکی از وارثان داده و بقیه را از ارث محروم می سازد. در این حالت جایز است که وصیّ آن را به سوی حق برگرداند و سخن خداوند «جَنَفاً أَوْ إِثْماً»، {از گناه او [در وصیت به کار خلاف] بیم داشته باشد.} [دال بر همین موضوع است] .

توضیح:

«الجنف» یعنی میل پیدا کردن به یکی از وارثان، بدون در نظر گرفتن حقوق دیگران. و «إثم» یعنی اینکه شخص متوفی به ساخت آتشکده و فراهم آوردن شراب امر کند که در این صورت برای وصیّ جایز است وصیت را انجام ندهد. - تفسیر علی بن ابراهیم ۱: ۶۵ -

**[ترجمه]

«۲»

ب، [قرب الإسناد] عَلِيٌّ عَنْ أَخِيهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ اعْتُقِلَ لِسَانُهُ عِنْدَ الْمَوْتِ أَوِ الْمَرْأَهِ فَجَعَلَ أَهَالِيهَا يَسْأَلُهُ أَعْتَقْتَ فُلَاناً وَ فُلَاناً فَيُومِئُ بِرَأْسِهِ أَوْ تُومِئُ بِرَأْسِهَا فِي بَعْضٍ نَعَمْ وَ فِي بَعْضٍ لَا وَ فِي الصَّدَقَهِ مِثْلُ ذَلِكَ هَلْ يَجُوزُ ذَلِكَ قَالَ نَعَمْ هُوَ جَائِزٌ(۲).

**[ترجمه]قرب الاسناد: علی بن جعفر به نقل از برادرش امام موسی کاظم علیه السلام گوید: از امام درباره مرد یا زنی سؤال کردم که هنگام مرگشان، زبانشان بند آمده و قدرت تکلم ندارند و در این هنگام خانواده از آنها می‌پرسند که آیا فلان شخص را آزاد کردی؟ و یا فلان مال را چه کنیم؟ و اگر آنها با تکان دادن سرشان، جواب مثبت یا منفی دهند، آیا جایز

است؟ فرمودند: آری جایز است. - . قرب الاسناد: ۱۱۹ -

**[ترجمه]

«۳»

ب، [قرب الإسناد] ابْنُ أَبِی الْخَطَّابِ عَنِ الْبَزَنْطِیِّ قَالَ: کَتَبْتُ إِلَی الرِّضَا علیه السلام رَجُلٌ أَوْصَی لِقَرَابَتِهِ بِأَلْفِ دِرْهَمٍ وَ لَهُ قَرَابَهٌ مِنْ قِبَلِ أَبِیهِ وَ قَرَابَهٌ مِنْ قِبَلِ أُمِّهِ مَا حَدُّ الْقَرَابَهِ یُعْطَی کُلُّ مَنْ بَیْنَهُ وَ بَیْنَهُ قَرَابَهٌ أَمْ (۳) لِهَذَا حَدٌّ یَنْتَهِی إِلَیْهِ رَأْیُکَ فَدَتْکَ نَفْسِی فَکَتَبَ إِذَا لَمْ یُسَمِّ أُعْطِیَ أَهْلُ قَرَابَتِهِ (۴).

**[ترجمه]قرب الاسناد: البزنطی گوید: به امام رضا علیه السّلام نامه ای نوشتم به این مضمون: مردی برای خویشاوندان خود هزار درهم وصیت کرده، در حالی که او را خویشاوندانی از سوی پدر و نیز از سوی مادر است. حد و حدود خویشاوندی تا کجاست؟ آیا می‌تواند به هر کسی که با او قرابتی دارد، در مال خود برای او وصیت کند؟ یا اینکه خویشاوندی دارای حد و مرتبه‌ای است؟ جانم به فدایت! نظرتان چیست؟ امام جواب نوشتند: اگر کسی را نام نبرده است، به خویشاوندانش داده شود - . قرب الاسناد: ۱۷۲ -

**[ترجمه]

«۴»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] الْهَمْدَانِیُّ عَنْ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ یَاسِرٍ الْخَادِمِ قَالَ: کَتَبْتُ مِنْ نَیْشَابُورَ إِلَی الْمَأْمُونِ أَنَّ رَجُلًا مِنَ الْمَجُوسِ أَوْصَی عِنْدَ مَوْتِهِ بِمَالٍ جَلِیلٍ یُفَرَّقُ فِی الْمَسَاکِینِ وَ الْفُقَرَاءِ فَفَرَّقَهُ قَاضِی نَیْشَابُورَ فِی فُقَرَاءِ الْمُسْلِمِینَ فَقَالَ الْمَأْمُونُ لِلرِّضَا علیه السلام یَا سَیِّدِی مَا تَقُولُ فِی ذَلِکَ فَقَالَ الرِّضَا علیه السلام إِنَّ الْمَجُوسَ لَا یَتَصَدَّقُونَ عَلَی فُقَرَاءِ الْمُسْلِمِینَ فَاکْتُبْ إِلَیْهِ أَنْ یُخْرِجَ بِقَدْرِ ذَلِکَ مِنْ صَدَقَاتِ الْمُسْلِمِینَ فَیَتَصَدَّقَ بِهِ عَلَی فُقَرَاءِ الْمَجُوسِ (۵).

**[ترجمه]عیون الاخبار: یاسر خادم گوید: از نیشابور برای مأمون نامه ای نوشتم: مردی مجوس به هنگام مرگ وصیت نمود که مال بسیاری در میان مساکین و فقیران تقسیم شود. قاضی نیشابور هم مال را میان فقیران مسلمان تقسیم کرد. مأمون عباسی به امام رضا علیه السّلام گفت: آقای من، در این خصوص چه می گویید؟ امام رضا فرمودند: مجوسیان نمی توانند بر مسلمانان فقیر صدقه دهند. پس برایش نامه ای بنویس و بگو که به همان اندازه ای که بر مسلمانان صدقه داده، بر فقیران مجوس صدقه دهند. - . عیون الاخبار ۲: ۱۵ -

**[ترجمه]

«۵»

ضا، [فقه الرضا علیه السلام]: إِذَا أَوْصَی رَجُلٌ إِلَی رَجُلٍ وَ هُوَ شَاهِدٌ فَلَهُ أَنْ یَمْتَنِعَ مِنْ قَبُولِ الْوَصِیَّهِ فَإِنْ کَانَ الْمُوصَی إِلَیْهِ غَائِباً وَ

مَاتَ الْمُوصِی مِنْ قَبْلِ أَنْ یَلْتَقِیَ مَعَ الْمُوصَی إِلَیْهِ فَإِنَّ الْوَصِیَّهَ لَازِمَهٌ لِلْمُوصَی إِلَیْهِ وَ یَجُوزُ شَهَادَهُ کَافِرَیْنِ فِی الْوَصِیَّهِ إِذَا لَمْ

۱- ۱. تفسیر علیّ بن إبراهیم ج ۱ ص ۶۵.

۲- ۲. قرب الإسناد ص ۱۱۹.

۳- ۳. فی الکمبانیّ مضروب علیها و هو سهو.

۴- ۴. قرب الإسناد ص ۱۷۲.

۵- ۵. عیون الأخبار ج ۲ ص ۱۵ ضمن حدیث طویل.

يَكَنْ هُنَاكَ مُسْلِمَانِ وَ يَجُوزُ شَهَادَةُ امْرَأَتِهِ فِي رُبُعِ الْوَصِيَّةِ إِذَا لَمْ يَكُنْ مَعَهَا غَيْرُهَا وَ يَجُوزُ شَهَادَةُ الْمَرْأَهِ وَحْدَهَا فِي مَوْلُودٍ يُولَدُ فَيَمُوتُ مِنْ سَاعَتِهِ وَ إِذَا أَوْصَى رَجُلٌ إِلَى رَجُلَيْنِ فَلَيْسَ لَهُمَا أَنْ يَنْفَرِدَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا بِنِصْفِ التَّرِكَهِ وَ عَلَيْهِمَا إِنْفَاذُ الْوَصِيَّهِ عَلَى مَا أَوْصَى الْمَيِّتُ وَ إِذَا أَوْصَى رَجُلٌ لِرَجُلٍ بِصُنْدُوقٍ أَوْ سَفِينَهٍ وَ كَانَ فِي الصُّنْدُوقِ أَوِ السَّفِينَهِ مَتَاعٌ أَوْ غَيْرُهُ فَهُوَ مَعَ مَا فِيهِ لِمَنْ أَوْصَى لَهُ إِلَّا أَنْ يَكُونَ قَدِ اسْتَثْنَى بِمَا فِيهِ وَ إِذَا أَوْصَى لِرَجُلٍ بِسُكْنَى دَارِهِ فَلَازِمٌ لِلْوَرَثَهِ أَنْ يُمْضِيَ [يُمْضُوا] وَصِيَّتَهُ وَ إِذَا مَاتَ الْمُوصَى لَهُ رَجَعَتِ الدَّارُ مِيرَاثاً لِوَرَثَهِ الْمَيِّتِ وَ لَا بَأْسَ لِلرَّجُلِ إِذَا كَانَ لَهُ أَوْلَادٌ أَنْ يُفَضِّلَ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَ إِنْ أَوْصَى لِمَمْلُوكِهِ بِثُلُثِ مَالِهِ قُوِّمَ الْمَمْلُوكُ قِيمَهً عَادِلَهً فَإِنْ كَانَتْ قِيمَتُهُ أَكْثَرَ مِنَ الثُّلُثِ اسْتُسْعِيَ لِلْفَضْلِهِ ثُمَّ أُعْتِقَ وَ إِنْ أَوْصَى بِحَجٍّ وَ كَانَ صَرُورَهً حُجَّ عَنْهُ مِنْ جَمِيعِ مَالِهِ وَ إِنْ كَانَ قَدْ حَجَّ فَمِنَ الثُّلُثِ فَإِنْ لَمْ يَبْلُغْ مَالُهُ مَا يُحَجُّ عَنْهُ مِنْ بَلَدِهِ حُجَّ عَنْهُ مِنْ حَيْثُ يَتَهَيَّأُ وَ إِنْ أَوْصَى بِثُلُثِ مَالِهِ فِي حَجٍّ وَ عِتْقٍ وَ صَدَقَهٍ تُمْضَى وَصِيَّتُهُ فَإِنْ لَمْ يَبْلُغْ ثُلُثُ مَالِهِ مَا يُحَجُّ عَنْهُ وَ يُعْتَقُ وَ يُتَصَدَّقُ مِنْهُ بُدِئَ بِالْحَجِّ فَإِنَّهُ فَرِيضَهٌ وَ مَا يَبْقَى جُعِلَ فِي عِتْقٍ أَوْ صَدَقَهٍ إِنْ شَاءَ اللَّهُ وَ إِذَا أَوْصَى رَجُلٌ إِلَى امْرَأَتِهِ وَ غُلَامٍ غَيْرِ مُدْرِكٍ فَجَائِزٌ لِلْمَرْأَهِ أَنْ تُنْفِذَ الْوَصِيَّهَ وَ لَا تَنْتَظِرَ بُلُوغَ الْغُلَامِ وَ لَيْسَ لِلْغُلَامِ أَنْ يَرْجِعَ فِي شَيْءٍ مِمَّا أَنْفَذَتْهُ الْمَرْأَهُ إِلَّا مَا كَانَ مِنْ تَغْيِيرٍ أَوْ تَبْدِيلٍ (۱).

**[ترجمه]فقه الرضا: اگر مردی، شخصی را که حاضر و شاهد است، برای انجام وصیت انتخاب کند، آن شخص می تواند امتناع کند از اینکه وصیّ شود. اما اگر آن مرد، وصیت کند و شخصی را که غائب است برای انجام وصیّت، وصیّ خود انتخاب کند، در این صورت بر آن شخص واجب است که انجام وصیت را بپذیرد. و شهادت دو کافر در هنگام وصیّت جایز است، اگر مسلمانی نباشد، و نیز جایز است شهادت زن در یک چهارم وصیّت، البته اگر کسی دیگر وجود نداشته باشد، و نیز جایز است شهادت یک زن در خصوص نوزادی که به دنیا می آید و چند لحظه بعد می میرد. اگر مردی به دو نفر در خصوص اموالش وصیت کند، آن دو نفر باید با هم وصیت متوفّی را انجام دهند و نمی توانند که اموال را دو قسمت کرده و هر کدام جداگانه به انجام وصیت بپردازند. اگر مرد متوفّی، صندوق یا یک کشتی را به شخصی بدهد (بنابر وصیت)، پس هر چه در صندوق یا کشتی است، متعلق به این شخص است. مگر اینکه مرد متوفی چیزی را مستثنی کرده باشد. و اگر وصیت کند که شخص در خانه اش ساکن شود، بر وارثان واجب است که این وصیت را انجام دهند، و اگر این شخص بمیرد، خانه هم به عنوان میراث به ورثه میّت بر می گردد. اگر مردی چند فرزند داشته باشد و یکی را بر دیگران برتری بخشد، اشکالی ندارد، و اگر یک سوم مالش را برای مملوک خود وصیت کند، مملوک را تعیین قیمت می کنند و اگر قیمت مملوک بیش از این مال باشد، باید سعی کند تا باقیمانده قیمت تعیین شده را فراهم کند و پس از آن می تواند آزاد باشد. اگر متوفی وصیّت کند که برایش حج بگذارند و ضروری هم باشد، باید [حتی] با همه اموالش، فریضه حج انجام شود. و اگر قبلاً به حج رفته باشد، از یک سوم اموالش برای انجام حج استفاده می شود. و اگر مال متوفّی به اندازه ای نباشد که بتوان از شهر خودش کسی را به حج فرستاد، پس از هر جایی که امکانش فراهم بود، باید حج انجام شود. و اگر متوفیّ یک سوم مالش را برای انجام حج و آزاد کردن غلام و صدقه اختصاص داده باشد، وصیت باید انجام شود، ولی اگر یک سوم مالش برای این سه وصیت کافی نباشد، در وهله اول باید حج به جای آورده شود، زیرا حج فریضه و واجب است، و هر چقدر که از یک سوم اموال باقی ماند، برای آزاد کردن غلام و دادن صدقه اختصاص یابد، انشاا... . و اگرمردی به یک زن و پسر جوانی وصیّت کند، زن جایز است که وصیت را اجرا کند، بدون اینکه منتظر بلوغ پسربچه باشد. و بر پسر لازم نیست که درباره آنچه که زن انجام داده، دوباره کاری کند، مگر اینکه در اجرای وصیّت، از سوی زن تغییر و اشتباهی رخ داده باشد. - . فقه الرضا علیه السلام: ۴۰ -

**[ترجمه]

«۶»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ أَوْصَی بِمَالِهِ فِی سَبِیلِ اللَّهِ قَالَ أَعْطِهِ لِمَنْ أَوْصَی لَهُ وَ إِنْ کَانَ یَهُودِیّاً أَوْ نَصْرَانِیّاً لِأَنَّ اللَّهَ یَقُولُ فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَ ما سَمِعَهُ فَإِنَّما إِثْمُهُ عَلَی الَّذِینَ یُبَدِّلُونَهُ (۲).

۱- ۱. فقه الرضا ص ۴۰.

۲- ۲. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۷۷.

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: محمد بن مسلم به نقل از امام محمدباقر علیه السّلام گوید: از امام سؤال کردم: مردی مال خود را در راه خدا وصیت کرد: فرمودند: مال را به هرکس که آن مرد وصیت کرده بدهید، حتی اگر یهودی یا مسیحی باشد. زیرا خداوند می فرماید: {پس هر کس آن [وصیت] را بعد از شنیدنش تغییر دهد، گناهش تنها بر [گردن] کسانی است که آن را تغییر می دهند. آری، خدا شنوای داناست.} - . تفسیر العیاشی ۱: ۷۷ -

**[ترجمه]

«۷»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَبِی سَعِیدٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ رَجُلٍ أَوْصَی فِی حَجَّةٍ فَجَعَلَهَا وَصِیُّهُ فِی نَسَمَةٍ قَالَ یَغْرَمُهَا وَصِیُّهُ وَ یَجْعَلُهَا فِی حَجَّةٍ کَمَا أَوْصَی إِنَّ اللَّهَ تَعَالَی یَقُولُ فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَ ما سَمِعَهُ فَإِنَّما إِثْمُهُ عَلَی الَّذِینَ یُبَدِّلُونَهُ (۱).

**[ترجمه]تفسیرالعیاشی: ابوسعید به نقل از امام صادق علیه السّلام گوید: سؤال کردم: مردی وصیت می کند که بعداز فوتش حج به جای آورده شود، امّا وصّی او، غلامی را آزاد می کند، چه حکمی دارد؟ امام فرمودند: وصّی شخص متوفی باید غرامت بپردازد و حج به جای آورد، همانطور که متوّفی وصّیت کرده. خداوند فرموده: {پس هر کس آن [وصیت] را بعد از شنیدنش تغییر دهد، گناهش تنها بر [گردن] کسانی است که آن را تغییر می دهند. آری، خدا شنوای داناست.} - . تفسیر العیاشی ۱: ۷۷ -

**[ترجمه]

«۸»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ مُثَنَّی بْنِ عَبْدِ السَّلَامِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ أَوْصَی لَهُ بِوَصِیَّةٍ فَمَاتَ قَبْلَ أَنْ یَقْبِضَهَا وَ لَمْ یَتْرُکْ عَقِباً قَالَ اطْلُبْ لَهُ وَارِثاً أَوْ مَوْلًی فَادْفَعْهَا إِلَیْهِ فَإِنَّ اللَّهَ یَقُولُ فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَ ما سَمِعَهُ فَإِنَّما إِثْمُهُ عَلَی الَّذِینَ یُبَدِّلُونَهُ قُلْتُ إِنَّ الرَّجُلَ کَانَ مِنْ أَهْلِ فَارِسَ دَخَلَ فِی الْإِسْلَامِ لَمْ یُسَمَّ وَ لَا یُعْرَفُ لَهُ وَلِیٌّ قَالَ اجْهَدْ أَنْ تَقْدِرَ لَهُ عَلَی وَلِیٍّ فَإِنْ لَمْ تَجِدْهُ وَ عَلِمَ اللَّهُ مِنْکَ الْجَهْدَ تَتَصَدَّقُ بِهَا(۲).

**[ترجمه]تفسیرالعیاشی: مثّنی بن عبدالسّلام از امام صادق علیه السّلام پرسید: مردی متوّفی، مالی را برای شخصی وصیّت می کند، امّا قبل از اینکه مال به این شخص برسد، او می‌میرد، چه حکمی دارد؟ امام فرمودند: به دنبال وارثان او و یا ولیّ او باشید و این مال را به بازماندگان دهید. خداوند می فرماید: {پس هر کس آن [وصیت] را بعد از شنیدنش تغییر دهد، گناهش تنها بر [گردن] کسانی است که آن را تغییر می دهند. آری، خدا شنوای داناست.} گفتم: این شخص از اهل ایران بوده که اسلام آورده و نامی نبرده و ولیّ او هم مشخص نیست. امام فرمودند: تلاش کن که ولیّ او را بیابی و اگر نیافتی و خداوند بر سعی و تلاش تو آگاه بود، این مال را صدقه بدهید. - . تفسیر العیاشی ۱: ۷۷ -

**[ترجمه]

«۹»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُوقَهَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَی فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَ ما سَمِعَهُ فَإِنَّما إِثْمُهُ عَلَی الَّذِینَ یُبَدِّلُونَهُ قَالَ نَسَخَتْهَا الَّتِی بَعْدَهَا فَمَنْ خافَ مِنْ مُوصٍ جَنَفاً أَوْ إِثْماً یَعْنِی الْمُوصَی إِلَیْهِ إِنْ خَافَ جَنَفاً مِنَ الْمُوصِی إِلَیْهِ فِی

ثُلُثِهِ جَمِیعاً فِیمَا أَوْصَی بِهِ إِلَیْهِ مِمَّا لَا یَرْضَی اللَّهُ بِهِ فِی خِلَافِ الْحَقِّ فَلَا إِثْمَ عَلَی الْمُوصَی إِلَیْهِ أَنْ یُبَدِّلَهُ إِلَی الْحَقِّ وَ إِلَی مَا یَرْضَی اللَّهُ بِهِ مِنْ سَبِیلِ الْخَبَرِ(۳).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: محمد بن سوقه گوید: از امام محمد باقر درباره آیه {پس هر کس آن [وصیت] را بعد از شنیدنش تغییر دهد، گناهش تنها بر [گردن] کسانی است که آن را تغییر می دهند. آری، خدا شنوای داناست.} پرسیدم. فرمودند: این آیه با آیه بعدی آن منسوخ شده {ولی کسی که از انحراف [و تمایل بیجای] وصیت کننده ای [نسبت به ورثه اش] یا از گناه او [در وصیت به کار خلاف] بیم داشته باشد و میانشان را سازش دهد، بر او گناهی نیست، که خدا آمرزنده مهربان است.} یعنی اگر شخص وصیّ بترسد از اینکه شخص متوفی در وصیتش چیزی آورده که رضای خدا در آن نیست و بر خلاف حق است، پس وصیّ گناهی مرتکب نمی‌شود، اگر وصیّت متوفی را به حق و آنچه که باعث خشنودی خداست و در راه خیر است، تبدیل کند. - . تفسیر العیاشی ۱: ۷۸ -

**[ترجمه]

«۱۰»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ یُونُسَ رَفَعَهُ إِلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: فِی قَوْلِهِ فَمَنْ خافَ مِنْ مُوصٍ جَنَفاً أَوْ إِثْماً فَأَصْلَحَ بَیْنَهُمْ فَلا إِثْمَ عَلَیْهِ قَالَ یَعْنِی إِذَا مَا اعْتَدَی فِی الْوَصِیَّهِ وَ زَادَ فِی الثُّلُثِ (۴).

**[ترجمه]تفسیرالعیاشی: امام صادق علیه السّلام درباره آیه: {ولی کسی که از انحراف [و تمایل بیجای] وصیت کننده ای [نسبت به ورثه اش] یا از گناه او [در وصیت به کار خلاف] بیم داشته باشد و میانشان را سازش دهد، بر او گناهی نیست، که خدا آمرزنده مهربان است.} فرمودند: یعنی اگر وصیت کننده در وصیت خود ظلم کند و در بیش از یک سوم مالش وصیت کند. - . تفسیر العیاشی ۱: ۷۸ -

**[ترجمه]

«۱۱»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب]: أَوْصَی رَجُلٌ بِأَلْفِ دِرْهَم لِلْکَعْبَهِ فَجَاءَ الْوَصِیُّ إِلَی مَکَّهَ وَ سَأَلَ فَدَلَّوْهُ إِلَی بَنِی شَیْبَهَ فَأَتَاهُمْ فَأَخْبَرَهُمُ الْخَبَرَ فَقَالُوا لَهُ بَرِئَتْ ذِمَّتُکَ ادْفَعْهُ إِلَیْنَا فَقَالَ النَّاسُ سَلْ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام فَسَأَلَهُ علیه السلام فَقَالَ إِنَّ الْکَعْبَهَ غَنِیَّهٌ عَنْ

۱- ۱. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۷۷.

۲- ۲. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۷۷.

۳- ۳. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۷۸.

۴- ۴. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۷۸.

مَنْ زَارَ هَذَا الْبَيْتَ فَقُطِعَ بِهِ أَوْ ذَهَبَتْ نَفَقَتُهُ أَوْ ضَلَّتْ رَاحِلَتُهُ أَوْ عَجَزَ أَنْ يَرْجِعَ إِلَى أَهْلِهِ فَادْفَعْهَا إِلَى هَؤُلَاءِ(۱).

**[ترجمه]المناقب: مردی وصیت کرد که هزار درهم برای کعبه بدهند. وصیّ او به مکه آمد و پرسید، او را به سوی قبیله بنی شیبه راهنمایی کردند. وی نزد آنان رفت و ماجرا را به ایشان گفت. گفتند ذمّه تو بری شد، پول را به ما بده و برو. مردم گفتند: نزد امام محمد باقر علیه السّلام برو و سؤال کن. آن مرد از امام سؤال کرد، امام فرمودند: کعبه نیازی به این پول ندارد، به این زیارت کنندگان نگاه کن که برخی اموالشان دزدیده شد، برخی پولشان تمام شده، برخی شتر خود را گم کرده اند و برخی ناتوان هستند که به سوی خانواده خود باز گردند. پس پول خود را به این افراد بده. - . المناقب ۳: ۳۳۰ -

**[ترجمه]

«۱۲»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: الْغُلَامُ إِذَا أَدْرَكَهُ الْمَوْتُ وَ لَمْ يُدْرِكْ مَبْلَغَ الرِّجَالِ وَ أَوْصَى جَازَتْ وَصِيَّتُهُ لِذَوِی الْأَرْحَامِ وَ لَمْ يَجُزْ لِغَيْرِهِمْ (۲).

**[ترجمه]نوادر احمد بن عیسی: امام صادق علیه السّلام فرمودند: اگر مرگ جوانی فرا رسید ولی هنوز به مرحله مردی نرسیده بود و وصیّت کرد، وصیّت او درباره خویشاوندانش جایز است، ولی برای دیگران جایز نیست. - . نوادر احمد بن عیسی: ۷۷ -

**[ترجمه]

«۱۳»

کشف، [کشف الغمه] مِنْ دَلَائِلِ الْحِمْيَرِيِّ، عَنِ الْوَشَّاءِ قَالَ حَدَّثَنِی مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ وَصِيِّ عَلِيِّ بْنِ السَّرِيِّ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی الْحَسَنِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ علیهما السلام إِنَّ عَلِيَّ بْنَ السَّرِيِّ تُوُفِّيَ وَ أَوْصَى إِلَيَّ فَقَالَ رَحِمَهُ اللَّهُ فَقُلْتُ وَ إِنَّ ابْنَهُ جَعْفَراً وَقَعَ عَلَى أُمِّ وَلَدٍ لَهُ وَ أَمَرَنِی أَنْ أُخْرِجَهُ مِنَ الْمِيرَاثِ فَقَالَ لِی أَخْرِجْهُ وَ إِنْ كَانَ صَادِقاً فَسَيُصِيبُهُ خَبَلٌ قَالَ فَرَجَعْتُ فَقَدَّمَنِی إِلَى أَبِی يُوسُفَ الْقَاضِی قَالَ لَهُ أَصْلَحَكَ اللَّهُ أَنَا جَعْفَرُ بْنُ عَلِيٍّ السَّرِيُّ وَ هَذَا وَصِيُّ أَبِی فَمُرْهُ فَلْيَدْفَعْ إِلَيَّ مِيرَاثِی مِنْ أَبِی فَقَالَ مَا تَقُولُ قُلْتُ نَعَمْ هَذَا جَعْفَرٌ وَ أَنَا وَصِيُّ أَبِيهِ قَالَ فَادْفَعْ إِلَيْهِ مَالَهُ فَقُلْتُ لَهُ أُرِيدُ أَنْ أُكَلِّمَكَ قَالَ فَادْنُ فَدَنَوْتُ حَيْثُ لَا يَسْمَعُ أَحَدٌ كَلَامِی فَقُلْتُ هَذَا وَقَعَ عَلَى أُمِّ وَلَدِ أَبِيهِ وَ أَمَرَنِی أَبُوهُ وَ أَوْصَانِی أَنْ أُخْرِجَهُ مِنَ الْمِيرَاثِ وَ لَا أُوَرِّثَهُ شَيْئاً فَأَتَيْتُ مُوسَى بْنَ جَعْفَرٍ علیهما السلام بِالْمَدِينَةِ فَأَخْبَرْتُهُ وَ سَأَلْتُهُ فَأَمَرَنِی أَنْ أُخْرِجَهُ مِنَ الْمِيرَاثِ وَ لَا أُوَرِّثَهُ شَيْئاً.

قَالَ فَقَالَ اللَّهَ إِنَّ أَبَا الْحَسَنِ أَمَرَكَ قُلْتُ نَعَمْ فَاسْتَحْلَفَنِی ثَلَاثاً وَ قَالَ أَنْفِذْ مَا أُمِرْتَ بِهِ فَالْقَوْلُ قَوْلُهُ قَالَ الْوَصِيُّ فَأَصَابَهُ الْخَبَلُ بَعْدَ ذَلِكَ قَالَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْوَشَّاءُ رَأَيْتُهُ عَلَى ذَلِكَ قُلْتُ هَذَا الْخَبَرُ يَحْتَاجُ إِلَى فَضْلِ تَأَمُّلٍ فِی مَعْرِفَةِ رُوَاتِهِ فَإِنَّهُ لَوْ صَحَّ ذَلِكَ عَنِ ابْنِ الْمَيِّتِ وَجَبَ عَلَيْهِ الْحَدُّ وَ لَمْ يَسْقُطْ مِيرَاثُهُ وَ بَلَغَنِی بَعْدَ ذَلِكَ أَنَّهُ كَانَ مِنْ مَذْهَبِ أَبِی يُوسُفَ أَنَّ الْمُجْتَهِدَ يُقَلِّدُ مَنْ هُوَ أَعْلَمُ مِنْهُ وَ رُوِیَ فِی كُتُبِ

۱- ۱. المناقب ج ۳ ص ۳۳۰.

۲- ۲. نوادر أحمد بن عيسى ص ۷۷.

أَصُولِهِمْ أَنَّ أَبَا يُوسُفَ حَكَمَ عَلَى إِنْسَانٍ بِحُكْمٍ مَا فَقَالَ لَهُ لَقَدْ حَكَمْتَ عَلَيَّ بِخِلَافِ مَا حَكَمَ لِي مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ عليهما السلام قَالَ فَمَا الَّذِي حَكَمَ بِهِ قَالَ كَذَا وَ كَذَا فَاسْتَحْلَفَهُ وَ أَجْرَاهُ عَلَى حُكْمِ مُوسَى فَلَعَلَّهَا إِشَارَةٌ إِلَى هَذِهِ الْقِصَّةِ.

**[ترجمه]کشف الغمه به نقل از دلايل حميرى: وشاء گويد: محمد بن يحيى از وصىّ على بن السرى گويد: به امام موسى عليه السّلام عرض كردم: على بن السرى وفات يافت و من را وصىّ خود قرار داد. امام فرمودند: خدا رحمتش كند. گفتم: جعفر بن على بن السرى با ام ولد او (كنيزى كه بچه دارد) مجامعت نموده و پدرش به من امر كرد كه او را ارثيه ندهم. امام فرمودند: او را از ارثيه خارج ساز و اگر راست بگويد، (جعفر) دچار نقص عضو خواهد شد. وقتى برگشتم، جعفر مرا نزد ابويوسف قاضى برد و گفت: خداوند تو را شايسته دارد، من جعفر بن على السرى هستم و اين مرد وصىّ پدرم هست به او دستور بده كه ميراث پدرم را به من دهد. قاضى گفت: اى وصىّ چه مى گويى؟ گفتم: آرى، اين شخص جعفر است و من وصىّ پدرش هستم. گفت: پس مالش را به او بده. گفتم: اى قاضى، مى‌خواهم با تو حرف بزنم. قاضى گفت: نزديك شو، من هم نزديك شدم و به شكلى كه كسى صدايم را نمى شنيد گفتم: اين جعفر با كنيز پدرش كه بچه هم داشت همبستر شده و پدرش به من امر كرده كه او را از ارث محروم سازم و چيزى به او ندهم. نزد امام موسى عليه السّلام در مدينه رفتم و در اين باب سؤال كردم و ايشان مرا امر كردند كه جعفر را از ميراث خارج كرده و چيزى به او ندهم. قاضى گفت: تو را به خدا، آيا ابوالحسن عليه السّلام چنين امرى فرمود؟ گفتم: آرى؛ و سه بار من را قسم داد و گفت: آنچه را كه امام فرمان داده انجام بده، چون سخن، سخن امام است. وصى گويد: بعد از مدتى جعفر دچار نقص عضو شد. حسن بن على الوشاء گويد: من جعفر را به اين شكل ديدم.

گفتم: اين خبر نيازمند تأمل بيشترى در راويان است، زيرا اگر اين خبر صحيح باشد، بايد حد شرعى بر جعفر جارى مى شد و ارثيه‌اش هم پرداخت مى‌شد؛ پس از آن به من خبر رسيد كه وى از پيروان مذهب ابويوسف بود كه در آن، مجتهد از عالم تر از خود تقليد مى كند. و در كتابهاى اصولشان روايت شده كه ابويوسف بر شخصى حكمى كرد و آن شخص گفت: تو بر خلاف آنچه كه موسى بن جعفر عليه السّلام حكم نموده بر من حكم كرده اى. ابو يوسف گفت: ايشان چه حكمى كردند؟ گفت: فلان حكم را كرده اند. ابويوسف وى را قسم داد كه آيا اين حكم موسى بن جعفر عليه السّلام است؟ كه جواب داد آرى. پس ابويوسف هم حكم امام موسى عليه السّلام را اجرا كرد و شايد اين مطلب اشاره اى باشد بر قصه اى كه ذكر شد.

**[ترجمه]

«۱۴»

كش، [رجال الكشى] حَمْدَوَيْهِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُوسَى قَالَ رَوَى أَصْحَابُنَا عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَجَّاجِ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام: أَتَانِي ابْنُ عَمٍّ لِي يَسْأَلُنِي أَنْ آذَنَ لِحَيَّانَ السَّرَّاجِ فَأَذِنْتُ لَهُ فَقَالَ لِي يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ إِنِّي أُرِيدُ أَسْأَلُكَ عَنْ شَيْ ءٍ أَنَا بِهِ عَالِمٌ إِلَّا أَنِّي أُحِبُّ أَنْ أَسْأَلَكَ عَنْهُ أَخْبِرْنِي عَنْ عَمِّكَ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ مَاتَ قَالَ فَقُلْتُ أَخْبَرَنِي أَبِي أَنَّهُ كَانَ فِي ضَيْعَةٍ لَهُ فَأُتِيَ فَقِيلَ لَهُ أَدْرِكْ عَمَّكَ قَالَ فَأَتَيْتُ وَ قَدْ كَانَتْ أَصَابَتْهُ غَشْيَةٌ فَأَفَاقَ فَقَالَ لِيَ ارْجِعْ إِلَى ضَيْعَتِكَ قَالَ فَأَبَيْتُ فَقَالَ لَتَرْجِعَنَّ قَالَ فَانْصَرَفْتُ فَمَا بَلَغْتُ الضَّيْعَةَ حَتَّى أَتَوْنِي فَقَالُوا أَدْرِكْهُ فَأَتَيْتُهُ فَوَجَدْتُهُ قَدِ اعْتُقِلَ لِسَانُهُ فَأَتَوْا بِطَشْتٍ وَ جَعَلَ يَكْتُبُ وَصِيَّتَهُ فَمَا بَرِحْتُ حَتَّى غَمَّضْتُهُ وَ

كَفَّنْتُهُ وَ غَسَلْتُهُ وَ صَلَّيْتُ عَلَيْهِ وَ دَفَنْتُهُ فَإِنْ كَانَ هَذَا مَوْتاً فَقَدْ وَ اللَّهِ مَاتَ قَالَ فَقَالَ لِی رَحِمَکَ اللَّهُ شُبِّهَ عَلَی أَبِیکَ قَالَ فَقُلْتُ یَا سُبْحَانَ اللَّهِ أَنْتَ تَصْدِفُ عَلَی قَلْبِکَ قَالَ فَقَالَ لِی وَ مَا الصَّدَفُ عَلَی الْقَلْبِ قَالَ قُلْتُ الْکَذِبُ (۱).

**[ترجمه]رجال الکشی: امام صادق علیه السّلام گوید: یکی از پسر عموهایم بر من وارد شد و درخواست نمود، اجازه دهم حیان السراج نزد من آید. اجازه دادم. حیان گفت: ای ابوعبدالله، می خواهم چیزی بپرسم که خود جواب آن را می دانم، ولی دوست دارم که از تو سؤال کنم. مرا با خبر ساز از عمویت محمد بن علی، آیا مرده است؟ امام فرمود، پدرم به من گفته اند که عمویم در مزرعه ای بود، کسی نزد او آمد و گفت: عمویت را دریاب. پس نزد او رفتم در حالیکه دچار غش شده بود. به هوش آمد و به من گفت به مزرعه ات بازگرد. پدرم گوید من نپذیرفتم، ولی عمویم گفت: باید برگردی. پدرم گفت: به مزرعه بازگشتم ولی خبر آمد که عمویت را دریاب؛ پس نزد او رفتم، دیدم که زبانش بند آمده است، کاغذی آوردند و او شروع به نوشتن وصیت کرد و از او فارغ نشدم تا این که چشمانش را بر هم نهادم و کفن کرده و غسل دادم و بر او نماز گزاردم و او را دفن کردم. پس اگر این مرگ باشد، او مرده است. امام ادامه داد: حیان گفت: درود و مرحمت خدا بر تو باد، در این خصوص بر سخنان پدر بزرگوارتان شبه--ه‌ای وجود داشت. امام فرمودند: سبحان الله، تو قلب خ-ود را الصدف می کنی. حیان گفت: الصدف یعنی چه؟ امام فرمودند: یعنی: الکذب. - . رجال الکشی: ۲۶۶ -

**[ترجمه]

«۱۵»

مَجَالِسُ الشَّیْخِ، عَنِ الْمُفِیدِ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ جُمْهُورٍ عَنْ أَبِی بَکْرٍ الْمُفِیدِ الْجَرْجَرَائِیِّ عَنْ أَبِی الدُّنْیَا الْمُعَمَّرِ الْمَغْرِبِیِّ عَنْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام قَالَ: قَضَی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَنَّ الدَّیْنَ قَبْلَ الْوَصِیَّهِ وَ أَنْتُمْ تَقْرَءُونَ مِنْ بَعْدِ وَصِیَّهٍ یُوصِی بِها أَوْ دَیْنٍ (۲).

ص: ۲۰۶

۱- ۱. کان الرمز(ل) للخصال و بعد الفحص الکثیر و الجهد ظهر أن الحدیث منقول من رجال الکشّیّ فهو بعینه سندا و متنا فی ص ۲۶۶ طبع النجف لذلک صححنا الرمز فلاحظ.

۲- ۲. کان الرمز سن، و لم أجده فی المحاسن کما فی المتن و نقله بعینه سندا و متنا فی المستدرک عن أمالی الشیخ الطوسیّ فراجع ج ۲ ص ۵۲۴ مستدرک الوسائل.

**[ترجمه]مجالس الشیخ: امیرالمومنین علیه السّلام فرمودند: رسول خدا صلّی الله علیه و آله امر نموده اند که پرداخت دین و بدهی قبل از وصیت باشد، در حالی که شما می خوانید «مِنْ بَعْدِ وَصِیَّهٍ یُوصی بِها أَوْ دَیْن»، -. مستدرک الوسایل ۲: ۵۲۴ - {[البته همه اینها] پس از انجام وصیّتی است که او بدان سفارش کرده یا دینی [که باید استثنا شود].}

**[ترجمه]

«۱۶»

الْهِدَایَهُ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَوَّلُ مَا تَبْدَأُ بِهِ مِنْ تَرِکَهِ الْمَیِّتِ الْکَفَنُ ثُمَّ الدَّیْنُ ثُمَّ الْوَصِیَّهُ وَ الْمِیرَاثُ (۱).

**[ترجمه]الهدایه: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: اولین چیزی که از ما ترک شخص متوفی پرداخت می شود، کفن، سپس بدهی، سپس وصیت و سپس میراث است. -. الهدایه: ۸۱ -

**[ترجمه]

«۱۷»

وَ قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: الْوَصِیَّهُ حَقٌّ عَلَی کُلِّ مُسْلِمٍ وَ یُسْتَحَبُّ أَنْ یُوصِیَ الرَّجُلُ لِذَوِی قَرَابَتِهِ مِمَّنْ لَا یَرِثُ بِشَیْ ءٍ قَلَّ أَوْ کَثُرَ وَ مَنْ لَمْ یَفْعَلْ فَقَدْ خَتَمَ عَمَلَهُ بِمَعْصِیَهٍ(۲).

**[ترجمه]الهدایه: امام صادق علیه السّلام فرمودند: وصیت بر ذمه هر مسلمانی حق است و مستحب است که انسان بر خویشاوندانی که ارث نمی برند هم مقداری، کم یا زیاد، به ارث گذارد؛ و هر کس این کار را نکند، کار این دنیای خود را با معصیت به پایان رسانیده است. -. الهدایه: ۸۱ -

**[ترجمه]

«۱۸»

وَ قَالَ: لَیْسَ لِلْمَیِّتِ مِنْ مَالِهِ إِلَّا الثُّلُثُ فَإِذَا أَوْصَی بِأَکْثَرَ مِنَ الثُّلُثِ رُدَّ إِلَی الثُّلُثِ وَ إِذَا أَوْصَی بِجُزْءٍ مِنْ مَالِهِ فَالْجُزْءُ وَاحِدٌ مِنْ سَبْعَهٍ لِقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَی لَها سَبْعَهُ أَبْوابٍ لِکُلِّ بابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَقْسُومٌ وَ قَدْ رُوِیَ أَنَّ الْجُزْءَ وَاحِدٌ مِنْ عَشَرَهٍ لِقَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ ثُمَّ

اجْعَلْ عَلی کُلِّ جَبَلٍ مِنْهُنَّ جُزْءاً وَ کَانَتِ الْجِبَالُ عَشَرَهً فَإِذَا أَوْصَی بِسَهْمٍ مِنْ مَالِهِ أَوْ بِشَیْ ءٍ مِنْ مَالِهِ فَهُوَ وَاحِدٌ مِنْ سِتَّهٍ فَإِذَا أَوْصَی بِمَالٍ کَثِیرٍ فَالْکَثِیرُ ثَمَانُونَ وَ مَا زَادَ لِقَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ لَقَدْ نَصَرَکُمُ اللَّهُ فِی مَواطِنَ کَثِیرَهٍ وَ کَانَتْ ثَمَانِینَ مَوْطِناً(۳).

**[ترجمه]الهدایه: میت می‌تواند فقط درباره یک سوم از مال خود وصیت کند و اگر درباره بیش از یک سوم وصیت کند، وصیتش به یک سوم برگردانده می‌شود و اگر درباره یک جزء از مالش وصیت کند، آن یک جزء در واقع یک هفتم حساب

می شود. زیرا خداوند می فرماید: «لَها سَبْعَهُ أَبْوابٍ لِکُلِّ بابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَقْسُومٌ» - . حجر / ۴۴ - { [دوزخی] که برای آن هفت در است، و از هر دری بخشی معین از آنان [وارد می شوند].} و روایت شده که جزء یک دهم از مال است، به واسطه قول خداوند: «ثُمَّ اجْعَلْ عَلی کُلِّ جَبَلٍ مِنْهُنَّ جُزْءً» - . بقره / ۲۶۰ - {سپس بر هر کوهی پاره ای از آنها را قرار ده}و کوهها ده تا بودند .

و اگر درباره سهمی یا چیزی از مالش وصیت نمود، در واقع یک ششم مالش محسوب می شود و اگر درباره مال بسیاری وصیت نماید. آن مال، هشتاد یا بیشتر حساب می شود، به دلیل سخن خداوند: «لَقَدْ نَصَرَکُمُ اللَّهُ فی مَواطِنَ کَثیرَه» - . توبه / ۲۵ - {قطعاً خداوند شما را در مواضع بسیاری یاری کرده است.} که هشتاد موطن بوده است. - . الهدایه: ۸۱ -

**[ترجمه]

«۱۹»

وَ سُئِلَ عَنْ رَجُلٍ حَضَرَهُ الْمَوْتُ فَأَعْتَقَ مَمْلُوکاً لَیسَ لَهُ غَیرُهُ فَأَبَی الْوَرَثَهُ أَنْ یجِیزُوا ذَلِکَ قَالَ مَا یعْتَقُ مِنْهُ إِلَّا ثُلُثُهُ وَ عَنْ رَجُلٍ قَالَ هَذِهِ السَّفِینَهُ لِفُلَانٍ وَ لَمْ یسَمِّ مَا فِیهَا وَ فِیهَا طَعَامٌ قَالَ هِیَ لِلَّذِی أَوْصَی لَهُ بِهَا وَ بِمَا فِیهَا إِلَّا أَنْ یکُونَ صَاحِبُهَا اسْتَثْنَی مَا فِیهَا وَ لَیسَ لِلْوَرَثَهِ فِیهَا شَیْ ءٌ وَ سُئِلَ عَنْ رَجُلٍ أَوْصَی لِرَجُلٍ بِصُنْدُوقٍ فِیهِ مَالٌ فَقَالَ الصُّنْدُوقُ بِمَا فِیهِ لَهُ وَ سُئِلَ عَنْ رَجُلٍ أَوْصَی بِمَالٍ فِی سَبِیلِ اللَّهِ قَالَ فَهُوَ لِشِیعَتِنَا وَ رُوِیَ أَنَّهُ قَالَ اصْرِفْهُ فِی الْحَجِّ فَإِنِّی لَا أَعْرِفُ سَبِیلًا مِنْ سُبُلِهِ أَفْضَلَ مِنَ الْحَجِّ.

**[ترجمه]الهدایه: از امام صادق علیه السّلام درباره مردی سؤال شد که مرگش فرا رسیده بود، غلامی را که داشت آزاد کرد (و فقط همین یک غلام را داشت). وارثان نپذیرفتند. امام فرمودند: تنها می تواند یک سوم از ارزش غلام را آزاد کند. و نیز درباره مردی پرسیدند که وصیت کرد: این کشتی برای فلان شخص باشد، اما اسمی از اموال درون کشتی که غذا بود نبرد. امام فرمودند: آنها مال شخصی هستند که متوفی به او بخشیده، مگر اینکه متوفی چیزی را در کشتی مستثنی کرده باشد و ورثه در اموال این کشتی سهمی ندارند. و نیز سؤال شد درباره مردی که صندوقی را به شخصی وانهاده بود، در حالی که اموالی در آن بود. امام فرمودند: صندوق و آنچه در آن است، مال آن شخص است.

و نیز سؤال شد درباره مردی که وصیت کرده بود مالی را در راه خدا خرج کنند. فرمود: این مال متعلق به شیعیان ما است. و نیز از امام نقل شده که فرمود: این مال را در فریضه حج خرج کنید، زیرا من راهی برای خرج کردن در راه خدا بهتر از حج نمی شناسم. - . الهدایه: ۸۱ -

**[ترجمه]

«۲۰»

وَ سُئِلَ الصَّادِقُ علیه السلام عَنْ رَجُلٍ أَوْصَی لِرَجُلٍ بِسَیفٍ کَانَ فِیهِ حِلْیهٌ فَقَالَ لَهُ

۱- ۱. الهدایه ص ۸۱.

۲- ۲. الهدایه ص ۸۱.

۳- ۳. الهدایه و ما بین القوسین سقط من مطبوعه(الکمبانیّ) و أضفناه من المصدر.

الْوَرَثَهُ إِنَّمَا لَکَ النَّصْلُ فَقَالَ السَّيْفُ بِمَا فِيهِ لَهُ (۱).

**[ترجمه]الهدایه: از امام صادق علیه السّلام سؤال شد: مردی وصیتی می کند شمشیری مرصَّع را به فلان شخص دهند. ورثه گفتند: تنها تیغه شمشیر از آن توست (و زیور آلات آن مال ماست) امام فرمود: شمشیر با هر آنچه که به آن ملحق است. متعلق به فلان شخص است. - . الهدایه -

**[ترجمه]

«۲۱»

کِتَابُ زَيْدٍ النَّرْسِيِّ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَزْيَدٍ صَاحِبِ السَّابِرِيِّ قَالَ: أَوْصَى إِلَيَّ رَجُلٌ بِتَرِكَتِهِ وَ أَمَرَنِي أَنْ يُحَجَّ بِهَا عَنْهُ فَنَظَرْتُ فِي ذَلِكَ فَإِذَا شَيْ ءٌ يَسِيرٌ لَا يَكُونُ لِلْحَجِّ سَأَلْتُ أَبَا حَنِيفَهَ وَ غَيْرَهُ فَقَالُوا تَصَدَّقْ بِهَا فَلَمَّا حَجَجْتُ لَقِيتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الْحَسَنِ فِي الطَّوَافِ فَقُلْتُ لَهُ ذَلِكَ فَقَالَ لِي هَذَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ فِي الْحِجْرِ فَاسْأَلْهُ قَالَ فَدَخَلْتُ الْحِجْرَ فَإِذَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام تَحْتَ الْمِيزَابِ مُقْبِلٌ بِوَجْهِهِ عَلَى الْبَيْتِ يَدْعُو ثُمَّ الْتَفَتَ فَرَآنِي فَقَالَ مَا حَاجَتُكَ فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ إِنِّي رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْكُوفَهِ مِنْ مَوَالِيكُمْ فَقَالَ دَعْ ذَا عَنْكَ حَاجَتَكَ قَالَ قُلْتُ رَجُلٌ مَاتَ وَ أَوْصَى بِتَرِكَتِهِ إِلَيَّ وَ أَمَرَنِي أَنْ أُحِجَّ بِهَا عَنْهُ فَنَظَرْتُ فِي ذَلِكَ فَوَجَدْتُهُ يَسِيراً لَا يَكُونُ لِلْحَجِّ فَسَأَلْتُ مَنْ قِبَلَنَا فَقَالُوا لِي تَصَدَّقْ بِهِ فَقَالَ لِي مَا صَنَعْتَ فَقُلْتُ تَصَدَّقْتُ بِهِ قَالَ ضَمِنْتَ إِلَّا أَنْ لَا يَكُونَ يَبْلُغُ أَنْ يُحَجَّ بِهِ مِنْ مَكَّهَ فَإِنْ كَانَ يَبْلُغُ أَنْ يُحَجَّ بِهِ مِنْ مَكَّهَ فَأَنْتَ ضَامِنٌ وَ إِنْ لَمْ يَكُنْ يَبْلُغُ ذَلِكَ فَلَيْسَ عَلَيْكَ ضَمَانٌ (۲).

**[ترجمه]کتاب زید النرسی: علی بن مزید صاحب السابری گوید: مردی ماترک خود را در اختیار من قرار داد و امر کرد که به وسیله آن، حج بجای آورم، من به ماترک نگاه کردم، چیز اندکی بود که برای حج کافی نبود. از ابوحنیفه و دیگران سؤال کردم، گفتند: آن مال را صدقه بده. وقتی که خودم به حج آمدم، به عبدالله بن حسن برخوردم، به او گفتم: مسئله ای دارم، گفت: این جعفر بن محمد علیه السّلام است که در کنار حجر است، از او بپرس. گوید: نزد امام در کنار حجر رفتم و امام در زیر ناودان، روی به کعبه داشت و دعا می کرد. برگشت و مرا دید. گفت: چه حاجت داری؟ گفتم: فدایت شوم، من مردی از کوفه و از پیروان شما هستم. امام فرمود: از اینها بگذر و حاجتت را بگو: گفتم: مردی فوت کرده و مرا وصیت کرده که با اموالش حج به جای آورم. من هم دیدم که اموال او کم است و کفاف حج را نمی دهد، پس از اطرافیان خود پرسیدم و گفتند: این مال را صدقه بده. امام فرمود: چه کردی؟ گفتم: مال را به صدقه دادم. فرمود: اگر آن مال برای انجام حج کفایت می‌کرد. تو ضامن بودی، و اگر کفایت نمی کرد، دیگر بر تو ضمانتی نیست. - . کتاب زید النرسی: ۴۸ -

**[ترجمه]

باب ۳ الوصایا المبهمه

الأخبار

«۱»

مع، [معانی الأخبار] ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] أَبِی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِیسَ عَنِ الْأَشْعَرِیِّ عَنِ الْجَامُورَانِیِّ عَنِ الْبَزَنْطِیِّ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ خَالِدٍ قَالَ: سَأَلْتُ الرِّضَا علیه السلام عَنْ رَجُلٍ أَوْصَی بِجُزْءٍ مِنْ مَالِهِ قَالَ سُبُعُ ثُلُثِهِ (۳).

**[ترجمه]معانی الاخبار: حسین بن خالد گوید: از امام رضا علیه السّلام پرسیدم: مردی درباره یک جزء از اموالش وصیت نموده است، یعنی چه مقدار؟ فرمودند: یک هفتم از ثلث مالش. - . معانی الاخبار: ۲۱۸ و عیون الاخبار ۱: ۳۰۸ -

**[ترجمه]

«۲»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] أَبِی وَ ابْنُ الْوَلِیدِ مَعاً عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ وَ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِیسَ مَعاً عَنِ الْأَشْعَرِیِّ عَنِ ابْنِ هَاشِمٍ عَنْ دَاوُدَ بْنِ مُحَمَّدٍ النَّهْدِیِّ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا قَالَ: دَخَلَ ابْنُ أَبِی سَعِیدٍ الْمُکَارِی عَلَی الرِّضَا علیه السلام فَقَالَ لَهُ أَبْلَغَ اللَّهُ مِنْ قَدْرِکَ أَنْ تَدَّعِیَ ما ادَّعَی أَبُوکَ؟

ص: ۲۰۸

۱- ۱. الهدایه ....

۲- ۲. کتاب زید النرسی ص ۴۸ الأصول السته عشر.

۳- ۳. معانی الأخبار ص ۲۱۸ و عیون الأخبار ج ۱ ص ۳۰۸.

فَقَالَ لَهُ مَا لَکَ أَطْفَأَ اللَّهُ نُورَکَ وَ أَدْخَلَ الْفَقْرَ بَیْتَکَ أَ مَا عَلِمْتَ أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَوْحَی إِلَی عِمْرَانَ أَنِّی وَاهِبٌ لَکَ ذَکَراً فَوَهَبَ لَهُ مَرْیَمَ وَ وَهَبَ لِمَرْیَمَ عِیسَی وَ عِیسَی مِنْ مَرْیَمَ وَ مَرْیَمُ مِنْ عِیسَی وَ مَرْیَمُ وَ عِیسَی علیهما السلام شَیْ ءٌ وَاحِدٍ وَ أَنَا مِنْ أَبِی وَ أَبِی مِنِّی وَ أَنَا وَ أَبِی شَیْ ءٌ وَاحِدٌ فَقَالَ لَهُ ابْنُ أَبِی سَعِیدٍ فَأَسْأَلُکَ عَنْ مَسْأَلَهٍ فَقَالَ لَا إِخَالُکَ تَقْبَلُ مِنِّی وَ لَسْتَ مِنْ غَنَمِی وَ لَکِنْ هَلُمَّهَا فَقَالَ ابْنُ أَبِی سَعِیدٍ فَأَسْأَلُکَ عَنْ مَسْأَلَهٍ رَجُلٍ قَالَ عِنْدَ مَوْتِهِ کُلُّ مَمْلُوکٍ لِی قَدِیم فَهُوَ حُرٌّ لِوَجْهِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَقَالَ نَعَمْ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی یَقُولُ فِی کِتَابِهِ حَتَّی عادَ کَالْعُرْجُونِ الْقَدِیم فَمَا کَانَ مِنْ مَمَالِیکِهِ أَتَی لَهُ سِتَّهُ أَشْهُرٍ فَهُوَ قَدِیمٌ حُرٌّ قَالَ فَخَرَجَ الرَّجُلُ فَافْتَقَرَ حَتَّی مَاتَ وَ لَمْ یَکُنْ عِنْدَهُ مَبِیتُ لَیْلَهٍ لَعَنَهُ اللَّهُ (۱).

**[ترجمه]عیون الاخبار: ابن ابی سعید المکاری بر امام رضا علیه السّلام وارد شد و گفت: خداوند از قدر و منزلت تو بکاهد، اگر آنچه را که پدرت ادعا کرده است، بگویی. امام فرمود: تو را چه شده، خدا نورت را خاموش گرداند، و فقر را در خانه ات وارد کند. آیا نمی دانی که خداوند بر حضرت عمران وحی نمود که «من به تو پسری خواهم داد»، ولی به او حضرت مریم را عطا نمود. و برای مریم هم عیسی را بخشید و عیسی علیه السّلام از مریم است و مریم از عیسی و هر دو یک چیز هستند. و من از پدرم هستم و پدرم هم از من و من و پدرم یک شیء واحد هستیم.

ابن ابی سعید گفت: سؤالی می کنم. فرمود: گمان نکنم که از من جواب را بپذیری، تو از تبار ما نیستی، ولی زود باش بپرس. ابن ابی سعید گفت: مردی هنگام مرگش گفت: هر غلامی که دارم و قدیمی است، در راه خدا آزاد است. امام فرمود: آری، خداوند در قرآن می فرماید: «حَتَّی عادَ کَالْعُرْجُونِ الْقَدِیم»، {تا چون شاخکِ خشکِ خوشه خرما برگردد.} پس هر غلامی که شش ماه بر بردگی‌اش گذشته، قدیمی و آزاد است. راوی گفت: آن مرد خارج شد، دچار فقر گردید تا اینکه مرد و حتی برای یک شب هم قوت و توشه ای نداشت و خداوند او را لعنت کرد. - . عیون الاخبار: ۳۰۸ -

**[ترجمه]

«۳»

مع، [معانی الأخبار] أَبِی عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنِ الْأَشْعَرِیِّ: مِثْلَهُ (۲).

**[ترجمه]معانی الاخبار: پدرم از محمد عطار و او از اشعری، مانند این روایت را ذکر نموده است. - . معانی الاخبار: ۲۱۸ -

**[ترجمه]

«۴»

کش، [رجال الکشی] حَمْدَوَیْهِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُوسَی عَنْ عَلِیِّ بْنِ عُمَرَ الزَّیَّاتِ عَنِ ابْنِ أَبِی سَعِیدٍ: مِثْلَهُ (۳).

**[ترجمه]رجال الکشی: حمدویه از حسن بن موسی از علی بن عمر الزیات از ابن ابی سعید مانند این را آورده است. - رجال الکشی: ۲۹۰ -

**[ترجمه]

«۵»

مع، [معانی الأخبار] أَبِی عَنْ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ النَّوْفَلِیِّ عَنِ السَّکُونِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ رَجُلٍ یُوصِی بِسَهْمٍ مِنْ مَالِهِ فَقَالَ السَّهْمُ وَاحِدٌ مِنْ ثَمَانِیَهٍ لِقَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ إِنَّمَا الصَّدَقاتُ لِلْفُقَراءِ وَ الْمَساکِینِ وَ الْعامِلِینَ عَلَیْها وَ الْمُؤَلَّفَهِ قُلُوبُهُمْ وَ فِی الرِّقابِ وَ الْغارِمِینَ وَ فِی سَبِیلِ اللَّهِ وَ ابْنِ السَّبِیلِ (۴).

**[ترجمه]معانی الاخبار: از امام جعفر صادق علیه السّلام درباره مردی سؤال شد که درباره یک سهم از مالش وصیت کرده بود، یعنی چه مقدار؟ امام فرمودند: یک سهم یعنی یک هشتم. با عنایت به آیه «انَّمَا الصَّدَقاتُ لِلْفُقَراءِ وَ الْمَساکینِ وَ الْعامِلِینَ عَلَیْها وَ الْمُؤَلَّفَهِ قُلُوبُهُمْ وَ فِی الرِّقابِ وَ الْغارِمینَ وَ فی سَبیلِ اللَّهِ وَ ابْنِ السَّبیل»، {صدقات، تنها به تهیدستان و بینوایان و متصدّیان [گردآوری و پخش] آن، و کسانی که دلشان به دست آورده می شود، و در [راه آزادی] بردگان، و وامداران، و در راه خدا، و به در راه مانده، اختصاص دارد} - . معانی الاخبار: ۲۱۶ -

**[ترجمه]

«۶»

مع، [معانی الأخبار] ابْنُ الْوَلِیدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنْ أَبِیهِ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ یَحْیَی قَالَ: سَأَلْتُ الرِّضَا علیه السلام عَنْ رَجُلٍ أَوْصَی بِسَهْمٍ مِنْ مَالِهِ وَ لَا یُدْرَی السَّهْمُ أَیُّ شَیْ ءٍ هُوَ فَقَالَ لَیْسَ عِنْدَکُمْ فِیمَا بَلَغَکُمْ عَنْ جَعْفَرٍ وَ أَبِی جَعْفَرٍ علیهما السلام فِیهَا شَیْ ءٌ قُلْتُ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاکَ مَا سَمِعْنَا أَصْحَابَنَا یَذْکُرُونَ شَیْئاً فِی هَذَا عَنْ آبَائِکَ علیهم السلام فَقَالَ

۱- ۱. عیون الأخبار ص ۳۰۸.

۲- ۲. معانی الأخبار ص ۲۱۸.

۳- ۳. رجال الکشّیّ ص ۲۹۰.

۴- ۴. معانی الأخبار ص ۲۱۶.

السَّهْمُ وَاحِدٌ مِنْ ثَمَانِيَهٍ فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاکَ کَیْفَ صَارَ وَاحِداً مِنْ ثَمَانِیَهٍ فَقَالَ أَ مَا تَقْرَأُ کِتَابَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاکَ إِنِّی لَأَقْرَؤُهُ وَ لَکِنْ لَا أَدْرِی أَیْنَ مَوْضِعُهُ فَقَالَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ إِنَّمَا الصَّدَقاتُ لِلْفُقَراءِ وَ الْمَساکِینِ وَ الْعامِلِینَ عَلَیْها وَ الْمُؤَلَّفَهِ قُلُوبُهُمْ وَ فِی الرِّقابِ وَ الْغارِمِینَ وَ فِی سَبِیلِ اللَّهِ وَ ابْنِ السَّبِیلِ ثُمَّ عَقَدَ بِیَدِهِ ثَمَانِیَهً قَالَ وَ کَذَلِکَ قَسَمَهَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلَی ثَمَانِیَهِ أَسْهُمٍ وَ السَّهْمُ وَاحِدٌ مِنْ ثَمَانِیَهٍ(۱).

**[ترجمه]معانی الاخبار: صفوان بن یحیی گوید: از امام رضا علیه السّلام پرسیدم: مردی یک سهم از مالش را وصیت کرد و معلوم نیست که چه مقدار است؟ فرمودند: آیا در این خصوص چیزی از امام جعفر و امام محمدباقر علیه السّلام به شما نرسیده؟ گفت: فدایت شوم، ما از یاران خود چیزی در این باره و به نقل از پدران بزرگوارتان نشنیده ایم. امام فرمود: یک سهم یعنی یک هشتم. گفتم: فدایت شوم! چگونه یک هشت-م می شود؟ فرمود: آیا در قرآن نخوانده اید؟ عرض کردم: فدایت شوم، قرآن می خوانم اما نمی دانم در کجای قرآن مذکور است؟ فرمود: {صدقات، تنها به تهیدستان و بینوایان و متصدّیان [گردآوری و پخش] آن، و کسانی که دلشان به دست آورده می شود، و در [راه آزادی] بردگان، و وامداران، و در راه خدا، و به در راه مانده، اختصاص دارد.}سپس با دستانش هشت انگشت را نشان داد و فرمود: رسول خدا صلّی الله علیه و آله آن را بر هشت تقسیم کرده و هر سهم، یک از هشت است. - . معانی الاخبار: ۲۱۶ -

**[ترجمه]

«۷»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنِ الْبَزَنْطِیِّ عَنْهُ علیه السلام: مِثْلَهُ (۲).

**[ترجمه]تفسیرالعیاشی: البزنطی این روایت را ذکر نموده است. - . تفسیر العیاشی ۲: ۹۰ -

**[ترجمه]

«۸»

مع، [معانی الأخبار]: وَ قَدْ رُوِیَ أَنَّ السَّهْمَ وَاحِدٌ مِنْ سِتَّهٍ وَ ذَلِکَ عَلَی حَسَبِ مَا یُفْهَمُ مِنْ مُرَادِ الْمُوصِی وَ عَلَی حَسَبِ مَا یُعْلَمُ مِنْ سِهَامِ مَالِهِ بَیْنَهُمْ (۳).

**[ترجمه]معانی الاخبار: روایت شده که هر سهم یعنی یک از شش قسمت و این بر اساس چیزی است که وصیت کننده منظورش است و بر اساس سهامی که میان وارثان تقسیم می کند، فهمیده می شود. - . معانی الاخبار: ۲۱۶ -

**[ترجمه]

«۹»

مع، [معانی الأخبار] أَبِی عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنِ الْأَشْعَرِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ السِّنْدِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ سَعِیدٍ عَنْ جَمِیلٍ عَنْ أَبَانِ بْنِ تَغْلِبَ عَنِ الثُّمَالِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیه السلام قَالَ: قُلْتُ لَهُ رَجُلٌ أَوْصَی بِشَیْ ءٍ مِنْ مَالِهِ فَقَالَ لِی فِی کِتَابِ عَلِیٍّ علیه السلام الشَّیْ ءُ مِنْ مَالِهِ وَاحِدٌ مِنْ سِتَّهٍ(۴).

**[ترجمه]معانی الاخبار: ثمالی به نقل از امام زین العابدین علیه السّلام گوید: شخصی مالی از اموال خود را وصیت می کند، یعنی چقدر؟ امام فرمودند: در کتاب امام علی علیه السّلام آمده است که چیزی از اموال یعنی یک از شش اموال. -. معانی الاخبار: ۲۱۷ -

**[ترجمه]

«۱۰»

مع، [معانی الأخبار] ابْنُ الْوَلِیدِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِیسَ عَنِ الْأَشْعَرِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ السِّنْدِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ جَمِیلٍ عَنِ ابْنِ تَغْلِبَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام: أَنَّهُ قَالَ فِی الرَّجُلِ یُوصِی بِجُزْءٍ مِنْ مَالِهِ إِنَّ الْجُزْءَ وَاحِدٌ مِنْ عَشَرَهٍ لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ یَقُولُ ثُمَّ اجْعَلْ عَلی کُلِّ جَبَلٍ مِنْهُنَّ جُزْءاً وَ کَانَتِ الْجِبَالُ عَشَرَهً وَ الطَّیْرُ أَرْبَعَهً فَجَعَلَ عَلَی کُلٍّ مِنْهُنَّ جُزْءاً(۵).

ص: ۲۱۰

۱- ۱. معانی الأخبار ص ۲۱۶.

۲- ۲. تفسیر العیّاشیّ ج ۲ ص ۹۰.

۳- ۳. کان الرمز(شی) لتفسیر العیّاشیّ و هو من سهو القلم و الصواب معانی الأخبار ص ۲۱۶.

۴- ۴. معانی الأخبار ص ۲۱۷ و ما بین القوسین إضافه من المصدر.

۵- ۵. معانی الأخبار ص ۲۱۷.

**[ترجمه]معانی الاخبار: امام محمد باقر علیه السّلام درباره مردی که در خصوص یک جزء از مالش وصیت نموده، فرمودند: یک جزء یعنی یک از ده جزء، زیرا خداوند می فرمایند: «ثُمَّ اجْعَلْ عَلی کُلِّ جَبَلٍ مِنْهُنَّ جُزْءً» و تعداد کوهها ده تا و تعداد پرندگان چهار تا بود که (تکه پاره هایشان با هم مخلوط شده بود)، بر هر کوهی قسمتی از گوشتها قرار داده شد. - . معانی الاخبار: ۲۱۷ -

**[ترجمه]

«۱۱»

وَ رُوِیَ: أَنَّ الْجُزْءَ وَاحِدٌ مِنْ سَبْعَهٍ لِقَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ لَها سَبْعَهُ أَبْوابٍ لِکُلِّ بابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَقْسُومٌ (۱).

**[ترجمه]معانی الاخبار: روایت شده که یک جزء، یک از هفت قسمت است بنابر سخن خداوند «لَها سَبْعَهُ أَبْوابٍ لِکُلِّ بابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَقْسُوم» {[دوزخی] که برای آن هفت در است، و از هر دری بخشی معین از آنان [وارد می شوند].} - . معانی الاخبار: ۲۱۷ -

**[ترجمه]

«۱۲»

مع، [معانی الأخبار] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحَکَمِ عَنْ أَبَانٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنِ امْرَأَهٍ أَوْصَتْ بِثُلُثِهَا یُقْضَی بِهِ دَیْنُ ابْنِ أَخِیهَا وَ جُزْءٌ لِفُلَانٍ وَ فُلَانَهَ فَلَمْ أَعْرِفْ ذَلِکَ فَقَدِمْنَا إِلَی ابْنِ أَبِی لَیْلَی قَالَ فَمَا قَالَ لَکَ قُلْتُ قَالَ لَیْسَ لَهُمَا شَیْ ءٌ فَقَالَ کَذَبَ وَ اللَّهِ لَهُمَا الْعُشْرُ مِنَ الثُّلُثِ (۲).

**[ترجمه]معانی الاخبار: عبدالله بن سنان گوید: از امام صادق علیه السّلام پرسیدم: زنی درباره یک سوم مالش وصیت کرد که با آن بدهی برادرزاده اش پرداخت شود و یک جزء هم برای فلان و فلان شخص، اما من چیزی نفهمیدم، پس وصیت را نزد ابن ابی لیلی بردیم. امام فرمود: چه گفت؟ گفتم: ابن ابی لیلی گفت، برای فلان و فلان شخص چیزی نمی رسد. امام فرمود: به خدا دروغ گفت، برای آن دو، یک دهم از ثلث مال می رسد. - . معانی الاخبار: ۲۱۷ -

**[ترجمه]

«۱۳»

مع، [معانی الأخبار] أَبِی عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنِ الْأَشْعَرِیِّ عَنِ الْیَقْطِینِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَیْمَانَ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ عُمَرَ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام إِنَّ رَجُلًا أَوْصَی إِلَیَّ فِی سَبِیلِ اللَّهِ قَالَ فَقَالَ لِی اصْرِفْهُ فِی الْحَجِّ قَالَ قُلْتُ إِنَّهُ أَوْصَی إِلَیَّ فِی السَّبِیلِ قَالَ اصْرِفْهُ فِی الْحَجِّ فَإِنِّی لَا أَعْرِفُ سَبِیلًا مِنْ سُبُلِهِ أَفْضَلَ مِنَ الْحَجِ (۳).

**[ترجمه]معانی الاخبار: حسین بن عمر گفت: به امام صادق علیه السّلام گفتم: مردی مرا وصی خود قرار داد تا مالش را در راه خدا خرج کنم. امام فرمودند: در راه حج خرج کن. گفتم: آن مرد وصیت کرده که در راه (خدا) خرج کنم. فرمودند: آن م–ال را در اقامه فریض–ه حج خرج کن. من هی–چ راهی را برتر از حج نمی دانم. - . معانی الاخبار: ۱۶۷ -

**[ترجمه]

«۱۴»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنِ الْحُسَیْنِ: مِثْلَهُ (۴).

**[ترجمه]تفسیرالعیاشی: از حسین مانند این روایت آمده است. - . تفسیر العیاشی ۲: ۹۵ -

**[ترجمه]

«۱۵»

مع، [معانی الأخبار] أَبِی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِیسَ عَنِ الْأَشْعَرِیِّ عَنِ الْیَقْطِینِیِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ رَاشِدٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ الْعَسْکَرِیَّ علیه السلام بِالْمَدِینَهِ عَنْ رَجُلٍ أَوْصَی بِمَالِهِ فِی سَبِیلِ اللَّهِ قَالَ سَبِیلُ اللَّهِ شِیعَتُنَا(۵).

**[ترجمه]معانی الاخبار: حسین بن راشد گوید: از امام ابوالحسن عسکری علیه السّلام در مدینه پرسیدم: مردی مالش را در راه خدا وصیت نمود، فرمودند: سبیل الله یعنی شیعیان ما. - . معانی الاخبار: ۱۶۷ -

**[ترجمه]

«۱۶»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنِ الْحَسَنِ: مِثْلَهُ (۶).

**[ترجمه]تفسیرالعیاشی: حسن مانند این روایت را ذکر نموده است. - . تفسیر العیاشی ۲: ۹۴ -

**[ترجمه]

«۱۷»

ضا، [فقه الرضا علیه السلام]: وَ إِذَا أَوْصَی رَجُلٌ لِرَجُلٍ بِجُزْءٍ مِنْ مَالِهِ فَهُوَ وَاحِدٌ مِنْ عَشَرَهٍ لِقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَی ثُمَّ اجْعَلْ عَلی کُلِّ جَبَلٍ مِنْهُنَّ جُزْءاً وَ کَانَتِ الْجِبَالُ عَشَرَهً وَ رُوِیَ جُزْءاً مِنْ سَبْعَهٍ لِقَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ لَها سَبْعَهُ أَبْوابٍ لِکُلِّ بابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ

۱- ۱. معانی الأخبار ص ۲۱۷.

۲- ۲. معانی الأخبار ص ۲۱۷.

۳- ۳. معانی الأخبار ص ۱۶۷.

۴- ۴. تفسیر العیّاشیّ ج ۲ ص ۹۵.

۵- ۵. معانی الأخبار ص ۱۶۷.

۶- ۶. تفسیر العیّاشیّ ج ۲ ص ۹۴.

مَقْسُومٌ فَإِنْ أَوْصَی بِسَهْمٍ مِنْ مَالِهِ فَهُوَ سَهْمٌ مِنْ سِتَّةِ أَسْهُمٍ وَ کَذَلِکَ إِذَا أَوْصَی بِشَیْ ءٍ مِنْ مَالِهِ غَیْرِ مَعْلُومٍ فَهُوَ وَاحِدَهٌ مِنْ سِتَّهٍ فَإِنْ أَوْصَی بِمَالِهِ فِی سَبِیلِ اللَّهِ وَ لَمْ یُسَمِّ السَّبِیلَ فَإِنْ شَاءَ جَعَلَهُ لِإِمَامِ الْمُسْلِمِینَ وَ إِنْ شَاءَ جَعَلَهُ فِی حَجٍّ أَوْ فَرَّقَهُ عَلَی قَوْمٍ مُؤْمِنِینَ (۱).

**[ترجمه]فقه الرضا: اگر مردی برای دیگری یک جزء از مالش را وصیت کنـد، یعنی یک از ده قسـمت، بنا بر قول خداوند: «ثُمَّ اجْعَلْ عَلی کُلِّ جَبَلٍ مِنْهُنَّ جُزْء» و کوهها ده تا بودنـد. و نیز روایت شـده، یک جزء یعنی یک هفتم، بنابر قول خداوند: «لَها سَبْعَهُ أَبْوابٍ لِکُلِّ بابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَقْسُوم» و اگر یک سـهم از مالش را وصیت کرد، یعنی یک از شش؛ و نیز اگر چیزی نامعلوم از مالش را وصیت کرد، یعنی یک شـشم و اگر مالش را در راه خـدا وصیت کرد ولی نامی نبرد (که در چه راهی باشد)، در این صورت (وصی) می تواند آن را در اختیار امام مسلمین قرار دهد؛ یا اگر خواست می تواند در راه حج صرف نماید و یا در میان مؤمنان تقسیم کند. - . فقه الرضا علیه السلام: ۴۰ -

**[ترجمه]

«۱۸»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ عَبْدِ الصَّمَدِ بْنِ بَشِیرٍ قَالَ: جُمِعَ لِأَبِی جَعْفَرٍ جَمِیعُ الْقُضَاهِ فَقَالَ لَهُمْ رَجُلٌ أَوْصَی بِجُزْءٍ مِنْ مَالِهِ فَکَمِ الْجُزْءُ فَلَمْ یَعْلَمُوا کَمِ الْجُزْءُ وَ اشْتَکَوْا إِلَیْهِ فِیهِ فَأَبْرَدَ بَرِیداً إِلَی صَاحِبِ الْمَدِینَهِ أَنْ یَسْأَلَ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ علیهما السلام رَجُلٌ أَوْصَی بِجُزْءٍ مِنْ مَالِهِ فَکَمِ الْجُزْءُ فَقَدْ أَشْکَلَ ذَلِکَ عَلَی الْقُضَاهِ فَلَمْ یَعْلَمُوا کَمِ الْجُزْءُ فَإِنْ هُوَ أَخْبَرَکَ بِهِ وَ إِلَّا فَاحْمِلْهُ عَلَی الْبَرِیدِ وَ وَجِّهْهُ إِلَیَّ فَأَتَی صَاحِبُ الْمَدِینَهِ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَقَالَ لَهُ إِنَّ أَبَا جَعْفَرٍ بَعَثَ إِلَیَّ أَنْ أَسْأَلَکَ عَنْ رَجُلٍ أَوْصَی بِجُزْءٍ مِنْ مَالِهِ وَ سَأَلَ مَنْ قِبَلَهُ مِنَ الْقُضَاهِ فَلَمْ یُخْبِرُوهُ مَا هُوَ وَ قَدْ کَتَبَ إِلَیَّ إِنْ فَسَّرْتَ ذَلِکَ لَهُ وَ إِلَّا حَمَلْتُکَ عَلَی الْبَرِیدِ إِلَیْهِ فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام هَذَا فِی کِتَابِ اللَّهِ بَیِّنٌ إِنَّ اللَّهَ یَقُولُ لَمَّا قَالَ إِبْرَاهِیمُ رَبِّ أَرِنِی کَیْفَ تُحْیِ الْمَوْتی إِلَی کُلِّ جَبَلٍ مِنْهُنَّ جُزْءاً فَکَانَتِ الطَّیْرُ أَرْبَعَهً وَ الْجِبَالُ عَشَرَهً یُخْرِجُ الرَّجُلُ مِنْ کُلِّ عَشَرَهِ أَجْزَاءٍ جُزْءاً وَاحِداً وَ إِنَّ إِبْرَاهِیمَ دَعَا بِمِهْرَاسٍ (۲)

فَدَقَّ فِیهِ الطُّیُورَ جَمِیعاً وَ حَبَسَ الرُّءُوسَ عِنْدَهُ ثُمَّ إِنَّهُ دَعَا بِالَّذِی أُمِرَ بِهِ فَجَعَلَ یَنْظُرُ إِلَی الرِّیشِ کَیْفَ یَخْرُجُ وَ إِلَی الْعُرُوقِ عِرْقاً عِرْقاً حَتَّی تَمَّ جَنَاحُهُ مُسْتَوِیاً فَأَهْوَی نَحْوَ إِبْرَاهِیمَ فَقَالَ إِبْرَاهِیمُ بِبَعْضِ الرُّءُوسِ فَاسْتَقْبَلَهُ بِهِ فَلَمْ یَکُنِ الرَّأْسُ الَّذِی اسْتَقْبَلَهُ بِهِ لِذَلِکَ الْبَدَنِ حَتَّی انْتَقَلَ إِلَیْهِ غَیْرُهُ فَکَانَ مُوَافِقاً لِلرَّأْسِ فَتَمَّتِ الْعِدَّهُ وَ تَمَّتِ الْأَبْدَانُ (۳).

ص: ۲۱۲

۱- ۱. فقه الرضا ص ۴۰.

۲- ۲. المهراس: الهاون و حجر منقور مستطیل ثقیل شبه تور یدق فیه.

۳- ۳. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۴۳.

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: همه قاضیان نزد ابوجعفر جمع شدند. وی گفت: مردی درباره یک جزء از مالش وصیت نمود، جزء چه مقدار است؟ قاضیان ندانستند که جزء چه مقدار است و شکایت نزد او بردند. او هم نامه‌ای به امیر مدینه نوشت تا از امام جعفر بن محمد علیه السّلام این مسئله را بپرسند، اگر امام جواب نامه را داد (چه بهتر)، در غیر این صورت او را به همراه نامه به سوی من بفرست .

امیر مدینه به خدمت امام جعفر صادق علیه السّلام رسید و گفت: ابوجعفر نامه ای برایم فرستاد تا از تو بپرسم: مردی یک جزء از مالش را وصیت نمود، یک جزء یعنی چه مقدار. البته او این سؤال را از قاضیان پرسید، اما جوابی نداشتند، پس برای من نامه ای نوشت که جواب این سؤال را از شما بپرسم و جواب بگیرم، در غیر این صورت (اگر جواب ندهی)، تو را همراه با نامه به سوی آنها می فرستم. امام صادق علیه السّلام فرمودند: این مسئله در کتاب خدا آشکار است، آنجا که خداوند به حضرت ابراهیم علیه السّلام فرمود: «رَبِّ أَرِنی کَیْفَ تُحْیِ الْمَوْتی قالَ أَ وَ لَمْ تُؤْمِنْ قالَ بَلی وَ لکِنْ لِیَطْمَئِنَّ قَلْبی قالَ فَخُذْ أَرْبَعَةً مِنَ الطَّیْرِ فَصُرْهُنَّ إِلَیْکَ ثُمَّ اجْعَلْ عَلی کُلِّ جَبَلٍ مِنْهُنَّ جُزْءاً»، {«پروردگارا، به من نشان ده، چگونه مردگان را زنده می کنی؟» فرمود: «مگر ایمان نیاورده ای؟» گفت: «چرا، ولی تا دلم آرامش یابد.» فرمود: «پس، چهار پرنده برگیر، و آنها را پیش خود، ریز ریز گردان؛ سپس بر هر کوهی پاره ای از آنها را قرار ده.}

پرندگان چهارتا و کوهها ده تا بودند و مرد از هر ده جزء، یک جزء برمی داشت و ابراهیم علیه السّلام هاونی طلبید و همه پرندگان را در آن کوبید و سرهای پرندگان را نگهداشت. سپس ابراهیم علیه السّلام دعا نمود و مشاهده کرد که چگونه پرها خارج می شوند و رگها یک به یک به هم می پیچند، تا اینکه بالها شکل گرفتند و به سوی ابراهیم پایین آمدند، ابراهیم به یکی از سرهای پرندگان گفت که به سوی تنه خود برود، اما این سر مال بدن پرنده ای که آمده بود، نبود، تا اینکه سری دیگر به آن منتقل شد و بدن پرندگان کامل گردید و به این صورت، بدنهای پرندگان دوباره به شکل اول درآمدند. - . تفسیر العیاشی ۱: ۱۴۳ -

**[ترجمه]

«۱۹»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَیَابَةَ قَالَ: إِنَّ الْمَرْأَةَ أَوْصَتْ إِلَیَّ وَ قَالَتْ لِی ثُلُثَیَّ یُقْضَی بِهِ دَیْنُ ابْنِ أَخِی وَ جُزْءٌ مِنْهُ لِفُلَانَةَ فَسَأَلْتُ عَنْ ذَلِکَ ابْنَ أَبِی لَیْلَی فَقَالَ مَا أَرَی لَهَا شَیْئاً وَ مَا أَدْرِی مَا الْجُزْءُ فَسَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام وَ أَخْبَرْتُهُ کَیْفَ قَالَتِ الْمَرْأَةُ وَ مَا قَالَ ابْنُ أَبِی لَیْلَی فَقَالَ کَذَبَ ابْنُ أَبِی لَیْلَی لَهَا عُشْرُ الثُّلُثِ إِنَّ اللَّهَ أَمَرَ إِبْرَاهِیمَ علیه السلام فَقَالَ اجْعَلْ عَلی کُلِّ جَبَلٍ مِنْهُنَّ جُزْءاً وَ کَانَتِ الْجِبَالُ یَوْمَئِذٍ عَشَرَةً وَ هُوَ الْعُشْرُ مِنَ الشَّیْ ءِ(۱).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: عبدالرحمن بن سیابه گوید: زنی به من وصیت کرد: یک سوم مال من را برای پرداخت بدهی من به برادر زاده ام و جزیی از آن را برای فلان خانم در نظر بگیر. درباره این وصیت از ابن ابی لیلی پرسیدم: گفت: من برای فلان خانم سهمی نمی بینم و نمی دانم جزء یعنی چه؟ از امام صادق علیه السّلام پرسیدم و نیز ماجرای آنچه که زن و ابن ابی لیلی گفت را برای امام صادق نقل کردم. امام فرمودند: ابن ابی لیلی دروغ گفت: فلان زن را یک دهم از ثلث مال است. خداوند

به ابراهیم علیه السّلام امر فرمود: «اجْعَلْ عَلى كُلِّ جَبَلٍ مِنْهُنَّ جُزْءا»، { بر هر کوهی پاره ای از آنها را قرار ده.} و کوهها در آن زمان ده تا بودند و جزء یعنی یک از ده. -. تفسیر العیاشی ۱: ۱۴۴ -

**[ترجمه]

«۲۰»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: فِی رَجُلٍ أَوْصَی بِجُزْءٍ مِنْ مَالِهِ فَقَالَ جُزْءٌ مِنْ عَشَرَةٍ كَانَتِ الْجِبَالُ عَشَرَةً وَ كَانَتِ الطَّیْرُ طاوس [الطَّاوُسَ] وَ الْحَمَامَةَ وَ الدِّیكَ وَ الْهُدْهُدَ فَأَمَرَهُ اللَّهُ أَنْ یَقْطَعَهُنَّ وَ یَخْلِطَهُنَّ وَ أَنْ یَضَعَ عَلَی كُلِّ جَبَلٍ مِنْهُنَّ جُزْءاً وَ أَنْ یَأْخُذَ رَأْسَ كُلِّ طَیْرٍ مِنْهَا بِیَدِهِ قَالَ فَكَانَ إِذَا أَخَذَ رَأْسَ الطَّیْرِ مِنْهَا بِیَدِهِ تَطَایَرَ إِلَیْهِ مَا كَانَ مِنْهُ حَتَّی یَعُودَ كَمَا كَانَ (۲).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: امام صادق علیه السّلام درباره مردی که یک جزء از اموالش را وصیت نموده، فرمودند: جزء، یک دهم می باشد. کوهها ده تا بودند و پرندگان، طاووس و کبوتر و خروس و هدهد بودند. خداوند دستور فرمود تا ابراهیم علیه السّلام آنها را تکه تکه کند و با هم مخلوط نماید و بر سر هر کوهی مقداری از این گوشت را قرار دهد، (در حالیکه سرهای پرندگان را نگهداشته بود) و هرگاه سر یک پرنده را به دست می گرفت، اجزای بدن پرنده از روی کوهها به سوی سر می آمدند، تا اینکه دوباره به شکل اول در می آمدند. -. تفسیر العیاشی ۱: ۱۴۴ -

**[ترجمه]

«۲۱»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِیلَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: جَاءَنِی أَبُو جَعْفَرِ بْنُ سُلَیْمَانَ الْخُرَاسَانِیُّ وَ قَالَ نَزَلَ بِی رَجُلٌ مِنْ خُرَاسَانَ مِنَ الْحُجَّاجِ فَتَذَاكَرْنَا الْحَدِیثَ فَقَالَ مَاتَ لَنَا أَخٌ بِمَرْوَ وَ أَوْصَی إِلَیَّ بِمِائَةِ أَلْفِ دِرْهَمٍ وَ أَمَرَنِی أَنْ أُعْطِیَ أَبَا حَنِیفَةَ مِنْهَا جُزْءاً وَ لَمْ أَعْرِفِ الْجُزْءَ كَمْ هُوَ مِمَّا تَرَكَ فَلَمَّا قَدِمْتُ الْكُوفَةَ أَتَیْتُ أَبَا حَنِیفَةَ فَسَأَلْتُهُ عَنِ الْجُزْءِ فَقَالَ لِیَ الرُّبُعُ فَأَبَی قَلْبِی ذَلِكَ فَقُلْتُ لَا أَفْعَلُ حَتَّی أَحُجَّ وَ أَسْتَقْصِیَ الْمَسْأَلَةَ فَلَمَّا رَأَیْتُ أَهْلَ الْكُوفَةِ قَدْ أَجْمَعُوا عَلَی الرُّبُعِ قُلْتُ لِأَبِی حَنِیفَةَ لَا سَوْأَةَ بِذَلِكَ لَكَ أَوْصَی بِهَا یَا أَبَا حَنِیفَةَ وَ لَكِنْ أَحُجَّ وَ أَسْتَقْصِیَ الْمَسْأَلَةَ فَقَالَ أَبُو حَنِیفَةَ وَ أَنَا أُرِیدُ الْحَجَّ فَلَمَّا أَتَیْنَا مَكَّةَ وَ كُنَّا فِی الطَّوَافِ فَإِذَا نَحْنُ بِرَجُلٍ شَیْخٍ قَاعِدٍ وَ قَدْ فَرَغَ مِنْ طَوَافِهِ وَ هُوَ یَدْعُو وَ یُسَبِّحُ إِذِ الْتَفَتَ أَبُو حَنِیفَةَ فَلَمَّا رَآهُ قَالَ إِنْ أَرَدْتَ أَنْ تَسْأَلَ غَایَةَ النَّاسِ فَاسْأَلْ هَذَا فَلَا أَحَدَ بَعْدَهُ قُلْتُ وَ مَنْ هَذَا قَالَ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ علیهما السلام فَلَمَّا قَعَدْتُ وَ اسْتَمْكَنْتُ إِذِ اسْتَدَارَ أَبُو حَنِیفَةَ ظَهْرَ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیه السلام فَقَعَدَ قَرِیباً مِنِّی

۱- ۱. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۴۴.

۲- ۲. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۴۴.

فَسَلَّمَ عَلَيْهِ وَ عَظَّمَهُ وَ جَاءَ غَيْرُ وَاحِدٍ مُزْدَلِفِينَ مُسَلِّمِينَ عَلَيْهِ وَ قَعَدُوا.

فَلَمَّا رَأَيْتُ ذَلِكَ مِنْ تَعْظِيمِهِمْ لَهُ اشْتَدَّ ظَهْرِی فَغَمَزَنِی أَبُو حَنِيفَهَ أَنْ تَكَلَّمْ فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ إِنِّی رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ خُرَاسَانَ وَ إِنَّ رَجُلًا مَاتَ وَ أَوْصَی إِلَيَّ بِمِائَهِ أَلْفِ دِرْهَمٍ وَ أَمَرَنِی أَنْ أُعْطِيَ مِنْهَا جُزْءاً وَ سَمَّی لِیَ الرَّجُلَ فَكَمِ الْجُزْءُ جُعِلْتُ فِدَاكَ فَقَالَ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ عليهما السلام يَا أَبَا حَنِيفَهَ إِنَّ لَكَ أَوْصَی قُلْ فِيهَا فَقَالَ الرُّبُعُ فَقَالَ لِابْنِ أَبِی لَيْلَی قُلْ فِيهَا فَقَالَ الرُّبُعُ فَقَالَ جَعْفَرٌ عليه السلام وَ مِنْ أَيْنَ قُلْتُمُ الرُّبُعَ قَالُوا لِقَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ فَخُذْ أَرْبَعَهً مِنَ الطَّيْرِ فَصُرْهُنَّ إِلَيْكَ ثُمَّ اجْعَلْ عَلی كُلِّ جَبَلٍ مِنْهُنَّ جُزْءاً فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ لَهُمْ وَ أَنَا أَسْمَعُ هَذَا قَدْ عَلِمْتَ الطَّيْرَ أَرْبَعَهً فَكَمْ كَانَتِ الْجِبَالُ إِنَّمَا الْأَجْزَاءُ لِلْجِبَالِ لَيْسَ لِلطَّيْرِ فَقَالُوا ظَنَنَّا أَنَّهَا أَرْبَعَهٌ فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام وَ لَكِنَّ الْجِبَالَ عَشَرَهٌ(۱).

**[ترجمه]تفسیرالعیاشی: عبدالله بن عبدالله گوید: ابو جعفر بن سلیمان خراسانی پیش من آمد و گفت: مردی خراسانی از میان حاجیان نزد من آمد و شروع کردیم به ذکر حدیث و گفت: برادرم در مرو مرد و مرا وصیت کرد که از یکصد هزار درهم، یک جزء آن را به أبوحنیفه بدهم و من نمی دانم جزء چه مقدار است، وقتی به کوفه رسیدم، نزد ابوحنیفه رفتم و پرسیدم، جزء چه مقدار است؟ گفت: یک چهارم. اما قلبم راضی نشد؛ گفتم، مال را نمی دهم تا حج به جای آورم و مسئله را کاملاً بفهمم. وقتی دیدم که اهل کوفه بر یک چهارم اتفاق نظر دارند، به ابوحنیفه گفتم: در این مسئله ضرری به تو نمی رسد. به من وصیت کرده شده، اما باید حج بگذارم و مسئله را کاملاً روشن کنم. ابوحنیفه گفت: من هم می خواهم به حج بروم.

وقتی به مکه رسیدیم و در طواف بودیم، به پیر مردی رسیدیم که نشسته بود و از طواف فارغ شده بود و در حال دعا و تسبیح بود، ابوحنیفه وقتی او را دید، گفت: اگر خواستی، از این شخصی که والاترین مردم است بپرس، زیرا بعد از او کسی والاتر نیست. گفتم: او کیست؟ گفت: امام جعفر بن محمد علیه السّلام. وقتی نشستم و آرام گرفتم، ابوحنیفه از پشت امام جعفر علیه السّلام رفته و نزدیک من نشست و بر امام سلام کرده و او را بزرگ داشت، اندک اندک تعداد زیادی از مسلمانان آمدند و گرد امام نشستند. وقتی دیدم که مردم، آن مرد را گرامی می دارند، پشتم گرم شد. ابوحنیفه به من اشاره کرد که حرف بزن. گفتم: فدایت شوم، من مردی از خراسان هستم، مردی در آنجا فوت کرد و مرا در خصوص صدهزار درهم وصی قرار داد و امر کرد که یک جزء آن را به فلان شخص بدهم، یک جزء چه مقدار می شود، فدایت شوم؟!

امام جعفر علیه السّلام فرمودند: ای ابوحنیفه، برای تو وصیت شده، در این خصوص چیزی بگو. ابوحنیفه گفت: جزء یعنی یک چهارم. امام به ابن ابی لیلی فرمود: تو بگو. گفت: یک چهارم. امام فرمودند: از کجا چنین می گویید؟ گفتند: به خاطر سخن خداوند: «فَخُذْ أَرْبَعَهً مِنَ الطَّيْرِ فَصُرْهُنَّ إِلَيْكَ ثُمَّ اجْعَلْ عَلی كُلِّ جَبَلٍ مِنْهُنَّ جُزْءا»، {«پس، چهار پرنده برگیر، و آنها را پیش خود، ریز ریز گردان؛ سپس بر هر کوهی پاره ای از آنها را قرار ده} امام صادق علیه السّلام به آنها فرمود: - در حالی- که من گوش می دادم - می دانم که پرندگان چهار تا بودند، اما کوهها چند تا بودند؟ اجزاء مربوط به کوهها می شوند نه پرندگان. گفتند: ما گمان کردیم که چهار تا هستند. امام صادق علیه السّلام فرمودند: اما کوهها ده تا هستند. - . تفسیرالعیاشی ۱: ۱۴۴ -

**[ترجمه]

«۲۲»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] الْأَصْبَغُ: أَوْصَى رَجُلٌ وَ دَفَعَ إِلَى الْوَصِيِّ عَشَرَةَ آلَافِ دِرْهَم وَ قَالَ إِذَا أَدْرَکَ ابْنِی فَأَعْطِهِ مَا أَحْبَبْتَ مِنْهَا فَلَمَّا أَدْرَکَ اسْتَعْدَی عَلَیْهِ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام قَالَ لَهُ کَمْ تُحِبُّ أَنْ تُعْطِیَهُ قَالَ أَلْفُ دِرْهَمٍ قَالَ أَعْطِهِ تِسْعَةَ آلَافِ دِرْهَمٍ فَهِیَ الَّتِی أَحْبَبْتَ وَ خُذِ الْأَلْفَ (۲).

**[ترجمه]المناقب: اصبغ به مردی وصیت کرد و او را وصی ده هزار درهم قرار داد و گفت: هرگاه پسرم به سن بلوغ رسید، هر چقدر دوست داشتی به او بده. وقتی پسر به بلوغ رسید، امام علی علیه السّلام بر آن مرد وارد شد و گفت: دوست داری چقدر به پسر بدهی؟ گفت: هزار درهم. امام علیه السّلام فرمودند: نه هزار درهم به او بپرداز، زیرا تو نه هزار درهم را دوست داری و هزار درهم را برای خود بردار. - . المناقب ۲: ۲۰۱ -

**[ترجمه]

«۲۳»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنِ الْبَزَنْطِیِّ عَنِ الرِّضَا علیه السلام قَالَ: جُزْءُ الشَّیْ ءِ مِنْ سَبْعَةٍ إِنَّ اللَّهَ یَقُولُ لَها سَبْعَةُ أَبْوابٍ لِکُلِّ بابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَقْسُومٌ (۳).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: امام رضا علیه السّلام فرمودند: جزء یک شیء یعنی یک از هفت؛ خداوند می فرماید: «لَها سَبْعَةُ أَبْوابٍ لِکُلِّ بابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَقْسُومٌ»، {[دوزخی] که برای آن هفت در است، و از هر دری بخشی معین از آنان [وارد می شوند].} - . تفسیر العیاشی ۲: ۲۴۳ -

**[ترجمه]

«۲۴»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ هَمَّام الْکُوفِیِّ قَالَ: قَالَ الرِّضَا علیه السلام فِی رَجُلٍ أَوْصَی بِجُزْءٍ مِنْ مَالِهِ فَقَالَ جُزْءٌ مِنْ سَبْعَةٍ إِنَّ اللَّهَ یَقُولُ فِی کِتَابِهِ لَها سَبْعَةُ أَبْوابٍ لِکُلِّ بابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَقْسُومٌ (۴).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: امام رضا علیه السّلام در خصوص مردی که درباره یک جزء از مالش وصیت کرده بود، فرمودند: جزء یعنی یک از هفت، خداوند می فرمایند «لَها سَبْعَةُ أَبْوابٍ لِکُلِّ بابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَقْسُوم». - . تفسیر العیاشی ۲: ۲۴۴ -

**[ترجمه]

«۲۵»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] امْتِحَانُ الْفُقَهَاءِ: رَجُلٌ كَانَ لَهُ ثَلَاثَةُ أَعْبُدٍ اسْمُ كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ

۱- ۱. تفسير العيّاشيّ ج ۱ ص ۱۴۴.

۲- ۲. المناقب ج ۲ ص ۲۰۱.

۳- ۳. تفسير العيّاشيّ ج ۲ ص ۲۴۳.

۴- ۴. تفسير العيّاشيّ ج ۲ ص ۲۴۴.

مَيْمُونٌ فَلَمَّا حَضَرَتْهُ الْوَفَاهُ قَالَ مَيْمُونٌ حُرٌّ وَ مَيْمُونٌ عَبْدٌ وَ لِمَيْمُوْنٍ مِائَهُ دِينَارٍ مَنِ الْحُرُّ وَ مَنِ الْعَبْدُ وَ لِمَنِ الْمِائَهُ الدِّينَارِ الْمُعْتَقُ مَنْ هُوَ أَقْدَمُ صُحْبَهً عِنْدَ الرَّجُلِ وَ يُقْتَرَعُ الْبَاقِيَانِ فَأَيُّهُمَا وَقَعَتِ الْقُرْعَهُ فِي سَهْمِهِ فَهُوَ عَبْدٌ لِلَّذِي صَارَ حُرّاً وَ يَبْقَى الثَّالِثُ مُدَبَّراً لَا حُرٌّ وَ لَا مَمْلُوكٌ وَ يُدْفَعُ إِلَيْهِ الْمِائَهُ دِينَارٍ بِالْمَأْثُورِ عَنْ زَيْنِ الْعَابِدِينَ عليه السلام (۱).

رَجُلٌ حَضَرَتْهُ الْوَفَاهُ فَقَالَ عِنْدَ مَوْتِهِ لِفُلَانٍ عِنْدِي أَلْفُ دِرْهَمٍ إِلَّا قَلِيلًا كَمِ الْقَلِيلُ هُوَ النِّصْفُ لِقَوْلِهِ تَعَالَى يا أَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ قُمِ اللَّيْلَ إِلَّا قَلِيلًا نِصْفَهُ بِالْأَثَرِ عَنِ الرِّضَا عليه السلام (۲).

**[ترجمه]المناقب: امتحان الفقهاء: مردی سه غلام داشت که اسم هر سه میمون بود. وقتی که زمان وفات او رسید، گفت: میمون آزاد است و میمون غلام و میمون دیگر هم یکصد دینار ببرد. آزاد کیست؟ غلام کدام است؟ و یکصد دینار برای کیست؟

غلام آزاد، آن است که پیش از همه در خدمت مرد متوفی بوده و بر آن دو نفر باقیمانده هم قرعه انداخته شود. و قرعه بر هر کدام قرار گرفت، برده آن شخص است که آزاد شده و سومین نفر هم نه آزاد است و نه برده و یکصد دینار هم به او پرداخته می شود (منقول از امام زین العابدین علیه السّلام). - . المناقب ۳: ۲۹۸ -

- مردی را زمان مرگ فرا رسید. گفت: فلان شخص را نزد من هزار درهم است، البته اندکی کمتر. اندکی چه مقدار است؟ قلیل یعنی نصف. خداوند می فرمایند. «يا أَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ ، قُمِ اللَّيْلَ إِلاَّ قَلِيلاً» {ای جامه به خویشتن فروپیچیده، به پا خیز شب را مگر اندکی} - . المناقب ۳: ۴۶۸ - یعنی نصف شب. (به نقل از امام رضا علیه السّلام)

**[ترجمه]

باب ۴ منجزات المريض

أقول

قد سبق خبر عتق الأنصاری فی باب الوصيه.

ص: ۲۱۵

۱- ۱. المناقب ج ۳ ص ۲۹۸.

۲- ۲. المناقب ج ۳ ص ۴۶۸.

**[ترجمه]قد سبق خبر عتق الأنصاری فی باب الوصیه.

ص: ۲۱۵

**[ترجمه]

أبواب النكاح

باب ۱ كراهه العزوبه و الحثّ على التزويج

الآيات

آل عمران: وَ سَيِّداً وَ حَصُوراً(۱)

النحل: وَ اللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْواجاً(۲)

النور: وَ أَنْكِحُوا الْأَيامى مِنْكُمْ وَ الصَّالِحِينَ مِنْ عِبادِكُمْ وَ إِمائِكُمْ إِنْ يَكُونُوا فُقَراءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَ اللَّهُ واسِعٌ عَلِيمٌ وَ لْيَسْتَعْفِفِ الَّذِينَ لا يَجِدُونَ نِكاحاً حَتَّى يُغْنِيَهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ إلى قوله تعالى وَ لا تُكْرِهُوا فَتَياتِكُمْ عَلَى الْبِغاءِ إِنْ أَرَدْنَ تَحَصُّناً لِتَبْتَغُوا عَرَضَ الْحَياهِ الدُّنْيا وَ مَنْ يُكْرِهْهُنَّ فَإِنَّ اللَّهَ مِنْ بَعْدِ إِكْراهِهِنَّ غَفُورٌ رَحِيمٌ (۳)

الفرقان: وَ هُوَ الَّذِی خَلَقَ مِنَ الْماءِ بَشَراً فَجَعَلَهُ نَسَباً وَ صِهْراً وَ كانَ رَبُّكَ قَدِيراً(۴)

الروم: وَ مِنْ آياتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْواجاً لِتَسْكُنُوا إِلَيْها وَ جَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّهً وَ رَحْمَهً إِنَّ فِی ذلِكَ لَآياتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ (۵)

حمعسق: جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْواجاً وَ مِنَ الْأَنْعامِ أَزْواجاً

ص: ۲۱۶

۱- ۱. سوره آل عمران: ۳۹.

۲- ۲. سوره النحل: ۷۲.

۳- ۳. سوره النور: ۳۲ فما بعدها.

۴- ۴. سوره الفرقان: ۵۴.

۵- ۵. سوره الروم: ۲۱.

يَذْرَؤُكُمْ فِيهِ (۱).

lt;meta info="- «وَ سَيِّداً وَ حَصُوراً» - . آل عمران / ۳۹ -

{و بزرگوار و خويشتندار [پرهيزنده از زنان].}

- «وَ اللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْواجاً» - . النحل / ۷۲ -

{و خدا براى شما از خودتان همسرانى قرار داد.}

- «أَنْكِحُوا الْأَيامى مِنْكُمْ وَ الصَّالِحينَ مِنْ عِبادِكُمْ وَ إِمائِكُمْ إِنْ يَكُونُوا فُقَراءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَ اللَّهُ واسِعٌ عَليمٌ. وَ لْيَسْتَعْفِفِ الَّذينَ لا يَجِدُونَ نِكاحاً حَتَّى يُغْنِيَهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَ الَّذينَ يَبْتَغُونَ الْكِتابَ مِمَّا مَلَكَتْ أَيْمانُكُمْ فَكاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فيهِمْ خَيْراً وَ آتُوهُمْ مِنْ مالِ اللَّهِ الَّذى آتاكُمْ وَ لا تُكْرِهُوا فَتَياتِكُمْ عَلَى الْبِغاءِ إِنْ أَرَدْنَ تَحَصُّناً لِتَبْتَغُوا عَرَضَ الْحَياةِ الدُّنْيا وَ مَنْ يُكْرِهْهُنَّ فَإِنَّ اللَّهَ مِنْ بَعْدِ إِكْراهِهِنَّ غَفُورٌ رَحيمٌ» - . النور / ۳۲ به بعد -

{بى همسران خود، و غلامان و كنيزان درستكارتان را همسر دهيد. اگر تنگدستند، خداوند آنان را از فضل خويش بى نياز خواهد كرد، و خدا گشايشگر داناست. و كسانى كه [وسيله] زناشويى نمى يابند، بايد عفت ورزند تا خدا آنان را از فضل خويش بى نياز گرداند. و از ميان غلامانتان، كسانى كه در صددند با قرارداد كتبى خود را آزاد كنند، اگر در آنان خيرى [و توانايى پرداخت مال] مى يابيد، قرار بازخريد آنها را بنويسيد، و از آن مالى كه خدا به شما داده است به ايشان بدهيد [تا تدريجاً خود را آزاد كنند]، و كنيزان خود را - در صورتى كه تمايل به پاكدامنى دارند - براى اينكه متاع زندگى دنيا را بجوييد، به زنا وادار مكنيد، و هر كس آنان را به زور وادار كند، در حقيقت، خدا پس از اجبار نمودن ايشان، [نسبت به آنها] آمرزنده مهربان است.}

- «وَ هُوَ الَّذى خَلَقَ مِنَ الْماءِ بَشَراً فَجَعَلَهُ نَسَباً وَ صِهْراً وَ كانَ رَبُّكَ قَديراً» - . الفرقان / ۵۴ -

{و اوست كسى كه از آب، بشرى آفريد و او را [داراى خويشاوندىِ] نَسَبى و دامادى قرار داد، و پروردگار تو همواره تواناست.}

- «وَ مِنْ آياتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْواجاً لِتَسْكُنُوا إِلَيْها وَ جَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَ رَحْمَةً إِنَّ فى ذلِكَ لَآياتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ» - . الروم / ۲۱ -

{و از نشانه هاى او اينكه از [نوع] خودتان همسرانى براى شما آفريد تا بدانها آرام گيريد، و ميانتان دوستى و رحمت نهاد. آرى، در اين [نعمت] براى مردمى كه مى انديشند، قطعاً نشانه هايى است.}

- « جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْواجاً وَ مِنَ الْأَنْعامِ أَزْواجاً يَذْرَؤُكُمْ فيه» - . الشورى / ۱۱ -

{از خودتان برای شما جفتهایی قرار داد، و از دامها [نیز] نر و ماده [قرار داد].}

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

ب، [قرب الإسناد] مُحَمَّدُ بْنُ عِيسَى عَنِ الْقَدَّاحِ عَنِ الصَّادِقِ عليه السلام قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى أَبِي فَقَالَ لَهُ هَلْ لَكَ زَوْجَةٌ قَالَ لَا قَالَ لَا أُحِبُّ أَنَّ لِيَ الدُّنْيَا وَ مَا فِيهَا وَ أَنِّي أَبِيتُ لَيْلَةً لَيْسَ لِي زَوْجَةٌ قَالَ ثُمَّ قَالَ إِنَّ رَكْعَتَيْنِ يُصَلِّيهِمَا رَجُلٌ مُتَزَوِّجٌ أَفْضَلُ مِنْ رَجُلٍ يَقُومُ لَيْلَهُ وَ يَصُومُ نَهَارَهُ أَعْزَبَ ثُمَّ أَعْطَاهُ أَبِي سَبْعَةَ دَنَانِيرَ قَالَ تَزَوَّجْ بِهَذِهِ وَ حَدَّثَنِي بِذَلِكَ سَنَةَ ثَمَانٍ وَ تِسْعِينَ وَ مِائَةٍ ثُمَّ قَالَ أَبِي قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله اتَّخِذُوا الْأَهْلَ فَإِنَّهُ أَرْزَقُ لَكُمْ (۲).

**[ترجمه]قرب الاسناد: امام صادق علیه السّلام فرمودند: مردی نزد پدرم آمد، پدرم به او گفت: آیا همسر داری؟ مرد گفت: خیر. امام فرمود: دوست ندارم که همه دنیا و مافیها از آن من باشد و من شبی بدون همسر بگذرانم. آنگاه حضرت فرمود: دو رکعت نماز که شخص متأهل می خواند، برتر است از مردی که شب را به نماز می ایستد و روز را روزه می دارد، در حالی که مجرد است. سپس پدرم هفت دینار به او بخشید و فرمود: با اینها ازدواج کن. این مطلب را سال ۱۹۸ هجری برایم بازگو نمود و آنگاه فرمود: پیامبر صلّی الله علیه و آله فرموده اند: خانواده تشکیل دهید که باعث فزونی روزیتان می شود. - . قرب الاسناد: ۱۱ -

**[ترجمه]

«۲»

ب، [قرب الإسناد] عَنِ الْقَدَّاحِ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِيهِ عليهما السلام قَالَ: مَا أَفَادَ عَبْدٌ فَائِدَةً خَيْراً مِنْ زَوْجَةٍ صَالِحَةٍ إِذَا رَآهَا سَرَّتْهُ وَ إِذَا غَابَ عَنْهَا حَفِظَتْهُ فِي نَفْسِهَا وَ مَالِهِ (۳).

**[ترجمه]قرب الاسناد: امام محمد باقر علیه السّلام فرموده اند: هیچ بنده‌ای بهتر از همسری صالح و نیکوکار که هرگاه او را ببیند، مسرور شود، و اگر مرد غایب باشد، زن مالش را پاس بدارد و محبتش را در دل حفظ نماید، سودی نبرده است. - . قرب الاسناد: ۱۱ -

**[ترجمه]

«۳»

ب، [قرب الإسناد] هَارُونُ عَنِ ابْنِ صَدَقَةَ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِيهِ عليهما السلام أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله قَالَ: إِنَّ مِنْ سَعَادَةِ

الْمَرْءِ الْمُسْلِمِ أَنْ يُشْبِهَهُ وَلَدُهُ وَ الْمَرْأَهَ الْجَمْلَاءَ ذَاتَ دِينٍ وَ الْمَرْكَبَ الْهَنِی ءَ وَ الْمَسْكَنَ الْوَاسِعَ (۴).

**[ترجمه]قرب الاسناد: امام محمد باقر علیه السّلام فرمودند که پیامبر صلّی الله علیه و آله

فرمود: نهایت سعی آدمی آن است که فرزندش شبیه او شود و نیز همسری نیک سیمای دین دار و مرکبی راهوار و مسکنی وسیع داشته باشد.

**[ترجمه]

«۴»

ل، [الخصال] ابْنُ الْوَلِیدِ عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ یَزِیدَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ زِیَادٍ عَنِ الْحَلَبِیِّ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: ثَلَاثَهُ أَشْیَاءَ لَا یُحَاسِبُ اللَّهُ عَلَیْهَا الْمُؤْمِنَ طَعَامٌ یَأْكُلُهُ وَ ثَوْبٌ یَلْبَسُهُ وَ زَوْجَهٌ صَالِحَهٌ تُعَاوِنُهُ وَ تُحْصِنُ فَرْجَهُ (۵).

**[ترجمه]الخصال: ابوعبدالله امام صادق علیه السّلام فرمودند: سه چیز است که خداوند بنده مؤمن خود را بدانها محاسبه نمی کند:

.۱

غذایی که می خورد.

.۲

لباسی که می پوشد.

.۳

و زن صالحی که مردش را یاری کرده و پاکدامنی خویش را پاس می دارد. - . الخصال ۱: ۵۰ -

**[ترجمه]

«۵»

ل، [الخصال] أَبِی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ الصَّلْتِ عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ الْعَبَّاسِ

۱- ۱. سوره الشوری: ۱۱.

۲- ۲. قرب الإسناد ص ۱۱.

۳- ۳. قرب الإسناد ص ۱۱.

۴- ۴. قرب الإسناد ص ۳۷ و فیه المرأه الجمیله بدل الجملاء، و الجملاء هی الجمیله فعلاء بلا أفعل کدیمه هطلاء(المنجد م جمل).

۵- ۵. الخصال ج ۱ ص ۵۰.

عَنْ سَعِيدِ بْنِ جَنَاحٍ عَنْ مُطَرِّفٍ مَوْلَى مَعْنٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: ثَلَاثَةٌ لِلْمُؤْمِنِ فِيهِنَّ رَاحَةٌ دَارٌ وَاسِعَةٌ تُوَارِي عَوْرَتَهُ وَ سُوءَ حَالِهِ مِنَ النَّاسِ وَ امْرَأَةٌ صَالِحَةٌ تُعِينُهُ عَلَى أَمْرِ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ وَ ابْنَةٌ أَوْ أُخْتٌ يُخْرِجُهَا مِنْ مَنْزِلِهِ بِمَوْتٍ أَوْ بِتَزْوِيجٍ (۱).

**[ترجمه]الخصال: امام صادق علیه السّلام فرمودند: سه چیز است که راحتی مؤمن در آن است:

.۱

خانه ای وسیع که محارمش را [از چشم نامحرم] می پوشاند و پریشان حالی‌اش را مکتوم می سازد.

.۲

زنی صالح که وی را در دنیا و آخرت یاری می نماید.

.۳

دختر یا خواهری را که از منزل به بیرون می فرستد [کنایه از پاکدامنی] که یا جنازه اش را تشییع کند یا به تزویج باشد. - . الخصال ۱: ۱۰۴ -

**[ترجمه]

«۶»

، [المحاسن] مَنْصُورُ بْنُ الْعَبَّاسِ: مِثْلَهُ (۲).

**[ترجمه]المحاسن: منصور بن عباس نیز مانند این روایت را نقل کرده. - . المحاسن: ۶۱۰ -

**[ترجمه]

«۷»

ل، [الخصال] عَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: حُبِّبَ إِلَيَّ مِنَ الدُّنْيَا النِّسَاءُ وَ الطِّيبُ وَ قُرَّةُ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ(۳).

**[ترجمه]الخصال: پیامبر صلّی الله علیه و آله اسلام فرمودند: از دنیا سه چیز برایم محبوب است: زن، عطر و نور چشمم نماز. - . الخصال ۱: ۱۰۸ -

**[ترجمه]

أقول

قد مضی بأسانید.

**[ترجمه]قد مضی بأسانید.

**[ترجمه]

«۸»

ل، [الخصال] حَمْزَةُ الْعَلَوِيُّ عَنْ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى عَنْ سَمَاعَةَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: أَرْبَعَةٌ يَنْظُرُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَنْ أَقَالَ نَادِماً أَوْ أَغَاثَ لَهْفَانَ أَوْ أَعْتَقَ نَسَمَةً أَوْ زَوَّجَ عَزَباً(۴).

**[ترجمه]الخصال: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند: خداوند عزّوجلّ در چهار کس به روز قیامت بنگرد: آنکه از انسان پشیمانی بگذرد، یا مصیبت دیده ای را یاری کند، یا بنده ای را آزاد سازد، یا مجردی را به خانه بخت بفرستد. - . الخصال ۱: ۱۵۲ -

**[ترجمه]

«۹»

ل، [الخصال] ابْنُ الْمُتَوَكِّلِ عَنْ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ طَلْحَةَ بْنِ زَيْدٍ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَرْبَعٌ مِنْ سُنَنِ الْمُرْسَلِينَ الْعِطْرُ وَ النِّسَاءُ وَ الْمِسْوَاكُ وَ الْحِنَّاءُ(۵).

**[ترجمه]الخصال: امام صادق علیه السّلام فرمودند: پیامبر صلّی الله علیه و آله فرموده اند: چهار چیز جزء سنتهای پیامبر است: عطر، زن، مسواک، حنا. - . الخصال ۱: ۱۶۵ -

**[ترجمه]

«۱۰»

ل، [الخصال] الْأَرْبَعُمِائَةِ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام: تَزَوَّجُوا فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله كَثِيراً مَا كَانَ يَقُولُ مَنْ كَانَ يُحِبُّ أَنْ يَتَّبِعَ سُنَّتِي فَلْيَتَزَوَّجْ فَإِنَّ مِنْ سُنَّتِيَ التَّزْوِيجَ وَ اطْلُبُوا الْوَلَدَ فَإِنِّي أُكَاثِرُ بِكُمُ الْأُمَمَ غَداً(۶).

**[ترجمه]الخصال: امام علی علیه السّلام فرمود: ازدواج کنید، رسول الله صلّی الله علیه و آله بسیار می فرمود: هر که می خواهد از سنت من پیروی کند، باید ازدواج نماید، همانا از سنتهای من ازدواج است. و در طلب کثرت فرزند باشید، چرا که من فردای روزگار، به واسطه شما بر سایر امتها برتر خواهم بود. - . الخصال ۲: ۴۰۵ -

**[ترجمه]

«۱۱»

ن، [عيون أخبار الرضا عليه السلام] أَبِی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِيسَ عَنِ الْأَشْعَرِیِّ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ حَمَّوَيْهِ

ص: ۲۱۸

۱- ۱. الخصال ج ۱ ص ۱۰۴.

۲- ۲. المحاسن ص ۶۱۰.

۳- ۳. الخصال ج ۱ ص ۱۰۸.

۴- ۴. الخصال ج ۱ ص ۱۵۲.

۵- ۵. الخصال ج ۱ ص ۱۶۵.

۶- ۶. الخصال ج ۲ ص ۴۰۵.

عَنِ الْيَقْطِينِيِّ عَنِ الرِّضَا عليه السلام قَالَ: فِي الدِّيكِ الْأَبْيَضِ خَمْسُ خِصَالٍ مِنْ خِصَالِ الْأَنْبِيَاءِ عليهم السلام مَعْرِفَتُهُ بِأَوْقَاتِ الصَّلَاهِ وَ الْغَيْرَهُ وَ السَّخَاءُ وَ الشَّجَاعَهُ وَ كَثْرَهُ الطَّرُوقَهِ(۱).

**[ترجمه]جامع الاخبار: امام رضا عليه السّلام فرمودند: در خروس سفيد پنج خصلت از خصال انبياء است: شناخت وقت نماز، غيرت، بخشندگى، شجاعت، سر به زير داشتن -. عيون الاخبار ۱: ۲۷۷ -

**[ترجمه]

«۱۲»

ما، [الأمالي للشيخ الطوسي] بِالْإِسْنَادِ إِلَى أَبِي قَتَادَهَ عَنْ دَاوُدَ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام: ثَلَاثَهٌ هِيَ مِنَ السَّعَادَهِ الزَّوْجَهُ الْمُؤَاتِيَهُ وَ الْوَلَدُ الْبَارُّ وَ الرِّزْقُ يُرْزَقُ مَعِيشَهً يَغْدُو عَلَى صَلَاحِهَا وَ يَرُوحُ عَلَى عِيَالِهِ (۲).

**[ترجمه]امالى الطوسى: ابوعبدالله امام جعفر صادق عليه السّلام فرمود: سه چيز باعث سعادتمندى است: همسر همراه و همدل، فرزند نيكو، رزق و روزى كه شخص صبحگاهان به دنبال آن مى رود و شبانگاه بر خانواده اش باز مى گردد. - . امالى الطوسى ۱: ۳۰۹ -

**[ترجمه]

«۱۳»

ما، [الأمالي للشيخ الطوسي] بِالْإِسْنَادِ إِلَى أَخِي دِعْبِلٍ عَنِ الرِّضَا عليه السلام قَالَ: إِنَّ امْرَأَهً سَأَلَتْ أَبَا جَعْفَرٍ عليه السلام فَقَالَتْ أَصْلَحَكَ اللَّهُ إِنِّي مُتَبَتِّلَهٌ فَقَالَ لَهَا وَ مَا التَّبَتُّلُ عِنْدَكِ قَالَتْ لَا أُرِيدُ التَّزْوِيجَ أَبَداً قَالَ وَ لِمَ قَالَتْ أَلْتَمِسُ فِي ذَلِكَ الْفَضْلَ فَقَالَ انْصَرِفِي فَلَوْ كَانَ فِي ذَلِكَ فَضْلٌ لَكَانَتْ فَاطِمَهُ عليها السلام أَحَقَّ بِهِ مِنْكِ إِنَّهُ لَيْسَ أَحَدٌ يَسْبِقُهَا إِلَى الْفَضْلِ (۳).

**[ترجمه]امالى الطوسى: امام رضا عليه السّلام فرمود: زنى از امام باقر عليه السّلام سؤالى كرد و گفت: خداوند تو را نكو دارد، من ترک ازدواج كرده‌ام. امام فرمود: از چه روى؟ زن گفت: هرگز نمى خواهم ازدواج كنم. فرمود: چرا؟ گفت: از اين كارم به دنبال فضل و پاكى هستم. فرمود: از اين كار روى برگردان، چرا كه اگر در ترک ازدواج فضلى بود، قطعاً فاطمه كبرى عليها السّلام، نسبت به تو شايسته تر بود، چرا كه هيچ كس در فضل و برترى از وى پيشتر نيست. - . امالى الطوسى ۱: ۳۸۰ -

**[ترجمه]

«۱۴»

ما، [الأمالي للشيخ الطوسي] بِإِسْنَادٍ الْمُجَاشِعِيِّ عَنِ الصَّادِقِ عليه السلام عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و

آله: مَنْ تَزَوَّجَ فَقَدْ أَحْرَزَ نِصْفَ دِينِهِ فَلْيَتَّقِ اللَّهَ فِی النِّصْفِ الْبَاقِی (۴).

**[ترجمه]امالی الطوسی: امام صادق علیه السّلام فرمود: رسول الله صلّی الله علیه و آله فرموده اند: هر کس ازدواج نماید، نیمی از دینش را پاس داشته است، و در نصف دیگر آن باید تقوای خدا پیشه کند. - . امالی الطوسی ۲: ۱۳۲ -

**[ترجمه]

«۱۵»

ثو، [ثواب الأعمال] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ حَکِیمٍ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِیدِ عَنِ الْوَلِیدِ بْنِ صَبِیحٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: رَکْعَتَانِ یُصَلِّیهِمَا مُتَزَوِّجٌ أَفْضَلُ مِنْ سَبْعِینَ رَکْعَةً یُصَلِّیهَا غَیْرُ مُتَزَوِّجٍ (۵).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند: دو رکعت نمازی که شخص متأهل به جای

می آورد، برتر است از هفتاد رکعت نمازی که مجرد به پای می دارد. - . ثواب الأعمال: ۳۷ -

**[ترجمه]

«۱۶»

مکا، [مکارم الأخلاق] عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: قِیلَ لِعِیسَی ابْنِ مَرْیَمَ مَا لَکَ لَا تَتَزَوَّجُ؟

ص: ۲۱۹

۱- ۱. عیون الأخبار ج ۱ ص ۲۷۷.

۲- ۲. أمالی الطوسیّ ج ۱ ص ۳۰۹.

۳- ۳. أمالی الطوسیّ ج ۱ ص ۳۸۰.

۴- ۴. أمالی الطوسیّ ج ۲ ص ۱۳۲.

۵- ۵. ثواب الأعمال ص ۳۷.

قَالَ مَا أَصْنَعُ بِالتَّزْوِيجِ قَالُوا يُولَدُ لَکَ قَالَ وَ مَا أَصْنَعُ بِالْأَوْلَادِ إِنْ عَاشُوا فَتَنُوا وَ إِنْ مَاتُوا أَحْزَنُوا(۱).

**[ترجمه]مکارم الأخلاق: امام صادق علیه السّلام فرمود: به عیسی بن مریم علیه السّلام گفته شد: از چه روی ازدواج نمی کنی؟ گفت: تا چه شود؟ گفتند: صاحب فرزند شوی. گفت: با فرزندان چه کنم؟ که اگر در حیات باشند فتنه کنند و اگر بمیرند، محزون کنند. -. مکارم الاخلاق: ۲۶۸ -

**[ترجمه]

«۱۷»

ضه،(۲)[روضه الواعظین] قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام: لَهْوُ الْمُؤْمِنِ ثَلَاثَهُ أَشْيَاءَ التَّمَتُّعُ بِالنِّسَاءِ وَ مُفَاكَهَهُ الْإِخْوَانِ وَ الصَّلَاهُ بِاللَّيْلِ (۳).

**[ترجمه]روضه الواعظین: امام باقر علیه السّلام فرمود: سرگرمی و فرح مؤمن سه چیز است: بهره بردن از زنان، و بذله گویی با برادران، و نماز گزاران به هنگام شب. -. روضه الواعظین: ۳۷۳ -

**[ترجمه]

«۱۸»

وَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَلْقَى اللَّهَ طَاهِراً مُطَهَّراً فَلْيَلْقَهُ بِزَوْجَهٍ(۴).

**[ترجمه]روضه الواعظین: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: هر که خواهد خداوند را پاک و مطهر ملاقات نماید، باید که با همسر او را ملاقات کند. -. روضه الواعظین: ۳۷۳ -

**[ترجمه]

«۱۹»

وَ قَالَ صلی الله علیه و آله: شِرَارُ مَوْتَاكُمُ الْعُزَّابُ (۵).

**[ترجمه]روضه الواعظین: و نیز فرمودند: بدترین مردگان شما مجردها هستند. -. روضه الواعظین: ۳۷۴ -

**[ترجمه]

«۲۰»

وَ قَالَ صلی الله علیه و آله: يَا مَعْشَرَ الشَّبَابِ مَنِ اسْتَطَاعَ مِنْكُمُ الْبَاهَ فَلْيَتَزَوَّجْ وَ مَنْ لَمْ يَسْتَطِعْهَا فَلْيُدْمِنِ الصَّوْمَ فَإِنَّهُ لَهُ وِجَاءٌ(۶).

**[ترجمه]روضه الواعظین: و نیز فرمودند: ای جوانان، هر کدام از شما که توانایی مجامعت دارد، باید که ازدواج نماید وهر که توانایی ندارد، باید که روزه مکرر بدارد چرا که روزه برایش وجاء - بازیابی قدرت - است. - . روضه الواعظین: ۳۷۴ -

**[ترجمه]

«۲۱»

وَ قَالَ صلی الله علیه و آله: رُذَالُ مَوْتَاکُمُ الْعُزَّابُ (۷).

**[ترجمه]روضه الواعظین: و نیز فرمود: پست ترین مردگان شما عزب ها هستند؟ - . روضه الواعظین: ۳۷۴ -

**[ترجمه]

«۲۲»

وَ قَالَ صلی الله علیه و آله: مَنْ تَزَوَّجَ فَقَدْ أُعْطِیَ نِصْفَ الْعِبَادَهِ(۸).

**[ترجمه]روضه الواعظین: و نیز فرمودند: هر که ازدواج کند، نیمی از عبادت خود را انجام داده است. - . روضه الواعظین: ۳۷۵ -

**[ترجمه]

«۲۳»

جع قَالَ صلی الله علیه و آله: النِّکَاحُ سُنَّتِی فَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِی فَلَیْسَ مِنِّی (۹).

**[ترجمه]جامع الاخبار: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: نکاح سنت من است، و هر که از آن روی گرداند از من نیست. - . جامع الاخبار: ۱۰۳ -

**[ترجمه]

«۲۴»

وَ قَالَ: تَنَاکَحُوا تَکْثُرُوا فَإِنِّی أُبَاهِی بِکُمُ الْأُمَمَ یَوْمَ الْقِیَامَهِ وَ لَوْ بِالسِّقْطِ(۱۰).

ص: ۲۲۰

۱- ۱. مكارم الأخلاق ص ۲۶۸.

۲- ۲. كان الرمز(منه) و هو يومى بان ما بعده منقول من المصدر السابق اى مكارم الأخلاق و نتيجه الفحص الشديد لم نجد كل المنقول بعد فى كتاب المكارم، و تبين لنا أنّه تصحيف(ضه) رمز لكتاب روضه الواعظين ففيها سته أحاديث الاوائل من مجموعه ما ذكر بعد الرمز و محلها كما يلى.

۳- ۳. روضه الواعظين ص ۳۷۳.

۴- ۴. روضه الواعظين ص ۳۷۳.

۵- ۵. روضه الواعظين ص ۳۷۴.

۶- ۶. روضه الواعظين ص ۳۷۴.

۷- ۷. روضه الواعظين ص ۳۷۴.

۸- ۸. روضه الواعظين ص ۳۷۵.

۹- ۹. هذه المجموعه من الأحاديث الآتيه أيضا ليست فى الروضه و انما هى و ما بعدها مجموعه على نسق ما نقلها المؤلّف فى جامع الأخبار ممّا جعلنا ظنّ قويا أنّه نقلها من هناك و لم يذكر مصدرها فى المطبوعه اما سهوا من الناسخ أو من قلم المؤلف فخرجناها على جامع الأخبار و هى فيه فى ص ۱۰۳ و وضعنا الرمز لها.

۱۰- ۱۰. هذه المجموعه من الأحاديث الآتيه أيضا ليست فى الروضه و انما هى و ما بعدها مجموعه على نسق ما نقلها المؤلّف فى جامع الأخبار ممّا جعلنا ظنّ قويا أنّه نقلها من هناك و لم يذكر مصدرها فى المطبوعه اما سهوا من الناسخ أو من قلم المؤلف فخرجناها على جامع الأخبار و هى فيه فى ص ۱۰۳ و وضعنا الرمز لها.

**[ترجمه]جامع الاخبار: و نیز فرمودند: ازدواج کنید و افزون گردید، چرا که من، به واسطه کثرت تعداد شما بر سایر امتها مباهات می کنم، حتی اگر از فرزندان شما سقط شده باشد. - . جامع الاخبار: ۱۰۳ -

**[ترجمه]

«۲۵»

وَ قَالَ صلی الله علیه و آله: الْمُتَزَوِّجُ النَّائِمُ أَفْضَلُ عِنْدَ اللَّهِ مِنَ الصَّائِمِ الْقَائِمِ الْعَزَبِ (۱).

**[ترجمه]جامع الاخبار: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: آنکه ازدواج کرده و در خواب است، نزد خداوند نسبت به روزه دار نماز گزاری که عزب است، برتر است. - . جامع الاخبار: ۱۰۳ -

**[ترجمه]

«۲۶»

وَ قَالَ صلی الله علیه و آله: یُفَتَّحُ أَبْوَابُ السَّمَاءِ بِالرَّحْمَهِ فِی أَرْبَعِ مَوَاضِعَ عِنْدَ نُزُولِ الْمَطَرِ وَ عِنْدَ نَظَرِ الْوَلَدِ فِی وَجْهِ الْوَالِدَیْنِ وَ عِنْدَ فَتْحِ بَابِ الْکَعْبَهِ وَ عِنْدَ النِّکَاحِ (۲).

**[ترجمه]جامع الاخبار: و نیز فرمود: درهای رحمت خداوندی در چهار موضع گشوده می‌شوند: هنگام بارش باران، و هنگام نظر انداختن فرزند بر چهره والدینش، و هنگام گشوده شدن دروازه کعبه، و به هنگام نکاح. - . جامع الاخبار: ۱۰۳ -

**[ترجمه]

«۲۷»

وَ قَالَ علیه السلام لِرَجُلٍ اسْمُهُ عَکَّافٌ أَ لَکَ زَوْجَهٌ قَالَ لَا یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ أَ لَکَ جَارِیَهٌ قَالَ لَا یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ أَ فَأَنْتَ مُوسِرٌ قَالَ نَعَمْ قَالَ تَزَوَّجْ وَ إِلَّا فَأَنْتَ مِنَ الْمُذْنِبِینَ (۳).

**[ترجمه]جامع الاخبار: پیامبر صلّی الله علیه و آله به مردی به نام عکاف فرمود: آیا همسر داری؟ گفت: خیر. فرمود: آیا کنیز داری؟ گفت: خیر یا رسول خدا. فرمود: آیا توان مالی داری؟ گفت: آری. فرمود: ازدواج کن، در غیر این صورت از گناه کاران خواهی بود. - . جامع الاخبار: ۱۰۳ -

**[ترجمه]

«۲۸»

وَ فِی رِوَایَهٍ: تَزَوَّجْ وَ إِلَّا فَأَنْتَ مِنْ رُهْبَانِ النَّصَارَی (۴).

**[ترجمه]جامع الاخبار: در روایتی دیگر آمده که فرمودند: ازدواج کن، در غیر این صورت از راهبان مسیحی خواهی بود. - . جامع الاخبار: ۱۰۳ -

**[ترجمه]

«۲۹»

وَ فِی رِوَایَهٍ: تَزَوَّجْ وَ إِلَّا فَأَنْتَ مِنْ إِخْوَانِ الشَّیَاطِینِ (۵).

**[ترجمه]جامع الاخبار: و در روایتی دیگر آمده است: ازدواج کن، در غیر این صورت از برادران شیاطین خواهی بود. - . جامع الاخبار: ۱۰۳ -

**[ترجمه]

«۳۰»

وَ رُوِیَ: أَنَّ الْحَسَنَ بْنَ عَلِیٍّ علیه السلام تَزَوَّجَ زِیَادَهً عَلَی مِائَتَیْنِ وَ رُبَّمَا کَانَ یَعْقِدُ عَلَی أَرْبَعٍ فِی عَقْدٍ وَاحِدٍ(۶).

**[ترجمه]جامع الاخبار: روایت شده که امام حسن علیه السّلام با افزون بر دویست نفر ازدواج کرد و گاه در یک جلسه عقد، چهار نفر را به عقد خویش در می آورد. - . جامع الاخبار: ۱۰۳ -

**[ترجمه]

«۳۱»

وَ قَالَ علیه السلام: شِرَارُکُمْ عُزَّابُکُمْ وَ الْعُزَّابُ إِخْوَانُ الشَّیَاطِینِ (۷).

**[ترجمه]جامع الاخبار: پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمودند: بدترین شما، عزب های شما و عزب ها برادران شیاطین هستند. - . جامع الاخبار: ۱۰۴ -

**[ترجمه]

«۳۲»

وَ قَالَ علیه السلام: خِیَارُ أُمَّتِی الْمُتَأَهِّلُونَ وَ شِرَارُ أُمَّتِی الْعُزَّابُ (۸).

**[ترجمه]جامع الاخبار: و نیز فرمودند: بهترین افراد امت من متأهلان هستند و بدترینشان عزب ها. - . جامع الاخبار: ۱۰۴ -

**[ترجمه]

«۳۳»

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ عَمِلَ فِی تَزْوِیجِ حَلَالٍ حَتَّی یَجْمَعَ اللَّهُ بَیْنَهُمَا زَوَّجَهُ اللَّهُ مِنَ الْحُورِ الْعِینِ وَ کَانَ لَهُ بِکُلِّ خُطْوَهٍ خَطَاهَا وَ کَلِمَهٍ تَکَلَّمَ بِهَا عِبَادَهُ سَنَهٍ(۹).

**[ترجمه]جامع الاخبار: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: هر که در ازدواج حلال قدم بردارد، خداوند آنها را به هم رسانده و حورالعین را به ازدواج او درآورده و هر گامی که بردارد و یا هر کلمه ای که بگوید، خداوند عبادت یک سال را برایش منظور دارد. - . جامع الاخبار: ۱۰۴ -

**[ترجمه]

«۳۴»

نَوَادِرُ الرَّاوَنْدِیِّ، بِإِسْنَادِهِ عَنْ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: مَا مِنْ شَابٍّ تَزَوَّجَ فِی حَدَاثَهِ سِنِّهِ إِلَّا عَجَّ شَیْطَانُهُ یَا وَیْلَهُ یَا وَیْلَهُ عَصَمَ مِنِّی ثُلُثَیْ دِینِهِ فَلْیَتَّقِ اللَّهَ الْعَبْدُ فِی الثُّلُثِ الْبَاقِی (۱۰).

**[ترجمه]نوادر الراوندی: موسی بن جعفر علیه السّلام به نقل از پدران بزرگوارشان و به نقل از پیامبر اسلام فرمودند: هر کس در جوانی ازدواج کند، فریاد واویلای شیطان برآید که یک سوم دینش را از من مصون داشت، و خداوند هم دو سوم دین بنده اش را محفوظ می دارد. - . نوادر الراوندی: ۱۲ -

**[ترجمه]

«۳۵»

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ أَحَبَّ أَنْ یَلْقَی اللَّهَ طَاهِراً

۱- ۱. جامع الأخبار ص ۱۰۳.

۲- ۲. جامع الأخبار ص ۱۰۳.

۳- ۳. جامع الأخبار ص ۱۰۳.

۴- ۴. جامع الأخبار ص ۱۰۳.

٥- ٥. جامع الأخبار ص ١٠٣.
٦- ٦. جامع الأخبار ص ١٠٣.
٧- ٧. جامع الأخبار ص ١٠٤.
٨- ٨. جامع الأخبار ص ١٠٤.
٩- ٩. جامع الأخبار ص ١٠٤.
١٠- ١٠. نوادر الراونديّ ص ١٢.

مُطَهَّراً فَلْيَلْقَهُ بِزَوْجَةٍ(۱).

**[ترجمه]نوادر الراوندی: پیامبر اسلام فرموده اند: هر که خواهد خداوند را پاک و مطهر ملاقات کند، باید که هم-راه زوجه اش باشد. - . نوادر الراوندی: ۱۲ -

**[ترجمه]

«۳۶»

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَكُونَ عَلَى فِطْرَتِي فَلْيَسْتَنَّ بِسُنَّتِي وَ إِنَّ مِنْ سُنَّتِيَ النِّكَاحَ (۲).

**[ترجمه]نوادر الراوندی: و نیز فرموده اند: هر که خواهد بر سرشت و طینت من باشد، باید که از سنتم پیروی کند و از سنت من، نکاح است. - . نوادر الراوندی: ۳۵ -

**[ترجمه]

«۳۷»

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: الدُّنْيَا مَتَاعٌ وَ خَيْرُ مَتَاعِهَا الزَّوْجَةُ الصَّالِحَةُ(۳).

**[ترجمه]نوادر الراوندی: و نیز فرمود: دنیا چون متاعی است و بهترین متاع آن همسر صالح است. - . نوادر الراوندی: ۳۵ -

**[ترجمه]

«۳۸»

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: زَوِّجُوا أَيَامَاكُمْ فَإِنَّ اللَّهَ يُحْسِنُ لَهُمْ فِي أَخْلَاقِهِمْ وَ يُوَسِّعُ لَهُمْ فِي أَرْزَاقِهِمْ وَ يَزِيدُهُمْ فِي مُرُوَّاتِهِمْ (۴).

**[ترجمه]نوادر الراوندی: و نیز فرمودند: عزبهایتان را به ازدواج درآورید، چرا که خداوند اخلاق ایشان را نیکو گردانیده وروزی‌شان را فزونی بخشیده و جوانمردیشان را افزایش دهد. - . نوادر الراوندی: ۳۶ -

**[ترجمه]

«۳۹»

الْهِدَايَةُ،: النِّكَاحُ سُنَّةُ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله وَ رُوِيَ عَنْهُ صلی الله علیه و آله أَنَّهُ قَالَ مِنْ سُنَّتِيَ التَّزْوِيجُ فَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِي

فَلَيْسَ مِنِّی (۵).

**[ترجمه]الهدایه: نکاح سنت پیامبر است و از وی نقل شده که فرمود: از سنت من ازدواج است وهر که از این سنت روی گرداند از من نیست. - . الهدایه: ۶۷ -

**[ترجمه]

«۴۰»

وَ قَالَ علیه السلام: مَا بُنِیَ فِی الْإِسْلَامِ بِنَاءٌ أَحَبُّ إِلَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ أَعَزُّ مِنَ التَّزْوِیجِ (۶).

**[ترجمه]الهدایه: و نیز فرمودند: در اسلام هیچ بنایی نزد خداوند، محبوب تر از ازدواج نیست. - . الهدایه: ۶۷ -

**[ترجمه]

«۴۱»

کِتَابُ الْغَایَاتِ، عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ: أَسْرَقُ السَّارِقِ [السُّرَّاقِ] مَنْ سَرَقَ مِنْ لِسَانِ الْأَمِیرِ وَ أَعْظَمُ الْخَطَایَا اقْتِطَاعُ مَالِ امْرِئٍ مُسْلِمٍ بِغَیْرِ حَقِّهِ وَ أَفْضَلُ الشَّفَاعَاتِ أَنْ یَشْفَعَ بَیْنَ اثْنَیْنِ فِی نِکَاحٍ حَتَّی یَجْمَعَ شَمْلَهُمَا(۷).

**[ترجمه]کتاب الغایات: امام علی علیه السّلام فرمود: دزدترین دزدها کسی است که از زبان امیر سرقت کند، و بزرگترین خطاها، گرفتن مال مسلمان به ناحق است، و برترین شفاعت ها آن است که میان دو نفر در نکاح شفاعت شود تا به هم برسند. - . کتاب الغایات: ۸۶ -

**[ترجمه]

«۴۲»

کِتَابُ الْإِمَامَهِ وَ التَّبْصِرَهِ، عَنْ هَارُونَ بْنِ مُوسَی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَسْبَاطٍ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: شِرَارُ أُمَّتِی عُزَّابُهَا.

۱- ۱. نوادر الراوندیّ ص ۱۲.

۲- ۲. نوادر الراوندیّ ص ۳۵.

۳- ۳. نوادر الراوندیّ ص ۳۵.

۴- ۴. نوادر الراوندیّ ص ۳۶.

۵- ۵. الهدایه ص ۶۷.

۶- ۶. الهدایه ص ۶۷.

۷- ۷. کتاب الغایات ص ۸۶.

**[ترجمه]کتاب الامامه والتبصره: پیامبر فرموده اند: بدترین افراد امت من عزب ها هستند .

**[ترجمه]

باب ۲ فضل حب النساء و الأمر بمداراتهن و ذمهن و النهی عن طاعتهن

الآیات

التغابن: یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا إِنَّ مِنْ أَزْواجِکُمْ وَ أَوْلادِکُمْ عَدُوًّا لَکُمْ فَاحْذَرُوهُمْ (۱).

<meta info="- «یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا إِنَّ مِنْ أَزْواجِکُمْ وَ أَوْلادِکُمْ عَدُوًّا لَکُمْ فَاحْذَرُوهُم» - . التغابن: ۱۴ -

{ای کسانی که ایمان آورده اید، در حقیقت برخی از همسران شما و فرزندان شما دشمن شمایند، از آنان بر حذر باشید.}

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

ع، [علل الشرائع] لی، [الأمالی للصدوق] ابْنُ الْبَرْقِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ أَبِیهِ مُحَمَّدٍ الْبَرْقِیِّ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ غَیْرِ وَاحِدٍ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ: شَکَا رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام نِسَاءَهُ فَقَامَ علیه السلام خَطِیباً فَقَالَ مَعَاشِرَ النَّاسِ لَا تُطِیعُوا النِّسَاءَ عَلَی حَالٍ وَ لَا تَأْمَنُوهُنَّ عَلَی مَالٍ وَ لَا تَذَرُوهُنَّ یُدَبِّرْنَ أَمْرَ الْعِیَالِ فَإِنَّهُنَّ إِنْ تُرِکْنَ وَ مَا أَرَدْنَ أَوْرَدْنَ الْمَهَالِکَ وَ عَدَوْنَ أَمْرَ الْمَالِکِ فَإِنَّا وَجَدْنَاهُنَّ لَا وَرَعَ لَهُنَّ عِنْدَ حَاجَتِهِنَّ وَ لَا صَبْرَ لَهُنَّ عَنْ شَهْوَتِهِنَّ الْبَذَخُ لَهُنَّ لَازِمٌ وَ إِنْ کَبِرْنَ وَ الْعُجْبُ بِهِنَّ لَاحِقٌ وَ إِنْ عَجَزْنَ لَا یَشْکُرْنَ الْکَثِیرَ إِذَا مُنِعْنَ الْقَلِیلَ یَنْسَیْنَ الْخَیْرَ وَ یَحْفَظْنَ الشَّرَّ یَتَهَافَتْنَ بِالْبُهْتَانِ وَ یَتَمَادَیْنَ بِالطُّغْیَانِ وَ یَتَصَدَّیْنَ لِلشَّیْطَانِ فَدَارُوهُنَّ عَلَی کُلِّ حَالٍ وَ أَحْسِنُوا لَهُنَّ الْمَقَالَ لَعَلَّهُنَّ یُحْسِنَّ الْفِعَالَ (۲).

**[ترجمه]علل الشرایع و امالی الصدوق: امام صادق علیه السّلام فرمودند: مردی از یاران امام علی علیه السّلام از زنان خود شکایت کرد، امام علیه السّلام بر پای خاست و خطابه‌ای فرمود: ای مردم، از زنان در هیچ حالتی اطاعت نکنید و ایشان را بر هیچ مالی مورد اعتماد قرار ندهید. نگذارید تا امر اهل خانه را تدبیر کنند، زیرا اگر آنها را به خواسته اشان واگذارید، در مصیبتها واردتان کنند و امر صاحب خویش را به چالش کشند. آنها به هنگام حاجتمندی هیچ تقوایی ندارند و به هنگام شهوت نیز بی صبرند. اعتلاـ و برتری نمودن لازمه آنهاست حتی اگر به سن بالا برسند. خودپسندی همراه و ملازم آنهاست، گرچه ناتوان باشند. چون از نعمت اندک منع شوند، سپاس نعمت فراوان را به جای نمی آورند. کارهای نیک را به فراموشی می سپرند. در عصیان و طغیان پافشاری می کنند. به شیطان متوسل می شوند. پس در هر حالتی با آنها مدارا کنید. و سخن نیک به آنها بگویید، باشد که کارهایشان را اصلاح نمایند. - . علل الشرایع: ۵۱۲ و امالی الصدوق: ۲۰۶ -

**[ترجمه]

«۲»

لی، [الأمالی للصدوق] ابْنُ إِدْرِیسَ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: لِأَهْلِ الدِّینِ عَلَامَاتٌ یُعْرَفُونَ بِهَا صِدْقُ الْحَدِیثِ وَ أَدَاءُ الْأَمَانَهِ وَ الْوَفَاءُ بِالْعَهْدِ وَ صِلَهُ الرَّحِمِ وَ رَحْمَهُ الضُّعَفَاءِ وَ قِلَّهُ الْمُؤَاتَاهِ وَ بَذْلُ الْمَعْرُوفِ وَ حُسْنُ الْخُلُقِ وَ سَعَهُ الْخُلُقِ وَ اتِّبَاعُ الْعِلْمِ وَ مَا یُقَرِّبُ إِلَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ

ص: ۲۲۳

۱- ۱. سوره التغابن: ۱۴.

۲- ۲. علل الشرائع ص ۵۱۲ و أمالی الصدوق ص ۲۰۶.

طُوبَى لَهُمْ وَ حُسْنُ مَآبٍ الْخَبَرَ(۱).

مع،(۲) [معانی الأخبار]

**[ترجمه]امالی الصدوق: أمیرالمؤمنین علیه السّلام فرمودند: اهل دین علاماتی دارند که به آنها شناخته می شوند: راستی گفتار، ادای امانت، وفای به عهد، صله رحم، ترحم بر ضعیفان، کمی زحمت برای دیگران، بخشش، اخلاق نیکو، پیروی از علم و آنچه که آنها را به خداوند نزدیک می سازد. بهشت بر ایشان باد و عاقبت به خیر شوند. - . امالی الصدوق: ۲۲۱ -

**[ترجمه]

«۳»

لی، [الأمالی للصدوق] الْحَافِظُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عِیسَی بْنِ مُحَمَّدٍ الْکَاتِبِ عَنِ الْمَدَائِنِیِّ عَنْ غِیَاثِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: عُقُولُ النِّسَاءِ فِی جَمَالِهِنَّ وَ جَمَالُ الرِّجَالِ فِی عُقُولِهِمْ (۳).

**[ترجمه]امالی الصدوق: امام صادق علیه السّلام به نقل از پدرانشان و به نقل از امیرالمؤمنین علیه السّلام فرمودند: عقل زنان در زیبایی شان و جمال مردان در عقل آنهاست. - . امالی الصدوق: ۲۲۸ -

**[ترجمه]

«۴»

لی، [الأمالی للصدوق] الْعَطَّارُ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی الْخَطَّابِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی الْجَارُودِ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: اتَّقُوا شِرَارَ النِّسَاءِ وَ کُونُوا مِنْ خِیَارِهِنَّ عَلَی حَذَرٍ إِنْ أَمَرْنَکُمْ بِالْمَعْرُوفِ فَخَالِفُوهُنَّ کَیْلَا یَطْمَعْنَ مِنْکُمْ فِی الْمُنْکَرِ(۴).

**[ترجمه]امالی الصدوق: امیرالمؤمنین علیه السّلام فرمودند: از زنان بد بپرهیزید و از خوبهای آنها بر حذر باشید. اگر شما را به کار نیک فرمان دادند، مخالفتشان کنید تا در کار زشت بر شما طمع نکنند. - . امالی الصدوق: ۳۰۴ -

**[ترجمه]

«۵»

ب، [قرب الإسناد] هَارُونُ عَنِ ابْنِ صَدَقَةَ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِیهِ علیهما السلام قَالَ: مَنِ اتَّخَذَ امْرَأَةً فَلْیُکْرِمْهَا فَإِنَّمَا امْرَأَةُ أَحَدِکُمْ لُعْبَةٌ فَمَنِ اتَّخَذَهَا فَلَا یُضَیِّعْهَا(۵).

**[ترجمه]قرب الاسناد: امام صادق علیه السّلام به نقل از پدرشان فرمودند: هر که همسری برگزیند، باید که اکرامش کند،

زیرا زن وسیله سرگرمی و فراغ بال شماست؛ و هر که او را برگزیند، نباید که تباهش کند. - . قرب الاسناد: ۳۴ -

**[ترجمه]

«۶»

ب، [قرب الإسناد] هَارُونُ عَنِ ابْنِ زِيَادٍ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: أَصْنَافٌ لَا يُسْتَجَابُ دُعَاؤُهُمْ رَجُلٌ تُؤْذِيهِ امْرَأَتُهُ بِكُلِّ مَا تَقْدِرُ عَلَيْهِ وَ هُوَ فِي ذَلِكَ يَدْعُو اللَّهَ عَلَيْهَا وَ يَقُولُ اللَّهُمَّ أَرِحْنِي مِنْهَا فَهَذَا يَقُولُ اللَّهُ لَهُ عَبْدِي أَ وَ مَا قَلَّدْتُكَ أَمْرَهَا فَإِنْ شِئْتَ خَلَّيْتَهَا وَ إِنْ شِئْتَ أَمْسَكْتَهَا(۶).

**[ترجمه]قرب الاسناد: پیامبر خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: جماعتی دعایشان اجابت نمی‌شود. مردی که همسرش با تمام توان وی را آزار می کند و مرد در این خصوص همسرش را لعنت می کند و می گوید: خدایا مرا از دست او را راحت کن. و خداوند در جواب می‌فرماید: ای بنده من! آیا من امر او را به تو واگذار نکردم، اگر خواستی او را طلاق ده و رهایش کن و اگر خواستی او را نگهدار. - . قرب الاسناد: ۳۸ -

**[ترجمه]

أقول

قد مضى تمامها و أمثاله فی کتاب الدعاء و غیره.

**[ترجمه]قد مضى تمامها و أمثاله فی کتاب الدعاء و غیره.

**[ترجمه]

«۷»

ب، [قرب الإسناد] ابْنُ طَرِيفٍ عَنِ ابْنِ عُلْوَانَ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِيهِ عليهما السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: اتَّقُوا اللَّهَ اتَّقُوا اللَّهَ فِي الضَّعِيفَيْنِ الْيَتِيمِ وَ الْمَرْأَةِ فَإِنَّ خِيَارَكُمْ خِيَارُكُمْ لِأَهْلِهِ (۷).

۱- ۱. أمالی الصدوق ص ۲۲۱.

۲- ۲. معانی الأخبار:

۳- ۳. أمالی الصدوق ص ۲۲۸.

۴- ۴. أمالی الصدوق ص ۳۰۴ ذیل حدیث.

٥- ٥. قرب الإسناد ص ٣٤ ضمن حديث.

٦- ٦. قرب الإسناد ص ٣٨.

٧- ٧. قرب الإسناد ص ٤٤.

**[ترجمه]قرب الاسناد: امام صادق عليه السّلام به نقل از پدرانشان و به نقل از رسول خدا صلّى الله عليه و آله فرمودند: خداى را، خداى را در نظر گيريد، در خصوص دو ضعيف: يتيم و زن: بهترين شما كسانى هستند كه براى خانواده بهترين باشند. - . قرب الاسناد: ۴۴ -

**[ترجمه]

«۸»

ل، [الخصال] الْعَطَّارُ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْأَشْعَرِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ السِّنْدِيِّ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى عَنْ سَمَاعَةَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: اتَّقُوا اللَّهَ فِی الضَّعِيفَيْنِ يَعْنِی بِذَلِكَ الْيَتِيمَ وَ النِّسَاءَ(۱).

**[ترجمه]الخصال: امام صادق عليه السّلام فرمودند: از خدا در مورد دو ضعيف بترسيد كه منظور يتيم و زنان هستند. - . الخصال ۱: ۲۲ -

**[ترجمه]

«۹»

ل، [الخصال] أَبِی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِيسَ عَنِ الْأَشْعَرِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ الرَّازِيِّ عَنْ بَكْرِ بْنِ صَالِحٍ عَنْ أَبِی أَيُّوبَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ صَدَقَ لِسَانُهُ زَكَا عَمَلُهُ وَ مَنْ حَسُنَتْ نِيَّتُهُ زَادَ اللَّهُ فِی رِزْقِهِ وَ مَنْ حَسُنَ بِرُّهُ بِأَهْلِهِ زَادَ اللَّهُ فِی عُمُرِهِ (۲).

**[ترجمه]الخصال: امام صادق عليه السّلام فرمودند: هر كس گفتارش راست باشد، عملش نيز پاک است و هر كس نيتش نيكو باشد، خداوند روزى‌اش را فزونى بخشد و هر كس نسبت به خانواده اش نيكوكار باشد، خداوند عمرش را طولانى گرداند. - . الخصال ۱: ۵۵ -

**[ترجمه]

«۱۰»

ل، [الخصال] ابْنُ الْمُتَوَكِّلِ عَنِ السَّعْدَآبَادِيِّ عَنِ الْبَرْقِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی الْجَارُودِ عَنِ ابْنِ طَرِيفٍ عَنِ ابْنِ نُبَاتَةَ قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام: الْفِتَنُ ثَلَاثٌ حُبُّ النِّسَاءِ وَ هُوَ سَيْفُ الشَّيْطَانِ وَ شُرْبُ الْخَمْرِ وَ هُوَ فَخُّ الشَّيْطَانِ وَ حُبُّ الدِّينَارِ وَ الدِّرْهَمِ وَ هُوَ سَهْمُ الشَّيْطَانِ فَمَنْ أَحَبَّ النِّسَاءَ لَمْ يَنْتَفِعْ بِعَيْشِهِ وَ مَنْ أَحَبَّ الْأَشْرِبَةَ حُرِّمَتْ عَلَيْهِ الْجَنَّةُ وَ مَنْ أَحَبَّ الدِّينَارَ وَ الدِّرْهَمَ فَهُوَ عَبْدُ الدُّنْيَا(۳).

**[ترجمه]الخصال: اميرالمؤمنين عليه السّلام فرمودند: فتنه ها سه تا هستند: عشق به زن كه شمشير شيطان است، و شرب شراب

که دام شیطان است، و عشق دینار و درهم که تیر شیطان است. هر کس به زنان عشق بورزد، از زندگی بهره نخواهد برد. هر که شراب را دوست بدارد، بهشت بر او حرام گردد؛ و هر که دینار و درهم را دوست بدارد، غلام دنیا است. - . الخصال ۱: ۷۱ -

**[ترجمه]

«۱۱»

ل، [الخصال] ابْنُ الْمُتَوَكِّلِ عَنِ السَّعْدَآبَادِيِّ عَنِ الْبَرْقِيِّ عَنْ أَبِيهِ يَرْفَعُهُ إِلَى أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: خَمْسٌ مِنْ خَمْسَةٍ مُحَالٌ النَّصِيحَةُ مِنَ الْحَاسِدِ مُحَالٌ وَ الشَّفَقَةُ مِنَ الْعَدُوِّ مُحَالٌ وَ الْحُرْمَةُ مِنَ الْفَاسِقِ مُحَالٌ وَ الْوَفَاءُ مِنَ الْمَرْأَةِ مُحَالٌ وَ الْهَيْبَةُ مِنَ الْفَقِيرِ مُحَالٌ (۴).

**[ترجمه]الخصال: امام صادق علیه السّلام فرمودند: پنج چیز از پنج کس محال است: نصیحت از شخص حسود، مهر و شفقت از دشمن، حرمت داشتن از آدم فاسق، وفا از زن و هیبت و بزرگی از فقیر. - . الخصال ۱: ۱۸۶ -

**[ترجمه]

«۱۲»

ل، [الخصال] أَبِی عَنْ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَعْبَدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَوَّلُ مَا عُصِيَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى بِسِتَّةِ خِصَالٍ حُبُّ الدُّنْيَا وَ حُبُّ الرِّئَاسَةِ وَ حُبُّ الطَّعَامِ وَ حُبُّ

۱- ۱. الخصال ج ۱ ص ۲۲.

۲- ۲. الخصال ج ۱ ص ۵۵.

۳- ۳. الخصال ج ۱ ص ۷۱.

۴- ۴. الخصال ج ۱ ص ۱۸۶.

النِّسَاءِ وَ حُبُّ النَّوْمِ وَ حُبُّ الرَّاحَهِ(۱).

**[ترجمه]الخصال: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: اولین چیزهایی که خداوند به واسطه آنها مورد عصیان قرار می گیرد، شش خصلت است: حب دنیا، حب ریاست، حب طعام، حب زنان، حب خواب، حب رفاه و راحت. - . الخصال ۱: ۲۳۴ -

**[ترجمه]

«۱۳»

جا، [المجالس للمفید] ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] الْمُفِیدُ بِإِسْنَادِهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَرْبَعَهٌ مَفْسَدَهٌ لِلْقُلُوبِ الْخَلْوَهُ بِالنِّسَاءِ وَ الِاسْتِمْتَاعُ مِنْهُنَّ وَ الْأَخْذُ بِرَأْیِهِنَّ وَ مُجَالَسَهُ الْمَوْتَی فَقِیلَ یَا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَا مُجَالَسَهُ الْمَوْتَی قَالَ مُجَالَسَهُ کُلِّ ضَالٍّ عَنِ الْإِیمَانِ وَ جَائِرٍ عَنِ الْأَحْکَامِ (۲).

**[ترجمه]امالی الطوسی - امالی المفید: رسول الله صلّی الله علیه و آله فرموده اند: چهار چیز باعث فساد قلب می شود: خلوت با زنان، و حرف شنوی از ایشان، و بر گرفتن رأی آنها، و همنشینی با مردگان. گفته شد: ای رسول خدا، مجالست با مردگان چیست؟ فرمود: مجالست با گمراهان از ایمان و متجاوزان از احکام. - . امالی الطوسی ۱: ۸۱، امالی المفید: ۱۶۸ -

**[ترجمه]

«۱۴»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] بِإِسْنَادِ أَخِی دِعْبِلٍ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عَنِ الْبَاقِرِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ أَنَّهُ قَالَ: أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْناکُمْ قَالَ مِمَّا رَزَقَکُمُ اللَّهُ عَلَی مَا فَرَضَ اللَّهُ عَلَیْکُمْ فِیمَا مَلَکَتْ أَیْمَانُکُمْ وَ اتَّقُوا اللَّهَ فِی الضَّعِیفَیْنِ النِّسَاءِ وَ الْیَتِیمِ فَإِنَّمَا هُمْ عَوْرَهٌ(۳).

**[ترجمه]امالی الطوسی: امام محمد باقر علیه السّلام فرمودند: أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْناکُم - . بقره / ۲۵۴ - [انفاق کنید از آنچه روزی تان ساختیم] انفاق کنید از آنچه که خداوند روزی‌تان ساخت در آنچه برایتان واجب گرداند و تقوای خدا پیشه کنید در باب دو ضعیف، یعنی زنان و یتیم، چرا که آنها عورت و حریم شما هستند. - . امالی الطوسی ۱: ۳۸۰ -

**[ترجمه]

«۱۵»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] عَنْ أَبِی هُرَیْرَهَ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: إِنَّ أَکْمَلَ الْمُؤْمِنِینَ إِیمَاناً أَحْسَنُهُمْ خُلُقاً وَ خِیَارُکُمْ خِیَارُکُمْ لِنِسَائِهِمْ (۴).

**[ترجمه]امـالی الطوسـی: رسول الله صـلّی الله علیه و آله فرمودنـد: کامـل ترین مؤمنین از نظر ایمـان، خوش اخلاق ترین آنها هستند و بهترین شما، کسانی هستند که با زنان خود بهترین رفتار را بکنند. - . امالی الطوسی ۲: ۶ -

**[ترجمه]

«۱۶»

ع، [علـل الشـرائع] أَبِی عَـنْ سَـعْدٍ عَـنِ ابْنِ أَبِی الْخَطَّابِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی الْخَزَّازِ عَنْ غِیَـاثِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ أَبِی عَبْـدِ اللَّهِ علیه السـلام قَـالَ: إِنَّ الْمَرْأَهَ خُلِقَتْ مِنَ الرَّجُـلِ وَ إِنَّمَـا هِمَّتُهَـا فِی الرِّجَـالِ فَـأَحِبُّوا نِسَـاءَکُمْ وَ إِنَّ الرَّجُلَ خُلِقَ مِنَ الْأَرْضِ فَإِنَّمَا هِمَّتُهُ فِی الْأَرْضِ (۵).

**[ترجمه]علل الشرایع: امام صادق علیه السّلام فرمودند: زن از مرد خلق شده و تمام همّ و غمش در رسیدن به مرد است، پس زنان خود را دوست بدارید؛ و مرد از زمین خلق شده وتمام همّ و غمش در رسیدن به زمین است. - . علل الشرایع: ۴۹۸ -

**[ترجمه]

«۱۷»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السـلام] بِالْأَسَانِیـدِ الثَّلَاثَهِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ قَالَ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السـلام: لِلْمَرْأَهِ عَشْـرُ عَوْرَاتٍ فَإِذَا زُوِّجَتْ سُتِرَتْ لَهَا عَوْرَهٌ وَ إِذَا مَاتَتْ سُتِرَتْ عَوْرَاتُهَا کُلُّهَا(۶).

۱- ۱. الخصال ج ۱ ص ۲۳۴.

۲- ۲. أمالی الطوسیّ ج ۱ ص ۸۱ و أمالی المفید ص ۱۶۸.

۳- ۳. أمالی الطوسیّ ج ۱ ص ۳۸۰.

۴- ۴. أمالی الطوسیّ ج ۲ ص ۶.

۵- ۵. علل الشرائع ص ۴۹۸ و کان الرمز(ما) لامالی الطوسـیّ و هو غلط واضح یدل علیه السـند، و وجدناه بعینه سندا و متنا فی العلل لذلک صححنا الرمز فلاحظ.

۶- ۶. عیون الأخبار ج ۲ ص ۳۹.

**[ترجمه]عیون الاخبار: امیرالمؤمنین علی علیه السّلام فرمودند: زن را ده عورت است، اگر ازدواج کند یک عورت او پوشیده می شود و اگر بمیرد همه عورتهایش پوشیده می شوند. - . عیون الاخبار ۲: ۳۹ -

**[ترجمه]

«۱۸»

ع، [علل الشرائع] ابْنُ الْمُتَوَكِّلِ عَنِ السَّعْدَآبَادِيِّ عَنِ الْبَرْقِيِّ عَنْ عَبْدِ الْعَظِيمِ الْحَسَنِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ بْنِ يَزِيدَ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ عُمَرَ بْنِ يَزِيدَ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: جَاءَتِ امْرَأَةٌ مِنْ أَهْلِ الْبَادِيَهِ إِلَى النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله وَ مَعَهَا صَبِيَّانِ حَامِلَةً وَاحِداً وَ آخَرُ يَمْشِي فَأَعْطَاهَا النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله قُرْصاً فَفَلَقَتْهُ بَيْنَهُمَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله الْحَامِلَاتُ الرَّحِيمَاتُ لَوْ لَا كَثْرَةُ لَعِبِهِنَّ لَدَخَلَتْ مُصَلِّيَاتُهُنَّ الْجَنَّهَ(۱).

**[ترجمه]علل الشرایع: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند: زنی از اهل بادیه نزد رسول خدا صلّی الله علیه و آله آمد در حالی که دو کودک داشت، یکی را در بغل و آن دیگری [به دنبالش] پیاده می رفت. پیامبر صلّی الله علیه و آله قرص نانی به او داد: زن نان را میان آن دو تقسیم کرد. پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمود: زنان بچه دار مهربان، اگر بازیگوشی فراوانشان نبود، نمازگزارانشان به بهشت می رفتند. - . علل الشرایع: ۵۹۸ -

**[ترجمه]

«۱۹»

ير، [بصائر الدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بَشِيرٍ عَنْ عَنْبَسَهَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: فِي كِتَابِ عَلِيٍّ علیه السلام الَّذِي أَمْلَى رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِنْ كَانَ الشُّؤْمُ فِي شَيْ ءٍ فَفِي النِّسَاءِ(۲).

**[ترجمه]بصائرالدرجات: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمود: در نامه ای که پیامبر صلّی الله علیه و آله

بر علی علیه السّلام املاء کردند، چنین آمده: اگر بدشگونی در چیزی باشد، در زنان است. - . بصائرالدرجات: ۴۳ -

**[ترجمه]

«۲۰»

سر، [السرائر] مِنْ كِتَابِ أَبِي الْقَاسِمِ بْنِ قُولَوَيْهِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: كُلُّ مَنِ اشْتَدَّ لَنَا حُبّاً اشْتَدَّ لِلنِّسَاءِ حُبّاً وَ لِلْحَلْوَاءِ(۳).

**[ترجمه]السرایر: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند: هر که محبتش به ما بیشتر باشد، محبتشان به زنان و شیرینی هم

شدید است. - . السرائر: ۴۹۷ -

**[ترجمه]

«۲۱»

مکا، [مکارم الأخلاق]: کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِذَا أَرَادَ الْحَرْبَ دَعَا نِسَاءَهُ فَاسْتَشَارَهُنَّ ثُمَّ خَالَفَهُنَ (۴).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: رسول خدا صلّی الله علیه و آله هر گاه که اراده جنگ می کرد، زنانش را فراخوانده و با آنها مشورت می کرد و سپس بر خلاف نظرشان اقدام می نمود. - . مکارم الاخلاق: ۲۶۴ -

**[ترجمه]

«۲۲»

وَ قَالَ علیه السلام: طَاعَهُ الْمَرْأَهِ نَدَامَهٌ(۵).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: حضرتش فرمودند: اطاعت از زن باعث پشیمانی است. - . مکارم الاخلاق: ۲۶۵ -

**[ترجمه]

«۲۳»

مِنْ كِتَابِ اللِّبَاسِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِیهِ علیهما السلام قَالَ: ذَکَرَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله النِّسَاءَ فَقَالَ عِظُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ قَبْلَ أَنْ يَأْمُرْنَكُمْ بِالْمُنْكَرِ وَ تَعَوَّذُوا بِاللَّهِ مِنْ شِرَارِهِنَّ وَ كُونُوا مِنْ خِيَارِهِنَّ عَلَى حَذَرٍ(۶).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: پیامبر خدا صلّی الله علیه و آله ذکر زنان کرده و فرمودند: آنها را به کار نیک موعظه کنید قبل از آنکه شما را به منکرات امر کنند و از زنان بد به خدا پناه برید و از نیکان آنها نیز بر حذر باشید. - . مکارم الاخلاق: ۲۶۵ -

**[ترجمه]

«۲۴»

عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: لَا تُشَاوِرْهُنَّ فِی النَّجْوَى وَ لَا تُطِيعُوهُنَّ فِی ذِی قَرَابَهٍ إِنَّ الْمَرْأَهَ إِذَا كَبِرَتْ ذَهَبَ خَيْرُ شَطْرَيْهَا وَ بَقِیَ شَرُّهُمَا ذَهَبَ جَمَالُهَا

١- ١. علل الشرائع ص ٥٩٨.
٢- ٢. بصائر الدرجات ص ٤٤.
٣- ٣. السرائر ص ٤٩٧.
٤- ٤. مكارم الأخلاق ص ٢۶٤.
٥- ٥. مكارم الأخلاق ص ٢۶٥.
۶- ۶. مكارم الأخلاق ص ٢۶٥.

وَ عَقِمَ رَحِمُهَا وَ احْتَدَّ لِسَانُهَا وَ إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا كَبِرَ ذَهَبَ شَرُّ شَطْرَيْهِ وَ بَقِيَ خَيْرُهُمَا ثَبَتَ عَقْلُهُ وَ اسْتَحْكَمَ رَأْيُهُ وَ قَلَّ جَهْلُهُ (۱).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: امام باقر علیه السّلام فرمودند: در خلوت و پنهانی با آنها مشورت نکنید و از امر آنها در خصوص بستگان خود اطاعت نکنید. زن اگر پیر شود، قسمت خوبش که همان زیبایی است برود و قسمت شرّش که عقیم شدن و تند زبانی است بماند. و اگر مرد پیر شود، نیمه شرّش رفته و نیمه خیرش باقی ماند، یعنی عقلش ثبات یافته و رای و نظرش استحکام یابد و جهل و نابخردی‌اش کم شود. - . مکارم الاخلاق: ۲۶۵ -

**[ترجمه]

«۲۵»

وَ قَالَ عَلِيٌّ علیه السلام: كُلُّ امْرِئٍ تُدَبِّرُهُ امْرَأَةٌ فَهُوَ مَلْعُونٌ (۲).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: امام علی علیه السّلام فرموده اند: هر مردی را که زنش تدبیر امورش را کند، ملعون است. - . مکارم الاخلاق: ۲۶۵ -

**[ترجمه]

«۲۶»

وَ قَالَ علیه السلام: فِي خِلَافِهِنَّ الْبَرَكَةُ(۳).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: و نیز فرمودند: در مخالفت با آنها برکت نهفته است. - . مکارم الاخلاق: ۲۶۵ -

**[ترجمه]

«۲۷»

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ آبَائِهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ أَطَاعَ امْرَأَتَهُ أَكَبَّهُ اللَّهُ عَلَى وَجْهِهِ فِي النَّارِ قَالَ وَ مَا تِلْكَ الطَّاعَةُ قَالَ تَطْلُبُ إِلَيْهِ الذَّهَابَ إِلَى الْحَمَّامَاتِ وَ الْعُرُسَاتِ وَ الْعِيدَانِ وَ النَّائِحَاتِ وَ الثِّيَابَ الرِّقَاقَ فَيُجِيبُهَا(۴).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: پیامبر اسلام صلّی الله علیه و آله فرمودند: هرکس از زن خود اطاعت کند، خداوند او را با صورت در آتش دوزخ خواهد انداخت. امّا آن اطاعت چیست؟ فرمود: آنگاه که زن از شوی خود بخواهد که به حمام ها، عروسی ها، جشن‌ها، ماتم سراها رفته و یا لباس نازک طلب کند و مرد نیز اجابت نماید. - . مکارم الاخلاق: ۲۶۵ -

**[ترجمه]

«۲۸»

نَوَادِرُ الرَّاوَنْدِیِّ، بِإِسْنَادٍ عَنْ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: کُلَّمَا ازْدَادَ الْعَبْدُ إِیمَاناً ازْدَادَ حُبّاً لِلنِّسَاءِ(۵).

**[ترجمه]نوادر الراوندی: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: هر چقدر که ایمان بنده افزون گردد، محبتش نسبت به زنان بیشتر می شود. - . نوادر الراوندی: ۱۲ -

**[ترجمه]

«۲۹»

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أُعْطِینَا أَهْلَ الْبَیْتِ سَبْعَهً لَمْ یُعْطَهُنَّ أَحَدٌ کَانَ قَبْلَنَا وَ لَا یُعْطَاهُنَّ أَحَدٌ بَعْدَنَا الصَّبَاحَهَ وَ الْفَصَاحَهَ وَ السَّمَاحَهَ وَ الشَّجَاعَهَ وَ الْعِلْمَ وَ الْحِلْمَ وَ الْمَحَبَّهَ فِی النِّسَاءِ(۶).

**[ترجمه]نوادر الراوندی: و نیز فرمودند: به أهل بیت نبوت هفت چیز اعطا شده که به هیچ کس پیش از ما اعطا نشده و پس از ما هم اعطا نخواهد شد: سحرخیزی، فصاحت گفتار، بزرگ منشی، شجاعت، علم، بردباری و محبت نسبت به زنان. - . نوادر الراوندی: ۱۵ -

**[ترجمه]

«۳۰»

نَهْجِ الْبَلَاغَهِ، قَالَ علیه السلام: الْمَرْأَهُ عَقْرَبٌ حُلْوَهُ اللَّسْبَهِ(۷).

**[ترجمه]نهج البلاغه: امام علی علیه السّلام فرموده اند: زن چون عقرب است امّا نیش شیرین دارد. - . نهج البلاغه ۳: ۱۶۴ -

**[ترجمه]

«۳۱»

وَ قَالَ علیه السلام: بَعْدَ حَرْبِ الْجَمَلِ فِی ذَمِّ النِّسَاءِ مَعَاشِرَ النَّاسِ إِنَّ النِّسَاءَ نَوَاقِصُ الْإِیمَانِ نَوَاقِصُ الْحُظُوظِ نَوَاقِصُ الْعُقُولِ فَأَمَّا نُقْصَانُ إِیمَانِهِنَّ فَقُعُودُهُنَّ عَنِ الصَّلَاهِ وَ الصِّیَامِ فِی أَیَّامِ حَیْضِهِنَّ وَ أَمَّا نُقْصَانُ عُقُولِهِنَّ فَشَهَادَهُ امْرَأَتَیْنِ مِنْهُنَّ کَشَهَادَهِ الرَّجُلِ الْوَاحِدِ وَ أَمَّا نُقْصَانُ حُظُوظِهِنَّ فَمَوَارِیثُهُنَّ عَلَی الْأَنْصَافِ مِنْ مَوَارِیثِ الرِّجَالِ فَاتَّقُوا شِرَارَ النِّسَاءِ وَ کُونُوا مِنْ خِیَارِهِنَّ عَلَی حَذَرٍ وَ لَا تُطِیعُوهُنَّ فِی الْمَعْرُوفِ حَتَّی لَا یَطْمَعْنَ فِی الْمُنْکَرِ(۸).

۱- ۱. مکارم الأخلاق ص ۲۶۵.

۲- ۲. مکارم الأخلاق ص ۲۶۵.

۳- ۳. مکارم الأخلاق ص ۲۶۵.

۴- ۴. مکارم الأخلاق ص ۲۶۵.

۵- ۵. نوادر الراوندیّ ص ۱۲.

۶- ۶. نوادر الراوندیّ ص ۱۵.

۷- ۷. نهج البلاغه ج ۳ ص ۱۶۴.

۸- ۸. نهج البلاغه ج ۱ ص ۱۲۵.

**[ترجمه]نهج البلاغه: و نیز بعد از جنگ جمل در مذمّت زنان فرموده‌اند: ای مردم، زنان ایمانی ناقص و بهره ای ناقص و عقلی ناقص دارند. امّا نقصان ایمانشان به خاطر این است که در زمان حیض از نماز و روزه باز می مانند. و امّا نقصان عقلشان به خاطر این است که شهادت دو نفر از آنها مساوی است با شهادت یک مرد. و امّا نقصان بهره مندی آنها، در ارث بردن است که نصف مردان ارث می‌برند پس از زنان بد بپرهیزید و از نیکان آنها هم بر حذر باشید، حتی در کار نیک هم از آنها اطاعت نکنید تا مبادا در انجام منکرات بر شما طمع ورزند. - . نهج البلاغه ۱: ۱۲۵ -

**[ترجمه]

باب ۳ أصناف النساء و صفاتهن و شرارهن و خیارهن و السعی فی اختیارهن و الدعاء لذلک

الآیات

یوسف: إِنَّهُ مِنْ کَیْدِکُنَّ إِنَّ کَیْدَکُنَّ عَظِیمٌ (۱)

الفرقان: وَ الَّذِینَ یَقُولُونَ رَبَّنا هَبْ لَنا مِنْ أَزْواجِنا وَ ذُرِّیّاتِنا قُرَّهَ أَعْیُنٍ وَ اجْعَلْنا لِلْمُتَّقِینَ إِماماً(۲)

الزخرف: أَ وَ مَنْ یُنَشَّؤُا فِی الْحِلْیَهِ وَ هُوَ فِی الْخِصامِ غَیْرُ مُبِینٍ (۳)

التحریم: عَسی رَبُّهُ إِنْ طَلَّقَکُنَّ أَنْ یُبْدِلَهُ أَزْواجاً خَیْراً مِنْکُنَّ مُسْلِماتٍ مُؤْمِناتٍ قانِتاتٍ تائِباتٍ عابِداتٍ سائِحاتٍ ثَیِّباتٍ وَ أَبْکاراً(۴).

lt;meta info="- «مِنْ کَیْدِکُنَّ إِنَّ کَیْدَکُنَّ عَظیم» - . یوسف / ۲۸ -

{بی شک، این از نیرنگ شما [زنان] است، که نیرنگ شما [زنان] بزرگ است.}

- «وَ الَّذینَ یَقُولُونَ رَبَّنا هَبْ لَنا مِنْ أَزْواجِنا وَ ذُرِّیّاتِنا قُرَّهَ أَعْیُنٍ وَ اجْعَلْنا لِلْمُتَّقینَ إِماماً» - . الفرقان / ۷۴ -

{و کسانی اند که می گویند: «پروردگارا، به ما از همسران و فرزندانمان آن ده که مایه روشنیِ چشمان [ما] باشد، و ما را پیشوای پرهیزگاران گردان.}

- «وَ مَنْ یُنَشَّؤُا فِی الْحِلْیَهِ وَ هُوَ فِی الْخِصامِ غَیْرُ مُبینٍ» - . الزخرف / ۱۸ -

{آیا کسی [را شریک خدا می کنند] که در زر و زیور پرورش یافته و در [هنگام] مجادله، بیانش غیر روشن است؟}

- «عَسی رَبُّهُ إِنْ طَلَّقَکُنَّ أَنْ یُبْدِلَهُ أَزْواجاً خَیْراً مِنْکُنَّ مُسْلِماتٍ مُؤْمِناتٍ قانِتاتٍ تائِباتٍ عابِداتٍ سائِحاتٍ ثَیِّباتٍ وَ أَبْکاراً» - . التحریم / ۵ -

{اگر پیامبر، شما را طلاق گوید، امید است پروردگارش همسرانی بهتر از شما: مسلمان، مؤمن، فرمانبر، توبه کار، عابد، روزه دار، بیوه و دوشیزه به او عوض دهد.}

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

ب، [قرب الإسناد] هَارُونُ بْنُ زِيَادٍ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِيهِ علیهما السلام أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ: ثَلَاثَةٌ هُنَّ أُمُّ الْفَوَاقِرِ سُلْطَانٌ إِنْ أَحْسَنْتَ إِلَيْهِ لَمْ يَشْكُرْ وَ إِنْ أَسَأْتَ إِلَيْهِ لَمْ يَغْفِرْ وَ جَارٌ عَيْنُهُ تَرْعَاكَ وَ قَلْبُهُ يَنْعَاكَ إِنْ رَأَى حَسَنَةً دَفَنَهَا وَ لَمْ يُفْشِهَا وَ إِنْ رَأَى سَيِّئَةً أَظْهَرَهَا وَ أَذَاعَهَا وَ زَوْجَةٌ إِنْ شَهِدْتَ لَمْ تَقَرَّ عَيْنُكَ بِهَا وَ إِنْ غِبْتَ لَمْ تَطْمَئِنَّ إِلَيْهَا(۵).

**[ترجمه]قرب الاسناد: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: سه چیز مادر فقر است: سلطانی که اگر به او نیکی کنی سپاس-گزاری نکند و اگر بدی کنی نبخشد. چشمش مدام در تعقیب توست و قلبش بدی تو را می خواهد؛ اگر نیکی ببیند آن را دفن کرده و افش-ایش نمی کند و اگر بدی ببیند آن را اظه-ار کرده و پخ--ش می کند؛ و همسری که اگر او را ببینی، خوشحال نمی شوی و اگر پنهان شوی [به سفر روی] به او مطمئن نباشی. - . قرب الاسناد: ۴۰ -

**[ترجمه]

«۲»

مع، [معانی الأخبار] لی، [الأمالی للصدوق] ل، [الخصال] مَاجِيلَوَيْهِ عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنْ سَهْلٍ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى عَنْ خَالِدِ بْنِ نَجِيحٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: تَذَاكَرُوا الشُّؤْمَ عِنْدَهُ فَقَالَ:

ص: ۲۲۹

۱- ۱. سوره یوسف: ۲۸.

۲- ۲. سوره الفرقان: ۷۴.

۳- ۳. سوره الزخرف: ۱۸.

۴- ۴. سوره التحريم: ۵.

۵- ۵. قرب الإسناد ص ۴۰.

الشُّؤْمُ فِی ثَلَاثَهٍ الْمَرْأَهِ وَ الـدَّابَّهِ وَ الـدَّارِ فَأَمَّا شُؤْمُ الْمَرْأَهِ فَکَثْرَهُ مَهْرِهَا وَ عُقُوقُ زَوْجِهَا وَ أَمَّا الـدَّابَّهُ فَسُوءُ خُلُقِهَا وَ مَنْعُهَا ظَهْرَهَا وَ أَمَّا الدَّارُ فَضِیقُ سَاحَتِهَا وَ شَرُّ جِیرَانِهَا وَ کَثْرَهُ عُیُوبِهَا(۱).

**[ترجمه]معانی الاخبار، امالی الصدوق، الخصال: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند: بدیها را به یکدیگر یادآوری کنید. سپس فرمودند، بدشگونی در سه چیز است: زن و مرکب و خانه. امّا بدشگونی زن کثرت مهریه و نافرمانی و عصیان بر همسرش است. امّا بدشگونی مرکب در بداخلاقی و سواری ندادنش است. امّا بدشگونی خانه در تنگی حیاطش و همسایه های بد و عیوب زیادش است. - . معانی الأخبار: ۱۵۲ ، الخصال ۱: ۶۲ ، امالی الصدوق: ۲۳۹ -

**[ترجمه]

«۳»

ل، [الخصال]: فِیمَا أَوْصَی بِهِ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله عَلِیّاً علیه السلام أَرْبَعَهٌ مِنْ قَوَاصِمِ الظَّهْرِ إِمَامٌ یَعْصِی اللَّهَ وَ یُطَاعُ أَمْرُهُ وَ زَوْجَهٌ یَحْفَظُهَا زَوْجُهَا وَ هِیَ تَخُونُهُ وَ فَقْرٌ لَا یَجِدُ صَاحِبُهُ لَهُ مُدَاوِیاً وَ جَارُ سَوْءٍ فِی دَارِ مُقَامٍ (۲).

**[ترجمه]الخصال: از وصایای پیامبر صلّی الله علیه و آله به امام علی علیه السّلام: چهار چیز است که کمر را می شکند. امامی که گناه می کند و امرش مورد اطاعت است. زنی که زیبایی رویش او را نگهداشته و او خیانت می کند. فقری که صاحبش راه چاره ای برای آن نمی یابد. همسایه بد در محل سکونت. - . الخصال ۱: ۱۳۷ -

**[ترجمه]

«۴»

ل، [الخصال] ابْنُ الْمُغِیرَهِ بِإِسْنَادِهِ عَنِ السَّکُونِیِّ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: النِّسَاءُ أَرْبَعٌ جَامِعٌ مُجْمِعٌ وَ رَبِیعٌ مُرْبِعٌ وَ کَرْبٌ مُقْمِعٌ وَ غُلٌّ قَمِلٌ.

**[ترجمه]الخصال: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: زن--ان چه--ار گروهند ۱- پرخی--ر و برکت ۲- پرزاد و ولد ۳- مصیبت بدکردار ۴- وبال گردن.

**[ترجمه]

توضیح

قال الصدوق رضی الله عنه جامع مجمع أی کثیره الخیر مخصبه و ربیع مربع التی فی حجرها ولد و فی بطنها آخر و کرب مقمع أی سیئه الخلق مع زوجها و غل قمل أی هی عند زوجها کالغل القمل و هو غل من جلد یقع فیه القمل فیأکله فلا یتهیأ له أن یحک منه شی ء و هو مثل للعرب (۳).

**[ترجمه]شیخ صدوق در این مورد گفته است: «جامع مجمع» به معنای کثیرالخیر است. «ربیع مربع» یعنی زنی که در بغل بچه ای و در شکم هم بچه ای دیگر دارد. «کرب مقمع» نیز بمعنای زن بداخلاق با شوهر است. «غلّ قمل» نیز به معنای زنی است که مانند نواری چرمین باشد که شپش ها روی آن جمعند و برگردن شوهر چون وبالی است که خون او را می مکند، امّا مرد نمی تواند از دست آن راحت شود. و این ضرب المثلی در میان عرب است. - . الخصال ۱: ۱۶۵ -

**[ترجمه]

«۵»

مع، [معانی الأخبار] عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِیسَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ الْمُغِیرَهِ عَنِ السَّکُونِیِّ: مِثْلَهُ (۴).

**[ترجمه]معانی الاخبار: از احمد بن ادریس به نقل از عبدالله بن عیسی از پدرش از ابن مغیره به نقل از السکونّی مانند این روایت آمده است. - . معانی الاخبار: ۳۱۷ -

**[ترجمه]

«۶»

مع،(۵)[معانی الأخبار] ل، [الخصال] مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ الْبَصْرِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ حَسَنِ بْنِ بُنْدَارَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یُوسُفَ الطَّبْرِسِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ خَشْرَمٍ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ مُوسَی قَالَ: قَالَ لِی أَبُو حَنِیفَهَ النُّعْمَانُ بْنُ ثَابِتٍ أُفِیدُکَ حَدِیثاً طَرِیفاً لَمْ تَسْمَعْ أَطْرَفَ مِنْهُ قَالَ فَقُلْتُ نَعَمْ فَقَالَ أَبُو حَنِیفَهَ أَخْبَرَنِی حَمَّادُ بْنُ أَبِی سُلَیْمَانَ عَنْ إِبْرَاهِیمَ النَّخَعِیِّ- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نَجِیبَهَ عَنْ زَیْدِ بْنِ ثَابِتٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله

ص: ۲۳۰

۱- ۱. معانی الأخبار ص ۱۵۲ و الخصال ج ۱ ص ۶۲ و أمالی الصدوق ص ۲۳۹.

۲- ۲. الخصال ج ۱ ص ۱۳۷.

۳- ۳. الخصال ج ۱ ص ۱۶۵.

۴- ۴. معانی الأخبار ص ۳۱۷.

۵- ۵. الخصال ج ۱ ص ۱۵۳ ط حجر.

يَا زَيْدُ تَزَوَّجْتَ قَالَ قُلْتُ لَا قَالَ تَزَوَّجْ تَسْتَعِفَّ مَعَ عِفَّتِكَ وَ لَا تَتَزَوَّجَنَّ خَمْساً قَالَ زَيْدٌ مَنْ هُنَّ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله لَا تَتَزَوَّجَنَّ شَهْبَرَةً وَ لَا لَهْبَرَةً وَ لَا نَهْبَرَةً وَ لَا هَيْدَرَةً وَ لَا لَفُوتاً قَالَ زَيْدٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا عَرَفْتُ مِمَّا قُلْتَ شَيْئاً وَ إِنِّي بِأُخْرَاهُنَّ لَجَاهِلٌ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله أَ لَسْتُمْ عَرَباً أَمَّا الشَّهْبَرَةُ فَالزَّرْقَاءُ الْبَذِيَّةُ وَ أَمَّا اللَّهْبَرَةُ فَالطَّوِيلَةُ الْمَهْزُولَةُ وَ أَمَّا النَّهْبَرَةُ فَالْقَصِيرَةُ الذَّمِيمَةُ وَ أَمَّا الْهَيْدَرَةُ فَالْعَجُوزَةُ الْمُدْبِرَةُ وَ أَمَّا اللَّفُوتُ فَذَاتُ الْوَلَدِ مِنْ غَيْرِكَ (۱).

**[ترجمه]معانی الاخبار و الخصال: از زید بن ثابت نقل شده که گفت: پیامبر اسلام فرمودند ای زید، ازدواج کرده‌ای؟ گفتم: خیر. فرمودند: ازدواج کن تا عفیف بمانی، و با پنج شخص ازدواج نکن. زید گفت: آنها کیستند؟ رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: با شهبره - لهبره - نهبره - هیدره و لفوه ازدواج نکن. زید گفت: ای رسول خدا، از آنچه فرمودی چیزی نفهمیدم و آخرین اسم را هم نشنیده ام. پیامبر فرمود: آیا عرب نیستی؟! اما الشهبره، یعنی چشم آبی بددهان و لهبره به معنای بلند و لاغر است و نهبره قدکوتاه زشت است و هیدره پیرزن گوژپشت باشد و لفوه یعنی زنی که فرزندی از دیگری دارد. - . معانی الاخبار: ۳۱۸ -

**[ترجمه]

«۷»

مع، [معانی الأخبار] أَبِي عَنْ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَيْمُونٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: الشُّؤْمُ فِي ثَلَاثَةِ أَشْيَاءَ فِي الدَّابَّةِ وَ الْمَرْأَةِ وَ الدَّارِ فَأَمَّا الْمَرْأَةُ فَشُؤْمُهَا غَلَاءُ مَهْرِهَا وَ عُسْرُ وِلَادَتِهَا وَ أَمَّا الدَّابَّةُ فَشُؤْمُهَا كَثْرَةُ عِلَلِهَا وَ سُوءُ خُلُقِهَا وَ أَمَّا الدَّارُ فَشُؤْمُهَا ضِيقُهَا وَ خُبْثُ جِيرَانِهَا وَ قَالَ مِنْ بَرَكَةِ الْمَرْأَةِ خِفَّةُ مَئُونَتِهَا وَ يُسْرُ وِلَادَتِهَا وَ مِنْ شُؤْمِهَا شِدَّةُ مَئُونَتِهَا وَ تَعَسُّرُ وِلَادَتِهَا(۲).

**[ترجمه]معانی الاخبار: رسول الله صلّی الله علیه و آله فرمودند: بد یمنی در سه چیز است: در مرکب، زن و خانه. امّا شوم بودن زن در مهریه زیادش و سختی زایمانش است. و شومی مرکب هم بداخلاقی و فراوانی بیماری اش است. و اما شومی خانه هم در تنگ بودن و خباثت همسایه های آن است. و نیز فرمودند: از برکات زن، کمی مخارج و زادن آسان اوست و از شومی زن، زیادی مخارج و سخت زادن است. - . معانی الاخبار: ۱۵۲ -

**[ترجمه]

«۸»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] بِإِسْنَادِ أَخِي دِعْبِلٍ عَنِ الرِّضَا عليه السلام عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: خَيْرُ نِسَائِكُمُ الْخَمْسُ فَقِيلَ وَ مَا الْخَمْسُ قَالَ الْهَيِّنَةُ اللَّيِّنَةُ الْمُؤَاتِيَةُ الَّتِي إِذَا غَضِبَ زَوْجُهَا لَمْ تَكْتَحِلْ بِغُمْضٍ حَتَّى يَرْضَى وَ الَّتِي إِذَا غَابَ زَوْجُهَا حَفِظَتْهُ فِي غَيْبَتِهِ فَتِلْكَ عَامِلَةٌ مِنْ عُمَّالِ اللَّهِ لَا تَخِيبُ (۳).

**[ترجمه]امالی الطوسی: امیرالمؤمنین علی علیه السّلام فرمودند: بهترین زنان پنج گروه هستند... و فرمود: مطیع و نرم خوی و

سازگار باشد که اگر شوهرش از او عصبانی باشد، حتی سرمه بر چشم نکشد تا اینکه او را راضی سازد و اگر شوهر در غیبت باشد، امانت او را محفوظ دارد. این زن از کارگزاران خداست که هرگز شکست نمی خورد. - . امالی الطوسی ۱: ۳۷۹ -

**[ترجمه]

«۹»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام: النِّسَاءُ أَرْبَعٌ جَامِعٌ مُجْمِعٌ رَبِيعٌ مُرْبِعٌ وَ كَرْبٌ مُقْمِعٌ وَ غُلٌّ قَمِلٌ يَجْعَلُهُ اللَّهُ فِي عُنُقِ مَنْ يَشَاءُ وَ يَنْتَزِعُهُ مِنْهُ إِذَا شَاءَ(۴).

۱- ۱. معانی الأخبار ص ۳۱۸ و کان الرمز(ب) لقرب الإسناد و من الواضح من سند الحدیث أن ذلک من سهو القلم و الصواب ما أثبتناه.

۲- ۲. معانی الأخبار ص ۱۵۲.

۳- ۳. أمالی الطوسیّ ج ۱ ص ۳۷۹.

۴- ۴. أمالی الطوسیّ ج ۱ ص ۳۷۹.

**[ترجمه]امالی الطوسی: امیرالمؤمنین علیه السّلام فرمودند: زنان چهار دسته اند: جامع مجمع - ربیع مربع - کرب مقمع و غل قمل - . احمد بن محمّد خالد برقی گفت: «جامع مجمع» «یعنی پر خیر و حاصلخیز و «ربیع مربع» زنی که فرزندی در دامن دارد و فرزندی در شکم، و «کرب مقمع» یعنی بدخو و بد رفتار با شوهرش، و «غلّ قمل» آنکه در پیش شوهرش مانند قلّاده پر شپش باشد، و آن قلّاده ای است از پوست که شپش در او افتاده باشد و شخص را آزار دهد و چاره ای نتواند کرد، و این یک ضرب المثل عرب است. (مراد آنست که مانند قلّاده ای به گردن انسان طوق است که نه تحمّل آن را می تواند بکند و نه قدرت طلاق او را از سنگینی مهر دارد). {به نقل از من لا یحضره الفقیه / ترجمه غفاری، علی اکبر ومحمد جواد و بلاغی، صدر، ج ۵، ص: ۱۴} - که خداوند او را بر گردن هر که خواهد قرار می دهد و از ه-ر که بخ-واهد دور می سازد. - . امالی الطوسی ۱: ۳۷۹ -

**[ترجمه]

«۱۰»

مع، [معانی الأخبار] السِّنَانِيُّ عَنِ الْأَسَدِيِّ عَنْ سَهْلٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ بَشِيرٍ الرَّقِّيِّ عَنْ يَحْيَى بْنِ الْمُثَنَّى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ لِلنَّاسِ: إِيَّاكُمْ وَ خَضْرَاءَ الدِّمَنِ قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَا خَضْرَاءُ الدِّمَنِ قَالَ الْمَرْأَةُ الْحَسْنَاءُ فِي مَنْبِتِ السَّوْءِ.

قال الصدوق قال أبو عبیده نراه أراد فساد النسب إذا خیف أن تکون لغیر رشده و إنما جعلها خضراء الدمن تشبیها بالشجره الناضره فی دمنه البقره و أصل الدمن ما تدمنه الإبل و الغنم من أبعارها و أبوابها فربما ینبت فیها النبات الحسن و أصله فی دمنه یقول فمنظرها حسن أنیق و منبتها فاسد قال الشاعر

و قد ینبت المرعی علی دمن الثری***و تبقی حزازات النفوس کما هیا

ضربه مثلا للرجل الذی یظهر الموده و فی قلبه العداوه(۱).

**[ترجمه]معانی الاخبار: پیامبر خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: ای مردم! بپرهیزید از گل و گیاهی که در تفاله حیوانات رشد کرده است. گفته شد: ای رسول خدا، منظور از گیاه تفاله چیست؟ فرمود: زن زیباروی که در زیستنگاه بد باشد. شیخ صدوق گفته است: ابو عبیده در این خصوص گفته: منظور پیامبر فساد در خاندان و نسب است. چون بیم آن رفته است که زن، نامناسب باشد. و پیامبر، زن زیباروی را خضراء الدمن توصیف کرده، به خاطر تشبیه آن به درخت سرسبزی که در پهن گاو روییده و معنای دمن، تفاله شتر و گوسفند است. و چه بسیار که در میان این تفاله ها گیاهان زیبا بروید در حالی که ریشه در پهن دارد. سیمای آنان زیبا، اما محل رویش آن‌ها فاسد است. شاعر گفته است:

گاه گل و گیاه بر روی خاکروبه زمین می روید و آتش کینه دلها به همان صورت بماند.

این بیت ضرب المثلی است برای کسی که در ظاهر اظهار مودت می کند و در دلش عداوت است. - . معانی الاخبار: ۳۱۶ -

**[ترجمه]

«۱۱»

مع، [معانی الأخبار] ابْنُ الْمُتَوَكِّلِ عَنِ الْحِمْيَرِيِّ عَنِ ابْنِ عِيسَى عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ الْكَرْخِيِّ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام إِنَّ صَاحِبَتِي هَلَكَتْ وَ كَانَتْ لِي مُوَافِقَةً وَ قَدْ هَمَمْتُ أَنْ أَتَزَوَّجَ فَقَالَ انْظُرْ أَيْنَ تَضَعُ نَفْسَكَ وَ مَنْ تُشْرِكُهُ فِي مَالِكَ وَ تُطْلِعُهُ عَلَى دِينِكَ وَ سِرِّكَ وَ أَمَانَتِكَ فَإِنْ كُنْتَ لَا بُدَّ فَاعِلًا فَبِكْراً تُنْسَبُ إِلَى الْخَيْرِ وَ إِلَى حُسْنِ الْخُلُقِ وَ اعْلَمْ أَنَّهُنَّ كَمَا قَالَ:

أَلَا إِنَّ النِّسَاءَ خُلِقْنَ شَتَّى***فَمِنْهُنَّ الْغَنِيمَةُ وَ الْغَرَامُ

وَ مِنْهُنَّ الْهِلَالُ إِذَا تَجَلَّى***لِصَاحِبِهِ وَ مِنْهُنَّ الظَّلَامُ

فَمَنْ يَظْفَرْ بِصَالِحِهِنَّ يَسْعَدْ***وَ مَنْ يُغْبَنْ فَلَيْسَ لَهُ انْتِقَامُ

وَ هُنَّ ثَلَاثٌ فَامْرَأَةٌ وَلُودٌ وَدُودٌ تُعِينُ زَوْجَهَا عَلَى دَهْرِهِ لِدُنْيَاهُ وَ لِآخِرَتِهِ وَ لَا تُعِينُ الدَّهْرَ عَلَيْهِ وَ امْرَأَةٌ عَقِيمٌ لَا ذَاتُ جَمَالٍ وَ لَا خُلُقٍ وَ لَا تُعِينُ زَوْجَهَا عَلَى خَيْرٍ وَ امْرَأَةٌ صَخَّابَةٌ وَلَّاجَةٌ هَمَّازَةٌ تَسْتَقِلُّ الْكَثِيرَ وَ لَا تَقْبَلُ الْيَسِيرَ(۲).

ص: ۲۳۲

۱- ۱. معانی الأخبار ص ۳۱۶.

۲- ۲. معانی الأخبار ص ۳۱۷.

**[ترجمه]معانی الاخبار: ابراهیم کرخی گفت: به امام جعفر صادق علیه السّلام عرض کردم: زوجه ام فوت نموده، وی با من یار و موافق بود، اکنون قصد ازدوج دارم. امام فرمود: بنگر که خود را در چه جایگاهی قرار می دهی و چه کسی را در مالت شریک کرده و بر دین و راز و امانت خود آگاه می سازی؛ اگر ناچار به این کار هستی، پس باکره ای انتخاب کن که به خیر و حسن اخلاق مزین و منسوب باشد و بدان که زنان مانند این گفتارند:

- زنان به اشکال مختلف خلق شده اند، برخی از آنها همچون غنیمت اند.

- و برخی چون هلال ماهند برای صاحبانشان آنگاه که بدرخشد، و برخی تاریکی اند.

- هر کس به زنان صالح دست یافت خوشبخت می شود و هر کس زیان کرد، هیچ راه چاره و انتقامی ندارد.

آنها سه گروهند: زن مهربان، پر زاد و ولد که شویش را برای دنیا و آخرت یاری می رساند و همراه با مصیبتهای دنیا علیه شوهرش نمی باشد، و زن عقیم و زشت روی و بد خلق که همسرش را بر کار خیر یاری نمی کند، و نیز پر خاشگر، پرسه زن و سخن چین که زیاد را کم می شمارد و اندک را قبول نمی کند. - . معانی الاخبار: ۳۱۷ -

**[ترجمه]

«۱۲»

مع، [معانی الأخبار] أَبِی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِی الْقَاسِمِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ الْکُوفِیِّ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِیسَی عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ: إِنَّمَا الْمَرْأَهُ قِلَادَهٌ فَانْظُرْ مَا تَتَقَلَّدُ وَ لَیْسَ لِامْرَأَهٍ خَطَرٌ لَا لِصَالِحَتِهِنَّ وَ لَا لِطَالِحَتِهِنَّ فَأَمَّا صَالِحَتُهُنَّ فَلَیْسَ خَطَرُهَا الذَّهَبَ وَ الْفِضَّهَ هِیَ خَیْرٌ مِنَ الذَّهَبِ وَ الْفِضَّهِ وَ أَمَّا طَالِحَتُهُنَّ فَلَیْسَ خَطَرُهَا التُّرَابَ التُّرَابُ خَیْرٌ مِنْهَا(۱).

**[ترجمه]معانی الاخبار: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند: زن چون گردنبند است، پس نیک بنگر که چه چیز را بر گردن آویزان می کنی. زن را نمی توان ارزش نهاد، نه برای نکوکارانشان و نه برای زیانکارانشان. اما نیکوکاران آنها، ارزششان چون طلا و نقره نیست، چرا که ایشان برتر از طلا و نقره اند. اما زیانکارانشان هم ارزششان به اندازه خاک هم نیست، چرا خاک از آنها بهتر است. - . معانی الاخبار: ۱۴۴ -

**[ترجمه]

«۱۳»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] بِإِسْنَادِ التَّمِیمِیِّ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ النَّبِیُّ: خَیْرُ نِسَاءٍ رَکِبْنَ الْإِبِلَ نِسَاءُ قُرَیْشٍ أَحْنَاهُنَّ عَلَی زَوْجٍ (۲).

**[ترجمه]عیون الاخبار: رسول اکرم صلّی الله علیه و آله فرمودند: بهترین زنانی که تاکنون سوار بر پشت شتر شده اند، زنان قریش اند، چون مهربانترین زنان نسبت به شویشان هستند. - . عیون الاخبار ۲: ۶۲ -

**[ترجمه]

«۱۴»

ص، [قصص الأنبياء عليهم السلام] بِالْإِسْنَادِ إِلَى الصَّدُوقِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ عِيسَى عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ عَطِيَّةَ عَنِ الثُّمَالِيِّ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: كَانَ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ رَجُلٌ عَاقِلٌ كَثِيرُ الْمَالِ وَ كَانَ لَهُ ابْنٌ يُشْبِهُهُ فِي الشَّمَائِلِ مِنْ زَوْجَةٍ عَفِيفَةٍ وَ كَانَ لَهُ ابْنَانِ مِنْ زَوْجَةٍ غَيْرِ عَفِيفَةٍ فَلَمَّا حَضَرَتْهُ الْوَفَاةُ قَالَ لَهُمْ هَذَا مَالِي لِوَاحِدٍ مِنْكُمْ فَلَمَّا تُوُفِّيَ قَالَ الْكَبِيرُ أَنَا ذَلِكَ الْوَاحِدُ وَ قَالَ الْأَوْسَطُ أَنَا ذَلِكَ وَ قَالَ الْأَصْغَرُ أَنَا ذَلِكَ فَاخْتَصَمُوا إِلَى قَاضِيهِمْ قَالَ لَيْسَ عِنْدِي فِي أَمْرِكُمْ شَيْ ءٌ انْطَلِقُوا إِلَى بَنِي غَنَّامٍ الْإِخْوَةِ الثَّلَاثِ فَانْتَهَوْا إِلَى وَاحِدٍ مِنْهُمْ فَرَأَوْا شَيْخاً كَبِيراً فَقَالَ لَهُمُ ادْخُلُوا إِلَى أَخِي فُلَانٍ فَهُوَ أَكْبَرُ مِنِّي فَاسْأَلُوهُ فَدَخَلُوا عَلَيْهِ فَخَرَجَ شَيْخٌ كَهْلٌ فَقَالَ سَلُوا أَخِي الْأَكْبَرَ مِنِّي فَدَخَلُوا عَلَى الثَّالِثِ فَإِذَا هُوَ فِي الْمَنْظَرِ أَصْغَرُ فَسَأَلُوهُ أَوَّلًا عَنْ حَالِهِمْ ثُمَّ مُبَيِّناً لَهُمْ فَقَالَ أَمَّا أَخِي الَّذِي رَأَيْتُمُوهُ أَوَّلًا هُوَ الْأَصْغَرُ وَ إِنَّ لَهُ امْرَأَةً سَوْءٍ تَسُوؤُهُ وَ قَدْ صَبَرَ عَلَيْهَا مَخَافَةَ أَنْ يُبْتَلَى بِبَلَاءٍ لَا صَبْرَ لَهُ عَلَيْهِ فَهَرَّمَتْهُ وَ أَمَّا الثَّانِي أَخِي فَإِنَّ عِنْدَهُ زَوْجَةً تَسُوؤُهُ وَ تَسُرُّهُ فَهُوَ مُتَمَاسِكُ الشَّبَابِ وَ أَمَّا أَنَا فَزَوْجَتِي تَسُرُّنِي وَ لَا تَسُوؤُنِي لَمْ يَلْزَمْنِي مِنْهَا مَكْرُوهٌ قَطُّ مُنْذُ صَحِبَتْنِي فَشَبَابِي مَعَهَا مُتَمَاسِكٌ وَ أَمَّا حَدِيثُكُمُ الَّذِي

ص: ۲۳۳

۱- ۱. معانی الأخبار ص ۱۴۴.

۲- ۲. عيون الأخبار ج ۲ ص ۶۲.

هُوَ حَدِيثُ أَبِيكَمْ انْطَلِقُوا أَوَّلًا وَ بَعْثِرُوا قَبْرَهُ وَ اسْتَخْرِجُوا عِظَامَهُ وَ أَحْرِقُوهَا ثُمَّ عُودُوا لِأَقْضِيَ بَيْنَكَمْ فَانْصَرَفُوا فَأَخَذَ الصَّبِيُّ سَيْفَ أَبِيهِ وَ أَخَذَ الْأَخَوَانُ الْمَعَاوِلَ فَلَمَّا أَنْ هَمَّا بِذَلِكَ قَالَ لَهُمُ الصَّغِيرُ لَا تُبَعْثِرُوا قَبْرَ أَبِي وَ أَنَا أَدَعُ لَكُمَا حِصَّتِي فَانْصَرَفُوا إِلَى الْقَاضِي فَقَالَ يُقْنِعُكُمَا هَذَا ايتُونِي بِالْمَالِ فَقَالَ لِلصَّغِيرِ خُذِ الْمَالَ فَلَوْ كَانَا ابْنَيْهِ لَدَخَلَهُمَا مِنَ الرِّقَّةِ كَمَا دَخَلَ عَلَى الصَّغِيرِ.

**[ترجمه]قصص الانبیاء: امام باقر علیه السّلام فرمودند: در بنی اسراییل مردی عاقل و ثروتمند بود. پسری داشت از زنی عفیفه که در شکل و شمایل به او شبیه بود، دو فرزند هم از زنی غیر عفیفه داشت. هنگام مرگ به آنها گفت: مال من تنها از آن یکی از شماست. وقتی مرد، پسر بزرگ گفت: آن فرزند من هستم، فرزند وسط و کوچک نیز چنین گفتند. پس به دعوا افتاده و به نزد قاضی رفتند. قاضی گفت: در خصوص شما حکمی ندارم. نزد سه فرزند غنام بروید. آنها نیز نزد یکی از آنها رفتند و پیر مردی را دیدند. پیر مرد به آنها گفت: بر برادرم که از من بزرگ‌تر است وارد شوید و از او بپرسید. برادران بر او وارد شدند و مردی مسن را دیدند. او هم گفت، نزد برادر بزرگترم بروید. آنها هم بر سومین برادر وارد شدند، ناگاه دیدند که وی از لحاظ ظاهری از نظر دو نفر قبلی جوان‌تر است. از او درباره وضعیت آنها پرسیدند، گفت: امّا برادرم راکه در ابتدا دیدید، از من کوچکتر است، زنی بد دارد که بر او بدی می کند و برادرم هم از روی ترس و اینکه مبادا به بلایی دچار شود که طاقتش را ندارد، صبر پیشه کرده و همین مسئله او را پیر کرده. امّا برادر دوم من، زنی دارد که گاه بدی می کند و گاهی هم باعث مسرّت او می شود و به این خاطر برادرم اندک جوانی ای دارد. و اما من همسری دارم که مرا مسرور می کند و به من بدی نمی کند. از او، از زمانی که در کنار من است، هیچ گونه بدی به من نرسیده و جوانی ام را به خاطر او دارم. و امّا سخن شما نیز سخنی عجیب است. اولاً بروید قبر او را بشکافید و استخوانهایش را در آورید و بسوزانید و نزد من آورید تا در میانتان قضاوت کنم. آنها رفتند و جوان‌تر آنها شمشیر پدرش را برداشت و آن دو برادر که از زن غیر عفیفه بودند، کلنگ برداشتند وقتی خواستند به کار بپردازند، پسر جوان‌تر گفت: قبر پدرم را نشکافید، من سهم خود را به شما می دهم. سپس نزد قاضی رفتند. قاضی گفت: این کار برادرتان شما را محکوم می کند، اموال را نزد من آورید و به پسر کوچکتر گفت: اموال را بردار، چرا که اگر آن دو نفر پسرانش بودند، حتماً مهر و رقّت قلب بر آنها وارد می شد، همچنان که بر فرزند کوچک وارد شد.

**[ترجمه]

«۱۵»

ضا، [فقه الرضا علیه السلام]: إِذَا أَرَدْتَ التَّزْوِيجَ فَاسْتَخِرْ فَامْضِ ثُمَّ صَلِّ رَكْعَتَيْنِ وَ ارْفَعْ يَدَيْكَ وَ قُلِ اللَّهُمَّ إِنِّي أُرِيدُ التَّزْوِيجَ فَسَهِّلْ لِي مِنَ النِّسَاءِ أَحْسَنَهُنَّ خُلُقاً وَ خَلْقاً وَ أَعَفَّهُنَّ فَرْجاً وَ أَحْفَظَهُنَّ نَفْساً فِيَّ وَ فِي مَالِي وَ أَكْمَلَهُنَّ جَمَالًا وَ أَكْثَرَهُنَّ أَوْلَاداً وَ اعْلَمْ أَنَّ النِّسَاءَ شَتَّى فَمِنْهُنَّ الْغَنِيمَةُ وَ الْغَرَامَةُ وَ هِيَ الْمُتَحَبِّبَةُ لِزَوْجِهَا وَ الْعَاشِقَةُ لَهُ وَ مِنْهُنَّ الْهِلَالُ إِذَا تَجَلَّى وَ مِنْهُنَّ الظَّلَامُ الْحِنْدِيسُ الْمُقَطِّبَةُ فَمَنْ ظَفِرَ بِصَالِحَتِهِنَّ يَسْعَدُ وَ مَنْ وَقَعَ فِي طَالِحَتِهِنَّ فَقَدِ ابْتُلِيَ وَ لَيْسَ لَهُ انْتِقَامٌ وَ هُنَّ ثَلَاثٌ فَامْرَأَةٌ وَلُودٌ وَدُودٌ تُعِينُ زَوْجَهَا عَلَى دَهْرِهِ لِدُنْيَاهُ وَ آخِرَتِهِ وَ لَا تُعِينُ الدَّهْرَ عَلَيْهِ وَ امْرَأَةٌ عَقِيمَةٌ لَا ذَاتُ جَمَالٍ وَ لَا تُعِينُ زَوْجَهَا عَلَى خَيْرٍ وَ امْرَأَةٌ صَخَّابَةٌ وَلَّاجَةٌ هَمَّازَةٌ تَسْتَقِلُّ الْكَثِيرَ وَ لَا تَقْبَلُ الْكَثِيرَ وَ إِيَّاكَ أَنْ تَغْتَرَّ بِمَنْ هَذِهِ صِفَتُهَا فَإِنَّهُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِيَّاكُمْ وَ خَضْرَاءَ الدِّمَنِ قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَنْ خَضْرَاءُ الدِّمَنِ قَالَ الْمَرْأَةُ الْحَسْنَاءُ فِي مَنْبِتِ السَّوْءِ(۱).

**[ترجمه]فقه الرضا: هر گاه خواستی ازدواج کنی، استخاره کن، دو رکعت نماز گزار و دستانت را بلند کن و بگو: خدایا، من می خواهم ازدواج کنم، پس از میان زنان بهترین آنها را از لحاظ خلقت برایم به آسانی فراهم ساز. کسی که عفیف ترین باشد و بیشترین اهتمام و محافظت را نسبت به من و مالم داشته باشد و از لحاظ زیبایی کامل باشد و فرزندان بسیار داشته باشد. و بدان که زنان بر اصناف مختلفی هستند: برخی از آنها همچون غنیمت و غرامت می باشند، یعنی به شوی خود عشق می ورزند و او را دوست دارند، و برخی چون هلال ماهند آنگاه که بدرخشد، و برخی چون تاریکی مطلق و عبوسند؛ و هر کس بر زنان نیکو دست یابد سعادتمند می شود و هر کس نصیبش زنان ناصالح باشد، مبتلای به بدبختی است و هیچ راه چاره و انتقامی ندارد. زنان سه دسته اند: زن پر زاد و ولد و مهربان که همسرش را در برابر مشکلات روزگار یاری کرده و در دنیا و آخرتش یاریگر اوست و علیه او با روزگار همپیمان نیست، و نیز زن نازا و زشت روی که در کار خیر به شویش کمک نمی کند، و زن پرصدا و پرخاشگر که رفت و آمد بسیار دارد، سخن چین است، مال بسیار را اندک می شمارد و مال اندک را هم قبول نمی کند. مبادا فریب کسی را بخوری که این صفتها را دارد؛ چرا که پیامبر خدا فرمود: بپرهیزید از خضراء الدمن (گل و سبزه در تفاله حیوانات). گفته شد: یا رسول الله، خضراء الدمن چیست؟ فرمود زن نیکو سیمایی که در محل کثیفی رشد کرده. - . فقه الرضا علیه السلام: ۳۰ -

**[ترجمه]

«۱۶»

مکا، [مکارم الأخلاق] مِنْ كِتَابِ نَوَادِرِ الْحِكْمَةِ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام قَالَ: مَنْ أَرَادَ الْبَاهَ فَلْيَتَزَوَّجْ امْرَأَةً قَرِيبَةً مِنَ الْأَرْضِ بَعِيدَةً مَا بَيْنَ الْمَنْكِبَيْنِ سَمْرَاءَ اللَّوْنِ فَإِنْ لَمْ يَحْظَهَا فَعَلَيَّ مَهْرُهَا(۲).

**[ترجمه]مكارم الاخلاق: امیر مؤمنان علی علیه السّلام فرمودند: هرکه قصد ازدواج دارد، باید زنی انتخاب کند که قامتی میانه و شانه هایی فراخ، و رنگ پوستی گندم گون داشته باشد. اگر از او بهره مند نشد، مهریه او بر من واجب است. - . مکارم الاخلاق: ۲۳۰ -

**[ترجمه]

«۱۷»

وَ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ بَشَّارٍ قَالَ: كَتَبْتُ إِلَى أَبِي الْحَسَنِ علیه السلام أَنَّ لِي قَرَابَةً

۱- ۱. فقه الرضا ص ۳۰.

۲- ۲. مكارم الأخلاق ص ۲۳۰.

قَدْ خَطَبَ إِلَيَّ وَ فِی خُلُقِهِ سُوءٌ قَالَ لَا تُزَوِّجْهُ إِنْ كَانَ سَيِّئَ الْخُلُقِ (١).

**[ترجمه]مكارم الاخلاق: از حسين بن بشّار نقل شده كه گفت: به موسى بن جعفر عليه السّلام نامه نگاشتم كه فاميلى دارم كه براى خواستگارى نزد من آمده، امّا سوء اخلاق دارد: فرمودند: اگر سوء اخلاق دارد، دخترت را به ازدواج او درنياور. - . مكارم الاخلاق: ٢٣٢ -

**[ترجمه]

«١٨»

مكا، [مكارم الأخلاق] عَنِ ابْنِ أَبِی يَعْفُورٍ عَنِ الصَّادِقِ عليه السلام قَالَ: قُلْتُ لَهُ إِنِّی أُرِيدُ أَنْ أَتَزَوَّجَ امْرَأَةً وَ إِنَّ أَبَوَيَّ أَرَادَا غَيْرَهَا قَالَ تَزَوَّجِ الَّتِی هَوِيتَ وَ دَعِ الَّتِی هَوِیَ أَبَوَاكَ (٢).

**[ترجمه]مكارم الاخلاق: ابن أبى يعفور از امام صادق عليه السّلام سؤال كرد: مى خواهم با زنى ازدواج كنم امّا والدينم ديگرى را مى خواهند. امام فرمود: با آن كس كه مى خواهى ازدواج كن و آن را كه والدينت انتخاب كرده اند فرو بگذار. - . مكارم الاخلاق: ٢٧٢ -

**[ترجمه]

«١٩»

ضه،(٣)[روضه الواعظين] قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: مَنْ تَزَوَّجَ امْرَأَةً لَا يَتَزَوَّجُهَا إِلَّا لِجَمَالِهَا لَمْ يَرَ فِيهَا مَا يُحِبُّ وَ مَنْ تَزَوَّجَهَا لِمَالِهَا لَا يَتَزَوَّجُهَا إِلَّا وَكَلَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ فَعَلَيْكُمْ بِذَاتِ الدِّينِ (۴).

**[ترجمه]روضه الواعظين: رسول خدا صلّى الله عليه و آله فرمودند: هر كس با زنى فقط به خاطر زيبايى ازدواج كند، در او آنچه را مى خواهد، نخواهيد ديد. و هر كس با زنى فقط به خاطر اموالش ازدواج كند، خدا او را به همان مال و اموال احاله دهد. پس با زنى دين دار ازدواج كنيد. - . روضه الواعظين: ۴٧۴ -

**[ترجمه]

«٢٠»

وَ قَالَ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيُّ: كُنَّا جُلُوساً مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَذَكَرْنَا النِّسَاءَ وَ فَضْلَ بَعْضِهِنَّ عَلَى بَعْضٍ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله أَ لَا أُخْبِرُكُمْ فَقُلْنَا بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ فَأَخْبِرْنَا فَقَالَ إِنَّ مِنْ خَيْرِ نِسَائِكُمُ الْوَلُودَ الْوَدُودَ السَّتِيرَةَ الْعَزِيزَةَ فِی أَهْلِهَا الذَّلِيلَةَ مَعَ بَعْلِهَا الْمُتَبَرِّجَةَ مِنْ زَوْجِهَا الْحَصَانَ عَنْ غَيْرِهِ الَّتِی تَسْمَعُ قَوْلَهُ وَ تُطِيعُ أَمْرَهُ وَ إِذَا خَلَا بِهَا بَذَلَتْ لَهُ مَا أَرَادَ مِنْهَا وَ لَمْ تَبَذَّلْ لَهُ تَبَذُّلَ الرَّجُلِ ثُمَّ قَالَ أَ لَا أُخْبِرُكُمْ بِشَرِّ نِسَائِكُمْ قَالُوا بَلَى قَالَ إِنَّ مِنْ شَرِّ نِسَائِكُمُ الذَّلِيلَةَ فِی أَهْلِهَا الْعَزِيزَةَ مَعَ بَعْلِهَا الْعَقِيمَ

الْحَقُودَ الَّتِی لَا تَتَوَرَّعُ مِنْ قَبِیحٍ الْمُتَبَرِّجَهَ إِذَا غَابَ عَنْهَا بَعْلُهَا وَ إِذَا خَلَا بِهَا بَعْلُهَا تَمَنَّعَتْ مِنْهُ تَمَنُّعَ الصَّعْبَهِ عِنْدَ رُكُوبِهَا وَ لَا تَقْبَلُ مِنْهُ عُذْراً وَ لَا تَغْفِرُ لَهُ ذَنْباً(۵).

ص: ۲۳۵

۱- ۱. مکارم الأخلاق ص ۲۳۲.

۲- ۲. مکارم الأخلاق ص ۲۷۲.

۳- ۳. فی مطبوعه الکمپانی(منه) و هو مشعر بأن المنقول بعد ذلک من المصدر السابق- مکارم الأخلاق- و لما فحصنا کتاب مکارم الأخلاق و لم نجد الأحادیث بعین ألفاظها فیه، صحفنا الرمز الی(ضه) رمز روضه الواعظین فوجدناها کما هی بعین ألفاظها و بنفس نسقها و کم فی هذا الجزء من اشتباهات من هذا القبیل ممّا ضاعفت جهودنا و أضاعت الکثیر من أوقاتنا.

۴- ۴. روضه الواعظین ص ۴۷۴ طبع فی النجف بتقدیمنا فی المطبعه الحیدریّه.

۵- ۵. روضه الواعظین ص ۴۷۴ طبع فی النجف بتقدیمنا فی المطبعه الحیدریّه.

**[ترجمه]روضه الواعظین: جابر بن عبدالله الأنصاری گوید: همراه رسول خدا صلّی الله علیه و آله نشسته بودیم که اوصاف زنان را برای ما برشمرد و برخی را بر دیگران برتر دانست و فرمود: آیا شما را با خبر سازم؟ گفتیم: آری ای رسول خدا، باخبرمان ساز. فرمود: بهترین زنان شما، زن پر زاد و ولد، مهربان و پوشیده و عزیز نزد خاندانش و سر به راه و رام در نزد شویش می باشد که خویشتن را برای همسر می آراید و نسبت به دیگران در پوشش است. او سخن شویش را گوش داده، امرش را اطاعت می کند، و در خلوت هر چه که شویش بخواهد، می کند، امّا مانند مرد، اظهار شوق و اشتیاق در همبستری نمی کند. (رعایت حیا می کند) سپس فرمود: آیا شما را از زنان بد با خبر کنم؟ گفتند: آری. فرمود: بدترین زنانتان کسانی هستند که در خاندان خود خوار و ذلیل است و نزد همسرش عزیز. عقیم است و کینه توز و از خودنمایی و تبرّج هنگام نبودن شوهر پرهیز ندارد، و اگر در خلوت شوهر رود، از او ممانعت کند، همچنان که مرکب ناراهوار هنگام سوار شدن بر آن ممانعت کند، و از شوی خود هیچ عذری قبول نکند و هیچ گناهی را بر او نبخشد. - . روضه الواعظین: ۴۷۴ -

**[ترجمه]

«۲۱»

وَ قَالَ صلی الله علیه و آله: تَزَوَّجُوا الْأَبْکَارَ فَإِنَّهُنَّ أَطْیَبُ شَیْ ءٍ أَفْوَاهاً وَ أَدَرُّ شَیْ ءٍ أَخْلَافاً وَ أَحْسَنُ شَیْ ءٍ أَخْلَاقاً وَ أَفْتَحُ شَیْ ءٍ أَرْحَاماً أَفْتَحُ أَنْعَمُ وَ أَلْیَنُ (۱).

**[ترجمه]روضه الواعظین: پیامبرصلّی الله علیه و آله فرمودند: با دختران باکره ازدواج کنید، چرا که خوشبوترین از نظر دهان و پرحاصل ترین از نظر فرزند و نیکوترین از نظر اخلاق و گشوده ترین از نظر رحم، گشاده تر، پر نعمت تر و لطیف ترند. - . روضه الواعظین: ۳۷۵ -

**[ترجمه]

«۲۲»

وَ قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: قَامَ النَّبِیُّ خَطِیباً فَقَالَ أَیُّهَا النَّاسُ إِیَّاکُمْ وَ خَضْرَاءَ الدِّمَنِ قِیلَ یَا رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ مَا خَضْرَاءُ الدِّمَنِ قَالَ الْمَرْأَهُ الْحَسْنَاءُ فِی مَنْبِتِ السَّوْءِ(۲).

**[ترجمه]روضه الواعظین: امام صادق علیه السّلام فرمودند: پیامبر صلّی الله علیه و آله برای خطبه برخاست و فرمود: بپرهیزید از سبزی روییده در خضراء الدمن. گفته شد: ای رسول خدا، خضراء الدمن چیست؟ فرمود: زن زیباروی در رویشگاه بد. - . روضه الواعظین: ۳۷۵ -

**[ترجمه]

«۲۳»

قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: لَیسَ لِلْمَرْأَهِ خَطَرٌ لَا لِصَالِحَتِهِنَّ وَ لَا لِطَالِحَتِهِنَّ أَمَّا صَالِحَتُهُنَّ فَلَیْسَ خَطَرُهَا الـذَّهَبَ وَ الْفِضَّهَ هِیَ خَیْرٌ مِنَ الذَّهَبِ وَ الْفِضَّهِ وَ أَمَّا طَالِحَتُهُنَّ فَلَیْسَ التُّرَابُ خَطَرَهَا التُّرَابُ خَیْرٌ مِنْهَا(۳).

**[ترجمه]روضه الواعظین: امام صادق علیه السّلام فرمودنـد: برای زن نمی توان قیمتی گـذاشت، نه برای خوبهایش و نه بـد... هایش: زیرا زنان صالـح قیمتشان به طلا و نقره نیست، چون آنها از طلا و نقره بالاترنـد و امّا زنان ناصالـح، ارزشـشان به انـدازه خاک هم نیست، چرا که خاک از آنها قیمتی تر است. - . روضه الواعظین: ۳۷۵ -

**[ترجمه]

«۲۴»

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: مِنْ أَخْلَاقِ الْأَنْبِیَاءِ حُبُّ النِّسَاءِ(۴).

**[ترجمه]روضه الواعظین: امـام جعفر صـادق علیه السّلام فرمودنـد: از اخلاـق انبیا، محبت به زنان است. - . روضه الواعظین: ۳۷۵ -

**[ترجمه]

«۲۵»

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَفْضَلُ نِسَاءِ أُمَّتِی أَصْبَحُهُنَّ وَجْهاً وَ أَقَلُّهُنَّ مَهْراً(۵).

**[ترجمه]روضه الواعظین: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: بهترین زنان امت من، خوش روی ترین آنها و کم مهریه ترین آنهاست. - . روضه الواعظین: ۳۷۵ -

**[ترجمه]

«۲۶»

نَوَادِرُ الرَّاوَنْدِیِّ، بِإِسْنَادِهِ عَنْ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَرْبَعٌ مِنْ سَعَادَهِ الْمَرْءِ الْخُلَطَاءُ الصَّالِحُونَ وَ الْوَلَدُ الْبَارُّ وَ الْمَرْأَهُ الْمُؤَاتِیَهُ وَ أَنْ تَکُونَ مَعِیشَتُهُ فِی بَلَدِهِ (۶).

**[ترجمه]نوادر الراوندی: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: چهار چیز باعث سعادتمندی انسان است: همنشینان صالح، فرزند نیکو، زن دمساز، و اینکه معیشت و کارش در شهرش باشد. - . نوادر الراوندی: ۱۱ -

**[ترجمه]

«۲۷»

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: لَا خَيْلَ أَبْقَى مِنَ الدُّهْمِ وَ لَا امْرَأَةَ كَابْنَهِ الْعَمِ (۷).

**[ترجمه]نوادر الراوندی: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: هیچ اسبی ماندگارتر از اسب سیاه و هیچ زنی چون دختر عمو نیست. - . نوادر الراوندی: ۱۲ -

**[ترجمه]

«۲۸»

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: اخْتَارُوا لِنُطَفِكُمْ فَإِنَّ الْخَالَ أَحَدُ الضَّجِيعَيْنِ (۸).

**[ترجمه]نوادر الراوندی: برای نطفه های خود همسری مناسب برگزینید، زیرا دایی یکی از دو همبستر است {خصوصیات دایی روی فرزند تاثیر می گذارد}. - . نوادر الراوندی: ۱۲ -

**[ترجمه]

«۲۹»

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَنْكِحُوا الْأَكْفَاءَ وَ انْكِحُوا مِنْهُمْ وَ اخْتَارُوا لِنُطَفِكُمْ وَ إِيَّاكُمْ وَ نِكَاحَ الزِّنْجِ فَإِنَّهُ خَلْقٌ مُشَوَّهٌ (۹).

ص: ۲۳۶

۱- ۱. روضه الواعظین ص ۳۷۵.

۲- ۲. روضه الواعظین ص ۳۷۵.

۳- ۳. روضه الواعظین ص ۳۷۵.

۴- ۴. روضه الواعظین ص ۳۷۵.

۵- ۵. روضه الواعظین ص ۳۷۵.

۶- ۶. نوادر الراوندیّ ص ۱۱.

۷- ۷. نوادر الراوندیّ ص ۱۲.

۸- ۸. نوادر الراوندیّ ص ۱۲.

۹- ۹. نوادر الراوندیّ ص ۱۲.

**[ترجمه]نوادر الراوندی: پیامبر خدا فرمودند: با همسنگان خود ازدواج نمایید و برای نطفه های خود همسر مناسب اختیار کنید. بپرهیزید از نکاح با زنگیان، چرا که آنها اخلاق ناپایدار و نامناسب دارند. - . نوادر الراوندی: ۱۲ -

**[ترجمه]

«۳۰»

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: تَزَوَّجُوا الْأَبْكَارَ فَإِنَّهُنَّ أَعْذَبُ أَفْوَاهاً وَ أَرْتَقُ أَرْحَاماً وَ أَسْرَعُ تَعَلُّماً وَ أَثْبَتُ لِلْمَوَدَّهِ(۱).

**[ترجمه]نوادر الراوندی: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: با دختران باکره ازدواج کنید، چرا که دهانی شیرین و ارحامی گشاده دارند و به سرعت یاد می گیرند و مودت و محبت آنها محکم تر است. - . نوادر الراوندی: ۱۲ -

**[ترجمه]

«۳۱»

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: تَزَوَّجُوا الزُّرْقَ فَإِنَّ فِيهِنَّ يُمْناً(۲).

**[ترجمه]نوادر الراوندی: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: با زنان چشم آبی ازدوج کنید، چرا که در آنها خیر و برکت است. - . نوادر الراوندی: ۱۲ -

**[ترجمه]

«۳۲»

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: النِّسَاءُ أَرْبَعٌ رَبِيعٌ مُرْبِعٌ وَ جَامِعٌ مُجْمِعٌ وَ خَرْقَاءُ مُقْمِعٌ وَ عَاقِرٌ(۳).

**[ترجمه]نوادر الراوندی: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: زنان چهار دسته اند: ربیع مربع [پر زاد و ولد چون بهار] و جامع مجمع [پر خیرو برکت] خرقاء مقمع [احمق و نابود کننده] و عاقر [نازا] - . نوادر الراوندی: ۱۳ -

**[ترجمه]

«۳۳»

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: تَزَوَّجُوا السَّوْدَاءَ الْوَلُودَ الْوَدُودَ وَ لَا تَزَوَّجُوا الْحَسْنَاءَ الْجَمِيلَهَ الْعَاقِرَ فَإِنِّی أُبَاهِی بِكُمُ الْأُمَمَ يَوْمَ الْقِيَامَهِ أَ وَ مَا عَلِمْتَ أَنَّ الْوِلْدَانَ تَحْتَ عَرْشِ الرَّحْمَنِ يَسْتَغْفِرُونَ لِآبَائِهِمْ يَحْضُنُهُمْ إِبْرَاهِيمُ وَ تُرَبِّيهِمْ سَارَهُ

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِمَا فِی جَبَلٍ مِنْ مِسْكٍ وَ عَنْبَرٍ وَ زَعْفَرَانٍ (۴).

**[ترجمه]نوادر الراوندی: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: با زنان سیه چرده پر زاد و ولد و مهربان ازدواج کنید، ولی با زیبا روی نازا ازدواج نکنید. من در روز قیامت به تعداد شما بر دیگر امت‌ها مباهات می کنم. آیا نمی دانی که فرزندان زیر عرش خداوند رحمان برای پدرانشان طلب بخشش می کنند و حضرت ابراهیم علیه السّلام آنها را در آغوش دارد و ساره علیها السّلام آنها را در میان کوهی از مشک و عنبر و زعفران تربیت می کند. - . نوادر الراوندی: ۱۳ -

**[ترجمه]

«۳۴»

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: خَيْرُ نِسَائِكُمُ الْعَفِيفَةُ الْغَلِمَةُ الْعَفِيفَةُ فِی فَرْجِهَا الْغَلِمَةُ عَلَى زَوْجِهَا(۵).

**[ترجمه]نوادر الراوندی: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: بهترین زنان عفیفه شما، زنی پرشهوت امّا عفیف است که در عین حال برای همسر خود پر شهوت می نماید. - . نوادر الراوندی: ۱۳ -

**[ترجمه]

«۳۵»

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِيَّاكُمْ وَ تَزَوُّجَ الْحَمْقَاءِ فَإِنَّ صُحْبَتَهَا ضَيَاعٌ وَ وُلْدُهَا ضِبَاعٌ (۶).

**[ترجمه]نوادر الراوندی: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: بپرهیزید از ازدواج با احمقها، چرا که همراهی و مصاحبت با آنها باعث تباهی است و فرزندانشان درنده خوی هستند. - . نوادر الراوندی: ۱۳ -

**[ترجمه]

«۳۶»

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِذَا أَرَادَ أَحَدُكُمْ أَنْ يَتَزَوَّجَ الْمَرْأَةَ فَلْيَسْأَلْ عَنْ شَعْرِهَا كَمَا يَسْأَلُ عَنْ وَجْهِهَا فَإِنَّ الشَّعْرَ أَحَدُ الْجَمَالَيْنِ (۷).

**[ترجمه]نوادر الراوندی: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: اگر کسی خواست با زنی ازدواج کند، باید درباره موی او بپرسد، همانطور که درباره صورتش سؤال می کند، چرا که مو یکی از دو زیبایی است. - . نوادر الراوندی: ۱۳ -

**[ترجمه]

«۳۷»

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَفْضَلُ نِسَاءِ أُمَّتِی أَحْسَنُهُنَّ وَجْهاً وَ أَقَلُّهُنَّ مَهْراً(۸).

**[ترجمه]نوادر الراوندی: رسول صلّی الله علیه و آله فرمودند: برترین زنان امّت من زیباترین آنها و نیز کسانی هستند که پایین ترین مهریه را دارند. - . نوادر الراوندی: ۳۶ -

**[ترجمه]

«۳۸»

أَمَالِی الشَّیْخِ، جَمَاعَةٌ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنْ عُبَیْدِ اللَّهِ بْنِ حُسَیْنِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ الْعَلَوِیِّ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ أَحْمَدَ الْعَلَوِیِّ عَنْ عَمِّهِ الْحَسَنِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ أَبِیهِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ

ص: ۲۳۷

۱- ۱. نوادر الراوندیّ ص ۱۲.

۲- ۲. نوادر الراوندیّ ص ۱۲.

۳- ۳. نوادر الراوندیّ ص ۱۳.

۴- ۴. نوادر الراوندیّ ص ۱۳.

۵- ۵. نوادر الراوندیّ ص ۱۳.

۶- ۶. نوادر الراوندیّ ص ۱۳.

۷- ۷. نوادر الراوندیّ ص ۱۳.

۸- ۸. نوادر الراوندیّ ص ۳۶.

أَبِيهِ إِسْمَاعِيلَ عَنْ أَبِيهِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ أُمِّهِ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْحُسَيْنِ عَنْ أَبِيهَا الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ أُعْطِیَ أَرْبَعَ خِصَالٍ فَقَدْ أُعْطِیَ خَيْرَ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَهِ وَ فَازَ بِحَظِّهِ مِنْهُمَا وَرَعٌ يَعْصِمُهُ عَنْ مَحَارِمِ اللَّهِ وَ حُسْنُ خُلُقٍ يَعِيشُ بِهِ فِی النَّاسِ وَ حِلْمٌ يَدْفَعُ بِهِ جَهْلَ الْجَاهِلِ وَ زَوْجَهٌ صَالِحَهٌ تُعِينُهُ عَلَی أَمْرِ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَهِ(۱).

**[ترجمه]امالی الطوسی: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: هر کس را چهار خصلت عطا شود، خیر دنیا و آخرت به او عطا شده و بهره اش را از دو دنیا برده است: ورع و تقوایی که او را از محارم خدا پاس دارد، حسن اخلاقی که با آن در میان مردم زندگی کند، و صبری که به واسطه آن جهل جاهل را از خود براند، و همسر صالحی که وی را در کار دنیا و آخرت یاری کند. - . امالی الطوسی ۲: ۱۸۹ -

**[ترجمه]

«۳۹»

وَ بِالْإِسْنَادِ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ جَعْفَرٍ الْعَسْكَرِيِّ عَنْ عُبَيْدِ بْنِ هَيْثَمٍ عَنْ حُسَيْنِ بْنِ عُلْوَانَ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: حُسْنُ الْبِشْرِ نِصْفُ الْعَقْلِ وَ التَّقْدِيرُ نِصْفُ الْمَعِيشَهِ وَ الْمَرْأَهُ الصَّالِحَهُ أَحَدُ الْكَاسِبَيْنِ (۲).

**[ترجمه]امالی الطوسی: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: سیمای نیک نیمی از عقل است، و اندازه داشتن در مخارج نیمی از معیشت است، و زن صالح در دخل و خرج، رعایت حال شوهر را می کند. - . امالی الطوسی ۲: ۲۲۷ -

**[ترجمه]

«۴۰»

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِيِّ، عَنْ رَبِيعَهَ بْنِ كَعْبٍ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله يَقُولُ: مَنْ أُعْطِیَ خَمْساً لَمْ يَكُنْ لَهُ عُذْرٌ فِی تَرْكِ عَمَلِ الْآخِرَهِ زَوْجَهٌ صَالِحَهٌ تُعِينُهُ عَلَی أَمْرِ دُنْيَاهُ وَ آخِرَتِهِ وَ بَنُونَ أَبْرَارٌ وَ مَعِيشَهٌ فِی بَلَدِهِ وَ حُسْنُ خُلُقٍ يُدَارِی بِهِ النَّاسَ وَ حُبُّ أَهْلِ بَيْتِی.

**[ترجمه]دعوات الراوندی: حضرت رسول صلّی الله علیه و آله فرمودند: هر که پنج خصلت به او عطا شود، دیگر هیچ عذری در ترک عمل آخرت ندارد: همسر صالح و نیکوکاری که شویش را بر امر دنیا و آخرت یاری می کند، فرزندان نیکوکار و کسب و کار در شهر خود، و حسن اخلاقی که به واسطه آن با مردم مدارا کند، و نیز محبت نسبت به خاندان من.

**[ترجمه]

«۴۱»

وَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام: عَلَيْكُمْ بِالْبِكْرِ وَ إِنْ بَارَتْ وَ الْجَادَّهِ وَ إِنْ دَارَتْ وَ بِالْمَدِينَه وَ إِنْ جَارَتْ.

**[ترجمه]امیرالمؤمنین علیه السّلام فرمودند: برشما باد ازدواج با باکره اگر چه دور باشد، و استفاده از جاده اگر پر پیچ و خم باشد، و سکونت در شهر اگر چه مردمش ظلم کنند.

**[ترجمه]

«۴۲»

نَهْجُ الْبَلَاغَهِ، قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام: خِيَارُ خِصَالِ النِّسَاءِ شِرَارُ خِصَالِ الرِّجَالِ الزَّهْوُ وَ الْجُبْنُ وَ الْبُخْلُ فَإِذَا كَانَتِ الْمَرْأَهُ ذَاتَ زَهْوٍ لَمْ تُمَكِّنْ مِنْ نَفْسِهَا وَ إِذَا كَانَتْ بَخِيلَهً حَفِظَتْ مَالَهَا وَ مَالَ بَعْلِهَا وَ إِذَا كَانَتْ جَبَانَهً فَرِقَتْ مِنْ كُلِّ شَيْ ءٍ يَعْرِضُ لَهَا(۳).

**[ترجمه]نهج البلاغه: امیرالمؤمنین علیه السّلام فرمودند: بهترین خصلتهای زنان بدترین خصال مردان است: تکبر یا به خود بالیدن، ترس و بخل. چون اگر زن متکبر باشد، خود را به تمکین دیگری واندارد. اگر بخیل باشد، مال خود و مال شوهرش را محفوظ می دارد و اگر ترسو باشد، از هر چه که بر سر راهش قرار گیرد فرار می کند. - . نهج البلاغه ۳: ۲۰۵ -

**[ترجمه]

«۴۳»

مِصْبَاحُ الْأَنْوَارِ، رُوِيَ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ: أَخْبِرُونِی أَيُّ شَيْ ءٍ خَيْرٌ لِلنِّسَاءِ فَقَالَتْ فَاطِمَهُ علیها السلام أَنْ لَا يَرَيْنَ

۱- ۱. أمالی الطوسیّ ج ۲ ص ۱۸۹.

۲- ۲. أمالی الطوسیّ ج ۲ ص ۲۲۷.

۳- ۳. نهج البلاغه ج ۳ ص ۲۰۵ و فی المصدر(مزهوه) بدل ذات زهو.

الرِّجَالَ وَ لَا يَرَاهُنَّ الرِّجَالُ فَأَعْجِبَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله وَ قَالَ إِنَّ فَاطِمَهَ بَضْعَهٌ مِنِّی.

**[ترجمه]مصباح الانوار: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: مرا خبر دهید که چه چیزی برای زنان بهتر است؟ حضرت فاطمه علیها السّلام فرمود: اینکه مرد را نبیند و مردان هم ایشان را نبینند. پیامبر شگفت زده شد و فرمود: فاطمه سلام الله علیها پاره تن من است.

**[ترجمه]

«۴۴»

کِتَابُ الْغَایَاتِ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: خَیْرُ نِسَائِکُمُ الَّتِی إِذَا دَخَلَتْ مَعَ زَوْجِهَا خَلَعَتْ دِرْعَ الْحَیَاءِ(۱).

**[ترجمه]کتاب الغایات: حضرت رسول صلّی الله علیه و آله فرمودند: بهترین زنان شما کسی است که در خلوت با شویش پرده حیا بر کند. - . کتاب الغایات: ۹۰ -

**[ترجمه]

«۴۵»

وَ قَالَ علیه السلام: الَّتِی إِنْ غَضِبَتْ أَوْ غَضِبَ تَقُولُ لِزَوْجِهَا یَدِی فِی یَدِکَ لَا أَکْتَحِلُ عَیْنِی بِغُمْضٍ حَتَّی تَرْضَی عَنِّی (۲).

**[ترجمه]کتاب الغایات: و نیز فرمودند: زنی که اگر خشمگین شود یا همسرش خشم گیرد، به او بگوید: دستم در دستان توست، سرمه بر چشم نکشم تا زمانی که از من راضی شوی. - . کتاب الغایت: ۹۰ -

**[ترجمه]

«۴۶»

وَ قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: خَیْرُ نِسَائِکُمُ الَّتِی إِنْ أُعْطِیَتْ شَکَرَتْ وَ إِنْ مُنِعَتْ رَضِیَتْ (۳).

**[ترجمه]کتاب الغایات: امام صادق علیه السّلام فرمودند: بهترین زنان شما کسی است که اگر به او عطای شود سپاسگزاری کند و اگر منع شود راضی باشد. - . کتاب الغایت: ۹۰ -

**[ترجمه]

«۴۷»

وَ قَالَ علیه السلام: خَیْرُ نِسَائِکُمُ الَّتِی إِنْ أَنْفَقَتْ أَنْفَقَتْ بِمَعْرُوفٍ وَ إِنْ أَمْسَکَتْ أَمْسَکَتْ بِمَعْرُوفٍ وَ تِلْکَ مِنْ عُمَّالِ اللَّهِ وَ عَامِلُ اللَّهِ لَا یَخِیبُ (۴).

**[ترجمه]کتاب الغایات: و نیز فرمودند: بهترین زنان شما کسی است که اگر انفاق کند در کار خیر باشد، و اگر امساک کند به خاطر کار خیر باشد، او از عاملان اوامر خداست و عامل خدا هرگز دچار شکست و ناامیدی نمی شود. - . کتاب الغایت: ۹۰ -

**[ترجمه]

«۴۸»

وَ قَالَ علیه السلام: خَیْرُ نِسَائِکُمْ أَصْبَحُهُنَّ وَجْهاً وَ أَقَلُّهُنَّ مَهْراً(۵).

**[ترجمه]کتاب الغایات: و نیز فرمودند: بهترین زنان شما سپید رویان آنها هستند و کسانی که مهریه ایشان پایین است. - . کتاب الغایت: ۹۰ -

**[ترجمه]

«۴۹»

وَ قَالَ علیه السلام: خَیْرُ نِسَائِکُمْ نِسَاءُ قُرَیْشٍ أَلْطَفُهُنَّ بِأَزْوَاجِهِنَّ وَ أَرْحَمُهُنَّ بِأَوْلَادِهِنَّ الْمُجُونُ لِزَوْجِهَا الْحَصَانُ لِغَیْرِهِ قُلْنَا لَهُ وَ مَا الْمُجُونُ قَالَ الَّتِی لَا تَمْتَنِعُ (۶).

**[ترجمه]کتاب الغایات: و نیز فرمودند: بهترین زنان شما زنان قریش‌اند که نسبت به همسرانشان با محبت‌ترین و نسبت به فرزندانشان مهربانترین‌اند. نسبت به همس-ر بی شرم و حیا و نسبت به دیگران محکم و سخت اند. گفتیم که: المجون چیست؟ فرمود: زنی که امتناع نمی کند. - . کتاب الغایت: ۹۰ -

**[ترجمه]

«۵۰»

وَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَ لَا أُخْبِرُکُمْ بِخَیْرِ نِسَائِکُمْ قُلْنَا بَلَی یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ إِنَّ مِنْ خَیْرِ نِسَائِکُمُ الْوَلُودَ الْوَدُودَ السَّتِیرَةَ الْعَفِیفَةَ الْعَزِیزَةَ فِی أَهْلِهَا الذَّلِیلَةَ مَعَ بَعْلِهَا الْحَصَانَ مَعَ غَیْرِهِ الَّتِی تَسْمَعُ لَهُ وَ تُطِیعُ أَمْرَهُ إِذَا خَلَا بِهَا بَذَلَتْ مَا أَرَادَ مِنْهَا(۷).

**[ترجمه]کتاب الغایات: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: شما را از بهترین زنانتان آگاه کنم؟ گفتیم: آری ای رسول خدا، فرمود: بهترین زنان شما، پر زاد و ولد، عفیف و پوشیده و عزیز در نزد خاندانش و رام و سر به زیر با شوهرش و سخت و

محکم با دیگران است. زنی که حرف شنوی دارد و از فرمان شوهر اطاعت می کند، و هر گاه با او خلوت کند، هر چه بخواهد، ممانعت نکند. - . کتاب الغایت: ۹۰ -

**[ترجمه]

«۵۱»

وَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَ لَا أُخْبِرُكُمْ بِشَرِّ نِسَائِكُمْ قَالُوا بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ إِنَّ مِنْ شَرِّ نِسَائِكُمُ الْعَقِيمَ الْحَقُودَ الَّتِي لَا تَتَوَرَّعُ مِنْ قَبِيحٍ الْمُتَبَرِّجَهَ إِذَا غَابَ عَنْهَا بَعْلُهَا الْحَصَانَ مَعَ بَعْلِهَا الَّتِي لَا تَسْمَعُ قَوْلَهُ وَ لَا تُطِيعُ أَمْرَهُ إِذَا خَلَا بِهَا بَعْلُهَا تَمَنَّعَتْ عَلَيْهِ تَمَنُّعَ الصَّعْبِ عِنْدَ رُكُوبِهَا وَ لَا تَقْبَلُ مِنْهُ عُذْراً وَ لَا تَغْفِرُ لَهُ ذَنْباً(۸).

ص: ۲۳۹

۱- ۱. کتاب الغایات ص ۹۰ و ما بین القوسین فی الحدیث الثالث و العشرین إضافه من المصدر.

۲- ۲. کتاب الغایات ص ۹۰ و ما بین القوسین فی الحدیث الثالث و العشرین إضافه من المصدر.

۳- ۳. کتاب الغایات ص ۹۰ و ما بین القوسین فی الحدیث الثالث و العشرین إضافه من المصدر.

۴- ۴. کتاب الغایات ص ۹۰ و ما بین القوسین فی الحدیث الثالث و العشرین إضافه من المصدر.

۵- ۵. کتاب الغایات ص ۹۰ و ما بین القوسین فی الحدیث الثالث و العشرین إضافه من المصدر.

۶- ۶. کتاب الغایات ص ۹۰ و ما بین القوسین فی الحدیث الثالث و العشرین إضافه من المصدر.

۷- ۷. کتاب الغایات ص ۹۰ و ما بین القوسین فی الحدیث الثالث و العشرین إضافه من المصدر.

۸- ۸. کتاب الغایات ص ۹۲.

**[ترجمه]کتاب الغایات: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: آیا شما را از بدترین زنانتان آگاه سازم؟ گفتند: آری یا رسول خدا. فرمود: از بدترین زنان شما، زن نازا و کینه توز است که به هنگام غیبت شوهرش از هیچ کار زشتی برای خودنمایی پرهیز نمی کند. و با شویش رام و سر بزیر نبوده و حرف--ش را گ--وش نمی کند و امرش را اطاعت نمی کند. در خلوت با شوهرش از خواسته های او ممانعت می کند، مانند مرکب ناراهواری که سواری نمی دهد. و هیچ عذری را از او نمی‌پذیرد و هیچ گناهی از او را نمی بخشد. - . کتاب الغایات: ۹۲ -

**[ترجمه]

«۵۲»

وَ قَالَ علیه السلام: شَرُّ الْأَشْيَاءِ الْمَرْأَةُ السَّوْءُ(۱).

**[ترجمه]کتاب الغایات: و نیز فرمودند: بدترین چیز ها زن بد است. - . کتاب الغایت: ۹۲ -

**[ترجمه]

«۵۳»

وَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَغْلَبُ أَعْدَاءِ الْمُؤْمِنِينَ زَوْجَةُ السَّوْءِ(۲).

**[ترجمه]کتاب الغایات: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: بیشترین دشمنان مردان مؤمن، همسر بد است. - . کتاب الغایت: ۹۲ -

**[ترجمه]

«۵۴»

وَ قَالَ علیه السلام: شَرُّ نِسَائِكُمُ الْجُفَّةُ الْفَرْتَعُ الْبَافُوقُ الْفَحَّاشُ وَ السَّيْدَعُ النَّمَّامُ (۳)

وَ هُوَ الْقَتَّاتُ وَ الْجُفَّةُ مِنَ النِّسَاءِ الْقَلِيلَةُ الْحَيَاءِ وَ الْفَرْتَعُ الْعَابِسَةُ(۴).

**[ترجمه]کتاب الغایات: و نیز فرمودند: بدترین زنان شما، زنانی بی حیا، عبوس، پرحرف و بد دهان هستند. - . کتاب الغایت: ۹۲ -

**[ترجمه]

باب ۴ أحوال الرجال و النساء و معاشره بعضهم مع بعض و فضل بعضهم علی بعض و حقوق بعضهم علی بعض

الآیات

النساء: یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا لا یَحِلُّ لَکُمْ أَنْ تَرِثُوا النِّساءَ کَرْهاً وَ لا تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ ما آتَیْتُمُوهُنَّ إِلَّا أَنْ یَأْتِینَ بِفاحِشَهٍ مُبَیِّنَهٍ وَ عاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ فَإِنْ کَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسی أَنْ تَکْرَهُوا شَیْئاً وَ یَجْعَلَ اللَّهُ فِیهِ خَیْراً کَثِیراً(۵)

و قال تعالی: الرِّجالُ قَوَّامُونَ عَلَی النِّساءِ بِما فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلی بَعْضٍ وَ بِما أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوالِهِمْ فَالصَّالِحاتُ قانِتاتٌ حافِظاتٌ لِلْغَیْبِ بِما حَفِظَ اللَّهُ (۶).

lt;meta info="- «یا أَیُّهَا الَّذینَ آمَنُوا لا یَحِلُّ لَکُمْ أَنْ تَرِثُوا النِّساءَ کَرْهاً وَ لا تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ ما آتَیْتُمُوهُنَّ إِلاَّ أَنْ یَأْتینَ بِفاحِشَهٍ مُبَیِّنَهٍ وَ عاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ فَإِنْ کَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسی أَنْ تَکْرَهُوا شَیْئاً وَ یَجْعَلَ اللَّهُ فیهِ خَیْراً کَثیراً» - . النساء: ۱۹ -

{ای کسانی که ایمان آورده اید، برای شما حلال نیست که زنان را به اکراه ارث برید؛ و آنان را زیر فشار مگذارید تا بخشی از آنچه را به آنان داده اید [از چنگشان به در] بَرید، مگر آنکه مرتکب زشتکاری آشکاری شوند، و با آنها به شایستگی رفتار کنید؛ و اگر از آنان خوشتان نیامد، پس چه بسا چیزی را خوش نمی دارید و خدا در آن مصلحت فراوان قرار می دهد.}

- «الرِّجالُ قَوَّامُونَ عَلَی النِّساءِ بِما فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلی بَعْضٍ وَ بِما أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوالِهِمْ فَالصَّالِحاتُ قانِتاتٌ حافِظاتٌ لِلْغَیْبِ بِما حَفِظَ اللَّه» - . النساء: ۳۴ -

{مردان، سرپرست زنانند، به دلیل آنکه خدا برخی از ایشان را بر برخی برتری داده و [نیز] به دلیل آنکه از اموالشان خرج می کنند. پس، زنانِ درستکار، فرمانبردارند [و] به پاس آنچه خدا [برای آنان] حفظ کرده، اسرار [شوهرانِ خود] را حفظ می کنند.}

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

ع، [علل الشرائع] لی، [الأمالی للصدوق] مَاجِیلَوَیْهِ عَنْ عَمِّهِ عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ الْبَرْقِیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَبَلَهَ عَنْ مُعَاوِیَهَ بْنِ عَمَّارٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ: جَاءَ نَفَرٌ مِنَ الْیَهُودِ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَسَأَلَهُ عَنْ مَسَائِلَ فَکَانَ فِیمَا سَأَلَهُ أَخْبِرْنِی مَا فَضْلُ الرِّجَالِ عَلَی

۱- ۱. کتاب الغایات ص ۹۲.

۲- ۲. کتاب الغایات ص ۹۲.

۳- ۳. الزياده من نسخه الأصل، و مع ذلك لا يخلو من سقط.

۴- ۴. كتـاب الغايات ص ۹۱ و لم نعثر على معنى للبـافوق و المظنون قويـا أنّهـا البـاقوق- بالقـاف فى الحرفين- و يكون المعنى كثيره الكلام فان البقاق كثره الكلام.

۵- ۵. سوره النساء: ۱۹.

۶- ۶. سوره النساء: ۳۴.

النِّسَاءِ قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله كَفَضْلِ السَّمَاءِ عَلَى الْأَرْضِ أَوْ كَفَضْلِ الْمَاءِ عَلَى الْأَرْضِ فَبِالْمَاءِ تَحْيَا الْأَرْضُ وَ بِالرِّجَالِ تَحْيَا النِّسَاءُ لَوْ لَا الرِّجَالُ مَا خُلِقَ النِّسَاءُ لِقَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ الرِّجالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّساءِ بِما فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلى بَعْضٍ قَالَ الْيَهُودِيُّ لِأَيِّ شَيْ ءٍ كَانَ هَكَذَا قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله خَلَقَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ آدَمَ مِنْ طِينٍ وَ مِنْ فَضْلِهِ وَ بَقِيَّتِهِ خُلِقَتْ حَوَّاءُ وَ أَوَّلُ مَنْ أَطَاعَ النِّسَاءَ آدَمُ فَأَنْزَلَهُ اللَّهُ مِنَ الْجَنَّهِ وَ قَدْ بَيَّنَ فَضْلَ الرِّجَالِ عَلَى النِّسَاءِ فِي الدُّنْيَا أَ لَا تَرَى إِلَى النِّسَاءِ كَيْفَ يَحِضْنَ وَ لَا يُمْكِنُهُنَّ الْعِبَادَهُ مِنَ الْقَذَارَهِ وَ الرِّجَالُ لَا يُصِيبُهُمْ شَيْ ءٌ مِنَ الطَّمْثِ قَالَ الْيَهُودِيُّ صَدَقْتَ يَا مُحَمَّدُ(۱).

**[ترجمه]علل الشرایع و امالی الصدوق: امام حسن بن علی علیه السّلام فرمودند: شخصی از یهود نزد رسول خدا صلّی الله علیه و آله آمده و از او درباره مسایلی سؤال کرد، از جمله گفت: ما را با خبر کن، که فضل و برتری مردان بر زنان چیست؟ پیامبر فرمودند: مانند فضل و برتری آسمان و یا همچون فضل آب بر زمین. چون با آب زمین زنده می شود و به واسطه م-ردان، زنان زنده می‌شوند. و اگر مردان نبودند، زنان خلق نمی‌شدند. به دلیل سخن خداوند که فرمود:{مردان، سرپرست زنانند، به دلیل آنکه خدا برخی از ایشان را بر برخی برتری داده و [نیز] به دلیل آنکه از اموالشان خرج می کنند.} یهودی گفت: چرا این چنین است: پیامبر فرمودند: خداوند عزّوجلّ آدم را از گل آفرید و از اضافه آن حوّا خلق شد و اولین کسی که از زنان پیروی کرد، آدم بود که خداوند او را از بهشت پایین آورد و فضل و برتری مردان را بر زنان در دنیا آشکار ساخت. آیا نمی بینی که زنان چگونه حیض می شوند و به خاطر آن نمی توانند عبادت کنند، ولی مردان را چیزی از حیض وارد نمی شود؟ یهودی گفت: راست گفتی یا محمد. - . علل الشرایع: ۵۱۲ و امالی الصدوق: ۱۹۲ -

**[ترجمه]

«۲»

ل، [الخصال] أَبِي عَنِ الْحِمْيَرِيِّ عَنْ هَارُونَ عَنِ ابْنِ صَدَقَهَ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِيهِ علیهما السلام قَالَ: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى جَعَلَ لِلْمَرْأَهِ صَبْرَ عَشَرَهِ رِجَالٍ فَإِذَا حَمَلَتْ زَادَهَا قُوَّهَ عَشَرَهِ رِجَالٍ أُخْرَى (۲).

**[ترجمه]الخصال: امام محمد باقر علیه السّلام فرمودند: خداوند تبارک برای زن صبوری ده مرد را قرار داده و آنگاه که حامله شود، توان ده مرد دیگر را نیز به او می‌افزاید. - . الخصال ۲: ۲۰۵ -

**[ترجمه]

«۳»

ب، [قرب الإسناد] هَارُونُ عَنِ ابْنِ صَدَقَهَ: مِثْلَهُ (۳).

**[ترجمه]هارون به نقل از ابن صدقه مانند این روایت را نقل کرده است. - . قرب الاسناد -

**[ترجمه]

«۴»

ل، [الخصال] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنِ الْبَزَنْطِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَمَاعَهَ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ جَعَلَ لِلْمَرْأَهِ صَبْرَ عَشَرَهِ رِجَالٍ فَإِذَا هَاجَتْ كَانَ لَهَا قُوَّهُ عَشَرَهِ رِجَالٍ (۴).

**[ترجمه]الخصال: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند: خداوند عزّوجلّ برای زن صبر ده مرد را قرار داده و آنگاه که به هیجان آید، او را توان ده مرد باشد. - . الخصال ۲: ۲۰۶ -

**[ترجمه]

«۵»

ل، [الخصال] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ أَبِی الْحُسَیْنِ الْحَضْرَمِیِّ عَنْ مُوسَی بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ جَمِیلِ بْنِ دَرَّاجٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِیدٍ عَنِ الْمُحَارِبِیِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله:

ص: ۲۴۱

۱- ۱. علل الشرائع ص ۵۱۲ و أمالی الصدوق ص ۱۹۲ ضمن حدیث طویل.

۲- ۲. الخصال ج ۲ ص ۲۰۵.

۳- ۳. كان الرمز(ل) للخصال و هو خطأ و الصواب ما أثبتناه.

۴- ۴. الخصال ج ۲ ص ۲۰۶ و كان الرمز(لی) للامالی و هو من سهو القلم فان الحدیث بهذا السند لم نجده فی الأمالی و هو فی الخصال تلو سابقه ممّا جعلنا نظن قویا أن فی الرمز سهوا من القلم فصححناه.

ثَلَاثٌ يَحْسُنُ فِيهِنَّ الْكَذِبُ الْمَكِيدَةُ فِی الْحَرْبِ وَ عِدَتُکَ زَوْجَتَکَ وَ الْإِصْلَاحُ بَيْنَ النَّاسِ وَ قَالَ ثَلَاثٌ يَقْبُحُ فِيهَا الصِّدْقُ النَّمِيمَهُ وَ إِخْبَارُکَ الرَّجُلَ عَنْ أَهْلِهِ بِمَا يَكْرَهُهُ وَ تَكْذِيبُکَ الرَّجُلَ عَنِ الْخَبَرِ وَ قَالَ ثَلَاثَهٌ مُجَالَسَتُهُمْ تُمِيتُ الْقَلْبَ مُجَالَسَهُ الْأَنْذَالِ وَ الْحَدِيثُ مَعَ النِّسَاءِ وَ مُجَالَسَهُ الْأَغْنِيَاءِ(۱).

**[ترجمه]الخصال: پیامبراسلام صلّی الله علیه و آله فرمودند: در سه مورد دروغ گفتن نیکوست: نیرنگ در جنگ، وعده به زن، و اصلاح میان مردم. و فرمود: در سه چیز راست گفتن قبیح است: خبرچینی، خبردادن به انسان درباره خانواده اش درمورد چیزی که از آن بدش می آید، تکذیب کردن خبر [بد برای یک شخص] و نیز فرمود: سه گروه هستند که مصاحبت با آنها باعث مرگ قلب می شود: همنشینی با فرومایگان، سخن گفتن با زنان، همنشینی با ثروتمندان. - . الخصال ۱: ۵۴ -

**[ترجمه]

«۶»

ل، [الخصال]: فِيمَا أَوْصَى بِهِ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله عَلِيّاً علیه السلام يَا عَلِيُّ ثَلَاثَهٌ مُجَالَسَتُهُمْ تُمِيتُ الْقَلْبَ مُجَالَسَهُ الْأَنْذَالِ وَ مُجَالَسَهُ الْأَغْنِيَاءِ وَ الْحَدِيثُ مَعَ النِّسَاءِ(۲).

**[ترجمه]الخصال: از وصایای پیامبر صلّی الله علیه و آله به علی علیه السّلام: ای علی، سه گروهند که مجالست با آنها قلب را می میراند: همنشینی با فرومایگان، مجالست با اغنیا و همصحبتی با زنان. - . الخصال ۱: ۸۲ -

**[ترجمه]

«۷»

ل، [الخصال] ابْنُ الْوَلِيدِ عَنِ الْحِمْيَرِيِّ عَنْ هَارُونَ عَنِ ابْنِ صَدَقَهَ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِيهِ علیهما السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَرْبَعٌ يُمِتْنَ الْقَلْبَ الذَّنْبُ عَلَى الذَّنْبِ وَ كَثْرَهُ مُنَاقَشَهِ النِّسَاءِ يَعْنِی مُحَادَثَتَهُنَّ وَ مُمَارَاهُ الْأَحْمَقِ تَقُولُ وَ يَقُولُ وَ لَا يَرْجِعُ إِلَى خَيْرٍ وَ مُجَالَسَهُ الْمَوْتَى فَقِيلَ لَهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ مَا الْمَوْتَى فَقَالَ كُلُّ غَنِيٍّ مُتْرَفٍ (۳).

**[ترجمه]الخصال: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: چهار چیز باعث مرگ قلب می شود: گناه بر گناه افزودن، فراوانی سخن گفتن با زنان، همراهی با احمق در حالی که تو سخن می گویی و او سخن می گوید ولی به راه خیر باز نمی گردد، مجالست با مردگان. گفته شد، ای رسول خدا، مردگان یعنی چه؟ فرمود: ثروتمندان مرفه. - . الخصال ۱: ۱۵۵ -

**[ترجمه]

«۸»

ل، [الخصال] عَنْ أَبِی هُرَيْرَهَ عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يَدَعْ حَلِيلَتَهُ تَخْرُجُ إِلَى

الْحَمَّامِ (۴).

**[ترجمه]الخصال: پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمودند: هر کس به خداوند و روز قیامت ایمان دارد، نباید بگذارد که زنش برای حمام از خانه خارج شود. - .

الخصال ۱: ۱۰۷ -

**[ترجمه]

«۹»

ل، [الخصال]: فِيمَا أَوْصَى بِهِ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله عَلِيّاً عليه السلام يَا عَلِيُّ مَنْ أَطَاعَ امْرَأَتَهُ أَكَبَّهُ اللَّهُ عَلَى وَجْهِهِ فِي النَّارِ فَقَالَ عَلِيٌّ وَ مَا تِلْكَ الطَّاعَهُ قَالَ يَأْذَنُ لَهَا فِي الذَّهَابِ إِلَى الْحَمَّامَاتِ وَ الْعُرُسَاتِ وَ النَّائِحَاتِ وَ لُبْسِ الثِّيَابِ الرِّقَاقِ (۵).

**[ترجمه]الخصال: از وصایای رسول خدا صلّی الله علیه و آله به امام علی علیه السّلام: ای علی، هر کس از زن خود اطاعت کند، خداوند او را با صورت به آتش خواهد انداخت. علی علیه السّلام فرمود: کدام اطاعت؟ فرمودند: اجازه دهد که زن به حمام و عروسی و مراسم عزا رفته و لباس نازک بپوشد. - . الخصال ۱: ۱۳۰ -

**[ترجمه]

«۱۰»

ل، [الخصال] أَبِي عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنِ الْأَشْعَرِيِّ عَنِ ابْنِ مَعْرُوفٍ عَنِ ابْنِ هَمَّامٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ غَزْوَانَ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ قَالَ عَلِيٌّ عليه السلام: مَنْ أَطَاعَ امْرَأَتَهُ فِي أَرْبَعَهِ أَشْيَاءَ أَكَبَّهُ اللَّهُ عَلَى مَنْخِرَيْهِ فِي النَّارِ

۱- ۱. الخصال ج ۱ ص ۵۴.

۲- ۲. الخصال ج ۱ ص ۸۲.

۳- ۳. الخصال ج ۱ ص ۱۵۵.

۴- ۴. الخصال ج ۱ ص ۱۰۷ ذیل حدیث.

۵- ۵. الخصال ج ۱ ص ۱۳۰.

قِيلَ وَ مَا هِيَ قَالَ فِي الثِّيَابِ الرِّقَاقِ وَ الْحَمَّامَاتِ وَ الْعُرُسَاتِ وَ النِّيَاحَاتِ (۱).

**[ترجمه]الخصال: امام علی علیه السّلام فرمودند: هرکس در چهار چیز از زن خود اطاعت کند، خداوند با بینی، او را به آتش می اندازد. گفته شد، کدام اطاعت؟ فرمود: در پوشیدن لباس نازک و رفتن به حمام و عروسی و عزاداری. - . الخصال ۱: ۱۳۰ -

**[ترجمه]

«۱۱»

ثو، [ثواب الأعمال] أَبِي عَنْ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ عَلِيٌّ علیه السلام: مَنْ أَطَاعَ امْرَأَتَهُ أَكَبَّهُ اللَّهُ عَلَى وَجْهِهِ فِي النَّارِ قِيلَ وَ مَا تِلْكَ الطَّاعَةُ قَالَ تَطْلُبُ إِلَيْهِ أَنْ تَذْهَبَ إِلَى الْحَمَّامَاتِ وَ إِلَى الْعُرُسَاتِ وَ إِلَى النِّيَاحَاتِ وَ الثِّيَابِ الرِّقَاقَ فَيُجِيبُهَا(۲).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام علی علیه السّلام فرمودند: هر کس از همسرش اطاعت کند، خداوند او را با صورت در آتش خواهد انداخت: گفته شد:آن اطاعت چیست؟ فرمود: اگر زن از شویش بخواهد که به حمام و یا عروسی یا عزاداری رود یا لباس نازک طلب کند و او اجابت کند. - . ثواب الاعمال: ۲۰۱ -

**[ترجمه]

«۱۲»

ل، [الخصال] مَاجِيلَوَيْهِ عَنْ عَمِّهِ عَنِ الْبَرْقِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْكُوفِيِّ عَنِ ابْنِ بَقَّاحٍ عَنْ زَكَرِيَّا بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: أَرْبَعَةٌ لَا تُقْبَلُ لَهُمْ صَلَاةٌ الْإِمَامُ الْجَائِرُ وَ الرَّجُلُ يَؤُمُّ الْقَوْمَ وَ هُمْ لَهُ كَارِهُونَ وَ الْعَبْدُ الْآبِقُ مِنْ مَوَالِيهِ مِنْ غَيْرِ ضَرُورَةٍ وَ الْمَرْأَةُ تَخْرُجُ مِنْ بَيْتِ زَوْجِهَا بِغَيْرِ إِذْنِهِ (۳).

**[ترجمه]الخصال: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند: چهار کس نمازشان قبول نمی شود. نماز امام ستمکار، مردی که به سوی قوم و کسانی رود که او را خوش ندارند و غلامی که بی دلیل از نزد مولایش فرار کند، و زنی که از خانه بدون اجازه شویش خارج شود. - . الخصال ۱: ۱۶۵ -

**[ترجمه]

«۱۳»

لی، [الأمالي للصدوق] فِي خَبَرِ الْمَنَاهِي: إِنَّ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله نَهَى أَنْ تَخْرُجَ الْمَرْأَةُ مِنْ بَيْتِهَا بِغَيْرِ إِذْنِ زَوْجِهَا فَإِنْ خَرَجَتْ لَعَنَهَا كُلُّ مَلَكٍ فِي السَّمَاءِ وَ كُلُّ شَيْ ءٍ تَمُرُّ عَلَيْهِ مِنَ الْجِنِّ وَ الْإِنْسِ حَتَّى تَرْجِعَ إِلَى بَيْتِهَا وَ نَهَى أَنْ تَتَزَيَّنَ الْمَرْأَةُ لِغَيْرِ زَوْجِهَا فَإِنْ

فَعَلَتْ كَانَ حَقّاً عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أَنْ يُحْرِقَهَا بِالنَّارِ وَ نَهَى أَنْ تَتَكَلَّمَ الْمَرْأَةُ عِنْدَ غَيْرِ زَوْجِهَا وَ غَيْرِ ذِی مَحْرَمٍ مِنْهَا أَكْثَرَ مِنْ خَمْسِ كَلِمَاتٍ مِمَّا لَا بُدَّ لَهَا مِنْهُ وَ نَهَى أَنْ تُحَدِّثَ الْمَرْأَةُ بِمَا تَخْلُو بِهِ مَعَ زَوْجِهَا(۴).

**[ترجمه]امالی الصدوق: پیامبراسلام صلّی الله علیه و آله نهی فرمودند که زن بدون اجازه همسر از خانه خارج شود و اگر خارج شد، تمامی فرشتگان آسمان و همه إنس و جنی که بر او گذر کنند لعنتش می کنند تا به خانه باز گردد. و نیز فرمودند: زن نباید غیر از همسرش برای دیگری آرایش کند، و اگر چنین کرد، خداوند حق دارد او را به آتش دوزخ بسوزاند. و نیز نهی فرمودند که زن نزد نامحرم بیش از پنج کلمه حرف بزند، آن هم از روی ضرورت. و نیز نهی فرمودند که زن از آنچه در خلوت با شویش انجام دهد، صحبت کند. - . امالی الصدوق: ۴۲۳ -

**[ترجمه]

«۱۴»

وَ نَهَى أَنْ يُدْخِلَ الرَّجُلُ حَلِيلَتَهُ إِلَى الْحَمَّامِ (۵).

ص: ۲۴۳

۱- ۱. الخصال ج ۱ ص ۱۳۰.

۲- ۲. ثواب الأعمال ص ۲۰۱.

۳- ۳. الخصال ج ۱ ص ۱۶۵.

۴- ۴. أمالی الصدوق ص ۴۲۳.

۵- ۵. أمالی الصدوق ص ۴۲۴.

**[ترجمه]امالی الصدوق: و نیز نهی فرمودند که مرد همسر خویش را به حمام وارد کند. - . امالی الصدوق: ۴۲۴ -

**[ترجمه]

«۱۵»

وَ قَالَ: أَيُّمَا امْرَأَةٍ آذَتْ زَوْجَهَا بِلِسَانِهَا لَمْ يَقْبَلِ اللَّهُ مِنْهَا صَرْفاً وَ لَا عَدْلًا وَ لَا حَسَنَةً مِنْ عَمَلِهَا حَتَّى تُرْضِيَهُ وَ إِنْ صَامَتْ نَهَارَهَا وَ قَامَتْ لَيْلَهَا وَ أَعْتَقَتِ الرِّقَابَ وَ حَمَلَتْ عَلَى جِيَادِ الْخَيْلِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَ كَانَتْ أَوَّلَ مَنْ يَرِدُ النَّارَ وَ كَذَلِكَ الرَّجُلُ إِذَا كَانَ لَهَا ظَالِماً(۱).

**[ترجمه]امالی الصدوق: و نیز فرمودند: هر زنی که با زبان شوهرش را آزار دهد، خداوند هیچ عمل خالص و عدالت و نکویی در کردار را از او قبول نکند، تا زمانی که شوهرش را راضی نماید، حتی اگر روز را به روزه سپری و شب را به نماز قیام کند، بندگانی آزاد سازد و در راه خدا سوار بر اسبان شود، او اولین کسی است که وارد آتش می شود و همچنین است در خصوص مرد، اگر نسبت به همسرش ستم کند. - . امالی الصدوق: ۴۲۹ -

**[ترجمه]

«۱۶»

أَلَا وَ مَنْ صَبَرَ عَلَى خُلُقِ امْرَأَةٍ سَيِّئَةِ الْخُلُقِ وَ احْتَسَبَ فِي ذَلِكَ الْأَجْرَ أَعْطَاهُ اللَّهُ ثَوَابَ الشَّاكِرِينَ فِي الْآخِرَةِ أَلَا وَ أَيُّمَا امْرَأَةٍ لَمْ تَرْفُقْ بِزَوْجِهَا وَ حَمَلَتْهُ عَلَى مَا لَا يَقْدِرُ عَلَيْهِ وَ مَا لَا يُطِيقُ لَمْ تُقْبَلْ مِنْهَا حَسَنَةٌ وَ تَلْقَى اللَّهَ وَ هُوَ عَلَيْهَا غَضْبَانُ (۲).

**[ترجمه]امالی الصدوق: و نیز فرمودند: آگاه باشید! هر کس که بر اخلاق زنی بد اخلاق صبوری کند و در این راه چشم به پاداش داشته باشد، خداوند در آخرت ثواب شاکرین را به او عطا خواهد کرد. و هر زنی که با شویش مدارا نکند و او را بر کاری که قادر به انجام آن نیست وادارد، هیچ کار نیکی از او پذیرفته نمی شود و با خداوند ملاقات خواهد کرد، در حالی که خدا از او خشمگین است. - . امالی الصدوق: ۴۳۰ -

**[ترجمه]

«۱۷»

ب، [قرب الإسناد] عَلِيٌّ عَنْ أَخِيهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الْمَرْأَةِ الْعَاصِيَةِ لِزَوْجِهَا هَلْ لَهَا صَلَاةٌ وَ مَا حَالُهَا قَالَ لَا تَزَالُ عَاصِيَةً حَتَّى يَرْضَى عَنْهَا(۳).

**[ترجمه]قرب الاسناد: علی از برادرش امام موسی علیه السّلام نقل می کند که از او درباره زنی که بر شویش عصیان کرده پرسیدم که آیا نماز او درست است و حالت او چگونه است؟ فرمود: پیوسته در حالت عصیان خواهد بود تا اینکه شویش از او

راضی شود. - . قرب الاسناد: ۱۰۱ -

**[ترجمه]

«۱۸»

وَ سَأَلْتُهُ عَنِ الْمَرْأَهِ هَلْ لَهَا أَنْ تُعْطِیَ مِنْ بَیْتِ زَوْجِهَا بِغَیْرِ إِذْنِهِ قَالَ لَا إِلَّا أَنْ یُحِلَّهَا(۴).

**[ترجمه]قرب الاسناد: و نیز گفت: از او پرسیدم، درباره اینکه آیا زن می تواند از خانه همسرش مالی ببخشد، فرمود: خیر، مگر آنکه شوهرش حلال کرده باشد. - . قرب الاسناد: ۱۰۱ -

**[ترجمه]

«۱۹»

وَ سَأَلْتُهُ علیه السلام عَنِ الْمَرْأَهِ لَهَا أَنْ تَخْرُجَ مِنْ بَیْتِ زَوْجِهَا بِغَیْرِ إِذْنِهِ قَالَ لَا(۵).

**[ترجمه]قرب الاسناد: و نیز گفت: از او پرسیدم درباره اینکه زن می تواند بدون اذن شوهر از خانه خارج شود؟ فرمود: خیر. - . قرب الاسناد: ۱۰۱ -

**[ترجمه]

«۲۰»

ل، [الخصال] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی خَالِدٍ الْقَمَّاطِ عَنْ ضُرَیْسٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی جَعَلَ الشَّهْوَهَ عَشَرَهَ أَجْزَاءٍ تِسْعَهً مِنْهَا فِی النِّسَاءِ وَ وَاحِداً فِی الرِّجَالِ وَ لَوْ لَا مَا جَعَلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فِیهِنَّ مِنْ أَجْزَاءِ الْحَیَاءِ عَلَی قَدْرِ أَجْزَاءِ الشَّهْوَهِ لَکَانَ لِکُلِّ رَجُلٍ تِسْعُ نِسْوَهٍ مُتَعَلِّقَاتٍ بِهِ (۶).

**[ترجمه]الخصال: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند: خداوند تبارک و تعالی شهوت را ده قسمت نموده که نه تای آن در زنان و یکی در مردان است. و اگر خداوند عزّوجل به تعداد شهوت آنها، برایشان حیا قرار نمی داد، هر مرد را نه زن بود که به او تعلّق داشتند. - . الخصال ۲: ۲۰۴ -

**[ترجمه]

«۲۱»

ل، [الخصال] ابْنُ الْوَلِیدِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِیسَ عَنِ الْأَشْعَرِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ وَ غَیْرِهِ بِإِسْنَادِهِ یَرْفَعُهُ إِلَی الصَّادِقِ علیه السلام

أَنَّهُ قَالَ: الْحَيَاءُ عَشَرَهُ أَجْزَاءٍ تِسْعَهٌ فِی

۱- ۱. أمالی الصدوق ص ۴۲۹.

۲- ۲. أمالی الصدوق ص ۴۳۰.

۳- ۳. قرب الإسناد ص ۱۰۱.

۴- ۴. قرب الإسناد ص ۱۰۱.

۵- ۵. قرب الإسناد ص ۱۰۱.

۶- ۶. الخصال ج ۲ ص ۲۰۴.

النِّسَاءِ وَ وَاحِدٌ فِی الرِّجَالِ فَإِذَا حَاضَتِ الْجَارِیَهُ ذَهَبَ جُزْءٌ مِنْ حَیَائِهَا فَإِذَا تَزَوَّجَتْ ذَهَبَ جُزْءٌ فَإِذَا افْتُرِعَتْ ذَهَبَ جُزْءٌ فَإِذَا وَلَدَتْ ذَهَبَ جُزْءٌ وَ بَقِیَ لَهَا خَمْسَهُ أَجْزَاءٍ فَإِنْ فَجَرَتْ ذَهَبَ حَیَاؤُهَا کُلُّهُ وَ إِنْ عَفَّتْ بَقِیَ خَمْسَهُ أَجْزَاءٍ(۱).

**[ترجمه]الخصال: امام صادق علیه السّلام فرمودند: حیا ده قسمت دارد که نه قسم آن در زنان و یک قسم آن در مردان است. هر گاه زن دچار حیض شود، یک قسم آن می رود، اگر ازدواج کند قسم دیگری و اگر بکارتش ازاله شود، قسم دیگر و اگر زایمان کند قسم دیگر از بین می رود و فقط پنج قسم از حیای او باق-ی می ماند و اگر به فسق و فجور اقدام کند، همه حیای او از بین می رود و اگر عفّت پیشه دارد، پنج قسم حیا باقی می ماند. - . الخصال ۲: ۲۰۵ -

**[ترجمه]

«۲۲»

ل، [الخصال] عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ خَطَبَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله فَقَالَ: یَا أَیُّهَا النَّاسُ إِنَّ النِّسَاءَ عِنْدَکُمْ عَوَارٍ لَا یَمْلِکْنَ لِأَنْفُسِهِنَّ ضَرّاً وَ لَا نَفْعاً أَخَذْتُمُوهُنَّ بِأَمَانَهِ اللَّهِ وَ اسْتَحْلَلْتُمْ فُرُوجَهُنَّ بِکَلِمَاتِ اللَّهِ فَلَکُمْ عَلَیْهِنَّ حَقٌّ وَ لَهُنَّ عَلَیْکُمْ حَقٌّ وَ مِنْ حَقِّکُمْ عَلَیْهِنَّ أَنْ لَا یوطئوا [یُوطِئْنَ] فُرُشَکُمْ وَ لَا یَعْصِینَکُمْ فِی مَعْرُوفٍ فَإِذَا فَعَلْنَ ذَلِکَ فَلَهُنَّ رِزْقُهُنَّ وَ کِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَ لَا تَضْرِبُوهُنَ (۲).

**[ترجمه]الخصال: پیامبر اسلام صلّی الله علیه و آله در خطبه ای فرمودند: ای مردم، زنان در نزد شما امانت هستند، آنها برای خود چیزی از ضرر یا منفعت ندارند. شما آنها را برای خود حلال ساخته اید، شما را برایشان حقی است و آنها را بر شما حقی، از حقوق شما این است که به شما خیانت نکرده و در کار خیر بر شما عصیان نکنند، و اگر چنین کردند، آنها را روزی و پوشش مناسب باشد و هرگز آنها را مورد ضرب قرار ندهید. - . الخصال ۲: ۸۴ -

**[ترجمه]

«۲۳»

ل، [الخصال] الْأَرْبَعُمِائَهِ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: جِهَادُ الْمَرْأَهِ حُسْنُ التَّبَعُّلِ وَ قَالَ لِتَطَیَّبِ الْمَرْأَهُ الْمُسْلِمَهُ لِزَوْجِهَا(۳).

**[ترجمه]الخصال: امیرالمؤمنین علیه السّلام فرمودند: جهاد زن، همسرداری نیکوست و نیز فرمودند: باید که زن مسلمان برای همسر خود از بوی خوش استفاده کند. - . الخصال ۲: ۴۱۲ -

**[ترجمه]

«۲۴»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] الْوَرَّاقُ علیه السلام الْأَسَدِیُّ عَنْ سَهْلٍ عَنْ عَبْدِ الْعَظِیمِ الْحَسَنِیِّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ الثَّانِی عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: دَخَلْتُ أَنَا وَ فَاطِمَهُ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَوَجَدْتُهُ یَبْکِی بُکَاءً

شَدِیداً فَقُلْتُ فِدَاکَ أَبِی وَ أُمِّی یَا رَسُولَ اللَّهِ مَا الَّذِی أَبْکَاکَ فَقَالَ یَا عَلِیُّ لَیْلَهَ أُسْرِیَ بِی إِلَی السَّمَاءِ رَأَیْتُ نِسَاءً مِنْ نِسَاءِ أُمَّتِی فِی عَذَابٍ شَدِیدٍ فَأَنْکَرْتُ شَأْنَهُنَّ فَبَکَیْتُ لِمَا رَأَیْتُ مِنْ شِدَّهِ عَذَابِهِنَّ رَأَیْتُ امْرَأَهً مُعَلَّقَهً بِشَعْرِهَا یَغْلِی دِمَاغُ رَأْسِهَا وَ رَأَیْتُ امْرَأَهً مُعَلَّقَهً بِلِسَانِهَا وَ الْحَمِیمُ یُصَبُّ فِی حَلْقِهَا وَ رَأَیْتُ امْرَأَهً مُعَلَّقَهً بِثَدْیَیْهَا وَ رَأَیْتُ امْرَأَهً تَأْکُلُ لَحْمَ جَسَدِهَا وَ النَّارُ تُوقَدُ مِنْ تَحْتِهَا وَ رَأَیْتُ امْرَأَهً قَدْ شُدَّ رِجْلَاهَا إِلَی یَدَیْهَا وَ قَدْ سُلِّطَ عَلَیْهَا الْحَیَّاتُ وَ الْعَقَارِبُ وَ رَأَیْتُ امْرَأَهً صَمَّاءَ عَمْیَاءَ خَرْسَاءَ فِی تَابُوتٍ مِنْ نَارٍ یَخْرُجُ دِمَاغُ رَأْسِهَا مِنْ مَنْخِرِهَا وَ بَدَنُهَا مُتَقَطِّعٌ مِنَ الْجُذَامِ وَ الْبَرَصِ وَ رَأَیْتُ امْرَأَهً مُعَلَّقَهً

ص: ۲۴۵

۱- ۱. الخصال ج ۲ ص ۲۰۵.

۲- ۲. الخصال ج ۲ ص ۸۴.

۳- ۳. الخصال ج ۲ ص ۴۱۲.

بِرِجْلَيْهَا فِی تَنُّورٍ مِنْ نَارٍ وَ رَأَیْتُ امْرَأَةً یُقَطَّعُ لَحْمُ جَسَدِهَا مِنْ مُقَدَّمِهَا وَ مُؤَخَّرِهَا بِمَقَارِیضَ مِنْ نَارٍ وَ رَأَیْتُ امْرَأَةً یُحْرَقُ وَجْهُهَا وَ یَدَاهَا وَ هِیَ تَأْکُلُ أَمْعَاءَهَا وَ رَأَیْتُ امْرَأَةً رَأْسُهَا رَأْسُ خِنْزِیرٍ وَ بَدَنُهَا بَدَنُ الْحِمَارِ وَ عَلَیْهَا أَلْفُ أَلْفِ لَوْنٍ مِنَ الْعَذَابِ وَ رَأَیْتُ امْرَأَةً عَلَی صُورَةِ الْکَلْبِ وَ النَّارُ تَدْخُلُ فِی دُبُرِهَا وَ تَخْرُجُ مِنْ فِیهَا وَ الْمَلَائِکَةُ یَضْرِبُونَ رَأْسَهَا وَ بَدَنَهَا بِمَقَامِعَ مِنْ نَارٍ فَقَالَتْ فَاطِمَةُ علیها السلام حَبِیبِی وَ قُرَّةَ عَیْنِی أَخْبِرْنِی مَا کَانَ عَمَلُهُنَّ وَ سِیرَتُهُنَّ حَتَّی وَضَعَ اللَّهُ عَلَیْهِنَّ هَذَا الْعَذَابَ فَقَالَ یَا بُنَیَّتِی أَمَّا الْمُعَلَّقَةُ بِشَعْرِهَا فَإِنَّهَا کَانَتْ لَا تُغَطِّی شَعْرَهَا مِنَ الرِّجَالِ وَ أَمَّا الْمُعَلَّقَةُ بِلِسَانِهَا فَإِنَّهَا کَانَتْ تُؤْذِی زَوْجَهَا وَ أَمَّا الْمُعَلَّقَةُ بِثَدْیَیْهَا فَإِنَّهَا کَانَتْ تَمْتَنِعُ مِنْ فِرَاشِ زَوْجِهَا وَ أَمَّا الْمُعَلَّقَةُ بِرِجْلَیْهَا فَإِنَّهَا کَانَتْ تَخْرُجُ مِنْ بَیْتِهَا بِغَیْرِ إِذْنِ زَوْجِهَا وَ أَمَّا الَّتِی کَانَتْ تَأْکُلُ لَحْمَ جَسَدِهَا فَإِنَّهَا کَانَتْ تُزَیِّنُ بَدَنَهَا لِلنَّاسِ وَ أَمَّا الَّتِی شُدَّ یَدَاهَا إِلَی رِجْلَیْهَا وَ سُلِّطَ عَلَیْهَا الْحَیَّاتُ وَ الْعَقَارِبُ فَإِنَّهَا کَانَتْ قَذِرَةَ الْوُضُوءِ قَذِرَةَ الثِّیَابِ وَ کَانَتْ لَا تَغْتَسِلُ مِنَ الْجَنَابَةِ وَ الْحَیْضِ وَ لَا تَتَنَظَّفُ وَ کَانَتْ تَسْتَهِینُ بِالصَّلَاةِ وَ أَمَّا الْعَمْیَاءُ الصَّمَّاءُ الْخَرْسَاءُ فَإِنَّهَا کَانَتْ تَلِدُ مِنَ الزِّنَا فَتُعَلِّقُهُ فِی عُنُقِ زَوْجِهَا وَ أَمَّا الَّتِی کَانَتْ یُقْرَضُ لَحْمُهَا بِالْمَقَارِیضِ فَإِنَّهَا کَانَتْ تَعْرِضُ نَفْسَهَا عَلَی الرِّجَالِ وَ أَمَّا الَّتِی کَانَتْ یُحْرَقُ وَجْهُهَا وَ بَدَنُهَا وَ هِیَ تَأْکُلُ أَمْعَاءَهَا فَإِنَّهَا کَانَتْ قَوَّادَةً وَ أَمَّا الَّتِی کَانَتْ رَأْسُهَا رَأْسَ خِنْزِیرٍ وَ بَدَنُهَا بَدَنَ الْحِمَارِ فَإِنَّهَا کَانَتْ نَمَّامَةً کَذَّابَةً وَ أَمَّا الَّتِی عَلَی صُورَةِ الْکَلْبِ وَ النَّارُ تَدْخُلُ فِی دُبُرِهَا وَ تَخْرُجُ مِنْ فِیهَا فَإِنَّهَا کَانَتْ قَیْنَةً نَوَّاحَةً حَاسِدَةً.

ثُمَّ قَالَ صلی الله علیه و آله وَیْلٌ لِامْرَأَةٍ أَغْضَبَتْ زَوْجَهَا وَ طُوبَی لِامْرَأَةٍ رَضِیَ عَنْهَا زَوْجُهَا(۱).

**[ترجمه]عیون الاخبار: امیرالمؤمنین علیه السّلام فرمودند: من و فاطمه علیها السّلام بر رسول صلّی الله علیه و آله وارد شدیم، دیدیم که ایشان با شدت گریه می کنند. گفتم: پدر و مادرم فدایت ای رسول خدا! چه چیزی باعث گریستن شما شده؟ فرمود: ای علی، شبی که خداوند مرا به آسمان برد، زنانی از امت خود را در عذابی شدید دیدم، از وضعیت آنها مبهوت شدم و از شدت عذاب آنها گریستم. زنی را دیدم که از مویش آویزان بود و مغز سرش می جوشید، زنی را دیدم که از زبانش آویزان بود و آتش در حلقش می ریخت، زنی را دیدم که از پستانهایش آویزان بود و زنی را که گوشت بدنش را می خورد و آتش از زیرش شعله ور بود. و نیز زنی را که پاهایش به دستهایش بسته شده بود و مارها و عقربها بر پیکر او بودند. و زنی کور و کر و گنگ در تابوتی از آتش که مغز سرش از بینی اش بیرون می زد و بدنش از جذام و برص پاره پاره بود. و زنی را که از پاهایش آویزان بود و در تنوری از آتش قرار داشت، و زنی که گوشت بدنش از پس و پیش با قیچی هایی از آتش بریده بود. و زنی را دیدم که صورت و دستهایش می سوخت در حالی که أمعا و احشای خود را می خورد، و زنی را دیدم که سرش، سر خوک بود و بدنش، بدن الاغ و هزار هزار نوع از عذاب بر او بود، و زنی به صورت سگ که آتش از پشتش وارد می شد و از دهانش خارج می شد و ملائکه سر و بدنش را با چماقهایی از آتش می زدند. فاطمه علیها السّلام فرمود: ای حبیب و نور چشم من، آگاهم ساز که عمل و کردار ایشان چه بود که خداوند این عذاب را برایشان قرار داد؟ پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمود: امّا آنکه از موی خود آویزان بود، موی خود را بر مردان نمی پوشاند؛ و آنکه از زبان آویزان بود، همسرش را اذیت می کرد؛ و آنکه از پستانهایش آویزان بود، از همبستری با شوهر امتناع می کرد؛ و آنکه از پاها آویزان بود، بدون اجازه همسر از خانه خارج می شد؛ و آنکه گوشت بدنش را می خورد، بدنش را برای مردم زینت می کرد؛ و آنکه دستهایش به پاهایش بسته بود و مارها و عقربها بر او بودند، کثیف و با لباسهای کثیف بود که غسل جنابت و حیض نمی کرد، خود را نظافت نمی کرد و نماز را سبک می شمارد؛ و آن زنی که کور و کر و گنگ بود، از راه زنا بچه دار می شد و به گردن شوهر می انداخت؛ و آنکه گوشت بدنش قیچی می‌شد، خود را بر مردان عرضه می داشت؛ و آنکه سرش خوک و بدنش الاغ بود،

سخن چین و دروغگو بود؛ و آنکه به صورت سگ بود و آتش از دهانش خارج می شد، کنیزک حسود و پر آه و ناله بود. سپس فرمود: وای بر زنی که شویش را خشمگین سازد و خوشا به حال زنی که شویش از وی راضی باشد. - . عیون الاخبار ۲: ۱۰ -

**[ترجمه]

«۲۵»

ع، [علل الشرائع] ابْنُ الْوَلِيدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ ابْنِ عِيسَى عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ

ص: ۲۴۶

۱- ۱. عیون الأخبار ج ۲ ص ۱۰.

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ عَنْ سَعْدٍ الْجَلَّابِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ لَمْ یَجْعَلِ الْغَیْرَهَ لِلنِّسَاءِ إِنَّمَا تَغَارُ الْمُنْکِرَاتُ مِنْهُنَّ فَأَمَّا الْمُؤْمِنَاتُ فَلَا وَ إِنَّمَا جَعَلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ الْغَیْرَهَ لِلرِّجَالِ لِأَنَّهُ قَدْ أَحَلَّ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لَهُ أَرْبَعاً وَ مَا مَلَکَتْ یَمِینُهُ وَ لَمْ یَجْعَلْ لِلْمَرْأَهِ إِلَّا زَوْجَهَا وَحْدَهُ فَإِنْ بَغَتْ غَیْرَهُ کَانَتْ زَانِیَهً(۱).

**[ترجمه]علل الشرایع: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند: خداوند عزّوجلّ برای زنان غیرت را قرار نداده، و فقط زنان فاقد ایمان رشک می برند، امّا زنان مؤمن چنین نیستند؛ و خداوند عزّوجلّ غیرت را برای مردان قرار داده، زیرا خداوند تعالی چهار همسر و نیز تا جایی که توانایی اش را دارد، برای او حلال ساخته امّا برای زن فقط یک مرد قرار داده و اگر زیاده خواهی کند، زناکار است. - . علل الشرایع: ۵۰۴ -

**[ترجمه]

«۲۶»

فس، [تفسیر القمی]: الرِّجالُ قَوَّامُونَ عَلَی النِّساءِ بِما فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلی بَعْضٍ وَ بِما أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوالِهِمْ یَعْنِی فَرَضَ اللَّهُ عَلَی الرِّجَالِ أَنْ یُنْفِقُوا عَلَی النِّسَاءِ ثُمَّ مَدَحَ النِّسَاءَ فَقَالَ فَالصَّالِحاتُ قانِتاتٌ حافِظاتٌ لِلْغَیْبِ بِما حَفِظَ اللَّهُ یَعْنِی تَحْفَظُ نَفْسَهَا إِذَا غَابَ عَنْهَا زَوْجُهَا.

وَ فِی رِوَایَهِ أَبِی الْجَارُودِ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام: فِی قَوْلِهِ قانِتاتٌ أَیْ مُطِیعَاتٌ (۲).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم:{مردان، سرپرست زنانند، به دلیل آنکه خدا برخی از ایشان را بر برخی برتری داده و [نیز] به دلیل آنکه از اموالشان خرج می کنند.} - . النساء / ۳۴ - یعنی خداوند بر مردان واجب ساخته که بر زنان انفاق کنند. و سپس به مدح زنان پرداخته و فرموده است:{پس، زنان درستکار، فرمانبردارند [و] به پاس آنچه خدا [برای آنان] حفظ کرده، اسرار [شوهران خود] را حفظ می کنند.} - . النساء / ۳۴ - یعنی خویشتن را به هنگام غیبت شوهر حفظ نماید. و در روایت أبی الجارود به نقل از امام باقر علیه السّلام آورده که «قانتات» به معنای مطیعات است. - . تفسیر علی بن ابراهیم ۱: ۱۳۷ -

**[ترجمه]

«۲۷»

ثو، [ثواب الأعمال] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ یَزِیدَ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِیدِ عَنِ الْوَلِیدِ بْنِ صَبِیحٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ علیه السلام: أَیُّهُ امْرَأَهٍ تَطَیَّبَتْ ثُمَّ خَرَجَتْ مِنْ بَیْتِهَا فَهِیَ تُلْعَنُ حَتَّی تَرْجِعَ إِلَی بَیْتِهَا مَتَی رَجَعَتْ (۳).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمود: رسول خدا صلّی الله علیه و آله

فرمودند: هر زنی که خود را معطر نماید و از خانه خارج شود، مورد لعنت خداست تا اینکه به خانه بازگردد. - . ثواب

الاعمال: ۲۳۱ -

**[ترجمه]

«۲۸»

ص، [قصص الأنبياء عليهم السلام] عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله قَالَ: جِهَادُ الْمَرْأَهِ حُسْنُ التَّبَعُّلِ لِزَوْجِهَا.

**[ترجمه]قصص الانبياء: پيامبر اسلام صلّى الله عليه و آله فرمودند: جهاد زن، شوهردارى نيكو براى همسرش است.

**[ترجمه]

«۲۹»

ص، [قصص الأنبياء عليهم السلام] الصَّدُوقُ عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَعْدٍ عَنِ الْخَشَّابِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَسَّانَ عَنْ عَمِّهِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِى عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: لَوْ أَمَرْتُ أَحَداً أَنْ يَسْجُدَ لِأَحَدٍ لَأَمَرْتُ الْمَرْأَهَ أَنْ تَسْجُدَ لِزَوْجِهَا.

**[ترجمه]قصص الانبياء: رسول خدا صلّى الله عليه و آله فرمودند: اگر مى خواستم كه فرمان دهم شخصى بر ديگرى سجده كند، قطعاً دستور مى دادم كه زن بر شوهرش سجده كند.

**[ترجمه]

«۳۰»

مكا، [مكارم الأخلاق] قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله: مَنْ صَبَرَ عَلَى سُوءِ خُلُقِ امْرَأَتِهِ أَعْطَاهُ اللَّهُ مِنَ الْأَجْرِ مَا أَعْطَاهُ دَاوُدَ عليه السلام عَلَى بَلَائِهِ وَ مَنْ صَبَرَتْ عَلَى سُوءِ خُلُقِ زَوْجِهَا أَعْطَاهَا مِثْلَ ثَوَابِ آسِيَهَ بِنْتِ مُزَاحِمٍ (۴).

ص: ۲۴۷

۱- ۱. علل الشرائع ص ۵۰۴.

۲- ۲. تفسير علىّ بن إبراهيم ج ۱ ص ۱۳۷.

۳- ۳. ثواب الأعمال ص ۲۳۱.

۴- ۴. مكارم الأخلاق ص ۲۴۵.

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: پیامبر اسلام صلّی الله علیه و آله: هر کس بر اخلاق بد زنش صبر پیشه کند، خداوند همان صبری را که به حضرت داوود علیه السّلام عطا فرموده، به وی عطا فرمایـد؛ و هر کس بر خلق بـد شوهر خود صبوری کند، خداوند متعال ثواب دختر آسیه را به او عطا فرمایند. - . مکارم الاخلاق: ۲۴۵ -

**[ترجمه]

«۳۱»

رَوَى الْحَسَنُ بْنُ مَحْبُوبٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ عَطِيَّةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنِ الْبَاقِرِ علیه السلام قَالَ: جَاءَتِ امْرَأَةٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا حَقُّ الزَّوْجِ عَلَى الْمَرْأَةِ فَقَالَ لَهَا تُطِيعُهُ وَ لَا تَعْصِيهِ وَ لَا تَتَصَدَّقُ مِنْ بَيْتِهِ بِشَيْ ءٍ إِلَّا بِإِذْنِهِ وَ لَا تَصُومُ تَطَوُّعاً إِلَّا بِإِذْنِهِ وَ لَا تَمْنَعُهُ نَفْسَهَا وَ إِنْ كَانَتْ عَلَى ظَهْرِ قَتَبٍ وَ لَا تَخْرُجُ مِنْ بَيْتِهِ إِلَّا بِإِذْنِهِ فَإِنْ خَرَجَتْ بِغَيْرِ إِذْنِهِ لَعَنَتْهَا مَلَائِكَةُ السَّمَاءِ وَ مَلَائِكَةُ الْأَرْضِ وَ مَلَائِكَةُ الْغَضَبِ وَ مَلَائِكَةُ الرَّحْمَةِ حَتَّى تَرْجِعَ إِلَى بَيْتِهَا فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَنْ أَعْظَمُ النَّاسِ حَقّاً عَلَى الرَّجُلِ قَالَ وَالِدَاهُ قَالَتْ فَمَنْ أَعْظَمُ النَّاسِ حَقّاً عَلَى الْمَرْأَةِ قَالَ زَوْجُهَا قَالَتْ فَمَا لِي عَلَيْهِ مِنَ الْحَقِّ مِثْلُ مَا لَهُ عَلَيَّ قَالَ لَا وَ لَا مِنْ كُلِّ مِائَةٍ وَاحِدٌ فَقَالَتْ وَ الَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لَا يَمْلِكُ رَقَبَتِي رَجُلٌ أَبَداً(۱).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: امام محمد باقر علیه السّلام فرمود: زنی نزد رسول خدا صلّی الله علیه و آله آمده و گفت: ای رسول خدا، حق شوهر بر زن چیست؟ فرمود: از او اطاعت کرده، سرکشی نکنـد و از خانه او چیزی صـدقه ندهـد مگر به اجازه او و روزه مستحبی نگیرد مگر به اجازه شوهر و از او در همبستری ممانعت نکند حتی اگر بر کجاوه باشد. از خانه خارج نشود مگر به اجازه او، که اگر خارج شود، ملایکه آسمان و زمین و فرشتگان رحمت و غضب او را لعنت کننـد تا وقتی که به خانه باز گردد.

زن گفت: ای رسول خدا: چه کسی بزرگترین حق را نسبت به مرد دارد؟ فرمود: والدینش. زن گفت: چه کسی بزرگترین حق را بر زن دارد؟ فرمود: همسرش. زن گفت: پس من را هم حقی به اندازه او بر او هست؟ فرمودند: خیر، حتی یک از صد را هم ندارد. زن گفت: قسم به کسی که تو را مبعوث فرمود، هیچ کس بر من صاحب نخواهد شد. - . مکارم الاخلاق: ۲۶۸ -

**[ترجمه]

«۳۲»

وَ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: انْصَرَفَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مِنْ سَرِيَّةٍ كَانَ أُصِيبَ فِيهَا نَاسٌ كَثِيرٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ فَاسْتَقْبَلَهُ النِّسَاءُ يَسْأَلْنَ عَنْ قَتْلَاهُنَّ فَدَنَتْ مِنْهُ امْرَأَةٌ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَا فَعَلَ فُلَانٌ قَالَ وَ مَا هُوَ مِنْكِ فَقَالَتْ أَخِي فَقَالَ احْمَدِي اللَّهَ وَ اسْتَرْجِعِي فَقَدِ اسْتُشْهِدَ فَفَعَلَتْ ذَلِكَ ثُمَّ قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَا فَعَلَ فُلَانٌ فَقَالَ وَ مَا هُوَ مِنْكِ قَالَتْ زَوْجِي فَقَالَ احْمَدِي اللَّهَ وَ اسْتَرْجِعِي فَقَدِ اسْتُشْهِدَ فَقَالَتْ وَا ذُلَّاهْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَا كُنْتُ أَظُنُّ أَنَّ الْمَرْأَةَ تَجِدُ بِزَوْجِهَا هَذَا كُلَّهُ حَتَّى رَأَيْتُ هَذِهِ الْمَرْأَةَ(۲).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: امام صادق علیه السّلام فرمودند: رسول خدا از جنگی باز گشتند که جماعت زیادی از مسلمانان در آن صدمه دیده بودند. زنان نزد وی آمدند و از کشته هایشان پرسیدند، زنی نزدیک او شد و گفت: فلانی چه کرد؟ پیامبر فرمود: نسبت او با تو چه بود؟ گفت برادرم. فرمود: خدای را شکر کن و بازگرد که به شهادت رسید. زن گفت: ای رسول خدا، فلان شخص چه کرد؟ فرمود: چه نسبتی با تو دارد؟ گفت همسرم است. فرمود: خدای را شکر کن و بازگرد که شهید شد. زن گفت: ای وای و افسوس. پیامبر فرمود: گمان نمی کردم که زن نسبت به همسرش این چنین باشد، تا اینکه این زن را دیدم. - . مکارم الاخلاق: ۲۷۳ -

**[ترجمه]

«۳۳»

مکا، [مکارم الأخلاق] قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله: كَانَ إِبْرَاهِيمُ أَبِي غَيُوراً وَ أَنَا أَغْيَرُ مِنْهُ وَ أَرْغَمَ اللَّهُ أَنْفَ مَنْ لَا يَغَارُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ (۳).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: پدرم حضرت ابراهیم علیه السّلام غیور بود و من از او غیورترم و خداوند نابود سازد کسی را که نسبت به مؤمنین غیور نباشد. - . مکارم الاخلاق: ۲۷۳ -

**[ترجمه]

«۳۴»

جع، [جامع الأخبار] قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ قَذَفَ امْرَأَتَهُ بِالزِّنَا خَرَجَ مِنْ حَسَنَاتِهِ كَمَا تَخْرُجُ الْحَيَّةُ مِنْ جِلْدِهَا وَ كُتِبَ لَهُ بِكُلِّ شَعْرَةٍ عَلَى بَدَنِهِ أَلْفُ

ص: ۲۴۸

۱- ۱. مکارم الأخلاق ص ۲۴۵.

۲- ۲. مکارم الأخلاق ص ۲۶۸.

۳- ۳. مکارم الأخلاق ص ۲۷۳.

خَطِیئَهٍ(۱).

**[ترجمه]جامع الاخبار: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: هر کس تهمت زنا به زن خود زند، از همه خوبیهای خود خارج شود، همچنان که مار از پوست خود خارج شود و در برابر هر مویی که بدن دارد، هزار گناه برایش نوشته می شود. - . جامع الاخبار: ۱۵۷ -

**[ترجمه]

«۳۵»

وَ قَالَ علیه السلام: لَا تَقْذِفُوا نِسَاءَکُمْ بِالزِّنَا فَإِنَّهُ شُبِّهَ بِالطَّلَاقِ وَ إِیَّاکُمْ وَ الْغِیبَهَ فَإِنَّهَا شُبِّهَ بِالْکُفْرِ وَ اعْلَمُوا أَنَّ الْقَذْفَ وَ الْغِیبَهَ یَهْدِمَانِ عَمَلَ مِائَهِ سَنَهٍ(۲).

**[ترجمه]جامع الاخبار: امام علیه السّلام فرمودند: تهمت زنا به زنان خود نزنید، چرا که این شبیه طلاق است. بپرهیزید از غیبت که این شبیه کفر است، و بدانید که قذف و غیبت، عمل صد ساله را نابود می سازد. - . جامع الاخبار: ۱۵۸ -

**[ترجمه]

«۳۶»

وَ قَالَ علیه السلام: مَنْ قَذَفَ امْرَأَتَهُ بِالزِّنَا نَزَلَتْ عَلَیْهِ اللَّعْنَهُ وَ لَا یُقْبَلُ مِنْهُ صَرْفٌ وَ لَا عَدْلٌ (۳).

**[ترجمه]جامع الاخبار: امام علیه السّلام فرمودند: هر کس تهمت زنا به زن خود زند، لعنت خدا بر او نازل شود و هیچ کار نیک و عدلی از او قبول نمی شود. - . جامع الاخبار: ۱۵۸ -

**[ترجمه]

«۳۷»

وَ قَالَ علیه السلام: لَا یَقْذِفُ امْرَأَتَهُ إِلَّا مَلْعُونٌ أَوْ قَالَ مُنَافِقٌ فَإِنَّ الْقَذْفَ مِنَ الْکُفْرِ وَ الْکُفْرَ فِی النَّارِ لَا تَقْذِفُوا نِسَاءَکُمْ فَإِنَّ فِی قَذْفِهِنَّ نَدَامَهً طَوِیلَهً وَ عُقُوبَهً شَدِیدَهً(۴).

**[ترجمه]جامع الاخبار: امام علیه السّلام فرمودند: فقط ملعون به زن خود تهمت می زد - و یا منافق هم گفته اند -. قذف [تهمت ناروای زنا] از کفر است و کفر از آتش. تهمت زنا به زنان خود نزنید، چرا که در این کار، ندامتی است طولانی و عقوبتی است شدید. - . جامع الاخبار: ۱۵۸ -

**[ترجمه]

«۳۸»

وَ قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله: إِنِّی أَتَعَجَّبُ مِمَّنْ يَضْرِبُ امْرَأَتَهُ وَ هُوَ بِالضَّرْبِ أَوْلَی مِنْهَا لَا تَضْرِبُوا نِسَاءَكُمْ بِالْخَشَبِ فَإِنَّ فِيهِ الْقِصَاصَ وَ لَكِنِ اضْرِبُوهُنَّ بِالْجُوعِ وَ الْعُرْیِ حَتَّی تُرِيحُوا [تَرْبَحُوا] فِی الدُّنْيَا وَ الْآخِرَهِ وَ أَيُّمَا رَجُلٍ تَتَزَيَّنُ امْرَأَتُهُ وَ تَخْرُجُ مِنْ بَابِ دَارِهَا فَهُوَ دَيُّوثٌ وَ لَا يَأْثَمُ مَنْ يُسَمِّيهِ دَيُّوثاً وَ الْمَرْأَهُ إِذَا خَرَجَتْ مِنْ بَابِ دَارِهَا مُتَزَيِّنَهً مُتَعَطِّرَهً وَ الزَّوْجُ بِذَلِكَ رَاضٍ يُبْنَی لِزَوْجِهَا بِكُلِّ قَدَمٍ بَيْتٌ فِی النَّارِ فَقَصِّرُوا أَجْنِحَهَ نِسَائِكُمْ وَ لَا تُطَوِّلُوهَا فَإِنَّ فِی تَقْصِيرِ أَجْنِحَتِهَا رِضًی وَ سُرُوراً وَ دُخُولَ الْجَنَّهِ بِغَيْرِ حِسَابٍ احْفَظُوا وَصِيَّتِی فِی أَمْرِ نِسَائِكُمْ حَتَّی تَنْجُوا مِنْ شِدَّهِ الْحِسَابِ وَ مَنْ لَمْ يَحْفَظْ وَصِيَّتِی فَمَا أَسْوَأَ حَالَهُ بَيْنَ يَدَیِ اللَّهِ وَ قَالَ علیه السلام النِّسَاءُ حَبَائِلُ الشَّيْطَانِ (۵).

**[ترجمه]جامع الاخبار: پیامبر اسلام صلّی الله علیه و آله

فرمودند: من در شگفتم از کسی که زن خود را می زند، در حالی که خود مستحق تر است به زدن. زنان خود را با چوب نزنید، چرا که در آن قصاص است. اما آنها را با گرسنگی و عریانی تنبیه کنید تا در دنیا و آخرت راحت باشید. هر مردی که زنش زینت کند و از در خانه اش خارج شود، دیّوث است و هر کس آن را دیوث بنامد گناه نکرده. و زن اگر از خانه اش خارج شود در حالی که زینت کرده و عطر زده باشد و همسرش راضی به آن باشد، با هر قدمی که بر می دارد، خانه‌ای در جهنم برایش بنا می کند. بالهای زنانتان را کوتاه کنید و آن را طولانی نسازید، زیرا در کوتاه کردن آن رضایت و شادی و دخول بهشت، بدون حساب و کتاب است. وصیت مرا در خصوص زنانتان رعایت کنید تا از شدت روز حساب نجات یابید و هر کس وصیت مرا حفظ نکند، چه حال و روز بدی در برابر خدا خواهد داشت. و نیز فرمودند: زنان دامهای شیطان هستند. - . جامع الاخبار: ۱۵۸ -

**[ترجمه]

«۳۹»

نَوَادِرُ الرَّاوَنْدِيِّ، بِإِسْنَادِهِ عَنْ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: اضْرِبُوا النِّسَاءَ عَلَی تَعْلِيمِ الْخَيْرِ(۶).

ص: ۲۴۹

۱- ۱. جامع الأخبار ص ۱۵۷ طبع النجف.

۲- ۲. جامع الأخبار ص ۱۵۸.

۳- ۳. جامع الأخبار ص ۱۵۸.

۴- ۴. جامع الأخبار ص ۱۵۸.

۵- ۵. جامع الأخبار ص ۱۵۸.

٦- ٦. نوادر الراونديّ ص ١٣.

**[ترجمه]نوادر الراوندی: پیامبر خدا صلّی الله علیه و آله فرمود: زنان را برای تعلیم کار نیک بزنید. - . نوادر الراوندی: ۱۳ -

**[ترجمه]

«۴۰»

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ: إِنَّ فَاطِمَةَ دَخَلَ عَلَيْهَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام وَ بِهِ كَآبَةٌ شَدِيدَةٌ فَقَالَتْ فَاطِمَةُ علیها السلام يَا عَلِيُّ مَا هَذِهِ الْكَآبَةُ فَقَالَ عَلِيٌّ علیه السلام سَأَلَنَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَنِ الْمَرْأَةِ مَا هِيَ فَقُلْنَا عَوْرَةٌ فَقَالَ فَمَتَى تَكُونُ أَدْنَى مِنْ رَبِّهَا فَلَمْ نَدْرِ فَقَالَتْ فَاطِمَةُ لِعَلِيٍّ علیه السلام ارْجِعْ إِلَيْهِ فَأَعْلِمْهُ أَنَّ أَدْنَى مَا تَكُونُ مِنْ رَبِّهَا أَنْ تَلْزَمَ قَعْرَ بَيْتِهَا فَانْطَلَقَ فَأَخْبَرَ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَا قَالَتْ فَاطِمَةُ علیها السلام فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِنَّ فَاطِمَةَ بَضْعَةٌ مِنِّي (۱).

**[ترجمه]نوادر الراوندی: امیرالمؤمنین علیه السّلام بر فاطمه علیها السّلام وارد شدند در حالی که به شدّت غمگین بودند. فاطمه علیها السّلام فرمودند: ای علی، این غمگینی از چه روی است؟ علی علیه السّلام فرمودند: پیامبر خدا از ما درباره زن سؤال کردند؛ و ما گفتیم که عورت هستند. سپس فرمودند: چه هنگام به خداوند نزدیکتر است؟ امّا ما ندانستیم. فاطمه علیها السّلام به علی علیه السّلام گفتند: نزد وی رفته و بگو که نزدیکترین حالت زن به خدا زمانی است که در قعر خانه اش باشد. علی علیه السّلام نزد رسول خدا صلّی الله علیه و آله رفت و آنچه را که فاطمه سلام الله علیها گفته بود به پیامبر عرض کرد. رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمود: فاطمه پاره تن من است. - . نوادر الراوندی: ۱۴ -

**[ترجمه]

«۴۱»

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ عَلِيٌّ علیه السلام: أَقْبَلَتِ امْرَأَةٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِنَّ لِي زَوْجاً وَ لَهُ عَلَيَّ غِلْظَةٌ وَ إِنِّي صَنَعْتُ بِهِ شَيْئاً لِأُعَطِّفَهُ عَلَيَّ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أُفٍّ لَكِ كَدَّرْتِ دِينَكِ لَعَنَتْكِ الْمَلَائِكَةُ الْأَخْيَارُ لَعَنَتْكِ مَلَائِكَةُ السَّمَاءِ لَعَنَتْكِ مَلَائِكَةُ الْأَرْضِ فَصَامَتْ نَهَارَهَا وَ قَامَتْ لَيَالِيَهَا وَ لَبِسَتِ الْمُسُوحَ ثُمَّ حَلَقَتْ رَأْسَهَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِنَّ حَلْقَ الرَّأْسِ لَا يُقْبَلُ مِنْهَا إِلَّا أَنْ يَرْضَى الزَّوْجُ (۲).

**[ترجمه]نوادر الراوندی: امام علی علیه السّلام فرمودند: زنی خدمت رسول خدا صلّی الله علیه و آله آمد و گفت: ای رسول خدا، مرا همسری است که بر من خشم و غضب دارد و من کاری نکردم که بر من مهربان باشد. رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمود: وای بر تو، دینت را خراب کردی و ملایکه آسمان و زمین تو را لعنت کنند. پس آن زن روزها روزه گرفت و شبها به نماز ایستاد و لباس خشن پوشید و موی سر تراشید. پیامبر خدا صلّی الله علیه و آله فرمود: تراشیدن موی سر او پذیرفته نمی شود مگر اینکه همسرش از او راضی شود. - . نوادر الراوندی: ۲۵ -

**[ترجمه]

«۴۲»

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّمَا الْمَرْأَةُ لُعْبَةٌ فَمَنِ اتَّخَذَهَا فَلْيُبْضِعْهَا(۳).

**[ترجمه]نوادر الراوندی: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: زن همچون بازیچه‌ای است و هر کس آن را برگزیند، باید با او همبستر شود. -. نوادر الراوندی: ۳۵ -

**[ترجمه]

«۴۳»

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: النِّسَاءُ عَوْرَةٌ احْبِسُوهُنَّ فِي الْبُيُوتِ وَ اسْتَعِينُوا عَلَيْهِنَّ بِالْعُرْيِ (۴).

**[ترجمه]نوادر الراوندی: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: زنان عورتند آنها را در خانه ها حبس کنید و در این راه از عریان نگه داشتن آنها {لباس های رنگارنگ نخریدن برای آنها} استفاده کنید. -. نوادر الراوندی: ۳۶ -

**[ترجمه]

«۴۴»

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: الْغَيْرَةُ مِنَ الْإِيمَانِ وَ الْبَذَاءُ مِنَ الْجَفَاءِ(۵).

**[ترجمه]نوادر الراوندی: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: غیرت از ایمان است و تهمت و سخن زشت از جفا. -. نوادر الراوندی: ۳۶ -

**[ترجمه]

«۴۵»

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: كَتَبَ اللَّهُ الْجِهَادَ عَلَى رِجَالِ

۱- ۱. نوادر الراوندیّ ص ۱۴.

۲- ۲. نوادر الراوندیّ ص ۲۵.

۳- ۳. نوادر الراوندیّ ص ۳۵.

۴- ۴. نوادر الراوندیّ ص ۳۶.

٥- ٥. نوادر الراونديّ ص ٣٦.

أَمَّتِی وَ الْغَیْرَهَ عَلَی نِسَاءِ أَمَّتِی فَمَنْ صَبَرَ مِنْهُمْ وَ احْتَسَبَ أَعْطَاهُ أَجْرَ شَهِیدٍ(۱).

**[ترجمه]نوادر الراوندی: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: خداوند جهاد را بر مردان امت من واجب ساخته و غیرت را بر زنان امت من. و هر زنی که صبوری پیشه کند و خود را پاس دارد، خداوند اجر شهید را بر او عطا کند. - . نوادر الراوندی: ۳۷ -

**[ترجمه]

«۴۶»

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ عَلِیٌّ علیه السلام: أَتَی النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ بِابْنَهٍ لَهُ فَقَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ زَوْجَهَا فُلَانُ بْنُ فُلَانٍ الْأَنْصَارِیُّ فَضَرَبَهَا فَأَثَّرَ فِی وَجْهِهَا فَأُقِیدُهُ لَهَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لَکَ ذَلِکَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَی قَوْلَهُ الرِّجالُ قَوَّامُونَ عَلَی النِّساءِ الْآیَهَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَرَدْتَ أَمْراً وَ أَرَادَ اللَّهُ تَعَالَی غَیْرَهُ (۲).

**[ترجمه]نوادر الراوندی: امام علی علیه السّلام فرمودند: مردی از انصار دختر خود را خدمت پیامبر صلّی الله علیه و آله آورده و گفت: ای رسول خدا، همسر این دختر که فلان بن فلان انصاری است او را زده و در صورت او اثری نهاده، آیا می توانم آن مرد را به خاطر دخترم در قید و بند کنم؟ رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: تو را چنین باشد. که خداوند وحی فرمود: الرجال قوامون علی النساء {مردان، سرپرست زنانند.} - . النساء / ۳۴ - رسول خدا فرمود: تو چیزی را اراده کردی و خداوند غیر از آن را. - . نوادر الراوندی: ۳۸ -

**[ترجمه]

«۴۷»

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَیُّمَا رَجُلٍ رَأَی فِی مَنْزِلِهِ شَیْئاً مِنَ الْفُجُورِ فَلَمْ یُغَیِّرْ بَعَثَ اللَّهُ تَعَالَی طَیْراً أَبْیَضَ یَظَلُّ عَلَیْهِ أَرْبَعِینَ صَبَاحاً فَیَقُولُ کُلَّمَا دَخَلَ وَ خَرَجَ غَیِّرْ غَیِّرْ فَإِنْ غَیَّرَ وَ إِلَّا مَسَحَ رَأْسَهُ بِجَنَاحَیْهِ عَلَی عَیْنَیْهِ فَإِنْ رَأَی حَسَناً لَمْ یَسْتَحْسِنْهُ وَ إِنْ یَرَی قَبِیحاً لَمْ یُنْکِرْهُ (۳).

**[ترجمه]نوادر الراوندی: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: هر مردی که در خانه فسق و فجوری دید و بر آن غیرت نکرد، خداوند پرنده ای سفید را بر او می فرستد که چهل صبح بر او سایه افکند و هر گاه که مرد داخل یا خارج شود گوید: غیرت کن، غیرت کن! و اگر غیرت کرد که هیچ، و گرنه بالهایش را بر سر و چشمان وی بمالد و زان پس اگر چیز نیکویی ببیند آن را خوش ندارد و اگر چیز قبیحی ببیند، از آن بدش نمی آید. - . نوادر الراوندی: ۴۷ -

**[ترجمه]

«۴۸»

أَمَالِي الشَّيْخِ، جَمَاعَةٌ عَنْ أَبِي الْمُفَضَّلِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْحَسَنِيِّ عَنْ مُوسَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْحَسَنِيِّ عَنْ جَدِّهِ مُوسَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ وَ عَمَّيْهِ إِبْرَاهِيمَ وَ الْحَسَنِ ابْنَيِ الْحَسَنِ عَنْ أُمِّهِمْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْحُسَيْنِ عَنْ أَبِيهَا عَنْ جَدِّهَا عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليهم السلام عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله قَالَ: النِّسَاءُ عِيٌّ وَ عَوْرَاتٌ فَدَاوُوا عِيَّهُنَّ بِالسُّكُوتِ وَ عَوْرَاتِهِنَّ بِالْبُيُوتِ (۴).

**[ترجمه]امالی الطوسی: پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمودند: زنان ناتوانند و عورت شما هستند؛ ناتوانی آنها را با سکوت و عورت بودن آنها را با در خانه نگهداشتن مداوا کنید. - . امالی الطوسی ۲: ۱۹۷ -

**[ترجمه]

«۴۹»

وَ مِنْهُ، جَمَاعَةٌ عَنْ أَبِي الْمُفَضَّلِ بِإِسْنَادِهِ رَفَعَهُ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: سَأَلَتْ أُمُّ سَلَمَةَ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله عَنْ فَضْلِ النِّسَاءِ فِي خِدْمَةِ أَزْوَاجِهِنَّ فَقَالَ أَيُّمَا امْرَأَةٍ رَفَعَتْ مِنْ بَيْتِ زَوْجِهَا شَيْئاً مِنْ مَوْضِعٍ إِلَى مَوْضِعٍ تُرِيدُ بِهِ صَلَاحاً إِلَّا نَظَرَ اللَّهُ إِلَيْهَا وَ مَنْ نَظَرَ اللَّهُ إِلَيْهِ لَمْ يُعَذِّبْهُ فَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا زِدْنِي فِي النِّسَاءِ الْمَسَاكِينِ مِنَ الثَّوَابِ بِأَبِي

۱- ۱. نوادر الراوندیّ ص ۳۷.

۲- ۲. نوادر الراوندیّ ص ۳۸.

۳- ۳. نوادر الراوندیّ ص ۴۷.

۴- ۴. أمالی الطوسیّ ج ۲ ص ۱۹۷.

أَنْتَ وَ أُمِّی فَقَالَ صلی الله علیه و آله یَا أُمَّ سَلَمَهَ إِنَّ الْمَرْأَهَ إِذَا حَمَلَتْ کَانَ لَهَا مِنَ الْأَجْرِ کَمَنْ جَاهَدَ بِنَفْسِهِ وَ مَالِهِ فِی سَبِیلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَإِذَا وَضَعَتْ قِیلَ لَهَا قَدْ غُفِرَ لَکَ ذَنْبُکَ فَاسْتَأْنِفِی الْعَمَلَ فَإِذَا أَرْضَعَتْ فَلَهَا بِکُلِّ رَضْعَهٍ تَحْرِیرُ رَقَبَهٍ مِنْ وُلْدِ إِسْمَاعِیلَ (۱).

**[ترجمه]امالی الطوسی: امام صادق علیه السّلام فرمودند: امّ سلمه از رسول خدا صلی الله علیه و آله درباره فضل زنان در خدمت کردن به همسرانشان سؤال کرد. رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: هر زنی که در منزل شوهرش، برای اصلاح کاری، چیزی را از مکانی برداشته و به جایی دیگر منتقل نماید، خداوند به روی او خواهد نگریست و هر کس که خداوند به رویش بنگرد، عذابش نخواهد داد.

ام سلمه گفت: ای که پدر و مادرم فدایت! درباره زنان مسکین بگو که چگونه می توانند ثواب ببرند. پیامبر فرمودند: ای ام سلمه. هر گاه زن باردار شود، اجری خواهد داشت مانند کسی که با جان و مال خود در راه خدا جهاد کند؛ و هر گاه وضع حمل کند، به او گفته خواهد شد، گناهانت بخشیده شد، کار و زندگی ات را از سر بگیر. و آنگاه که شیر دهد، با هر شیری که دهد، گویا فردی از نسل اسماعیل را آزاد ساخته است. - . امالی الطوسی ۲: ۲۳۰ -

**[ترجمه]

«۵۰»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ وَهْبَانَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ الزَّعْفَرَانِیِّ عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنْ أَبِیهِ أَحْمَدَ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: النِّسَاءُ عِیٌّ وَ عَوْرَهٌ فَاسْتُرُوا الْعَوْرَاتِ بِالْبُیُوتِ وَ اسْتُرُوا الْعِیَّ بِالسُّکُوتِ (۲).

**[ترجمه]امالی الطوسی: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمود: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: زنان ناتوان و عورت هستند، پس عورتهای خود را در خانه ها مستور سازید و ناتوانی در کلام آنها را با سکوت کردن مستور نمایید. - . امالی الطوسی ۲: ۲۷۶ -

**[ترجمه]

«۵۱»

نهج، [نهج البلاغه] قَالَ علیه السلام: غَیْرَهُ الْمَرْأَهِ کُفْرٌ وَ غَیْرَهُ الرَّجُلِ إِیمَانٌ (۳).

**[ترجمه]نهج البلاغه: امام علی علیه السّلام فرموده اند: غیرت زن کفر است و غیرت مرد ایمان. - . نهج البلاغه ۳: ۱۷۹ -

**[ترجمه]

«۵۲»

وَ قَالَ علیه السلام: جِهَادُ الْمَرْأَهِ حُسْنُ التَّبَعُّلِ (۴).

**[ترجمه]نهج البلاغه: امام علی علیه السّلام فرمودند: جهاد زن همسرداری نیکو است. - . نهج البلاغه ۳: ۱۸۴ -

**[ترجمه]

«۵۳»

وَ قَالَ علیه السلام: الْمَرْأَهُ شَرٌّ كُلُّهَا وَ شَرُّ مَا فِيهَا أَنَّهُ لَا بُدَّ مِنْهَا(۵).

**[ترجمه]نهج البلاغه: و نیز فرمودند: زن در کل شر است، امّا چاره ای هم از او نیست. - . نهج البلاغه ۳: ۲۰۶ -

**[ترجمه]

«۵۴»

وَ قَالَ: فِي وَصِيَّتِهِ لِابْنِهِ الْحَسَنِ علیه السلام إِيَّاكَ وَ مُشَاوَرَهَ النِّسَاءِ فَإِنَّ رَأْيَهُنَّ إِلَى أَفْنٍ وَ عَزْمَهُنَّ إِلَى وَهْنٍ فَاكْفُفْ عَلَيْهِنَّ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ بِحِجَابِكَ إِيَاهُنَّ فَإِنَّ شِدَّهَ الْحِجَابِ أَبْقَى عَلَيْهِنَّ وَ لَيْسَ خُرُوجُهُنَّ بِأَشَدَّ مِنْ إِدْخَالِكَ مَنْ لَا يُوثَقُ بِهِ عَلَيْهِنَّ وَ إِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ لَا يَعْرِفْنَ غَيْرَكَ فَافْعَلْ وَ لَا تُمَلِّكِ الْمَرْأَهَ مِنْ أَمْرِهَا مَا جَاوَزَ نَفْسَهَا فَإِنَّ الْمَرْأَهَ رَيْحَانَهٌ وَ لَيْسَتْ بِقَهْرَمَانَهٍ وَ لَا تَعْدُ بِكَرَامَتِهَا نَفْسَهَا وَ لَا تُطْمِعْهَا أَنْ تَشْفَعَ لِغَيْرِهَا وَ إِيَّاكَ وَ التَّغَايُرَ فِي غَيْرِ مَوْضِعِ غَيْرَهٍ فَإِنَّ ذَلِكَ يَدْعُو الصَّحِيحَهَ إِلَى السَّقَمِ وَ الْبَرِيئَهَ إِلَى الرِّيَبِ (۶).

**[ترجمه]نهج البلاغه: امام علی علیه السّلام در وصیت خود به امام حسن علیه السّلام فرمودند: بپرهیز از مشورت با زنان، چون که رأی آنها سست و ضعیف است و در تصمیم گرفتن ناتوانند. آنها را در پشت پرده نگهدار تا چشمشان به نامحرم نیفتد، چرا که در پرده بودن، آنها را بهتر نگه می دارد و بیرون رفتن آنها از خانه، بدتر از به خانه آوردن کسی است که به او اطمینان نداری؛ و اگر بتوانی کاری کنی که جز تو را نشناسد، این کار را بکن. و کاری را که خارج از توانایی زن است به او وامگذار، همانا زن گل است نه پهلوان؛ و بر حذر باش از این که او را بیش از اندازه گرامی بداری و یا طمع او را درباره شفاعت از دیگران بر انگیزی. و بر حذر باش از غیرت نابجا، زیرا که این کار درستکار را به نادرستی می کشاند و پاکدامن را به ریاکاری. - . نهج البلاغه ۳: ۶۳ -

**[ترجمه]

«۵۵»

كَنْزُ الْكَرَاجُكِيِّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ شَاذَانَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ

۱- ۱. أمالی الطوسیّ ج ۲ ص ۲۳۰.

۲- ۲. أمالی الطوسیّ ج ۲ ص ۲۷۶.

۳- ۳. نهج البلاغه ج ۳ ص ۱۷۹.

۴- ۴. نهج البلاغه ج ۳ ص ۱۸۴ ذیل حدیث.

۵- ۵. نهج البلاغه ج ۳ ص ۲۰۶.

۶- ۶. نهج البلاغه ج ۳ ص ۶۳.

الْحَسَنِ بْنِ الْوَلِيدِ عَنْ مُحَمَّدِ [بْنِ] الْحَسَنِ الصَّفَّارِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ مُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ عَنْ يُونُسَ بْنِ يَعْقُوبَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَلْعُونَةٌ مَلْعُونَةٌ امْرَأَةٌ تُؤْذِی زَوْجَهَا وَ تَغُمُّهُ وَ سَعِيدَةٌ سَعِيدَةٌ امْرَأَةٌ تُكْرِمُ زَوْجَهَا وَ لَا تُؤْذِيهِ وَ تُطِيعُهُ فِی جَمِيعِ أَحْوَالِهِ (۱).

**[ترجمه]کنز الکراجکی: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند: ملعون است ملعون است زنی که مردش را آزار داده و غصه‌اش می دهد. و چه نیکو و نیک بخت است زنی که مردش را اکرام کرده و اذیت نمی کند و در تمام احوال از او اطاعت کند. -. کنزالفوائد الکراجکی: ۶۳ -

**[ترجمه]

«۵۶»

وَ مِنْهُ، قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام: إِيَّاکَ وَ مُشَاوَرَةَ النِّسَاءِ إِلَّا مَنْ جَرَّبْتَ بِكَمَالِ عَقْلٍ فَإِنَّ رَأْيَهُنَّ يَجُرُّ إِلَی الْأَفْنِ وَ عَزْمَهُنَّ إِلَی وَهْنٍ وَ قَصِّرْ عَلَيْهِنَّ حُجُبَهُنَّ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُنَّ وَ لَيْسَ خُرُوجُهُنَّ بِأَشَدَّ عَلَيْکَ مِنْ دُخُولِ مَنْ لَا يُوثَقُ بِهِ عَلَيْهِنَّ وَ إِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ لَا يَعْرِفْنَ غَيْرَکَ فَافْعَلْ وَ لَا تُمَلِّكِ الْمَرْأَةَ مِنْ أَمْرِهَا مَا يُجَاوِزُ نَفْسَهَا فَإِنَّ ذَلِکَ أَنْعَمُ لِبَالِهَا وَ بَالِکَ وَ إِنَّمَا الْمَرْأَةُ رَيْحَانَةٌ وَ لَيْسَتْ بِقَهْرَمَانَةٍ وَ لَا تُطْمِعْهَا أَنْ تَشْفَعَ لِغَيْرِهَا وَ لَا تُطِيلَنَّ الْخَلْوَةَ مَعَ النِّسَاءِ فَيَمْلَلْنَکَ وَ اسْتَبْقِ مِنْ نَفْسِکَ بَقِيَّةً وَ إِيَّاکَ وَ التَّغَايُرَ فِی غَيْرِ مَوْضِعِ غَيْرَةٍ فَإِنَّ ذَلِکَ يَدْعُو الصَّحِيحَةَ إِلَی السَّقَمِ وَ إِنْ رَأَيْتَ مِنْهُنَّ رِيبَةً فَعَجِّلِ النَّكِيرَ وَ أَقِلَّ الْغَضَبَ عَلَيْهِنَّ إِلَّا فِی عَيْبٍ أَوْ ذَنْبٍ (۲).

**[ترجمه]کنز الکراجکی: امیرالمؤمنین علیه السّلام فرمودند: بپرهیز از مشورت با زن، مگر آنهایی را که کمال عقلشان را تجربه کرده ای. زیرا رأی آنها به سوی سستی و تصمیمشان به سوی ضعف رهنمون می شود. و آنها را در حجاب نگهدار، چرا که این برایشان بهتر است. و خروج آنها از خانه بدتر است از اینکه شخص نامطمئنی را به خانه آوری. و اگر توانستی کاری کنی که غیر از تو شخص دیگری را نشناسد، پس این کار را انجام بده. و کاری که از توان او خارج است بر وی وامگذار، چرا که این برای روان و روح او و تو بهتر است. زن چون گلی لطیف است، او پهلوان نیست. او را به طمع نینداز که درباره کسی نزد تو شفاعت کند. خلوت با زنان را طولانی نکن که باعث ملال شوند. و برای خود توان و قدرت بگذار. بپرهیز از اینکه نابجا بر او غیرت کنی، زیرا این کار زن درستکار را به نادرستی می کشد، و اگر از آنها کار ناپسندی دیدی، در توبیخ آنها عجله کن و بر آنها کمتر خشم گیر، مگر در عیب یا گناه. -. کنزالفوائد الکراجکی: ۱۷۷ -

**[ترجمه]

«۵۷»

وَ قَالَ: لَا تُطْلِعُوا النِّسَاءَ عَلَی حَالٍ وَ لَا تَأْمَنُوهُنَّ عَلَی مَالٍ وَ لَا تَثِقُوا بِهِنَّ فِی الْفِعَالِ فَإِنَّهُنَّ لَا عَهْدَ لَهُنَّ عِنْدَ عَاهِدِهِنَّ وَ لَا وَرَعَ لَهُنَّ عِنْدَ حَاجَتِهِنَّ وَ لَا دِينَ لَهُنَّ عِنْدَ شَهْوَتِهِنَّ يَحْفَظْنَ الشَّرَّ وَ يَنْسَيْنَ الْخَيْرَ فَالْطُفُوا لَهُنَّ عَلَی حَالٍ لَعَلَّهُنَّ يُحْسِنَّ الْفِعَالَ (۳).

**[ترجمه]کنز الکراجکی: و نیز فرمودنـد: زنـان را بر حـال خود آگـاه مسازیـد و بر مال خود امین مداریـد و در کارها به آنها اطمینان نکنیـد، چرا که ایشان به هنگام عهـد بسـتن، به آن پایبنـد نیسـتند و در هنگام حاجت، هیـچ تقوایی ندارنـد. بدیها را به حافظه می سپارند و خوبیها را از یاد می برنـد. با این اوصاف، در هر حالتی برایشان ملاطفت کنیـد، باشد که کارهایشان نیکو شود. - . کنزالفوائد: ۱۷۷ -

**[ترجمه]

«۵۸»

عِدَّهُ الدَّاعِی، قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: مَا زَالَ جَبْرَئِیلُ یُوصِینِی بِالْمَرْأَهِ حَتَّی ظَنَنْتُ أَنَّهُ لَا یَنْبَغِی طَلَاقُهَا إِلَّا مِنْ فَاحِشَهٍ مُبَیِّنَهٍ(۴).

ص: ۲۵۳

۱- ۱. کنز الفوائد للکراجکیّ ص ۶۳ ضمن حدیث.

۲- ۲. کنز الفوائد ص ۱۷۷.

۳- ۳. کنز الفوائد ص ۱۷۷.

۴- ۴. عدّه الداعی ص ۶۲.

**[ترجمه]عـده الـداعی: پیـامبر صـلّی الله علیه و آله فرمودنـد: همیشه جبرئیـل مرا به زنـان توصـیه می کرد، تا جایی که گمان کردم طلاق دادن آنها شایسته نیست مگر به خاطر گناهی آشکار. - . عده الداعی: ۶۲ -

**[ترجمه]

«۵۹»

وَ قَالَ صلی الله علیه و آله: اتَّقُوا اللَّهَ فِی الضَّعِیفَیْنِ النِّسَاءِ وَ الْیَتِیمِ (۱).

**[ترجمه]عده الداعی: پیامبر صـلّی الله علیه و آله فرمودند: تقوای خدا را درباره دو ضعیف پیش گیرید: زنان و یتیم. - . عده الداعی: ۶۳ -

**[ترجمه]

«۶۰»

وَ قَالَ صـلی الله علیه و آله: حَقُّ الْمَرْأَهِ عَلَی زَوْجِهَا أَنْ یَسُدَّ جَوْعَتَهَا وَ أَنْ یَسْتُرَ عَوْرَتَهَا وَ لَا یُقَبِّحَ لَهَا وَجْهاً فَإِذَا فَعَلَ ذَلِکَ فَقَدْ وَ اللَّهِ أَدَّی حَقَّهَا(۲).

**[ترجمه]عده الداعی: و نیز فرمودند: حق زن بر شویش آن است که گرسـنگی اش را برطرف ساخته و عورتش را بپوشاند و او را سرزنش و خوار ندارد. و اگر این چنین کرد، به خدا سوگند که حق او را ادا نموده است. - . عده الداعی: ۶۳ -

**[ترجمه]

باب ۵ جوامع أحكام النساء و نوادرها

الآيات

الأحزاب یا نِساءَ النَّبِیِّ لَسْتُنَّ کَأَحَدٍ مِنَ النِّساءِ إِنِ اتَّقَیْتُنَّ فَلا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَیَطْمَعَ الَّذِی فِی قَلْبِهِ مَرَضٌ وَ قُلْنَ قَوْلًا مَعْرُوفاً وَ قَرْنَ فِی بُیُوتِکُنَّ وَ لا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجاهِلِیَّهِ الْأُولی وَ أَقِمْنَ الصَّلاهَ وَ آتِینَ الزَّکاهَ وَ أَطِعْنَ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ (۳) الممتحنه یا أَیُّهَا النَّبِیُّ إِذا جاءَکَ الْمُؤْمِناتُ یُبایِعْنَکَ عَلی أَنْ لا یُشْرِکْنَ بِاللَّهِ شَیْئاً وَ لا یَسْرِقْنَ وَ لا یَزْنِینَ وَ لا یَقْتُلْنَ أَوْلادَهُنَّ وَ لا یَأْتِینَ بِبُهْتانٍ یَفْتَرِینَهُ بَیْنَ أَیْدِیهِنَّ وَ أَرْجُلِهِنَّ وَ لا یَعْصِینَکَ فِی مَعْرُوفٍ فَبایِعْهُنَّ وَ اسْتَغْفِرْ لَهُنَّ اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِیمٌ (۴).

lt;meta info="- «یا نِساءَ النَّبِیِّ لَسْتُنَّ کَأَحَدٍ مِنَ النِّساءِ إِنِ اتَّقَیْتُنَّ فَلا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَیَطْمَعَ الَّذی فی قَلْبِهِ مَرَضٌ وَ قُلْنَ قَوْلاً مَعْرُوفاً وَ قَرْنَ فی بُیُوتِکُنَّ وَ لا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجاهِلِیَّهِ الْأُولی وَ أَقِمْنَ الصَّلاهَ وَ آتینَ الزَّکاهَ وَ أَطِعْنَ اللَّه‌َ وَ رَسُولَه.» - . احزاب / ۳۳ - ۳۲ -

{ای همسران پیامبر، شما مانند هیچ یک از زنان [دیگر] نیستید، اگر سَرِ پروا دارید پس به ناز سخن مگویید تا آنکه در دلش بیماری است طمع ورزد و گفتاری شایسته گویید. و در خانه هایتان قرار گیرید و مانند روزگار جاهلیّتِ قدیم زینتهای خود را آشکار مکنید و نماز برپا دارید و زکات بدهید و خدا و فرستاده اش را فرمان برید.}

- «یا أَیُّهَا النَّبِیُّ إِذا جاءَکَ الْمُؤْمِناتُ یُبایِعْنَکَ عَلی أَنْ لا یُشْرِکْنَ بِاللَّهِ شَیْئاً وَ لا یَسْرِقْنَ وَ لا یَزْنِینَ وَ لا یَقْتُلْنَ أَوْلادَهُنَّ وَ لا یَأْتِینَ بِبُهْتانٍ یَفْتَرِینَهُ بَیْنَ أَیْدِیهِنَّ وَ أَرْجُلِهِنَّ وَ لا یَعْصِینَکَ فی مَعْرُوفٍ فَبایِعْهُنَّ وَ اسْتَغْفِرْ لَهُنَّ اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِیمٌ» - . الممتحنه / ۱۲ -

{ای پیامبر، چون زنان باایمان نزد تو آیند که [با این شرط] با تو بیعت کنند که چیزی را با خدا شریک نسازند، و دزدی نکنند، و زنا نکنند، و فرزندان خود را نکشند، و بچه های حرامزاده ای را که پس انداخته اند با بُهتان [و حیله] به شوهر نبندند، و در [کار] نیک از تو نافرمانی نکنند، با آنان بیعت کن و از خدا برای آنان آمرزش بخواه، زیرا خداوند آمرزنده مهربان است.}

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

ل، [الخصال] الْقَطَّانُ عَنِ السُّکَّرِیِّ عَنِ الْجَوْهَرِیِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَارَهَ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَابِرٍ الْجُعْفِیِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام یَقُولُ: لَیْسَ عَلَی النِّسَاءِ أَذَانٌ وَ لَا إِقَامَهٌ وَ لَا جُمُعَهٌ وَ لَا جَمَاعَهٌ وَ لَا عِیَادَهُ الْمَرِیضِ وَ لَا اتِّبَاعُ الْجِنَازَهِ وَ لَا إِجْهَارٌ بِالتَّلْبِیَهِ وَ لَا الْهَرْوَلَهُ بَیْنَ الصَّفَا وَ الْمَرْوَهِ وَ لَا اسْتِلَامُ الْحَجَرِ الْأَسْوَدِ وَ لَا دُخُولُ الْکَعْبَهِ وَ لَا الْحَلْقُ إِنَّمَا یُقَصِّرْنَ مِنْ شُعُورِهِنَّ وَ لَا تُوَلَّی الْمَرْأَهُ الْقَضَاءَ وَ لَا تُوَلَّی الْإِمَارَهَ وَ لَا تُسْتَشَارُ وَ لَا تَذْبَحُ إِلَّا مِنَ الِاضْطِرَارِ.

وَ تَبْدَأُ فِی الْوُضُوءِ بِبَاطِنِ الذِّرَاعِ وَ الرَّجُلُ بِظَاهِرِهِ وَ لَا تَمْسَحُ کَمَا یَمْسَحُ

۱- ۱. عدّه الداعی ص ۶۳.

۲- ۲. عدّه الداعی ص ۶۳.

۳- ۳. سوره الأحزاب: ۳۳.

۴- ۴. الممتحنه: ۱۲.

الرِّجَالُ بَلْ عَلَيْهَا أَنْ تُلْقِيَ الْخِمَارَ عَنْ مَوْضِعِ مَسْحِ رَأْسِهَا فِي صَلَاةِ الْغَدَاةِ وَ الْمَغْرِبِ وَ تَمْسَحَ عَلَيْهِ وَ فِي سَائِرِ الصَّلَوَاتِ تُدْخِلُ إِصْبَعَهَا وَ تَمْسَحُ عَلَى رَأْسِهَا مِنْ غَيْرِ أَنْ تُلْقِيَ عَنْهَا خِمَارَهَا وَ إِذَا قَامَتْ فِي صَلَاتِهَا ضَمَّتْ رِجْلَيْهَا وَ وَضَعَتْ يَدَيْهَا عَلَى صَدْرِهَا وَ تَضَعُ يَدَيْهَا فِي رُكُوعِهَا عَلَى فَخِذَيْهَا وَ تَجْلِسُ إِذَا أَرَادَتِ السُّجُودَ وَ سَجَدَتْ لَاطِئَةً بِالْأَرْضِ وَ إِذَا رَفَعَتْ رَأْسَهَا مِنَ السُّجُودِ جَلَسَتْ ثُمَّ نَهَضَتْ إِلَى الْقِيَامِ وَ إِذَا قَعَدَتْ لِلتَّشَهُّدِ رَفَعَتْ رِجْلَيْهَا وَ ضَمَّتْ فَخِذَيْهَا وَ إِذَا سَبَّحَتْ عَقَدَتْ عَلَى الْأَنَامِلِ لِأَنَّهُنَّ مَسْئُولَاتٌ وَ إِذَا كَانَتْ لَهَا إِلَى اللَّهِ حَاجَةٌ صَعِدَتْ فَوْقَ بَيْتِهَا وَ صَلَّتْ وَ كَشَفَتْ رَأْسَهَا إِلَى السَّمَاءِ فَإِنَّهَا إِذَا فَعَلَتْ ذَلِكَ اسْتَجَابَ اللَّهُ لَهَا وَ لَمْ يُخَيِّبْهَا وَ لَيْسَ عَلَيْهَا غُسْلُ الْجُمُعَةِ فِي السَّفَرِ وَ لَا يَجُوزُ لَهَا تَرْكُهُ فِي الْحَضَرِ وَ لَا تَجُوزُ شَهَادَةُ النِّسَاءِ فِي شَيْ‌ءٍ مِنَ الْحُدُودِ وَ لَا يَجُوزُ شَهَادَتُهُنَّ فِي الطَّلَاقِ وَ لَا فِي رُؤْيَةِ الْهِلَالِ وَ يَجُوزُ شَهَادَتُهُنَّ فِيمَا لَا يَحِلُّ لِلرَّجُلِ النَّظَرُ لَهُ وَ لَيْسَ لِلنِّسَاءِ مِنْ سَرَوَاتِ الطَّرِيقِ شَيْ‌ءٌ وَ لَهُنَّ جَنْبَتَاهُ وَ لَا يَجُوزُ لَهُنَّ نُزُولُ الْغُرَفِ وَ لَا تَعَلُّمُ الْكِتَابَةِ وَ يُسْتَحَبُّ لَهُنَّ تَعْلِيمُ الْمِغْزَلِ وَ سُورَةِ النُّورِ وَ يُكْرَهُ لَهُنَّ تَعَلُّمُ سُورَةِ يُوسُفَ وَ إِذَا ارْتَدَّتِ الْمَرْأَةُ عَنِ الْإِسْلَامِ اسْتُتِيبَتْ فَإِنْ تَابَتْ وَ إِلَّا خُلِّدَتْ فِي السِّجْنِ وَ لَا تُقْتَلُ كَمَا يُقْتَلُ الرَّجُلُ إِذَا ارْتَدَّ وَ لَكِنَّهَا تُسْتَخْدَمُ خِدْمَةً شَدِيدَةً وَ تُمْنَعُ مِنَ الطَّعَامِ وَ الشَّرَابِ إِلَّا مَا تُمْسِكُ بِهِ نَفْسَهَا وَ لَا تُطْعَمُ إِلَّا أَخْبَثَ الطَّعَامِ وَ لَا تُكْسَى إِلَّا غَلِيظَ الثِّيَابِ وَ خَشِنَهَا وَ تُضْرَبُ عَلَى الصَّلَاةِ وَ الصِّيَامِ وَ لَا جِزْيَةَ عَلَى النِّسَاءِ وَ إِذَا حَضَرَ وِلَادَةُ الْمَرْأَةِ وَجَبَ إِخْرَاجُ مَنْ فِي الْبَيْتِ مِنَ النِّسَاءِ كَيْ لَا يَكُنَّ أَوَّلَ نَاظِرٍ إِلَى عَوْرَتِهَا وَ لَا يَجُوزُ حُضُورُ الْمَرْأَةِ الْحَائِضِ وَ لَا الْجُنُبِ عِنْدَ تَلْقِينِ الْمَيِّتِ لِأَنَّ الْمَلَائِكَةَ تَتَأَذَّى بِهِمَا وَ لَا يَجُوزُ لَهُمَا إِدْخَالُ الْمَيِّتِ قَبْرَهُ وَ إِذَا قَامَتِ الْمَرْأَةُ مِنْ مَجْلِسِهَا فَلَا يَجُوزُ لِلرَّجُلِ أَنْ يَجْلِسَ فِيهِ حَتَّى يَبْرُدَ وَ جِهَادُ الْمَرْأَةِ حُسْنُ التَّبَعُّلِ وَ أَعْظَمُ النَّاسِ حَقّاً عَلَيْهَا زَوْجُهَا وَ أَحَقُّ النَّاسِ بِالصَّلَاةِ عَلَيْهَا إِذَا مَاتَتْ زَوْجُهَا وَ لَا يَجُوزُ لِلْمَرْأَةِ أَنْ تَنْكَشِفَ بَيْنَ يَدَيِ الْيَهُودِيَّةِ وَ النَّصْرَانِيَّةِ لِأَنَّهُنَّ يَصِفْنَ ذَلِكَ لِأَزْوَاجِهِنَّ وَ لَا يَجُوزُ لَهَا أَنْ تَتَطَيَّبَ إِذَا خَرَجَتْ

مِنْ بَيْتِهَا وَ لَا يَجُوزُ لَهَا أَنْ تَتَشَبَّهَ بِالرِّجَالِ لِأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله لَعَنَ الْمُتَشَبِّهِينَ مِنَ الرِّجَالِ بِالنِّسَاءِ وَ لَعَنَ الْمُشَبِّهَاتِ مِنَ النِّسَاءِ بِالرِّجَالِ وَ لَا يَجُوزُ لِلْمَرْأَةِ أَنْ تُعَطِّلَ نَفْسَهَا وَ لَوْ أَنْ تُعَلِّقَ فِي نَفْسِهَا خَيْطاً وَ لَا يَجُوزُ أَنْ تُرَى أَظَافِيرُهَا بَيْضَاءَ وَ لَوْ أَنْ تَمْسَحَهَا بِالْحِنَّاءِ مَسْحاً وَ لَا تَخْضِبُ يَدَيْهَا فِي حَيْضِهَا فَإِنَّهُ يُخَافُ عَلَيْهَا الشَّيْطَانُ وَ إِذَا أَرَادَتِ الْمَرْأَةُ الْحَاجَةَ وَ هِيَ فِي صَلَاتِهَا صَفَّقَتْ بِيَدَيْهَا وَ الرَّجُلُ يُومِئُ بِرَأْسِهِ وَ هُوَ فِي صَلَاتِهِ وَ يُشِيرُ بِيَدِهِ وَ يُسَبِّحُ وَ لَا يَجُوزُ لِلْمَرْأَةِ أَنْ تُصَلِّيَ بِغَيْرِ خِمَارٍ إِلَّا أَنْ تَكُونَ أَمَةً فَإِنَّهَا تُصَلِّي بِغَيْرِ خِمَارٍ مَكْشُوفَةَ الرَّأْسِ وَ يَجُوزُ لِلْمَرْأَةِ لُبْسُ الدِّيبَاجِ وَ الْحَرِيرِ فِي غَيْرِ صَلَاةٍ وَ إِحْرَامٍ وَ حُرِّمَ ذَلِكَ عَلَى الرِّجَالِ إِلَّا فِي الْجِهَادِ وَ يَجُوزُ أَنْ تَتَخَتَّمَ بِالذَّهَبِ وَ تُصَلِّيَ فِيهِ وَ حُرِّمَ ذَلِكَ عَلَى الرِّجَالِ قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله يَا عَلِيُّ لَا تَتَخَتَّمْ بِالذَّهَبِ فَإِنَّهُ زِينَتُكَ فِي الْجَنَّةِ وَ لَا تَلْبَسِ الْحَرِيرَ فَإِنَّهُ لِبَاسُكَ فِي الْجَنَّةِ وَ لَا يَجُوزُ لِلْمَرْأَةِ فِي مَالِهَا عِتْقٌ وَ لَا بِرٌّ إِلَّا بِإِذْنِ زَوْجِهَا وَ لَا يَجُوزُ أَنْ تَخْرُجَ مِنْ بَيْتِهَا إِلَّا بِإِذْنِ زَوْجِهَا وَ لَا يَجُوزُ لَهَا أَنْ تَصُومَ تَطَوُّعاً إِلَّا بِإِذْنِ زَوْجِهَا وَ لَا يَجُوزُ لِلْمَرْأَةِ أَنْ تُصَافِحَ غَيْرَ ذِي مَحْرَمٍ إِلَّا مِنْ وَرَاءِ ثَوْبِهَا وَ لَا تُبَايِعَ إِلَّا مِنْ وَرَاءِ ثَوْبِهَا وَ لَا يَجُوزُ لَهَا أَنْ تَحُجَّ تَطَوُّعاً إِلَّا بِإِذْنِ زَوْجِهَا وَ لَا يَجُوزُ لِلْمَرْأَةِ أَنْ تَدْخُلَ الْحَمَّامَ فَإِنَّ ذَلِكَ مُحَرَّمٌ عَلَيْهَا وَ لَا يَجُوزُ لِلْمَرْأَةِ رُكُوبُ السَّرْجِ إِلَّا مِنْ ضَرُورَةٍ أَوْ فِي سَفَرٍ وَ مِيرَاثُ الْمَرْأَةِ نِصْفُ مِيرَاثِ الرَّجُلِ وَ دِيَتُهَا نِصْفُ دِيَةِ الرَّجُلِ وَ تُعَاقِلُ الْمَرْأَةُ الرَّجُلَ فِي الْجِرَاحَاتِ حَتَّى تَبْلُغَ ثُلُثَ الدِّيَةِ فَإِذَا زَادَتْ عَلَى الثُّلُثِ ارْتَفَعَ الرَّجُلُ وَ سَفَلَتِ الْمَرْأَةُ وَ إِذَا صَلَّتِ الْمَرْأَةُ وَحْدَهَا مَعَ الرَّجُلِ قَامَتْ خَلْفَهُ وَ لَمْ تَقُمْ بِجَنْبِهِ وَ إِذَا مَاتَتِ الْمَرْأَةُ وَقَفَ الْمُصَلِّي عَلَيْهَا عِنْدَ صَدْرِهَا وَ مِنَ الرَّجُلِ إِذَا صَلَّى عَلَيْهِ عِنْدَ رَأْسِهِ وَ إِذَا أُدْخِلَتِ الْمَرْأَةُ الْقَبْرَ وَقَفَ زَوْجُهَا فِي مَوْضِعٍ يَتَنَاوَلُ وَرِكَهَا وَ لَا شَفِيعَ لِلْمَرْأَةِ أَنْجَحُ عِنْدَ رَبِّهَا مِنْ رِضَا زَوْجِهَا وَ لَمَّا مَاتَتْ فَاطِمَةُ عليها السلام قَامَ عَلَيْهَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام وَ قَالَ اللَّهُمَّ إِنِّي رَاضٍ عَنِ ابْنَةِ نَبِيِّكَ اللَّهُمَّ إِنَّهَا

قَدْ أَوحِشَتْ فَآنِسْهَا اللَّهُمَّ إِنَّهَا قَدْ هُجِرَتْ فَصَلِّهَا اللَّهُمَّ إِنَّهَا قَدْ ظُلِمَتْ فَاحْكَمْ لَهَا وَ أَنْتَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ (۱).

**[ترجمه]الخصال:: امام باقر علیه السّلام فرمودند: بر زنان اذان و اقامه و نماز جمعه و جماعت و نیز عیادت مریض و تشییع جنازه و لبیک گفتن و هروله میان صفا و مروه و بوسیدن حجرالاسود و دخول کعبه و تراشیدن موی سر در حج واجب نیست و تنها اندکی از موی خود را کوتاه کنند. زن نمی‌تواند متولی منصب قضاوت و یا إمارت باشد، و مورد مشورت قرار نمی گیرد مگر در هنگام اضطرار. در وضو از درون دست شروع می کند و مرد از پشت دست. زن مانند مرد مسح نمی کند، بلکه باید در نماز صبح و مغرب چادر را از روی سر کنار زند و سر خود را مسح کند و در دیگر نمازها باید انگشتان را زیر چادر کرده و سرش را مسح کند، بدون اینکه چادر را کناری زند. و آنگاه که برای نماز قیام کند، پاهایش را به هم بچسباند و دستها را کنار سینه قرار دهد و در هنگام رکوع، دستها را بر رانهایش قرار دهد و هنگام سجده، اول بنشیند و سپس سجده کند، در حالی که کاملاً بر زمین چسبیده است و هر گاه سر از سجده برداشت، بنشیند و سپس قیام کند. و آنگاه که برای تشهّد نشست، دست بر رانهایش بگذارد و هرگاه که تسبیح گوید، با انگشتان خود بشمارد، زیرا با انگشتان است که چیزی درخواست می شود.

اگر زن حاجتی داشت، به پشت بام خانه اش رفته، نمازگزارد و سر خویش آشکار سازد و آنگاه که چنین کند، خداوند دعایش را اجابت نماید و او را مأیوس نسازد. غسل جمعه بر زن در هنگام سفر واجب نیست، امّا اگر در محل سکونتش باشد، ترک غسل جمعه جایز نیست. شهادت زن در خصوص چیزهایی که در آن حدود الهی جاری می شود جایز نیست و شهادت آنها در طلاق و در رؤیت هلال ماه جایز نیست. امّا شهادت آنها در چیزی که برای مرد حلال نیست که به آن نگاه کند جایز است. زنان نباید از وسط خیابان راه بروند بلکه باید از کناره ها رفت و آمد کنند. جایز نیست که در چشمه ها وارد شوند، نوشتن یاد بگیرند. مستحب است که بافندگی و سوره نور را یاد بگیرند و کراهت دارد که سوره یوسف را یاد بگیرند.

اگر زن مرتد شود، از او خواسته می شود که توبه کند وگرنه تا همیشه در زندان می ماند و کشته نمی شود، آنچنان که مرد مرتد کشته می شود. امّا زن مرتّد باید به شدت به خدمت گرفته شود و از غذا و آب ممنوع شود، مگر به اندازه‌ای که زنده بماند. و باید فقط غذای نامناسب بخورد و لباس خشن بپوشد. و برای انجام نماز و روزه مورد فشار قرار گیرد. جزیه زن واجب نیست و هر گاه که زمان وضع حمل او شد، باید همه زنان از خانه خارج شوند تا اولین کسی نباشند که به عورت او نگاه می کنند. حضور زن حایض و جنب در هنگام تلقین میت جایز نیست، زیرا فرشتگان از آنها اذیت می شوند. جایز نیست که این زنها میت را داخل قبر کنند. اگر زن از جایش بلند شد، جایز نیست که مرد در جایش بنشیند تا اینکه آن مکان سرد شود. جهاد زن همسرداری نیکوست و کسی که بیشترین حق را بر زن دارد شوهر اوست. و هر گاه زن فوت نماید، شوهر او شایسته ترین شخص برای نماز خواندن بر اوست. جایز نیست که زن در برابر یهودی و مسیحی کشف حجاب کند، زیرا آنها، وی را برای همسرانشان توصیف می کنند. جایز نیست که هنگام خروج از خانه از عطر استفاده کند. و جایز نیست که خود را شبیه مردان سازد، زیرا رسول خدا صلّی الله علیه و آله لعنت نموده مردانی را که به زنان شبیه شوند و نیز لعنت نموده است زنانی را که شباهت به مردان جویند. جایز نیست که زن خود را نیاراید حتی اگر با یک نخ ساده باشد. و جایز نیست که ناخنهای زن سفید دیده شود و اگر شده، اندکی حنا بر آنها بمالد. و در هنگام حیض دستانش را خضاب نبندد، چرا که بیم شیطان می رود (که بر او مسلط شود.)

اگر زن به هنگام نماز حاجتی داشت، دست بر هم زند و مرد با سر اشاره کند و یا در حالی که سبحان الله می گوید، با دستش اشاره کند. جایز نیست که زن بدون چادر نماز گزارد، اما اگر کنیز باشد می تواند با سر باز و بدون چادر نماز بخواند. جایز است که زن لباس ابریشمی بر تن کند به غیر از زمان نماز و احرام. پوشیدن لباس ابریشم بر مردان حرام است مگر در جهاد. جایز است که زن انگشتر طلا بر دست کرده و نماز گزارد، ولی برای مردان حرام است.

پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمودند: ای علی، انگشتر طلا بر دست مکن، چرا که آن زیور تو در بهشت است و لباس حریر بر تن مکن که لباس تو در بهشت است. جایز نیست که زن از مال خود بنده آزاد کند و یا احسان کند و از خانه خارج شود. و روزه مستحب بگیرد مگر به اذن شویش. جایز نیست که با نامحرم دست دهد یا بیعت کند مگر با استفاده از لباسش. جایز نیست که حج مستحبی به جای آورد مگر با اجازه همسرش. جایز نیست که زن به حمام رود، چرا که بر او حرام است. و جایز نیست که بر زین نشیند مگر از روی ضرورت یا در سفر.

ارثیه زن نصف ارثیه مرد است و دیه او نیز نصف دیه مرد است. دیه جراحتها در زن مساوی با مرد است، تا زمانی که به یک سوم دیه برسد و اگر از یک سوم بیشتر شود، دیه جراحتها در مرد افزایش و درباره زنان کاهش می یابد. اگر زن به تنهایی نماز گزارد، باید پشت مرد باشد نه در کنارش. اگر زن بمیرد، نمازگزار در کنار سینه اش اقامه نماز کند و برای مرد در کنار سرش نماز گزارد. هر گاه زن را داخل قبر کنند، همسرش در جایی بایستد که باسن او را بگیرد. هیچ شفیعی برای زن نزد خداوند، کارسازتر از رضایت شوهر نیست. وقتی فاطمه علیها السّلام فوت شد، امیرالمؤمنین بر جنازه اش ایستاد و گفت: خدایا، من از دختر پیامبر راضی ام. خدایا او تنها شده، مونس او باش. خدایا او مورد ظلم واقع شده، برایش قضاوت کن که تو بهترین قاضی هستی. - . الخصال ۲: ۳۷۶ - ۳۷۳ -

**[ترجمه]

«۲»

ل، [الخصال]: فِيمَا أَوْصَى بِهِ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله عَلِيّاً يَا عَلِيُّ لَيْسَ عَلَى النِّسَاءِ جُمُعَةٌ وَ لَا جَمَاعَةٌ وَ لَا أَذَانٌ وَ لَا إِقَامَةٌ وَ لَا عِيَادَةُ الْمَرِيضِ وَ لَا اتِّبَاعُ جَنَازَةٍ وَ لَا هَرْوَلَةٌ بَيْنَ الصَّفَا وَ الْمَرْوَةِ وَ لَا اسْتِلَامُ الْحَجَرِ وَ لَا حَلْقٌ وَ لَا تَوَلِّي الْقَضَاءِ وَ لَا تُسْتَشَارُ وَ لَا تَذْبَحُ إِلَّا عِنْدَ الضَّرُورَةِ وَ لَا تَجْهَرُ بِالتَّلْبِيَةِ وَ لَا تُقِيمُ عِنْدَ قَبْرٍ وَ لَا تَسْمَعُ الْخُطْبَةَ وَ لَا تَتَوَلَّى التَّزْوِيجَ وَ لَا تَخْرُجُ مِنْ بَيْتِ زَوْجِهَا إِلَّا بِإِذْنِهِ فَإِنْ خَرَجَتْ بِغَيْرِ إِذْنِهِ لَعَنَهَا اللَّهُ وَ جَبْرَئِيلُ وَ مِيكَائِيلُ وَ لَا تُعْطِي مِنْ بَيْتِ زَوْجِهَا شَيْئاً إِلَّا بِإِذْنِهِ وَ لَا تَبِيتُ وَ زَوْجُهَا عَلَيْهَا سَاخِطٌ وَ إِنْ كَانَ ظَالِماً لَهَا(۲).

**[ترجمه]الخصال: پیامبر اسلام صلّی الله علیه و آله به علی علیه السّلام وصیت نمود: ای علی، بر زنان نماز جمعه و جماعت، أذان و اقامه، عیادت مریض و تشییع جنازه و هروله میان صفا و مروه و بوسیدن حجرالاسود و تراشیدن موی و منصب قضاوت و مشاوره جایز نیست و نباید لبیک بگویند و در کنار قبر اقامت کنند و به خطبه گوش دهند و امر ازدواج را به عهده گیرند و از خانه خارج شوند مگر به اذن همسرشان. و اگر بدون اجازه خارج شدند، خداوند و جبرئیل و میکاییل بر او لعنت کنند. و از خانه مالی را نبخشد مگر به اذن شوهرش. به بستر نرود در حالی که شوهرش بر او خشمگین است، حتی اگر شوهر بر او ظلم

کرده باشد. - . الخصال: ۲۸۷ -

**[ترجمه]

«۳»

مع، [معانی الأخبار] ابْنُ الْهَیْثَم عَنِ ابْنِ زَکَرِیَّا الْقَطَّانِ عَنِ ابْنِ حَبِیبٍ عَنِ ابْنِ بُهْلُولٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ غُرَابٍ قَالَ حَدَّثَنِی خَیْرُ الْجَعَافِرِ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ أَبِیهِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام قَالَ: لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله النَّامِصَهَ وَ الْمُنْتَمِصَهَ وَ الْوَاشِرَهَ وَ الْمُتَوَشِّرَهَ وَ الْوَاصِلَهَ وَ الْمُسْتَوْصِلَهَ وَ الْوَاشِمَهَ وَ الْمُسْتَوْشِمَهَ.

قال علی بن غراب النامصه التی تنتف الشعر من الوجه و المنتمصه التی یفعل ذلک بها و الواشره التی تنشر أسنان المرأه و تفلجها و تحددها و المتوشره التی یفعل ذلک بها و الواصله التی تصل شعر المرأه بشعر امرأه غیرها و المستوصله التی یفعل ذلک بها و الواشمه التی تشم وشما فی یدی المرأه أو فی شی ء من بدنها و هی أن تغرز یدیها أو ظهر کفّها أو شیئا من بدنها بإبره حتی تؤثر فیه ثم تحشوه بالکحل أو بالنوره فیخضرّ و المستوشمه التی یفعل بها ذلک (۳).

**[ترجمه]معانی الاخبار: امیرالمؤمنین علیه السّلام فرمودند: رسول خدا صلّی الله علیه و آله لعنت کرده اند (نامصه و المنتمصه الواشره و المتوشره و الواصله و المستوصله و الواشمه و المستوشمه) را. علی بن غراب گفته است: النامصه کسی است که موی از صورت زنان بردارد و المنتمصه کسی است که این کار بر او انجام می شود. الواشره کسی است که دندانهای زن را مرتب کرده، از هم می گشاید و تیز می کند و المتوشره کسی است که این کار بر او انجام شود. الواصله کسی است که موی زن دیگری را به موی زنی پیوند می دهد و المتوصله کسی است که این کار بر او انجام شود. و الواشمه کسی است که در دستان و بدن زن خالکوبی نماید. بدین ترتیب که دستها یا قسمتی از بدن زنی را سوراخ کرده، سپس آن را با سرمه یا خضاب پر نماید تا سبز شود و المستوشمه کسی است که خالکوبی بر او انجام شود. - . معانی الاخبار: ۲۴۹ -

**[ترجمه]

«۴»

مع، [معانی الأخبار] الْمُکَتِّبُ عَنْ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ إِبْرَاهِیمَ

۱- ۱. الخصال ج ۲ ص ۳۷۳- ۳۷۶.

۲- ۲. الخصال ج ۲ ص ۲۸۷.

۳- ۳. معانی الأخبار ص ۲۴۹.

بْنِ زِيَادٍ الْكَرْخِيِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام يَقُولُ: لَعَنَ اللَّهُ الْوَاصِلَهَ وَ الْمُتَوَصِّلَهَ يَعْنِي الزَّانِيَهَ وَ الْقَوَّادَهَ(۱).

**[ترجمه]معانی الأخبار: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند: لعنت کند خداوند الواصله و المتوصّله را، یعنی زن زناکار و نیز قوّاد را. - . معانی الاخبار: ۲۵۰ -

**[ترجمه]

«۵»

ع، [علل الشرائع] أَبِي عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنِ الْأَشْعَرِيِّ عَنِ الْبَرْقِيِّ عَنْ رَجُلٍ عَنِ ابْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ عَمِّهِ رَفَعَهُ إِلَى عَلِيٍّ عليه السلام قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله: نِعْمَ اللَّهْوُ الْمِغْزَلُ لِلْمَرْأَهِ الصَّالِحَهِ(۲).

**[ترجمه]علل الشرایع: امیرالمؤمنین علیه السّلام به نقل از پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمودند: بهترین تفریح برای زن نیکوکار، بافندگی است. - . علل الشرایع: ۵۸۳ -

**[ترجمه]

«۶»

ع، [علل الشرائع] بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنِ الْبَرْقِيِّ عَنْ أَبِي الْجَوْزَاءِ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عُلْوَانَ عَنْ عَمْرِو بْنِ خَالِدٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِيٍّ عليه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: لَعَنَ اللَّهُ الْمُتَشَبِّهِينَ مِنَ الرِّجَالِ بِالنِّسَاءِ وَ الْمُتَشَبِّهَاتِ مِنَ النِّسَاءِ بِالرِّجَالِ (۳).

**[ترجمه]علل الشرایع: امیرالمؤمنین علیه السلام به نقل از پیامبر صلّی الله علیه و آله

فرمودند: خداوند لعنت کند مردانی را که خود را شبیه به زنان می کنند و زنانی که خود را شبیه به مردان می کنند. - . علل الشرایع: ۶۰۲ -

**[ترجمه]

«۷»

ع، [علل الشرائع] ن، [عيون أخبار الرضا عليه السلام]: فِي خَبَرِ الشَّامِيِّ أَنَّهُ سَأَلَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام عَنْ أَرْبَعَهٍ لَا يَشْبَعْنَ مِنْ أَرْبَعَهٍ فَقَالَ أَرْضٌ مِنْ مَطَرٍ وَ أُنْثَى مِنْ ذَكَرٍ وَ عَيْنٌ مِنْ نَظَرٍ وَ عَالِمٌ مِنْ عِلْمٍ (۴).

**[ترجمه]علل الشرایع و عیون الاخبار: امیرالمؤمنین علی علیه السّلام فرمودند: چهار چیز از چهار چیز دیگر سیر نمی شود: زمین از باران، زن از مرد، چشم از دیدن و دانشمند از علم. - . علل الشرایع: ۵۹۶ و عیون الاخبار ۱: ۲۴۶ -

**[ترجمه]

«۸»

ع، [علل الشرائع] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى الْعَلَوِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ زِيَادٍ الْقَطَّانِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عِيسَى بْنِ جَعْفَرٍ الْعَلَوِيِّ الْعُمَرِيِّ عَنْ آبَائِهِ عَنْ عُمَرَ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام أَنَّ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله قَالَ: مَرَّ أَخِي عِيسَى بِمَدِينَةٍ وَ فِيهَا رَجُلٌ وَ امْرَأَةٌ يَتَصَايَحَانِ فَقَالَ مَا شَأْنُكُمَا قَالَ يَا نَبِيَّ اللَّهِ هَذِهِ امْرَأَتِي وَ لَيْسَ بِهَا بَأْسٌ صَالِحَةٌ وَ لَكِنِّي أُحِبُّ فِرَاقَهَا قَالَ فَأَخْبِرْنِي عَلَى كُلِّ حَالٍ مَا شَأْنُهَا قَالَ هِيَ خَلَقَةُ الْوَجْهِ مِنْ غَيْرِ كِبَرٍ قَالَ لَهَا يَا امْرَأَةُ أَ تُحِبِّينَ أَنْ يَعُودَ مَاءُ وَجْهِكِ طَرِيّاً قَالَتْ نَعَمْ قَالَ لَهَا:

ص: ۲۵۸

۱- ۱. معانی الأخبار ص ۲۵۰.

۲- ۲. علل الشرائع ص ۵۸۳ ذیل حدیث.

۳- ۳. علل الشرائع ص ۶۰۲.

۴- ۴. علل الشرائع ص ۵۹۶ و عیون الأخبار ج ۱ ص ۲۴۶ ضمن حدیث طویل فیهما.

إِذَا أَكَلْتِ فَإِيَّاكِ أَنْ تَشْبَعِی لِأَنَّ الطَّعَامَ إِذَا تَكَاثَرَ عَلَى الصَّدْرِ فَزَادَ فِی الْقَدْرِ ذَهَبَ مَاءُ الْوَجْهِ فَفَعَلَتْ ذَلِكَ فَعَادَ وَجْهُهَا طَرِيّاً(۱).

**[ترجمه]علل الشرایع: پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمودند: برادرم عیسی بن مریم از شهری گذشت، مرد و زنی در آنجا فریاد می کردند. عیسی فرمود: چه شده؟ مرد گفت: ای پیامبر خدا، این زن من است که نیکوکار است امّا من می‌خواهم از او جدا شوم. عیسی فرمود: درباره او مرا باخبر ساز. مرد گفت: این زن چهره‌ای پژمرده دارد، بدون اینکه پیر شده باشد. عیسی علیه السّلام به زن گفت: ای زن، آیا دوست داری که طراوت چهره‌ات باز گردد؟ زن گفت: آری. عیسی علیه السّلام فرمود: هر گاه که غذا خوردی، بپرهیز از این که سیر شوی، زیرا غذا اگر در سینه افزون گردد، طراوت و نشاط چهره را از بین می برد. زن چنین کرد و طراوت به چهره اش بازگشت. - . علل الشرایع: ۴۹۷ -

**[ترجمه]

«۹»

سن، [المحاسن] يَعْقُوبُ بْنُ يَزِيدَ عَنْ يَحْيَى بْنِ بَحْرٍ الْخُرَاسَانِيِّ قَالَ: سَأَلَ رَجُلٌ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام وَ أَنَا حَاضِرٌ مَا بَالُ سَبَّةِ الرِّجَالِ تَنْبُتُ [يَنْبُتُ] وَ سَبَّةُ الْمَرْأَةِ لَا تَنْبُتُ [لَا يَنْبُتُ] فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ حَمِیَ ذَلِكَ مِنَ الرِّجَالِ وَ جَعَلَهُ مَرْعًى لِلنِّسَاءِ(۲).

**[ترجمه]المحاسن: مردی از امام جعفر صادق علیه السّلام سؤال کرد: چگونه است که بر نشیمنگاه مرد موی می روید و در زنان چنین نیست؟ فرمود: خداوند آن را مختص به مردان کرد و چراگاهی {مورد توجه} برای زنان قرار داد. - . المحاسن: ۳۰۶ -

**[ترجمه]

«۱۰»

صح،(۳)[صحیفه الرضا علیه السلام] عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام: لِلْمَرْأَةِ عَشَرَةُ عَوْرَاتٍ إِذَا تَزَوَّجَتْ سُتِرَتْ عَوْرَةٌ وَ إِذَا مَاتَتْ سُتِرَتْ عَوْرَاتُهَا كُلُّهَا(۴).

**[ترجمه]صحیفه الرضا: علی بن ابی طالب علیه السّلام فرمودند: زن ده عورت دارد، هر گاه ازدواج کند، یک عورت او پوشیده شود و اگر وفات یابد، همه عورتهای او از بین می روند. - . صحیفه الرضا: ۱۳ و عیون الاخبار ۲: ۳۹ -

**[ترجمه]

«۱۱»

م، [تفسیر الإمام علیه السلام]: أَتَتِ امْرَأَةٌ إِلَى النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله فَقَالَتْ مَا بَالُ الْمَرْأَتَيْنِ بِرَجُلٍ فِی الشَّهَادَةِ وَ الْمِيرَاثِ فَقَالَ لِأَنَّكُنَّ نَاقِصَاتُ الدِّينِ وَ الْعَقْلِ قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ مَا نُقْصَانُ دِينِنَا قَالَ إِنَّ إِحْدَاكُنَّ تَقْعُدُ نِصْفَ دَهْرِهَا لَا

تُصَلِّی وَ إِنَّکُنَّ تُکْثِرْنَ اللَّعْنَ وَ تَکْفُرْنَ الْعِشْرَهَ تَمْکُثُ إِحْدَاکُنَّ عِنْدَ الرَّجُلِ عَشْرَ سِنِینَ فَصَاعِداً یُحْسِنُ إِلَیْهَا وَ یُنْعِمُ عَلَیْهَا إِذَا ضَاقَتْ یَدُهُ یَوْماً أَوْ خَاصَمَهَا قَالَتْ لَهُ مَا رَأَیْتُ مِنْکَ خَیْراً قَطُّ وَ مَنْ لَمْ تَکُنْ مِنَ النِّسَاءِ هَذَا خُلُقَهَا فَالَّذِی یُصِیبُهَا مِنْ هَذَا النُّقْصَانِ مِحْنَهٌ عَلَیْهَا لِتَصْبِرَ فَیُعَظِّمَ اللَّهُ ثَوَابَهَا فَأَبْشِرِی ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَا مِنْ رَجُلٍ رَدِیٍّ إِلَّا وَ الْمَرْأَهُ الرَّدِیَّهُ أَرْدَی مِنْهُ وَ لَا مِنِ امْرَأَهٍ صَالِحَهٍ إِلَّا وَ الرَّجُلُ أَفْضَلُ مِنْهَا وَ مَا سَاوَی اللَّهُ قَطُّ امْرَأَهً بِرَجُلٍ إِلَّا مَا کَانَ مِنْ تَسْوِیَهِ اللَّهِ فَاطِمَهَ بِعَلِیٍّ علیهما السلام وَ إِلْحَاقِهَا بِهِ وَ هِیَ امْرَأَهٌ بِأَفْضَلِ رِجَالِ

ص: ۲۵۹

۱- ۱. علل الشرائع ص ۴۹۷ و کان الرمز(لی) للامالی و هو خطاء.

۲- ۲. المحاسن ص ۳۰۶ کان فی المتن(شیه) و(تثبت) فی المقامین و فی المصدر(سبه) و هو الصحیح اذ أن السبه بالضم- الاست، و علیها المناسب فی الکلمه الثانیه أن تکون(تنبت) اثباتا و نفیا و یکون معنی الحدیث أن است الرجل محمی بما ینبت علیه أما است المرأه فهو مرعی للرجل کنایه عن اتیانها فیه.

۳- ۳. صحیفه الرضا ۱۳.

۴- ۴. کان الرمز(سن) للمحاسن و هو خطأ و الصواب(ن) لعیون الاخبار و الحدیث فیه ج ۲ ص ۳۹.

الْعَالَمِينَ (۱).

**[ترجمه]تفسیر امام عسکری علیه السّلام: زنی نزد رسول خدا صلّی الله علیه و آله آمد و گفت: از چه روی دو زن در شهادت و ارثیه مساوی با یک مرد هستند؟ فرمودند: زیرا شما در دین و عقل ناقص هستید. زن گفت: ای رسول خدا، نقص در دین ما چگونه است؟ فرمود: شما نیمی از زندگی اتان را بدون نماز می گذرانید. زیاده از حد لعن و نفرین می کنید و کفران نعمت و آسایش می کنید. زنی در کنار مردی، ده سال یا بیشتر می ماند در حالی که آن مرد به او نیکی کرده و نعمت می دهد، امّا اگر روزی دست آن مرد خالی شد یا با آن زن دعوا کرد، زن می گوید: من هرگز از تو خیری ندیدم. اما اگر زنی این چنین خوی و خصلتی نداشته باشد، این نقص در دین، همچون رنج و محنتی بر دوش اوست که باید بر آن صبر کند و خداوند ثواب او را افزون گرداند، پس بشارت بر تو باد.

رسول خدا صلّی الله علیه و آله سپس فرمودند: زن فرومایه پست تر از مرد فرومایه است. و مرد صالح، بهتر و نیکوتر از زن صالحه است. و خداوند هیچ زنی را با مرد مساوی قرار نداد، مگر در خصوص مساوات فاطمه علیها السّلام با علی علیه السّلام. و او زنی است که برتر از مردان جهانیان است. - . تفسیر الامام عسکری: ۲۷۶ -

**[ترجمه]

«۱۲»

مکا، [مکارم الأخلاق] عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَحَدِهِمَا علیهما السلام: وَ سُئِلَ عَنْ حَلْیِ الذَّهَبِ لِلنِّسَاءِ قَالَ لَیْسَ بِهِ بَأْسٌ وَ لَا یَنْبَغِی لِلْمَرْأَهِ أَنْ تُعَطِّلَ نَفْسَهَا وَ لَوْ أَنْ تُعَلِّقَ فِی عُنُقِهَا قِلَادَهً وَ لَا یَنْبَغِی لَهَا أَنْ تَدَعَ یَدَهَا مِنَ الْخِضَابِ وَ لَوْ أَنْ تَمْسَحَهَا بِالْحِنَّاءِ مَسْحاً وَ لَوْ كَانَتْ مُسِنَّهً(۲).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: از پیامبر صلّی الله علیه و آله درباره زینت زن سؤال شد: فرمودند: اشکالی ندارد. شایسته نیست که زن به خود بی توجه باشد، حتی اگر شده، با انداختن یک گردنبند. و شایسته نیست که دست خود را بدون خضاب کردن وانهد، حتی اگر شده، اندک حنایی بر آن بمالد، حتی اگر پیرزن باشد. - . مکارم الاخلاق: ۱۰۷ -

**[ترجمه]

«۱۳»

وَ نَهَی النَّبِیُّ أَنْ یُرْكَبَ السَّرْجُ بِفَرْجٍ یَعْنِی الْمَرْأَهَ تَرْكَبُ بِسَرْجٍ (۳).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: پیامبر صلّی الله علیه و آله نهی فرموده اند که زن سوار بر زین اسب شود. - . مکارم الاخلاق: ۲۶۵ -

**[ترجمه]

«۱۴»

وَ عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: لَا تَحْمِلُوا الْفُرُوجَ عَلَى السُّرُوجِ فَتُهَيِّجُوهُنَ (۴).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمودند: زنها را بر زینها سوار نکنید که باعث تهییج آنها می شود. -. مکارم الاخلاق:۲۶۵ -

**[ترجمه]

«۱۵»

وَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: لَا تَخْرُجِ الْمَرْأَةُ إِلَى الْجِنَازَةِ وَ لَا يَوْمَ الْخُرُوجِ إِلَى الْحَلْبَةِ مِنَ النِّسَاءِ فَأَمَّا الْأَبْكَارُ فَلَا(۵).

ص: ۲۶۰

۱- ۱. لم یوضع للحدیث رمز و هو فی تفسیر الإمام العسکریّ ص ۲۷۶ طبع سنه ۱۳۱۵.

۲- ۲. مکارم الأخلاق ص ۱۰۷.

۳- ۳. مکارم الأخلاق ص ۲۶۵ و الثانی عن علیّ علیه السلام.

۴- ۴. مکارم الأخلاق ص ۲۶۵ و الثانی عن علیّ علیه السلام.

۵- ۵. مکارم الأخلاق ص ۲۶۶ و الحدیث کما تری، و لصواب أن یکون هکذا: لا تخرج المرأه الی الجنازه، و لا یوم الخروج(۱)(۱) یوم الخروج: هو یوم العید کما فی أقرب الموارد، م خرج. الا الخلیه من النساء(۲)(۲) هی اما خصوص المطلقه اذ یقال للمرأه أنت خلیه کنایه عن الطلاق-(مختار الصحاح، م خلا) أو الأعمّ منها و من لا زوج لها و لا أولاد-(تاج العروس) و ممّا یؤکد ذلک ما ورد فی الأحادیث من الرخصه فی خروج العجائز لصلاه العید کما فی خبر محمّد ابن شریح عن الصادق علیه السلام المروی فی الکافی- الفروع- و عیون أخبار الرضا علیه السلام أو العواتق کما فی خبر عبد اللّه بن سنان عن الصادق علیه السلام المروی فی التهذیب و العواتق جمع عاتق و یقال: عتقت المرأه خرجت عن خدمه أبویها و عن ان یملکها زوج فهی عاتق بغیرها کما فی المصباح المنیر و غیره. ، فأما الابکار فلا.

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند: زن نباید برای تشییع جنازه برود و در روز عید هم نباید خارج شود مگر زنان بیوه، امّا دختران جایز نیستند. - . مکارم الاخلاق: ۲۶۶ -

**[ترجمه]

«۱۶»

وَ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: لَا تُنْزِلُوا النِّسَاءَ الْغُرَفَ وَ لَا تُعَلِّمُوهُنَّ الْكِتَابَةَ وَ أْمُرُوهُنَّ بِالْمِغْزَلِ وَ عَلِّمُوهُنَّ سُورَةَ النُّورِ(۱).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: زنان را بر چشمه ها وارد نکنید و نوشتن یاد ندهید و به بافندگی امرشان کنید و سوره نور را به آنان بیاموزید. - . مکارم الاخلاق: ۲۶۶ -

**[ترجمه]

«۱۷»

وَ عَنْهُ علیه السلام قَالَ: أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلَى النِّسَاءِ أَنْ لَا يَنُحْنَ وَ لَا يَخْمِشْنَ وَ لَا يَقْعُدْنَ مَعَ الرِّجَالِ فِی الْخَلَاءِ(۲).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: رسول خدا صلّی الله علیه و آله بر زنان ممنوع ساختند که نوحه کنند و چنگ بر چهره اندازند و با مردان در مکان خلوت بنشینند. - . مکارم الاخلاق: ۲۶۷ -

**[ترجمه]

«۱۸»

وَ عَنْهُ علیه السلام: فِی قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ وَ لا يَعْصِينَكَ فِی مَعْرُوفٍ قَالَ الْمَعْرُوفُ أَنْ لَا يَشْقُقْنَ جَيْباً وَ لَا يَلْطِمْنَ وَجْهاً وَ لَا يَدْعُونَ وَيْلًا وَ لَا يَتَخَلَّفْنَ عِنْدَ قَبْرٍ وَ لَا يُسَوِّدْنَ ثَوْباً وَ لَا يَنْشُرْنَ شَعْراً(۳).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: از پیامبر در خصوص آیه [و در کار معروف و خیر بر تو عصیان نکنند] نقل شده که فرمودند: معروف آن است که گریبان پاره نکنند و بر صورت مشت نکو بند و آه و واویلا نگویند و در کنار قبر نمانند، و لباس سیاه بر تن نکنند و موی را آشفته نسازند. - . مکارم الاخلاق: ۲۶۷ -

**[ترجمه]

«۱۹»

وَ قَالَ النَّبِيُّ صلى الله علیه و آله: صَلَاةُ الْمَرْأَهِ وَحْدَهَا فِي بَيْتِهَا كَفَضْلِ صَلَاتِهَا فِي الْجَمْعِ خَمْساً وَ عِشْرِينَ دَرَجَهً(۴).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمودند: نماز زن به تنهایی در خانه، همان فضل نماز در جماعت را دارد، با بیست و پنج درجه بالاتر. - . مکارم الاخلاق: ۲۶۸ -

**[ترجمه]

«۲۰»

وَ قَالَ صلى الله علیه و آله: نِعْمَ اللَّهْوُ الْمِغْزَلُ لِلْمَرْأَهِ الصَّالِحَهِ(۵).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: بهترین تفریح برای زنان صالحه، بافندگی است. - . مکارم الاخلاق: ۲۷۳ -

**[ترجمه]

«۲۱»

نَوَادِرُ الرَّاوَنْدِيِّ، بِإِسْنَادِهِ عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله علیه و آله: قَلِّدُوا النِّسَاءَ وَ لَوْ بِسَيْرٍ(۶).

**[ترجمه]نوادر الراوندی: پیامبر خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: بر گردن زنان گردنبند بیاندازید حتی با نواری از چرم. - . نوادر الراوندی: ۱۵ -

**[ترجمه]

«۲۲»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] الْحُسَيْنُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْقَزْوِينِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ وَهْبَانَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الزَّعْفَرَانِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْبَرْقِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَيْسَ لِلنِّسَاءِ مِنْ سَرَوَاتِ الطَّرِيقِ شَيْ ءٌ يَعْنِي وَسَطَ الطَّرِيقِ وَ لَكِنْ يَمْشِينَ فِي وَسْطِ الطَّرِيقِ (۷).

**[ترجمه]امالی الطوسی: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند: زنان نباید از وسط راه و خیابان بروند، بلکه باید از کناره ها رفت و آمد کنند. - . امالی الطوسی ۲: ۲۷۳ -

**[ترجمه]

«۲۳»

أَعْلَامُ الدِّينِ، لِلدَّيْلَمِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام: لَيَأْتِيَنَّ عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ يُظَرَّفُ فِيهِ الْفَاجِرُ

ص: ۲۶۱

۱- ۱. مكارم الأخلاق ص ۲۶۶.

۲- ۲. مكارم الأخلاق ص ۲۶۷.

۳- ۳. مكارم الأخلاق ص ۲۶۷.

۴- ۴. مكارم الأخلاق ص ۲۶۸.

۵- ۵. مكارم الأخلاق ص ۲۷۳.

۶- ۶. نوادر الراوندیّ ص ۱۵.

۷- ۷. أمالی الطوسیّ ج ۲ ص ۲۷۳.

وَ یُقَرَّبُ فِیهِ الْمَاجِنُ وَ یُضَعَّفُ فِیهِ الْمُنْصِفُ قَالَ فَقِیلَ لَهُ مَتَی یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ فَقَالَ إِذَا اتُّخِذَتِ الْأَمَانَهُ مَغْنَماً وَ الزَّکَاهُ مَغْرَماً وَ الْعِبَادَهُ اسْتِطَالَهً وَ الصِّلَهُ مَنّاً فَقِیلَ مَتَی ذَلِکَ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ فَقَالَ إِذَا تَسَلَّطْنَ النِّسَاءُ وَ تَسَلَّطْنَ الْإِمَاءُ وَ أُمِّرَ الصِّبْیَانُ.

**[ترجمه]اعلام الدین دیلمی: امام علی علیه السّلام فرمودند: بر مردم زمانی فرا خواهد رسید که انسان فاجر و بد کاره در آن مورد تعریف و تمجید قرار گیرد، و انسان لهو و لعب کار مقرّب گردد و آدم با انصاف ضعیف شود. گفته شد: آن زمان چه موقع باشد. امام فرمودند: آنگاه که امانت به عنوان غرامت گرفته شود و عبادت را به عنوان فخر و صله رحم را به عنوان منت قرار دهند.

گفته شد: آن چه موقع باشد؟ فرمودند: آنگاه که زنان و کنیزان مسلط بر امور شوند و کودکان فرمانروایی کنند.

**[ترجمه]

«۲۴»

کِتَابُ الْغَایَاتِ، لِلشَّیْخِ جَعْفَرِ بْنِ أَحْمَدَ الْقُمِّیِّ قَالَ علیه السلام: إِنِّی لَأُبْغِضُ مِنَ النِّسَاءِ السَّلْتَاءَ وَ الْمَرْهَاءَ فَالسَّلْتَاءُ الَّتِی لَا تَخْتَضِبُ وَ الْمَرْهَاءُ الَّتِی لَا تَکْتَحِلُ (۱).

**[ترجمه]کتاب الغایات از شیخ جعفر بن أحمد قمی: امام علی علیه السّلام فرمودند: من از زنانی که خضاب نمی کنند و سرمه نمی کشند بیزارم. - . کتاب الغایات: ۸۱ -

**[ترجمه]

«۲۵»

کِتَابُ الْإِمَامَهِ وَ التَّبْصِرَهِ، عَنْ هَارُونَ بْنِ مُوسَی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَسْبَاطٍ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: شَاوِرُوا النِّسَاءَ وَ خَالِفُوهُنَّ فَإِنَّ خِلَافَهُنَّ بَرَکَهٌ.

ص: ۲۶۲

۱- ۱. کتاب الغایات ص ۸۱.

**[ترجمه]کتاب الامامه و التبصره: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: با زنان مشورت کنید و بر خلاف آن عمل کنید، زیرا در مخالفت با مشاوره آنها، برکت است .

**[ترجمه]

باب ۶ الدعاء عند إراده التزویج و الصیغه و الخطبه و آداب النکاح و الزفاف و الولیمه

الآیات

القصص: قالَ إِنِّی أُرِیدُ أَنْ أُنْکِحَکَ إِحْدَی ابْنَتَیَّ هاتَیْنِ عَلی أَنْ تَأْجُرَنِی ثَمانِیَ حِجَجٍ (۱).

lt;meta info="- «قالَ إِنِّی أُرِیدُ أَنْ أُنْکِحَکَ إِحْدَی ابْنَتَیَّ هاتَیْنِ عَلی أَنْ تَأْجُرَنی ثَمانِیَ حِجَجٍ» - . القصص: ۲۷ -

{من می خواهم یکی از این دو دختر خود را [که مشاهده می کنی] به نکاح تو در آورم، به این [شرط] که هشت سال برای من کار کنی.}

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

مکا، [مکارم الأخلاق] رُوِیَ: أَنَّهُ سَأَلَ الصَّادِقُ علیه السلام أَبَا بَصِیرٍ إِذَا تَزَوَّجَ أَحَدُکُمْ کَیْفَ یَصْنَعُ قُلْتُ مَا أَدْرِی قَالَ إِذَا هَمَّ بِذَلِکَ فَلْیُصَلِّ رَکْعَتَیْنِ وَ یَحْمَدِ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ یَقُولُ اللَّهُمَّ إِنِّی أُرِیدُ أَنْ أَتَزَوَّجَ اللَّهُمَّ فَقَدِّرْ لِی مِنَ النِّسَاءِ أَحْسَنَهُنَّ خُلْقاً وَ خَلْقاً وَ أَعَفَّهُنَّ فَرْجاً وَ أَحْفَظَهُنَّ لِی فِی نَفْسِهَا وَ مَالِی وَ أَوْسَعَهُنَّ رِزْقاً وَ أَعْظَمَهُنَّ بَرَکَهً وَ قَیِّضْ لِی مِنْهَا وَلَداً طَیِّباً تَجْعَلُهُ لِی خَلَفاً صَالِحاً فِی حَیَاتِی وَ بَعْدَ مَوْتِی (۲).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: امام صادق علیه السّلام از أبابصیر پرسیدند: به هنگام ازدواج چه می کنید؟ گفت: نمی دانم. فرمود: آنگاه که شخصی از شما قصد ازدواج داشت، باید دو رکعت نماز گزارد، خداوند عزّوجلّ را حمد و ثنا کند و گوید: خدایا من می‌خواهم ازدواج کنم، خدایا از میان زنان بهترین آنها را از لحاظ خلق و خوی و سیما و پاک ترین آنها را و کسی را که من و اموالم را به نیکی محفوظ دارد و نیز پر روزی ترین آنها و پربرکت ترین آنها را برایم در تقدیر گیر و از او فرزندانی طیب و طاهر برایم فراهم ساز که جانشین صالح من در زندگی و بعد از مرگم باشند. - . مکارم الاخلاق: ۲۳۴ -

**[ترجمه]

«۲»

وَ خَطَبَ أَبُو طَالِبٍ علیه السلام لَمَّا تَزَوَّجَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله بِخَدِیجَهَ بِنْتِ خُوَیْلِدٍ بَعْدَ أَنْ خَطَبَهَا إِلَی أَبِیهَا وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ یَقُولُ إِلَی عَمِّهَا فَأَخَذَ بِعِضَادَتَیِ الْبَابِ وَ مَنْ شَاهَدَهُ مِنْ قُرَیْشٍ حُضُورٌ فَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی جَعَلَنَا مِنْ زَرْعِ إِبْرَاهِیمَ وَ ذُرِّیَّهِ إِسْمَاعِیلَ وَ جَعَلَ لَنَا بَیْتاً مَحْجُوجاً وَ حَرَماً یُجْبی إِلَیْهِ ثَمَراتُ کُلِّ شَیْ ءٍ وَ جَعَلَنَا الْحُکَّامَ عَلَی النَّاسِ فِی بَلَدِنَا الَّذِی نَحْنُ فِیهِ ثُمَّ إِنَّ ابْنَ أَخِی مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ لَا یُوزَنُ بِرَجُلٍ مِنْ قُرَیْشٍ إِلَّا رَجَحَ وَ لَا یُقَاسُ بِأَحَدٍ مِنْهُمْ إِلَّا عَظُمَ عَنْهُ وَ إِنْ کَانَ فِی الْمَالِ قُلٌّ فَإِنَّ الْمَالَ رِزْقٌ حَائِلٌ وَ ظِلٌّ زَائِلٌ وَ لَهُ فِی خَدِیجَهَ رَغْبَهٌ وَ لَهَا فِیهِ رَغْبَهٌ وَ الصَّدَاقُ مَا سَأَلْتُمْ عَاجِلُهُ وَ آجِلُهُ مِنْ مَالِی وَ لَهُ خَطَرٌ عَظِیمٌ وَ شَأْنٌ رَفِیعٌ وَ لِسَانٌ شَافِعٌ جَسِیمٌ فَزَوَّجَهُ وَ دَخَلَ بِهَا مِنَ الْغَدِ(۳).

۱- ۱. سوره القصص ۲۷.

۲- ۲. مکارم الأخلاق ص ۲۳۴.

۳- ۳. مکارم الأخلاق ص ۲۳۴.

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: پس از آنکه پیامبر صلّی الله علیه و آله بعد از خواستگاری خدیجه بنت خویلد از پدرش - و برخی گفته‌اند از عمویش - با او ازدواج کرد، جناب ابوطالب دست بر چهارچوب در نهاد و در حضور شاهدانی از قریش چنین خطبه خواند: سپاس خدایی را که ما را از نسل ابراهیم و فرزندان اسماعیل قرار داد، کعبه و حرمی را که ثمرات هر چیزی به سوی آن می آید، در اختیار ما نهاد، و ما را حاکمان بر مردم در سرزمینی که در آن هستیم قرار داد. و بعد، اینکه برادر زاده‌ام محمد بن عبدالله بن عبدالمطلب برترین فرد در میان قریش است و اگر با دیگران قیاس شود، از آنها بزرگتر است. و گر چه مال اندکی دارد، امّا مال و منال، چون سایه زایل شدنی است. او و خدیجه یکدیگر را می خواهند و صداقی را که طلب کنید، چه امروز و چه در آینده، از مال خود خواهم داد. او مقام و شأنی بزرگ و رفیع و زبانی شفیع و بزرگ دارد. و پدر خدیجه (و گویند عموی وی) او را به ازدواج محمد صلّی الله علیه و آله در آورد و فردایش با او هم خانه شد. - . مکارم الاخلاق: ۲۳۴ -

**[ترجمه]

«۳»

وَ لَمَّا تَزَوَّجَ الرِّضَا علیه السلام ابْنَهَ الْمَأْمُونِ خَطَبَ لِنَفْسِهِ فَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ مُتَمِّمِ النِّعَمِ بِرَحْمَتِهِ وَ الْهَادِی إِلَی شُکْرِهِ بِمَنِّهِ وَ صَلَّی اللَّهُ عَلَی مُحَمَّدٍ خَیْرِ خَلْقِهِ الَّذِی جَمَعَ فِیهِ مِنَ الْفَضْلِ مَا فَرَّقَهُ فِی الرُّسُلِ قَبْلَهُ وَ جَعَلَ تُرَاثَهُ إِلَی مَنْ خَصَّهُ بِخِلَافَتِهِ وَ سَلَّمَ تَسْلِیماً وَ هَذَا أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ زَوَّجَنِی ابْنَتَهُ عَلَی مَا فَرَضَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لِلْمُسْلِمَاتِ عَلَی الْمُؤْمِنِینَ مِنْ إِمْسَاکٍ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِیحٍ بِإِحْسَانٍ وَ بَذَلْتُ لَهَا مِنَ الصَّدَاقِ مَا بَذَلَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِأَزْوَاجِهِ وَ هُوَ اثْنَتَا عَشْرَهَ أُوقِیَّهً وَ نَشٌّ عَلَی تَمَامِ الْخَمْسِمِائَهِ وَ قَدْ نَحَلْتُهَا مِنْ مَالِی مِائَهَ أَلْفِ دِرْهَمٍ زَوَّجْتَنِی یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ قَالَ بَلَی قَالَ قَبِلْتُ وَ رَضِیتُ (۱).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: وقتی امام رضا علیه السّلام با دختر مأمون ازدواج کرد، چنین فرمود: سپاس خداوندی را که با رحمت خود، نعمت را کامل ساخت و با لطف خود مرا به سوی شکر گزاری هدایت فرمود. درود خداوند بر محمد صلّی الله علیه و آله بهترین مخلوقاتش. پیامبری که تمامی فضل و نعمات را در او یکجا گرد آورد، فضلی که در سایر پیامبران یکجا فراهم نبود و میراث خود را به پیامبر خلیفه خود اختصاص داد و بر او درود فرستاد و اینک امیرالمؤمنین مأمون، دختر خود را به نکاح من در آورده، بر اساس آنچه خداوند عزّوجلّ واجب فرموده از انجام معروف و اقدام به احسان، و من مهریه ای را که پیامبر برای زنانش قرار داده بود، قرار دادم که عبارت است از ۵۰۰ درهم و من از مال خود ده هزار درهم به او بخشیدم. ای امیرالمؤمنین! آیا او را به ازدواج من در می‌آوری؟ گفت: آری. امام فرمود: قبول کرده و راضی ام. - . مکارم الاخلاق: ۲۳۵ -

**[ترجمه]

«۴»

وَ یُسْتَحَبُّ أَنْ یَخْطُبَ بِخُطْبَهِ الرِّضَا علیه السلام تَبَرُّکاً بِهَا لِأَنَّهَا جَامِعَهٌ فِی مَعْنَاهَا وَ هُوَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی حَمِدَ فِی الْکِتَابِ نَفْسَهُ وَ افْتَتَحَ بِالْحَمْدِ کِتَابَهُ وَ جَعَلَ الْحَمْدَ أَوَّلَ مَحَلِّ نِعْمَتِهِ وَ آخِرَ جَزَاءِ أَهْلِ طَاعَتِهِ وَ صَلَّی اللَّهُ عَلَی مُحَمَّدٍ خَیْرِ الْبَرِیَّهِ وَ عَلَی آلِهِ أَئِمَّهِ الرَّحْمَهِ وَ مَعَادِنِ الْحِکْمَهِ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی کَانَ فِی نَبَئِهِ الصَّادِقِ وَ کِتَابِهِ النَّاطِقِ أَنَّ مِنْ أَحَقِّ الْأَسْبَابِ بِالصِّلَهِ وَ أَوْلَی الْأُمُورِ

بِالتَّقْدِمَهِ سَبَباً أَوْجَبَ نَسَباً وَ أَمْراً أَعْقَبَ غِنًى فَقَالَ جَلَّ ثَنَاؤُهُ وَ هُوَ الَّذِی خَلَقَ مِنَ الْماءِ بَشَراً فَجَعَلَهُ نَسَباً وَ صِهْراً وَ کانَ رَبُّکَ قَدِیراً وَ قَالَ جَلَّ ثَنَاؤُهُ وَ أَنْکِحُوا الْأَیامی مِنْکُمْ وَ الصَّالِحِینَ مِنْ عِبادِکُمْ وَ إِمائِکُمْ إِنْ یَکُونُوا فُقَراءَ یُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَ اللَّهُ واسِعٌ عَلِیمٌ وَ لَوْ لَمْ تَکُنْ فِی الْمُنَاکَحَهِ وَ الْمُصَاهَرَهِ آیَهٌ مُنْزَلَهٌ وَ لَا سُنَّهٌ مُتَّبَعَهٌ لَکَانَ مَا جَعَلَ اللَّهُ فِیهِ مِنْ بِرِّ الْقَرِیبِ وَ تَأَلُّفِ الْبَعِیدِ مَا رَغِبَ فِیهِ الْعَاقِلُ اللَّبِیبُ وَ سَارَعَ إِلَیْهِ الْمُوَفَّقُ الْمُصِیبُ فَأَوْلَی النَّاسِ بِاللَّهِ مَنِ اتَّبَعَ أَمْرَهُ وَ أَنْفَذَ حُکْمَهُ وَ أَمْضَی قَضَاءَهُ وَ رَجَا جَزَاءَهُ وَ نَحْنُ نَسْأَلُ اللَّهَ تَعَالَی أَنْ یَعْزِمَ لَنَا وَ لَکُمْ عَلَی أَوْفَقِ الْأُمُورِ ثُمَّ إِنَّ فُلَانَ بْنَ فُلَانٍ مَنْ قَدْ عَرَفْتُمْ مُرُوءَتَهُ وَ عَقْلَهُ وَ صَلَاحَهُ وَ نِیَّتَهُ وَ فَضْلَهُ وَ قَدْ أَحَبَّ شَرِکَتَکُمْ وَ خَطَبَ کَرِیمَتَکُمْ فُلَانَهَ وَ بَذَلَ لَهَا مِنَ الصَّدَاقِ کَذَا فَشَفِّعُوا شَافِعَکُمْ وَ أَنْکِحُوا خَاطِبَکُمْ فِی یُسْرٍ غَیْرِ عُسْرٍ أَقُولُ قَوْلِی هَذَا وَ أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ

ص: ۲۶۴

۱- ۱. مکارم الأخلاق ص ۲۳۵.

لِي وَ لَكُمْ (١).

**[ترجمه]مكارم الاخلاق: و مستحّب است كه ازدواج با خطبه امام رضا عليه السّلام و با تبرك جستن به آن آغاز شود زيرا معانى جامع و كامل دارد و خطبه چنين است:

سپاس خداى را كه در قرآن خود را ستايش فرموده و با ستايش، قرآن را آغاز نموده و حمد را در اولين محل نعمتهاى خود و آخرين پاداش بندگانش قرار داده. درود بر محمد صلّى الله عليه و آله بهترين مخلوقات و بر خاندان او كه پيشوايان رحمت و معادن حكمت هستند. و سپاس خدايى را كه در خبر صادق و كتاب ناطقش آمده است كه ازدواج از شايسته ترين اسباب پيوند است و در شمار اولين امورى است كه بايد زودتر انجام شود كه باعث ايجاد روابط خويشاوندى شده و ثروت به دنبال دارد و خداوند متعال فرموده: {و اوست كسى كه از آب، بشرى آفريد و او را [داراى خويشاوندىِ] نَسَبى و دامادى قرار داد، و پروردگار تو همواره تواناست.} - . الفرقان / ۵۴ -

و نيز فرموده: {بى همسران خود، و غلامان و كنيزان درستكارتان را همسر دهيد. اگر تنگدستند، خداوند آنان را از فضل خويش بى نياز خواهد كرد، و خدا گشايشگر داناست. و كسانى كه [وسيله] زناشويى نمى يابند، بايد عفت ورزند تا خدا آنان را از فضل خويش بى نياز گرداند. و از ميان غلامانتان، كسانى كه در صددند با قرارداد كتبى، خود را آزاد كنند، اگر در آنان خيرى [و توانايى پرداخت مال] مى يابيد، قرار بازخريد آنها را بنويسيد، و از آن مالى كه خدا به شما داده است به ايشان بدهيد [تا تدريجاً خود را آزاد كنند]؛ و كنيزان خود را - در صورتى كه تمايل به پاكدامنى دارند - براى اينكه متاع زندگى دنيا را بجوييد، به زنا وادار مكنيد، و هر كس آنان را به زور وادار كند، در حقيقت، خدا پس از اجبار نمودن ايشان، [نسبت به آنها] آمرزنده مهربان است.} - . النور / ۳۲-۳۳ -

و حتى اگر درباره ازدواج آيه اى نازل نمى شد و سنتى نبوى نبود، نكويى قرابت و نزديك شدن افراد دور به هم، دليل خوبى است كه انسان عاقل به نكاح راغب شود و انسان موفق و صاحب خرد به انجام آن بشتابد. شايسته ترين مردم نزد خداوند كسانى هستند كه امر او را پيروى كرده، حكمش را اجرا نمايند و اميد به پاداش او داشته باشند. ما از خداوند مى خواهيم كه ما و شما را بر شايسته ترين كارها مصمم بدارد.

و فلان شخص را كه جوانمردى و عقل و نكوكارى و نيت و فضلش را مى شناسيد، دوست دارد كه با خاندان شما شريك شود، و فلان دختر را از شما خواستگارى كرده و صداق او را (فلان مقدار) داده، او را بپذيريد و دختر خويش را در شرايط آسان به ازدواج او در آوريد. اين سخن را مى گويم و از خداوند براى خود و شما طلب استغفار مى كنم. - . مكارم الاخلاق: ۲۳۵ -

**[ترجمه]

«۵»

خُطْبَةُ مُحَمَّدٍ التَّقِيِّ عليه السلام عِنْدَ تَزْوِيجِهِ بِنْتَ الْمَأْمُونِ الْحَمْدُ لِلَّهِ إِقْرَاراً بِنِعْمَتِهِ وَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ إِخْلَاصاً لِوَحْدَانِيَّتِهِ وَ صَلَّى اللَّهُ

عَلَى مُحَمَّدٍ سَيِّدِ بَرِيَّتِهِ وَ عَلَى الْأَصْفِيَاءِ مِنْ عِتْرَتِهِ أَمَّا بَعْدُ فَقَدْ كَانَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ تَعَالَى عَلَى الْأَنَامِ أَنْ أَغْنَاهُمْ بِالْحَلَالِ عَنِ الْحَرَامِ فَقَالَ سُبْحَانَهُ وَ أَنْكِحُوا الْأَيامى مِنْكُمْ وَ الصَّالِحِينَ مِنْ عِبادِكُمْ وَ إِمائِكُمْ إِنْ يَكُونُوا فُقَراءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَ اللَّهُ واسِعٌ عَلِيمٌ ثُمَّ إِنَّ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى يَخْطُبُ أُمَّ الْفَضْلِ ابْنَةَ عَبْدِ اللَّهِ الْمَأْمُونِ وَ قَدْ بَذَلَ لَهَا مِنَ الصَّدَاقِ مَهْرَ جَدَّتِهِ فَاطِمَةَ بِنْتِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ عَلَيْهَا وَ هُوَ خَمْسُمِائَةِ دِرْهَمٍ جِيَاداً فَهَلْ زَوَّجْتَهُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الصَّدَاقِ الْمَذْكُورِ قَالَ الْمَأْمُونُ نَعَمْ قَدْ زَوَّجْتُكَ يَا أَبَا جَعْفَرٍ أُمَّ الْفَضْلِ ابْنَتِي عَلَى الصَّدَاقِ الْمَذْكُورِ فَهَلْ قَبِلْتَ النِّكَاحَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام نَعَمْ قَبِلْتُ النِّكَاحَ وَ رَضِيتُ بِهِ (۲).

**[ترجمه]مكارم الاخلاق: خطبه امام محمـد تقى عليه السّـلام به هنگام ازدواجش با دختر مأمون: سپاس خداوند را، اقرار مى كنيـم بـه نعمتهـاى او و بـا اخلاـص در وحـدانيت او لاـ اله الاـ الله مى گـوييم. درود خـدا بر محمـد صـلّى الله عليه و آله سـرور بنـدگانش و بر برگزيـدگان خانـدانش. أما بعد: از نعمتهاى خداونـد بر بندگانش آن است كه ايشان را با اعطاى حلال از حرام بى نياز ساخت. خداونـد فرمود:{بى همسـران خود، و غلامان و كنيزان درسـتكارتان را همسـر دهيـد. اگر تنگدسـتند، خـداوند آنان را از فضل خويش بى نياز خواهـد كرد، و خـدا گشايشـگر داناست. و كسانى كه [وسـيله] زناشويى نمى يابنـد، بايد عفت ورزند تا خدا آنان را از فضل خويش بى نياز گرداند. و از ميان غلامانتان، كسانى كه در صددند با قرارداد كتبى، خود را آزاد كننـد، اگر در آنان خيرى [و توانايى پرداخت مال] مى يابيد، قرار بازخريد آنها را بنويسـيد، و از آن مالى كه خدا به شـما داده است به ايشان بدهيـد [تا تـدريجاً خود را آزاد كنند]؛ و كنيزان خود را - در صورتى كه تمايل به پاكدامنى دارند - براى اينكه متـاع زنـدگى دنيا را بجوييـد، به زنا وادار مكنيـد، و هر كس آنان را به زور وادار كنـد، در حقيقت، خـدا پس از اجبار نمودن ايشان، [نسبت به آنها] آمرزنده مهربان است.} - . النور: ۳۳-۳۲ -

اما بعـد: محمد بن موسـى، دختر عبدالله مأمون، ام فضل را خواسـتگارى مى كند به مهريه جده‌اش فاطمه عليها السّـلام كه ۵۰۰ درهم مى باشـد. اى اميرالمؤمنين! آيـا دخترت را بر مهريه مـذكور به نكـاح من درمى‌آورى؟ مـأمون گفت: آرى اى ابـاجعفر، دخترم امّ فضل را با مهريه مذكور به نكاح ت-و درآوردم، آيا نكاح را قبول دارى؟ ابوجعفر عليه السّـلام گفت: آرى نكاح را قبول كردم و راضى به آن هستم. - . مكارم الاخلاق: ۲۳۶ -

**[ترجمه]

«۶»

مِنْ أَمَالِي السَّيِّدِ أَبِي طَالِبٍ الْهَرَوِيِّ عَنْ زَيْنِ الْعَابِدِينَ علیه السلام قَالَ: خَطَبَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله حِينَ زَوَّجَ فَاطِمَةَ مِنْ عَلِيٍّ علیهما السلام فَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الْمَحْمُودِ لِنِعْمَتِهِ الْمَعْبُودِ بِقُدْرَتِهِ الْمُطَاعِ لِسُلْطَانِهِ الْمَرْهُوبِ مِنْ عَذَابِهِ الْمَرْغُوبِ إِلَيْهِ فِيمَا عِنْدَهُ النَّافِذِ أَمْرُهُ فِي سَمَائِهِ وَ أَرْضِهِ ثُمَّ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَمَرَنِي أَنْ أُزَوِّجَ فَاطِمَةَ مِنْ عَلِيٍّ فَقَدْ زَوَّجْتُهُ عَلَى أَرْبَعِمِائَةِ مِثْقَالِ فِضَّةٍ إِنْ رَضِيَ بِذَلِكَ عَلِيٌّ ثُمَّ دَعَا بِطَبَقِ بُسْرٍ فَقَالَ انْتَهِبُوا فَبَيْنَا نَنْتَهِبُ إِذْ دَخَلَ عَلِيٌّ فَقَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله يَا عَلِيُّ أَ عَلِمْتَ أَنَّ اللَّهَ أَمَرَنِي أَنْ أُزَوِّجَكَ فَاطِمَةَ فَقَدْ زَوَّجْتُكَهَا عَلَى أَرْبَعِمِائَةِ مِثْقَالِ فِضَّةٍ إِنْ رَضِيتَ فَقَالَ عَلِيٌّ رَضِيتُ بِذَلِكَ عَنِ اللَّهِ وَ عَنْ رَسُولِهِ فَقَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله جَمَعَ اللَّهُ شَمْلَكُمَا وَ أَسْعَدَ جَدَّكُمَا وَ أَخْرَجَ مِنْكُمَا كَثِيراً طَيِّباً(۳).

**[ترجمه]مكارم الاخلاق: امام زين العابدين عليه السّـلام فرمودند: رسول خدا صلّى الله عليه و آله وقتى فاطمه عليها السّلام را

به ازدواج علی علیه السّلام در آورد، خطبه ای فرمود: الحمدلله به پاس نعمتهای بی کرانش، سپاس معبود قدرتمند را، سلطنتش مورد اطاعت است و از عـذابش همه ترسان، همه به سویش راغبنـد به واسـطه آنچه نزد اوست. خدایی که امرش در آسـمان و زمین نافـذ است. خداونـد عزّوجلّ امر فرمود که فاطمه را به عقد علی درآورم. من نیز او را به چهارصد مثقال نقره به عقد علی در آوردم، اگر راضـی باشـد. سـپس ظرفی خرما طلب کرد و گفت: بخورید. در این هنگام علی علیه السّـلام داخل شد، رسول خـدا صـلّی الله علیه و آله فرمود: ای علی، خداونـد مرا فرمان داده که فاطمه را به عقـد تو درآورم با چهارصـد مثقال نقره، اگر رضایت دهی؟ علی علیه السّـلام فرمود: به آن راضـی ام، با اجازه خداونـد و رسولش. پیامبر فرمود: خداونـد پیوندتان را پایدار سازد و نصیب شما را نیکو سازد و از نسل شما افراد نیکوی بسیاری فراهم سازد. - . مکارم الاخلاق: ۲۳۷ -

**[ترجمه]

«۷»

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَنْکَحْتُ زَیْدَ بْنَ حَارِثَهَ زَیْنَبَ بِنْتَ جَحْشٍ

ص: ۲۶۵

۱- ۱. مکارم الأخلاق ص ۲۳۵.

۲- ۲. مکارم الأخلاق ص ۲۳۶.

۳- ۳. مکارم الأخلاق ص ۲۳۷.

وَ أَنْکَحْتُ الْمِقْدَادَ ضُبَاعَهَ بِنْتَ الزُّبَیْرِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ لِیَعْلَمُوا أَنَّ أَشْرَفَ الشَّرَفِ الْإِسْلَامُ (۱).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: زینب بنت جحش را به نکاح زید بن حارثه و ضباعه بنت ذبیر بن عبدالمطلب را به نکاح مقداد در آوردم تا بدانند که والاترین شرف و عزت اسلام است. - . مکارم الاخلاق: ۲۳۸ -

**[ترجمه]

«۸»

عَنْ جَابِرٍ الْأَنْصَارِیِّ قَالَ: لَمَّا زَوَّجَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَاطِمَهَ مِنْ عَلِیٍّ عَلَیْهِمَا السَّلَامُ أَتَاهُ أُنَاسٌ مِنْ قُرَیْشٍ فَقَالُوا إِنَّکَ زَوَّجْتَ عَلِیّاً بِمَهْرٍ خَسِیسٍ فَقَالَ مَا أَنَا زَوَّجْتُ عَلِیّاً وَ لَکِنَّ اللَّهَ زَوَّجَهُ لَیْلَهَ أُسْرِیَ بِی عِنْدَ سِدْرَهِ الْمُنْتَهَی أَوْحَی اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَی السِّدْرَهِ أَنِ انْثُرِی مَا عَلَیْکِ فَنَثَرَتِ الدُّرَّ وَ الْجَوْهَرَ عَلَی الْحُورِ الْعِینِ فَهُنَّ یَتَهَادَیْنَهُ وَ یَتَفَاخَرْنَ بِهِ وَ یَقُلْنَ هَذَا مِنْ نُثَارِ فَاطِمَهَ بِنْتِ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله فَلَمَّا کَانَتْ لَیْلَهُ الزِّفَافِ أَتَی النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله بِبَغْلَتِهِ الشَّهْبَاءِ وَ ثَنَی عَلَیْهَا قَطِیفَهً وَ قَالَ لِفَاطِمَهَ علیها السلام ارْکَبِی وَ أَمَرَ سَلْمَانَ رَحْمَهُ اللَّهِ عَلَیْهِ أَنْ یَقُودَهَا وَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله یَسُوقُهَا فَبَیْنَا هُوَ فِی بَعْضِ الطَّرِیقِ إِذْ سَمِعَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله وَجْبَهً فَإِذَا هُوَ بِ جَبْرَئِیلَ عَلَیْهِ السَّلَامُ فِی سَبْعِینَ أَلْفاً وَ مِیکَائِیلَ فِی سَبْعِینَ أَلْفاً فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله مَا أَهْبَطَکُمْ إِلَی الْأَرْضِ قَالُوا جِئْنَا نَزُفُّ فَاطِمَهَ إِلَی زَوْجِهَا وَ کَبَّرَ جَبْرَئِیلُ وَ کَبَّرَ مِیکَائِیلُ وَ کَبَّرَتِ الْمَلَائِکَهُ وَ کَبَّرَ مُحَمَّدٌ صلی الله علیه و آله فَوُضِعَ التَّکْبِیرُ عَلَی الْعَرَائِسِ مِنْ تِلْکَ اللَّیْلَهِ(۲).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: وقتی رسول خدا صلّی الله علیه و آله فاطمه را به عقد علی علیه السّلام در آوردند، جماعتی از قریش نزد پیامبر آمده و گفتند: تو دخترت را به علی دادی با مهریه ای اندک. پیامبر فرمود: ما فاطمه را به عقد علی در نیاوردیم، بلکه خداوند، در شب معراج و هنگامی که در کنار درخت سدره المنتهی بودم، او را به ازدواج علی در آورد. خداوند به درخت وحی کرد که آنچه داری نثار کن و درخت هم درّ و گوهر بر حورالعین نثار کرد، و حورالعین نیز به آن گوهرها افتخار کرده و می گفتند: این از شاد باشهای فاطمه دختر محمد صلّی الله علیه و آله است.

در شب زفاف، پیامبر استر کهربایی رنگ خود را آورده و بر آن لُنگی انداخت و به فاطمه علیها السّلام گفت: سوار شو و به سلمان فرمود که افسار استر را بگیرد، در حالی که پیامبر آن را می راند. در میانه راه پیامبر صدایی شنید، ناگاه دید که جبرئیل با هفتاد هزار و میکاییل با هفتاد هزار فرشته حاضرند. پیامبر فرمود: چه چیز شما را به زمین فرود آورده؟ گفتند: آمده‌ایم تا فاطمه را به وصال همسرش برسانیم و جبرئیل و میکاییل و فرشتگان و پیامبر همگی تکبیر گفتند. و از آن شب تکبیر گفتن در عروسی ها مرسوم شد. - . مکارم الاخلاق: ۲۳۸ -

**[ترجمه]

«۹»

عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: زُفُّوا عَرَائِسَکُمْ لَیْلًا وَ أَطْعِمُوا ضُحًی (۳).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: امام صادق علیه السّلام فرمودند: عروسی هایتان را شبها انجام دهید و روز اطعام کنید. - . مکارم الاخلاق: ۲۳۸ -

**[ترجمه]

«۱۰»

کِتَابُ الْإِمَامَهِ وَ التَّبْصِرَهِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الرَّزَّازِ عَنْ خَالِهِ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ عُثْمَانَ عَنِ النَّوْفَلِیِّ عَنِ السَّکُونِیِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مِثْلَهُ.

**[ترجمه]کتاب الامامه و التبصره: از رسول خدا صلّی الله علیه و آله نیز چنین سخنی فرموده اند.

**[ترجمه]

«۱۱»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر ابْنُ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّمَا جُعِلَتِ الْبَیِّنَاتُ لِلنَّسَبِ وَ الْمَوَارِیثِ وَ الْحُدُودِ(۴).

**[ترجمه]نوادر احمد بن محمد بن عیسی: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند: شهود و بینات برای اثبات نسبت و میراث و حدود شرعی قرار داده شده است. - . نوادر احمد بن محمد بن عیسی: ۶۶ -

**[ترجمه]

«۱۲»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر الْقَاسِمُ بْنُ عُرْوَهَ عَنِ ابْنِ بُکَیْرٍ عَنْ زُرَارَهَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ رَجُلٍ تَزَوَّجَ مُتْعَهً بِغَیْرِ شُهُودٍ قَالَ لَا بَأْسَ وَ لَا بَأْسَ بِالتَّزْوِیجِ

ص: ۲۶۶

۱- ۱. مکارم الأخلاق ص ۲۳۸.

۲- ۲. مکارم الأخلاق ص ۲۳۸.

۳- ۳. مکارم الأخلاق ص ۲۳۸.

۴- ۴. نوادر أحمد بن محمّد بن عیسی ص ۶۶.

الْبَتَّهِ بِغَيْرِ شُهُودٍ فِيمَا بَيْنَهُ وَ بَيْنَ اللَّهِ وَ إِنَّمَا جُعِلَ الشُّهُودُ فِی تَزْوِیجِ الْبَتَّهِ مِنْ أَجْلِ الْوَلَدِ لَوْ لَا ذَلِکَ لَمْ یَکُنْ بِهِ بَأْسٌ (۱).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر ابن عیسی: از زراره نقل شده که گفت: از امام جعفرصادق علیه السّلام درباره مردی پرسیدم که صیغه کرده بود امّا بدون شاهد. فرمودند: عیبی ندارد. حتی در ازدواج هم عیبی ندارد که بدون شاهد باشد و تنها نیت فرد با خدا شرط است؛ و شهود در ازدواج، برای اثبات فرزندان قرار داده شده اند و اگر فرزندی نبود، اشکالی ندارد. - . نوادر احمد بن محمد بن عیسی: ۶۶ -

**[ترجمه]

«۱۳»

أَقُولُ ذَکَرَ فِی کِتَابِ جَوَاهِرِ الْمَطَالِبِ،: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لَمَّا زَوَّجَ فَاطِمَهَ عَلِیّاً علیه السلام خَطَبَ بِهَذِهِ الْخُطْبَهِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الْمَحْمُودِ بِنِعْمَتِهِ الْمَعْبُودِ بِقُدْرَتِهِ الْمُطَاعِ سُلْطَانُهُ الْمَرْهُوبِ عِقَابُهُ وَ سَطْوَتُهُ الْمَرْغُوبِ إِلَیْهِ فِیمَا عِنْدَهُ النَّافِذِ أَمْرُهُ فِی سَمَائِهِ وَ أَرْضِهِ الَّذِی خَلَقَ الْخَلْقَ بِقُدْرَتِهِ وَ دَبَّرَهُمْ بِحِکْمَتِهِ وَ أَمَرَهُمْ بِأَحْکَامِهِ وَ أَعَزَّهُمْ بِدِینِهِ وَ أَکْرَمَهُمْ بِنَبِیِّهِ مُحَمَّدٍ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی عَظَمَتُهُ جَعَلَ الْمُصَاهَرَهَ سَبَباً لَاحِقاً وَ أَمْراً مُفْتَرَضاً وَ شَجَّ بِهَا الْأَحْلَامَ وَ أَزَالَ بِهَا الْآثَامَ وَ أَکْرَمَ بِهَا الْأَنَامَ فَقَالَ عَزَّ مِنْ قَائِلٍ وَ هُوَ الَّذِی خَلَقَ مِنَ الْماءِ بَشَراً فَجَعَلَهُ نَسَباً وَ صِهْراً وَ کانَ رَبُّکَ قَدِیراً وَ أَمْرُ اللَّهِ یَجْرِی إِلَی قَضَائِهِ وَ قَضَاؤُهُ یَجْرِی إِلَی قَدَرِهِ وَ لِکُلِّ قَضَاءٍ قَدَرٌ وَ لِکُلِّ أَجَلٍ کِتابٌ یَمْحُوا اللَّهُ ما یَشاءُ وَ یُثْبِتُ وَ عِنْدَهُ أُمُّ الْکِتابِ إِنَّ اللَّهَ أَمَرَنِی أَنْ أُزَوِّجَ فَاطِمَهَ مِنْ عَلِیٍّ وَ قَدْ أَوْجَبْتُهُ عَلَی أَرْبَعِمِائَهِ مِثْقَالٍ مِنْ فِضَّهٍ إِنْ رَضِیَ عَلِیٌّ بِذَلِکَ فَقَالَ عَلِیٌّ رَضِیتُ عَنِ اللَّهِ وَ عَنْ رَسُولِهِ فَقَالَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ وَ آلِهِ جَمَعَ اللَّهُ بَیْنَکُمَا وَ أَسْعَدَ جَدَّکُمَا وَ أَخْرَجَ مِنْکُمَا کَثِیراً طَیِّباً.

**[ترجمه]نوادر الراوندی: در کتاب جواهر المطالب ذکر شده که رسول خدا صلّی الله علیه و آله وقتی فاطمه علیها السّلام را به عقد علی علیه السّلام در آورد، این خطبه را فرمود: سپاس خداوندی را که به واسطه نعمتهایش ستوده شده و به خاطر قدرتش مورد عبادت است و سلطنت او مورد اطاعت. از عذاب و هیمنه او می ترسند و به واسطه آنچه در نزد اوست، همه به سویش راغبند. کسی که امرش در آسمان و زمین نافذ است. کسی که مردم را با قدرت خود خلق و با حکمت خود آنها را تدبیر نمود و با احکام خود به آنها فرمان داد و با دین خود به آنها عزت بخشید و با پیامبر خود به آنها اکرام کرد. خداوند تبارک و تعالی، ازدواج را به عنوان خویشاوندی لاحق و امری واجب قرار داد. و به واسطه آن رویاهای گناه آلود را از بین برد و گناهان را کنار زد و به واسطه ازدواج به مردم اکرام کرد. خداوند بلند مرتبه فرمود: {و اوست کسی که از آب، بشری آفرید و او را [دارای خویشاوندیِ] نَسَبی و دامادی قرار داد، و پروردگار تو همواره تواناست.} - . الفرقان / ۵۴ - و فرمان خدا به سوی انجام شدن پیش می رود و قضای خداوند بسوی قدر و سرنوشت جاری است. و هر قضایی را قدری است و برای هر آنچه که در آینده است کتاب و سر نوشتی است، و خداوند هر آنچه را که بخواهد پاک می کند و امّ الکتاب نزد اوست. خداوند مرا فرمان داد که فاطمه علیها السّلام را به عقد علی علیه السّلام در آوردم و من چهارصد مثقال نقره را واجب کردم، اگر علی علیه السّلام به آن رضایت دهد. علی علیه السّلام گفت: راضی هستم به رضای خدا و رسولش. سپس پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمود: خداوند میان شما را جمع گرداند و نصیب شما را نیکو سازد و از شما فرزندان نیکو و بسیار فراهم سازد .

**[ترجمه]

«۱۴»

نَوَادِرُ الرَّاوَنْدِيِّ، بِإِسْنَادِهِ عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: لَا سَهَرَ إِلَّا فِي ثَلَاثٍ تَهَجُّدٍ بِالْقُرْآنِ أَوْ طَلَبِ عِلْمٍ أَوْ عَرُوسٍ تُهْدَى إِلَى زَوْجِهَا(۲).

**[ترجمه]نوادر الراوندی: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: شب زنده داری فقط در سه چیز است: شب بیداری با قرآن، طلب علم، عروسی كه به سوی همسرش برده می شود. - . نوادر الراوندی: ۱۳ -

**[ترجمه]

«۱۵»

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: فَرْقُ بَيْنِ النِّكَاحِ وَ السِّفَاحِ ضَرْبُ الدَّفِ (۳).

**[ترجمه]نوادر الراوندی: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: فرق میان نكاح و سفاح (زنا)، زدن دفّ است. - . نوادر الراوندی: ۴۰ -

**[ترجمه]

«۱۶»

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ عَلِيٌّ علیه السلام: قَالَتِ الْأَنْصَارُ يَا رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله

۱- ۱. نوادر أحمد بن محمّد بن عیسی ص ۶۶ و كان الرمز فیه و فی سابقه(یر) للبصائر و هو من التصحیف.

۲- ۲. نوادر الراوندیّ ص ۱۳.

۳- ۳. نوادر الراوندیّ ص ۴۰.

مَا ذَا نَقُولُ إِذَا زَفَفْنَا النِّسَاءَ فَقَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله قُولُوا أَتَيْنَاكُمْ أَتَيْنَاكُمْ فَحَيُّونَا نُحَيِّيكُمْ لَوْ لَا الذَّهَبَةُ الْحَمْرَاءُ مَا حَلَّتْ فَتَاتُنَا بِوَادِيكُمْ (۱).

**[ترجمه]نوادر الراوندی: علی علیه السّلام فرمودند: انصار گفتند ای رسول خدا، آنگاه که زنان را به زفاف بفرستیم چه بگوییم؟ پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمودند: بگویید: نزد شما آمده ایم، نزد شما آمده ایم، بر ما سلام کنید تا سلامتان کنیم، و اگر طلای سرخ نباشد، دختر ما به سرزمین شما فرود نخواهد آمد. -. نوادر الراوندی: ۴۰ -

**[ترجمه]

«۱۷»

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: زُفُّوا عَرَائِسَكُمْ لَيْلًا وَ أَطْعِمُوا ضُحًى (۲).

**[ترجمه]نوادر الراوندی: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: زفاف عروسی را در شب قرار دهید و در روز ولیمه دهید. -. نوادر الراوندی: ۴۰ -

**[ترجمه]

«۱۸»

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ عَلِيٌّ علیه السلام: مَنْ أَرَادَ مِنْكُمُ التَّزْوِيجَ فَلْيُصَلِّ رَكْعَتَيْنِ وَ لْيَقْرَأْ سُورَةَ فَاتِحَةِ الْكِتَابِ وَ سُورَةَ يس فَإِذَا فَرَغَ مِنَ الصَّلَاةِ فَلْيَحْمَدِ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ لْيُثْنِ عَلَيْهِ وَ لْيَقُلِ اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي زَوْجَةً صَالِحَةً وَدُوداً وَلُوداً شَكُوراً قَنُوعاً غَيُوراً إِنْ أَحْسَنْتُ شَكَرَتْ وَ إِنْ أَسَأْتُ غَفَرَتْ وَ إِنْ ذَكَرْتُ اللَّهَ تَعَالَى أَعَانَتْ وَ إِنْ نَسِيتُ ذَكَّرَتْ وَ إِنْ خَرَجْتُ مِنْ عِنْدِهَا حَفِظَتْ وَ إِنْ دَخَلْتُ عَلَيْهَا سُرَّتْ وَ إِنْ أَمَرْتُهَا أَطَاعَتْنِي وَ إِنْ أَقْسَمْتُ عَلَيْهَا أَبَرَّتْ قَسَمِي وَ إِنْ غَضِبْتُ عَلَيْهَا أَرْضَتْنِي يَا ذَا الْجَلَالِ وَ الْإِكْرَامِ هَبْ لِي ذَلِكَ فَإِنَّمَا أَسْأَلُكَ وَ لَا أَجِدُ إِلَّا مَا قَسَمْتَ لِي فَمَنْ فَعَلَ ذَلِكَ أَعْطَاهُ اللَّهُ مَا سَأَلَ ثُمَّ إِذَا زُفَّتْ إِلَيْهِ وَ دَخَلَتْ عَلَيْهِ فَلْيُصَلِّ رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ لْيَمْسَحْ يَدَهُ عَلَى نَاصِيَتِهَا وَ لْيَقُلِ اللَّهُمَّ بَارِكْ لِي فِي أَهْلِي وَ بَارِكْ لَهَا فِيَّ وَ مَا جَمَعْتَ بَيْنَنَا فَاجْمَعْ بَيْنَنَا فِي خَيْرٍ وَ يُمْنٍ وَ بَرَكَةٍ وَ إِنْ جَعَلْتَهَا فُرْقَةً فَاجْعَلْهَا فُرْقَةً إِلَى خَيْرٍ(۳).

**[ترجمه]نوادر الراوندی: امام علی علیه السّلام فرمودند: هر کس که قصد ازدواج کرد، باید دو رکعت نماز و سوره فاتحه الکتاب و سوره یس را بخواند. وقتی از نماز فارغ شد، باید خداوند عزّوجلّ را سپاس و ثنا بگوید و ادامه دهد: خدایا، همسری صالحه، مهربان، پر زاد و ولد، شکور، قانع و غیور روزی ام ساز. اگر احسانش کنم، شکر گزار باشد و اگر بدی کنم ببخشد. اگر خداوند را یاد کنم، در این راه یاری ام کند و اگر خدا را فراموش کنم، به یادم آورد. اگر از کنارش دور شدم، خود را حفظ کند و اگر بر او داخل شدم، مسرور گردد. اگر امری کنم اطاعت نماید و اگر قسم خوردم، قسم مرا باور کند، و اگر بر او خشم گیرم، مرا راضی سازد.

ای صاحب جلال و اکرام، این نعمت را بر من ببخش. من فقط از تو می خواهم و جز آنچه را که تو قسمت نمایی، نمی یابم. پس هر کس این کار را انجام دهد، خداوند آنچه را که بخواهد عطا نماید .

آنگاه که با او ازدواج کرد و بر خلوت وارد شد، باید دو رکعت نماز گزارد، سپس دست بر پیشانی زن نهاده و بگوید: خدایا، پیوند میان ما را مبارک فرما. و با خیر و برکت میان م-ا را جمع گردان. و اگر فراقی در این پیوند قرار می دهد، آن فراق هم برای خیر باشد. - . نوادر الراوندی: ۴۸ -

**[ترجمه]

«۱۹»

الْهِدَايَهُ،: إِذَا أَرَادَ الرَّجُلُ أَنْ يَتَزَوَّجَ فَلْيُصَلِّ رَكْعَتَيْنِ وَ يَرْفَعْ يَدَهُ يَسْأَلُ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ يَقُولُ اللَّهُمَّ إِنِّی أُرِيدُ أَنْ أَتَزَوَّجَ فَسَهِّلْ لِی مِنَ النِّسَاءِ أَحْسَنَهُنَّ خُلُقاً وَ أَعَفَّهُنَّ فَرْجاً وَ أَحْفَظَهُنَّ لِی فِی نَفْسِهَا وَ مَالِی وَ أَوْسَعَهُنَّ رِزْقاً وَ أَعْظَمَهُنَّ بَرَكَهً وَ قَيِّضْ لِی مِنْهَا وَلَداً تَجْعَلُهُ لِی خَلَفاً فِی حَيَاتِی وَ بَعْدَ مَوْتِی وَ لَا تَجْعَلْ لِلشَّيْطَانِ فِيهِ شِرْكاً وَ لَا نَصِيباً(۴).

**[ترجمه]الهدایه: اگر مردی قصد ازدواج کرد، باید دو رکعت نماز بخواند، دستش را بلند کرده و از خداوند طلب کند: خدایا، من می خواهم ازدواج کنم، پس از میان زنان بهترن آنها را از نظر اخلاق و پاک ترین آنها را و کسی که من و اموالم را کاملاً حفظ کند و روزی فراوان و برکت عظیم داشته باشد، فراهم ساز، و از او برایم فرزندی قرار ده که در زندگی و پس از مرگم خلفی صالح باشد و در این ازدواج شیطان را نصیب و شریک قرار مده. - . الهدایه: ۶۷ -

**[ترجمه]

«۲۰»

مِنْهُ،: وَ يُكْرَهُ التَّزْوِيجُ وَ الْقَمَرُ فِی الْعَقْرَبِ فَإِنَّهُ مَنْ فَعَلَ ذَلِكَ لَمْ

۱- ۱. نوادر الراوندیّ ص ۴۰.

۲- ۲. نوادر الراوندیّ ص ۴۰.

۳- ۳. نوادر الراوندیّ ص ۴۸ و لیس فی آخره و ان جعلتها فرقه إلخ.

۴- ۴. الهدایه ص ۶۷.

یَرَ الْحُسْنَی (۱).

**[ترجمه]الهدایه: زمانی که برج قمر در عقرب است، ازدواج کراهت دارد و اگر کسی در این هنگام ازدواج کند، خیر نخواهد دید. - . الهدایه: ۶۸ -

**[ترجمه]

أقول

قد مر القول فی معنی هذا الکلام فی کتاب السماء و العالم فی باب النجوم فلیراجع إلیه و سیجی ء فی مطاوی أخبار هذا الباب أیضا ما یرشدک إلیه.

**[ترجمه]البته سخن در این باب در کتاب السماء و العالم و در باب نجوم آمده و در خلال صفحات آینده هم مطالبی خواهد آمد.

**[ترجمه]

«۲۱»

مُسْنَدُ فَاطِمَهَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهَا، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ هَارُونَ بْنِ مُوسَی عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِی العریب [الْغَرِیبِ] عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زَکَرِیَّا بْنِ دِینَارٍ عَنْ شُعَیْبِ بْنِ وَاقِدٍ عَنِ اللَّیْثِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السلام عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ: لَمَّا أَرَادَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَنْ یُزَوِّجَ فَاطِمَهَ علیها السلام عَلِیّاً علیه السلام قَالَ لَهُ اخْرُجْ یَا أَبَا الْحَسَنِ إِلَی الْمَسْجِدِ فَإِنِّی خَارِجٌ فِی أَثَرِکَ وَ مُزَوِّجُکَ بِحَضْرَهِ النَّاسِ وَ ذَاکِرٌ مِنْ فَضْلِکَ مَا تَقَرُّ بِهِ عَیْنُکَ قَالَ عَلِیٌّ فَخَرَجْتُ مِنْ عِنْدِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ أَنَا لَا أَعْقِلُ فَرَحاً وَ سُرُوراً فَاسْتَقْبَلَنِی أَبُو بَکْرٍ وَ عُمَرُ قَالا مَا وَرَاکَ یَا أَبَا الْحَسَنِ فَقُلْتُ یُزَوِّجُنِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَاطِمَهَ وَ أَخْبَرَنِی أَنَّ اللَّهَ قَدْ زَوَّجَنِیهَا وَ هَذَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله خَارِجٌ فِی أَثَرِی لِیَذْکُرَ بِحَضْرَهِ النَّاسِ فَفَرِحَا وَ سُرَّا وَ دَخَلَا مَعِیَ الْمَسْجِدَ قَالَ عَلِیٌّ فَوَ اللَّهِ مَا تَوَسَّطْنَاهُ حَتَّی لَحِقَ بِنَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ إِنَّ وَجْهَهُ یَتَهَلَّلُ فَرَحاً وَ سُرُوراً فَقَالَ أَیْنَ بِلَالٌ فَأَجَابَ لَبَّیْکَ وَ سَعْدَیْکَ یَا رَسُولَ اللَّهِ ثُمَّ قَالَ أَیْنَ الْمِقْدَادُ فَأَجَابَ لَبَّیْکَ یَا رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله ثُمَّ قَالَ أَیْنَ سَلْمَانُ فَأَجَابَ لَبَّیْکَ یَا رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله ثُمَّ قَالَ أَیْنَ أَبُو ذَرٍّ فَأَجَابَ لَبَّیْکَ یَا رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَلَمَّا مَثُلُوا بَیْنَ یَدَیْهِ قَالَ انْطَلِقُوا بِأَجْمَعِکُمْ فَقُومُوا فِی جَنَبَاتِ الْمَدِینَهِ وَ اجْمَعُوا الْمُهَاجِرِینَ وَ الْأَنْصَارَ وَ الْمُسْلِمِینَ فَانْطَلَقُوا لِأَمْرِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ أَقْبَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَجَلَسَ عَلَی أَعْلَی دَرَجَهٍ مِنْ مِنْبَرِهِ فَلَمَّا حُشِدَ الْمَسْجِدُ بِأَهْلِهِ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَحَمِدَ اللَّهَ وَ أَثْنَی عَلَیْهِ فَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی رَفَعَ السَّمَاءَ فَبَنَاهَا وَ بَسَطَ الْأَرْضَ فَدَحَاهَا وَ أَثْبَتَهَا بِالْجِبَالِ فَأَرْسَاهَا أَخْرَجَ مِنْهَا مَاءَهَا وَ مَرْعَاهَا الَّذِی تَعَاظَمَ عَنْ صِفَاتِ الْوَاصِفِینَ وَ تَجَلَّلَ عَنْ تَحْبِیرِ لُغَاتِ النَّاطِقِینَ وَ جَعَلَ

۱- ۱. الهدایه ص ۶۸.

الْجَنَّهَ ثَوَابَ الْمُتَّقِينَ وَ النَّارَ عِقَابَ الظَّالِمِينَ وَ جَعَلَنِی نِقْمَهً لِلْكَافِرِينَ وَ رَحْمَهً وَ رَأْفَهً عَلَى الْمُؤْمِنِينَ عِبَادَ اللَّهِ إِنَّكُمْ فِی دَارِ أَمَلٍ وَ عَدٍّ وَ أَجَلٍ وَ صِحَّهٍ وَ عِلَلٍ دَارِ زَوَالٍ وَ تَقَلُّبِ أَحْوَالٍ جُعِلَتْ سَبَباً لِلارْتِحَالِ فَرَحِمَ اللَّهُ امْرَأً قَصَّرَ مِنْ أَمَلِهِ وَ جَدَّ فِی عَمَلِهِ وَ أَنْفَقَ الْفَضْلَ مِنْ مَالِهِ وَ أَمْسَكَ الْفَضْلَ مِنْ قُوتِهِ قَدَّمَ لِيَوْمِ فَاقَتِهِ يَوْمِ يُحْشَرُ فِيهِ الْأَمْوَاتُ وَ تَخْشَعُ لَهُ الْأَصْوَاتُ وَ تُذْكَرُ الْأَوْلَادُ وَ الْأُمَّهَاتُ وَ تَرَى النَّاسَ سُكارى وَ ما هُمْ بِسُكارى يَوْمَ يُوَفِّيهِمُ اللَّهُ دِينَهُمُ الْحَقَّ وَ يَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِينُ يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ ما عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُحْضَراً وَ ما عَمِلَتْ مِنْ سُوءٍ تَوَدُّ لَوْ أَنَّ بَيْنَها وَ بَيْنَهُ أَمَداً بَعِيداً فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقالَ ذَرَّهٍ خَيْراً يَرَهُ وَ مَنْ يَعْمَلْ مِثْقالَ ذَرَّهٍ شَرًّا يَرَهُ لِيَوْمٍ تَبْطُلُ فِيهِ الْأَنْسَابُ وَ تُقْطَعُ الْأَسْبَابُ وَ يَشْتَدُّ فِيهِ عَلَى الْمُجْرِمِينَ الْحِسَابُ وَ يُدْفَعُونَ إِلَى الْعَذَابِ فَمَنْ زُحْزِحَ عَنِ النَّارِ وَ أُدْخِلَ الْجَنَّهَ فَقَدْ فازَ وَ مَا الْحَياهُ الدُّنْيا إِلَّا مَتاعُ الْغُرُورِ أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا الْأَنْبِيَاءُ حُجَجُ اللَّهِ فِی أَرْضِهِ النَّاطِقُونَ بِكِتَابِهِ الْعَامِلُونَ بِوَحْيِهِ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَمَرَنِی أَنْ أُزَوِّجَ كَرِيمَتِی فَاطِمَهَ بِأَخِی وَ ابْنِ عَمِّی وَ أَوْلَى النَّاسِ بِی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ وَ إِنْ قَدْ زَوَّجَهُ فِی السَّمَاءِ بِشَهَادَهِ الْمَلَائِكَهِ وَ أَمَرَنِی أَنْ أُزَوِّجَهُ وَ أُشْهِدَكُمْ عَلَى ذَلِكَ ثُمَّ جَلَسَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله ثُمَّ قَالَ قُمْ يَا عَلِیُّ فَاخْطُبْ لِنَفْسِكَ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله أَخْطُبُ وَ أَنْتَ حَاضِرٌ قَالَ اخْطُبْ فَهَكَذَا أَمَرَنِی جَبْرَئِيلُ أَنْ آمُرَكَ أَنْ تَخْطُبَ لِنَفْسِكَ وَ لَوْ لَا أَنَّ الْخَطِيبَ فِی الْجِنَانِ دَاوُدُ لَكُنْتَ أَنْتَ يَا عَلِیُّ ثُمَّ قَالَ النَّبِیُّ صلى الله عليه و آله أَيُّهَا النَّاسُ اسْمَعُوا قَوْلَ نَبِيِّكُمْ إِنَّ اللَّهَ بَعَثَ أَرْبَعَهَ آلَافِ نَبِیٍّ لِكُلِّ نَبِیٍّ وَصِیٌّ وَ أَنَا خَيْرُ الْأَنْبِيَاءِ وَ وَصِيِّی خَيْرُ الْأَوْصِيَاءِ ثُمَّ أَمْسَكَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ ابْتَدَأَ عَلِیٌّ فَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی أَلْهَمَ بِفَوَاتِحِ عِلْمِهِ النَّاطِقِينَ وَ أَنَارَ بِثَوَاقِبِ

عَظَمَتِهِ قُلُوبَ الْمُتَّقِينَ وَ أَوْضَحَ بِدَلَائِلِ أَحْكَامِهِ طُرُقَ الْفَاصِلِينَ وَ أَنْهَجَ بِابْنِ عَمِّي الْمُصْطَفَى الْعَالَمِينَ وَ عَلَتْ دَعْوَتُهُ لِرَوَاعِي الْمُلْحِدِينَ وَ اسْتَظْهَرَتْ كَلِمَتُهُ عَلَى بَوَاطِلِ الْمُبْطِلِينَ وَ جَعَلَهُ خَاتَمَ النَّبِيِّينَ وَ سَيِّدَ الْمُرْسَلِينَ فَبَلَّغَ رِسَالَةَ رَبِّهِ وَ صَدَعَ بِأَمْرِهِ وَ بَلَّغَ عَنِ اللَّهِ آيَاتِهِ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَ الْعِبَادَ بِقُدْرَتِهِ وَ أَعَزَّهُمْ بِدِينِهِ وَ أَكْرَمَهُمْ بِنَبِيِّهِ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه و آله وَ رَحِمَ وَ كَرَّمَ وَ شَرَّفَ وَ عَظَّمَ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى نَعْمَائِهِ وَ أَيَادِيهِ وَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ شَهَادَةً تَبْلُغُهُ وَ تُرْضِيهِ وَ صَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ صَلَاةً تُزْلِفُهُ وَ تُحْظِيهِ وَ النِّكَاحُ مِمَّا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ وَ أَذِنَ فِيهِ وَ مَجْلِسُنَا هَذَا مِمَّا قَضَاهُ وَ رَضِيَهُ وَ هَذَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ زَوَّجَنِي ابْنَتَهُ فَاطِمَةَ عَلَى صَدَاقِ أَرْبَعِ مِائَةِ دِرْهَمٍ وَ دِينَارٍ قَدْ رَضِيتُ بِذَلِكَ فَاسْأَلُوهُ وَ اشْهَدُوا فَقَالَ الْمُسْلِمُونَ زَوَّجْتَهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ نَعَمْ قَالَ الْمُسْلِمُونَ بَارَكَ اللَّهُ لَهُمَا وَ عَلَيْهِمَا وَ جَمَعَ شَمْلَهُمَا.

**[ترجمه]مسند فاطمه علیها السّلام: وقتی رسول خدا صلّی الله علیه و آله قصد تزویج فاطمه علیها السّلام به علی علیه السّلام را نمود، به علی علیه السّلام فرمود: یا اباالحسن، به سوی مسجد برو، من نیز در پشت سر تو می آیم و در حضور مردم تو را به ازدواج فاطمه علیها السّلام در می آورم. و از فضایل خود به یادآور، آنچه را که باعث شادی ات می شود.

علی علیه السّلام فرمود: از نزد رسول خدا صلّی الله علیه و آله خارج شدم، در حالی که از شادی و سرور مبهوت بودم. ابوبکر و عمر به استقبال من آمده و گفتند: ای اباالحسن، تو را چه شده؟ گفتم: رسول خدا صلّی الله علیه و آله، فاطمه علیها السّلام را به ازدواج من درآورد و خبر داد که خداوند وی را به نکاح من در آورده است؛ و رس--ول خدا صلّی الله علیه و آله در پ-ی من می آید تا در حضور مردم این را بگوید. آن دو هم خوشحال شده و همراه من وارد مسجد شدند.

علی علیه السّلام می گوید: به خدا سوگند هنوز به وسط مسجد نرسیده بودیم که رسول خدا صلّی الله علیه و آله به ما ملحق شدند، در حالی که چهره‌شان از شادی می درخشید. فرمود: بلال کجاست؟ [بلال] جواب داد: لبیک یا رسول الله. سپس فرمود: کجاست مقداد: جواب داد: لبیک یا رسول الله. سپس فرمود: سلمان کجاست؟ جواب داد: لبیک یا رسول الله. وقتی همگی در برابرش قرار گرفتند، گفت: همگی به گوشه و کنار شهر رفته و مهاجرین و انصار و مسلمانان را جمع کنید. آنها نیز به فرمان رسول خدا رفتند. رسول خدا صلّی الله علیه و آله بر بالاترین پله منبر نشستند. وقتی مسجد پر شد، رسول خدا قیام کرده، سپاس و ثنای خدا نموده و فرمود: سپاس خداوندی را که آسمان را بر افراشت و زمین را گسترانید و آن را با کوهها ثابت و مستحکم نمود، و از زمین آب و چراگاه بیرون ساخت. خداوندی که از توصیف توصیف‌گران بزرگتر است و عظیم تر و از حلقه تحسین و تزیین سخنوران جلیل تر. خداوند بهشت را ثواب پرهیزگاران و آتش را جزای ظالمان و مرا نیز تیغ نقمتی بر کافران و رحمت و محبت برای مؤمنان قرار داد. ای بندگان خدا، شما در خانه صحت و بیماریها و خانه فنا و دگرگونی اوضاع هستید که همین مسایل سبب مرگ شمایند. خداوند رحمت کند کسی را که آرزویش را کوتاه کرد و در کارهایش جدّیت به خرج داد و افزونِ روزی و قوت خویش را نگهداشت و از خیرات و مبّرات برای روز نیاز خود، روزی که در آن مردگان محشور می شوند، ذخیره نمود. روزی که صدای مردم در کام می ماند و فریادی بر نمی آید. مردم همچون مستان دیده می شوند، در حالی که مست نیستند. روزی که خداوند به دین حق آنها وفا می کند و مردم خواهند دانست که خداوند همان حقیقت مبین است. «یَوْمَ تَجِدُ کُلُّ نَفْسٍ ما عَمِلَتْ مِنْ خَیْرٍ مُحْضَراً وَ ما عَمِلَتْ مِنْ سُوءٍ تَوَدُّ لَوْ أَنَّ بَیْنَها وَ بَیْنَهُ أَمَداً بَعِیداً»، - آل عمران / ۳۰ - {روزی که هر کسی آنچه کار نیک به جای آورده و آنچه بدی مرتکب شده، حاضر شده می یابد؛ و آرزو می کند: کاش میان او و آن [کارهای بد] فاصله ای دور بود}

« فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقالَ ذَرَّةٍ خَيْراً يَرَهُ، وَ مَنْ يَعْمَلْ مِثْقالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ»، - . الزلزال /۸-۷ - {پس هر که هموزن ذرّه ای نیکی کند [نتیجه] آن را خواهد دید، و هر که هموزن ذرّه ای بدی کند، [نتیجه] آن را خواهد دید.}

قیامت روزی است که حسب و نسب در آن باطل می شود و أسباب مودت و محبّت از بین می رود و جزا و حساب مجرمان در آن به شدّت اجرا شده و به سوی عذاب رانده می شوند. {پس هر که را از آتش به دور دارند و در بهشت درآورند، قطعاً کامیاب شده است؛ و زندگی دنیا جز مایه فریب نیست.} - . آل عمران / ۱۸۵ -

ای مردم، انبیا حجتهای خدا بر زمین هستند، که کلام او را بازگو کرده و به وحی او عمل می کنند. خداوند عزّوجلّ مرا امر کرده که دخترم فاطمه را به نکاح پسر عمویم، برترین مردم نزد من یعنی علی بن ابی طالب در آورم. خداوند او را در آسمان با شهادت ملایکه به عقد علی علیه السّلام در آورده و به من فرمان داده که فاطمه علیها السّلام را به عقد علی علیه السّلام در آورده و شما را بر آن شاهد گیرم. سپس رسول خدا صلّی الله علیه و آله نشست و به علی علیه السّلام گفت: بلند شو و خطبه ای بخوان. علی علیه السّلام گفت: من خطبه بخوانم؟ آن هم در محضر شما؟ رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمود: بخوان که این چنین جبرئیل فرمانم داده که به تو امر کنم خطبه بخوانی. و اگر داوود علیه السّلام خطیب بهشت نبود، حتماً تو خطیب بهشت می شدی.

علی علیه السّلام آغاز به سخن کرد: سپاس خداوندی را که با کلید عملش به ناطقین الهام کرد و با شهاب های عظمتش قلوب متقین را روشنی بخشید و با احکام روشن خود، راه فاصله گرفتگان را روشن ساخت و با پسر عمویم محمد مصطفی صلّی الله علیه و آله، جهانیان را به راه راست هدایت نمود و دعوت او بر پیشوایان ملحد و کافر برتری یافت و سخنانش بر کلام پوچ پیروان باطل تفوق یافت. خداوند او را خاتم پیامبران و سرور رسولانش قرار داد، او نیز پیام خدایش را ابلاغ فرمود و در کارش استواری به خرج داد و آیات خدا را تبلیغ نمود. سپاس خدایی را که بندگان را به قدرت خویش آفرید و آنها را با دین خود عزّت بخشید و با ارسال پیامبر خویش محمد صلّی الله علیه و آله بر مردم اکرام نموده، آنها را مورد رحمت و تکریم و شرف و تعظیم قرار داد. سپاس خداوند را به خاطر نعمات و کراماتش، شهادت می دهم که هیچ خدایی جز الله وجود ندارد، شهادتی که به او رسیده و او را خشنود ساخته و درود بیکران بر محمد صلّی الله علیه و آله.

نکاح از جمله مواردی است که خداوند به آن إذن و فرمان داده و این مجلس ما را هم خداوند در تقدیر آورده و به آن خشنود شده است. و اینك این، محمد بن عبدالله علیه السّلام، دختر خویش فاطمه علیها السّلام را با مهریه چهارصد درهم و دینار به عقد نکاح من درآورده؛ از او سؤال کنید و شهادت دهید. مسلمانان گفتند: آیا فاطمه را به عقد علی علیه السّلام درآوری؟ رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمود: آری: مسلمانان گفتند: خداوند بر آنها برکت و نعمت دهد و پیوندشان را مستدام سازد.

**[ترجمه]

وَ مِنْهُ، عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنْ بَدْرِ بْنِ عَمَّارٍ الطَّبَرِسْتَانِیِّ عَنِ الصَّدُوقِ عَنْ مُحَمَّدٍ الْمَحْمُودِیِّ عَنْ أَبِیهِ قَالَ: حَضَرْتُ مَجْلِسَ أَبِی جَعْفَرٍ حِینَ تَزْوِیجِ الْمَأْمُونِ وَ کَانُوا بَعَثُوا إِلَی یَحْیَی بْنِ أَکْثَمَ فَسَأَلُوهُ الِاحْتِیَالَ عَلَی أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام بِمَسْأَلَةٍ فِی الْفِقْهِ یُلْقِیهَا عَلَیْهِ فَلَمَّا اجْتَمَعُوا وَ حَضَرَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام قَالُوا یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ هَذَا یَحْیَی بْنُ أَکْثَمَ إِنْ أَذِنْتَ أَنْ یَسْأَلَ أَبَا جَعْفَرٍ عَنْ مَسْأَلَةٍ فِی الْفِقْهِ فَیَنْظُرَ کَیْفَ فَهْمُهُ فَأَذِنَ الْمَأْمُونُ فِی ذَلِکَ فَقَالَ یَحْیَی لِأَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام مَا تَقُولُ فِی مُحْرِمٍ قَتَلَ صَیْداً قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام فِی حِلٍّ أَمْ فِی حَرَمٍ عَالِماً أَمْ جَاهِلًا عَمْداً أَوْ خَطَأً صَغِیراً أَوْ کَبِیراً حُرّاً أَوْ عَبْداً مُبْتَدِئاً أَوْ مُعِیداً مِنْ ذَوَاتِ الطَّیْرِ أَوْ غَیْرِهَا مِنْ صِغَارِ الصَّیْدِ أَوْ مِنْ کِبَارِهَا مُصِرّاً أَوْ نَادِماً رَمَی بِاللَّیْلِ أَوْ فِی وَکْرِهَا أَوْ بِالنَّهَارِ عِیَاناً مُحْرِماً لِلْعُمْرَةِ أَوِ الْحَجِّ فَانْقَطَعَ یَحْیَی انْقِطَاعاً لَمْ یَخْفَ عَلَی أَحَدٍ مِنْ أَهْلِ الْمَجْلِسِ وَ تَحَیَّرَ النَّاسُ تَعَجُّباً مِنْ جَوَابِهِ وَ قسط [نَشِطَ] الْمَأْمُونُ فَقَالَ تَخْطُبُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام لِنَفْسِکَ فَقَامَ علیه السلام فَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ مُنْعِمِ النِّعَمِ بِرَحْمَتِهِ وَ الْهَادِی لِإِفْضَالِهِ بِمَنِّهِ وَ

صَلَّى اللَّهُ عَلَى خَيْرِ خَلْقِهِ الَّذِی جَمَعَ فِيهِ مِنَ الْفَضْلِ مَا فَوَّقَهُ [فَرَّقَهُ] فِی الرُّسُلِ قَبْلَهُ وَ جَعَلَ تُرَاثَهُ إِلَى مَنْ خَصَّهُ بِخِلَافَتِهِ وَ سَلَّمَ تَسْلِيماً وَ هَذَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ زَوَّجَنِی ابْنَتَهُ عَلَى مَا جَعَلَ اللَّهُ لِلْمُسْلِمِينَ عَلَى الْمُسْلِمِينَ مِنْ إِمْسَاكٍ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٍ بِإِحْسَانٍ وَ قَدْ بَذَلْتُ لَهَا مِنَ الصَّدَاقِ مَا يَبْذُلُهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِأَزْوَاجِهِ خَمْسَمِائَهِ دِرْهَمٍ وَ نَحَلْتُهَا مِنْ مَالِی مِائَهَ أَلْفِ دِرْهَمٍ زَوَّجْتَنِی يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فَقَالَ الْمَأْمُونُ الْحَمْدُ لِلَّهِ إِقْرَاراً بِنِعْمَتِهِ وَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ إِخْلَاصاً لِعَظَمَتِهِ وَ صَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ عَبْدِهِ وَ خِيَرَتِهِ وَ كَانَ مِنْ قَضَاءِ اللَّهِ عَلَى الْأَنَامِ أَنْ أَغْنَاهُمْ بِالْحَلَالِ عَنِ الْحَرَامِ فَقَالَ وَ أَنْكِحُوا الْأَيامى مِنْكُمْ وَ الصَّالِحِينَ مِنْ عِبادِكُمْ وَ إِمائِكُمْ إِنْ يَكُونُوا فُقَراءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَ اللَّهُ واسِعٌ عَلِيمٌ ثُمَّ إِنَّ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ خَطَبَ أُمَّ الْفَضْلِ بِنْتَ عَبْدِ اللَّهِ وَ بَذَلَ لَهَا مِنَ الصَّدَاقِ خَمْسَمِائَهِ دِرْهَمٍ وَ قَدْ زَوَّجْتُهُ فَهَلْ قَبِلْتَ يَا أَبَا جَعْفَرٍ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام قَدْ قَبِلْتُ هَذَا التَّزْوِيجَ بِهَذَا الصَّدَاقِ ثُمَّ أَوْلَمَ عَلَيْهِ الْمَأْمُونُ فَجَاءَ النَّاسُ عَلَى مَرَاتِبِهِمْ فَبَيْنَا نَحْنُ كَذَلِكَ إِذْ سَمِعْنَا كَلَاماً كَأَنَّهُ كَلَامُ الْمَلَّاحِينَ فَإِذَا نَحْنُ بِالْخَدَمِ يُجْرُونَ سَفِينَهً مِنْ فِضَّهٍ مَمْلُوَّهً غَالِيَهً فَصَبَغُوا بِهَا لِحَى الْخَاصَّهِ ثُمَّ مَدُّوهَا إِلَى دَارِ الْعَامَّهِ فَطَيَّبُوهُمْ تَمَامَ الْخَبَرِ.

أَقُولُ قَدْ مَضَى بِسَنَدَيْنِ فِی أَبْوَابِ تَارِيخِ الْجَوَادِ علیه السلام: أَنَّهُ لَمَّا أَرَادَ الْمَأْمُونُ أَنْ يُزَوِّجَهُ ابْنَتَهُ قَالَ لَهُ أَ تَخْطُبُ يَا أَبَا جَعْفَرٍ قَالَ نَعَمْ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فَقَالَ لَهُ الْمَأْمُونُ اخْطُبْ لِنَفْسِکَ جُعِلْتُ فِدَاکَ فَقَدْ رَضِيتُکَ لِنَفْسِی وَ أَنَا مُزَوِّجُکَ أُمَّ الْفَضْلِ ابْنَتِی وَ إِنْ رَغِمَ قَوْمٌ لِذَلِکَ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام الْحَمْدُ لِلَّهِ إِقْرَاراً بِنِعْمَتِهِ وَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ إِخْلَاصاً لِوَحْدَانِيَّتِهِ وَ صَلَّى اللَّهُ عَلَى سَيِّدِ بَرِيَّتِهِ وَ الْأَصْفِيَاءِ مِنْ عِتْرَتِهِ أَمَّا بَعْدُ فَقَدْ كَانَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ عَلَى الْأَنَامِ أَنْ أَغْنَاهُمْ بِالْحَلَالِ عَنِ الْحَرَامِ فَقَالَ سُبْحَانَهُ وَ أَنْكِحُوا الْأَيامى مِنْكُمْ وَ الصَّالِحِينَ مِنْ عِبادِكُمْ وَ إِمائِكُمْ إِنْ يَكُونُوا فُقَراءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَ اللَّهُ واسِعٌ عَلِيمٌ ثُمَّ إِنَّ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى يَخْطُبُ

أَمَّ الْفَضْلِ بِنْتَ عَبْدِ اللَّهِ الْمَأْمُونِ وَ قَدْ بَذَلَ لَهَا مِنَ الصَّدَاقِ مَهْرَ جَدَّتِهِ فَاطِمَةَ بِنْتِ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله وَ هُوَ خَمْسُمِائَةِ دِرْهَمٍ جِيَاداً فَهَلْ زَوَّجْتَهُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ بِهَا عَلَى هَذَا الصَّدَاقِ الْمَذْكُورِ فَقَالَ الْمَأْمُونُ نَعَمْ زَوَّجْتُكَ يَا أَبَا جَعْفَرٍ أُمَّ الْفَضْلِ بِنْتِي عَلَى الصَّدَاقِ الْمَذْكُورِ فَهَلْ قَبِلْتَ النِّكَاحَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ قَدْ قَبِلْتُ ذَلِكَ وَ رَضِيتُ بِهِ (۱).

**[ترجمه]مسند فاطمه علیها السّلام: از ابو محمد محمودی روایت شده که گفت: در مجلس ازدواج أبا جعفر علیه السّلام با دختر مأمون نشسته بودم، در حالی که به دنبال یحیی بن أکثم فرستاده بودند تا مسأله‌ای فقهی را از امام بپرسد. وقتی مردم اجتماع کردند و امام نیز حاضر شد، گفتند: ای امیرالمؤمنین، یحیی بن اکثم حاضر است، اگر اجازه فرمایی از ابا جعفر علیه السّلام مساله ای فقهی بپرسد تا ببیند قدرت او چقدر است. مأمون اجازه داد. یحیی گفت: اگر صیدی در ماه محرم کشته شود، حکمش چیست؟

ابوجعفر علیه السّلام فرمود: آیا در اطراف مکه اتفاق افتاده یا در حرم؟ عالمانه بوده یا ناآگاهانه؟ عمدی بوده یا سهوی؟ قاتل صغیر بوده یا کبیر؟ آزاده بوده یا عبد؟ حیوان از پرندگان بوده یا نه؟ کوچک یا بزرگ بوده؟ قاتل پشیمان شده یا در کار خود مصرّ بوده؟ شبانه کشته شده یا در لانه اش، یا در روز و در ملاعام؟ قاتل احرام بسته؟ برای عمره یا حج تمتع؟ یحیی از این سخنان درماند به گونه‌ای که بر هیچ یک از اهل مجلس پوشیده نبود. مردم هم از جواب امام در شگفت شدند. مأمون وساطت کرده و گفت: ای أبا جعفر، اینک خطبه ای بخوان.

امام علیه السّلام برخاست و گفت: سپاس خدای را که با رحمت خود نعمت ها را بخشید. با لطف خود مردم را به فضل و کرم خویش هدایت نمود. صلوات خداوند بر بهترین مخلوقاتش، کسی که آنقدر فضل و بزرگی را در او فراهم ساخت که وی را بر رسولان پیش از او برتری بخشید و میراث خود را به خلیفه برگزیده خود وانهاده و ندای حق را لبیک گفت.

و اینک امیرالمؤمنین مأمون، دختر خویش را به نکاح من درآورده، بر اساس آنچه که خداوند برای مسلمانان واجب کرده، مانند انجام کار نیک و گسترش احسان، و من به او همان مهریه ای را که رسول خدا صلّی الله علیه و آله برای همسرانش قرارداد، قرار می دهم؛ یعنی ۵۰۰ درهم و علاوه بر آن یکصدهزار درهم از مال خود را بخشیدم. ای امیرالمؤمنین، آیا او را به ازدواج من در می‌آوری؟ مأمون گفت: سپاس خداوند را با اقرار به نعمت او و لا اله الا الله با اخلاص به خاطر عظمت او، و صلوات خدا بر محمد بنده و برگزیده اش و خداوند در تقدیر مردم قرار داد که آنها را با حلال از حرام بی نیاز سازد و فرمود: {بی همسران خود، و غلامان و کنیزان درستکارتان را همسر دهید. اگر تنگدستند، خداوند آنان را از فضل خویش بی نیاز خواهد کرد، و خدا گشایشگر داناست.} - . النور / ۳۲ - اما بعد، محمد بن علی، دختر عبدالله، ام فضل را خواستگاری نمود و ۵۰۰ درهم مهریه برایش قرار داد و من نیز او را به عقد محمد بن علی در آوردم، آیا قبول کردی ای أبا جعفر؟

ابو جعفر علیه السّلام فرمودند: این تزویج را با این صداق قبول کردم. سپس مأمون به خاطر این ازدواج ولیمه ای داد که مردم بر اساس مراتب خود پیش آمدند. در حالی که مشغول طعام بودیم، کلامی شنیدیم که مانند کلام دریانوردان بود. ناگاه دیدیم که خادمان، یک کشتی پر از نقره گران‌قیمت را می کشند. سپس سر و روی خواص را با نقره ها آراستند، و آن را به سوی سالن عمومی بردند و همه را از نقره ها بهره‌مند ساختند.

در بابهای مربوط به تاریخ امام جواد علیه السّلام، دو سند آمده که وقتی مأمون اراده کرد که دختر خود را به ازدواج امام علیه السّلام درآورد، گفت: ای اباجعفر، آیا خطبه می خوانی؟ امام علیه السّلام فرمودند: آری یا امیرالمؤمنین. مأمون به او گفت: خطبه بخوان. ای که جانم به فدایت. من از تو راضی ام و دخترم امّ فضل را به ازدواج تو در آورم، حتی اگر جماعتی از آن ناخشنود باشند.

ابو جعفر علیه السّلام فرمودند: سپاس می گویم خداوند را و به نعمتهایش اقرار می کنم و لا اله الّا الله می گویم از روی اخلاص به وحدانیت او. صلوات خدا بر سرور و سالار مردم [رسول الله] و برگزیدگان از خاندانش.

امّا بعد، از الطاف خداوند بر مردم این است که با حلال آنها را از حرام بی نیاز فرمود:{بی همسران خود، و غلامان و کنیزان درستکارتان را همسر دهید. اگر تنگدستند، خداوند آنان را از فضل خویش بی نیاز خواهد کرد، و خدا گشایشگر داناست.} - . النور / ۳۲ -

و محمد بن علی بن موسی علیه السّلام دختر مأمون ام الفضل را خواستگاری کرده و مهریه جدّه خویش فاطمه صلّی الله علیه و آله را که ۵۰۰ درهم بود، برایش قرار داد و سپس فرمود: امیرالمؤمنین! آیا با این مهریه او را به عقد من درآوری؟

مأمون گفت: آری، دخترم مأمون ام الفضل را بر مهریه مذکور به عقد تو در آوردم، آیا نکاح را قبول داری؟ ابو جعفر علیه السّلام فرمود: قبول کردم و به آن راضی ام. - . مراجعه شود به: ۷۶ از همین چاپ در باب ازدواج امام با ام الفضل -

**[ترجمه]

«۲۳»

ب، [قرب الإسناد] عَلِيُّ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ: كُنْتُ مَعَ أَخِي فِي طَرِيقِ بَعْضِ أَمْوَالِهِ وَ مَا مَعَنَا غَيْرُ غُلَامٍ لَهُ فَقَالَ لَهُ تَنَحَّ يَا غُلَامُ فَإِنِّي أُرِيدُ أَنْ أَتَحَدَّثَ فَقَالَ لِي مَا تَقُولُ فِي رَجُلٍ تَزَوَّجَ امْرَأَةً فِي هَذَا الْمَوْضِعِ وَ فِي غَيْرِهِ بِلَا بَيِّنَةٍ وَ لَا شُهُودٍ فَقُلْتُ يُكْرَهُ ذَلِكَ فَقَالَ لِي بَلَى فَانْكِحْهَا فِي هَذَا الْمَوْضِعِ وَ فِي غَيْرِهِ بِلَا شُهُودٍ وَ لَا بَيِّنَةٍ(۲).

**[ترجمه]قرب الاسناد: علیّ بن جعفر گفت: همراه برادرم امام موسی علیه السّلام به سوی ملکش می رفتیم و غلامی همراه ما بود. به او گفت: غلام! از ما دور شو، می خواهم حرف بزنم. سپس به من گفت: چه می گویی، درباره مردی که در این مکان یا جایی دیگر، بدون شاهد و مدرک ازدواج کند؟ گفتم: کراهت دارد. به من گفت: آری، کراهت دارد، در این مکان یا جای دیگر بدون شاهد و مدرک ازدواج کنی. - .

قرب الاسناد: ۱۰۱ -

**[ترجمه]

«۲۴»

ب، [قرب الإسناد] ابْنُ عِيسَى عَنِ الْبَزَنْطِيِّ عَنِ الرِّضَا علیه السلام قَالَ: فِي الْبِكْرِ إِذْنُهَا صَمْتُهَا وَ الثَّيِّبُ أَمْرُهَا إِلَيْهَا(۳).

**[ترجمه]قرب الاسناد: امام ضا علیه السّلام فرمودند: رضایت دختر باکره در ازدواج، با سکوت اوست و رضایت بیوه، به هر شکلی که خود بخواهد. - . قرب الاسناد: ۱۵۹ -

**[ترجمه]

«۲۵»

ل، [الخصال] ع، [علل الشرائع] ن، [عيون أخبار الرضا علیه السلام] فِي خَبَرِ الشَّامِيِّ أَنَّهُ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام: يَوْمُ الْجُمُعَةِ يَوْمُ خِطْبَةٍ وَ نِكَاحٍ (۴).

**[ترجمه]الخصال: امیرالمؤمنین علیه السّلام فرمودند: روز جمعه روز خطبه خواندن و نکاح است. - . الخصال ۲: ۱۴۸ -

**[ترجمه]

«۲۶»

ع، [علل الشرائع] ابْنُ الْوَلِيدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ ابْنِ هَاشِمٍ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ دُرُسْتَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَطِيَّةَ عَنْ زُرَارَةَ قَالَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام: إِنَّمَا جُعِلَتِ الشَّهَادَةُ فِي النِّكَاحِ لِلْمِيرَاثِ (۵).

**[ترجمه]علل الشرایع: امام محمد باقر علیه السّلام فرمودند: شهادت در عقد نکاح، برای تعیین ارث و میراث قرار داده شده. - . علل الشرایع: ۴۹۸ -

**[ترجمه]

«۲۷»

ن، [عيون أخبار الرضا علیه السلام] ع، [علل الشرائع] السِّنَانِيُّ عَنِ الْأَسَدِيِّ عَنْ عَبْدِ الْعَظِيمِ الْحَسَنِيِّ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ

۱- ۱. راجع ج ۵۰ ص ۷۶ من هذه الطبعه فی باب تزویجه بأم الفضل.

۲- ۲. قرب الإسناد ص ۱۰۱.

۳- ۳. قرب الإسناد ص ۱۵۹.

۴- ۴. الخصال ج ۲ ص ۱۴۸ و الفقره جزء من حدیث أخرجه الصدوق فی تضاعیف کتابه الخصال، و أخرجه بطوله فی کتابیه

العلل ص ۵۹۳- ص ۵۹۸ و عیون الأخبار ج ۱ ص ۲۴۰- ۲۴۸ و الجمله هی آخر فقره فی الحدیث.

۵- ۵. علل الشرائع ص ۴۹۸.

الثَّالِثِ عَنْ آبَائِهِ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ الْبَاقِرِ علیه السلام قَالَ: يُكْرَهُ لِلرَّجُلِ أَنْ يُجَامِعَ فِی أَوَّلِ لَيْلَةٍ مِنَ الشَّهْرِ وَ فِی وَسَطِهِ وَ فِی آخِرِهِ فَإِنَّهُ مَنْ فَعَلَ ذَلِكَ خَرَجَ الْوَلَدُ مَجْنُوناً أَ لَا تَرَى أَنَّ الْمَجْنُونَ أَكْثَرُ مَا يُصْرَعُ فِی أَوَّلِ الشَّهْرِ وَ وَسَطِهِ وَ آخِرِهِ (۱).

**[ترجمه]علل الشرایع: امام محمد باقر علیه السّلام فرمودند: جماع کردن در اول، وسط و آخرماه، کراهت دارد؛ هر کس این کار را کند، فرزند دیوانه به دنیا آید. آیا شاهد نیستید که بیشترین حالت جنون در دیوانه در اول، وسط و آخر ماه حادث می شود. - . علل الشرایع: ۵۱۴ -

**[ترجمه]

«۲۸»

وَ قَالَ علیه السلام: مَنْ تَزَوَّجَ وَ الْقَمَرُ فِی الْعَقْرَبِ لَمْ يَرَ الْحُسْنَى (۲).

**[ترجمه]علل الشرایع: هر کس ازدواج کند و قمر در عقرب باشد، خوشبختی نخواهد دید. - . علل الشرایع: ۵۱۴ -

**[ترجمه]

«۲۹»

وَ قَالَ علیه السلام: مَنْ تَزَوَّجَ فِی مُحَاقِ الشَّهْرِ فَلْيُسَلِّمْ لِسِقْطِ الْوَلَدِ(۳).

**[ترجمه]علل الشرایع: و نیز فرمودند: هر کس در آخر ماه ازدواج کند، باید تسلیم سقط جنین شود. - . علل الشرایع: ۵۱۴ -

**[ترجمه]

«۳۰»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] عَنِ الضَّحَّاكِ بْنِ مُزَاحِمٍ: فِی خَبَرِ تَزْوِيجِ فَاطِمَةَ علیها السلام أَنَّ عَلِيّاً علیه السلام قَالَ فَزَوَّجَنِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله ثُمَّ أَتَانِی فَأَخَذَ بِيَدِی فَقَالَ قُمْ بِاسْمِ اللَّهِ وَ قُلْ عَلَى بَرَكَةِ اللَّهِ وَ ما شاءَ اللَّهُ لا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ ثُمَّ جَاءَ بِی حَتَّى أَقْعَدَنِی عِنْدَهَا ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ إِنَّهُمَا أَحَبُّ خَلْقِكَ إِلَيَّ فَأَحِبَّهُمَا وَ بَارِكْ فِی ذُرِّيَّتِهِمَا وَ اجْعَلْ عَلَيْهِمَا مِنْكَ حَافِظاً وَ إِنِّی أُعِيذُهُمَا بِكَ وَ ذُرِّيَّتَهُمَا مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ (۴).

**[ترجمه]امالی الطوسی: از ضحّاک بن مزاحم در خبر ازدواج فاطمه علیها السّلام نقل شده که علی علیه السّلام فرمود: پیامبر خدا مرا به ازدواج فاطمه سلام الله علیها درآورد، سپس نزد من آمد، دستم را گرفت و گفت: به نام خدا برخیز و بگو: بر برکت خدا و آنچه او خواسته (لاقوه الا بالله) و توکل بر خدا. سپس مرا آورد تا نزد فاطمه علیها السّلام نشاند و گفت: خدایا، این دو محبوب ترین خلق تو نزد من هستند پس آنها را دوست بدار و در نسلشان برکت قرار ده و از جانب خود بر آنها

حافظی قرار ده. من آنها و فرزندانشان را از شر شیطان رجیم در پناه تو قرار می دهم. -. امالی الطوسی ۱: ۲۸ -

**[ترجمه]

أقول

سبق تمامه فی باب تزویجها علیها السلام.

**[ترجمه]سبق تمامه فی باب تزویجها علیها السلام.

**[ترجمه]

«۳۱»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] أَبُو عَمْرٍو عَنِ ابْنِ عُقْدَهَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ مُوسَی بْنِ إِبْرَاهِیمَ الْمَرْوَزِیِّ عَنْ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ علیهم السلام عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: لَمَّا زَوَّجَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَاطِمَهَ مِنْ عَلِیٍّ أَتَاهُ أُنَاسٌ مِنْ قُرَیْشٍ فَقَالُوا إِنَّکَ زَوَّجْتَ عَلِیّاً بِمَهْرٍ خَسِیسٍ فَقَالَ مَا أَنَا زَوَّجْتُ عَلِیّاً وَ لَکِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ زَوَّجَهُ لَیْلَهَ أُسْرِیَ بِی عِنْدَ سِدْرَهِ الْمُنْتَهَی أَوْحَی اللَّهُ إِلَی السِّدْرَهِ أَنِ انْثُرِی مَا عَلَیْکِ فَنَثَرَتِ الدُّرَّ وَ الْجَوْهَرَ وَ الْمَرْجَانَ فَابْتَدَرَتِ الْحُورُ الْعِینُ فَالْتَقَطْنَ فَهُنَّ یَتَهَادَیْنَهُ وَ یَتَفَاخَرْنَ وَ یَقُلْنَ هَذَا مِنْ نُثَارِ فَاطِمَهَ بِنْتِ مُحَمَّدٍ علیهما السلام فَلَمَّا کَانَتْ لَیْلَهُ الزِّفَافِ أَتَی النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله بِبَغْلَتِهِ الشَّهْبَاءِ وَ ثَنَی عَلَیْهَا قَطِیفَهً وَ قَالَ لِفَاطِمَهَ ارْکَبِی وَ أَمَرَ سَلْمَانَ أَنْ یَقُودَهَا وَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله یَسُوقُهَا فَبَیْنَمَا هُوَ فِی بَعْضِ الطَّرِیقِ إِذْ سَمِعَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله وَجْبَهً فَإِذَا هُوَ بِ جَبْرَئِیلَ فِی سَبْعِینَ أَلْفاً وَ

۱- ۱. علل الشرائع ص ۵۱۴.

۲- ۲. علل الشرائع ص ۵۱۴.

۳- ۳. علل الشرائع ص ۵۱۴.

۴- ۴. أمالی الطوسیّ ج ۱ ص ۲۸ ذیل حدیث طویل.

مِيكَائِيلَ فِي سَبْعِينَ أَلْفاً فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله مَا أَهْبَطَكُمْ إِلَى الْأَرْضِ قَالُوا جِئْنَا نَزُفُّ فَاطِمَةَ إِلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ فَكَبَّرَ جَبْرَئِيلُ وَ كَبَّرَ مِيكَائِيلُ وَ كَبَّرَتِ الْمَلَائِكَةُ وَ كَبَّرَ مُحَمَّدٌ صلى الله عليه و آله فَوَقَعَ التَّكْبِيرُ عَلَى الْعَرَائِسِ مِنْ تِلْكَ اللَّيْلَةِ(۱).

**[ترجمه]امالی الطوسی: جابر بن عبد الله گفته است: وقتی رسول خدا صلّی الله علیه و آله فاطمه علیها السّلام را به عقد علی علیه السّلام در آورد، جماعتی از قریش نزد او آمدند و گفتند: تو فاطمه را با مهریه‌ای پایین به عقد علی در آورده‌ای: پیامبر فرمودند: من این کار را نکردم، بلکه آن شبی که خداوند مرا به معراج برد و در کنار درخت سدره المنتهی، فاطمه علیها السّلام را به عقد علی علیه السّلام درآورد، خداوند به درخت وحی کرد که هر چه داری نثار کن و درخت درّ و گوهر و مرجان بیفشاند و حورالعین ظاهر شده و آنها را برداشتند در حالی که به آن افتخار می کردند و می گفتند، این از هدایای فاطمه علیها السّلام دختر محمد است.

وقتی شباب زفاف شد، پیامبر استر کهربایی رنگ خود را آورده و قطیفه ای بر آن انداخت و به فاطمه علیها السّلام گفت: سوار شو و به سلمان امر فرمود که دهانه اش را بگیرد و خود از پی آن به راه افتاد. در میانه راه، رسول خدا صلّی الله علیه و آله بانگی بلند شنید، ناگاه دید که جبرئیل در میان هفتاد هزار فرشته و میکاییل در میان هفتاد هزار فرشته آمده اند، رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمود: چه چیز شما را به زمین فرود آورده؟ گفتند: آمده‌ایم تا فاطمه علیها السّلام را همراهی کنیم. جبرئیل و میکاییل و فرشتگان و رسول خدا همه تکبیر گفتند. و از آن شب تکبیر در عروسی ها سنت شد. - . امالی الطوسی ۲: ۲۶۳ -

**[ترجمه]

«۳۲»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] جَمَاعَةٌ عَنِ ابْنِ الْمُفَضَّلِ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ هَارُونَ بْنِ عَمْرٍو الْمُجَاشِعِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عِيسَى بْنِ يَزِيدَ عَنْ صَيْفِيِّ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ هَبَّارٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَلِيٍّ قَالَ: اجْتَازَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله بِدَارِ عَلِيِّ بْنِ هَبَّارٍ فَسَمِعَ صَوْتَ دَفٍّ فَقَالَ مَا هَذَا قَالُوا عَلِيُّ بْنُ هَبَّارٍ أَعْرَسَ بِأَهْلِهِ فَقَالَ صلى الله عليه و آله حَسَنٌ هَذَا النِّكَاحُ لَا السِّفَاحُ ثُمَّ قَالَ صلى الله عليه و آله أَسْنِدُوا النِّكَاحَ وَ أَعْلِنُوهُ بَيْنَكُمْ وَ اضْرِبُوا عَلَيْهِ بِالدَّفِّ فَجَرَتِ السُّنَّةُ فِي النِّكَاحِ بِذَلِكَ (۲).

**[ترجمه]امالی الطوسی: پیامبر صلّی الله علیه و آله از خانه علیّ بن هبّار می گذشت، صدایی شنید؛ فرمود: این چیست؟ گفتند: علی بن هبّار برای خانواده اش عروسی گرفته است. رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمود: بسیار نیکوست، این نکاح است نه زنا. سپس فرمود: برای نکاح شاهد و سند آورده و آن را در میان مردم اعلام کنید و دفّ بنوازید. و بدین سان دفّ نواختن به هنگام عروسی سنت شد. - .امالی الطوسی ۲: ۱۳۲ -

**[ترجمه]

أقول

سیأتی بعض الأخبار فی باب آداب الجماع.

**[ترجمه]سیأتی بعض الأخبار فی باب آداب الجماع.

**[ترجمه]

«۳۳»

ل، [الخصال]: فِیمَا أَوْصَی بِهِ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله عَلِیّاً علیه السلام یَا عَلِیُّ لَا وَلِیمَةَ إِلَّا فِی خَمْسٍ فِی عُرْسٍ أَوْ خُرْسٍ أَوْ عِذَارٍ أَوْ وِكَارٍ أَوْ رِكَازٍ وَ الْعُرْسُ التَّزْوِيجُ وَ الْخُرْسُ النِّفَاسُ بِالْوَلَدِ وَ الْعِذَارُ الْخِتَانُ وَ الْوِكَارُ فِی شِرَی الدَّارِ وَ الرِّكَازُ الَّذِی يَقْدَمُ مِنْ مَكَّةَ(۳).

**[ترجمه]الخصال: درباره آنچه که پیامبر خدا صلّی الله علیه و آله ، علی علیه السّلام را به آن توصیه کرد: ای علی، ولیمه دادن در پنج چی--ز است. در عروس--ی، در زادن فرزند، در ختنه کردن و در خرید خانه و در مسافری که از مکه می آید.
- . الخصال ۱: ۲۲۱ -

**[ترجمه]

«۳۴»

ل، [الخصال] مَاجِيلَوَيْهِ عَنْ عَمِّهِ عَنِ الْبَرْقِيِّ عَنِ ابْنِ أَبِی عُثْمَانَ عَنْ مُوسَی بْنِ بَكْرٍ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ الْأَوَّلِ علیه السلام: مِثْلَهُ (۴).

**[ترجمه]الخصال: از امام موسی بن جعفر علیه السّلام نیز چنین روایتی آمده. - . الخصال ۱: ۲۲۱ -

**[ترجمه]

«۳۵»

مع، [معانی الأخبار] ابْنُ الْوَلِيدِ عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنِ الْأَشْعَرِيِّ عَنِ الْجَامُورَانِيِّ عَنِ ابْنِ أَبِی عُثْمَانَ: مِثْلَهُ.

قال الصدوق رحمه الله يقال للطعام الذی يدعی إليه الناس عند بناء الدار أو شرائها الوكر و الوكار منه و يقال للطعام الذی يتخذ للقادم من سفر

ص: ۲۷۵

۱- ۱. أمالی الطوسیّ ج ۱ ص ۲۶۳.

۲- ۲. أمالی الطوسیّ ج ۲ ص ۱۳۲.

۳- ۳. الخصال ج ۱ ص ۲۲۱.

۴- ۴. الخصال ج ۱ ص ۲۲۱.

النقیعه و الرکاز الغنیمه کأنه یرید فی اتخاذ الطعام للقدوم من مکه غنیمه لصاحبه من الثواب الجزیل و منه

قول النبی صلی الله علیه و آله: الصوم فی الشتاء الغنیمه البارده(۱).

**[ترجمه]معانی الاخبار: نظیر این روایت نقل شده است. شیخ صدوق - رحمه الله - گفته است: غذایی که در هنگام ساخت یا خرید خانه، مردم به آن دعوت می شوند، (وکر یا وکار) گفته می شود. و به غذایی که برای از سفر بازگشته داده می شود (النقیعه) گویند و (الرکاز) به معنی غنیمت است، گویا به این وسیله برای کسی که از سفر حج بازگشته غذا می دهند تا غنیمتی از ثواب فراوان برای صاحبش باشد. و کلام پیامبر خدا در همین راستاست که فرمود: روزه در زمستان غنیمت سرد است. - . معانی الاخبار: ۲۷۲ -

**[ترجمه]

«۳۶»

مع، [معانی الأخبار] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ الْأَصْبَهَانِیِّ عَنِ الْمِنْقَرِیِّ یَرْفَعُ الْحَدِیثَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَخَذْتُمُوهُنَّ بِأَمَانَهِ اللَّهِ وَ اسْتَحْلَلْتُمْ فُرُوجَهُنَّ بِکَلِمَاتِ اللَّهِ فَأَمَّا الْأَمَانَهُ فَهِیَ الَّتِی أَخَذَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ عَلَی آدَمَ حِینَ زَوَّجَهُ حَوَّاءَ وَ أَمَّا الْکَلِمَاتُ فَهِیَ الْکَلِمَاتُ الَّتِی شَرَطَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِهَا عَلَی آدَمَ أَنْ یَعْبُدَهُ وَ لَا یُشْرِکَ بِهِ شَیْئاً وَ لَا یَزْنِیَ وَ لَا یَتَّخِذَ مِنْ دُونِهِ وَلِیّاً(۲).

**[ترجمه]معانی الاخبار: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: زنان را به عنوان امانت از خداوند گرفتید و آنها را با کلام خدا برای خود حلال ساختید. امّا امانت آن چیزی است که خداوند بر آدم قرار داد، زمانی که حوّا را به ازدواج او در آورد. امّا کلمات، آن چیزی است که خداوند بر آدم شرط کرد که خدا را عبادت کند و برایش شریک قرار ندهد، زنا نکند، و به غیر از خدا کسی را ولی قرار ندهد. - . معانی الاخبار: ۲۱۲ -

**[ترجمه]

«۳۷»

سن، [المحاسن] أَبِی عَنْ یُونُسَ عَنِ ابْنِ مُسْکَانَ عَنْ زُرَارَهَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: إِنَّمَا وُضِعَتِ الشَّهَادَهُ لِلنَّاکِحِ لِمَکَانِ الْمِیرَاثِ (۳).

**[ترجمه]المحاسن: اباجعفر امام محمد باقر علیه السّلام فرمودند: شهادت به خاطر تعیین ارث و میراث برای ازدواج قرار داده شده است. - . المحاسن: ۳۱۹ -

**[ترجمه]

«۳۸»

سن، [المحاسن] بَعْضُ أَصْحَابِنَا عَنِ ابْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ حُمْرَانَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ سَافَرَ أَوْ تَزَوَّجَ وَ الْقَمَرُ فِی الْعَقْرَبِ لَمْ يَرَ الْحُسْنَی (۴).

**[ترجمه]المحاسن: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند: زمانی که قمر در عقرب است، اگر کسی به سفر رود یا ازدواج کند، نیک بختی نخواهد دید. - . المحاسن: ۳۴۷ -

**[ترجمه]

«۳۹»

سن، [المحاسن] النَّوْفَلِیُّ عَنِ السَّكُونِیِّ بِإِسْنَادِهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: الْوَلِيمَةُ فِی أَرْبَعٍ الْعُرْسِ وَ الْخُرْسِ وَ هُوَ الْمَوْلُودُ يُعَقُّ عَنْهُ وَ يُطْعَمُ لَهُ وَ الْعِذَارِ وَ هُوَ خِتَانُ الْغُلَامِ وَ الْإِيَابِ وَ هُوَ الرَّجُلُ يَدْعُو إِخْوَانَهُ إِذَا آبَ مِنْ غَيْبَتِهِ (۵).

**[ترجمه]المحاسن: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: ولیمه در چهار چیز است: عروسی، و طفلی که از شیر گرفته شده و به او غذا داده می شود، و ختنه پسر، و بازگشت سفر کرده‌ای که برادرانش را به غذا دعوت می کند، وقتی که از سفر باز می گردد. - . المحاسن: ۴۱۷ -

**[ترجمه]

«۴۰»

سن، [المحاسن] ابْنُ فَضَّالٍ رَفَعَهُ إِلَی أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: الْوَلِيمَةُ يَوْماً أَوْ يَوْمَيْنِ مَكْرُمَةٌ وَ ثَلَاثَةُ أَيَّامٍ رِيَاءٌ وَ سُمْعَةٌ(۶).

**[ترجمه]المحاسن: ابو جعفر امام محمد باقر علیه السّلام فرمودند: ولیمه دادن در یک روز یا دو روز از روی احسان و کرامت است و در سه روز از روی ریا و شهرت طلبی. - . المحاسن: ۴۱۷ -

**[ترجمه]

«۴۱»

سن، [المحاسن] النَّوْفَلِیُّ عَنِ السَّكُونِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ

ص: ۲۷۶

۱- ۱. معانی الأخبار ص ۲۷۲.

۲- ۲. معانی الأخبار ص ۲۱۲.

۳- ۳. المحاسن ص ۳۱۹.

۴- ۴. المحاسن ص ۳۴۷.

۵- ۵. المحاسن ص ۴۱۷.

۶- ۶. المحاسن ص ۴۱۷.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله علیه و آله: أَوَّلُ يَوْمٍ حَقٌّ وَ الثَّانِي مَعْرُوفٌ وَ مَا زَادَ رِيَاءٌ وَ سُمْعَةٌ(۱).

**[ترجمه]المحاسن: امام صادق علیه السّلام به نقل از پدرانش می فرمایند: رسول صلّی الله علیه و آله فرموده اند: اولین روز ولیمه دادن حق است و روز دوم از روی احسان و خیر و آنچه بیش از اینهاست، از ریا و شهرت طلبی است. - . المحاسن: ۴۱۷ -

**[ترجمه]

«۴۲»

سن، [المحاسن] الْوَشَّاءُ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا علیه السلام يَقُولُ: إِنَّ النَّجَاشِيَّ لَمَّا خَطَبَ لِرَسُولِ اللَّهِ صلى الله علیه و آله أُمَّ حَبِيبَةَ آمِنَةَ بِنْتَ أَبِي سُفْيَانَ فَزَوَّجَهُ دَعَا بِطَعَامٍ وَ قَالَ إِنَّ مِنْ سُنَنِ الْمُرْسَلِينَ الْإِطْعَامَ عِنْدَ التَّزْوِيجِ (۲).

**[ترجمه]المحاسن: ابوالحسن رضا علیه السّلام فرمود: وقتی نجاشی، ام حبیبه آمنه دختر ابوسفیان را برای رسول الله صلّی الله علیه و آله خواستگاری کرده و به عقد او درآورد، مردم را دعوت به طعام کرد و گفت: از سنت پیامبران، اطعام به هنگام ازدواج است. - . المحاسن: ۴۱۸ -

**[ترجمه]

«۴۳»

سن، [المحاسن] أَبِي عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله علیه و آله حِينَ تَزَوَّجَ مَيْمُونَةَ بِنْتَ الْحَارِثِ أَوْلَمَ عَلَيْهَا وَ أَطْعَمَ النَّاسَ الْحَيْسَ (۳).

**[ترجمه]المحاسن: ابوعبدالله جعفر صادق علیه السّلام فرمودند: رسول خدا صلّی الله علیه و آله وقتی با میمونه دختر حارث ازدواج نمود، ولیمه داد و مردم را اطعام نمود. - . المحاسن: ۴۱۸ -

**[ترجمه]

«۴۴»

سن، [المحاسن] بَعْضُ الْعِرَاقِيِّينَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عُقْبَةَ عَنْ جَعْفَرٍ الْقَلَانِسِيِّ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام إِنَّا نَتَّخِذُ الطَّعَامَ وَ نُجَيِّدُهُ وَ نَتَنَوَّقُ فِيهِ فَلَا يَكُونُ لَهُ رَائِحَةُ طَعَامِ الْعُرْسِ قَالَ ذَلِكَ لِأَنَّ طَعَامَ الْعُرْسِ تَهُبُّ فِيهِ رَائِحَةُ الْجَنَّةِ لِأَنَّهُ طَعَامٌ اتُّخِذَ لِحَلَالٍ (۴).

**[ترجمه]المحاسن: جعفرالقلانسی به نقل از پدرش گفت: به امام جعفر صادق علیه السّلام گفتم: ما غذا را به نیکی درست

می کنیم و خوب فراهم می سازیم، اما بوی طعام عروسی را نمی دهد. فرمودند: چون در غذای عروسی بوی بهشت می وزد، زیرا غذایی است که برای کار حلال فراهم آمده. - . المحاسن: ۴۱۸ -

**[ترجمه]

«۴۵»

سن، [المحاسن] أَبِی عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ قَالَ: أَوْلَمَ إِسْمَاعِیلُ ره فَقَالَ لَهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَلَیْکَ بِالْمَسَاکِینِ فَأَشْبِعْهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ یَقُولُ وَ ما یُبْدِئُ الْباطِلُ وَ ما یُعِیدُ(۵).

**[ترجمه]المحاسن: اسماعیل فرزند امام صادق علیه السّلام ولیمه ای دادند، امام صادق علیه السّلام فرمودند: مساکین را دریاب و سیرشان کن - . المحاسن: ۴۱۸ - ، که خداوند می فرماید: {بگو: «حق آمد و [دیگر] باطل از سر نمی گیرد و برنمی گردد.»} - . سبأ / ۴۹ -

**[ترجمه]

«۴۶»

ضا، [فقه الرضا علیه السلام]: إِذَا أُدْخِلَتْ عَلَیْکَ فَخُذْ بِنَاصِیَتِهَا وَ اسْتَقْبِلِ الْقِبْلَهَ وَ قُلِ اللَّهُمَّ أَمَانَتِی أَخَذْتُهَا وَ بِمِیثَاقِی اسْتَحْلَلْتُ فَرْجَهَا اللَّهُمَّ فَارْزُقْنِی مِنْهَا وَلَداً مُبَارَکاً سَوِیّاً وَ لَا تَجْعَلْ لِلشَّیْطَانِ فِیهِ شِرْکاً وَ لَا نَصِیباً وَ اتَّقِ التَّزْوِیجَ إِذَا کَانَ الْقَمَرُ فِی الْعَقْرَبِ فَإِنَّ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ مَنْ تَزَوَّجَ وَ الْقَمَرُ فِی الْعَقْرَبِ لَمْ یَرَ خَیْراً أَبَداً(۶).

**[ترجمه]فقه الرضا: هرگاه نوعروست بر تو ورود نمود، موسی پیشانی او را بگیر و بوسه ای بر پیشانی اش بزن و بگو: «خدایا، امانتم را گرفتم و به پیمان و عهدی که بستم، او را بر خود حلال داشتم. خدایا مرا فرزندی مبارک و سالم عطا فرما و شیطان را در او شراکت و نصیبی قرار مده.» هر گاه قمر در عقرب باشد، از ازدواج بپرهیزید، چرا که امام صادق علیه السّلام فرمود: هرکس ازدواج کند و قمر در عقرب باشد، هرگز خیر نخواهد دید. - . فقه الرضا علیه السلام: ۳۱ -

**[ترجمه]

«۴۷»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْفَضْلِ النَّوْفَلِیِّ رَفَعَهُ إِلَی أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: إِذَا طَلَبْتُمُ الْحَوَائِجَ فَاطْلُبُوهَا بِالنَّهَارِ فَإِنَّ اللَّهَ جَعَلَ الْحَیَاءَ فِی الْعَیْنَیْنِ وَ إِذَا تَزَوَّجْتُمْ

۱- ۱. المحاسن ص ۴۱۷.
۲- ۲. المحاسن ص ۴۱۸.
۳- ۳. المحاسن ص ۴۱۸.
۴- ۴. المحاسن ص ۴۱۸.
۵- ۵. المحاسن ص ۴۱۸.
۶- ۶. فقه الرضا: ص ۳۱.

فَتَزَوَّجُوا بِاللَّيْلِ فَإِنَّ اللَّهَ جَعَلَ اللَّيْلَ سَكَناً(۱).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: اباجعفر امام محمدباقر علیه السّلام فرمودند: به هنگام روز طلب حاجات کنید، زیرا خداوند حیا و شرم را در چشمان قرار داده؛ و اگر ازدواج کردید، شبانه باشد، زیرا خداوند شب را به عنوان سکون و آرامش قرار داده است.
- . تفسیر العیاشی ۱: ۳۷۰ -

**[ترجمه]

«۴۸»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ ابْنِ بِنْتِ إِلْیَاسَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ الرِّضَا علیه السلام یَقُولُ: إِنَّ اللَّهَ جَعَلَ اللَّیْلَ سَکَناً وَ جَعَلَ النِّسَاءَ سَکَناً وَ مِنَ السُّنَّةِ التَّزْوِیجُ بِاللَّیْلِ وَ إِطْعَامُ الطَّعَامِ (۲).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: امام رضا علیه السّلام فرمودند: خداوند شب را برای سکون و آرامش قرار داده و نیز زنان را برای سکون و آرامش قرار داده، ازدواج در شب و اطعام از سنت است. - . تفسیر العیاشی ۱: ۳۷۱ -

**[ترجمه]

«۴۹»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ عَلِیِّ بْنِ عُقْبَةَ عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: تَزَوَّجُوا بِاللَّیْلِ فَإِنَّ اللَّهَ جَعَلَهُ سَکَناً وَ لَا تَطْلُبُوا الْحَوَائِجَ بِاللَّیْلِ فَإِنَّهُ مُظْلِمٌ (۳).

۱- ۱. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۳۷۰.

۲- ۲. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۳۷۱.

۳- ۳. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۳۷۱.

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: ابو عبدالله امام صادق علیه السّلام فرمودند: در شب ازدواج کنید که خداوند شب را برای آرامش و سکون قرار داده، در شب به دنبال حاجات خود نباشید، چرا که سیاه و تاریک است. - . تفسیر العیاشی۱: ۳۷۱ -

**[ترجمه]

باب ۷ الذهاب إلی الأعراس و حکم ما ینثر فیها

الأخبار

«۱»

لی، [الأمالی للصدوق] ابْنُ الْوَلِیدِ عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحَکَمِ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ أَبِی الْعَلَاءِ عَنِ الصَّادِقِ عَلَیْهِ السَّلَامُ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ: دَخَلَتْ أُمُّ أَیْمَنَ عَلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله وَ فِی مِلْحَفَتِهَا شَیْ ءٌ فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَا مَعَکِ یَا أُمَّ أَیْمَنَ فَقَالَتْ إِنَّ فُلَانَهَ أَمْلَکُوهَا فَنَثَرُوا عَلَیْهَا فَأَخَذْتُ مِنْ نُثَارِهِمْ ثُمَّ بَکَتْ أُمُّ أَیْمَنَ وَ قَالَتْ یَا رَسُولَ اللَّهِ فَاطِمَهُ زَوَّجْتَهَا وَ لَمْ تَنْثُرْ عَلَیْهَا شَیْئاً فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَا أُمَّ أَیْمَنَ لِمَ تَکْذِبِینَ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ لَمَّا زَوَّجْتُ فَاطِمَهَ عَلِیّاً أَمَرَ أَشْجَارَ الْجَنَّهِ أَنْ تَنْثُرَ عَلَیْهِمْ مِنْ حُلِیِّهَا وَ حُلَلِهَا وَ یَاقُوتِهَا وَ دُرِّهَا وَ زُمُرُّدِهَا وَ إِسْتَبْرَقِهَا فَأَخَذُوا مِنْهَا مَا لَا یَعْلَمُونَ وَ لَقَدْ نَحَلَ اللَّهُ طُوبَی فِی مَهْرِ فَاطِمَهَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهَا فَجَعَلَهَا فِی مَنْزِلِ عَلِیٍّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ (۱).

**[ترجمه]امالی الصدوق: امیرالمؤمنین علیه السّلام فرمودند: أم أیمن وارد بر رسول خدا صلّی الله علیه و آله شد، در حالی که در لباس خود چیزی داشت؛ رسول خدا فرمودند: چه چیز به همراه داری؟ گفت: برای فلان زن عروسی گرفته و بر او شاد باشی بیافشاندند، من نیز از آن شادباش چیزی برداشتم؛ سپس گریسته و گفت: یا رسول الله، فاطمه علیها السّلام را عقد کردی اما چیزی بر سرش نیفشاندی. رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمود: ای أم أیمن! چرا دروغ می گویی؟ وقتی فاطمه علیها السّلام را به عقد علی علیه السّلام درآوردم، خداوند درختان بهشت را فرمان داد تا از زیورآلات و دُر و گوهر و مروارید و زمرد بر آنها بیفشانند و خدا می داند که چقدر از این شادباشها را [ملائکه] برداشتند. خداوند درخت طوبی را در مهریه فاطمه علیها السّلام قرار داد و او را در منزل علی علیه السّلام برنشاند. - . امالی الصدوق: ۲۸۷ -

**[ترجمه]

«۲»

ب، [قرب الإسناد] هَارُونُ عَنِ ابْنِ زِیَادٍ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِیهِ علیهما السلام أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله قَالَ: إِذَا دُعِیتُمْ إِلَی الْعُرُسَاتِ فَأَبْطِئُوا فَإِنَّهَا تُذَکِّرُ الدُّنْیَا وَ إِذَا دُعِیتُمْ إِلَی الْجَنَائِزِ فَأَسْرِعُوا فَإِنَّهَا تُذَکِّرُ الْآخِرَهَ(۲).

**[ترجمه]قرب الاسناد: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: آنگاه که به عروسی دعوت شدید، آرام بروید، چون عروسی یاد دنیاست و اگر بر تشییع جنازه دعوت شدید، بشتابید، زیرا که یاد آخرت است. - . قرب الاسناد: ۴۲ -

**[ترجمه]

«۳»

ب، [قرب الإسناد] عَلِيٌّ عَنْ أَخِيهِ قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ النُّثَارِ السُّكَّرِ وَ اللَّوْزِ وَ غَيْرِهِ أَ يَحِلُّ أَكْلُهُ قَالَ يُكْرَهُ أَكْلُ النَّهْبِ (۳).

ص: ۲۷۹

۱- ۱. أمالی الصدوق ص ۲۸۷.

۲- ۲. قرب الإسناد ص ۴۲.

۳- ۳. قرب الإسناد ص ۱۱۶.

**[ترجمه]قرب الاسناد: علی بن جعفر به نقل از برادرش امام موسی کاظم علیه السّلام گفت: درباره شادباش از او پرسیدم [که شامل] نقل و بادام و دیگر چیزهاست، آیا خوردنش حلال است؟ گفت: خوردن مال غنیمتی کراهت دارد. - . قرب الاسناد: ۱۱۶ -

**[ترجمه]

باب ۸ آداب الجماع و فضله و النهی عن امتناع کل من الزوجین منه و ما یحل من الانتفاعات و الحد الذی یجوز فیه الجماع و سائر أحكامه

الآيات

الإسراء: وَ شارِكْهُمْ فِی الْأَمْوالِ وَ الْأَوْلادِ.

lt;meta info="- «وَ شارِكْهُمْ فِی الْأَمْوالِ وَ الْأَوْلاد» - . الإسراء / ۶۴ -

{ و با آنان در اموال و اولاد شرکت کن.}

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

ع، [علل الشرائع] لی، [الأمالی للصدوق] الطَّالَقَانِیُّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ الْعَدَوِیِّ عَنْ یُوسُفَ بْنِ یَحْیَی الْأَصْبَهَانِیِّ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ حَاتِمٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ صَالِحِ بْنِ سَعِیدٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ حَفْصٍ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ نَجِیحٍ عَنْ حُصَیْبٍ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ أَبِی سَعِیدٍ الْخُدْرِیِّ قَالَ: أَوْصَی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام فَقَالَ یَا عَلِیُّ إِذَا دَخَلَتِ الْعَرُوسُ بَیْتَکَ فَاخْلَعْ خُفَّیْهَا حِینَ تَجْلِسُ وَ اغْسِلْ رِجْلَیْهَا وَ صُبَّ الْمَاءَ مِنْ بَابِ دَارِکَ إِلَی أَقْصَی دَارِکَ فَإِنَّکَ إِذَا فَعَلْتَ ذَلِکَ أَخْرَجَ اللَّهُ مِنْ دَارِکَ سَبْعِینَ أَلْفَ لَوْنٍ مِنَ الْفَقْرِ وَ أَدْخَلَ فِیهَا سَبْعِینَ لَوْناً مِنَ الْبَرَکَهِ وَ أَنْزَلَ عَلَیْکَ سَبْعِینَ رَحْمَهً تُرَفْرِفُ عَلَی رَأْسِ الْعَرُوسِ حَتَّی تَنَالَ بَرَکَتُهَا کُلَّ زَاوِیَهٍ فِی بَیْتِکَ وَ تَأْمَنَ الْعَرُوسُ مِنَ الْجُنُونِ وَ الْجُذَامِ وَ الْبَرَصِ أَنْ یُصِیبَهَا مَا دَامَتْ فِی تِلْکَ الدَّارِ وَ امْنَعِ الْعَرُوسَ فِی أُسْبُوعِهَا مِنَ الْأَلْبَانِ وَ الْخَلِّ وَ الْکُزْبُرَهِ وَ التُّفَّاحِ الْحَامِضِ مِنْ هَذِهِ الْأَرْبَعَهِ الْأَشْیَاءِ فَقَالَ عَلِیٌّ علیه السلام یَا رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ لِأَیِّ شَیْ ءٍ أَمْنَعُهَا هَذِهِ الْأَشْیَاءَ الْأَرْبَعَهَ قَالَ لِأَنَّ الرَّحِمَ تَعْقَمُ وَ تَبْرُدُ مِنْ هَذِهِ الْأَرْبَعَهِ الْأَشْیَاءِ مِنَ الْوَلَدِ وَ حَصِیرٌ فِی نَاحِیَهِ الْبَیْتِ خَیْرٌ مِنِ امْرَأَهٍ لَا تَلِدُ فَقَالَ عَلِیٌّ علیه السلام یَا رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَمَا بَالُ الْخَلِّ تَمْنَعُ مِنْهُ قَالَ إِذَا حَاضَتْ عَلَی الْخَلِّ لَمْ تَطْهُرْ أَبَداً طُهْراً بِتَمَامٍ وَ الْکُزْبُرَهُ تُثِیرُ الْحَیْضَ فِی بَطْنِهَا وَ تُشَدِّدُ عَلَیْهَا الْوِلَادَهَ وَ التُّفَّاحَهُ الْحَامِضَهُ تَقْطَعُ حَیْضَهَا فَیَصِیرُ دَاءً عَلَیْهَا.

ثُمَّ قَالَ يَا عَلِيُّ لَا تُجَامِعِ امْرَأَتَكَ فِي أَوَّلِ الشَّهْرِ وَ وَسَطِهِ وَ آخِرِهِ فَإِنَّ الْجُنُونَ وَ الْجُذَامَ وَ الْخَبَلَ يُسْرِعُ إِلَيْهَا وَ إِلَى وَلَدِهَا يَا عَلِيُّ لَا تُجَامِعِ امْرَأَتَكَ بَعْدَ الظُّهْرِ فَإِنَّهُ إِنْ قُضِيَ بَيْنَكُمَا وَلَدٌ فِي ذَلِكَ الْوَقْتِ يَكُونُ أَحْوَلَ وَ الشَّيْطَانُ يَفْرَحُ بِالْحَوَلِ فِي الْإِنْسَانِ يَا عَلِيُّ لَا تَتَكَلَّمْ عِنْدَ الْجِمَاعِ فَإِنْ قُضِيَ بَيْنَكُمَا وَلَدٌ لَا يُؤْمَنُ أَنْ يَكُونَ أَخْرَسَ وَ لَا يَنْظُرَنَّ أَحَدُكُمْ إِلَى فَرْجِ امْرَأَتِهِ وَ لْيَغُضَّ بَصَرَهُ عِنْدَ الْجِمَاعِ (۱)

فَإِنَّ النَّظَرَ إِلَى الْفَرْجِ يُورِثُ الْعَمَى يَعْنِي فِي الْوَلَدِ يَا عَلِيُّ لَا تُجَامِعِ امْرَأَتَكَ بِشَهْوَهِ امْرَأَهٍ غَيْرِكَ فَإِنِّي أَخْشَى إِنْ قُضِيَ بَيْنَكُمَا وَلَدٌ أَنْ يَكُونَ مُخَنَّثاً مُؤَنَّثاً مُخَبَّلاً يَا عَلِيُّ إِذَا كُنْتَ جُنُباً فِي الْفِرَاشِ مَعَ امْرَأَتِكَ فَلَا تَقْرَأِ الْقُرْآنَ فَإِنِّي أَخْشَى أَنْ يَنْزِلَ عَلَيْكُمَا نَارٌ مِنَ السَّمَاءِ فَتُحْرِقَكُمَا يَا عَلِيُّ لَا تُجَامِعِ امْرَأَتَكَ إِلَّا وَ مَعَكَ خِرْقَهٌ وَ مَعَ امْرَأَتِكَ خِرْقَهٌ وَ لَا تَمْسَحَا بِخِرْقَهٍ وَاحِدَهٍ فَتَقَعَ الشَّهْوَهُ عَلَى الشَّهْوَهِ وَ إِنَّ ذَلِكَ يُعْقِبُ الْعَدَاوَهَ بَيْنَكُمَا ثُمَّ يُؤَدِّيكُمَا إِلَى الْفُرْقَهِ وَ الطَّلَاقِ يَا عَلِيُّ لَا تُجَامِعِ امْرَأَتَكَ مِنْ قِيَامٍ فَإِنَّ ذَلِكَ مِنْ فِعْلِ الْحَمِيرِ وَ إِنْ قُضِيَ بَيْنَكُمَا وَلَدٌ يَكُونُ بَوَّالًا فِي الْفِرَاشِ كَالْحَمِيرِ الْبَوَّالَهِ فِي كُلِّ مَكَانٍ يَا عَلِيُّ لَا تُجَامِعِ امْرَأَتَكَ فِي لَيْلَهِ الْفِطْرِ فَإِنَّهُ إِنْ قُضِيَ بَيْنَكُمَا وَلَدٌ فَيَكْبَرُ ذَلِكَ الْوَلَدُ وَ لَا يُصِيبُ وَلَداً إِلَّا عَلَى كِبَرِ السِّنِّ يَا عَلِيُّ لَا تُجَامِعِ امْرَأَتَكَ فِي لَيْلَهِ الْأَضْحَى فَإِنَّهُ إِنْ قُضِيَ بَيْنَكُمَا وَلَدٌ يَكُونُ لَهُ سِتُّ أَصَابِعَ أَوْ أَرْبَعُ أَصَابِعَ يَا عَلِيُّ لَا تُجَامِعِ امْرَأَتَكَ تَحْتَ شَجَرَهٍ مُثْمِرَهٍ فَإِنَّهُ إِنْ قُضِيَ بَيْنَكُمَا وَلَدٌ يَكُونُ جَلَّاداً قَتَّالًا عَرِيفاً يَا عَلِيُّ لَا تُجَامِعِ امْرَأَتَكَ فِي وَجْهِ الشَّمْسِ وَ تَلَأْلُئِهَا إِلَّا أَنْ تُرْخِيَ عَلَيْكُمَا

۱- ۱. فی طبعه الکمبانیّ جمع هاهنا بین نسخه البدل و نسخه المتن، راجعه.

سِتْراً فَإِنَّهُ إِنْ قُضِیَ بَیْنَکَمَا وَلَدٌ لَا یَزَالُ فِی بُؤْسٍ وَ فَقْرٍ حَتَّی یَمُوتَ یَا عَلِیُّ لَا تُجَامِعْ أَهْلَکَ بَیْنَ الْأَذَانِ وَ الْإِقَامَهِ فَإِنَّهُ إِنْ قُضِیَ بَیْنَکَمَا وَلَدٌ یَکُونُ حَرِیصاً عَلَی إِهْرَاقِ الدِّمَاءِ یَا عَلِیُّ إِذَا حَمَلَتِ امْرَأَتُکَ فَلَا تُجَامِعْهَا إِلَّا وَ أَنْتَ عَلَی وُضُوءٍ فَإِنَّهُ إِنْ قُضِیَ بَیْنَکُمَا وَلَدٌ یَکُونُ أَعْمَی الْقَلْبِ بَخِیلَ الْیَدِ یَا عَلِیُّ لَا تُجَامِعْ أَهْلَکَ فِی النِّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ فَإِنَّهُ إِنْ قُضِیَ بَیْنَکُمَا وَلَدٌ یَکُونُ مُشَوَّهاً ذَا شَامَهٍ فِی شَعْرِهِ وَ وَجْهِهِ یَا عَلِیُّ لَا تُجَامِعْ أَهْلَکَ فِی آخِرِ دَرَجَهٍ مِنْهُ یَعْنِی إِذَا بَقِیَ یَوْمَانِ فَإِنَّهُ إِنْ قُضِیَ بَیْنَکُمَا وَلَدٌ کَانَ مُفَدَّماً(۱) یَا عَلِیُّ لَا تُجَامِعْ أَهْلَکَ عَلَی شَهْوَهِ أُخْتِهَا فَإِنَّهُ إِنْ قُضِیَ بَیْنَکُمَا وَلَدٌ یَکُونُ عَشَّاراً أَوْ عَوْناً لِظَالِمٍ وَ یَکُونُ هَلَاکُ فِئَامٍ مِنَ النَّاسِ عَلَی یَدَیْهِ یَا عَلِیُّ لَا تُجَامِعْ أَهْلَکَ عَلَی سُقُوفِ الْبُنْیَانِ فَإِنَّهُ إِنْ قُضِیَ بَیْنَکُمَا وَلَدٌ یَکُونُ مُنَافِقاً مُمَارِیاً مُبْتَدِعاً یَا عَلِیُّ وَ إِذَا خَرَجْتَ فِی سَفَرٍ فَلَا تُجَامِعْ أَهْلَکَ تِلْکَ اللَّیْلَهِ فَإِنَّهُ إِنْ قُضِیَ بَیْنَکُمَا وَلَدٌ یَکُونُ یُنْفِقُ مَالَهُ فِی غَیْرِ حَقٍّ وَ قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِنَّ الْمُبَذِّرِینَ کانُوا إِخْوانَ الشَّیاطِینِ یَا عَلِیُّ لَا تُجَامِعْ أَهْلَکَ إِذَا خَرَجْتَ إِلَی مَسِیرَهِ ثَلَاثَهِ أَیَّامٍ وَ لَیَالِیهِنَّ فَإِنَّهُ إِنْ قُضِیَ بَیْنَکُمَا وَلَدٌ یَکُونُ عَوْناً لِکُلِّ ظَالِمٍ یَا عَلِیُّ عَلَیْکَ بِالْجِمَاعِ لَیْلَهَ الْإِثْنَیْنِ فَإِنَّهُ إِنْ قُضِیَ بَیْنَکُمَا وَلَدٌ یَکُونُ حَافِظاً لِکِتَابِ اللَّهِ رَاضِیاً بِمَا قَسَمَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ یَا عَلِیُّ إِنْ جَامَعْتَ أَهْلَکَ فِی أَوَّلِ لَیْلَهِ الثَّلَاثَاءِ فَقُضِیَ بَیْنَکُمَا وَلَدٌ فَإِنَّهُ یُرْزَقُ الشَّهَادَهَ بَعْدَ شَهَادَهِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللَّهِ وَ لَا یُعَذِّبُهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ مَعَ

۱- ۱. الفدم- بالفاء- العیی عن الکلام فی رخاوه و قله فهم، و الاحمق، و فی المصدرین مقدما- بالقاف- و هو خطأ من النسّاخ فیما اظن، و فی الاختصاص(معدما) أی فقیرا.

الْمُشْرِكِينَ وَ يَكُونُ طَيِّبَ النَّكْهَهِ مِنَ الْفَمِ رَحِيمَ الْقَلْبِ سَخِيَّ الْيَدِ طَاهِرَ اللِّسَانِ مِنَ الْغِيبَهِ وَ الْكَذِبِ وَ الْبُهْتَانِ يَا عَلِيُّ وَ إِنْ جَامَعْتَ أَهْلَكَ لَيْلَهَ الْخَمِيسِ فَقُضِيَ بَيْنَكُمَا وَلَدٌ فَإِنَّهُ يَكُونُ حَاكِماً مِنَ الْحُكَّامِ أَوْ عَالِماً مِنَ الْعُلَمَاءِ وَ إِنْ جَامَعْتَهَا يَوْمَ الْخَمِيسِ عِنْدَ زَوَالِ الشَّمْسِ عَنْ كَبِدِ السَّمَاءِ فَقُضِيَ بَيْنَكُمَا وَلَدٌ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَقْرَبُهُ حَتَّى يَشِيبَ وَ يَكُونُ فَهِماً وَ يَرْزُقُهُ اللَّهُ السَّلَامَهَ فِي الدِّينِ وَ الدُّنْيَا يَا عَلِيُّ وَ إِنْ جَامَعْتَهَا لَيْلَهَ الْجُمُعَهِ وَ كَانَ بَيْنَكُمَا وَلَدٌ يَكُونُ خَطِيباً قَوَّالًا مُفَوَّهاً وَ إِنْ جَامَعْتَهَا يَوْمَ الْجُمُعَهِ بَعْدَ الْعَصْرِ فَقُضِيَ بَيْنَكُمَا وَلَدٌ فَإِنَّهُ يَكُونُ مَعْرُوفاً مَشْهُوراً عَالِماً وَ إِنْ جَامَعْتَهَا فِي لَيْلَهِ الْجُمُعَهِ بَعْدَ صَلَاهِ الْعِشَاءِ الْآخِرَهِ فَإِنَّهُ يُرْجَى أَنْ يَكُونُ وَلَداً بَدَلًا مِنَ

الْأَبْدَالِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ يَا عَلِيُّ لَا تُجَامِعْ أَهْلَكَ فِي أَوَّلِ سَاعَهٍ مِنَ اللَّيْلِ فَإِنَّهُ إِنْ قُضِيَ بَيْنَكُمَا وَلَدٌ لَا يُؤْمَنُ أَنْ يَكُونَ سَاحِراً مُؤْثِراً لِلدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَهِ يَا عَلِيُّ احْفَظْ وَصِيَّتِي هَذِهِ كَمَا حَفِظْتُهَا عَنْ جَبْرَئِيلَ علیه السلام (۱).

**[ترجمه]علل الشرایع و امالی الصدوق: رسول خدا صلّی الله علیه و آله، علی علیه السّلام را به چند چیز وصیت کرد: ای علی، هرگاه عروس وارد خانهات شد و نشست، کفش او را در بیاور و پاهایش را بشوی و از در خانه تا انتهای آن را آب پاشی کن، زیرا اگر چنین کنی، خداوند هفتاد هزار نوع از فقر را از خانه ات براند و هفتاد نوع برکت را در آن وارد کند و هفتاد رحمت را بر تو نازل کند که بر سر عروس بالا روند تا جایی که برکت آن هر گوشه از خانه ات را فراگیرد و عروس تا زمانی که در آن خانه است، از جنون و جذام و برص در امان باشد و عروس را در هفته اولش از شیر و ترشی [سرکه] و خربزه و سیب ترش بازدار. علی علیه السّلام فرمود: یا رسول الله، از چه روی این چهار چیز را منع کنم؟

فرمودند: زیرا رحم از این چهار چیز سرد و عقیم شده و در این صورت، حصیری در گوشه خانه، از زنی که نمی زاید بهتر است. علی علیه السّلام گفت: یا رسول الله، ترشی چگونه مانع فرزند می شود؟ رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: اگر زن در زمان خوردن ترشی حیض شود، هرگز کاملاً پاک نمی شود، و خربزه هم حیض را برمی انگیزد و زادن را برایش دشوار می کند، و سیب ترش هم حیض او را قطع می کند و به شکل دردی دائمی برایش می ماند .

سپس فرمود: یا علی، با همسرت در اول، وسط و آخر ماه [قمری] جماع نکن، زیرا جنون و جذام و غم و رنج به سوی او و فرزندش می شتابد.

یا علی، بعد از ظهر جماع نکن، زیرا اگر فرزندی حاصل شود، احمق می شود و شیطان از حماقت در آدمی خوشحال می شود.

یا علی، به هنگام جماع صحبت نکن، زیرا اگر فرزندی حاصل شود، احتمال لال بودن فرزند بعید نیست و نباید کسی به عورت زن خود نگاه کند و باید هنگام جماع چشم فرو بندد، زیرا نگاه به عورت، کوری در فرزند را به دنبال دارد.

یا علی، با زن خود با شهوت زنی دیگر جماع نکن، چرا که خوف آن دارم اگر فرزندی حاصل شود مخنّث، مونّث و بخیل باشد.

یا علی، اگر در حالت جُنُب در بستر کنار همسرت هستی، قرآن نخوان، زیرا می ترسم که از آسمان آتشی بر شما نازل شود و شما را بسوزاند.

یا علی، با همسرت جماع نکن مگر اینکه هر کدام دستمال جداگانه ای داشته باشید و با یک دستمال خود را پاک نکنید، چرا که شهوت بر شهوت افتاده و این باعث عداوت بین شما می شود و سپس شما را به سوی جدایی و طلاق می کشاند.

یا علی، در حالت ایستاده جماع نکن، زیرا این از کارهای الاغ است و اگر فرزندی حاصل شود، در بستر خود بول کند، مانند الاغ که در هر مکانی بول می کند.

یا علی، در شب فطر جماع نکن، زیرا اگر فرزندی حاصل شود و آن فرزند بزرگ شود، صاحب بچه نخواهد شد مگر در پیری.

یا علی، در شب قربان جماع نکن، زیرا اگر فرزندی حاصل شود، شش انگشت یا چهار انگشت خواهد داشت.

یا علی، در زیر درخت میوه دار جماع نکن، زیرا اگر فرزندی حاصل شود، جلاد، قاتل و یا جنگ سالار خواهد شد.

یا علی، با همسرت در برابر خورشید و نور آن جماع نکن مگر اینکه پوششی داشته باشید، زیرا اگر فرزندی حاصل شود، همیشه در بدبختی و فقر خواهد بود تا بمیرد .

یا علی، در فاصله اذان و اقامه جماع نکن، زیرا اگر فرزندی حاصل شود، بر قتل و خونریزی حریص خواهد شد.

یا علی، اگر همسرت باردار باشد، جماع نکن مگر اینکه وضو داشته باشی، زیرا اگر فرزندی حاصل شد، کوردل و بخیل می شود.

یا علی، در نیمه شعبان جماع نکن، زیرا اگر فرزندی حاصل شود، چهره ای زشت داشته و در موی و صورتش خال خواهد بود.

یا علی، در دو روز مانده به آخر ماه، با همسرت جماع نکن، زیرا اگر فرزندی حاصل شود، فقیر و تهیدست خواهد شد.

یا علی، با همسرت به شهوت خواهر او جماع نکن، زیرا اگر فرزندی حاصل شود، مالیات بگیر و یاریگر ظالمان خواهد شد و مرگ جماعتی از مردم به واسطه او خواهد بود.

یا علی، با همسرت در پشت بام خانه جماع نکن، زیرا اگر فرزندی حاصل شود، منافق، ریاکار و بدعت گذار خواهد شد.

یا علی، آنگاه که قصد سفر کردی، در شب سفر با همسرت جماع نکن، زیرا اگر فرزندی حاصل شود، مالش را در را ناحق خرج می کند و این آیه را خواند: {کسانی که تبذیر می کنند، برادران شیاطین هستند.}

یا علی، اگر برای سفری سه شبانه روزه خارج شدی، با همسرت مجامعت نکن، زیرا اگر فرزندی حاصل شود، یاریگر هر ظالمی خواهد شد.

یا علی، در شب دوشنبه جماع کن، زیرا اگر فرزندی حاصل شود، حافظ کتاب خدا و راضی به روزی خدا خواهد بود.

یا علی، اگر در اول شب سه شنبه با همسرت مجامعت نمودی و فرزندی حاصل شد، او بعد از گفتن شهادتین طعم شهادت را خواهد چشید و خداوند او را با مشرکین عذاب نخواهد داد. دهانی خوش بو و قلبی مهربان و دستی بخشنده و زبانی پاک از غیبت، دروغ و بهتان خواهد داشت.

یا علی، اگر شب پنجشنبه جماع کردی و فرزندی حاصل شد، حاکم و عالم خواهد شد، و اگر در روز پنجشنبه در هنگام زوال خورشید از دل آسمان جماع کنی و فرزندی حاصل شود، شیطان به این فرزند نزدیک نخواهد شد تا پیر شود و انسانی فهمیده خواهد شد و خداوند به او سلامتی در دین و دنیا خواهد داد.

یا علی، اگر با همسرت در شب جمعه مجامعت کردی و فرزندی حاصل آمد، آن فرزند خطیب و سخنور خواهد شد و اگر روز جمعه بعد از عصر جماع کردی و فرزندی حاصل شد، وی معروف و مشهور و عالم خواهد شد، و اگر در شب جمعه بعد از نماز عشا جماع کردی، امید می رود که آن فرزند مردی شریف و کریم گردد إنشاا...

یا علی، با همسرت در اولین ساعت شب جماع نکن، زیرا اگر فرزندی حاصل آید، بیم آن می رود جادوگری شود که دنیا را بر آخرت ترجیح می دهد.

یا علی، این وصیتم را محفوظ بدار، آنچنان که من از جبرئیل حفظ کردم. - . علل الشرایع: ۵۱۷ -۵۱۴ و امالی الصدوق:۵۷۰ - ۵۶۶ -

**[ترجمه]

«۲»

ختص، [الإختصاص] عَمْرُو بْنُ حَفْصٍ وَ أَبُو نَصْرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْهَيْثَمِ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ نَجِيحٍ: مِثْلَهُ (۲).

**[ترجمه]الاختصاص: در این کتاب نیز مثل همین روایت ذکر شده. - . الاختصاص: ۱۳۲ -

**[ترجمه]

«۳»

لی، [الأمالی للصدوق] ابْنُ الْمُتَوَكِّلِ عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ هَاشِمٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْحَسَنِ الْقُرَشِيِّ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ جَعْفَرٍ الْبَصْرِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى كَرِهَ لَكُمْ أَيَّتُهَا الْأُمَّةُ أَرْبَعاً وَ عِشْرِينَ خَصْلَةً وَ نَهَاكُمْ عَنْهَا كَرِهَ النَّظَرَ إِلَى فُرُوجِ النِّسَاءِ وَ قَالَ يُورِثُ الْعَمَى وَ كَرِهَ الْكَلَامَ عِنْدَ الْجِمَاعِ وَ قَالَ يُورِثُ الْخَرَسَ وَ كَرِهَ الْمُجَامَعَةَ تَحْتَ السَّمَاءِ وَ كَرِهَ لِلرَّجُلِ أَنْ يَغْشَى امْرَأَتَهُ وَ هِيَ حَائِضٌ فَإِنْ غَشِيَهَا وَ خَرَجَ الْوَلَدُ مَجْذُوماً أَوْ

أَبْرَصَ فَلَا يَلُومَنَّ إِلَّا نَفْسَهُ وَ كَرِهَ أَنْ يَغْشَى الرَّجُلُ الْمَرْأَةَ

ص: ۲۸۳

۱- ۱. علل الشرائع ص ۵۱۴- ۵۱۷ و أمالی الصدوق ص ۵۶۶- ۵۷۰.

۲- ۲. الاختصاص: ۱۳۲.

وَ قَدِ احْتَلَمَ حَتَّى يَغْتَسِلَ مِنِ احْتِلَامِهِ الَّذِی رَأَی فَإِنْ فَعَلَ وَ خَرَجَ الْوَلَدُ مَجْنُوناً فَلَا يَلُومَنَّ إِلَّا نَفْسَهُ (۱).

**[ترجمه]امالی الصدوق: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: خداوند تبارک و تعالی برای شما بیست و چهار خصلت را مکروه داشته و نهی فرموده: نگاه به عورت زنان را مکروه دانسته و فرموده: کوری را به ارث می گذارد (برای فرزند) و صحبت کردن هنگام جماع را مکروه داشته و فرموده: گنگی را به ارث می گذارد و جماع زیر آسمان را نیز مکروه ساخته و برای مرد جماع با زن حائض را مکروه ساخته، و اگر این کار را بکند و فرزندی حاصل آید که جذام یا برص دارد، فقط باید خود را سرزنش کند؛ و نیز مکروه ساخته که مرد در حالت احتلام با زن درآمیزد مگر زمانی که غسل کند، و اگر غسل نکرده باشد و فرزند مجنون به دنیا آید، فقط باید خود را سرزنش کند. - . امالی الصدوق: ۳۰۱ -

**[ترجمه]

«۴»

ل، [الخصال] أَبِی عَنْ سَعْدٍ: مِثْلَهُ (۲).

**[ترجمه]الخصال: این روایت در الخصال نیز مذکور است. - . الخصال ۲: ۲۹۷ -

**[ترجمه]

«۵»

سن، [المحاسن] إِبْرَاهِيمُ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْحُسَيْنِ الْفَارِسِیِّ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ جَعْفَرٍ الْبَصْرِیِّ: مِثْلَهُ (۳).

**[ترجمه]المحاسن: این روایت در المحاسن نیز مذکور است. - . المحاسن: ۳۲۱ -

**[ترجمه]

أقول

تمامه فی باب المناهی .

**[ترجمه]تمامه فی باب المناهی .

**[ترجمه]

«۶»

لی، [الأمالی للصدوق] فِی خَبَرِ الْمَنَاهِی: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله نَهَی عَنِ الْأَكْلِ عَلَی الْجَنَابَهِ وَ قَالَ إِنَّهُ یُورِثُ الْفَقْرَ(۴) وَ نَهَی أَنْ یُكْثَرَ الْكَلَامُ عِنْدَ الْمُجَامَعَهِ وَ قَالَ مِنْهُ یَكُونُ خَرَسُ الْوَلَدِ(۵)

وَ نَهَی أَنْ یُجَامِعَ الرَّجُلُ أَهْلَهُ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَهِ وَ عَلَی طَرِیقٍ عَامِرٍ فَمَنْ فَعَلَ ذَلِكَ فَعَلَیْهِ لَعْنَهُ اللَّهِ وَ الْمَلَائِكَهِ وَ النَّاسِ أَجْمَعِینَ وَ نَهَی أَنْ یُدْخِلَ الرَّجُلُ حَلِیلَتَهُ إِلَی الْحَمَّامِ (۶).

**[ترجمه]امالی الصدوق: در باب مناهی آمده است كه رسول خدا صلّی الله علیه و آله نهی فرموده اند از خوردن طعام در حال جنابت و گفته اند: فقر را به دنبال دارد. - . امالی الصدوق: ۴۲۲ -

و نیز نهی كرده اند از كثرت كلام به هنگام جماع و فرموده اند: باعث گنگی كودك می شود. - . امالی الصدوق: ۴۲۳ -

و نهی فرموده‌اند كه مرد مجامعت كند در حالی كه رو به قبله است و یا در راهی كه رفت و آمد در آن است. زیرا در این صورت، لعنت خداوند و ملائكه و مردم بر او خواهد بود.

و نیز نهی فرموده اند كه مرد زن خود را به حمام داخل كند. - . امالی الصدوق: ۴۲۴ -

**[ترجمه]

«۷»

ب، [قرب الإسناد] أَبُو الْبَخْتَرِیِّ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام: أَنَّهُ كَرِهَ أَنْ یُجَامِعَ الرَّجُلُ مِمَّا یَلِی الْقِبْلَهَ(۷).

ص: ۲۸۴

۱- ۱. أمالی الصدوق ص ۳۰۱ و كان الرمز(ل) للخصال و حیث وجدنا الشیخ المجلسیّ رحمه اللّه یشیر الی الحدیث ثانیا نقلا عن الخصال باختلاف یسیر فی أول السند، لذلك لا مجال لاحتمال سهو القلم فی التكرار، و نظرا لخلو الخصال عن الحدیث بالسند الأول و وجوده فی الأمالی بعین السند لذلك صححنا الرمز فلاحظ.

۲- ۲. المحاسن ص ۳۲۱.

۳- ۳. الخصال ج ۲ ص ۲۹۷.

۴- ۴. أمالی الصدوق ص ۴۲۲.

۵- ۵. أمالی الصدوق ص ۴۲۳.

۶- ۶. أمالی الصدوق ص ۴۲۴.

۷- ۷. قرب الإسناد ص ۶۶ و كان الزمر(ما) لامالی الطوسیّ و هو خطأ و الصواب ما اثبتناه.

**[ترجمه]قرب الاسناد: امیرالمؤمنین علی علیه السّلام فرموده اند: کراهت دارد که مرد رو به سوی قبله مجامعت کند. - . قرب الاسناد: ۶۶ -

**[ترجمه]

«۸»

وَ عَنْهُ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُمَا قَالا: النَّظَرُ إِلَى الْفَرْجِ عِنْدَ الْجِمَاعِ يُورِثُ الْعَمَى (۱).

**[ترجمه]قرب الاسناد: از ابن عباس روایت شده است: نگاه به عورت زن در هنگام جماع، کوری به دنبال دارد. - . قرب الاسناد: ۶۶ -

**[ترجمه]

«۹»

ب، [قرب الإسناد] بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: ثَلَاثَةٌ مِنَ الْجَفَاءِ أَنْ يَصْحَبَ الرَّجُلُ الرَّجُلَ فَلَا يَسْأَلَهُ عَنِ اسْمِهِ وَ كُنْيَتِهِ أَوْ [أَنْ] يُدْعَى الرَّجُلُ إِلَى طَعَامٍ فَلَا يُجِيبَ أَوْ يُجِيبَ فَلَا يَأْكُلَ وَ مُوَاقَعَهُ الرَّجُلِ أَهْلَهُ قَبْلَ الْمُلَاعَبَهِ(۲).

**[ترجمه]قرب الاسناد: رسول الله صلّی الله علیه و آله فرموده اند: سه چیز جفا است: اینکه مردی با شخصی مصاحبت کند ولی از اسم و کنیه اش نپرسد؛ اینکه شخصی به طعام دعوت شود اما اجابت نکند، یا اجابت کند ولی چیزی نخورد؛ و نیز مجامعت مرد با زن قبل از ملاعبه. - . قرب الاسناد: ۷۴ -

**[ترجمه]

«۱۰»

ب، [قرب الإسناد] عَلِيٌّ عَنْ أَخِيهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ هَلْ يَصْلُحُ لَهُ أَنْ يُقَبِّلَ قُبُلَ الْمَرْأَهِ قَالَ لَا بَأْسَ (۳).

**[ترجمه]قرب الاسناد: علی بن جعفر از برادرش امام موسی کاظم علیه السّلام نقل می کند که گفت: سؤال کردم از اینکه جایز است مرد عورت زن را ببوسد؟ فرمود: اشکالی ندارد. - . قرب الاسناد: ۱۰۲ -

**[ترجمه]

«۱۱»

ب، [قرب الإسناد] هَارُونُ عَنِ ابْنِ صَدَقَهَ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِبَعْضِ

أَصْحَابِهِ يَوْمَ جُمُعَهٍ هَلْ صُمْتَ الْيَوْمَ قَالَ لَا قَالَ لَهُ فَهَلْ تَصَدَّقْتَ الْيَوْمَ بِشَيْ ءٍ قَالَ لَا قَالَ لَهُ قُمْ فَأَصِبْ مِنْ أَهْلِكَ فَإِنَّ ذَلِكَ صَدَقَهٌ مِنْكَ عَلَيْهَا(۴).

**[ترجمه]قرب الاسناد: امام صادق علیه السّلام به نقل از اجدادشان فرمودند: رسول خدا صلّی الله علیه و آله روز جمعه به یکی از اصحاب گفتند: آیا امروز روزه گرفته ای: گفت: نه؛ فرمود: آیا چیزی صدقه داده ای: گفت: نه؛ فرمود: برخیز و به خانواده ات برس، زیرا این صدقه ای است از جانب تو بر او. -. قرب الاسناد: ۳۲ -

**[ترجمه]

«۱۲»

ل، [الخصال] ابْنُ الْوَلِيدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ ابْنِ عِيسَى عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ رَفَعَهُ إِلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: ثَلَاثٌ مِنْ سُنَنِ الْمُرْسَلِينَ الْعِطْرُ وَ إِحْفَاءُ الشَّعْرِ وَ كَثْرَهُ الطَّرُوقَهِ(۵).

**[ترجمه]الخصال: ابوعبدالله امام صادق علیه السّلام فرمودند: سه چیز از سنن رسولان خداست: عطر، کوتاه کردن موی و زیاد جماع کردن. -. الخصال ۱: ۵۷ -

**[ترجمه]

«۱۳»

ن، [عيون أخبار الرضا علیه السلام] ل، [الخصال] مَاجِيلَوَيْهِ عَنْ عَمِّهِ عَنِ الْبَرْقِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْمَدِينِيِّ عَنْ سُلَيْمَانَ الْجَعْفَرِيِّ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: تَعَلَّمُوا مِنَ الْغُرَابِ خِصَالًا ثَلَاثاً اسْتِتَارَهُ بِالسِّفَادِ وَ بُكُورَهُ فِي طَلَبِ

ص: ۲۸۵

۱- ۱. قرب الإسناد ص ۶۶.

۲- ۲. قرب الإسناد ص ۷۴.

۳- ۳. قرب الإسناد ص ۱۰۲.

۴- ۴. قرب الإسناد ص ۳۲.

۵- ۵. الخصال ج ۱ ص ۵۷ و كان الرمز(لی) للامالی و نظرا لخلوها عن الحديث و وجوده بعينه فی الخصال سندا و متنا لذلك صححنا الرمز فلاحظ.

الرِّزْقِ وَ حَذَرَهُ (۱).

**[ترجمه]عیون الاخبار و الخصال: امام رضا علیه السّلام فرمودند: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمود: سه چیز را از کلاغ یاد بگیرید: پنهان کاری در جفت گیری، سحر خیزی در طلب روزی و برحذر بودنش را. - . عیون الاخبار ۲: ۲۵۷ و الخصال ۱: ۶۲ -

**[ترجمه]

أقول

قد مضى بعض الأخبار فی باب آداب النکاح و باب أحوال الرجال و النساء.

**[ترجمه]قد مضى بعض الأخبار فی باب آداب النکاح و باب أحوال الرجال و النساء.

**[ترجمه]

«۱۴»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] بِالْأَسَانِیدِ الثَّلَاثَهِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ عَلِیٌّ علیه السلام: مَنْ أَرَادَ الْبَقَاءَ وَ لَا بَقَاءَ فَلْیُبَاکِرِ الْغَدَاءَ وَ یُجِیدُ الْحِذَاءَ وَ یُخَفِّفُ الرِّدَاءَ وَ لْیُقِلَّ غِشْیَانَ النِّسَاءِ(۲).

**[ترجمه]عیون الاخبار: امام رضا علیه السّلام فرمودند: امام علی علیه السّلام فرموده است: هرکه می خواهد زندگی کند، باید صبح زود بیدار شود و کفش خوب به پا کند و لباسِ تن سبک گرداند و از مجامعت با زنان کم کند. - . عیون الاخبار ۲: ۳۸ -

**[ترجمه]

«۱۵»

مَجَالِسُ الشَّیْخِ، عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ وَهْبَانَ عَنْ عَلِیِّ بْنِ حَبَشِیٍّ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ صَفْوَانَ وَ جَعْفَرِ بْنِ عِیسَى عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ أَبِی غُنْدَرٍ عَنْ أَبِیهِ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام عَنْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: مِثْلَهُ إِلَّا أَنَّهُ لَیْسَ فِیهِ وَ یُجِیدُ الْحِذَاءَ(۳).

**[ترجمه]امالی الطوسی: همین روایت مذکور است اما جمله [کفش خوب به پا کند] وجود ندارد. - . امالی الطوسی ۲: ۲۷۹ -

**[ترجمه]

«۱۶»

ع، [علل الشرائع] عَلِيُّ بْنُ حَاتِمٍ عَنِ ابْنِ عُقْدَةَ عَنِ الْمُنْذِرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ أَبِی خَالِدٍ عَنْ زَیْدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ عَلِیٍّ عَلَیْهِمُ السَّلَامُ قَالَ: عَذَابُ الْقَبْرِ یَکُونُ مِنَ النَّمِیمَهِ وَ الْبَوْلِ وَ عَزَبِ الرَّجُلِ عَنْ أَهْلِهِ (۴).

**[ترجمه]علل الشرایع: امیرالمؤمنین علی علیه السّلام فرمودند: عذاب قبر به خاطر سخن چینی و بول و کناره گیری مرد از همسرش است. - . علل الشرایع: ۳۰۹ -

**[ترجمه]

«۱۷»

ع، [علل الشرائع] ابْنُ الْوَلِیدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْجَوْهَرِیِّ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ حَنَانِ بْنِ سَدِیرٍ عَنْ أَبِیهِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ: لَا یُجَامِعِ الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ وَ لَا جَارِیَتَهُ وَ فِی الْبَیْتِ صَبِیٌّ فَإِنَّ ذَلِکَ مِمَّا یُوَرِّثُهُ الزِّنَا(۵).

**[ترجمه]علل الشرایع: ابوعبدالله علیه السّلام فرمودند: مرد نباید با زن و یا کنیز خود مجامعت کند در حالی که کودکی در خانه است، زیرا این کار، زنای آن کودک را به دنبال دارد. - . علل الشرایع: ۵۰۲ -

**[ترجمه]

«۱۸»

ع، [علل الشرائع] مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیِّ بْنِ الشَّاهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ خَالِدٍ

ص: ۲۸۶

۱- ۱. عیون الأخبار ج ۲ ص ۲۵۷ و الخصال ج ۱ ص ۶۲.

۲- ۲. عیون الأخبار ج ۲ ص ۳۸.

۳- ۳. أمالی الطوسیّ ج ۲ ص ۲۷۹.

۴- ۴. علل الشرائع ص ۳۰۹.

۵- ۵. علل الشرائع ص ۵۰۲.

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ التَّمِيمِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَاتِمٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليهم السلام: فِي حَدِيثٍ طَوِيلٍ يَذْكُرُ فِيهِ وَصِيَّةَ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله وَ يَقُولُ فِيهَا إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله كَرِهَ أَنْ يَغْشَى الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ وَ هِيَ حَائِضٌ

فَإِنْ فَعَلَ وَ خَرَجَ الْوَلَدُ مَجْذُوماً أَوْ بِهِ بَرَصٌ فَلَا يَلُومَنَّ إِلَّا نَفْسَهُ وَ كَرِهَ أَنْ يَأْتِيَ الرَّجُلُ أَهْلَهُ وَ قَدِ احْتَلَمَ حَتَّى يَغْتَسِلَ مِنَ الِاحْتِلَامِ فَإِنْ فَعَلَ ذَلِكَ وَ خَرَجَ الْوَلَدُ مَجْنُوناً فَلَا يَلُومَنَّ إِلَّا نَفْسَهُ (۱).

**[ترجمه]علل الشرایع: امام علی علیه السّلام در حدیثی طولانی که وصیت پیامبر را در آن ذکر می فرمود، گفتند: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرموده انـد: کراهت دارد که مرد با همسـرش در حالی که حائض است مجامعت کند، اگر این کار را کرد و فرزنـد با جذام یا برص به دنیا آمد، نباید هیچ کس را ملامت کند؛ و کراهت دارد که مرد در حالت احتلام و غسل نکرده با همسرش جماع کند، اگر این کار را کرد و بچه دیوانه بود، فقط باید خودش را ملامت کند. - . علل الشرایع: ۵۱۴ -

**[ترجمه]

«۱۹»

ل، [الخصال] الْأَرْبَعُمِائَةِ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: إِذَا أَرَادَ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْتِيَ زَوْجَتَهُ فَلَا يُعَجِّلْهَا فَإِنَّ لِلنِّسَاءِ حَوَائِجَ إِذَا رَأَى أَحَدُكُمُ امْرَأَةً تُعْجِبُهُ فَلْيَأْتِ أَهْلَهُ فَإِنَّ عِنْدَ أَهْلِهِ مِثْلَ مَا رَأَى وَ لَا يَجْعَلَنَّ لِلشَّيْطَانِ إِلَى قَلْبِهِ سَبِيلًا لِيَصْرِفْ بَصَرَهُ عَنْهَا فَإِنْ لَمْ تَكُنْ لَهُ زَوْجَةٌ فَلْيُصَلِّ رَكْعَتَيْنِ وَ يَحْمَدُ اللَّهَ كَثِيراً وَ يُصَلِّي عَلَى النَّبِيِّ وَ آلِهِ ثُمَّ لْيَسْأَلِ اللَّهَ مِنْ فَضْلِهِ فَإِنَّهُ يُبِيحُ لَهُ بِرَأْفَتِهِ مَا يُغْنِيهِ إِذَا أَتَى أَحَدُكُمْ زَوْجَتَهُ فَلْيُقِلَّ الْكَلَامَ فَإِنَّ الْكَلَامَ عِنْدَ ذَلِكَ يُورِثُ الْخَرَسَ لَا يَنْظُرَنَّ أَحَدُكُمْ إِلَى بَاطِنِ فَرْجِ امْرَأَتِهِ لَعَلَّهُ يَرَى مَا يَكْرَهُ وَ يُورِثُ الْعَمَى إِذَا أَرَادَ أَحَدُكُمْ مُجَامَعَةَ زَوْجَتِهِ فَلْيَقُلِ اللَّهُمَّ إِنِّي اسْتَحْلَلْتُ فَرْجَهَا بِأَمْرِكَ وَ قَبِلْتُهَا بِأَمَانَتِكَ فَإِنْ قَضَيْتَ لِي مِنْهَا وَلَداً فَاجْعَلْهُ ذَكَراً سَوِيّاً وَ لَا تَجْعَلْ لِلشَّيْطَانِ فِيهِ نَصِيباً وَ لَا شِرْكاً(۲).

وَ قَالَ عليه السلام: إِذَا أَرَادَ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْتِيَ أَهْلَهُ فَلْيَتَوَقَّ أَوَّلَ الْأَهِلَّةِ وَ أَنْصَافَ الشُّهُورِ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَطْلُبُ الْوَلَدَ فِي هَذَيْنِ الْوَقْتَيْنِ وَ الشَّيَاطِينُ يَطْلُبُونَ الشِّرْكَ فِيهِمَا فَيَجِيئُونَ وَ يُحْبِلُونَ (۳).

**[ترجمه]الخصال: امیرالمؤمنین علیه السّلام فرمودنـد: اگر خواستیـد که بـا همسـرانتان همبستر شویـد، نبایـد آنها را به عجله وادارید، زیرا زنان حوائجی دارند. اگر شخصـی زنی را دید که او را به شـگفت آورد، باید نزد همسـرش برود، چون همسرش نیز همان چیزی را دارد که آن مرد دیـده است. نباید که آدمی برای شیطان راهی به سوی قبلش قرار دهد و باید نگاهش را از آن زن برگردانـد و اگر همسـر نـدارد، بایـد دو رکعت نماز خوانـده و خداونـد را سپاس بیکران نموده و بر پیامبر و خانـدانش درود فرسـتد، و آنگاه از دریای فضل خداونـد، خواسـته خویش را طلب نماید، زیرا خداوند از روی مهر به او می بخشد، آنچه را که بی نیازش کند. اگر شخصـی از شـما با همسـرش همبستر شود، باید کم سـخن بگوید، زیرا صـحبت کردن در این زمان، گنگی را به دنبال دارد.

اگر کسـی از شـما قصد مجامعت با همسرش را داشت، باید بگوید: خدایا من به فرمان تو عورت او را حلال داشتم و امانت تو

را قبول کردم، اگر فرزندی از او برایم مقدر فرمودی، پسری سالم قرار ده و برای شیطان در او نصیب و شریکی قرار مده. - . الخصال ۲: ۴۳۳ -

و نیز فرمودند: اگر شخصی از میان شما قصد همبستری با زنش را داشت، باید از این کار در اول هلال ماه و میانه ماه بپرهیزد؛ زیرا شیطان در این دو وقت به دنبال فرزند است و شیاطین در این دو زمان به دنبال شراکت در [وجود] فرزند هستند، می‌آیند و دام خود را می نهند. - . الخصال ۲: ۴۳۴ -

**[ترجمه]

«۲۰»

ع، [علل الشرائع] أَبِی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِیسَ عَنِ الْأَشْعَرِیِّ عَنِ ابْنِ هَاشِمٍ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ سُلَیْمَانَ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحُسَیْنِ بْنِ زَیْدٍ عَنْ

۱- ۱. علل الشرائع ص ۵۱۴.

۲- ۲. الخصال ج ۲ ص ۴۳۳.

۳- ۳. الخصال ج ۲ ص ۴۳۴.

أَبِيهِ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: إِذَا تَجَامَعَ الرَّجُلُ وَ الْمَرْأَةُ فَلَا يَتَعَرَّيَانِ فِعْلَ الْحِمَارَيْنِ فَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ تَخْرُجُ مِنْ بَيْنِهِمَا إِذَا فَعَلَا ذَلِكَ (۱).

**[ترجمه]علل الشرایع: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: آنگاه که زن و مرد همبستر می شوند، نباید مانند الاغ کاملاً لخت شوند، زیرا فرشتگان از میان آنان خارج می شوند. - . علل الشرایع: ۵۱۸ -

**[ترجمه]

«۲۱»

لی، [الأمالی للصدوق] ابْنُ الْمُتَوَكِّلِ عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنِ ابْنِ عِيسَى عَنِ الْبَزَنْطِيِّ عَنْ دَاوُدَ بْنِ سِرْحَانَ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: لَا يَنْبَغِي لِلْمَرْأَةِ أَنْ تُعَطِّلَ نَفْسَهَا وَ لَوْ أَنْ تُعَلِّقَ فِي عُنُقِهَا قِلَادَةً وَ لَا يَنْبَغِي أَنْ تَدَعَ يَدَهَا مِنَ الْخِضَابِ وَ لَوْ أَنْ تَمَسَّهَا بِالْحِنَّاءِ مَسّاً وَ إِنْ كَانَتْ مُسِنَّةً(۲).

**[ترجمه]امالی الصدوق: امام جعفر علیه السّلام فرمودند: شایسته نیست بر زن که به خود نرسد، حتی اگر شده، در گردن خود گردنبندی بیاندازد، و شایسته نیست که دست خود را از حنا خالی بگذارد، حتی اگر شده اندکی حنا بمالد، حتی اگر پیرزن باشد. - . امالی الصدوق: ۳۹۶ -

**[ترجمه]

«۲۲»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] الْغَضَائِرِيُّ عَنِ الصَّدُوقِ: مِثْلَهُ (۳).

ل، [الخصال] أَبِي عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنِ ابْنِ عِيسَى عَنْ أَبِيهِ عَنْ صَفْوَانَ عَنْ مُوسَى بْنِ بَكْرٍ عَنْ زُرَارَةَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: لَا تَدْخُلْ بِالْجَارِيَةِ حَتَّى تَتِمَّ لَهَا تِسْعُ سِنِينَ أَوْ عَشْرُ سِنِينَ وَ قَالَ أَنَا سَمِعْتُهُ يَقُولُ تِسْعٌ أَوْ عَشْرٌ(۴).

**[ترجمه]امالی الطوسی: در این کتاب هم، مانند این روایت مذکور است. - . امالی الطوسی ۲: ۵۲ -

- الخصال: ابوجعفر امام باقر علیه السّلام فرمودند: با کنیز همبستر نشو تا اینکه نه یا ده سالگی‌اش تمام شده باشد. - . الخصال ۲: ۱۸۷ -

**[ترجمه]

«۲۳»

ل، [الخصال] ابْنُ الْوَلِيدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ ابْنِ يَزِيدَ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ عَنِ الْحَلَبِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام

قَالَ: مَنْ وَطِئَ امْرَأَتَهُ قَبْلَ تِسْعِ سِنِينَ فَأَصَابَهَا عَيْبٌ فَهُوَ ضَامِنٌ (۵).

**[ترجمه]الخصال: ابوعبدالله امام صادق علیه السّلام فرمودند: هرکس با همسرش مجامعت کند، قبل از اینکه نه ساله باشد و زن دچار عیب و نقص شود، آن شخص ضامن است. - . الخصال ۲: ۱۸۷ -

**[ترجمه]

«۲۴»

فس، [تفسیر القمی]: نِساؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ أَيْ مَتَى شِئْتُمْ وَ تَأَوَّلَتِ الْعَامَّةُ قَوْلَهُ أَنَّى شِئْتُمْ أَيْ حَيْثُ شِئْتُمْ فِي الْقُبُلِ وَ الدُّبُرِ وَ قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام أَنَّى شِئْتُمْ أَيْ مَتَى شِئْتُمْ فِي الْفَرْجِ وَ الدَّلِيلُ عَلَى قَوْلِهِ فِي الْفَرْجِ قَوْلُهُ نِساؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَالْحَرْثُ الزَّرْعُ وَ الزَّرْعُ الْفَرْجُ فِي مَوْضِعِ الْوَلَدِ وَ قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام مَنْ أَتَى امْرَأَتَهُ فِي الْفَرْجِ فِي أَوَّلِ حَيْضِهَا فَعَلَيْهِ أَنْ يَتَصَدَّقَ بِدِينَارٍ وَ عَلَيْهِ رُبُعُ حَدِّ الزِّنَا خَمْسٌ وَ عِشْرُونَ جَلْدَةً وَ إِنْ أَتَاهَا فِي آخِرِ أَيَّامِ

ص: ۲۸۸

۱- ۱. علل الشرائع ص ۵۱۸ و کان الرمز(لی) و هو خطأ.

۲- ۲. أمالی الصدوق ص ۳۹۶.

۳- ۳. أمالی الطوسیّ ج ۲ ص ۵۲.

۴- ۴. الخصال ج ۲ ص ۱۸۷.

۵- ۵. الخصال ج ۲ ص ۱۸۷.

حَيْضِهَا فَعَلَيْهِ أَنْ يَتَصَدَّقَ بِنِصْفِ دِينَارٍ وَ يُضْرَبَ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ جَلْدَةً وَ نِصْفاً(۱).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم:{زنـانِ شـما کشـتزار شـما هسـتند. پس، از هر جـا [و هر گونه] که خواهیـد، به کشـتزار خود [در]آیید.} - . البقره / ۲۲۳ - یعنی هر وقت خواستیـد. اما عوام مردم کلام خـدا را تأویل کردند که از قُبُل یا دُبُر و امام صادق علیه السّـلام فرمودنـد: «أنّی شـئتم» یعنی از قُبُـل، هر وقت که خواستیـد؛ و دلیل بر این سـخن نیز کلام خـداست که می فرمایند (نساؤکم حرث لکم) و حرث بمعنای کشت و کاشتن است و کشت در زن، برای حصول فرزند از طریق قُبُل است.

امام صادق علیه السّـلام فرموده انـد: هرکس با زن خود در اول حیض مجامعت کند، باید یک دینار صدقه بدهد و یک چهارم حـد زنا یعنی ۲۵ ضـربه شـلاق دارد. و اگر در آخرین روز حیض مجامعت کنـد، بایـد نصف دینار صـدقه بدهد و دوازه و نیم ضربه شلاق دارد. - . تفسیرعلی بن ابراهیم ۱: ۷۳ -

**[ترجمه]

«۲۵»

ن، [عیون أخبـار الرضـا علیه السـلام] بِإِسْـنَادِ التَّمِیمِیِّ عَنِ الرِّضَـا عَنْ آبَائِهِ علیهم السـلام قَالَ: نَهَی النَّبِیُّ صـلی الله علیه و آله عَنْ وَطْءِ الْحَبَالَی حَتَّی یَضَعْنَ (۲).

**[ترجمه]عیون الاخبار: امام رضا علیه السّـلام به نقل از پـدرانشان فرمودند که پیامبر صـلّی الله علیه و آله از وطی با زنان نهی نموده اند، تا آنگاه که وضع حمل کنند. - . عیون الاخبار ۲: ۶۳ -

**[ترجمه]

«۲۶»

ثو، [ثواب الأعمال] ابْنُ الْمُتَوَکِّلِ عَنْ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ الْقَدَّاحِ عَنِ الصَّادِقِ علیه السـلام عَنْ أَبِیهِ علیه السـلام قَالَ: قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله لِرَجُـلٍ أَصْـبَحْتَ صَائِمـاً قَـالَ لَـا قَـالَ فَعُـدْتَ مَرِیضاً قَالَ لَا قَالَ فَأَتْبَعْتَ جِنَازَةً قَالَ لَا قَالَ فَأَطْعَمْتَ مِسْـکِیناً قَالَ لَا قَالَ فَارْجِعْ إِلَی أَهْلِکَ فَأَصِبْهُمْ فَإِنَّهُ عَلَیْهِمْ مِنْکَ صَدَقَةٌ(۳).

**[ترجمه]ثـواب الاعمـال: رسول خـدا صـلّی الله علیه و آله به مردی فرمود: آیـا روزه ای؟ گفت: نه. فرمود: مریض شـده ای؟ گفت: نه. فرمود: در تشییع جنـازه ای بوده ای؟ گفت: نه. فرمود: آیا مسـکینی را اطعام کرده ای؟ گفت: نه. فرمود: پس بسوی همسر و خانواده ات برو و به آنها سری بزن، زیرا این صدقه‌ای است از جانب تو بر آنها. - . ثواب الاعمال: ۱۵۲ -

**[ترجمه]

«۲۷»

یر، [بصائر الدرجات] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْأَهْوَازِيُّ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ سَالِمٍ مَوْلَی عَلِیِّ بْنِ یَقْطِینٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ یَقْطِینٍ قَالَ: أَرَدْتُ أَنْ أَکْتُبَ إِلَیْهِ أَسْأَلُهُ یَتَنَوَّرُ الرَّجُلُ وَ هُوَ جُنُبٌ قَالَ فَکَتَبَ إِلَیَّ ابْتِدَاءً النُّورَهُ تَزِیدُ الْجُنُبَ نَظَافَهً وَ لَکِنْ لَا یُجَامِعِ الرَّجُلُ مُخْتَضِباً وَ لَا تُجَامَعِ امْرَأَهٌ مُخْتَضِبَهٌ(۴).

**[ترجمه]بصائرالدرجات: سالم، غلام علی بن یقطین به نقل از او گفته است: قصد داشتم نامه ای به امام علیه السلام بنویسم و بپرسم، آیا مرد می تواند نوره بکشد در حالی که جنب است؟ اما او برایم نامه ای نوشت که: نوره باعث می شود شخص جنب نظافت بیشتری داشته باشد، اما مرد نباید در حالی که خضاب کرده، مجامعت نماید و نیز زنی که خضاب کرده، نباید مجامعت کند. - . بصائر الدرجات: ۱۲۵ -

**[ترجمه]

«۲۸»

سن، [المحاسن] مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ أَبُو سُمَیْنَهَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: قُلْتُ لَهُ هَلْ یُکْرَهُ الْجِمَاعُ فِی وَقْتٍ مِنَ الْأَوْقَاتِ وَ إِنْ کَانَ حَلَالًا قَالَ نَعَمْ مَا بَیْنَ طُلُوعِ الْفَجْرِ إِلَی طُلُوعِ الشَّمْسِ وَ مِنْ مَغِیبِ الشَّمْسِ إِلَی مَغِیبِ الشَّفَقِ وَ فِی الْیَوْمِ الَّذِی تَنْکَسِفُ فِیهِ الشَّمْسُ وَ فِی اللَّیْلَهِ الَّتِی یَنْکَسِفُ فِیهَا الْقَمَرُ وَ فِی الْیَوْمِ وَ اللَّیْلَهِ الَّتِی تَکُونُ فِیهَا الرِّیحُ السَّوْدَاءُ وَ الرِّیحُ الْحَمْرَاءُ وَ الرِّیحُ الصَّفْرَاءُ وَ فِی الْیَوْمِ وَ اللَّیْلَهِ الَّتِی تَکُونُ فِیهَا الزَّلْزَلَهُ وَ لَقَدْ بَاتَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عِنْدَ بَعْضِ نِسَائِهِ فِی لَیْلَهٍ انْکَسَفَ فِیهَا الْقَمَرُ فَلَمْ یَکُنْ فِی تِلْکَ اللَّیْلَهِ مَا یَکُونُ مِنْهُ فِی غَیْرِهَا حَتَّی أَصْبَحَ فَقَالَتْ لَهُ یَا رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَ لِبُغْضٍ هَذَا مِنْکَ فِی هَذِهِ اللَّیْلَهِ قَالَ لَا وَ لَکِنْ هَذِهِ الْآیَهُ ظَهَرَتْ فِی هَذِهِ اللَّیْلَهِ فَکَرِهْتُ

ص: ۲۸۹

۱- ۱. تفسیر علیّ بن إبراهیم ج ۱ ص ۷۳.

۲- ۲. عیون الأخبار ج ۲ ص ۶۳.

۳- ۳. ثواب الأعمال ص ۱۵۲.

۴- ۴. بصائر الدرجات: ۱۲۵.

أَنْ أَتَلَذَّذَ وَ أَلْهُوَ فِيهَا وَ قَدْ عَيَّرَ اللَّهُ أَقْوَاماً فِی كِتَابِهِ فَقَالَ وَ إِنْ يَرَوْا كِسْفاً مِنَ السَّماءِ ساقِطاً يَقُولُوا سَحابٌ مَرْكُومٌ فَذَرْهُمْ يَخُوضُوا وَ يَلْعَبُوا حَتَّى يُلاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِی فِيهِ يُصْعَقُونَ ثُمَّ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام وَ ايْمُ اللَّهِ لَا يُجَامِعُ أَحَدٌ فَيُرْزَقَ وَلَداً فَيَرَى فِی وَلَدِهِ ذَلِكَ مَا يُحِبُّ (۱).

**[ترجمه]المحاسن: ابوجعفر امام باقر علیه السّلام در جواب [سالم] که پرسیده بود آیا کراهت دارد مجامعت در زمانی خاص، حتی با همسر حلال خود؟ فرمودند: آری، میان طلوع فجر تا طلوع خورشید، و از زمان رفتن خورشید تا رفتن شفق شامگاهی، و در روزی که کسوف واقع شود، و در شبی که ماه در خسوف است، و در روز و شبی که در آن باد سیاه و باد سرخ و زرد می وزد، و در روز و شبی که زلزله رخ می دهد.

شبی پیامبر صلّی الله علیه و آله نزد یکی از همسرانش بود که ماه گرفت و در آن شب پیامبر صلّی الله علیه و آله مجامعت نکرد تا اینکه صبح شد. همسرش به او گفت: یا رسول الله، آیا به خاطر غضب و کینه ای بود که به سوی من نیامدی؟ پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمود: خیر، بلکه به خاطر خسوف بود که در این شب رخ داد، پس نامیمون و زشت دیدم که در این شب به لذت بپردازم و خداوند برخی اقوام را در کتابش نکوهش نموده و فرموده: {و اگر پاره سنگی را در حال سقوط از آسمان ببینند، می گویند: «ابری متراکم است.» پس بگذارشان تا به آن روزی که در آن بیهوش می افتند برسند.} - . الطور /۴۵-۴۴ -

سپس امام علیه السّلام فرمودند: قسم به خدا، هر کسی که مجامعت کند و صاحب فرزند شود، در او چیزی که آن را دوست داشته باشد نخواهد دید.[یعنی دارای عیب و نقص می شود.] - . المحاسن: ۳۱۱ -

**[ترجمه]

«۲۹»

ختص، [الإختصاص] الصَّدُوقُ عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ أَبِی الْخَطَّابِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَسْلَمَ الْجَبَلِيِّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَالِمٍ الْجَبَلِيِّ عَنْهُ: مِثْلَهُ وَ زَادَ فِی آخِرِهِ ثُمَّ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام وَ ايْمُ اللَّهِ لَا يُجَامِعُ أَحَدٌ فَيُرْزَقَ وَلَداً فِی شَيْ ءٍ مِنْ هَذِهِ الْأَوْقَاتِ الَّتِی نَهَى عَنْهَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ قَدِ انْتَهَى إِلَيْهِ الْخَبَرُ فَيَرَى فِی وَلَدِهِ مَا يُحِبُّ (۲).

**[ترجمه]الاختصاص: ابو جعفر امام باقر علیه السّلام فرمودند: قسم به خداوند، هر کس که در این اوقات که پیامبر خدا نهی کرده اند مجامعت کند، درحالی که از این اوقات خبر داشته، و صاحب فرزندی شود، در او آنچه که دوست دارد نمی بیند. (یعنی فرزند دارای نقص می شود.) - . الاختصاص: ۲۱۸ -

**[ترجمه]

«۳۰»

سن، [المحاسن] أَبِی عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنِ ابْنِ رُشَيْدٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام

يَقُولُ: لَا يُجَامِعِ الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ وَ لَا جَارِيَتَهُ وَ فِی الْبَيْتِ صَبِيٌّ فَإِنَّ ذَلِكَ مِمَّا يُورِثُ الزِّنَا(۳).

**[ترجمه]المحاسن: ابو عبدالله امام صادق علیه السّلام فرمودند: نباید مرد با زن یا کنیز خود در خانه‌ای که کودک حضور دارد مجامعت کند، زیرا این کار، زنا را (برای کودک) به دنبال خواهد داشت. - . المحاسن: ۳۱۷ -

**[ترجمه]

«۳۱»

ضا، [فقه الرضا علیه السلام]: إِذَا أَرَدْتَ الْجِمَاعَ بَعْدَ غَسْلِكَ الْمَيِّتَ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَغْتَسِلَ مِنْ غَسْلِهِ فَتَوَضَّأْ ثُمَّ جَامِعْ (۴).

**[ترجمه]فقه الرضا: اگر بعد از غسل و شستن میت و قبل از اینکه غسل مس میت را بجای آوری، قصد جماع داشتی، وضو بگیر. - . فقه الرضا علیه السلام: ۱۸ -

**[ترجمه]

«۳۲»

سن، [المحاسن] رُوِیَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: ثَلَاثٌ يَهْدِمْنَ الْبَدَنَ وَ رُبَّمَا قَتَلْنَ أَكْلُ الْقَدِيدِ الْغَابِّ وَ دُخُولُ الْحَمَّامِ عَلَى الْبِطْنَةِ وَ نِكَاحُ الْعَجَائِزِ.

وَ زَادَ فِيهِ أَبُو إِسْحَاقَ النَّهَاوَنْدِيُّ: وَ غِشْيَانُ النِّسَاءِ عَلَى الِامْتِلَاءِ(۵).

**[ترجمه]المحاسن: ابو عبدالله امام صادق علیه السّلام فرمودند: سه چیز بدن را نابود می کند و شاید بکشد. گوشت قرمه قرمه شده نمک سود، داخل شدن به حمام با شکم پر، و نکاح پیر زنان. و ابواسحاق النهاوندی در این حدیث افزوده اند که: و جماع با زنان با شکم پر. - . المحاسن: ۴۶۳ -

**[ترجمه]

«۳۳»

ضا، [فقه الرضا علیه السلام]: اتَّقِ الْجِمَاعَ فِی أَوَّلِ لَيْلَةٍ مِنَ الشَّهْرِ وَ فِی وَسَطِهِ وَ فِی آخِرِهِ فَإِنَّهُ مَنْ فَعَلَ ذَلِكَ لَيْسَ يَسْلَمُ الْوَلَدُ مِنَ السَّقْطَةِ وَ إِنْ تَمَّ يُوشِكُ أَنْ يَكُونَ مَجْنُوناً وَ اتَّقِ الْجِمَاعَ فِی الْيَوْمِ الَّذِی تَنْكَسِفُ فِيهِ الشَّمْسُ أَوْ فِی لَيْلَةٍ يَنْكَسِفُ فِيهَا الْقَمَرُ وَ

۱- ۱. المحاسن ص ۳۱۱ بتفاوت.

۲- ۲. الاختصاص: ۲۱۸.
۳- ۳. المحاسن ص ۳۱۷.
۴- ۴. فقه الرضا ص ۱۸.
۵- ۵. المحاسن ص ۴۶۳ و كان الرمز لامالى الطوسىّ و هو خطأ.

فِی الزَّلْزَلَهِ وَ عِنْدَ الرِّیحِ الصَّفْرَاءِ وَ الْحَمْرَاءِ وَ السَّوْدَاءِ فَمَنْ فَعَلَ ذَلِکَ وَ قَدْ بَلَغَهُ الْحَدِیثُ رَأَی فِی وَلَدِهِ مَا یَکْرَهُ وَ لَا تُجَامِعْ فِی السَّفِینَهِ وَ لَا تُجَامِعْ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَهِ وَ لَا تَسْتَدْبِرْهَا(۱).

**[ترجمه]فقه الرضا: از جماع در اول، وسط و آخر ماه بپرهیز، زیرا اگر کسی این کار را کرد، فرزندش از خطر سقط در امان نخواهد بود و حتی اگر به دنیا آید، ممکن است مجنون شود؛ و بپرهیز از جماع در روزی که خورشید در آن پوشیده می شود، یا در شبی که کسوف است و نیز در هنگام زلزله و باد زرد و سرخ و سیاه. و اگر کسی این کار را بکند، در حالی که از این نواهی خبر داشته، در فرزندش چیزی را خواهد دید که او را خوش نیابد. در کشتی هم جماع نکن و نیز رو به قبله و پشت به قبله. - . فقه الرضا علیه السلام: ۳۱ -

**[ترجمه]

«۳۴»

طب، [طب الأئمه علیهم السلام] مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ الْبُرْسِیُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی الْأَرْمَنِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِیلَ بْنِ أَبِی طَالِبٍ عَنْ جَابِرٍ الْجُعْفِیِّ عَنْ مُحَمَّدٍ الْبَاقِرِ عَنْ أَبِیهِ علیه السلام قَالَ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: إِذَا کَانَ بِأَحَدِکُمْ أَوْجَاعٌ فِی جَسَدِهِ وَ قَدْ غَلَبَتْهُ الْحَرَارَهُ فَعَلَیْهِ بِالْفِرَاشِ قِیلَ لِلْبَاقِرِ علیه السلام یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ مَا مَعْنَی الْفِرَاشِ قَالَ غِشْیَانُ النِّسَاءِ فَإِنَّهُ یُسَکِّنُهُ وَ یُطْفِئُهُ (۲).

**[ترجمه]طب الائمه: امیر المؤمنین علیه السّلام فرمودند: اگر کسی از شما درد و رنجی در بدن داشت و تب بر او غلبه کرد، باید در بستر رود. از امام باقر علیه السّلام پرسیده شد: منظور از بستر چیست؟ فرمود: همبستری با همسر، زیرا باعث تسکین او شده و حرارت بدنش را خاموش می کند. - . طب الائمه: ۹۴ -

**[ترجمه]

«۳۵»

طب، [طب الأئمه علیهم السلام] أَحْمَدُ بْنُ الْخَضِیبِ النَّیْسَابُورِیُّ عَنِ النَّضْرِ عَنْ فَضَالَهَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَالِمٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام جُعِلْتُ فِدَاکَ هَلْ یُکْرَهُ فِی وَقْتٍ مِنَ الْأَوْقَاتِ الْجِمَاعُ قَالَ نَعَمْ وَ إِنْ کَانَ حَلَالًا یُکْرَهُ مَا بَیْنَ طُلُوعِ الْفَجْرِ إِلَی طُلُوعِ الشَّمْسِ وَ مَا بَیْنَ مَغِیبِ الشَّمْسِ إِلَی سُقُوطِ الشَّفَقِ وَ فِی الْیَوْمِ الَّذِی تَنْکَسِفُ فِیهِ الشَّمْسُ وَ فِی اللَّیْلَهِ وَ الْیَوْمِ الَّذِی یَکُونُ فِیهِ الزَّلْزَلَهُ وَ الرِّیحُ السَّوْدَاءُ وَ الرِّیحُ الْحَمْرَاءُ وَ الصَّفْرَاءُ وَ لَقَدْ بَاتَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَعَ بَعْضِ نِسَائِهِ فِی لَیْلَهٍ انْکَسَفَ فِیهَا الْقَمَرُ فَلَمْ یَکُنْ مِنْهُ فِی تِلْکَ اللَّیْلَهِ شَیْ ءٌ مِمَّا کَانَ فِی غَیْرِهَا مِنَ اللَّیَالِی فَقَالَتْ لَهُ یَا رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِبُغْضٍ کَانَ هَذَا الْجَفَاءُ فَقَالَ علیه السلام أَ مَا عَلِمْتِ أَنَّ هَذِهِ الْآیَهَ ظَهَرَتْ فِی هَذِهِ اللَّیْلَهِ فَکَرِهْتُ أَنْ أَتَلَذَّذَ وَ أَلْهُوَ فِیهَا وَ أَتَشَبَّهَ بِقَوْمٍ عَیَّرَهُمُ اللَّهُ فِی کِتَابِهِ عَزَّ وَ جَلَ وَ إِنْ یَرَوْا کِسْفاً مِنَ السَّماءِ ساقِطاً یَقُولُوا سَحابٌ مَرْکُومٌ فَذَرْهُمْ یَخُوضُوا وَ یَلْعَبُوا حَتَّی یُلاقُوا یَوْمَهُمُ الَّذِی یُوعَدُونَ وَ قَوْلِهِ حَتَّی یُلاقُوا یَوْمَهُمُ الَّذِی فِیهِ یُصْعَقُونَ ثُمَّ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام وَ ایْمُ اللَّهِ لَا یُجَامِعُ أَحَدٌ فِی هَذِهِ الْأَوْقَاتِ الَّتِی

۱- ۱. فقه الرضا ص ۳۱.

۲- ۲. طبّ الأئمّه ص ۹۴ طبع النجف- المطبعه الحيدريّه بتقدمنا.

كَرِهَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله الْجِمَاعَ فِيهَا ثُمَّ رُزِقَ لَهُ وَلَدٌ فَيَرَى فِي وَلَدِهِ مَا يُحِبُّ بَعْدَ أَنْ يَكُونَ عَلِمَ مَا نَهَى عَنْهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مِنَ الْأَوْقَاتِ الَّتِی كَرِهَ فِيهَا الْجِمَاعَ وَ اللَّهْوَ وَ اللَّذَّةَ وَ اعْلَمْ يَا ابْنَ سَالِمٍ أَنَّ مَنْ لَا يَجْتَنِبُ اللَّهْوَ وَ اللَّذَّةَ عِنْدَ ظُهُورِ الْآيَاتِ مِمَّنْ كَانَ يَتَّخِذُ آيَاتِ اللَّهِ هُزُواً(۱).

**[ترجمه]طب الائمه: عبدالرحمن بن سالم گوید: به ابا جعفر امام باقر علیه السّلام گفتم: آیا زمانی هست که جماع در آن وقت کراهت داشته باشد؟ فرمود: آری، حتی اگر با زن حلال خود باشد، کراهت دارد مجامعت بین طلوع فجر تا طلوع خورشید، بین غروب خورشید تا از بین رفتن شفق، و در روز کسوف خورشید و در شب و روزی که زلزله در آن واقع شده، یا باد سیاه و سرخ و زرد در آن روز باشد .

رسول خدا صلّی الله علیه و آله شبی را که در آن ماه گرفتگی بود، با یکی از همسرانش بود، و در آن شب با همسر خود همبستر نشد. همسرش گفت: آیا به خاطر ناراحتی از من بی توجهی نمودی؟ فرمودند: آیا نمی دانی که این آیه در چنین شبی ظاهر شد و من اجتناب کردم که در آن کام جویم و شبیه به قومی باشم که خداوند در قرآن آنها را چنین نکوهش کرده. {و اگر پاره سنگی را در حال سقوط از آسمان ببینند می گویند: «ابری متراکم است.»پس بگذارشان تا به آن روزی که در آن بیهوش می افتند برسند.} - . الطور / ۴۵-۴۴ -

سپس امام باقر علیه السّلام فرمودند: قسم به خدا، هر کسی در این اوقات که رسول خدا صلّی الله علیه و آله از مجامعت در آنها کراهت دارند جماع نماید و صاحب فرزندی شود، در حالی که عالم به مناهی پیامبر صلّی الله علیه و آله بوده است، در فرزند خود چیزی را خواهد دید که دوست نمی دارد. بدان ای ابن سالم، هر کس از لذت و کامجویی در هنگام ظهور نشانه های خداوند پرهیز نکند، از کسانی است که آیات کتاب خدا را به استهزاء گرفته اند. - . طب الائمه: ۱۳۱ -

**[ترجمه]

«۳۶»

طب، [طب الأئمه علیهم السلام] عَبْدُ اللَّهِ وَ الْحُسَيْنُ ابْنَا بِسْطَامَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَلَفٍ عَنِ الْوَشَّاءِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْجَهْمِ عَنْ سَعْدٍ الْمَوْلَى قَالَ: قَالَ لِی أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الصَّادِقُ علیه السلام إِيَّاكَ وَ الْجِمَاعَ فِی اللَّيْلَهِ الَّتِی يُهَلُّ فِيهَا الْهِلَالُ فَإِنَّكَ إِنْ فَعَلْتَ ثُمَّ رَزَقَكَ وَلَداً كَانَ مَخْبُوطاً قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ وَ لِمَ تَكْرَهُونَ ذَلِكَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ قَالَ أَ مَا تَرَى الْمَصْرُوعَ أَكْثَرُهُمْ لَا يُصْرَعُ إِلَّا فِی رَأْسِ الْهِلَالِ (۲).

**[ترجمه]طب الائمه: سعد المولی گوید: ابوعبدالله امام صادق علیه السّلام به من گفت: بپرهیز از مجامعت در شبی که هلال ماه تازه است، زیرا اگر چنین کنی و خداوند فرزندی عنایت کند، مجنون خواهد شد. گفتم: فدایت شوم ای فرزند رسول خدا، چرا این زمان را مکروه می دارید؟ فرمودند: آیا نمی بینی که آنهایی که دچار بیماری صرع می باشند، بیشترشان در اول ماه دچار صرع می شوند؟ - . طب الائمه: ۱۳۱ -

**[ترجمه]

«۳۷»

طب، [طب الأئمه علیهم السلام] أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ النَّيْسَابُورِيُّ عَنِ النَّضْرِ عَنْ فَضَالَهَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَالِمٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی جَعْفَرٍ الْبَاقِرِ علیه السلام جُعِلْتُ فِدَاكَ لِمَ تَكْرَهُونَ الْغِشْيَانَ عِنْدَ مُسْتَهَلِّ الْهِلَالِ وَ فِی النِّصْفِ مِنَ الشَّهْرِ قَالَ لِأَنَّ الْمَصْرُوعَ أَكْثَرُ مَا يُصْرَعُ فِی هَذَيْنِ الْوَقْتَيْنِ قُلْتُ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَدْ عَرَفْتُ مُسْتَهَلَّ الْهِلَالِ فَمَا بَالُ النِّصْفِ مِنَ الشَّهْرِ قَالَ إِنَّ الْهِلَالَ يَتَحَوَّلُ عَنْ حَالِهِ إِلَى حَالٍ وَ يَأْخُذُ فِی النُّقْصَانِ فَإِنْ فَعَلَ ذَلِكَ ثُمَّ رُزِقَ وَلَداً كَانَ مُقِلًّا فَقِيراً ضَئِيلًا مُمْتَحَناً(۳).

**[ترجمه]طب الائمه: عبدالرحمن ابن سالم گوید: به امام محمد باقر علیه السّلام گفتم: قربانت شوم، از چه روی مجامعت در اول ماه و نیمه ماه [قمری] را مکروه می دارید؟ فرمودند: چرا که مصروع بیشتر وقتها در این دو زمان دچار صرع می شود. گفتم: ای فرزند رسول خدا، من دلیل اول ماه را فهمیدم، اما نیمه ماه چگونه است؟ فرمودند: هلال ماه از حالتی به حالت دیگر متحول می شود و شروع به نقصان می کند و اگر کسی این کار انجام دهد و صاحب فرزند شود، آن فرزند فقیر و ضعیف و در سختی خواهد بود. - . طب الائمه: ۱۳۲ -

**[ترجمه]

«۳۸»

طب، [طب الأئمه علیهم السلام] مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ الْبُرْسِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى الْأَرْمَنِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ يُونُسَ بْنِ ظَبْيَانَ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِی زَيْنَبَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: أَنَّهُ قَالَ لِرَجُلٍ مِنْ أَوْلِيَائِهِ لَا تُجَامِعْ أَهْلَكَ وَ أَنْتَ مُخْتَضِبٌ فَإِنَّكَ إِنْ رُزِقْتَ وَلَداً كَانَ مُخَنَّثاً(۴).

**[ترجمه]طب الائمه: امام جعفر صادق علیه السّلام به یکی از یارانش فرمودند: با همسرت همبستر مشو، در حالی که خضاب بسته ای، زیرا اگر فرزندی حاصل شود، مخنث خواهد شد. - . طب الائمه: ۱۳۲ -

**[ترجمه]

«۳۹»

طب، [طب الأئمه علیهم السلام] مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحْرِزٍ عَنْ عَمْرِو

۱- ۱. طبّ الأئمّه ص ۱۳۱.

۲- ۲. طبّ الأئمّه ص ۱۳۱ و كان الرمز(ب) لقرب الإسناد و هو خطأ و الصواب ما اثبتناه.

۳- ۳. طبّ الأئمّه ص ۱۳۲.

۴- ۴. طبّ الأئمّه ص ۱۳۲.

بْنِ أَبِی الْمِقْدَام عَنْ جَابِرٍ الْجُعْفِیِّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ مُحَمَّدٍ الْبَاقِرِ علیه السلام قَالَ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: کَرِهَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله الْجِمَاعَ فِی اللَّیْلَهِ الَّتِی یُرِیدُ فِیهَا الرَّجُلُ سَفَراً وَ قَالَ إِنْ رُزِقَ وَلَداً کَانَ حواله [جَوَّالَهً](۱).

وَ عَنِ الْبَاقِرِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: قَالَ الْحُسَیْنُ بْنُ عَلِیٍّ علیهما السلام لِأَصْحَابِهِ اجْتَنِبُوا الْغِشْیَانَ فِی اللَّیْلَهِ الَّتِی تُرِیدُونَ فِیهَا السَّفَرَ فَإِنَّ مَنْ فَعَلَ ذَلِکَ ثُمَّ رُزِقَ وَلَداً کَانَ حواله(۲)[جَوَّالَهً].

**[ترجمه]طب الائمه: امیر المؤمنین علی علیه السّلام فرمودند: رسول خدا صلّی الله علیه و آله مجامعت در شبی را که آدمی قصد سفر دارد مکروه داشته اند و گفته اند: اگر صاحب فرزندی شود، پرسفر خواهد شد. - . طب الائمه: ۱۳۳ -

- و از امام محمد باقر نیز آمده که فرمود: حسین بن علی علیه السّلام به یارانش فرمود: بپرهیزید از همبستری در شبی که فردایش قصد سفر دارید، هرکس این کار انجام دهد، و صاحب فرزند شود، آن فرزند حواله {سرگردان و بی ثبات} خواهد بود. - . طب الائمه: ۱۳۳ -

**[ترجمه]

«۴۰»

طب، [طب الأئمه علیهم السلام] أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ الْخَلِیلِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِیلَ بْنِ الْوَلِیدِ بْنِ مَرْوَانَ عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ یَعْلَی عَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدٌ الْبَاقِرُ علیه السلام: إِیَّاکَ وَ الْجِمَاعَ حَیْثُ یَرَاکَ صَبِیٌّ یُحْسِنُ أَنْ یَصِفَ حَالَکَ قُلْتُ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله کَرَاهَهَ الشُّنْعَهِ قَالَ لَا فَإِنَّکَ إِنْ رُزِقْتَ وَلَداً کَانَ شُهْرَهً وَ عَلَماً فِی الْفِسْقِ وَ الْفُجُورِ(۳).

**[ترجمه]طب الائمه: جابر گوید: امام محمد باقر علیه السّلام فرمودند: بپرهیز از مجامعت در جایی که کودکی هست و می تواند آن رفتار تو را توصیف کند. گفتم: ای فرزند رسول خدا، آیا کراهت فعل قبیح را دارد؟ گفت: خیر، ولی اگر صاحب فرزندی شدی، در فسق و فجور شهره و سرآمد خواهد شد. - . طب الائمه: ۱۳۳ -

**[ترجمه]

«۴۱»

طب، [طب الأئمه علیهم السلام] خَلَفُ بْنُ أَحْمَدَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ الزَّعْفَرَانِیِّ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ سَلَمَهَ بَیَّاعِ السَّابِرِیِّ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ الصَّادِقِ علیه السلام: أَنَّهُ قَالَ لِی إِیَّاکَ أَنْ تُجَامِعَ أَهْلَکَ وَ صَبِیٌّ یَنْظُرُ إِلَیْکَ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله کَانَ یَکْرَهُ ذَلِکَ أَشَدَّ کَرَاهَهٍ(۴).

**[ترجمه]طب الائمه: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند: بپرهیز از مجامعت با همسر در حالی که کودکی به تو نگاه می کند، زیرا رسول خدا صلّی الله علیه و آله از این کار به شدت کراهت داشتند. - . طب الائمه: ۱۳۳ -

**[ترجمه]

«۴۲»

طب، [طب الأئمه علیهم السلام] الْمُنْذِرُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ سَالِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ خَلَفِ بْنِ سَلَمَهَ عَنْ عَلَّانِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ ذَرِیحٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ الْبَاقِرُ علیه السلام: لَا تُجَامِعِ الْحُرَّهَ بَیْنَ یَدَیِ الْحُرَّهِ فَأَمَّا الْإِمَاءُ بَیْنَ یَدَیِ الْإِمَاءِ فَلَا بَأْسَ (۵).

**[ترجمه]طب الائمه: امام باقر علیه السّلام فرمودند: با زن آزاد در برابر زن آزاد دیگر مجامعت نکن، اما اگر با کنیز در برابر کنیز دیگر مجامعت کردی، عیبی ندارد. -. طب الائمه: ۱۳۳ -

**[ترجمه]

«۴۳»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ عِیسَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: الْمَرْأَهُ تَحِیضُ تَحْرُمُ [یَحْرُمُ] عَلَى زَوْجِهَا أَنْ یَأْتِیَهَا فِی فَرْجِهَا لِقَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ وَ لا تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّى یَطْهُرْنَ فَیَسْتَقِیمُ لِلرَّجُلِ أَنْ یَأْتِیَ امْرَأَتَهُ وَ هِیَ حَائِضٌ فِیمَا دُونَ الْفَرْجِ (۶).

۱- ۱. طبّ الأئمّه ص ۱۳۲.

۲- ۲. طبّ الأئمّه ص ۱۳۲.

۳- ۳. طبّ الأئمّه ص ۱۳۳.

۴- ۴. طبّ الأئمّه ص ۱۳۳.

۵- ۵. طبّ الأئمّه ص ۱۳۳.

۶- ۶. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۱۰.

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: ابو عبدالله امام صادق علیه السّلام فرمودند: وقتی زن حیض شود، بر شوهر حرام است که از قُبُل مجامعت کند، زیرا خداوند فرموده «و لا تقربوهن حتی یطهرن»؛ اما مرد می‌تواند به شکل دیگری با همسرش همبستر شود. - . تفسیر العیاشی ۱: ۱۱۰ -

**[ترجمه]

«۴۴»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ جَمِیلِ بْنِ دَرَّاجٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَی لا تُضَارَّ والِدَهٌ بِوَلَدِها وَ لا مَوْلُودٌ لَهُ بِوَلَدِهِ قَالَ الْجِمَاعُ (۱).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: جمیل بن دراج گفت: از ابوعبدالله امام صادق علیه السّلام درباره کلام خدا پرسیدم: {هیچ مادری نباید به سبب فرزندش زیان ببیند، و هیچ پدری [نیز] نباید به خاطر فرزندش [ضرر ببیند]} فرمود: جماع - . تفسیر العیاشی ۱: ۱۲۰ -

**[ترجمه]

«۴۵»

شی، [تفسیر العیاشی] الْحَلَبِیُّ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: لا تُضَارَّ والِدَهٌ بِوَلَدِها وَ لا مَوْلُودٌ لَهُ بِوَلَدِهِ قَالَ کَانَتِ الْمَرْأَهُ مِمَّنْ تَرْفَعُ یَدَهَا إِلَی الرَّجُلِ إِذَا أَرَادَ مُجَامَعَتَهَا فَتَقُولُ لَا أَدَعُکَ إِنِّی أَخَافُ عَلَی وَلَدِی وَ یَقُولُ الرَّجُلُ لِلْمَرْأَهِ لَا أُجَامِعُکِ إِنِّی أَخَافُ أَنْ تَعْلَقِی فَأَقْتُلَ وَلَدِی فَنَهَی اللَّهُ عَنْ أَنْ یُضَارَّ الرَّجُلُ الْمَرْأَهَ وَ الْمَرْأَهُ الرَّجُلَ (۲).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: امام صادق علیه السّلام در خصوص آیه: «لا تُضَارَّ والِدَهٌ بِوَلَدِها وَ لا مَوْلُودٌ لَهُ بِوَلَدِه» فرمودند: زن [باردار] به سوی همسر که قصد مجامعت دارد دست امتناع بلند می کند و می گوید: اجازه نمی دهم و بر فرزندم می ترسم و مرد به زن می گوید: با تو مجامعت نمی کنم و می ترسم که فرزندم را بکشم، و خداوند نهی فرموده که مرد و زن به یکدیگر ضرر برسانند. - . تفسیرالعیاشی ۱: ۱۲۰ -

**[ترجمه]

«۴۶»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ یُونُسَ عَنْ أَبِی الرَّبِیعِ الشَّامِیِّ قَالَ: کُنْتُ عِنْدَهُ لَیْلَهً فَذَکَرَ شِرْکَ الشَّیْطَانِ فَعَظَّمَهُ حَتَّی أَفْزَعَنِی فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاکَ فَمَا الْمَخْرَجُ مِنْهَا وَ مَا نَصْنَعُ قَالَ إِذَا أَرَدْتَ الْمُجَامَعَهَ فَقُلْ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ الَّذِی لا إِلهَ إِلَّا هُوَ بَدِیعُ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ اللَّهُمَّ إِنْ قَضَیْتَ مِنِّی فِی هَذِهِ اللَّیْلَهِ وَلَداً فَلَا تَجْعَلْ لِلشَّیْطَانِ فِیهِ نَصِیباً وَ لَا شِرْکاً وَ لَا حَظّاً وَ اجْعَلْهُ عَبْداً صَالِحاً مصفیا [مُصَفًّی] وَ ذُرِّیَّتَهُ جَلَّ ثَنَاؤُکَ (۳).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: از یونس، از ابوالربیع الشامی نقل می کند که گفت: شبی نزد امام صادق علیه السلام بودم، دامهای شیطان را ذکر کرد و آن را بسیار عظیم دانست، تا جایی که مرا به وحشت انداخت گفتم: فدایت شوم، راه فرار از شرّ شیطان چیست و چه کار کنیم؟ گفت: اگر قصد مجامعت کردی، بگو: «به نام خداوند بخشنده مهربان که معبودی جز او نیست و آفریننده آسمانها و زمین است»، اگر در این شب قصد داری از من فرزندی حاصل کنی، شیطان را در او نصیب و شریک و بهره ای قرار مده و آن فرزند را بنده ای صالح و پاک قرار ده، که ثنا و سپاس تو بسی بزرگ است. - . تفسیر العیاشی ۲: ۳۰۰ -

**[ترجمه]

«۴۷»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ خَالِدٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام مَا قَوْلُ اللَّهِ شارِكْهُمْ فِي الْأَمْوالِ وَ الْأَوْلادِ فَقَالَ قُلْ فِي ذَلِكَ قَوْلًا أَعُوذُ بِاللَّهِ السَّمِيعِ الْعَلِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ (۴).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: سلیمان بن خالد گفته است: به امام جعفر صادق علیه السّلام گفتم: این سخن خداوند به چه معناست؟ {و با آنان در اموال و اولاد شرکت کن.} فرمودند: در این خصوص بگو: پناه می برم به خداوند شنوا و دانا از شیطان رانده شده. - . تفسیر العیاشی ۲: ۳۰۰ -

**[ترجمه]

«۴۸»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ رَزِينٍ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ أَحَدِهِمَا علیهما السلام قَالَ: شِرْكُ الشَّيْطَانِ مَا كَانَ مِنْ مَالٍ حَرَامٍ فَهُوَ مِنْ شِرْكِهِ وَ يَكُونُ مَعَ الرَّجُلِ حِينَ يُجَامِعُ فَيَكُونُ نُطْفَتُهُ مَعَ نُطْفَتِهِ إِذَا كَانَ حَرَاماً قَالَ كِلْتَيْهِمَا جَمِيعاً يَخْتَلِطُهُ وَ قَالَ رُبَّمَا خُلِقَ مِنْ وَاحِدَةٍ وَ رُبَّمَا خُلِقَ مِنْهُمَا جَمِيعاً(۵).

**[ترجمه]تفسیرالعیاشی: امام باقر یا امام صادق علیهما السّلام فرمودند: شراکت شیطان در فرزند بنی آدم از روی مال حرام است و این مال حرام همراه مرد است آنگاه که مجامعت می کند، و نطفه مال حرام همراه با نطفه مرد است. و نیز فرمودند: هر دوی این نطفه ها در هم آمیخته اند و فرمودند: شاید فرزند از یک نطفه به دنیا آید و یا خلقش با هر دو نطفه باشد. - . تفسیر العیاشی ۲: ۳۰۰ -

**[ترجمه]

«۴۹»

شی، [تفسیر العیاشی] صَفْوَانُ الْجَمَّالُ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَاسْتَأْذَنَ عِيسَى بْنُ مَنْصُورٍ عَلَيْهِ فَقَالَ لَهُ مَا لَكَ وَ

لِفُلَانٍ يَا عِيسَى أَمَا إِنَّهُ مَا يُحِبُّكَ فَقَالَ بِأَبِی وَ أُمِّی يَقُولُ قَوْلَنَا وَ يَتَوَلَّی مَنْ نَتَوَلَّی فَقَالَ إِنَّ فِيهِ نَخْوَةَ إِبْلِيسَ فَقَالَ بِأَبِی وَ أُمِّی أَ لَيْسَ يَقُولُ إِبْلِيسُ خَلَقْتَنِی مِنْ نارٍ وَ خَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام وَ قَدْ

ص: ۲۹۴

۱- ۱. تفسير العيّاشیّ ج ۱ ص ۱۲۰.

۲- ۲. تفسير العيّاشیّ ج ۱ ص ۱۲۰.

۳- ۳. تفسير العيّاشیّ ج ۲ ص ۳۰۰.

۴- ۴. تفسير العيّاشیّ ج ۲ ص ۳۰۰.

۵- ۵. تفسير العيّاشیّ ج ۲ ص ۳۰۰.

يَقُولُ اللَّهُ وَ شارِكْهُمْ فِي الْأَمْوالِ وَ الْأَوْلادِ فَالشَّيْطَانُ يُبَاضِعُ ابْنَ آدَمَ هَكَذَا وَ قَرَنَ بَيْنَ إِصْبَعَيْهِ (١).

**[ترجمه]تفسير العياشى: صفون الجمال گفت: خدمت امام صادق عليه السّلام بودم كه عيسى بن منصور اجازه ورود خواست. امام عليه السّلام فرمودند: تو را با فلان شخص چه كار اى عيسى، او تو را دوست نمى دارد. عيسى گفت: اى كه پدر و مادرم فدايت باد، فلان شخص حرف ما را مى زند و پيروى مى كند از آنچه ما پيروى مى كنيم. امام عليه السّلام فرمود: در او نخوت و تكبر شيطان است.

عيسى گفت: پدر و مادرم فدايت باد، آيا ابليس نمى گويد: {مرا از آتش آفريدى و او را از خاك و گل.} امام عليه السّلام فرمودند: و خداوند فرموده است:{و با آنان در اموال و اولاد شركت كن.} شيطان با بنى آدم همبستر مى شود و [سپس] دو انگشتش را كنار هم قرار داد. - . تفسير العياشى ٢: ٣٠٠ -

**[ترجمه]

«۵۰»

كشف، [كشف الغمه] مِنْ دَلَائِلِ الْحِمْيَرِيِّ عَنِ الْوَشَّاءِ قَالَ قَالَ فُلَانُ بْنُ مُحْرِزٍ: بَلَغَنَا أَنَّ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام كَانَ إِذَا أَرَادَ أَنْ يُعَاوِدَ أَهْلَهُ لِلْجِمَاعِ تَوَضَّأَ وُضُوءَ الصَّلَاةِ فَأُحِبُّ أَنْ تَسْأَلَ أَبَا الْحَسَنِ الثَّانِيَ عَنْ ذَلِكَ قَالَ الْوَشَّاءُ فَدَخَلْتُ عَلَيْهِ فَابْتَدَأَنِي مِنْ غَيْرِ أَنْ أَسْأَلَهُ

فَقَالَ كَانَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام إِذَا جَامَعَ وَ أَرَادَ أَنْ يُعَاوِدَ تَوَضَّأَ لِلصَّلَاةِ وَ إِذَا أَرَادَ أَيْضاً تَوَضَّأَ لِلصَّلَاةِ فَخَرَجْتُ إِلَى الرَّجُلِ فَقُلْتُ قَدْ أَجَابَنِي عَنْ مَسْأَلَتِكَ مِنْ غَيْرِ أَنْ أَسْأَلَهُ (٢).

**[ترجمه]كشف الغمه: الوشّا به نقل از ابن محرز گويد: به ما خبر رسيده كه امام صادق عليه السّلام هر گاه قصد داشت با اهل خويش مجامعت كند، وضو مى ساخت. دوست دارم كه از امام رضا عليه السّلام بپرسى كه آيا چنين بود؟ الوشا گويد: بر امام رضا عليه السّلام وارد شدم و بدون اينكه سؤالى كنم، امام عليه السّلام فرمودند: امام جعفر صادق عليه السّلام هر گاه مجامعت مى نمود و اگر قصد انجام دوباره اين كار را داشت، وضو مى ساخت و اگر باز هم قصد مى كرد، وضو مى ساخت. الوشاء گويد: خارج شدم و به ابن محرز گفتم: امام جوابم را داد بدون اينكه سؤال كنم. - . كشف الغمه ٣: ١٣۶ -

**[ترجمه]

«۵۱»

نَوَادِرُ الرَّاوَنْدِيِّ، بِإِسْنَادِهِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: إِذَا أَتَى أَحَدُكُمُ امْرَأَتَهُ فَلَا يُعَجِّلْهَا(٣).

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: إِيَّاكُمْ وَ أَنْ يُجَامِعَ الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ وَ الصَّبِيُّ فِي الْمَهْدِ يَنْظُرُ إِلَيْهِمَا(۴).

**[ترجمه]نوادر الراوندی: امام جعفر صادق علیه السّلام به نقل از پدران خویش فرمودند: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: هرگاه خواستید با همسرتان همبستر شوید، او را به عجله نیاندازید. - . نوادر الراوندی: ۱۳ -

و نیز فرمود: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: بپرهیزید از اینکه مردی با همسرش مجامعت کند، در حالی که کودک در گهواره به آنها نگاه می کند. - . نوادر الراوندی: ۱۴ -

**[ترجمه]

«۵۲»

الْهِدَایَهُ،: وَ یُکْرَهُ الْجِمَاعُ فِی أَوَّلِ لَیْلَهٍ مِنَ الشَّهْرِ وَ فِی وَسَطِهِ وَ فِی آخِرِهِ وَ مَنْ فَعَلَ ذَلِکَ فَلْیُسَلِّمْ لِسِقْطِ الْوَلَدِ فَإِنْ تَمَّ أَوْشَکَ أَنْ یَکُونَ مَجْنُوناً أَ لَا تَرَی أَنَّ الْمَجْنُونَ أَکْثَرُ مَا یُصْرَعُ فِی أَوَّلِ الشَّهْرِ وَ وَسَطِهِ وَ آخِرِهِ وَ یُکْرَهُ الْجِمَاعُ فِی الْیَوْمِ الَّذِی تَنْکَسِفُ فِیهِ الشَّمْسُ وَ فِی اللَّیْلَهِ الَّتِی یَنْکَسِفُ فِیهَا الْقَمَرُ وَ فِی الزَّلْزَلَهِ وَ الرِّیحِ الصَّفْرَاءِ وَ السَّوْدَاءِ وَ الْحَمْرَاءِ فَإِنَّهُ مَنْ فَعَلَ ذَلِکَ وَ قَدْ بَلَغَهُ الْحَدِیثُ رَأَی فِی وَلَدِهِ مَا یَکْرَهُ (۵)

وَ إِذَا تَزَوَّجَ الرَّجُلُ امْرَأَهً فَخَلَا بِهَا فَقَدْ وَجَبَ عَلَیْهِ الْمَهْرُ وَ الْعِدَّهُ وَ خَلَاؤُهُ

ص: ۲۹۵

۱- ۱. تفسیر العیّاشیّ ج ۲ ص ۳۰۰.

۲- ۲. کشف الغمّه ج ۳ ص ۱۳۶.

۳- ۳. نوادر الراوندیّ ص ۱۳.

۴- ۴. نوادر الراوندیّ ص ۱۴.

۵- ۵. الهدایه ص ۶۸.

دُخُولُهُ وَ إِذَا جَامَعَ الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ وَ الْتَقَى الْخِتَانَانِ فَقَدْ وَجَبَ الْغُسْلُ أَنْزَلَ أَوْ لَمْ يُنْزِلْ وَ إِنْ جَامَعَ مفاخذها- [مُفَاخَذَةً] فَأَهْرَقَ فَعَلَيْهِ الْغُسْلُ وَ لَيْسَ عَلَى الْمَرْأَةِ إِنَّمَا عَلَيْهَا غَسْلُ الْفَخِذَيْنِ وَ إِنْ لَمْ يُنْزِلْ هُوَ فَلَيْسَ عَلَيْهِ غُسْلٌ وَ لَا يَجُوزُ لِلرَّجُلِ أَنْ يُجَامِعَ امْرَأَتَهُ وَ هِيَ حَائِضٌ لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ نَهَى عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ وَ لا تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّى يَطْهُرْنَ فَإِذا تَطَهَّرْنَ أَعْنِي بِذَلِكَ الْغُسْلَ عَنِ الْحَيْضِ فَإِنْ كَانَ الرَّجُلُ مُسْتَعْجِلًا وَ أَرَادَ أَنْ يُجَامِعَهَا فَلْيَأْمُرْهَا أَنْ تَغْسِلَ فَرْجَهَا ثُمَّ يُجَامِعُهَا وَ مَنْ جَامَعَ امْرَأَةً حَائِضاً فِي أَوَّلِ الْحَيْضِ فَعَلَيْهِ أَنْ يَتَصَدَّقَ بِدِينَارٍ وَ إِنْ كَانَ فِي وَسَطِهِ فَنِصْفُ دِينَارٍ فَإِنْ كَانَ فِي آخِرِهِ فَرُبُعُ دِينَارٍ وَ مَنْ جَامَعَ أَمَتَهُ وَ هِيَ حَائِضٌ فَعَلَيْهِ أَنْ يَتَصَدَّقَ بِثَلَاثَةِ أَمْدَادٍ مِنْ طَعَامٍ (۱).

ص: ۲۹۶

۱- ۱. الهدایه ص ۶۹.

**[ترجمه]الهـدایه: کراهت دارد مجامعت در شب اول ماه و نیمه ماه و آخر ماه و هر کس چنین کند، باید تسـلیم سـقط جنین شود و اگر مـاه تمام شود و چنین کنـد، بسـیار نزدیک است که فرزنـد مجنون ش-ود. آیا نمی بینیـد که مجنون بیشتر وقتها در اول، وسط و آخر ماه دچار جنون می‌شوند. و کراهت دارد مجامعت در روز خورشید گرفتگی و شبی که ماه گرفته می شود و نیز به هنگام زلزله و باد زرد و سیاه و سرخ و هر کسـی که مجامعت کند و اینها را بداند، در فرزند خود [عیبی] را خواهد دید که آن را نمی پسندد. - . الهدایه: ۶۸ -

الهـدایه: هر گـاه مرد بـا زنی ازدواج نموده و بـا او خلوت نمود، مهریه و عـدّه واجب می شود، و خلوت بمعنای دخول است؛ و اگر مرد با همسرش مجامعت نمود و آلت آنها با هم تماس یافت، غسل واجب است، چه انزال صورت گیرد و چه نگیرد.

اگر مرد با رانهای همسـرش مجامعت کرد و انزال شـد، غسل بر او واجب است و زن تنها باید پاهایش را بشوید. و اگر مرد هم انزال نکنـد، بر او هم غسـلی نیست. جـایز نیست که مرد بـا زن حـایض خود مجامعت کنـد، زیرا خداونـد نهی فرموده {به آنها نزدیـک نشویـد تـا اینکـه پـاک شونـد.} منظـور غسـل پس از حیض اسـت. اگر مرد برای مجـامعت عجله داشت، امر کنـد که همسرش عورت خود را بشوید. هر کس با زن حائض جماع کرد، در اول حیض او باید یک دینار صدقه دهد و اگر در اواسط حیض باشد، نصف دینار و اگر در آخر باشد، یک چهارم دینار؛ و اگر با کنیز خود در حالت حیض جماع کند، باید سه وعده غذا صدقه دهد. - . الهدایه: ۶۹ -

**[ترجمه]

باب ۹ وجوه النكاح و فيه إثبات المتعه و ثوابها و جمل شرائط كل نوع منه و أحكامها

الآيات

النسـاء: وَ أُحِلَّ لَكُمْ ما وَراءَ ذلِكُمْ أَنْ تَبْتَغُوا بِأَمْوالِكُمْ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسافِحِينَ فَمَا اسْـتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَهً وَ لا جُناحَ عَلَيْكُمْ فِيما تَراضَيْتُمْ بِهِ مِنْ بَعْدِ الْفَرِيضَهِ إِنَّ اللَّهَ كانَ عَلِيماً حَكِيماً(۱)

المؤمنون: وَ الَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حافِظُونَ إِلَّا عَلى أَزْواجِهِمْ أَوْ ما مَلَكَتْ أَيْمانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ فَمَنِ ابْتَغى وَراءَ ذلِكَ فَأُولئِكَ هُمُ العادُونَ (۲)

الشعراء: وَ تَذَرُونَ ما خَلَقَ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ أَزْواجِكُمْ (۳)

الأـحزاب: يـا أَيُّهَـا النَّبِيُّ إِنَّا أَحْلَلْنـا لَـكَ أَزْواجَكَ اللَّاتِي آتَيْتَ أُجُورَهُنَّ وَ ما مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّا أَفاءَ اللَّهُ عَلَيْكَ وَ بَناتِ عَمِّكَ وَ بَنـاتِ عَمَّاتِـكَ وَ بَنـاتِ خالِـكَ وَ بَنـاتِ خالاتِـكَ اللَّاتِي هـاجَرْنَ مَعَـكَ وَ امْرَأَهً مُـؤْمِنَهً إِنْ وَهَبَـتْ نَفْسَـها لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرادَ النَّبِيُّ أَنْ يَسْـتَنْكِحَها خالِصَهً لَكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ قَدْ عَلِمْنا ما فَرَضْـنا عَلَيْهِمْ فِي أَزْواجِهِمْ وَ ما مَلَكَتْ أَيْمانُهُمْ لِكَيْلا يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ وَ كانَ اللَّهُ غَفُوراً رَحِيماً(۴)

المعـارج: وَ الَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حافِظُونَ إِلَّا عَلى أَزْواجِهِمْ أَوْ ما مَلَكَتْ أَيْمانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ فَمَنِ ابْتَغى وَراءَ ذلِكَ فَأُولئِكَ

هُمُ العادُونَ (۵).

lt;meta info="- «وَ أُحِلَّ لَكُمْ ما وَراءَ ذلِكُمْ أَنْ تَبْتَغُوا بِأَمْوالِكُمْ مُحْصِنينَ غَيْرَ مُسافِحينَ فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَريضَةً وَ لا جُناحَ عَلَيْكُمْ فيما تو راضَيْتُمْ بِهِ مِنْ بَعْدِ الْفَريضَهِ إِنَّ اللَّهَ كانَ عَليماً حَكيماً» - . النساء / ۲۴ -

{به استثنای زنانی که مالک آنان شده اید؛ [این] فریضه الهی است که بر شما مقرر گردیده است. و غیر از این [زنانِ نامبرده]، برای شما حلال است که [زنان دیگر را] به وسیله اموال خود طلب کنید - در صورتی که پاکدامن باشید و زناکار نباشید - و زنانی را که مُتعه کرده اید، مَهرشان را به عنوان فریضه ای به آنان بدهید، و بر شما گناهی نیست که پس از [تعیین مبلغ] مقرّر، با یکدیگر توافق کنید [که مدت عقد یا مَهر را کم یا زیاد کنید]؛ مسلماً خداوند دانای حکیم است.}

- «وَ الَّذينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حافِظُونَ، إِلاَّ عَلى أَزْواجِهِمْ أَوْ ما مَلَكَتْ أَيْمانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومينَ، فَمَنِ ابْتَغى وَراءَ ذلِكَ فَأُولئِكَ هُمُ العادُونَ» - . المؤمنون / ۷-۵ -

{و کسانی که پاکدامنند، مگر در مورد همسرانشان یا کنیزانی که به دست آورده اند، که در این صورت بر آنان نکوهشی نیست. پس هر که فراتر از این جُوید، آنان از حد درگذرندگانند.}

- «وَ تَذَرُونَ ما خَلَقَ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ أَزْواجِكُم» - . الشعراء / ۱۶۶ -

{و آنچه را پروردگارتان از همسرانتان برای شما آفریده، وامی گذارید.}

- «يا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَحْلَلْنا لَكَ أَزْواجَكَ اللاَّتی آتَيْتَ أُجُورَهُنَّ وَ ما مَلَكَتْ يَمينُكَ مِمَّا أَفاءَ اللَّهُ عَلَيْكَ وَ بَناتِ عَمِّكَ وَ بَناتِ عَمَّاتِكَ وَ بَناتِ خالِكَ وَ بَناتِ خالاتِكَ اللاَّتی هاجَرْنَ مَعَكَ وَ امْرَأَةً مُؤْمِنَةً إِنْ وَهَبَتْ نَفْسَها لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرادَ النَّبِيُّ أَنْ يَسْتَنْكِحَها خالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنينَ قَدْ عَلِمْنا ما فَرَضْنا عَلَيْهِمْ فی أَزْواجِهِمْ وَ ما مَلَكَتْ أَيْمانُهُمْ لِكَيْلا يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ وَ كانَ اللَّهُ غَفُوراً رَحيما» - . الاحزاب / ۵۰ -

{ای پیامبر، ما برای تو آن همسرانی را که مَهْرشان را داده ای حلال کردیم، و [کنیزانی] را که خدا از غنیمت جنگی در اختیار تو قرار داده، و دختران عمویت و دختران عمّه هایت و دختران دایی تو و دختران خاله هایت که با تو مهاجرت کرده اند، و زن مؤمنی که خود را [داوطلبانه] به پیامبر ببخشد - در صورتی که پیامبر بخواهد او را به زنی گیرد. [این ازدواج از روی بخشش] ویژه توست نه دیگر مؤمنان. ما نیک می دانیم که در مورد زنان و کنیزانشان چه بر آنان مقرّر کرده ایم، تا برای تو مشکلی پیش نیاید، و خدا همواره آمرزنده مهربان است.}

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

أَحْمَدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَنِ النَّوْفَلِي

١- ١. سوره النساء: ٢۴.

٢- ٢. سوره المؤمنون: ۶.

٣- ٣. سوره الشعراء: ١۶۶.

۴- ۴. سوره الأحزاب: ۵٠.

۵- ۵. سوره المعارج: ٣٠.

عَنِ السَّكُونِيِّ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ: تَحِلُّ الْفُرُوجُ بِثَلَاثَهِ وُجُوهٍ نِكَاحٍ بِمِيرَاثٍ وَ نِكَاحٍ بِلَا مِيرَاثٍ وَ نِكَاحٍ بِمِلْكِ الْيَمِينِ (۱).

**[ترجمه]الخصال: امام صادق علیه السّلام فرمودند: امیر مؤمنان علی علیه السّلام فرموده اند: نکاح سه وجه دارد: نکاح به میراث، نکاح بدون میراث، و نکاح به آنچه در اختیار دارد (کنیز). - . الخصال ۱: ۷۵ -

**[ترجمه]

«۲»

ج، [الإحتجاج]: كَتَبَ الْحِمْيَرِيُّ إِلَى النَّاحِيَهِ الْمُقَدَّسَهِ سَائِلًا عَنِ الرَّجُلِ مِمَّنْ يَقُولُ بِالْحَقِّ وَ يَرَى الْمُتْعَهَ وَ يَقُولُ بِالرَّجْعَهِ إِلَّا أَنَّ لَهُ أَهْلًا مُوَافِقَهً لَهُ فِي جَمِيعِ أُمُورِهِ وَ قَدْ عَاهَدَهَا أَنْ لَا يَتَزَوَّجَ عَلَيْهَا وَ لَا يَتَمَتَّعَ وَ لَا يَتَسَرَّى وَ قَدْ فَعَلَ هَذَا مُنْذُ تِسْعَ عَشْرَهَ سَنَهً وَ وَفَى بِقَوْلِهِ فَرُبَّمَا غَابَ عَنْ مَنْزِلِهِ الْأَشْهُرَ فَلَا يَتَمَتَّعُ وَ لَا يتحرك [تَتَحَرَّكُ] نَفْسُهُ أَيْضاً لِذَلِكَ وَ يَرَى أَنَّ وُقُوفَ مَنْ مَعَهُ مِنْ أَخٍ وَ وَلَدٍ وَ غُلَامٍ وَ وَكِيلٍ وَ حَاشِيَهٍ مِمَّا يُقَلِّلُهُ فِي أَعْيُنِهِمْ وَ يُحِبُّ الْمُقَامَ عَلَى مَا هُوَ عَلَيْهِ مَحَبَّهً لِأَهْلِهِ وَ مَيْلًا إِلَيْهَا وَ صِيَانَهً لَهَا وَ لِنَفْسِهِ لَا لِتَحْرِيمِ الْمُتْعَهِ بَلْ يَدِينُ لِلَّهِ بِهَا فَهَلْ عَلَيْهِ فِي تَرْكِ ذَلِكَ مَأْثَمٌ أَمْ لَا فَخَرَجَ الْجَوَابُ يُسْتَحَبُّ لَهُ أَنْ يُطِيعَ اللَّهَ تَعَالَى بِالْمُتْعَهِ لِيَزُولَ عَنْهُ الْحِلْفُ فِي الْمَعْصِيَهِ وَ لَوْ مَرَّهً وَاحِدَهً(۲).

**[ترجمه]الاحتجاج: حمیری برای ناحیه مقدسه (امام عصر علیه السلام) نامه‌ای فرستاد و درباره مردی سؤال کرد که انسانی راستگو است و به متعه و رجعت اعتقاد دارد، اما همسری دارد که در تمامی امور زندگی با آن مرد موافقت دارد، ولی مرد با زنش عهد بسته که بر او همسری نیاورده، صیغه نکند و به این عهد و پیمان نوزده سال است که وفادار مانده و چه بسا چند ماه از منزل دور بوده و متعه نکرده و حتی قصد این کار را هم ننموده و چنین می پندارد که اگر همراهانش مانند، برادر، فرزند، غلام و دیگران، اگر بر تمتع وی پی ببرند، باعث کاهش جایگاهش نزد آنان می شود. و نیز دوست دارد به قولی که داده وفادار بماند، به خاطر محبت به خانواده و نیز صیانت از قولی که داده، البته نه از روی تحریم صیغه، بلکه اعتقاد به صیغه که حکم خداست دارد. اکنون آیا در ترک این عهد و پیمان، گناهی هست یا نه؟ جواب آمد: مستحب است که در خصوص متعه از خداوند اطاعت کند تا عهد و پیمان از او زایل شود و معصیت نکند، ولو شده یک بار. - . الاحتجاج ۲: ۳۰۶ -

**[ترجمه]

«۳»

فس، [تفسير القمی] أَحْمَدُ بْنُ إِدْرِيسَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ رَجُلٍ مِنَ الْكُوفِيِّينَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام: فِي قَوْلِ اللَّهِ ما يَفْتَحِ اللَّهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَهٍ فَلا مُمْسِکَ لَها قَالَ وَ الْمُتْعَهُ مِنْ ذَلِکَ (۳).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند: در کلام خداوند آمده است: «ما یَفْتَحِ اللَّهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَهٍ فَلا مُمْسِکَ لَها وَ ما یُمْسِکْ فَلا مُرْسِلَ لَهُ مِنْ بَعْدِهِ وَ هُوَ الْعَزِیزُ الْحَکِیم» و امام علیه السّلام فرمودند: و متعه نیز از جمله

رحمت های خداست. - . تفسیرعلی بن ابراهیم ۲: ۲۰۷ و فاطر/ ۲ -

**[ترجمه]

«۴»

ب، [قرب الإسناد] ابْنُ سَعْدٍ عَنِ الْأَزْدِيِّ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنِ الْمُتْعَهِ فَقَالَ فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَهً وَ لا جُناحَ عَلَيْكُمْ فِيما تَراضَيْتُمْ بِهِ مِنْ بَعْدِ الْفَرِيضَهِ قَالَ وَ سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ مُوسَى علیه السلام عَنْهَا أَ مِنَ الْأَرْبَعِ هِيَ فَقَالَ لَا(۴).

**[ترجمه]قرب الاسناد: ابن سعد به نقل از الازدی گوید: از امام جعفر صادق علیه السّلام درباره متعه سؤال کردم، فرمودند: {و زنانی را که مُتعه کرده اید، مَهرشان را به عنوان فریضه ای به آنان بدهید، و بر شما گناهی نیست که پس از [تعیین مبلغ] مقرّر، با یکدیگر توافق کنید [که مدت عقد یا مَهر را کم یا زیاد کنید].}

و نیز از ابوالحسن امام موسی کاظم علیه السّلام درباره متعه پرسیدم که آیا منظور چهار همسر عقدی است؟ فرمودند: خیر - . قرب الاسناد: ۲۱ -

**[ترجمه]

«۵»

ب، [قرب الإسناد] ابْنُ سَعْدٍ عَنِ الْأَزْدِيِّ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنِ الْمُتْعَهِ

۱- ۱. الخصال ج ۱ ص ۷۵.

۲- ۲. الاحتجاج ج ۲ ص ۳۰۶.

۳- ۳. تفسير عليّ بن إبراهيم ج ۲ ص ۲۰۷ و الآيه في سوره فاطر: ۳۵.

۴- ۴. قرب الإسناد ص ۲۱.

فَقَالَ أَكْرَهُ لَهُ أَنْ يَخْرُجَ مِنَ الدُّنْيَا وَ قَدْ بَقِيَتْ عَلَيْهِ خَلَّهٌ مِنْ خِلَالِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله لَمْ يَقْضِهَا(۱).

**[ترجمه]قرب الاسناد: ابن سعد به نقل از الازدی گفت: از ابوعبدالله امام صادق علیه السّلام درباره متعه پرسیدم: فرمودند: کراهت دارد که آدمی از دنیا برود در حالی که سنتی از سنتهای خداوند باقی مانده باشد و آن را انجام نداده باشد. - . قرب الاسناد: ۲۱ -

**[ترجمه]

«۶»

ب، [قرب الإسناد] ابْنُ رِئَابٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنِ الْمُتْعَهِ فَأَخْبَرَنِی أَنَّهَا حَلَالٌ وَ أَخْبَرَنِی أَنَّهُ یُجْزِی فِیهَا الدِّرْهَمُ فَمَا فَوْقَهُ (۲).

**[ترجمه]قرب الاسناد: درباره متعه از امام جعفر صادق علیه السّلام سؤال کردم: فرمودند: حلال است و نیز خبر دادند که مهریه متعه، از یک درهم به بالا باشد. - . قرب الاسناد: ۷۷ -

**[ترجمه]

«۷»

ل، [الخصال] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ یَعْلَی عَنْ أَبِیهِ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِیسَی عَنْ زُرَارَهَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: لَهْوُ الْمُؤْمِنِ فِی ثَلَاثَهِ أَشْیَاءَ التَّمَتُّعِ بِالنِّسَاءِ وَ مُفَاکَهَهِ الْإِخْوَانِ وَ الصَّلَاهِ بِاللَّیْلِ (۳).

**[ترجمه]الخصال: ابو جعفر امام باقر علیه السّلام فرمودند: لهو و لعب مؤمن در سه چیز است: تمتع از زنان، طنز گویی با برادران، نماز در شب. - . الخصال ۱: ۱۰۶ -

**[ترجمه]

«۸»

ل، [الخصال] فِی خَبَرِ الْأَعْمَشِ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: تَحْلِیلُ الْمُتْعَتَیْنِ وَاجِبٌ کَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فِی کِتَابِهِ وَ سَنَّهَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله علیه و آله مُتْعَهِ الْحَجِّ وَ مُتْعَهِ النِّسَاءِ(۴).

**[ترجمه]الخصال: امام صادق علیه السّلام فرمودند: حلال شمردن دو متعه واجب است، همانطور که خداوند در قرآن فرموده و پیامبر خدا سنت نهاده: متعه حج و متعه نساء. - . الخصال ۲: ۳۹۶ -

**[ترجمه]

«۹»

ف، [تحف العقول] عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: یَجُوزُ مِنَ الْمَنَاکِحِ أَرْبَعَهُ وُجُوهٍ نِکَاحٌ بِمِیرَاثٍ وَ نِکَاحٌ بِغَیْرِ مِیرَاثٍ وَ نِکَاحُ الْیَمِینِ وَ نِکَاحٌ بِتَحْلِیلٍ مِنَ الْمُحَلِّلِ لَهُ مِنْ مِلْکِ مَنْ یَمْلِکُ (۵).

**[ترجمه]تحف العقول: امام صادق علیه السّلام فرمودند: از نکاح ها چهار وجه جایز است: نکاح به میراث، نکاح بدون میراث و نکاح الیمین [یعنی با کنیز زرخرید] و نکاح به تحلیل (یعنی شخصی کنیز خود را برای مدتی معین برای شخص دیگر حلال نماید). - . تحف العقول: ۳۵۵ -

**[ترجمه]

«۱۰»

ضا، [فقه الرضا علیه السلام]: اعْلَمْ یَرْحَمُکَ اللَّهُ أَنَّ وُجُوهَ النِّکَاحِ الَّذِی أَمَرَ اللَّهُ جَلَّ وَ عَزَّ بِهَا أَرْبَعَهُ أَوْجُهٍ مِنْهَا نِکَاحُ مِیرَاثٍ وَ هُوَ بِوَلِیٍّ وَ شَاهِدَیْنِ وَ مَهْرٍ مَعْلُومٍ مَا یَقَعُ عَلَیْهِ التَّرَاضِی مِنْ قَلِیلٍ أَوْ کَثِیرٍ وَ إِنَّهُ احْتِیجَ إِلَی الشُّهُودِ وَ الْمُطْلَقُ مِنْ عَدَدِ النِّسْوَهِ فِی هَذَا الْوَجْهِ مِنَ النِّکَاحِ أَرْبَعَهٌ وَ لَا یَجُوزُ لِمَنْ لَهُ أَرْبَعُ نِسْوَهٍ إِذَا عَزَمَ عَلَی التَّزْوِیجِ

ص: ۲۹۹

۱- ۱. قرب الإسناد ص ۲۱.

۲- ۲. قرب الإسناد ص ۷۷.

۳- ۳. الخصال ج ۱ ص ۱۰۶.

۴- ۴. الخصال ج ۲ ص ۳۹۶.

۵- ۵. تحف العقول ص ۳۵۵ و کان الرمز(ن) لعیون الاخبار و لعدم وجود الحدیث فیها و هو بعینه فی التحف ضمن الخبر الطویل المروی عن الصادق علیه السلام فی وجوه المعایش کان من القریب تصحیف(ف) رمز التحف، ب(ن) و هو رمز العیون لذلک صححناه.

إِلَّا بِطَلَاقِ إِحْدَى الْأَرْبَعِ أَنْ يَتَزَوَّجَ حَتَّى تَنْقَضِيَ عِدَّةُ الْمُطَلَّقَهِ مِنْهُنَّ وَ تَحِلَّ لِغَيْرِهِ مِنَ الرِّجَالِ لِأَنَّهَا مَا لَمْ تَحِلَّ لِلرِّجَالِ فِي حِبَالَتِهِ وَ الْوَجْهُ الثَّانِي نِكَاحٌ بِغَيْرِ شُهُودٍ وَ لَا مِيرَاثٍ وَ هِيَ نِكَاحُ الْمُتْعَهِ بِشُرُوطِهَا وَ هِيَ أَنْ تُسْأَلَ الْمَرْأَةُ فَارِغَةٌ هِيَ أَمْ مَشْغُولَةٌ بِزَوْجٍ أَوْ بِعِدَّةٍ أَوْ بِحَمْلٍ فَإِذَا كَانَتْ خَالِيَةً مِنْ ذَلِكَ قَالَ لَهَا تُمَتِّعُنِي نَفْسَكِ عَلَى كِتَابِ اللَّهِ وَ سُنَّهِ نَبِيِّهِ صلى الله عليه و آله نِكَاحاً غَيْرَ سِفَاحٍ كَذَا وَ كَذَا بِكَذَا وَ كَذَا وَ بَيَّنَ الْمَهْرَ وَ الْأَجَلَ عَلَى أَنْ لَا تَرِثِينِي وَ لَا أَرِثَكِ وَ عَلَى أَنَّ الْمَاءَ أَضَعُهُ حَيْثُ أَشَاءُ وَ عَلَى أَنَّ الْأَجَلَ إِذَا انْقَضَى كَانَ عَلَيْكِ عِدَّةُ خَمْسَهٍ وَ أَرْبَعِينَ يَوْماً فَإِذَا أَنْعَمَتْ قُلْتَ لَهَا قَدْ مَتَّعْتِنِي نَفْسَكِ وَ تُعِيدُ جَمِيعَ الشَّرَائِطِ عَلَيْهَا لِأَنَّ الْقَوْلَ الْأَوَّلَ خِطْبَةٌ وَ كُلَّ شَرْطٍ قَبْلَ النِّكَاحِ فَاسِدٌ وَ إِنَّمَا يَنْعَقِدُ الْأَمْرُ بِالْقَوْلِ الثَّانِي فَإِذَا قَالَتْ فِي الثَّانِي نَعَمْ دُفِعَ إِلَيْهَا الْمَهْرُ أَوْ مَا حَضَرَ مِنْهُ وَ كَانَ مَا يَبْقَى دَيْناً عَلَيْكَ وَ قَدْ حَلَّ لَكَ حِينَئِذٍ وَطْؤُهَا وَ رُوِيَ لَا تَمَتَّعْ بِلِصَّهٍ وَ لَا مَشْهُورَهٍ بِالْفُجُورِ وَ ادْعُ الْمَرْأَةَ قَبْلَ الْمُتْعَهِ إِلَى مَا لَا يَحِلُّ فَإِنْ أَجَابَتْ فَلَا تَمَتَّعْ بِهَا وَ رُوِيَ أَيْضاً رُخْصَةً فِي هَذَا الْبَابِ أَنَّهُ إِذَا جَاءَ بِالْأَجْرِ وَ الْأَجَلِ جَازَ لَهُ وَ إِنْ لَمْ يَسْأَلْهَا وَ لَا يَمْتَحِنْهَا فَلَا شَيْءَ عَلَيْهِ وَ لَيْسَ عَلَيْهَا مِنْهُ عِدَّةٌ إِذَا عَزَمَ عَلَى أَنْ يَزِيدَ فِي الْمُدَّهِ وَ الْأَجَلِ وَ الْمَهْرِ وَ إِنَّمَا الْعِدَّةُ عَلَيْهَا لِغَيْرِهِ إِلَّا أَنَّهُ يَهَبُ لَهَا مَا بَقِيَ مِنْ أَجَلِهِ عَلَيْهَا وَ هُوَ قَوْلُهُ فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً وَ لا جُناحَ عَلَيْكُمْ فِيما تَراضَيْتُمْ بِهِ مِنْ بَعْدِ الْفَرِيضَهِ وَ هُوَ زِيَادَةٌ فِي الْمَهْرِ وَ الْأَجَلِ وَ سَبِيلُ الْمُتْعَهِ سَبِيلُ الْإِمَاءِ لَهُ أَنْ يَتَمَتَّعَ مِنْهُنَّ بِمَا شَاءَ وَ أَرَادَ وَ الْوَجْهُ الثَّالِثُ نِكَاحُ مِلْكِ الْيَمِينِ وَ هُوَ أَنْ يَبْتَاعَ الرَّجُلُ الْأَمَهَ فَحَلَالٌ لَهُ نِكَاحُهَا إِذَا كَانَتْ مُسْتَبْرَأَةً وَ الِاسْتِبْرَاءُ حَيْضَةٌ وَ هُوَ عَلَى الْبَائِعِ فَإِنْ كَانَ الْبَائِعُ ثِقَةً وَ ذَكَرَ أَنَّهُ اسْتَبْرَأَهَا جَازَ نِكَاحُهَا مِنْ وَقْتِهَا وَ إِنْ لَمْ يَكُنْ ثِقَةً اسْتَبْرَأَهَا الْمُشْتَرِي بِحَيْضَهٍ وَ إِنْ كَانَتْ بِكْراً أَوْ لِامْرَأَهٍ أَوْ مِمَّنْ لَمْ يَبْلُغْ حَدَّ الْإِدْرَاكِ اسْتَغْنَى عَنْ ذَلِكَ.

وَ الْوَجْهُ الرَّابِعُ نِكَاحُ التَّحْلِيلِ الْمُحِلِّ وَ هُوَ أَنْ يُحِلَّ الرَّجُلُ وَ الْمَرْأَةُ فَرْجَ الْجَارِيَةِ مُدَّةً مَعْلُومَةً فَإِنْ كَانَتْ لِرَجُلٍ فَعَلَيْهِ قَبْلَ تَحْلِيلِهَا أَنْ يَسْتَبْرِئَهَا بِحَيْضَةٍ وَ يَسْتَبْرِئَهَا بَعْدَ أَنْ يَنْقَضِيَ أَيَّامُ التَّحْلِيلِ وَ إِنْ كَانَتْ لِمَرْأَةٍ اسْتَغْنَى عَنْ ذَلِكَ (۱).

**[ترجمه]فقه الرضا: خداونـد تو را در پناه رحمت خود بـدارد، بـدان که وجوه نکاح که خداوند به آن دسـتور فرموده، چهار وجـه اسـت: نکـاح میراث که [شـرط آن وجـود] ولی و دو شاهـد و مهریه مشـخص است که چه کم باشـد و چه زیـاد، بایـد با رضایت طرفین باشد و احتیاج به شهود دارد. و تعداد زنان در این نوع از نکاح چهار است، و جایز نیست کسی که چهار همسر دارد، همسـر دیگری اختیار کنـد مگر با طلاق دادن یکی از زنان قبلی و به پایان رسـیدن عـده زن مطلقه و حلال شدن ازدواج مطلقه با مردی دیگر، زیرا تا زمانی که زن مطلقه برای دیگری حلال نباشد، همچنان تحت پوشش مرد اول است.

نوع دوم نکاح بدون شـهود و بدون میراث است که همان متعه است، البته با شـروط متعلقه آن و این شروط آن است که از زن سؤال کنی که آزاد است یا همسـر دارد؟ در ایام عده است یا حامله است؟ پس اگر زنی فارغ از این شروط بود، مرد به آن زن می گوید: آیا بر اساس کتاب خدا و سـنت رسول خدا صلّی الله علیه و آله بر اساس نکاح و نه زنا، با فلان شرط به عقد من در می آیی؟ و سپس مهریه و زمان را مشخص

می کنـد، به این ترتیب که از من ارث نمی بری و از تو ارث نمی برم و هر گونه بخواهم بـا تو همبستر شوم و اگر زمـان نکـاح تمـام شـد، چهـل و پنـج روز عـده نگه دار. پس اگر قبول کرد، به او می گویی: تو خود را به نکاح متعه من در آوردی و همه شروط قبل از نکاح فاسد است و امر نکاح با سخن دوم منعقد می شود، پس اگر بار دوم گفت: آری. مرد مهریه یا آنچه را که حاضر است می پردازد و الباقی به عنوان دین [بدهی] بر ذمه اوست و در این زمان همبستری با او حلال است.

روایـت شـده کـه زن مشـهور بـه فجـور و بـدکاری را برای متعـه انتخـاب نکـن و زن را قبـل از متعـه به کـار حرام دعـوت کن [امتحانش کن]، اگر جواب مثبت داد با او عقد نکن.

در این باب از روی سهولت و آسان گیری روایت شده که اگر مردی اجرت و زمان را رعایت کرد ولی از زن سؤال نکرد و او را امتحـان نکرد، گنـاهی بر او نیسـت و اگر مرد خـواست که مـدت و مهر را افزایش دهـد [به صـیغه ادامه دهـد] بر زن واجب نیست که عـده نگهـدارد. عـده برای مرد دیگر واجب است، مگر اینکه مرد زمان متعه را بر زن ببخشد و کلام خداست که {و زنانی را که مُتعه کرده اید، مَهرشان را به عنوان فریضه ای به آنان بدهید، و بر شما گناهی نیست که پس از [تعیین مبلغ] مقرّر، با یکـدیگر توافق کنیـد [که مـدت عقـد یا مَهر را کم یا زیاد کنیـد].} منظور زیاد کردن مهریه و زمان است و مرد می تواند از کنیزها به هر اندازه که می خواهد صیغه نماید.

و وجه سوم، نکـاح ملك الیمین است، بـدان معنا که مردی کنیزی بخرد که نکاح با او حلال است (اگر حیض شـده باشـد)، و (اعلام) حیض شدن کنیز به عهده فروشـنده است. پس اگر فروشـنده مورد اطمینان باشد و بیان دارد که کنیز حیض شده اسـت (باردار نیست)، نکاح او بر خریـدار جایز است، اما اگر فروشـنده مطمئن نباشـد، خریـدار باید منتظر حیض شدن کنیز بشود. اما اگر کنیز مال زنی باشـد یا باکره باشـد یا مال کسـی باشـد که به حـد بلوغ نرسـیده، دیگر نیازی به اطمینان از حیض شدن کنیز نیست .

و وجه چهارم، نکاح تحلیل است بدین شکل که مرد یا زنی عورت کنیز خود را برای مدت مشخص برای شخص دیگر حلال گرداند. اگر کنیز مال مرد باشد، باید قبل از تحلیل کنیز، از حیض شدن او مطمئن شود (باردار نباشد) و پس از ایام تحلیل هم از حیض شدن کنیز مطمئن شود، اما اگر کنیز مال یک زن باشد، به این کارها نیازی نیست. - . فقه الرضا علیه السلام: ۳۰ -

**[ترجمه]

أقول

قد مر فی کتاب الغیبه الخبر الطویل عن المفضل بن عمر فی الرجعه و فیه أنه.

**[ترجمه]در کتاب الغیبه خبری طولانی از مفضل بن عمر درباره «الرجعه» ذکر شده و در آن آمده است:

**[ترجمه]

«۱۱»

قَالَ الْمُفَضَّلُ لِلصَّادِقِ علیه السلام: یَا مَوْلَایَ فَالْمُتْعَهُ قَالَ الْمُتْعَهُ حَلَالٌ طِلْقٌ وَ الشَّاهِدُ بِهَا قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ وَ لا جُناحَ عَلَیْکُمْ فِیما عَرَّضْتُمْ بِهِ مِنْ خِطْبَهِ النِّساءِ أَوْ أَکْنَنْتُمْ ... عَلِمَ اللَّهُ أَنَّکُمْ سَتَذْکُرُونَهُنَّ وَ لکِنْ لا تُواعِدُوهُنَّ سِرًّا إِلَّا أَنْ تَقُولُوا قَوْلًا مَعْرُوفاً(۲) أَیْ مَشْهُوداً وَ الْقَوْلُ الْمَعْرُوفُ هُوَ الْمُشْتَهَرُ بِالْوَلِیِّ وَ الشُّهُودِ وَ إِنَّمَا احْتِیجَ إِلَی الْوَلِیِّ وَ الشُّهُودِ فِی النِّکَاحِ لِیَثْبُتَ النَّسْلُ وَ یُسْتَحَقَّ الْمِیرَاثُ وَ قَوْلُهُ وَ آتُوا النِّساءَ صَدُقاتِهِنَّ نِحْلَهً فَإِنْ طِبْنَ لَکُمْ عَنْ شَیْ ءٍ مِنْهُ نَفْساً فَکُلُوهُ هَنِیئاً مَرِیئاً(۳) وَ جَعَلَ الطَّلَاقَ فِی النِّسَاءِ الْمُزَوَّجَاتِ غَیْرَ جَائِزٍ إِلَّا بِشَاهِدَیْنِ ذَوَیْ عَدْلٍ مِنَ الْمُسْلِمِینَ وَ قَالَ فِی سَائِرِ الشَّهَادَاتِ عَلَی الدِّمَاءِ وَ الْفُرُوجِ وَ الْأَمْوَالِ وَ الْأَمْلَاکِ وَ اسْتَشْهِدُوا شَهِیدَیْنِ مِنْ رِجالِکُمْ فَإِنْ لَمْ یَکُونا رَجُلَیْنِ فَرَجُلٌ وَ امْرَأَتانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَداءِ(۴) وَ بَیَّنَ الطَّلَاقَ عَزَّ ذِکْرُهُ فَقَالَ یا أَیُّهَا النَّبِیُّ إِذا طَلَّقْتُمُ النِّساءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ وَ أَحْصُوا الْعِدَّهَ وَ اتَّقُوا اللَّهَ رَبَّکُمْ (۵) وَ لَوْ کَانَتِ الْمُطَلَّقَهُ تَبِینُ بِثَلَاثِ تَطْلِیقَاتٍ تَجْمَعُهَا کَلِمَهٌ وَاحِدَهٌ أَوْ أَکْثَرَ مِنْهَا أَوْ أَقَلَّ لَمَا قَالَ اللَّهُ تَعَالَی وَ أَحْصُوا الْعِدَّهَ وَ اتَّقُوا اللَّهَ رَبَّکُمْ إِلَی قَوْلِهِ تِلْکَ حُدُودُ اللَّهِ وَ مَنْ یَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ

۱- ۱. فقه الرضا ص ۳۰.

۲- ۲. سوره البقره: ۲۳۵.

۳- ۳. سوره النساء: ۴.

۴- ۴. سوره البقره: ۲۲۸.

۵- ۵. سوره الطلاق: ۱- ۲.

لا تَدْرِی لَعَلَّ اللَّهَ یُحْدِثُ بَعْدَ ذلِکَ أَمْراً فَإِذا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِکُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ فارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَ أَشْهِدُوا ذَوَیْ عَدْلٍ مِنْکُمْ وَ أَقِیمُوا الشَّهادَةَ لِلَّهِ ذلِکُمْ یُوعَظُ بِهِ مَنْ کانَ یُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَ الْیَوْمِ الْآخِرِ وَ قَوْلِهِ لا تَدْرِی لَعَلَّ اللَّهَ یُحْدِثُ بَعْدَ ذلِکَ أَمْراً هُوَ نُکْرٌ یَقَعُ بَیْنَ الزَّوْجِ وَ زَوْجَتِهِ فَیُطَلِّقُ التَّطْلِیقَةَ الْأُولَی بِشَهَادَهِ ذَوَیْ عَدْلٍ وَ حَدُّ وَقْتِ التَّطْلِیقِ هُوَ آخِرُ الْقُرُوءِ وَ الْقُرْءُ هُوَ الْحَیْضُ وَ الطَّلَاقُ یَجِبُ عِنْدَ آخِرِ نُقْطَهٍ بَیْضَاءَ تَنْزِلُ بَعْدَ الصُّفْرَهِ وَ الْحُمْرَهِ وَ إِلَی التَّطْلِیقَهِ الثَّانِیَهِ وَ الثَّالِثَهِ مَا یُحْدِثُ اللَّهُ بَیْنَهُمَا عَطْفاً أَوْ زَوَالِ مَا کَرِهَاهُ وَ هُوَ قَوْلُهُ وَ الْمُطَلَّقاتُ یَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلاثَهَ قُرُوءٍ وَ لا یَحِلُّ لَهُنَّ أَنْ یَکْتُمْنَ ما خَلَقَ اللَّهُ فِی أَرْحامِهِنَّ إِنْ کُنَّ یُؤْمِنَّ بِاللَّهِ وَ الْیَوْمِ الْآخِرِ وَ بُعُولَتُهُنَّ أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِی ذلِکَ إِنْ أَرادُوا إِصْلاحاً وَ لَهُنَّ مِثْلُ الَّذِی عَلَیْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَ لِلرِّجالِ عَلَیْهِنَّ دَرَجَهٌ وَ اللَّهُ عَزِیزٌ حَکِیمٌ (۱) هَذَا یَقُولُهُ فِی أَنَّ لِلْبُعُولَهِ مُرَاجَعَهَ النِّسَاءِ مِنْ تَطْلِیقَهٍ إِلَی تَطْلِیقَهٍ إِنْ أَرَادُوا إِصْلَاحاً وَ لِلنِّسَاءِ مُرَاجَعَهَ الرِّجَالِ فِی مِثْلِ ذَلِکَ ثُمَّ بَیَّنَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی فَقَالَ الطَّلاقُ مَرَّتانِ فَإِمْساکٌ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِیحٌ بِإِحْسانٍ وَ فِی الثَّالِثَهِ فَإِنْ طَلَّقَ الثَّالِثَهَ وَ بَانَتْ فَهُوَ قَوْلُهُ فَإِنْ طَلَّقَها فَلا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّی تَنْکِحَ زَوْجاً غَیْرَهُ (۲) ثُمَّ یَکُونُ کَسَائِرِ الْخُطَّابِ لَهَا وَ الْمُتْعَهُ الَّتِی أَحَلَّهَا اللَّهُ فِی کِتَابِهِ وَ أَطْلَقَهَا الرَّسُولُ صلی الله علیه و آله عَنِ اللَّهِ لِسَائِرِ الْمُسْلِمِینَ فَهِیَ قَوْلُهُ عَزَّ وَ جَلَ وَ الْمُحْصَناتُ مِنَ النِّساءِ إِلَّا ما مَلَکَتْ أَیْمانُکُمْ کِتابَ اللَّهِ عَلَیْکُمْ وَ أُحِلَّ لَکُمْ ما وَراءَ ذلِکُمْ أَنْ تَبْتَغُوا بِأَمْوالِکُمْ مُحْصِنِینَ غَیْرَ مُسافِحِینَ فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِیضَهً وَ لا جُناحَ عَلَیْکُمْ فِیما تَراضَیْتُمْ بِهِ مِنْ بَعْدِ الْفَرِیضَهِ إِنَّ اللَّهَ کانَ عَلِیماً حَکِیماً(۳) وَ الْفَرْقُ بَیْنَ الْمُزَوَّجَهِ وَ الْمُتْعَهِ أَنَّ لِلزَّوْجَهِ صَدَاقاً

۱- ۱. سوره البقره: ۲۲۸- ۲۲۹.

۲- ۲. سوره البقره: ۲۳۰.

۳- ۳. سوره النساء: ۲۳.

وَ لِلْمُتْعَهِ أَجْرَهً.

فَتَمَتَّعَ سَائِرُ الْمُسْلِمِينَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فِى الْحَجِّ وَ غَيْرِهِ وَ أَيَّامِ أَبِى بَكْرٍ وَ أَرْبَعِ سِنِينَ فِى أَيَّامِ عُمَرَ حَتَّى دَخَلَ عَلَى أُخْتِهِ عَفْرَاءَ(۱)

فَوَجَدَ فِى حَجْرِهَا طِفْلًا يَرْضَعُ مِنْ ثَدْيِهَا فَنَظَرَ إِلَى دِرَّهِ اللَّبَنِ فِى فَمِ الطِّفْلِ فَأُغْضِبَ وَ أُرْعِدَ وَ أزبد [ارْبَدَّ] وَ أَخَذَ الطِّفْلَ مِنْ يَدِهَا وَ خَرَجَ حَتَّى أَتَى الْمَسْجِدَ وَ رَقِىَ الْمِنْبَرَ قَالَ نَادُوا فِى النَّاسِ أَنِ الصَّلَاهَ جَامِعَهً وَ كَانَ غَيْرُ وَقْتِ صَلَاهٍ فَعَلِمَ النَّاسُ أَنَّهُ لِأَمْرٍ يُرِيدُهُ عُمَرُ فَحَضَرُوا فَقَالَ مَعَاشِرَ النَّاسِ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَ الْأَنْصَارِ وَ أَوْلَادِ قَحْطَانَ مَنْ مِنْكُمْ يُحِبُّ أَنْ يَرَى الْمُحَرَّمَاتِ عَلَيْهِ مِنَ النِّسَاءِ وَ لَهَا مِثْلُ هَذَا الطِّفْلِ قَدْ خَرَجَ مِنْ أَحْشَائِهَا وَ هُوَ يَرْضِعُ عَلَى ثَدْيِهَا وَ هِىَ غَيْرُ مُتَبَعِّلَهٍ فَقَالَ بَعْضُ الْقَوْمِ مَا نُحِبُّ هَذَا فَقَالَ أَ لَسْتُمْ تَعْلَمُونَ أَنَّ أُخْتِى عَفْرَاءَ بِنْتَ حَنْتَمَهَ أُمِّى وَ أَبِى الْخَطَّابِ غَيْرُ مُتَبَعِّلَهٍ قَالُوا بَلَى قَالَ فَإِنِّى دَخَلْتُ عَلَيْهَا فِى هَذِهِ السَّاعَهِ فَوَجَدْتُ هَذَا الطِّفْلَ فِى حَجْرِهَا فَنَاشَدْتُهَا أَنَّى لَكِ هَذَا فَقَالَتْ تَمَتَّعْتُ

ص: ۳۰۳

---

۱ – ۱. لم يكن للخطاب بن نفيل سوى عمر بن الخطّاب و صفيه و أميمه و أمهم حنتمه ابنه هاشم بن المغيره بن عبد اللّه بن مخزوم، و زيد بن الخطّاب و أمه أسماء بنت وهب بن حبيب من بنى أسد بن خزيمه، و لم يذكر النسابون فى ولد الخطاب بنتا اسمها عفراء، و احتمال أن تكون هى احدى البنتين لا يمكن لأنّهما كانتا متزوجتين، اما صفيه فقد كانت زوجه سفيان بن عبد الأسد بن هلال بن عبد اللّه بن عمر بن مخزوم، فولدت الأسود و هبار قتل يوم مؤته، و عمر، هاجر الى الحبشه، و عبيد اللّه قتل يوم اليرموک، و عبد اللّه، و هؤلاء كلهم أمهم صفيه بنت الخطاب، و ورد فى الاستيعاب ج ۲ ص ۷۴۳ ط حيدرآباد: انها كانت زوجه قدامه بن مظعون، و لا مانع من ذلک إذا كان قد خلف عليها أحدهما بعد الآخر. و اما أميمه و كانت من المهاجرات و قد أسلمت قبل عمر و هى التى كان عمر يعذبها على الإسلام، و تكنى بام جميل، تزوجها سعيد بن زيد بن عمرو بن نفيل– أحد العشره المبشره فيما يروون– فأولدها عبد الرحمن الأكبر الشاعر قائل الأبيات فى يوم الحره و أولها: فان تقتلونا يوم حره واقم**فنحن على الإسلام أول من قتل فاين عفراء التى لم يعلم لها عمر زوج و لا المسلمون من هاتين الأختين اللتين ذكر المؤرخون و النسابون انهما كانتا متزوجتين و لهما أولاد؟ و لزياده الإيضاح راجع جمهره أنساب العرب لابن حزم ص ۱۵۱ و نسب قريش ص ۳۴۷ و ص ۳۶۶ و غيرهما من كتب التاريخ و الأنساب.

فَأَعْلِمُوا سَائِرَ النَّاسِ أَنَّ هَذِهِ الْمُتْعَهَ الَّتِی کَانَتْ حَلَالًا لِلْمُسْلِمِینَ فِی عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَدْ رَأَیْتُ تَحْرِیمَهَا فَمَنْ أَبَی ضَرَبْتُ جَنْبَیْهِ بِالسَّوْطِ فَلَمْ یَکُنْ فِی الْقَوْمِ مُنْکِرٌ قَوْلَهُ وَ لَا رَادٌّ عَلَیْهِ وَ لَا قَائِلٌ لَا یَأْتِی رَسُولٌ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ أَوْ کِتَابٌ بَعْدَ کِتَابِ اللَّهِ لَا نَقْبَلُ خِلَافَکَ عَلَی اللَّهِ وَ عَلَی رَسُولِهِ وَ کِتَابِهِ بَلْ سَلَّمُوا وَ رَضُوا قَالَ الْمُفَضَّلُ یَا مَوْلَایَ فَمَا شَرَائِطُ الْمُتْعَهِ قَالَ یَا مُفَضَّلُ لَهَا سَبْعُونَ شَرْطاً مَنْ خَالَفَ مِنْهَا شَرْطاً وَاحِداً ظَلَمَ نَفْسَهُ قَالَ قُلْتُ یَا سَیِّدِی قَدْ أَمَرْتُمُونَا أَنْ لَا نَتَمَتَّعَ بِبَغِیَّهٍ وَ لَا مَشْهُورَهٍ بِفَسَادٍ وَ لَا مَجْنُونَهٍ وَ أَنْ نَدْعُوَ الْمُتْعَهَ إِلَی الْفَاحِشَهِ فَإِنْ أَجَابَتْ فَقَدْ حَرُمَ الِاسْتِمْتَاعُ بِهَا وَ أَنْ تُسْأَلَ أَ فَارِغَهٌ أَمْ مَشْغُولَهٌ بِبَعْلٍ أَوْ حَمْلٍ أَوْ بِعِدَّهٍ فَإِنْ شُغِلَتْ بِوَاحِدَهٍ مِنَ الثَّلَاثِ فَلَا تَحِلُّ وَ إِنْ خَلَتْ فَیَقُولُ لَهَا مَتِّعِنِی نَفْسَکِ عَلَی کِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ سُنَّهِ نَبِیِّهِ صلی الله علیه و آله نِکَاحاً غَیْرَ سِفَاحٍ أَجَلًا مَعْلُوماً بِأُجْرَهٍ مَعْلُومَهٍ وَ هِیَ سَاعَهٌ أَوْ یَوْمٌ أَوْ یَوْمَانِ أَوْ شَهْرٌ أَوْ سَنَهٌ أَوْ مَا دُونَ ذَلِکَ أَوْ أَکْثَرَ وَ الْأُجْرَهُ مَا تَرَاضَیْنَا عَلَیْهِ مِنْ حَلْقَهِ خَاتَمٍ أَوْ شِسْعِ نَعْلٍ أَوْ شِقِّ تَمْرَهٍ إِلَی فَوْقِ ذَلِکَ مِنَ الدَّرَاهِمِ وَ الدَّنَانِیرِ أَوْ عَرَضٍ تَرْضَی بِهِ فَإِنْ وَهَبَتْ لَهُ حَلَّ لَهُ کَالصَّدَاقِ الْمَوْهُوبِ مِنَ النِّسَاءِ الْمُزَوَّجَاتِ الَّذِینَ قَالَ اللَّهُ تَعَالَی عَنْهُنَ فَإِنْ طِبْنَ لَکُمْ عَنْ شَیْ ءٍ مِنْهُ نَفْساً فَکُلُوهُ هَنِیئاً مَرِیئاً(۱) ثُمَّ یَقُولُ لَهَا عَلَی أَلَّا تَرِثِینِی وَ لَا أَرِثَکِ وَ عَلَی أَنَّ الْمَاءَ لِی أَضَعُهُ مِنْکِ حَیْثُ أَشَاءُ وَ عَلَیْکِ الِاسْتِبْرَاءُ خَمْسَهً وَ أَرْبَعِینَ یَوْماً أَوْ مَحِیضاً وَاحِداً فَإِذَا قَالَتْ نَعَمْ أَعَدْتَ الْقَوْلَ ثَانِیَهً وَ عَقَدْتَ النِّکَاحَ فَإِنْ أَحْبَبْتَ وَ أَحَبَّتْ هِیَ الِاسْتِزَادَهَ فِی الْأَجَلِ زِدْتُمَا وَ فِیهِ مَا رَوَیْنَاهُ فَإِنْ

۱- ۱. سوره النساء: ۴.

كَانَتْ تَفْعَلُ فَعَلَيْهَا مَا تَوَلَّتْ مِنَ الْإِخْبَارِ عَنْ نَفْسِهَا وَ لَا جُنَاحَ عَلَيْكَ وَ قَوْلُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام لَعَنَ اللَّهُ ابْنَ الْخَطَّابِ فَلَوْلَاهُ مَا زَنَى إِلَّا شَقِيٌّ أَوْ شَقِيَّةٌ لِأَنَّهُ كَانَ يَكُونُ لِلْمُسْلِمِينَ غَنَاءٌ فِي الْمُتْعَهِ عَنِ الزِّنَا ثُمَّ تَلَا وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ يُعْجِبُكَ قَوْلُهُ فِي الْحَياهِ الدُّنْيا وَ يُشْهِدُ اللَّهَ عَلى ما فِي قَلْبِهِ وَ هُوَ أَلَدُّ الْخِصامِ وَ إِذا تَوَلَّى سَعى فِي الْأَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيها وَ يُهْلِكَ الْحَرْثَ وَ النَّسْلَ وَ اللَّهُ لا يُحِبُّ الْفَسادَ(۱) ثُمَّ قَالَ إِنَّ مَنْ عَزَلَ بِنُطْفَتِهِ عَنْ زَوْجَتِهِ فَدِيَهُ النُّطْفَهِ عَشَرَهُ دَنَانِيرَ كَفَّارَهً وَ إِنَّ مِنْ شَرْطِ الْمُتْعَهِ أَنَّ مَاءَ الرَّجُلِ يَضَعُهُ حَيْثُ يَشَاءُ مِنَ الْمُتَمَتَّعِ بِهَا فَإِذَا وَضَعَهُ فِي الرَّحِمِ فَخُلِقَ مِنْهُ وَلَدٌ كَانَ لَاحِقاً بِأَبِيهِ (۲).

**[ترجمه]مفضل به امام صادق علیه السّلام گفت: ای مولای من، متعه حلال آزاد است؟ فرمود: حلال محض است، شاهد آن کلام خداست: {و درباره آنچه شما به طور سربسته، از زنان [در عدّه وفات] خواستگاری کرده، یا [آن را] در دل پوشیده داشته اید، بر شما گناهی نیست. خدا می دانست که [شما] به زودی به یاد آنان خواهید افتاد. ولی با آنان قول و قرار پنهانی مگذارید، مگر آنکه سخنی پسندیده بگویید. -. البقره / ۲۳۵ - }

سخن پسندیده یعنی کلام و فعلی همراه با شاهد و ولی، و بدین خاطر احتیاج به ولی و شهود است تا نسبت فرزند ثابت شود و میراث به صاحب میراث برسد. و نیز کلام خدا {و مَهرِ زنان را به عنوان هدیه ای از روی طیب خاطر به ایشان بدهید؛ و اگر به میل خودشان چیزی از آن را به شما واگذاشتند، آن را حلال و گوارا بخورید.} - .النساء / ۴ -

خداوند طلاق را برای زنان شوهردار مجاز ندانسته مگر با دو شاهد عادل مسلمان و درباره سایر شهادتها در خصوص اموال و املاک و خون [قتل] و عورت فرموده: {و دو شاهد از مردانتان را به شهادت طلبید، پس اگر دو مرد نبودند، مردی را با دو زن، از میان گواهانی که [به عدالت آنان] رضایت دارید [گواه بگیرید].} - . البقره / ۲۸۲ -

خداوند عزوجل شرایط طلاق را روشن ساخته و فرموده: {ای پیامبر، چون زنان را طلاق گویید، در [زمان بندی] عدّه آنان طلاقشان گویید و حساب آن عدّه را نگه دارید.} - . الطلاق / ۱ -

و اگر زن مطلقه با سه طلاق و با گفتن یک کلمه یا بیشتر یا کمتر مباین شود، خداوند نمی فرمود: {و حساب عده را نگهدارید و از خدا بپرهیزید ....ای پیامبر، چون زنان را طلاق گویید، در [زمان بندی] عدّه آنان طلاقشان گویید و حساب آن عدّه را نگه دارید. این است احکام الهی. و هر کس از مقرّرات خدا [پای] فراتر نهد، قطعاً به خودش ستم کرده است. نمی دانی، شاید خدا پس از این، پیشامدی پدید آورد، پس چون عدّه آنان به سر رسید، [یا] به شایستگی نگاهشان دارید، یا به شایستگی از آنان جدا شوید، و دو تن [مرد] عادل را از میان خود گواه گیرید، و گواهی را برای خدا به پا دارید. این است اندرزی که به آن کس که به خدا و روز بازپسین ایمان دارد، داده می شود، و هر کس از خدا پروا کند. - . الطلاق/ ۲-۱ - }

و آیه: {نمی دانی، شاید خدا پس از این پیشامدی پدید آورد.} اشاره به این دارد که ممکن است چیز ناخوشایندی بین زوجین حاصل شود. پس طلاق اول را با شهادت اشخاص عادل، می دهد و حدّ زمان طلاق، آخرین حیض است و هنگامی که خون حیض از سرخی و زردی گذشته و [دستمال] سفید شود، طلاق محقق می شود. و تا طلاق دوم و سوم، شاید خداوند میان آنها محبتی ایجاد کند یا آنچه را که از یکدیگر ناپسند می دارند بر طرف سازد. خداوند فرموده: {و زنانِ طلاق داده شده، باید مدّتِ سه پاکی انتظار کشند، و اگر به خدا و روز بازپسین ایمان دارند، برای آنان روا نیست که آنچه را خداوند در

رَحِم آنان آفریده، پوشیده دارند؛ و شوهرانشان اگر سرِ آشتی دارند، به بازآوردن آنان در این [مدّت] سزاوارترند. و مانند همان [وظایفی] که بر عهده زنان است، به طور شایسته، به نفع آنان [بر عهده مردان] است، و مردان بر آنان درجه برتری دارند، و خداوند توانا و حکیم است.} - . البقره/ ۲۲۹-۲۲۸ -

این را خداوند فرموده تا ظرف مدت این حیض تا حیض دیگر، زن یا مرد در خواست رجوع کنند، البته اگر قصد اصلاح دارند. و خداوند فرموده: {طلاقِ [رجعی] دوبار است. پس از آن یا [باید زن را] بخوبی نگاه داشتن یا به شایستگی آزاد کردن.} و در مرتبه سوم اگر طلاق دهد و {اگر [شوهر برای بار سوّم] او را طلاق گفت، پس از آن، دیگر [آن زن] برای او حلال نیست تا اینکه با شوهری غیر از او ازدواج کند [و با او همخوابگی نماید].} - . البقره/ ۲۳۰ -

مرد بعد از سه بار طلاق دادن همسر خود، دیگر نمی تواند با او ازدواج کند مگر اینکه زن با مرد دیگری ازدواج کرده و طلاق گرفته باشد. در این صورت مرد مانند سایر افراد می تواند خواستگاری کند.

و متعه ای که خداوند آن را حلال ساخت و رسول خدا آن را برای مسلمانان آزاد ساخت، قول خداوند است که {و زنانِ شوهردار [نیز بر شما حرام شده است] به استثنای زنانی که مالک آنان شده اید؛ [این] فریضه الهی است که بر شما مقرر گردیده است. و غیر از این [زنانِ نامبرده]، برای شما حلال است که [زنان دیگر را] به وسیله اموال خود طلب کنید - در صورتی که پاکدامن باشید و زناکار نباشید - و زنانی را که مُتعه کرده اید، مَهرشان را به عنوان فریضه ای به آنان بدهید، و بر شما گناهی نیست که پس از [تعیین مبلغ] مقرّر، با یکدیگر توافق کنید [که مدت عقد یا مَهر را کم یا زیاد کنید]؛ مسلماً خداوند دانای حکیم است.}

فرق میان ازدواج دائم با متعه در این است که زوجه داری صداق است و متعه دارای اجرت.

مسلمانان در عهد رسول خدا صلّی الله علیه و آله در هنگام حج و غیر آن و زمان ابوبکر و چهار سال از خلافت عمر از متعه استفاده می کردند. تا اینکه عمر بر خواهرش «عفراء» وارد شد و در آغوش او کودکی دید که شیر می خورد، عمر بن خطاب به شیر موجود در دهان کودک نگاه کرده، خشمگین شد، به لرزه افتاد، دهانش کف کرد و طفل را از مادرش گرفت و خارج شده، به مسجد رفت؛ بر منبر نشست و گفت: در میان مردم ندا دهید که نماز برپاست! در حالی که زمان نماز نبود. مردم دانستند که امری پیش آمده، پس حاضر شدند. عمر گفت: ای مردم، مهاجرین، انصار، فرزندان قحطان، کدام یک از شما دوست دارد که ببیند یکی از محرمهایش این چنین کودکی دارد که از شکمش درآمده و از پستان مادرش شیر می خورد، در حالی که آن زن شوهر نکرده؟ برخی گفتند: ما دوست نداریم چنین باشد. عمر گفت: آیا شما نمی دانید که خواهرم عفراء دختر ختنمه - مادرم - و دختر خطاب - پدرم - شوهر نکرده؟ گفتند: چرا می دانیم. گفت: من در این ساعت بر او وارد شدم و این کودک را در دامان او دیدم و پرسیدم، این از بچه از کجاست؟ گفت: متعه شده ام. پس بقیه مردم را با خبر سازید که این متعه را که در زمان رسول الله صلّی الله علیه و آله حلال بود، من تحریم کرده ام و هر کس سرکشی کند، با شلاق بر صورتش می زنم. و در میان مردم کسی حرفش را انکار نکرد و جواب ردی نداد و کسی نگفت: پیامبری بعد از رسول خدا نمی آید، یا کتابی بعد از قرآن نیست و ما [امر] خلاف تو را علیه خدا و رسول خدا و کتابش قبول نمی کنیم، بلکه تسلیم شده و راضی گشتند.

مفضـل گفت: مولاـی من، شـرایط متعه چیست؟ فرمود: ای مفضـل، هفتـاد شـرط دارد و هر کس با یک شـرط از آن مخالفت کند، به خود ظلم کرده است. مفضل گوید: گفتم: سـرور من، امر فرمودید که با زناکار و مشـهور به فساد و مجنون متعه نکنیم و اینکه به بـدکاره پیشـنهاد گنـاه کنیم، اگر قبول کرد، متعه بـا او حرام است. و اینکه سؤال کنیم، شوهر دارد یـا نـدارد، باردار است یا در زمان عدّه، و اگر یکی از سه حالت مذکور را داشت، متعه او حلال نیست. اگر همسـری نداشت، به او می گوید: بر اسـاس کتاب خـدا و سـنت پیامبرش، خود را به متعه من در آور، به عنوان نکاح نه زنا، برای مـدتی معلوم و با اجرتی معلوم که این مـدت ممکن است یک ساعت ، یک روز، دو روز، یک ماه یا یک سال و یا کمتر و بیشتر باشد. و اجرت آن چیزی اسـت که بر آن توافق کننـد، ماننـد حلقه انگشتری یـا کفش یـا دانه خرمایی، تا درهم و دینار یا هر چیزی که عرضه دارد و زن به آن راضی باشد.

پس اگر بـه ایـن اجرت رضـایت داد، زن به مرد حلاـل گردد و این اجرتماننـد صـداق زنـان ازدواج کرده است که خـداوند دربـاره آنهـا فرموده: «فَإِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَـيْ ءٍ مِنْهُ نَفْساً فَكُلُوهُ هَنيئاً مَريئا»، - . النساء/ ۴ - {و اگر به میـل خودشان چیزی را به شما واگذاشتند، آن را حلال و گوارا بخورید.}

و سپس مرد می گوید: بر این شرط که نه از من ارث بری و نه من از تو ارث ببرم و هرگونه که خواهم با تو همبستر شوم، و بر تو واجب است که چهـل و پنـج روز یـا یـک حیض کامـل عـده نگـاه داری، و اگر گفت: آری، سـخن را دوبـاره گویی و در اینجاست که نکاح منعقد می شود.

حـال اگر دوست داشتی و زن دوست داشت، می توانیـد مـدت متعه را اضـافه کنیـد، و در این باره روایت آوردهایم. و اگر زن ایـن کـار را کرد، خبر دادن از وضـعیت خـود بر عهـده اوست و بر تـو حرجی نیست و سـخن امیرالمـؤمنین علیه السّـلام اسـت «خداونـد لعنت کنـد ابن خطاب را، که اگر نبود، کسـی زنا نمی کرد مگر آدم بدبخت. زیرا متعه، مسـلمانان را از زناکردن بی نیاز می سازد». سـپس تلاوت فرمود: {و از میان مردم کسـی است که در زندگی این دنیا سخنش تو را به تعجّب وامی دارد، و خـدا را بر آنچـه در دل دارد گـواه می گیرد، و حـال آنکـه او سـخت ترین دشـمنان است. و چـون برگردد [یـا ریـاستی یابـد] کوشـش می کنـد که در زمین فسـاد نمایـد و کشت و نسـل را نابود سازد، و خداونـد تباهکاری را دوست نـدارد.} - . البقره/ ۲۰۴-۲۰۵ -

سپس فرمودنـد: هر کس نطفه خود را از همسـرش دور سازد، فدیه آن ده دینار به عنوان کفّاره است و در متعه شـرط است که مرد نطفه خود را در هر جای بـدن زن قرار دهـد، و اگر آن را در رحم قرار دهـد و فرزنـدی به دنیا آید، منسوب به پدرش می باشد. - . بحار الانوار ۵۳: ۳۲ -۲۶ -

**[ترجمه]

«۱۲»

تَفْسِـيرُ سَـعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، بِرِوَايَهِ جَعْفَرِ بْنِ قُولَوَيْهِ بِإِسْـنَادِهِ قَالَ: قَرَأَ أَبُو جَعْفَرٍ وَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السـلام فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ إِلَى

أَجَلٍ مُسَمّیً فَآتُوهُنَّ أَجُورَهُنَّ.

**[ترجمه]تفسیر سعد بن عبدالله: به روایت جعفر بن قولویه در همین خصوص که گفت: امام باقر و امام صادق علیهما السّلام قرائت فرمودند:{و زنانی را که مُتعه کرده اید، مَهرشان را به عنوان فریضه ای به آنان بدهید.}

**[ترجمه]

«۱۳»

رِسَالَهُ الْمُتْعَهِ، لِلشَّیْخِ الْمُفِیدِ قَدَّسَ اللَّهُ رُوحَهُ عَنْ أَبِی الْقَاسِمِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ قُولَوَیْهِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: یُسْتَحَبُّ لِلرَّجُلِ أَنْ یَتَزَوَّجَ الْمُتْعَهَ وَ مَا أُحِبُّ لِلرَّجُلِ مِنْکُمْ أَنْ یَخْرُجَ مِنَ الدُّنْیَا حَتَّی یَتَزَوَّجَ الْمُتْعَهَ وَ لَوْ مَرَّهً.

**[ترجمه]رساله المتعه: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند: بر مرد مستحب است که ازدواج با متعه کند و دوست ندارم که از میان شما کسی بمیرد، در حالی که متعه نکرده باشد ولو یک مرتبه.

**[ترجمه]

«۱۴»

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ عِیسَی الْمَذْکُورِ عَنْ بَکْرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام: حَیْثُ سُئِلَ عَنِ الْمُتْعَهِ فَقَالَ أَکْرَهُ لِلرَّجُلِ أَنْ یَخْرُجَ مِنَ الدُّنْیَا وَ قَدْ بَقِیَتْ خَلَّهٌ مِنْ خِلَالِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لَمْ تُقْضَ.

**[ترجمه]رساله المتعه: از امام صادق علیه السّلام درباره متعه سؤال شد: فرمودند: کراهت دارد برای انسان که از دنیا برود، در حالی که سنتی از سنن پیامبر باقی مانده باشد که انجام نداده است.

**[ترجمه]

«۱۵»

وَ بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنِ ابْنِ الْحَجَّاجِ عَنِ الْعَلَاءِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: أَنَّهُ قَالَ لِی تَمَتَّعْتَ قُلْتُ لَا قَالَ لَا تَخْرُجْ مِنَ الدُّنْیَا حَتَّی تُحْیِیَ السُّنَّهَ.

۱- ۱. سوره البقره ۲۰۴- ۲۰۵.

٢- ٢. بحار الأنوار ج ٥٣ ص ٢٦- ٣٢.

**[ترجمه]رساله المتعه: محمـد بن مسـلم گويـد: امـام جعفر صـادق عليه السّـلام به من فرمود: آيا متعه كرده اى؟ گفتم: خير. فرمودند تا از دنيا نرفته اى، سنت پيامبر را بجاى آور.

**[ترجمه]

«۱۶»

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ أَشْيَمَ عَنْ مَرْوَانَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ الْفَضْلِ الْهَاشِمِيِّ قَالَ: قَالَ لِی أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام تَمَتَّعْتَ مُنْذُ خَرَجْتَ مِنْ أَهْلِكَ قُلْتُ لِكَثْرَهِ مَنْ مَعِی مِنَ الطَّرُوقَهِ أَغْنَانِی اللَّهُ عَنْهَا قَالَ وَ إِنْ كُنْتَ مُسْتَغْنِياً فَإِنِّی أُحِبُّ أَنْ تُحْيِیَ سُنَّهَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله.

**[ترجمه]رساله المتعه: اسـماعيل بن فضل هاشـمى گويـد: امام جعفر صادق عليه السّـلام به من فرمودنـد: از زمانى كه از نزد همسـرت خارج شـدى، متعه كرده اى؟ گفتم: به خاطر كثرت همراهان، خداوند مرا از متعه بى نياز ساخته است. فرمودند: حتى اگر بى نياز هم باشى، من دوست دارم كه سنت رسول خدا را به جاى آورى.

**[ترجمه]

«۱۷»

وَ بِالْإِسْنَادِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ سَعْدِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ الْجُعْفِیِّ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام: يَا إِسْمَاعِيلُ تَمَتَّعْتَ الْعَامَ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ لَا أَعْنِی مُتْعَهَ الْحَجِّ قُلْتُ فَمَا قَالَ مُتْعَهَ النِّسَاءِ قَالَ قُلْتُ فِی جَارِيَهٍ بَرْبَرِيَّهٍ فَارِهَهٍ قَالَ قَدْ قِيلَ يَا إِسْمَاعِيلُ تَمَتَّعْ بِمَا وَجَدْتَ وَ لَوْ سِنْدِيَّهً.

**[ترجمه]رساله المتعه: اسماعيل جعفى گويد: امام صادق عليه السّلام فرمودند: اى اسماعيل، آيا امسال تمتع كرده اى؟ گفتم: آرى. فرمودنـد: منظـورم متعـه حـج نيسـت. گفتـم: پس چـه؟ فرمودنـد: متعه زنـان. گفتم: بـا كنيزى بربر و فربه. گفته شـد: اى اسماعيل، متعه كن با هر كس كه شد، حتى اگر زنى از اهالى سند باشد.

**[ترجمه]

«۱۸»

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَبِی حَمْزَهَ الْبَطَائِنِیِّ عَنْ أَبِی بَصِيرٍ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام فَقَالَ يَا أَبَا مُحَمَّدٍ تَمَتَّعْتَ مُنْذُ خَرَجْتَ مِنْ أَهْلِكَ بِشَیْ ءٍ مِنَ النِّسَاءِ قُلْتُ لَا قَالَ وَ لِمَ قُلْتُ مَا مَعِی مِنَ النَّفَقَهِ يَقْصُرُ عَنْ ذَلِكَ قَالَ فَأَمَرَ لِی بِدِينَارٍ وَ قَالَ أَقْسَمْتُ عَلَيْكَ إِنْ صِرْتَ إِلَى مَنْزِلِكَ حَتَّى تَفْعَلَ قَالَ فَفَعَلْتُ.

**[ترجمه]رساله المتعه: ابو بصـير گويـد: بر امام جعفر صادق عليه السّـلام وارد شدم. فرمودند: يا ابا محمد، آيا از زمانى كه از

نزد خانواده خارج شدی، متعه کرده ای؟ گفتم: خیر. فرمود: چرا؟ گفتم: پولی که داشتم، کفاف این کار را نمی کرد. ابو محمد گوید: امام علیه السّلام امر فرمودند تا دیناری به من داده شود و گفت: تو را قسم می دهم، تا به منزل برسی، متعه کن. ابو محمد گوید: من نیز چنین کردم.

**[ترجمه]

«۱۹»

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ صَالِحِ بْنِ عُقْبَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْبَاقِرِ عليه السلام قَالَ: قُلْتُ لِلتَّمَتُّعِ ثَوَابٌ قَالَ إِنْ كَانَ يُرِيدُ بِذَلِكَ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ خِلَافاً لِفُلَانٍ لَمْ يُكَلِّمْهَا كَلِمَةً إِلَّا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ حَسَنَةً وَ إِذَا دَنَا مِنْهَا غَفَرَ اللَّهُ لَهُ بِذَلِكَ ذَنْباً فَإِذَا اغْتَسَلَ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ بِعَدَدِ مَا مَرَّ الْمَاءُ عَلَى شَعْرِهِ قَالَ قُلْتُ بِعَدَدِ الشَّعْرِ قَالَ نَعَمْ بِعَدَدِ الشَّعْرِ.

**[ترجمه]رساله المتعه: صالح بن عقبه به نقل از پدر گوید که به امام محمد باقر علیه السّلام گفتم: آیا متعه را ثوابی است؟ فرمودند: اگر این کار را به خاطر خدا کند، در این صورت، هر کلمه‌ای که با زن متعه ای گوید، خداوند برایش ثوابی بنویسد و اگر نزدیک او شود، خداوند گناهی از او را ببخشد، و هر گاه غسل کند، خداوند به تعداد آبی که بر مویش رود، از گناهانش می بخشد. گفت: گفتم: به تعداد موی سر؟ فرمودند: آری به تعداد موی سر.

**[ترجمه]

«۲۰»

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ مُوسَى بْنِ سَعْدَانَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنِ الصَّادِقِ عليه السلام قَالَ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ حَرَّمَ عَلَى شِيعَتِنَا الْمُسْكِرَ مِنْ كُلِّ شَرَابٍ وَ عَوَّضَهُمْ عَنْ ذَلِكَ الْمُتْعَةَ.

**[ترجمه]رساله المتعه: امام صادق علیه السّلام فرمودند: خداوند بزرگ بر پیروان ما، هر گونه شراب مستی آور را حرام کرده و به جای آن متعه را حلال نموده است.

**[ترجمه]

«۲۱»

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَلِيٍّ عَنِ الْبَاقِرِ عليه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: لَمَّا أُسْرِيَ بِي إِلَى السَّمَاءِ لَحِقَنِي جَبْرَئِيلُ فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يَقُولُ إِنِّي قَدْ غَفَرْتُ لِلْمُتَمَتِّعِينَ مِنَ النِّسَاءِ.

ص: ۳۰۶

**[ترجمه]رساله المتعه: امام باقر علیه السّلام فرمود: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: زمانی که به آسمان برده شدم، جبرئیل علیه السّلام به من ملحق شد و فرمود: ای محمد - صلّی الله علیه و آله - خداوند عزّوجلّ می فرمایند: من کسانی را که زنان را متعه می کنند، بخشیدم.

**[ترجمه]

«۲۲»

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُوسَی بْنِ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدٍ الْهَمْدَانِیِّ عَنْ رَجُلٍ سَمَّاهُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَا مِنْ رَجُلٍ تَمَتَّعَ ثُمَّ اغْتَسَلَ إِلَّا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ كُلِّ قَطْرَةٍ تَقْطُرُ مِنْهُ سَبْعِینَ مَلَكاً یَسْتَغْفِرُونَ لَهُ إِلَی یَوْمِ الْقِیَامَهِ وَ یَلْعَنُونَ مُتَجَنِّبَهَا إِلَی أَنْ تَقُومَ السَّاعَهُ وَ هَذَا قَلِیلٌ مِنْ كَثِیرٍ فِی هَذَا الْمَعْنَی.

**[ترجمه]رساله المتعه: امام صادق علیه السّلام فرمودند: هر کس متعه کند سپس غسل سازد، خداوند از هر قطره آبی که از او می چکد، هفتاد فرشته خلق می کند که برای او تا روز قیامت طلب آمرزش می کنند. و دوری کننده از متعه را تا روز قیامت لعنت می کنند.

**[ترجمه]

«۲۳»

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ قُولَوَیْهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَعْقُوبَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ بِشْرِ بْنِ حَمْزَهَ عَنْ رَجُلٍ مِنْ قُرَیْشٍ قَالَ: بَعَثَتْ إِلَیَّ ابْنَهُ عَمِّهِ لِی لَهَا مَالٌ كَثِیرٌ قَدْ عَرَفْتَ كَثْرَهَ مَنْ یَخْطُبُنِی مِنَ الرِّجَالِ وَ لَمْ أُزَوِّجْهُمْ نَفْسِی وَ مَا بَعَثْتُ إِلَیْكَ رَغْبَهً فِی الرِّجَالِ غَیْرَ أَنَّهُ بَلَغَنِی أَنَّ الْمُتْعَهَ أَحَلَّهَا اللَّهُ فِی كِتَابِهِ وَ سَنَّهَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِی سُنَّتِهِ فَحَرَّمَهَا عُمَرُ فَأَحْبَبْتُ أَنْ أُطِیعَ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ أَعْصِیَ عُمَرَ فَتَزَوَّجْنِی مُتْعَهً فَقُلْتُ لَهَا حَتَّی أَدْخُلَ عَلَی أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام فَأَسْتَشِیرَهُ فَدَخَلْتُ عَلَیْهِ فَاسْتَشَرْتُهُ فَقَالَ افْعَلْ.

**[ترجمه]رساله المتعه: بشربن حمزه از مردی از قریش نقل می کند که گفت: مرا دختر عمه ای است که مالی فراوان برایم فرستاد [و گفت] تو می دانی که بسیاری از مردان از من خواستگاری کرده اند امّا من قبول نکردم و این مالی که برای تو فرستادم، نه به خاطر این است که به مردان رغبتی دارم، بلکه به من خبر رسیده که خداوند متعه را در قرآن حلال ساخته و رسول خدا صلّی الله علیه و آله در سنت خود آن را حلال ساخته، امّا عمر آن را حرام ساخته و من دوست دارم که از خدا و رسولش اطاعت کنم و بر عمر عصیان نمایم، پس مرا متعه کن. گفتم: باید نزد امام محمد باقر علیه السّلام رفته و با آن حضرت مشورت کنم. از این رو بر امام علیه السّلام وارد شدم و مشورت کردم، ایشان فرمودند: انجام بده.

**[ترجمه]

«۲۴»

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ إِلَی ابْنِ یَعْقُوبَ عَنْ عَلِیِّ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ عَلِیٍّ السَّائِیِّ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی الْحَسَنِ علیه السلام إِنِّی کُنْتُ أَتَزَوَّجُ الْمُتْعَهَ فَکَرِهْتُهَا وَ سَئِمْتُهَا فَأَعْطَیْتُ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ عَهْداً بَیْنَ الرُّکْنِ وَ الْمَقَامِ وَ جَعَلْتُ عَلَیَّ کَذَا نَذْراً وَ صِیَاماً أَنْ لَاأَتَزَوَّجَهَا ثُمَّ إِنَّ ذَلِکَ شَقَّ عَلَیَّ وَ نَدِمْتُ عَلَی یَمِینِی وَ لَمْ یَکُنْ بِیَدِی مِنَ الْقُوَّهِ مَا أَتَزَوَّجُ فِی الْعَلَانِیَهِ قَالَ فَقَالَ لِی عَاهَدْتَ اللَّهَ أَنْ لَا تُطِیعَهُ وَ اللَّهِ لَئِنْ لَمْ تُطِعْهُ لَتَعْصِیَنَّهُ (۱).

**[ترجمه]رساله المتعه: علی سائی به امام موسی بن جعفر علیه السّلام گفت: من متعه می کردم اما از آن بیزار شدم و با خداوند در میان «رکن » و «مقام» عهد کردم و بر خود نذر کردم که به فلان اندازه نذری دهم و روزه بگیرم که دیگر متعه نکنم. بعدها این مسئله بر من سخت آمد و بر عهد خود پشیمان شدم و توان مالی هم نداشتم که ازدواج رسمی بکنم. امام علیه السّلام فرمودند: با خداوند عهد بسته ای که از او اطاعت نکنی، به خدا سوگند اگر از او اطاعت نکنی، معصیتش را کرده ای.

**[ترجمه]

«۲۵»

وَ رَوَی بِإِسْنَادِهِ إِلَی ابْنِ قُولَوَیْهِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ حَاتِمٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِیسَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی عَنِ السَّرِیِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ یَقْطِینٍ قَالَ قَالَ أَبُو الْحَسَنِ مُوسَی بْنُ جَعْفَرٍ علیه السلام: أَدْنَی مَا یُجْزِی مِنَ الْقَوْلِ أَنْ یَقُولَ أَتَزَوَّجُکِ مُتْعَهً عَلَی کِتَابِ اللَّهِ وَ سُنَّهِ نَبِیِّهِ صلی الله علیه و آله بِکَذَا وَ کَذَا إِلَی کَذَا.

**[ترجمه]رساله المتعه: ابوالحسن موسی بن جعفر علیه السّلام فرمودند: کمترین سخنی که برای (متعه) کفایت می کند این است که انسان بگوید: تو را به عقد متعه خود در آوردم، بر اساس کتاب خدا و سنت پیامبرش، به فلان چیز و فلان چیز.

**[ترجمه]

«۲۶»

وَ بِالْإِسْنَادِ إِلَی أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی عَنْ رِجَالِهِ مَرْفُوعاً إِلَی الْأَئِمَّهِ

۱- ۱. هاهنا بیاض فی الأصل نحو خمس کلمات، و فی الهامش« لا بدّ أن یکتب الحمره و یشخص من ملا ذو الفقار و ملا محمّد رضا ان شاء اللّه».

عليهم السلام مِنْهُمْ مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام: لَا بَأْسَ بِتَزْوِيجِ الْبِكْرِ إِذَا رَضِيَتْ مِنْ غَيْرِ إِذْنِ أَبِيهَا.

وَ جَمِيلُ بْنُ دَرَّاجٍ: حَيْثُ سَأَلَ الصَّادِقَ عليه السلام عَنِ التَّمَتُّعِ بِالْبِكْرِ قَالَ لَا بَأْسَ أَنْ يَتَمَتَّعَ بِالْبِكْرِ مَا لَمْ يُفْضِ إِلَيْهَا كَرَاهِيَةَ الْعَيْبِ عَلَى أَهْلِهَا.

**[ترجمه]رساله المتعه: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند: اشکالی در ازدواج با دختر باکره نیست، اگر خود، بدون اجازه پدر، رضایت دهد. - . فتوای عموم فقهای شیعه این است که اذن پدر در ازدواج دختر باکره شرط است. بنا بر این به این روایت عمل نمی شود. (مترجم) -

و جمیل بن دراج از امام صادق علیه السّلام درباره متعه باکره سؤال کرد، فرمودند: اشکالی ندارد که انسان با دختر باکره متعه کند، مادامی که باعث عیب و عار برای خانواده دختر نباشد.

**[ترجمه]

«۲۷»

وَ بِالْإِسْنَادِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى رَوَاهُ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ جَمِيلِ بْنِ دَرَّاجٍ عَمَّنْ رَوَاهُ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: لَا يَكُونُ مُتْعَةٌ إِلَّا بِأَمْرَيْنِ أَجَلٍ مُسَمًّى وَ أَجْرٍ مُسَمًّى.

**[ترجمه]رساله المتعه: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند: متعه فقط با دو چیز است، زمان مشخص و اجرت مشخص.

**[ترجمه]

«۲۸»

وَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ الثَّقَفِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام: حَيْثُ سَأَلَهُ كَمِ الْمَهْرُ فِي الْمُتْعَةِ قَالَ مَا تَرَاضَيَا عَلَيْهِ إِلَى مَا شَاءَا مِنَ الْأَجَلِ.

**[ترجمه]رساله المتعه: امام صادق علیه السّلام در جواب این سؤال که مهریه در متعه چقدر است؟ فرمودند: هر چه که طرفین رضایت دادند و از نظر زمان هم تا آنجا که خدا خواهد.

**[ترجمه]

«۲۹»

وَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ نُعْمَانَ الْأَحْوَلِ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام مَا أَدْنَى مَا يَتَزَوَّجُ بِهِ الْمُتَمَتِّعُ قَالَ بِكَفٍّ مِنْ بُرٍّ.

**[ترجمه]رساله المتعه: امام صادق علیه السّلام در جواب این سؤال که کمترین میزان مهریه که شخصی بتواند متعه کند چیست؟ فرمودند: کف دستی از گندم.

**[ترجمه]

«۳۰»

وَ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام: عَنِ الْأَدْنَى فِی الْمُتْعَهِ قَالَ سِوَاکٌ یُعَضُّ عَلَیْهِ.

**[ترجمه]رساله المتعه: امام صادق علیه السّلام در جواب این سؤال که کمترین میزان مهریه در متعه چیست؟ فرمودند: مسواکی که بر آن دندان فشارد.

**[ترجمه]

«۳۱»

وَ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام: فِی الْمُتْعَهِ یُجْزِیهَا الدِّرْهَمُ فَمَا فَوْقَهُ.

**[ترجمه]رساله المتعه: از امام صادق علیه السّلام در خصوص متعه آمده است که «از یک درهم به بالا» برای مهریه کفایت کند.

**[ترجمه]

«۳۲»

وَ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْهُ علیه السلام: کَفٌّ مِنْ طَعَامٍ أَوْ دَقِیقٍ أَوْ سَوِیقٍ أَوْ تَمْرٍ.

**[ترجمه]رساله المتعه: امام صادق علیه السّلام در خصوص مهریه متعه فرمودند: به اندازه یک کف دست از غذا یا آرد یا خرما .

**[ترجمه]

«۳۳»

وَ عَنِ ابْنِ بَکَّارٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: فِی الرَّجُلِ یَلْقَى الْمَرْأَهَ فَیَقُولُ لَهَا تُزَوِّجِینِی نَفْسَکِ شَهْراً وَ لَا یُسَمِّی الشَّهْرَ بِعَیْنِهِ ثُمَّ یَمْضِی فَبَلَغَهَا بَعْدَ سِنِینَ فَقَالَ لَهُ شَهْرُهُ إِنْ کَانَ سَمَّاهُ فَإِنْ لَمْ یَکُنْ سَمَّاهُ فَلَا سَبِیلَ لَهُ عَلَیْهَا.

**[ترجمه]رساله المتعه: امام صادق علیه السّلام در خصوص مردی گوید که با زنی ملاقات کرده و می گوید: برای یک ماه با من ازدواج کن، اما اسم آن ماه را نمی گوید. مدتها می گذرد و آن مرد دوباره آن زن را می بیند [چه حکمی دارد] امام می فرماید: اگر اسم ماه را مشخص می کرد، زن بر او حلال بود، ولی اگر ماه را مشخص نکرده باشد، دیگر هیچ حقی بر زن ندارد.

**[ترجمه]

«۳۴»

وَ عَنِ ابْنِ قُولَوَیْهِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ حَاتِمٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِیسَ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَضْلِ عَنِ الْحَارِثِ بْنِ الْمُغِیرَهِ: أَنَّهُ سَأَلَ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام هَلْ یُجْزِی فِی الْمُتْعَهِ رَجُلٌ وَ امْرَأَتَانِ قَالَ نَعَمْ وَ یُجْزِیهِ رَجُلٌ وَاحِدٌ وَ إِنَّمَا ذَاکَ لِمَکَانِ الْبَرَاءَهِ وَ لِئَلَّا تَقُولَ فِی نَفْسِهَا هُوَ فُجُورٌ.

**[ترجمه]رساله المتعه: حارث بن مغیره از ابا عبدالله علیه السّلام سؤال کرد: آیا در متعه، یک مرد می تواند دو زن را با هم متعه کند؟ امام علیه السّلام فرمودند: آری؛ چون این کار باعث می شود که زن پیش خود نگوید که فلان مرد دنبال فسق و فجور است، و این کار باعث برائت مرد از فسق و فجور می شود.

**[ترجمه]

«۳۵»

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحَکَمِ وَ

ص: ۳۰۸

مُحَسِّنٍ عَنْ أَبَانٍ عَنْ زُرَارَهَ عَنْ حُمْرَانَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: قُلْتُ أَتَزَوَّجُ الْمُتْعَهَ بِغَیْرِ شُهُودٍ قَالَ لَا إِلَّا أَنْ تَکُونَ مِثْلَکَ.

**[ترجمه]رساله المتعه: حمران از اباعبدالله علیه السّلام نقل می کند که گفتم: آیا می توانم بدون شهود متعه کنم؟ حضرت فرمودند: خیر، مگر اینکه زن نیز مانند تو باشد.

**[ترجمه]

«۳۶»

وَ عَنِ ابْنِ قُولَوَیْهِ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ عُرْوَهَ عَنْ عَبْدِ الْحَمِیدِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ: فِی الْمُتْعَهِ قَالَ لَیْسَ مِنَ الْأَرْبَعِ لِأَنَّهَا لَا تُطَلَّقُ وَ لَا تَرِثُ.

**[ترجمه]رساله المتعه: محمد بن مسلم درباره متعه گفت: متعه جزء چهار همسر اصلی نمی باشد، زیرا طلاق و ارث ندارد.

**[ترجمه]

«۳۷»

وَ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِیسَی قَالَ: سُئِلَ الصَّادِقُ علیه السلام عَنِ الْمُتْعَهِ هِیَ مِنَ الْأَرْبَعَهِ قَالَ لَا وَ لَا مِنَ السَّبْعِینَ.

**[ترجمه]رساله المتعه: از امام صادق علیه السّلام درباره متعه سؤال شد که آیا متعه جزء چهار همسر اصلی است؟ فرمودند: خیر، حتی اگر هفتاد متعه باشد.

**[ترجمه]

«۳۸»

وَ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ: أَنَّهُ ذَکَرَ لِلصَّادِقِ علیه السلام الْمُتْعَهَ هَلْ هِیَ مِنَ الْأَرْبَعِ فَقَالَ تَزَوَّجْ مِنْهُنَّ أَلْفاً.

**[ترجمه]رساله المتعه: ابوبصیر از امام صادق علیه السّلام سؤال کرد که آیا متعه جزء چهار همسر اصلی است؟ فرمودند: هزار نفر را متعه کن.

**[ترجمه]

«۳۹»

وَ عَنْ عُمَرَ بْنِ أُذَیْنَهَ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام وَ الْبَزَنْطِیِّ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ علیه السلام أَنَّهَا مِنَ الْأَرْبَعِ.

**[ترجمه]رساله المتعه: عمر بن أذینه گفت: به امام صادق علیه السّلام گفتم، و بزنطی به نقل از موسی بن جعفر علیه السّلام آورده که متعه جزء چهار همسر اصلی است.

**[ترجمه]

«۴۰»

وَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ فَضْلٍ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ علیه السلام: فِی الْمَرْأَهِ الْحَسْنَاءِ الْفَاجِرَهِ هَلْ یَجُوزُ لِلرَّجُلِ أَنْ یَتَمَتَّعَ بِهَا یَوْماً أَوْ أَکْثَرَ قَالَ إِذَا کَانَتْ مَشْهُورَهً بِالزِّنَا فَلَا یَتَمَتَّعْ بِهَا وَ لَا یَنْکِحْهَا.

**[ترجمه]رساله المتعه: از ابوالحسن موسی بن جعفر علیه السّلام در خصوص متعه با زنی زیبا روی ولی بدکاره سؤال شد که آیا مرد می تواند یک روز یا بیشتر با او متعه کند؟ فرمودند: اگر مشهور به زنا باشد، نباید با او متعه یا ازدواج کند.

**[ترجمه]

«۴۱»

وَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ جَرِیرٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فِی الْمَرْأَهِ تُزْنَی عَلَیْهَا أَ یُتَمَتَّعُ بِهَا قَالَ أَ رَأَیْتَ ذَلِکَ قُلْتُ لَا وَ لَکِنَّهَا تُرْمَی بِهِ قَالَ نَعَمْ یُتَمَتَّعُ بِهَا عَلَی أَنَّکَ تُغَادِرُ وَ تُغْلِقُ بَابَکَ.

**[ترجمه]رساله المتعه: حسن بن جریر گوید: از ابا عبدالله علیه السّلام در خصوص زنی که نسبت زنا به او داده می شود سؤال کردم، که آیا متعه با او صحیح است؟ فرمودند: آیا تو خود دیده ای؟ گفت: خیر ولی به او اتهام زنا وارد می شود. فرمود: می شود متعه کرد، چون تو می روی و در خانه ات را می بندی.

**[ترجمه]

«۴۲»

وَ عَنِ الْحَسَنِ أَیْضاً عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام: فِی الْمَرْأَهِ الْفَاجِرَهِ هَلْ یَحِلُّ تَزْوِیجُهَا قَالَ نَعَمْ إِذَا هُوَ اجْتَنَبَهَا حَتَّی تَنْقَضِیَ عِدَّتُهَا بِاسْتِبْرَاءِ رَحِمِهَا مِنْ مَاءِ الْفُجُورِ فَلَهُ أَنْ یَتَزَوَّجَهَا بَعْدَ أَنْ یَقِفَ عَلَی تَوْبَتِهَا.

**[ترجمه]رساله المتعه: حسن بن جریر گوید: از امام صادق علیه السّلام درباره حلال بودن ازدواج با زن فاجر سؤال شد، در جواب فرمودند: آری، اگر مرد آن زن را از فجور دور سازد تا عده اش به پایان رسد و رحم او پاک شود، می تواند با آن زن ازدواج کند، بعد از اینکه از توبه او مطمئن شود.

**[ترجمه]

«۴۳»

وَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ: مَنْ شُهِرَ بِالزِّنَا أَوْ أُقِیمَ عَلَیْهِ حَدٌّ فَلَا تَزَوَّجْهُ.

**[ترجمه]رساله المتعه: امام محمد باقر علیه السّلام فرمودند: هر کس به زنا شهره شد یا بر او حد جاری شد، با او ازدواج نکن.

**[ترجمه]

«۴۴»

وَ عَنْ أَبَانِ بْنِ تَغْلِبَ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام الرَّجُلُ یَتَزَوَّجُ مُتْعَةً إِلَی شَهْرٍ فَهَلْ یَجُوزُ أَنْ یَزِیدَهَا فِی أَجْرِهَا وَ یَزْدَادَ فِی الْأَیَّامِ قَبْلَ أَنْ یَقْضِیَ أَیَّامُهُ؟

ص: ۳۰۹

فَقَالَ لَا يَجُوزُ شَرْطَانِ فِی شَرْطٍ قُلْتُ وَ کَیْفَ یَصْنَعُ قَالَ یَتَصَدَّقُ عَلَیْهَا بِمَا بَقِیَ مِنَ الْأَیَّامِ ثُمَّ یَسْتَأْنِفُ شَرْطاً جَدِیداً.

**[ترجمه]رساله المتعه: أبان بن تغلب گوید: به امام جعفر صادق علیه السّلام گفتم که شخصی با زنی برای یک ماه متعه می کند، آیا جایز است که قبل از اینکه زمان متعه به پایان رسد، در اجرت و مدت او بیافزاید ؟ فرمودند: جایز نیست دو شرط را بر یک شرط اضافه کردن، گفتم: پس چه کند، فرمودند: مدتی را که باقی مانده به زن ببخشد و سپس شرط را جدید (متعه جدید) کند.

**[ترجمه]

«۴۵»

وَ عَنْ عُمَرَ بْنِ حَنْظَلَهَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: أَتَزَوَّجُ الْمَرْأَهَ شَهْراً فَتُرِیدُ مِنِّی الْمَهْرَ کَامِلًا وَ أَتَخَوَّفُ أَنْ تُخْلِفَنِی قَالَ احْبِسْ مَا قَدَرْتَ فَإِنْ هِیَ أَخْلَفَتْکَ فَخُذْ مِنْهَا بِقَدْرِ مَا تُخْلِفُکَ.

**[ترجمه]رساله المتعه: عمر بن حنظله گوید: از امام جعفر صادق علیه السلام سؤال کردم: زنی را برای یک ماه متعه می کنم ولی او مهر کامل را از من طلب می کند و من می ترسم که خلف وعده کند. فرمودند: تا جائی که می توانی مهریه را نگهدار، اگر خلف وعده کرد، تو نیز به اندازه ای که خلف وعده کرد، از او بازگیر.

**[ترجمه]

«۴۶»

عَنْ سَمَاعَهَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: قُلْتُ لَهُ رَجُلٌ إِلَی أَنْ قَالَ إِنَّکَ لَا تُدْخِلْ فَرْجَکَ فِی فَرْجِی وَ تَلَذَّذْ بِمَا شِئْتَ قَالَ لَیْسَ لَهُ مِنْهَا إِلَّا مَا شَرَطَ.

**[ترجمه]رساله المتعه: سماعه گوید: به اباعبدالله علیه السّلام گفتم: مردی (متعه می کند و زن ش-رط می گذارد) که دخول انجام نشود ولی هرگونه که می خواهی لذت ببر. امام فرمودند: بر مرد آنچه که زن شرط کرده، جایز است.

**[ترجمه]

«۴۷»

وَ عَنْ عِیسَی بْنِ یَزِیدَ قَالَ: کَتَبْتُ إِلَی أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام فِی رَجُلٍ تَکُونُ فِی مَنْزِلِهِ امْرَأَهٌ تَخْدُمُهُ فَیَکْرَهُ النَّظَرَ إِلَیْهَا فَیَتَمَتَّعُ بِهَا وَ الشَّرْطُ أَنْ لَا یَفْتَضَّهَا فَکَتَبَ لَا بَأْسَ بِالشَّرْطِ إِذَا کَانَتْ مُتْعَهً.

**[ترجمه]رساله المتعه: عیسی بن یزید گوید: به ابا جعفر علیه السّلام نوشتم که زنی در منزل مردی خدمت می کند، مرد

کراهت دارد به او نگاه کند و از او لذت ببرد و شرط این است که دخول نکند. امام علیه السّلام نوشتند: اشکالی ندارد، به شرط اینکه آن زن متعه باشد .

**[ترجمه]

«۴۸»

وَ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَا بَأْسَ أَنْ یَتَمَتَّعَ بِالْمَرْأَهِ عَلَی حُکْمِهِ وَ لَکِنْ لَا بُدَّ أَنْ یُعْطِیَهَا شَیْئاً لِأَنَّهُ إِنْ حَدَثَ بِهَا حَدَثٌ لَمْ یَکُنْ لَهُ مِیرَاثٌ.

**[ترجمه]رساله المتعه: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند: اشکالی در متعه با زن با شروط مشخص خود نیست، اما باید که مرد به زن چیزی بدهد، زیرا اگر برای زن حادثه پیش آید، ارث نمی برد.

**[ترجمه]

«۴۹»

وَ عَنْ أَبَانِ بْنِ تَغْلِبَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: فِی الْمَرْأَهِ الْحَسْنَاءِ تُرَی فِی الطَّرِیقِ وَ لَا یُعْرَفُ أَنْ تَکُونَ ذَاتَ بَعْلٍ أَوْ عَاهِرَهً فَقَالَ لَیْسَ هَذَا عَلَیْکَ إِنَّمَا عَلَیْکَ أَنْ تُصَدِّقَهَا فِی نَفْسِهَا.

**[ترجمه]رساله المتعه: از امام صادق علیه السّلام درباره زنی سؤال شد که در راهی دیده می شود، ولی مشخص نیست که آیا همسر دارد یا بدکاره است. آیا متعه با او صحیح است؟ فرمودند: این مسئله بر عهده تو نیست، بلکه باید حرف او را باور کنی.

**[ترجمه]

«۵۰»

وَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَیْدٍ الْأَشْعَرِیِّ عَنْ أَبِیهِ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ علیه السلام عَنْ تَزْوِیجِ الْمُتْعَهِ وَ قُلْتُ أَتَّهِمُهَا بِأَنَّ لَهَا زَوْجاً یَحِلُّ لِیَ الدُّخُولُ بِهَا قَالَ علیه السلام أریتک [أَ رَأَیْتَکَ] إِنْ سَأَلْتَهَا الْبَیِّنَهَ عَلَی أَنْ لَیْسَ لَهَا زَوْجٌ تَقْدِرُ عَلَی ذَلِکَ.

**[ترجمه]رساله المتعه: از ابا الحسن علیه السّلام درباره ازدواج متعه سؤال شد که زنی را مشکوک به داشتن همسر می دانم، آیا جایز است که با او متعه کنم؟ فرمودند: اگر از او سؤال کنی که همسر داری و او نفی کند، می توانی با او ازدواج کنی.

**[ترجمه]

«۵۱»

وَ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ شَمُّونٍ قَالَ: كَتَبَ أَبُو الْحَسَنِ عليه السلام إِلَى بَعْضِ مَوَالِيهِ لَا تُلِحُّوا فِي الْمُتْعَهِ إِنَّمَا عَلَيْكُمْ إِقَامَهُ السُّنَّهِ وَ لَا تَشْتَغِلُوا بِهَا عَنْ فُرُشِكُمْ وَ حَلَائِلِكُمْ فَيَكْفُرْنَ وَ يَدَّعِينَ عَلَى الْآمِرِينَ لَكُمْ بِذَلِكَ وَ يَلْعَنُونَا.

**[ترجمه]رساله المتعه: ابوالحسن امام جعفر علیه السّلام به یکی از موالی خود نوشتند: در باب متعه پافشاری نکنید، بر شماست که فقط سنت پیامبر را به جای آورید و به جای همسر اصلی خود، با متعه خود را مشغول نسازید، چرا که زنان حلال شما کفر می ورزند و به کسانی که شما را امر به متعه می کنند، نفرین می فرستند.

**[ترجمه]

«۵۲»

وَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ يَقْطِينٍ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عليه السلام: فِي الْمُتْعَهِ قَالَ وَ مَا أَنْتَ وَ ذَاكَ

ص: ۳۱۰

قَدْ أَغْنَى اللَّهُ عَنْهَا قُلْتُ إِنَّمَا أَرَدْتُ أَنْ أَعْلَمَهَا قَالَ هِیَ فِی کِتَابِ عَلِیٍّ علیه السلام.

**[ترجمه]رساله المتعه: علی بن یقطین از امام موسی بن جعفر علیه السّلام درباره متعه روایت کند و گوید که امام کاظم علیه السّلام فرمودند: تو را با متعه چه کار، در حالی که خداوند تو را بی نیاز ساخته. گفتم: فقط خواستم که درباره آن بدانم. فرمود: متعه در کتاب علی علیه السّلام آمده است.

**[ترجمه]

«۵۳»

وَ عَنِ الْفَضْلِ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ: فِی الْمُتْعَهِ وَ نَحْوِهَا أَ مَا یَسْتَحِی أَحَدُکُمْ أَنْ یُرَی فِی مَوْضِعِ الْعَوْرَهِ فَیَدْخُلَ بِذَلِکَ عَلَی صَالِحِ إِخْوَانِهِ وَ أَصْحَابِهِ (۱).

**[ترجمه]رساله المتعه: امام صادق علیه السّلام درباره متعه و امثال آن فرمودند: هیچ کس از شما حیا نمی‌کند که در موضع عورت دیده شود و بدین ترتیب بر برادران صالح خود وارد شود؟

**[ترجمه]

«۵۴»

وَ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِیَادٍ عَنْ عِدَّهٍ مِنْ أَصْحَابِنَا: أَنَّ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ لِأَصْحَابِهِ هَبُوا لِیَ الْمُتْعَهَ فِی الْحَرَمَیْنِ وَ ذَلِکَ أَنَّکُمْ تُکْثِرُونَ الدُّخُولَ عَلَیَّ فَلَا آمَنُ مِنْ أَنْ تُؤْخَذُوا فَیُقَالَ هَؤُلَاءِ مِنْ أَصْحَابِ جَعْفَرٍ علیه السلام.

قال جماعه من أصحابنا رضی الله عنهم العله فی نهی أبی عبد الله علیه السلام عنها فی الحرمین أن أبان بن تغلب کان أحد رجال أبی عبد الله علیه السلام و المروی عنهم فتزوج امرأه بمکه و کان کثیر المال فخدعته المرأه حتی أدخلته صندوقا لها ثم بعثت إلی الحمالین فحملوه إلی باب الصفا ثم قالوا یا أبان هذا باب الصفا و إنا نرید أن ننادی علیک هذا أبان بن تغلب أراد أن یفجر بامرأه فافتدی نفسه بعشره آلاف درهم فبلغ ذلک أبا عبد الله علیه السلام فقال لهم وهبوها لی فی الحرمین.

**[ترجمه]رساله المتعه: امام صادق علیه السّلام فرمودند: متعه را در حرمین بر من ببخشید، زیرا شما بسیار بر من وارد می شوید و من می ترسم که به خاطر متعه مؤاخذه شوید و گفته شود: اینها از اصحاب جعفر هستند .

-

جماعتی از اصحاب امام علیه السّلام در خصوص نهی امام جعفر صادق علیه السّلام از متعه در حرمین گفته اند که ابان ابن تغلب که یکی از یاران امام صادق علیه السّلام بود، با زنی در مکه ازدواج کرد. وی ثروتمند بود و زن او را فریب داده، درون صندوقی گذاشت، سپس به باربران پیغام فرستاد و صندوق را به باب صفا برده و به أبان گفتند: این باب صفا است و ما می

خواهیم نـدا دهیم که این شـخص أبان بن تغلب است که قصد داشـته با زنی فسق و فجور کند. أبان هم به بهای ده هزار درهم خویشتن را آزاد ساخت. این مطلب به اباعبدالله علیه السّلام رسید و ایشان فرمودند: متعه کردن در حرمین را بر من ببخشید.

**[ترجمه]

«۵۵»

وَ رَوَى أَصْحَابُنَا عَنْ غَيْرِ وَاحِدٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السـلام: أَنَّهُ قَالَ لِإِسْمَاعِيلَ الْجُعْفِيِّ وَ عَمَّارٍ السَّابَاطِيِّ حَرَّمْتُ عَلَيْكُمَا الْمُتْعَةَ مِنْ قِبَلِي مَا دُمْتُمَا تَدْخُلَانِ عَلَيَّ وَ ذَلِكَ لِأَنِّي أَخَافُ [أَنْ] تُؤْخَذَا فَتُضْرَبَا وَ تُشْهَرَا فَيُقَالَ هَؤُلَاءِ أَصْحَابُ جَعْفَرٍ.

ص: ۳۱۱

۱- ۱. فی هـذه المواضع بیاض فی الأصل نحو کلمتین و فی أعلی الصـفحه« لا بـد أن یکتب الحمره فی هذه المواضع و یستعلم من ملا محمّد رضا و ملا ذو الفقار ان شاء اللّه».

**[ترجمه]رساله المتعه: امام جعفر صادق علیه السّلام به اسماعیل جعفی و عمار ساباطی فرمودند: مادامی که بر من وارد می شوید، من متعه را بر شما حرام می کنم؛ زیرا می ترسم مورد سرزنش واقع شوید، مضروب و مشهور به این کار شده و گفته شود: اینها یاران جعفر هستند .

**[ترجمه]

باب ۱۰ أحكام المتعه

الأخبار

أقول

قد مضى بعض الأحكام فی باب وجوه النكاح.

**[ترجمه]قد مضى بعض الأحكام فی باب وجوه النكاح.

**[ترجمه]

«۱»

مع، [معانی الأخبار] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنْ دَاوُدَ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَیْضِ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنِ الْمُتْعَهِ فَقَالَ نَعَمْ إِذَا كَانَتْ عَارِفَهً قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ وَ إِنْ لَمْ تَكُنْ عَارِفَهً قَالَ فَاعْرِضْ عَلَیْهَا وَ قُلْ لَهَا فَإِنْ قَبِلَتْ فَتَزَوَّجْهَا وَ إِنْ أَبَتْ أَنْ تَرْضَى بِقَوْلِكَ فَدَعْهَا وَ إِیَّاكُمْ وَ الْكَوَاشِفَ وَ الدَّوَاعِیَ وَ الْبَغَایَا وَ ذَوَاتِ الْأَزْوَاجِ فَقُلْتُ مَا الْكَوَاشِفُ قَالَ اللَّوَاتِی یُكَاشِفْنَ وَ بُیُوتُهُنَّ مَعْلُومَهٌ وَ یُؤْتَیْنَ قُلْتُ فَالدَّوَاعِی قَالَ اللَّوَاتِی یَدْعُونَ إِلَى أَنْفُسِهِنَّ وَ قَدْ عُرِفْنَ بِالْفَسَادِ قُلْتُ فَالْبَغَایَا قَالَ الْمَعْرُوفَاتُ بِالزِّنَا قُلْتُ فَذَوَاتُ الْأَزْوَاجِ قَالَ الْمُطَلَّقَاتُ عَلَى غَیْرِ السُّنَّهِ(۱).

**[ترجمه]معانی الاخبار: محمد بن الفیض گوید: از امام جعفر علیه السّلام درباره متعه سؤال کردم، فرمودند: جایز است، هر گاه زن عارفه یعنی با ایمان باشد. گفتم: فدایت شوم! اگر عارفه نباشد؟ فرمودند: طلب خود را بیان کن، اگر قبول کرد، با او ازدواج کن و اگر سرباز زد، او را رها کن. بپرهیزید از زنانی که خود را آشکار کنند و نشان دهند و نیز بدکاره ها و زن همسردار.

گفتم: کواشف چه کسانی هستند؟ فرمود: زنانی که خود را آشکار ساخته و خانه هایشان معلوم و مشهور است. گفتم: دواعی چه کسانی هستند؟ فرمود: آنهایی که به زنا معروفند. گفتم: همسرداران چه کسانی هستند؟ فرمود: زنان مطلقه‌ای که سال آنها نگذشته. - . معانی الاخبار: ۲۲۵ -

**[ترجمه]

«۲»

ب، [قرب الإسناد] ابْنُ سَعْدٍ عَنِ الْأَزْدِيِّ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ مُوسَى علیه السلام عَنِ الْمُتْعَهِ أَ مِنَ الْأَرْبَعِ هِيَ فَقَالَ لَا(۲).

**[ترجمه]قرب الاسناد: از ابوالحسن امام موسی کاظم علیه السّلام درباره متعه سؤال شد که آیا جزء چهار همسر اصلی می شوند؟ فرمودند: خیر. - . قرب الاسناد: ۲۱ -

**[ترجمه]

«۳»

ب، [قرب الإسناد] عَلِيٌّ عَنْ أَخِيهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ هَلْ يَصْلُحُ لَهُ أَنْ يَتَزَوَّجَ الْمَرْأَهَ مُتْعَهً بِغَيْرِ بَيِّنَهٍ قَالَ إِذَا كَانَا مُسْلِمَيْنِ مَأْمُونَيْنِ فَلَا بَأْسَ.

**[ترجمه]قرب الاسناد: علی بن جعفر از برادرش امام موسی علیه السّلام در این خصوص سؤال کرد که آیا درست است شخصی با زنی بدون شاهد متعه کند ؟ فرمود: اگر مسلمان باشند و در امان، اشکالی ندارد .

**[ترجمه]

«۴»

قَالَ: وَ سَأَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ تَزَوَّجَ امْرَأَهً مُتْعَهً كَمْ مَرَّهً يُرَدِّدُهَا وَ يُعِيدُ التَّزْوِيجَ قَالَ مَا أَحَبَ (۳).

**[ترجمه]قرب الاسناد: علی گوید: از برادرم امام موسی علیه السّلام سؤال کردم: مردی با زنی متعه می کند، چند بار می- تواند این کار را انجام دهد: فرمود: هر قدر که دوست دارد. - . قرب الاسناد: ۱۰۹ -

**[ترجمه]

«۵»

قَالَ: وَ سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ تَحْتَهُ امْرَأَهٌ أَرَادَ أَنْ يُقِيمَ عَلَيْهَا وَ يُمْهِرَهَا مَتَى يَفْعَلُ بِهَا ذَلِكَ قَبْلَ أَنْ يَنْقَضِيَ الْأَجَلُ أَوْ مِنْ بَعْدِهِ قَالَ إِنْ هُوَ زَادَهَا قَبْلَ أَنْ يَنْقَضِيَ

ص: ۳۱۲

۱- ۱. معانی الأخبار ص ۲۲۵.

۲- ۲. قرب الإسناد ص ۲۱.

٣- ٣. نفس المصدر ص ١٠٩.

الْأَجَلُ لَمْ يُرِدْ بَيِّنَةً وَ إِنْ كَانَتِ الزِّيَادَةُ بَعْدَ انْقِضَاءِ الْأَجَلِ فَلَا بُدَّ مِنْ بَيِّنَةٍ(۱).

**[ترجمه]قرب الاسناد: علی گوید: از برادرم درباره مردی سؤال کردم که زنی را به عنوان متعه در اختیار دارد و می خواهد که متعه را ادامه دهد و مهریه مقرر سازد، چه وقت باید این کار را بکند؟ قبل از اینکه زمان متعه به پایان رسد یا پس از آن؟ فرمود: اگر قصد داشت که پیش از پایان مدت متعه، زمان را افزایش دهد، نیازی به بیّنه و شاهد ندارد ولی اگر پس از انقضای زمان عقد، قصد تمدید متعه را داشت، باید بینه و شاهد داشته باشد. - . قرب الاسناد: ۱۱۰ -

**[ترجمه]

«۶»

ب، [قرب الإسناد] ابْنُ عِيسَى عَنِ الْبَزَنْطِيِّ عَنِ الرِّضَا علیه السلام قَالَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام: عِدَّةُ الْمُتْعَةِ حَيْضَةٌ وَ قَالَ خَمْسَةٌ وَ أَرْبَعُونَ يَوْماً لِبَعْضِ أَصْحَابِهِ (۲).

**[ترجمه]قرب الاسناد: امام محمد باقر علیه السّلام فرموده اند: عده در متعه، دیدن یک حیض کامل است، و به برخی از یاران هم چهل و پنج روز گفته است. - . قرب الاسناد: ۱۵۹ -

**[ترجمه]

«۷»

ب، [قرب الإسناد] ابْنُ عِيسَى عَنِ الْبَزَنْطِيِّ عَنِ الرِّضَا علیه السلام: فِي الرَّجُلِ يَتَزَوَّجُ الْمَرْأَةَ مُتْعَةً ثُمَّ يَتَزَوَّجُهَا رَجُلٌ مِنْ بَعْدِهِ ظَاهِراً فَسَأَلْتُهُ أَيُّ الرَّجُلَيْنِ أَوْلَى بِهَا فَقَالَ الزَّوْجُ الْأَوَّلُ وَ قَالَ الْبِكْرُ لَا تَتَزَوَّجُ مُتْعَةً إِلَّا بِإِذْنِ أَبِيهَا.

**[ترجمه]قرب الاسناد: بزنطی از امام رضا علیه السّلام روایت می کند: درباره مردی که با زنی ازدواج موقت می کند و پس از طلاق، زن با مرد دیگری ازدواج می کند، سؤال کردم: کدام یک از دو مرد نسبت به زن اولی تر هستند. امام فرمودند: همسر اولی و گفتند: دختر باکره فقط به اجازه پدر ازدواج موقت می کند.

**[ترجمه]

«۸»

قَالَ: وَ سَأَلْتُهُ عَنِ الْمِيرَاثِ فَقَالَ كَانَ جَعْفَرٌ علیه السلام يَقُولُ نِكَاحٌ بِمِيرَاثٍ وَ نِكَاحٌ بِغَيْرِ مِيرَاثٍ إِنِ اشْتَرَطَتِ الْمِيرَاثَ كَانَ وَ إِنْ لَمْ تَشْتَرِطْ لَمْ يَكُنْ (۳).

**[ترجمه]قرب الاسناد: البزنطی گوید: از امام رضا علیه السّلام درباره میراث پرسیدم: فرمودند: امام جعفر علیه السّلام می

فرمودنـد: یـک ازدواج به میراث است و یک ازدواج به غیر میراث؛ حال اگر زن میراث بردن را شـرط گـذاشت که میراث می برد و اگر شرط نگذاشت، ارث نمی برد. - . قرب الاسناد: ۱۵۹ -

**[ترجمه]

«۹»

قَالَ: وَ سَأَلْتُهُ مِنَ الْأَرْبَعِ هِيَ فَقَالَ اجْعَلُوهَا مِنَ الْأَرْبَعِ عَلَى الِاحْتِيَاطِ.

**[ترجمه]قرب الاسـناد: بزنطی گوید: از امام رضا علیه السّلام پرسیدم: آیا متعه جزء چهار همسر اصلی است؟ فرمودند: بنا بر احتیاط، جزء چهار همسر اصلی قرار دهید.

**[ترجمه]

«۱۰»

وَ قَالَ: فِي الْأَمَهِ يُتَمَتَّعُ بِهَا بِإِذْنِ أَهْلِهَا(۴).

**[ترجمه]قرب الاسناد: و فرمودند: متعه کردن کنیز هم با اجازه خانواده اش است. - . قرب الاسناد: ۱۶۰ -

**[ترجمه]

«۱۱»

ب، [قرب الإسـناد] ابْنُ عِيسَى عَنِ الْبَزَنْطِيِّ قَالَ: سَأَلْتُ الرِّضَا علیه السلام عَنْ رَجُلٍ تَكُونُ عِنْدَهُ الْمَرْأَهُ أَ يَحِلُّ لَهُ أَنْ يَتَزَوَّجَ أُخْتَهَا مُتْعَهً قَالَ لَا قُلْتُ إِنَّ زُرَارَهَ حَكَى عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام أَنَّمَا هُنَّ مِثْلُ الْإِمَاءِ يَتَزَوَّجُ مِنْهُنَّ مَا شَاءَ فَقَالَ هِيَ مِنَ الْأَرْبَعِ (۵).

**[ترجمه]قرب الاسناد: البزنطی گوید: از امام رضا علیه السّلام سؤال کردم: آیا مردی که همسری دارد، می تواند خواهر او را متعه کند؟ فرمود: خیر. گفتم: زراره از امام باقر علیه السّلام حکایت کرده که آنها مانند کنیز می مانند و مرد می تواند هر قدر بخواهد با آنها ازدواج کند. امام رضا علیه السّلام فرمودند: کنیز جزء چهار همسر اصلی است. - . قرب الاسناد: ۱۶۱ -

**[ترجمه]

«۱۲»

ج، [الإحتجاج]: كَتَبَ الْحِمْيَرِيُّ إِلَى الْقَائِمِ علیه السلام يَسْأَلُهُ عَنِ الرَّجُلِ تَزَوَّجَ امْرَأَهً بِشَيْ ءٍ مَعْلُومٍ إِلَى وَقْتٍ مَعْلُومٍ وَ بَقِيَ لَهُ عَلَيْهَا وَقْتٌ فَجَعَلَهَا فِي حِلٍّ مِمَّا بَقِيَ لَهُ عَلَيْهَا وَ قَدْ كَانَتْ طَمِثَتْ قَبْلَ أَنْ يَجْعَلَهَا فِي حِلٍّ مِنْ أَيَّامِهَا بِثَلَاثَهِ أَيَّامٍ أَ يَجُوزُ أَنْ يَتَزَوَّجَهَا رَجُلٌ

آخَرُ بِشَیْ ءٍ مَعْلُومٍ إِلَی وَقْتٍ مَعْلُومٍ عِنْدَ طُهْرِهَا مِنْ هَذِهِ الْحَیْضَهِ أَوْ یَسْتَقْبِلُ بِهَا حَیْضَهً أُخْرَی فَأَجَابَ تَسْتَقْبِلُ حَیْضَهً غَیْرَ تِلْکَ الْحَیْضَهِ لِأَنَّ أَقَلَّ تِلْکَ الْعِدَّهِ حَیْضَهٌ وَ طَهَارَهٌ تَامَّهٌ(۶).

ص: ۳۱۳

۱- ۱. قرب الإسناد ص ۱۱۰.

۲- ۲. نفس المصدر ص ۱۵۹.

۳- ۳. نفس المصدر ص ۱۵۹.

۴- ۴. نفس المصدر ص ۱۶۰.

۵- ۵. نفس المصدر ص ۱۶۱.

۶- ۶. الاحتجاج ج ۲ ص ۳۱۱.

**[ترجمه]الاحتجاج: الحمیری به امام قائم علیه السّلام نامه نگاشت و سؤال کرد: مردی با زن برای مدتی معلوم و مهریه معلوم ازدواج می کند و مدت باقیمانده را بر او می بخشد در حالی که در روز سوم حیض است. آیا جایز است که مردی دیگر او را برای مدت و مهریه معلوم متعه کند، البته وقتی که از حیض فعلی پاک شود؟ امام علیه السّلام جواب دادند: زن باید به غیر از حیض فعلی، یک حیض و پاکی کامل [دیگر] ببیند. -. الاحتجاج ۲: ۳۱۱ -

**[ترجمه]

«۱۳»

فس، [تفسیر القمی]: فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَ قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ إِلَی أَجَلٍ مُسَمّیً فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِیضَهً فَهَذِهِ الْآیَهُ دَلِیلٌ عَلَی الْمُتْعَهِ(۱).

**[ترجمه]تفسیر القمی: امام صادق علیه السّلام فرمودند: آیه: «فما استمتعتم به منهن...»، {و زنانی را که مُتعه کرده اید، مَهرشان را به عنوان فریضه ای به آنان بدهید.} دلالت بر متعه دارد. -. تفسیر القمی ۱: ۱۳۶ -

**[ترجمه]

«۱۴»

سن، [المحاسن] ابْنُ مَعْرُوفٍ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ عُرْوَهَ عَنْ عَبْدِ الْحَمِیدِ الطَّائِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام لِمَ لَا تُوَرَّثُ الْمَرْأَهُ عَمَّنْ یَتَمَتَّعُ بِهَا فَقَالَ لِأَنَّهَا مُسْتَأْجَرَهٌ وَ عِدَّتُهَا خَمْسَهٌ وَ أَرْبَعُونَ یَوْماً(۲).

**[ترجمه]المحاسن: محمد بن مسلم گوید: به ابا جعفر امام محمد باقر علیه السّلام گفتم: چرا زنی که متعه می شود، از مرد ارثیه نمی برد؟ فرمودند: زیرا آن زن در حکم اجاره است و عده اش چهل و پنج روز. -. المحاسن: ۳۳۰ -

**[ترجمه]

«۱۵»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ [قَالَ] جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَنَّهُمْ غَزَوْا مَعَهُ فَأَحَلَّ لَهُمُ الْمُتْعَهَ وَ لَمْ یُحَرِّمْهَا وَ کَانَ عَلِیٌّ علیه السلام یَقُولُ لَوْ لَا مَا سَبَقَنِی بِهِ ابْنُ الْخَطَّابِ یَعْنِی عُمَرَ مَا زَنَی إِلَّا شَقِیٌّ وَ کَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ یَقُولُ فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ إِلَی أَجَلٍ مُسَمّیً فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ وَ هَؤُلَاءِ یَکْفُرُونَ بِهَا وَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَحَلَّهَا وَ لَمْ یُحَرِّمْهَا(۳).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: امام محمد باقر علیه السّلام فرمودند: جابر بن عبدالله به نقل از پیامبر صلّی الله علیه و آله گفته است: مسلمانان همراه رسول خدا صلّی الله علیه و آله جنگیدند و او متعه را برایشان حلال شمرد و حرام نکرد و امام علی علیه السّلام

فرمودنـد: اگر عمر بن خطـاب پیش از این متعه را حرام نمی سـاخت، فقط آدمهای شـقی و بـدبخت زنا می کردنـد. ابن عباس گویـد: {و زنانی را که مُتعه کرده ایـد، مَهرشان را به عنوان فریضه ای به آنان بدهیـد} آنها به این آیه و رسول خـدا که آن را حلال نموده و حرامش نشمارده است، کفر می ورزند. - . تفسیر العیاشی ۱: ۲۳۳ -

**[ترجمه]

«۱۶»

شی، [تفسیـر العیاشـی] عَنْ أَبِی بَصِـیرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السـلام: فِی الْمُتْعَهِ قَالَ نَزَلَتْ هَـذِهِ الْآیَهُ فَمَا اسْـتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِیضَهً وَ لا جُناحَ عَلَیْکُمْ فِیما تَراضَـیْتُمْ بِهِ مِنْ بَعْدِ الْفَرِیضَهِ قَالَ لَا بَأْسَ بِأَنْ تَزِیدَهَا وَ تَزِیدَکَ إِذَا انْقَطَعَ الْأَجَلُ فِیمَا بَیْنَکُمَا تَقُولُ اسْتَحْلَلْتُکِ بِأَجَلٍ آخَرَ بِرِضًى مِنْهَا وَ لَا تَحِلُّ لِغَیْرِکَ حَتَّى یَنْقَضِیَ عِدَّتُهَا وَ عِدَّتُهَا حَیْضَتَانِ (۴).

**[ترجمه]تفسیـر العیاشـی: ابوجعفر امام محمـد باقر علیه السّـلام درباره متعه فرمودند: این آیه نازل شده: {و زنانی را که مُتعه کرده اید، مَهرشان را به عنوان فریضه ای به آنان بدهید، و بر شـما گناهی نیست که پس از [تعیین مبلغ] مقرّر، با یکدیگر توافق کنید [که مدت عقد یا مَهر را کم یا زیاد کنید].} و فرمودند: اشـکالی ندارد که وقتی که مدت متعه به پایان رسـید، زمان متعه را اضافه کنیـد. می گویی: تو را حلال خود قرار دادم، برای مدت معین دیگر، البته به رضایت زن و آن زن برای دیگری حلال نیست تا این-که ع-ده اش به پایان برسد و عده، دو حیض می باشد. - . تفسیر العیاشی ۱: ۲۳۳ -

**[ترجمه]

«۱۷»

شی، [تفسیـر العیاشـی] عَنْ أَبِی بَصِـیرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السـلام قَالَ: کَانَ یَقْرَأُ فَمَا اسْـتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ إِلَى أَجَلٍ مُسَـمًّى فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِیضَهً وَ لَا جُنَاحَ عَلَیْکُمْ فِیمَا تَرَاضَیْتُمْ بِهِ مِنْ بَعْدِ الْفَرِیضَهِ فَقَالَ هُوَ أَنْ یَتَزَوَّجَهَا إِلَى أَجَلٍ ثُمَّ یُحْدِثَ شَیْئاً بَعْدَ الْأَجَلِ (۵).

ص: ۳۱۴

۱- ۱. تفسیر القمّیّ ج ۱ ص ۱۳۶.

۲- ۲. المحاسن ص ۳۳۰.

۳- ۳. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۲۳۳.

۴- ۴. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۲۳۳.

۵- ۵. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۲۳۴.

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: امام محمد باقر علیه السّلام این آیه را می خواند: {و بر شما گناهی نیست که پس از [تعیین مبلغ] مقرّر، با یکدیگر توافق کنید [که مدت عقد یا مَهر را کم یا زیاد کنید].} و فرمود: یعنی با زنی برای مدت مشخصی ازدواج کند و پس از آن مدت، هر چیز [می تواند رخ دهد]. - . تفسیر العیاشی ۱: ۲۳۴ -

**[ترجمه]

«۱۸»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ عَبْدِ السَّلَامِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: قُلْتُ مَا تَقُولُ فِی الْمُتْعَهِ قَالَ قَوْلُ اللَّهِ فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِیضَهً إِلَی أَجَلٍ مُسَمًّی وَ لَا جُنَاحَ عَلَیْکُمْ فِیمَا تَرَاضَیْتُمْ بِهِ مِنْ بَعْدِ الْفَرِیضَهِ قَالَ قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاکَ أَ هِیَ مِنَ الْأَرْبَعِ قَالَ لَیْسَتْ مِنَ الْأَرْبَعِ إِنَّمَا هِیَ إِجَارَهٌ فَقُلْتُ إِنْ أَرَادَ أَنْ یَزْدَادَ وَ تَزْدَادَ قَبْلَ انْقِضَاءِ الْأَجَلِ الَّذِی أُجِّلَ قَالَ لَا بَأْسَ إِنْ یَکُنْ ذَلِکَ بِرِضًا مِنْهُ وَ مِنْهَا بِالْأَجَلِ وَ الْوَقْتِ وَ قَالَ یَزِیدُهَا بَعْدَ مَا یَمْضِی الْأَجَلُ (۱).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: عبدالسلام می گوید: به امام جعفر صادق علیه السّلام گفتم: در خصوص متعه نظرتان چیست؟ فرمود: {و زنانی را که مُتعه کرده اید، مَهرشان را به عنوان فریضه ای به آنان بدهید، و بر شما گناهی نیست که پس از [تعیین مبلغ] مقرّر، با یکدیگر توافق کنید [که مدت عقد یا مَهر را کم یا زیاد کنید].} عبدالله سلام گوید: به امام عرض کردم، فدایت شوم، آیا متعه جزء چهار همسر اصلی است؟ فرمود: خیر، جزء چهار همسر نیست، متعه اجاره است. گفتم: اگر مرد و زن قصد کردند که پیش از پایان مدت معلوم در زمان بیافزایند [چگونه است؟] فرمود: اشکالی ندارد، اگر هر دو طرف، رضایت به وقت و زمان بدهند. و فرمود: بعد از اینکه مدت به پایان رسد، بر مدت می افزاید. - . تفسیر العیاشی ۱: ۲۳۴ -

**[ترجمه]

«۱۹»

سر،(۲)[السرائر] عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بُکَیْرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام یَقُولُ: فِی الرَّجُلِ یَتَزَوَّجُ الْمَرْأَهَ مُتْعَهً إِنَّهُمَا یَتَوَارَثَانِ إِذَا لَمْ یَشْتَرِطَا وَ إِنَّمَا الشَّرْطُ بَعْدَ النِّکَاحِ (۳).

**[ترجمه]السرایر: امام محمد باقر علیه السّلام فرمودند: اگر مردی زن را متعه کند، از یکدیگر ارث می برند، اگر شرط و شروط نگذاشته باشند، و شرط هم بعد از نکاح است. - . السرائر: ۴۸۳ -

**[ترجمه]

«۲۰»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر عَنِ النَّضْرِ عَنْ عَاصِمِ بْنِ حُمَیْدٍ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام عَنِ الْمُتْعَهِ فَقَالَ نَزَلَتْ فِی الْقُرْآنِ وَ هُوَ قَوْلُ اللَّهِ فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِیضَهً وَ لا جُناحَ عَلَیْکُمْ فِیما تَراضَیْتُمْ بِهِ مِنْ بَعْدِ

الْفَرِيضَهِ قَالَ لَا بَأْسَ أَنْ تَزِيدَهَا وَ تَزِيدَکَ إِذَا انْقَطَعَ الْأَجَلُ فِيمَا بَيْنَكُمْ تَقُولُ لَهَا اسْتَحْلَلْتُكِ بِأَجَلٍ آخَرَ بِرِضَاهَا وَ لَا تَحِلُّ لِغَيْرِکَ حَتَّى تَنْقَضِيَ لَهَا عِدَّتُهَا وَ عِدَّتُهَا حَيْضَتَانِ (۴).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: ابو بصیر گوید: از ابا جعفر محمد باقر علیه السّلام درباره متعه پرسیدم. فرمود: در قرآن این آیه

نازل شده: {و زنانی را که مُتعه کرده اید، مَهرشان را به عنوان فریضه ای به آنان بدهید، و بر شما گناهی نیست که پس از [تعیین مبلغ] مقرّر، با یکدیگر توافق کنید [که مدت عقد یا مَهر را کم یا زیاد کنید]}. و اشکالی ندارد که زمانی که مدت به پایان رسید، در متعه بیافزایید. در این صورت به زن گویی: تو را برای مدت زمان دیگری حلال خود قرار دادم، البته به رضایت زن، و آن زن برای کس دیگری حلال نیست تا اینکه عده او سپری شود و عده اش دو حیض است. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۵ ملحق به فقه الرضا علیه السلام -

**[ترجمه]

«۲۱»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر النَّضْرُ عَنْ عَاصِمٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ حَدَّثَنِي جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَنَّهُمْ غَزَوْا مَعَهُ فَأَحَلَّ لَهُمُ الْمُتْعَهَ وَ لَمْ يُحَرِّمْهَا قَالَ وَ كَانَ عَلِيٌّ علیه السلام يَقُولُ لَوْ لَا مَا سَبَقَنِي بِهِ ابْنُ الْخَطَّابِ مَا زَنَى إِلَّا الشَّقِيُّ قَالَ وَ كَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ يَرَى الْمُتْعَهَ(۵).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: امام محمد باقر علیه السّلام فرمودند: جابر بن عبدالله به نقل از رسول خدا صلّی الله علیه و آله گفت: مسلمانان همراهشان جنگیدند، او نیز متعه را حلال کرد و حرام نداشت. جابر گوید: امام علی علیه السّلام می فرمود: اگر پیش از من عمر بن خطاب [متعه را حرام نمی کرد]، جز آدم شقی و بدبخت کسی زنا نمی کرد. جابر گوید: ابن عباس متعه را حلال می دید. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۶ -

**[ترجمه]

«۲۲»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر النَّضْرُ عَنْ عَاصِمٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام

۱- ۱. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۲۳۴.

۲- ۲. السرائر: ۴۸۳.

۳- ۳. نوادر أحمد بن محمّد بن عيسى ص ۶۵ ملحقا بفقه الرضا و كان الرمز(سن) للمحاسن و الصواب ما أثبتناه.

۴- ۴. نفس المصدر ص ۶۶.

۵- ۵. نفس المصدر ص ۶۶.

کَم الْمَهْرُ فِی الْمُتْعَهِ فَقَالَ مَا تَرَاضَیَا عَلَیْهِ إِلَی مَا شَاءَا مِنَ الْأَجَلِ قُلْتُ إِنْ حَبِلَتْ قَالَ هُوَ وَلَدُهُ فَإِنْ أَرَادَ أَنْ یَسْتَقْبِلَ أَمْرَهَا جَدِیداً فَعَلَ وَ لَیْسَ عَلَیْهَا الْعِدَّهُ مِنْهُ وَ عَلَیْهَا مِنْ غَیْرِهِ خَمْسٌ وَ أَرْبَعُونَ لَیْلَهً وَ إِنِ اشْتُرِطَ الْمِیرَاثُ فَهُمَا عَلَی شَرْطِهِمَا(۱).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: محمد بن مسلم گوید: از ابا عبدالله امام صادق علیه السّلام پرسیدم: مهریه در متعه چقدر

است؟ فرمودند: هر آنچه که دو طرف بر آن رضایت دادند، تا مدتی که خدا خواست. گفتم: اگر حامله شود؟ فرمود: بچه اوست و اگر خواست دوباره امر آن زن را تجدید کند، می‌تواند و نیازی نیست که زن برای ازدواج مجدد با آن مرد عده نگه دارد، اما برای مرد دیگر باید چهل و پنج شب عده نگه دارد و اگر بر ارث بردن شرط کرده باشند، شرط بر آنها لازم الاجرا است. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۵ -

**[ترجمه]

«۲۳»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر النَّضْرُ عَنْ مُوسَی بْنِ بَکْرٍ عَنْ زُرَارَهَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: عِدَّهُ الْمُتْعَهِ خَمْسٌ وَ أَرْبَعُونَ لَیْلَهً کَأَنِّی أَنْظُرُ إِلَی أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام یَعْقِدُ بِیَدِهِ خَمْسَهً وَ أَرْبَعِینَ یَوْماً فَإِذَا جَازَ الْأَجَلُ کَانَ فُرْقَهٌ بِغَیْرِ طَلَاقٍ فَإِذَا أَرَادَ أَنْ یَزْدَادَ فَلَا بُدَّ أَنْ یُصْدِقَهَا شَیْئاً قَلَّ أَوْ کَثُرَ فِی تَمَتُّعٍ أَوْ تَزْوِیجٍ غَیْرِ مُتْعَهٍ وَ لَا مِیرَاثَ بَیْنَهُمَا إِنْ مَاتَ أَحَدُهُمَا فِی ذَلِکَ الْأَجَلِ وَ لَهُ أَنْ یَتَمَتَّعَ وَ لَهُ امْرَأَهٌ إِنْ شَاءَ وَ إِنْ کَانَ مُقِیماً فِی مِصْرِهِ (۲).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: زراره از امام محمد باقر علیه السّلام روایت کند که امام علیه السّلام فرمودند: عده متعه چهل و پنج روز و شب است، در حالی که می دیدم امام علیه السّلام با دستانش چهل و پنج روز را نشان می داد و فرمود: اگر مدت متعه تمام شود، بدون طلاق دادن، جدایی حاصل شود. و اگر مرد بخواهد که در مدت متعه بیافزاید، باید به زن چیزی بدهد، کم یا زیاد؛ و اگر یکی از طرفین در مدت متعه فوت شود، هیچ ارثی میان آنها نیست. مرد می‌تواند که متعه کند، حتی اگر همسر داشته باشد و اگر در شهر خود ساکن باشد. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۵ -

**[ترجمه]

«۲۴»

ین،(۳)[کتاب حسین بن سعید] و النوادر صَفْوَانُ بْنُ یَحْیَی عَنْ بُکَیْرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ وَ زُرَارَهَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: لِلْمُتْعَهِ خَمْسٌ وَ أَرْبَعُونَ لَیْلَهً(۴).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: امام محمد باقر علیه السّلام فرمودند: (عده) متعه چهل و پنج شب است. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۵ -

**[ترجمه]

«۲۵»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر صَفْوَانُ بْنُ یَحْیَی عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُکَیْرٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ وَ لا جُناحَ عَلَیْکُمْ فِیما تَراضَیْتُمْ بِهِ مِنْ بَعْدِ الْفَرِیضَهِ قَالَ مَا تَرَاضَوْا عَلَیْهِ مِنْ بَعْدِ النِّکَاحِ فَهُوَ جَائِزٌ وَ مَا کَانَ قَبْلَ النِّکَاحِ فَلَا یَجُوزُ إِلَّا بِرِضَاهَا.

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: عبدالله بن بکیر گوید: از امام جعفر صادق علیه السّلام درباره کلام خدا سؤال کردم: {و بر شما گناهی نیست که پس از [تعیین مبلغ] مقرّر، با یکدیگر توافق کنید [که مدت عقد یا مَهر را کم یا زیاد کنید.} فرمودند: آنچه را که بعد از نکاح رضایت دادند، جایز است، و آنچه را که قبل از نکاح باشد جایز نیست مگر با رضایت زن.

**[ترجمه]

«۲۶»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر فَضَالَهُ بْنُ أَیُّوبَ عَنِ الْعَلَاءِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِی یَعْفُورٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَتَزَوَّجُ الرَّجُلُ بِالْجَارِیَهِ مُتْعَهً فَقَالَ نَعَمْ إِلَّا أَنْ یَکُونَ لَهَا أَبٌ وَ الْجَارِیَهُ تستأمرها [یَسْتَأْمِرُهَا] کُلُّ أَحَدٍ إِلَّا أَبُوهَا(۵).

**[ترجمه]نوادر احمد بن محمد: عبدالله بن أبی یعفور گوید: به امام صادق علیه السّلام گفتم: آیا مرد می تواند با جاریه و کنیز خود متعه کند؟ فرمودند: آری، مگر اینکه پدر داشته باشد، در این صورت باید از پدرش کسب تکلیف کند. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۵ -

**[ترجمه]

«۲۷»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر الْقَاسِمُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ جَمِیلِ بْنِ صَالِحٍ عَنْ أَبِی بَکْرٍ الْحَضْرَمِیِّ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: یَا أَبَا بَکْرٍ إِیَّاکُمْ وَ الْأَبْکَارَ أَنْ تَزَوَّجُوهُنَّ مُتْعَهً(۶).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: ابوبکر حضرمی گوید: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند: ای أبابکر! بپرهیزید از متعه کردن دختران باکره. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۵ -

**[ترجمه]

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر صَفْوَانُ عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ عَنِ الْمُعَلَّى بْنِ خُنَيْسٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام مَا يُجْزِی فِی الْمُتْعَهِ مِنَ الشُّهُودِ قَالَ رَجُلَانِ أَوْ رَجُلٌ وَ امْرَأَتَانِ

ص: ۳۱۶

۱- ۱. نفس المصدر ص ۶۵.

۲- ۲. نفس المصدر ص ۶۵.

۳- ۳. هذا الحدیث من هامش طبعه الکمبانیّ و لیس فی الأصل.

۴- ۴. نفس المصدر ص ۶۵.

۵- ۵. نفس المصدر ص ۶۵.

۶- ۶. نفس المصدر ص ۶۵.

تُشْهِدُهُمَا قُلْتُ فَإِنْ لَمْ يَجِدْ أَحَداً قَالَ إِنَّهُ لَا يَجُوزُ لَهُمْ قُلْتُ أَ رَأَيْتَ إِنْ أَشْفَقُوا أَنْ يَعْلَمَ بِهِمْ أَحَدٌ يُجْزِيهِمْ رَجُلٌ وَاحِدٌ قَالَ نَعَمْ قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ أَ كَانَ الْمُسْلِمُونَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَتَزَوَّجُونَ الْمُتْعَةَ بِغَيْرِ شُهُودٍ قَالَ لَا قُلْتُ كَمِ الْعِدَّةُ قَالَ خَمْسٌ وَ أَرْبَعُونَ لَيْلَةً(۱).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: معلی بن خنیس گوید: به امام جعفر صادق علیه السّلام عرض کردم: در متعه چند شاهد کفایت می کند؟ فرمود: دو مرد، یا یک مرد و دو زن. گفتم: اگر کسی را نیافت؟ فرمودند: جایز نیست. گفتم: اگر بترسند که از آنها خبردار شوند، آیا یک شاهد مرد کفایت می کند؟ فرمود: آری. گفتم: فدایتان شوم، مسلمانان در زمان رسول خدا بدون شهود متعه می کردند؟ فرمودند: خیر، گفتم: عده چقدر است؟ فرمودند: چهل و پنج شب. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۵ -

**[ترجمه]

«۲۹»

ين، [كتاب حسين بن سعيد] و النوادر ابْنُ مُسْكَانَ عَنْ عُمَرَ بْنِ حَنْظَلَةَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ شُرُوطِ الْمُتْعَةِ قَالَ يُشَارِطُهَا عَلَى مَا شَاءَ مِنَ الْعَطِيَّةِ وَ يَشْتَرِطُ الْوَلَدَ إِنْ أَرَادَ أَوْلَاداً وَ لَيْسَ بَيْنَهُمَا مِيرَاثٌ وَ الْعِدَّةُ خَمْسٌ وَ أَرْبَعُونَ لَيْلَةً وَ إِنْ أَرَادَ أَنْ يُمْسِكَهَا فَإِذَا بَلَغَ أَجَلُهَا فَلْيُجَدِّدْ أَجَلًا آخَرَ وَ يَتَرَاضَيَانِ عَلَى مَا شَاءَا مِنَ الْأَجْرِ(۲).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: عمر بن حنظله گوید: از امام جعفر صادق علیه السّلام درباره شروط متعه پرسیدم. فرمودند: مرد با زن بر آنچه از عطایا و مهریه بخواهد شرط می گذارد و اگر فرزندی بخواهد، برای فرزند هم شرط می گذارد. و ارثیه میان آنها نیست و عده هم چهل و پنج شب است. و اگر مرد بخواهد که زن را نگه دارد، در پایان مدت معلوم شده، باید زمان جدیدی را تعیین کنند و بر أجرت نیز به توافق برسند. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۵ -

**[ترجمه]

«۳۰»

ين، [كتاب حسين بن سعيد] و النوادر ابْنُ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ أُذَيْنَةَ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ الْفَضْلِ الْهَاشِمِيِّ قَالَ: سَأَلْتُهُ [سَأَلْتُ] أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنِ الْمُتْعَةِ فَقَالَ أبو [الْقَ] عَبْدَ الْمَلِكِ بْنَ جُرَيْحٍ فَسَلْهُ عَنْهَا فَإِنَّ عِنْدَهُ مِنْهَا عِلْماً فَلَقِيتُهُ فَأَمْلَى عَلَيَّ مِنْهَا شَيْئاً كَثِيراً فَكَانَ فِيمَا رَوَى لِي قَالَ لَيْسَ فِيهَا وَقْتٌ وَ لَا عَدَدٌ إِنَّمَا هِيَ بِمَنْزِلَةِ الْإِمَاءِ يَتَزَوَّجُ مِنْهُنَّ كَمْ شَاءَ بِغَيْرِ وَلِيٍّ وَ لَا شُهُودٍ وَ إِذَا انْقَضَى الْأَجَلُ بَانَتْ مِنْهُ بِغَيْرِ طَلَاقٍ وَ عِدَّتُهَا حَيْضَةٌ إِنْ كَانَتْ تَحِيضُ وَ إِنْ كَانَتْ لَا تَحِيضُ شَهْرٌ فَانْطَلَقْتُ بِالْكِتَابِ إِلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَعَرَضْتُهُ عَلَيْهِ فَقَالَ صَدَقَ وَ أَقَرَّ بِهِ قَالَ عُمَرُ بْنُ أُذَيْنَةَ وَ كَانَ زُرَارَةُ يَقُولُ هَذَا وَ يَحْلِفُ بِاللَّهِ أَنَّهُ الْحَقُّ إِلَّا أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ إِنْ كَانَتْ تَحِيضُ فَحَيْضَةٌ وَ إِنْ كَانَتْ لَا تَحِيضُ فَشَهْرٌ وَ نِصْفٌ (۳).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: اسماعیل بن فضل هاشمی گوید که از ابو عبدالملک بن جریح درباره متعه

پرسیدم، او گفت: در این باره از امام جعفر صادق علیه السّلام بپرسید، زیرا وی در این باره علم دارد و برای من چیز های زیادی گفته است، از جمله اینکه: در متعه وقت مشخص و تعداد مشخصی نیست و متعه مانند کنیزان هستند و می شود بدون ولی و شاهد با آنها ازدواج کرد. و هر وقت هم که مدت متعه تمام شد، زن بدون طلاق از مرد دور می شود. و عده زن هم یک حیض کامل است، اگر حیض شود؛ و اگر یائسه باشد، یک ماه. من نوشته ها را نزد امام جعفر علیه السّلام بردم و عرضه داشتم، فرمودند: درست گفته است. و آن مطالب را تایید کردند. عمر بن أذینه گوید: زراره هم این را می گفت و قسم می خورد که حقیقت دارد، جز اینکه اگر زن حیض شود، عدّه او دیدن یک حیض است و اگر یائسه باشد، یک ماه و نیم عده اوست. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۵ -

**[ترجمه]

«۳۱»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر مُحَمَّدُ بْنُ أَبِی عُمَیْرٍ عَنِ ابْنِ أُذَیْنَهَ عَنْ زُرَارَهَ قَالَ: جَاءَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَیْرٍ إِلَی أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام فَقَالَ مَا تَقُولُ فِی مُتْعَهِ النِّسَاءِ فَقَالَ أَحَلَّهَا اللَّهُ فِی کِتَابِهِ وَ عَلَی لِسَانِ نَبِیِّهِ فَهِیَ حَلَالٌ إِلَی یَوْمِ الْقِیَامَهِ فَقَالَ یَا أَبَا جَعْفَرٍ مِثْلُکَ یَقُولُ هَذَا وَ قَدْ حَرَّمَهَا أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ عُمَرُ فَقَالَ وَ إِنْ کَانَ فَعَلَ فَقَالَ إِنِّی أُعِیذُکَ أَنْ تُحِلَّ شَیْئاً قَدْ حَرَّمَهُ عُمَرُ فَقَالَ وَ أَنْتَ عَلَی قَوْلِ صَاحِبِکَ وَ أَنَا عَلَی قَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَهَلُمَّ فَأُلَاعِنُکَ أَنَّ الْقَوْلَ مَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ أَنَّ الْبَاطِلَ مَا قَالَ صَاحِبُکَ قَالَ فَأَقْبَلَ عَلَیْهِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَیْرٍ فَقَالَ یَسُرُّکَ أَنَّ نِسَاءَکَ

ص: ۳۱۷

۱- ۱. نفس المصدر ص ۶۵.

۲- ۲. نفس المصدر ص ۶۵.

۳- ۳. نفس المصدر ص ۶۶.

وَ بَنَاتِکَ وَ أَخَوَاتِکَ وَ بَنَاتِ عَمِّکَ یَفْعَلْنَ فَأَعْرَضَ عَنْهُ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام وَ عَنْ مَقَالَتِهِ حِینَ ذَکَرَ نِسَاءَهُ وَ بَنَاتِ عَمِّهِ (۱).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: عبدالله بن عمیر خدمت امام محمد باقر علیه السّلام آمد و گفت: درباره متعه زنان چه می گویی؟ امام فرمودند: خداوند آن را در قرآن و بر زبان پیامبرش حلال ساخته و حلال است تا در روز قیامت. عبدالله گفت: آیا شخصی چون تو چنین گوید، در حالی که امیرالمؤمنین عمر آن را حرام کرده؟ امام فرمود: او چنین کرده. عبدالله گفت: من نصیحت می کنم چیزی را که عمر حرام ساخته، حلال نشماری. امام علیه السّلام فرمود: تو بر قول مولایت باش و من بر قول رسول الله صلّی الله علیه و آله، پس [هر آنچه سند داری] بیاور تا بر تو بانگ برآرم که سخن درست همان است که رسول خدا گفته و سخن باطل آن است که مولای تو گفته. عبدالله بن عمیر روی به امام علیه السّلام کرد و گفت: آیا تو را اینکه زنانت، خواهرانت و دختران عمویت چنین کنند، خشنود می کند؟ امام محمد باقر علیه السّلام وقتی سخن زنان و دختران عمویش به میان آمد، از عبدالله و سخن گفتن با وی روی برگرداند و رفت. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۶ -

**[ترجمه]

«۳۲»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر ابْنُ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّمَا جُعِلَتِ الْبَیِّنَاتُ لِلنَّسَبِ وَ الْمَوَارِیثِ وَ الْحُدُودِ(۲).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند: شهود و بینات برای تعیین نام و نسبت و میراث و حدود شرعی وضع شده است. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۶ -

**[ترجمه]

«۳۳»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر ابْنُ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ جَمِیلِ بْنِ صَالِحٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ أَبُو عَبْدِ الْمَلِکِ بْنِ عُمَرَ قَالَتْ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنِ الْمُتْعَهِ فَقَالَ إِنَّ أَمْرَهَا شَدِیدٌ فَاتَّقُوا الْأَبْکَارَ(۳).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: امام صادق علیه السّلام درباره متعه فرمودند: امر متعه سخت است، و از متعه باکره ها بپرهیزید. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۶ -

**[ترجمه]

«۳۴»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر ابْنُ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُکَیْرٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: مَا کَانَ مِنْ شَرْطٍ قَبْلَ

النِّكَاحِ هَدَمَ النِّكَاحَ وَ مَا كَانَ بَعْدَ النِّكَاحِ فَهُوَ نِكَاحٌ.

قَالَ لِی مُحَمَّدُ بْنُ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنِ الْمُتْعَهِ فَقَالَ لَا تُدَنِّسْ نَفْسَکَ بِهَا(۴).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند: هر شرطی که پیش از نکاح گذاشته شود نکاح را نابود می کند و هر شرطی که بعد از نکاح باشد صحیح است. عبدالله بن سنان گوید: از امام جعفر صادق علیه السّلام درباره متعه پرسیدم، فرمود: خودت را به آن آلوده نکن. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۶ -

**[ترجمه]

«۳۵»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر سَمِعْتُ ابْنَ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ یَقْطِینٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ علیه السلام عَنِ الْمُتْعَهِ قَالَ وَ مَا أَنْتَ وَ ذَاکَ وَ قَدْ أَغْنَاکَ اللَّهُ عَنْهَا قُلْتُ إِنَّمَا أَرَدْتُ أَنْ أَعْلَمَهَا قَالَ فِی کِتَابِ عَلِیٍّ قَدْ تَزِیدُهَا وَ تَزْدَادُ فَقَالَ وَ هَلْ یُطَیِّبُهُ إِلَّا ذَاکَ (۵).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: علی بن یقطین گوید: از امام موسی بن جعفر علیه السّلام درباره متعه سؤال کردم. فرمودند: تو را با متعه چه کار؟ در حالی که خداوند تو را از آن بی نیاز ساخته. گفتم: فقط می خواستم که درباره آن بدانم. فرمود: در کتاب علی - علیه السلام - گاهی آن را زیاد می‌کند و زیاد می‌شود. پس گفت: آیا بهتر از این چیزی آن را حلال می کند؟. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۶ -

**[ترجمه]

«۳۶»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر ابْنُ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ الْحَکَمِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَا تَفْعَلُهَا عِنْدَنَا إِلَّا الْفَوَاجِرُ(۶).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند: نزد ما تنها فاجرها این کار را (متعه) می کنند. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۶ -

**[ترجمه]

«۳۷»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِیلَ بْنِ بَزِیعٍ قَالَ: سَأَلَ رَجُلٌ أَبَا الْحَسَنِ علیه السلام وَ أَنَا أَسْمَعُ عَنْ رَجُلٍ

يَتَزَوَّجُ الْمَرْأَهَ مُتْعَهً وَ يَشْتَرِطُ عَلَيْهَا أَنْ لَا يَطْلُبَ وَلَداً فَبُلِیَ ذَلِکَ بِوَلَدٍ فَشَدَّدَ فِی إِنْکَارِ الْوَلَدِ فَقَالَ یَجْحَدُهُ إِعْظَاماً فَقَالَ الرَّجُلُ فَإِنِّی أَتَّهِمُهَا فَقَالَ لَا یَنْبَغِی لَکَ إِلَّا أَنْ تَتَزَوَّجَ مُؤْمِنَهً أَوْ مُسْلِمَهً إِنَّ اللَّهَ یَقُولُ الزَّانِی لا یَنْکِحُ إِلَّا زانِیَهً أَوْ مُشْرِکَهً وَ الزَّانِیَهُ لا یَنْکِحُها إِلَّا زانٍ أَوْ مُشْرِکٌ وَ حُرِّمَ ذلِکَ عَلَی الْمُؤْمِنِینَ (۷).

۱- ۱. نفس المصدر ص ۶۶.

۲- ۲. نفس المصدر ص ۶۶.

۳- ۳. نفس المصدر ص ۶۶.

۴- ۴. نفس المصدر ص ۶۶.

۵- ۵. نفس المصدر ص ۶۶.

۶- ۶. نفس المصدر ص ۶۶.

۷- ۷. نفس المصدر ص ۶۶.

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: محمد بن اسماعیل بزیع گوید: مردی از موسی بن جعفر علیه السلام سؤالی کرد که مردی، زنی را متعه کرده و شرط می کند که فرزندی نباشد، اما فرزندی حاصل شد و مرد آن فرزند را به شدت انکار کرد. امام فرمود: آن مرد از روی ترس انکار می کند. مرد گفت: من بر این زن مشکوک هستم. امام فرمودند: شایسته نیست ازدواج کنی مگر با زن مومن و مسلمان. خداوند می فرماید: «الزَّانی لا یَنْکِحُ إِلَّا زانِیَةً أَوْ مُشْرِکَةً»، مرد زناکار فقط با زن زناکار یا مشرک ازدواج می کند و یا با زن زناکار جز مرد زناکار یا مشرک ازدواج نمی کند و این ازدواج ها بر مؤمنین حرام است.
- . نوادر احمد بن محمد: ۶۶ -

**[ترجمه]

«۳۸»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِیلَ بْنِ بَزِیعٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ علیه السلام هَلْ یَجُوزُ لِلرَّجُلِ أَنْ یَتَمَتَّعَ مِنَ الْمَمْلُوکَهِ بِإِذْنِ أَهْلِهَا وَ لَهُ امْرَأَهٌ حُرَّهٌ قَالَ نَعَمْ إِذَا رَضِیَتِ الْحُرَّهُ وَ قُلْتُ لَهُ الرَّجُلُ یَتَزَوَّجُ الْمَرْأَه مُتْعَهً سَنَهً أَوْ أَقَلَّ أَوْ أَکْثَرَ إِذَا کَانَ الشَّیْ ءُ هُوَ الْمَعْلُومَ إِلَی أَجَلٍ مَعْلُومٍ قَالَ نَعَمْ قُلْتُ وَ أَجْمَعُ مِنْهُنَّ مَا شِئْتُ قَالَ فَسَکَتَ قَلِیلًا ثُمَّ قَالَ دَعْ عَنْکَ هَذَا(۱).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: محمد بن اسماعیل بن بزیع گوید: از امام موسی بن جعفر سؤال کردم، آیا جایز است که مرد درحالی که همسر دارد، با کنیز با اجازه خانواده اش متعه کند؟ امام فرمود: آری، اگر همسرش رضایت دهد. و گفتم: مرد می تواند با زنی برای یک سال یا کمتر یا بیشتر متعه کند، در حالی که مهر معلوم و زمان هم معلوم باشد؟ فرمودند: آری. گفتم: آیا می توانم چند نفر را با هم متعه داشته باشم؟ امام اندکی ساکت ماند و سپس گفت: این موضوع را فروگذار.
- . نوادر احمد بن محمد: ۶۶ -

**[ترجمه]

«۳۹»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر ابْنُ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ أَبِی أَیُّوبَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ کَیْفَ کَانُوا یَتَمَتَّعُونَ بِمَکَّهَ فَقَالَ إِنْ کَانَ أَحَدُنَا رُبَّمَا تَمَتَّعَ بِکَفٍّ مِنَ الْبُرِّ(۲).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: امام محمد باقر علیه السّلام گوید: از جابر بن عبدالله پرسیدم، در مکه چگونه متعه می کردند؟ جواب داد: چه بسا که شخصی با یک کف دست گندم متعه می کرد. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۶ -

**[ترجمه]

«۴۰»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر ابْنُ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَمْزَهَ قَالَ: قَالَ بَعْضُ أَصْحَابِنَا لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام الْبِکْرُ

تَزَوَّجُ مُتْعَةً قَالَ لَا بَأْسَ مَا لَمْ يَفْتَضَّهَا(۳).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: محمد بن حمزه گوید: یکی از یاران، به امام جعفر علیه السّلام گفت: دختر باکره می تواند متعه قرار گیرد؟ امام فرمود: اشکالی ندارد، مادامی که بکارتش را از بین نبرد. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۶ -

**[ترجمه]

«۴۱»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر الْقَاسِمُ عَنْ أَبَانٍ عَنْ إِسْحَاقَ عَنِ الْفَضْلِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام يَقُولُ: بَلَغَ عُمَرَ أَنَّ أَهْلَ الْعِرَاقِ يَزْعُمُونَ أَنَّ عُمَرَ حَرَّمَ الْمُتْعَهَ فَأَرْسَلَ فُلَاناً سَمَّاهُ فَقَالَ أَخْبِرْهُمْ أَنِّی لَمْ أُحَرِّمْهَا وَ لَيْسَ لِعُمَرَ أَنْ يُحَرِّمَ مَا أَحَلَّ اللَّهُ وَ لَكِنْ عُمَرُ قَدْ نَهَی عَنْهَا.

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: امام جعفر صادق علیه السّلام گوید: به عمر خبر رسید که مردم عراق گمان می کنند عمر متعه را حرام کرده است؛ پس شخصی را فرستاد و به او گفت: به مردم عراق خبر ده که من متعه را حرام نساخته‌ام و عمر نمی تواند چیزی را که خداوند حلال کرده حرام سازد. بلکه عمر از متعه کردن نهی کرده است.

**[ترجمه]

«۴۲»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر الْقَاسِمُ بْنُ عُرْوَهَ عَنْ عَبْدِ الْحَمِيدِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: فِی الْمُتْعَهِ قَالَ لَيْسَتْ مِنَ الْأَرْبَعِ لِأَنَّهَا لَا تُطَلَّقُ وَ لَا تَرِثُ وَ إِنَّمَا هِیَ مُسْتَأْجَرَهٌ وَ قَالَ عِدَّتُهَا خَمْسٌ وَ أَرْبَعُونَ لَيْلَةً(۴).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: امام باقر علیه السّلام درباره متعه فرمودند: متعه جزء چهار همسر اصلی نیست، زیرا طلاق داده نمی شود، ارث نمی برد و در حکم اجاره می مانند و فرمود: عده او نیز چهل و پنج شب است. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۶ -

**[ترجمه]

«۴۳»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر الْقَاسِمُ بْنُ عُرْوَهَ عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ عَنْ زُرَارَهَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ رَجُلٍ تَزَوَّجَ مُتْعَةً بِغَيْرِ شُهُودٍ قَالَ لَا بَأْسَ بِالتَّزْوِيجِ الْبَتَّهِ بِغَيْرِ شُهُودٍ بَيْنَهُ وَ بَيْنَ اللَّهِ وَ إِنَّمَا جُعِلَ الشُّهُودُ فِی تَزْوِيجِ الْبَتَّهِ مِنْ أَجْلِ الْوَلَدِ لَوْ لَا ذَلِكَ لَمْ يَكُنْ بِهِ بَأْسٌ (۵).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: زراره گوید: از امام جعفر صادق علیه السّلام درباره مردی سؤال کردم که ازدواج موقت کرده، اما بدون شهود. فرمودند: ازدواج بدون شهود اشکالی ندارد، آنگاه که عهد و پیمانی میان مرد و خدا باشد. شهود در ازدواج فقط به خاطر اثبات فرزند است. و اگر فرزندی در میان نباشد، متعه هم اشکالی ندارد. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۶ -

**[ترجمه]

«۴۴»

کشف، [کشف الغمه] مِنْ دَلَائِلِ الْحِمْيَرِيِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ ظَرِيفٍ قَالَ: كَتَبْتُ إِلَى أَبِي مُحَمَّدٍ علیه السلام وَ قَدْ تَرَكْتُ التَّمَتُّعَ ثَلَاثِينَ سَنَةً وَ قَدْ نَشِطْتُ لِذَلِكَ وَ كَانَ فِي الْحَيِّ امْرَأَةٌ

ص: ۳۱۹

۱- ۱. نوادر أحمد بن محمّد بن عیسی ص ۶۶.

۲- ۲. نوادر أحمد بن محمّد بن عیسی ص ۶۶.

۳- ۳. نوادر أحمد بن محمّد بن عیسی ص ۶۶.

۴- ۴. نوادر أحمد بن محمّد بن عیسی ص ۶۶.

۵- ۵. نوادر أحمد بن محمّد بن عیسی ص ۶۶.

وُصِفَتْ لِی بِالْجَمَالِ فَمَالَ إِلَیهَا قَلْبِی وَ کَانَتْ عَاهِراً لَا تَمْنَعُ یَدَ لَامِسٍ فَکَرِهْتُهَا ثُمَّ قُلْتُ قَدْ قَالَ تَمَتَّعْ بِالْفَاجِرَهِ فَإِنَّکَ تُخْرِجُهَا مِنْ حَرَامٍ إِلَی حَلَالٍ فَکَتَبْتُ إِلَی أَبِی مُحَمَّدٍ علیه السلام أُشَاوِرُهُ فِی الْمُتْعَهِ وَ قُلْتُ أَ یَجُوزُ بَعْدَ هَذِهِ السِّنِینَ أَنْ أَتَمَتَّعَ فَکَتَبَ إِنَّمَا تُحْیِی سُنَّهً وَ تُمِیتُ بِدْعَهً وَ لَا بَأْسَ وَ إِیَّاکَ وَ جَارَتَکَ الْمَعْرُوفَهَ بِالْعَهَرِ وَ إِنْ حَدَّثَتْکَ نَفْسُکَ أَنَّ آبَائِی قَالُوا تَمَتَّعْ بِالْفَاجِرَهِ فَإِنَّکَ تُخْرِجُهَا مِنْ حَرَامٍ إِلَی حَلَالٍ فَهَذِهِ امْرَأَهٌ مَعْرُوفَهٌ بِالْهَتْکِ وَ هِیَ جَارَهٌ وَ أَخَافُ عَلَیْکَ اسْتِفَاضَهَ الْخَبَرِ فِیهَا فَتَرَکْتُهَا وَ لَمْ أَتَمَتَّعْ بِهَا وَ تَمَتَّعَ بِهَا شَاذَانُ بْنُ سَعْدٍ رَجُلٌ مِنْ إِخْوَانِنَا وَ جِیرَانِنَا فَاشْتَهَرَ بِهَا حَتَّی عَلَا أَمْرُهُ وَ صَارَ إِلَی السُّلْطَانِ وَ غُرِّمَ بِسَبَبِهَا مَالًا نَفِیساً وَ أَعَاذَنِی اللَّهُ مِنْ ذَلِکَ بِبَرَکَهِ سَیِّدِی (۱).

الْهِدَایَهُ: وَ أَمَّا الْمُتْعَهُ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَحَلَّهَا وَ لَمْ یُحَرِّمْهَا حَتَّی قُبِضَ فَإِذَا أَرَادَ الرَّجُلُ أَنْ یَتَمَتَّعَ بِامْرَأَهٍ فَلْتَکُنْ دَیِّنَهً مَأْمُونَهً فَإِنَّهُ لَا یَجُوزُ التَّمَتُّعُ بِزَانِیَهٍ أَوْ غَیْرِ مَأْمُونَهٍ فَلْیُخَاطِبْهَا وَ لْیَقُلْ مَتِّعِنِی نَفْسَکِ عَلَی کِتَابِ اللَّهِ وَ سُنَّهِ نَبِیِّهِ صلی الله علیه و آله نِکَاحاً غَیْرَ سِفَاحٍ بِکَذَا وَ کَذَا دِرْهَماً إِلَی کَذَا وَ کَذَا یَوْماً فَإِذَا انْقَضَی الْأَجَلُ کَانَتْ فُرْقَهً بِغَیْرِ طَلَاقٍ وَ تَعْتَدُّ مِنْهُ خَمْساً وَ أَرْبَعِینَ لَیْلَهً فَإِنْ جَاءَتْ بِوَلَدٍ فَعَلَیْهِ أَنْ یَقْبَلَهُ وَ لَیْسَ لَهُ أَنْ یُنْکِرَهُ.

قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: لَیْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ یُؤْمِنْ بِرَجْعَتِنَا وَ لَمْ یَسْتَحِلَّ مُتْعَتَنَا.

۱- ۱. کشف الغمّه ج ۳ ص ۳۰۳ طبع الإسلامیه.

**[ترجمه]کشف الغمه: حس بن ظریف گوید: سی سال بود متعه را ترک کرده بودم، اما دوباره میل به متعه پیدا کردم. در محله زنی بود که زیبایی‌اش برایم نقل شده بود، قلبم میل او را کرد، او زنی بدکاره بود که دست کسی را رد نمی‌کرد. اما این وضعیت او مرا خوش نیامد. پیش خود گفتم: گفته‌اند: زن فاجر را متعه کن تا او را از حرام به حلال وارد کنی. پس برای امام حسن عسکری علیه السّلام نامه نوشتم تا درباره متعه، مشورت گیرم و گفتم: آیا جایز است که بعد از سالها متعه کنم؟ امام علیه السّلام مرقوم فرمودند: با این کار سنتی را زنده کرده و بدعتی را می‌میرانی و اشکالی ندارد. اما بپرهیز از زن همسایه ای که معروف به بدکارگی شده و اگر در دلت این سخن هست که پدرانم گفته اند: با زن فاجر ازدواج کن تا بدین وسیله او را از حرام خارج و به حلال وارد کنی، این زن معروف به هتك و پرده دری است و همسایه است و می ترسم که خبر این متعه پراکنده شود. من نیز متعه کردن این زن را ترك کردم. شاذان بن سعد، مردی از همسایه های ما با آن زن متعه کرد و شهره شهر شد و کارش بالا گرفت و نزد سلطان رفت و به خاطر این زن مال بسیاری غرامت داد و خداوند به برکت مولایم مرا از این کار محفوظ داشت. - . کشف الغمه: ۳۰۳ -

الهدایه: و اما متعه؛ رسول خدا آن را حلال ساخت و تا وفاتش آن را حرام نکرد: و اگر مرد بخواهد زنی را متعه کند، باید آن زن دین دار و عفیف باشد. جایز نیست متعه با زن زناکار یا غیر عفیف. برای متعه باید از زن خواستگاری کرده و بگوید: خود را بر اساس کتاب خدا و سنت پیامبر و به عنوان ازدواج و نه زنا، به عقد موقت من درآور، به فلان مقدار درهم و تا فلان مدت و هر وقت هم که مدت متعه به پایان رسید، بدون نیاز به طلاق جدایی حاصل شود و زن چهل و پنج شب عده نگه می دارد. و اگر فرزندی آورد، مرد باید او را قبول کرده و انکار نکند.

امام صادق علیه السّلام فرمودند: از ما نیست کسی که ایمان به رجعت ما نداشته باشد و متعه ما را حلال نداند .

**[ترجمه]

باب ۱۱ الرضاع و أحكامه

الآيات

البقرة: وَ الْوالِداتُ يُرْضِعْنَ أَوْلادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كامِلَيْنِ لِمَنْ أَرادَ أَنْ يُتِمَّ الرَّضاعَةَ وَ عَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَ كِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ لا تُكَلَّفُ نَفْسٌ إِلَّا وُسْعَها لا تُضَارَّ والِدَةٌ بِوَلَدِها وَ لا مَوْلُودٌ لَهُ بِوَلَدِهِ وَ عَلَى الْوارِثِ مِثْلُ ذلِكَ فَإِنْ أَرادا فِصالًا عَنْ تَراضٍ مِنْهُما وَ تَشاوُرٍ فَلا جُناحَ عَلَيْهِما وَ إِنْ أَرَدْتُمْ أَنْ تَسْتَرْضِعُوا أَوْلادَكُمْ فَلا جُناحَ عَلَيْكُمْ إِذا سَلَّمْتُمْ ما آتَيْتُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَ اتَّقُوا اللَّهَ وَ اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِما تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ(۱)

لقمان: وَ فِصالُهُ فِي عامَيْنِ (۲)

الأحقاف: وَ حَمْلُهُ وَ فِصالُهُ ثَلاثُونَ شَهْراً(۳)

الطلاق: فَإِنْ أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ وَ أْتَمِرُوا بَيْنَكُمْ بِمَعْرُوفٍ وَ إِنْ تَعاسَرْتُمْ فَسَتُرْضِعُ لَهُ أُخْرى لِيُنْفِقْ ذُو سَعَةٍ مِنْ سَعَتِهِ

.(۴)

lt;meta info="- «وَ الْوالِداتُ يُرْضِعْنَ أَوْلادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كامِلَيْنِ لِمَنْ أَرادَ أَنْ يُتِمَّ الرَّضاعَةَ وَ عَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَ كِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ لا تُكَلَّفُ نَفْسٌ إِلاَّ وُسْعَها لا تُضَارَّ والِدَةٌ بِوَلَدِها وَ لا مَوْلُودٌ لَهُ بِوَلَدِهِ وَ عَلَى الْوارِثِ مِثْلُ ذلِكَ فَإِنْ أَرادا فِصالاً عَنْ تَراضٍ مِنْهُما وَ تَشاوُرٍ فَلا جُناحَ عَلَيْهِما وَ إِنْ أَرَدْتُمْ أَنْ تَسْتَرْضِعُوا أَوْلادَكُمْ فَلا جُناحَ عَلَيْكُمْ إِذا سَلَّمْتُمْ ما آتَيْتُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَ اتَّقُوا اللَّهَ وَ اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِما تَعْمَلُونَ بَصيرٌ» - . البقره / ۲۳۳ -

{و مادران [باید] فرزندان خود را دو سال تمام شیر دهند. [این حکم] برای کسی است که بخواهد دوران شیرخوارگی را تکمیل کند. و خوراک و پوشاک آنان [مادران]، به طور شایسته، بر عهده پدر است. هیچ کس جز به قدر وسعش مکلف نمی شود. هیچ مادری نباید به سبب فرزندش زیان ببیند، و هیچ پدری [نیز] نباید به خاطر فرزندش [ضرر ببیند]. و مانند همین [احکام] بر عهده وارث [نیز] هست. پس اگر [پدر و مادر] بخواهند با رضایت و صوابدید یکدیگر، کودک را [زودتر] از شیر بازگیرند، گناهی بر آن دو نیست. و اگر خواستید برای فرزندان خود دایه بگیرید، بر شما گناهی نیست، به شرط آنکه چیزی را که پرداخت آن را به عهده گرفته اید، به طور شایسته بپردازید. و از خدا پروا کنید و بدانید که خداوند به آنچه انجام می دهید بیناست.}

- «وَ فِصالُهُ فی عامَیْن » - . لقمان / ۱۴ -

{و از شیر بازگرفتنش در دو سال است.}

- «وَ حَمْلُهُ وَ فِصالُهُ ثَلاثُونَ شَهْراً» - . الاحقاف / ۱۵ -

{و بار برداشتن و از شیر گرفتنِ او سی ماه است.}

- «فَإِنْ أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ وَ أْتَمِرُوا بَيْنَكُمْ بِمَعْرُوفٍ وَ إِنْ تَعاسَرْتُمْ فَسَتُرْضِعُ لَهُ أُخْرى» - . الطلاق / ۶ -

{و اگر باردارند، خرجشان را بدهید تا وضع حمل کنند. و اگر برای شما [بچه] شیر می دهند، مزدشان را به ایشان بدهید و به شایستگی میان خود به مشورت پردازید، و اگر کارتان [در این مورد] با هم به دشواری کشید، [زن] دیگری [بچّه را] شیر دهد.}

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

ب، [قرب الإسناد] ابْنُ عِيسَى عَنِ الْبَزَنْطِيِّ قَالَ: سَأَلْتُ الرِّضَا علیه السلام عَنِ امْرَأَةٍ أَرْضَعَتْ جَارِيَةً ثُمَّ وَلَدَتْ أَوْلَاداً ثُمَّ أَرْضَعَتْ

غُلَاماً يَحِلُّ لِلْغُلَامِ أَنْ يَتَزَوَّجَ تِلْكَ الْجَارِيَهَ الَّتِی أَرْضِعَتْ قَالَ لَا هِیَ أُخْتُهُ (۵) وَ سَأَلْتُهُ عَنِ امْرَأَهٍ أَرْضَعَتْ جَارِیَهً وَ لِزَوْجِهَا ابْنٌ مِنْ غَيْرِهَا يَحِلُّ لِابْنِ زَوْجِهَا أَنْ يَتَزَوَّجَ الْجَارِيَهَ الَّتِی أُرْضِعَتْ قَالَ اللَّبَنُ لِلْفَحْلِ (۶).

ص: ۳۲۱

۱- ۱. سوره البقره: ۲۳۳.

۲- ۲. سوره لقمان: ۱۴.

۳- ۳. سوره الاحقاف: ۱۵.

۴- ۴. سوره الطلاق: ۶.

۵- ۵. قرب الإسناد ص ۱۶۹.

۶- ۶. قرب الإسناد ص ۱۷۰.

**[ترجمه]قرب الاسناد: بزنطی گوید: از امام رضا علیه السّلام سؤال کردم: زنی دخترکی را شیر داده، سپس پسرانی به دنیا آورده و غلامی را شیر داده، آیا حلال است که غلام با آن دخترکی که زن شیرش داده ازدواج کند؟ فرمود: خیر، او خواهرش است. - . قرب الاسناد: ۱۶۹ -

قرب الاسناد: درباره زنی سؤال کردم که زنی دختر بچه ای را شیر داده و همسرش پسری از زن دیگر دارد، آیا حلال است که پسر شوهرش با آن دختر ازدواج کند؟ فرمود: جایز نیست. - . قرب الاسناد: ۱۷۰ -

**[ترجمه]

«۲»

ب، [قرب الإسناد] ابْنُ رِئَابٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام مَا یُحَرِّمُ مِنَ الرَّضَاعِ قَالَ مَا أَنْبَتَ اللَّحْمَ وَ شَدَّ الْعَظْمَ قُلْتُ أَ تُحَرِّمُ عَشْرُ رَضَعَاتٍ قَالَ إِنَّهَا لَا تُنْبِتُ اللَّحْمَ وَ لَا تَشُدُّ الْعَظْمَ عَشْرُ رَضَعَاتٍ (۱).

**[ترجمه]قرب الاسناد: ابن رئاب گوید: به امام جعفر صادق علیه السّلام گفتم: چه مقدار از شیر باعث حرمت و محرمیت می شود؟ فرمودند: آنچه که باعث رویش گوشت شده و استخوان را محکم کند. گفتم: آیا ده بار شیر دادن باعث محرمیت می شود؟ فرمود: ده بار گوشت نمی آورد و استخوان را محکم نمی کند. - . قرب الاسناد: ۷۷ -

**[ترجمه]

«۳»

ب، [قرب الإسناد] ابْنُ الْوَلِیدِ عَنِ ابْنِ بُکَیْرٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ: عَشْرُ رَضَعَاتٍ لَا تُحَرِّمُ (۲).

**[ترجمه]قرب الاسناد: امام جعفر صادق علیه السّلام می فرمایند: ده بار شیر دادن باعث محرمیت نمی شود. - . قرب الاسناد: ۷۹ -

**[ترجمه]

«۴»

ب، [قرب الإسناد] عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَامِرٍ عَنِ ابْنِ أَبِی نَجْرَانَ عَنْ صَالِحِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْخَثْعَمِیِّ قَالَ: کَتَبْتُ إِلَی أَبِی الْحَسَنِ مُوسَی علیه السلام أَسْأَلُهُ عَنْ أُمِّ وَلَدٍ لِی ذَکَرَتْ أَنَّهَا أَرْضَعَتْ جَارِیَةً لِی فَقَالَ لَا تَقْبَلْ قَوْلَهَا وَ لَا تُصَدِّقْهَا(۳).

**[ترجمه]قرب الاسناد: صالح بن عبدالله الخثعمی گوید: به امام موسی علیه السّلام نامه ای نگاشتم و سؤال کردم که ام ولدی دارم که می گوید، به دختر من شیر داده است، امام فرمود: حرفش را قبول نکن. - . قرب الاسناد: ۱۲۵ -

**[ترجمه]

«۵»

مع، [معانی الأخبار] أَبِی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِیسَ عَنِ الْأَشْعَرِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ هِلَالٍ عَنِ ابْنِ سِنَانٍ عَنْ حَرِیزٍ عَنْ فُضَیْلِ بْنِ یَسَارٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَا یَحْرُمُ مِنَ الرَّضَاعِ إِلَّا مَا کَانَ مَجْبُوراً قَالَ قُلْتُ وَ مَا الْمَجْبُورُ قَالَ أُمٌّ مُرَبِّیَهٌ أَوْ ظِئْرٌ مُسْتَأْجَرَهٌ أَوْ خَادِمٌ مُشْتَرَاهٌ وَ مَا کَانَ مِثْلَ ذَلِکَ مَوْقُوفٌ عَلَیْهِ (۴).

**[ترجمه]معانی الاخبار: فضیل بن یسار گوید: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند: از شیر دادن محرمیت حاصل نمی شود، مگر آنکه مجبور باشد. گفتم: مجبور کیست؟ فرمودند: مادر مربیه، دایه یا کسی را که برای شیر دادن اجاره شود یا خدمتکار خریداری شده و مانند آنها که معین شده بر آن باشد. - . معانی الاخبار: ۲۴۱ -

**[ترجمه]

«۶»

لی، [الأمالی] للصدوق ابْنُ الْوَلِیدِ عَنِ ابْنِ أَبَانٍ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ سَعِیدٍ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ وَ ابْنِ بَزِیعٍ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ یُونُسَ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ حَازِمٍ وَ عَلِیِّ بْنِ إِسْمَاعِیلَ الْمِیثَمِیِّ عَنِ ابْنِ حَازِمٍ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: لَا رَضَاعَ بَعْدَ فِطَامٍ الْخَبَرَ(۵).

**[ترجمه]امالی الصدوق: رسول خدا فرمودند: بعد از قطع شیر از کودک، دیگر شیر دادن نیست. ادامه روایت. - . امالی الصدوق: ۳۷۸ -

**[ترجمه]

«۷»

نَوَادِرُ الرَّاوَنْدِیِّ، بِإِسْنَادِهِ عَنْ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ علیهما السلام عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام: مِثْلَهُ (۶).

۱- ۱. قرب الإسناد ص ۷۷.

۲- ۲. قرب الإسناد ص ۷۹.

۳- ۳. قرب الإسناد ص ۱۲۵.

۴- ۴. معانی الأخبار ص ۲۱۴.

۵- ۵. أمالی الصدوق ص ۳۷۸ ضمن حدیث.

۶- ۶. نوادر الراونديّ ص ۵۱ ضمن حديث.

**[ترجمه]نوادر الراوندی: از موسی بن جعفر علیه السّلام به نقل از پدرانش، مانند این حدیث نقل شده است. - . نوادر الراوندی: ۵۱ -

**[ترجمه]

«۸»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] الْغَضَائِرِیُّ عَنِ الصَّدُوقِ: مِثْلَهُ (۱).

**[ترجمه]امالی الطوسی: از صدوق نیز مانند این حدیث ذکر شده. - . امالی الصدوق ۲: ۳۷ -

**[ترجمه]

«۹»

ل، [الخصال] الْأَرْبَعُمِائَهِ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: تَوَقَّوْا عَلَی أَوْلَادِکُمْ لَبَنَ الْبَغِیِّ مِنَ النِّسَاءِ وَ الْمَجْنُونَهِ فَإِنَّ اللَّبَنَ یُعْدِی (۲).

**[ترجمه]الخصال: امیرالمؤمنین علیه السّلام فرمودند: فرزندانتان را از شیر زنان بدکاره و دیوانه باز دارید، زیرا شیر سرایت می کند. - . الخصال ۲: ۴۰۵ -

**[ترجمه]

«۱۰»

ب، [قرب الإسناد] ابْنُ طَرِیفٍ عَنْ عُلْوَانَ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِیهِ علیهما السلام أَنَّ عَلِیّاً علیه السلام کَانَ یَقُولُ: تَخَیَّرُوا لِلرَّضَاعِ کَمَا تَتَخَیَّرُونَ لِلنِّکَاحِ فَإِنَّ الرَّضَاعَ یُغَیِّرُ الطِّبَاعَ (۳).

**[ترجمه]قرب الاسناد: امام علی علیه السّلام می فرمود: برای شیر دادن به کودک، زنان را گزینش کنید، همانطور که برای ازدواج گزینش می کنید؛ زیرا شیر دادن سرشت ها را تغییر می دهد. - . قرب الاسناد: ۴۵ -

**[ترجمه]

«۱۱»

ب، [قرب الإسناد] عَلِیٌّ عَنْ أَخِیهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ الْمُسْلِمِ هَلْ یَصْلُحُ لَهُ أَنْ یَسْتَرْضِعَ لِوَلَدِهِ الْیَهُودِیَّهَ وَ النَّصْرَانِیَّهَ وَ هُنَّ یَشْرَبْنَ الْخَمْرَ قَالَ امْنَعُوهُنَّ مِنْ شُرْبِ الْخَمْرِ مَا أَرْضَعْنَ لَکُمْ (۴).

**[ترجمه]قرب الاسناد: علی از برادرش امام موسی علیه السّلام نقل می کند: در باره مردی مسلمان سؤال کردم که، آیا صحیح است زنی یهودی یا نصرانی را که شراب می نوشند، برای شیر دهی به فرزندش برگزیند؟ فرمود: آنها را از نوشیدن شراب مادامی که برایتان شیر می دهند، منع کنید. - . قرب الاسناد: ۱۱۷ -

**[ترجمه]

«۱۲»

قَالَ: وَ سَأَلْتُهُ عَنِ الْمَرْأَةِ وَلَدَتْ مِنْ زِنًا هَلْ يَصْلُحُ أَنْ يُسْتَرْضَعَ بِلَبَنِهَا قَالَ لَا وَ لَا الَّتِي ابْنَتُهَا وُلِدَتْ مِنَ الزِّنَا(۵).

**[ترجمه]قرب الاسناد: و نیز سؤال کردم، درباره زنی که از طریق زنا به دنیا آمده، که آیا صحیح است از شیرش برای کودکی استفاده شود؟ فرمود: خیر و نیز از کسی که دخترش از زنا به دنیا آمده هم درست نیست. - . قرب الاسناد: ۱۱۷ -

**[ترجمه]

«۱۳»

ن، [عيون أخبار الرضا عليه السلام] بِالْأَسَانِيدِ الثَّلَاثَةِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: لَا تَسْتَرْضِعُوا الْحَمْقَاءَ وَ لَا الْعَمْشَاءَ فَإِنَّ اللَّبَنَ يُعْدِي (۶).

**[ترجمه]عیون الاخبار: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: زنان احمق و زنی که چشمش مریض است و از آن اشک و چرک می ریزد را برای شیر دهی به فرزند انتخاب نکنید، زیرا شیر سرایت می کند. - . عیون الاخبار ۲: ۳۴ -

**[ترجمه]

«۱۴»

صح،(۷) [صحيفه الرضا عليه السلام] عَنْهُ عليه السلام: مِثْلَهُ (۸).

**[ترجمه]صحیفه الرضا: از امام رضا علیه السّلام نیز مانند این حدیث روایت شده است. - . صحیفه الرضا: ۹ -

**[ترجمه]

«۱۵»

ن، [عيون أخبار الرضا عليه السلام] بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: لَيْسَ لِلصَّبِيِّ لَبَنٌ خَيْرٌ مِنْ لَبَنِ أُمِّهِ (۹).

۱- ۱. أمالی الطوسیّ ج ۲ ص ۳۷.

۲- ۲. الخصال ج ۲ ص ۴۰۵.

۳- ۳. قرب الإسناد ص ۴۵.

۴- ۴. قرب الإسناد ص ۱۱۷.

۵- ۵. قرب الإسناد ص ۱۱۷.

۶- ۶. صحیفه الرضا: ۹.

۷- ۷. عیون الأخبار ج ۲ ص ۳۴.

۸- ۸. عیون الأخبار ج ۲ ص ۳۴.

۹- ۹. عیون الأخبار ج ۲ ص ۳۴.

**[ترجمه]عیون الاخبار: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: کودک را شیری بهتر از شیر مادرش نیست. - . عیون الاخبار ۲: ۳۴ -

**[ترجمه]

«۱۶»

صح، [صحیفه الرضا علیه السلام] عَنْهُ علیه السلام: مِثْلَهُ (۱).

**[ترجمه]صحیفه الرضا: از امام رضا علیه السلام نیز چنین روایتی موجود است. - . صحیفه الرضا: ۲۲ -

فقه الرضا: بدان که شیر فقط از جهت اینکه باعث همخونی می شود در جنبه نکاح باعث حرمت است. ولی از جنبه مالک بودن بر شخص یا فروش او باعث حرمت نمی شود، مگر در زنی که [کودک را] شیر داده و مردی که شوهر اوست، زیرا این دو در حکم والدین انسان هستند و فروش آنها یا مالکیت آنها حرام است، چه مؤمن باشند و چه نباشد. و مقدار شیری که باعث محرمیت می‌شود و مردم به آن عمل می کنند، بسیار مختلف است. مثلاً شیری که باعث رویش گوشت و قوام استخوان شود که با سه روز متوالی شیر خوارگی حاصل می

**[ترجمه]

«۱۷»

ضا، [فقه الرضا علیه السلام]: وَ اعْلَمْ أَنَّهُ يَحْرُمُ مِنَ الرَّضَاعِ مَا يَحْرُمُ مِنَ النَّسَبِ فِي وَجْهِ النِّكَاحِ فَقَطْ وَ قَدْ يَحِلُّ مِلْكُهُ وَ بَيْعُهُ وَ ثَمَنُهُ إِلَّا فِي الْمُرْضِعِ نَفْسِهَا وَ الْفَحْلِ الَّذِي اللَّبَنُ مِنْهُ فَإِنَّهُمَا يَقُومَانِ مَقَامَ الْأَبَوَيْنِ لَا يَحِلُّ بَيْعُهُمَا وَ لَا مِلْكُهُمَا مُؤْمِنَيْنِ كَانَا أَوْ مُخَالِفَيْنِ وَ الْحَدُّ الَّذِي يُحَرِّمُ بِهِ الرَّضَاعُ مِمَّا عَلَيْهِ عَمَلُ الْعِصَابَةِ دُونَ كُلِّ مَا رُوِيَ فَإِنَّهُ مُخْتَلِفٌ مَا أَنْبَتَ اللَّحْمَ وَ قَوَّى الْعَظْمَ وَ هُوَ رَضَاعُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ مُتَوَالِيَاتٍ أَوْ عَشَرَةُ رَضَعَاتٍ مُتَوَالِيَاتٍ مُحَرَّرَاتٍ مُرْوِيَاتٍ بِلَبَنِ الْفَحْلِ وَ قَدْ رُوِيَ مَصٍّ وَ مَصَّتَيْنِ وَ ثَلَاثِهِ(۲).

**[ترجمه]شود، یا ده شیر دادن پی در پی، آزاد شده و سیراب شده با شیر شوهر {شیر ناشی از حاملگی از ازدواج} است و نیز روایت شده که یک یا دو سه بار مکیدن، باعث محرمیت می شود. - . فقه الرضا علیه السلام: ۳۰ -

**[ترجمه]

«۱۸»

قب،(۳)[المناقب لابن شهرآشوب] عَلِيُّ بْنُ مَهْزِيَارَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: قِيلَ لَهُ إِنَّ رَجُلًا تَزَوَّجَ بِجَارِيَةٍ صَغِيرَةٍ فَأَرْضَعَتْهَا امْرَأَتُهُ ثُمَّ أَرْضَعَتْهَا امْرَأَةٌ أُخْرَى فَقَالَ ابْنُ شُبْرُمَةَ حَرُمَتْ عَلَيْهِ الْجَارِيَةُ وَ امْرَأَتَاهُ فَقَالَ علیه السلام أَخْطَأَ ابْنُ شُبْرُمَةَ حَرُمَتْ عَلَيْهِ الْجَارِيَةُ وَ امْرَأَتُهُ الَّتِي أَرْضَعَتْهَا أَوَّلًا فَأَمَّا الْأَخِيرَةُ لَمْ تَحْرُمْ عَلَيْهِ لِأَنَّهَا أَرْضَعَتْ لِبِنْتِهِ (۴).

**[ترجمه]المناقب: علی بن مهزیار گوید: به امام جواد علیه السّلام گفته شد: مردی با کنیزبچه‌ای ازدواج می کند و زنش به آن به بچه کنیز شیر می دهد، سپس یک زن دیگر به آن کنیز بچه شیر می دهد. ابن شبرمه گفت: هم کنیزک و هم آن دو زن بر او حرام شدند. امام فرمود: ابن شبرمه اشتباه کرده، آن کنیز بچه و زن اول بر مرد حرام شده اند. اما زن دوم حرام نیست، چون به بچه مرد شیر داده است. - . المناقب ۴:۲۰۰ -

**[ترجمه]

«۱۹»

مکا، [مکارم الأخلاق] عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام عَنْ أَبِیهِ علیه السلام قَالَ قَالَ عَلِیٌّ علیه السلام: لَا تَسْتَرْضِعُوا الْحَمْقَاءَ فَإِنَّ اللَّبَنَ یَغْلِبُ الطِّبَاعَ (۵).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: علی علیه السّلام فرموده اند: زنان احمق را برای شیر دادن به کودک اختیار نکنید، زیرا شیر بر طبیعت کودک غالب می شود. - . مکارم الاخلاق: ۲۷ -

**[ترجمه]

«۲۰»

وَ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: لَا تَسْتَرْضِعُوا الْحَمْقَاءَ فَإِنَّ الْوَلَدَ یَشِبُّ عَلَیْهِ (۶).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرموده اند: زنان احمق را برای شیر دادن برنگزینید، زیرا کودک با آن شیر بزرگ می شوند. - . مکارم الاخلاق: ۲۷۲ -

**[ترجمه]

«۲۱»

نَوَادِرُ الرَّاوَنْدِیِّ، بِإِسْنَادِهِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِیَّاکُمْ أَنْ تَسْتَرْضِعُوا الْحَمْقَاءَ فَإِنَّ اللَّبَنَ یَشِبُّ عَلَیْهِ (۷).

۱- ۱. صحیفه الرضا علیه السلام ص ۲۲.

۲- ۲. فقه الرضا ص ۳۰.

۳- ۳. المناقب ج ۴ ص ۲۰۰ ط قم.

۴- ۴. كان الرمز(قب) للمناقب و هو من التصحيف و الصواب(يب) و الحديث فى التهذيب ج ۷ ص ۲۹۳.

۵- ۵. مكارم الأخلاق ص ۲۷۲.

۶- ۶. مكارم الأخلاق ص ۲۷۲.

۷- ۷. نوادر الراونديّ ص ۱۳.

**[ترجمه]نوادر الراوندی: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرموده اند: بپرهیزید از اینکه احمقها را برای شیر دادن به کودک بر گزینید، زیرا کودک با شیر بزرگ می شود. - . نوادر الراوندی:۱۳ -

**[ترجمه]

«۲۲»

الْهِدَایَهُ، وَ قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: یَحْرُمُ مِنَ الْإِمَاءِ عَشْرٌ لَا یُجْمَعُ بَیْنَ الْأُمِّ وَ الِابْنَهِ وَ لَا بَیْنَ الْأُخْتَیْنِ وَ لَا أَمَتَکَ وَ لَهَا زَوْجٌ وَ لَا أَمَتَکَ وَ هِیَ أُخْتُکَ مِنَ الرَّضَاعَهِ وَ لَا أَمَتَکَ وَ هِیَ عَمَّتُکَ وَ لَا أَمَتَکَ وَ هِیَ خَالَتُکَ مِنَ الرَّضَاعَهِ وَ لَا أَمَتَکَ وَ هِیَ حَائِضٌ حَتَّی تَطْهُرَ وَ لَا أَمَتَکَ وَ هِیَ رَضِیعَتُکَ وَ لَا أَمَتَکَ وَ لَکَ فِیهَا شَرِیکٌ (۱).

**[ترجمه]الهدایه: امام صادق علیه السّلام فرمودند: از میان کنیزان، ده تای آنها حرامند: نمی توان مادر و دختر را با هم گرفت، و یا دو خواهر را با هم. و نیز کنیزی که شوهر دارد. و نیز کنیزت که خواهر رضاعی (شیری) توست یا کنیزت که عمه رضاعی تو یا خاله رضاعی توست. و یا کنیزت که حائض است تا اینکه پاک شود، و نیز کنیزت که شیر خوار توست و کنیزی که شخص دیگری با تو در او شریک است. - . الهدایه: ۶۹ -

**[ترجمه]

«۲۳»

وَ قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: یَحْرُمُ مِنَ الرَّضَاعِ مَا یَحْرُمُ مِنَ النَّسَبِ وَ لَا یَحْرُمُ مِنَ الرَّضَاعِ إِلَّا رَضَاعُ خَمْسَهَ عَشَرَ یَوْماً وَ لَیَالِیهِنَّ وَ لَیْسَ بَیْنَهُنَّ رَضَاعٌ (۲).

۱- ۱. الهدایه ص ۶۹.

۲- ۲. الهدایه ص ۷۰.

**[ترجمه]الهدایه: امام صادق علیه السّلام فرمودند: از طریق شیر خوردن، محرمیتی چون خویشاوندی حاصل می شود. و زمانی محرمیت رضاعی حاصل می شود که کودکی پانزده شبانه روز پی در پی و متصل، شیر یک زن را بخورد. - . الهدایه: ۷۰ -

**[ترجمه]

باب ۱۲ التحليل و أحكامه

الأخبار

«۱»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر حَمَّادُ بْنُ عِيسَى عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْمُخْتَارِ عَنْ أَبِي بَكْرٍ الْحَضْرَمِيِّ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام امْرَأَتِي أَحَلَّتْ لِي جَارِيَتَهَا فَقَالَ انْكِحْهَا إِنْ أَرَدْتَ قُلْتُ أَبِيعُهَا قَالَ إِنَّمَا حَلَّ مِنْهَا مَا أَحَلَّتْ (۱).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: ابوبکر الحضرمی گوید: به امام صادق علیه السّلام عرض کردم: همسرم، کنیز خود را برایم حلال ساخته. امام فرمود: اگر می‌خواهی، با او ازدواج کن. گفتم: او را بخرم؟ امام فرمود: آنچه را که همسرت حلال ساخته، حلال است. - . نوادر احمد بن محمد:۶۶ -

**[ترجمه]

«۲»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر فَضَالَةُ بْنُ أَيُّوبَ عَنْ أَبَانِ بْنِ عُثْمَانَ عَنِ الْحَسَنِ الْعَطَّارِ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام عَنْ عَارِيَّةِ الْفَرْجِ فَقَالَ لَا بَأْسَ بِهِ قُلْتُ فَإِنْ كَانَ مِنْهُ الْوَلَدُ قَالَ لِصَاحِبِ الْجَارِيَةِ إِلَّا أَنْ يَشْتَرِطَ عَلَيْهِ (۲).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: حسن عطار گوید: از امام جعفر صادق علیه السّلام درباره عاریه گرفتن [کردن] عورت کنیز سؤال کردم: فرمود: اشکالی ندارد. گفتم: اگر فرزندی حاصل شود؟ فرمود: فرزند مال صاحب اصلی کنیز است مگر اینکه شرط کرده باشد. [اگر فرزندی حاصل شد، مال عاریه گیرنده باشد.] - . نوادر احمد بن محمد: ۶۶ -

**[ترجمه]

«۳»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر صَفْوَانُ عَنِ الْعَلَاءِ عَنْ مُحَمَّدٍ وَ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ جَمِيعاً عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ قُلْتُ: الرَّجُلُ يُحِلُّ لِأَخِيهِ فَرْجَ جَارِيَةٍ قَالَ نَعَمْ حَلَّ لَهُ مَا أَحَلَّ لَهُ مِنْهَا(۳).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: عبدالکریم به نقل از امام صادق علیه السّلام گوید: پرسیدم: آیا مرد می تواند عورت کنیز خود را برای برادر خود حلال کند؟ فرمود: آری برای برادر حلال است، آنچه که برای صاحب اصلی آن حلال بوده است. - .نوادر احمد بن محمد: ۶۶ -

**[ترجمه]

«۴»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر حَمَّادُ بْنُ عِیسَی عَنْ حَرِیزٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنِ الرَّجُلِ یَکُونُ لَهُ الْمَمْلُوکَهُ فَیُحِلُّهَا لِغَیْرِهِ قَالَ لَا بَأْسَ (۴).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: محمد بن مسلم گوید: از امام صادق علیه السّلام درباره شخصی سؤال کردم که کنیزی دارد و او را برای دیگری حلال می سازد. فرمودند: اشکالی ندارد. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۶ -

**[ترجمه]

«۵»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر الْقَاسِمُ بْنُ سُلَیْمَانَ عَنْ حَرِیزٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: فِی الرَّجُلِ یُحِلُّ فَرْجَ جَارِیَتِهِ لِأَخِیهِ قَالَ لَا بَأْسَ بِذَلِکَ قُلْتُ فَإِنَّهُ أَوْلَدَهَا قَالَ یَضُمُّ إِلَیْهِ وَلَدَهُ وَ یَرُدُّ الْجَارِیَهَ عَلَی مَوْلَاهَا(۵).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: امام صادق علیه السّلام درباره شخصی که کنیز خود را به برادرش عاریه می دهد، گفت: اشکالی ندارد و در صورت آوردن فرزند، بچه به عاریه گیرنده می رسد و کنیز را به صاحب اصلی خود بر می گرداند. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۶ -

**[ترجمه]

«۶»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِیسَی عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ غُلَامٍ لِی وَثَبَ عَلَی جَارِیَهٍ فَأَحْبَلَهَا فَاحْتَجْنَا إِلَی لَبَنِهَا فَقَالَ إِنْ أَحْلَلْتَ لَهُمَا مَا صَنَعَا فَطَیِّبٌ لَبَنُهَا(۶)(۷).

۱- ۱. نوادر أحمد بن محمّد بن عیسی ص ۶۶ ملحقا بکتاب فقه الرضا.

۲- ۲. نوادر أحمد بن محمّد بن عیسی ص ۶۶ ملحقا بکتاب فقه الرضا.

۳- ۳. نوادر أحمد بن محمّد بن عيسى ص ۶۶ ملحقا بكتاب فقه الرضا.
۴- ۴. نوادر أحمد بن محمّد بن عيسى ص ۶۶ ملحقا بكتاب فقه الرضا.
۵- ۵. نوادر أحمد بن محمّد بن عيسى ص ۶۶ ملحقا بكتاب فقه الرضا.
۶- ۶. نوادر أحمد بن محمّد بن عيسى ص ۶۶ ملحقا بكتاب فقه الرضا.
۷- ۷. فى نسخه الكمبانىّ: ين ابن أبى عمير مثله، و هو سهو و خلط.

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: اسحاق بن عمار گوید: از امام صادق علیه السّلام درباره غلام خود سؤال کردم که با کنیزکی همبستر شده و باردارش کرده و ما به شیر او نیاز پیدا کردیم. امام فرمود: اگر کاری را که کرده اند تحلیل کنی، شیرش طیب و پاک است. - .نوادر احمد بن محمد: ۶۶ -

**[ترجمه]

«۸»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر ابْنُ أَبِی عُمَیْرٍ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ عُرْوَهَ عَنْ أَبِی الْعَبَّاسِ قَالَ: کُنْتُ عِنْدَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ أَصْلَحَکَ اللَّهُ مَا تَقُولُ فِی عَارِیَّهِ الْفَرْجِ قَالَ حَرَامٌ ثُمَّ مَکَثَ قَلِیلًا ثُمَّ قَالَ لَا بَأْسَ بِأَنْ یُحِلَّ الرَّجُلُ جَارِیَتَهُ لِأَخِیهِ (۱).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: ابوالعباس گوید: خدمت امام صادق علیه السّلام بودم که شخصی از ایشان درباره عاریه دادن عورت کنیز سؤال کرد. امام فرمود: حرام است. سپس مکثی کرده و فرمود: البته اشکالی ندارد که مردی کنیز خود را به برادرش عاریه دهد. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۶ -

**[ترجمه]

«۹»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر ابْنُ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ سُلَیْمَانَ الْفَرَّاءِ عَنْ حَرِیزٍ عَنْ زُرَارَهَ: قُلْتُ لِأَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام الرَّجُلُ یُحِلُّ جَارِیَتَهُ لِأَخِیهِ فَقَالَ لَا بَأْسَ قُلْتُ فَإِنَّهَا جَاءَتْ بِوَلَدٍ قَالَ یَضُمُّ إِلَیْهِ وَلَدَهُ وَ یَرُدُّ الْجَارِیَهَ عَلَی صَاحِبِهَا قُلْتُ إِنَّهُ لَمْ یَأْذَنْ لَهُ فِی ذَلِکَ فَقَالَ إِنَّهُ قَدْ أَذِنَ لَهُ وَ هُوَ لَا یَدْرِی أَنْ یَکُونَ ذَلِکَ (۲).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: زراره گوید: به امام باقر علیه السّلام گفتم: [جایز است] که شخصی کنیز خود را به برادرش به عاریه دهد؟ فرمود: اشکالی ندارد. گفتم: اگر آن کنیز فرزندی آورد؟ فرمود: آن برادر فرزند را به خود ملحق می کند و کنیز را به صاحبش باز می گرداند. گفتم: صاحب اصلی کنیز به برادر خود اجازه فرزند نداده بود. فرمود: صاحب اصلی این اجازه را به برادرش داده است و خود نمی داند. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۶ -

**[ترجمه]

«۱۰»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر الْقَاسِمُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبَانٍ عَنِ الْمُفَضَّلِ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام الرَّجُلُ یَقُولُ لِامْرَأَتِهِ أَحِلِّی لِی جَارِیَتَکِ قَالَ یُشْهِدُ عَلَیْهَا قُلْتُ فَإِنْ لَمْ یُشْهِدْ عَلَیْهَا عَلَیْهِ شَیْ ءٌ فِیمَا بَیْنَهُ وَ بَیْنَ اللَّهِ قَالَ هِیَ لَهُ حَلَالٌ (۳).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: مفضل گوید: به امام جعفر صادق علیه السّلام گفتم: مردی به همسرش گوید که

کنیزت را برایم حلال ساز [چه حکمی دارد؟] امام فرمود: باید برای مسئله شاهد گیرد. گفتم: اگر شاهدی نگیرد، آیا میان آن مرد و خداوند چیزی وجود خواهد داشت؟ فرمودند: آن کنیزک برایش حلال است. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۶ -

**[ترجمه]

«۱۱»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر الْحَسَنُ بْنُ مَحْبُوبٍ عَنْ جَمِیلِ بْنِ صَالِحٍ عَنِ الْفُضَیْلِ بْنِ یَسَارٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام إِنَّ بَعْضَ أَصْحَابِنَا قَدْ رَوَی عَنْکَ أَنَّکَ قُلْتَ إِذَا أَحَلَّ الرَّجُلُ لِأَخِیهِ الْمُؤْمِنِ جَارِیَتَهُ فَهِیَ لَهُ حَلَالٌ قَالَ نَعَمْ یَا فُضَیْلُ قُلْتُ فَمَا تَقُولُ فِی رَجُلٍ عِنْدَهُ جَارِیَةٌ لَهُ نَفِیسَةٌ وَ هِیَ بِکْرٌ أَحَلَّ مَا دُونَ الْفَرْجِ أَ لَهُ أَنْ یَفْتَضَّهَا قَالَ لَیْسَ لَهُ إِلَّا مَا أَحَلَّ لَهُ مِنْهَا وَ لَوْ أَحَلَّ لَهُ قُبْلَةً مِنْهَا لَمْ یَحِلَّ لَهُ مَا سِوَی ذَلِکَ قُلْتُ أَ رَأَیْتَ إِنْ أَحَلَّ لَهُ دُونَ الْفَرْجِ فَغَلَبَتِ الشَّهْوَةُ فَأَفْضَاهَا قَالَ لَا یَنْبَغِی لَهُ ذَلِکَ قُلْتُ فَإِنْ فَعَلَ یَکُونُ زَانِیاً قَالَ لَا وَ لَکِنْ خَائِناً وَ یَغْرَمُ لِصَاحِبِهَا عُشْرَ قِیمَتِهَا(۴).

**[ترجمه]نوادر حمد بن محمد: فضیل بن یسار گوید: به امام صادق علیه السّلام گفتم: یکی از اصحاب ما از شما روایت کرده اند که اگر شخصی کنیز خود را برای برادرش حلال کند، آن کنیز حلال است. امام فرمود: آری یا فضیل. گفتم: چه می فرمایید درباره شخصی که کنیز گران بهایی دارد و او را برای برادرش حلال کرده، به شرط اینکه بکارت کنیز دست نخورد. آیا می تواند بکارت او را بردارد؟ فرمود: درست نیست چنین کاری کند، و فقط آنچه را که صاحب اصلی کنیز حلال کرده، حلال است. و حتی اگر بوسیدن را حلال کرده باشد، به غیر از آن نباید کاری کند. گفتم: حال اگر شهوت غلبه کرد و بکارت کنیز را برداشت چه؟ فرمود: درست و شاسته نیست. گفتم: اگر انجام داد، آیا زناکار است؟ فرمود: خیانتکار است و باید یک دهم قیمت کنیز را بپردازد. - . نوادر احمد بن محمد:۶۶ -

**[ترجمه]

«۱۲»

قَالَ الْحَسَنُ وَ حَدَّثَ رِفَاعَةُ بْنُ مُوسَی عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: بِمِثْلِهِ إِلَّا أَنَّ رِفَاعَةَ قَالَ الْجَارِیَةُ النَّفِیسَةُ تَکُونُ عِنْدِی (۵).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: رفاعه بن موسی از امام صادق علیه السّلام مانند این روایت را بیان نموده، با این اختلاف که رفاعه گفت: کنیز با ارزش نزد من است. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۶ -

**[ترجمه]

«۱۳»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر الْحَسَنُ بْنُ مَحْبُوبٍ عَنْ جَمِیلِ بْنِ صَالِحٍ عَنْ ضُرَیْسِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِکِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: فِی الرَّجُلِ یُحِلُّ لِأَخِیهِ جَارِیَتَهُ وَ هِیَ تَخْرُجُ فِی حَوَائِجِهِ قَالَ هِیَ لَهُ حَلَالٌ قُلْتُ أَ رَأَیْتَ إِنْ جَاءَتْ بِوَلَدٍ مَا یُصْنَعُ بِهِ قَالَ هُوَ

لِمَوْلَى الْجَارِيَهِ إِلَّا أَنْ يَكُونَ اشْتَرَطَ عَلَيْهِ حِينَ أَحَلَّهَا لَهُ إِنْ جَاءَتْ بِوَلَدٍ مِنِّی فَهُوَ حُرٌّ قُلْتُ فَيَمْلِكُ وَلَدَهُ قَالَ إِنْ كَانَ لَهُ مَالٌ اشْتَرَاهُ بِالْقِيمَهِ(۶).

ص: ۳۲۷

۱- ۱. نوادر أحمد بن محمّد بن عیسی ص ۶۶.

۲- ۲. نوادر أحمد بن محمّد بن عیسی ص ۶۶.

۳- ۳. نوادر أحمد بن محمّد بن عیسی ص ۶۶.

۴- ۴. نوادر أحمد بن محمّد بن عیسی ص ۶۶.

۵- ۵. نوادر أحمد بن محمّد بن عیسی ص ۶۶.

۶- ۶. نوادر أحمد بن محمّد بن عیسی ص ۶۶.

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: ضریس بن عبدالملک از امام صادق علیه السّلام روایت کند که شخصی کنیز خود را برای برادر خود حلال می سازد و کنیز هم در رفع نیازهای برادر می کوشد. اما فرمود: کنیز حلال اوست. گفتم: اگر کنیز صاحب فرزندی شد، چه نظری دارید؟ فرمود: فرزند مال صاحب اصلی کنیز است، مگر اینکه در زمان حلال کردن کنیز، شرط کرده باشند که فرزند مال برادر باشد، که در این صورت فرزند آزاده است. گفتم: پس برادر صاحب فرزند می شود. فرمود: اگر مالی داشته باشد، آن را به قیمت می خرد. - . نوادر احمد بن محمد:۶۶ -

**[ترجمه]

باب ۱۳ وطء الصبیه و ما یترتب علیه

الأخبار

«۱»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام يَقُولُ: لَا تُدْخَلِ الْمَرْأَةُ عَلَى زَوْجِهَا حَتَّى يَأْتِيَ لَهَا تِسْعُ سِنِينَ أَمْ عَشْرٌ(۱).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: امام محمد باقر علیه السّلام فرمودند: زن توسط شوهرش دخول نمی‌شود، مگر اینکه، نه یا ده سال داشته باشد. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۶ -

**[ترجمه]

«۲»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر ابْنُ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ حَمَّادٍ عَنِ الْحَلَبِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِذَا تَزَوَّجَ الرَّجُلُ بِالْجَارِيَةِ وَ هِيَ صَغِيرَةٌ فَلَا يَدْخُلْ بِهَا حَتَّى يَكُونَ لَهَا تِسْعُ سِنِينَ (۲).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: امام صادق علیه السّلام فرمودند: اگر مردی با کنیزی ازدواج کند در حالی که کودک است، نباید بر او دخول کند تا اینکه نه ساله شود. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۶ -

**[ترجمه]

«۳»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر النَّضْرُ عَنْ مُوسَى بْنِ بَكْرٍ عَنْ زُرَارَةَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: لَا يُدْخَلُ بِالْجَارِيَةِ حَتَّى يَأْتِيَ لَهَا تِسْعٌ أَوْ عَشْرٌ(۳).

۱- ۱. نوادر أحمد بن محمّد بن عيسى ص ۶۶.

۲- ۲. نوادر أحمد بن محمّد بن عيسى ص ۶۶.

۳- ۳. نوادر أحمد بن محمّد بن عيسى ص ۶۶.

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: امام باقر علیه السّلام فرمودند: نباید بر کنیز دخول کرد مگر زمانی که نه یا ده ساله شده باشد. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۶ -

**[ترجمه]

باب ۱۴ أولیاء النكاح و ما یشترط فی الزوجین لصحه إیقاع العقد

الآیات

البقره: أَوْ یَعْفُوَا الَّذِی بِیَدِهِ عُقْدَهُ النِّكاحِ (۱)

النساء: وَ لا تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ ما آتَیْتُمُوهُنَّ و قال تعالی وَ یَسْتَفْتُونَكَ فِی النِّساءِ قُلِ اللَّهُ یُفْتِیكُمْ فِیهِنَّ وَ ما یُتْلی عَلَیْكُمْ فِی الْكِتابِ فِی یَتامَی النِّساءِ اللَّاتِی لا تُؤْتُونَهُنَّ ما كُتِبَ لَهُنَّ وَ تَرْغَبُونَ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ وَ الْمُسْتَضْعَفِینَ مِنَ الْوِلْدانِ وَ أَنْ تَقُومُوا لِلْیَتامی بِالْقِسْطِ وَ ما تَفْعَلُوا مِنْ خَیْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ كانَ بِهِ عَلِیماً(۲).

<meta info="- «أَوْ یَعْفُوَا الَّذی بِیَدِهِ عُقْدَهُ النِّكاحِ» - .

البقره/ ۲۳۷ -

{یا كسی كه پیوند نكاح به دست اوست ببخش}

- «وَ لا تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ ما آتَیْتُمُوهُن» - .

النساء/ ۱۹ -

{و آنان را زیر فشار مگذارید تا بخشی از آنچه را به آنان داده اید باز پس دهند.}

- «وَ یَسْتَفْتُونَكَ فِی النِّساءِ قُلِ اللَّهُ یُفْتیكُمْ فیهِنَّ وَ ما یُتْلی عَلَیْكُمْ فِی الْكِتابِ فی یَتامَی النِّساءِ اللَّاتی لا تُؤْتُونَهُنَّ ما كُتِبَ لَهُنَّ وَ تَرْغَبُونَ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ وَ الْمُسْتَضْعَفینَ مِنَ الْوِلْدانِ وَ أَنْ تَقُومُوا لِلْیَتامی بِالْقِسْطِ وَ ما تَفْعَلُوا مِنْ خَیْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ كانَ بِهِ عَلیما» - .

النساء/ ۱۲۷ -

{و در باره آنان، رأی تو را می پرسند. بگو: «خدا در باره آنان به شما فتوا می دهد، و [نیز] در باره آنچه در قرآن بر شما تلاوت می شود: در مورد زنان یتیمی كه حقّ مقرّر آنان را به ایشان نمی دهید و تمایل به ازدواج با آنان دارید، و [در باره] كودكان ناتوان و اینكه با یتیمان [چگونه] به داد رفتار كنید [پاسخگر شماست].» و هر كار نیكی انجام دهید، قطعاً خدا به آن داناست.}

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

ب، [قرب الإسناد] عَلِيٌّ عَنْ أَخِيهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ أَتَاهُ رَجُلَانِ يَخْطُبَانِ ابْنَتَهُ فَهَوِيَ أَنْ يُزَوِّجَ أَحَدَهُمَا وَ هَوِيَ أَبُوهُ الْآخَرَ أَيُّهُمَا أَحَقُّ أَنْ يُنْكَحَ قَالَ الَّذِي هَوِيَ الْجَدُّ لِأَنَّهَا وَ أَبَاهَا لِلْجَدِّ(۳).

**[ترجمه]قرب الاسناد: علی از برادرش امام موسی علیه السّلام نقل کرده و گوید: درباره مردی سؤال کردم که دختری دارد، دو مرد برای خواستگاری دختر می آینـد، مرد دوست دارد که دخترش را به یکی دهد، ولی پدر مرد دوست دارد که نوه اش را به دیگری دهـد، در این حالت کـدام یک برحقنـد؟ فرمود: آن شخصـی را که پـدر بزرگ دوست دارد، چون پـدر بزرگ صاحب پسرش و نوه اش می باشد. - . قرب الاسناد: ۱۱۹ -

**[ترجمه]

«۲»

ن، [عيون أخبار الرضا علیه السلام] جَعْفَرُ بْنُ نُعَيْمٍ عَنْ عَمِّهِ مُحَمَّدِ بْنِ شَاذَانَ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شَاذَانَ عَنِ ابْنِ بَزِيعٍ قَالَ: سَأَلْتُ الرِّضَا علیه السلام عَنِ الصَّبِيَّةِ يُزَوِّجُهَا أَبُوهَا ثُمَّ يَمُوتُ وَ هِيَ صَغِيرَةٌ ثُمَّ تَكْبَرُ قَبْلَ أَنْ يَدْخُلَ بِهَا زَوْجُهَا أَ يَجُوزُ عَلَيْهَا التَّزْوِيجُ أَوِ الْأَمْرُ إِلَيْهَا فَقَالَ يَجُوزُ عَلَيْهَا تَزْوِيجُ أَبِيهَا(۴).

**[ترجمه]عیون الاخبار: ابن بزیع گوید: از امام رضا علیه السّلام درباره دختری پرسیدم که پدرش او را به ازدواج شخصی در می آورد در حالی که هنوز صغیر است، و پـدر می میرد. دختر بزرگ می‌شود، قبل از اینکه شوهرش بر او دخول کند. آیا این ازدواج جـایز است یا منوط به اجازه دختر است؟ فرمودنـد: بر دختر ازدواجی که پـدر انجام داده، جایز است. - . عیون الاخبار ۲: ۱۸ -

**[ترجمه]

«۳»

قَالَ: وَ سَأَلْتُهُ عَنِ امْرَأَةٍ ابْتُلِيَتْ بِشُرْبِ نَبِيذٍ فَسَكِرَتْ فَزَوَّجَتْ نَفْسَهَا مِنْ رَجُلٍ فِي سُكْرِهَا ثُمَّ أَفَاقَتْ فَأَنْكَرَتْ ذَلِكَ ثُمَّ ظَنَّتْ أَنَّهُ يَلْزَمُهَا فَوَرِعَتْ مِنْهُ فَأَقَامَتْ مَعَ

۱- ۱. سوره البقره: ۲۳۷.

۲- ۲. سوره النساء: ۱۲۷.

٣- ٣. قرب الإسناد ص ١١٩.
٤- ۴. عيون الأخبار ج ٢ ص ١٨.

الرَّجُلِ عَلَى ذَلِکَ التَّزْوِیجِ أَ حَلَالٌ هُوَ لَهَا أَمِ التَّزْوِیجُ فَاسِدٌ لِمَکَانِ السُّکْرِ وَ لَا سَبِیلَ لِلزَّوْجِ عَلَیْهَا قَالَ إِذَا أَقَامَتْ مَعَهُ بَعْدَ مَا أَفَاقَتْ فَهُوَ رِضَاهَا قُلْتُ وَ یَجُوزُ ذَلِکَ التَّزْوِیجُ عَلَیْهَا قَالَ نَعَمْ (۱).

**[ترجمه]عیون الاخبار: و نیز گفت: درباره زنی سؤال کردم که نبیذ نوشیده و مست شده و در حالت مستی خود را به نکاح مردی در آورده، ولی پس از هوشیاری، نکاح را انکار نمود. بعد هم به گمان اینکه مرد با او می ماند، در کنارش ماند با همان عقدی که کرده بود. آیا این ازدواج برای زن حلال است یا فاسد، به خاطر اینکه مست بوده؟ امام فرمود: اگر آن زن بعد از هوشیاری همراه آن مرد بماند، معنایش رضایت اوست. گفتم: این ازدواج او جایز است؟ فرمود: آری. - . عیون الاخبار۲: ۱۹ -

**[ترجمه]

«۴»

قَالَ: وَ سَأَلْتُهُ عَنْ مَمْلُوکَهٍ کَانَتْ بَیْنَ اثْنَیْنِ فَأَعْتَقَاهَا وَ لَهَا أَخٌ غَائِبٌ وَ هِیَ بِکْرٌ أَ یَجُوزُ لِأَحَدِهِمَا أَنْ یُزَوِّجَهَا أَوْ لَا یَجُوزُ إِلَّا بِأَمْرِ أَخِیهَا فَقَالَ بَلَی یَجُوزُ أَنْ یُزَوِّجَهَا قُلْتُ فَیَتَزَوَّجُهَا هُوَ إِنْ أَرَادَ ذَلِکَ قَالَ نَعَمْ (۲).

**[ترجمه]عیون الاخبار: ابن بزیع گوید: از امام رضا علیه السّلام درباره کنیزی پرسیدم که دو نفر با هم صاحب او هستند و آزادش می کنند، این کنیز باکره است و برادری غایب دارد، آیا جایز است که یکی از دو صاحب قبلی با او ازدواج کند یا باید با اجازه برادرش باشد؟ فرمود: آری جایز است. گفتم: پس اگر خواست، می تواند با وی ازدواج کند؟ فرمود: آری. - . عیون الاخبار۲: ۲۰ -

**[ترجمه]

«۵»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر فَضَالَهُ عَنِ الْعَلَاءِ عَنِ ابْنِ أَبِی یَعْفُورٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَتَزَوَّجُ الرَّجُلُ بِالْجَارِیَهِ مُتْعَهً فَقَالَ نَعَمْ إِلَّا أَنْ یَکُونَ لَهَا أَبٌ وَ الْجَارِیَهُ یَسْتَأْمِرُهَا کُلُّ أَحَدٍ إِلَّا أَبُوهَا(۳).

**[ترجمه]نوادر احمد بن محمد: ابن ابی یعفور گوید: به امام جعفر علیه السّلام عرض کردم: آیا مرد می تواند کنیز را متعه کند؟ فرمود: آری، مگر اینکه پدر داشته باشد. در این صورت باید با پدرش مشورت کند و اجازه بگیرد. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۵ -

**[ترجمه]

«۶»

ين، [كتاب حسين بن سعيد] و النوادر صَفْوَانُ عَنِ الْعَلَاءِ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ أَحَدِهِمَا عليهما السلام قَالَ: قُلْتُ الرَّجُلُ يُزَوِّجُ ابْنَهُ وَ هُوَ صَغِيرٌ فَيَجُوزُ طَلَاقُ أَبِيهِ قَالَ لَا قُلْتُ فَعَلَى مَنِ الصَّدَاقُ قَالَ عَلَى أَبِيهِ إِذَا كَانَ قَدْ ضَمِنَهُ لَهُمْ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ ضَمِنَهُ لَهُمْ فَعَلَى الْغُلَامِ إِلَّا أَنْ لَا يَكُونَ لِلْغُلَامِ مَالٌ فَعَلَى الْأَبِ ضَمِنَ أَوْ لَمْ يَضْمَنْ (۴).

**[ترجمه]كتاب حسين بن سعيد و النوادر: از امام باقر يا امام جعفر صادق عليه السّلام سؤال شد: مردى براى پسرش كه صغير است زن مى گيرد، آيا جايز است كه پدر، طلاق را هم جارى كند؟ فرمود: خير. پرسيده شد: پس مهريه بر عهده چه كسى است؟ فرمود: بر پدر، اگر مهريه را تضمين كرده باشد، و اگر مهريه را بر عهده نگرفته باشد، بر پسر واجب است. اما اگر پسر مالى نداشته باشد، مهريه بر ذمه پدر است، چه بر عهده گرفته باشد يا نه. - . نوادر احمد بن محمد: ۷۱ -

**[ترجمه]

«۷»

ين، [كتاب حسين بن سعيد] و النوادر النَّضْرُ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ عُبَيْدِ بْنِ زُرَارَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام: فِي الصَّبِيِّ يَتَزَوَّجُ الصَّبِيَّةَ هَلْ يَتَوَارَثَانِ فَقَالَ إِنْ كَانَ أَبَوَاهُمَا اللَّذَانِ زَوَّجَاهُمَا حَيَّيْنِ فَنَعَمْ قُلْنَا فَهَلْ يَجُوزُ طَلَاقُ الْأَبِ قَالَ لَا(۵).

**[ترجمه]كتاب حسين بن سعيد و النوادر: از امام صادق عليه السّلام سؤالى شد درباره اينكه: پسر نابالغى با دخترى ازدواج مى كند، آيا از هم ارث مى برند. فرمود: اگر والدين آن دو زنده باشند، آرى. گفته شد: آيا جايز است كه پدر طلاق پسرش را بگيرد؟ فرمود: خير. - . نوادر احمد بن محمد: ۷۱ -

**[ترجمه]

«۸»

ين، [كتاب حسين بن سعيد] و النوادر صَفْوَانُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُكَيْرٍ عَنْ عُبَيْدِ بْنِ زُرَارَةَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام عَنْ رَجُلٍ يُزَوِّجُ ابْنَهُ وَ هُوَ صَغِيرٌ قَالَ إِنْ كَانَ لِابْنِهِ مَالٌ فَعَلَيْهِ الْمَهْرُ إِلَّا أَنْ يَكُونَ الْأَبُ ضَمِنَ الْمَهْرَ وَ إِنْ لَمْ يَكُنْ لِلِابْنِ مَالٌ فَالْأَبُ ضَامِنٌ لِلْمَهْرِ ضَمِنَ أَوْ لَمْ يَضْمَنْ (۶).

ص: ۳۳۰

۱- ۱. عيون الأخبار ج ۲ ص ۱۹.

۲- ۲. عيون الأخبار ج ۲ ص ۲۰.

۳- ۳. نوادر أحمد بن محمّد بن عيسى ص ۶۵ ملحقا بكتاب فقه الرضا.

۴- ۴. نفس المصدر ص ۷۱.

۵- ۵. نفس المصدر ص ۷۱.

۶- ۶. نفس المصدر ص ۷۱.

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: عبید بن زراره گوید: از امام صادق علیه السّلام درباره مردی سؤال کردم که برای پسر کوچکش زن می گیرد؟ فرمود: اگر پسرش مالی داشته باشد، پس مهریه بر اوست، مگر اینکه پدرش مهریه را بر عهده گرفته باشد و اگر پسر را مالی نباشد، پدر ضامن است که مهریه را بدهد، چه بر عهده گرفته باشد یا نه. - . نوادر احمد بن محمد: ۷۱ -

**[ترجمه]

«۹»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر صَفْوَانُ عَنِ الْعَلَاءِ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ أَحَدِهِمَا ع، قَالَ: قُلْتُ الصَّبِيُّ يَتَزَوَّجُ الصَّبِيَّةَ هَلْ يَتَوَارَثَانِ قَالَ إِنْ كَانَ أَبَوَاهُمَا زَوَّجَاهُمَا فَنَعَمْ قُلْتُ فَهَلْ يَجُوزُ طَلَاقُ الْأَبِ قَالَ لَا(۱).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: از امام صادق علیه السّلام یا امام محمد باقر علیه السّلام سؤال شد: پسر نابالغی با دخترکی ازدواج می کند، آیا از یکدیگر ارث می برند؟ فرمود: اگر والدین آنها را به عقد هم در آورده باشند، آری. گفته شد: آیا پدر می تواند برای پسرش طلاق بگیرد؟ فرمود: خیر. - . نوادر احمد بن محمد: ۷۱ -

**[ترجمه]

«۱۰»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر صَفْوَانُ عَنِ الْعَلَاءِ عَنْ أَحَدِهِمَا علیهما السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ كَانَ لَهُ وَلَدٌ فَزَوَّجَ مِنْهُ ابْنَتِي وَ فَرَضَ الصَّدَاقَ ثُمَّ مَاتَ مِنْ أَيْنَ يُحْسَبُ الصَّدَاقُ قَالَ مِنْ جَمِيعِ الْمَالِ إِنَّمَا هُوَ بِمَنْزِلَةِ الدَّيْنِ (۲).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: از امام جعفر صادق یا امام محمد باقر علیهما السّلام سؤال شد: مردی دختر مرا به ازدواج پسرش درآورد و مهری را معین کرد، سپس فوت نمود. مهریه از کجا محاسبه می‌شود؟ فرمود: از همه مالی که پدر داشته است، زیرا مهریه مانند دین و بدهی می باشد. - .نوادر احمد بن محمد: ۷۱ -

**[ترجمه]

«۱۱»

د،(۳)[العدد القويه] مُحَمَّدُ بْنُ جَرِيرٍ الطَّبَرِيُّ الشِّيعِيُّ غَيْرُ التَّارِيخِيِّ قَالَ: لَمَّا وَرَدَ سَبْيُ الْفُرْسِ إِلَى الْمَدِينَهِ أَرَادَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ بَيْعَ النِّسَاءِ وَ أَنْ يَجْعَلَ الرِّجَالَ عَبِيداً فَمَنَعَهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ وَ أَعْتَقَ نَصِيبَهُ مِنْهُمْ ثُمَّ الصَّحَابَهُ وَهَبُوا أَنْصِبَاءَهُمْ فَقَبِلَ وَ أَعْتَقَهُمْ جَمِيعاً ثُمَّ قَالَ علیه السلام هَؤُلَاءِ لَا يُكْرَهْنَ عَلَى التَّزْوِيجِ وَ لَكِنْ يُخَيَّرْنَ فَلَمَّا خُيِّرَتْ شَهْرَبَانُوَيْهِ فَقِيلَ لَهَا مَنْ تَخْتَارِينَ مِنْ خُطَّابِكِ وَ هَلْ أَنْتِ مِمَّنْ يُرِيدُ بَعْلًا فَسَكَتَتْ فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام قَدْ أَرَادَتْ وَ بَقِيَ الِاخْتِيَارُ فَقَالَ عُمَرُ وَ مَا عِلْمُكَ بِإِرَادَتِهَا الْبَعْلَ قَالَ علیه السلام إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله كَانَ إِذَا أَتَتْهُ كَرِيمَهُ قَوْمٍ لَا وَلِيَّ لَهَا وَ قَدْ خُطِبَتْ يَأْمُرُ أَنْ يُقَالَ لَهَا أَنْتِ رَاضِيَهٌ بِالْبَعْلِ فَإِنِ

اسْتَحْيَتْ وَ سَكَتَتْ جُعِلَتْ إِذْنُهَا صُمَاتَهَا وَ أَمَرَ بِتَزْوِيجِهَا وَ إِنْ قَالَتْ لَا لَمْ تُكْرَهْ عَلَى مَا تَخْتَارُهُ وَ إِنَّ شَهْرَبَانُوَيْهِ أُرِيَتِ الْخُطَّابَ فَأَوْمَأَتْ بِيَدِهَا وَ اخْتَارَتِ الْحُسَيْنَ عليه السلام فَأُعِيدَ الْقَوْلُ عَلَيْهَا فِي التَّخْيِيرِ فَأَشَارَتْ بِيَدِهَا وَ قَالَتْ بِلُغَتِهَا هَذَا إِنْ كُنْتُ مُخَيَّرَةً وَ جَعَلَتْ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام وَلِيَّهَا وَ خَطَبَ حُذَيْفَةُ إِلَى آخِرِ الْخَبَرِ وَ قَدْ مَرَّ فِي كِتَابِ الْجِهَادِ(۴)(۵).

**[ترجمه]دلائل طبری: محمد بن جریر طبری شیعه غیر مورخ گوید: وقتی اسیران ایرانی وارد مدینه شدند، عمر بن خطاب خواست زنان را بفروشد و مردان را غلام سازد؛ امیرالمؤمنین علی علیه السّلام، ممانعت نمود و سهم خود از اسیران را آزاد نمود، سپس صحابه نیز چنین نموده و عمر هم قبول کرده و چنین نمود. آنگاه امام فرمود: این زنان را به اکراه به تزویج در نیاورید، بلکه با اختیار خودشان باشد. وقتی امام شهربانو را در ازدواج مخيّر ساخت و به او گفته شد، از خواستگارانت چه کسی را اختیار می کنی و آیا همسر می خواهی؟ سکوت کرد. امام فرمود: قبول دارد و فقط باید انتخاب کند. عمر گفت از کجا می دانی که قصد ازدواج دارد؟ امام فرمود: هرگاه بانوی محترمی قيّم نداشت، در حالی که از او خواستگاری شده بود، نزد رسول خدا صلّى الله علیه و آله می آمد. پیامبر می فرمود: آیا راضی به شوهر هستی؟ اگر حیا کرده و سکوت می نمود، این سکوت را نشانه رضایت می دید و امر به ازدواج می داد. و اگر می گفت: خیر، بر خلاف میلش به نکاح کسی در نمی آورد. عمر بن خطاب به شهربانو نشان داده شد. شهربانو با دست به امام حسین علیه السّلام اشاره کرد و به زبان فارسی گفت: اگر مختار باشم، او را انتخاب می کنم و امیرالمؤمنین را ولی خود قرار داد. (این روایت در کتاب جهاد نقل شده است.) - . دلائل الطبری: ۸۱ -

**[ترجمه]

«۱۲»

الْهِدَايَةُ،: وَ لَا وِلَايَةَ لِأَحَدٍ عَلَى الِابْنَةِ إِلَّا لِأَبِيهَا مَا دَامَتْ بِكْراً فَإِذَا صَارَتْ ثَيِّباً فَلَا وِلَايَةَ لَهُ عَلَيْهَا وَ هِيَ أَمْلَكُ بِنَفْسِهَا وَ إِذَا كَانَتْ بِكْراً وَ كَانَ لَهُ أَبٌ

۱- ۱. نفس المصدر ص ۷۱.

۲- ۲. نفس المصدر ص ۷۱.

۳- ۳. كذا في الأصل بخطه قدّس سرّه.

۴- ۴. لكنه صحف فيه رمز د به و.

۵- ۵. كان الرمز(ين) كسوابقه و هو خطاء و قد سبق في ج ۱۰۰ ص ۵۶ نقله عن دلائل الطبريّ و هو فيها ص ۸۱.

وَ جَدٌّ فَالْجَدُّ أَحَقُّ بِتَزْوِيجِهَا مِنَ الْأَبِ مَا دَامَ الْأَبُ حَيّاً فَإِذَا مَاتَ الْأَبُ فَلَا وِلَايَهَ لِلْجَدِّ عَلَيْهَا لِأَنَّ الْجَدَّ إِنَّمَا يَمْلِکُ أَمْرَهَا فِی حَيَاهِ ابْنِهِ لِأَنَّهُ يَمْلِکُ ابْنَهُ فَإِذَا مَاتَ ابْنُهُ بَطَلَتْ وِلَايَتُهُ (۱).

**[ترجمه]الهدایه: پدر فقط تا وقتی بر دختر ولایت دارد که باکره باشد، و اگر بیوه شد، دیگر ولایت ندارد و زن بر خود ولایت دارد. اگر دختر باکره باشد و پدر و پدر بزرگ هم داشته باشد، تا زمانی که پدر زنده باشد، پدر بزرگ برای شوهر دادن او شایسته تر است. اما اگر پدر فوت نمود، پدر بزرگ دیگر ولایتی بر دختر ندارد. زیرا پدر بزرگ فقط در زمان حیات پسر خود، بر پسر و نوه اش ولایت دارد و اگر پسر مُرد، ولایت پدر بزرگ هم باطل می شود. - . الهدایه: ۶۸ -

**[ترجمه]

باب ۱۵ أحكام الإماء و ما يحل منها و ما يحرم

الآيات

النساء: وَ إِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا ... فَواحِدَهً أَوْ ما مَلَكَتْ أَيْمانُكُمْ (۲).

lt;meta info="- «فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَواحِدَهً أَوْ ما مَلَكَتْ أَيْمانُكُم» - . النساء/۳ -

{اگر بیم دارید که به عدالت رفتار نکنید، به یک [زنِ آزاد] یا به آنچه [از کنیزان] مالک شده اید [اکتفا کنید].}

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

ب، [قرب الإسناد] عَلِيٌّ عَنْ أَخِيهِ قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ قَالَ لِآخَرَ هَذِهِ الْجَارِيَهُ لَکَ حَيَاتَکَ أَ يَحِلُّ فَرْجُهَا قَالَ يَحِلُّ لَهُ فَرْجُهَا مَا لَمْ يَدْفَعْهَا إِلَى الَّذِی تَصَدَّقَ بِهَا عَلَيْهِ فَإِذَا تَصَدَّقَ بِهَا حَرُمَتْ عَلَيْهِ (۳).

**[ترجمه]قرب الاسناد: علی از برادرش امام موسی علیه السّلام روایت کند: از او درباره شخصی پرسیدم که به دیگری گفت: این کنیز تا وقتی که زنده هستی برای تو باشد. آیا عورت آن کنیز حلال است؟ فرمود: آری، حلال است تا زمانی که به کسی که آن را صدقه داده، بازنگرداند، اما اگر کنیز را به کسی که آن را صدقه داده بازپس دهد، دیگر حرام می شود. - . قرب الاسناد: ۱۰۹ -

**[ترجمه]

«۲»

وَ سَأَلْتُهُ عَنْ مَمْلُوكَهٍ بَيْنَ رَجُلَيْنِ تَزَوَّجَهَا أَحَدُهُمَا وَ الْآخَرُ غَائِبٌ هَلْ يَجُوزُ النِّكَاحُ قَالَ إِذَا كَرِهَ الْغَائِبُ لَمْ يَجُزِ النِّكَاحُ (۴).

**[ترجمه]قرب الاسناد: از او درباره كنيزى كه مال دو مرد است سؤال كردم. كه اگر يكى غايب باشد و ديگرى كنيز را به نكاح خود در آورد، چه حكمى دارد؟ فرمود: اگر شخص غايب راضى نباشد، نكاح جايز نيست. - . قرب الاسناد: ۱۰۹ -

**[ترجمه]

«۳»

قَالَ: وَ سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ تَزَوَّجَ جَارِيَهَ أُخْتِهِ أَوْ عَمَّتِهِ أَوِ ابْنِ أُخْتِهِ فَوَلَدَتْ مَا حَالُهُ قَالَ إِذَا كَانَ الْوَلَدُ شَيْئاً مِمَّنْ يَمْلِكُهُ عَتَقَ (۵)(۶).

**[ترجمه]قرب الاسناد: نيز سؤال كردم درباره مردى كه با كنيز خواهر يا عمه يا پسر خواهرش ازدواج كند و فرزندى حاصل شود، چه حكمى دارد؟ فرمود: اگر آن فرزند جزئى از مايملك آن مرد باشد، فرزند آزاد خواهد بود. - . قرب الاسناد: ۱۱۳ -

**[ترجمه]

«۵»

قَالَ: وَ سَأَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ يَشْتَرِى الْجَارِيَهَ فَيَقَعُ عَلَيْهَا أَ يَصْلُحُ بَيْعُهَا مِنَ الْجَدِّ قَالَ لَا بَأْسَ (۷).

ص: ۳۳۲

۱- ۱. الهدايه ص ۶۸.

۲- ۲. سوره النساء: ۳.

۳- ۳. قرب الإسناد ص ۱۰۹.

۴- ۴. قرب الإسناد ص ۱۰۹.

۵- ۵. زاد فى ماهش نسخه الأصل هنا[قال: سألته عن رجل زوّج جاريته أخاه أو عمه أو ابن عمه أو ابن أخيه فولدت، ما حال الولد؟ قال: إذا كان الولد يرث من ملكه عتق. تهذيب] و الظاهر أن الكاتب أراد أن يصحح لفظ الحديث« شيئا ممن يملكه» بقرينه ما فى التهذيب« يرث من ملكه»(ج ۸ ص ۲۴۲) فاشتبه على كاتب طبعه الكمبانىّ فجعله فى المتن راجع ص ۷۷ طبعه الكمبانىّ.

۶- ۶. قرب الإسناد ص ۱۰۹.

۷- ۷. قرب الإسناد ص ۱۱۳.

**[ترجمه]قرب الاسناد: و نیز پرسیدم: شخصی کنیزی را می خرد و با او همبستر می شود، آیا درست است که او را به پدر بزرگ خود بفروشد؟ فرمود: اشکالی ندارد. - . قرب الاسناد: ۱۱۳ -

**[ترجمه]

«۶»

قَالَ: وَ سَأَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ يَحْتَاجُ إِلَى جَارِيَةِ ابْنِهِ فَيَطَؤُهَا إِذَا كَانَ الِابْنُ لَمْ يَطَأْهَا هَلْ يَصْلُحُ ذَلِكَ قَالَ نَعَمْ هِيَ لَهُ حَلَالٌ إِلَّا أَنْ يَكُونَ الْأَبُ مُوسِراً فَيُقَوِّمُ الْجَارِيَةَ عَلَى نَفْسِهِ قِيمَةً ثُمَّ يَرُدُّ الْقِيمَةَ عَلَى ابْنِهِ (۱).

**[ترجمه]قرب الاسناد: و نیز سؤال کردم: مردی به کنیز پسر خود احتیاج پیدا کرده و با او همبستر می شود، در حالی که پسر با کنیز همبستری نکرده، آیا صحیح است؟ فرمود: آری کنیز برای پدر حلال است، البته اگر پدر ثروتمند باشد، کنیز را قیمت گذاشته و قیمت را به پسر پرداخت می کند. - . قرب الاسناد: ۱۱۹ -

**[ترجمه]

«۷»

ل، [الخصال] ابْنُ الْوَلِيدِ عَنِ الْحِمْيَرِيِّ عَنْ هَارُونَ عَنِ ابْنِ زِيَادٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام: يَحْرُمُ مِنَ الْإِمَاءِ عَشْرٌ لَا يُجْمَعُ بَيْنَ الْأُمِّ وَ الْبِنْتِ وَ بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ وَ لَا أَمَتُكَ وَ هِيَ حَامِلٌ مِنْ غَيْرِكَ حَتَّى تَضَعَ وَ لَا أَمَتُكَ وَ لَهَا زَوْجٌ وَ لَا أَمَتُكَ وَ هِيَ أُخْتُكَ مِنَ الرَّضَاعَةِ وَ لَا أَمَتُكَ وَ هِيَ عَمَّتُكَ مِنَ الرَّضَاعَةِ وَ لَا أَمَتُكَ وَ هِيَ خَالَتُكَ مِنَ الرَّضَاعَةِ وَ لَا أَمَتُكَ وَ هِيَ حَائِضٌ حَتَّى تَطْهُرَ وَ لَا أَمَتُكَ وَ هِيَ رَضِيعَتُكَ وَ لَا أَمَتُكَ وَ لَكَ فِيهَا شَرِيكٌ (۲).

**[ترجمه]الخصال: امام صادق علیه السّلام فرمودند: از میان کنیزان، ده تای آنها حرامند: میان مادر و دختر جمع نمی‌شود، یعنی نمی توان مادر و دختر کنیز را با هم در اختیار داشت؛ و نیز دو خواهر؛ و کنیزی که از دیگری حامله است تا وقتی فارغ شود؛ و کنیزی که شوهر دارد؛ و کنیزی که خواهر رضاعی تو است؛ و نیز کنیزی که عمه رضاعی و یا خاله رضاعی تو است؛ و نیز کنیزی که حیض است تا وقتی که پاک شود؛ و نیز کنیزی که دست پرورده توست (زنت به کنیز شیر داده)؛ و کنیزی که در او شریک داری. - . الخصال ۲: ۲۰۴ -

**[ترجمه]

«۸»

ن، [عيون أخبار الرضا عليه السلام] جَعْفَرُ بْنُ نُعَيْمِ بْنِ شَاذَانَ عَنْ عَمِّهِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شَاذَانَ عَنِ ابْنِ بَزِيعٍ قَالَ: سَأَلْتُ الرِّضَا عليه السلام عَنِ الرَّجُلِ لَهُ الْجَارِيَةُ فَيُقَبِّلُهَا هَلْ تَحِلُّ لِوَلَدِهِ فَقَالَ بِشَهْوَةٍ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ لَا مَا تَرَكَ شَيْئاً إِذَا قَبَّلَهَا بِشَهْوَةٍ ثُمَّ قَالَ عليه السلام ابْتِدَاءً مِنْهُ لَوْ جَرَّدَهَا فَنَظَرَ إِلَيْهَا بِشَهْوَةٍ حَرُمَتْ عَلَى أَبِيهِ وَ ابْنِهِ قُلْتُ إِذَا نَظَرَ إِلَى جَسَدِهَا قَالَ إِذَا نَظَرَ إِلَى فَرْجِهَا(۳).

**[ترجمه]عیون الاخبار: ابن بزیع گوید: از امام رضا علیه السّلام سؤال کردم: مردی کنیزی دارد و او را می بوسد، آیا این کنیز برای پسرش حلال است؟ فرمود: با شهوت بوسیده؟ گفتم: آری. گفت: خیر. هرگاه با شهوت بوسیده باشد، دیگر چیزی باقی نمی ماند. سپس فرمود: اگر کنیز را عریان سازد و با شهوت به او نگاه کند، بر پدر آن مرد و نیز پسر آن مرد حرام می شود. گفتم: اگر به بدنش نگاه کند؟ فرمود: اگر به عورت او نگاه کند. - . عیون الاخبار ۲: ۱۹ -

**[ترجمه]

«۹»

قَالَ: وَ سَأَلْتُهُ عَنْ مَمْلُوكَةٍ كَانَتْ بَيْنَ اثْنَيْنِ فَأَعْتَقَاهَا وَ لَهَا أَخٌ غَائِبٌ وَ هِيَ بِكْرٌ أَ يَجُوزُ لِأَحَدِهِمَا أَنْ يُزَوِّجَهَا أَوْ لَا يَجُوزُ إِلَّا بِأَمْرِ أَخِيهَا فَقَالَ بَلَى يَجُوزُ أَنْ يُزَوِّجَهَا قُلْتُ فَيَتَزَوَّجُهَا هُوَ إِنْ أَرَادَ ذَلِكَ قَالَ نَعَمْ (۴).

**[ترجمه]عیون الاخبار: ابن بزیع گوید: ازامام رضا علیه السّلام پرسیدم: دو نفر کنیزی را در اختیار دارند و او را آزاد می کنند و این کنیز، برادری در جای دوری دارد، آیا صحیح است که یکی از آن دو نفر با کنیز ازدواج کند یا باید از برادرش اجازه گیرد؟ فرمود: جایز است ازدواج کند. گفتم: پس هر وقت خواست، می تواند با کنیز ازدواج کند. فرمود: آری. - .عیون الاخبار ۲: ۲۰ -

**[ترجمه]

«۱۰»

ع، [علل الشرائع] أَبِي عَنْ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ صَالِحِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ يُونُسَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام أَقْوَامٌ اشْتَرَكُوا فِي جَارِيَةٍ وَ ائْتَمَنُوا بَعْضَهُمْ وَ جَعَلُوا الْجَارِيَةَ عِنْدَهُ فَوَطِئَهَا قَالَ يُجْلَدُ الْحَدَّ وَ يُدْرَأُ عَنْهُ مِنَ الْحَدِّ بِقَدْرِ مَا لَهُ

۱- ۱. قرب الإسناد ص ۱۱۹.

۲- ۲. الخصال ج ۲ ص ۲۰۴.

۳- ۳. عیون الأخبار ج ۲ ص ۱۹.

۴- ۴. نفس المصدر ج ۲ ص ۲۰.

فِيهَا وَ تُقَوَّمُ الْجَارِيَهُ وَ يُغَرَّمُ ثَمَنَهَا لِلشُّرَكَاءِ فَإِنْ كَانَتِ الْقِيمَهُ فِي الْيَوْمِ الَّذِي وَطِئَ أَقَلَّ مِمَّا اشْتُرِيَتْ فَإِنَّهُ يُلْزَمُ أَكْثَرَ الثَّمَنَيْنِ لِأَنَّهُ قَدْ أَفْسَدَ عَلَى شُرَكَائِهِ وَ إِنْ كَانَتِ الْقِيمَهُ فِي الْيَوْمِ الَّذِي وَطِئَ أَكْثَرَ مِمَّا اشْتُرِيَتْ بِهِ أُلْزِمَ الْأَكْثَرَ لِاسْتِفْسَادِهَا(۱).

**[ترجمه]علل الشرایع: عبدالله بن سنان گوید: به امام صادق علیه السّلام گفتم: گروهی به طور اشتراکی در یک کنیز شریک هستند و وی را به شخصی از خودشان می سپارند، آن شخص با کنیز همبستر می شود، چه حکمی دارد؟ فرمود: حد شلاق بر او جاری می شود و به اندازه مالش از شلاق کاسته و به کنیز داده می شود و کنیز را قیمت می گذارند و غرامت به شریکان داده می شود. اگر قیمت در روزی که همبستری کرده، کمتر از پول خرید کنیز باشد، باید آن قیمتی را که بیشتر است بپردازد زیرا که به شرکای خود زیان رسانده؛ و اگر قیمت کنیز در آن روزی که همبستری کرده بیشتر از پول خرید باشد، باید قیمت بالاتر را بدهد، به خاطر اینکه بر کنیز لطمه وارد کرده است. - . علل الشرایع: ۵۸۰ -

**[ترجمه]

«۱۱»

ب، [قرب الإسناد] أَبُو الْبَخْتَرِيِّ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِيهِ علیهما السلام: أَنَّ عَلِيّاً كَانَ يَنْهَى الرَّجُلَ إِذَا كَانَتْ لَهُ أَمَهٌ وَ لَهَا وَلَدٌ مِنْ غَيْرِهِ فَمَاتَ وَلَدُهَا أَنْ يَمَسَّهَا حَتَّى تَحِيضَ حَيْضَهً أَوْ يَسْتَبِينَ حَامِلٌ هِيَ أَمْ لَا(۲).

**[ترجمه]قرب الاسناد: امام محمد باقر علیه السّلام به نقل از علی علیه السّلام فرمود: علی علیه السّلام نهی می کرد که مرد به کنیز خود دست بزند، در حالی که کنیز از مرد دیگری فرزندی داشته و فوت شده، تا زمانی که یک حیض کامل ببیند یا مشخص شود که کنیز حامله است یا نه. - اخبار پاک شدن در أبواب بیع آمده است. - . قرب الاسناد: ۶۶ -

**[ترجمه]

أقول

قد مضی أخبار الاستبراء فی أبواب البیع.

**[ترجمه]قد مضی أخبار الاستبراء فی أبواب البیع.

**[ترجمه]

«۱۲»

ب، [قرب الإسناد] أَبُو الْبَخْتَرِيِّ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام عَنْ أَبِيهِ علیه السلام قَالَ قَالَ عَلِيٌّ علیه السلام: مَنِ اتَّخَذَ مِنَ الْإِمَاءِ أَكْثَرَ مِمَّا يَنْكِحُ أَوْ نَكَحَ فَالْإِثْمُ عَلَيْهِ إِنْ بَغَيْنَ (۳).

**[ترجمه]قرب الاسـناد: امام محمد باقر علیه السّـلام فرمودند که علی علیه السّـلام فرموده است: هر کس کنیزانی بیشتر از نیاز خود بگیرد و این کنیزان زنا کنند، گناه بر آن شخص است. - . قرب الاسناد: ۷۰ -

**[ترجمه]

«۱۳»

ل، [الخصال] أَبِی عَنْ سَـعْدٍ عَنِ ابْنِ یَزِیدَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنِ الْحُسَـیْنِ بْنِ الْمُخْتَارِ رَفَعَهُ إِلَی سَـلْمَانَ رَحْمَهُ اللَّهِ عَلَیْهِ أَنَّهُ قَالَ فِی حَدِیثٍ لَهُ: مَنِ اتَّخَذَ جَارِیَهً فَلَمْ یَأْتِهَا فِی کُلِّ أَرْبَعِینَ یَوْماً ثُمَّ أَتَتْ مُحَرَّماً کَانَ وِزْرُ ذَلِکَ عَلَیْهِ (۴).

**[ترجمه]الخصـال: از سـلمان روایت شـده است: هر کس کنیزی بگیرد و در چهـل روز یـک بـار بر او وارد نشود و این کنیز کار حرامی انجام دهد، بار گناه این کار بر عهده اوست. - . الخصال ۲: ۳۱۷ -

**[ترجمه]

«۱۴»

ل، [الخصال] ابْنُ الْوَلِیـدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ ابْنِ یَزِیـدَ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِیسَـی عَمَّنْ ذَکَرَهُ عَنْ أَبِی عَبْـدِ اللَّهِ علیه السـلام قَالَ: مَنِ اتَّخَذَ جَارِیَهً فَلَمْ یَأْتِهَا فِی کُلِّ أَرْبَعِینَ یَوْماً کَانَ وِزْرُ ذَلِکَ عَلَیْهِ (۵).

**[ترجمه]الخصـال: امـام صـادق علیه السّـلام فرمودنـد: هر کس کنیزی اختیـار کنـد و در هر چهـل روز یک بار با او همبستر نشود، گناه آن بر عهده اوست. - . الخصال ۲: ۳۱۷ -

**[ترجمه]

«۱۵»

ج، [الإحتجـاج] الرَّیَّانُ بْنُ شَبِیبٍ قَـالَ: سَـأَلَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السـلام یَحْیَی بْنَ أَکْثَمَ الْقَاضِـیَ فِی مَجْلِسِ الْمَأْمُونِ فَقَالَ علیه السـلام أَخْبِرْنِی عَنْ رَجُلٍ نَظَرَ إِلَی امْرَأَهٍ فِی أَوَّلِ النَّهَـارِ وَ کَانَ نَظَرُهُ إِلَیْهَا حَرَاماً عَلَیْهِ فَلَمَّا ارْتَفَعَ النَّهَارُ حَلَّتْ لَهُ فَلَمَّا زَالَتِ الشَّمْسُ حَرُمَتْ عَلَیْهِ فَلَمَّا کَانَ وَقْتُ الْعَصْرِ حَلَّتْ لَهُ فَلَمَّا غَرَبَتِ الشَّمْسُ حَرُمَتْ عَلَیْهِ فَلَمَّا

۱- ۱. علل الشرائع ص ۵۸۰.

۲- ۲. قرب الإسناد ص ۶۶.

۳- ۳. قرب الإسناد ص ۷۰.

۴- ۴. الخصال ج ۲ ص ۳۱۷.

۵- ۵. الخصال ج ۲ ص ۳۱۷.

دَخَلَ وَقْتُ الْعِشَاءِ الْآخِرَةِ حَلَّتْ لَهُ فَلَمَّا كَانَ وَقْتُ انْتِصَافِ اللَّيْلِ حَرُمَتْ عَلَيْهِ فَلَمَّا طَلَعَ الْفَجْرُ حَلَّتْ مَا حَالُ هَذِهِ الْمَرْأَةِ وَ بِمَا ذَا حَلَّتْ لَهُ وَ حَرُمَتْ عَلَيْهِ فَقَالَ لَهُ يَحْيَى بْنُ أَكْثَمَ لَا وَ اللَّهِ لَا أَهْتَدِي إِلَى جَوَابِ هَذَا السُّؤَالِ وَ لَا أَعْرِفُ الْوَجْهَ فِيهِ فَإِنْ رَأَيْتَ أَنْ تُفِيدَنَاهُ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام هَذِهِ أَمَةٌ لِرَجُلٍ مِنَ النَّاسِ نَظَرَ إِلَيْهَا أَجْنَبِيٌّ فِي أَوَّلِ النَّهَارِ فَكَانَ نَظَرُهُ إِلَيْهَا حَرَاماً عَلَيْهِ فَلَمَّا ارْتَفَعَ النَّهَارُ ابْتَاعَهَا مِنْ مَوْلَاهَا فَحَلَّتْ لَهُ فَلَمَّا كَانَ عِنْدَ الظُّهْرِ أَعْتَقَهَا فَحَرُمَتْ عَلَيْهِ فَلَمَّا كَانَ وَقْتُ الْعَصْرِ تَزَوَّجَهَا فَحَلَّتْ لَهُ فَلَمَّا كَانَ وَقْتُ الْمَغْرِبِ ظَاهَرَ مِنْهَا فَحَرُمَتْ عَلَيْهِ فَلَمَّا كَانَ وَقْتُ الْعِشَاءِ الْآخِرَةِ كَفَّرَ عَنِ الظِّهَارِ فَحَلَّتْ لَهُ فَلَمَّا كَانَ نِصْفُ اللَّيْلِ طَلَّقَهَا وَاحِدَةً فَحَرُمَتْ عَلَيْهِ فَلَمَّا كَانَ عِنْدَ الْفَجْرِ رَاجَعَهَا فَحَلَّتْ لَهُ (۱).

**[ترجمه]الاحتجاج: امام محمد جواد علیه السّلام در مجلس مأمون عباسی از یحیی بن أکثم قاضی سؤال کرد: مرا با خبر ساز از اینکه، مردی به زنی در اول روز نگـاه می کنـد و نگاهش حرام است و در میانه روز حلال است و در هنگام زوال خورشـید دوباره حرام می شود، و در هنگام عصـر حلال و هنگامی که خورشـید غروب کند حرام و در هنگام عشا حلال و در نیمه شب حرام و در طلوع فجر حلال می شود. حالت این زن چگونه است؟ و از چه روی حلال و حرام می شود؟ یحیی بن اکثم گفت: به خدا که راه رسیدن به جواب این سؤال را نمی دانم، اگر خواهی ما را جواب ده. امام فرمود: این زن مردی است که غریبه‌ای در اول روز به زن نگاهی حرام می کنـد و هنگامی که روز می شود زن را از صاحبش می خرد پس حلال می شود؛ و در ظهر کنیز را آزاد می کنـد، پس حرام می شود؛ هنگـام عصـر با او ازدواج می کنـد پس حلال می شود؛ هنگام مغرب ظهار می‌کند [یعنی به او می گویـد: تو بر من چون مـادرم حرام هستی] پس حرام می شود؛ و در هنگـام عشـاء کفـاره ظهار را می‌دهـد پس حلال می‌شود؛ در نیمه شب یک بار طلاقش می‌دهـد پس بر او حرام می شود؛ و هنگام فجر رجوع می کنـد، پس حلال می... شود. -. الاحتجاج ۲: ۲۴۴ -

**[ترجمه]

«۱۶»

شا، [الإرشاد]: رُفِعَ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام بِالْيَمَنِ رَجُلَانِ بَيْنَهُمَا جَارِيَةٌ يَمْلِكَانِ رِقَّهَا عَلَى السَّوَاءِ قَدْ جَهِلَا حَظْرَ وَطْئِهَا فَوَطِئَاهَا مَعاً فِي طُهْرٍ وَاحِدٍ عَلَى ظَنٍّ مِنْهُمَا جَوَازَ ذَلِكَ لِقُرْبِ عَهْدِهِمَا بِالْإِسْلَامِ وَ قِلَّهِ مَعْرِفَتِهِمْ بِمَا تَضَمَّنَتْهُ الشَّرِيعَهُ مِنَ الْأَحْكَامِ فَحَمَلَتِ الْجَارِيَهُ وَ وَضَعَتْ غُلَاماً فَاخْتَصَمَا إِلَيْهِ فِيهِ فَقَرَعَ عَلَى الْغُلَامِ بِاسْمِهِمَا فَخَرَجَتِ الْقُرْعَهُ لِأَحَدِهِمَا فَأَلْحَقَ الْغُلَامَ بِهِ وَ أَلْزَمَهُ نِصْفَ قِيمَهِ الْوَلَدِ أَنْ لَوْ كَانَ عَبْداً لِشَرِيكِهِ وَ قَالَ لَوْ عَلِمْتُ أَنَّكُمَا أَقْدَمْتُمَا عَلَى مَا فَعَلْتُمَاهُ بَعْدَ الْحُجَّهِ عَلَيْكُمَا بِحَظْرِهِ لَبَالَغْتُ فِي عُقُوبَتِكُمَا وَ بَلَغَ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله هَذِهِ الْقِصَّهُ فَأَمْضَاهَا وَ أَقَرَّ الْحُكْمَ بِهَا فِي الْإِسْلَامِ وَ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَ فِينَا أَهْلَ الْبَيْتِ مَنْ يَقْضِي عَلَى سُنَنِ دَاوُدَ علیه السلام (۲).

**[ترجمه]ارشاد المفید: دو مرد از یمن نزد امیرالمؤمنین شکایت آوردند، بدین شکل که آن دو نفر یک کنیز مشترک داشتند و علم و آگاهی نسبت به زمان همبستری با او را نداشتند و در یک ماه هر دو با کنیز همبستر شدند و کنیز پسری آورد، آن دو مرد بر سر پسر منازعه کردند و شکایت نزد امیرالمؤمنین آوردند؛ وی قرعه کشید و پسر به یکی از آن دو رسید و امر نمود که نصف قیمت یک غلام بچه را به آن دیگری بپردازد و فرمود: اگر می دانستم که شما بعد از فهمیدن احکام اسلامی این کار را

کرده اید، شما را به شدت مجازات می کردم. این خبر به رسول خدا صلّی الله علیه و آله رسید، آن را تأیید کرد و بدین وسیله یکی از احکام اسلامی شد. پیامبر فرمود: سپاس خدای را که در میان اهل بیت ما کسی را قرار داده که به سنت داود پیامبر علیه السّلام حکم می کند. - . ارشاد المفید: ۱۰۵ -

**[ترجمه]

«۱۷»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ عِیسَی بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: سُئِلَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ أُخْتَیْنِ مَمْلُوکَتَیْنِ یَنْکِحُ إِحْدَاهُمَا أَ یَحِلُّ لَهُ الْأُخْرَی فَقَالَ لَیْسَ یَنْکِحُ الْأُخْرَی إِلَّا دُونَ الْفَرْجِ وَ إِنْ لَمْ یَفْعَلْ فَهُوَ خَیْرٌ لَهُ نَظِیرُ تِلْکَ الْمَرْأَهِ تَحِیضُ فَتَحْرُمُ عَلَی زَوْجِهَا أَنْ یَأْتِیَهَا فِی فَرْجِهَا لِقَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ وَ لا تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّی یَطْهُرْنَ قَالَ وَ أَنْ

۱- ۱. الاحتجاج ج ۲ ص ۲۴۴.

۲- ۲. إرشاد المفید ص ۱۰۵ طبع النجف سنه ۱۳۸۲.

تَجْمَعُوا بَيْنَ الْأَخْتَيْنِ إِلَّا ما قَدْ سَلَفَ يَعْنِي فِي النِّكَاحِ فَيَسْتَقِيمُ لِلرَّجُلِ أَنْ يَأْتِيَ امْرَأَتَهُ وَ هِيَ حَائِضٌ فِيمَا دُونَ الْفَرْجِ (۱).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: از امام صادق علیه السّلام سؤال شد که می شود دو خواهر کنیز را با هم در عقد نکاح داشت؟ فرمود: دومین خواهر را نمی توان [همزمان با خواهر اول] به نکاح در آورد، مگر در صورتی که عورت او سالم بماند و اگر این کار نشود، بهتر است. مانند آن زنی که حیض می شود و بر شوهرش حرام است که دخول کند. خداوند می فرماید: «وَ لا تَقْرَبُوهُنَ حَتَّى يَطْهُرْنَ» و نیز فرمودند: «وَ أَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ إِلاَّ ما قَدْ سَلَف»، {و جمع دو خواهر با همدیگر - مگر آنچه که در گذشته رخ داده باشد.} یعنی دو خواهر را نباید در نکاح داشت. و بر مرد واجب است که بدون دخول نزد همسر حایض خویش باشد. - . تفسیر العیاشی ۱: ۲۳۲ -

**[ترجمه]

«۱۸»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَبِي عَوْنٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا صَالِحٍ قَالَ: قَالَ عَلِيٌّ علیه السلام ذَاتَ يَوْمٍ سَلُونِي فَقَالَ ابْنُ الْكَوَّاءِ أَخْبِرْنِي عَنْ بِنْتِ الْأَخِ مِنَ الرَّضَاعَةِ وَ عَنِ الْمَمْلُوكَتَيْنِ الْأُخْتَيْنِ فَقَالَ إِنَّكَ لَذَاهِبٌ فِي التِّيهِ سَلْ مَا يَعْنِيكَ أَوْ مَا يَنْفَعُ فَقَالَ ابْنُ الْكَوَّاءِ إِنَّمَا نَسْأَلُكَ عَمَّا لَا نَعْلَمُ فَأَمَّا مَا نَعْلَمُ فَلَا نَسْأَلُكَ عَنْهُ ثُمَّ قَالَ أَمَّا الْأُخْتَانِ الْمَمْلُوكَتَانِ أَحَلَّتْهُمَا آيَةٌ وَ حَرَّمَتْهُمَا آيَةٌ وَ لَا أُحِلُّهُ وَ لَا أُحَرِّمُهُ وَ لَا أَفْعَلُهُ أَنَا وَ لَا وَاحِدٌ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي (۲).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: امام علی علیه السّلام روزی در میان جمعی فرمود: از من سؤال کنید. ابن الکوا پرسید: ما را با خبر ساز از نکاح با دختر رضاعی برادر و ازدواج با دو خواهر که کنیز هستند. امام فرمودند: تو در وادی سرگشتگی هستی، چیزی بپرس که به تو مربوط باشد. ابن الکوا گفت: ما چیزی را که نمی دانیم می پرسیم، آنچه را که می دانیم نمی پرسیم. سپس امام علیه السلام فرمود: اما درباره دو کنیزی که خواهرند، یک آیه آن را حلال و آیه ای دیگر آن را حرام ساخته و من هم نه حلال می کنم و نه حرام، خودم هم چنین کاری نمی کنم و هیچ یک از اهل بیتم نیز چنین نکنند. - . تفسیر العیاشی ۱: ۲۳۲ -

**[ترجمه]

«۱۹»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر مُحَمَّدُ بْنُ الْفُضَيْلِ عَنْ بِي الصَّبَّاحِ قَالَ: سُئِلَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ رَجُلٍ عِنْدَهُ أُخْتَانِ مَمْلُوكَتَانِ فَوَطِئَ إِحْدَاهُمَا ثُمَّ وَطِئَ الْأُخْرَى قَالَ حَرُمَتْ عَلَيْهِ الْأُولَى حَتَّى تَمُوتَ الْأُخْرَى قُلْتُ أَ رَأَيْتَ إِنْ بَاعَهَا قَالَ إِنْ كَانَ إِنَّمَا يَبِيعُهَا حَاجَةً وَ لَا يَخْطُرُ عَلَى بَالِهِ مِنَ الْأَوَّلِ شَيْ ءٌ فَلَا بَأْسَ وَ إِنْ كَانَ إِنَّمَا يَبِيعُهَا لِيَرْجِعَ إِلَى الْأُولَى فَلَا(۳).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: از امام صادق علیه السّلام سؤال شد: مردی دو کنیز خواهر دارد، یک مرتبه با اولی و دیگر بار با دومی همبستر شده، چه حکمی دارد؟ فرمودند: کنیز اول بر او حرام است تا زمانی که کنیز دومی فوت شود. گفتم: درباره فروش او نظرتان چیست؟ فرمود: اگر از روی نیازمندی کنیز دوم را بفروشد و در فکر کنیز اول نباشد عیبی

ندارد، اما اگر کنیز دوم را بفروشد برای اینکه به کنیز اول برسد، صحیح نیست. - . نوادر احمد بن محمد: ۷۰ -

**[ترجمه]

«۲۰»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر ابْنُ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ جَمِیلٍ وَ حَمَّادٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: الْأُمُّ وَ الِابْنَهُ سَوَاءٌ إِذَا لَمْ یَدْخُلْ بِهَا(۴).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند: مادر و دختر یکسان هستند [برای ازدواج] مادامی که دخول نکرده باشد. - .نوادر احمد بن محمد: ۷۰ -

**[ترجمه]

«۲۱»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر الْقَاسِمُ عَنْ عَلِیٍّ عَنْ أَبِی إِبْرَاهِیمَ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ یَمْلِکُ أُخْتَیْنِ أَ یَطَؤُهُمَا جَمِیعاً قَالَ یَطَأُ إِحْدَاهُمَا فَإِذَا وَطِئَ الثَّانِیَهَ حَرُمَتِ الْأُولَی عَلَیْهِ حَتَّی تَمُوتَ الثَّانِیَهُ أَوْ یُفَارِقَهَا وَ لَیْسَ لَهُ أَنْ یَبِیعَ الثَّانِیَهَ مِنْ أَجْلِ الْأُولَی لِیَرْجِعَ إِلَیْهَا إِلَّا أَنْ یُجَدِّدَ فِیهِ بِجَارِیَتِهِ أَوْ یَتَصَدَّقَ بِهَا أَوْ یَمُوتَ (۵).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: از امام موسی بن جعفر علیه السلام سؤالی شد: مردی دو کنیز خواهر دارد، آیا می توانـد بر هر دو دخول کنـد؟ فرمود: می‌توانـد بـا یکی از آنها همبستر شود و اگر دومی را هم دخول کنـد، کنیز اول بر او حرام خواهـد شـد تـا اینکه دومی بمیرد یا از او جـدا شود، و نمی‌توانـد به خاطر حلال شـدن کنیز اول، کنیز دوم را بفروشـد. تا به او رجوع کند، مگر این که کنیزش را تجدید کند یا او را صدقه دهد یا بمیرد. - . نوادر احمد بن محمد: ۷۰ -

**[ترجمه]

«۲۲»

کِتَابُ، سُلَیْمِ بْنِ قَیْسٍ عَنْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: فِی سِیَاقِ ذِکْرِ بِدَعِ عُمَرَ قَالَ علیه السلام وَ عِتْقُهُ أُمَّهَاتِ الْأَوْلَادِ وَ أَخَذَ النَّاسُ بِقَوْلِهِ وَ تَرَکُوا أَمْرَ اللَّهِ وَ أَمْرَ

ص: ۳۳۶

۱- ۱. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۲۳۲.

۲- ۲. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۲۳۲.

٣- ٣. نوادر أحمد بن محمّد بن عيسى ص ٧٠ ملحقا بفقه الرضا.

٤- ۴. نوادر أحمد بن محمّد بن عيسى ص ٧٠ ملحقا بفقه الرضا.

٥- ۵. نوادر أحمد بن محمّد بن عيسى ص ٧٠ ملحقا بفقه الرضا.

رَسُولِهِ وَ رَدُّهُ سَبَايَا تُسْتَرَ وَ هُنَّ حَبَالَى وَ إِعْتَاقُهُ سَبَايَا أَهْلِ الْيَمَنِ الْحَدِيثَ (۱).

**[ترجمه]کتاب سلیم بن قیس: امیرالمؤمنین علیه السّلام در زمینه ذکر بدعت‌های عمر فرمود: عمر کنیزانی را که دارای بچه بودند آزاد ساخت، مردم هم سخنش را پذیرفتند و امر خدا و امر رسولش را ترک کردند. وی دختران اسیر شوشتر را که حامله بودند و نیز اسیران اهل یمن را آزاد ساخت. - . کتاب سلیم بن قیس: ۱۲۲،۱۲۳ -

**[ترجمه]

«۲۳»

نَوَادِرُ الرَّاوَنْدِيِّ، بِإِسْنَادِهِ عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ عَلِيٌّ علیه السلام: إِنَّ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ دَعَا رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِلَى طَعَامِهِ فَإِذَا وَلِيدَةٌ عَظِيمٌ بَطْنُهَا تَخْتَلِفُ بِالطَّعَامِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَا هَذِهِ فَقَالَ اشْتَرَيْتُهَا يَا رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ بِهَا هَذَا الْحَبَلُ فَقَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله هَلْ تَرَاهَا قَالَ نَعَمْ قَالَ لَوْ لَا حُرْمَةُ طَعَامِكَ لَلَعَنْتُكَ لَعَنَةً تَدْخُلُ عَلَيْكَ فِي قَبْرِكَ أَعْتِقْ مَا فِي بَطْنِهَا فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ بِمَ اسْتَحَقَّ الْعِتْقَ قَالَ لِأَنَّ نُطْفَتَكَ غَذَّى سَمْعَهُ وَ بَصَرَهُ وَ لَحْمَهُ وَ دَمَهُ وَ شَعْرَهُ وَ بَشَرَهُ (۲).

ص: ۳۳۷

۱- ۱. کتاب سلیم بن قیس ص ۱۲۲- ۱۲۳ ضمن حدیث طبع النجف.

۲- ۲. نوادر الراوندیّ ص ۳۷.

**[ترجمه]نوادر الراوندی: امام علی علیه السّلام فرمودند: مردی از انصار پیامبر خدا صلّی الله علیه و آله را به غذا دعوت کرد. در میانه غذا خوردن، رسول خدا صلّی الله علیه و آله کنیزکی را دید که شکم بزرگی دارد و پذیرایی می کند. پیامبر فرمود: این کیست؟ گفت: او را در حالی که حامله بود خریده‌ام. پیامبر فرمودند: آیا با او همبستر می شوی؟ گفت: آری. پیامبر فرمود: اگر حرمت طعامت نبود، تو را لعنتی می‌کردم که داخل قبرت شود. آنچه که این زن در شکم دارد را آزاد کن. مرد گفت: ای رسول خدا از چه روی مستحق این لعنت هستم؟ فرمود: زیرا نطفه تو گوش و چشم و گوشت و خون و مو و پوستش را تغذیه می کند. - . نوادر الراوندی: ۳۷ -

**[ترجمه]

باب ۱۶ أحكام تزويج الإماء زائدا على ما تقدم في الباب السابق

الآيات

النساء: وَ مَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلًا أَنْ يَنْكِحَ الْمُحْصَناتِ الْمُؤْمِناتِ فَمِنْ ما مَلَكَتْ أَيْمانُكُمْ مِنْ فَتَياتِكُمُ الْمُؤْمِناتِ وَ اللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمانِكُمْ بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ فَانْكِحُوهُنَّ بِإِذْنِ أَهْلِهِنَّ وَ آتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ مُحْصَناتٍ غَيْرَ مُسافِحاتٍ وَ لا مُتَّخِذاتِ أَخْدانٍ فَإِذا أُحْصِنَّ فَإِنْ أَتَيْنَ بِفاحِشَةٍ فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ ما عَلَى الْمُحْصَناتِ مِنَ الْعَذابِ ذلِكَ لِمَنْ خَشِيَ الْعَنَتَ مِنْكُمْ وَ أَنْ تَصْبِرُوا خَيْرٌ لَكُمْ وَ اللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ يُرِيدُ اللَّهُ لِيُبَيِّنَ لَكُمْ وَ يَهْدِيَكُمْ سُنَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَ يَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَ اللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ وَ اللَّهُ يُرِيدُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَ يُرِيدُ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الشَّهَواتِ أَنْ تَمِيلُوا مَيْلًا عَظِيماً يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُخَفِّفَ عَنْكُمْ وَ خُلِقَ الْإِنْسانُ ضَعِيفاً(۱).

<meta info="- «وَ مَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلاً أَنْ يَنْكِحَ الْمُحْصَناتِ الْمُؤْمِناتِ فَمِنْ ما مَلَكَتْ أَيْمانُكُمْ مِنْ فَتَياتِكُمُ الْمُؤْمِناتِ وَ اللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمانِكُمْ بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ فَانْكِحُوهُنَّ بِإِذْنِ أَهْلِهِنَّ وَ آتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ مُحْصَناتٍ غَيْرَ مُسافِحاتٍ وَ لا مُتَّخِذاتِ أَخْدانٍ فَإِذا أُحْصِنَّ فَإِنْ أَتَيْنَ بِفاحِشَةٍ فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ ما عَلَى الْمُحْصَناتِ مِنَ الْعَذابِ ذلِكَ لِمَنْ خَشِيَ الْعَنَتَ مِنْكُمْ وَ أَنْ تَصْبِرُوا خَيْرٌ لَكُمْ وَ اللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ يُرِيدُ اللَّهُ لِيُبَيِّنَ لَكُمْ وَ يَهْدِيَكُمْ سُنَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَ يَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَ اللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ وَ اللَّهُ يُرِيدُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَ يُرِيدُ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الشَّهَواتِ أَنْ تَمِيلُوا مَيْلاً عَظِيماً يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُخَفِّفَ عَنْكُمْ وَ خُلِقَ الْإِنْسانُ ضَعِيفاً» - . النساء / ۲۸-۲۵ -

{و هر کس از شما، از نظر مالی نمی تواند زنانِ [آزادِ] پاکدامنِ با ایمان را به همسری [خود] درآورد، پس با دختران جوانسالِ با ایمان شما که مالک آنان هستید [ازدواج کند]؛ و خدا به ایمان شما داناتر است. [همه] از یکدیگرید. پس آنان را با اجازه خانواده شان به همسریِ [خود] درآورید و مهرشان را به طور پسندیده به آنان بدهید [به شرط آنکه] پاکدامن باشند نه زناکار، و دوست گیران پنهانی نباشند. پس چون به ازدواج [شما] درآمدند، اگر مرتکب فحشا شدند، پس بر آنان نیمی از عذاب [=مجازاتِ] زنان آزاد است. این [پیشنهاد زناشویی با کنیزان] برای کسی از شماست که از آلایش گناه بیم دارد؛ و صبر کردن، برای شما بهتر است، و خداوند آمرزنده مهربان است. خدا می خواهد برای شما توضیح دهد، و راه [و رسم] کسانی را که پیش از شما بوده اند به شما بنمایاند، و بر شما ببخشاید، و خدا دانای حکیم است. خدا می خواهد تا بر شما ببخشاید؛ و کسانی که از خواسته ها[ی نفسانی] پیروی می کنند، می خواهند شما دستخوش انحرافی بزرگ شوید. خدا می خواهد تا

بارتان را سَبُک گرداند؛ و [می داند که] انسان، ناتوان آفریده شده است.}

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

ب، [قرب الإسناد] عَلِيٌّ عَنْ أَخِيهِ عليه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ قَالَ لِأَمَتِهِ وَ أَرَادَ أَنْ يُعْتِقَهَا وَ يَتَزَوَّجَهَا أَعْتَقْتُكِ وَ جَعَلْتُ صَدَاقَكِ عِتْقَكِ قَالَ عَتَقَتْ وَ هِيَ بِالْخِيَارِ إِنْ شَاءَتْ تَزَوَّجَتْهُ وَ إِنْ شَاءَتْ فَلَا وَ إِنْ تَزَوَّجَتْهُ فَلْيُعْطِهَا شَيْئاً وَ إِنْ قَالَ تَزَوَّجْتُكِ وَ جَعَلْتُ مَهْرَكِ عِتْقَكِ كَانَ النِّكَاحُ (۲)

شَيْئاً وَاجِباً إِلَى أَنْ يُعْطِيَهَا شَيْئاً(۳).

**[ترجمه]قرب الاسناد: علی ابن جعفر علیه السّلام به نقل از برادرش امام موسی علیه السّلام گفته است: از او درباره مردی سؤال کردم که قصد ازدواج با کنیزش را داشت و می خواست او را آزاد کند و به کنیز گفت: تو را آزاد کردم و مهریه ات را آزادی ات قرار دادم. فرمود: کنیز آزاد است و اختیار دارد که با مرد ازدواج کند یا نه و اگر مرد بگوید: با تو ازدواج کرده و مهریه ات را آزادی تو قرار می دهم، نکاح جاری شده است تا اینکه چیزی هم به زن بدهد. - . قرب الاسناد: ۱۰۹ -

**[ترجمه]

«۲»

ما، [الأمالی للشيخ الطوسی] حَمَّوَيْهِ عَنْ أَبِی الْحُسَيْنِ عَنْ أَبِی خَلِيفَةَ عَنْ شَاكِرِ بْنِ الْعِيَاضِ عَنْ هَاشِمِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ كِنَانَةَ عَنْ صَفِيَّةَ قَالَتْ: أَعْتَقَنِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ جَعَلَ عِتْقِی صَدَاقِی (۴).

**[ترجمه]امالی الطوسی: صفیه گوید: رسول خدا صلّی الله علیه و آله مرا آزاد ساخت و صداق مرا آزادی من قرار داد. - . امالی الطوسی ۲: ۱۹ -

**[ترجمه]

«۳»

ب، [قرب الإسناد] ابْنُ طَرِيفٍ عَنِ ابْنِ عُلْوَانَ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِيهِ عليهما السلام: أَنَ

۱- ۱. سوره النساء: ۲۵- ۲۸.

۲- ۲.(فان النكاح واقع و لا يعطيها شيئا، فقيه) كذا فى هامش الأصل.

۳- ۳. قرب الإسناد ص ۱۰۹.

۴- ۴. أمالى الطوسىّ ج ۲ ص ۱۹.

رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَضَی فِی بَرِیرَهَ بِشَیْئَیْنِ قَضَی فِیهَا بِأَنَّ الْوَلَاءَ لِمَنْ أَعْتَقَ وَ قَضَی لَهَا بِالتَّخْیِیرِ حِینَ أَعْتِقَتْ وَ قَضَی أَنَّ مَا تَصَدَّقَ بِهِ عَلَیْهَا فَأَهْدَتْهُ فَهِیَ هَدِیَّهٌ لَا بَأْسَ بِأَکْلِهِ (۱).

**[ترجمه]قرب الاسناد: امام محمد باقر علیه السّلام گوید: رسول خدا صلّی الله علیه و آله در خصوص بریره به دو چیز فرمان داد: ولایت بر او از آن کسی است که وی را آزاد ساخته؛ و فرمان داد که در هنگام آزادی، اختیار دارد که با هر کسی ازدواج کند و حکم داد که آنچه که به زن صدقه داده شده، اگر هدیه نماید، پس آن هدیه است و اشکالی در استفاده از آن نیست.
- . قرب الاسناد: ۴۵ -

الخصال: امام صادق علیه السّلام فرمودند: بریره کنیزی بود که شوهر داشت. عایشه او را خرید و آزادش کرد. رسول خدا صلّی الله علیه و آله او را مخیّر ساخت که اگر خواست نزد شوهرش بماند و اگر خواست از او جدا شود. کسانی که صاحب او بودند و او را فروخته بودند، بر عایشه شرط کرده بودند که ولایت کنیز با آنها باشد. رسول خدا صلّی الله علیه و آله

فرمودند: ولایت از آن کسی است که کنیز را آزاده کرده، و به بریره تکه گوشتی صدقه داد، او هم گوشت را به رسول خدا صلّی الله علیه و آله هدیه کرد. عایشه گوشت را در جایی آویزان کرد و گفت: رسول خدا صدقه را نمی خورند، رسول خدا وقتی به خانه آمد، گوشت را در جایی آویزان دید و فرمود: قضیه این گوشت چیست که پخته نشده؟ عایشه گفت: ای رسول خدا، این گوشت به عنوان صدقه به بریره داده شده و او به ما هدیه کرده، ولی شما که صدقه نمی خورید! فرمودند: این گوشت برای او صدقه بود و برای ما هدیه؛ سپس دستور داد که پخته شود و با این قضیه، سه سنت جاری شد. - . الخصال ۱: ۱۲۵ -

**[ترجمه]

«۴»

ل، [الخصال] ابْنُ الْوَلِیدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنْ أَحْمَدَ وَ عَبْدِ اللَّهِ ابْنَیْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ حَمَّادٍ عَنِ الْحَلَبِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: أَنَّهُ ذَکَرَ أَنَّ بَرِیرَهَ کَانَتْ عِنْدَ زَوْجٍ لَهَا وَ هِیَ مَمْلُوکَهٌ فَاشْتَرَتْهَا عَائِشَهُ فأعتقها [فَأَعْتَقَهَا] فَخَیَّرَهَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِنْ شَاءَتْ أَنْ تَقِرَّ عِنْدَ زَوْجِهَا وَ إِنْ شَاءَتْ فَارَقَتْهُ وَ کَانَ مَوَالِیهَا الَّذِینَ بَاعُوهَا قَدِ اشْتَرَطُوا عَلَی عَائِشَهَ أَنَّ لَهُمْ وَلَاءَهَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ وَ صُدِّقَ عَلَی بَرِیرَهَ بِلَحْمٍ فَأَهْدَتْهُ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَعَلَّقَتْهُ عَائِشَهُ وَ قَالَتْ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لَا یَأْکُلُ الصَّدَقَهَ فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ اللَّحْمُ مُعَلَّقٌ فَقَالَ مَا شَأْنُ هَذَا اللَّحْمِ لَمْ یُطْبَخْ قَالَتْ یَا رَسُولَ اللَّهِ صُدِّقَ بِهِ عَلَی بَرِیرَهَ فَأَهْدَتْهُ لَنَا وَ أَنْتَ لَا تَأْکُلُ الصَّدَقَهَ فَقَالَ هُوَ لَهَا صَدَقَهٌ وَ لَنَا هَدِیَّهٌ ثُمَّ أَمَرَ بِطَبْخِهِ فَجَرَتْ فِیهَا ثَلَاثٌ مِنَ السُّنَنِ (۲).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: محمد بن مسلم گوید: از امام صادق علیه السّلام سؤال کردم درباره کلام خدا که می‌فرماید: «وَ الْمُحْصَناتُ مِنَ النِّساءِ إِلاَّ ما مَلَکَتْ أَیْمانُکُم»، {و زنانِ شوهردار [نیز بر شما حرام شده است] به استثنای زنانی که مالک آنان شده ای.} فرمود: یعنی آنکه شخصی به غلام خود دستور دهد که از کنیز جدا شود و بگوید: از کنیز کناره گیری کن و کنیز

را از آن غلام دور دارد تا اینکه حایض شود، پس از آن می توانـد به کنیز خود دست زنـد و پس از آن اگر کنیز حایض شـد، می تواند کنیز را بدون نکاح به دیگری بدهد. -. تفسیر العیاشی ۱: ۲۳۲ -

**[ترجمه]

«۵»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى وَ الْمُحْصَناتُ مِنَ النِّساءِ إِلَّا ما مَلَكَتْ أَيْمانُكُمْ قَالَ هُوَ أَنْ يَأْمُرَ الرَّجُلُ عَبْدَهُ وَ تَحْتَهُ أَمَتُهُ فَيَقُولَ لَهُ اعْتَزِلْهَا فَلَا تَقْرَبْهَا ثُمَّ يَحْبِسَهَا عَنْهُ حَتَّى تَحِيضَ ثُمَّ يَمَسَّهَا فَإِذَا حَاضَتْ بَعْدَ مَسِّهِ إِيَّاهَا رَدَّهَا عَلَيْهِ بِغَيْرِ نِكَاحٍ (۳).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: امام صادق علیه السّلام درباره «وَ الْمُحْصَناتُ مِنَ النِّساءِ إِلاّ ما مَلَكَتْ أَيْمانُكُم»، {و زنانِ شوهردار [نیز بر شـما حرام شـده است] به اسـتثنای زنانی که مالک آنان شده ای.} فرمود: آنها زنان شوهر دار هسـتند. -.تفسـیر العیاشـی ۱: ۲۳۲ -

**[ترجمه]

«۶»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: فِي الْمُحْصَناتُ مِنَ النِّساءِ إِلَّا ما مَلَكَتْ أَيْمانُكُمْ قَالَ هُنَّ ذَوَاتُ الْأَزْوَاجِ (۴).

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: فِي الْمُحْصَناتُ مِنَ النِّساءِ إِلَّا ما مَلَكَتْ قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ تَأْمُرُ عَبْدَكَ وَ تَحْتَهُ أَمَتُكَ فَيَعْتَزِلُهَا حَتَّى تَحِيضَ

ص: ۳۳۹

۱- ۱. قرب الإسناد ص ۴۵.

۲- ۲. الخصال ج ۱ ص ۱۲۵.

۳- ۳. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۲۳۲.

۴- ۴. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۲۳۲.

فَتُصِيبُ مِنْهَا(۱).

**[ترجمه]تفسیرالعیاشی: امـام صـادق علیه السّـلام در خصوص آیه: «وَ الْمُحْصَـناتُ مِنَ النِّسـاءِ إِلاَّـ ما مَلَكَتْ أَيْمانُكُم» {و زنانِ شوهردار [نیز بر شـما حرام شـده است] به اسـتثنای زنانی که مالک آنان شده ای.} فرمودند: به غلامت که کنیز تو را در اختیار دارد، دسـتور می دهی که از کنیز کناره گیری کند تا اینکه حیض شود، سپس از کنیز بهره‌مند می شوی. - . تفسیر العیاشی ۱: ۲۳۳ -

**[ترجمه]

«۸»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَحَدِهِمَا علیهما السلام: فِي قَوْلِ اللَّهِ وَ الْمُحْصَناتُ مِنَ النِّساءِ إِلَّا ما مَلَكَتْ أَيْمانُكُمْ قَالَ هُنَّ ذَوَاتُ الْأَزْوَاجِ إِلَّا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنْ كُنْتَ زَوَّجْتَ أَمَتَكَ غُلَامَكَ نَزَعْتَهَا مِنْهُ إِذَا شِئْتَ فَقُلْتُ أَ رَأَيْتَ إِنْ زَوَّجَ غَيْرَ غُلَامِهِ قَالَ لَيْسَ لَهُ أَنْ يَنْزِعَ حَتَّى يُبَاعَ فَإِنْ بَاعَهَا صَارَ بُضْعُهَا فِي يَدِ غَيْرِهِ فَإِنْ شَاءَ الْمُشْتَرِي فَرَّقَ وَ إِنْ شَاءَ أَقَرَّ(۲).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: ابوبصیر از امام باقر یا امام صادق علیهما السّلام نقل می کند که امام درباره کلام خدا: «وَ الْمُحْصَناتُ مِنَ النِّساءِ إِلَّا ما مَلَكَتْ أَيْمانُكُم»، {و زنانِ شوهردار [نیز بر شما حرام شده است] به استثنای زنانی که مالک آنان شده ای.} فرمود: اینها زنان شوهر دار هستند مگر اینکه [در جنگ به اسارت] در دستان شما قرار گیرند. اگر کنیزت را به غلامت دادی، اگر خواستی، کنیز را از غلام جدا می کنی. گفتم: نظرتان درباره اینکه کنیز را به شخصی غیر از غلام خود شوهر داده باشد چیست؟ فرمود: نمی تواند کنیزش را از همسرش جدا کند مگر اینکه فروخته شود و اگر کنیز را بفروشد نیز در این صورت کنیز در دست دیگری است و اگر خریدار بخواهد، می تواند میان کنیز و شوهرش جدایی افکند یا خیر. - . تفسیر العیاشی ۱: ۲۳۳ -

**[ترجمه]

«۹»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنِ الْبَزَنْطِيِّ قَالَ: سَأَلْتُ الرِّضَا علیه السلام يُتَمَتَّعُ بِالْأَمَةِ بِإِذْنِ أَهْلِهَا قَالَ نَعَمْ إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ فَانْكِحُوهُنَّ بِإِذْنِ أَهْلِهِنَ (۳).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: البزنطی گوید: از امام رضا علیه السّلام سؤال کردم: آیا می‌شود با کنیز با اجازه خانواده اش ازدواج کرد؟ فرمودند: آری، خداوند می فرماید: {پس آنان را با اجازه خانواده اشان به همسری [خود] در آورید.} - . تفسیر العیاشی ۱: ۲۳۴ -

**[ترجمه]

«۱۰»

وَ قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ صَدَقَهَ الْبَصْرِیُّ: سَأَلْتُهُ عَنِ الْمُتْعَهِ أَ لَیْسَ هَذَا بِمَنْزِلَهِ الْإِمَاءِ قَالَ نَعَمْ أَ مَا تَقْرَأُ قَوْلَ اللَّهِ وَ مَنْ لَمْ یَسْتَطِعْ مِنْکُمْ طَوْلًا أَنْ یَنْکِحَ الْمُحْصَناتِ الْمُؤْمِناتِ إِلَی وَ لا مُتَّخِذاتِ أَخْدانٍ فَکَمَا لَا یَسَعُ الرَّجُلَ أَنْ یَتَزَوَّجَ بِالْأَمَهِ وَ هُوَ یَسْتَطِیعُ أَنْ یَتَزَوَّجَ بِالْحُرَّهِ فَکَذَلِکَ لَا یَسَعُ الرَّجُلَ أَنْ یَتَمَتَّعَ بِالْأَمَهِ وَ هُوَ یَسْتَطِیعُ أَنْ یَتَزَوَّجَ بِالْحُرَّهِ(۴).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: محمد بن صدقه بصری گوید: از امام صادق علیه السّلام پرسیدم: آیا متعه کردن به منزله کنیز گرفتن نیست؟ فرمود: آری، آیا کلام خدا را نخوانده ای: {و هر کس از شما، از نظر مالی نمی‌تواند زنان [آزاد] پاکدامن با ایمان را به همسری خود در آورد} تا {و دوست گیران پنهانی نباشد.} همانطور که جایز نیست مرد با کنیز ازدواج کند در حالی که توانایی ازدواج با زن آزاد را دارد بر همین اساس جایز نیست که مرد کنیز را متعه کند در حالی که می‌تواند با زن آزاد ازدواج کند. - . تفسیر العیاشی ۱: ۲۳۴ -

**[ترجمه]

«۱۱»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَبِی الْعَبَّاسِ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ یَتَزَوَّجُ الرَّجُلُ بِالْأَمَهِ بِغَیْرِ إِذْنِ أَهْلِهَا قَالَ هُوَ زِنًا إِنَّ اللَّهَ یَقُولُ فَانْکِحُوهُنَّ بِإِذْنِ أَهْلِهِنَ (۵).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: ابوالعباس گوید: به ابا عبدالله امام جعفر صادق علیه السّلام عرض کردم: آیا مرد می‌تواند بدون اجازه خانواده‌اش با کنیز ازدواج کند؟ فرمودند: این زنا است. خداوند می فرمایند: {پس آنان را با اجازه خانواده شان به همسرِی [خود] درآورید.} - . تفسیر العیاشی ۱: ۲۳۴ -

**[ترجمه]

«۱۲»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الْمُحْصَنَاتِ مِنَ الْإِمَاءِ قَالَ هُنَّ الْمُسْلِمَاتُ (۶).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: عبدالله بن سنان گوید: از امام جعفر صادق علیه السّلام پرسیدم که کنیزان شوهردار چه حکمی دارند؟ فرمود: آنها [همچون] زنان مسلمان هستند. - تفسیر العیاشی ۱: ۲۳۵ -

**[ترجمه]

«۱۳»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ عَبَّادِ بْنِ صُهَیْبٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَا یَنْبَغِی لِلرَّجُلِ الْمُسْلِمِ أَنْ یَتَزَوَّجَ مِنَ الْإِمَاءِ إِلَّا مَنْ خَشِیَ الْعَنَتَ وَ لَا یَحِلُّ لَهُ مِنَ الْإِمَاءِ إِلَّا وَاحِدَةً(۷).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: امام صادق علیه السّلام فرمودند: شایسته نیست که مرد مسلمان با کنیزان ازدواج کند مگر از ترس فساد، و بر او حلال نیست ازدواج با کنیزان، بیشتر از یک نفر. - . تفسیر العیاشی ۱: ۲۳۵ -

**[ترجمه]

«۱۴»

سر، [السرائر] مِنْ کِتَابِ الْمَسَائِلِ عَنْ دَاوُدَ الصَّرْمِیِّ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ علیه السلام عَنْ عَبْدٍ کَانَتْ تَحْتَهُ زَوْجَةٌ حُرَّةٌ ثُمَّ إِنَّ هَذَا الْعَبْدَ أَبَقَ فَطَلَّقَ امْرَأَتَهُ

۱- ۱. نفس المصدر ج ۱ ص ۲۳۳.

۲- ۲. نفس المصدر ج ۱ ص ۲۳۳.

۳- ۳. نفس المصدر ج ۱ ص ۲۳۴.

۴- ۴. نفس المصدر ج ۱ ص ۲۳۴.

۵- ۵. نفس المصدر ج ۱ ص ۲۳۴.

۶- ۶. نفس المصدر ج ۱ ص ۲۳۵.

۷- ۷. نفس المصدر ج ۱ ص ۲۳۵.

مِنْ أَجْلِ إِبَاقِهِ قَالَ نَعَمْ إِنْ أَرَادَتْ هِيَ ذَلِکَ (۱).

**[ترجمه]السرایر: از کتاب المسائل از داود الصرمی که گفت: از موسی بن جعفر علیه السّلام سؤال کردم، درباره غلامی که زنی آزاده را در اختیار دارد، سپس این غلام از نزد سرور خویش فرار می کند و به خاطر فرار، زنش را طلاق می دهد، چه حکمی دارد؟ امام فرمودند: اگر زن طلاق را بخواهد، درست است. - . السرائر: ۴۸۵ -

**[ترجمه]

«۱۵»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنِ الرَّجُلِ یُنْکِحُ أَمَتَهُ مِنْ رَجُلٍ قَالَ إِنْ کَانَ مَمْلُوکاً فَلْیُفَرِّقْ بَیْنَهُمَا إِذَا شَاءَ لِأَنَّ اللَّهَ یَقُولُ عَبْداً مَمْلُوکاً لا یَقْدِرُ عَلی شَیْ ءٍ فَلَیْسَ لِلْعَبْدِ مِنَ الْأَمْرِ شَیْ ءٌ وَ إِنْ کَانَ زَوْجُهَا حُرّاً فَإِنَّ طَلَاقَهَا عِتْقُهَا(۲).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: محمد بن مسلم گوید: از امام صادق علیه السّلام درباره مردی پرسیدم که با کنیزش نکاح می کند، در حالی که شوهر دارد. فرمودند: اگر شوهر کنیز مملوک باشد، اگر [او را] خواست، باید میان آنها جدایی افکند. زیرا خداوند می‌فرماید: «عَبْداً مَمْلُوکاً لا یَقْدِرُ عَلی شَیْ ءٍ»، {بنده ای است زرخرید که هیچ کاری از او برنمی آید.} پس غلام را هیچ اختیاری نیست. اما اگر همسر کنیز آزاد باشد، طلاق دادن کنیز باعث آزاد شدن او می شود. - . تفسیر العیاشی ۲: ۲۶۴ -

**[ترجمه]

«۱۶»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: مَرَّ عَلَیْهِ غُلَامٌ لَهُ فَدَعَاهُ إِلَیْهِ ثُمَّ قَالَ یَا فَتَی أَرُدُّ عَلَیْکَ فُلَانَهَ وَ تُطْعِمُنَا بِدِرْهَمٍ جریب (۳)[حَرَثْتَ] قَالَ فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاکَ إِنَّا نَرْوِی عِنْدَنَا أَنَّ عَلِیّاً علیه السلام أُهْدِیَتْ لَهُ أَوِ اشْتُرِیَتْ جَارِیَهٌ فَسَأَلَهَا أَ فَارِغَهٌ أَنْتِ أَمْ مَشْغُولَهٌ قَالَتْ مَشْغُولَهٌ قَالَ فَأَرْسَلَ فَاشْتَرَی بُضْعَهَا مِنْ زَوْجِهَا بِخَمْسِمِائَهِ دِرْهَمٍ فَقَالَ کَذَبُوا عَلَی عَلِیٍّ علیه السلام وَ لَمْ یَحْفَظُوا أَ مَا تَسْمَعُ قَوْلَ اللَّهِ وَ هُوَ یَقُولُ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا عَبْداً مَمْلُوکاً لا یَقْدِرُ عَلی شَیْ ءٍ(۴).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: محمد بن مسلم از امام باقر علیه السّلام روایت کند و گوید: غلام امام باقر علیه السّلام بر ایشان گذر کردند، امام او را فرا خواند و گفت: جوان، من فلان کنیز را به تو باز می گردانم و تو ما را به یک درهم جریب اطعام می کنی. ابن مسلم گوید: به امام عرض کردم: فدایت شوم، ما نزد خود روایت می کنیم که به امام علی علیه السّلام کنیزی هدیه دادند یا اینکه کنیزی خرید، از او پرسید، شوهر داری یا نه؟ کنیز گفت: دارم. و امام شخصی را فرستاد و همبستری او را از شوهرش به پانصد درهم خرید. امام صادق علیه السّلام فرمودند: بر امام علی علیه السّلام دروغ بسته اند و حفظ روایت نکرده اند، آیا کلام خدا را نشنیده ای که {خدا مَثَلی می زند: بنده ای است زرخرید که هیچ کاری از او برنمی آید.}؟ - .تفسیر العیاشی : ۲۶۵ -

**[ترجمه]

«۱۷»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ زُرَارَهَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ وَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیهما السلام قَالَ: الْمَمْلُوکُ لَا یَجُوزُ طَلَاقُهُ وَ لَا نِکَاحُهُ إِلَّا بِإِذْنِ سَیِّدِهِ قُلْتُ فَإِنْ کَانَ السَّیِّدُ زَوَّجَهُ بِیَدِ مَنِ الطَّلَاقُ قَالَ بِیَدِ السَّیِّدِ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا عَبْداً مَمْلُوکاً لا یَقْدِرُ عَلی شَیْ ءٍ أَ فَشَیْ ءٌ الطَّلَاقُ (۵).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: زراره از امام محمد باقر علیه السّلام و امام جعفر صادق علیه السّلام روایت کند: جایز نیست طلاق و نکاح مملوک مگر با اجازه سرورش. گفتم: اگر سرور، مملوک را ازدواج دهد، طلاق او در دست کیست؟ فرمودند: به دست مولایش. {خدا مَثَلی می زند: بنده ای است زرخرید که هیچ کاری از او برنمی آید} آیا طلاق «شی ء» نیست؟ - . تفسیر العیاشی ۲: ۲۶۵ -

**[ترجمه]

«۱۸»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَبِی بَصِیرٍ: فِی الرَّجُلِ یَنْکِحُ أَمَهً لِرَجُلٍ أَ لَهُ أَنْ یُفَرِّقَ بَیْنَهُمَا إِذَا شَاءَ قَالَ إِنْ کَانَ مَمْلُوکاً فَلْیُفَرِّقْ بَیْنَهُمَا إِذَا شَاءَ لِأَنَّ اللَّهَ یَقُولُ عَبْداً مَمْلُوکاً لا یَقْدِرُ عَلی شَیْ ءٍ فَلَیْسَ لِلْعَبْدِ مِنَ الْأَمْرِ شَیْ ءٌ وَ إِنْ کَانَ زَوْجُهَا حُرّاً فَرَّقَ بَیْنَهُمَا إِذَا شَاءَ الْمَوْلَی (۶).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: از ابابصیر درباره مردی روایت شده که کنیزی را به عقد مردی دیگر در می آورد، آیا حق دارد که آنها را از هم جدا کند؟ گفت: اگر آن مرد مملوک باشد، اگر بخواهد، می تواند میان آنها جدایی افکند، زیرا خداوند می فرماید: «عَبْداً مَمْلُوکاً لا یَقْدِرُ عَلی شَیْ ءٍ»، {بنده ای است زرخرید که هیچ کاری از او برنمی آید.} پس مملوک هیچ اختیاری ندارد؛ و اگر کنیز را به عقد مرد آزاد در آورده باشد، در این صورت اگر مولا و سرور بخواهد، می تواند میان آنها جدایی افکند. - .تفسیر العیاشی ۲: ۲۶۵ -

**[ترجمه]

«۱۹»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ سَمِعْتُهُ یَقُولُ: إِذَا زَوَّجَ الرَّجُلُ غُلَامَهُ جَارِیَتَهُ فَرَّقَ بَیْنَهُمَا مَتَی شَاءَ.

١- ١. السرائر ص ۴٨۵.

٢- ٢. تفسير العيّاشىّ ج ٢ ص ٢۶۴.

٣- ٣. خزبزه ظ.

۴- ۴. تفسير العيّاشىّ ج ٢ ص ٢۶۵.

۵- ۵. تفسير العيّاشىّ ج ٢ ص ٢۶۵.

۶- ۶. تفسير العيّاشىّ ج ٢ ص ٢۶۵.

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: عبدالله بن سنان به نقل از امام صادق علیه السّلام گوید: از ایشان شنیدم که می فرمود: اگر مردی غلامش را با کنیزش تزویج کند، هر وقت که بخواهد، می‌تواند میان آنها جدایی افکند. - . تفسیر العیاشی ۲: ۲۶۵ -

**[ترجمه]

«۲۰»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنِ الْحَلَبِيِّ عَنْهُ علیه السلام: الرَّجُلُ يُنْكِحُ عَبْدَهُ أَمَتَهُ قَالَ يَنْزِعُهَا إِذَا شَاءَ بِغَيْرِ طَلَاقٍ لِأَنَّ اللَّهَ يَقُولُ عَبْداً مَمْلُوكاً لا يَقْدِرُ عَلى شَيْ ءٍ(۱).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: الحلبی به نقل از امام صادق علیه السّلام درباره مردی که کنیز خود را به ازدواج غلام خود در آورده، می‌گوید: امام فرمود: هر وقت بخواهد، بدون طلاق آنها را از هم جدا می کند، زیرا خداوند می فرماید: «عَبْداً مَمْلُوكاً لا يَقْدِرُ عَلى شَيْ ء»، { بنده ای است زرخرید که هیچ کاری از او برنمی آید.} - . تفسیر العیاشی ۲: ۲۶۵ -

**[ترجمه]

«۲۱»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْعَلَوِيِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ زَيْدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ علیهم السلام قَالَ كَانَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام يَقُولُ: ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا عَبْداً مَمْلُوكاً لا يَقْدِرُ عَلى شَيْ ءٍ وَ يَقُولُ لِلْعَبْدِ لَا طَلَاقَ وَ لَا نِكَاحَ ذَلِكَ إِلَى سَيِّدِهِ وَ النَّاسُ يَرَوْنَ خِلَافَ ذَلِكَ إِذَا أَذِنَ السَّيِّدُ لِعَبْدِهِ لَا يَرَوْنَ لَهُ أَنْ يُفَرِّقَ بَيْنَهُمَا(۲).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: امام علی علیه السّلام همواره می فرمود: «ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا عَبْداً مَمْلُوكاً لا يَقْدِرُ عَلى شَيْ ء»، {بنده ای است زرخرید که هیچ کاری از او برنمی آید.} غلام حق طلاق و نکاح را ندارد و آن به دست سرور اوست. و مردم بر خلاف رای دادند، یعنی اگر سرور به غلام خود اجازه ازدواج دهد، دیگر حق جدا کردن غلام و کنیز را ندارد. - .تفسیر العیاشی ۲: ۲۶۶ -

**[ترجمه]

«۲۲»

مکا، [مکارم الأخلاق] عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْمُخْتَارِ يَرْفَعُهُ قَالَ: إِنَّ سَلْمَانَ تَزَوَّجَ امْرَأَةً غَنِيَّةً فَدَخَلَ فَإِذَا الْبَيْتُ فِيهِ الْفُرُشُ فَقَالَ إِنَّ بَيْتَكُمْ لَمُحَرَّمٌ إِذْ قَدْ تَحَوَّلَتْ فِيهِ الْكَعْبَةُ قَالَ فَإِذَا جَارِيَةٌ مُخَتَّمَةٌ فَقَالَ لِمَنْ هَذِهِ فَقَالُوا لِفُلَانَةَ امْرَأَتِكَ قَالَ مَنِ اتَّخَذَ جَارِيَةً لَا يَأْتِيهَا ثُمَّ أَتَتْ مُحَرَّماً كَانَ وِزْرُ ذَلِكَ عَلَيْهِ (۳).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: سلمان با زنی ثروتمند ازدواج کرد، پس وی وارد شد و خانه ای دید که درآن تخت هایی است.

گفت: خانه شما حرام است زیرا کعبه در آن دگرگون شده و ناگاه کنیزکی آرایش کرده را دید. گفت: کنیز مال کیست؟ گفتند: مال خانم شما است. گفت: هر کس کنیزی بگیرد و با او همبستر نشود، و آن کنیز کار حرامی کند، گناه آن بر ذمه صاحب اوست. - . مکارم الاخلاق: ۲۷۲ -

**[ترجمه]

«۲۳»

عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: مَنِ اتَّخَذَ جَارِیَةً فَلْیَأْتِهَا فِی کُلِّ أَرْبَعِینَ یَوْماً مَرَّةً(۴).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: امام صادق علیه السّلام فرمودند: هر کس کنیزی بگیرد، باید در هر چهل روز یک بار با او همبستر شود. - . مکارم الاخلاق: ۲۷۲ -

**[ترجمه]

«۲۴»

عَنْهُ علیه السلام قَالَ: إِذَا أَتَی الرَّجُلُ جَارِیَتَهُ ثُمَّ أَرَادَ أَنْ یَأْتِیَ الْأُخْرَی تَوَضَّأَ(۵).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: امام صادق علیه السّلام فرمودند: اگر شخصی با کنیز خود در آمیزد و سپس بخواهد نزد دیگری رود، باید وضو بگیرد. - . مکارم الاخلاق: ۲۷۲ -

**[ترجمه]

«۲۵»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر صَفْوَانُ عَنِ الْعَلَاءِ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ أَحَدِهِمَا علیهما السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ یَتَزَوَّجُ الْمَمْلُوکَهَ عَلَی الْحُرَّهِ قَالَ لَا وَ إِذَا کَانَتْ تَحْتَهُ امْرَأَهٌ مَمْلُوکَهٌ فَتَزَوَّجَ عَلَیْهَا حُرَّهً قَسَمَ لِلْحُرَّهِ ثُلُثَیْ مَا یَقْسِمُ لِلْأَمَهِ(۶).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: از امام جعفر صادق علیه السّلام یا امام محمد باقر علیه السّلام سؤال شد: مردی همسری آزاد دارد و با کنیزی ازدواج می‌کند، چه حکمی دارد؟ فرمود: اگر کنیزی را در نکاح دارد و با زن آزادی ازدواج کند، دو سوم مالش را به زن آزاد و یک سوم را به کنیز بدهد. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۹ -

**[ترجمه]

«۲۶»

قَالَ مُحَمَّدٌ: وَ سَأَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ يَتَزَوَّجُ الْمَمْلُوكَهَ فَقَالَ لَا بَأْسَ إِذَا اضْطُرَّ إِلَيْهِ (۷).

۱- ۱. تفسير العيّاشيّ ج ۲ ص ۲۶۵.

۲- ۲. تفسير العيّاشيّ ج ۲ ص ۲۶۶.

۳- ۳. مكارم الأخلاق ص ۲۷۲.

۴- ۴. مكارم الأخلاق ص ۲۷۲.

۵- ۵. مكارم الأخلاق ص ۲۷۲.

۶- ۶. نوادر أحمد بن محمّد بن عيسى ص ۶۹.

۷- ۷. نوادر أحمد بن محمّد بن عيسى ص ۶۹.

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: از امام صادق علیه السّلام سؤال شد: مردی که با کنیز خود ازدواج می کند، چه حکمی دارد؟ امام فرمود: اگر دچار اضطرار و اجبار شده باشد، اشکالی ندارد. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۹ -

**[ترجمه]

«۲۷»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر النَّضْرُ بْنُ سُوَیْدٍ عَنْ عَاصِمِ بْنِ حُمَیْدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ قَیْسٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام: فِی رَجُلٍ نَكَحَ أَمَةً فَوَجَدَ طَوْلًا إِلَی حُرَّةٍ وَ كَرِهَ أَنْ یُطَلِّقَ الْأَمَةَ قَالَ یَنْكِحُ الْحُرَّةَ عَلَی الْأَمَةِ إِنْ كَانَتِ الْأَمَةُ أُولَاهُمَا عِنْدَهُ وَ لَیْسَ لَهُ أَنْ یَنْكِحَ الْأَمَةَ عَلَی الْحُرَّةِ إِذَا كَانَتِ الْحُرَّةُ أُولَاهُمَا عِنْدَهُ وَ یَقْسِمُ لِلْحُرَّةِ الثُّلُثَیْنِ مِنْ مَالِهِ وَ نَفْسِهِ وَ لِلْأَمَةِ الثُّلُثَ مِنْ مَالِهِ وَ نَفْسِهِ (۱).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: امام جعفر صادق علیه السّلام درباره مردی که کنیزی را به عقد خود درآورد و سپس توانایی ازدواج یک زن آزاد را می یابد ولی کراهت دارد که کنیز را طلاق دهد، فرمودند: می‌تواند در حالی که کنیز را دارد، زن آزاده را به عقد خود در آورد، و نباید در حالی که آزاده را در نکاح دارد، کنیز را به نکاح درآورد؛ و دو سوم مالش و خودش را به زن آزاده و یک سوم مال و خودش را به کنیز اختصاص دهد. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۹ -

**[ترجمه]

«۲۸»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر الْحَسَنُ بْنُ مَحْبُوبٍ عَنْ یَحْیَی اللَّحَّامِ عَنْ سَمَاعَةَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: فِی رَجُلٍ یَتَزَوَّجُ امْرَأَةً حُرَّةً وَ لَهُ امْرَأَةٌ أَمَةٌ وَ لَمْ تَعْلَمِ الْحُرَّةُ أَنَّ لَهُ امْرَأَةً أَمَةً فَقَالَ إِنْ شَاءَتِ الْحُرَّةُ أَنْ تُقِیمَ مَعَ الْأَمَةِ أَقَامَتْ وَ إِنْ شَاءَتْ ذَهَبَتْ إِلَی أَهْلِهَا قُلْتُ لَهُ فَإِنْ لَمْ یَرْضَ بِذَهَابِهَا أَ لَهُ عَلَیْهَا سَبِیلٌ قَالَ لَا سَبِیلَ لَهُ عَلَیْهَا إِذَا لَمْ تَرْضَ بِالْمُقَامِ قُلْتُ فَذَهَابُهَا إِلَی أَهْلِهَا هُوَ طَلَاقُهَا قَالَ نَعَمْ إِذَا خَرَجَتْ مِنْ مَنْزِلِهِ اعْتَدَّتْ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ أَوْ ثَلَاثَةَ أَشْهُرٍ ثُمَّ تَتَزَوَّجُ إِنْ شَاءَتْ (۲).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: امام صادق علیه السّلام درباره مردی پرسید که که با زن آزاده ازدواج می کند در حالی که همسر کنیزی داشته است و زن آزاده نمی‌دانسته که او همسر کنیز دارد. فرمودند: اگر آزاده بخواهد با کنیز در یک خانه اقامت کند، می‌تواند و اگر بخواهد، می‌تواند نزد خانواده‌اش برود. گفته شد: اگر مرد راضی به رفتن او نباشد، چه؟ فرمود: اگر زن راضی به سکونت نباشد، هیچ راهی برای مرد نیست. گفته شد: پس رفتن به سوی خانواده، یعنی طلاق؟ فرمودند: آری، اگر به سوی خانواده اش خارج شود و سه ماه یا سه حیض از او بگذرد، می‌تواند ازدواج کند. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۹ -

**[ترجمه]

«۲۹»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر عَلِيُّ بْنُ النُّعْمَانِ عَنْ يَحْيَى الْأَزْرَقِ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنِ الرَّجُلِ عِنْدَهُ امْرَأَةٌ وَلِيدَةٌ وَ تَزَوَّجَ حُرَّةً وَ لَمْ يُعْلِمْهَا قَالَ إِنْ شَاءَتِ الْحُرَّةُ أَقَامَتْ وَ إِنْ شَاءَتْ لَمْ تُقِمْ قُلْتُ قَدْ أَخَذَتِ الْمَهْرَ فَتَذْهَبُ بِهِ قَالَ نَعَمْ بِمَا اسْتَحَلَّ مِنْ فَرْجِهَا(۳).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: یحیی الأرزق گوید: از امام صادق علیه السّلام درباره مردی سؤال کردم که کنیزی خانه زاد را به عنوان همسر دارد و با زن آزاده ای هم ازدواج می کند، ولی زن را از همسر اول خود با خبر نمی سازد، چه حکمی دارد؟ فرمودند: زن آزاده اگر بخواهد، می‌تواند بماند و اگر نخواست می‌رود .

گفتم: مهریه را گرفته و ببرد؟ فرمود: آری، به همان مقداری که فرج خود را حلال کرده است (مهریه تعیین کرده). - . نوادر احمد بن محمد: ۷۰ -

**[ترجمه]

«۳۰»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر النَّضْرُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَا يَنْكِحُ الرَّجُلُ الْأَمَةَ عَلَى الْحُرَّةِ وَ إِنْ شَاءَ نَكَحَ الْحُرَّةَ عَلَى الْأَمَةِ ثُمَّ يَقْسِمُ لِلْحُرَّةِ مِثْلَيْ مَا يَقْسِمُ لِلْأَمَةِ(۴).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند: مرد نباید با کنیز ازدواج کند در حالی که زن آزاده را در نکاح دارد و اگر خواست زن آزاده را به نکاح در آورد در حالی که کنیز عقدی هم دارد، باید دو سوم مالش را به زن آزاد و یک سوم را برای کنیز تقسیم کند. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۹ -

**[ترجمه]

«۳۱»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر صَفْوَانُ عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ زِيَادٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: تُتَزَوَّجُ الْحُرَّةُ عَلَى الْأَمَةِ وَ لَا تُتَزَوَّجُ الْأَمَةُ عَلَى الْحُرَّةِ وَ لَا النَّصْرَانِيَّةُ وَ لَا الْيَهُودِيَّةُ عَلَى الْمُسْلِمَةِ فَمَنْ فَعَلَ ذَلِكَ فَنِكَاحُهُ بَاطِلٌ (۵).

۱- ۱. نوادر أحمد بن محمّد بن عیسی ص ۶۹.

۲- ۲. نوادر أحمد بن محمّد بن عیسی ص ۶۹.

۳- ۳. نفس المصدر ص ۷۰.

۴- ۴. نفس المصدر ص ۷۰.

٥- ٥. نفس المصدر ص ٦٩.

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند: با داشتن کنیز عقدی می‌توان با زن آزاده ازدواج کرد و در حالی که همسر آزاده دارد، نباید با کنیز ازدواج کند و نباید در حالت داشتن همسر مسلمان، با مسیحی یا یهودی ازدواج کرد. هر کس این کار را بکند، نکاحش باطل است. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۹ -

**[ترجمه]

«۳۲»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر الْقَاسِمُ عَنْ أَبَانٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ هَلْ لِلرَّجُلِ أَنْ یَتَزَوَّجَ النَّصْرَانِیَّهَ عَلَی الْمُسْلِمَهِ وَ الْأَمَهَ عَلَی الْحُرَّهِ قَالَ لَا یَتَزَوَّجُ وَاحِدَهً مِنْهُمَا عَلَی الْمُسْلِمَهِ وَ یَتَزَوَّجُ الْمُسْلِمَهَ عَلَی الْأَمَهِ وَ النَّصْرَانِیَّهِ وَ لِلْمُسْلِمَهِ الثُّلُثَانِ وَ لِلْأَمَهِ وَ النَّصْرَانِیَّهِ الثُّلُثُ (۱).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: عبدالرحمن گوید، از امام صادق علیه السّلام پرسیدم: آیا مرد می‌تواند با زن مسیحی ازدواج کند در حالی که زن مسلمان دارد؟ یا با کنیز در حالی که زن آزاده دارد؟ فرمودند: در حالی که زن مسلمان آزاده دارد، با هیچ کدام نمی تواند ازدواج کند. اما در حالی که زن کنیز یا مسیحی دارد، می تواند با زن مسلمان آزاده ازدواج کند. و به زن مسلمان دو سوم مال و به کنیز و مسیحی یک سوم مال می رسد. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۹ -

**[ترجمه]

«۳۳»

مِنْ کِتَابِ صَفْوَهِ الْأَخْبَارِ، قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَی أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام وَ قَالَ إِنَّ هَذَا مَمْلُوکِی وَ تَزَوَّجَ بِغَیْرِ إِذْنِی فَقَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام فَرِّقْ بَیْنَهُمَا أَنْتَ فَالْتَفَتَ الرَّجُلُ إِلَی مَمْلُوکِهِ وَ قَالَ یَا خَبِیثُ طَلِّقِ امْرَأَتَکَ فَقَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام لِلْعَبْدِ إِنْ شِئْتَ فَطَلِّقْ وَ إِنْ شِئْتَ فَأَمْسِکْ قَالَ کَانَ قَوْلُ الْمَالِکِ لِلْعَبْدِ طَلِّقِ امْرَأَتَکَ رِضَاهُ بِالتَّزْوِیجِ فَصَارَ الطَّلَاقُ عِنْدَ ذَلِکَ لِلْعَبْدِ(۲).

**[ترجمه]کتاب صفوه الأخبار: مردی نزد امیر المؤمنین علی علیه السّلام آمد و گفت: این مملوک من است و بدون اجازه من ازدواج کرده. امیرالمؤمنین علیه السّلام فرمودند: آنها را از هم جدا کن. آن مرد به مملوک خود گفت: ای خبیث! زنت را طلاق بده. امام علی علیه السّلام به غلام گفتند: اگر خواستی طلاق بده و اگر خواستی نگهدار. فرمود: این حرف صاحب غلام که (زنت را طلاق بده) نشانه رضایت او و قبول داشتن ازدواج است که در این صورت، حق طلاق با غلام است .

**[ترجمه]

«۳۴»

نَوَادِرُ الرَّاوَنْدِیِّ، بِإِسْنَادِهِ عَنْ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ عَلِیٌّ علیه السلام: إِذَا تَزَوَّجَ الرَّجُلُ حُرَّهً وَ أَمَهً فِی

عَقْدٍ وَاحِدٍ فَنِكَاحُهُمَا بَاطِلٌ (۳).

**[ترجمه]نوادر الراوندی: امام علی علیه السّلام فرمودند: اگر مردی در یک زمان با زن آزاده و کنیز ازدواج کند، نکاح آنها باطل است. - . نوادر الراوندی: ۳۸ -

**[ترجمه]

«۳۵»

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ عَلِیٌّ علیه السلام: إِذَا تَزَوَّجَ الْحُرُّ أَمَةً فَإِنَّهَا تَخْدُمُ أَهْلَهَا نَهَاراً وَ تَأْتِی زَوْجَهَا لَیْلًا وَ عَلَیْهِ النَّفَقَةُ إِذَا فَعَلُوا ذَلِکَ فَإِنْ حَالُوا بَیْنَهُ وَ بَیْنَهَا لَیْلًا فَلَا نَفَقَةَ(۴).

**[ترجمه]نوادر الراوندی: امام علی علیه السّلام فرمودند: اگر مرد آزادی با کنیزی ازدواج کند، کنیز روزها در خدمت خانواده خود اوست و شبها نزد همسرش می آید و نفقه او هم بر عهده شوهر است. ولی اگر خانواده کنیز مانع شوند که شب در خدمت شوهرش باشد، نفقه ای هم در کار نیست. - .نوادر الراوندی: ۳۸ -

**[ترجمه]

«۳۶»

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ عَلِیٌّ علیه السلام: فِی بَرِیرَةَ أَرْبَعُ قَضِیَّاتٍ أَرَادَتْ عَائِشَةُ شِرَاهَا فَاشْتَرَطَ مَوَالِیهَا أَنَّ الْوَلَاءَ لَهُمْ فَاشْتَرَتْهَا مِنْهُمْ عَلَی ذَلِکَ الشَّرْطِ فَصَعِدَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ مَا بَالُ أَقْوَامٍ یَبِیعُ أَحَدُهُمْ رَقِیقَهُ وَ یَشْتَرِطُ أَنَّ الْوَلَاءَ لَهُمْ إِنَّ الْوَلَاءَ لِمَنْ أَعْتَقَ وَ أَعْطَی الْمَالَ فَلَمَّا کَاتَبَتْهَا عَائِشَةُ کَانَتْ تَدُورُ فَتَسْأَلُ النَّاسَ وَ کَانَتْ تَأْوِی إِلَی عَائِشَةَ

ص: ۳۴۴

۱- ۱. نفس المصدر ص ۶۹.

۲- ۲. وضع الرمز(ین) و خطأ لما سیأتی من المؤلّف فی آخر باب(۱۸) النقل عنه بلا رمز، و کتاب صفوه الاخبار ذکره المؤلّف فی مقدّمه کتابه عند ذکر المصادر فقال: و کتاب صفوه الاخبار لبعض العلماء الأخیار، راجع ج ۱ ص ۲۱. الطبعه الجدیده.

۳- ۳. نوادر الراوندیّ ص ۳۸.

۴- ۴. نوادر الراوندیّ ص ۳۸.

فَتُهْدِی إِلَیْهَا الْقَدِیدَ وَ الْخُبْزَ فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله هَلْ مِنْ شَیْ ءٍ آکُلُهُ فَقَالَتْ لَا إِلَّا مَا أَتَتْنَا بِهِ بَرِیرَهُ فَقَالَ صلی الله علیه و آله هَاتِیهِ هُوَ عَلَیْهَا صَدَقَهٌ وَ لَنَا هَدِیَّهٌ فَأَکَلَهُ فَلَمَّا أَدَّتْ کِتَابَتَهَا خَیَّرَهَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ کَانَ لَهَا زَوْجٌ فَاخْتَارَتْ نَفْسَهَا فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله لَهَا اعْتَدِّی ثَلَاثَ حِیَضٍ (۱).

**[ترجمه]نوادر الراوندی: امام علی علیه السّلام در خصوص بریره چهار قضیه را فرمود. عایشه قصد خرید بریره را داشت، صاحبان بریره شرط کردند که ولایت بریره مال آنها باشد و سپس بریره را خرید. رسول خدا صلّی الله علیه و آله بر منبر رفت و فرمود: چه گمان می کنند کسانی که غلام و کنیز خود را می فروشند و شرط می گذارند که ولایت کنیز و غلام از آنها باشد؟ ولایت از آن کسی است که خرید می کند و مال می پردازد. وقتی عایشه با او کتابت کرد (تا پول خود را به اقساط بدهد و سپس آزاد شود)، بریره در میان مردم می گشت و طلب صدقه می کرد و به نزد عایشه رفته و گوشت و نانی به او هدیه کرد. پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمود: چیزی هست که بخوریم؟ عائشه گفت: نه، جز آنچه بریره برای ما آورده است. پیامبر فرمود: بیاور. آنها برای بریره صدقه است و برای ما هدیه. و آن را خوردند. وقتی بریره دوره کتابت خود را به پایان رساند، رسول خدا صلّی الله علیه و آله بریره را مخیر ساخت در حالی که شوهر داشت، و او هم خود را بر گزید (از شوهرش جدا شد) پیامبر فرمودند: یک سوم حیض را عده نگهدار. - . نوادر الراوندی: ۵۴ -

**[ترجمه]

«۳۷»

کِتَابُ الْغَارَاتِ، لِإِبْرَاهِیمَ بْنِ مُحَمَّدٍ الثَّقَفِیِّ عَنْ یَحْیَی بْنِ صَالِحٍ عَنِ الثِّقَاتِ مِنْ أَصْحَابِهِ: أَنَّ عَلِیّاً علیه السلام کَتَبَ مِنْ عَبْدِ اللَّهِ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ إِلَی عَوْسَجَهَ بْنِ شَدَّادٍ سَلَامٌ عَلَیْکَ أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّ جُهَّالَ الْعِبَادِ تُسْتَفَزُّ قُلُوبُهُمْ بِالْأَطْمَاعِ حَتَّی تَسْتَعْلِقَ الْخَدَائِعَ فَتَرِینَ بِالْمُنَی عَجِبْتُ مِنِ ابْتِیَاعِکَ الْمَمْلُوکَهَ الَّتِی أَمَرْتُکَ بِابْتِیَاعِهَا مِنْ مَالِکِهَا وَ لَمْ تَعْلَمْ حِینَ ابْتَعْتَهَا أَنَّ لَهَا بَعْلًا فَلَمَّا أَتَتْنِی فَسَأَلْتُهَا رَدَدْتُهَا إِلَیْکَ مَعَ مَوْلَایَ مُثْعَبٍ (۲)

فَادْعُ الَّذِی بَاعَکَ الْجَارِیَهَ وَ ادْعُ زَوْجَهَا فَابْتَعْ مِنْ زَوْجِهَا بُضْعَهَا وَ أَخْلِصْهَا إِنْ رَضِیَ فَإِنْ أَبَی وَ کَرِهَ بَیْعَ بُضْعِهَا فَاقْبِضْ ثَمَنَهَا وَ ارْدُدْهَا إِلَی الْبَائِعِ وَ السَّلَامُ وَ کَتَبَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِی رَافِعٍ فِی سَنَهِ تِسْعٍ وَ ثَلَاثِینَ.

**[ترجمه]کتاب الغارات: ابراهیم بن محمد الثقفی: امام علی علیه السّلام نامه‌ای نگاشت: از جانب عبد خدا امیرالمؤمنین به عوسجه بن شداد. سلام بر تو؛ امّا بعد؛ قلب عابدان و بندگان نادان را طمع به لرزه می‌اندازد تا جایی که دچار خدعه و نیرنگ می شوند. من تعجب کردم از اینکه کنیزی را که دستور خریدش را داده بودم، از مالک او خریداری کردی و هنگام خریدن او نمی دانستی که شوهر دارد. وقتی این کنیز نزد من آمد، از او سؤال کردم (شوهر داشت) و من همراه غلام خود مثعب، او را برای تو پس فرستادم. پس کسی را که کنیز به تو فروخته شوهرش را فرا خوان و ناموس او را از شوهرش بخر و خلاصش کن و اگر رضایت نداد که ناموسش را بفروشد، پول کنیز را پس بگیر و او را به فروشنده برگردان؛ والسّلام. عبدالله بن أبی رافع نوشته است که این مورد در سال سی و نه هجری بوده است.

**[ترجمه]

«۳۸»

كِتَابُ عَاصِمِ بْنِ حُمَيْدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: مَرَّ عَلَيْهِ غُلَامٌ لَهُ فَدَعَاهُ فَقَالَ يَا قَيْنُ قَالَ قُلْتُ وَ مَا الْقَيْنُ قَالَ الْحَدَّادُ قَالَ أَرُدُّ عَلَيْكَ فُلَانَهَ عَلَى أَنْ تُطْعِمَنَا بِدِرْهَمٍ خِرْبِزَةً چَاشْتُهُ خِرْبِزَةٌ يَعْنِي الْبِطِّيخَ قَالَ قُلْتُ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاكَ إِنَّا نُرْوَى بِالْكُوفَهِ أَنَّ عَلِيّاً اشْتُرِيَتْ لَهُ جَارِيَهٌ أَوْ أُهْدِيَتْ لَهُ جَارِيَهٌ فَسَأَلَهَا أَ فَارِغَهٌ أَنْتِ أَمْ مَشْغُولَهٌ فَقَالَتْ مَشْغُولَهٌ فَأَرْسَلَ فَاشْتَرَى بُضْعَهَا بِخَمْسِمِائَهِ دِرْهَمٍ قَالَ كَذَبُوا عَلَى عَلِيٍّ عليه السلام أَوْ لَمْ يَحْفَظُوا أَ مَا تَسْمَعُ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ كَيْفَ يَقُولُ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا عَبْداً مَمْلُوكاً لا يَقْدِرُ عَلى شَيْ ءٍ(۳).

ص: ۳۴۵

۱- ۱. نفس المصدر ص ۵۴.

۲- ۲. مثقب خ ل.

۳- ۳. کتاب عاصم بن حمید ص ۲۶ ضمن الأصول السته عشر.

**[ترجمه]کتاب عاصم بن حمیـد: محمد بن مسـلم گوید: غلام امام صادق علیه السّـلام بر او گذر کرد: امام او را فرا خواند و گفت: ای قین. گفتم: قین چیست؟ گفت: آهنگر، و فرمود: من فلان کنیز را به تو بازمی‌گردانم به شـرط آنکه ما را یک درهم خربزه چاشت میهمـان کنی. به امام عرض کردم: فـدایت شوم، ما در کوفه نقل می کنیم که برای امام علی علیه السّـلام کنیزی خریـداری شـد یا اینکه به او هـدیه کردند. علی علیه السّـلام از کنیز پرسـید: فارغ هستی یا مشـغول (شوهر داری یا نه)؟ گفت: مشـغولم. پس امام شخصـی را فرسـتاد و ناموس کنیز را با پانصد درهم خریداری کرد. امام صادق علیه السّلام فرمودند: بر امام علی علیه السّـلام دروغ بسته‌اند یا اینکه واقعیت را به خوبی حفظ نکرده‌اند. آیا نشنیده‌ای که خداوند چگونه می فرماید: {خدا مَثَلی می زند: بنده ای است زرخرید که هیچ کاری از او بر نمی آید.} - . کتاب عاصم بن حمید: ۲۶ -

**[ترجمه]

باب ۱۷ المهور و أحكامها

الآيات

البقره: لاـ جُنـاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ طَلَّقْتُمُ النِّسـاءَ ما لَمْ تَمَسُّوهُنَّ أَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَهً وَ مَتِّعُوهُنَّ عَلَى الْمُوسِعِ قَـدَرُهُ وَ عَلَى الْمُقْتِرِ قَـدَرُهُ مَتاعاً بِـالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُحْسِـنِينَ وَ إِنْ طَلَّقْتُمُـوهُنَّ مِنْ قَبْـلِ أَنْ تَمَسُّوهُنَّ وَ قَـدْ فَرَضْـتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَهً فَنِصْفُ مـا فَرَضْـتُمْ إِلَّا أَنْ يَعْفُونَ أَوْ يَعْفُوَا الَّذِی بِيَدِهِ عُقْدَهُ النِّكاحِ وَ أَنْ تَعْفُوا أَقْرَبُ لِلتَّقْوى وَ لا تَنْسَوُا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِما تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ(۱)

و قال تعالى: وَ لِلْمُطَلَّقاتِ مَتاعٌ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ (۲)

النساء: وَ آتُوا النِّساءَ صَدُقاتِهِنَّ نِحْلَهً فَإِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَیْ ءٍ مِنْهُ نَفْساً فَكُلُوهُ هَنِيئاً مَرِيئاً(۳)

القصـص: قالَ إِنِّی أُرِيـدُ أَنْ أُنْكِحَکَ إِحْدَى ابْنَتَیَّ هاتَيْنِ عَلى أَنْ تَأْجُرَنِی ثَمانِیَ حِجَجٍ فَإِنْ أَتْمَمْتَ عَشْـراً فَمِنْ عِنْدِکَ وَ ما أُرِيدُ أَنْ أَشُقَّ عَلَيْـکَ سَـتَجِدُنِی إِنْ شـاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ قـالَ ذلِکَ بَيْنِی وَ بَيْنَکَ أَيَّمَا الْأَجَلَيْنِ قَضَـيْتُ فَلا عُـدْوانَ عَلَیَّ وَ اللَّهُ عَلى ما نَقُولُ وَكِيلٌ (۴)

الأحزاب: يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِناتِ ثُمَّ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمَسُّوهُنَّ فَما لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّهٍ تَعْتَدُّونَها فَمَتِّعُوهُنَّ وَ سَرِّحُوهُنَّ سَراحاً جَمِيلًا(۵).

۱- ۱. سوره البقره: ۲۳۶- ۲۳۷.

۲- ۲. سوره البقره: ۲۴۱.

۳- ۳. سوره النساء: ۴.

۴- ۴. سوره القصص: ۲۷- ۲۸.

۵- ۵. الأحزاب: ۴۹.

<meta info="- «لاـ جُناحَ عَلَيْکَمْ إِنْ طَلَّقْتُمُ النِّساءَ ما لَمْ تَمَسُّوهُنَّ أَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَهً وَ مَتِّعُوهُنَّ عَلَى الْمُوسِعِ قَدَرُهُ وَ عَلَى الْمُقْتِرِ قَدَرُهُ مَتاعاً بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِينَ وَ إِنْ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمَسُّوهُنَّ وَ قَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَهً فَنِصْفُ ما فَرَضْتُمْ إِلاَّ أَنْ يَعْفُونَ أَوْ يَعْفُوَا الَّذى بِيَدِهِ عُقْدَهُ النِّكاحِ وَ أَنْ تَعْفُوا أَقْرَبُ لِلتَّقْوى وَ لا تَنْسَوُا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِما تَعْمَلُونَ بَصير» - .

البقره/ ۲۳۷-۲۳۶ -

{و اگر پیش از آنکه با آنان نزدیکی کنید، طلاقشان گفتید، در حالی که برای آنان مَهری معین کرده اید، پس نصف آنچه را تعیین نموده اید [به آنان بدهید]، مگر اینکه آنان خود ببخشند، یا کسی که پیوند نکاح به دست اوست ببخشد؛ و گذشت کردنِ شما به تقوا نزدیکتر است. و در میان یکدیگر بزرگواری را فراموش مکنید، زیرا خداوند به آنچه انجام می دهید بیناست.}

- «وَ لِلْمُطَلَّقاتِ مَتاعٌ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقين» - . البقره/ ۲۴۱ -

{و فرض است بر مردان پرهیزکار که زنان طلاق داده شده را به شایستگی چیزی دهند.}

- «وَ آتُوا النِّساءَ صَدُقاتِهِنَّ نِحْلَهً فَإِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَيْ ءٍ مِنْهُ نَفْساً فَكُلُوهُ هَنيئاً مَريئا» - .

النساء/۴ -

{و مَهرِ زنان را به عنوان هدیه ای از روی طیب خاطر به ایشان بدهید؛ و اگر به میل خودشان چیزی از آن را به شما واگذاشتند، آن را حلال و گوارا بخورید.} - «قالَ إِنِّي أُريدُ أَنْ أُنْكِحَكَ إِحْدَى ابْنَتَيَّ هاتَيْنِ عَلى أَنْ تَأْجُرَني ثَمانِيَ حِجَجٍ فَإِنْ أَتْمَمْتَ عَشْراً فَمِنْ عِنْدِكَ وَ ما أُريدُ أَنْ أَشُقَّ عَلَيْكَ سَتَجِدُني إِنْ شاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّالِحينَ، قالَ ذلِكَ بَيْني وَ بَيْنَكَ أَيَّمَا الْأَجَلَيْنِ قَضَيْتُ فَلا عُدْوانَ عَلَيَّ وَ اللَّهُ عَلى ما نَقُولُ وَكيلٌ » - .

القصص/ ۲۸- ۲۷ -

{[شعیب] گفت: «من می خواهم یکی از این دو دختر خود را [که مشاهده می کنی] به نکاح تو در آورم، به این [شرط] که هشت سال برای من کار کنی، و اگر ده سال را تمام گردانی، اختیار با تو است، و نمی خواهم بر تو سخت گیرم، و مرا ان شاء اللّه از درستکاران خواهی یافت.» [موسی] گفت: «این [قرار داد] میان من و تو باشد که هر یک از دو مدّت را به انجام رسانیدم، بر من تعدّی [روا] نباشد، و خدا بر آنچه می گوییم وکیل است.»}

- «يا أَيُّهَا الَّذينَ آمَنُوا إِذا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِناتِ ثُمَّ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمَسُّوهُنَّ فَما لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُّونَها فَمَتِّعُوهُنَّ وَ سَرِّحُوهُنَّ سَراحاً جَميلاً» - .

الإحزاب/ ۴۹ -

{ای کسانی که ایمان آورده اید، اگر زنان مؤمن را به نکاح خود درآوردید، آنگاه پیش از آنکه با آنان همخوابگی کنید، طلاقشان دادید، دیگر بر عهده آنها عده ای که آن را بشمارید، نیست؛ پس مَهْرشان را بدهید و خوش و خرّم آنها را رها کنید.}

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

ب، [قرب الإسناد] مُحَمَّدُ بْنُ الْوَلِيدِ وَ مُحَمَّدُ بْنُ عِيسَى وَ الْحَسَنُ بْنُ ظَرِيفٍ وَ عَلِيُّ بْنُ إِسْمَاعِيلَ كُلُّهُمْ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِيهِ عليهما السلام قَالَ: مَا زَوَّجَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله شَيْئاً مِنْ بَنَاتِهِ وَ لَا تَزَوَّجَ شَيْئاً مِنْ نِسَائِهِ عَلَى أَكْثَرَ مِنِ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ أُوقِيَّةً وَ نَشٍّ يَعْنِي نِصْفَ أُوقِيَّةٍ(۱).

**[ترجمه]قرب الاسناد: امام محمد باقر عليه السّلام فرمودند: رسول خدا صلّى اللّه عليه و آله هيچ يک از دخترانش را تزويج نكرد و هيچ كدام از زنانشان را به نكاح خود در نياورد كه مهريه‌اش بيش از دوازده اوقيه و نصف (پانصد درهم) باشد. - . قرب الاسناد: ۱۰ -

**[ترجمه]

«۲»

أَرْبَعِينُ الشَّهِيدِ(۲)، بِإِسْنَادِهِ عَنِ الصَّدُوقِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ الْحِمْيَرِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى الْأَشْعَرِيِّ عَنْ حَمَّادٍ: مِثْلَهُ (۳).

**[ترجمه]أربعين الشهيد: در اين كتاب نيز همين روايت مذكور است. - . اربعين الشهيد: ۱۹ -

**[ترجمه]

«۳»

ب، [قرب الإسناد] أَبُو الْبَخْتَرِيِّ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِيهِ عليهما السلام قَالَ قَالَ عَلِيٌّ عليه السلام: إِنِّي لَأَكْرَهُ أَنْ يَكُونَ الْمَهْرُ أَقَلَّ مِنْ عَشَرَةِ دَرَاهِمَ لِكَيْ لَا يُشْبِهَ مَهْرَ الْبَغِيِّ (۴).

**[ترجمه]قرب الاسناد: اميرالمؤمنين عليه السّلام فرمودند: من نمى پسندم كه مهريه كمتر از ده درهم باشد تا مبادا شبيه مهريه زنا باشد. - . قرب الاسناد: ۶۷ -

**[ترجمه]

«۴»

ع، [علل الشرائع] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَبِی الْبَخْتَرِیِّ: مِثْلَهُ.

قال الصدوق ره الذی أعتمده و أفتی به أن المهر هو ما تراضیا علیه ما کان و لو تمثال سکره(۵).

**[ترجمه]علل الشرایع: این حدیث در این کتاب هم مذکور است. - شیخ صدوق (ره) گفته است: آنچه از مهریه به آن فتوا می دهم، چیزی است که طرفین به آن راضی باشند، حتی اگر اندکی شکر باشد. - . علل الشرایع: ۵۰۱ -

**[ترجمه]

«۵»

ع، [علل الشرائع] ابْنُ الْوَلِیدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ ابْنِ یَزِیدَ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ یَحْیَی عَنِ ابْنِ مُسْکَانَ عَنْ أَبِی أَیُّوبَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: قُلْتُ أَدْنَی مَا یُجْزِی مِنَ الْمَهْرِ قَالَ تِمْثَالٌ مِنْ سُکَّرٍ(۶).

**[ترجمه]علل الشرایع: محمد بن مسلم به نقل از امام صادق علیه السّلام گوید: گفتم: کمترین میزان مهریه که کفایت‌کننده چیست؟ فرمودند: یک مقدار شکر. - . علل الشرایع: ۵۰۱ -

**[ترجمه]

«۶»

ب، [قرب الإسناد] مُحَمَّدُ بْنُ الْوَلِیدِ عَنِ ابْنِ بُکَیْرٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ: زَوَّجَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلِیّاً فَاطِمَةَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِمَا عَلَی دِرْعٍ لَهُ حُطَمِیَّةٍ تَسْوَی ثَلَاثِینَ دِرْهَماً(۷).

**[ترجمه]قرب الاسناد: امام صادق علیه السّلام فرمودند: رسول الله صلّی الله علیه و آله فاطمه علیها السّلام را به عقد علی علیه السّلام در آوردن، با زرهی حطمی (بزرگ و ضخیم) که سی درهم می شد. - . قرب الاسناد: ۸۰ -

**[ترجمه]

«۷»

ع، [علل الشرائع] ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] مَاجِیلَوَیْهِ عَنْ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مَعْبَدٍ عَنِ الْحُسَیْنِ

۱- ۱. قرب الإسناد ص ۱۰.

۲- ۲. فی طبعه الکمبانیّ تقدیم و تأخیر، أصلحناه طبقا للاصل.

۳- ۳. أربعین الشهید ص ۱۹ ملحقا باثبات الوصیه.

۴- ۴. قرب الإسناد ص ۶۷.

۵- ۵. علل الشرائع ص ۵۰۱.

۶- ۶. علل الشرائع ص ۵۰۱.

۷- ۷. قرب الإسناد ص ۸۰.

بْنِ خَالِدٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ عليه السلام عَنْ مَهْرِ السُّنَّةِ كَيْفَ صَارَ خَمْسَمِائَةِ دِرْهَمٍ فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى أَوْجَبَ عَلَى نَفْسِهِ أَنْ لَا يُكَبِّرَهُ مُؤْمِنٌ مِائَةَ تَكْبِيرَةٍ وَ يُحَمِّدَهُ مِائَةَ تَحْمِيدَةٍ وَ يُسَبِّحَهُ مِائَةَ تَسْبِيحَةٍ وَ يُهَلِّلَهُ مِائَةَ تَهْلِيلَةٍ وَ يُصَلِّيَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ مِائَةَ مَرَّةٍ ثُمَّ يَقُولَ اللَّهُمَّ زَوِّجْنِي مِنَ الْحُورِ الْعِينِ إِلَّا زَوَّجَهُ اللَّهُ حَوْرَاءَ مِنَ الْجَنَّةِ وَ جَعَلَ ذَلِكَ مَهْرَهَا فَمِنْ ثَمَّ أَوْحَى اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَى نَبِيِّهِ صلى الله عليه و آله أَنْ يَسُنَّ مُهُورَ الْمُؤْمِنَاتِ خَمْسَمِائَةِ دِرْهَمٍ فَفَعَلَ ذَلِكَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله (١).

**[ترجمه]علل الشرايع: حسين بن خالد گويد: از امام موسى بن جعفر عليه السّلام پرسيدم كه مهرالسنه پانصد درهمى چگونه جارى شد؟ فرمودند: خداوند بر خود واجب فرمود كه هر مؤمنى كه يكصد بار تكبير و حمد و تسبيح و لا اله الا الله و صلوات بر محمد صلّى الله عليه و آله و آل او گويد، و سپس بگويد: خدايا مرا به ازدواج حورالعين در آور، خداوند او را به ازدواج حوريان بهشت در آورده و اين دعاها را مهريه حوريان قرار دهد. و خداوند بر پيامبر خود وحى نمود كه مهريه زنان مؤمنه مسلمان را پانصد درهم مقرر سازد. - . علل الشرايع: ۴۹۹، عيون الاخبار ۲: ۸۴ -

**[ترجمه]

«۸»

سن، [المحاسن] مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ أَبُو سُمَيْنَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ خَالِدٍ: مِثْلَهُ (٢).

**[ترجمه]المحاسن: اين حديث در المحاسن نيز منقول است. - . المحاسن: ۳۱۳ -

**[ترجمه]

«۹»

ختص، [الإختصاص] مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَمْرِو بْنِ عُثْمَانَ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ خَالِدٍ: مِثْلَهُ (٣).

**[ترجمه]الاختصاص: اين حديث در اين كتاب نيز روايت شده است. - . الاختصاص: ۱۰۲ -

**[ترجمه]

«۱۰»

ع، [علل الشرائع] ن، [عيون أخبار الرضا عليه السلام] ابْنُ إِدْرِيسَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ عِيسَى عَنِ الْبَزَنْطِيِّ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ خَالِدٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي الْحَسَنِ عليه السلام جُعِلْتُ فِدَاكَ كَيْفَ صَارَ مَهْرُ النِّسَاءِ خَمْسَمِائَةِ دِرْهَمٍ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ أُوقِيَّةً وَ نش [نَشّاً] قَالَ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى أَوْجَبَ عَلَى نَفْسِهِ أَنْ لَا يُكَبِّرَهُ مُؤْمِنٌ مِائَةَ تَكْبِيرَةٍ وَ يُسَبِّحَهُ مِائَةَ تَسْبِيحَةٍ وَ يُحَمِّدَهُ مِائَةَ تَحْمِيدَةٍ وَ يُهَلِّلَهُ مِائَةَ مَرَّةٍ وَ يُصَلِّيَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ مِائَةَ مَرَّةٍ ثُمَّ يَقُولَ اللَّهُمَّ زَوِّجْنِي مِنَ الْحُورِ الْعِينِ إِلَّا زَوَّجَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فَمِنْ ثَمَّ جُعِلَ مَهْرُ النِّسَاءِ خَمْسَمِائَةِ دِرْهَمٍ وَ أَيُّمَا مُؤْمِنٍ خَطَبَ إِلَى أَخِيهِ حرمه [حُرْمَتَهُ] وَ بَذَلَ لَهُ خَمْسَمِائَةِ دِرْهَمٍ فَلَمْ يُزَوِّجْهُ فَقَدْ عَقَّهُ وَ اسْتَحَقَّ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ

جَلَّ أَلَّا يُزَوِّجَهُ حَوْرَاءَ(۴).

**[ترجمه]عیون الاخبار: حسین بن خالد گوید: به موسی بن جعفر علیه السّلام گفتم: فدایت شوم! چگونه مهریه زنان پانصد درهم مقرر شد؟ فرمودند: خداوند تبارک و تعالی بر خود واجب فرمود که هر مؤمنی یکصد بار تکبیر و تسبیح و حمد و لا اله الاـ الله گوید و یکصد بار بر محمد صلّی الله علیه و آله و خاندانش صلوات فرستد و سپس بگوید: خدایا مرا به ازدواج حورالعین در آور، خداوند او را به ازدواج حورالعین در آورد، و سپس مهریه زنان را پانصد درهم مقرر نمود. و هر مؤمنی که از برادر دینی اش محارم او را خواستگاری کند و پانصد درهم نیز بدهد ولی او از تزویج امتناع ورزد، قطعاً در حق او ظلم کرده و مستحق آن است که خداوند حوریان بهشتی را به ازدواجش در نیاورد. - . عیون الاخبار ۲: ۸۴ -

**[ترجمه]

«۱۱»

ع، [علل الشرائع] أَبِي عَنْ سَعْدٍ عَنِ الْبَرْقِيِّ عَنِ السَّيَّارِيِّ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ حَمَّادٍ عَنْ حَرِيزٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ قَالَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام: أَ تَدْرِي مِنْ أَيْنَ

ص: ۳۴۸

۱- ۱. علل الشرائع ص ۴۹۹ و عیون الأخبار ج ۲ ص ۸۴.

۲- ۲. المحاسن ص ۳۱۳ و كان الرمز(ين) و هو من التصحيف.

۳- ۳. الاختصاص: ۱۰۲.

۴- ۴. عیون الأخبار ج ۲ ص ۸۴ و كان الرمز(ين) و هو من التصحيف.

صَارَ مُهُورُ النِّسَاءِ أَرْبَعَهَ آلَافِ دِرْهَمٍ قُلْتُ لَا قَالَ إِنَّ أَمَّ حَبِيبٍ بِنْتَ أَبِی سُفْیَانَ كَانَتْ بِالْحَبَشَهِ فَخَطَبَهَا النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله فَسَاقَ عَنْهُ النَّجَاشِیُّ أَرْبَعَهَ آلَافِ دِرْهَمٍ فَمِنْ ثَمَّ هَؤُلَاءِ یَأْخُذُونَ [بِهِ] فَأَمَّا الْمَهْرُ فَاثْنَتَا عَشْرَهَ أُوقِیَّهً وَ نَشٌّ (۱).

**[ترجمه]علل الشرایع: محمد بن اسحاق گوید: امام محمد باقر علیه السّلام فرمودند: آیا می دانی مهریه زنان چگونه چهار هزار درهم شد؟ گفتم: خیر. فرمودند: ام حبیبه دختر ابوسفیان در حبشه بود، پیامبر صلّی الله علیه و آله او را خواستگاری کرد و نجاشی چهار هزار درهم از پیامبر درخواست کرد و پس از آن بود که اینان این مبلغ را می گیرند، اما مهریه [سنت] پانصد درهم می باشد. - . علل الشرایع: ۵۰۰ -

**[ترجمه]

«۱۲»

سن، [المحاسن] أَبِی عَنْ حَمَّادٍ عَنْ حَرِیزٍ: مِثْلَهُ (۲).

**[ترجمه]المحاسن: این حدیث در المحاسن نیز مذکور است. - . المحاسن: ۳۰۱ -

**[ترجمه]

«۱۳»

مع، [معانی الأخبار] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَا تَزَوَّجَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله شَیْئاً مِنْ نِسَائِهِ وَ لَا زَوَّجَ شَیْئاً مِنْ بَنَاتِهِ عَلَی أَكْثَرَ مِنِ اثْنَتَیْ عَشْرَهَ أُوقِیَّهً وَ نَشٍّ وَ الْأُوقِیَّهُ أَرْبَعُونَ دِرْهَماً وَ النَّشُّ عِشْرُونَ دِرْهَماً(۳).

**[ترجمه]معانی الاخبار: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند: رسول خدا صلّی الله علیه و آله با هیچ یک از زنان خود به بیش از از پانصد درهم ازدواج نکرد و هیچ یک از دخترانشان را به بیش از دوازده اوقیه و نصف که هر اوقیه چهل درهم و نصف بیست درهم است (پانصد درهم) به تزویج در نیاورد. - . معانی الاخبار: ۲۱۴ -

**[ترجمه]

«۱۴»

لی، [الأمالی للصدوق] فِی خَبَرِ الْمَنَاهِی عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: مَنْ ظَلَمَ امْرَأَهً مَهْرَهَا فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ زَانٍ یَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ یَوْمَ الْقِیَامَهِ عَبْدِی زَوَّجْتُكَ أَمَتِی عَلَی عَهْدِی فَلَمْ تُوفِ بِعَهْدِی وَ ظَلَمْتَ أَمَتِی فَیُؤْخَذُ مِنْ حَسَنَاتِهِ فَیُدْفَعُ إِلَیْهَا بِقَدْرِ حَقِّهَا فَإِذَا لَمْ تَبْقَ لَهُ حَسَنَهٌ أُمِرَ بِهِ إِلَی النَّارِ بِنَكْثِهِ لِلْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كانَ مَسْؤُلًا(۴).

**[ترجمه]امالی الصدوق: رسول خدا صلّی اللّه علیه و آله فرمودند: هر کس در مهریه بر زن ظلم روا دارد، نزد خداوند زنا کار است و خداوند در روز قیامت می گوید: ای بنده، من کنیزم را بر اساس عهد و پیمان به ازدواج تو در آوردم، اما تو به عهد من وفا نکردی و به کنیز من ظلم کردی. و از حسنات آن مرد گرفته شده و به زن به اندازه حق و حقوقش داده می‌شود، و اگر حسنه‌ای برای مرد باقی نماند، فرمان دهد که به خاطر شکستن عهد، او را به سوی آتش برند؛ و از پیمان سؤال خواهد شد. - . امالی الصدوق: ۴۲۸ -

**[ترجمه]

«۱۵»

ل، [الخصال] ابْنُ الْوَلِيدِ عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنِ الْأَشْعَرِيِّ عَنِ الْجَامُورَانِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ يَقْطِينٍ عَنْ يُونُسَ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ كَثِيرٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: السُّرَّاقُ ثَلَاثَةٌ مَانِعُ الزَّكَاةِ وَ مُسْتَحِلُّ مُهُورِ النِّسَاءِ وَ كَذَلِكَ مَنِ اسْتَدَانَ وَ لَمْ يَنْوِ قَضَاءَهُ (۵).

**[ترجمه]الخصال: امام صادق علیه السّلام فرمودند: سارقان سه گروهند: کسی که مانع زکات شود. کسی که مهریه زنان را بر خود حلال بدارد، و نیز کسی که قرضی بگیرد و قصد پرداخت آن را نداشته باشد. - . الخصال ۱: ۱۰۱ -

**[ترجمه]

«۱۶»

ن، [عيون أخبار الرضا علیه السلام] ع، [علل الشرائع] فِي عِلَلِ ابْنِ سِنَانٍ عَنِ الرِّضَا علیه السلام: أَنَّهُ كَتَبَ إِلَيْهِ عِلَّةَ الْمَهْرِ وَ وُجُوبِهِ عَلَى الرِّجَالِ وَ لَا يَجِبُ عَلَى النِّسَاءِ أَنْ يُعْطِينَ أَزْوَاجَهُنَّ قَالَ لِأَنَّ عَلَى الرِّجَالِ مَئُونَةَ الْمَرْأَةِ [الْمَرْأَةُ] بَائِعَةٌ نَفْسَهَا وَ الرَّجُلُ مُشْتَرٍ وَ لَا يَكُونُ الْبَيْعُ بِلَا ثَمَنٍ وَ لَا

۱- ۱. علل الشرائع ص ۵۰۰.

۲- ۲. المحاسن ص ۳۰۱.

۳- ۳. معانی الأخبار ص ۲۱۴.

۴- ۴. أمالی الصدوق ص ۴۲۸ ضمن حدیث.

۵- ۵. الخصال ج ۱ ص ۱۰۱.

الشِّرَاءُ بِغَيْرِ إِعْطَاءِ الثَّمَنِ مَعَ أَنَّ النِّسَاءَ مَحْظُورَاتٌ عَنِ التَّعَامُلِ وَ الْمَتْجَرِ مَعَ عِلَلٍ كَثِيرَةٍ(۱).

**[ترجمه]عیون الاخبار: در کتاب علل ابن سنان از امام رضا علیه السّلام روایت می کند که برای امام نامه‌ای نوشت و درباره علت مهریه و وجوب آن بر مردان و اینکه چرا واجب نیست که زنان به همسرانشان چیزی بدهند پرسید. امام جواب دادند: زیرا خرج و مخارج بر مردان است، زن خود را عرضه می دارد و مرد خریدار است و این خرید و فروش بدون بها نیست و خرید بدون دادن بهای جنس امکان ندارد. با اینکه زنان به خاطر دلایل بسیار، از تعامل و تجارت برحذرند. - . عیون الاخبار ۲: ۹۴، علل الشرایع: ۵۰۱ -

**[ترجمه]

«۱۷»

ع، [علل الشرائع] وَ رُوِيَ فِي خَبَرٍ آخَرَ أَنَّ الصَّادِقَ علیه السلام قَالَ: إِنَّمَا صَارَ الصَّدَاقُ عَلَى الرَّجُلِ دُونَ الْمَرْأَةِ وَ إِنْ كَانَ فِعْلُهُمَا وَاحِداً فَإِنَّ الرَّجُلَ إِذَا قَضَى حَاجَتَهُ مِنْهَا قَامَ عَنْهَا وَ لَمْ يَنْتَظِرْ فَرَاغَهَا فَصَارَ الصَّدَاقُ عَلَيْهِ دُونَهَا لِذَلِكَ (۲).

**[ترجمه]علل الشرایع: امام صادق علیه السّلام فرمودند: صداق بر مرد واجب شده است نه بر زن، گرچه هر دو یک کار را انجام می دهند. مرد وقتی حاجت خویش را از زن بر آورده سازد، از او دور می شود و منتظر بر طرف شدن حاجت زن نمی شود، به این خاطر است که صداق بر مرد واجب شده نه زن. - . علل الشرایع: ۵۱۳ -

**[ترجمه]

«۱۸»

صح، [صحیفه الرضا علیه السلام] عَنِ الرِّضَا علیه السلام عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى غَافِرُ كُلِّ ذَنْبٍ إِلَّا مَنْ جَحَدَ مَهْراً أَوِ اغْتَصَبَ أَجِيراً أَجْرَهُ أَوْ بَاعَ رَجُلًا حُرّاً(۳).

**[ترجمه]صحیفه الرضا: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: خداوند تعالی هر گناهی را ببخشد، مگر گناه کسی را که مهریه را انکار کند یا دستمزد کسی را که اجیر کرده غصب نماید یا مرد آزادی را بفروشد. - . صحیفه الرضا: ۳۰ -

**[ترجمه]

«۱۹»

ضا، [فقه الرضا علیه السلام]: إِذَا تَزَوَّجْتَ فَاجْهَدْ أَنْ لَا تُجَاوِزَ مَهْرُهَا مَهْرَ السُّنَّةِ وَ هُوَ خَمْسُمِائَةِ دِرْهَمٍ فَعَلَى ذَلِكَ زَوَّجَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ تَزَوَّجَ نِسَاءَهُ وَ وَجِّهْ إِلَيْهَا قَبْلَ أَنْ تَدْخُلَ بِهَا مَا عَلَيْكَ أَوْ بَعْضَهُ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَطَأَهَا قَلَّ أَمْ كَثُرَ مِنْ ثَوْبٍ أَوْ دِرَاهِمَ أَوْ دَنَانِيرَ أَوْ خَادِمٍ (۴).

**[ترجمه]فقه الرضـا: اگر ازدواج کردی، سـعی کن که از مهریه سـنت که پانصـد درهم است تجـاوز نکنی، زیرا رسول خـدا صلّی اللّه علیه و آله بر همین مقـدار دخترانش را شوهر داد و زنـانش را به نکـاح در آورد، و مهریه را قبـل از اینکه دخول کنی بپرداز و یا قسمتی از آن را، کم باشد یا زیاد، مانند پیراهن یا درهم و دینار یا خادم. - . فقه الرضا علیه السلام: ۳۰ -

**[ترجمه]

«۲۰»

سر، [السـرائر] الْبَزَنْطِیُّ عَنْ حَمَّادٍ عَنْ حُذَیْفَهَ بْنِ مَنْصُورٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ: إِنَّ صَدَاقَ أَزْوَاجِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله کَانَ اثْنَتَیْ عَشْرَهَ أُوقِیَّهً وَ نَشّاً وَ الْأُوقِیَّهُ أَرْبَعُونَ دِرْهَماً وَ النَّشُّ نِصْفُ الْأُوقِیَّهِ(۵).

**[ترجمه]السـرایر: امام صادق علیه السّـلام فرمودند: صداق زنان رسول اللّه صلّی اللّه علیه و آله دوازده اوقیه و نیم که هر اوقیه چهل درهم و نیم - بیست درهم - (در مجموع پانصد درهم) بود. - . السرائر: ۴۸ -

**[ترجمه]

«۲۱»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ عُمَرَ بْنِ یَزِیدَ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام أَخْبِرْنِی عَمَّنْ تَزَوَّجَ عَلَی أَکْثَرَ مِنْ مَهْرِ السُّنَّهِ أَ یَجُوزُ لَهُ ذَلِکَ قَالَ إِذَا جَازَ مَهْرَ السُّنَّهِ فَلَیْسَ هَـذَا مَهْراً إِنَّمَا هُوَ نُحْلٌ لِأَنَّ اللَّهَ یَقُولُ فَإِنْ آتَیْتُمْ إِحْـداهُنَّ قِنْطاراً فَلا تَأْخُذُوا مِنْهُ شَـیْئاً إِنَّمَا عَنَی النُّحْلَ وَ لَمْ یَعْنِ الْمَهْرَ أَ لَا تَرَی أَنَّهُ إِذَا أَمْهَرَهَا مَهْراً ثُمَّ اخْتَلَعَتْ کَانَ

۱- ۱. علل الشرائع ص ۵۰۱ و عیون الأخبار ج ۲ ص ۹۴.

۲- ۲. علل الشرائع ص ۵۱۳.

۳- ۳. صحیفه الرضا ص ۳۰.

۴- ۴. فقه الرضا ص ۳۰.

۵- ۵. السرائر ص ۴۸ و کان الرمز(شی) و هو تصحیف.

لَهَا أَنْ تَأْخُذَ الْمَهْرَ كَامِلًا فَمَا زَادَ عَلَى مَهْرِ السُّنَّهِ فَإِنَّمَا هُوَ نُحْلٌ كَمَا أَخْبَرْتُکَ فَمِنْ ثَمَّ وَجَبَ لَهَا مَهْرُ نِسَائِهَا لِعِلَّهٍ مِنَ الْعِلَلِ قُلْتُ كَيْفَ يُعْطِی وَ كَمْ مَهْرُ نِسَائِهَا قَالَ إِنَّ مَهْرَ الْمُؤْمِنَاتِ خَمْسُمِائَهٍ وَ هُوَ مَهْرُ السُّنَّهِ وَ قَدْ يَكُونُ أَقَلَّ مِنْ خَمْسِمِائَهٍ وَ لَا يَكُونُ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِکَ وَ مَنْ كَانَ مَهْرُهَا وَ مَهْرُ نِسَائِهَا أَقَلَّ مِنْ خَمْسِمِائَهٍ أَعْطَى ذَلِکَ الشَّيْءَ وَ مَنْ فَخَرَ وَ بَذَخَ بِالْمَهْرِ فَازْدَادَ عَلَى خَمْسِمِائَهٍ ثُمَّ وَجَبَ لَهَا مَهْرُ نِسَائِهَا فِی عِلَّهٍ مِنَ الْعِلَلِ لَمْ يَزِدْ عَلَى مَهْرِ السُّنَّهِ خَمْسِمِائَهِ دِرْهَمٍ (۱).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: عمر بن یزید گوید: به امام صادق علیه السّلام گفتم: مرا با خبر ساز از کسی که با مبلغی بیشتر از مهریه سنت نبوی ازدواج کند، آیا جایز است؟ فرمودند: اگر از مهریه سنت نبوی فراتر رود، این دیگر مهریه نیست بلکه هدیه و هبه است. زیرا خداوند می فرمایند: «وَ آتَيْتُمْ إِحْداهُنَّ قِنْطاراً فَلا تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْئا»، {و به یکی از آنان مال فراوانی داده باشید، چیزی از آن را پس مگیرید.} که منظور هبه است، همانطور که به تو گفتم. سپس مهریه زنان را به دلیلی واجب ساخت. گفتم: چگونه می پردازد و مهریه زنان چقدر است؟ فرمودند: مهریه زنان مؤمنه، پانصد درهم است که مهریه سنت می باشد و گاهی کمتر از آن است ولی بیشتر نمی شود. و هر یک از زنان مؤمنه که مهریه اش پانصد درهم باشد، قسمتی از مهریه به او پرداخت شود. و هر کسی که از روی فخر و بزرگی مهریه را افزون بر پانصد درهم کند و به علتی پرداخت مهریه بر او واجب شود، همان پانصد درهم مهریه سنت بر او واجب است. - . تفسیر العیاشی ۱: ۲۲۹ -

**[ترجمه]

«۲۲»

مکا، [مکارم الأخلاق] مِنْ كِتَابِ نَوَادِرِ الْحِكْمَهِ عَنْ عَلِيٍّ علیه السلام قَالَ: لَا تُغَالُوا بِمُهُورِ النِّسَاءِ فَيَكُونَ عَدَاوَهً(۲).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: امام علی علیه السّلام فرمودند: مهریه زنان را زیاد نکنید، چرا که باعث عداوت شود. - . مکارم الاخلاق: ۲۷۲ -

**[ترجمه]

«۲۳»

وَ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله: مَا مِنِ امْرَأَهٍ تَصَدَّقَتْ عَلَى زَوْجِهَا بِمَهْرِهَا قَبْلَ أَنْ يَدْخُلَ بِهَا إِلَّا كَتَبَ اللَّهُ لَهَا بِكُلِّ دِينَارٍ عِتْقَ رَقَبَهٍ قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَكَيْفَ الْهِبَهُ بَعْدَ الدُّخُولِ قَالَ إِنَّمَا ذَلِکَ مِنَ الْمَوَدَّهِ وَ الْأُلْفَهِ(۳).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: پیامبر خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: هر زنی که پیش از دخول کردن شوهر بر وی، مهریه خود را به او صدقه دهد، خداوند در ازای هر دینار، ثواب آزادی یک بنده را برایش می نویسد. گفته شد: ای رسول خدا، بعد از دخول، هبه چه حالتی دارد؟ فرمود: تردیدی نیست که این از روی الفت و مودت خواهد بود. - . مکارم الاخلاق: ۲۷۲ -

**[ترجمه]

«۲۴»

وَ مِنْ کِتَابِ الْمَحَاسِنِ، عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: أَقْذَرُ الذُّنُوبِ ثَلَاثَةٌ قَتْلُ الْبَهِیمَهِ وَ حَبْسُ مَهْرِ الْمَرْأَهِ وَ مَنْعُ الْأَجِیرِ أَجْرَهُ (۴).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: امام صادق علیه السّلام فرمودند: پلیدترین گناهان سه چیز است: کشتن [حیوان]، حبس مهریه و ندادن دستمزد کارگر. -. مکارم الاخلاق: ۲۷۲ -

**[ترجمه]

«۲۵»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ علیه السلام عَنْ رَجُلٍ تَزَوَّجَ امْرَأَهً بِنَسِیئَهٍ فَقَالَ إِنَّ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام تَزَوَّجَ امْرَأَهً بِنَسِیئَهٍ ثُمَّ قَالَ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَا بُنَیَّ إِنَّهُ لَیْسَ عِنْدِی مِنْ صَدَاقِهَا شَیْ ءٌ أُعْطِیهَا إِیَّاهُ أَدْخُلُ عَلَیْهَا فَأَعْطِنِی کِسَاکَ هَذَا فَأُعْطِیَهَا إِیَّاهُ فَأَعْطَاهَا ثُمَّ دَخَلَ عَلَیْهَا(۵).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: احمد بن محمد گوید: از موسی بن جعفر علیه السّلام پرسیدم: مردی با زنی ازدواج می‌کند اما به نسیه، چه حکمی دارد؟ فرمود: امام محمد باقر علیه السّلام با زنی به نسیه ازدواج کرد، سپس به امام صادق علیه السّلام فرمود: فرزندم، من چیزی ندارم که به عنوان قسمتی از صداق به او بدهم و دخول کنم، ردایت را به من بده تا به او بدهم. امام صادق علیه السّلام چنین کرد و پدرش بر آن زن دخول کرد. -. نوادر احمد بن محمد: ۶۹ -

**[ترجمه]

«۲۶»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر صَفْوَانُ بْنُ یَحْیَی عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُکَیْرٍ عَنْ زُرَارَهَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ رَجُلٍ تَزَوَّجَ امْرَأَهً أَ یَحِلُّ لَهُ أَنْ یَدْخُلَ بِهَا قَبْلَ أَنْ یُعْطِیَهَا شَیْئاً قَالَ لَا حَتَّی یُعْطِیَهَا شَیْئاً(۶).

۱- ۱. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۲۲۹.

۲- ۲. مکارم الأخلاق ص ۲۷۲.

۳- ۳. مکارم الأخلاق ص ۲۷۲.

۴- ۴. مکارم الأخلاق ص ۲۷۲.

۵- ۵. نوادر أحمد بن محمّد بن عيسى ص ۶۹.

۶- ۶. نوادر أحمد بن محمّد بن عيسى ص ۶۹.

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: زراره گوید: از امام صادق علیه السّلام پرسیدم: مردی زنی را به صورت نسیه به عقد خود در می آورد، آیا حلال است که قبل از اینکه چیزی به او بدهد دخول نماید؟ فرمود: خیر، مگر اینکه چیزی از مهریه را به او بدهد. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۹ -

**[ترجمه]

«۲۷»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر صَفْوَانُ بْنُ یَحْیَی: قُلْتُ لِأَبِی الْحَسَنِ علیه السلام قَوْلُ شُعَیْبٍ إِنِّی أُرِیدُ أَنْ أُنْکِحَکَ إِحْدَی ابْنَتَیَّ هاتَیْنِ عَلی أَنْ تَأْجُرَنِی ثَمانِیَ حِجَجٍ فَإِنْ أَتْمَمْتَ عَشْراً فَمِنْ عِنْدِکَ أَیَّ الْأَجَلَیْنِ قَضَی مُوسَی قَالَ أَوْفَی مِنْهُمَا أَبْعَدَهُمَا عَشْرَ سِنِینَ قُلْتُ فَدَخَلَ بِهَا قَبْلَ أَنْ یَمْضِیَ الشَّرْطُ أَوْ بَعْدَ انْقِضَائِهِ قَالَ قَبْلَ أَنْ یَنْقَضِیَ قُلْتُ فَالرَّجُلُ یَتَزَوَّجُ الْمَرْأَهَ وَ یَشْتَرِطُ لِأَبِیهَا إِجارَهَ شَهْرَیْنِ أَ یَجُوزُ ذَلِکَ فَقَالَ إِنَّ مُوسَی قَدْ عَلِمَ أَنَّهُ سَیُتِمُّ الشَّرْطَ فَکَیْفَ لِهَذَا بِأَنْ یَعْلَمَ أَنَّهُ سَیَبْقَی حَتَّی یَفِیَ وَ قَدْ کَانَ الرَّجُلُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَتَزَوَّجُ الْمَرْأَهَ عَلَی السُّورَهِ مِنَ الْقُرْآنِ وَ عَلَی الدِّرْهَمِ وَ عَلَی الْقَبْضَهِ مِنَ الْحِنْطَهِ فَقُلْتُ لَهُ الرَّجُلُ یَتَزَوَّجُ الْمَرْأَهَ عَلَی الصَّدَاقِ الْمَعْلُومِ یَدْخُلُ بِهَا قَبْلَ أَنْ یُعْطِیَهَا شَیْئاً قَالَ یُقَدِّمُ إِلَیْهَا مَا قَلَّ أَوْ کَثُرَ إِلَّا أَنْ یَکُونَ لَهُ وَفَاءٌ مِنْ عَرَضٍ إِنْ حَدَثَ بِهِ حَدَثٌ أُدِّیَ عَنْهُ فَلَا بَأْسَ (۱).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: صفوان بن یحیی گوید: سخن شعیب علیه السّلام: {من می خواهم یکی از این دو دختر خود را [که مشاهده می کنی] به نکاح تو در آورم، به این [شرط] که هشت سال برای من کار کنی.} را به امام کاظم علیه السّلام عرض کردم و گفتم: حضرت موسی علیه السّلام کدام یک از دو زمان را به انجام رساند. فرمود: مدت طولانی تر را که ده سال بود. گفتم: آیا پیش از پایان شرط. فرمود: قبل از اینکه شرط به پایان رسد. گفتم: آیا مرد می‌تواند با زنی ازدواج کند و با پدر زن شرط نماید که او را دو ماه اجاره کند. فرمودند: حضرت موسی می‌دانست که شرط را تمام خواهند کرد، اما این مرد چگونه بداند که زنده خواهد بود تا وفای به عهد کند؟ برخی نزد پیامبر صلّی الله علیه و آله زنی را به سوره ای از قرآن و یک درهم و یک مشت گندم عقد خود در می آوردند. به ایشان گفتم: مرد می‌تواند با زنی با مهریه ای معلوم ازدواج کند و قبل از اینکه چیزی به او بدهد، بر او دخول کند؟ فرمودند: مرد باید کم یا بیش از مهریه را به زن پیشکش نماید، مگر اینکه وفای به عهد و آبرویی داشته باشد که اگر حادثه‌ای برایش رخ داد، به جای او پرداخت کنند که در این صورت اشکال ندارد. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۹ -

**[ترجمه]

«۲۸»

نَوَادِرُ الرَّاوَنْدِیِّ، بِإِسْنَادِهِ عَنْ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَا مِنِ امْرَأَهٍ تَصَدَّقَتْ عَلَی زَوْجِهَا قَبْلَ أَنْ یَدْخُلَ بِهَا إِلَّا کَتَبَ اللَّهُ تَعَالَی لَهَا مَکَانَ کُلِّ دِینَارٍ عِتْقَ رَقَبَهٍ قِیلَ یَا رَسُولَ اللَّهِ فَکَیْفَ بِالْهِبَهِ بَعْدَ الدُّخُولِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِنَّمَا ذَلِکَ مِنْ مَوَدَّهِ الْأُلْفَهِ(۲).

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَی غَافِرُ كُلِّ ذَنْبٍ إِلَّا رَجُلًا اغْتَصَبَ أَجِيراً أَجْرَهُ أَوْ مَهْرَ امْرَأَةٍ(۳).

**[ترجمه]نوادر الراوندی: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: هر زنی قبل از اینکه شوهرش دخول کند، مهریه اش را بر شویش ببخشد، خداوند در ازای هر دینار، ثواب آزادی یک برده را برایش می نویسد. گفته شد: یا رسول الله، پس هبه بعد از دخول چگونه است؟ فرمود: همانا آن، فقط از روی مودت و الفت است. - . نوادر الراوندی: ۶ -

رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمود: خداوند هر گناهی را می بخشد مگر کسی را که مزد کارگری را که اجیر کرده نپردازد و مهریه زن را نپردازد. - . نوادر الراوندی: ۳۶ -

**[ترجمه]

«۲۹»

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ عَلِيٌّ علیه السلام: فِي قَوْلِهِ تَعَالَی وَ آتُوا النِّساءَ صَدُقاتِهِنَّ نِحْلَةً أَعْطُوهُنَّ الصَّدَاقَ الَّذِي اسْتَحْلَلْتُمْ بِهِ فُرُوجَهُنَّ فَمَنْ ظَلَمَ الْمَرْأَةَ صَدَاقَهَا الَّذِي اسْتَحَلَّ بِهِ فَرْجَهَا فَقَدِ اسْتَبَاحَ فَرْجَهَا زِنًا(۴).

**[ترجمه]نوادر الراوندی: امام علی علیه السّلام در خصوص آیه: {و مَهرِ زنان را به عنوان هدیه ای از روی طیب خاطر به ایشان بدهید.} فرمود: به زنان مهریه ای را که به واسطه آن، ایشان بر شما حلال شده اند، بدهید و هر کس در پرداخت مهریه زن ظلم کند و از زن کام گیرد، در واقع زنا کرده است. - . نوادر الراوندی: ۳۷ -

**[ترجمه]

«۳۰»

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ عَلِيٌّ علیه السلام: إِذَا أَرْخَی السِّتْرَ فَقَدْ وَجَبَ الْمَهْرُ

ص: ۳۵۲

۱- ۱. المصدر ص ۶۹.

۲- ۲. نوادر الراوندیّ ص ۶.

۳- ۳. نفس المصدر ص ۳۶.

۴- ۴. نفس المصدر ص ۳۷.

كُلَّهُ جَامَعَ أَوْ لَمْ يُجَامِعْ (۱).

**[ترجمه]نوادر الراوندی: امام علی علیه السّلام فرمودند: هر گاه پرده خوابگاه افکنده شود، مهریه واجب می شود، چه دخول شود و یا نشود. - . نوادر الراوندی: ۳۷ -

**[ترجمه]

«۳۱»

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ: قَالَ عَلِيٌّ فِي الْمُكْرَهَهِ لَا حَدَّ عَلَيْهَا وَ لَهَا مَهْرُ مِثْلِهَا(۲).

**[ترجمه]نوادر الراوندی: امام علی علیه السّلام درباره زنی که به اجبار مورد خول قرار می گیرد، فرمود هیچ حدی بر او نیست و او باید مهر المثل بگیرد. - . نوادر الراوندی: ۴۷ -

**[ترجمه]

«۳۲»

مَجَالِسُ الشَّيْخِ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ وَهْبَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ زَكَرِيَّا عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ فَضَّالٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ عُقْبَهَ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ مُوسَى الْخَيَّاطِ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ قَالَ ذُكِرَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام: أَنَّهُ ذُكِرَ عِنْدَهُ رَجُلٌ فَقَالَ إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا أَصَابَ مَالًا مِنْ حَرَامٍ لَمْ يُقْبَلْ مِنْهُ حَجٌّ وَ لَا عُمْرَهٌ وَ لَا صِلَهُ رَحِمٍ حَتَّى أَنَّهُ يَفْسُدُ فِيهِ الْفَرْجُ (۳).

**[ترجمه]مجالس الشیخ: امام باقر علیه السّلام فرمودند: اگر مردی از راه حرام مالی به دست آورد، حج و عمره و صله رحم او قبول نسیت، و حتی عورت زنش را نیز بر او حرام و فاسد می کند. - . امالی الطوسی ۲: ۲۹۳ -

**[ترجمه]

«۳۳»

الْهِدَايَهُ: وَ مَهْرُ السُّنَّهِ خَمْسُمِائَهِ دِرْهَمٍ فَمَنْ زَادَ عَلَى السُّنَّهِ رُدَّ إِلَى السُّنَّهِ فَإِنْ أَعْطَاهَا مِنَ الْخَمْسِمِائَهِ دِرْهَمٍ دِرْهَماً وَاحِداً أَوْ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ ثُمَّ دَخَلَ بِهَا فَلَا شَيْ ءَ لَهَا بَعْدَ ذَلِكَ إِنَّمَا لَهَا مَا أَخَذَتْ مِنْهُ قَبْلَ أَنْ يَدْخُلَ (۴).

**[ترجمه]الهدایه: مهریه سنت نبوی پانصد درهم است، هر کس بر آن بیافزاید، باید به سنت باز گردد، و اگر مرد یک درهم یا بیشتر از سنت نبوی بپردازد و سپس بر همسرش دخول کند، زن بعد از آن دیگر حقی ندارد و همان مبلغی که پیش از دخول گرفته، کفایت می کند. - . الهدایه: ۶۸ -

**[ترجمه]

«۳۴»

الْمَجَازَاتُ النَّبَوِیَّهُ، لِلسَّیِّدِ الرَّضِیِّ قَالَ صلی الله علیه و آله: لَا تُغَالُوا بِمُهُورِ النِّسَاءِ فَإِنَّمَا هِیَ سُقْیَا اللَّهِ سُبْحَانَهُ.

قال رضی الله عنه هذه استعاره و المراد إعلامهم أن وفاق النساء المنکوحات و کونهن علی إرادات الأزواج لیس هو بأن یزاد فی مهورهن و یغالی بصدقاتهن و إنما ذلک إلی الله سبحانه فهی کالأحاظی و الأقسام و الجدود و الأرزاق فقد تکون المرأه منزوره الصداق وامقه بالوفاق و قد تکون ناقصه المقه و إن کانت زائده الصدقه فشبه ذلک علیه السلام بسقیا الله یرزقها واحدا و یحرمها آخر و یصاب بها بلد و یمنعها بلد و هذه من أحسن العبارات عن المعنی الذی أشرنا إلیه و دللنا علیه (۵).

**[ترجمه]المجازات النبویه: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: مهریه زنان را افزون نکنید، زیرا مهریه، سقیا (سیراب کردن) خداوند سبحان است. سید رضی - رحمه الله - در خصوص این حدیث می فرمایند: این استعاره است و منظور اعلام این مطلب است که سازگاری زنان و در خدمت مردان بودن در این نیست که مهریه ایشان اضافه شود و صداقشان افزون گردد و همانا مهریه زنان به تقدیر خداوند است. و مهریه مانند بخت‌ها و روزی و شانس و سهم است. گاهی زن مهریه اش ناچیز است ولی عاشق وفاق و سازگاری است و گاهی کم عشق و بی محبت است، حتی اگر مهریه اش بسیار باشد. و رسول خدا صلّی الله علیه و آله آن را به (سقیا الله) تشبیه کرده که مانند باران است؛ به شخصی می دهد و دیگری از آن محروم است، به شهری باران می بارد و به شهری ممنوع می شود و این از بهترین عباراتی در باره این معنایی است که بدان اشاره کردیم و دلیل آوردیم. - . المجازات النبویه: ۱۸۲ -

**[ترجمه]

«۳۵»

الدُّرُّ الْمَنْثُورُ، لِلسَّیُوطِیِّ عَنِ ابْنِ عَسَاکِرَ بِإِسْنَادِهِ عَنْ جَعْفَرٍ

ص: ۳۵۳

۱- ۱. نفس المصدر ص ۳۷.

۲- ۲. نفس المصدر ص ۴۷.

۳- ۳. أمالی الطوسیّ ج ۲ ص ۲۹۳.

۴- ۴. الهدایه ص ۶۸.

۵- ۵. المجازات النبویّه ص ۱۸۲ طبع مصر.

بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ اللَّهَ لَمَّا خَلَقَ الدُّنْيَا لَمْ يَخْلُقْ فِيهَا ذَهَباً وَ لَا فِضَّةً فَلَمَّا أَنْ أَهْبَطَ آدَمَ وَ حَوَّاءَ أَنْزَلَ مَعَهُمَا ذَهَباً وَ فِضَّةً فَسَلَكَهُمَا يَنَابِيعَ فِي الْأَرْضِ مَنْفَعَةً لِأَوْلَادِهِمَا مِنْ بَعْدِهِمَا وَ جَعَلَ ذَلِكَ صَدَاقَ آدَمَ لِحَوَّاءَ فَلَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ أَنْ يَتَزَوَّجَ إِلَّا بِصَدَاقٍ (۱).

**[ترجمه]الدر المنثور: رسول الله صلّی الله علیه و آله فرمودند: خداوند آن گاه که دنیا را آفرید، طلا و نقره را در آن نیافریده بود؛ و وقتی که آدم و حوا را به زمین فرستاد، همراه آنها طلا و نقره فرو فرستاد و به صورت چشمه هایی (معادنی) در زمین قرار داد تا پس از آنها باعث منفعت فرزندانشان شود. و آن را صداق حوا از سوی آدم قرار داد و شایسته نیست کسی بدون صداق ازدواج کند. - ۴. الدر المنثور ۱: ۵۶ -

**[ترجمه]

«۳۶»

ب، [قرب الإسناد] ابْنُ طَرِيفٍ عَنِ ابْنِ عُلْوَانَ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِيهِ علیهما السلام عَنْ عَلِيٍّ علیه السلام: فِي الْمَرْأَةِ يَتَزَوَّجُهَا الرَّجُلُ ثُمَّ يَمُوتُ وَ لَمْ يَفْرِضْ لَهَا صَدَاقاً قَالَ حَسْبُهَا الْمِيرَاثُ (۲).

**[ترجمه]قرب الاسناد: امام علی علیه السّلام در خصوص زنی که به عقد مردی در می‌آید، سپس آن مرد می‌میرد و صداقی برای او قرار نداده، می‌فرماید: ارثیه مرد برای زن کافی است. - . قرب الاسناد: ۴۶ -

**[ترجمه]

«۳۷»

ب، [قرب الإسناد] بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ: كَانَ يَقْضِي عَلِيٌّ علیه السلام فِي الرَّجُلِ يَتَزَوَّجُ الْمَرْأَةَ وَ لَا يَفْرِضُ لَهَا صَدَاقاً ثُمَّ يَمُوتُ قَبْلَ أَنْ يَدْخُلَ بِهَا أَنَّ لَهَا الْمِيرَاثَ وَ لَا صَدَاقَ لَهَا(۳).

**[ترجمه]قرب الاسناد: امام علی علیه السّلام درباره مردی که ازدواج کرده ولی برای زن صداق واجب نکرده و پس از آن و قبل از اینکه دخول کرده باشد می‌میرد، حکم نموده که این زن صداق ندارد و ارث می برد. - . قرب الاسناد: ۵۰ -

**[ترجمه]

«۳۸»

ب، [قرب الإسناد] بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ عَلِيٌّ علیه السلام: لِكُلِّ مُطَلَّقَةٍ مُتْعَةٌ إِلَّا الْمُخْتَلِعَةَ(۴).

**[ترجمه]قرب الاسناد: امام علی علیه السّلام فرمودند: هر زن مطلقه‌ای متعه دارد، جز مختلعه (زنی که با دادن مالی از

شوهرش جدا شده است). - . قرب الاسناد: ۵۰ -

**[ترجمه]

«۳۹»

ب، [قرب الإسناد] ابْنُ الْوَلِيدِ عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ وَ مَتِّعُوهُنَّ عَلَى الْمُوسِعِ قَدَرُهُ وَ عَلَى الْمُقْتِرِ قَدَرُهُ مَا قَدَرُ الْمُوسِعِ وَ الْمُقْتِرِ قَالَ كَانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام يُمَتِّعُ بِالرَّاحِلَهِ(۵).

**[ترجمه]قرب الاسناد: ابن بكير گويد: از امام صادق عليه السّلام درباره كلام خدا {و آنان را به طور پسنديده، به نوعى بهره مند كنيد.} - . البقره / ۲۳۶ - پرسيدم: اندازه مالى كه دارا و ندار [به زن مطلقه] مى بخشند چقدر است؟ فرمود: على بن الحسين عليه السّلام با يك بار شتر، (زن مطلقه خود را) بهره‌مند مى‌كرد. - . قرب الاسناد: ۸۱ -

**[ترجمه]

«۴۰»

ع، [علل الشرائع] ابْنُ الْوَلِيدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ ابْنِ عِيسَى عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ زُرَارَهَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عليه السلام عَنْ رَجُلٍ تَزَوَّجَ امْرَأَهً عَلَى حُكْمِهَا قَالَ فَقَالَ لَا يَتَجَاوَزُ بِحُكْمِهَا مُهُورَ آلِ مُحَمَّدٍ عليهم السلام اثْنَتَا عَشْرَهَ أُوقِيَّهً وَ نَشٌّ وَ هُوَ وَزْنُ خَمْسِمِائَهِ دِرْهَمٍ مِنَ الْفِضَّهِ قُلْتُ أَ رَأَيْتَ إِنْ تَزَوَّجَهَا عَلَى حُكْمِهِ وَ رَضِيَتْ بِذَلِكَ فَقَالَ مَا حَكَمَ بِشَيْ ءٍ فَهُوَ جَائِزٌ عَلَيْهَا قَلِيلًا كَانَ أَوْ

ص: ۳۵۴

۱- ۱. الدّر المنثور ج ۱ ص ۵۶.

۲- ۲. قرب الإسناد ص ۴۶.

۳- ۳. قرب الإسناد ص ۵۰.

۴- ۴. قرب الإسناد ص ۵۰.

۵- ۵. قرب الإسناد ص ۸۱.

كَثِيراً قَالَ قُلْتُ لَهُ كَيْفَ لَمْ تُجِزْ حُكْمَهَا عَلَيْهِ وَ أَجَزْتَ حُكْمَهُ عَلَيْهَا قَالَ فَقَالَ لِأَنَّهُ حَكَّمَهَا فَلَمْ يَكُنْ لَهَا أَنْ تَجُوزَ مَا سَنَّ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ تَزَوَّجَ عَلَيْهِ نِسَاءَهُ فَرَدَدْتُهَا إِلَى السُّنَّةِ وَ أَجَزْتُ حُكْمَ الرَّجُلِ لِأَنَّهَا هِيَ حَكَّمَتْ وَ جَعَلَتِ الْأَمْرَ فِي الْمَهْرِ إِلَيْهِ وَ رَضِيَتْ بِحُكْمِهِ فِي ذَلِكَ فَعَلَيْهَا أَنْ تَقْبَلَ حُكْمَهُ فِي ذَلِكَ قَلِيلًا كَانَ أَوْ كَثِيراً(۱).

**[ترجمه]علل الشرایع: حسین بن زراره به نقل از پدرش گوید: از امام محمد باقر علیه السّلام پرسیدم: مردی با زنی ازدواج می کند ولی با حکم زن در خصوص مهریه. امام فرمود: نباید با فرمان و حکم زن از مهریه سنت نبوی یعنی دوازده اوقیه و نصف، معادل پانصد درهم نقره تجاوز کند. عرض کردم: به نظر شما، اگر مرد در مهریه حکم کند و زن به آن راضی باشد، چه حالتی دارد؟ فرمودند: آنچه که مرد حکم کرده، چه کم باشد و چه زیاد، بر زن جایز است. عرض کردم: چگونه جایز نیست که زن بر مرد حکم کند ولی عکس آن جایز است؟ امام فرمودند: زیرا خدا مرد را برای مهریه زن حَکَم قرار داده، و زن نباید از مهریه سنت نبوی که پیامبر زنان خود را با آن به نکاح خود در آورند، تجاوز کند. و من آن زن را به سنت باز گرداندم و مجاز شمردم که مرد حکم کند و امر مهریه را بر عهده مرد گذاشتم و راضی به آن شدم و بر زن واجب است که حکم مرد را قبول کند، کم باشد یا زیاد. - . علل الشرایع: ۵۱۳ -

**[ترجمه]

«۴۱»

ب، [قرب الإسناد] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ مَعاً عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنِ ابْنِ رِئَابٍ قَالَ: سُئِلَ أَبُو الْحَسَنِ مُوسَى علیه السلام وَ أَنَا حَاضِرٌ عَنْ رَجُلٍ تَزَوَّجَ امْرَأَةً عَلَى مِائَةِ دِينَارٍ وَ عَلَى أَنْ تَخْرُجَ مَعَهُ إِلَى بِلَادِهِ فَإِنْ لَمْ تَخْرُجْ مَعَهُ إِلَى بِلَادِهِ فَإِنَّ مَهْرَهَا خَمْسُونَ دِينَاراً أَ رَأَيْتَ إِنْ لَمْ تَخْرُجْ مَعَهُ إِلَى بِلَادِهِ قَالَ فَقَالَ إِنْ أَرَادَ أَنْ يَخْرُجَ بِهَا إِلَى بِلَادِ الشِّرْكِ فَلَا شَرْطَ لَهُ عَلَيْهَا فِي ذَلِكَ وَ لَهَا مِائَةُ

دِينَارٍ الَّتِي أَصْدَقَهَا إِيَّاهَا قَالَ وَ إِنْ أَرَادَ أَنْ يَخْرُجَ بِهَا إِلَى بِلَادِ الْمُسْلِمِينَ وَ دَارِ الْإِسْلَامِ فَلَهُ مَا شَرَطَ عَلَيْهَا وَ الْمُسْلِمُونَ عِنْدَ شُرُوطِهِمْ وَ لَيْسَ لَهُ أَنْ يَخْرُجَ بِهَا إِلَى بِلَادِهِ حَتَّى يُؤَدِّيَ إِلَيْهَا صَدَاقَهَا أَوْ تَرْضَى مِنْهُ ذَلِكَ فَمَا رَضِيَتْهُ جَائِزٌ لَهُ (۲).

**[ترجمه]قرب الاسناد: از امام موسی کاظم علیه السّلام درباره مردی سؤال شد که با زنی با مهریه صد دینار ازدواج کرده، به این شرط که همراه او به سرزمین او بروند و اگر زن همراهش نرود، مهریه اش پنجاه دینار است. حال اگر زن با شوهرش نرود، چه حکمی دارد؟ امام فرمودند: اگر مرد بخواهد زن را به دیار شرک ببرد، شرطش جایز نیست و باید صد دیناری را که تعیین کرده بپردازد. و اگر بخواهد او را به دیار مسلمانان و دارالاسلام ببرد، شرط آن مرد صحیح است. و مسلمانان باید به شروط خود متعهد باشند. و اگر مرد بخواهد زن رابه دیار خود ببرد، باید مهریه زن را بپردازد و یا مقداری از آن را که باعث رضایت زن می‌شود، بپردازد. - . قرب الاسناد: ۱۲۴ -

**[ترجمه]

«۴۲»

ب، [قرب الإسناد] الْبَزَنْطِيُّ قَالَ: كَتَبْتُ إِلَى أَبِی الْحَسَنِ علیه السلام أَسْأَلُهُ عَنْ خَصِیٍّ تَزَوَّجَ امْرَأَةً ثُمَّ طَلَّقَهَا بَعْدَ مَا دَخَلَ بِهَا وَ هُمَا مُسْلِمَانِ فَهَلْ لِلزَّوْجِ أَنْ یَرْجِعَ عَلَیْهَا بِشَیْ ءٍ مِنَ الْمَهْرِ وَ هَلْ عَلَیْهَا عِدَّةٌ رَأْیُکَ فَدَتْکَ نَفْسِی فَکَتَبَ هَذَا لَا یَصْلُحُ (۳).

**[ترجمه]قرب الاسناد: بزنطی گوید: برای امام موسی کاظم علیه السّلام نامه ای نگاشتم و در خصوص مرد خواجه‌ای پرسیدم که زنی را به عقد خود در آورده و بعد از اینکه دخول نموده، طلاقش داده و هر دو مسلمان هستند، آیا شوهر باید چیزی از مهریه را بپردازد یا زن باید عده نگه دارد؟ رأی خود را بده جانم فدایت! فرمودند: این شایسته نیست. - . قرب الاسناد: ۱۷۲ -

**[ترجمه]

«۴۳»

ع، [علل الشرائع] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنْ أَحْمَدَ وَ عَبْدِ اللَّهِ ابْنَیْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ جَمِیلٍ عَنْ أَبِی عُبَیْدَةَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: فِی الرَّجُلِ یَتَزَوَّجُ الْمَرْأَةَ الْبِکْرَ أَوِ الثَّیِّبَ فَیُرْخِی عَلَیْهِ وَ عَلَیْهَا السِّتْرَ أَوْ غَلَّقَ عَلَیْهِ وَ عَلَیْهَا الْبَابَ ثُمَّ یُطَلِّقُهَا فَتَقُولُ لَمْ یَمَسَّنِی وَ یَقُولُ هُوَ لَمْ أَمَسَّهَا قَالَ لَا یُصَدَّقَانِ لِأَنَّهَا تَدْفَعُ عَنْ نَفْسِهَا الْعِدَّةَ وَ الرَّجُلُ

ص: ۳۵۵

۱- ۱. علل الشرائع ص ۵۱۳.

۲- ۲. قرب الإسناد ص ۱۲۴.

۳- ۳. قرب الإسناد ص ۱۷۲.

يَدْفَعُ عَنْ نَفْسِهِ الْمَهْرَ(۱).

**[ترجمه]علل الشرايع: از امام جعفر صادق عليه السّلام در خصوص مردى كه با زن باكره يا بيوه ازدواج مى كند، روايت شده: اگر در پس پرده قرار گيرند يا در بر آنها بسته شود، سپس مرد زنش را طلاق دهد و زن بگويد كه به من دست نزده و مرد هم بگويد كه او را لمس نكرده‌ام، نبايد باور كرد، زيرا زن مى‌خواهد عده را از خود دور سازد و مرد هم مى خواهد مهريه را از گردن خود ساقط كند. - . علل الشرايع: ۵۱۷ -

**[ترجمه]

«۴۴»

ج، [الإحتجاج]: كَتَبَ الْحِمْيَرِيُّ إِلَى الْقَائِمِ عليه السلام أَنَّهُ قَدِ اخْتَلَفَ أَصْحَابُنَا فِي مَهْرِ الْمَرْأَةِ فَقَالَ بَعْضُهُمْ إِذَا دَخَلَ بِهَا سَقَطَ الْمَهْرُ وَ لَا شَيْ ءَ لَهَا وَ قَالَ بَعْضُهُمْ هُوَ لَازِمٌ فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ فَكَيْفَ ذَلِكَ وَ مَا الَّذِي يَجِبُ فِيهِ فَأَجَابَ إِنْ كَانَ عَلَيْهِ كِتَابٌ فِيهِ دَيْنٌ فَهُوَ لَازِمٌ لَهُ فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ وَ إِنْ كَانَ عَلَيْهِ كِتَابٌ فِيهِ ذِكْرُ الصَّدَقَاتِ سَقَطَ إِذَا دَخَلَ بِهَا وَ إِنْ لَمْ يَكُنْ عَلَيْهِ كِتَابٌ فَإِذَا دَخَلَ بِهَا سَقَطَ بَاقِي الصَّدَاقِ (۲).

**[ترجمه]الاحتجاج: الحميرى براى امام قائم عليه السّلام نامه‌اى نگاشت بدين مضمون: ياران ما درباره مهريه زن دچار اختلاف شده اند، برخى گويند: اگر مرد بر زن دخول كند، مهريه ساقط شده و چيزى براى زن نيست. برخى گويند: مهريه در دنيا و آخرت لازم است. اين مسئله چگونه است و چه چيزى واجب است؟ امام عليه السّلام جواب دادند: اگر مرد مكتوب كرده باشد، مهريه در دنيا و آخرت بر ذمه اوست و اگر مكتوبى داشته باشد كه در آن صدقاتى را كه به زن داده ذكر كرده و بر زن دخول كرده، مهريه ساقط شود و اگر مكتوبى نداشته باشد كه در آن صدقات مذكور باشد و بر زن دخول كرده باشد، باقيمانده مهريه ساقط مى شود. - . الاحتجاج ۲: ۳۱۴ -

**[ترجمه]

«۴۵»

ضا، [فقه الرضا عليه السلام]: كُلُّ مَنْ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَدْخُلَ بِهَا فَلَا عِدَّةَ عَلَيْهَا مِنْهُ فَإِنْ كَانَ سَمَّى لَهَا صَدَاقاً فَلَهَا نِصْفُ الصَّدَاقِ وَ إِنْ لَمْ يَكُنْ سَمَّى لَهَا صَدَاقاً يُمَتِّعُهَا بِشَيْ ءٍ قَلَّ أَوْ كَثُرَ عَلَى قَدْرِ يَسَارِهِ فَالْمُوسِعُ يُمَتِّعُ بِخَادِمٍ أَوْ دَابَّةٍ وَ الْوَسَطُ بِثَوْبٍ وَ الْفَقِيرُ بِدِرْهَمٍ أَوْ خَاتَمٍ كَمَا قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى وَ مَتِّعُوهُنَّ عَلَى الْمُوسِعِ قَدَرُهُ وَ عَلَى الْمُقْتِرِ قَدَرُهُ مَتاعاً بِالْمَعْرُوفِ (۳).

**[ترجمه]فقه الرضا: هر كس زن خود را قبل از اينكه دخول كند طلاق دهد، عده بر زن واجب نيست و اگر مهريه را مشخص كرده باشد، نصف مهريه از آن زن است، و اگر مهريه را مقرر نكرده باشد، به زن مالى مى بخشد، كم يا زياد. آنكه دارد، خدمتكار يا چهارپايى مى دهد و آنكه متوسط است، لباس مى دهد و آنكه فقير است، درهم يا انگشترى مى بخشد، همانطور كه خداوند فرموده: {و آنان را به طور پسنديده، به نوعى بهره مند كنيد، توانگر به اندازه [توان] خود، و تنگدست به

اندازه [وسع] خود.} - . فقه الرضا علیه السلام: ۳۲ -

**[ترجمه]

«۴۶»

سر، [السرائر] الْبَزَنْطِیُّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَجْلَانَ قَالَ: سَأَلْتُهُ عَمَّا یُوجِبُ الْغُسْلَ عَلَی الرَّجُلِ وَ الْمَرْأَهِ قَالَ إِذَا أَوْلَجَهُ وَجَبَ الْغُسْلُ وَ الْمَهْرُ وَ الرَّجْمُ (۴).

**[ترجمه]السرائر: عبدالله بن عجلان گوید: از امام علیه السلام سؤال کردم که چه چیزی باعث غسل مرد و زن می شود؟ گفت: اگر دخول نماید، غسل و مهریه و سنگسار [اگر حرام کرده باشند] واجب می شود. - . السرائر: ۴۸۰ -

**[ترجمه]

«۴۷»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ سَمَاعَهَ بْنِ مِهْرَانَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام أَوْ أَبِی الْحَسَنِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ فَإِنْ طِبْنَ لَکُمْ عَنْ شَیْ ءٍ مِنْهُ نَفْساً فَکُلُوهُ هَنِیئاً مَرِیئاً قَالَ یَعْنِی بِذَلِکَ أَمْوَالَهُنَّ الَّتِی فِی أَیْدِیهِنَّ مِمَّا مُلِکْنَ (۵).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: سماعه بن مهران از امام صادق یا موسی بن جعفر علیهما السلام نقل کرده است که از این آیه پرسیدم: {و اگر به میل خودشان چیزی از آن را به شما واگذاشتند، آن را حلال و گوارا بخورید.} فرمود: منظور اموالی است که در دست ایشان است، از آنچه مالک آن هستند. - . تفسیر العیاشی ۱: ۲۱۹ -

**[ترجمه]

«۴۸»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ سَعِیدِ بْنِ یَسَارٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام جُعِلْتُ فِدَاکَ امْرَأَهٌ دَفَعَتْ إِلَی زَوْجِهَا مَالًا لِیَعْمَلَ بِهِ وَ قَالَتْ لَهُ حِینَ دَفَعَتْهُ إِلَیْهِ أَنْفِقْ مِنْهُ فَإِنْ حَدَثَ بِی حَدَثٌ فَمَا أَنْفَقْتَ مِنْهُ فَلَکَ حَلَالٌ طَیِّبٌ وَ إِنْ حَدَثَ بِکَ حَدَثٌ فَمَا أَنْفَقْتَ مِنْهُ فَلَکَ حَلَالٌ طَیِّبٌ قَالَ أَعِدْ یَا سَعِیدُ الْمَسْأَلَهَ فَلَمَّا ذَهَبْتُ

ص: ۳۵۶

۱- ۱. علل الشرائع ص ۵۱۷.

۲- ۲. الاحتجاج ج ۲ ص ۳۱۴.

۳- ۳. فقه الرضا ص ۳۲.

۴- ۴. السرائر ص ۴۸۰.

۵- ۵. تفسير العيّاشيّ ج ۱ ص ۲۱۹.

أَعْرِضُ عَلَيْهِ الْمَسْأَلَهَ عَرَضَ فِيهَا صَاحِبُهَا وَ كَانَ مَعِي فَأَعَادَ عَلَيْهِ مِثْلَ ذَلِكَ فَلَمَّا فَرَغَ أَشَارَ بِإِصْبَعِهِ إِلَى صَاحِبِ الْمَسْأَلَهِ فَقَالَ يَا هَذَا إِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّهَا قَدْ أَفْضَتْ بِذَلِكَ إِلَيْكَ فِيمَا بَيْنَكَ وَ بَيْنَهَا وَ بَيْنَ اللَّهِ فَحَلَالٌ طَيِّبٌ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ثُمَّ قَالَ يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَ فَإِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَيْ ءٍ مِنْهُ نَفْساً فَكُلُوهُ هَنِيئاً مَرِيئاً(۱).

**[ترجمه]سعید بن یسار گوید: به امام صادق علیه السّلام عرض کردم: فدایت شوم! خانمی به همسرش مالی می دهد تا با آن کار کند و هنگام پرداخت می گوید: از این مال خرج کن، اگر حادثه ای برایم رخ داد، آنچه که خرج کرده ای حلال و پاک است؛ یا اگر حادثه ای برایت رخ داد، آنچه خرج کرده ای حلال و پاک است. امام فرمود: ای سعید، مسئله را دوباره بازگوی. وقتی خواستم مسئله را باز گویم، صاحب این سؤال که همراهم بود، خود را نشان داد و مسئله را تکرار کرد. وقتی سؤال تمام شد، امام با انگشت به آن مرد اشاره کرده و گفت: فلانی، اگر می‌دانی که همسرت آن مال را به تو تقدیم کرده، در حالی که عهدی است میان تو و او و خداوند، حلال است، حلال است، حلال است. سپس فرمود - . تفسیر العیاشی ۱: ۲۱۹ - : خداوند می فرماید: {و اگر به میل خودشان چیزی از آن را به شما واگذاشتند، آن را حلال و گوارا بخورید.} - .

النساء / ۴ -

**[ترجمه]

«۴۹»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ حَفْصِ بْنِ الْبَخْتَرِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: فِي الرَّجُلِ يُطَلِّقُ امْرَأَتَهُ يُمَتِّعُهَا فَقَالَ نَعَمْ أَ مَا تُحِبُّ أَنْ تَكُونَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ أَ مَا تُحِبُّ أَنْ تَكُونَ مِنَ الْمُتَّقِينَ (۲).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: امام جعفر صادق علیه السّلام در خصوص اینکه آیا مردی که زنش را طلاق داد باید به او متاعی دهد؟ فرمودند: آری، آیا دوست ندارید که از نیکوکاران (باشید) یا از پرهیزکاران باشید؟ - . تفسیر العیاشی ۱: ۱۲۴ -

**[ترجمه]

«۵۰»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَبِي الصَّبَّاحِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِذَا طَلَّقَ الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ قَبْلَ أَنْ يَدْخُلَ بِهَا فَلَهَا نِصْفُ مَهْرِهَا وَ إِنْ لَمْ يَكُنْ سَمَّى لَهَا مَهْراً فَمَتَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ عَلَى الْمُوسِعِ قَدَرُهُ وَ عَلَى الْمُقْتِرِ قَدَرُهُ وَ لَيْسَ لَهَا عِدَّةٌ وَ تَتَزَوَّجُ مَنْ شَاءَتْ فِي سَاعَتِهَا(۳).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند: هرگاه مرد زنش را قبل از اینکه دخول کند طلاق دهد، نصف مهریه واجب است. و اگر مهریه‌ای مقرر نداشته است، پس باید متاعی نیکو به او بدهد، دارا به اندازه خود و نادار به اندازه خود. و آن زن عده ای ندارد و می تواند در همان لحظه با هر کس خواست ازدواج کند. - . تفسیر العیاشی ۱: ۱۲۴ -

**[ترجمه]

«۵۱»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنِ الْحَلَبِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: الْمُوسِعُ یُمَتِّعُ بِالْعَبْدِ وَ الْأَمَهِ وَ یُمَتِّعُ الْمُعْسِرُ بِالْحِنْطَهِ وَ الزَّبِیبِ وَ الثَّوْبِ وَ الدَّرَاهِمِ وَ قَالَ إِنَّ الْحُسَیْنَ بْنَ عَلِیٍّ مَتَّعَ امْرَأَهً طَلَّقَهَا أَمَهً لَمْ یَکُنْ یُطَلِّقُ امْرَأَهً إِلَّا مَتَّعَهَا بِشَیْ ءٍ(۴).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: امام صادق علیه السّلام فرمودند: شخص ثروتمند [به زن مطلقه خود] غلام و کنیز می بخشد و شخص نادار، گندم و کشمش و لباس و درهم می بخشد و فرمود: امام حسین علیه السّلام به زنی که طلاق داده بود، کنیزی بخشید و اگر زنی را طلاق می داد، متاعی به او ارزانی می داشت. - . تفسیر العیاشی ۱: ۱۲۴ -

**[ترجمه]

«۵۲»

عَنِ ابْنِ بُکَیْرٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ قَوْلِهِ وَ مَتِّعُوهُنَّ عَلَی الْمُوسِعِ قَدَرُهُ وَ عَلَی الْمُقْتِرِ قَدَرُهُ مَا قَدَرُ الْمُوسِعِ وَ الْمُقْتِرِ قَالَ کَانَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام یُمَتِّعُ بِرَاحِلَهٍ یَعْنِی حِمْلَهَا الَّذِی عَلَیْهَا(۵).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: ابن بکیر از امام صادق علیه السّلام در مورد آیه {و آنان را به طور پسندیده، به نوعی بهره مند کنید.} سؤال کردم. فرمود: امام سجاد علیه السّلام (به زن مطلقه خود)، راحله یعنی یک بار شتر می‌بخشید. - . تفسیر العیاشی ۱: ۱۲۴ -

**[ترجمه]

«۵۳»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ یُرِیدُ أَنْ یُطَلِّقَ امْرَأَتَهُ قَالَ یُمَتِّعُهَا قَبْلَ أَنْ یُطَلِّقَهَا قَالَ اللَّهُ فِی کِتَابِهِ وَ مَتِّعُوهُنَّ عَلَی الْمُوسِعِ قَدَرُهُ وَ عَلَی الْمُقْتِرِ قَدَرُهُ (۶).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: محمد بن مسلم گوید: از امام درباره مردی سؤال کردم که می‌خواهد زنش را طلاق دهد. فرمودند: باید قبل از طلاق متاعی به او ببخشد. خداوند می فرمایند: {و آنان را به طور پسندیده، به نوعی بهره مند کنید. توانگر به اندازه [توان] خود، و تنگدست به اندازه [وسع] خود.} - . تفسیر العیاشی ۱: ۱۲۴ -

**[ترجمه]

«۵۴»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَسَامَهَ بْنِ حَفْصٍ عَنْ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ علیهما السلام قَالَ: قُلْتُ لَهُ سَلْهُ عَنْ رَجُلٍ تَزَوَّجَ الْمَرْأَهَ وَ لَمْ یُسَمِّ لَهَا مَهْراً قَالَ لَهَا الْمِیرَاثُ وَ عَلَیْهَا الْعِدَّهُ وَ لَا مَهْرَ لَهَا وَ قَالَ أَ مَا تَقْرَأُ مَا قَالَ اللَّهُ فِی کِتَابِهِ عَزَّ وَ جَلَ إِنْ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ

۱- ۱. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۲۱۹.

۲- ۲. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۲۴.

۳- ۳. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۲۴.

۴- ۴. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۲۴.

۵- ۵. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۲۴.

۶- ۶. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۲۴.

أَنْ تَمَسُّوهُنَّ وَ قَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً فَنِصْفُ ما فَرَضْتُمْ (۱).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: امام موسی بن جعفر علیه السّلام درباره مردی که زنی رابه نکاح خود در آورده ولی مهریه‌ای برایش مقرر نساخته، فرمودند: این زن ارث می‌برد، باید عده نگهدارد و مهریه ندارد، و فرمود: آیا در کتاب خداوند نخوانده اید {و اگر پیش از آنکه با آنان نزدیکی کنید، طلاقشان گفتید، در حالی که برای آنان مَهری معین کرده اید.} - . تفسیر العیاشی ۱: ۱۲۴ -

**[ترجمه]

«۵۵»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ مَنْصُورِ بْنِ حَازِمٍ قَالَ: قُلْتُ لَهُ رَجُلٌ تَزَوَّجَ امْرَأَةً وَ سَمَّى لَهَا صَدَاقاً ثُمَّ مَاتَ عَنْهَا وَ لَمْ يَدْخُلْ بِهَا قَالَ لَهَا الْمَهْرُ كَمَلًا وَ لَهَا الْمِيرَاثُ قُلْتُ فَإِنَّهُمْ رَوَوْا عَنْكَ أَنَّ لَهَا نِصْفَ الْمَهْرِ قَالَ لَا يَحْفَظُونَ عَنِّي إِنَّمَا ذَاكَ الْمُطَلَّقَةُ(۲).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: منصور بن حازم گوید: به امام علیه السّلام عرض کردم: مردی با زنی ازدواج می کند و مهریه را مقرر می سازد سپس می میرد در حالی که دخول نکرده، چه حکمی دارد؟ امام علیه السّلام فرمودند: مهریه کامل و ارثیه برای زن محفوظ است. عرض کردم: اما مردم از شما روایت کرده اند که نصف مهریه به زن می رسد. فرمودند: سخن مرا به نیکی حفظ نکرده اند، این (نصف مهریه) برای مطلقه است. - . تفسیر العیاشی ۱: ۱۲۵ -

**[ترجمه]

«۵۶»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: الَّذِي بِيَدِهِ عُقْدَةُ النِّكَاحِ هُوَ وَلِيُّ أَمْرِهِ (۳).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: امام باقر و امام صادق علیهما السّلام در خصوص آیه: {پس نصف آنچه را تعیین نموده اید [به آنان بدهید]، مگر اینکه آنان خود ببخشند، یا کسی که پیوند نکاح به دست اوست ببخشد.} فرموده اند: منظور کسی است که ولیّ و قیم زن می باشد که می تواند قسمتی از مهریه یا تمام آن را ببخشد. - . تفسیر العیاشی ۱: ۱۲۵ -

**[ترجمه]

«۵۷»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ زُرَارَةَ وَ حُمْرَانَ وَ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ وَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: فِي قَوْلِهِ إِلَّا أَنْ يَعْفُونَ أَوْ يَعْفُوَا الَّذِي بِيَدِهِ عُقْدَةُ النِّكاحِ قَالَ هُوَ الْوَلِيُّ وَ الَّذِينَ يَعْفُونَ عَنْهُ الصَّدَاقَ أَوْ يَحُطُّونَ عَنْهُ بَعْضَهُ أَوْ كُلَّهُ (۴).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: امام صادق علیه السّلام فرموده اند: کسی که بستن عقد نکاح در دستان اوست، او ولیّ و صاحب امر اوست. - . تفسیر العیاشی ۱: ۱۲۵ -

**[ترجمه]

«۵۸»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام: فِی قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَی أَوْ یَعْفُوَا الَّذِی بِیَدِهِ عُقْدَهُ النِّکاحِ قَالَ هُوَ الْأَبُ وَ الْأَخُ یُوصِی إِلَیْهِ وَ الَّذِی یَجُوزُ أَمْرُهُ فِی مَالِ الْمَرْأَهِ فَیَبْتَاعُ لَهَا وَ یَشْتَرِی فَأَیُّ هَؤُلَاءِ عَفَا فَقَدْ جَازَ(۵).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: امام صادق علیه السّلام فرموده اند: {مگر اینکه آنان خود ببخشند، یا کسی که پیوند نکاح به دست اوست ببخشد.} منظور پدر است و یا برادری که پدر امر دخترش را به او سپرده و نیز کسی که امر و فرمانش در مال زن روا است و برای او خرید و فروش می کند. پس هر یک از آنها مهریه را ببخشد، جایز است. - . تفسیر العیاشی ۱: ۱۲۵ -

**[ترجمه]

«۵۹»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ رِفَاعَهَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: الَّذِی بِیَدِهِ عُقْدَهُ النِّکَاحِ وَ هُوَ الْوَلِیُّ الَّذِی أَنْکَحَ یَأْخُذُ بَعْضاً وَ یَدَعُ بَعْضاً وَ لَیْسَ لَهُ أَنْ یَدَعَ کُلَّهُ (۶).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: امام صادق علیه السّلام در خصوص کسی که عقد نکاح در دست اوست می فرمایند: منظور ولی و قیم است که او را به نکاح در آورده و می تواند قسمتی از مهریه را بگیرد و یا درگذرد و نمی‌تواند از همه مهریه در گذرد. - . تفسیر العیاشی ۱: ۱۲۵ -

**[ترجمه]

«۶۰»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: فِی قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَی أَوْ یَعْفُوَا الَّذِی بِیَدِهِ عُقْدَهُ النِّکاحِ قَالَ هُوَ الْأَبُ وَ الْأَخُ وَ الرَّجُلُ یُوصَی إِلَیْهِ وَ الَّذِی یَجُوزُ أَمْرُهُ فِی مَالٍ بِقِیمَتِهِ قُلْتُ أَ رَأَیْتَ إِنْ قَالَتْ لَا أُجِیزُ مَا یَصْنَعُ قَالَ لَیْسَ ذَلِکَ أَ تُجِیزُ بَیْعَهُ فِی مَالِهَا وَ لَا تُجِیزُ هَذَا(۷).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: امام صادق علیه السّلام در خصوص آیه: {مگر اینکه آنان خود ببخشند، یا کسی که پیوند نکاح به دست اوست ببخشد.} فرمودند: منظور پدر و مادر و برادر و مردی است که امر زن تحت قیمومیت او قرار گرفته و نیز کسی که امر و فرمانش در اموال زن جاری است. ابوبصیر گوید: عرض کردم: نظرتان چیست، اگر زن بگوید: من جایز نمی دانم (از

مهریه ام بخشیده شود)، چه حکمی دارد؟ امام فرمودنـد: درست نیست، چگونه آن شـخص می تواند برای وی خرید و فروش کند و در مال زن دخالت کند، ولی جایز نباشد که (از مهریه) ببخشد؟ -. تفسیر العیاشی ۱: ۱۲۵ -

**[ترجمه]

«۶۱»

شی، [تفسـیر العیاشـی] عَنْ رِفَاعَهَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السـلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الَّذِی بِیَدِهِ عُقْدَهُ النِّکَاحِ فَقَالَ هُوَ الَّذِی یُزَوِّجُ یَأْخُذُ بَعْضاً وَ یَتْرُکُ بَعْضاً وَ لَیْسَ لَهُ أَنْ یَتْرُکَ کُلَّهُ (۸).

**[ترجمه]تفسـیر العیاشـی: رفـاعه گویـد: از امـام صادق علیه السّـلام درباره کسـی که عقـد نکاح در دسـتان اوست پرسـیدم، فرمودنـد: او کسـی است که زن را به ازدواج کسـی در می آورد، [می تواند] قسـمتی از مهریه را گرفته و قسـمتی را واگذارد، ولی نمی تواند همه مهریه را ببخشد. -. تفسیر العیاشی ۱: ۱۲۶ -

**[ترجمه]

«۶۲»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ: سَأَلْتُ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ علیهما السلام عَنْ قَوْلِ

۱- ۱. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۲۴.

۲- ۲. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۲۵.

۳- ۳. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۲۵.

۴- ۴. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۲۵.

۵- ۵. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۲۵.

۶- ۶. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۲۵.

۷- ۷. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۲۵.

۸- ۸. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۲۶.

اللَّهِ إِلَّا أَنْ يَعْفُونَ قَالَ الْمَرْأَةُ تَعْفُو عَنْ نِصْفِ الصَّدَاقِ قُلْتُ أَوْ يَعْفُوَا الَّذِی بِیَدِهِ عُقْدَهُ النِّکاحِ قَالَ أَبُوهَا إِذَا عَفَا جَازَ لَهُ وَ أَخُوهَا إِذَا کَانَ یُقِیمُ بِهَا وَ هُوَ الْقَائِمُ عَلَیْهَا فَهُوَ بِمَنْزِلَهِ الْأَبِ یَجُوزُ لَهُ وَ إِذَا کَانَ الْأَخُ لَا یُقِیمُ بِهَا وَ لَا یَقُومُ عَلَیْهَا لَمْ یَجُزْ عَلَیْهَا أَمْرُهُ (۱).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: اسحاق بن عمار گوید: از امام جعفر صادق علیه السّلام درباره آیه: {مگر اینکه ببخشند} سؤال کردم. فرمود: زن می تواند از نصف مهریه خود بگذرد. گفتم: {مگر اینکه آنان خود ببخشند، یا کسی که پیوند نکاح به دست اوست ببخشد} فرمودند: منظور پدر آن زن است که جایز است از قسمتی از مهریه در گذرد و نیز برادرش که قیم اوست و به منزله پدر می ماند، اما اگر برادرش بر آن زن قیّومیت نداشته باشد، أمر و فرمانش بر زن لازم الاجرا نیست. - . تفسیر العیاشی ۱: ۱۲۶ -

**[ترجمه]

«۶۳»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام: فِی قَوْلِهِ إِلَّا أَنْ یَعْفُونَ أَوْ یَعْفُوَا الَّذِی بِیَدِهِ عُقْدَهُ النِّکاحِ الْوَلِیُّ الَّذِی یَعْفُو عَنِ الصَّدَاقِ أَوْ یَحُطُّ بَعْضَهُ أَوْ کُلَّهُ (۲).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: امام باقر علیه السّلام در خصوص آیه: {مگر اینکه آنان خود ببخشند، یا کسی که پیوند نکاح به دست اوست ببخشد.} فرمودند: منظور ولی زن است که می تواند مهریه را ببخشد یا از قسمتی از آن بکاهد. - . تفسیر العیاشی ۱: ۱۲۶ -

**[ترجمه]

«۶۴»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ سَمَاعَهَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: أَوْ یَعْفُوَا الَّذِی بِیَدِهِ عُقْدَهُ النِّکاحِ قَالَ هُوَ الْأَبُ وَ الْأَخُ وَ الرَّجُلُ یُوصَی إِلَیْهِ وَ الَّذِی یَجُوزُ أَمْرُهُ فِی مَالِ الْمَرْأَهِ فَیَبْتَاعُ لَهَا وَ یَشْتَرِی فَأَیُّ هَؤُلَاءِ عَفَا فَقَدْ جَازَ قُلْتُ أَ رَأَیْتَ إِنْ قَالَتْ لَا أُجِیزُهَا مَا یَصْنَعُ قَالَ لَیْسَ لَهَا ذَلِکَ أَ تُجِیزُ بَیْعَهُ فِی مَالِهَا وَ لَا تُجِیزُ هَذَا(۳).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: امام صادق علیه السّلام در خصوص آیه: {مگر اینکه آنان خود ببخشند، یا کسی که پیوند نکاح به دست اوست ببخشد.} فرمود: منظور پدر و برادر و مردی است که قیمومت زن به او سپرده شده و نیز کسی که امر و دستورش در اموال زن جاری است و با آن اموال، خرید و فروش می کند. پس هر یک از آنها که از مهریه بگذرند، جایز است. گفته شد: اگر زن بگوید من جایز نمی دانم، در این صورت نظرتان چیست و چه حکمی دارد؟ امام فرمودند: زن نمی تواند این کار را بکند، آیا جایز است که تجارت با اموال او توسط شخصی جایز باشد و مداخله در امر مهریه جایز است؟ - . تفسیر العیاشی ۱: ۱۲۶ -

**[ترجمه]

«۶۵»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: فِی قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ وَ لِلْمُطَلَّقاتِ مَتاعٌ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَی الْمُتَّقِینَ قَالَ مَتَاعُهَا بَعْدَ مَا تَنْقَضِی عِدَّتُهَا عَلَی الْمُوسِعِ قَدَرُهُ وَ عَلَی الْمُقْتِرِ قَدَرُهُ فَأَمَّا فِی عِدَّتِهَا فَکَیْفَ یُمَتِّعُهَا وَ هِیَ تَرْجُوهُ وَ هُوَ یَرْجُوهَا وَ یُجْرِی اللَّهُ بَیْنَهُمَا مَا شَاءَ أَمَا إِنَّ الرَّجُلَ الْمُوسِرَ یُمَتِّعُ الْمَرْأَةَ الْعَبْدَ وَ الْأَمَهَ وَ یُمَتِّعُ الْفَقِیرُ بِالْحِنْطَهِ وَ الزَّبِیبِ وَ الثَّوْبِ وَ

الدَّرَاهِمِ فَإِنَّ الْحَسَنَ بْنَ عَلِیٍّ علیهما السلام مَتَّعَ امْرَأَهً کَانَتْ لَهُ بِأَمَهٍ وَ لَمْ یُطَلِّقِ امْرَأَهً إِلَّا مَتَّعَهَا قَالَ وَ قَالَ الْحَلَبِیُّ مَتَاعُهَا بَعْدَ مَا تَنْقَضِی عِدَّتُهَا عَلَی الْمُوسِعِ قَدَرُهُ وَ عَلَی الْمُقْتِرِ قَدَرُهُ (۴).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: امام صادق علیه السّلام درباره آیه: {و فرض است بر مردان پرهیزگار که زنان طلاق داده شده را به شایستگی چیزی دهند.} فرمود: متاعی که مرد می دهد، بعد از انقضای عده زن است؛ و شخص دارا به اندازه خود و شخص نادار به اندازه خود بپردازند. اما در زمان عده اش، چگونه باید به زن متاعی دهد در حالی که زن به مرد امید بسته است و مرد هم به زن امید بسته است و خداوند میان آنها حکم می کند. مرد دارا به زن غلام و کنیز می دهد و شخص نادار گندم و کشمش و لباس و درهم می دهد. امام حسن بن علی علیه السّلام به زنی که طلاق داده بودند، کنیزی عطا کرد و زنی را طلاق نمی داد مگر اینکه متاعی به او هدیه می کرد. حلبی گفته است: متاع و هدیه زن مطلقه بعد از انقضای عده اوست و شخص دارا و نادار به اندازه دارایی خود هدیه می دهد. - . تفسیر العیاشی ۱: ۱۲۶ -

**[ترجمه]

«۶۶»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام وَ أَبِی الْحَسَنِ مُوسَی علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُ أَحَدَهُمَا عَنِ الْمُطَلَّقَهِ مَا لَهَا مِنَ الْمُتْعَهِ قَالَ عَلَی قَدْرِ مَالِ زَوْجِهَا(۵).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: امام صادق علیه السّلام و موسی بن جعفر علیه السّلام در خصوص متاع و هدیه ای که بر زن مطلقه هدیه می شود، فرمودند: به قدر و اندازه دارایی همسرش باشد. - . تفسیر العیاشی ۱: ۱۳۰ -

**[ترجمه]

«۶۷»

شی،(۶)[تفسیر العیاشی] عَنِ الْحَسَنِ بْنِ زِیَادٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: عَنْ رَجُلٍ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ

۱- ۱. تفسير العيّاشيّ ج ۱ ص ۱۲۶.

۲- ۲. تفسير العيّاشيّ ج ۱ ص ۱۲۶.

۳- ۳. تفسير العيّاشيّ ج ۱ ص ۱۲۶.

۴- ۴. تفسير العيّاشيّ ج ۱ ص ۱۲۹ و كان الرمز(ين) و هو خطأ.

۵- ۵. تفسير العيّاشيّ ج ۱ ص ۱۳۰.

۶- ۶. تفسير العيّاشيّ ج ۱ ص ۱۳۰.

قَبْلَ أَنْ يَدْخُلَ بِهَا قَالَ فَقَالَ إِنْ كَانَ سَمَّى لَهَا مَهْراً فَلَهَا نِصْفُ الْمَهْرِ وَ لَا عِدَّةَ عَلَيْهَا وَ إِنْ لَمْ يَكُنْ سَمَّى لَهَا مَهْراً فَلَا مَهْرَ لَهَا وَ لَكِنْ يُمَتِّعُهَا فَإِنَّ اللَّهَ يَقُولُ فِی كِتَابِهِ وَ لِلْمُطَلَّقاتِ مَتاعٌ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ.

قَالَ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا: إِنَّ مُتْعَهَ الْمُطَلَّقَهِ فَرِيضَهٌ(۱).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: امـام صـادق علیه السّـلام در خصـوص مردی که زنش را قبـل از اینکه دخـول نمایـد طلاـق داده، فرمودنـد: اگر آن مرد مهریه ای مقرر داشـته باشد، نصف مهریه برای زن است و عده هم ندارد. اما مرد باید متاع و هدیه ای به زن بدهـد؛ زیرا خداونـد می فرماید: {و فرض است بر مردان پرهیزکار که زنان طلاق داده شده را به شایسـتگی چیزی دهند.} أحمد بن محمد از برخی اصـحاب امام علیه السّـلام نقل کرده است که هدیه و متاع دادن به زن مطلقه واجب است. -. تفسیر العیاشی ۱: ۱۳۰ -

**[ترجمه]

«۶۸»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَبِی بَصِیرٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام وَ لِلْمُطَلَّقاتِ مَتاعٌ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ مَا أَدْنَى ذَلِكَ الْمَتَاعِ إِذَا كَانَ الرَّجُلُ مُعْسِراً لَا يَجِدُ قَالَ الْخِمَارُ وَ شِبْهُهُ (۲).

ص: ۳۶۰

۱- ۱. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۳۰.

۲- ۲. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۱۲۹ و کان الرمز(سر) للسرائر و هو تصحیف.

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: ابو بصیر گوید: به امام محمد باقر علیه السّلام عرض کردم: {و فرض است بر مردان پرهیزکار که زنان طلاق داده شده را به شایستگی چیزی دهند.} اگر مرد تنگدست باشد، کمترین میزان متاع چیست؟ امام فرمودند: روبند و مشابه آن. - . تفسیر العیاشی ۱: ۱۲۹ -

**[ترجمه]

باب ۱۸ التدلیس و العیوب الموجبه للفسخ

الأخبار

«۱»

سر، [السرائر] مِنْ كِتَابِ الْبَزَنْطِيِّ عَنِ الْحَلَبِيِّ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنِ الْبَرْصَاءِ قَالَ قَضَى أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام فِي امْرَأَةٍ زَوَّجَهَا وَلِيُّهَا وَ هِيَ بَرْصَاءُ أَنَّ لَهَا مَهْراً بِمَا اسْتَحَلَّ مِنْ فَرْجِهَا وَ أَنَّ الْمَهْرَ عَلَى الَّذِي زَوَّجَهَا وَ إِنَّمَا صَارَ عَلَيْهِ الْمَهْرُ لِأَنَّهُ دَلَّسَهَا وَ لَوْ أَنَّ رَجُلًا تَزَوَّجَ امْرَأَةً وَ زَوَّجَهَا رَجُلٌ لَا يَعْرِفُ دَخِيلَةَ أَمْرِهَا لَمْ يَكُنْ عَلَيْهِ شَيْ ءٌ وَ كَانَ الْمَهْرُ يُؤْخَذُ مِنْهَا(۱).

**[ترجمه]سرائر: حلبی گوید: از امام جعفر صادق علیه السّلام درباره زنی که برص دارد پرسیدم. فرمود: امیرالمؤمنین علیه السّلام در خصوص زنی که برص داشت و ولیّ او، وی را به نکاح شخصی در آورده بود، فرمود: مهریه برای این زن لازم است و مهریه بر عهده کسی است که او را شوهر داده و این به خاطر آن است که ولیّ زن در ازدواج نیرنگ به کار برده. اگر مردی با زنی ازدواج کند و ولیّ زن او را شوهر داده باشد اما از عیب او خبر نداشته باشد، پرداخت مهریه بر او لازم نیست و مهریه از زن معیوب گرفته می شود. - . السرائر: ۴۸۰ -

**[ترجمه]

«۲»

سر، [السرائر] الْبَزَنْطِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَمَاعَةَ عَنْ عَبْدِ الْحَمِيدِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ خَطَبَ إِلَى رَجُلٍ بِنْتاً لَهُ مِنْ مَهِيرَةٍ فَلَمَّا كَانَتْ لَيْلَةُ دُخُولِهَا عَلَى زَوْجِهَا أَدْخَلَ عَلَيْهِ بِنْتاً لَهُ أُخْرَى مِنْ أَمَةٍ قَالَ تُرَدُّ عَلَى أَبِيهَا وَ تُرَدُّ عَلَيْهِ امْرَأَتُهُ وَ يَكُونُ مَهْرُهَا عَلَى أَبِيهَا(۲).

**[ترجمه]سرائر: محمد بن مسلم گوید: از امام باقر علیه السّلام سؤال کردم: مردی به خواستگاری از دختر آزاد یک شخص می رود، ولی شب هنگام، پدر، کنیزی را به جای دختر خود نزد خواستگار فرستاد. [حکمش چیست؟] امام فرمود: آن کنیز زاده به پدرش پس داده می شود و دختر آزاد به خواستگار داده می شود و مهریه دختر بر ذمّه پدر است. - . السرائر: ۴۸۰ -

**[ترجمه]

«۳»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُوسَى بِإِسْنَادِهِ: أَنَّ رَجُلًا خَطَبَ إِلَى رَجُلٍ ابْنَةً لَهُ عَرَبِيَّةً فَأَنْكَحَهَا إِيَّاهُ ثُمَّ بَعَثَ لَهُ بِابْنَةٍ لَهُ أُمُّهَا أَعْجَمِيَّةٌ فَعَلِمَ بِذَلِكَ بَعْدَ أَنْ دَخَلَ بِهَا فَأَتَى مُعَاوِيَهَ وَ قَصَّ عَلَيْهِ الْقِصَّهَ فَقَالَ مُعْضِلَهٌ لَهَا أَبُو الْحَسَنِ فَاسْتَأْذَنَهُ وَ أَتَى الْكُوفَهَ وَ قَصَّ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام فَقَالَ عَلَى أَبِی الْجَارِيَهِ أَنْ يُجَهِّزَ الِابْنَهَ الَّتِی أَنْكَحَهَا إِيَّاهُ بِمِثْلِ صَدَاقِ الَّتِی سَاقَ إِلَيْهِ فِيهَا وَ يَكُونُ صَدَاقُ الَّتِی سَاقَ مِنْهَا لِأُخْتِهَا بِمَا أَصَابَ مِنْ فَرْجِهَا وَ أَمَرَهُ أَنْ لَا يَمَسَّ الَّتِی تُزَفُّ إِلَيْهِ حَتَّى تَقْضِیَ عِدَّتَهَا وَ يُجْلَدَ أَبُوهَا نَكَالًا لِمَا فَعَلَ (۳).

**[ترجمه]مناقب: اسماعیل بن موسی گوید: شخصی به خواستگاری دختر مردی می‌رود که مادرش غیر عرب است. آن مرد دختر عربی را به نکاح او در می آورد. اما به جای او دختری دیگر که مادرش غیر عرب بود را برای خواستگار می فرستد. خواستگار بعد از دخول، قضیه را فهمید، نزد معاویه رفت و قصه را برایش گفت: معاویه گفت: معضلی است که فقط ابوالحسن می تواند حلش کند. خواستگار نزد امیرالمؤمنین علی علیه السّلام به کوفه رفت و قصه را برای امام تعریف کرد. امام فرمودند: پدر آن کنیز باید دختر عرب خود را که به نکاح خواستگار در آورده، به وی بدهد و صداق برای خواهر غیر عرب است، به خاطر اینکه با او همبستری شده و خواستگار هم نباید دختر غیر عرب را لمس کند تا عده اش به اتمام رسد و پدر این دختران هم باید به خاطر کاری که انجام داده، با شلاق تنبیه شود. - . مناقب ابن شهر آشوب ۲: ۱۹۷ -

**[ترجمه]

«۴»

نَوَادِرُ الرَّاوَنْدِيِّ، بِإِسْنَادِهِ عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ: قَالَ رَجُلٌ لِعَلِيٍّ علیه السلام يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّ امْرَأَتِی خَدَعَتْنِی وَ غَرَّتْنِی بِثِيَابٍ

ص: ۳۶۱

۱- ۱. السرائر ص ۴۸۰.

۲- ۲. السرائر ص ۴۸۰.

۳- ۳. مناقب ابن شهرآشوب ج ۲ ص ۱۹۷.

وَ خَدَمٍ وَ غَيْرِهَا فَلَمَّا تَزَوَّجْتُهَا وَ أَمْهَرْتُهَا مَهْراً ثَقِيلًا كَثِيراً لَمْ تَكُنِ الْأَشْيَاءُ لَهَا فَقَالَ عَلِيٌّ علیه السلام لَا شَيْءَ لَكَ إِنَّمَا أَرَادَتْ أَنْ تُنْفِقَ نَفْسَهَا وَ قَالَ أَ رَأَيْتَ لَوْ قُلْتَ لَهَا لِي مِائَةُ أَلْفِ دِرْهَمٍ فَتَزَوَّجْتَهَا أَ تَأْخُذُكَ بِمِائَةِ أَلْفِ دِرْهَمٍ قَالَ لَا(۱).

**[ترجمه]نوادر الراوندی: مردی به علی علیه السّلام گفت: یا امیرالمؤمنین، همسرم مرا با لباس و خدمه و چیز های دیگر فریب داد. وقتی با او ازدواج کردم و مهریه سنگینی هم مقرر نمودم، متوجه شدم که آن لوازم، مال او نبوده. امام فرمودند: چیزی برای تو نیست؛ او فقط خواسته، خود را بنمایاند. و فرمود: آیا اگر تو به او می گفتی که صد هزار درهم دارم و با او ازدواج می کردی، صدهزار درهم از تو می گرفت؟ گفت: خیر. - . نوادر الراوندی: ۴۷ -

**[ترجمه]

«۵»

ب، [قرب الإسناد] ابْنُ طَرِيفٍ عَنِ ابْنِ عُلْوَانَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: كَانَ عَلِيٌّ علیه السلام يَقْضِي فِي الْعِنِّينِ أَنْ يُؤَجَّلُ سَنَةً مِنْ يَوْمِ تُرَافِعُهُ الِامْرَأَةُ(۲).

**[ترجمه]قرب الاسناد: امام علی علیه السّلام در خصوص مرد عنین (کسی که توان مجامعت ندارد) حکم می کرد: از روزی که از زنش شکایت کرده است، (شاید بارور شود) یک سال به او مهلت داده شود - . قرب الاسناد:۵۰ -

**[ترجمه]

«۶»

ب، [قرب الإسناد] عَلِيٌّ عَنْ أَخِيهِ قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ خَصِيٍّ دَلَّسَ نَفْسَهُ لِامْرَأَةٍ مَا عَلَيْهِ قَالَ يُوجَعُ ظَهْرُهُ وَ يُفَرَّقُ بَيْنَهُمَا وَ عَلَيْهِ الْمَهْرُ كَامِلًا إِنْ دَخَلَ بِهَا وَ إِنْ لَمْ يَدْخُلْ بِهَا فَعَلَيْهِ نِصْفُ الْمَهْرِ(۳).

**[ترجمه]قرب الاسناد: علی بن جعفر از برادرش امام موسی علیه السّلام پرسید: مردی خواجه به نیرنگ زنی را به نکاح در می آورد، حکمش چیست؟ فرمود: شلاق بخورد، اگر دخول کرده باشد، از هم جدا شوند و نصف مهریه را بدهد. - . قرب الاسناد: ۱۸۰ -

**[ترجمه]

«۷»

وَ سَأَلْتُهُ عَنْ عِنِّينٍ دَلَّسَ نَفْسَهُ لِامْرَأَةٍ مَا حَالُهُ قَالَ عَلَيْهِ الْمَهْرُ وَ يُفَرَّقُ بَيْنَهُمَا إِذَا عُلِمَ أَنَّهُ لَا يَأْتِي النِّسَاءَ(۴).

**[ترجمه]قرب الاسناد: و نیز از امام موسی بن جعفر علیه السلام درباره مردی پرسیدم که توان مجامعت ندارد و به نیرنگ با

زنی ازدواج کرده، چه حکمی دارد؟ فرمود: مهریه بر او واجب است، و اگر معلوم شود که وی نمی‌تواند با زنان همبستر شود، باید از هم جدا شوند. - . قرب الاسناد: ۱۸۰ -

**[ترجمه]

«۸»

وَ سَأَلْتُهُ عَنِ امْرَأَةٍ دَلَّسَتْ نَفْسَهَا لِرَجُلٍ وَ هِيَ رَتْقَاءُ قَالَ يُفَرَّقُ بَيْنَهُمَا وَ لَا مَهْرَ لَهَا(۵).

**[ترجمه]قرب الاسناد: و نیز از امام پرسیدم، درباره زنی که به نیرنگ خود را به مردی تزویج نموده، در حالی که آلت جنسی ندارد. امام فرمود: از هم جدا می شوند و مهریه هم به زن تعلق نمی گیرد. - . قرب الاسناد: ۱۹۰ -

**[ترجمه]

«۹»

مع، [معانی الأخبار] أَبِي عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِيسَ عَنِ الْأَشْعَرِيِّ عَنِ الْجَامُورَانِيِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ يَاسِينَ الضَّرِيرِ أَوْ غَيْرِهِ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عليهما السلام قَالَ: خَطَبَ رَجُلٌ إِلَى قَوْمٍ فَقَالُوا مَا تِجَارَتُكَ قَالَ أَبِيعُ الدَّوَابَّ فَزَوَّجُوهُ فَإِذَا هُوَ يَبِيعُ السَّنَانِيرَ فَاخْتَصَمُوا إِلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام فَأَجَازَ نِكَاحَهُ وَ قَالَ السَّنَانِيرُ دَوَابُّ (۶).

**[ترجمه]معانی الاخبار: امام باقر علیه السلام فرمود: مردی نزد قومی برای خواستگاری رفت. گفتند: پیشه‌ات چیست؟ گفت: چهار پایان را می فروشم. به او زن دادند، بعد فهمیدند که وی گربه می فروشد. پس به دعوا نزد علی بن ابی طالب علیه السّلام شدند، امام نکاح را جایز شمرد و فرمود: گربه ها چهار پا هستند. - . معانی الاخبار: ۴۱۳ -

**[ترجمه]

«۱۰»

ضا، [فقه الرضا علیه السلام]: إِذَا تَزَوَّجَ رَجُلٌ فَأَصَابَهُ بَعْدَ ذَلِكَ جُنُونٌ فَيَبْلُغُ بِهِ مَبْلَغاً حَتَّى لَا يَعْرِفَ أَوْقَاتَ الصَّلَاةِ فُرِّقَ بَيْنَهُمَا فَإِنْ عَرَفَ أَوْقَاتَ الصَّلَاةِ فَلْتَصْبِرِ الْمَرْأَةُ مَعَهُ فَقَدِ

۱- ۱. نوادر الراوندیّ ص ۴۷.

۲- ۲. قرب الإسناد ص ۵۰.

۳- ۳. قرب الإسناد ص ۱۰۸.

۴- ۴. قرب الإسناد ص ۱۰۸.

۵- ۵. قرب الإسناد ص ۱۹۰.

۶- ۶. معانی الأخبار ص ۴۱۳.

ابْتُلِيَتْ وَ إِنْ تَزَوَّجَهَا خَصِيٌّ فَدَلَّسَ نَفْسَهُ لَهَا وَ هِيَ لَا تَعْلَمُ فُرِّقَ بَيْنَهُمَا وَ يُوجَعُ ظَهْرُهُ كَمَا دَلَّسَ نَفْسَهُ وَ عَلَيْهِ نِصْفُ الصَّدَاقِ وَ لَا عِدَّةَ عَلَيْهَا مِنْهُ فَإِنْ رَضِيَتْ بِذَلِكَ لَمْ يُفَرَّقْ مَا بَيْنَهُمَا وَ لَيْسَ لَهَا الْخِيَارُ بَعْدَ ذَلِكَ فَإِنْ تَزَوَّجَهَا عِنِّينٌ وَ هِيَ لَا تَعْلَمُ فَإِنْ أَعْلَمَ أَنَّ فِيهِ عِلَّةً عَلَيْهَا أَنْ تَصْبِرَ حَتَّى يُعَالِجَ نَفْسَهُ سَنَةً فَإِنْ صَلَحَ فَهِيَ امْرَأَتُهُ عَلَى النِّكَاحِ الْأَوَّلِ وَ إِنْ لَمْ يَصْلُحْ فُرِّقَ بَيْنَهُمَا وَ لَهَا نِصْفُ الصَّدَاقِ وَ لَا عِدَّةَ عَلَيْهَا مِنْهُ فَإِنْ رَضِيَتْ لَا يُفَرَّقُ بَيْنَهُمَا وَ لَيْسَ لَهَا خِيَارٌ بَعْدَ ذَلِكَ وَ إِذَا ادَّعَتْ أَنَّهُ لَا يُجَامِعُهَا عِنِّيناً كَانَ أَوْ غَيْرَ عِنِّينٍ فَيَقُولُ الرَّجُلُ إِنَّهُ قَدْ جَامَعَهَا فَعَلَيْهِ الْيَمِينُ وَ عَلَيْهَا الْبَيِّنَةُ لِأَنَّهَا الْمُدَّعِيَةُ وَ إِذَا ادَّعَتْ عَلَيْهِ أَنَّهُ عِنِّينٌ وَ أَنْكَرَ الرَّجُلُ أَنْ يَكُونَ كَذَلِكَ فَإِنَّ الْحُكْمَ فِيهِ أَنْ يَجْلِسَ الرَّجُلُ فِي مَاءٍ بَارِدٍ فَإِنِ اسْتَرْخَى ذَكَرُهُ فَهُوَ عِنِّينٌ وَ إِنْ تَشَنَّجَ فَلَيْسَ بِعِنِّينٍ وَ إِنْ تَزَوَّجَ بِامْرَأَةٍ فَوَجَدَهَا قَرْنَاءَ أَوْ عَفْلَاءَ أَوْ بَرْصَاءَ أَوْ مَجْنُونَةً إِذَا كَانَ بِهَا ظَاهِراً كَانَ لَهُ أَنْ يَرُدَّهَا عَلَى أَهْلِهَا بِغَيْرِ طَلَاقٍ وَ يَرْتَجِعَ الزَّوْجُ عَلَى وَلِيِّهَا مَا أَصْدَقَهَا إِنْ كَانَ أَعْطَاهَا شَيْئاً فَإِنْ لَمْ يَكُنْ أَعْطَاهَا الشَّيْ ءَ فَلَا شَيْ ءَ لَهُ (۱).

**[ترجمه]فقه الرضا: اگر مردی ازدواج کند، سپس دچار جنون شود تا حدی که اوقات نماز را نداند، باید از هم جدا شوند. اما اگر اوقات نماز را بشناسد، زن باید صبر کند. و اگر مرد خواجه ای زنی اختیار کند و نیرنگ به کار برده باشد، باید جدا شوند و مرد شلاق بخورد، چرا که فریب کاری کرده و باید نصف مهریه را بدهد، و بر زن عده لازم نیست. حال اگر زن راضی به آن مرد باشد، جدا نمی شوند و پس از آن، دیگر زن چاره ای ندارد. اگر مرد ناباروری زنی را اختیار کند و زن نداند و ناباروری مرد به یک علت بیماری باشد، زن باید صبر کند تا مرد خود را معالجه نماید؛ پس اگر مرد معالجه شد که زن همچنان به همان نکاح قبلی همسر اوست و اگر معالجه نشد، باید جدا شوند و نصف مهریه مال زن است و لازم به عده نگهداشتن نیست. اما اگر زن به همان حالت مرد راضی بود، جدا نمی شوند، ولی پس از آن، دیگر زن چاره ای ندارد.

اگر زن ادعا کرد که شوهرش با او همبستر نمی شود، خواه توان همبستری داشته باشد یا نداشته باشد، ولی مرد می گوید: همبستری کرده، در اینجا مرد باید قسم بخورد و زن باید بیّنه و دلیل بیاورد، زیرا او مدعی است؛ و اگر زن ادعا کرد که مرد ناتوان است و مرد انکار کرد، حکم آن است که مرد در آب سرد بنشیند، اگر آلت او شل شد، ناتوان است و اگر جمع شد، توان جنسی دارد. اگر مرد با زنی ازدواج کرد و دید که آلت زنانه به واسطه استخوان و یا پاره گوشتی مسدود است و یا زن مجنون است و یا برص دارد، زن را بدون نیاز به طلاق، به خانواده اش بر می گرداند. شوهر نزد ولیّ زن می رود و اگر چیزی داده باشد، پس می گیرد، و اگر چیزی نداده باشد که هیچ. - . فقه الرضا علیه السلام: ۳۱ -

**[ترجمه]

«۱۱»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر زُرْعَةُ عَنْ سَمَاعَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: أَنَّ خَصِيّاً دَلَّسَ نَفْسَهُ عَلَى امْرَأَةٍ قَالَ يُفَرَّقُ بَيْنَهُمَا وَ يُؤْخَذُ مِنْهُ صَدَاقُهَا وَ يُوجَعُ ظَهْرُهُ (۲).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: امام صادق علیه السّلام در خصوص مرد خواجه ای که به نیرنگ و فریب با زنی ازدواج کرده بود فرمود: باید از هم جدا شوند، مرد شلاق بخورد و مهریه زن گرفته شود. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۴ -

**[ترجمه]

«۱۲»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر النَّضْرُ عَنْ عَاصِمٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ قَيْسٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: قَضَی أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام فِی الْمَرْأَةِ إِذَا انْتَمَتْ إِلَی قَوْمٍ وَ أَخْبَرَتْ أَنَّهَا مِنْهُمْ وَ هِیَ كَاذِبَةٌ وَ ادَّعَتْ أَنَّهَا حُرَّةٌ فَتَزَوَّجَتْ أَنَّهَا تُرَدُّ إِلَی أَرْبَابِهَا وَ يَطْلُبُ زَوْجُهَا مَالَهُ الَّذِی أَصْدَقَهَا وَ لَا حَقَّ لَهَا فِی عُنُقِهِ وَ مَا وَلَدَتْ مِنْ وَلَدٍ فَهُمْ عَبِيدٌ(۳).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: امام محمد باقر علیه السّلام فرمودند: امیر مؤمنان علی علیه السّلام در خصوص زنی که خود را منسوب به قبیله ای کرده و ادعا می کرد زنی آزاد و از آن قبیله است، در حالی که دروغ می گفت و با این کار ازدواج کرده بود، فرمود: این زن به اربابش باز گردانده می شود و همسرش نیز مال خود را باز پس می گیرد و زن دیگر حقی به گردن مرد ندارد و اگر فرزندی به دنیا آورده، غلام محسوب می شود. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۴ -

**[ترجمه]

«۱۳»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر صَفْوَانُ بْنُ يَحْيَی عَنِ الْعَلَاءِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَحَدِهِمَا علیهما السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ امْرَأَةٍ حُرَّةٍ تَزَوَّجَتْ رَجُلًا مَمْلُوكاً عَلَی أَنَّهُ حُرٌّ فَعَلِمَتْ بَعْدُ أَنَّهُ

ص: ۳۶۳

۱- ۱. فقه الرضا: ص ۳۱.

۲- ۲. نوادر أحمد بن محمّد بن عیسی ص ۶۴.

۳- ۳. نوادر أحمد بن محمّد بن عیسی ص ۶۴.

مَمْلُوكٌ قَالَ هِیَ أَمْلَکُ بِنَفْسِهَا فَإِنْ کَانَ دَخَلَ بِهَا فَلَهَا الصَّدَاقُ وَ إِنْ لَمْ یَدْخُلْ بِهَا فَلَا شَیْ ءَ لَهَا وَ إِنْ عَلِمَتْ هو [هِیَ] وَ دَخَلَ بِهَا بَعْدَ مَا عَلِمَتْ أَنَّهُ مَمْلُوکٌ فَلَا خِیَارَ لَهَا(۱).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: محمد بن مسلم از امام باقر یا امام صادق علیهما السلام روایت کند و گوید: زنی آزاد با مردی مملوك، به این حساب که او هم آزاد است ازدواج کرد و بعد فهمید که مرد مملوك است. امام فرمود: او (زن) بر خود مالك‌تر است؛ پس اگر دخول کرده باشد، مهریه برای زن لازم است، و اگر دخول نکرده باشد، مهریه ای برای او نیست. اما اگر زن نسبت به مملوك بودن مرد آگاه شده باشد و دخول شده باشد، دیگر حق انتخاب ندارد. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۵ -

**[ترجمه]

«۱۴»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر النَّضْرُ عَنْ عَاصِمٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ قَیْسٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: قَضَی أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام فِی امْرَأَةٍ حُرَّةٍ دَلَّسَ عَلَیْهَا عَبْدٌ فَنَکَحَهَا وَ لَا تَعْلَمُ أَنَّهُ عَبْدٌ بِالتَّفْرِقَهِ بَیْنَهُمَا إِنْ شَاءَتِ الْمَرْأَةُ(۲).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: امام باقر علیه السّلام فرمود: امام علی علیه السّلام در خصوص زن آزادی که غلامی او را فریب داده بود و او را به عقد خود در آورده بود، در حالی که زن نمی دانست او غلام است، فرمود: اگر زن بخواهد، باید جدا شوند. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۵ -

**[ترجمه]

«۱۵»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ دَاوُدَ بْنِ سِرْحَانَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: فِی رَجُلٍ دَلَّسَتْهُ امْرَأَهٌ أَمْرَهَا لَا یَعْلَمُ دَخِیلَهَ أَمْرِهَا فَوَجَدَهَا قَدْ دَلَّسَتْ عَیْباً هُوَ بِهَا فَقَضَی أَنْ یَأْخُذَ مِنْهَا الْمَهْرَ وَ لَا یَکُونَ لَهَا عَلَی زَوْجِهَا شَیْ ءٌ(۳).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: امام صادق علیه السّلام در خصوص زنی که عیب خود را پنهان کرده بود و خود را به عقد مردی در آورده بود، و آن مرد فهمید که زن عیبی را پنهان ساخته، حکم فرمود: مهریه از زن گرفته شود و زن هیچ حقی بر شوهر ندارد. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۵ -

**[ترجمه]

«۱۶»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر عَلِیُّ بْنُ النُّعْمَانِ عَنْ أَبِی الصَّبَّاحِ الْکِنَانِیِّ وَ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ حَمَّادٍ عَنِ الْحَلَبِیِّ عَنْ أَبِی

عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: مِثْلَهُ (۴).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: ابن أبی عمیر از حماد و او از حلبی و از امام صادق علیه السّلام مانند این حدیث را نقل کرده اند. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۵ -

**[ترجمه]

«۱۷»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر صَفْوَانُ عَنِ الْعَلَاءِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ قَیْسٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: الْعِنِّینُ یُتَرَبَّصُ بِهِ سَنَةً ثُمَّ إِنْ شَاءَتِ الْمَرْأَةُ تَزَوَّجَتْ وَ إِنْ شَاءَتْ أَقَامَتْ (۵).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: امام باقر علیه السّلام فرمودند: اگر مردی توان مجامعت ندارد، یک سال به او مهلت داده می شود، سپس اگر زن بخواهد، با کسی دیگر ازدواج می کند و اگر نخواهد، در کنار مرد می ماند. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۵ -

**[ترجمه]

«۱۸»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر ابْنُ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ عَنِ الْحَلَبِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: فِی الرَّجُلِ یَتَزَوَّجُ إِلَی قَوْمِهِ فَإِذَا امْرَأَتُهُ عَوْرَاءُ وَ لَمْ یُبَیِّنُوا بِهِ قَالَ لَا یُرَدُّ إِنَّمَا یُرَدُّ النِّکَاحُ مِنَ الْبَرَصِ وَ الْجُذَامِ وَ الْجُنُونِ وَ الْعَفَلِ قُلْتُ أَ رَأَیْتَ إِنْ کَانَ دَخَلَ بِهَا کَیْفَ یَصْنَعُ بِمَهْرِهَا قَالَ لَهَا الْمَهْرُ بِمَا اسْتَحَلَّ مِنْ فَرْجِهَا وَ یَغْرَمُ وَلِیُّهَا الَّذِی أَنْکَحَهَا مِثْلَ مَا سَاقَ لَهَا(۶).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: الحلبی از امام صادق علیه السّلام روایت کند که امام در خصوص مردی که از قومش ازدواج کرده و متوجه می شود که چشم همسرش چپ است و خانواده اش از مرد پنهان کرده اند، فرمود: مرد نمی... تواند به خاطر این عیب، زن را بر گرداند، و نکاح زمانی قابل برگشت است که زن برص یا جذام داشته باشد، یا مجنون باشد و یا فرجش مسدود باشد. عرض کردم: نظرتان در باره مهریه زن، اگر مرد دخول کرده باشد، چیست؟ فرمود: برای زن مهریه به خاطر فرجش که حلال شده، لازم است، اما ولیّ زن باید به همان اندازه که شوهرش به عنوان مهریه پرداخته، به شوهر غرامت دهد. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۵ -

**[ترجمه]

«۱۹»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر الْقَاسِمُ عَنِ ابْنِ أَبَانٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام

عَنْ رَجُلٍ تَزَوَّجَ امْرَأَةً قَدْ كَانَتْ زَنَتْ قَالَ إِنْ شَاءَ زَوْجُهَا أَخَذَ الصَّدَاقَ مِمَّنْ زَوَّجَهَا وَ لَهَا الصَّدَاقُ بِمَا اسْتَحَلَّ مِنْ فَرْجِهَا وَ إِنْ شَاءَ تَرَكَهَا(۷).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: عبدالرحمن بن أبی عبدالله گوید: از امام صادق علیه السّلام پرسیدم: مردی با زنی که زنا کرده بود ازدواج می کند. فرمود: اگر شوهر بخواهد، صداق را از کسی که زن را به نکاح او در آورده، بازپس می گیرد، اما صداق زن به خاطر فرجش که حلال شده، پا برجاست؛ و اگر بخواهد، می‌تواند زن را ترک کند. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۵ -

**[ترجمه]

«۲۰»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر عَنِ ابْنِ النُّعْمَانِ عَنْ أَبِی الصَّبَّاحِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ:

۱- ۱. نفس المصدر ص ۶۴.

۲- ۲. نفس المصدر ص ۶۵.

۳- ۳. نفس المصدر ص ۶۵.

۴- ۴. نفس المصدر ص ۶۵.

۵- ۵. نفس المصدر ص ۶۵.

۶- ۶. نفس المصدر ص ۶۵.

۷- ۷. نفس المصدر ص ۶۵.

سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ تَزَوَّجَ امْرَأَةً فَأَتِیَ بِهَا عَمْیَاءَ أَوْ بَرْصَاءَ أَوْ عَرْجَاءَ قَالَ تُرَدُّ عَلَی مَنْ دَلَّسَهَا وَ یُرَدُّ عَلَی زَوْجِهَا مَهْرُهَا الَّذِی لَهُ وَ یَکُونُ لَهَا الْمَهْرُ عَلَی وَلِیِّهَا فَإِنْ کَانَتْ بِهَا زَمَانَةٌ لَا یَرَاهَا الرِّجَالُ أُجِیزَتْ شَهَادَةُ النِّسَاءِ عَلَیْهَا(۱).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: امام صادق علیه السّلام در خصوص مردی که با زنی ازدواج می کند، ولی وقتی با او همبستر می شود، می بیند زن نابینا است یا برص دارد یا فلج است، فرمود: زن معیوب به کسی که نیرنگ به کار بسته باز می گردد و مهریه به شوهر برگشت داده می شود و مهریه زن بر عهده ولیّ اوست؛ و اگر عیبی داشته باشد که مردان نمی توانند ببینند، شهادت زنان در این عیب جایز است. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۵ -

**[ترجمه]

«۲۱»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر فَضَالَةُ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ بُرَیْدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: فِی کِتَابِ عَلِیٍّ امْرَأَةٌ زَوَّجَهَا رَجُلٌ وَ لَهَا عَیْبٌ دَلَّسَتْ بِهِ وَ لَمْ یُبَیِّنْ ذَلِکَ لِزَوْجِهَا فَإِنَّهُ یَکُونُ لَهَا الصَّدَاقُ بِمَا اسْتَحَلَّ مِنْ فَرْجِهَا وَ یَکُونُ الَّذِی سَاقَ الرَّجُلُ إِلَیْهَا عَلَی الَّذِی زَوَّجَهَا وَ لَمْ یُبَیِّنْ (۲).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: امام باقر علیه السّلام فرمودند: در کتاب علی علیه السلام، در خصوص زنی که عیبی داشت و آن را با نیرنگ مخفی ساخته بود و به عقد مردی در آمده بود و آن عیب را ظاهر نکرده بود، چنین آمده: مهریه برای زن به خاطر فرجش که حلال شده، محفوظ است و مهریه ای را که شوهر مقرر نموده است، بر عهده آن کسی است که زن را به ازدواج شوهرش در آورده و عیب زن را مخفی داشته است. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۵ -

**[ترجمه]

«۲۲»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر فَضَالَةُ عَنْ رِفَاعَةَ بْنِ مُوسَی قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الْمَحْدُودَةِ قَالَ لَا یُفَرَّقُ بَیْنَهُمَا یَتَرَادَّانِ النِّکَاحَ قَالَ وَ لَمْ یَقْضِ عَلِیٌّ علیه السلام فِی هَذِهِ وَ لَکِنْ بَلَغَنِی فِی امْرَأَةٍ بَرْصَاءَ أَنَّهُ یُفَرِّقُ بَیْنَهُمَا وَ یَجْعَلُ الْمَهْرَ عَلَی وَلِیِّهَا لِأَنَّهُ دَلَّسَهَا(۳).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: رفاعه بن موسی گوید: از امام علیه السّلام در خصوص زنی که حد خورده (زنا کرده) و بعد به ازدواج شخصی در آمده، فرمودند: با بازگرداندن نکاح، میان آنها جدایی افکنده نمی‌شود. و نیز فرمودند: حضرت علی علیه السّلام در این خصوص حکمی ندارد، اما در خصوص زنی که برص داشت، ایشان میان آنها جدایی انداخت و مهریه هم بر عهده کسی است که عیب زن را پنهان داشته و او را به ازدواج شوهرش در آورده. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۵ -

کتاب حسین بن سعید و النوادر: حلبی گوید: از امام صادق علیه السّلام پرسیدم ؛ زنی از طریق زنا بچه ای به دنیا آورده اما جز

ولیّ او کسی خبر ندارد، آیا صحیح است که ولی این زن او را شوهر دهد، در حالی که زن را توبه کار ببیند یا اینکه کار نیکویی انجام دهد؟ امام فرمودند: اگر این مطلب را به شوهر نگوید و بعد ها شوهر بفهمد، می تواند صداقی را که به زن داده، از پدر یا ولیّ زن

**[ترجمه]

«۲۳»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر ابْنُ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ حَمَّادٍ عَنِ الْحَلَبِیِّ قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الْمَرْأَهِ تَلِدُ مِنَ الزِّنَا وَ لَا یَعْلَمُ ذَلِکَ إِلَّا وَلِیُّهَا یَصْلُحُ لَهُ أَنْ یُزَوِّجَهَا یَسْکُتُ عَلَی ذَلِکَ إِذَا کَانَ قَدْ رَأَی مِنْهَا تَوْبَهً أَوْ مَعْرُوفاً قَالَ إِذَا لَمْ یَذْکُرْ ذَلِکَ لِزَوْجِهَا ثُمَّ عَلِمَ بَعْدَ ذَلِکَ فَشَاءَ أَنْ یَأْخُذَ صَدَاقَهَا مِنْ وَلِیِّهَا بِمَا دَلَّسَ لَهُ کَانَ ذَلِکَ لَهُ عَلَی وَلِیِّهَا وَ کَانَ الصَّدَاقُ الَّذِی أَخَذَتْ مِنْهُ لَهَا وَ لَا سَبِیلَ لَهُ عَلَیْهَا بِمَا اسْتَحَلَّ مِنْ فَرْجِهَا وَ إِنْ شَاءَ زَوْجُهَا أَنْ یُمْسِکَهَا فَلَا بَأْسَ (۴).

**[ترجمه]به خاطر تدلیسی که انجام داده بگیرد و مهریه بر عهده ولیّ زن است. اما صداقی که زن گرفته، مال خود اوست، به خاطر فرجش که حلال شده، و اگر مرد بخواهد زن را نگه دارد، اشکالی ندارد. -. نوادر احمد بن محمد: ۶۵ -

**[ترجمه]

«۲۴»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ حَمَّادٍ عَنِ الْحَلَبِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: فِی رَجُلٍ أَتَی قَوْماً فَخَطَبَ إِلَیْهِمْ فَقَالَ أَنَا فُلَانُ بْنُ فُلَانٍ مِنْ بَنِی فُلَانٍ فَوُجِدَ ذَلِکَ عَلَی غَیْرِ مَا أَوْمَأَ قَالَ إِنَّ عَلِیّاً قَضَی فِی رَجُلٍ لَهُ ابْنَتَانِ إِحْدَاهُمَا لِمَهِیرَهٍ وَ الْأُخْرَی لِأُمِّ وَلَدٍ فَزَوَّجَ ابْنَهَ الْمَهِیرَهِ فَلَمَّا کَانَ لَیْلَهُ الْبِنَاءِ أَدْخَلَ عَلَیْهِ ابْنَهَ أُمِّ الْوَلَدِ فَوَقَعَ عَلَیْهَا قَالَ یُرَدُّ عَلَیْهِ امْرَأَتُهُ الَّتِی کَانَ تَزَوَّجَهَا وَ تُرَدُّ هَذِهِ عَلَی أَبِیهَا وَ یَکُونُ مَهْرُهَا عَلَی أَبِیهَا.

ص: ۳۶۵

۱- ۱. نفس المصدر ص ۶۵.

۲- ۲. نفس المصدر ص ۶۵.

۳- ۳. نفس المصدر ص ۶۵.

۴- ۴. نفس المصدر ص ۶۵.

وَ قَالَ فِي رَجُلٍ تَزَوَّجَ امْرَأَةً بَرْصَاءَ أَوْ عَمْيَاءَ أَوْ عَرْجَاءَ قَالَ تُرَدُّ عَلَى وَلِيِّهَا وَ يُرَدُّ عَلَى زَوْجِهَا مَهْرُهَا الَّذِي زَوَّجَهَا عَلَيْهِ قَالَ وَ إِنْ كَانَ بِهَا مَا لَا يَرَاهُ الرِّجَالُ جَازَتْ شَهَادَةُ النِّسَاءِ عَلَيْهَا(۱).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: امام صادق علیه السّلام در خصوص مردی که برای خواستگاری نزد قومی رفته و (به دروغ) می گوید: من فلان بن فلان از قبیله فلان هستم، ولی بعداً مشخص شد که وی فلان شخص از فلان قبیله نبوده، فرمودند: امام علی علیه السّلام در خصوص مردی که دو دختر داشت، دختری از زنی آزاده و دیگری کنیز زاده و دختر اصیل را به ازدواج مردی در آورد ولی در شب زفاف دختر کنیز را برای شوهر فرستاد و شوهر با او همبستر شد، حکم نمودند: دختر آزاد به شوهر داده شود، دختر کنیز هم به پدرش برگردانده شود و مهریه او هم بر عهده پدرش است. و نیز در خصوص مردی که با زن نابینا و چلاق یا برص دار ازدواج کرده بود، فرمودند: این زن به نزد ولیّ او برگردانده می‌شود، مهریه هم توسط ولیّ زن به شوهر پرداخت می‌شود؛ و فرمودند: و اگر زن عیبی داشت که مردان مجاز به رؤیت نیستند، شهادت زنان در این خصوص جایز است. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۵ -

**[ترجمه]

«۲۵»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَمَاعَةَ عَنْ عَبْدِ الْحَمِيدِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: تُرَدُّ الْبَرْصَاءُ وَ الْعَرْجَاءُ وَ الْعَمْيَاءُ(۲).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: امام محمد باقر علیه السّلام فرمودند: زنی که برص دارد یا چلاق و نابینا است، برگردانده می شود. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۵ -

**[ترجمه]

«۲۶»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر مُحَمَّدُ بْنُ الْفُضَيْلِ عَنْ أَبِي الصَّبَّاحِ الْكِنَانِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِذَا تَزَوَّجَ الرَّجُلُ الْمَرْأَةَ وَ هُوَ لَا يَقْدِرُ عَلَى النِّسَاءِ أُجِّلَ سَنَةً حَتَّى يُعَالِجَ نَفْسَهُ قَالَ وَ سَأَلْتُهُ عَنِ امْرَأَةٍ ابْتُلِيَ زَوْجُهَا فَلَا يَقْدِرُ عَلَى الْجِمَاعِ الْبَتَّةَ تُفَارِقُهُ قَالَ نَعَمْ إِنْ شَاءَتْ (۳).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: امام صادق علیه السّلام فرمودند: اگر مردی با زنی ازدواج کند و توانایی همبستری نداشته باشد، یک سال به او مهلت داده می شود تا خود را معالجه کند. و نیز در خصوص مردی که دچار بیماری شده و قدرت جماع ندارد، فرمودند: اگر زن بخواهد، می تواند از شوهرش جدا شود. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۵ -

**[ترجمه]

«۲۷»

کش، [رجال الکشی] مُحَمَّدُ بْنُ مَسْعُودٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ نُصَيْرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ يُونُسَ عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ: أَنَّهُ كَتَبَ إِلَى الصَّادِقِ علیه السلام مَعَ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مَيْمُونٍ يَسْأَلُهُ عَنْ خَصِيٍّ دَلَّسَ نَفْسَهُ عَلَى امْرَأَةٍ قَالَ يُفَرِّقُ بَيْنَهُمَا وَ يُوجَعُ ظَهْرُهُ (۴).

**[ترجمه]رجال الکشی: ابن مسکان گوید: برای امام صادق علیه السّلام نامه‌ای نگاشتم، در خصوص مردی خواجه که عیب خود را پنهان ساخته بود و زنی را به نکاح خود در آورده بود. امام در جواب فرمودند: باید از هم جدا شوند و مرد هم شلاق بخورد. - . رجال الکشی: ۳۲۷ -

**[ترجمه]

«۲۸»

مِنْ كِتَابِ صَفْوَةِ الْأَخْبَارِ: قَضَى أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام فِي رَجُلٍ ادَّعَتِ امْرَأَتُهُ أَنَّهُ عِنِّينٌ فَأَنْكَرَ الزَّوْجُ ذَلِكَ فَأَمَرَ النِّسَاءَ أَنْ يَحْشُونَ فَرْجَ الِامْرَأَةِ بِالْخَلُوقِ وَ لَمْ يَعْلَمْ زَوْجُهَا بِذَلِكَ ثُمَّ قَالَ لِزَوْجِهَا ائْتِهَا فَإِنْ تَلَطَّخَ الذَّكَرُ بِالْخَلُوقِ فَلَيْسَ بِعِنِّينٍ.

ص: ۳۶۶

۱- ۱. نفس المصدر ص ۶۵.

۲- ۲. نفس المصدر ص ۶۵.

۳- ۳. نفس المصدر ص ۶۵.

۴- ۴. رجال الکشّیّ ص ۳۲۷ طبع النجف.

**[ترجمه]کتاب صفوه الأخبار: اميرالمؤمنين عليه السّلام در خصوص زنى كه ادعا مى كرد شوهرش توان همبسترى ندارد، در حالى كه مرد اين مطلب را انكار مى كرد، امر فرمودند: زنان درون آلت زن را با ماده اى زعفرانى رنگ پر كنند، در حالى كه شوهرش از اين موضوع خبر نداشت، سپس به شوهر گفت: بر زن دخول كن. اگر آلت مرد به رنگ زعفرانى آغشته شود، ناتوان نيست .

**[ترجمه]

باب ۱۹ جوامع محرمات النكاح و عللها

الآيات

النساء: حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهاتُكُمْ وَ بَناتُكُمْ وَ أَخَواتُكُمْ وَ عَمَّاتُكُمْ وَ خالاتُكُمْ وَ بَناتُ الْأَخِ وَ بَناتُ الْأُخْتِ وَ أُمَّهاتُكُمُ اللَّاتِي أَرْضَعْنَكُمْ وَ أَخَواتُكُمْ مِنَ الرَّضاعَةِ وَ أُمَّهاتُ نِسائِكُمْ وَ رَبائِبُكُمُ اللَّاتِي فِي حُجُورِكُمْ مِنْ نِسائِكُمُ اللَّاتِي دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَإِنْ لَمْ تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَلا جُناحَ عَلَيْكُمْ وَ حَلائِلُ أَبْنائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْلابِكُمْ وَ أَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ إِلَّا ما قَدْ سَلَفَ إِنَّ اللَّهَ كانَ غَفُوراً رَحِيماً وَ الْمُحْصَناتُ مِنَ النِّساءِ إِلَّا ما مَلَكَتْ أَيْمانُكُمْ كِتابَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَ أُحِلَّ لَكُمْ ما وَراءَ ذلِكُمْ أَنْ تَبْتَغُوا بِأَمْوالِكُمْ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسافِحِينَ (۱).

lt;meta info="-«حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهاتُكُمْ وَ بَناتُكُمْ وَ أَخَواتُكُمْ وَ عَمَّاتُكُمْ وَ خالاتُكُمْ وَ بَناتُ الْأَخِ وَ بَناتُ الْأُخْتِ وَ أُمَّهاتُكُمُ اللاَّتى أَرْضَعْنَكُمْ وَ أَخَواتُكُمْ مِنَ الرَّضاعَهِ وَ أُمَّهاتُ نِسائِكُمْ وَ رَبائِبُكُمُ اللاَّتى فى حُجُورِكُمْ مِنْ نِسائِكُمُ اللاَّتى دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَإِنْ لَمْ تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَلا جُناحَ عَلَيْكُمْ وَ حَلائِلُ أَبْنائِكُمُ الَّذينَ مِنْ أَصْلابِكُمْ وَ أَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ إِلاَّ ما قَدْ سَلَفَ إِنَّ اللَّهَ كانَ غَفُوراً رَحيماً، وَ الْمُحْصَناتُ مِنَ النِّساءِ إِلاَّ ما مَلَكَتْ أَيْمانُكُمْ كِتابَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَ أُحِلَّ لَكُمْ ما وَراءَ ذلِكُمْ أَنْ تَبْتَغُوا بِأَمْوالِكُمْ مُحْصِنين» – . النساء/ ۲۴-۲۳ –

{[نكاح اينان] بر شما حرام شده است: مادرانتان، و دخترانتان، و خواهرانتان، و عمّه هايتان، و خاله هايتان، و دختران برادر، و دختران خواهر، و مادرهايتان كه به شما شير داده اند، و خواهران رضاعى شما، و مادران زنانتان، و دختران همسرانتان كه [آنها دختران] در دامان شما پرورش يافته اند و با آن همسران همبستر شده ايد - پس اگر با آنها همبستر نشده ايد، بر شما گناهى نيست [كه با دخترانشان ازدواج كنيد]- و زنان پسرانتان كه از پشت خودتان هستند، و جمع دو خواهر با همديگر - مگر آنچه كه در گذشته رخ داده باشد- كه خداوند آمرزنده مهربان است. و زنانِ شوهردار [نيز بر شما حرام شده است] به استثناى زنانى كه مالك آنان شده ايد؛ [اين] فريضه الهى است كه بر شما مقرر گرديده است. و غير از اين [زنانِ نامبرده]، براى شما حلال است.}

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

ل، [الخصال] الْحَسَنُ بْنُ حَمْزَةَ الْعَلَوِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَزْدَادَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ سَهْلِ بْنِ صَالِحٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ عليهما السلام قَالَ: سُئِلَ أَبِی علیه السلام عَمَّا حَرَّمَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ مِنَ الْفُرُوجِ فِی الْقُرْآنِ وَ عَمَّا حَرَّمَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِی سُنَّتِهِ فَقَالَ الَّذِی حَرَّمَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَرْبَعَةٌ وَ ثَلَاثُونَ وَجْهاً سَبْعَةَ عَشَرَ فِی الْقُرْآنِ وَ سَبْعَةَ عَشَرَ فِی السُّنَّهِ فَأَمَّا الَّتِی فِی الْقُرْآنِ فَالزِّنَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَ وَ لا تَقْرَبُوا الزِّنی وَ نِكَاحُ امْرَأَهِ الْأَبِ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَ وَ لا تَنْكِحُوا ما نَكَحَ آباؤُكُمْ مِنَ النِّساءِ وَ أُمَّهاتُكُمْ وَ بَناتُكُمْ وَ أَخَواتُكُمْ وَ عَمَّاتُكُمْ وَ خالاتُكُمْ وَ بَناتُ الْأَخِ وَ بَناتُ الْأُخْتِ وَ أُمَّهاتُكُمُ اللَّاتِی أَرْضَعْنَكُمْ وَ أَخَواتُكُمْ مِنَ الرَّضاعَهِ وَ أُمَّهاتُ نِسائِكُمْ وَ رَبائِبُكُمُ اللَّاتِی فِی حُجُورِكُمْ مِنْ نِسائِكُمُ اللَّاتِی دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَإِنْ لَمْ تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَلا جُناحَ عَلَيْكُمْ وَ حَلائِلُ أَبْنائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْلابِكُمْ وَ أَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ وَ الْحَائِضُ حَتَّى تَطْهُرَ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَ وَ لا تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّى يَطْهُرْنَ.

ص: ۳۶۷

۱- ۱. سوره النساء الآیات: ۲۳- ۲۴.

وَ النِّكَاحُ فِي الِاعْتِكَافِ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَ وَ لا تُبَاشِرُوهُنَّ وَ أَنْتُمْ عاكِفُونَ فِي الْمَساجِدِ وَ أَمَّا الَّتِي فِي السُّنَّهِ فَالْمُوَاقَعَهُ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ نَهَاراً وَ تَزْوِيجُ الْمُلَاعَنَهِ بَعْدَ اللِّعَانِ وَ التَّزْوِيجُ فِي الْعِدَّهِ وَ الْمُوَاقَعَهُ فِي الْإِحْرَامِ وَ الْمُحْرِمُ يَتَزَوَّجُ أَوْ يُزَوِّجُ وَ الْمُظَاهِرُ قَبْلَ أَنْ يُكَفِّرَ وَ تَزْوِيجُ الْمُشْرِكَهِ وَ تَزْوِيجُ الرَّجُلِ امْرَأَهً قَدْ طَلَّقَهَا لِلْعِدَّهِ تِسْعَ تَطْلِيقَاتٍ وَ تَزْوِيجُ الْأَمَهِ عَلَى الْحُرَّهِ وَ تَزْوِيجُ الذِّمِّيَّهِ عَلَى الْمُسْلِمَهِ وَ تَزْوِيجُ الْمَرْأَهِ عَلَى عَمَّتِهَا أَوْ خَالَتِهَا وَ تَزْوِيجُ الْأَمَهِ مِنْ غَيْرِ إِذْنِ مَوْلَاهَا وَ تَزْوِيجُ الْأَمَهِ لِمَنْ يَقْدِرُ عَلَى تَزْوِيجِ الْحُرَّهِ وَ الْجَارِيَهِ مِنَ السَّبْيِ قَبْلَ الْقِسْمَهِ وَ الْجَارِيَهِ الْمُشْرِكَهِ وَ الْجَارِيَهِ الْمُشْتَرَاهِ قَبْلَ أَنْ يَسْتَبْرِئَهَا وَ الْمُكَاتَبَهِ الَّتِي قَدْ أَدَّتْ بَعْضَ الْمُكَاتَبَهِ(۱).

**[ترجمه]الخصال: امام موسی بن جعفر علیه السّلام فرمود: از پدرم درباره کسانی که خداوند ازدواج آنها را ممنوع ساخته و یا پیامبر خدا صلی الله علیه و آله ازدواج با آنها را ممنوع ساخته است، سؤال شد. فرمودند: آنچه را خداوند ممنوع ساخته، سی و چهار شخص اند که هفده تای آن در قرآن و هفده تای آن در سنت است. اما آنچه در قرآن آمده: زنی که زنا کرده است که خداوند فرموده {و به زنا نزدیک مشوید.} و نیز ازدواج با زن پدر که خداوند فرموده: {و با زنانی که پدرانتان به ازدواج خود درآورده اند، نکاح مکنید.}

و نیز زن حائض و خداوند فرموده: {از تو در باره عادت ماهانه [زنان] می پرسند، بگو: «آن، رنجی است. پس هنگام عادت ماهانه، از [آمیزش با] زنان کناره گیری کنید، و به آنان نزدیک نشوید تا پاک شوند. پس چون پاک شدند، از همان جا که خدا به شما فرمان داده است، با آنان آمیزش کنید.» خداوند توبه کاران و پاکیزگان را دوست می دارد.} و از ازدواج در هنگام اعتکاف {و در حالی که در مساجد معتکف هستید.} و اما آنچه که در سنت نبوی آمده: همبستری در ماه رمضان به هنگام روز. و ازدواج مرد با زنی که مورد لعنت و نفرین قرارش داده. ازدواج با کسی که در عده است. همبستری در حالت احرام، چه ازدواج کند یا دخترش را به ازدواج کسی در آورد. ازدواج با زنی که به او گفته [تو بر من همچون پشت مادرم هستی] قبل از اینکه کفاره دهد و با زن مشرک و ازدواج مرد با زنی که نه باره طلاقش داده، ازدواج با کنیز در حالتی که زن آزاد را در نکاح دارد؛ و ازدواج با کافر ذمی در حالی که زن مسلمان دارد؛ و ازدواج با زنی که عمه اش یا خاله اش را در نکاح دارد؛ ازدواج با کنیز بدون اجاره مولایش. ازدواج با کنیز برای کسی که توان ازدواج با زن آزاده را دارد. ازدواج با کنیزان به اسارت درآمده، پیش از تقسیم کردن آنها و نیز ازدواج با کنیز مشرک؛ و ازدواج با کنیز قبل از اینکه او را استبراء کند (یک حیض کامل ببیند)؛ و ازدواج با کنیز مُکاتَب (قیمتش را به اقساط به صاحبش می‌پردازد) و آن کنیز قسمتی از بهای آزادی خود را پرداخت نموده است. - . الخصال ۲: ۳۱۰ -

**[ترجمه]

«۲»

ج، [الإحتجاج]: سَأَلَ الزِّنْدِيقُ فِيمَا سَأَلَ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام لِمَ حَرَّمَ اللَّهُ الزِّنَا قَالَ لِمَا فِيهِ مِنَ الْفَسَادِ وَ ذَهَابِ الْمَوَارِيثِ وَ انْقِطَاعِ الْأَنْسَابِ لَا تَعْلَمُ الْمَرْأَهُ فِي الزِّنَا مَنْ أَحْبَلَهَا وَ لَا الْمَوْلُودُ يَعْلَمُ مَنْ أَبُوهُ وَ لَا أَرْحَامٌ مَوْصُولَهٌ وَ لَا قَرَابَهٌ مَعْرُوفَهٌ قَالَ فَلِمَ حَرَّمَ اللِّوَاطَ قَالَ مِنْ أَجْلِ أَنَّهُ لَوْ كَانَ إِتْيَانُ الْغُلَامِ حَلَالًا لَاسْتَغْنَى الرِّجَالُ مِنَ النِّسَاءِ وَ كَانَ فِيهِ قَطْعُ النَّسْلِ وَ تَعْطِيلُ الْفُرُوجِ وَ كَانَ فِي إِجَازَهِ ذَلِكَ فَسَادٌ كَثِيرٌ قَالَ فَلِمَ حَرَّمَ إِتْيَانَ الْبَهِيمَهِ قَالَ كَرِهَ أَنْ يُضَيِّعَ الرَّجُلُ مَاءَهُ وَ يَأْتِيَ غَيْرَ شَكْلِهِ وَ لَوْ أَبَاحَ ذَلِكَ لَرَبَطَ كُلُّ

رَجُلٍ أَتَاناً يَرْكَبُ ظَهْرَهَا وَ يَغْشَى فَرْجَهَا فَكَانَ يَكُونُ فِي ذَلِكَ فَسَادٌ كَثِيرٌ فَأَبَاحَ ظُهُورَهَا وَ حَرَّمَ عَلَيْهِمْ فُرُوجَهَا وَ خَلَقَ لِلرِّجَالِ النِّسَاءَ لِيَأْنِسُوا بِهِنَّ وَ يَسْكُنُوا إِلَيْهِنَّ وَ يَكُنَّ مَوْضِعَ شَهَوَاتِهِمْ وَ أُمَّهَاتِ أَوْلَادِهِمْ (۲).

**[ترجمه]الاحتجاج: زنـدیقی از امام صادق علیه السّـلام پرسـید: چرا خداوند زنا را حرام ساخته؟ فرمودند: به خاطر فساد و از بین رفتن میراث و اصل و نسب خانوادگی. در زنا، زن نمی دانـد چه کسـی او را حامله کرده و بچه هم نمی دانـد که پدرش و بستگانش و فامیل هایش چه کسانی هسـتند. زندیق پرسـید: لواط را چرا حرام ساخته است؟ امام فرمودند: اگر جماع با پسـران حلال بود، مردان از زنان بی نیازی می جستند و بـدین خاطر تولید مثل قطع شده و فرج زنان تعطیل می‌شد و در این کار فساد بسیاری بود. زندیق پرسـید: چرا دخول به حیوانات را حرام ساخته؟ امام فرمودند: زشت و ناپسند است که مرد نطفه خویش را ضـایع سـازد، اگر این کـار حلال بود، هر مردی الاغی می گرفت و سوار می شـد و در عین حال، دخول هم می کرد و در این کار فساد زیادی است، پس خداونـد سوار شدن بر پشـتشان را حلال و دخول بر فرجشان را حرام ساخت و زنان را برای مردان خلق کرد تا به آنها آرام گیرند و در کنارشان ساکن شوند، تا زنان محل رفع شهوتشان و مادر فرزندانشان باشند. - . الاحتجاج ۲: ۹۳ -

**[ترجمه]

«۳»

فس، [تفسیر القمی] قَالَ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ: فِي قَوْلِهِ وَ لا تَنْكِحُوا ما نَكَحَ آباؤُكُمْ مِنَ النِّساءِ إِلَّا ما قَدْ سَلَفَ فَإِنَّ الْعَرَبَ كَانُوا يَنْكِحُونَ نِسَاءَ آبَائِهِمْ فَكَانَ إِذَا كَانَ لِلرَّجُلِ أَوْلَادٌ كَثِيرٌ وَ لَهُ أَهْلٌ وَ لَمْ تَكُنْ أُمَّهُمْ ادَّعَى كُلُّ وَاحِدٍ فِيهَا فَحَرَّمَ اللَّهُ

ص: ۳۶۸

۱- ۱. الخصال ج ۲ ص ۳۱۰.

۲- ۲. الاحتجاج ج ۲ ص ۹۳.

مُنَاكَحَتَهُمْ ثُمَّ قَالَ حُرِّمَتْ عَلَيْكَمْ أَمَّهاتُكَمْ وَ بَناتُكَمْ وَ أَخَواتُكَمْ وَ عَمّاتُكَمْ وَ خالاتُكَمْ وَ بَناتُ الْأَخِ وَ بَناتُ الْأُخْتِ إِلَى آخِرِ الْآيَهِ فَإِنَّ هَذِهِ الْمُحَرَّمَاتِ هِيَ مُحَرَّمَهٌ وَ مَا فَوْقَهَا إِلَى أَقْصَاهَا وَ كَذَلِكَ الِابْنَهُ وَ الْأُخْتُ وَ أَمَّا الَّتِي هِيَ مُحَرَّمَهٌ بِنَفْسِهَا وَ بِنْتُهَا حَلَالٌ فَالْعَمَّهُ وَ الْخَالَهُ هِيَ مُحَرَّمَهٌ بِنَفْسِهَا وَ بِنْتُهَا حَلَالٌ وَ أُمَّهَاتُ النِّسَاءِ أُمُّهَا مُحَرَّمَهٌ وَ بِنْتُهَا حَلَالٌ إِذَا مَاتَتِ ابْنَتُهَا الْأُولَى الَّتِي هِيَ امْرَأَتُهُ أَوْ طَلَّقَهَا(۱).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: علی بن ابراهیم درباره سخن خداوند {و با زنانی که پدرانتان به ازدواج خود درآورده اند، نکاح مکنید؛ مگر آنچه که پیشتر رخ داده است.} گفت: عرب زنان پدرانشان را به نکاح خود درمی آوردند و اگر مردی فرزندان زیادی داشت و این زن مادر آنها نبود [یعنی فقط زن پدر بود] هر کدام از این فرزندان [بعد از مرگ پدر] مدعی او می شدند. پس خداوند ازدواج با آنها را حرام ساخت و فرمود: {نکاح [اینان] بر شما حرام شده است: مادرانتان، و دخترانتان، و خواهرانتان، و عمّه هایتان، و خاله هایتان، و دختران برادر.} تا آخر آیه، پس اینها محرمند و و افراد بالاتر و پایین تر از آنها نیز محرمند؛ اما آن کسی که خود محرم است ولی دخترش حلال است، عمه و خاله هستند و مادرزنها هم محرمند و دخترشان حلال است، اگر دختر اولش که زن او بوده بمیرد و یا او را طلاق داده باشد. - . تفسیر علی بن ابراهیم ۱: ۱۳۵ -

**[ترجمه]

«۴»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: فِي الْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا ما مَلَكَتْ أَيْمانُكُمْ قَالَ هُنَّ ذَوَاتُ الْأَزْوَاجِ (۲).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: امام صادق علیه السّلام در خصوص آیه: {و زنانِ شوهردار [نیز بر شما حرام شده است] به استثنای زنانی که مالک آنان شده اید.} فرمودند: منظور زنان شوهر دار هستند. - . تفسیر العیاشی ۱: ۲۳۲ -

**[ترجمه]

«۵»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر عَنِ ابْنِ خُرَّزَادَ عَمَّنْ رَوَاهُ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: فِي قَوْلِهِ وَ الْمُحْصَناتُ مِنَ النِّساءِ قَالَ كُلُّ ذَوَاتِ الْأَزْوَاجِ (۳).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: امام صادق علیه السّلام درباره {المحصنات من النساء} فرمودند، منظور زنان شوهردار هستند. - . نوادر احمد بن محمد: ۶۸ -

**[ترجمه]

«۶»

شی، [تفسیر العیاشی] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ الْمُثَنَّی عَنْ زُرَارَهَ وَ دَاوُدَ بْنِ سِرْحَانَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُکَیْرٍ عَنْ أُدَیْمٍ بَیَّاعِ الْهَرَوِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: الْمُلَاعَنَهُ إِذَا لَاعَنَهَا زَوْجُهَا لَمْ تَحِلَّ لَهُ أَبَداً وَ الَّذِی یَتَزَوَّجُ الْمَرْأَهَ فِی عِدَّتِهَا وَ هُوَ یَعْلَمُ لَا تَحِلُّ لَهُ أَبَداً وَ الَّذِی یُطَلِّقُ الطَّلَاقَ الَّذِی لَا تَحِلُّ لَهُ حَتَّی تَنْکِحَ زَوْجاً غَیْرَهُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ لَا یَحِلُّ لَهُ أَبَداً وَ الْمُحْرِمُ إِنْ تَزَوَّجَ وَ هُوَ یَعْلَمُ أَنَّهُ حَرَامٌ عَلَیْهِ لَا تَحِلُّ لَهُ أَبَداً(۴).

۱- ۱. تفسیر علیّ بن إبراهیم ج ۱ ص ۱۳۵.

۲- ۲. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۲۳۲.

۳- ۳. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۲۳۳.

۴- ۴. نوادر أحمد بن محمّد بن عیسی ص ۶۸ و کان الرمز(شی) للعیاشی و هو تصحیف.

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: امام صادق علیه السّلام فرمودند: گر شوهر زن را ملاعنه کند، برای همیشه بر او حرام است. و نیز مردی که زنی را در ایام عدّه به ازدواج درآورد و این موضوع را بداند، آن زن برای همیشه حرام اوست. و نیز مردی که زنی را سه بار طلاق داده، (آن زن) برای همیشه حرام است مگر اینکه زن به ازدواج مردی دیگر در آید. و نیز شخص مُحرم [إحرام بسته] که می داند ازدواج حرام است، اگر زنی را به ازدواج در آورد، آن زن برای همیشه حرام است. - . تفسیر العیاشی ۱: ۲۳۳ -

**[ترجمه]

باب ۲۰ ما نهی عنه من نکاح الجاهلیه

الأخبار

«۱»

مع، [معانی الأخبار] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ أَبِی الْخَطَّابِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بَشِیرٍ عَنْ غِیَاثٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ: لَا جَلَبَ وَ لَا جَنَبَ وَ لَا شِغَارَ فِی الْإِسْلَامِ.

قال الجلب الذی یجلب مع الخیل یرکض معها و الجنب الذی یقوم فی أعراض الخیل فیصیح بها و الشغار کان یزوج الرجل فی الجاهلیه ابنته بأخته.

قال الصدوق یعنی أنه کان الرجل فی الجاهلیه یزوج ابنته من رجل علی أن یکون مهرها أن یزوجه ذلک الرجل أخته (۱).

**[ترجمه]معانی الاخبار: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند: در اسلام، جلب، جنب و شغار نیست. فرمود: جلب: کسی است که همراه با اسب خریداری می شود تا با آن سوار کاری کند. و جنب کسی است که در کنار اسبان میایستد و بر آنها فریاد می زند. و شغار کسی است که در جاهلیت دختر خود را به ازدواج مردی در می آورد، به شرط آن که مرد هم خواهرش را به او بدهد.

صدوق گوید: یعنی در جاهلیت مرد دختر خود را به ازدواج مرد دیگری در می آورد، به شرط اینکه مهریه اش آن باشد که مرد خواهرش را به ازدواج صاحب دختر در آورد. - . معانی الاخبار: ۲۷۴ -

**[ترجمه]

«۲»

مع، [معانی الأخبار] الْقَاسِمُ بْنُ مُحَمَّدٍ السَّرَّاجِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ أَبِی الْحِمَّانِیِّ عَنْ عَبْدِ السَّلَامِ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ زَیْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ یَسَارٍ عَنْ أَبِی هُرَیْرَهَ قَالَ: کَانَ الْبَدَلَ فِی الْجَاهِلِیَّهِ أَنْ یَقُولَ الرَّجُلُ لِلرَّجُلِ

بَادِلْنِی بِامْرَأَتِکَ وَ أُبَادِلُکَ بِامْرَأَتِی تَتْرُکُ لِی عَنِ امْرَأَتِکَ فَأَتْرُکُ لَکَ عَنِ امْرَأَتِی فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَ وَ لا أَنْ تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ أَزْواجٍ وَ لَوْ أَعْجَبَکَ حُسْنُهُنَ قَالَ فَدَخَلَ عُیَیْنَهُ بْنُ حُصَیْنٍ عَلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله وَ عِنْدَهُ عَائِشَهُ فَدَخَلَ بِغَیْرِ إِذْنٍ فَقَالَ لَهُ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله فَأَیْنَ الِاسْتِئْذَانُ قَالَ مَا اسْتَأْذَنْتُ عَلَی رَجُلٍ مِنْ مُضَرَ مُنْذُ أَدْرَکْتُ ثُمَّ قَالَ مَنْ هَذِهِ الْحُمَیْرَاءُ إِلَی جَنْبِکَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله هَذِهِ عَائِشَهُ أُمُّ الْمُؤْمِنِینَ قَالَ عُیَیْنَهُ أَ فَلَا أَتْرُکُ لَکَ عَنْ أَحْسَنِ الْخَلْقِ وَ تَتْرُکُ عَنْهَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ قَدْ حَرَّمَ ذَلِکَ عَلَیَّ فَلَمَّا خَرَجَ قَالَتْ لَهُ عَائِشَهُ مَنْ هَذَا یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ هَذَا أَحْمَقُ مُطَاعٌ وَ إِنَّهُ عَلَی مَا تَرَیْنَ سَیِّدُ قَوْمِهِ (۲).

۱- ۱. معانی الأخبار ص ۲۷۴.

۲- ۲. معانی الأخبار ص ۲۷۵.

**[ترجمه]معانی الاخبار: ابوهریره گوید: بدل در جاهلیت چنین بود که مرد به دیگری می گفت: زنم را به تو می دهم و تو هم زنت را به من بده، تو زنت را رها کن، من هم زنم را رها می کنم. خداوند فرمودند: {اینکه به جای آنان، زنان دیگری بگیری، بر تو حلال نیست، هر چند زیبایی آنها برای تو مورد پسند اُفتد.} ابوهریره گوید: روزی عیینه بن حصین بر پیامبر صلّی الله علیه و آله بدون اینکه اجازه بگیرد، وارد شد، در حالی که عایشه کنارش بود، پیامبر فرمود: پس اجازه گرفتن چه شد ؟ گفت: از زمانی که یادم می آید از هیچ یک از مردان قبیله مُضر اجازه نگرفته‌ام. سپس گفت: این حمیرا که در کنارت نشسته کیست؟ فرمود: این عایشه أم المؤمنین است. عیینه گفت: آیا بهترین زنان را به تو بدهم و عایشه را به من بدهی؟ رسول خدا فرمود: خداوند این کار را برایم حرام ساخته. وقتی آن مرد رفت، عایشه گفت: این کیست ای رسول خدا؟ فرمودند: این شخصی احمقی است که از او اطاعت می شود و همین طور که می‌بینی، رئیس قبیله‌اش است. - . معانی الاخبار: ۲۷۵ -

**[ترجمه]

«۳»

لی، [الأمالی للصدوق] فِی خَبَرِ الْمَنَاهِی: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله نَهَی أَنْ یَقُولَ الرَّجُلُ لِلرَّجُلِ زَوِّجْنِی أُخْتَکَ أُزَوِّجْکَ أُخْتِی (۱).

**[ترجمه]امالی الصدوق: در مناهی پیامبر آمده است: پیامبر نهی فرموده اند که مردی به دیگری بگوید: خواهرت را به ازدواج من در آور، من نیز خواهرم را به نکاح تو در می آورم. - . امالی الصدوق: ۴۲۴ -

**[ترجمه]

باب ۲۱ الکفاءه فی النکاح و أن المؤمنین بعضهم أکفاء بعض و من یکره نکاحه و النهی علی العضل

اشاره

باب ۲۱ الکفاءه فی النکاح و أن المؤمنین بعضهم أکفاء بعض و من یکره نکاحه و النهی علی العضل

**[ترجمه]هم‌شأن هستند و مکروه بودن ازدواج با گروهی از مردم و منع سخت گیری

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

ع، [علل الشرائع] ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] أَبِی عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ النَّهَاوَنْدِیِّ عَنْ صَالِحِ بْنِ رَاهَوَیْهِ عَنْ أَبِی حَیُّونٍ مَوْلَی الرِّضَا علیه السلام قَالَ: نَزَلَ جَبْرَئِیلُ عَلَی النَّبِیِّ علیه السلام فَقَالَ یَا مُحَمَّدُ رَبُّکَ یُقْرِئُکَ السَّلَامَ وَ یَقُولُ إِنَّ الْأَبْکَارَ مِنَ

النِّسَاءِ بِمَنْزِلَهِ الثَّمرِ عَلَى الشَّجرِ فَإِذَا أَيْنَعَ فَلَا دَوَاءَ لَهُ إِلَّا اجْتِنَاؤُهُ وَ إِلَّا أَفْسَدَتْهُ الشَّمْسُ وَ غَيَّرَتْهُ الرِّيحُ وَ إِنَّ الْأَبْكَارَ إِذَا أَدْرَكْنَ مَا تُدْرِكُ النِّسَاءُ فَلَا دَوَاءَ لَهُنَّ إِلَّا الْبُعُولُ وَ إِلَّا لَمْ يُؤْمَنْ عَلَيْهِنَّ الْفِتْنَهُ فَصَعِدَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله الْمِنْبَرَ فَخَطَبَ النَّاسَ ثُمَّ أَعْلَمَهُمْ مَا أَمَرَهُمُ اللَّهُ بِهِ فَقَالُوا مِمَّنْ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ الْأَكْفَاءِ فَقَالُوا وَ مَنِ الْأَكْفَاءُ فَقَالَ الْمُؤْمِنُونَ بَعْضُهُمْ أَكْفَاءُ بَعْضٍ ثُمَّ لَمْ يَنْزِلْ حَتَّى زَوَّجَ ضُبَاعَهَ الْمِقْدَادَ بْنَ الْأَسْوَدِ ثُمَّ قَالَ أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا زَوَّجْتُ ابْنَهَ عَمِّي الْمِقْدَادَ لِيَتَّضِعَ النِّكَاحُ (۲).

**[ترجمه]علل الشرایع و عیون الاخبار: جبرئیل بر پیامبر صلی الله علیه و آله فرود آمد و گفت: ای محمد! خداوند بر تو سلام فرستاد و فرمود: دختران باکره مانند میوه درخت هستند، اگر رسیدند، هیچ راه چاره‌ای نیست جز چیدن آنها، و گرنه خورشید آنها را خراب می کند و باد آنها را تغییر می دهد و اگر دختران باکره آنچه را که زنان می فهمند، بدانند، هیچ چاره ای جز شوهر دادن آنها نیست، در غیر این صورت، بیم هر گونه فتنه‌ای برایشان می رود. رسول خدا بر منبر شد، خطبه‌ای خواند و مردم را به آنچه خداوند فرمان داده بود آگاه ساخت. مردم گفتند: به چه کسانی شوهر دهیم؟ فرمود: به هم شأن‌های خود. گفتند: هم شأن ها چه کسانی هستند؟ فرمود: برخی مومنان هم سنگ و هم شأن یکدیگر هستند. پیامبر از منبر پایین نیامد مگر اینکه ضباعه را به عقد مقداد بن اسود در آورد، سپس فرمود: ای مردم! من دخترم عمویم را به عقد مقداد درآوردم تا حدود و مرتبت نکاح مشخص شود. - . علل الشرایع ۵۷۸ و عیون الاخبار ۱: ۲۸۹ -

**[ترجمه]

«۲»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] بِإِسْنَادِ الْمُجَاشِعِيِّ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله: إِنَّمَا النِّكَاحُ رِقٌّ فَإِذَا أَنْكَحَ أَحَدُكُمْ وَلِيدَهً فَقَدْ أَرَقَّهَا فَلْيَنْظُرْ أَحَدُكُمْ لِمَنْ يُرِقُّ كَرِيمَتَهُ (۳).

ص: ۳۷۱

۱- ۱. أمالی الصدوق ص ۴۲۴ و کان الرمز(ل) للخصال و هو من التصحیف.

۲- ۲. علل الشرائع ص ۵۷۸ و عیون الأخبار ج ۱ ص ۲۸۹.

۳- ۳. أمالی الطوسیّ ج ۲ ص ۱۳۲.

**[ترجمه]امالی الصدوق: پیامبر صلّی الله علیه و آله فرمودند: نکاح یعنی بردگی، هر کدام از شما که خواست دختر خویش را به تزویج شخصی در آورد، در واقع او را برده آن شخص کرده و باید دقت کند که دختر خویش به بردگی چه کسی در می آورد. - . امالی الصدوق ۲: ۱۳۲ -

**[ترجمه]

«۳»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِذَا جَاءَكُمْ مَنْ تَرْضَوْنَ دِينَهُ وَ أَمَانَتَهُ يَخْطُبُ إِلَيْكُمْ فَزَوِّجُوهُ إِلَّا تَفْعَلُوهُ تَكُنْ فِتْنَةٌ فِي الْأَرْضِ وَ فَسادٌ كَبِيرٌ(۱).

**[ترجمه]امالی: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: اگر شخصی برای خواستگاری نزد شما آمد که از دین و امانت داری اش رضایت داشتید، دختر به او بدهید، و اگر این کار را نکنید، فتنه ای در زمین و فسادی بزرگ خواهد بود. - . امالی الطوسی ۲: ۱۳۳ -

**[ترجمه]

«۴»

مع، [معانی الأخبار] أَبِي عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ هَاشِمٍ عَنِ ابْنِ مَرَّارٍ عَنْ يُونُسَ قَالَ حَدَّثَنِي جَمَاعَةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: الْكُفْوُ أَنْ يَكُونَ عَفِيفاً وَ عِنْدَهُ يَسَارٌ(۲).

**[ترجمه]معانی الاخبار: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند: هم شأن یعنی اینکه شخصی عفیف باشد و دستش باز باشد. - . معانی الاخبار: ۲۳۹ -

**[ترجمه]

«۵»

ب، [قرب الإسناد] عَلِيٌّ عَنْ أَخِيهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ أَنَّ زَوْجَ بِنْتِي غُلَامٌ فِيهِ لِينٌ وَ أَبُوهُ لَا بَأْسَ بِهِ قَالَ إِذَا لَمْ تَكُنْ فَاحِشَةً فَزَوِّجْهُ (۳).

**[ترجمه]قرب الاسناد: علی به نقل از برادرش امام موسی علیه السّلام گفت: پرسیدم، آیا دخترم را به ازدواج جوانی در آورم که طبعی آرام دارد و پدرش هم مشکلی ندارد؟ فرمود: اگر در آن جوان چیز بدی نمی‌بینی، دخترت را به ازدواجش در آور. - . قرب الاسناد: ۱۰۸ -

**[ترجمه]

«۶»

ع، [علل الشرائع] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ هَاشِمٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَمَّادٍ عَنْ شَرِیکٍ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: لَا تَسُبُّوا قُرَیْشاً وَ لَا تُبْغِضُوا الْعَرَبَ وَ لَا تُذِلُّوا الْمَوَالِیَ وَ لَا تُسَاکِنُوا الْخُوزَ وَ لَا تَزَوَّجُوا إِلَیْهِمْ فَإِنَّ لَهُمْ عِرْقاً یَدْعُوهُمْ إِلَی غَیْرِ الْوَفَاءِ(۴).

**[ترجمه]علل الشرایع: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: قریش را دشنام ندهید و با عرب کینه توزی نکنید و غلامان را خوار و ذلیل نکنید و با اهل نخلستان هم‌سکنا نشوید و دختران خویش را به ازدواج آنها در نیاورید، زیرا آنها رگی دارند که آنها را به سوی بی وفایی می کشد. - . علل الشرایع ۲: ۷۹ -

**[ترجمه]

«۷»

ضا، [فقه الرضا علیه السلام]: إِنْ خَطَبَ إِلَیْکَ رَجُلٌ رَضِیتَ دِینَهُ وَ خُلُقَهُ فَزَوِّجْهُ وَ لَا یَمْنَعْکَ فَقْرُهُ وَ فَاقَتُهُ قَالَ اللَّهُ تَعَالَی وَ إِنْ یَتَفَرَّقا یُغْنِ اللَّهُ کُلًّا مِنْ سَعَتِهِ وَ قَالَ إِنْ یَکُونُوا فُقَراءَ یُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَ اللَّهُ واسِعٌ عَلِیمٌ وَ لَا یُتَزَوَّجْ شَارِبُ خَمْرٍ فَإِنَّ مَنْ فَعَلَ فَکَأَنَّمَا قَادَهَا إِلَی الزِّنَا(۵).

**[ترجمه]فقه الرضا: اگر شخصی به خواستگاری نزدت آمد و از دین و اخلاقش رضایت داشتی، دختر را به عقدش درآور و فقر و ناداری اش تو را از این کار بازندارد. خداوند فرموده است: {و اگر آن دو از یکدیگر جدا شوند، خداوند هر یک را از گشایش خود بی نیاز گرداند.} و نیز خداوند فرمودند: {اگر تنگدستند، خداوند آنان را از فضل خویش بی نیاز خواهد کرد، و خدا گشایشگر داناست.} و نباید با شرابخوار وصلت شود. هر کس این کار را بکند، گویا دختر را به سوی زنا فرستاده است. - . فقه الرضا علیه السلام: ۳۱ -

**[ترجمه]

«۸»

ضا، [فقه الرضا علیه السلام]: نُرَوَّی أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله نَظَرَ إِلَی وَلَدَیْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَیْنِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِمْ وَ بَنَاتِ جَعْفَرِ بْنِ أَبِی طَالِبٍ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ فَقَالَ بَنُونَا لِبَنَاتِنَا

۱- ۱. نفس المصدر ج ۲ ص ۱۳۳ و کان الرمز(ب) لقرب الإسناد و هو خطا.

٢- ٢. معانی الأخبار ص ٢٣٩.

٣- ٣. قرب الإسناد ص ١٠٨.

٤- ۴. علل الشرائع ج ٢ ص ٧٩ ط قم.

۵- ۵. فقه الرضا ص ٣١.

وَ بَنَاتُنَا لِبَنِينَا(۱).

**[ترجمه]فقه الرضا: رسول خـدا صلّی الله علیه و آله نظری بر فرزندان امیرالمؤمنین، امام حسن و امام حسـین علیهم السـلام و نیز دختران جعفر بن ابی طالب انداختنـد و فرمودنـد: پسـران ما برای دخترانمان و دختران ما برای پسـرانمان. - . فقه الرضا علیه السلام: ۴۸ -

**[ترجمه]

«۹»

فتح، [فتح الأبواب] مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ الْكُلَيْنِيُّ فِي كِتَابِ الرَّسَائِلِ قَالَ: كَتَبَ مَوْلَانَا الْجَوَادُ علیه السلام إِلَى عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ فَهِمْتُ مَا ذَكَرْتَ مِنْ أَمْرِ بَنَاتِكَ وَ أَنَّكَ لَا تَجِدُ أَحَداً مِثْلَكَ فَلَا تُفَكِّرْ فِي ذَلِكَ يَرْحَمُكَ اللَّهُ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ إِذَا جَاءَكُمْ مَنْ تَرْضَوْنَ خُلُقَهُ وَ دِينَهُ فَزَوِّجُوهُ وَ إِلَّا تَفْعَلُوهُ تَكُنْ فِتْنَةٌ فِي الْأَرْضِ وَ فَسادٌ كَبِيرٌ(۲).

**[ترجمه]فتح الابواب: امام جواد علیه السّلام برای علی ابن اسباط نگاشتند: ما فهمیده ایم که تو کسی را مناسب برای ازدواج با دخترانت پیـدا نمی کنی که هم تراز تو باشد. در این باب خیلی فکر نکن، خداوند بر تو رحمت آورد، زیرا پیامبر خدا صلّی الله علیه و آله فرموده اند: اگر کسـی نزد شـما آمد که از اخلاق و دینش راضـی بودید، به او دختر دهید و اگر این کار نکنید، باعث فتنه در زمین و فساد بزرگی خواهد شد. - . فتح الابواب: دست نویس -

**[ترجمه]

«۱۰»

شي، [تفسير العياشي] عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مَيْمُونٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ لا يَحِلُّ لَكُمْ أَنْ تَرِثُوا النِّساءَ كَرْهاً وَ لا تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ ما آتَيْتُمُوهُنَ قَالَ الرَّجُلُ تَكُونُ فِي حَجْرِهِ الْيَتِيمَةُ فَيَمْنَعُهَا مِنَ التَّزْوِيجِ لِيَرِثَهَا بِمَا ت كُونُ قَرِيبَةً لَهُ قُلْتُ وَ لا تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ ما آتَيْتُمُوهُنَ قَالَ الرَّجُلُ تَكُونُ لَهُ الْمَرْأَةُ فَيَضْرِبُهَا حَتَّى تَفْتَدِيَ مِنْهُ فَنَهَى اللَّهُ عَنْ ذَلِكَ (۳).

**[ترجمه]تفسیرالعیاشـی: امام جعفر صادق علیه السّلام در خصوص این آیه: {برای شما حلال نیست که زنان را به اکراه ارث بریـد؛ و آنان را زیر فشار مگذاریـد تا بخشـی از آنچه را به آنان داده اید [از چنگشان به در] بَری.}فرمودند: به معنی آن است که دختری یتیم نزد مردی است و او را از ازدواج منع می کنـد، مگر اینکه مـالی به مرد بدهـد و یا مردی همسـری دارد و او را کتک می زند تا اموالی از خود را به مرد ببخشد. خداوند از این کار منع نمود. - . تفسیر العیاشی ۱: ۲۲۸ -

**[ترجمه]

«۱۱»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ هَاشِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ السَّرِیِّ الْعِجْلِیِّ قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ وَ لا تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ ما آتَیْتُمُوهُنَ قَالَ فَحَکَی کَلَاماً ثُمَّ قَالَ کَمَا یَقُولُونَ بِالنَّبَطِیَّهِ إِذَا طَرَحَ عَلَیْهَا الثَّوْبَ عَضَلَهَا فَلَا تَسْتَطِیعُ أَنْ تَزَوَّجَ غَیْرَهُ وَ کَانَ هَذَا فِی الْجَاهِلِیَّهِ(۴).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: هاشم بن عبدالله بن سری عجلی گوید: از امام جعفر صادق علیه السّلام درباره کلام خدا پرسیدم: «وَ لا تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ ما آتَیْتُمُوهُن» {آنان را زیر فشار مگذارید تا بخشی از آنچه را به آنان داده اید [از چنگشان به در] بَرید.} امام سخنی را گفت و سپس فرمود: آن چنان که در قبیله گویند، اگر کسی لباسی بر روی دختر افکند، او را گرفتار خود سازد و دختر نمی تواند غیر از آن مرد با دیگری ازدواج کند، در جاهلیت [پیش از اسلام] بوده است. - . تفسیر العیاشی ۱: ۲۲۹ -

**[ترجمه]

«۱۲»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] قَالَ بَعْضُ الْخَوَارِجِ لِهِشَامِ بْنِ الْحَکَمِ: الْعَجَمُ تَتَزَوَّجُ فِی الْعَرَبِ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَالْعَرَبُ تَتَزَوَّجُ فِی قُرَیْشٍ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَقُرَیْشٌ تَتَزَوَّجُ فِی بَنِی هَاشِمٍ قَالَ نَعَمْ فَجَاءَ الْخَارِجِیُّ إِلَی الصَّادِقِ علیه السلام فَقَصَّ عَلَیْهِ ثُمَّ قَالَ أَ سَمِعَهُ مِنْکَ فَقَالَ علیه السلام نَعَمْ فَقَدْ قُلْتُ ذَاکَ قَالَ الْخَارِجِیُّ فَهَا أَنَا ذَا قَدْ جِئْتُکَ خَاطِباً فَقَالَ لَهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام إِنَّکَ لَکُفْوٌ فِی دِینِکَ وَ حَسَبُکَ فِی قَوْمِکَ وَ لَکِنَّ اللَّهَ عَزَّ

۱- ۱. فقه الرضا ص ۴۸.

۲- ۲. فتح الأبواب(مخطوط).

۳- ۳. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۲۲۸.

۴- ۴. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۲۲۹.

وَ جَلَّ صَانَنَا عَنِ الصَّدَقَاتِ وَ هِيَ أَوْسَاخُ أَيْدِي النَّاسِ فَنَكْرَهُ أَنْ نُشْرِكَ فِيمَا فَضَّلَنَا اللَّهُ بِهِ مَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ مِثْلَ مَا جَعَلَ لَنَا فَقَامَ الْخَارِجِيُّ وَ هُوَ يَقُولُ بِاللَّهِ مَا رَأَيْتُ رَجُلًا مِثْلَهُ رَدَّنِي وَ اللَّهِ أَقْبَحَ رَدٍّ وَ مَا خَرَجَ مِنْ قَوْلِ صَاحِبِهِ (۱).

**[ترجمه]مناقب: یکی از خوارج به هشام بن الحکم گفت: آیا عجم با عرب ازدواج می کند؟ فرمود: آری. گفت: آیا عرب با قریش ازدواج می کند؟ فرمود: آری. گفت: آیا قریش می‌تواند با بنی هاشم ازدواج کند؟ فرمود: آری. آن خارجی نزد امام صادق علیه السّلام آمد و ماجرا را برای امام تعریف کرد و گفت: آیا این سخنان را می پذیری؟ امام فرمود: آری، من خود نیز این کلام را گفته‌ام. خارجی گفت: اکنون نزد تو آمده ام تا خواستگاری کنم. امام جعفر علیه السّلام فرمودند: تو باید با کسی که هم شأن تو در دینت است ازدواج کنی و تو را قوم و قبیله‌ات کفایت می‌کند. اما خداوند کریم ما را از گرفتن صدقه که اضافه های دست مردم است مصون و مبرّا داشته است. و ما کراهت داریم که کسی را در آن مواردی که خداوند ما را در آن برگزیده و کرامت کرده و به دیگران کرامت نکرده، شراکت دهیم [یعنی تو ای خارجی، هم شان ما نیستی.] آن مرد خارجی برخاست در حالی که می گفت: به خدا کسی را ندیدم که مثل او مرا پاسخ دهد، به خدا که بدترین و سخت ترین جواب بود و او بر خلاف قول یارش {هشام}چیزی نگفت. - . مناقب ابن شهر آشوب ۳: ۳۸۱ -

**[ترجمه]

«۱۳»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر النَّضْرُ عَنِ ابْنِ رِئَابٍ عَنْ زُرَارَةَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: إِنَّ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ علیه السلام رَأَى امْرَأَةً فِي بَعْضِ مَشَاهِدِ مَكَّةَ فَأَعْجَبَتْهُ فَخَطَبَهَا إِلَى نَفْسِهَا وَ تَزَوَّجَهَا فَكَانَتْ عِنْدَهُ وَ كَانَ لَهُ صَدِيقٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَاغْتَمَّ لِتَزْوِيجِهِ بِتِلْكَ الْمَرْأَةِ فَسَأَلَ عَنْهَا فَأُخْبِرَ أَنَّهَا مِنْ آلِ ذِي الْجَدَّيْنِ مِنْ بَنِي شَيْبَانَ فِي بَيْتٍ عَلِيٍّ مِنْ قَوْمِهَا فَأَقْبَلَ عَلَى عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ فَقَالَ جَعَلَنِيَ اللَّهُ فِدَاكَ مَا زَالَ تَزْوِيجُكَ هَذِهِ الْمَرْأَةَ فِي نَفْسِي وَ قُلْتُ تَزَوَّجَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ امْرَأَةً مَجْهُولَةً وَ يَقُولُ النَّاسُ أَيْضاً فَلَمْ أَزَلْ أَسْأَلُ

عَنْهَا حَتَّى عَرَفْتُهَا وَ وَجَدْتُهَا فِي بَيْتِ قَوْمِهَا شَيْبَانِيَّةً فَقَالَ لَهُ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ علیهما السلام قَدْ كُنْتُ أَحْسَبُكَ أَحْسَنَ رَأْياً مِمَّا أَرَى إِنَّ اللَّهَ أَتَى بِالْإِسْلَامِ فَرَفَعَ بِهِ الْخَسِيسَةَ وَ أَتَمَّ بِهِ النَّاقِصَةَ [النَّاقِصَةَ] وَ كَرَّمَ بِهِ اللُّؤْمَ فَلَا لُؤْمَ عَلَى الْمُسْلِمِ إِنَّمَا اللُّؤْمُ لُؤْمُ الْجَاهِلِيَّةِ(۲).

**[ترجمه]کتاب الزهد: امام باقر علیه السلام می فرماید: امام زین العابدین علیه السّلام زنی را در شهر مکه دیده و او را پسندیدند، از او خواستگاری کرده و ازدواج نمودند. آن زن نزد امام بود و امام دوستی از انصار مدینه داشت که از این ازدواج ناراحت بود. این مرد از بانو درباره اصل و نسبش پرسید و زن جواب داد که از خانواده ذی الجدّین از بنی شیبان است. مرد نزد امام آمد و گفت: جانم به فدایت! هنوز هم ازدواج تو با این بانو بر من سنگین است و پیش خود گفتم: امام علی بن الحسین علیه السّلام چرا با چنین زن ناشناس و گمنامی ازدواج کرده؟ البته مردم هم چنین می گویند. من اصل و نسبش را پرسیدم تا اینکه فهمیدم او از قبیله بنی شیبان است. امام زین العابدین علیه السّلام فرمود: من گمان می کردم که تو بیش از این ها نیک نظر و خردمند باشی. خداوند اسلام را آورد و به واسطه اسلام، انسانهای فرو دست را بالا کشید و کمبودها را کامل ساخت و سرزنشها به واسطه اسلام برطرف شد، و بر شخص مسلمان سرزنش و کراهت نیست (که با فروتر از خود ازدواج

کنـد) بلکه سـرزنش و نکوهش مـال زمان جاهلیت بود. - . کتاب الزهـد از حسـین بن سـعید، باب التواضع و الکبر، این کتاب دست نویس است. -

**[ترجمه]

«۱۴»

ین، [کتاب حسـین بن سعید] و النوادر النَّضْرُ عَنْ حُسَیْنِ بْنِ مُوسَی عَنْ زُرَارَهَ عَنْ أَحَدِهِمَا علیهما السلام قَالَ: إِنَّ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ علیه السـلام تَزَوَّجَ أُمَّ وَلَدِ عَمِّهِ الْحَسَنِ وَ زَوَّجَ أُمَّهُ مَوْلَاهُ فَلَمَّا بَلَغَ ذَلِکَ عَبْدَ الْمَلِکِ بْنَ مَرْوَانَ کَتَبَ إِلَیْهِ یَا عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ کَأَنَّکَ لَـا تَعْرِفُ مَوْضِـعَکَ مِنْ قَوْمِکَ وَ قَـدْرَکَ عِنْـدَ النَّاسِ تَزَوَّجْتَ مَوْلَاهً وَ زَوَّجْتَ مَوْلَاکَ بِأُمِّکَ فَکَتَبَ إِلَیْهِ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَـیْنِ علیهما السـلام فَهِمْتُ کِتَابَکَ وَ لَنَا أُسْوَهٌ بِرَسُولِ اللَّهِ صـلی الله علیه و آله فَقَـدْ زَوَّجَ زَیْنَبَ بِنْتَ عَمِّهِ زَیْـداً مَوْلَاهُ وَ تَزَوَّجَ مَوْلَاتَهُ بِنْتَ حُیَیِّ بْنِ أَخْطَبَ (۳).

**[ترجمه]کتـاب الزهـد: علی بن الحسـین علیه السّـلام با کنیز عمویش امام حسن علیه السّـلام ازدواج کرد و مادرش را هم به تزویـج غلاـم خود درآورد. وقتی این خبر به عبـدالملک بن مروان رسـید، به امـام نـامه نوشت که ای علی بن حسـین! گویـا تو مکـان و جایگـاهت را در میـان قومت و مردم نمی دانی. بـا کنیزکی ازدواج کردی و مـادرش را به ازدواج غلامت درآوردی. امام در جواب نوشت: نامهات را فهمیـدم. ما را اسوه و راهبر، رسول الله صـلّی الله علیه و آله است. او دختر عمویش زینب را به عقـد زیـد که غلامش بود درآورد و با کنیز خود، دختر حی بن اخطب ازدواج کرد. - . کتاب الزهد از حسـین بن سـعید، باب التواضع و الکبر، این کتاب دست نویس است. -

**[ترجمه]

«۱۵»

نَوَادِرُ الرَّاوَنْـدِیِّ، بِإِسْـنَادِهِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ آبَـائِهِ علیهم السـلام قَـالَ قَـالَ رَسُـولُ اللَّهِ صـلی الله علیه و آله: إِذَا أَتَـاکُمْ مَنْ تَرْضَوْنَ دِینَهُ وَ أَمَانَتَهُ فَزَوِّجُوهُ فَإِنْ لَمْ

۱- ۱. مناقب ابن شهرآشوب ج ۳ ص ۳۸۱ و کان الرمز(شی) و هو خطأ.

۲- ۲. کتاب الزهد للحسین بن سعید، باب التواضع و الکبر(مخطوط).

۳- ۳. کتاب الزهد للحسین بن سعید، باب التواضع و الکبر(مخطوط).

تَفْعَلُوا تَكُنْ فِتْنَهٌ فِی الْأَرْضِ وَ فَسَادٌ كَبِيرٌ(۱).

**[ترجمه]نوادر الراوندی: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: هرگاه شخصی برای خواستگاری آمد که از دین و امانت داری او رضایت دارید، دخترتان را به ازدواجش درآورید، و اگر این کار را نکنید، باعث فتنه در زمین و فسادی بزرگ خواهد شد. - . نوادر الراوندی: ۱۲ -

**[ترجمه]

«۱۶»

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَنْكِحُوا الْأَكْفَاءَ وَ انْكِحُوا مِنْهُمْ وَ اخْتَارُوا لِنُطَفِكُمْ (۲).

**[ترجمه]نوادر الراوندی: رسول خدا صلّی الله علیه و آله فرمودند: با هم شأن های خود ازدواج کنید و به آنها دختر دهید و برای نطفه های خود (همسری در خور) برگزینید. - . نوادر الراوندی: ۱۲ -

**[ترجمه]

«۱۷»

مِصْبَاحُ الْأَنْوَارِ، عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَوْ لَا أَنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَی خَلَقَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام لِفَاطِمَهَ مَا كَانَ لَهَا كُفْوٌ عَلَی ظَهْرِ الْأَرْضِ.

**[ترجمه]مصباح الانوار: امام جعفر صادق علیه السلام فرمودند: اگر خداوند امام علی علیه السّلام را خلق نمی کرد، برای فاطمه علیها السّلام، هم شأنی بر روی زمین نبود .

**[ترجمه]

باب ۲۲ نكاح المشركين و الكفار و المخالفين و النصاب

الآيات

البقره: وَ لا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكاتِ حَتَّی يُؤْمِنَّ وَ لَأَمَهٌ مُؤْمِنَهٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكَهٍ وَ لَوْ أَعْجَبَتْكُمْ وَ لا تُنْكِحُوا الْمُشْرِكِينَ حَتَّی يُؤْمِنُوا وَ لَعَبْدٌ مُؤْمِنٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكٍ وَ لَوْ أَعْجَبَكُمْ أُولئِكَ يَدْعُونَ إِلَی النَّارِ وَ اللَّهُ يَدْعُوا إِلَی الْجَنَّهِ وَ الْمَغْفِرَهِ بِإِذْنِهِ وَ يُبَيِّنُ آياتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ (۳)

المائده: وَ الْمُحْصَناتُ مِنَ الْمُؤْمِناتِ وَ الْمُحْصَناتُ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتابَ مِنْ قَبْلِكُمْ إِذا آتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسافِحِينَ وَ لا مُتَّخِذِی أَخْدانٍ (۴)

هود: قالَ يا قَوْمِ هؤُلاءِ بَناتِی هُنَّ أَطْهَرُ لَكَمْ (۵)

الحجر: قالَ هؤُلاءِ بَناتِی إِنْ كُنْتُمْ فاعِلِینَ (۶)

الممتحنه: یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا إِذا جاءَكُمُ الْمُؤْمِناتُ مُهاجِراتٍ فَامْتَحِنُوهُنَّ اللَّهُ أَعْلَمُ بِإِیمانِهِنَّ فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِناتٍ فَلا تَرْجِعُوهُنَّ إِلَى الْكُفَّارِ لا هُنَّ حِلٌّ

۱- ۱. نوادر الراوندیّ ص ۱۲.

۲- ۲. نوادر الراوندیّ ص ۱۲.

۳- ۳. سوره البقره: ۲۲۱.

۴- ۴. سوره المائده: ۵.

۵- ۵. سوره هود: ۷۸.

۶- ۶. سوره الحجر: ۷۱.

لَهُمْ وَ لا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ وَ آتُوهُمْ ما أَنْفَقُوا وَ لا جُناحَ عَلَيْكُمْ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ إِذا آتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ وَ لا تُمْسِكُوا بِعِصَمِ الْكَوافِرِ وَ سْئَلُوا ما أَنْفَقْتُمْ وَ لْيَسْئَلُوا ما أَنْفَقُوا ذلِكُمْ حُكْمُ اللَّهِ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ وَ اللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ وَ إِنْ فاتَكُمْ شَيْ ءٌ مِنْ أَزْواجِكُمْ إِلَى الْكُفَّارِ فَعاقَبْتُمْ فَآتُوا الَّذِينَ ذَهَبَتْ أَزْواجُهُمْ مِثْلَ ما أَنْفَقُوا وَ اتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي أَنْتُمْ بِهِ مُؤْمِنُونَ (۱).

<meta info="- «وَ لا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكاتِ حَتَّى يُؤْمِنَّ وَ لَأَمَةٌ مُؤْمِنَةٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكَةٍ وَ لَوْ أَعْجَبَتْكُمْ وَ لا تُنْكِحُوا الْمُشْرِكِينَ حَتَّى يُؤْمِنُوا وَ لَعَبْدٌ مُؤْمِنٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكٍ وَ لَوْ أَعْجَبَكُمْ أُولئِكَ يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ وَ اللَّهُ يَدْعُوا إِلَى الْجَنَّةِ وَ الْمَغْفِرَةِ بِإِذْنِهِ وَ يُبَيِّنُ آياتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ» - .

البقره / ۲۲۱ -

{و با زنانِ مشرک ازدواج مکنید، تا ایمان بیاورند. قطعاً کنیزِ با ایمان بهتر از زنِ مشرک است، هر چند [زیبایی] او شما را به شگفت آوَرَد. و به مردانِ مشرک زن مدهید تا ایمان بیاورند. قطعاً برده با ایمان بهتر از مردِ آزاد مشرک است، هر چند شما را به شگفت آوَرَد. آنان [شما را] به سوی آتش فرا می خوانند، و خدا به فرمان خود، [شما را] به سوی بهشت و آمرزش می خواند، و آیات خود را برای مردم روشن می گرداند، باشد که متذکّر شوند.}

- «الْمُحْصَناتُ مِنَ الْمُؤْمِناتِ وَ الْمُحْصَناتُ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتابَ مِنْ قَبْلِكُمْ إِذا آتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسافِحِينَ وَ لا مُتَّخِذِي أَخْدانٍ» - .

المائده / ۵ -

{و [بر شما حلال است ازدواج با] زنان پاکدامن مسلمان، و زنان پاکدامن از کسانی که پیش از شما کتاب [آسمانی] به آنان داده شده، به شرط آنکه مهرهایشان را به ایشان بدهید، در حالی که خود پاکدامن باشید نه زناکار و نه آنکه زنان را پنهانی دوست خود بگیرید.}

- «قالَ يا قَوْمِ هؤُلاءِ بَناتِي هُنَّ أَطْهَرُ لَكُمْ» - .

هود / ۷۸ -

{گفت: «ای قوم من، اینان دختران منند. آنان برای شما پاکیزه ترند.} - «قالَ هؤُلاءِ بَناتِي إِنْ كُنْتُمْ فاعِلِينَ» - .

الحجر / ۷۱ -

{گفت: «اگر می خواهید [کاری مشروع] انجام دهید، اینان دختران منند [با آنان ازدواج کنید].»}

- «يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذا جاءَكُمُ الْمُؤْمِناتُ مُهاجِراتٍ فَامْتَحِنُوهُنَّ اللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمانِهِنَّ فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِناتٍ فَلا تَرْجِعُوهُنَّ إِلَى الْكُفَّارِ لا هُنَّ حِلٌّ لَهُمْ وَ لا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ وَ آتُوهُمْ ما أَنْفَقُوا وَ لا جُناحَ عَلَيْكُمْ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ إِذا آتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ وَ لا

تُمْسِكُوا بِعِصَمِ الْكَوافِرِ وَ سْئَلُوا ما أَنْفَقْتُمْ وَ لْيَسْئَلُوا ما أَنْفَقُوا ذلِكُمْ حُكْمُ اللَّهِ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ وَ اللَّهُ عَليمٌ حَكيمٌ، وَ إِنْ فاتَكُمْ شَيْ ءٌ مِنْ أَزْواجِكُمْ إِلَى الْكُفَّارِ فَعاقَبْتُمْ فَآتُوا الَّذينَ ذَهَبَتْ أَزْواجُهُمْ مِثْلَ ما أَنْفَقُوا وَ اتَّقُوا اللَّهَ الَّذی أَنْتُمْ بِهِ مُؤْمِنُونَ» - .

الممتحنه / ۱۱-۱۰ -

{ای کسانی که ایمان آورده اید، چون زنان با ایمان مهاجر، نزد شما آینـد، آنان را بیازماییـد. خـدا به ایمان آنان داناتر است. پس اگر آنـان را باایمـان تشـخیص دادیـد، دیگر ایشـان را به سوی کـافران بازنگردانیـد؛ نه آن زنان بر ایشان حلالنـد و نه آن [مردان] بر این زنـان حلال. و هر چه خرج [این زنـان] کرده انـد، به [شـوهران] آنهـا بدهیـد، و بر شـما گناهی نیست که - در صورتی که مِهرشان را به آنان بدهیـد- با ایشان ازدواج کنیـد، و به پیونـدهای قبلی کافران متمسّک نشوید [و پایبند نباشـید] و آنچه را شـما [برای زنان مرتـد و فراریِ خود که به کفّار پناهنـده شـده اند] خرج کرده اید، [از کافران] مطالبه کنید، و آنها هم بایـد آنچه را خرج کرده اند [از] و در صورتی که [زنی] از همسـران شـما به سوی کفّار رفت [و کفّار مِهر مورد مطالبه شـما را ندادند] و شـما غنیمت یافتید؛ پس به کسانی که همسرانشان رفته اند، معادل آنچه خرج کرده اند بدهید، و از آن خدایی که به او ایمان دارید بترسـید. و در صورتی که [زنی] از همسـران شـما به سوی کفّار رفت [و کفّار مِهر مورد مطالبه شما را ندادند] و شما غنیمت یافتیـد؛ پس به کسانی که همسـرانشان رفته انـد، معادل آنچه خرج کرده اند بدهید، و از آن خدایی که به او ایمان دارید بترسید.}

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

ین، [کتـاب حسـین بن سـعید] و النـوادر ابْنُ مَحْبُوبٍ عَنْ مُعَـاوِيَةَ بْنِ وَهْبٍ وَ غَيْرِهِ عَنْ أَبِی عَبْـدِ اللَّهِ علیه السـلام قَـالَ: سَـأَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ الْمُؤْمِنِ يَتَزَوَّجُ النَّصْـرَانِيَّةَ وَ الْيَهُودِيَّةَ فَقَالَ إِذَا أَصَابَ الْمُسْـلِمَةَ فَمَا يَصْنَعُ بِالْيَهُودِيَّهِ وَ النَّصْرَانِيَّهِ قُلْتُ يَكُونُ لَهُ فِيهَا الْهَوَى قَالَ إِذَا فَعَلَ فَلْيَمْنَعْهَا مِنْ شُرْبِ الْخَمْرِ وَ أَكْلِ لَحْمِ الْخِنْزِيرِ وَ اعْلَمْ أَنَّ عَلَيْهِ فِی دِينِهِ غَضَاضَةً(۲).

**[ترجمه]کتاب حسـین بن سـعید و النوادر: امام جعفر صادق علیه السّلام در جواب سؤالی که درباره ازدواج مرد مؤمن با زن مسیحی یا یهودی شد، فرمودند: هرگاه مسلمان را بتواند عقد ، به زن یهودی و نصرانی چه احتیاجی است؟ گفته شد: اگر در زن غیر مسـلمان دل بسته باشـد چه؟ فرمود: اگر ازدواج کنـد، بایـد آن زن را از نوشـیدن شـراب و خوردن گوشت خوک منع سازد، ولی بدان که این مرد را در دینش نقصانی باشد. - . نوادر احمد بن محمد بن عیسی: ۶۹ -

**[ترجمه]

«۲»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر صَفْوَانُ عَنِ الْعَلَاءِ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: لَا تَتَزَوَّجِ الْیَهُودِیَّهَ وَ النَّصْرَانِیَّهَ عَلَی الْمُسْلِمَهِ(۳).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: امام باقر علیه السّلام فرمودند: با زن نصرانی و یهودی ازدواج نکن، در حالی که زن مسلمان داری. - . نوادر احمد بن محمد بن عیسی: ۶۹ -

**[ترجمه]

«۳»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر صَفْوَانُ عَنِ ابْنِ مُسْکَانَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ زِیَادٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: لَا تَتَزَوَّجِ النَّصْرَانِیَّهَ وَ لَا الْیَهُودِیَّهَ عَلَی الْمُسْلِمَهِ فَمَنْ فَعَلَ ذَلِکَ فَنِکَاحُهُ بَاطِلٌ (۴).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند: وقتی زن مسلمان داری، با زن یهودی و نصرانی ازدواج نکن و هر کس این کار را بکند، نکاحش باطل است. - . نوادر احمد بن محمد بن عیسی: ۶۹ -

**[ترجمه]

«۴۶»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر عُثْمَانُ بْنُ عِیسَی عَنْ سَمَاعَهَ قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الْیَهُودِیَّهِ وَ النَّصْرَانِیَّهِ أَ یَتَزَوَّجُهَا عَلَی الْمُسْلِمَهِ قَالَ لَا تُتَزَوَّجُ الْمُسْلِمَهُ عَلَی الْیَهُودِیَّهِ وَ النَّصْرَانِیَّهِ(۵).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: سماعه گوید: از امام علیه السّلام درباره زن یهودی و نصرانی پرسیدم که آیا مسلمان می تواند با آنها ازدواج کند، در حالی که زن مسلمان دارد؟ فرمودند: خیر، امّا می‌تواند با زن مسلمان ازدواج کند، در حالی که زن یهودی و نصرانی دارد. - .نوادر احمد بن محمد بن عیسی: ۶۹ -

**[ترجمه]

«۵»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر الْقَاسِمُ عَنْ أَبَانٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ هَلْ لِلرَّجُلِ أَنْ یَتَزَوَّجَ النَّصْرَانِیَّهَ عَلَی الْمُسْلِمَهِ وَ الْأَمَهَ عَلَی الْحُرَّهِ فَقَالَ لَا یَتَزَوَّجْ وَاحِدَهً مِنْهُمَا عَلَی الْمُسْلِمَهِ وَ یَتَزَوَّجُ الْمُسْلِمَهَ عَلَی الْأَمَهِ وَ النَّصْرَانِیَّهِ وَ لِلْمُسْلِمَهِ الثُّلُثَانِ وَ لِلْأَمَهِ وَ النَّصْرَانِیَّهِ الثُّلُثُ (۶).

۱- ۱. سوره الممتحنه: ۱۰- ۱۱.

۲- ۲. نوادر أحمد بن محمّد بن عيسى ص ۶۹.

۳- ۳. نوادر أحمد بن محمّد بن عيسى ص ۶۹.

۴- ۴. نوادر أحمد بن محمّد بن عيسى ص ۶۹.

۵- ۵. نوادر أحمد بن محمّد بن عيسى ص ۶۹.

۶- ۶. نوادر أحمد بن محمّد بن عيسى ص ۶۹.

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: عبدالرحمن گوید: از امام جعفر صادق علیه السّلام پرسیدم: آیا مرد می تواند زن نصرانی را به عقد درآورد، در حالی که زن مسلمان دارد؛ یا با کنیز ازدواج کند در حالی که زن آزاده دارد؟ فرمودند: نباید هیچ یک از آن ها را بر سر زن مسلمان و آزاده آورد، اما می تواند زن مسلمان را در حالی که کنیز و زن نصرانی دارد بگیرد و دو سوم از اموال مرد برای زن مسلمان و یک سوم از اموالش برای نصرانی و کنیز است. - . نوادر احمد بن محمد بن عیسی: ۶۹ -

**[ترجمه]

«۶»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر ابْنُ مَحْبُوبٍ عَنِ الْعَلَاءِ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ یَتَزَوَّجُ الْمَجُوسِیَّهَ قَالَ لَا وَ لَکِنْ إِنْ کَانَتْ لَهُ أَمَهٌ مَجُوسِیَّهٌ فَلَا بَأْسَ أَنْ یَطَأَهَا وَ یَعْزِلَ عَنْهَا وَ لَا یَطْلُبَ وَلَدَهَا(۱).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: از امام صادق علیه السّلام سؤال شد: آیا مرد مسلمان می تواند با زن مجوس ازدواج کند؟ فرمودند: خیر، اما اگر کنیزی مجوس داشت، اشکالی ندارد بر او دخول کند و از او کنار کشد و فرزندش را هم نخواهد. - . نوادر احمد بن محمد بن عیسی: ۶۹ -

**[ترجمه]

«۷»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر النَّضْرُ بْنُ سُوَیْدٍ عَنِ الْحَلَبِیِّ عَنْ عَبْدِ الْحَمِیدِ الْکَلْبِیِّ عَنْ زُرَارَهَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام أَتَزَوَّجُ مُرْجِئَهً أَوْ حَرُورِیَّهً قَالَ لَا عَلَیْکَ بِالْبُلْهِ مِنَ النِّسَاءِ قَالَ زُرَارَهُ مَا هِیَ إِلَّا مُؤْمِنَهً أَوْ کَافِرَهً قَالَ فَأَیْنَ أَهْلُ ثنیا [ثَنْوَی] اللَّهِ قَوْلُ اللَّهِ أَصْدَقُ مِنْ قَوْلِکَ إِلَّا الْمُسْتَضْعَفِینَ مِنَ الرِّجالِ وَ النِّساءِ وَ الْوِلْدانِ لا یَسْتَطِیعُونَ حِیلَهً وَ لا یَهْتَدُونَ سَبِیلًا(۲).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: زراره گوید: از امام باقر علیه السّلام پرسیدم: آیا می توان با زن مرجئه یا حروریّه ازدواج کرد؟ فرمودند: خیر، بر تو باد ازدواج با زنان کم عقل {ساده و بی مساله}. زراره گوید: زن یا مؤمن است یا کافر. فرمودند: کجا هستند آنهایی که خدا مستثنی کرده است. سخن خداوند از سخن تو صادق تر است که فرمود: «إِلَّا الْمُسْتَضْعَفِینَ مِنَ الرِّجالِ وَ النِّساءِ وَ الْوِلْدانِ لا یَسْتَطِیعُونَ حِیلَهً وَ لا یَهْتَدُونَ سَبِیلا»، - . نوادر احمد بن محمد بن عیسی: ۶۹ - {مگر آن مردان و زنان و کودکان فرودستی که چاره جویی نتوانند و راهی نیابند.} - .

النساء / ۹۸ -

**[ترجمه]

«۸»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ وَ النَّضْرُ بْنُ سُوَيْدٍ عَنْ مُوسَى بْنِ بَكْرٍ عَنْ زُرَارَةَ جَمِيعاً عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: تَزَوَّجُوا فِي الشُّكَّاكِ وَ لَا تُزَوِّجُوهُمْ لِأَنَّ الْمَرْأَةَ تَأْخُذُ مِنْ أَدَبِ الرَّجُلِ وَ يُقْهِرُهَا عَلَى دِينِهِ (۳).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: امام صادق علیه السّلام فرمودند: با زنان اهل شک و تردید {در ایمان} ازدواج کنید و به مردان اهل شک زن ندهید. زیرا زن از ادب و رفتار مردان تأثیر می پذیرد و مرد می‌تواند وی را به دین خود در آورد. - . نوادر احمد بن محمد بن عیسی: ۶۹ -

**[ترجمه]

«۹»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر صَفْوَانُ بْنُ يَحْيَى عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ عَنِ الْحَلَبِيِّ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ جَمِيلٍ عَنْ حَمَّادٍ جَمِيعاً عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَا يَصْلُحُ لِلْأَعْرَابِيِّ أَنْ يَنْكِحَ الْمُهَاجِرَةَ يَخْرُجُ بِهَا مِنْ أَرْضِ الْهِجْرَةِ فَيَتَعَرَّبُ بِهَا إِلَّا أَنْ يَكُونَ قَدْ عَرَفَ السُّنَّةَ وَ الهعه- [الْحُجَّةَ] وَ إِنْ أَقَامَ بِهَذَا فِي أَرْضِ الْهِجْرَةِ فَهُوَ مُهَاجِرٌ(۴).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: امام صادق علیه السّلام فرمودند: شایسته نیست که عرب صحرانشین با زن مهاجر ازدواج کرده و او را از محل مهاجرتش بیرون ببرد تا زن مهاجر اعرابی {بادیه نشین} شود، مگر این که خود مرد، سنت و سفر را خوب فرا گرفته باشد، و اگر این کار را در سرزمین هجرت انجام دهد، او مهاجر است. - . نوادر احمد بن محمد بن عیسی: ۶۹ -

**[ترجمه]

«۱۰»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر عُثْمَانُ بْنُ عِيسَى عَنْ سَمَاعَةَ قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ مُنَاكَحَتِهِمْ وَ الصَّلَاةِ مَعَهُمْ فَقَالَ هَذَا أَمْرٌ تَمْدِيدٍ إِنْ يَسْتَطِيعُوا ذَاكَ قَدْ أَنْكَحَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ صَلَّى عَلِيٌّ وَرَاءَهُمْ (۵).

**[ترجمه]کتـاب حسین بن سعید و النوادر: سماعّه گوید: از امام علیه السّلام درباره ازدواج با آنها و نماز همراه آنها سؤال کردم و ایشان فرمود: این تلخ‌ترین تمدید است، اگر بر آن توانایی داشته باشند؛ پیامبر خدا صلی الله علیه و آله با ایشان ازدواج کرد و علی علیه السّلام هم پشت سرشان نماز خواند. - . نوادر احمد بن محمد بن عیسی: ۷۱ -

**[ترجمه]

«۱۱»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر النَّضْرُ عَنِ ابْنِ سِنَانٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام بِكَمْ يَكُونُ الرَّجُلُ مُسْلِماً يَحِلَّ مُنَاكَحَتُهُ وَ مُوَارَثَتُهُ وَ بِمَا يَحْرُمُ دَمُهُ فَقَالَ يَحْرُمُ دَمُهُ بِالْإِسْلَامِ إِذَا أَظْهَرَهُ وَ يَحِلُّ مُنَاكَحَتُهُ وَ مُوَارَثَتُهُ (۶).

۱- ۱. نفس المصدر ص ۷۰.

۲- ۲. نفس المصدر ص ۷۰.

۳- ۳. نفس المصدر ص ۷۰.

۴- ۴. نفس المصدر ص ۷۰.

۵- ۵. نفس المصدر ص ۷۱.

۶- ۶. نفس المصدر ص ۷۱.

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: ابن سنان گوید: از امام صادق علیه السّلام پرسیدم: چگونه یک مرد مسلمان می... شود و ازدواج و میراث او حلال شده و با چه چیز خونش حرام می‌شود؟ فرمودند: هرگاه اسلام آورده و آن را آشکار سازد، خونش حرام می شود و ازدواج و میراثش هم حلال می گردد. - . نوادر احمد بن محمد بن عیسی: ۷۱ -

**[ترجمه]

«۱۲»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر ابْنُ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ مَعْمَرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَقَالَ: زَوَّجَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مُنَافِقَیْنِ مَعْرُوفَیِ النِّفَاقِ ثُمَّ قَالَ أَبُو الْعَاصِ بْنُ الرَّبِیعِ وَ سَکَتَ عَنِ الْآخَرِ(۱).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: امام صادق علیه السّلام فرمودند: پیامبر اسلام صلّی الله علیه و آله زنانی را به ازدواج منافقان مشهوری درآوردند، سپس نام ابوالعاص بن الربیع را برد و نام دیگری را نبرد. - . نوادر احمد بن محمد بن عیسی: ۷۱ -

**[ترجمه]

«۱۳»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر ابْنُ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ حَمَّادٍ عَنْ جَمِیلِ بْنِ دَرَّاجٍ عَنْ زُرَارَةَ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام أَتَخَوَّفُ أَنْ لَا تَحِلَّ لِی أَنْ أَتَزَوَّجَ صَبِیَّةً مَنْ لَمْ یَکُنْ عَلَی مَذْهَبِی فَقَالَ مَا یَمْنَعُکَ مِنَ الْبُلْهِ مِنَ النِّسَاءِ اللَّاتِی لَا یَعْرِفْنَ مَا أَنْتُمْ عَلَیْهِ وَ لَا یَنْصِبْنَ (۲).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: زراره گوید: به امام باقر علیه السّلام گفتم: می‌ترسم حلال نباشد که با دختری ازدواج کنم که بر مذهب من نباشد. فرمود: چه چیزی تو را باز می دارد از زنان کم‌عقلی که نمی‌دانند شما بر چه مذهبی هستید و دشنام هم نمی‌دهند. - . نوادر احمد بن محمد بن عیسی: ۷۱ -

**[ترجمه]

«۱۴»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر ابْنُ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ أُذَیْنَةَ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ یَسَارٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام عَنْ مُنَاکَحَةِ النَّاصِبِ وَ الصَّلَاةِ خَلْفَهُ فَقَالَ لَا تُنَاکِحْهُ وَ لَا تُصَلِّ خَلْفَهُ (۳).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: فضل بن یسار گوید از امام باقر علیه السّلام درباره ازدواج با ناصبین [دشنام دهندگان به شیعه] و نماز خواندن پشت سر آن ها پرسیدم. فرمودند: با آن ها وصلت نکن و پشت سرشان نماز نخوان. - .

نوادر احمد بن محمد بن عیسی: ۷۱ -

**[ترجمه]

«۱۵»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر النَّضْرُ عَنِ ابْنِ سِنَانٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنِ النَّاصِبِ الَّذِی قَدْ عُرِفَ نَصْبُهُ وَ عَدَاوَتُهُ هَلْ یُزَوِّجُهُ الْمُؤْمِنُ وَ هُوَ قَادِرٌ عَلَی رَدِّهِ قَالَ لَا یَتَزَوَّجُ الْمُؤْمِنُ نَاصِبَهً وَ لَا یَتَزَوَّجُ النَّاصِبُ مُؤْمِنَهً وَ لَا یَتَزَوَّجُ الْمُسْتَضْعَفُ مُؤْمِنَهً(۴).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: ابن سنان گوید: از ابا عبدالله علیه السّلام درباره ناصبی که عداوت و دشنام او شناخته شده است پرسیدم که آیا مؤمن می تواند به او زن دهد، در حالی که می‌تواند او را رد کند؟ فرمودند: آدم مؤمن با زن ناصبی ازدواج نکند و نباید ناصبی با زن مؤمنه ازدواج کند و مستضعف هم نباید با زن مؤمنه ازدواج کند. - . نوادر احمد بن محمد بن عیسی: ۷۱ -

**[ترجمه]

«۱۶»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر صَفْوَانُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُکَیْرٍ عَنِ الْفُضَیْلِ بْنِ یَسَارٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام إِنَّ لِامْرَأَتِی أُخْتاً مُسْلِمَهً لَا بَأْسَ بِرَأْیِهَا وَ لَیْسَ بِالْبَصْرَهِ أَحَدٌ فَمَا تَرَی فِی تَزْوِیجِهَا مِنَ النَّاسِ فَقَالَ لَا تُزَوِّجْهَا إِلَّا مِمَّنْ هُوَ عَلَی رَأْیِهَا وَ تَزْوِیجُ الْمَرْأَهِ الَّتِی لَیْسَتْ بِنَاصِبَهٍ لَا بَأْسَ بِهِ (۵).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: فضیل بن یسار گوید: به امام باقر علیه السّلام عرض کردم: همسرم، خواهری دارد مسلمان که رأی و اندیشه اش بی اشکال است، ولی در بصره کسی نیست که او را به ازدواجش درآورم، چه نظری دارید درباره این که او را به (همین) مردم شوهر دهم. فرمودند: او را به کسی شوهر ده که هم رأی و اندیشه با اوست. و تزویج زنی که ناصبه نیست، اشکالی ندارد. - . نوادر احمد بن محمد بن عیسی: ۷۱ -

**[ترجمه]

«۱۷»

کش، [رجال الکشی] مُحَمَّدُ بْنُ قُولَوَیْهِ عَنْ سَعْدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ هِلَالٍ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنِ ابْنِ رِئَابٍ قَالَ: دَخَلَ زُرَارَهُ عَلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَقَالَ یَا زُرَارَهُ مُتَأَهِّلٌ أَنْتَ قَالَ لَا قَالَ وَ مَا یَمْنَعُکَ عَنْ ذَلِکَ قَالَ لِأَنِّی لَا أَعْلَمُ تَطِیبُ مُنَاکَحَهُ هَؤُلَاءِ أَمْ لَا قَالَ فَکَیْفَ تَصْبِرُ وَ أَنْتَ شَابٌّ قَالَ أَشْتَرِی الْإِمَاءَ قَالَ وَ مِنْ أَیْنَ طَابَ لَکَ نِکَاحُ الْإِمَاءِ قَالَ إِنَّ الْأَمَهَ إِنْ رَابَنِی مِنْ أَمْرِهَا شَیْ ءٌ بِعْتُهَا قَالَ لَمْ أَسْأَلْکَ عَنْ

۱- ۱. نفس المصدر ص ۷۱.

۲- ۲. نفس المصدر ص ۷۱.

۳- ۳. نفس المصدر ص ۷۱.

۴- ۴. نفس المصدر ص ۷۱.

۵- ۵. نفس المصدر ص ۷۱.

هَذَا وَ لَكِنْ سَأَلْتُكَ مِنْ أَيْنَ طَابَ لَكَ فَرْجُهَا قَالَ لَهُ فَتَأْمُرُنِی أَنْ أَتَزَوَّجَ قَالَ لَهُ ذَاکَ إِلَیْکَ قَالَ فَقَالَ لَهُ زُرَارَهُ هَذَا الْکَلَامُ یَنْصَرِفُ عَلَی ضَرْبَیْنِ إِمَّا أَنْ لَا تُبَالِیَ أَنْ أَعْصِیَ اللَّهَ إِذْ لَمْ تَأْمُرْنِی بِذَلِکَ وَ الْوَجْهُ الْآخَرُ أَنْ یَکُونَ مُطْلَقاً لِی قَالَ فَقَالَ عَلَیْکَ بِالْبَلْهَاءِ قَالَ فَقُلْتُ مِثْلَ الَّتِی یَکُونُ عَلَی رَأْیِ الْحَکَمِ بْنِ عُتَیْبَهَ وَ سَالِمِ بْنِ أَبِی حَفْصَهَ قَالَ لَا الَّتِی لَا تَعْرِفُ مَا أَنْتُمْ عَلَیْهِ وَ لَا تَنْصِبُ قَدْ زَوَّجَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَبَا الْعَاصِ بْنَ الرَّبِیعِ وَ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ وَ تَزَوَّجَ عَائِشَهَ وَ حَفْصَهَ وَ غَیْرَهُمَا فَقَالَ لَسْتُ أَنَا بِمَنْزِلَهِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله الَّذِی کَانَ یَجْرِی عَلَیْهِ حُکْمُهُ وَ مَا هُوَ إِلَّا مُؤْمِنٌ أَوْ کَافِرٌ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَ فَمِنْکُمْ کافِرٌ وَ مِنْکُمْ مُؤْمِنٌ فَقَالَ لَهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ فَأَیْنَ أَصْحابُ الْأَعْرافِ وَ أَیْنَ الْمُؤَلَّفَهُ قُلُوبُهُمْ وَ أَیْنَ الَّذِینَ خَلَطُوا عَمَلًا صالِحاً وَ آخَرَ سَیِّئاً وَ أَیْنَ الَّذِینَ لَمْ یَدْخُلُوها وَ هُمْ یَطْمَعُونَ (۱).

**[ترجمه]رجال الکشی: زراره بر امام صادق علیه السّلام وارد شد. امام فرمود: ای زراره، همسری داری؟ گفت: نه. فرمود: چه چیزی تو را از ازدواج منع کرده؟ گفت: نمی دانم آیا صلاح است که با این جماعت [ناصبی] ازدواج کنم یا نه؟ امام فرمود: چگونه خود را نگه داشته‌ای، در حالی که جوان هستی؟ گفت: کنیز می‌خرم. فرمود: پس از چه روی ازدواج با کنیزان صلاح است؟ گفت: اگر نسبت به کنیز شک کنم، او را می فروشم. فرمود: من در این خصوص از تو سؤال نکردم، بلکه منظورم این است که چگونه ازدواج با کنیز را صلاح می بینی [در حالی که زن آزاده وجود دارد]؟ زراره گفت: پس امر می فرمایید که ازدواج کنم؟ فرمود: این دیگر به عهده توست. زراره گفت: این سخن دو گونه تفسیر می شود: یا این که، اگر مرا فرمان به ازدواج ندهید، برایتان اهمیت ندارد که عصیان خدا کنم و دیگر این که، این سخن شما فقط مربوط به شخص من می شود. امام فرمود: بر تو باد ازدواج با زنان کم‌عقل.

زراره گوید: گفتم: پس مانند نظر حکم بن عتیبه و سالم بن أبی حفصه عمل کنم؟ فرمود، خیر، بلکه با زنی ازدواج کن که مذهب شما را نمی شناسد و دشنام هم نمی دهد. پیامبر خدا دخترانی را به عقد ابوالعاص ابن ربیع و عثمان بن عفان درآورد و با عایشه و حفصه و دیگران ازدواج کرد. زراره گفت: من در جایگاه پیامبر نیستم، او بر اساس حکم خود عمل می کرد، یعنی انسان ها یا مؤمن‌اند یا کافر. خداوند فرموده: «فمنکم کافر و منکم مؤمن». امام صادق علیه السلام فرمودند: پس «أصحاب أعراف»، و «المؤلفه قلوبهم» و آنان که هم کار نیک می کنند و هم کار بد کجایند؟ و کسانی که روزی می خورند ولی نامی از آن ها برده نشده، کجا قرار می‌گیرند؟ -. رجال الکشی: ۱۲۸ -

**[ترجمه]

«۱۸»

کش، [رجال الکشی] مُحَمَّدُ بْنُ مَسْعُودٍ قَالَ کَتَبَ إِلَیَّ الْفَضْلُ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِیدِ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ جَابِرٍ قَالَ: قَالَ دَاوُدُ بْنُ عَلِیٍّ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَدْ أَتَیْتَ ذَنْباً لَا یَغْفِرُهُ اللَّهُ لَکَ قَالَ وَ مَا ذَلِکَ قَالَ زَوَّجْتَ ابْنَتَکَ فُلَاناً الْأُمَوِیَّ قَالَ إِنْ کُنْتُ زَوَّجْتُ فُلَاناً الْأُمَوِیَّ فَقَدْ زَوَّجَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عُثْمَانَ وَ لِی بِرَسُولِ اللَّهِ أُسْوَهٌ.

**[ترجمه]رجال الکشی: داود بن علی به امام صادق علیه السلام عرض کرد: من گناهی مرتکب شده‌ام که خداوند نخواهد بخشید: فرمود: چیست؟ گفت: دخترم را به ازدواج فلان شخص از بنی امیّه درآوردم. امام فرمود: اگر تو دخترت را به نکاح

فلان شخص درآورده‌ای، رسول الله صلّی الله علیه و آله هم دخترش را به عقد عثمان بن عفّان درآورده و اسوه و الگوی من رسول خداست. - . رجال الکشی: ۳۲۵ -

**[ترجمه]

أقول

تمامه فی باب أحوال أصحاب الصادق علیه السلام (۲).

**[ترجمه]تمام این روایت در باب احوال اصحاب امام صادق علیه السّلام مذکور است.

**[ترجمه]

«۱۹»

تَفْسِیرُ النُّعْمَانِیِّ، بِالْإِسْنَادِ الْمُتَقَدِّمِ فِی کِتَابِ الْقُرْآنِ عَنْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی وَ لا تَنْکِحُوا الْمُشْرِکاتِ حَتَّی یُؤْمِنَّ وَ لَأَمَهٌ مُؤْمِنَهٌ خَیْرٌ مِنْ مُشْرِکَهٍ وَ لَوْ أَعْجَبَتْکُمْ وَ لا تُنْکِحُوا الْمُشْرِکِینَ حَتَّی یُؤْمِنُوا وَ لَعَبْدٌ مُؤْمِنٌ خَیْرٌ مِنْ مُشْرِکٍ وَ

۱- ۱. رجال الکشّیّ ص ۱۲۸ طبع النجف.
۲- ۲. رجال الکشّیّ ۳۲۵ طبع النجف و کان فی المتن هکذا(منصور محمّد بن یعقوب الخ) و عند الرجوع الی ج ۴۷ باب أحوال أصحاب الصادق علیه السلام ص ۳۵۳ وجدنا الحدیث منقولا من رجال الکشّیّ ص ۲۴۱ طبع بمبئی فصححنا الرمز و السند فلاحظ.

لَوْ أَعْجَبَكُمْ وَ ذَلِكَ أَنَّ الْمُسْلِمِينَ كَانُوا يَنْكِحُونَ فِي أَهْلِ الْكِتَابِ مِنَ الْيَهُودِ وَ النَّصَارَى وَ يُنْكِحُونَهُمْ حَتَّى نَزَلَتِ الْآيَةُ نَهَى أَنْ يَنْكِحَ الْمُسْلِمُ مِنَ الْمُشْرِكِ أَوْ يُنْكِحُونَهُ ثُمَّ قَالَ تَعَالَى فِي سُورَةِ الْمَائِدَةِ مَا نَسَخَ هَذِهِ الْآيَةَ فَقَالَ وَ طَعامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتابَ حِلٌّ لَكُمْ وَ طَعامُكُمْ حِلٌّ لَهُمْ وَ الْمُحْصَناتُ مِنَ الْمُؤْمِناتِ وَ الْمُحْصَناتُ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتابَ مِنْ قَبْلِكُمْ فَأَطْلَقَ عَزَّ وَ جَلَّ مُنَاكَحَتَهُنَّ بَعْدَ أَنْ كَانَ نَهَى وَ تَرَكَ قَوْلَهُ وَ لا تُنْكِحُوا الْمُشْرِكِينَ حَتَّى يُؤْمِنُوا عَلَى حَالِهِ لَمْ يَنْسَخْهُ.

**[ترجمه]تفسیر النعمانی: امیر المؤمنین علی علیه السّلام در خصوص کلام خدا: { و با زنانِ مشرک ازدواج مکنید، تا ایمان بیاورند. قطعاً کنیزِ با ایمان بهتر از زنِ مشرک است، هر چند [زیبایی] او شما را به شگفت آوَرَد. و به مردانِ مشرک زن مدهید تا ایمان بیاورند. قطعاً برده با ایمان بهتر از مردِ آزاد مشرک است، هر چند شما را به شگفت آوَرَد. آنان [شما را] به سوی آتش فرا می خوانند، و خدا به فرمان خود، [شما را] به سوی بهشت و آمرزش می خواند، و آیات خود را برای مردم روشن می گرداند، باشد که متذکّر شوند.} فرمودند: مسلمانان با اهل کتاب ازدواج می کردند تا این که این آیه نازل شد و نهی نمود که مرد مسلمان با زن مشرک ازدواج کند. سپس خداوند در سوره مائده چیزی را وحی نمود که آیه قبلی را منسوخ می کرد. پس فرمود: «وَ طَعامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتابَ حِلٌّ لَكُمْ وَ طَعامُكُمْ حِلٌّ لَهُمْ وَ الْمُحْصَناتُ مِنَ الْمُؤْمِناتِ وَ الْمُحْصَناتُ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتابَ مِنْ قَبْلِكُمْ»، {و طعام کسانی که اهل کتابند برای شما حلال، و طعام شما برای آنان حلال است. و [بر شما حلال است ازدواج با] زنان پاکدامن از مسلمان، و زنان پاکدامن از کسانی که پیش از شما کتاب [آسمانی] به آنان داده شده است.} - .

المائده / ۵ -

و خداوند ازدواج با آن ها را آزاد ساخت، بعد از آن که نهی فرموده بود. و این سخن را «وَ لا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكاتِ حَتَّى يُؤْمِنَّ» به حال خود باقی گذاشت.

**[ترجمه]

«۲۰»

نَوَادِرُ الرَّاوَنْدِيِّ، بِإِسْنَادِهِ عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ عَلِيٌّ علیه السلام: لَا يَجُوزُ لِلْمُسْلِمِ التَّزَوُّجُ بِالْأَمَةِ الْيَهُودِيَّةِ وَ لَا النَّصْرَانِيَّةِ لِأَنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَالَ مِنْ فَتَيَاتِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِ وَ قَالَ كَرِهَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله التَّزَوُّجَ بِهَا لِئَلَّا يَسْتَرِقَّ وُلْدَهُ الْيَهُودِيُّ وَ النَّصْرَانِيُّ (۱).

**[ترجمه]نوادر الراوندی: امام علی علیه السّلام فرمودند: برای مسلمان جایز نیست که با کنیز یهودی و مسیحی ازدواج کند، زیرا خداوند فرموده است: {از دختران مؤمنه خودتان.} امام علی علیه السّلام در ادامه فرمود: رسول خدا صلّی الله علیه و آله کراهت داشتند که با زنان یهودی و مسیحی ازدواج شود، مبادا که فرزند به وجود آمده را یهودی و مسیحی به سوی خود کشد [غیرمسلمان شود]. - . نوادر الراوندی: ۴۸ -

**[ترجمه]

«۲۱»

الْهِدَایَهُ،: وَ تَزْوِیجُ الْمَجُوسِیَّهِ وَ النَّاصِبِیَّهِ حَرَامٌ.

**[ترجمه]الهدایه: ازدواج با زن مجوس و ناصبی حرام است.

**[ترجمه]

«۲۲»

وَ مِنْهُ،: وَ تَزْوِیجُ الْیَهُودِیَّهِ وَ النَّصْرَانِیَّهِ جَائِزٌ وَ لَکِنَّهُ یُمْنَعَانِ مِنْ شُرْبِ الْخَمْرِ وَ أَکْلِ لَحْمِ الْخِنْزِیرِ وَ عَلَی مَنْ تَزَوَّجَهَا فِی دِینِهِ غَضَاضَهٌ(۲).

**[ترجمه]الهدایه: ازدواج با زن یهودی و مسیحی جایز است، امّا باید از شرب خمر و خوردن گوشت خوک ممانعت شوند و کسی که با آنها ازدواج کند، در دینش نقصانی است. - . الهدایه: ۶۸ -

**[ترجمه]

«۲۳»

ع، [علل الشرائع] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنْ أَیُّوبَ بْنِ نُوحٍ عَنْ صَفْوَانَ عَنْ مُوسَی بْنِ بَکْرٍ عَنْ زُرَارَهَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: تَزَوَّجُوا فِی الشُّکَّاکِ وَ لَا تُزَوِّجُوهُمْ لِأَنَّ الْمَرْأَهَ تَأْخُذُ مِنْ أَدَبِ زَوْجِهَا وَ یَقْهَرُهَا عَلَی دِینِهِ (۳).

**[ترجمه]علل الشرایع: امام صادق علیه السّلام فرمودند: با زنان اهل شک و تردید {ضعیف الایمان} ازدواج کنید، امّا به آن ها دختر ندهید، زیرا زن از ادب همسرش فرا می گیرد و مرد می‌تواند او را به دین خود وادارد. - . علل الشرایع: ۵۰۲ -

**[ترجمه]

«۲۴»

ب، [قرب الإسناد] أَبُو الْبَخْتَرِیِّ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِیهِ علیهما السلام: أَنَّ عَلِیّاً علیه السلام کَرِهَ مُنَاکَحَهَ أَهْلِ الْحَرْبِ (۴).

**[ترجمه]قرب الاسناد: امام علی علیه السّلام از ازدواج با اهل حرب (خوارج) کراهت داشتند. - . قرب الاسناد: ۶۵ -

**[ترجمه]

«۲۵»

ع، [علل الشرائع] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ الْأَصْبَهَانِیِّ عَنِ الْمِنْقَرِیِّ عَنْ عِیسَی بْنِ یُونُسَ عَنِ الْأَوْزَاعِیِّ عَنِ الزُّهْرِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام قَالَ: لَا یَحِلُّ لِلْأَسِیرِ

ص: ۳۸۰

۱- ۱. نوادر الراوندیّ ص ۴۸.

۲- ۲. الهدایه ص ۶۸.

۳- ۳. علل الشرائع ص ۵۰۲.

۴- ۴. قرب الإسناد ص ۶۵ و كان الرمز علیه السلام و هو خطأ.

أَنْ يَتَزَوَّجَ مَا دَامَ فِی أَیْدِی الْمُشْرِکِینَ مَخَافَهَ أَنْ یُولِدَ فَیَبْقَی وَلَدُهُ کَافِراً فِی أَیْدِیهِمْ (۱).

**[ترجمه]علل الشرایع: علی بن الحسین علیه السّلام فرمودند: مادامی که اسیر در دست مشرکان گرفتار است، حلال نیست که ازدواج کند، مبادا که صاحب فرزندی شود و در دست آن ها کافر بماند. - . علل الشرایع: ۵۰۳ -

**[ترجمه]

«۲۶»

فس، [تفسیر القمی]: وَ الْمُحْصَناتُ مِنَ الَّذِینَ أُوتُوا الْکِتابَ مِنْ قَبْلِکُمْ فَقَدْ أَحَلَّ اللَّهُ نِکَاحَ أَهْلِ الْکِتَابِ بَعْدَ تَحْرِیمِهِ فِی قَوْلِهِ فِی سُورَهِ الْبَقَرَهِ وَ لا تَنْکِحُوا الْمُشْرِکاتِ حَتَّی یُؤْمِنَ وَ إِنَّمَا یَحِلُّ نِکَاحُ أَهْلِ الْکِتَابِ الَّذِینَ یُؤَدُّونَ الْجِزْیَهَ عَلَی مَا یَجِبُ فَأَمَّا إِذَا کَانُوا فِی دَارِ الشِّرْکِ وَ لَمْ یُؤَدُّوا الْجِزْیَهَ لَمْ تَحِلَّ مُنَاکَحَتُهُمْ (۲).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: {[بر شما حلال است ازدواج با] زنان پاکدامن از مسلمان، و زنان پاکدامن از کسانی که پیش از شما کتاب [آسمانی] به آنان داده شده.} - .

المائده / ۵ - خداوند ازدواج با اهل کتاب را حلال ساخت، بعد از آن که در سوره بقره آن را حرام داشته بود {و با زنان مشرک ازدواج مکنید، تا ایمان آورند.} - .

البقره / ۲۲۱ -

و حلال است ازدواج با اهل کتاب، آن هم کسانی که جزیه می دهند. اما اگر اهل کتاب در سرزمین شرک باشند و جزیه نپردازند، ازدواج با آن ها حلال نیست. - . تفسیر علی بن ابراهیم ۱: ۱۶۳ -

**[ترجمه]

«۲۷»

ضا، [فقه الرضا علیه السلام]: إِنْ تَزَوَّجْتَ یَهُودِیَّهً أَوْ نَصْرَانِیَّهً فَامْنَعْهَا مِنْ شُرْبِ الْخَمْرِ وَ أَکْلِ لَحْمِ الْخِنْزِیرِ وَ اعْلَمْ أَنَّ عَلَیْکَ فِی دِینِکَ فِی تَزْوِیجِکَ إِیَّاهَا غَضَاضَهً وَ لَا یَجُوزُ تَزْوِیجُ الْمَجُوسِیَّهِ وَ لَا یَجُوزُ أَنْ تَتَزَوَّجَ مِنْ أَهْلِ الْکِتَابِ وَ لَا مِنَ الْإِمَاءِ إِلَّا اثْنَتَیْنِ (۳).

**[ترجمه]فقه الرضا: اگر با زن یهودی یا مسیحی ازدواج کردی، او را از نوشیدن شراب و خوردن گوشت خوک بازدار. و بدان که با ازدواج با آنها، در دین تو نقصانی هست؛ و جایز نیست ازدواج با زن مجوس؛ و جایز نیست که بیش‌تر از دو زن از اهل کتاب یا کنیزان را به عقد خود در آوری. - . فقه الرضا علیه السلام: ۳۱ -

**[ترجمه]

«۲۸»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ زُرَارَهَ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام أَتَزَوَّجُ الْمُرْجِئَهَ أَوِ الْحَرُورِیَّهَ أَوِ الْقَدَرِیَّهَ قَالَ لَا عَلَیْکَ بِالْبُلْهِ مِنَ النِّسَاءِ قَالَ زُرَارَهُ فَقُلْتُ مَا هِیَ إِلَّا مُؤْمِنَهٌ أَوْ کَافِرَهٌ فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَأَیْنَ أَهْلُ اسْتِثْنَاءِ اللَّهِ قَوْلُ اللَّهِ أَصْدَقُ مِنْ قَوْلِکَ إِلَّا الْمُسْتَضْعَفِینَ مِنَ الرِّجالِ وَ النِّساءِ وَ الْوِلْدانِ إِلَی قَوْلِهِ سَبِیلًا(۴).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: زراره گوید به امام صادق علیه السّلام عرض کردم: آیا می توان با زنی از مرجئه یا حروریه یا قدریه ازدواج کرد؟ فرمودند: خیر. بر تو باد ازدواج با زنان کم‌عقل {ساده و بی مساله}. زراره گوید: پس این کلام چه می شود، زن یا مؤمن است یا کافر؟ فرمودند: پس آنهایی را که خداوند مستثنی کرده چه می شوند؟ و سخن خداوند از تو صادق تر است که {مگر آن مردان و زنان و کودکان فرودستی که چاره جویی نتوانند و راهی نیابند.} - . تفسیر العیاشی ۱: ۲۶۹ -

**[ترجمه]

«۲۹»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ حُمْرَانَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ إِلَّا الْمُسْتَضْعَفِینَ قَالَ هُمْ أَهْلُ الْوَلَایَهِ فَقُلْتُ أَیُّ وَلَایَهٍ فَقَالَ أَمَا إِنَّهَا لَیْسَتْ بِوَلَایَهٍ فِی الدِّینِ وَ لَکِنَّهَا الْوَلَایَهُ فِی الْمُنَاکَحَهِ وَ الْمُوَارَثَهِ وَ الْمُخَالَطَهِ وَ هُمْ لَیْسُوا بِالْمُؤْمِنِینَ وَ لَا بِالْکُفَّارِ وَ هُمُ الْمُرْجَوْنَ لِأَمْرِ اللَّهِ (۵).

**[ترجمه]تفسیرالعیاشی: حمران گوید: از امام صادق علیه السّلام درباره (الّا المستضعفین) پرسیدم. فرمودند: آن ها اهل ولایت هستند. گفتم: کدام ولایت؟ فرمود: منظور ولایت در دین نیست، بلکه ولایت در ازدواج و ارث بردن و هم نشینی است، آن ها نه مؤمن هستند و نه کافر، بلکه به تقدیر و فرمان خداوند امید دارند. - . تفسیر العیاشی ۱: ۲۶۹ -

**[ترجمه]

«۳۰»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنِ ابْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: وَ الْمُحْصَنَاتُ مِنَ

۱- ۱. علل الشرائع ص ۵۰۳.

۲- ۲. تفسیر علیّ بن إبراهیم ج ۱ ص ۱۶۳.

۳- ۳. فقه الرضا ص ۳۱.

۴- ۴. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۲۶۹.

٥- ٥. تفسير العيّاشيّ ج ١ ص ٢٦٩.

الْمُؤْمِناتِ قَالَ هُنَّ الْمُسْلِمَاتُ (۱).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: امام صادق علیه السّلام درباره {و زنان پاکدامن از مسلمان.} فرمودند: آن ها زنان مسلمان هستند.
-. تفسیر العیاشی ۱: ۲۹۶ -

**[ترجمه]

«۳۱»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ مَسْعَدَهَ بْنِ صَدَقَهَ قَالَ: سُئِلَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام عَنْ قَوْلِ اللَّهِ وَ الْمُحْصَناتُ مِنَ الَّذِینَ أُوتُوا الْکِتابَ مِنْ قَبْلِکُمْ قَالَ نَسَخَتْهَا وَ لا تُمْسِکُوا بِعِصَمِ الْکَوافِرِ(۲).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: از امام صادق علیه السّلام درباره کلام خدا سؤال شد: {و [بر شما حلال است ازدواج با] زنان پاکدامن از مسلمان، و زنان پاکدامن از کسانی که پیش از شما کتاب [آسمانی] به آنان داده شده.} که فرمودند: این آیه را «وَ لا تُمْسِکُوا بِعِصَمِ الْکَوافِرِ» -. ممتحنه / ۱۰ - {زنان کافر را در همسری خود نگه ندارید} منسوخ کرده است. -. تفسیر العیاشی ۱: ۲۹۶ -

**[ترجمه]

«۳۲»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَبِی جَمِیلَهَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: فِی الْمُحْصَناتُ مِنَ الَّذِینَ أُوتُوا الْکِتابَ قَالَ هُنَّ الْعَفَائِفُ (۳).

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: امام صادق علیه السّلام درباره {و زنان پاکدامن از کسانی که پیش از شما کتاب [آسمانی] به آنان داده شده.} فرمودند: آن ها زنان عفیفه هستند. -. تفسیر العیاشی ۱: ۲۹۶ -

**[ترجمه]

«۳۳»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنِ الْعَبْدِ الصَّالِحِ قَالَ: سَأَلْنَاهُ عَنْ قَوْلِهِ وَ الْمُحْصَناتُ مِنَ الَّذِینَ أُوتُوا الْکِتابَ مِنْ قَبْلِکُمْ مَا هُنَّ وَ مَا مَعْنَی إِحْصَانِهِنَّ قَالَ هُنَّ الْعَفَائِفُ مِنْ نِسَائِهِمْ (۴)(۵).

۱- ۱. نفس المصدر ج ۱ ص ۲۹۶ و قد سقط من النسخه المطبوعه منه الروایه الثانیه فلاحظ.

۲- ۲. نفس المصدر ج ۱ ص ۲۹۶ و قد سقط من النسخه المطبوعه منه الروايه الثانيه فلاحظ.

۳- ۳. نفس المصدر ج ۱ ص ۲۹۶ و قد سقط من النسخه المطبوعه منه الروايه الثانيه فلاحظ.

۴- ۴. نفس المصدر ج ۱ ص ۲۹۶ و قد سقط من النسخه المطبوعه منه الروايه الثانيه فلاحظ.

۵- ۵. كان فى مطبوعه الكمبانىّ اختلالا بالتقديم و التأخير اصلحناه طبقا لنسخه الأصل، راجعه.

**[ترجمه]تفسیر العیاشی: راوی از امام موسی بن جعفر علیه السلام نقل می‌کند که فرمود: از حضرتش درباره {و زنان پاکدامن از کسانی که پیش از شما کتاب [آسمانی] به آنان داده شده} سؤال کردیم که منظور چه کسانی هستند و معنای احصان آنان چیست؟ فرمودند: زنان عفیفه ایشان (اهل کتاب) هستند. - . تفسیر العیاشی ۱: ۲۹۶ -

**[ترجمه]

باب ۲۳ إسلام أحد الزوجين

الأخبار

«۱»

ب، [قرب الإسناد] عَلِيٌّ عَنْ أَخِيهِ قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ امْرَأَةٍ أَسْلَمَتْ ثُمَّ أَسْلَمَ زَوْجُهَا أَ تَحِلُّ لَهُ قَالَ هُوَ أَحَقُّ بِهَا مَا لَمْ تَتَزَوَّجْ وَ لَكِنَّهَا تُخَيَّرُ فَلَهَا مَا اخْتَارَتْ (۱).

**[ترجمه]قرب الاسناد: علی بن جعفر از برادرش امام موسی کاظم علیه السّلام پرسید: زنی اسلام می آورد و سپس همسرش هم مسلمان می شود، آیا این زن برای مرد حلال است؟ فرمود: این مرد برای همسر بودن سزاوار تر است مادامی که زن ازدواج نکرده، اما زن آزاد است که انتخاب کند. - . قرب الاسناد: ۱۰۹ -

**[ترجمه]

«۲»

وَ سَأَلْتُهُ عَنِ امْرَأَةٍ أَسْلَمَتْ قَبْلَ زَوْجِهَا وَ تَزَوَّجَتْ غَيْرَهُ مَا حَالُهَا قَالَ هِيَ لِلَّذِي تَزَوَّجَتْ وَ لَا تُرَدُّ عَلَى الْأَوَّلِ (۲).

**[ترجمه]قرب الاسناد: و نیز گوید از امام موسی علیه السّلام درباره زنی پرسیدم که پیش از همسرش مسلمان شده و با دیگری ازدواج نموده است، چه حالتی دارد؟ فرمود: این زن مال کسی است که با او ازدواج کرده و به همسر اول خود باز نمی گردد. - . قرب الاسناد: ۱۰۹ -

**[ترجمه]

«۳»

ب، [قرب الإسناد] ابْنُ عِيسَى عَنِ الْبَزَنْطِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ رَجُلًا يَسْأَلُ أَبَا الْحَسَنِ الرِّضَا عليه السلام [عَنِ] النَّصْرَانِيِّ تُسْلِمُ الْمَرْأَةُ ثُمَّ يُسْلِمُ زَوْجُهَا يَكُونَانِ عَلَى النِّكَاحِ الْأَوَّلِ قَالَ لَا يُجَدِّدَانِ نِكَاحاً آخَرَ(۳).

**[ترجمه]قرب الاسناد: شخصی از امام رضا علیه السّلام سؤال کرد: زن مسیحی مسلمان می شود و پس از او همسرش هم

مسلمان می شود. آیا بر همان ازدواج اول خواهد باقی می مانند: فرمودند: خیر، باید دوباره ازدواج کنند. - . قرب الاسناد:۱۶۷ -

**[ترجمه]

«۴»

ضا، [فقه الرضا علیه السلام] أَبِی عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِیهِ علیهم السلام: فِی امْرَأَهٍ تُسْلِمُ تَحْتَ نَصْرَانِیٍّ قَالَ هِیَ امْرَأَتُهُ مَا لَمْ یُخْرِجْهَا مِنْ دَارِ الْهِجْرَهِ(۴).

۱- ۱. قرب الإسناد ص ۱۰۹.

۲- ۲. قرب الإسناد ص ۱۰۹.

۳- ۳. قرب الإسناد ص ۱۶۷.

۴- ۴. فقه الرضا ص ۳۱.

**[ترجمه]فقه الرضا: امام رضا علیه السّلام به نقل از امام محمد باقر علیه السّلام فرمودند: زنی که مسلمانشود و شوهری مسیحی داشته باشد، همچنان همسر او باقی می ماند مادامی که او را از دارالهجره خارج نکرده باشد. - . فقه الرضا علیه السلام: ۳۱ -

**[ترجمه]

باب ۲۴ ما يحل من عدد الأزواج للحر و العبد

الآيات

النساء: وَ إِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتامى فَانْكِحُوا ما طابَ لَكُمْ مِنَ النِّساءِ مَثْنى وَ ثُلاثَ وَ رُباعَ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَواحِدَةً أَوْ ما مَلَكَتْ أَيْمانُكُمْ ذلِكَ أَدْنى أَلَّا تَعُولُوا(۱).

<meta info="- «وَ إِنْ خِفْتُمْ أَلاَّـ تُقْسِطُوا فِي الْيَتامى فَانْكِحُوا ما طابَ لَكُمْ مِنَ النِّساءِ مَثْنى وَ ثُلاثَ وَ رُباعَ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلاَّ تَعْدِلُوا فَواحِدَةً أَوْ ما مَلَكَتْ أَيْمانُكُمْ ذلِكَ أَدْنى أَلاَّ تَعُولُوا» - . النساء / ۳ -

{و اگر در اجرای عدالت میان دختران یتیم بیمناکید، هر چه از زنان [دیگر] که شما را پسند افتاد، دو دو، سه سه، چهار چهار، به زنی گیرید. پس اگر بیم دارید که به عدالت رفتار نکنید، به یک [زنِ آزاد] یا به آنچه [از کنیزان] مالک شده اید [اکتفا کنید]. این [خودداری] نزدیکتر است تا به ستم گرایید [و بیهوده عیال وار گردید].}

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

ب، [قرب الإسناد] عَلِيٌّ عَنْ أَخِيهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ كَانَتْ لَهُ أَرْبَعُ نِسْوَةٍ فَمَاتَتْ إِحْدَاهُنَّ هَلْ يَصْلُحُ أَنْ يَتَزَوَّجَ فِي عِدَّتِهَا أُخْرَى قَبْلَ أَنْ تَنْقَضِيَ عِدَّةُ الْمُتَوَفَّاةِ قَالَ إِذَا مَاتَتْ فَلْيَتَزَوَّجْ مَتَى أَحَبَ (۲).

**[ترجمه]قرب الاسناد: علی بن جعفر از برادرش امام موسی کاظم علیه السّلام نقل کرده است: از وی سؤال کردم، مردی چهار زن داشته، یکی از آن ها فوت می کند، آیا صلاح است تا پایان زمان عدّه او، زنی دیگر بگیرد؟ فرمودند: اگر فوت کرده است، مرد می تواند هر وقت که خواست، ازدواج کند. - . قرب الاسناد: ۱۰۹ -

**[ترجمه]

«۲»

قَالَ: وَ سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ لَهُ أَرْبَعُ نِسْوَةٍ فَطَلَّقَ وَاحِدَةً هَلْ يَصْلُحُ لَهُ أَنْ يَتَزَوَّجَ أُخْرَى قَبْلَ أَنْ تَنْقَضِيَ عِدَّةُ الَّتِي طَلَّقَ قَالَ لَا يَصْلُحُ أَنْ يَتَزَوَّجَ حَتَّى تَنْقَضِيَ عِدَّةُ الْمُطَلَّقَةِ(۳).

**[ترجمه]قرب الاسناد: و نیز گفت: از امام موسی علیه السّلام درباره مردی پرسیدم که چهار زن دارد، یکی از آن ها را طلاق می دهد، آیا صلاح است که قبل از انقضای ایام عدّه زن مطلقه، ازدواج کند؟ فرمود: خیر، صلاح نیست مگر آن که ایام عدّه زن مطلقه به اتمام رسد. - . قرب الاسناد: ۱۱۱ -

**[ترجمه]

«۳»

ل، [الخصال] فِي خَبَرِ الْأَعْمَشِ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: لَا يُجْمَعُ بَيْنَ أَكْثَرَ مِنْ أَرْبَعِ حَرَائِرَ(۴).

**[ترجمه]الخصال: امام صادق علیه السّلام فرمودند: بیشتر از چهار زن آزاد را نمی توان در عقد داشت. - . الخصال ۲: ۳۹۵ -

**[ترجمه]

«۴»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام]: فِيمَا كَتَبَ الرِّضَا علیه السلام لِلْمَأْمُونِ مِثْلَهُ (۵).

**[ترجمه]عیون الاخبار: در نامه ای که امام رضا علیه السّلام برای مأمون نوشت، همانند این روایت موجود است. - . عیون الاخبار ۲: ۱۲۴ -

**[ترجمه]

«۵»

ع، [علل الشرائع] فِي عِلَلِ ابْنِ سِنَانٍ قَالَ: كَتَبَ الرِّضَا علیه السلام عِلَّةُ تَزْوِيجِ الرَّجُلِ أَرْبَعَ نِسْوَةٍ وَ تَحْرِيمِ أَنْ تَتَزَوَّجَ الْمَرْأَةُ أَكْثَرَ مِنْ وَاحِدٍ لِأَنَّ الرَّجُلَ إِذَا تَزَوَّجَ أَرْبَعَ نِسْوَةٍ كَانَ الْوَلَدُ مَنْسُوباً إِلَيْهِ وَ الْمَرْأَةَ لَوْ كَانَ لَهَا زَوْجَانِ أَوْ أَكْثَرَ مِنْ

۱- ۱. سوره النساء: ۳.

۲- ۲. قرب الإسناد ص ۱۰۹.

٣- ٣. قرب الإسناد ص ١١١.

٤- ٤. الخصال ج ٢ ص ٣٩٥ ضمن حديث طويل.

٥- ٥. عيون الأخبار ج ٢ ص ١٢٤.

ذَلِکَ لَمْ یُعْرَفِ الْوَلَدُ لِمَنْ هُوَ إِذْ هُمْ مُشْتَرِکُونَ فِی نِکَاحِهَا وَ فِی ذَلِکَ فَسَادُ الْأَنْسَابِ وَ الْمَوَارِیثِ وَ الْمَعَارِفِ.

قال محمد بن سنان و من علل النساء الحرائر و تحلیل أربع نسوه لرجل واحد لأنهن أكثر من الرجال كلما نظر و الله أعلم یقول الله عز و جل فَانْكِحُوا ما طابَ لَكُمْ مِنَ النِّساءِ مَثْنى وَ ثُلاثَ وَ رُباعَ فذلك تقدیر قدر الله تعالی لیتسع فیه الغنی و الفقیر فیتزوج الرجل علی قدر طاقته ثم وسع فی ملک الیمین و لم یجعل فیه حدا لأنهن مال و جلب فهو یسع أن یجمعوا من الأموال و عله تزویج العبد اثنتین لا أكثر أنه نصف رجل حر فی الطلاق و النکاح لا یملک نفسه و لا له مال إنما ینفق علیه مولاه و لیکون ذلک فرقا بینه و بین الحر و لیکون أقل لاشتغاله عن خدمه موالیه (۱).

<meta info=". علل الشرایع: در کتاب علل ابن سنان است که گفت: امام رضا علیه السّلام علت ازدواج یک مرد را با چهار زن و علت حرام بودن ازدواج یک زن با بیش تر از یک مرد را چنین مرقوم فرموده اند: زیرا مرد اگر با چهار زن ازدواج کند، همه فرزندان منسوب به او هستند و اگر زنی دو یا چند همسر داشته باشد، معلوم نیست که فرزند مال کیست؟ چون همگی در نکاح با زن مشترک هستند و در این حالت، در اصل و نسب و ارثیه و شناسایی فساد حاصل می شود.

محمد بن سنان گوید: از جمله دلایل حلال بودن چهار همسر برای یک مرد این است که تعداد زنان بیش تر از مردان است – والله أعلم – خداوند می فرمایند: {هر چه از زنان [دیگر] که شما را پسند افتاد، دو دو، سه سه، چهار چهار، به زنی گیرید.} و این تقدیر خداوند است تا بدین وسیله اغنیاء و فقراء آزاد باشند، و مرد به اندازه قدرتش ازدواج کند و سپس دایره ازدواج را گسترده تر ساخت و شامل کنیزان و اسیران جنگی هم نمود و در آن حدّ و مرزی قرار نداد، زیرا آن ها به عنوان اموال و غنیمت هستند و خداوند امکان داده که مرد هر چه قدر که اموال می خواهد گردآورد؛ و علت این که برده می تواند فقط با دو نفر ازدواج کند، در این است که برده نصف مرد آزاده در طلاق و در نکاح محسوب می‌شود. و برده بر خود مالکیت ندارد و مالی هم ندارد، بلکه این سرور اوست که به او مالی می بخشد و این باعث فرق و تمییز میان برده و شخص آزاد است و نیز داشتن بیش از دو زن برای برده باعث می شود که از خدمت کردن به صاحبانش باز ماند. – . علل الشرایع: ۵۰۴ –

**[ترجمه]

أقول

ذکره فی ن، عیون أخبار الرضا علیه السلام إلی قوله و المعارف ثم ذکر بعده و عله تزویج العبد و أسقط ما بین ذلک.

**[ترجمه]ذکره فی ن، عیون أخبار الرضا علیه السلام إلی قوله و المعارف ثم ذکر بعده و عله تزویج العبد و أسقط ما بین ذلک.

**[ترجمه]

«۶»

ب، [قرب الإسناد] حَمَّادُ بْنُ عِيسَى قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام وَ لَيْسَ مَعَهُ إِلَّا غُلَامُهُ فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ خَبِّرْنِی عَنِ الْعَبْدِ كَمْ يَتَزَوَّجُ قَالَ قَالَ أَبِی قَالَ عَلِيٌّ عليه السلام لَا يَزِيدُ عَلَی امْرَأَتَيْنِ (۲).

**[ترجمه]قرب الاسناد: حماد بن عيسى گويد: از امام صادق عليه السّلام سؤال كردم (در حالى كه كسى جز غلام او در كنارش نبود) و گفتم: فدايت شوم! مرا باخبر ساز كه غلام با چند نفر مى تواند ازدواج كند؟ فرمود: پدرم فرمود كه امام على عليه السّلام فرمودند: با بيشتر از دو زن نمى تواند ازدواج كند. - . قرب الاسناد: ۹ -

**[ترجمه]

«۷»

ب، [قرب الإسناد] ابْنُ طَرِيفٍ عَنِ ابْنِ عُلْوَانَ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِيهِ عليهما السلام أَنَّ عَلِيّاً عليه السلام كَانَ يَقُولُ: لَا يَتَزَوَّجِ الْعَبْدُ إِلَّا امْرَأَتَيْنِ (۳).

**[ترجمه]قرب الاسناد: امام على عليه السّلام فرموده اند: غلام نمى تواند با بيشتر از دو زن ازدواج كند. - . قرب الاسناد: ۵۰ -

**[ترجمه]

«۸»

ضا، [فقه الرضا عليه السلام]: لَا يَجُوزُ أَنْ تَتَزَوَّجَ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَ لَا مِنَ الْإِمَاءِ إِلَّا اثْنَيْنِ وَ لَكَ أَنْ تَتَزَوَّجَ مِنَ الْحَرَائِرِ الْمُسْلِمَاتِ أَرْبَعاً أَوْ يَتَزَوَّجَ الْعَبْدُ حُرَّتَيْنِ أَوْ أَرْبَعَ إِمَاءٍ(۴).

ص: ۳۸۵

۱- ۱. علل الشرائع ص ۵۰۴ و كان الرمز(ج) للاحتجاج و هو تصحيف.

۲- ۲. قرب الإسناد ص ۹.

۳- ۳. قرب الإسناد ص ۵۰.

۴- ۴. فقه الرضا ص ۳۱.

**[ترجمه]فقه الرضـا: جـایز نیست که بـا بیش از دو نفر از زنـان اهـل کتاب یا کنیزان ازدواج کنی، ولی می توانی با چهار زن مسلمان آزاده ازدواج کنی و غلام هم می تواند با دو زن آزاده یا چهار کنیز ازدواج کند. - .[۴] فقه الرضا علیه السلام: ۳۱ -

**[ترجمه]

«۹»

شی، [تفسـیر العیاشـی] عَنْ یُونُسَ بْنِ عَبْـدِ الرَّحْمَنِ عَمَّنْ أَخْبَرَهُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السـلام قَالَ: فِی کُلِّ شَـیْ ءٍ إِسْـرَافٌ إِلَّا فِی النِّسَاءِ قَالَ اللَّهُ تَعَالَی فَانْکِحُوا ما طابَ لَکُمْ مِنَ النِّساءِ مَثْنی وَ ثُلاثَ وَ رُباعَ وَ قَالَ وَ أَحَلَّ مَا مَلَکَتْ أَیْمَانُکُمْ (۱).

**[ترجمه]تفسـیر العیاشـی: امام صادق علیه السّـلام فرمودند: در هر چیزی اسـراف وجود دارد مگر در [نکاح با] زنان. خداوند فرموده: {هر چه از زنـان [دیگر] که شـما را پسـند افتاد، دو دو، سه سه، چهار چهار، به زنی گیریـد.} و نیز فرموده: {زنانی که کنیز شما هستند نیز بر شما حلال است.} - . تفسیر العیاشی ۱: ۲۱۸ -

**[ترجمه]

«۱۰»

شی، [تفسـیر العیاشـی] عَنْ مَنْصُورِ بْنِ حَـازِمٍ عَنْ أَبِی عَبْـدِ اللَّهِ علیه السـلام قَالَ: لَا یَحِلُّ لِمَاءِ الرَّجُلِ أَنْ یَجْرِیَ فِی أَکْثَرَ مِنْ أَرْبَعَهِ أَرْحَامٍ مِنَ الْحَرَائِرِ(۲).

**[ترجمه]تفسـیر العیاشـی: امام صادق علیه السّـلام فرمودند: حلال نیست که نطفه مردان در بیشتر از چهار رحم از زنان آزاده جاری باشد. - . تفسیر العیاشی ۱: ۲۱۸ -

**[ترجمه]

«۱۱»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر النَّضْرُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: أَنَّهُ قَالَ فِی رَجُلٍ تَحْتَهُ أَرْبَعُ نِسْوَهٍ فَطَلَّقَ إِحْدَاهُنَّ قَالَ لَا یَنْکِحُ حَتَّی تَنْقَضِیَ عِدَّهُ الَّتِی طَلَّقَ (۳).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و النوادر: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمودند: مردی که چهار زن دارد و یکی از آن ها را طلاق دهد، نمی تواند با زن دیگری ازدواج کند، مگر آن که عدّه زن مطلقه به اتمام برسد. - . نوادر احمد بن محمد: ۷۰ -

**[ترجمه]

«۱۲»

ين، [كتاب حسين بن سعيد و النوادر] النَّضْرُ وَ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ عَاصِمِ بْنِ حُمَيْدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ قَيْسٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عليه السلام يَقُولُ: فِي رَجُلٍ كُنَّ عِنْدَهُ أَرْبَعُ نِسْوَةٍ يُطَلِّقُ وَاحِدَةً ثُمَّ نَكَحَ أُخْرَى قَبْلَ أَنْ تَسْتَكْمِلَ الْمُطَلَّقَةُ أَجَلَهَا قَالَ أَلْحَقَهَا بِأَهْلِهَا حَتَّى تَسْتَكْمِلَ الْمُطَلَّقَةُ الْعِدَّهَ وَ تَسْتَقْبِلَ الْأُخْرَى عِدَّةً أُخْرَى وَ لَهَا صَدَاقُهَا إِنْ كَانَ دَخَلَ بِهَا وَ إِنْ لَمْ يَكُنْ دَخَلَ بِهَا فَلَهُ مَالُهُ وَ لَا عِدَّهَ عَلَيْهَا ثُمَّ إِنْ شَاءَ أَهْلُهَا بَعْدَ انْقِضَاءِ عِدَّتِهَا زَوَّجُوهُ وَ إِنْ شَاءُوا لَمْ يُزَوِّجُوهُ (۴).

**[ترجمه]كتاب حسين بن سعيد و النوادر: امام جعفر صادق عليه السّلام در خصوص مردى كه چهار زن داشت و يكى از آن ها را طلاق داده و با زنى جديد، قبل از اين كه عدّه زن مطلقه به اتمام رسد، ازدواج كرده بود، فرمودند: زن جديد را به خانواده اش بازگردانيد تا زن مطلقه عدّه اش كامل شود. و زن جديد هم عدّه را به اتمام رساند؛ و اگر مرد بر زن جديد دخول كرده باشد، مهريه واجب است و اگر دخول نكرده باشد، مهريه ندارد و عدّه هم ندارد. و اگر خانواده زن مطلقه خواستند كه پس از ايام عدّه او را شوهر دهند، مختارند و اگر نخواستند، شوهر ندهند. - . نوادر احمد بن محمد: ٧٠ -

**[ترجمه]

«۱۳»

ين، [كتاب حسين بن سعيد] و النوادر ابْنُ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ هِشَامٍ وَ جَمِيلٍ عَنْ زُرَارَهَ أَوْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام أَنَّهُ قَالَ: إِذَا اجْتَمَعَ عِنْدَ الرَّجُلِ أَرْبَعُ نِسْوَةٍ فَطَلَّقَ إِحْدَاهُنَّ فَلَا يَتَزَوَّجِ الْخَامِسَهَ حَتَّى تَنْقَضِيَ عِدَّهُ الَّتِي طَلَّقَ وَ قَالَ لَا يَجْتَمِعْ مَاؤُهُ فِي خَمْسٍ (۵).

**[ترجمه]كتاب حسين بن سعيد و النوادر: امام صادق عليه السّلام فرمودند: اگر مردى چهار زن داشت و يكى از آن ها را طلاق داد، نبايد با زن ديگرى ازدواج كند تا اين كه ايام عدّه زن مطلقه تمام شود. و فرمود: نبايد نطفه او در پنج زن جارى باشد. - . نوادر احمد بن محمد: ٧٠ -

**[ترجمه]

«۱۴»

ين، [كتاب حسين بن سعيد] و النوادر الْقَاسِمُ عَنْ عَلِيٍّ عَنْ أَبِي إِبْرَاهِيمَ عليه السلام: مِثْلَ ذَلِكَ قُلْتُ وَ إِنْ كَانَتْ مُتْعَهً قَالَ وَ إِنْ كَانَتْ مُتْعَهً(۶).

**[ترجمه]كتاب حسين بن سعيد و النوادر: امام موسى بن جعفر عليه السّلام نيز مانند اين سخن را فرموده اند. گفته شد: حتى اگر [نفر پنجم] متعه باشد؟ فرمودند: حتى اگر متعه باشد. - . نوادر احمد بن محمد: ٧٠ -

**[ترجمه]

«۱۵»

الْهِدَایَهُ: یَجُوزُ لِلرَّجُلِ أَنْ یَتَزَوَّجَ مِنَ الْحَرَائِرِ أَرْبَعاً وَ یَجْمَعَ بَیْنَهُنَّ وَ مِنَ الْإِمَاءِ أَمَتَیْنِ وَ یَجْمَعَ بَیْنَهُمَا وَ ذَلِکَ مِنْ أَهْلِ الْکِتَابِ وَ الْعَبْدُ یَتَزَوَّجُ بِحُرَّتَیْنِ أَوْ أَرْبَعِ إِمَاءٍ(۷).

۱- ۱. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۲۱۸.

۲- ۲. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۲۱۸.

۳- ۳. نوادر أحمد بن محمّد بن عیسی ص ۷۰.

۴- ۴. نوادر أحمد بن محمّد بن عیسی ص ۷۰.

۵- ۵. نوادر أحمد بن محمّد بن عیسی ص ۷۰.

۶- ۶. نوادر أحمد بن محمّد بن عیسی ص ۷۰.

۷- ۷. الهدایه ص ۶۸.

**[ترجمه]الهدایه: جایز است که مرد با چهار زن آزاده ازدواج کند و هر چهار تای آن ها را با هم داشته باشد و نیز می تواند دو کنیز را با هم داشته باشد که البته دو کنیز اهل کتاب؛ و غلام هم می تواند با دو زن آزاده یا با چهار کنیز ازدواج کند. - . الهدایه: ۶۸ -

ناشر دیجیتالی : مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

**[ترجمه]

کلمه المصحّح

بسمه تعالی

إلی هنا انتهی الجزء الأوّل من المجلّد الثالث و العشرین من کتاب بحار الأنوار الجامعه لدرر أخبار الأئمه الأطهار و هو الجزء المائه حسب تجزئتنا یحتوی علی ۸۱ بابا من أبواب العقود و الایقاعات.

و لقد بذلنا جهدنا فی تحقیق الکتاب و تصحیح رموز المصادر و متون الأحادیث و أسانیدها طبقا للنسخه الأصل و هی نسخه المؤلّف العلّامه بخطّ یده الشریف تفضّل باهدائها الفاضل الخبیر المیرزا فخر الدین النصیریّ المحترم حفظه اللّه لحفظ کتب السلف عن الضیاع و التلف خدمه للعلم و أهله فجزاه اللّه عنّا و عن العلم خیر جزاء المحسنین و إلیکم فی الصفحات التالیه صور فتوغرافیّه من تلکم النسخه الغالیه.

و قد کانت مطبوعه الکمبانیّ سقیمه جداً کما تری النصّ الآتی فی ذیل المطبوعه فی کلام لمصحّحه «لمّا کانت النسخه التی انتسخنا هذه النسخه منها مغلوطه و لم یتّفق مع کمال بذل الجهد بقدر الطاقه تحصیل نسخه صحیحه مقروءه و ضاق الوقت فیما قصدناه من إتمام طبع الکتاب و سئمنا ما أطلنا من تأخیره انتظارا لتحصیل النسخه الصحیحه حتّی بلغنا حدّ الإیاس من وجدانها فانتسخنا من تلک النسخه اضطرارا و جهدنا فی تصحیحه اعتبارا» إلخ.

و علی أیّ حال کان فیها تصحیفات قبیحه و سقط و تخلیط کثیر أشرنا إلی نذر منها فی الذیل مصدّرا بالکوکب (*) و جعلنا ما سقط عن المطبوعه القدیمه بین العلامتین هکذا [-] و أمّا ما کان فیها من تصحیفات فقد صحّحنا طبقا لنسخه الأصل و لم نشر إلیها فی الذیل لکثرتها و قد راجعنا معذلک فی بعض الموارد إلی نسخه الوسائل و مستدرکه تحقیقا لمتون الأحادیث التی لم تکن بخطّ ید المؤلّف بل کان بخطّ کتّابه من دون إشراف منه قدّس سرّه إلیه.

و الحمد للّه و سلام علی عباده الذین اصطفی.

السیّد إبراهیم المیانجی محمّد الباقر البهبودی

ص: ۳۸۷

تصویر

و فصل الخطاب و اعين الحي الذي لا ينام و انتم حكماء الله و بكم حكم الله و بكم عرف حق الله
لا اله الا الله محمد رسول الله انتم نور الله من بين ايدينا و من خلفنا انتم سنة الله التي
بها سبق القضاء يا امير المؤمنين انا لكم مسلم تسليما لا اشرك بالله شيئا و لا اتخذ
من دونه وليا الحمد لله الذي هداني بكم و ما كنت لاهتدي لو لا ان هداني الله الله
اكبر الله اكبر الله اكبر الحمد لله على ما هدانا ذكر الصلوة و الدعاء على دكة القضاء ثم امض الى دكة
القضاء فصل عليها ركعتين تقرا فيهما بعد الحمد ما اردت فاذا فرغت منهما و سلمت و سبحت تسبيح الزهراء
عليها السلام و قل يا مالكي و مملكي و متغمدي بالنعم الجسام من غير استحقاق وجهي خاضع لما تعلوه الانوار
جلالك و جهك الكريم لا تجعل هذه الشدة و لا هذه المحنة متصلة باستيصال الشافة
و امنحني من فضلك ما لم تمنح به احدا من غير مسألة انت القديم الذي لم تزل و لا تزال صل
على محمد و آل محمد و اغفر لي و ارحمني و زك عملي و بارك لي في اجلي و اجعلني من عتقائك
و طلقائك من النار برحمتك يا ارحم الراحمين ذكر الصلوة و الدعاء في بيت الطشت المتصل
بدكة القضاء تصلي هناك ركعتين فاذا سلمت و سبحت فقل اللهم اني ذخرت توحيدي اياك
و معرفتي بك و اخلاصي لك و اقراري بربوبيتك و ذخرت ولاية من انعمت علي بمعرفتهم
من بريتك محمد و عترته صلى الله عليهم ليوم فزعي اليك عاجلا و آجلا و قد فزعت اليك و اليهم
يا مولاي في هذا اليوم و في موقفي هذا و سألتك ما زكى من نعمتك و ازاحة ما اخشاه من
نقمتك و البركة فيما رزقتنيه و تحصين صدري من كل هم و جائحة و معصية في ديني و
دنياي و آخرتي يا ارحم الراحمين ذكر الصلوة و الدعاء في وسط المسجد تصلي هناك ركعتين تقرا
في الاولى الحمد و الصمد و الثانية الحمد و الكافرون فاذا سلمت و سبحت فقل اللهم انت السلام و منك
السلام و اليك يعود السلام و دارك دار السلام حينا ربنا منك بالسلام اللهم اني صليت
هذه الصلوة ابتغاء رحمتك و رضوانك و مغفرتك و تعظيما لمسجدك اللهم فصل على محمد
و آل محمد و ارفعها في عليين و تقبلها مني يا ارحم الراحمين ثم امض الى الاسطوانة السابعة
وقف عندها مستقبل القبلة و قل بسم الله و بالله و على ملة رسول الله صلى الله عليه و آله و لا اله الا الله محمد
رسول الله السلام على ابينا آدم و امنا حواء السلام على هابيل المقتول ظلما و عدوانا

و بكم وجب القضاء

الاولى

ما زكى

اقول وجدت في بعض مؤلفات قدماء اصحابنا و يستحب ان تصلي في بيت الطشت و هو متصل بدكة القضاء ركعتين فقد روي عن ابي عبد الله عليه السلام ذلك فاذا سلمت فقل و ذكر الدعاء ثم قال السيد رحمه الله

صوره فتوغرافيه من نسخه الأصل بخطّ العلّامه المجلسيّ -ره- تراها فی ص ۱۳۴، ۱۳۶-۱۳۷ من هذا المجلّد

تصویر

صوره فتوغرافیه من نسخه الأصل بخطّ ید المؤلّف الشریفه تراها فی ص ۳۳۲ من هذا المجلّد

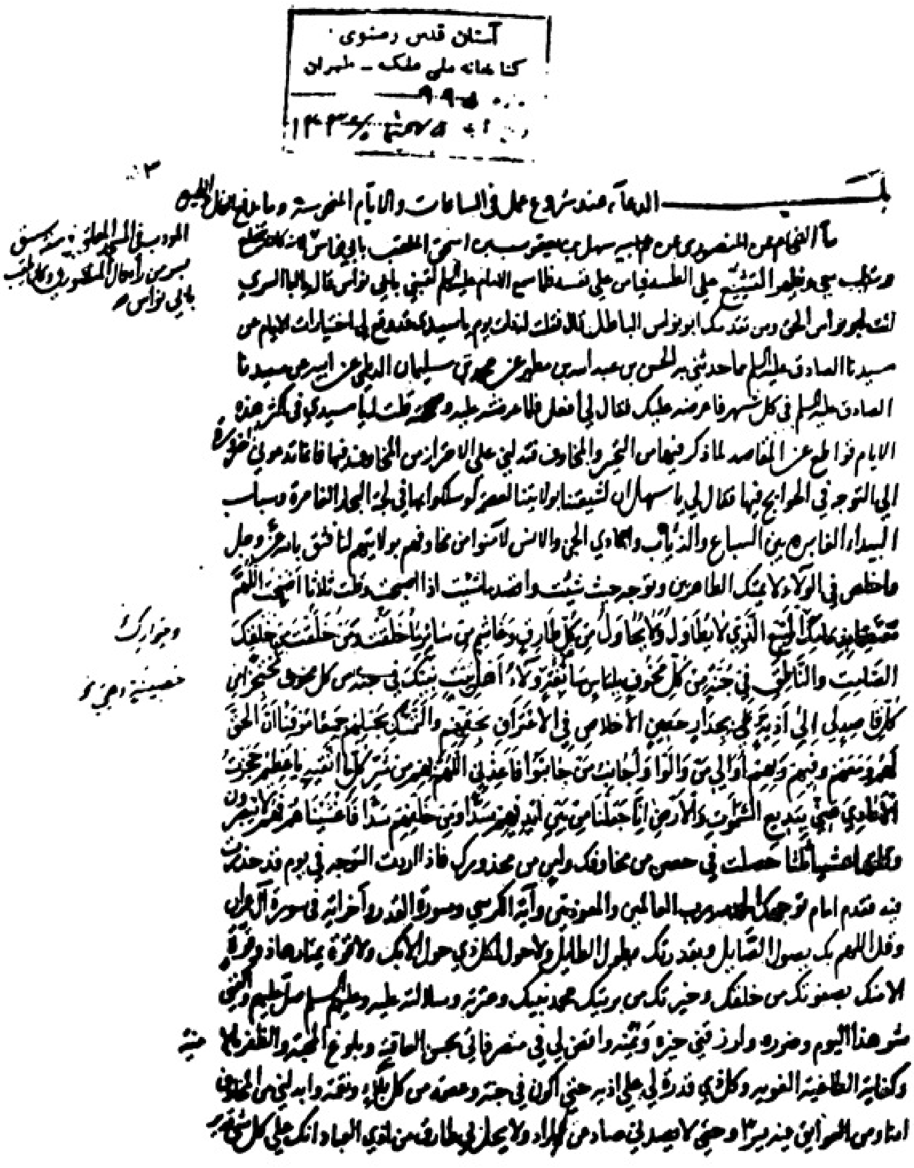

دائمة كثيرة متصلة لا انقطاع لها ولا زوال لها اسأله بكم واقدمكم امام حوائجي فكونوا
لي شفعاء يا سادتي في فكاك رقبتي من النار وان يقضي لي بكم حوائجي كلها للآخرة والدنيا
وان يكفيني واهلي وولدي والمؤمنين والمؤمنات شر كل ذي شر من الجن والانس
من صغير او كبير فقد رجوت ان لا انصرف من مشهدك يا مولاي صلوات الله عليك الا
بقضاء حوائجي وما فزعت اليك فيه ورجوته من حسن معونته وبركته بزيارتك
صلوات الله عليك وعلى الائمة من آبائك والائمة من ولدك ورحمة الله وبركاته
ثم قبل الضريح وقل السلام عليكم يا آل محمد يا آل الله وانصاره وظلال الله واولياءه لابذلن
لكم مودتي ومهجتي ومواساتي ومالي فانها مذخورة ونصرتي لكم معدة حتى ياذن الله
لكم فان امرتموني يا موالي اطعت وان نهيتموني يا سادتي كففت وان استنصرتموني
يا قادتي نصرت وان استعنتموني يا سادتي اعنت وان استنجدتموني يا هداتي انجدت
وان استعبدتموني يا ولاتي تعبدت فلكم يا ائمتي عبوديتي بعد الله تعالى طوعا
سرمدا وعليكم سلامي وتحياتي سلاما مجددا وصلوات الله عليكم ورحمة الله وبركاته
فاذا اردت الوداع فقل قد قضيت يا مولاي بعض الارب من زيارتك ولو فعلت
يا مولاي ما يجب علي لجعلت عرصتك دار اقامتي ولكني من ابناء الدنيا الذين فيها
كما جرت عادة من مضى فاسال الله البار الرحيم ان يصلي على محمد وآله وان لا يجعله
آخر العهد من زيارتكم وجميع المؤمنين انه ارحم الراحمين وهو على كل شيء قدير
ثم ادع الله كثيرا بما اردت ان شاء الله تعالى اقول اوردت في هذا الكتاب من الجوامع بعد المخصوص
صلوات الله عليهم اجمعين لكن افضلها واوثقها الثانية ثم الاولى والرابعة والخامسة والسادسة
والسابعة ثم العاشرة والثالثة ورايت في بعض الكتب زيارات جامعة اخرى تركتها
اما لعدم الوثوق بها او لتكرر مضامينها مع ما نقلناه وقد ذكر الكفعمي ايضا جامعة كبيرة
في البلد الامين اوردتها في اعمال يوم الجمعة وفيما ذكرناه كفاية ان شاء الله تعالى باب
آخر في زيارتهم عليهم السلام في ايام الاسبوع والصلاة والسلام عليهم مفصلا مع بالاسناد
الى الصدوق عن ابن المتوكل عن علي بن ابراهيم عن عبد الرحمن بن احمد الموصلي عن الصقر بن ابي دلف

بزكته بزيارتك خ م

ومرت جامعة في باب زيارة النبي صعم
من البعد ص

صوره فتوغرافيه اُخرى من نسخه الأصل بخطّ المؤلّف العلّامه تراها فى ص ۱۳۵ من هذا المجلّد

صوره فتوغرافيه من نسخه الأصل بخطّ مؤلّفه قدّس سرّه تراها فى ص ٢٨١ من هذا المجلّد

**[ترجمه]ص: ٣٨٧

ص: ٣٨٨

ص: ٣٨٩

ص: ٣٩٠

ص: ٣٩١

**[ترجمه]

مقدمه المحقّق:

بسم اللّه الرّحمن الرّحيم

و به نستعين

الحمد للّه ربّ العالمين و صلى اللّه على محمّد و آله الطاهرين و اللعنه الدائمه على أعدائهم أجمعين. و بعد فهذا هو المجلّد الثالث و العشرين من الموسوعه الإسلاميّه (بحار الأنوار) يتضمّن أحكام العقود و الايقاعات و لمّا كان هذا المجلّد و سبع مجلّدات أخرى تبدأ من الخامس عشر إلى نهايه الكتاب سوى مجلّد الصلاه و مجلّد المزار لم تخرج من المسوّده إلى البياض فى عهد المؤلّف رحمه اللّه و كانت نسخها المسوّده مشوّشه أيضا بحيث لا يتمكن كلّ أحد على نقلها صحيحا فانبرى لانتساخها و نقلها إلى البياض بعد وفاه المؤلّف رحمه اللّه تلميذه الوفىّ العلّامه الميرزا عبد اللّه أفندى صاحب رياض العلماء فكتبها لنفسه و كانت عنده مدّه حياته و من ثمّ لم تنتسخ و لم تشتهر إلى أن توفّى هو الآخر رحمه اللّه فنسخ عن نسخته المرحوم المحدّث السيّد عبد اللّه الجزائرى.

و قد قال الخليل بن أحمد: إذا انتسخ الكتاب ثلاث نسخ و لم يعارض تحول بالفرسيه. كنايه عمّا يحدثه سهو الأقلام من النسّاخ من تصحيف و تحريف يعانى الباحث المحقّق منهما الأمرين.

و لمّا كانت الخمسه الأجزاء الأخيره من هذه الموسوعه التى رغب إلى سياده الناشر الحاجّ سيّد إسماعيل الكتابچى سلّمه اللّه فى تحقيقها هى من تلكم الأجزاء لم تخرج إلى البياض فى عهد مؤلّفها رحمه اللّه و نسخها تلميذه من بعده كما سبق فقد عاينت جهدا بالغا و كبيرا فى سبيل إخراجها خصوصا هذا المجلد الذى كاد أن يمسخ فى وضع الرموز التى لو كان صحيحه لو فرت علىّ الوقت فى الرجوع

ص: ٣٩٢

إلى مصادرها فى تصحيح الحديث و تحقيقه و لكن قلّ أن وجدت صحيفه خاليه عن اشتباه فى ذلك بل ربّما يذكر الحديث بلا وضع رمز له فكان ذلك ممّا ضاعف جهودى و أضنانى كثيرا فى مراجعه عدّه مصادر لتحقيق الرمز فضلا عن نفس الحديث و سيلاحظ القارى فى ثنايا تعليقاتى على بعض تلك الاخطاء حيث نبهت عليها فى الهامش و بقيت أحاديث لم أخرجها إذ لم أعثر عليها فى مظّانها فى مصادرها المذكوره و لعلّ فى وضع الرموز ما أبعد علينا الطريق.

و أخيرا فلا بدّ لى من الاعتراف بجميل الفضل لسماحه سيّدى الوالد دام ظلّه حيث كنت أفرغ إليه مسترشدا بخبرته الصادقه فكان لى خير عون و دليل، فله من اللّه تعالى الثواب الجزيل و منّا الثناء و الشكر الجزيل، و الحمد للّه أوّلا و آخرا.

النجف الأشرف ١ ربيع الأول سنه ١٣٨٩ ه محمّد مهدىّ السيّد حسن الموسوى الخرسان

ص: ٣٩٣

**[ترجمه]ص: ۳۹۲

ص: ۳۹۳

**[ترجمه]

فهرس ما فی هذا الجزء من الأبواب

عناوين الأبواب/ رقم الصفحه

أبواب المكاسب

ص: ۳۹۷

**[ترجمه]ص: ۳۹۴

ص: ۳۹۵

ص: ۳۹۶

ص: ۳۹۷

ص: ۳۹۸

**[ترجمه]

تعريف مركز

بسم الله الرحمن الرحيم

هَلْ يَسْتَوِى الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

الزمر: ۹

المقدمة:

تأسّس مركز القائمیة للدراسات الكمبيوترية فى أصفهان بإشراف آية الله الحاج السيد حسن فقيه الإمامى عام ۱۴۲۶ الهجرى فى المجالات الدينية والثقافية والعلمية معتمداً على النشاطات الخالصة والدؤوبة لجمع من الإخصائيين والمثقفين فى الجامعات والحوزات العلمية.

إجراءات المؤسسة:

نظراً لقلة المراكز القائمة بتوفير المصادر فى العلوم الإسلامية وتبعثرها فى أنحاء البلاد وصعوبة الحصول على مصادرها أحياناً، تهدف مؤسسة القائمیة للدراسات الكمبيوترية فى أصفهان إلى التوفير الأسهل والأسرع للمعلومات ووصولها إلى الباحثين فى العلوم الإسلامية وتقدم المؤسسة مجاناً مجموعة الكترونية من الكتب والمقالات العلمية والدراسات المفيدة وهى منظمة فى برامج إلكترونية وجاهزة فى مختلف اللغات عرضاً للباحثين والمثقفين والراغبين فيها.

وتحاول المؤسسة تقديم الخدمة معتمدة على النظرة العلمية البحتة البعيدة من التعصبات الشخصية والاجتماعية والسياسية والقومية وعلى أساس خطة تنوى تنظيم الأعمال والمنشورات الصادرة من جميع مراكز الشيعة.

الأهداف:

نشر الثقافة الإسلامية وتعاليم القرآن وآل بيت النبیّ عليهم السلام

تحفيز الناس خصوصا الشباب على دراسة أدقّ فى المسائل الدينية

تنزيل البرامج المفيدة فى الهواتف والحاسوبات واللابتوب

الخدمة للباحثين والمحققين فى الحوازت العلمية والجامعات

توسيع عام لفكرة المطالعة

تهميد الأرضية لتحريض المنشورات والكتّاب على تقديم آثارهم لتنظيمها فى ملفات الكترونية

السياسات:

مراعاة القوانين والعمل حسب المعايير القانونية

إنشاء العلاقات المترابطة مع المراكز المرتبطة

الاجتناب عن الروتينية وتكرار المحاولات السابقة

العرض العلمى البحت للمصادر والمعلومات

الالتزام بذكر المصادر والمآخذ فی نشر المعلومات
من الواضح أن يتحمل المؤلف مسؤولية العمل.

نشاطات المؤسسة:
طبع الكتب والملزمات والدوريات
إقامة المسابقات فی مطالعة الكتب
إقامة المعارض الالكترونية: المعارض الثلاثية الأبعاد، أفلام بانوراما فی الأمكنة الدينية والسياحية
إنتاج الأفلام الكرتونية والألعاب الكمبيوترية
افتتاح موقع القائمية الانترنتی بعنوان : www.ghaemiyeh.com
إنتاج الأفلام الثقافية وأقراص المحاضرات و...
الإطلاق والدعم العلمی لنظام استلام الأسئلة والاستفسارات الدينية والأخلاقية والاعتقادية والردّ عليها
تصميم الأجهزة الخاصة بالمحاسبة، الجوال، بلوتوث Bluetooth، ويب كيوسك kiosk، الرسالة القصيرة ((sms
إقامة الدورات التعليمية الالكترونية لعموم الناس
إقامة الدورات الالكترونية لتدريب المعلمين
إنتاج آلاف برامج فی البحث والدراسة وتطبيقها فی أنواع من اللابتوب والحاسوب والهاتف ويمكن تحميلها على ٨ أنظمة؛
١.JAVA
٢.ANDROID
٣.EPUB
۴.CHM
۵.PDF
۶.HTML
٧.CHM
٨.GHB
إعداد ۴ الأسواق الإلكترونية للكتاب على موقع القائمية ويمكن تحميلها على الأنظمة التالية
١.ANDROID
٢.IOS
٣.WINDOWS PHONE
۴.WINDOWS

وتقدّم مجاناً فی الموقع بثلاث اللغات منها العربية والانجليزية والفارسية

الكلمة الأخيرة

نتقـدم بكلمـة الشـكر والتقـدير إلى مكاتب مراجع التقليـد منظمات والمراكز، المنشورات، المؤسـسات، الكتّاب وكل من قدّم لنا المساعدة في تحقيق أهدافنا وعرض المعلومات علينا.

عنوان المكتب المركزى

أصفهان، شارع عبد الرزاق، سوق حاج محمد جعفر آباده اى، زقاق الشهيد محمد حسن التوكلى، الرقم ۱۲۹، الطبقة الأولى.

عنوان الموقع : : www.ghbook.ir

البريد الالكترونى : Info@ghbook.ir

هاتف المكتب المركزى ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

هاتف المكتب فى طهران ۸۸۳۱۸۷۲۲ ـ ۰۲۱

قسم البيع ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹شؤون المستخدمين ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹.

مركز القائمية اصبهان للبحوث والتحريات الكمبيوترية
www
للحصول على المكتبات الخاصه الاخرى
ارجعوا الى عنوان المـركز من فضلـكم
www.Ghaemiyeh.com
www.Ghaemiyeh.net
www.Ghaemiyeh.org
www.Ghaemiyeh.ir
و للايصاء من فضلكم
۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹